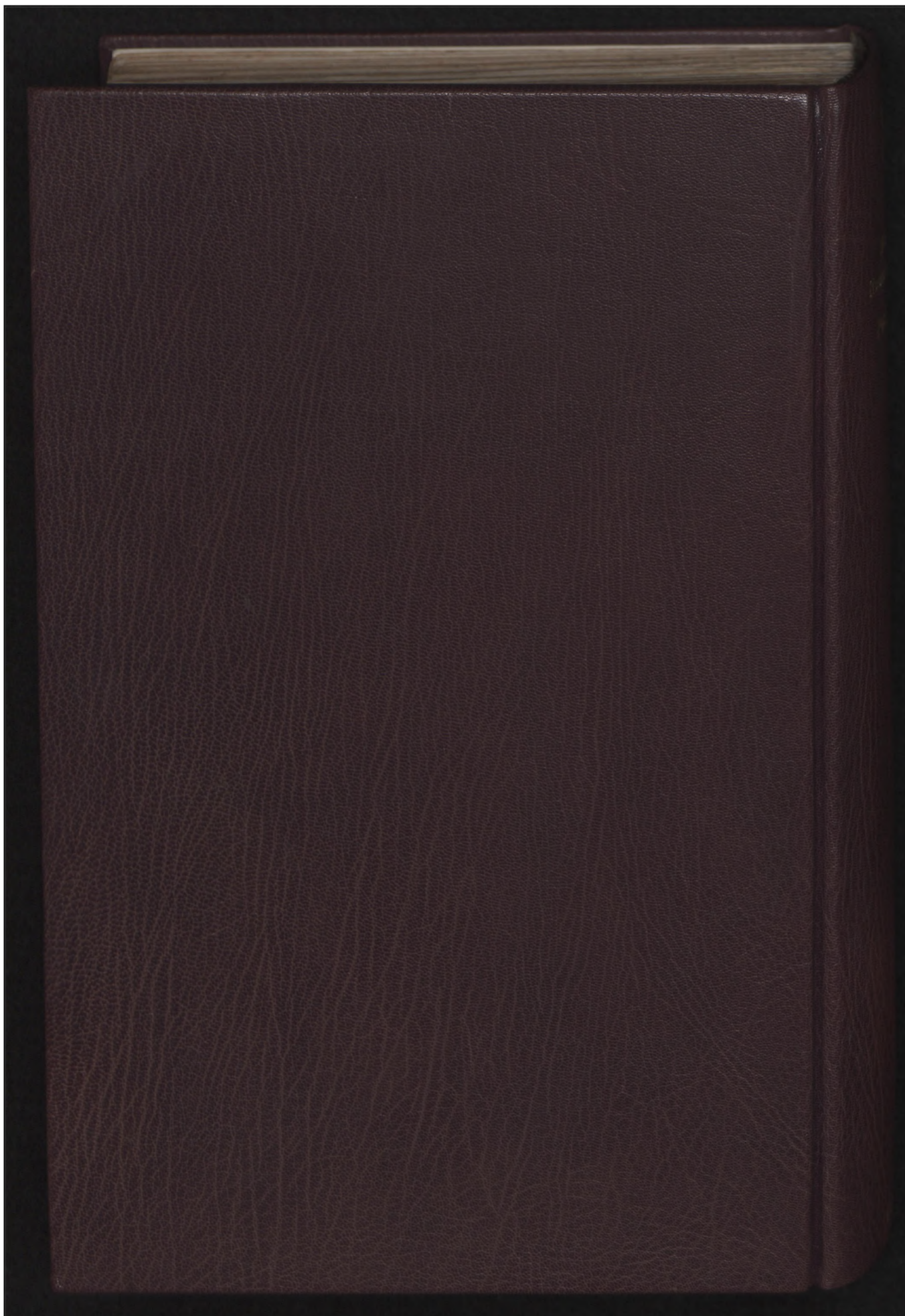

Niels
Hemmingsen
Postilla

1576

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 886 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 886 2^a copy 1

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 886 2^a copy 1

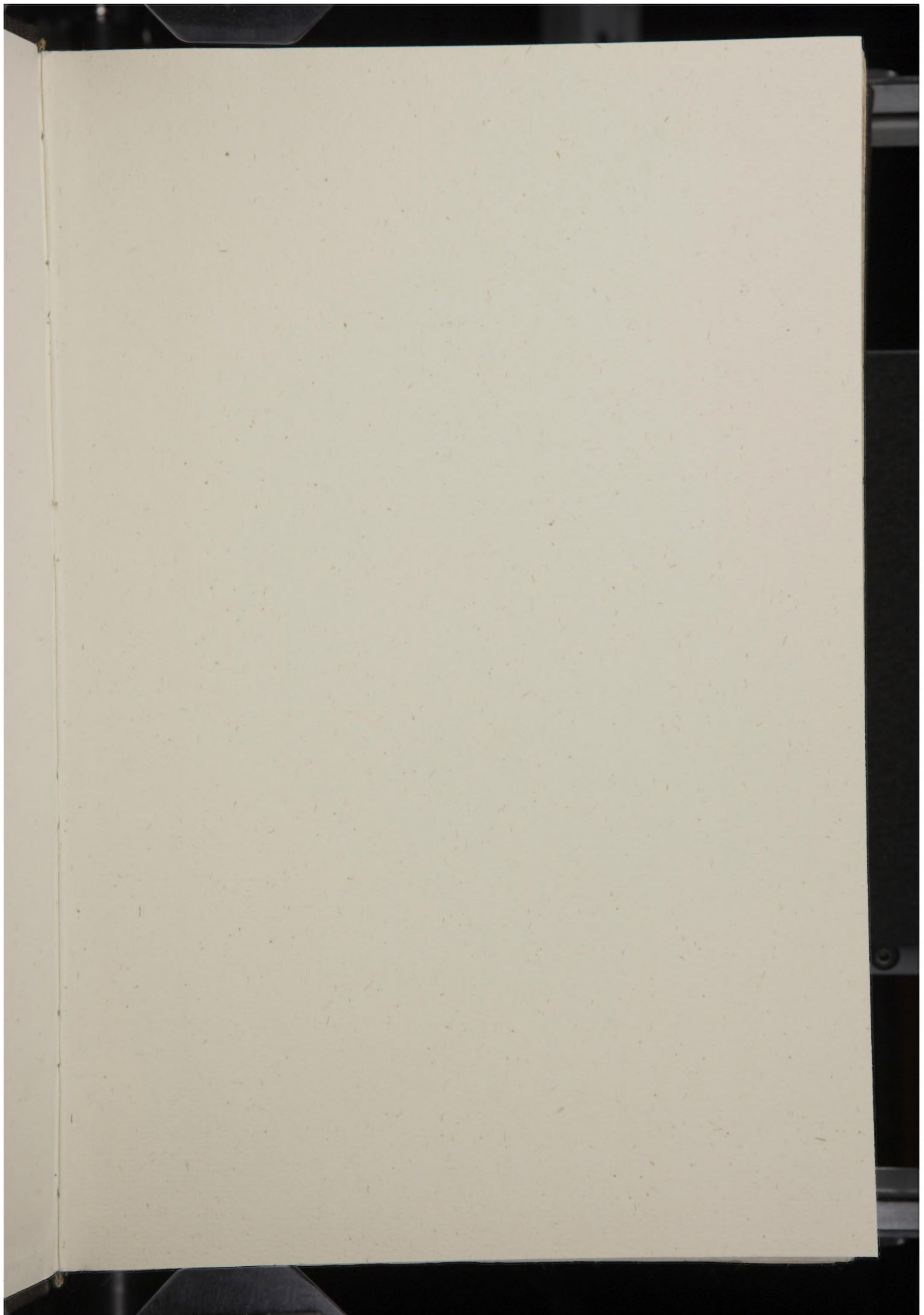
6^I - 200

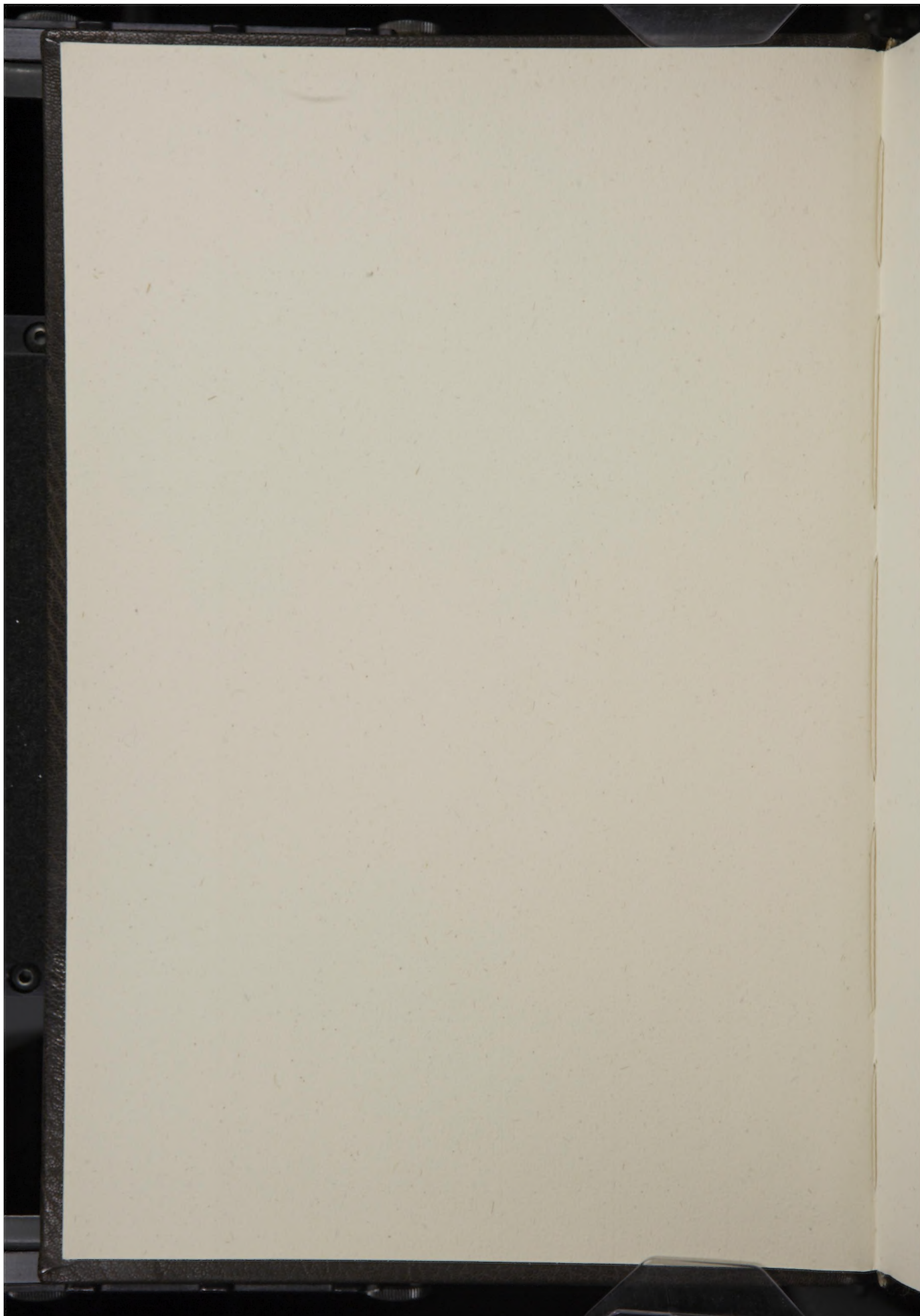
DA BOX

LN 886

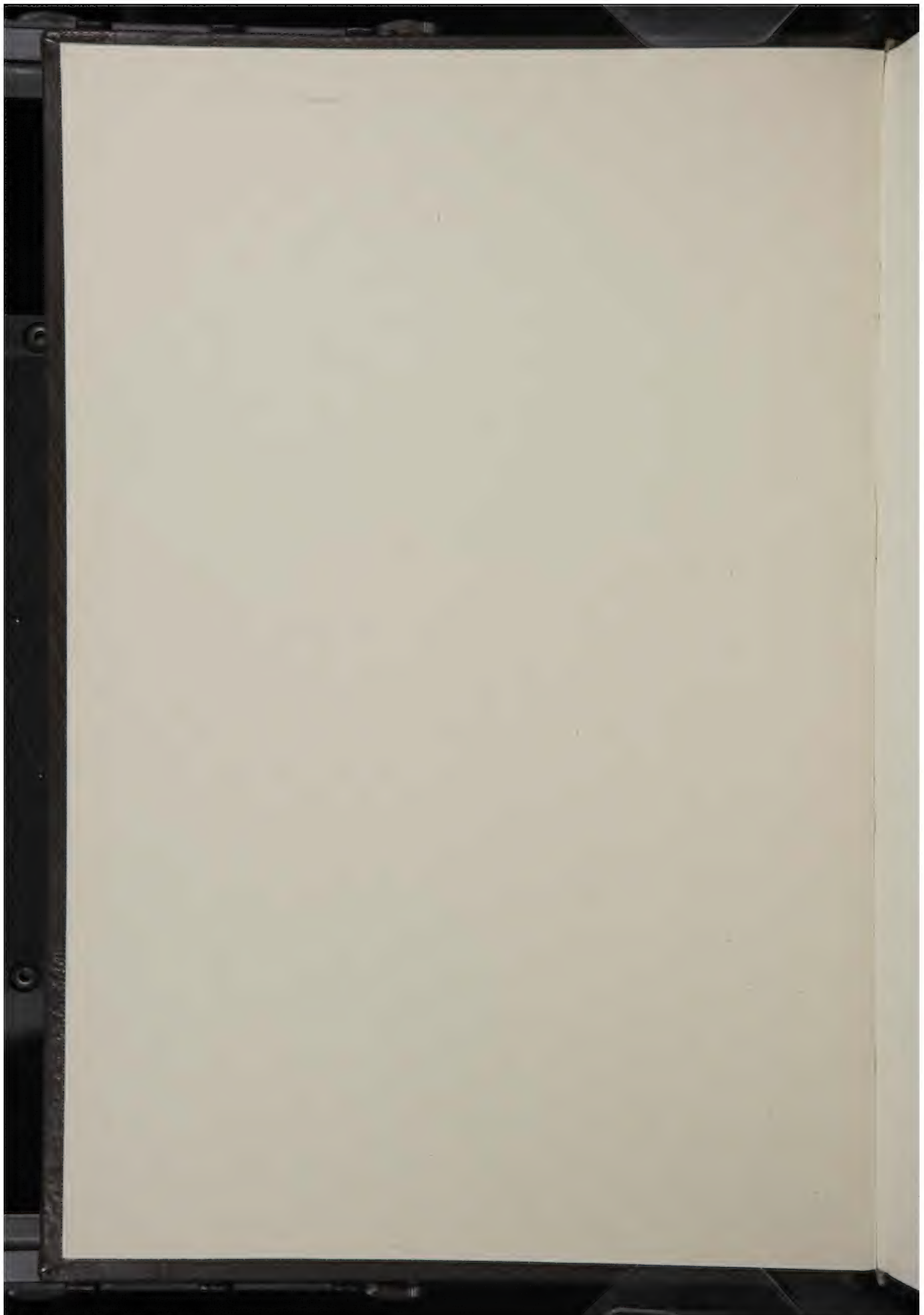
x. 1

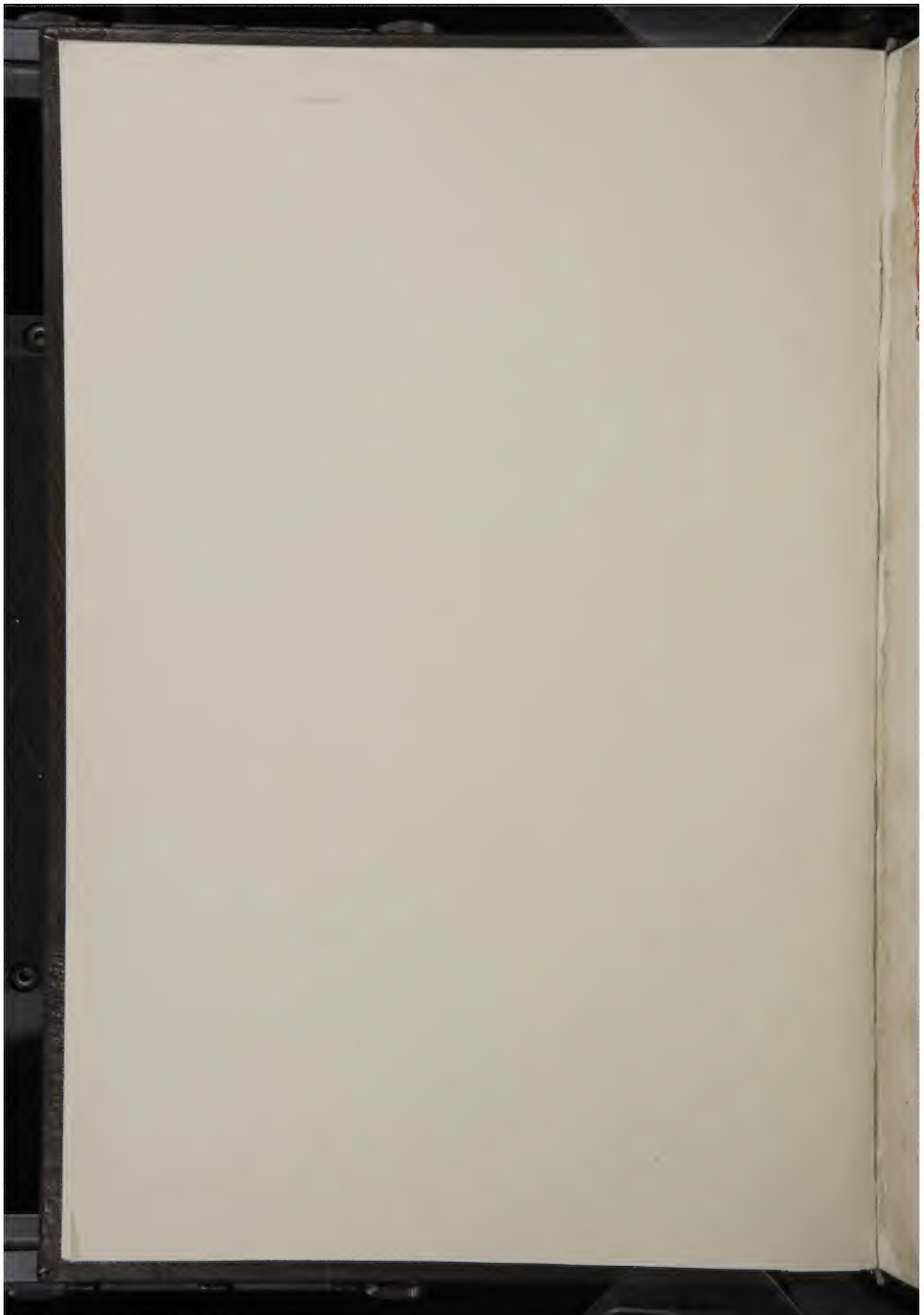
m

POSTILL

Eller

Forflarin

offuer Euangelia / som almin-

delige om Søndage oc andre Hellige dage / pre-

dickis i den christne Kircke / vdi Danmark oc

Norge: Først screffuen paa Latine / Oc nu

paa det ny offuerseet / oc merckes

lige forbedret

aff

Niels Hemmingsson / D:

Alle Gudfryttige Christne i Husholdning / Husbønder

oc Hustruer / De alle andre / som danste Tungemaal

forstaa kunde / til vilie oc tieniste / vdsat

paa Danste / aff

Rasmus Hansson R:

Coloß: III.

Fader Christi ord bo riglige iblant eder / i all Wijsdom / Lærer oc for-
maner eder self / met Psalmer oc Lofflange / oc aandelige deylige Viser / oc sun-
ger faar H E X E N i eders Hierte. Oc alt det som i giøre met Ord eller
met Gierninger / det giører altsammen i vor H E X i s Jesu Naffn / oc tacker
Gud oc Faderen formedelsi hannem.

Denne første Part indeholder Euangelia /
fra Aduent / til Pinke dag.

Prentet i Kiøbenhavn /

A N N O

M D LXXVI

CHRISTOFFER VALCKENDORP
TIL GLORVP.

Sap: 6.

Huo som haffuer lyst til Vijsdom/den gior
hand til en Herre.

Den Christelige Læsere/

ønsker ieg Niels Hemmingsson D: Naar

de oc Fred aff vor H E X X E

Jesu Christo.

Al ieg haffuer ladet
min Postil vdsætte paa vort Dan-
ske maal/ere disse Marsager: Man-
ge fromme Christne (aff huilcke nu
somme soffue vdi Herren / oc som-
me endnu igienleffue) haffue begeret aff en oc aff en
anden / at de skulde samme min Postil vdsætte paa
Danske/paa det at hun icke aleniste kunde tiene dem
som Latine oc Tyske tungemaal forstaa kunde/men
oc andre Danske oc Norske / vdi disse lofflige Konge-
riger Danmark oc Norge. Oc endog at nogle from-
me Mend haffde taget sig det saare/oc haffde begynde
at sætte hende vd / med allerstørste flid / saa bleff vet
dog for atskillige Sagers skyld forhindret/Oc besyn-
derlige for den Feyde her vaar vdi Riget oc andre
steder / huorfaare mand kunde huereken bekomme
Papir eller andet / huad der til hørde. Men effterdi
at Gud almægtigste haffuer giffuet oss nogen Rolig-
hed/da haffuer atter gaat Folk begeret/ at ieg vilde
tilstede at samme Postil maatte vdgaa paa vort
Danske maal/huileket ieg gierne tilstedde / besynder-
lige for disse Sagers skyld.

Først / fordi at Erlig oc gudsfryctig Mand Bal-
her Kaus/ Borgere oc Bogesørere i Kiøbenhaffn/
tog sig for/ at ville paa sin Bekaastning / lade den
prente her vdi Riget/paa det at mand kunde haffue

Xij

det

Sortalen.

det diſſ nærmere ved Haanden / oc kunde daglige
haſſue tilſium/ at alting diſſ bedre oc ſtickeligere kun-
de gaa for ſig. Derſaare gjorde hand forening met
Erlig oc vellært Mand/ her Kaſmus Haſſon / Re-
rauius/ Predickere her i Kiøbenhavn/ at hand vilde
ſamme Poſtilla vdsætte paa Danſke/ huilket hand
eſſter forneffnde Balger Kaufis oc min begering/
tog ſig for Hender / oc loffuede at hand vilde den met
all flid vdsætte / ord fra ord/ eſſter Latinen/ oc intet i
nogen maade foruende.

Diſligiſte ſiuntis mig ocsaa offuer alt nyttigt oc
gaat at vere/ at ieg met dette mit ringe Arbejde kun-
de tiene mine egne Lands folk. Gud giſſuet / at det
ellers ſkeer Gud til ære. Oc paa det at det kunde kom-
me til diſſ ſtørre Gaſſn/ haſſuer ieg mange ſteder vi-
dere forklaret/ end det vaar tilforn vdi den Latiniſke
oc Tyſke Poſtilla/ Oc tillagt nogle Søndagis Euan-
geli. Oc haſſuer ieg denne min Poſtilla ſaa ſcreff-
uet/ at den ſom hende læſe vil/ ſkal icke forhindris aff
nogen Skends ord imod nogen: Men ieg haſſuer her
vdi veret tilfreds met den enſaaldige Sandhed oc
Textens forklaring / oc alting henført til den chriſtne
Kirckis opbyggelse.

Gud giſſuet at alle Predickere vilde iſon ſee til
Guds ære / oc deris gaſſn ſom de predicke ſaare / oc
icke ſtorme imod dem/ ſom ere langt fra dennem / oc
kunde dem for den ſkyld intet ſuare / huor aff der
kommer mere forargelſe end gaat. Gud giſſuet/ at
huer vilde heller betencke huad Gud ſand komme til
ære / oc Menniffene til Opbyggelſe/ end ſig ſelſſ til
Nos oc Prijs vdi denne forſengelige oc forgenge-
ge Ver.

ge Verden/ At mand kunde met rette sige met Da-
uid: Ikke oss o Hærrer/ ikke oss/ men dit Ræffn giff ære/ 1. sal. 118.
for din Barmhiertigheds oc Sandheds skyld. For-
di at disse tuende ting/ som ere/ En reen Lærdom/ Oc
en christelig Endrectighed/ opbygge Guds rige/ neder-
sla Dieffuelens rige/ sammen binde Mennisken met
en ret christelig Kierlighed/ saa at mand alting hen-
fører til Guds ære/ oc den christelige Kirckis forbe-
dring oc gaffn. Her aff kommer en rolig Samuittig-
hed/ oc en frimodig Jesu Christi foruentelse/ som snar-
lige vil komme oc fuldkomme sit Løffte/ som er/ at
giffue det ewige Liff oc Salighed/ alle dem der tro/ oc
aff Troen beuise hannem Lydighed.

For denne endelige Sag skyld/ at mand saa vdi
Gudsfryctighed/ vdi en reen christelig Lærdom/ oc en
christelig Kierlighed kunde leffue/ haffuer ieg screffuet
denne min Postilla/ oc ladet hende paa Prenten ud-
gaa/ paa Latine/ Danske oc Tyske. Den almægtigste/
gode/ vise oc barmhiertige Gud/ vende alting sig til
ære oc oss sine Børn til Glæde oc Salighed/ Amen.

Berfaare beder ieg dig/ o hellige retfærdige oc
barmhiertige Fader/ for din kiære Sønns Ihesu
Christi vor eniste Megleris oc Saliggjøreris skyld/ at
du holder oss ved din sande Lærdom/ at wi ingen
ting haffue fiærere end dit salige Ord oc Euangeli-
um/ at du wilt helliggjøre oc sammenbinde oss met
din hellig Mand/ vdi en retfindig Kierlighed oc En-
drectighed/ at wi kunde den stund wi skulle leffue i
denne Verden/ prise oc ære dig/ met Menning/ Hierte/
Mund oc Gierninger/ Paa det at din christne Kircke

Sortalen.

maa formeris dag fra dag/oc Dieffuelens rige maa
neder dempis/ oc at wi paa det sidste kunde bekomme
det gode/som du hassuer loffuet oss vdi din kiære Son
Jesu Christo vor HErre/ Amen.

Saa vil ieg hassue dig bedet/du chrisne Læsere/
Sihuosomheldst denne Postilla saarekommer/
at du om hende domer aff Guds reene oc klare Ord/
oc icke aff dine Affecter/eller oc andris Dom/ som in-
tet er til tacke/vden huad de selff tencke oc giøre. Gud
vere sin Christenhed naadig oc barmhiertig / oc ne-
dersla Dieffuelen snart vnder vore Fodder.

Screffuet i Kiøbenhaffn/ den attende
dag Septembris/ Aar

1576.

Erlig / Selbyrdig / vijs oc
gudsfrøctig Mand / Christoffer Valckendorp til Glo-
rup / Kongelige Maestatis vor allernaadigste Heris
tro Mand oc Rentemestere / min gunstige
Herre oc Patron:

Naade / Fred / Barmhiertighed / oc all lycksalig Velskæft / aff
Gud Fader / ved Jesum Christum vor Frelser
oc Saliggjorere.

En almægtigste Gud vdi sit Ord /
befaler oss / at wi skulle vere dem lydige som
hand effter sin gode vilie oc behagelighed
haffuer ophøyet ossuer oss: Oc at wi skulle
beuise dem Tacknemmelighed / som oss haffue
beuist Velgierninger / oc giort til gode. Dis-
ligiste at wi skulle huer i sin sted / legge vind
paa / at forfremme hans loff oc ære / til Chris-
ti Rigis oc Menigheds opbyggelse / det meste oss mueligt er.

Disse tre Sager / gunstige Her Rentemester / haffue kommet
mig til / at ieg paa Danstehaffuer vdscreffuet denne skone oc herli-
ge Postilla / som hederlig oc høylart Mand / Doctor Niels Hem-
mingsson / min kiære Herre *Præceptor* oc Landmand haffuer screff-
uet paa Latine / oc nu noget nær i tredie Aar haffuer det stor
fruct oc gaffu veret brugt her i Danmarckis oc Norgis riger / dis-
ligiste vdi Tyskland oc andre steder flere / huor hun haffuer veret
meget affholden / som ieg oc huer maa bekiende / oc ieg der veed viss
bested paa. Thi den tid der forbemelte Her Doctor haffde først
screffuet oc dicteret denne Postilla Anno 1547. saar sine Discip-
ple / mange sine Mends Børn / adle oc wædle / som hand den tid
haffde hiemme i sit Hus / da begynte hun strax at bliffue saare al-
mindelig / baade iblant Studenterne / som den tid studerede her i
Kiøbenhaffn / Oc disligiste iblant Presterne / mange steder her vdi
Riget. Oc for den skyld forbedrede hand hende meget / i det Aar
1555. Der aff bleff hun end da mere bekjant oc anseet / for den
smucke maade oc vijs her vdi brugis at lære met / for huilket ocsaa
den salige Mand / M: Jens Christensson / som den tid vaar Sko-
lemestere her i Kiøbenhaffn / tog sig for at dictere hende / ord fra ord
for sine Discipler / som sade i hans Lenke i Skolen / paa det at de i
fremtis

Fortalen.

fremtiden kunde bruge hende/ dem selff oc andre il gaffn. Der hunt
nu bleff saa almindelig/ oc vaar saa gaat som i alle Studenters
hender oc menige Presters her omkring/ oc andre steder flere/ da lod
forneffnde Her Doctor hende effter mange lærde Mends oc Pre-
sters bon oc begering/ vdgaa paa Prenten her i Kiøbenhaffn/ Anno
1561. Saa bleff hun strax det andet Aar der effter tryckt paa ny i
Vitemberg/ oc bleff strax vdsat aff Latinen paa Tyske. Siden
haffuer hun veret tit oc offte tryckt i Tyskland/ baade paa Latine oc
Tyske/ oc er saalt der aff mange tusinde Exemplaria. Effter at
denne Bog vaar nu bleffuen saa almindelig/ paa disse tuende
Tungemaal/ Latine oc Tyske/ vaare der mange fine Mend her i
Danmarck/ baade adle oc vordle/ som begerede at forneffnde Her
Doctor vilde den lade vdsatte paa Danske/ paa det at hun oc saa
kunde brugis i Husholdning oc andre steder huor behoff giordis
hos den Menige mand i disse Riger/ oc icke aleniste vere off Danske
oc Norske en Kirckepostil/ men oc saa en Huspostil.

Iblant andre/ tiere Her Rentemester/ vaar besynderlige den
gode salige Herre/ eders erlige velbyrdige Fromheds gode Ven/
Her Johan Grijs/ met lofflig ihukommelse/ Kongelige Maies-
stats/ vor allernaadigste Herris Canceled/ tro Mand oc Raad/
hand giorde tit oc offte megen flid der til/ at denne Postilla kunde
komme paa Danske. De haffde hand hen ved ti Aar siden/ handlet
met en tytst Bogeførere/ som haffde sin handel her i Riget met Bo-
ger/ oc hand skulde samme Postil lade vdsatte paa danske oc prent-
te. De effterdi at det bleff for den Teyde her vaar i Riger/ oc andre
Sagers skyld/ forhindret/ saa at hun icke paa den tid bleff prentet/ oc
der bleffue dog mange ved deris begering/ at denne Bog kunde kom-
me paa Danske/ da tilstedde forbemelte her Doctor/ at den Dan-
nemand Baltzer Raus/ Borgere oc Bogeførere her i Kiøbenhaffn/
som samme Postilla paa sin Bekaafning først haffde ladet prente
paa Latine/ hand maatte den oc saa nu bekaaste oc lade prente paa
Danske/ paa det at forneffnde Her Cancellers oc andre flere Christi-
nis vilie oc begering kunde gaa for sig. Huorfaare at forneffnde
Her Doctor besøet mig nu paa femte Aar siden/ at ieg den skul-
de vdsatte paa Danske/ huilket ieg hannem icke nekte kunde eller
vilde/ besynderlige for de tre Sagers skyld/ som ieg for opregnede/
som ere: Først/ at ieg her met kunde beuise min tiere Præceptor oc
gunstige Herre/ tilbørlig Tienistactighed oc Lydighed/ effterdi hand
haffuer (uden alt Glistneri oc Dyntieniste at sige) forskyldt oc fortient
meget gaat aff Christi Kircke her i Danmarckis oc Norgis riger/
saa

Fortalen.

saa vel som i Tyskland oc andre steder flere. Dernæst / at ieg oc
 saa her met i nogen maade kunde beuise hannem min Tacknemmes-
 lighed / baade for sin nyttige Lærdom / der ieg oc mange haffue
 aff hans mundelige vnderuising / oc aff hans skøne Bøger/
 betommet: De for mange Velgierninger / som hand mig met
 Raad oc Daad giort oc beuist haffuer. De for det sidste / at ieg
 for alting her met kunde saa Aarsage til at beuise min tiensite oc
 tacknemmelighed mod Gud / oc bruge den lille part aff det Pund
 som min Hæder Jesus Christus mig antuordet haffuer / at bruge
 til hans ære oc loff / saa som hand selff i den sinucke Signelse hos
 Mattheum oc Lucam / om de Pund som Hæren antuordede sine
 Tienere at bruge / vdtressuer aff alle Christne. De Paulus bii-
 der / at huer skal bygge paa Troens grunduaal det som nyttigt er.
 De tuiler ieg icke der paa / at dette mit Arbejde bliffuer io met Guds
 hielp / mange til gaffus / oc hannem til ære / Effterdi at i denne Bog
 lærer intet andet end det rette rene Guds ord / som kommer offuer
 ens met de hellige Propheters / Christi oc Apostolernes Lærdom / oc
 met vor christelige Troes Article.

Der ieg nu tog mig samme Postilla for at vdscriffue paa Dan-
 ske / haffuer fornessnde Her Doctor hende atter paa ny offuerseet
 oc forbedret / baade met atskillige hele Predickener / som icke tilforn
 vaare i det latinske Exemplar / disligeste met andre merckelige oc saa-
 re nyttige stycker oc Lærdomme / som alleuegne mestendelen i alle
 Predickener ere indforde / huilcket hand selff met egen Haant haff-
 uer sereffuet paa Latine / oc det siden antuordet mig at vdsætte paa
 Danste / Huor met denne Postilla er nu saare merckelige forbedret /
 som huer Christen kand see / der vil ligne denne danske Translati-
 on mod den latinske. Gud giffuet / at mand det vilde bruge til gaffus
 oc til Guds ære.

Hvad nytte oc gaffin der kand komme aff denne oc andre saadan-
 ne merckelige Bøger / vil ieg intet omtale / De kunde best der om
 dome som haffue bedre Forstand end ieg: Men ieg beder alle from-
 me Christne / som denne Bog saare kommer / at de dette mit Arbej-
 de som ieg her met haffuer haffet at vdsætte paa Danste / vilde tage
 til tæcke / oc icke misbruge det / at de enten der aff skulde tage Aarsage
 at forsomme Kircken (huilcket ieg icke troer / at nogen gudfryctig
 gior / De iwgudelige saa vel altid Aarsage / der som der end aldrig
 vaare Bøger til) eller i andre maade bruge det vræt / saa som der er
 intet saa gaat / at det io kand vanbrugis. Men bruge det saa / at
 Gud seer ære der aff. Ere der nogle gode Christne som kunde
 saa

IL

III

Matth: 25.

Luce 19.

I. Corint: 2.

Fortalen.

Philip: 1.

1. Corin: 14.

Num: 11.

faa noget gaffin her aff/ saa at denne min tomage kand dem vere i nogen maade tienistaetig oc nyttig/ at de da vilde giffue Gud aren/ oc bede gaar for mig arme Syndere. Men dem som suunis at dette mit Arbejde inter kand vere nyttigt/ dem beder ieg/ at de det dog ick flæte vilde foracte oc bespaatte/ eller misunde dem som det behoff haffue/ det nytte oc gaffin de kunde der aff bekomme. At de ick heller vilde efftersølge Passuens exempel/ som bær Affuend der ved/ at den Menige mand haffuer den hellige Bibel oc andre nyttige Bøger/ paa det Maal som huer kand forstaa/ oc forfølger alle dem som saadant scriffue/prente oc fordre: Men at de heller vilde efftersølge S: Pouels oc Mose exempel. Paulus ynster de Phillipper/ at de kunde bliffue io mere oc mere rige i allehaande bekiendelse oc forsegelse. Disligiste ynster hand de Corinther/ at de allesammen kunde tale atskillige Tungemaal oc prophetere/ at de kunde huer en læse oc forstaa den hellige Scrifte. Moses den tid det bleff klaget saar hannem/ at der vaare flere iblant Guds folck som prophetere/ de end hand selff/ da suarede hand: Gud giffue at alt HErrens folck vaare Propheter/ oc at HErren vilde giffue sin Aand offuer dem alle. Her see wi/ at S: Pouel oc Moses vilde ick ene haffue den ære/ at de skulde vide Guds ord oc ingen anden/ Men de begerede at alle Menniske kunde haffue den Forstand i Guds ord som de haffde/ oc at Gud vilde giffue alle Menniske sin hellig Aand/ saa riglige som hun vaar dem giffuen. Der saare ville wi ick efftersølge Passuen oc hans Selstæff/ Men heller met Mose oc S: Pouel aff Hiertet ynste oc sige: Gud giffue at alle Folck i Danmarks oc Norgis riger/ kunde ret predike den kaarsæfte Jesum Christum til Salighed/ oc rettelige læse oc forstaa den hellige Scrifte/ De at Gud vilde giffue sin hellig Aand offuer dem alle/ oc i alle deris Hierter/ Amen.

Efterdi fiere Her Rentemester/ at det er en almindelig vijs oc vane/ at naar nogen enten selff scriffuer oc dicter noget/ Eller oc verterer oc vdsætter andris scrifte paa it andet Tungemaal/ oc lader det paa Prenten vdgaa. Da pleyer mand det altid nogen merckelig oc ypperlig Mand at dedicere oc tilscriffue: Icke aleniste der met at beuise hannem ære oc tienistaetighed/ oc hans naffn oc loff i dis maade at vdsprede: Men oc saa/ at det som scriffuets/ oc vnder hans naffn bliffuer almindeligt/ kand for hane skold bliffue hos den Menige mand dis mere anseet: De at hand/ som en Patron oc Forsuar/ vil saadant Arbejde tage vdi sin bestyning/ oc det

Fortalen.

det imod affuendsiuge oc vanartige Menniste oc Bespaattere for-
suare. Derfaare haffuer ieg nu effter fornessnde Her Doctors
raad oc samtycke E: E: V: S: dette mit Arbejde/ som ieg met denne
Bog haffi haffuer/ dediceret oc tilserffuet/ oc lader det vnder E: E:
V: S: naffn oc Vaaben vdgaa/ Forst for den Sag skyld/ at ieg
forhaaber mig til/ at E: E: V: S: icke skal lade sig denne Bog ilde
behage/ baade for den hederlige oc høylærde Mands E: E: V: S:
gode Vens skyld/ som hende forst paa Latine serffuet haffuer: De-
saa for de stene Ord oc nyttige Lærdomme/ som der vdi faare
giffuis oc forklaris. Dernæst/ at ieg ocsaa her met i nogen maade
kunde beuise mod E: E: V: S: min vnderdømmige oc tilbørlige Tie-
nistactighed oc Tacknemmelighed/ for mange Velgierninger/ som
E: E: V: S: mig offte beuist haffuer/ huilcke allesammen met alt det
i fattige Guds Lemmer beuist haffue/ Jesus Christus eder riglige
betale vil/ baade her i Verden met langvarig sundhed/ lycke oc vel-
signelse/ oc i den anden Verden met ewig Glæde/ naar hand kom-
mer at døme Leffuendis oc Døde. For det tredie haffuer ieg ocsaa
for den Sag skyld E: E: V: S: denne min Translatz oc Arbejde til-
serffuet/ fordi at ieg (uden alt Hyckleri oc Dyenskalckhed at sige)
haffuer seet oc formerckt E: E: S: gudfryetighed/ baade met E: E: S:
sine oc gudfryetige Husholdning oc Hoffregiment/ oc met eders idel-
lige læsning i den hellige Scrift: Disligiste at E: E: S: idelige sø-
ger Kircken/ baade her i Kiøbenhaffns By oc paa Slottet/ som
alle Predickere her i denne By/ vide at giffue eder Vidnesbyrd om.

De beder ieg eder gantse ydmygelige/ gunstige Her Kenteme-
ster/ at E: E: V: S: vil denne min vnderdømmige Tienistactighed
tage til tæcke/ oc dette mit Arbejde imod affuendsiuge oc spaatste
Menniste forsuare. Thi Verden er nu fuld aff saddanne Folk/
som ingen kunde lide vden dem selff oc deris egne. Jeg beder ocsaa/ at
E: E: V: S: oc alle andre som denne Bog kommer for hende/ vilde
vlegge dette met mig i den beste mening/ at ieg altid baade her oc
anden stede bruger saa enfaaldige oc almindelige ord/ oc icke haffuer
prydet denne Bog met mange statelige ny Gloser/ huilcket ieg haff-
uer giort met vilie/ for de enfaaldigis skyld/ at de det diß bedre kun-
de forstaa. Er her nogen breek oc feyl/ enten i Dansten eller i Me-
ningen/ da beder ieg/ at huer vil det aff it christeligt Hierte corrigere
oc rette/ oc met mig offuerbare/ fordi det er Menniskeligt at falde oc
forsee sig. Jeg forhaabis at denne Bog skal icke affgaa foruden
fruct/ men bliffue mange til gaffns/ i Husholdning/ til Ekts/
paa Tiste leyer/ hos siuge Folk/ oc andre steder iblant den Menige
mand/

Fortalen.

mand/ saa at dem/ met Guds hielp / ick skal fortryde deris swa-
ge/ som der vdi idelige ville lase oc offue sig. Hun er ocsaa smuct
redelige tryckt/ baade paa gaat sterckt Papir/ De met skon stor Lito-
ra oc Stil/ ocsaa met smucke Figurer beprydet / oc ingen Be-
kaafning oc swage er her spart / saa at baade Gamle oc Ynge
kunde den met lyst lase/ Gud til are oc sig selff til gaffn. Det vaa-
re vert at ynste/ at alle Bogesforere oc Prentere haaffde det Sind/ at
de vilde mere ansee Guds are oc Christi rigis opbyggelse / end Pen-
ninge oc deris egen Fordeel / De at de vilde vende den bekaafning
til gode oc nyttige Bøger / som de vende paa det megle Gieckeri oc
Guds bespaattelse/ der en part prente baade paa Danske oc Tydske
oc fore omkring/ at bedrage Folk deris Penninge aff met / saa som
hine loynactige Sabel/ Skalkbøger/ Bolebøger/ Boleuifer/ Pla-
nete bøger/ *Chiromantia*, oc andet sligt / aff huilcket den arme Yng-
dom/ som er mere tilbønelig til det onde end til det gode / lærer ick om
Skalkhed/ Losactighed oc alt ont : Disligeste de enfaaldige Al-
mues Folk kunde der aff saa Varsage til at dragis fra Guds Ord/
oc ville aff deris Planete oc *Chiromantia*, det er firegene i deris Hen-
der/ vide deris Lycke/ huor det skal gaa dem.

Den almectigste euige Gud beuare off alle vdi sit Ords rette
Kundskaff oc Forstand / oc giffue off sin Naade / at wi der effter
saa kunde leffue her i Verden / at wi oc siden i Himmerige maatte
leffue met hannem til euig tid : Huilcken samme Herre oc Gud / ieg
vil haaffue E : E : V : S : tiere Her Rentemestere / til all Liffs oc
Siels velfart euindelige befalet / Hand styrcke / regere oc beuare
E : E : V : S : vdi alt det som gudeligt oc ærligt er / Amen. Scress-
uet i Kiøbenhaffn/ den 21. dag Septembris. Anno 1 5 7 6.

E : E : V : S :

Ydmyge Tienere.

Rasmus Hansson
Rerarius.

En Formaning til alle

Guds ords Tienere/ at de bliffue fast ved den christ-
ne Kirckis euige oc stadige Endrectighed i den rette Lærdom oc sande
Guds tieniste/ Paa det at de icke aff de mange Lærers atskillige Menin-
ger oc mangfaaldige Secter skulle lade sig forarge/ saa at de der aff skulde
opuectis/ enten at lade Euangelij bekiendelse stat falde/ Eller oc bliffue lade
oc forsømmelige i deris Kald at vordre. I samme Formaning fand mand

oc saa see/ at den Lærdom oc Gudstieniste/ som nu holdis i den christne
Menighed i Danmarkis oc Norgis Riger/ er icke nogen
ny Lærdom/ men er den allerældste/ som
Gud selff stiftede i første Ver-
dens begyndelse.

Alle Guds Sendingsbud / oc Jesu Christi Tienere/

vdi de tuende lofflige Kongeriger Danmark oc Norge/ sine kiere
Brødre vdi Christo/ ynster Niels Hemmingsøn / Euangelij Tienere
vdi Kiøbenhaffns Vniuersitet/ Naade/ Barmhertig-
hed oc Fred aff Gud Fader oc hans Søn
vor Herre Jesu Christo.

DEt er saare nyttigt oc gaar / kiere Brødre / at mand
giffuer act paa/ oc grandigebelige anseer den christelige Kir-
ckis euige Endrectighed vdi Lærdommen oc den rette Guds-
tieniste/ besynderlige nu i denne tid/ i huilcken der ere saa saa
mange atskillige Meninger/ huor aff det kommer/ at man-
ge fromme Christne/ icke end aff de fleemiste/ bliffue bange oc tuiiraadige/
saa at de aldrig vide/ huilcken hob de skulle bliffue hos/ oc holde met. Fordi
i det at somme rose en Mestere/ oc somme en anden/ Huer holder mest aff sin
Læremestere/ oc siger hannem at vere visst/ lardist oc Gudfryctigst/ oc der
offuer foracter oc forringer andre Lærere/ Da følger der effter/ at mange aff
deris Blindhed oc Wforstandighed/ dome om andre Lærers Lærdom oc
Gudfryctighed/ effter deris Affect oc Hiertelag/ som de haffue dem kiert til/
oc som de maa lide dem til/ enten ilde eller vel: Huilcken de maa vel lide/ oc
haffue kiar/ den dome de at vere lard oc retsindig/ Huilcken de icke maa lide/
den dome de anderledis om. Her aff fødis Affuendsinghed/ vrang Menin-
ger oc Mistanker/ Had/ Trætte/ Heffigerighed/ saa at alting blandis til-
sammen foruden all Skilsmisse eller Forskel. Aff huilcket der endelige kører
synderlige tuende slags Skadel/ at ieg intet skal tale om meget andet ont/ som
der aff endelige følger. Thi der ved baade styckis Euangelij Tiender i de-
ris Gienstridighed oc ugudelighed/ Oc de skrøbelige oc vankundige som vel
ellers vaare tilbøyelige til at anamme Sandhed/ de forstøris icke lidet der
ved/ oc bliffue aldelis tuiiraadige oc wuisse/ huem de skulle tro oc holde met.
Saa at mange aff dem begynde stat at tuiile/ oc tencke at mand intet vist
fand handle eller beslutte om Religionen/ oc foracte der offuer icke aleniste
nogle stycker i Religionen/ men oc saa alle slags Religioner oc Gudstieniste.
Her vor oss nu/ kiere Brødre/ at hielpe de skrøbelige/ baade met vore Bøner
til Gud/ oc met vor Formaning oc Naamindelse/ paa det at de icke skulle

Endrec-
tighed i
Kircken er
nyttig.

Skade aff
Menighed.

1.
2.

A A

forars

Formaning til

Huad
Prester oc
Statesørger
re skulle gis
re / naar
mand see
saadan W
sandreectig
hed.

Wden Kirke
fen er icke
Salighed.

Summa
paa alle der
som i denne
Formaning
indeholdes.

En nyttige
Spørgsmaal.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

I.
Aff huem
Kirckens
Lærdom
haffuer sin
begyndelse.

forargis aff disse mange meninger / oc styrte hoffuettulds vdi deris egen visse
Forderffuelse. Imod dette onde er det en besynderlig Lægedom / at mand vel
acter oc anseer den christne Kirckis euige Endrectighed vdi Lærdomen oc den
rette Guds tieniste. Thi lige som der er icke en Gud : Lige saa er der icke en
en euig / stadig oc ubedregelig Guds sandhed / en ret Religion / en Tro / en
Regel at leffue ret effier / oc en Christi Kircke / som alene veed den rette maa-
de at tiene Gud med. Huo som icke er en Lem oc Indbyggere i denne Kircke /
hand gaar quit oc rider miste at Guds naade oc den euige Salighed / ihuor
store oc ypperlige Mestere hand roser oc berømmet sig aff. Tuert om igien /
huo som i denne Kircke oc Forsamling arer oc tien Gud i Anden oc i Sand-
hed / hand er Arffuing til Guds Naade oc den euige Salighed / der som hand
end haffde en Rophurde til sin Læremestere. Thi denne Handel staar icke paa
Menniskens Værdighed eller Wuærdighed / Men paa Christi Lands Konst
oc Mesterstaff / som vil at hans reene oc sande ord skal vere vore Liffs oc Sa-
ligheds regel / vdi huilcket Ord oc Guds tieniste / som i Ordet Ieris oc faaregiff-
uis / der haffuer altid veret stor Endrectighed / baade iblant de hellige Patri-
archer oc Lærefadre for Syndfloden oc effier Syndfloden / iblant de hellige
Propheete i det gamle Testamente / de hellige Apostle i det ny Testamen-
te / oc alle andre retsindige gudfryetige Lærere / saa at de allesammen haffue
haffte en mening / oc stemmet offuer it / fra Verdens begyndelse hid indtil /
Oc der som vi beholde deris Lærdom oc Guds tieniste / oc bliffue der hant ved /
da kunde vi met rette rose oc berømme oss i Christo / at vi ere retsindige Ind-
byggere i Jesu Christi Kircke / der som end den gantze Verden hader oss /
oc fordømmer oss som Suermere oc Kattere. Derfaare kiere Brødre / vil ieg
nu tale noget om denne euige Endrectighed / som altid haffuer veret iblant
alle retsindige Lærere i den christne Kircke / paa det vi kunde vere visse der
paa / om vi ere i den rette christne Kircke / oc om vi haffue den rette Mening
oc Samtycke met de rette Lærefadre / eller ey : Eller oc om vore Modstande-
re ere den rette Kircke / huilcke der meget berømme sig aff deris Mestere oc
Lærere / som de kalde Patres, oc legge derfaare vind paa / met Ild oc
Suerd / at nederdempte den rette prophetiske oc apostoliske Lærdom. Til det-
te at forklare hore mange atskillige stycker / som alle skuide hen til it Maak.
Thi her spørgis nu fornøden / Huor aff den rette sande Religion haffuer sin
vdspring oc oprindelse : Huad visshed oc fast Grund hun haffuer : Huad
Endrectighed den christne Kircke haffuer altid holdet i den samme Lærdom :
Met huad konst oc list Satan pleyer at storme oc stride imod den sande Re-
ligion : Oc endelige / huad Forstandighed oc Snildhed de Gudfryetige skul-
le bruge imod Satans suig oc bedregeri : Paa det at vi icke som vore første
Forældre gjorde / skulle lade oss fore oc driffue / formelessi kloge oc bedregeli-
ge ord / fra de rette reene Saligheds Rilder / hen til Dieffuelens Riar oc
Dyndepunk / som er Menniskens paaleggelser oc falske Guds tieniste.

Aff huem haffuer da den rette Religion sin oprindelse : Dette
Spørgsmaal giordis icke behoff at tale om / der som der icke haffde veret i for-
dom tid / oc icke endnu vaare saa megen oc stor / baade Dieffuelens oc Men-
niskens storm oc Galenstaff / at de haffue fordrisset sig til at stiffe oc paaleg-
ge Religioner oc Guds tieniste / effier deris eget Hoffuett oc Sind / huilcke de
forfuare oc bespytte met Ild oc Suerd / Oc der offuer forfølge den Religion
oc Guds tieniste / som Gud self allene haffuer stiftet oc sticket / paa det at de
kunde

Endrettighed.

kunde fuldkomme og stadfeste Guds egen Spaadom / som hand forkyndede
 der om i Paradis / der hand sagde / at Hugormens Sød skulde bide Quin-
 dens Sød i Halen. Den Hedning Socrates hand dømde og sagde meget
 rettere og bedre der om end de / Thi der hand bleff atspurt / som Xenophon
 siger / Huilken der vaar den rette og sande Religion / Da suarede hand / at
 den vaar den rette Religion / som Gud selff haaffde sticket og stiftet. Jorden
 det at Herren siger klarlige hos Propheten / at hand icke maa lide Men-
 skens lardom / og den Gudstieniste som de selff stiftet og paalegge / men siger /
 at det er en varstyggelig ting faar hanem / Da skulle wi vder all Gienfigel-
 se eller tratte holde det for vist / at den rette og sande Gudstieniste haaffuer sin
 vdspring og oprindelse aff den euige Gud selff. Apollo Pythius / der hand
 bleff atspurt aff de Aethener / huad Religion og Gudstieniste de skulde heldst
 beholde og bliffue ved / Da suarede hand / at de skulde bliffue ved den som
 vaar seduanlig og i brug hos de Gamle. Der de nu suarede hannem der paa
 igien og sagde / at de Gamlis stik og seder haaffue tit veret foruende / Da suar-
 ede hand / at de skulde bliffue ved det beste. Thi som Hesiodus siger : Den
 gamle Lov er best. Lige saa rose vore Modstandere sig paa denne dag aff de
 Gamlis stik og seduane / og glemme at neffne eller skiude sig hen til den som
 haaffuer stiftet den rette og sande Religion / men de skulde meget heller si-
 ge som Socrates sagde / end suare med den wrene Dieffuel. Thi de vanbruge
 de Gamlis autoritet og myndighed / til at stadfeste deris Løgn og vildfarelse
 se med / lige som Satan gjorde. Det er vel sanden / at den aldste Religion er
 den beste / der som mand meen den Religion som den almættigste gode Gud
 fra Verdens første begyndelse haaffuer stiftet / og icke den som er sticket aff
 den gamle Hugorm Dieffuelen. Thi hand haaffuer strax i begyndelsen ind-
 ført sin Religion i Verden / som strider ret lige tuert imod den Religion og
 Gudstieniste / som Gud haaffuer selff indsat og stiftet. Derfaare skulle wi
 giøre forskel imellem tuende slags Antiquitet og gammel stik. Den ene er aff
 Gud / den anden er aff Dieffuelen. Den første er den alleraldste / som huer-
 ken haaffuer begyndelse eller ende. Aff denne alleraldste Antiquitet og gam-
 le stik kommer Guds Sandhed / huor aff mand lærer / huilken den rette
 Religion er / huilken Gud haaffuer stadfest med mange Mirackel og vnderli-
 ge Vidnesbyrd / huilcke der skulde vere euige og faste Indsegle paa Guds
 Sandhed. Den anden Antiquitet og gamle stik haaffuer sin begyndelse /
 og hun skal oc saa faa ende / Aff hende er kommen all vrang Tro / falsk Guds-
 tieniste og Ugudelighed. Begge disse slags Antiquitet haaffue deris Jordre-
 re og Jorfremmere / saa som Patriarcher og Jorsuar / huilcke Effterkomme-
 ne kalde Patres og Jorfadre / aff huilcke de icke lidet rose og berømme sig. Pa-
 pisterne haaffue altid Patres i Munden / De vdi all Rit og Tratte om den
 rette Lardom og sande Gudstieniste / fly de hen til dem / lige som til it plicet
 Anekter eller fast Slaat / og raabe steds Patres, Patres. Wi kiende oc saa Pa-
 tres og gamle Larefadre / Men der er alligeuel stort forskel imellem oss og Pa-
 pisterne / Thi wi kiende dem alene for vore Patres og Larefadre / som haaffue
 anammet den rette Religion og sande Gudstieniste aff Gud / og haaffue den si-
 den trolige antuordet og lært deris Effterkommere. Saadanne vaare de hel-
 lige Patriarcher / hellige Konger / Propheter / Christus selff og Apostlerne.
 Disse kiende wi alene for vore Patres og Larefadre / De si-ge / at hvo som viger
 fra deris mening / hand mister sin Salighed. Men om de andre Larefadre
 som komme effter Apostlerne / dømme wi effter Ambrosij Regel / som saa liu-

Gen: 3.

Socrates.

Esai: 53: 23.

Apollo Pythius vaar en Dieffuel som forfø-
 de og betog
 Zedningens
 til All gudes
 ri.

papisterne
 mene sig at
 holde den
 aldste Reli-
 gion.

Antiquitas
 duplex.

Tuende
 slags Pa-
 tres og La-
 refadre.

A A ij

der:

5.

Formaning til

Ambrosij
Regel om
de gamle
Læresfædte.

Gal: 1.

Papisterne
Gienfigelse.

Suar.

Dan: 7.
Gud er gam
mel.

II.

Huileken
den rette
Religion er
et huud hun
indeholder.

Ordet og
Tegn fæls
gis altid at.

Fem Ti
der i huud
de Gud
haffuer stiftet
Religion
men og stadi
fæst den med
Ordet og
Tegn.

der: Wi fordomme med rette all den Lærdom som Christus icke haffuer lært: Fordi at Christus er de Trofastis vey. Derfor/der som Christus icke lærde det samme der wi lære/ da domme wi det ocsaa at vere forgiftigt og fordomeligt. Wi domme ocsaa om dem effter S: Pouels Regel som saa liuder: Der som nogen predicker noget andet Euangelium faar eder/ end det som i haffue anammet/ hand vere forbandet. Men Papisterne/paa det at de kunde bedrage de enfaaldige/ da sige de/ at mand skal søge effter de Gamle Skelstene og Markeskel/ som de Gamle Lærere og vore Forsædte haffue op- tenckt og sæt. De der som det icke er louligt og tilbørligt/ at giøre det med Markeskel og Ager rene/huor meget mindre maa mand det giøre med Reli- gionen: Men wi lade Papisterne haffue deris mening for sig selff. Wi ville bliffue fast inden de Kener og Skelstene/ som den euige Gud haffuer op- tenckt og sæt/ hand som selff haffuer stiftet og sticket den sande Religion/ dem ville wi icke offuertræde/huileke de hellige Propheter og Apostler haffue forsuaret/ vdaß dem haffue de hellige Martirer (iblant huileke Abel vaar den første) med all stadighed og frimodighed vddressuet alle Bliffue og Guin/ huileke Terminer og Skelstene Guds Søn haffuer sæt med sit dyres bare Blod/ Dem (siger ieg) ville wi icke offuertræde/ men bliffue stadelige in- den for dem. Men de Terminer og Kener som den gamle Hugorm med sin Affkomme haffuer sticket og sæt/ dem træde wi offuer/ inden for huileke der indheynis og indelyctis inter andet end idel Fordømmelse. Derfaare scriffue wi Religionen den euige Gud til/ som Daniel kalder den Gamle. Huor aff det er vist og fast/ at den rette Religion er den allerældste/ og er sticket effter hendis Resteris nature og art. Derfaare/ lige som hun er altid den aller be- standigste/ saa er hun ocsaa altid sig selff lig/ og er icke imod sig selff.

Huileken er da den sande Religion/ som saa er sig altid selff lig? Huad indeholder hun: De huor mange stycker begriber hun vdi sig: Guds egne Ord og Kæst/ og de Tegn som hand haffuer lagt til Ordet/bescriffue off en ret Form og Maade/ om den rette Religion og Gudstieniste. Thi Gud haffuer altid hafft denne vis og vane/ at hand haffuer obenbaret Men- skene sin vilie med sit Ord og noget vduaartis Tegn: De det som hand lader liude i Ordene/det sætter hand ocsaa siunlige med Tegn faar Dynene/ paa det at det land igiennem dem/lige som igiennem it Binduffue indgaa/ og ind- tryckis i Hiertet/Saa at Guds Kæst og Tertejn skal vere tuende slags ord/ it liudeligt faar Ordene/ og it andet siunligt faar Dynene/hues ende og me- ning er alt ens. Men Tegnene skulle altid forklaris/ effter som Ordet liuder. Huordanne disse Ord og Tegn som Gud haffuer lagt til Ordet/ ere/ kunde wi klarlige see og lære aff fem tider/ i huileke Gud haffuer besyn- derlige ladet sin Kæst høre/ og sine Tertejn see/ som ere: 1. Wenniskens stae og vilkaar for Syndfaaldet. 2. Den tid som Gud loffuede at oprette Men- nisten. 3. Den tid som Gud repeterede og fornede Foriættelsen. 4. Den tid som Moses Regimente vaar ved mact. 5. De paa det sidste den tid som For- iættelsen bleff fuldkommen/ i det at vor Herre Jesus Christus kom til Ver- den. At der vdi disse fem tider haffuer altid veret en Religion/ som haffuer altid veret stadig og ens/ kunde wi see aff Guds ord/ og de Tegn som hand haffuer lagt til Ordet.

For

Endrecttighed.

For end Menniften falt / den tid Adam vaar prydet oc smycket
 met Guds Billede / da sette Gud Menniften baade sit Ord oc Tegn faare.
 Ordet vdræffde at mand skulde kiende Gud / oc vere hannem lydigh: Det for-
 bod / at mand skulde intet fordrifte sig til at giøre imod Guds Jorbud / vnder
 stor peen oc straff: Oc dette Ord hæffde oc saa Joriættelsen met sig / at Mens-
 niften skulde vere wdødeligt / huilcken Joriættelse Adam anammede formes-
 delst Troen. Dette samme indtryckte Gud i Hiertet met vduaartis Tegn /
 som vaar Liffens Træ / huilcket hand sette faar Dynene / lige som it suus-
 ligt Ord / huilcket altsammen hørde der hen / at Adam / i huilcken Guds
 Billede den tid vaar klarlige tilsiune / lige som i en Spejel / hand skulde stedse
 se tiene oc prise Gud. Her aff kunde wi see / at den rette Religion for Synds-
 faldet / vaar en reen Gudstieniste effter hans Ord / oc Regelen der mand i
 samme Gudstieniste skulde effterfølge / vaar Guds Ord oc Tegn. De sty-
 cker oc Parie som hørde til denne Religion oc Gudstieniste / vaare / At kiende
 Gud / At tro hans Joriættelse / At beuise hannem lydighed induaartis oc vds-
 uaartis. Enden oc Gaffnet som der aff fulde / vaar / at Adam skulde stedse
 vere Guds Billede lig / oc euindelige prise oc ære hannen. Oc i denne tid oc stat
 som Menniften vaar vdi for Syndfaldet / da vaar Gudstieniste ret fuld-
 kommen / lige saadan som hun skal bliffue effter Opstandelsen / vden dette /
 at hun da skal bliffue meget fuldkommeligere / icke i sin Substantz oc Verel-
 se / met i sine Gradibus. Denne Gudstieniste / lige saadan som hun bleff
 det første Menniste faaregiffuet / lige saadan vdkreffuis hun endnu aff off-
 paa denne dag. Oc er der stæ ingen Joruandling giort paa Gudstienistens
 maade oc vijs: Men der er kommen en forstreckelig forderffuelse oc forkre-
 nelse i det gantste Mennistens kion / effter vore første Joralbris fald / saa at
 Menniften kand ingelunde fuldkomme denne tieniste / Ja der kand icke end
 nogen begynde den tieniste / vden saa er at hand kommer til Liffens Træ /
 som er Jesus Christus.

1.
 For
 Synds-
 faldet.

Huad
 Religionen
 vaare for
 Syndfaldet.

Liffens
 Træ er
 Christus.

Der Mennistens kion nu vaar faldet i vore første Joralbre / da obenba-
 rede Gud atter sin vilie met sit Ord oc Tegn: Huor aff mand kand lære /
 huad tieniste hand vil aris oc tienis met effter Syndfaldet. Met Ordet
 stræffede hand sit Guds oc Befalnings offuertrædelse: Met samme Ord
 gaff hand Joriættelsen om Messia / som skulde bliffue Menniste / oc giøre it
 fuldkommen Offer oc Betalning for Adams skyld oc Synd / oc fly Menn-
 niften Guds Billede igien / som det hæffde mist formedelt Synden. Til
 Ordet lagde hand sit Tegn / som vaar lige som en suunlig Predickæn om
 Messia: Dette Tegn vaar at slætte oc offre Queg / at offre Jordens Fruet
 oc Grøde. Her aff følger nu / at Gud vdkreffuer i alle maade / lige saadan
 tieniste effter Syndfaldet / som hand vdræffde tilforn / endog at hun i sine
 Gradibus oc Verdighed icke hæffuer den fuldkommenhed / som hun hæffde
 tilforn / for Faldet. Thi Gud vdkreffuer her / at mand skal kiende hannem:
 Hand vdkreffuer at wi skulle kiende vor Synd: Hand vdkreffuer at wi skulle
 kiende Christum / som er nu i steden for Liffens Træ der vaar i Paradis:
 Hand vdkreffuer / at wi skulle tro paa Messiam: Hand vdkreffuer / at wi
 skulle beuise hannem lydighed i Troen / paa det at Guds Billede kand saa /
 tid effter tid / io mere oc mere fornyes vdi Menniften ved Jesum Christum /
 det er / at der kand stinne en fuldkommen Rundstaff oc Jorstand om Gud
 vdi Mennistens sind oc fornufft / Hellighed vdi Sielen / oc lydighed effter

2.
 Den tid
 som Gud
 gaff for-
 tættelsen.
 Guds oben-
 barelse ved
 Ord oc
 Tegn.

A A iij

Guds

Formaning til

De Gamle
viss at lære
met.

Gen: 3.

Forklaring
paa det som
sige er ved
Exempel,

Abels skad-
dighed oc
varettighed
i den rene
Gudsstieniste

Guds Gud/ vdi alle Menniskens Lemmer oc Kressier. Dette giffuis kaars-
telige tilkiende/ baade met Ord oc Tegn i begyndelsen i Mose forste Bog.
Thi de Gamle/ som vaare frommere end vi ere/ oc baade Gud nærmere
end vi/ som Plato siger/ de lode sig bedre oc klarligere oplære oc vnderuise
met kaarte Ord oc Tegn/ end vi met lange Predickener. Fordi vdi gam-
mel tid haaffde de denne vjs oc vane i Verden at lære met/ baade de som lær-
de den hellige Scrifte/ oc verdslige Lærere/ som lærde bogelige Konst/ at
det som de met kaarte ord oc Sprock saaregaffue/ det stadfeste de met viffe
Tegn. Der Menniskeet vaar faldet/ bleff denne kaarte oc viffe Lærdom saa-
regiffuen/ met Guds egen Kæst: Quindens Gød skal spønderknuse
Hugormens hoffsuet. Tegnet som i nogen maade betyde oc betegnede
det samme/ vaare de Offer som vore forste Forældre vaare befalede aff
Gud.

Derfaare/ den tid Abel gjorde sit Offer/ da saa hand til denne Guds
Foriættelse oc kaarte Vnderuissning/ oc i sit Offer betenckte hand disse ting:
Forst/ der hand saa at det Quæ som hand vilde offre/ det døde/ da paa-
mintis hand om Døden/ som alle Menniske vaare faldne vdi for Syndens
skyld: Huor aff ingen tør tuile paa/ at der is er opuaet en stor Sørge oc
Bedrøffuelse i hans Hierte. Dernæst/ der hand saa Blodet aff det som
hand vilde offre/ da paamintis hand om den Foriættelse/ som Gud haaffde
giffuet om Messia/ ved hues fortieniste oc forbon hand forlod sig til/ at
Guds vrede skulde stillis/ effter hans Foriættelse: Huor aff hand fick baa-
de Trost oc Husualtelse i sit Hierte/ oc dissigiste Troen til Gud/ formedelst
huilcken hand bleff hannem behagelig/ ved Jesum Christum. Der hand nu
formedelst denne Tro alene vaar bleffuen rejsfardig/ da haaffuer hand lagd
vind paa den rette Hellighed effter Guds ord/ oc haaffuer prisct oc loffuet
Gud/ for sin Rejsfardighed oc Mejskundhed. De saaledis haaffuer Abel be-
uisit Gud en rejsindig tieniste/ effter at Guds Billede bleff i nogen maade
fornyet i hannem/ huilcken Gudsstieniste hand haaffuer siden stadfest met
sin Død. Thi den tid hans Broder Cain/ som vaar en Glsnere oc Dyens
skalk/ lagde vind paa at affuende hannem fra den forloffuede Quindens
Gøds bekiendelse/ oc den rette Gudsstieniste/ da vilde hand heller dø/ end
hand vilde samtycke i sin Broders wgudelige forsat/ Oc gaff mee denne sin
stadighed tilkiende/ at den tien Gud rettelige/ som mere acter Lydighed
mod Guds Gud/ oc Christi Naams bekiendelse/ end alt det andet i Verden
er/ Ja mere end sit eget Liff/ som er det allertieriste der it Menniske kand
haaffue i denne Verden. Derfaare er det klart oc obenbare/ aff dette Ord oc
Tegn/ som vore forste Forældre vaar giffuet effter Faldet/ at de haaffde den
samme Religion oc Gudsstieniste effter Faldet/ som de haaffde tilforn/ før
end de fulde. Endog at der komme nogle vduartis stycker oc omstendige
vilkaar til/ for den forderffuede Naturis oc for Foriættelsens skyld/ Dog al-
ligeuel vaar Guds dyrekelsis Substant oc Verelse altid ens/ oc hørde here
alt til den samme endelige Sag/ som hun hørde for Syndfaldet/ dog hun
vaar icke siden saa fuldkomen som hun vaar tilforn. Denne rene Gudsstieni-
ste varede oc bleff ved mact i den Christne Menighed/ som vaar saare liden
oc ringe/ indtil Syndfloden/ det er i tusinde/ sex hundred/ halffirendis-
tiue oc sex Aar. Thi Cains Affkomme som vdtode oc forstode Guds For-
iættelse

Endrectighed.

lattelſe/ Legemlige oc icke Aandelige/ de forfulde den rette Kircke / lagde ſig Kirckens Titel oc Naſſen til/ oc foruende den rette Gudsſtueniſte til Hedenſt Dyenſkalckhed oc vrang Tro. Der effter den tid Gud haſſde mee Syndflo den ſtraffet ſaadant Hyckleri oc vrang Tro/ mee andre flere groffue Syn der oc gruelige Laſter/ befoel hand atter Noe den rette Gudsſtueniſte / baade mee ſit Ord oc Tegn/ icke nogen ny ſtueniſte/ men lige den ſamme/ ſom hand haſſde ſtuffet aff Begyndelſen. Men der Iaphet haſſde vndertryckt den ne Gudsſtueniſte mee ſit Eliſneri oc Hyckleri/ oc Cham diſligiſte mee ſit Liranni/ bleff hun aleniſte hos den Patriarcha Sem oc hans Effterkomme re. Thi hand forſtod Foriattelſen ret/ oc det Tegn ſom der bleff tillagt/ oc tiente derſaae Gud i Troen / oc beuiſte hannem Lydigheſed / ſaa ſom Abel oc Noe giorde. Oc endog at Noe oc Sem beholde det ſamme Ord oc Tegn ſom vore forſte Foraldre vaar giſſuet: Dog alligenel kom der it nyt Tegn til/ for noget nyt ſom i deris tid hende ſig. Thi den tid Gud haſſde odelagt den wgudelige Verden mee Syndfloden/ for deris offuertraedelſe oc ſrafald/ at de fulde fra den rette oc rene Gudsſtueniſte/ da loffuede hand Noe oc hans Effterkommere / at hand vilde aldrig mere odelagge Verden mee Vand flod. Til denne ſin Foriattelſe lagde hand it Tegn / ſom vaar Regnbuen/ ſom vaar it hukommelsis Tegn oc Naamindelſe paa Guds Foriattelſe. Saa ſatte da Gud Regnbuen/ ſom pleyer at lade ſig tilſiune i Skyerne/ at hand ſkulde vere it Tegn oc Stadfeſtelſe paa hans Ord / at hand der mee lige ſom mee it Inſegle/ vilde ſtyrcke oc ſtaeffe ſin Foriattelſe at ſtulle bliſſe ue viſſ oc faſt/ mee huilcken hand haſſde loffuet oc tilſagt/ at hand icke aleniſte vilde vere Noe oc hans Affkommis Gud / huilcke der nu haſſde giſſuet ſig vnder hans Beſtyning oc Beſtermelſe: Men hand tilſagde ocſaa / at hand aldrig effter den dag vilde afflatte oc odelagge Verden mee Vand. Derſaae ſaae Noe oc Sem til dette Tegn / oc effter den hellige Abels Exempel/ beuiſte Gud en ſand oc Aandelig ſtueniſte.

Nu folger effter Abrahams Alder indtil Moſe tid / i huilcken Alder oc tid den ſamme Gudsſtueniſte bleff de hellige Patriarcher mee Guds egne Ord oc it nyt Tegn befalet. For effterdi at den ſtore Viſdom oc Forſtand ſom vaar beſynderlige i de forſte Menneſte i Verden/ nu vaar io mere oc mere vaart aff oc ferringet/ da vaar det nodterſtiget/ oc giordis ſtorlige behoff/ at Gud maatte giſſue klarere Ord/ oc forſtandigere Tegn om ſin vilie. Der ſaae gaff Gud Abraham diſſe ord/ oc ſagde: I din Gad ſtulle alle Solck paa Jorden velſignis. Det Tegn ſom hand lagde til Ordet vaar Omſtaarelſen paa alt Mandkions mandoms lem. Oc lige ſom hand mee Ordet larde Abraham / oc vdkraffde en ret oc rene Gudsſtueniſte aff hannem: Lige ſaa larde hand ocſaa/ oc vdkraffde det ſamme mee Tegnet / ſom vaar en Beſeyning oc ſtaeffeſtelſe paa det ſom hand larde oc vdkraffde. I det hand ſiger: I din Gad ſtulle alle Solck velſignis/ giſſuer hand obenbare try ting at forſtaa: I blant huilcke det forſte er / at hand fornyer ſit Klagemaal offuer det ganſke Menneſkens kion for Syndens ſkyld / oc deris Affald/ at de ere faldne fra Gud. For i det hand loffuer oc tilſiger dem Velſignelſe/ da giſſuer hand tilkiende / at de henge oc ſide faſt vdi Forbandelſe / huilcken der mee Synden kom ind i Verden / oc offuer giſt alle Menneſte. Det andet ſom Gud giſſuer tilkiende/ er/ at hand fornyer ſin

Cains for
ſtand oc mee
ning om for
iattelſen.

Gen: 8.

Noe ind.

Son.

Regnbuen.
Gen: 9.

3.

Den tid
ſom Gud
fornye
Foriattel
ſen.

Anno Mundi
2023. Actas
tis Abrah
75.

Gen: 12. 8

22.

Gen: 17.

Try ting
giſſuis her
tilkiende.

2.

Foriatt

A iij

Formaning til

Gen: 3.

**Velsig-
nelse** huad
det er.

3.

Gal: 3.

Gen: 17.

Gen: 22.

Tegn skulle
forklaris eff-
ter Ordet.

Try ting
i Omflærelse
sens tegn
at acte.

1.

2.

3.

**Hiertens
omflærelse.**

Ordens oc
Tegns for-
uandling /
huor til det
er nyttigt.

Gen: 49.

Foriattelse om Quindens Sad / oc de Belgierninger som der skulde følge
met / huilken Foriattelse oc Loffte hand gjorde Adam met disse Ord:
Quindens Sad skal sonderkinse Hugormens hoffsuet. Det samme
vderlyckis oc saare giffuis her met dette Ord Velsignelse. Fordi met Velsig-
nelse forstaas Guds Yndist oc Naade / Forsonelse oc Benskaff / Synder-
nis forladelse oc Retfærdighed / for Christi skyld / saa som Paulus / Mosi for-
klarere det rettelige vdegger. Det tredie som Herren met disse ord giffuer
tilkiende / er vor naturlige Alendighed oc Skøbelighed / at wi icke kunde
bekomme Velsignelse aff vor egen krafft oc mact: Men wi maa den haffue
oc bekomme formedelsi Troen til den forloffuede Quindens Sad. Dette
Guds Loffte oc Foriattelse trode Abraham / oc aff denne Tro beuiste hand
Gud en retsindig Lydighed all sin Liffs tid / effter Guds befaling / som saa
liuder: **Vandre saar mig oc ver from.** Denne Lydighed beuiste den hellig-
ge Fader Abraham / i det at hand vaar villig / oc vilde offre sin Søn effter
Guds befaling. Thi huor ypperligt oc nyttigt hand actede det at vere / at
mand beuiste Gud lydigheid / kand mand klarlige der paa see / at hand vilde
heller effter Guds Bud slacte oc ihjelsla sin eneste Søn Isaac / som hans
Hustru Sara haffde fødte hannem paa sin Alderdom / huilken der vaar giffu-
uen saa mange oc herlige Foriattelser / end hand vilde vere Gud wlydig for.
Det Tegn som Gud lagde Abraham til Ordet vaar Omflærelsen / det sam-
me Tegn skal / som tilforn sagt er / haffue sin Vdydning oc Forklaring aff
Ordet: Thi Tegn er icke andet end icke sinligt Ord. Derfaare / lige sone-
ter Tegnet / som der er tillagt / oss oc saa try ting saar Dyen / som ere: Forst
at vor naturlige oc skøbelige Jødsel er forderffuet oc fortrecket. Dernast /
at oss er loffuet Quindens Sad / ved huilken Naturen skal fornyes oc hiel-
pist for det sidste / at ved den legemlige Omflærelse / forstaas Hiertens om-
flærelse / i huilken der affklaris Vankundighed oc Wforstandighed om
Gud / vore Affecters oc Hiertelags wreelighed / oc Hiertens wlydigheid oc
fortradelighed / paa det at der kand fødis icke nye Menneiste / som er Gud lige
i retsindig Helligheid oc Retfærdighed. See huor lige komme disse Ord oc
Tegn som Abraham bleff giffuen / offuer ens met det som tilforn vaar sage
til de andre Forsædre. Ordene foruandlis vel noget / Men betegnelsen oc
vdydningen er alt ens.

Denne Foruandling at Gud saaledis foruandler sit Ord oc Tegn / huor
tien Menneistens skøbelighed saare meget / oc lager vor vankundighed oc
wforstandighed: Hand sætter oss ingen ny vijs oc maade for at tiene Gud
met / saa som Abrahams skødelige Sad oc Affkomme meente. Thi lige som
Eain oc hans Effterkommere / elste mest Hyckleri oc icke vduarits sken / oc
forlode den rette forstand oc mening paa Guds Ord oc Tegn / oc forfulde
der offuer Abel oc alle dem som effterfulde hans Tro oc Mening: Lige saa
bleffue Ismael oc hans Affkomme hengendis stat ved Bogstæffuen om Om-
flærelsen / det er / de actede icke den blotte Tegn / oc foractede Aanden / oc
saar icke til huad Tegnet betyde oc bemærkte / Derfaare forfulde de Abra-
hams rette Børn / huor aff det kom saa langt / at den rette Gudstieniste bleff
hos saare saa Jødet bestandig i Verden. Thi den tid at de hellige Patriar-
cher vaare fremmede oc vblandinge vdi Egipien / da bleff den rette oc rene
Guds

Endrectighed.

Gudstieniste / effter Jacobs Patriarchis død / aleniste hos Josephs Sleet
oc Affkomme / huilcken der icke slat bleff ødelagt effter hans død.

Der effter bleff Moses født i Egypten / saar huilcken Gud obenbarede
sig / oc atter fornyede denne samme Foriattelse / der hand vaar firefindstue
Aar gammel / try hundred oc fyretue Aar effter at Foriattelsen vaar giff
uen Abraham / oc til dette Ord oc Løfte som hand gjorde Mose / lagde hand
mange Tegn / Oc paa det at Gudstienisten skulde bliffue ved mact / da skæ
kede hand Rige oc Prestedsome iblant sit Folk. Oc endog at hand befæl
Mose det samme Ord / oc det samme Tegn som hand tilforn haaffde befælet
de hellige Forfædre oc Patriarcher : Dog alligeuel bruger hand her lengre
Predicken / oc legger flere Tegn til / saa som den Alders oc Tids leylighed
vdræffde / huilcke allesammen skøde hen til det samme Maal / som de an
dre gjorde / oc vdræffde aff Mennisten den samme aandelige Gudstieniste :
Fordi Gud saaregaff oc satte try synderlige Tegn frem i Dræken / (at ieg
skal intet tale om den Buss som Mose saa brende oc dog icke forlaris / eller
om Ildstyten oc Skystyten / som Gud lod gaa faare Folket nat oc dag /)
De try besynderlige Tegn som Gud gaff Mose / vaare Manna eller Him
mels Brød / Stenklippen som Band skød vd aff / oc den Raaber orm / som
Moses obhengde / huilcke der skulde betegne oc stadfeste den Lærdom oc
Gudstieniste som Gud vdræffde / oc samme try Tegn bemærkte at Chri
stus skulde vdi sin tid komme til Verden. Thi Manna / det er / det Brød
som Gud gaff sit Folk aff Himmelen / betegner den Himmelske Mad / som
S : Pouel det forklarer i den første Epistel til de Corinthier i det tiende Cap :
Ved huilcken de som ere bleffne ny Menniste ved Christum / fødte i Christi
rige : Stenklippen som Band kom vd aff bemærkte den Aandelige driick /
huor ved de som tro paa Christum styrckis oc varquegis. Den Raabers
orm som bleff ophenge i Dræken / betegnede at Christus skulde ophengis paa
Raarffens Altere for den gantze Verdens Synder : Saa som vor HEN
re Christus self vdiyder oc forklarer dette Tegn / hos Johannem / met disse
Ord : Lige som Moses ophøvede en Hugorm i Dræken / saa skal
Mennistens Søn ophøvis / at alle de som tro paa hannem / icke
skulle fortabis / men haaffue det euige Liff. Den suun som Guds Folk
saa til Raaber ormen betegnede Troen til Christum / som wi her høre aff
hans egne ord / ved huilcken Mennistene bliffue retfærdige oc leffuendis
faar Gud / oc stunde effter at bliffue fuldkomne.

Men der Guds Folk vaare indkomne i det Foriattede Land / huilcket
der er en Figur oc Foruiddende til vort himmelske Fæderne Land / da haaff
uer Gud atter sat dem flere Tegn for / saa som suunlige Predickener / aff
huilcke ieg vil nu nogle opregne : Fordi leyligheden vil icke her begiffue
sig at opregne dem allesammen. Den gantze Israels Menighed met
deris Regiment oc Politi / bemærker den christne Kircke oc Menighed :
Riget oc Prestedsomet bemærker Christum / som met sit Prestedsome
silledde oc sonede sin Faders Brede / effter den første Foriattelsis liu
delse / Oc met sit Rige nederstog oc forstørrede Dieffuelens rige / Syn
den oc Døden / Oc met dem begge / det er / baade met Prestedsomet oc
Riget tilhøbe / slide Mennistene Guds Billede igien / som de vaare
stæffte effter / Paa det / at naar de saaledis vaare smykkede oc prydede paa
ny igien met Guds Billede / de da skulde vdi en retfindig Lydighed

. A A v

4.
Mosis tid

Exod : 2.

Exod : 3.

Tegn som
Mose gaff
vis.

Exod : 7.

Exod : 13.

Try ting
som betegne
Christum.

1.

Exod : 16.

1. Cor : 10.

2.

Num : 26.

3.

Num : 21.

Iohan : 3.

Iosue : 3.

Det For
iattede Land.

Israels rige
oc Politi.

prestedsomet

tiene

Formaning til

Ceremonier. tiene oc prise hannem. Der vaare oc mange atskillige Ceremonier tillagde / huilcke allesammen met deris aandelige vdydning forklare den første Foriættelse / oc vdkreffue en aandelig Gudstieniste. Men effterdi at de ere saa saare mange / da vil ieg vduelle nogle aff de ypperste oc besynderligste / oc dem kaartelige forklare.

**Presterens
smuck oc
ære.**

Exod: 28.

Leuit: 16.

Ebre: 9.

Exod: 28.

Psal: 131.

Exod: 25.

**Pactens
Arck.**

**Naadestol
len.**

Rom: 13.

Presterens Smucke oc Klader / Den ypperste Prestis Offer / som skede icke en gang om Aaret / Pactens Arck / Paastelammet / Blodstens ætelse / Vad oc Luat / daglige Offer oc andre saadanne Ceremonier / haffde deris synderlige aandelige vdydning oc bemærkelse / som allsammen giffuer oss smucke Tancker / om vor Negleris leylighed oc vilkaar / oc om de Gudfryctigis Embede / huad dem bør at giøre. Den ypperste Prest bar it Span aff purt Guld for vdi sin Pande / oc haffde altid rene Klader paa. Det Guld Span betyde Christi Guddom : De rene Klader betegnede hans Mandom / som er stat oc reen foruden all Synd. At den ypperste Prest gick icke en gang om Aaret ind i det allerhelligste / oc gjorde sit Offer / det vaar en Figur oc Foruident om vor ypperste Prest Ihesu Christo / som met it eniste Offer fuldkom Tallet / paa dem som skulde bliffue hellige. Dette giffuis klarlige tilkiende / i den anden Mosi Bog / i det ote oc tiuende Capittel / huor Gud siger self disse ord : At hand kand forlige dem met Hæren. Dernast betegnede Presterens Klader / den Hellighed met huilcken Herren vil at hans Prester / det er / alle Christne / skulle vere prydede / saa som Kong David Mose Tallet / det forklarer / der hand siger : Dine Prester skulle Klade sig met Retfærdighed / oc dine Hellige skulle glæde sig. Pactens Arck eller Kiste betegnede Guds Folk oc Kircke / met huilcke Gud haffuer i sit klare oc vderlyte Ord giort Pact oc Forbund. I denne Kiste eller Arck laae de tiuende Taffler som Louen vaar screffuen paa / de vaare skulde oc foruarede met Laagget aff samme Arck / huilcket der vaar giort aff purt Guld : Der met betegnedis intet andet / end det samme som den allerførste Foriættelse indeholder / som er : Quindens Gad skal sonderknuse Hugormens Hoffuet / vden saa meget / at disse Tegn forklare noget bedre oc klarere / huad Gud mente met denne Foriættelse. Louen oc de Taffler som hun vaar screffuen paa / skuldis oc foruare i Arcken met it Guld Laag / huilcket der kaldedis Naadestolen / Det er / Christus som er den rette Naadestol oc Forsoning for vore Synder / hand skulder vore Synder i Arcken / det er / vdi den christne Kircke oc Menighed / imod Guds Dom oc grumme Drede. Huad er det andet / end lige det samme der Gud sagde tilforn vdi Paradis : Quindens Gad skal sonderknuse Hugormens Hoffuet. Saaledis forklarer S : Pouel denne Figur oc Tegn / vdi sin Epistel til de Romere i det tredie Capittel / huor hand saa siger : Vi bliffue retfærdige / aff Naade / foruden Fortieniste / ved den Gienløsning som er stæet formedelt Ihesum Christum / huilcken Gud haffuer sticket til en Naadestol / formedelt Troen vdi hans Blod. Thi lige som den ypperste Prest hos Ioderne pleyede en gang

huere

Endrettighed.

Huert Aar at offuerstiencke Naadestolen / met Blod naar hand skulde Leuit: 16.
 gaa ind i det Allerhelligste / eller den inderste Helligdom / bag Forhænget :
 Lige saa haaffuer vor ypperste Prest J. H. Iesus Christus / en gang offret sin Heb: 9.
 Fader sit eget Legeme / oc offuerstienckt det met sit eget Blod / for den
 gantste Verdens Synder / oc haaffuer der med fundet en enig Forløsning.
 Paastelammiet haaffde ogsaa sin synderlige bemerckelse oc vdydning / paastelammet.
 huor med den forste Foriattelse bleff sinuet affmalet / lige som met liffactis Exod: 12.
 ge Farffue / huilcken Figur S: Pouel forklarer / der hand saa siger: Wi 1. Cor: 5.
 haaffue oc it Paastelam / som er Christus / huilcket er offret for oss.
 At dette Lam skulde tagis aff den almindelige Hiord / Det betegnede / at
 Christus skulde tage vor Natur oc Kiød oc Blod paa sig / oc bare vore
 Kiøds strøbelighed / fristis oc forsøgis vdi alle maade lige som wi / oc bliffue
 oss vdi alle maade lig vden all Synd / Paa det at hand kunde gisre oss saa
 danne som hand er: At wi som ere Jordiske Menneiste / kunde bliffue Him-
 melste: Wi som ere Kiødelige / kunde bliffue Aandelige. Item / at der
 staar i Louen om Paastelammiet / at den gantste hob vdi Israel skal slaete
 det / der met giffuis tilkiende / at Christus skulde icke dø for en eller to / men
 for den gantste Menighed / det er / for alle dem som ere scressne i Liffens
 Bog: At den ypperste Prest stienckte omkring sig met Blod / der Blodstienck-
else.
 haaffuer ogsaa sin herlige bemerckelse / Thi det vaar en Figur oc Tegn til
 Christi Blod / som bleff vdstyrt for oss paa Kaarssens Altare / met huilcke
 vore Samuittigheder offuerstienckis / oc rensis aff dødelige Gierninger /
 saa som den der haaffuer scressuet Epistelen til de Hebreer / det gudelige oc Heb: 9.
 herlige forklarer. Hid horde ogsaa de mange Bad oc Tuatter / oc dis- Bad oc
Tuatter.
 ligeste de daglige Offer. Thi disse betegnede i Almindelighed / baade 1. Iohann: 3.
 den Renselse oc Tuat / at Christus tode oc rensede oss met sit Blod / aff alle
 vore Synder: Der hos ogsaa den rette Hellighed oc Helliggiørelse / huor
 met de Gudfrygtige oc tro Christne beprydis / saa at de nu begynde at bliff-
 ue Gud lige / Gud til ære oc loff.

Disse Figurer oc Tegn som Gud haaffde befalet i sin Low / vaare bemer-
 ckelse oc vdydning paa Guds forste Foriattelse / Oc huilcke som dem ret for-
 stode / de beuiste Gud met Adam / Abel / Seth / Enoch / Noe / Abraham etc.
 en reitsindig oc Aandelig tieniste / som icke vaar deris Gudstieniste vilig / saa
 meget som Gudstienistis substans oc verelse i sig selff vedkommer / men lige
 saadan som de forste Forfædri Gudstieniste vaar / Ja lige den samme. Men
 huad steer her: Lige som Cain oc hans Affkomme forstode Guds Foriattelse
 legemlige / oc mente at det Tegn som vaar lagt til Foriattelsen / vaar en be-
 hagelig Gudstieniste i sig selff: Lige saa gjorde oc den forste Part aff Jo-
 derne / de bleffue ved Bogstaaften / oc lode Aanden fare / oc mente at disse vdy-
 uaartis Ceremonier oc Gierninger vaare Gud en behagelig tieniste i sig
 selff foruden Troen: Huilcken vildfarelse Herren haardelige straffer hos
 Propheten / huor hand saa siger: Huad skal ieg met eders mangsaal- Esa: 1.
 dige Offer? Jeg haaffuer ingen lyst til Blod aff Oxen / aff Lam
 oc Bucke. Item / strax der effter siger hand: Været icke mere Nad-
 offer saa forgefuis / Røgelse er mig en Værffygghelighed. Oc
 strax

Jalst mæ-
ning hos Jo-
sephs Sold-
om Ceremo-
nier.

Formaning til

Ceremoniers
brug.

Altid ens
Religion.

Quod deus
habet
Guds Billede
dis fornyelse

5.
Christi tid
i huiiden
foriattelsen
fuldkommen.
1. Iohan. 3.

Matth. 5.

Dieffuelen
opuecker sig
1777.

fray sætter hand Sagen til/huorsaare hand icke vil haffue det/saa sigendio:
Eders forsamling er wogudelig / oc eders ny Maaneder oc Sabbat-
ther maa ieg icke lide. Met disse ord giffuer Gud klarlige tilkiende / at
hand haffuer icke saaledis stiftet oc sticket Ceremonier / at hand endelige vil
haffue dem holden / saa som en Aandelig oc retsindig Gudsstieniste: Men
at Folket skulde ved dem offue sig i Gudelighed/styrcke deris Tro/oc io me-
re oc meer holde sig i den rette oc rene Gudsstieniste. Men effterdi at Men-
nistene ere aff Naturen tilbøelige til wrang Tro oc falsk mening / da haff-
uer den største Part fareet wild/ oc formedelst Hyckleri viget fra Ceremoniers
nis rette brug/ oc haffue sat all deris Salighed der paa / at de kunde ret vds-
uaartis holde dem / Oc naar Propheterne som vaare vdsende aff Gud /
siraaffede saadan deris vildfarelse / da haffue de plaget dem oc taget dem aff
dage/ saa som de der bespaattede Guds Low. Her aff er det nu klarlige til-
siune / at de Gudfryetige som leffde vnder Moses regimente / de haffde lige
den samme Menning oc Sind / som de hellige Forfadre haffde for Syndflo-
den/ oc de andre Patriarker som vaare effter Syndfloden/ oc stemmede li-
ge offuer it met dem/ baade i Lardom oc i Gudsstieniste / saa at der vdi vaar
altid Endrectighed oc en mening / baade i Patriarkeris tid oc i Mose tid/
oc siden til Christus kom til Verden. Thi huad vdkreffuis her andet vnder
Mosis regimente/ end at mand skal bekiende sin Synd/ tro paa Christum/
paakalde Gud/ leffue it hellige Leffnet / vere Gud lydig / oc offue sig i alle
haande Dyder: Hvilket altsammen der vdkreffuis aff oss/ saa som de styr-
ker der høre fornøden til Guds Billedis fornyelse i oss.

Nu staar den sidste Alder oc tid tilbage / i huiiden Gud Faders euige
ord / effter Guds foriattelse oc Prophetiernis liudelse / anammede Quins-
dens sæd/ det er/ Menniskelig nature/ at hand vilde Sønderknuse Hugors
mens hoffuet/ det er/ som Johannes i sin Epistel det forklarer / at hand vilde
de giøre Dieffuelens gierninger til intet. Denne Guds euige ord oc talens
de Person / som rettelige baade forklarer oc fuldkommer Mose Ord oc Cere-
monier/ sticket oc stiftede denne samme Gudsstieniste paa ny igien / baade
met Ord oc Tegn/effter at hun vaar nu noget nær stat forfalden oc ødelaget/
hand befoel at predicke Penitense oc synders forladelse / Dem som paa hans
nem tro bepryder hand met sin Rejsfardighed/ begaffuer dem met sin hellig-
Aand / opuecker i dem saadan beuegelse oc tilbøelighed som kommer offuer
ens met Guds Bud oc vilie: Met saa ord at sige/ hand fornyer Guds Bille-
de/ som det første Menniste vaar slæbe effter / hand befaler at wi saaledis
skulle lade vore Lius skinne / at Mennistene kunde see vore gode gierninger/
saa at vor himmelske Fader kand der aff aris oc prisis. Den samme Guds-
stieniste befoel hand oc antuordede sine Disciple / huiiden de lærde oc beteede
baade met leffuendis Mose oc deris Leffnet. Oc paa det at denne Gudsstie-
niste kunde altid bliffue ved mact i den christne Kircke/ da gaff hand hende ie
vist Ord om sin vilie/ oc lagde der til tu vduaartis Tegn/ lige som tu Ind-
segle/ som er Daaben oc HÆrens Nader. Met Ordet vdiyder hand oc
forklarer den første Foriattelse/ meget klarere end hun vaar tilforn. Tegne-
ne ere lige som siunlige Predickener / som lære oc tilbiude oss lige det samme
som Ordet lærer oc tilbiuder. Men huad steer her: Lige som Cains Aff-
komme i de første Forfaders tid / Chams Effterkommere i Patriarkeris
tid/ oc falske Israelliter vnder Mose regiment foruende oc forfalskede Ordet/
oc aff deris fiodelige Daarlighed/satte Menniskelige drøme der til: Lige saa
haffue

Endrectighed.

Haffue os saa Glistnere oc Hyecklere i denne sidste Verdens Alder oc tid / salde fra Ordet / oc besmitte den rette oc rene Gudstieniste / indtil saa lenge at baade Lardommen oc Gudstienisten / Distigeste de hellige Sacramenter ere noget nær slæt forderffuede / foruende oc ødelagde / formedelst Rattere oc Antichristens rige. Men for fyrretide har siden er den hellige Guds Propheete / salige D: Morthen Luther opuaet aff Herren / hand haffuer atter paa ny aff Guds Aand oc Naade hiolpet den gamle Lardö oc Gudstieniste paa Fode / som vore første Forældre anammede aff Gud selff / oc Christus besöel sin christne Kircke. Saa kunde i nu vel klarlige see / kiere Brødre / at den Lardom oc Gudstieniste som den christne Kircke paa denne dag holder oc bruger her i Danmarkis oc Norgis riger / er den rette / sande oc enige Gudstieniste / huilcket huer land befinde / som vil ligne vor Lardom oc Gudstieniste / mod Patriarchernis / Mosi oc Apostlernis. Men huad seer her : Lige det samme som Guds Kircke vederfors i de første Forældris tid / i Patriarchernis tid / i Mose tid / oc i Apostlernis oc deris Effterkömeris tid / det samme seer endnu paa denne dag. Thi Dieffuelen legger vind paa met all mact at forderffue oc ødelegge Euangelium oc den rette Gudstieniste : De stormer hand allermest imod Christi Kircke nu i vor tid / for hand veed at der er søye tid tilbage igien / paa huilken hand maa bruge sit Tiranni oc Skalkhed imod Christi Kircke. Huad list oc behendighed denne Christi Modstandere bruger til at vdslette den rette Lardom oc sande Gudstieniste / giffuer dalig forfaring nock som tilkiende. Thi først haffuer hand anrat oc stiftet Tyrckens rige / som er saare veldigt stort oc stærkt / i huilcket Jhesu Christi naaffn obenbare bespaattis oc forhaanis. Dernæst / haffuer hand stiftet it andet Rige / som mand kalder Passuedømmet / i huilcket endog at de icke obenbare bestaa oc bekiende dem at staa Christum imod : Dog alligeuel falde de met synderligt suig oc behendighed ind i Christi rige : De foruende Lardommen : De besmitte Sacramenterne : Ja met saa ord at sige / De kuldkaste den rette Gudstieniste. Fordi effter at Passuen haffde vnder sit Embedis stein / bekommet det høieste oc ypperste Regiment oc Mact offuer alle Konger oc Færster / da indforde hand all vrang Tro oc Affguderi i Verden / saa at siden Verden bleff stæft / haffuer mand aldrig hørt grueligere oc vildeligere Tiranni / eller noget Affguderi / som mere haffuer veret Guds Maiestat til bespaattelse oc vanære / oc christne Menniste til vnderlig forførelse oc bedragelse. Men effterdi at Satan seer oc fornemmer at hans skalkhed oc Suig bliffuer i dette stycke obenbare / oc hannem i dette Rige er steet stort affbreck / holder hand icke for den skyld stille oc sætter det i dage / men søger endnu om paa denne dag effter Tienere / oc opleder dem som kunde tie ne hannem i hans Skalkhed oc Ugudelighed / saadanne som Libertiner / Giendsbere / Seruetianer / Antinomi oc andre saadanne flere / som nu paa ny igien met deris stemme oc wrene Tryne / legge vind paa at bespytte oc besklicke den rene Lardom oc de høyuardige Sacramenter. De fordi at hand seer / at hand icke kand met dette sit anslag / forhindre Euangelij fremgang oc den rette Gudstieniste / da søger hand en anden Vey / oc kommer om paa en anden side / saa at hand met indbyrdis oc wnyttig Riff oc Tractate / gjør dem wens oc skilactige / at de bliffue hinandens obenbare Tjender / huilcke hand formercker mest for andre / at aluerlige betencke / huor ledis den christne Kircke oc den rette Religion kand komme paa Fode igien

Lutherus.
Vor tid.

Dieffuelens list oc Suig i vor tid.

1.
Tyrckens.
2.
Passuedømmet.

3.
Afskellige Rattere.

4.
Wenighed oc Secter id blant Euangelij Lærere.

Formaning til

8.
Apostate oc
Menedere.

igien: De det gjør hand/ paa det at de icke skulle met samfældige Studijs oc Raad/endrectelige alle met it sind legge vind paa denne herlige oc ypperlige Gierning. Her foruden driffuer hand oc tit oc offte mange vd aff Christi Leyer/ huilcke hand gjør til arlose oc forløbne Skelmer oc Menedere/ som der effter paafore den chrisne Menighed allerstørst Skade oc Gienuordighed. Iblant dem ere de som optencke ny vijs oc maade/at ville hos de Blars de oc strøbelige/ forlige den rene Lardom met Papisternis Lardom. Thi huor de kunde finde noget/som siunis at vere imod huer andet/aff deris Lardom som Gud i denne sidste Verdens tid bruger til at rense sin Kirckis Lardom/det sancke de tilsammen/alligeuel at de icke kunde i noget stycke aff den rette Lardoms oc Gudstienistis Fundament oc Grunduaal/finde noget som de met rette kunde sige at vere imod hueri andet/de maa vende det huor de ville/oc sticke sig huordanne de ville/der som/de end kunde vende sig om/oc skabe sig i tusinde slags sticketser / som Poeterne scriffue at Proteus kunde gisre/oc skabe sig til huad hand vilde vere. Met dette Dieffuelens anslag oc behendighed see wi/at hand haffuer saa meget vdræt / at de Gienstridige oc Haardnackede ere bleffne stadige oc fast i deris falske Tro oc vrange Gudstieniste: De strøbelige oc enfaaldige ere en stor part bleffne forarges de/icke foruden mange gudfryetige Mennistis store bedrøffuelse oc Hiertes forge: De vden Christus vil snare komme met sin Dom / da er det tilfare oc besværgend is/ at mange falde igien i den vildfarelse oc blindhed/som vore Forfadre haffue tilforn veret vdi.

III.
Raad i
mod Dieffue
lens list oc
wenighed.

Huad skulle wi nu / kiere Brødre / her gjøre? Wi skulle tage off vel vare for Dieffuelens suig oc list: Wi skulle see hen til vore første Forsædriis Exempel/til Abel/ Abraham/ Propheterne/ Christum/oc Apostlerne: De som bliffue fast ved deris Lardom/dem skulle wi holde off til vdi Lardoms mæn/Gudstieniste/ Bøn oc Paakaldelse: Wi skulle icke lade off forfarde for der ere saa mange Fiender imod off: Wi skulle icke lade off der aff benæge/at der ere saa mange der falde fra Euangelio/oc bliffue Menedere: Wi skulle icke bliffue mistroetige oc tultraadige / for Raarset oc det megle onde som de Gudfryetige maa lide i denne Verden: Wi skulle icke aleniste see hen til Kirckens ringe anseelse/ som her i Verden er forsmaad oc foractet: Men wi skulle oc saa see hen til Christum/ som haffuer faaet Seyeruinding oc offuerhaand / som oc skal i fremtiden giffue dem euig wdødeligheds Herlighed oc Glade/ huilcke hand her i Verden haffuer gjort sig lige vdi Raarset/met saa stel at de bliffue varactige indtil Enden: Wi skulle ihukomme oc betencke Christi aluerlige befalning: Vaager oc Beder at i skulle icke falde i

Matth: 26.

Marc: 13.

Gristelse. Iem/en anden sted siger hand: Det ieg siger til eder/ det siger ieg til alle. Verden frister off/ Risd oc Blod anseeter oc bemoder off/Ratteris mangfaaldighed forfarde off/Drang Lardom oc onde Exempel forarge off/ Hoffmodige Mennisters wnyttige Riff oc Tratte gjøre off besuering. Imod alt dette er intet fastere Vern eller Beskytning/ end Guds naffns Paakaldelse. Derfaare siger Salomon icke forgeffuis: HEEKens naffn er it fast Slaat/ den Ketsfærdige løber did oc faar hielp. Vdi vor Bøn oc Paakaldelse skulle wi see til Propheternis oc Apostlernis Kircke oc Menighed / oc der met skulle wi styrcke vore Hierte/ imod Tyrckens oc Passuens Affguderi/ oc Ratteris vrange Lardom.

Bønen er
der beste
Vern.
Prouerbe: 18.

Endrectighed.

Lærdom. Vi skulle tit og ofte grandgibelige betencke / huilken en fast Gud
 den christne Kirckis enige endrectige Lærdom og stadige Gudstieniste haff-
 uer at staa paa: Vi skulle betencke Guds mangfaaldige obenbarelsen / met
 huilcke Gud haffuer selff obenbaret Menniskene sin vilie / naar hand haff-
 uer talet til de hellige Patriarcher og Propheter / huilken sin vilie hand haff-
 uer stadfest met mange vnderlige Mirackel / baade i det gamle og ny Testa-
 mente: Lader oss see hen til den herlige og lystige Endrectighed der er imel-
 lem Mose / Propheterne / Christo og Apostlerne / baade vdi Lærdommen og
 Gudstieniste / saa at de stemme alle ossuer it / og haffue it Mundheld: Vi
 skulle ogsaa lade oss beuege at bekiende Christum / aff saa mange Martirers
 Exempel / huilcke der met den første Martir Abel / haffue met deris Blod
 stadfest den himmelske Lærdø og rette Gudstieniste: Lader oss affholde oss aff
 vnyttig Disputas og Riff / met huilcke Fredsens baand som er Kierlighed /
 opløsis: Lader oss legge mere vind paa at leffue it gudsfryctigt Leffnet / end
 paa skarpe og vnyttige Disputaker / aff huilcke der er kommet meget ont vdi
 den christne Menighed / som ieg icke foruden stor Hiertesorge tit og ofte be-
 tencker. Endog at her i disse Riger endnu er Nolighed og gudelig Endrec-
 tighed / i alle Kircker / Gud stee loff: Dog alligeuel vdfressuer Gudelighed /
 at vi skulle lade oss deris nsd og alendighed gaa til Hiert / som paa denne
 dag plagis og ansectis / formedelst nogle Solckis wtimelige og vnyttige Riff
 og Trætte / huor aff mange Fjersers og andre fromme Solckis Hiertet saa-
 re bemødis. Men effterdi / at vi ere alt forsaage og skøbelige til / at aff-
 skaffe dette onde / og at lage dette Saar / da lader oss fly hen til den / som ale-
 ne kand giøre alting. Beder derfaare met den ganiske christne Kircke og
 Menighed / vor HCRis Ihesu Christi enige Fader / at hand vil i dette Liff
 forsamle sig en Kircke og Menighed / og vdi hende beuare og ved mact holde /
 den rene Lærdom og sande Gudstieniste: At vi kunde rettelige tiene / pris og
 elste hannem / Først her vdi Verden og siden i Himmerigs rige til enig tid.
 Beder at hand met sin hellig Aand vil regere vor allernaadigste Herre
 Kong Frederich aff det Naffn den anden / at lige som hand er kommen i Ri-
 ge og Regimente / effter sin salige Herre Fader met lofflig Hukommelse /
 Kong Christian den tredie / hues Siæl visselige er iblant de Helligis skare i
 Himmerigs rige: At hand lige saa kand rettelige arffue sin Herre Faders
 Dyder og Gudsfryctighed / og dem met all aluerlighed efftersølge / og vandre
 vdi hans Fodspaar / saa at hand effter hans lofflige Exempel / icke aleniste
 som en Christen Første elster Ketsfærdighed og Kadelighed / men ogsaa kand
 vere Kirckers og Skolers Patron og Skysherre / Ja en trofast Jorffremme-
 re og Fosterfader. Beder at Christus met sin Aand vil regere Rigens Raad
 og ganiske menige Adel / og alle Regentere vdi Kircke regiment / Verds-
 lig regiment / Skoler og Husholdning / og giffue dem Mod og Sind til at for-
 fremme og ved mact holde Guds are / retsindig Lærdom og Gudstieniste / og
 distligeste christelig Disciplin / Tugt og Aue / paa det at vi kunde leffue it ro-
 ligt og stille Leffnet i all Gudelighed og Vrlighed. Beder for alle Stater i det
 ganiske Rige / saa at de allesammen optendis til christelig Endrectighed og enig-
 hed / at den ene raader og hielper den anden / saa at de Store og ypperlige vilde
 betencke / at deris Vndersaatte og den Menige mand skulle ogsaa bliffue deris
 met arffuinge til Himmerigs rige: At Vndersaattene kunde vere deris Vff-
 rigighed lydige i Herren / som G: Pouel befaler: Paa det at her saaledis kand
 bliffue it smuct endrectigt stemme og enighed i dette Rige iblant alle Orden og
 Stas

Formaning
til Bon.

For Kircken

For Kongen

Es: 49.

For Rigens
Raad og Ad-
del.

1. Timoth: 2.

For alle Sta-
ter

Rom: 13.

Formaning til Endrectighed.

2. Cor: 3.

Stater / oc wi der ved kunde leffue rolige oc christelige tilfammen. Beder at Gud vilde affuerie hogbemelte Kongelige Maestatis vor allernaadigste Herris oc Rigeris Ziender. Beder at Christus vilde styre oc affuerie Dieffuelens tiranni oc vaald / oc vilde giffue sin christne Kircke i disse Riger retsindige Lærere / Hiirder oc Stalesørgere / som kunde holde Endrectighed vdi den sande Lardom oc Gudfryetighed / som met en reen Lardom oc it guddeligt Leffuet / forfremme Guds ere oc den Menige mands nytte oc gaffu til Salighed: Paa det at Herrens klarhed endelige kand speyle sig i oss alle / samtmen / oc wi kunde bliffue omuende oc forklarede i det samme Billedet / fra en Herlighed til en anden / saa som aff Herrens Aand / Amen / Amen.

Narsage
til at denne
Postilla
bleff prentet.
Anno 48.

Anno 55.

Quad her
læris i den
ne Postilla.

Nu vil ieg til Beslutning tale noget om / aff huad Narsage ieg lod vdgaa denne min Forklaring offuer Søndagis Euangelia. Ier forsten Nar siden lasde ieg nogle Scholia oc kaart Forklaring paa Søndagis Euangelia / faar mine Disciple / som ieg haffde besynderlige hiemme i mit Hus / paa det at ieg met dette mit lille Arbejde noget kunde hielpe oc forfremme deris Studia / oc tenckte stæt intet der paa / at det skulde komme vdi blant Folk. Men huad steer her. Det som ieg haffde diiteret oc last ick on faar nogle faa Discipler / det vdspreidis oc kommer mange til haande: Oc der ieg formercke / at der vaare mange som haffde stor Lyst oc attraa der til / forbedrede ieg det noget / ser Nar siden. Men nu haffue mange fromme Pastores oc Predickere met deris Bøn oc begering / kommet mig der til / at ieg haffuer ladet det obenbare vdgaa faar den Menige maad. Oc effterdi at alle dette mit Arbejde er giort for gudfryetige Euangelij Zieneris skyld / siunis mig gaat at vere / kiere Brødre / at ieg lod det vdgaa vnder eders naffn / Der som i kunde haffue noget nytte oc gaffu der aff / da tacker Gud / oc beder for mig til hannem i eders gudelige Bøner. Dette haffuer ieg aleniste met sid laagd vind paa / at ieg kunde retsindelige faaregiffue den rette christne Kirckis rene Lardom / huilcken den høye Skole oc Vniuersitet vdi Wittemberg haffuer holdet mere end fyrrettiue Nar / oc endnu aff Guds Naade holder paa denne dag / huilcken oc saa her i denne høye Skole oc Vniuersitet er lært oc faaregiffuen / aff disse fine oc ypperlige Mend / som her haffue veret Professores oc Lærere / som ere: D: Johannes Machabeus Alpinas. D: Petrus Palladius. D: Johannes Seningius. D: Olaus Chrysostomus / som allesammen nu huile i Hæren / oc foruente en fuldkommen befrielse oc forløsning / ved vor Herris Jesu Christi Tilkommelse. Hos denne samme endrectige Lardom bliffue wi endnu som ere komne i steden effter dem i denne Skole / oc bede Gud aff Hiertet / at wi maa leffue oc dø i denne samme Endrectighed. Thi wi euile stæt intet paa / at denne er io den samme Lardom / som den christne Kircke haffuer altid endrectelige holdet fra første Verdens begyndelse / som nu tilforn er sagt oc beuist. Jeg beder den almættigste Gud / vor Herris Jesu Christi euige Fader / at hand vil sammen føye oc forene oss met sin Aand / at wi allesammen kunde bliffue it vdi hannem / Amen. Vor Herre Jesus Christus beuare eder alle til Liff oc Sial / huilcken ieg vil haffue eder alle befalet. Scressuet i Kiøbenhaffn / den 30. dag Martij / Nar effter Christi fødsel

I S S b

Den første Søndag i Ad-
uent / Euangelium Matthei
i det XXI. Cap:

I.

DER de komme nu
nær til Jerusalem / til Bethphage
hos Olie Bierget / Da sende Jesus
tho aff sine Discipler / oc sagde til
dem : Gaar bort i den By / som
ligger saar eder / De strax skulle i fin-
de en Aseninde bunden / oc it Føl hos hende / Løser
dem / oc fører dem til mig. De der som nogen taler
eder noget til / da siger : H E R R E N haffuer dem
behoff / saa skal hand strax lade eder tage dem. Dette
A stede

Mathe : II.
Luc : 19.
Ioh : 12.

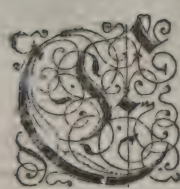
Den første Søndag

Zach. 9.

stede altsammen / at det skulde fulkommis / som er
sagd ved Propheten / som siger: Siger Zions daat-
ter: See din Konge kommer til dig factmodig / oc ri-
der paa it Asen / oc paa den vndertuingde Asenindis
Fol. Disciplene ginge hen / oc gjorde som Jesus be-
falede dem / oc hente Aseninden oc Føllet / oc lagde de-
ris Klæder der paa / oc sætte hannem der paa. De
mange aff Folket bridde deris Klæder paa veyen.
De andre hugge grene aff Træene / oc strøde dennent
paa veyen. Men Folket / som gik saare oc fulde eff-
ter / raabte oc sagde: Hosanna Davids Søn / Loff-
uet vere den som kommer i Herrens naffn / Hosan-
na i det Høye.

Matth. 23.

Forflaring paa dette Euangelium.

Efterdi at denne Høytid / om vor H^EXris
Jesu Christi tilkommelse / er den allersørste / som mand
pleyer at holde i Kircken om Aaret / da er det fornøden
at der paamindis oc tilkiende giffuis / huad mand vdi
huer Fæst oc Høytid skal giffue æt paa oc ansee: Paa
det at vi icke enten / med den vrgudelige oc arrige Verden / vanbruge
dem til Guds bespaattelse / eller oc holde dem med mindre Gudelighed
end tilbørligt er / icke foruden mange Nennistis forargelse.

Trykting
fulle ætis i
alle Høytis
Der

- Saa skal mand da almindelige vdi huer Høytid / ansee oc be-
trætte tryktinger. Først Historien / det er / den gierning som er steet /
huilcken som er Høytidens grunduaal. Der næst Belgierningen som
samme Historie ihukommer oc omtaler. De for det tredie / Høytidens
rette nytte oc brug. Thi lige som Historien vnderuiser oc lærer off-
lige saa styrckis oc stadfestis vor Tro aff Belgierningen / til hues hu-
kommelse Historien opregniss: Aff huilcken Tro der vdflyder tack-
nemmelighed / som loffuer oc priser Gud med Hierte, Mund / bekien-
delse oc omgengelse / for sin Belgierning hand off beuist haffuer / Vdi
huilcken Tacknemmelighed Høytidens rette brug befindis.

1.
Historien.

Disse trykting skal mand henspøre til alle Høytider. Derfaare /
effterdi at denne Høytid er indsticket at holdis om H^EXrens tilkom-
melse /

fræfft oc Herlighed. De naar som dette begynder at
 ssee / da seer op oc opløffter eders Hoffuæt / Fordi at
 eders Forløsning stunder til. De hand sagde dem en
 Vignelse: Seer til Figentræet oc alle Træ/ naar som de
 saa nu Knaapper / da see i paa dem / oc merck at
 Sommeren er nær. I lige saa / naar som i see alt det-
 te begyndis / da vider at Guds Rige er nær. San-
 delige ieg siger eder: Denne Slect skal icke forgaa / før
 det ssee altsammen. Himmel oc Jord forgaa / men
 mine Ord forgaa icke. Men vaacter eder / at eders
 Hierter icke besuaris met Graadseri oc Truckensstaff /
 oc met sørge for Næring / oc denne dag skal komme
 hastelige offuer eder / Thi hand skal komme som en
 Snare offuer alle dennem som bo paa Jorden. Saa
 verer nu altid vaagne / oc beder / at i kunde vere vær-
 dige til at vndfly alt dette som ssee skal / oc at staa for
 Menniskens Søn.

Forflaring paa dette Euangelium.

W Ige som den Christne Kircke / paa den
 næst forgangne Søndag ihukom oc forhandlede / vor
 HERRIS Jesu Christi tilkommelse i Rødet: Saa
 handler oc lige saa denne Euangeliske leise om hans
 anden tilkommelse/ De hører hen til vor Troes artikkel i
 huilcken wi met Hierte oc Mund tro oc bekiende/ at den samme Her-
 re Christus / som før er kommen / paa det hand vilde vere alle deris
 Falsmand oc Saliggjørere som tro paa hannem / hand skal her eff-
 ter komme/ at døme leffuendis oc døde: Paa det at de som her vdi det-
 te Liff hassue anammet Christum/ oc kient hannem for deris Salig-
 gjørere / skulle begaffuis met det euige Liff / effter at deris Vageme ere
 opuacte aff døde: De de som hassue / met Guds store foractelse / for-
 smaadt hannem / oc effterfulde deris fiodelige begæringer / skulle til
 euig tid plagis oc straffis. Wi ville skiffte denne Euangeliske leise/
 vdi tre Artickler.

Om Christo
anden Til-
kommelse til
Dommen. 1

Zuort dette
Euangelium
hører hen i
Catechismo.

Aarsager
til Christi
Dom. 1

1.

2.

Den

Den anden Søndag

Den Første.

Om Christi Tilkommelse til Dommen.

Den Anden.

Hvad nytte og gavn vi haaffue aff Christi Aduarsel / om denne hans Tilkommelse.

Den Tredie.

Christi Formaning til Disciplene / at de altid skulle vere beredte foruden forhindring.

Om den første Artickel.

Hvad aff
Christus rog
Aarsage til
denne Predi-
cken.

Aarsage til denne Predicken / om Christi Tilkommelse til Dommen / kom aff Christi og Apostlernis samtale / om Jerusalems Tempel. Thi den tid at Disciplene forundrede sig offuer den konstige og herlige Tempels Bgning / suarede HERRen at den tid skal komme / at denne Tempel skal saaledis forstørris og nederbrydis / at der skal icke bliffue en Steen paa den anden. Der Disciplene dette hørde / spurde de om Tiden / naar dette skulde skee? Christus suarer dem / og opregner de Tegn / som skulle gaa for Jerusalems Forstørring / styrcker og trøstier dem / at de icke skulle falde i misshaab for det tilfunderdis onde. Her aff tager hand Aarsage at tale om den almindelige og yderste Dom / og opregner de Tegn som der skulle gaa faare.

Hvad her
vdi er at
sæe.

Omstendige vil-
kaar.

1.
Tiden.

Tegn som
skulle gaa
for Dom-
men.

1. Solens og
Maanens
formørkelse.

MEN paa det at vi dissi klarligere kunde besatte og forstaa alting / ville vi Først igiennem see fem omstendige vilkaar / som begribis vdi denne Text. Der næst ville vi bescriffue den yderste Dom aff Scrifften.

Det første omstendige vilkaar er Tiden / naar hand skal komme til Dommen. Denne tid giffuer Christus at forstaa aff Tegn / og stadfester det samme med en Vignelse. Men der ere mange slags Tegn / som skulle gaa for Christi Tilkommelse til Dommen.

Om det første slags Tegn siger Christus: Der skulle ske tegn vdi Solen / Maanen og Stierne. Huordanne de skulle vere / forklarar Marcus i sit trettende Capittel med disse ord: Solen skal formørckis. Det er / Der skulle idelige skee *Eclipses* og For-

melse / da skal mand flitelige lære oc mercke Historien om Christi til-
kommelse / som hører hen til hans Vndfangelse / Fødsel / Lærdom oc
Gierninger / huilcke ere de besynderligste Artickler vdi vor Christelige
Tro. Disligeste skal mand offte betencke oc ihukomme Guds velgier-
ning / som er at saliggjøre det fortaffte Gaar / formedelst Christi So-
neoffer. Met Historien lærer oc vnderuissis Menniskens forstand:
Met Velgierningen styrckis oc stadfæstis Troen / Paa det at der aff
kand fødis en Hiertens Taaknemmelighed / ved huilcken wi met
Hierte / Mund / Bekkendelse oc Løffnet / loffue oc prise Gud Fader /
som vilde værdis til at giffue oss sin Søn.

2.
Velgiernin-
gen.

3.
Gaffnet oc
Brugen.

Men paa det at denne næruerendis Høytid / kand diß bedre
see Gud til ære / oc oss til vnderuissning oc lærdom / vil ieg ordentlige
handle oc forklare tre Artickler effter huer andre.

Den Første.

Om H E R R E N S Tilkommelse

Den Anden.

Vor Kongis Christi / oc hans Rigis beseriffuelse.

Den Tredie.

Om dette Rigis indbyggere / om deris embede oc gierning / oc
der til / om H E R R E N S tilkommelsis rette brug / oc salige betenckelse.

Om den første Artickel.

Na det at wi diß bedre oc vissere kunde lærer
oc vnderuissis / Gud til Loff / oc oss til salig Vnderuissning /
om vor Herris Jesu Christi tilkommelse / ville wi met den
hellige Bernhardo faare giffue sex omstendige vilkaar /
som her vdi besynderlige ere at acte / som er. 1. Huo den er som kommer.
2. Huden hand kommer. 3. Huor hen hand kommer. 4. Huor til
hand kommer. 5. Naar hand kommer. 6. Oc huor ved hand kommer.

Sex omstæn-
dige vilkaar.

Effter Gabriels vitnesbyrd / kommer til oss den
allerhøhestis Søn / som er Faderen lig vdi sand Guddom. Huor aff
wi lære / huor stor oc hypperlig hans Maestet / værdighed oc maet er.
Her er kommen Quindens sæd / ic sant Menniske / aff Abrahamis
oc Davids slæct oc affkomme / effter Propheternis spaadom / oc A-
postlernis vitnesbyrd / som er mindre end Faderen vdi sand Man-
dom. Huor aff wi lære / at hand er oss tilføyet met Naturen / at wi

Luc. 1.

1.
Huo den
er som
kommer.

A ij

icke

Den første Søndag

Quod trøst
vi her aff
haffue. 1. Icke tør reds eller frygte for / at træde frem til hannem. Saa er
nu kommen til oss / Ihesus Christus som er en sand Gud oc it
sant Menniske / en Person vdi tuende Naturer / huilcken som baa-
de kand hielpe oc giøre oss salige / Thi hand er Gud : Oc vil / Thi
hand haffuer annammet vor Natur / at hand vilde bliffue it Offer
for oss.

2.
Hueden
hand kom. Hueden er hand kommen ? Hand er kommen aff Himme-
len aff sin Faders Skød / som opfylder alting oc er alleuegne
vsiuulige tilstede : Hand er kommen vdi Jomfru Marie rene
kyrke Liff / vndfangen formedelt den hellig Aands krafft oc for-
arbedelse / hand næredis oc vorte vdi Jomfruens Liff aff hendis
rene Blod / bleff fødte / opdragen / omfkaaren / oc andet saadant.

3.
Huort hen
hand kom.
Iohan. 1.
Eph. 4.
1. Timoth. 3. Huort hen er hand kommen ? Hand kom til Verden / som
er gjort ved hannem / Hand kom til sin Eyendom / oc hans egne
anammede hannem icke / Hand kom her ned til Jordens næder-
ste steder. Oc det er foruden all gienfigelse / den store Gudeli-
ge hemelighed / som Apostelen S. Pouel omtaler / til Timothe-
um / saa sigendis : Gud er obenbaret i Kiødet / retfær-
diget i Aanden / seet aff Englene / Predicket saar
Hedningene / troet aff Verden / oc optagen vdi
Herlighed.

4.
Huorfaa
re Christus
kom. Huor til / eller for huad sag kom hand ? Aarsagerne huorfaare
Christus kom / giffuis i mange maade tilkiende. Thi de ere forkyn-
dede aff Guds røst / betegnede ved Figurer oc foruiddende / vdraab-
te ved Propheternis Spaadom / beuiste aff HÆKrens egne ord oc
gierninger / vidnede aff Apostilernis vitnesbyrd / oc bekiende aff den
gantste Christelige Kircke.

Guds røst.
Gen. 3.
1. Iohan. 3. 1. Guds røst som skede til Hugormen er denne : Quin-
dens sæd skal sonder knuse dit Hoffuet. Huilcket Apo-
stelen forklarer / sigendis : Der til er Guds Søn oben-
baret / at hand skulde forstore Dieffuelsens gier-
ninger. Denne Forættelse haffuer Gud offte fornyet oc ind-
tryet de hellige Forsædre / oc besynderlige Abraham / saa sigendis.
I din

I din sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignis. Her
 aff er at forstaa / at Christus er for tuende Aarsager skyld kommen
 1. til Verden. Først at hand skulde giøre Dieffuellsens gierninger til
 2. intet. Der næst at hand skulde føre Velsignelse offuer Abrahams
 Sæd / det er / offuer alle dem som anamme Christum / saa som A-
 braham gjorde. Thi at efterdi Adam met sit fald / gjorde sig oc
 alle sine efterkommere / til Dieffuellsens Tienere i hans Rige / oc
 hadde kast sig i den fortiente Forbandelse oc Straff / vdkraffde Guds
 Retfærdighed / at wi enten skulde lide den fortiente straff / eller oc no-
 gen aff det Mennefskelige kigh / skulde fuldkomme oc i yldist giøre Guds
 Retfærdighed. Men efterdi at ingen Mennefskelig eller timelig mact /
 kunde offueruinde Dieffuelen oc stille Guds vrede / da kom Guds
 Søn frem aff sit euige hemelige sæde / hand kom til Verden / bleff fød
 it Mennefske / tog vor sag paa sig / forstørrede Dieffuellsens Rige / for-
 sonede oc stillede sin Faders vrede / oc bleff vor ypperste Prest som off-
 rede sig self for oss.

Gen. 22.

Tuende Aars-
sager til
Christi Tils-
kommelse.Summa paa
det gamle
Euangelij
Predicken.

2. Det samme betegne mange Figurer / vdi det gamle Testa-
 mente / saa som Patriarchernis Offer / Paaskelammet / Blodens
 aff den røde Ko offuerstienckelse offuer Folket / Pactens Arck / oc
 det gamle Leuitiske Offer oc Prestedom / met alle sine Ceremonier
 oc Gudstieniste.

Figurer oc
foruendende
om Christi
tilkommelse.

3. De hellige Propheters wtallige Spaadomme / formelde
 disse samme Aarsager til Christi tilkommelse / met endrectige stem-
 me. Esaias siger : Sandelige hand bar vor Siugdom /
 oc tog vor Pine paa sig. Hand er saargiort for vore
 Misgierningers skyld / oc knuset for vore Synders
 skyld. Straffen ligger paa hannem / paa det at wi
 skulde haffue Fred / wi ere helbrede gjorde ved hans
 Saar. Herren kaste alle vore Synder paa hannem.
 Saadanne Propheternis vitnesbyrd ere mange i Scrifften / huilcke
 ieg lader staa tilbage for kaarhedens skyld.

propheters
mis Spaad-
dom.

Esa. 53.

4. Christi egne ord oc gierninger / beulse lige det samme.
 Kommer hid til mig / siger hand / alle i som arbeide oc ere
 belessede / ieg vil værquege eder. Item: Huo som troer paa
 mig / hand skal icke forfaris / men haffue det euige Liff.
 Item: Jeg helliger mig self for dem. Det er / Jeg giff-
 uer mig self hen / Gud min Fader til it Offer / for deris Synder /

Christi ord
oc giernin-
ger.

Matth. 11.

Iohan. 3. 6.

Iohan. 17.

A iij

Huilcket

Den første Søndag

Hulcket icke aleniste hans mange vnderlige gierninger / som hand
haffuer gjort beuise / met huilcke hand oesaa haffuer nederslaget
Dieffuelsens gierninger / Men oesaa hans død / oc den ærefulde Sey-
eruinding som der efterfulde / der samme stad fester.

Apostelen
vidnesbyrd.
Rom. 4.

2. Corinth. 5.

Ioh. 1.

2. Ioh. 1.

1. Ioh. 3.

Atheniens
endrectige
betsendelse.
In Symbolo
Ambrosij.

5.

Naar
Christus
kom til
Verden.
Gal. 4.

Gen. 49.
Matt. 9.

5. Hvo kand opregne alle Apostelenis vidnesbyrd? Paulus
siger: Hand er død for vore Synder / oc opstod til
vor Retsfærdighed. Hand siger vider: Gud gjorde det
til Synd for oss / som icke viste aff nogen Synd / paa
det at wi skulde bliffue den Retsfærdighed i hannem/
som gielder faar Gud. Johannes Baptista raaber oc siger
om hannem saaledis: See det er Guds Lam / som bær
Verdens Synder. Oc Johannes Apostel siger: Jesu
Christi Blod renser oss aff alle vore Synder. Den
samme Apostel befatter kaartelige alle Christi velatieringer / sigen-
dis: Guds Søn er obenbaret / at forstørre Dieffuel-
sens gierninger.

6. Endelige bekiender den gantse hellige Christelige Kircke/
met glade Hjerter aff Christi Nads krafft / Aarsagerne huorfaare
Christus er kommen / i det hun saa siunger: *Tu ad liberandum suscep-
turus hominem, non horruisti virginis uterum. Tu deuicto mortis aculeo,
aperuisti credentibus regna celorum.* Det er /

Du forsmade en Jomfruens Liff saa skøn /

Til at forløse Mennessens kiøn.

Du offueruandst Døden veldelig /

Oplost de Christne Himmerig /

Men der som du spør at Tiden / naar hand kom? Da svarer
Apostelen Paulus / saa sigendis: Der tiden vaar fuldkom-
men / vdsende Gud sin Søn / fødte aff en Quinde / oc
Louen vnderdannig / paa det at hand skulde forløse
dem som vaare vnder Louen / at wi skulde saa Bør-
nenis vduellelse. Saa er hand der faare kommen i rette tid/
huereken for tilige / icke heller for silde / men ret som det burde sig.
Om denne Christi Tilkommelsis tid / haffue de hellige Propheter
Iacob oc Daniel spaaet / huor om der skal videre talis paa Christi
fødsels Dag.

Men

Men her staar endnu tilbage / at tale om Veyen / ved hvilken hand er kommen til oss / oc endnu daglige kommer. De

Hvor ved Christus er kommen.

Christi tilkomme i den maade.

1. nem paa den rette Vey. Lige som hand er en gang kommen suuulige vdi Rippedet / til at vordre vor salighed : Lige saa kommer hand endnu daglige vsuulige vdi Aanden / til at salig giøre alle Menniskis Siæle / hvor hans Ord betenckis / læsis / oc Predictis / Iader er hand altid tilstede / efter sin Forættelse / som saaluder : Jeg vil
2. vere hos eder alle dage / indtil Verdens ende : Paa hvilken Verdens ende / hand skal igien komme oc obenbaris suuulige / en Dommere ossuer leffuendis oc døde / paa det at de som tilforn haftue foractet hannem som er den rette Læge oc Saliggjærende / skulle da fornemme hannem en streng Dommere / oc retfærdig Hæffnere ossuer deris Synd : Om hvilken sidste tilkommelse / vi saa mere at høre / paa den næste tilkommendis Søndag. De dette maa nu saaledis kaartelige vere sagt / om Hærens tilkommelse.

Math. 28.

Om den anden Artickel.

En anden Artickel / som dette Euangelij tekst indeholder / er vor Kongis Christi oc hans Rigis beskrivelse / hvilken beskrivelse stadfæstis formædelt Zacharia vidnesbyrd / som Euangelisten fører hid hen / paa det at vi skulle vide / denne Indridelse oc Prang icke at vere skeet vforuarrendis aff slumpe lycke / men at vere langt tilforn forkundet / aff den hellige Trefaaldigheds hemelige raad. Thi denne Prang lærer oss meget om vor Kongis Christi oc hans Rigis vilkaar.

Om Christi Rige.

Zach. 9.

Lærdomme aff denne Indridelse.

Thi først gior denne Indridelse vdi Jerusalem / skilsmisse imellem den Konge Christo / oc Verdens Konger / oc deris atskillige Rige. Thi denne foractede hob oc arme praect / giffuer nock som tilkiende at Christus icke er en verdslig Konge / oc at hans Kongelige Regimente icke er aff denne Verden. Thi lige som verdslige Konger klæde oc smykke sig herlige / paa det at de kunde vere i stor anseelse hos deris vnderaatte oc ættis hønt aff huer mand : Saa vdfressuer oc saa verdslige Rigers Regimente / stor beprydelse oc herlig Praect oc Praal.

1. Skilsmisse mellem den ene vor Konge oc verdslige konger.

A m j

For

Den første Søndag

2.
Christus er
sand Gud.

For det andet lærer denne Historie / at vnder denne ringe oc forættelige præct / er skult en almægtighed oc Guddom / thi i det hand siger: Løser dem oc fører dem til mig. Item: Herren hæffuer dem behoff. Item: Saa skal hand strax lade eder tage dem. Giffuer Christus vor Konge tilkiende / at hand kand formedelt sin Guddoms krafft oc mægt vdrætte oc giøre alt det hand vil: Oc at hand hæffuer alle Menniskis hierte oc vilie vdi sin Haand.

Zacharie
Propheetie
med sine
Lærdoms
m.

Der faare / endog at Christi Rige sumis forætteligt / her vdi Verden dog alligeuel der som du anseer denne Kongis Mægt oc Guddom / skal du befinde at der er intet yppermere / intet veldigere / oc intet herligere vdi Verden end det er.

Zacharie Propheetie oc Spaadom / indeholder trende stycker. Først en formaning til Christi Kircke / som nu er forættet oc aldelis forstreckt. Glæd dig saare / siger hand / Du Daatter Zion / oc du Jerusalems Daatter fryd dig. Her aff lære vi / at Euangelium hør til dem som ere forættede / nederslagne / bedrøffuede / oc forknusede i Aanden. Der næst indeholder denne Propheetie Guds bud oc befaling / at vi skulle beuise denne Konge Ero oc Huldskaff / saa som den anden Psalme oc saa formæner oss / i det hun siger: Kysser Sønnen. For det tredie / indeholder denne Propheetie Christi Persons beskriffuelse / som er / at hand er den rette Konning / som er loffuet oc forættet den Christne Kircke. See siger hand / din Konge kommer. Som hand vilde saa sige: Denne er endelige den Konge som dig er loffuet oc tilsagt / om huilcken der ere saa mange Scriffter oc vidnesbyrd / hand skal igien oprette Guds Rige i huilcket Dieffuelen hæffuer med vold oc mægt indfaldet / oc formedelt Synden fordræffuet. Denne Konge / siger hand / er factmodig dig / At vi icke skulle fly eller skry for hannem / saa som for en grum Tiran / men meget mere med Hiertens Tillid / gaa frem til hannem / oc begere aff hannem Hielp oc Salighed / som hand oss hæffuer loffuet oc tilsagt. Men at hand siger / at hand er fattig / det skal mand forstaa / om den fattigdom oc vilkaar som hand hæffde her vdi Verden / i dette næruerendis Liff. Huilcken vilde derfor vere fattig / paa det at hand kunde giøre oss rige som ere Aandelige fattige / oc begaffue oss med euig Salighed.

Christus er
en factmodig
Konge.

En fattig
Konge.

Om

Om den tredie Artickel.

Denne Kongis vnderfaatte / oc indbyggere i
 hans Rige / bescriffuis oc affmalis / vdi Christi Disci-
 pler oc denne Almue / huilcke wi skulle efftersølge / saa
 fremt som wi ville regnis iblant Christi Rigs indbygge-
 re. Saa skulle wi da først lede Afsninden til Christum: Det er / wi
 som Guds ord er betroet oc antuordet / skulle giøre oc vdrætte alt det
 som off er bødte oc befalet / til Christi ære / oc hans Rigs forfrem-
 melse. Der næst skulle wi brede vore Klæder paa Afsninden: Huil-
 ck et skeer / naar wi vende vort gods oc effne hen til Kircketiensens oc
 Predicke embedens opholdelse. Wi skulle oc saa hugge grene aff
 Træene / oc strø dem vdi vennen for den H. E. X. re Christo: Det er / wi
 skulle predicke oc forkynde Christum / oc kiende hannem for vor euige
 Konge / oc ynste at hans Rige kand steds grønis oc blomstris lige
 som Palmer / at det icke aff nogen fare eller i ød her vdi Verden
 bliffuer vndertryet. Wi skulle oc der til sinnge Hosanna: Det er / wi
 skulle vdi Troen paakalde oc bekiende denne Konge / oc aldelis vere
 viffe paa / at hans Rige er benedidet oc velsignet vdi det høye.

Huad den-
 ne Kongis
 vnderfaatte
 te skulle
 giøre.

1.
 Lede Afs-
 ninden til
 Christum.

2.
 Brede Klæ-
 derne paa
 Afsninden.

3.
 Hugge gre-
 ne aff Træ-
 ene.

4.
 Sinnges Hos-
 anna.

Her aff kunde wi nu faartelige see / huorledis
 wi rettelige skulle bruge / oc salige betrætte denne Høytid / om Christi
 salige Tilkommelse. Først skulle wi legge vind paa / at denne Kon-
 ge kand komme til oss: Huorledis skal det ske? Formedst en sand Pe-
 nitentze Locke wi hannem til oss: Bed en fast oc stadig Tro beholde wi
 hannem: Bed en reen Gudstieniste bliffue wi hannem behagelige.
 Der næst paamindis wi at vere tacknemmelige / at wi loffue oc prise
 hannem met Hierte / Mund / bekiendelse oc leffnet: Huilcken der er
 kommen til oss for vor skyld: Huilcken der bleff it Mennecke / oc gaff
 sig self i døden for vore Synder / at hand vilde tage oc redde
 oss aff denne næruerendis onde Verden / effter vor Guds
 oc Faders vilie: Huilcken skee loff oc ære
 fra euighed / til euig tid.
 Amen.

Denne
 Høytids
 brug oc
 gaffn.

1.

2.

Den

Den anden Søndag vdi

Aduent / Euangelium

Luc: XXI.

Math. 24.
Luc: 13.

Iesus sagde til sine
Disciple: Der skulle skee Tegn i Sol
oc Maane oc Stierne / De paa Jor-
den skal Folket bliffue bange / oc de
skulle bliffue mistroftige / De Hassuet
oc Vandbylgerne skulle bruse / De
Menniskens skulle forsmecte for redsel oc for de tingis
foruentelse / som skulle komme paa Jorden. Thi
at Himmelsens krafter skulle røre sig / De da skulle de
see Menniskens Søn komme i Skyerne / met stor
krafte

de Formørckelser. De Maanen skal ogsaa miste sit skin/
hulcket som steer naar hand bliffuer formørcket. De Stierne
skulle falde aff Himmelen. Det er / de skulle sinis at falde
aff. At saadanne tegn ere mange skede oc gaaen for sig / giffuer den
ne tids forfaring tilkiende. Thi aldrig tilforn skede der saa mange
formørckelser paa Sol oc Maane / saa som nu ske.

Det andet slags tegn / som skal see for den tilkommendis Dom/
er at Folket paa Jorden skal bliffue bange oc mistro:
stigt. Det er / som Mattheus oc Marcus vdelgge / Der skal it
Folk sætte sig op imod det andet / oc skal ingen sted ve:
re trygt for Krig oc Orloff. Beuise ick denne dag / at Ver:
den er fuld aff saadanne tegn?

2. Solckens
banghed.

Math. 24.
Mar. 13.

Det tredie slags tegn er / Haffuet oc Vandbylgerne
skulle bruse / Mand skal høre megen Storm / streckelige / forfarde:
lige oc iuanlige vær i Lusten. Haffue wi ick nu vdi denne tid / seet
mange saadanne tegn?

3. Haffuens
oc verens
bruselse.

Det fierde slags tegn fynder aff det andet oc tredie / som er at
Mennisten skulle forsmecte aff redsel / oc de tingis for:
uentelse / som skulle komme paa Jorden.

4. Mennis:
kens for
smeetelse.

Det femte slags tegn er / at Himmels kreffter skul:
le røre sig / Det er / der skulle vere iuseduanlige Aspecer paa
Himmelen / oc Jordstet paa Jorden. Met saa ord oc sige: Himmel
oc Jord skulle i nogen maade lade see en vred oc streng Dommeris
Billede / paa det at de iugdelige Syndere kunde forstreckis aff saa:
danne Guds vredis tegn / gipre Penitentze oc omuende sig til HERN.

5. Himelens
kreffters rø:
relse.

Disse tegn applicerer oc tilføyer HERREN til den yderste dag/
i saa maade: Seer til Figentræet oc alle Træ / naar som
de saa nu knaapper / da see i paa dem oc mercke at
Sommeren er nær / I lige saa / naar som i see alt
dette begyndis / da vider at Guds Rige er nær. Thi
disse tegn / som ske paa alle Creatur / baade de som ere oppe i Him:
melen oc de her nedre paa Jorden / ere visse forløbere / ved hues røst
alle de Menniste skulle kaldis oc steffnis / for den forstreckelige Dem:

Signelse.

Forløbere
for Dom:
men.

B

siol/

til June
Tegn i Sol
paa Jor
nge / oc de
De Haffuet
ruse / Di
de tingis
en. Thi
i skulle de
met stor
kræfte

Den anden Søndag

fol / som her i denne Verden haaffue leffuet sigdelige / forsomt deris egen Salighed / oc forsmadde Christum deris Saliggjorere.

Andre tegn.

Matth. 24.

Marc. 13.

2. Thes. 2.

Dan. 2. 7.

Apocal. 17.

Tegn ere

siunlig Pre-

dicken.

Soruden disse fem slags tegn / som i denne Text omtalis / ere oc andre flere / som opregnis Matthei i det fierde oc tiuende. Marci i det trettende. I det andet breffs til de Thessalonicker / andet capit: Danielis i det andet / oc i det siuende. Oc i 6: Hansis obenbaring i det syttende capitel. Huilcke allesammen ere som siunlige Penitente Predicken / met huilcke Gud tilbiuder Mennissen / at de skulle indfly til hans Søn vor HERre Ihesum Christum / i huilcken alle ne all Hielp oc Salighed er.

II.

Huor der

skal vere

Dommere.

2. ordonne

der aff.

I.

Ioh. 3. 6.

Det andet omstendige vilkaar er / at den som er Guds oc Menniskens Søn / Ihesus Christus skal vere Dommere: Huor aff baade de Gudfryetige oc de wgdelige haaffue deris Lærdom. De Gudfryetige skulle vide at den skal vere Dommere / som met sin Eed haaffuer loffuet alle dem som tro paa hannem det euige Liff / saa sigendis: Sandelige sandelige ieg siger eder: Huer den som troer paa mig skal icke fortabis / men haaffue det euige Liff. Denne Fortættelse som saa er stadfest met hans Eed / kand ingelunde sla fejl eller bedrage. De wgdelige skulle lare / at de enten gijore Penitente / forladendis den wgdelige hob / oc glæde sig ved den salighed som dem er ved Christum forhuersuet: Eller de skulle ihukomme oc betencke / at den som de icke vilde her i Verden kiende for deris Saliggjorere / hand skal dømme dem til euig Pine / at de da omfær maa lare met deris store wgdelige skade / huor grueligt oc forfreckeligt det er / at falde i den leffuendis Guds hender.

III.

Huordan

hand skal

komme.

Det tredie omstendige vilkaar er / at hand skal komme vdi Skyen gantske herlig oc forfreckelig / icke en Tienere som tilform / men en HERre: Icke at lade sig dømme / men at dømme andre: Icke at kalde Mennissen til Penitente / men at straffe de wgdelige met euig Pine: Oc det som en retfærdig Dommere.

III.

Huor

stærck hand

skal kom-

me.

Det fierde omstendige vilkaar er / at hand skal komme met stor mægt oc herlighed: Huor aff wi haaffue at lare / at hand baade kand dømme de haardnackede / oc er mechtig til at begaaffue de Trofaste met det euige Liff.

Det

Det femte vilkaar er / Aarsagen huor saare Christus skal komme at døme / huilket Christus her tilkiende giffuer (saa meget som de Gudfryctige vedkommer) saa sigendis: **Eders forløsning stunder til.** Met huilcke ord Christus giffuer tilkiende / at det ick skal gaa hans Kircke vel her vdi Verden / Thi hun kand icke før den tid bliffue fri oc quite fra denne Verdens forfængelighed. Disligiste giffuer hand at forstaa / at alle Christi velgierninger mod den Christne Kircke fuldkommis met denne fuldkomne Forløsning aff alt ont / huilcken der fører met sig en fuldkommen oc euig Glæde / at wi skulle leffue met den euige Gud: Dette hører hen til de Gudfryctigs trøst. Men huad de wgudelige er anrørendis / skal **H E R R E N S** Tilkommelsis dag vere en vredis oc alendigheds dag / icke forløsnings dag: Mørckens oc Taagens dag / icke Liusens: Sorgens oc Bedrøffuellsens dag / icke Glædens: Fordømmelsens dag / icke Saligheds.

Aarsage
huorfor
hand skal
døme.

1.
At forløse
de Gudfryc-
tige.

2.
At straffe de
wgudelige.

II.

Huorledis denne Dom skal gaa til / bescriffuer Mattheus i sit femte oc tiuende cap: met disse Ord. Naar Menniskens Søn kommer i sin Herlighed / oc alle hellige Engle met hannem / Da skal hand side paa sin herligheds Stol / oc alle Folk skulle forsamlis faar hannem / De hand skal stille dem fra huer andre / Lige som en Hiurde skil faar fra Veder / oc hand skal sticke faarene hos sin høyre Haand / oc Vederne hos den venstre Haand. Saa skal da Kongen sige til dem hos sin høyre Haand: Kommer hid i min Faders velsignede / Arffuer det Rige / som eder er beredt aff Verdens begyndelse. Thi ieg hungrede / oc i gaffue mig Mad. Jeg tørstede / oc i gaffue mig Dricke. Jeg vaar fremmet / oc i laante mig Hus. Jeg vaar nøgen / oc i klædde mig. Jeg vaar siug / oc i besøtte mig. Jeg vaar i Fængsel / oc i komme til mig.

Den and-
den part
aff denne
første Ar-
tikel / huor-
ledis Dom-
men skal
gaa til.

Christi ord
til de Ket-
ferdige.

Gode gien-
ningers be-
lysning.

Da skulle de Ketferdige suare hannem / oc sige: **H E R R E** / Naar saae wi dig hungrig oc gaffue dig Mad? Eller tørstig / oc gaffue dig Dricke? Naar haffue wi seet dig fremmet / oc laant dig Hus? Eller nøgen / oc haffue klædt dig? Naar haffue wi seet dig siug eller fangen / oc ere komne til dig? De Kongen skal suare / oc sige til dem: Sandelige siger ieg eder / Huad som i haffue giort en aff disse mine mindste Brødre / det haffue i giort mig.

De ketferd-
digs Suar.

Det mand
giffue de
Fattige / der
giffue mand
Gud.

B II

Da

Den anden Søndag

Christi Ord
til de ugudel
lige.

Mindheds
stæff

Da skal hand oc sige til dem hos den Vensire haand : Gaar
hørt fra mig i Forbandede / i den euige Ild / som er beredt Dieffuelen
oc hans Engle. Jeg vaar hungtig / oc i gaffue mig ick Mad. Jeg
vaar tørstig / oc i gaffue mig ick Dricke. Jeg vaar fremmet / oc i
laante mig ick Herbere. Jeg vaar nøgen / oc i klædde mig ick.
Jeg vaar siug oc fangen / oc i bespøtte mig ick.

De ugudeli
ghe vnde
Byldning.

Dommens
ende.

Apoc. 20.

Da skulle de oc saa suare hannem / oc sige : HERRER / Naar
haffue wi seet dig hungtig / eller tørstig / eller fremmet / eller nøgen
eller siug / eller fangen / De haffue ick hent dig ? Da skal hand sua
re dem / oc sige : Sandelige siger ieg eder / Huad som i ick haffue
giort en aff disse Mindste / det haffue i oc ick giort mig. De de
skulle gaa i den euige Pine / men de retfærdige i det eu
ge Liff.

De Johannes i sin Obenbaring siger : Hand skal side
paa en stor Huid Stol / for hues ansigt Himmelen oc
Jorden flyer / oc dedøde store oc smaa skulle staa saar
Gud / oc da skal Liffens bog oc Samvittighedens
Bøger opladis / oc de skulle dømis effter det som
screffuet er vdi Bøgerne / effter deris gierninger : De
som haffue giort gaat skulle gaa i det euige Liff / men
de som haffue giort ont / skulle gaa til den euige Ild.

Tu ting ere
at ansee vdi
Dommen.

1.

Vdi denne Doms sententz haffue wi tu ting at acte. Paa
Guds side er velsignelsen. Paa Menniskens side ere gode gier
ninger. I det hand siger : Kommer hid i min Faders
velsignede Born / Giffuer hand tilkiende / at de bliffue sal
ge aff Naade for intet / ved Jesum Christum / huileken de haffue
met Troen anammet. Thi vdi Christo alene velsignis Mennis
ken / anammis vdi Guds vndist oc naade / oc bliffue retfærdige for

2.

Hui Chris
tus opreg
ner her gode
gierninger.

intet. Men at hand taler om gode gierninger / det giør hand ick
i den mening / at de skulde vere Aarsage / saa som wi ved dennem
skulde fortiene Salighed / men for andre sager / som er : Først at de ere
vidnesbyrd om Troen / oc sand Guds fruct. Dernæst at hand diff
mere kand opuecke de Gudfructige / til it gudeligt oc helligt Liffnet /
i det at hand fremsætter vederlag oc belønning / for deris mangsaal
dige bedrøffuelse / som de lide i dette Liff.

Om

Om den anden Artickel.

Dor saare Christus forkynder sine Disciple sin Tilkommelse / forklarar hand i det hand siger: Naar dette begynder at skee da seer op / oc opløfter eders Hoffuet. Alle disse Tegn skulle formane oss til en aluerlig oc idelig Penitente / i dette Liff. Men huad giøre vi? Vi see at den yderste dag ligger oss slæt paa Halsen / dog alligeuel forhale vi icke diss mindre Penitenten / lade vore Affecter oc begeringer haffue deris vilie. Huad giøre Førfier? Huad giøre Adelen? Huad giøre de Lærde? Huad giøre de Blænde? Huad giøre Borgere? Huor sticke Bønder sig? Ja huor stikker sig messien delen alle Menniske? Huo tencker aluerlige paa denne Christi formaning? Mand holder mere aff en ringe Bonde gaard / end aff Guds Rige. Ja huem acter icke mere en liden fortieniste oc legemlig Binding oc Baade / end sin Siæls Salighed?

Christi at
uarsels nye
te oc gaffn.

Zuor Vers
den stikker
sig.

Om den tredie Artickel.

Hsterdi at Christus viste / oc vel saa tilforn vdi huad Synd oc ondskaff Verden skulde vere ned sumcken / paa den tid naar hand skulde komme / giør hand en aluerlig Formaning: At de baade skulle sty alt det som vdeslycker den største part aff Verden fra deris Salighed / som dem er loffuet oc tilsagt: De at de skulle beuise sig som sterke oc Christelige Kemper oc Stridsmænd / huilcke vnder vor HERIS Christi Genick / stride imod denne arrige Verden / med Baagen oc Bøn: De paa det at de kunde vere diss mere beredde til begge disse stycker / da sætter hand Aarsagen der til / oc siger baade at denne dag skal komme hastelige offuer dem / oc at de i saa maade (om de giøre efter hans Raad oc Bud) kunde vndgaa alt dette onde / oc bliffue bestandige saar Guds Eøn.

Christi for
maning til
alle Christne
huden seer.

1.

2.

Der saare siger hand: Seer til at eders Hjerter icke besuæris med Fraadzeri oc Druckenstæff / oc denne Verdens omhyggelighed. Derfor skal mand tage sig vare for disse ting / som er Fraadzeri / Druckenstæff / oc denne Verdens

1.
Zuad en
Christen skal
tage sig vare
for.

B iij

wguide

Den anden Søndag

og gudelige forge og omhyggelighed / som vdslycker Troen til Christum.
Efterdi at det er obenbare / at alle stater vdi Verden ere indueffue-
de og side fast vdi disse laster / da skal denne Christi formaning dis-
mere stedse staa faar vore øyen / og i vore Hjerter / paa det at vi icke
bedragis aff Verdens onde Lefnet og aldelis forfare.

2.
Laud en
Christen skal
gjøre.

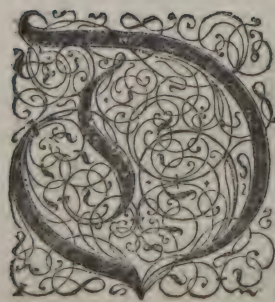
Es. 1.

Lit. 2.

Der næst i det at HEXren ydermere siger : Verer altid
Vaagne og Beder. Lærer hand hvad besilling de skulle tage
sig for / som ville fly og vndgaa det tilkommendis onde. Hand vds-
kressuer in Summa / at vi skulle fly det onde / og flitelige legge oss
effter det gode. Begge disse tu stycker sætter Apostelen tilfammen /
der hand saaledis scriffuer til Titum : Vi skulle forsage det
og gudelige væsen og den verdslige lyst / og leffue tue-
telige / retfærdelige og gudelige i denne Verden / De
vaacte paa den store Guds og vor Frelseris Jesu
Christi Herligheds salige Haab og Obenbarelse.
Hannem skee loff / mact og ære / fra euighed til euighed / Amen.

Den tredie Søndag i Ad- uent / Euangelium Matthei i det XI. Cap :

Luk. 7.

Es. 35.

Det Johannes hørde i Fængselet
Christi gierninger / sende hand tho
aff sine Disciple hen / og lod han-
nem sige: Est du den / som skal kom-
me / eller skulle vi vente nogen an-
den ? Ihesus suarede / og sagde til
dennem : Gaar hen / og siger Jo-
hanni igien / det som i see og høre / De Blinde see /
de Hal-

de Halte gaa / de Spedalske rensis / oc de Doffue
 hore / de Døde staa op / oc Euangelium predicis
 saar de Fattige. De salig er den / som icke forarger
 sig paa mig. Der de ginge bort / begynte Jesus at
 tale til Folket om Johanne : Huad ere i gangne
 hen od i Driken at see ? Vilde i see it Ror / som Væ-
 ret blæs bort oc igien ? Eller / Huad ere i vdgangne
 at see ? Vilde i see it Menniske i bløde Klæder ? See/
 de som bære bløde Klæder / ere i Kongers Hus. Eller
 huad ere i hen vdgangne at see ? Vilde i see en Pro-
 phete ? Ja ieg siger eder : Hand er oc mere end en
 Prophete. Thi hand er den / som staar screffuet om : *Malach. 3.*
 See / Jeg sender min Engel saar dig / som skal be-
 rede din vey saar dig.

B iij

Forfla

Den tredie Søndag Forflaring paa denne Text.

Christi Ri-
gis Contra-
fey / her vdi
Verden.

Dette Euangelium bescriffuer oss Christi Ri-
ge / oc affmaler det med sin rette farffue / saa meget som
den vduaartis anseelse der vi kunde see met vore Ønen
vedkommer. Thi der som du met Troens øyen anseer
dette Riges hemelige krafft / da er det it gantste her-
ligt oc ærefult Rige : Men her handlis aleniste om den vduaartis
sticckelse. Dette Rigs forløbere kasts vdi Fængsel / huor ved vi
paamindis / at Christi Rige er vndergissuet Kaarset. Johannis
Disciple som endnu tuilede / sticckis hen til Christum alene. Chri-
stus Kongen selff omgaaes iblant Gattige / Blinde / Døue / oc Spe-
dalske. De saa deris Helbrede / oc anamme det gladelige salig-
heds Budskaff / huilcket denne Verdens mechtige / Fribaarne / oc vi-
se foracte. Met saa ord at sige : Lige som dette Euangelium aff-
maler Christi Rige / lige saa stadfester S : Hansis predicke embede /
oc met visse Tegn beuise / at Christus er den sande Messias som Fa-
drene vaar tillsagt oc loffuet. Men for ydermere Lærdoms skyld / ville
vi skiffte dette Euangelium vdi fire Artickler / som ere:

Den Første.

Ordens Tieners lycke oc embede giffuis her tilkiende.

Den Anden.

Johannis Spørfsmaal.

Den Tredie.

Vor H E R R J E S Christi Guar.

Den Fierde.

Johannis Loff oc Roes.

Om den første Artickel.

Johannes
lærer her tu-
ting.

Der Johannes i Fængselet hørde Christi gier-
ninger / sende hand to aff sine Disciple til
hannem. Johannes som her holdis vdi Fængsel /
lærer met sit Exempel / huad lycke Ordens tienere maa vente sig:
De i det hand sender sine Disciple til Christum / gissuer hand til-
kiende / huad Ordens tieners rette embede er. Derfor vil ieg or-
dentlige tale om dennem begge / De først om deris Lycke her i dette
Liff.

Johan-

Johannes formaner oc raader Mennissen til Penitente og Bedring / oc straffer Synden : Men huor gaar det hannem. Det lærer hans Historie hos Euangelisten Mattheum / vdi det fiortende Capittel. Der sigis at den tid Johannes straffede Herodem / oc sagde til hannem : Det er icke ret / at du hassuer din Broders Hustru / da bleff hand strax fast vdi Fængsel / oc endelige i Fængselet Halsshuggen. Saadan løn fick den hellige Johannes Baptista for sin tro Formaning / aff den vgdelige Tiran. Thi lige som en Løge / der rører ved it gallet Menniskis saar eller Bulde / oc vil læge det / hand tør icke vente sig andet / end at det galne Menniske tager fat paa hannem / rissuer hannem i Haar og Øyen / oc betaler hannem ont for gaat. Lige saa naar en Guds ords Tienere straffer it vgdeligt Menniskis synd / oc besynderlige en Tirans / at hand skal giøre Penitente oc helbredis aff sin Synds plage / da tør hand icke vente sig andet end Trusel / Bander / oc Døden. Huor vist oc sant dette er / lærer oss icke aleniste S: Hansis Exempel / men oc saa den gantse Kirckis Historie / baade i det gamle oc i det ny Testamente.

Her aff kommer det at saa mange Martyrer tagis aff dage / saa mange Propheter myrdis oc ihidslaes / Apostlerne forfølgis / Paulus halsshuggis / Petrus kaarsfests / oc mange andre saaledis pinis oc plagis / huilcket der paaminder oss om Ordens hellige Tieners lycke vdi dette Liff. Men saligt er Kaarsset / huilcket Christus self roser oc holder meget aff. Saligt er Kaarsset / huilcket er en Vey til sand oc euig Seyeruinding / Ved Christum Jesum.

Der saare skulle Ordens Tienere icke affstaa aff deris Embede for forfølgelsis skyld / men aff Johannis Exempel opeggis / til at giøre met aluere oc flid deris Embede / huilcket besynderlige staar vdi disse stycker. Først skulle de Predicke Christum / oc vise paa hannem / som er Guds Lam der borttager Verdens Synder. Der næst skulle de straffe Synden / Thi de ere den hellig Aands redskaff / huilcken der formedelst dem straffer Verden for Synd / saa som vi see vdi Johanne. For det Tredie / skulle de bepryde deris Embede / met it gudeligt oc helligt Leffnet oc omgengelse. For det Fierde / skulle de met Johanne foracte oc inter passe paa Verdens Trusel / lade sig funde beredde til / fast heller at lide allehaande forfølgelse / Marter / oc

Pine;

1.
Om Ordens tieners lycke her i Verden,

En signelst.

De vgdelige Guds ords Predicere lige som seen leuere Secken.

Kaarsset er en saare god ting.

II.

Om Predickers embede / som staar i fem stycker.

1.
Ioh. 1.

2.
Ioh. 16.

3.

4.

Den tredie Søndag

5.

Mand skal
se forføge
Christum i
følselghe.

Matth. 10.

Pine / end at de skulde sraa aff deris kald oc embede. Fordet seimte/
der som det saa begiffuer sig / at de bliffue kaste vdi Fængsel / oc skulle
hen rissuis til Slacterbencken / for deris embede som de rettelige oc
trolige haffue voret / Huad skulle de da giorre ? Skulle de nekte Chri-
stum ? Men ingelunde : Men de skulle sende deris Disciple til Chri-
stum / oc icke frygte sig for dennem som ickon alene kunde ihjelsla
Legemet / men meget mere for den / som kand forderffue baade
Legeme oc Siel / oc kand oc lige saa hielpe oc redde dennem beg-
ge. Det maa nu saa vere kaartelige sagt om den første Artickel.

Om den anden.

Huorfor
Johannes
sender sine
Disciple til
Christum.

ET du den som skal komme / eller skulle wi
vente nogen anden ? Aarsage til dette Budstaff/
oc dette Spørmaal kom aff Johannis Disciplers vild-
farelse om Messias / Fordi de forargede sig / en part aff
Christi vduaartis ringe anseelse (saa som det er obenbare til siune/
aff Christi suar) en part vaare de bedragne aff den Kierlighed / som
de haffde til deris Læremestere / saa at de meente at hand vaar
Messias. Paa det nu / at Johannes kunde fortage sine Discip-
ler denne vildfarelse / sender hand dem til Christum / at de skulle
spørge hannem at : Om hand er Messias / eller mand skal forvente
nogen anden ? Oc at de i saa maade kunde aff Christi ord oc gjer-
ninger / saa fuldkommeligere vnderuifning om Christo / at hand er
Messias / oc icke Johannes. Saa stikker der faare Johannes
icke sine Discipler til Christum / at hand selff tuiler om hannem/
Men at hand her met vilde spørre sine tuilactige Disciple aff vild-
farelse / oc paa rette vey til Salighed. Der faare skulle wi lære aff
Johanne / at holde ringe oc lidet aff oss selff / oc icke aff æregerig-
hed / legge oss for meget til. Vi skulle lære aff Disciplene / at
beuise vor Æffrighed oc Forstandere lydighed / oc besynderlige
dennem som met deris Lærdom oc Læffnet / vise oss ret Vey til
Christum.

Huad vi her
aff skulle
lære.

Om

Om den tredie Artickel.

WEN huad suarer Christus? Gaar hen / oc siger Christi
 Johanni igien/det som i hore oc see/de Blin- suar.
 de see / de Halte gaa / de Spedalske rensis / de
 Doffue hore / de Døde staa op / Euangelium Predic-
 tis saar de Fattige / Oc salig er den som icke forarger
 sig paa mig.

Dette Christi suar indeholder fire stycker. Det første er tegn
 som vden alt tuil/vise oss huo der er den sande Messias. Der næst
 den Christne Kirckis Billede i dette Liff. For det tredie / til huilcke
 Euangelium hører hen. For det fierde / en formaning / at ingen skal
 forarge sig paa Christi oc hans Kirckis arme ringe vduartis an-
 seelse.

Fire ting i
 dette suar.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Bevisningen at denne Jesus er den sande Messias / er denne: I.

Den som aff sin egen krafft / giffuer de Blinde deris siun / de Hal-
 te styrcke til at gaa ret / de Spedalske helbrede / de Doffue horelse / de
 Døde Liffuet / oc forkynnder Euangelium saar de Fattige / det er / saar
 de forknusede oc bange Samuittigheder for Synden / hand er vden
 alt tuil den sande Messias. Fordi at Esaias haaffuer saaledis spaad
 om Messia: Siger til de mistroftige Hjerter / verer tro-
 stige / frycter icke / See eders Gud kommer at heffne /
 Gud som da betaler / kommer oc skal hielp eder. Za
 huor paa skulle vi kiende hannem? Der suarer Propheten saaledis
 til: Da skulle de Blindis øyen opladis / oc de Doff-
 uis øern skulle obnis / da skulle de Halte springe som
 Hiorte / oc de Dummis tunger skulle sige Loff. Frem-
 delis siger den samme Prophete / en anden sted: HERRens
 Vland er offuer mig / Derfor haaffuer HERRen saluet
 mig / hand vdsende mig til at Predicke saar de ælen-
 dige / oc at forbinde de sonderknusede Hjerter / at
 Predic

Bevisning
 at Christus
 er Messias.

Christus be-
 viser sine ord
 off Esai
 cap. 35.

Esai. 61.

Den tredie Søndag

Predicke de Fangne gienløsning / oc de Bundne opladelse. Effterdi da at i see at ieg aff min egen krafft giør saadant

Beslutning. effter Propheternis Spaadom / huorfaare kiende i mig icke at vere
 1. eders Messias? De saaledis beuise da Christus / met denne De-
 2. monstration oc Forklaring / at hand er den sande Messias / De lærer
 at dette er hans Embede at hielpe de fattige oc bedrøffuede.

II. Her foruden seer mand her Kirckens oc Christi Xigis billede
Kirckens *billede her i* oc malning. Kircken er foractelig saar Verden / Christi tilhørere
Verden. ere fattige / siuge / oc foracted i Verden. Dennem bebuder Chri-
Merck. stus Saligheds ven / oc helbreder deris Siuger. De lige som
 hand den tid helbrede de Legemens Siugdom : Lige saa læger hand
 paa denne dag de bange Samvittigheder / som met Synden ere saar-
 giorde / oc fører til Hierterne aandelig glæde / huilcket de i Sandhed
 befinde / som met en sand paakaldelse høre oc anamme Euangelij
 Predicken.

III. I det hand siger : Euangelium Predickis saar de
Quem Euang. *gelium hører* *til.* Fattige / giffuer hand tilkiende huem Euangelium hører til / som
Quo de fati *tige ere.* er til de Fattige / det er / de som ere bedrøffuede oc haffue it forknuset
Psalm. 51. bange Herte for deris Synders slemhed oc wrenlighed. Derfor
 siger Dauid i Psalmen : En angerfuld Aand er det Off-
 er som Gud behager / Gud du forsmaar icke it sørge-
 fult oc bange Herte. De i en anden Psalme : Hand hel-
Psalm. 147. breder dem som haffue sonderknusede Hierter / oc læ-
Esaias. ger deris sprecke. De Esaias siger i det halffteredie sinds tiue
 oc siuende Capittel : Gud boer hos dem som haffue en
 sonderknuset oc ydmyg Aand / oc vil vederquege de
 ydmygis Aand / oc de sonderknusedis Hierter. Saa
 hører derfor Euangelium til dem alene / som søle oc fornemme deris
Merck dette *rel.* Synd / ere sorgesfulde derfaare / forstreckis for Guds dom / oc sætte
 sig for at icke ville mere synde.

Derfaare er Euangelium / it glædeligt Budskaff om Synder-
Quod Euang. *gelium er.* nis forladelse / oc trøst vdi Hiertet formedelst Ordet oc den hellig
 Aand / som hører hen til dem alene som fortryde Synden oc tro
 Euangelio / anamme Syndernis forladelse / begaffuis met Christi
 Retfærdighed / ved huilcken Retfærdighed som dem tilregnis / de
 siunis at vere retfærdige saar Guds Rasmus / begaffuis met den
 hellig-

hellig Aand / oc effterdi de nu ere bleffue ny Creatur vdi Christo /
begynnde de her effter aff Troen at vere Gud lydige / oc legge daglige
vind paa / at de kunde bliffue rige / vdi allehaande kundskaff oc for-
stand / som Paulus siger.

Philip. 1.

HÆrens formaning / som saa liuder: Salig er den /

IIII.

som icke forarger sig paa mig / giffuer først tilkiende / at Jo-
hannis Disciple haaffue forarget dem paa Christi Person. Der

Christi for-
maning om
forargelse.

næst paaminder hun alle vdi almindelighed / at de icke skulle forar-
ge sig paa Christi Rgis vduaartis anseelse / at de der offuer enten
icke skulde ananne Euangelium / eller oc effter de haaffue anannet
det / forskyde oc nekte det igien / saa som mange alle tider haaffue ladet
sig forarge. Cicero vdi sin tid forargede sig saa saare paa Guds Sol-
ekis forfølgelse oc Trældom / at hand ingelunde vilde ananne Kir-
ckens lærdom / oc siger saaledis. *Sua cuiq; ciuitati religio Læli est, no-
stra nobis: stantibus Hierosolymis pacatisq; Iudeis: Tamen istorum religio
sacrorum, a splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum in-
stitutis abhorrebit: Nunc vero hoc magis, quod illa gens, quid de imperio
nostro sentiret, ostendit armis: quam cara dys immortalibus esset docuit,
quod est victa, quod elocata &c.* Det er / Kiære Læli / huer Stad haaff-
uer sin Religion oc Guds tiemiste / wi haaffue vor / alligeuel at Jerus-
salem endnu staar / oc Jøderne ere stillede: Saa maa dog deris
Religion oc Guds tiemiste forstreckis oc vige / for dette Regimentis
oc Herredømis herlighed / for vort Ræffns oc Rytis ypperlighed /
oc for vore Forsædres ordning oc stic: De det samme nu diss mere /
at det Folk nocksom giffuer tilkiende met deris Krigsrytning / huad
de holde om vort Regimente. Men huor kiært dette Folk er den v-
dødelige Gud / laris her aff / at de ere nu offueruundne / oc vdsatte
paa affgift oc rente.

Cicero.

Jedninges
ms forargelse
se oc mening
om Jøderne.

Disse fire stycker rose oc saa Papisterne sig aff endnu paa den
ne dag. Som er / 1. Herlighed / 2. Stor titel oc Ræffn / 3. De gamlis
ordning / 4. oc deris Herredøme. Men Christus formaner oss her /
at wi icke skulle lade oss met denne Ham bedrage: Men fast heller
holde oss til den foractede lille hob / som horer den Hiurdis Christi
rost. Thi det er meget bedre / at gaa ind vdi Arken met Noe / oc nogle
andre saa / oc befries fra Syndflodens farlighed / end at fortæbis oc
forderffuis met den største oc synderligste part vdi Verden. Det er
bedre at haaffue glæde vdi Abrahams sked / met den suge oc saare
Lazarus / end at Pinis met den rige Graadzere / vdi euig Hæffue-
dis Jld oc Plage.

Papisterne
ros imod
Euangelij
befriender.En nyttig
Lærdom.

G

Om

Den tredie Søndag
Om den fierde Artikel.

DE X de ginge bort / begynte Jesus at tale til Folket om Johanne: Huad ginge i vd i Ørcken at see/ etc. Denne Ros haffuer Christus giffuet Johanni for den skyld / at Folket skulde holde diff mere aff Johannis Embede / oc tro hans Ord saa som it ord aff Himmelen. Christus sætter tilsammen vdi denne Ros / alt det som en from Apostel bør at giøre oc lade/ oc loffuer hand hannem for fire Ønder.

Christus roser Johanne/ aff fire Ønder.

I.
Johannis Stadighed.

Lærdom.

II.
Johannis leser.

Johannes haffde blæder af Casmels haar oc oed grethopet oc vild Jonning/ siger Mattheus cap. 3.

III.
Johannis Prophetie.

IIII.
Johannis bestilling.

Lærdom.

Det første er for hans Stadighed / Thi hand ligner hannem ved en fast ubeuøgelig Klippe / som icke røris aff huert vær som it Rør. Vilde i see / siger hand / it Rør som været blæst bort oc igien. Som hand vilde saa sige: Ingelunde er Johannes saadan / men heller som en fast Klippe / som icke viger nogen Storm eller Vandbølger. Der saare skal en ret Kircketiener / icke affuige fra Sandhed / huereken for Folkens forstreckelse eller gunst skyld: Huilcket saare mange diff ver/ giøre paa denne dag.

Der næst loffuer oc roser hand hannem for sit Leffnet/ som er/ at hand icke fører it træset Leffnet/ met gode dage/ saa som hine Ridderes rød Hyeclere oc Trappedregere til Hoffue: Hand søger oc ingen stor herlighed/ saa som de giøre der stunde effter Nemmensens gunst. Men hand fører saadant it leffnet som bequæmmer hans Kald oc Embede: Huilcket huereken forhindrer hans Bøn oc Guds paakaldelse/ icke heller giør hannem douen oc seen til sit Embede. Dette hører oc saa i almindelighed til alle Ordens Tienere / at de saa sticke deris leffnet / at der huereken befindis watstadighed i deris omgengelse/ eller de oc met andre forfængelige ting forhindris / at de icke giøre deris Embede skyld.

For det Tredie/ roser hand hannem aff sin Propheties ypperlighed: Thi hand sætter hannem langt for alle Propheter / i det hand siger: Jeg siger eder: Hand er mere end en Prophet.

For det Fierde / roser hand hannem aff sin Bestilling / som hand vdsendis til at vdrætte. Hand er den/ siger Christus/ som er screffuet om: See ieg sender min Engel for dig/ som skal berede din Vei for dig. Der saare er Johannes Messias Legat oc forløbere/ som met sin penitente Predicken bereder veyen for den tilkommendis Konge. Dette Exempel skulle Euangelij Tienere huer i sin sted effterfølge: De skulle berede veyen for Christo / De skulle føre Folk til Christum / De skulle vise Jesum Christum at vere den eneste vey til Salighed/ hannem ske ære oc prijs vdi euighed/ Amen.

Den

Den fierde Søndag i Ald-
uent / Euangelium Johannis
i det 1. Capitel:

Dette er Johannis

vidnesbyrd / Der Jøderne sende aff
Jerusalem / Prestre oc Leuiter / at de
skulde spørre hannem at : Huo est
du? De hand bekiende oc nectede icke /
De hand bekiende : Jeg er icke Chri-
stus. De de spurde hannem at : Huad da? Est du Eli-
as? Hand sagde : Jeg er icke. Est du en Prophete? De
hand suarede : Ney. Da sagde de til hannem : Huad
est du da? at wi kunde gissue dem suar / som oss haff-

C ij

ue od

Matth. 3.

Marc. 1.

Luc. 3.

Den fjerde Søndag.

Es. 40.

ue vdsent. Huad siger du om dig selff? Hand sagde:
 Jeg er en Predickeris rost i Drecken: Bereder HEX-
 rens vey / som den Prophete Esaias haffuer sagt.
 De de som vaare vdsende / vaare aff Phariseerne.
 De de spurde hannem at / oc sagde til hannem: Hui
 døber du da / om du est icke Christus / oc ey Elias / oc
 ey en Prophete? Johannes suarede dem / oc sagde:
 Jeg døber met Vand / Men hand traadde mit iblant
 eder / den i icke kiende. Det er den / som skal komme effter
 mig / huilcken der haffuer veret saar mig / Hues Sko-
 tuenge ieg er icke værdig til at opløse. Dette skede i Be-
 thabara / paa hin side Jordan / som Johannes døbte.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsaget til
 denne Les-
 gation oc
 vdsendelse.

Arsagen til denne handling som dette E-
 uangelium omtaler / er denne. Phariseerne hørde at
 Johannes tog sig for en ny maade at lære met / oc ind-
 førde ny Ceremonier / oc det foruden de ypperste Pres-
 ters beuilling oc samtycke: I det at hand besøel at be-
 rede HEXrens vey: At hand anammede det gantske Jødske Folk
 til Daaben: At hand vdraabte oc forkynnte den foriattede Konge oc
 Messiam at vere for haanden. Der Phariseerne dette hørde / bleff
 ue de oprørde / oc sende bud til hannem vdi Drecken / at tilspørge
 hannem / aff huad mact oc myndighed hand gjorde det? Dette
 gjorde icke Phariseerne i den mening / at de vilde lære noget aff han-
 nem / men heller for den sag skyld / at de kunde omkomme baade
 Christum oc hannem: At de kunde beholde deris Ceremonier / som
 de haffde stor fordeel oc baade aff: De bliffue ved deris autoritet oc
 myndighed / wansect det arme Folckis salighed som dem vaar befal-
 let. Hues Exempel vore Papister sætte sig aluerlige oc strengelige
 nock faare at effterfølge.

Zui Phari-
 seerne sende
 Bud til Jo-
 hannem.

Papisterne
 effterfølge
 Phariseerne.

Summa paa
 dette Euangeli-
 um.

Dette er Summen: at de spørge Johannem at / om hand er
 Christus? Men hand som en tro Christi Tienere / gaff Christo it
 herligt vidnesbyrd / oc besøel dem at berede HEXrens vey / huor met
 hand hemelige gaff tilkiende oc beuiste / at hans kald vaar aff Gud.
 At vi disshbedre kunde det forstaa / ville vi stifte dette Euangelium
 vdi tre Artickler.

Den

Den Første.

Johannis vidnesbyrd om Christo.

Den Anden.

Johannis oc alle Guds ords Tieneris bescriffuelse.

Den Tredie.

Huad det er at berede HCKrens Bey.

Om den Første.

D I Johannis vidnesbyrd haffue wi sex Omstendige vilkaar.
syncker at acte oc besinde.

Først huo der vdsendis / oc huor saare de vdsendis.
Her vdsendis Phariseer aff Phariseer / de som siunis at vere de allerhelligste vdsendis aff de helligste / som lade sig tycke at vere Kirckens Pillere / som haffde prerogatif oc fordeel at trade effter huer andre i Embedet : Som toge sig alene Kirckens Titel oc Nassu til. Men see her / de som siuntis at vere Kirckens hoffuet / de ere Christi Tiender.

Kirckens næste ere i hendis verste.

Her aff skulle wi lære / at wi huereken skulle tro høy Titel oc Nassu / icke heller ordentlig Succession oc effterkommelse / men aleniste Guds ord. Vi skulle ocsaa lære at kiende Dieffuelsens konst / huilken disse Phariseer haffde lært aff deris Mestere Dieffuelen. Thi de icke her spørge dem saare for den sag skyld / at de enten vnte Christo eller Johanni noget gaat / saa som de ville siunis / men at de kunde omkomme baade Christum oc Johannem / lige som Hugormen gjorde i Paradis.

Lærdom her aff.

Der næst haffue wi at acte huem der giffuis vidnesbyrd? Det giffuis Christo. Huo giffuer vidnesbyrdet? Johannes. Her aff skal du lære tuende syncker: Først at Ordens embede oc tieniste skal foris der hen / at det kand giffue Christo vidnesbyrd. Der næst / at dette er en Christelig konst / at holde sig fast ved Christi rene bekiendelse / imod Dieffuelens listighed.

Johannes giffuer Christo vidnesbyrd.

Lærdom her.

Fremdelis / saar huem giffuis dette vidnesbyrd? Saar Berden oc Christi Tiender: Huor aff wi haffue at lære / at en Christen skal frilige bekiende Christum saar den gantste Verden / end ocsaa met sin aris oc gode rhytis / Liffs oc godsis fare. Til huilket baade Guds foriattelse oc hans Trusel skal egge off. Foriattelsen er denne: Huo som bekiender mig saar Verden / den vil ieg oc bekiende / saar min Himmelske Fader. Truselen er denne: Huo som blues ved mig saar Mennissen / hannem vil ieg oc blues ved / saar min Himmelske Fader.

III. Mand skal frilige bekiende Christus.

Math. 10.

G iij

Hæ

Den fjerde Søndag.

III.

Summa paa
Johannis
vidnesbyrd
om Christo.

Her foruden haffue wi at acte Summen oc meningen paa
Johannis vidnesbyrd om Christo / som er denne: At Christus er
it sant Nemiske: En sand Gud: Den rette Messias: De forlader
Nemisten deris Synder. Thi i det hand siger: Hand er den ^{1.}
som skal komme effter mig / giffuer hand hans Mandom
tilkiende. De i det hand legger dette til: Den som haffuer ve- ^{2.}
ret for mig / bekiender hand hans Guddom. Men i det hand ^{3.}
siger: Hand traadde mit iblant eder / den i icke kiende /
suarer hand til deris Sporsmaal / oc siger at Jesus er Messias. ^{4.}
Vand daaben lærer / at Messia embede er at forlade Synden.

V.

Summa gaff
wi haffue aff
Johannis
vidnesbyrd.

Vi haffue her oc at ansee dette vidnesbyrds nyttighed oc brug/
som er / at wi skulle tro Johannis vidnesbyrd / oc i Troen anamme
Christum som den rette Frelsere oc Syndernis forladere / som for
medelst sit Blod haffuer toet oss aff vore Synder / huor paa hand
haffuer giffuet oss it krafftigt tegn / som er Daaben / om huilket wi
ydermere ville tale en anden tid.

VI.

Hyckleris oc
Hynstals
sinis billede.

For det sidste haffue wi oc saa her at ansee Phariseerne / huil-
cke der ere deris Billede som lade sig at vere Christne / det er / Hy-
enstalcis / Glisneris oc Hyckleris som icke kunde lide den rette Sa-
ligheds lardom: Men lade sig med deris vduaartis facter / at vere
Gudsfryetige / de lade sig vduaartis til siune at vere de allerhelligste /
men induaartis haffue de andet i sinde: Der aff kommer det / at de
kaldis Hyenstalcis oc Hycklere. Thi lige som de Personer vdi Sa-
bel / Comedier oc andre Lege / de vdstickis med Klader oc anden v-
uaartis stick / i en anden frauerendis Persons sted / lige som det skal
de vere den samme Person: Lige saa giøre oc Phariseerne / de lade
vel it vduaartis helligheds skin til siune / huilcken de dog intet haff-
ue vdaff / Huor aff de kaldis Hypocrite / Det er Glisnere / Hyckle-
re oc Hyenstalcis / saa som de der (endog de i sandhed vdi Hiertet
ere vguidelige) siunis dog vduaartis de allerhelligste at vere.

Om den anden Artickel.

En from
Predicke-
ris bescriff-
uelse.

E G er en raabendis Røst vdi Drecken. Først ^{1.}
bescriffuer Johannes alle Propheter / Apostler / oc ordens
Eiennere / at de ere en Røst. For det andet / at de icke skulle ^{2.}
vere en forgeffuis Røst / men en raabendis / Det er / en
Predickendis oc larendis Røst. For det tredie / vdi Drecken / Det er / i ^{3.}
den

4. den gantſke Verden. For det ſierde paamindis Tilhørerne / om den
ne Koſtis ypperlighed oc vordighed. Thi det er icke noget Menneſ
5. tis Koſt / men Guds / ſom ſelfſ raaber etc. For det ſemte / fører Jo
hannes hid Eſaia vidneſbyrd. Thi en Gudſnyctig Predickere ſkal
intet føre til at beuſe ſin lardom met / andet end Guds ord / oc vid
neſbyrd aff den hellige Scrifft. De er dette Sprock taget aff Eſaia
6. fyrrethiende cap: For det ſiette / paamindis oc formanis veſaa her
alle Predickere / at de icke ſkulde tillegge Gud nogen fremmet roſt:
Thi de ſom det giøre / de ere icke Guds Tienere / men Dieffuelens
Gæſter / huilcke wi ſkulde fly oc fly / ſaa ſom glubendis Bliffue.

Om den Tredie.

Beredede Benen for HERRen / er at giøre Pe
nitentſ ſaa ſom Johannes ſelfſ ſiger: De haſſuer Johan
nes icke foruden ſynderlig Aarſage brugt denne maade at
tale met / huilcken ſom rettelige hør til verdſlige Rige. Thi
mand pleyer at berede rydde oc reuſe Benene for Herrer oc Konger /
at de kunde vandre frilige frem / foruden fare oc forhindring. Dette
legger Eſaias ſelfſ vd / i det hand ſiger: Alle Dale ſkulde ophø
yes / oc alle Bierge oc Høye ſkulde nedtryckis / oc huad
ſom er wieſſnet / det ſkal bliffue ieſſnet / oc huad ſom er
wſlæt / det ſkal bliffue ſlæt. Dette ſkal aldelis Vandelige
forſtaaes / om all forhindring / vduaartis oc induaartis / ſom for
hindrer at Chriſtus vor Konge icke kænd komme til off. Induaartis
forhindrelſe er / vrang forſtand oc mening om Gud / onde begerin
ger / falſkhed / daarlige oc gicckelig fordriftelſe paa ſig ſelfſ etc. Vd
uaartis forhindrelſe ere / allehaande forargelſe ſom Satan an
ratter oc kommer aff ſied / vdi Lardommen / Sacramenterne / oc
vduaartis omgengelſe. Men at ieg kænd ſige det met ſaa ord / ſkal
Biergene (Det er / huad ſom er høyt oc ypperligt vdi Verden) ne
dertryckis oc vdmeygis formedelſt Louens Predicken. Dalene (det er de
ſom haſſue en fornuſet Aand) ſkulde ophøyes / formedelſt Euangelij
Predicken. Det wieſſne oc wſlætte (det er / vort onde leſſnet oc wſticke
lige begeringer) ſkal affryddis / formedelſt en ny Lydighed / oc it aluer
ligt forſæt at ſticke ſit Leſſnet effter Guds ord. De paa det at det kænd
ſtee / vdfreſſuis der forſt / at der ſkal vere de ſom ſkulde raabe i Drekken.
Der naſt er her fornøden en reen Lardom / ſom er deris Lycte der be

HERRens
Vey at bes
rede.

Eſa. 40.

Chriſti Ri
gis forhins
dring.
Induaartis.

Vduaartis.

Bierge.

Dale.

Buſte oc
Anolde.Nuor ved
Veyen ryde
dis oc beres
dis.

G iiii

rede

Den fierde Søndag.

3. rede Veyen. Her offuer vdkressuis oc saa / at naar HEXren kom-
mer / Det er naar Guds naade skinner i vore Hjerter / at wi da beui-
se oss lydige formedelst en aluerlig Penitenke / oc som lydige induaa-
nere vdi Guds rige / beuise vor HEXre Christo Tro oc Huldskaff.
4. For det sidste / skulle wi giffue vor Konge gaffue / som er vore labers
Hosea 14. offer / Det er / wi skulle bekiende hannem / met Herte / Mund / Be-
kiendelse oc Leffnet.

Exempel
til at fors-
klare dette
met.

Matth. 3.

Marc. 1.

Johannes
nedertrycker
Biergene.

Abrahams
Børn hvo
de ere.

paauindels-
se for Pre-
dicke.

Men effterdi at dette icke kand vel forstaaes for-
uden Exempel / ville wi kaartelige forklare Prophetens oc Johan-
nis mening / met Exempel. Summa paa Johannis Predicken er :
Gjører Penitenke / oc troer Euangelio. Det er det hand
her siger aff Esaia : Bereder HEXrens vey. Huorledis beredde
hand Veyen ? Først nedertrycke hand Biergene / Thi der hand saa
mange aff Phariseerne oc Saduceerne at komme til sin Daab / sag-
de hand til dem : I øgle slette / Huo lærde eder at fly den
tilkommende vrede ? Seer til gjører ret Penitenke /
Siger icke ved eder selff / wi hassue Abraham til Fa-
der / Thi ieg siger eder / at Gud kand opuecke Abra-
ham Børn aff disse Stene. Vren ligger allerede hos
roden aff Træet / huert Træ som icke bær god fruct
skal affhuggis / oc kastis i Ilden. See her huorledis Jo-
hannes nedertrycker Biergene. Først i det hand kalder dem Øgle 1.
slette / straffer hand oc rører deris vanartige / blodgerige oc iwtack-
nemmelige Herte. Der næst fortager hand dem Marsagen / huor 21
aff de høyt berømmede sig. Thi her aff Hoffmodede de dem / at de
vaare Abrahams Børn oc affkomme / Men hand siger / det gaff-
ner dem intet / Thi Gud er icke den som anseer noget Nemnistis per-
son : Icke ere de heller strax alle Abrahams Børn som ere aff hans
Sæd effter Kiødet / men de som efftersølge Abraham vdi Troen oc
Lydighed / de ere hans Børn / saa som Christus beuise hos Johan-
nem / huor hand kalder Jøderne oc Phariseerne Dieffuelsens Børn /
som berømmede sig at vere Abrahams Børn. For det tredie legger 3.
hand Trusel til om de icke omuende sig oc giøre Penitenke. Vren /
siger hand / er lagt ved roden aff Træet. Det er / Guds heffn er icke
langt borte / at huert ont Træ skal affhuggis oc kastis i Ilden.
Saaledis skulle oc andre Guds vords Tienere nedertrycke
Biergene / vise Folket deris Synder / oc fortage dem det de tun-
de rose

de rose sig aff / disligeste holde dem Guds straff saare / som alle
dem offuerhenger der ick omuende sig. Der nast skulde de ophoye
Dale. Huorledis? Saa som Johannes gjorde / i det hand pegte
paa Christum / oc sagde: See det Guds Lam / som bær
Verdens Synder. I det hand siger: See / formaner hand
off til Eroen. I det hand legger det til: Som borttager Ver-
dens synder / giffuer hand tilkiende / ved huad middel wi bliffue
forligte met Gud. For det tredie affstoder hand Knoldene oc det wi
ieffne / i det hand siger / Giorer ret Penitens fruct.

Johannes
ophoyder
lene.

loh. 1.

Johannes
affstoder
stubbene.

Lige saadant it Exempel haaffue wi vdi Nathan Prophete. Forst
nedkaste hand Bierget (det er øyen skalkhed) vdi Dauid / som leff-
de secker oc tryg hen / effter at hand haaffde bedressuet Hoer oc Mord /
lige som hand haaffde bestillet alting vel / oc der til satte hand hannem
en Eignelse for om to Mand / den ene vaar Rig den anden Fattig.
Den rige haaffde saare mange Saar oc Øren / Men den fattige haaff-
ue intet vden it Saar / som hand haaffde kiofft / oc spode det op / at det
bleff stort hos hannem oc hans Børn til lige / Det aad aff hans
Brød / oc drack aff hans Beger / oc soff i hans Skød / oc hand hole
det som en Daatter. Men den tid der kom en Giest til den rige
Mand / da sparde hand at tage aff sine Saar oc Øren / oc hand taag
den fattige Mands Saar / oc redde til den Mand som vaar kommen
til hannem. Der Dauid det hørde / bleff hand optent i vrede oc sag-
de: Saa sandelige som Herren leffuer / den Mand er dødsens barn /
som det gjorde. Nathan suarede: Du est den Mand / Briam den
Hethiter haaffuer du slaget ihel met Suerd / hans Hustru haaffuer
du taget dig til Hustru. See / ieg (siger H. Erren) vil opuecke wlycke
offuer dig. See huorledis Nathan breider Dauid sin synd / oc for-
tager hannem alt det som hand kunde opheffue sig met / at hand skul-
de ick tencke at hand skulde gaa hen wstraffet / fordi hand vaar en
Konge / Oc truer hannem der til met straff. Her bleff det store bierge
oc hychleri nederkast. Men der Nathan formerekte / at Dauid vaar
nederkast / oc laa / saa at hand met stor suck oc graad sagde: Jeg
haaffuer syndet imod H. Erren. Da ophoyede hand denne
Dal oc sagde: H. Erren haaffuer borttaget din Synd / du
skalt ick dø. Der effter affstoder hand Knoldene oc det wi effne aff
veyen / i det at hand saare giffuer hannem / at hans Son skulde
visselige dø / huor met hand paaminte hannem at bliffue her effter
vdi sit kald / och see sig bedre for.

It andet
exempel.

Nathan næ-
derkaster
Bierget.

2. Sam. 12.

Nathan dpe
høyer Da-
len.

Nathan aff-
stoder Knol-
dene.

Lige

Den fierde Søndag i Aduent.

End it erimi
pel huor Pet
rus beeder
H. B. Rens
rey.

Act. 3.

Lige saa giør oc Petrus vdi Apostolernis gierninger / først taag
Joderne sat met Louens Predicken oc hug Hane kammen aff dem/
det er hand ydmigede dem / oc nedertaste Bierget / viser dem deris
Synd / oc lærer dem / at de haffue intet gaffu der aff at de ere aff A-
brahams slect / truer dem oesaa met straff / vden de omuende sig oc
giøre Peniteng. Strax der hand hører / at det gaar dem til Hier-
te / oc ere nederflagne met en bange Samuittighed for Synden / op-
retter hand dem igien / viser dem til Christum / beder dem at de skul-
le lade sig Døbe vdi hans naffu / siden giffuer hand oesaa act paa
at Knoldene oc det viciessne ick skal opuaaxe / i det hand beder dem
giøre Peniteng oc loffuer dem den hellig Aand.

Quorledis
Adam oc
Fommen til
Maade.

Gen. 3.

Christus
selst beeder
Veyen.

Luc. 7.

Bugtiener
effterfølge
icke Johans
ma exempel.

Marsage.

1.

2.

Quod Pres
dicere skulle
ansce.

1.

2.

Disse exempel ere obenbare oc klare / oc komme offuer ens met
det første Mennistis omuendelse. Adam Hoffmoder sig / oc effter-
følger den ny lærere Dieffuelen. Hannem slog Gud først ned met
Erusel oc satte hannem saare sin Synds storhed. Strax effter at
hand vaar nederflagen opreiste hand hanem oc saaregaff foriattel-
sen / om Quindens sad / som skulde sonderknuse Hugormens hofu-
et. I lige maade nedetryckte Christus de hoffmodige Phariseer /
oc ophøvede den bedroffuede Mariam Magdalenam / oc formaner
hende til ic gudeligt oc helligt leffnet sigendis: **Din Tro haffuer
hiolpet dig / Gack i Fred.**

Men ordens Tienere / som i saa maade ick nedtrycke Biergene /
icke ophøye Dallene / ick affstøde Knolde oc Stubbene / de giøre ick
som Guds tienerer / men som Dieffuelens oc Bugens tienerer. Der
ere vel mange som i almindelighed raabe oc skrige paa Predicestolen
imod Horeri / Blodskam / Alager / oc andre Laster: Men der ere saa
som sig dem deris laster til vdi Munden / saa som Johannes giørde
ved Kong Herodes oc ved Phariseerne oc Dyenskalkte / som Chri-
stus giørde ved sine Tilhørere / oc Ambrosius ved den Kysere som
hed Theodosius. Huor for giøre de det ick? En part fordi at de ick
betencke hues tienerer oc stattholdere de ere: En part fordi at de frygte
sig at saa skade paa deris Liff / Guds oc Næring. Men imod denne
Blindhed oc vngudelige redsel skulle de satte / deris kalds oc embedis
befalning / oc Christi foriattelse / vdi huilken Christus haffuer loff-
net sig at vere hos sine Tienere / oc acter det at vere sig giørt oc veder-
faret / huad som hans Tienere vederfaris. Der foruden skulle de
styrcke sig met Johannis oc andre hellige Guds Tieners stadighed
oc exempel / oc skulle stedse vden affladelse bede Gud / at hand vil giff-
ue dem Mod oc dristighed / at de tørre dristelige giøre / det som kand
fæe hannem til ære. Huilken skee Loff oc Prijs fra euighed til euig-
hed / Amen.

Paa

Paa Christi Fødsels dag/

Euangelium / Lucæ i det

II. Capit:

Det begaff sig paa den tid/ at der vdgick it Bud aff Kæser Augusto/ at all Verden skulde bescriffuis til Skat. De denne bescriffuelse vaar den allersørste / oc skede paa den tid / der Cyrenius vaar Lands-herre i Syrien. De huer mand gick at lade bescriffue sig til Skat/ huer til sin Stad. Da gjorde oc Joseph sig rede/ aff Galilea/ aff den Stad Nazareth/ i Jode-land/ til Davids Stad/ som kaldis Bethlehem/ Thi hand

Paa Christi

hand vaar aff Dauids hus oc Slect / at hand skulde lade bescriffue sig til Stat / met Maria sin troloffue de Hoftru / som vaar fructsommelig. De som de vaare der / da kom tiden / at hun skulde føde. De hun fødte sin første Son / oc suobte hannem i Klude / oc lagde hannem i en Krybbe / Thi de haffde ellers intet rom i Herbere. De der vaare Hyrder i den samme Egn paa Mareken hos Faarestierne / som voctede deris Hiord om Natten. De see / HERRENS Engel traadde til dem / oc HERRENS Klarhed skinde om dem / De de fryttede saare. De Engelen sagde til dem : Fryt- ter eder icke / See / ieg forkynder eder stor Glæde / som skal vederfæris alt Folket / Thi eder er i dag en Frel- sere født / som er den HERRE Christus / i Dauids stad. De det skulde i haffue til it tegn / I skulde finde Barnet suobt i Klude / oc liggendis i en Krybbe. De strax bleff der hos Engelen en himmelske Hærskar- is mangsaaldighed som loffuede Gud / oc sagde : Åre vere Gud i det Høye / oc Fred paa Jorden / oc Men- nisten en velbehagelighed.

Forflaring paa dette Euangelium.

Christi ny
hellige fødsel / hellig
gjør vor
gamle oc ny
rene fødsel.

Denne Historie styrcker oc stadfester den Ar-
tikel vdi vor Christelige Tro / som saa liuder : Født
aff Jomfru Maria. Huilken artikkel som saaregiff-
uer en ny Fødsel / som helliggjør den gamle Adamske
oc wrene Fødsel / i alle dem som met Troen annamme
dette nyfødde lille Barn Christum.

De endog at denne Artikel om Christi Fødsel / bør at vere
saa almindelige huer mand vitterlig / at end oc saa smaa Børn bør
at vide oc tro hannem / Saa er hannem dog for vichtige oc mercke-
lige sagers skyld / tillagt en synderlig Fæst oc Høytid aff den Christne
Kirckis

Fødsels dag.

XIX.

Kirkis Forstandere / som er / at den gantke Historie kand met sine omstandige vilkaar / forklaris oc laris: Icke aleniste for den sag skyld at wi kunde forlyste oss oc hassue glæde aff denne allerherligste histories opregnelse / Men meget meer / at mand kand see oc lære den høye oc ypperlige Artickels nytte oc gaffn / til at styrcke oc oprette de sørgfulde oc bange Samvittigheder met. Thi mand skal ickelæse den hel- lige Scriftis Historier saa som verdslige Krønicker / Men at mand stedse oc offte betencker oc offuerueyer deris nytte oc gaffn / til at lære vnderuise oc trøste oss met / paa det at wi formedelst Aalmodighed oc Scriftens Trøst / kunde hassue Haabet. Men wi ville nu faare giffue ickon tuende Artickle / vdi huilcke mange andre indeholdis saa som i skulle saa at høre.

Zui mand holder den- ne fest.

Zuorledis mand skal læse hellige histories.

Rom. 15.

Den Første.

Det nyfødde Barns Jesu Christi fødsels Historie / met sine omstandige vilkaar oc styrcker.

Den Anden.

Denne Histories nytte oc brug.

Om den Første.

In Di Historten hassue wi ni styrcker at ansee oc betencke / Iblant huilcke det første er om tiden. Saa bleff Christus født / sin hundred Aar effter at Rom vaar byggt: En tusinde / ni hundred / fyrretine oc fire Aar / effter at Verden vaar skafft: Fyrretine oc tu Aar / effter at Augustus bleff Kysere. Fra Christi Fødsel indtil denne dag ere forløb- ne / Tusinde / sem hundred / halffierdesindstine oc sex Aar. Men huorfaare neffner her Euangelisten Tiden saa nøye oc klarlige / sigendis / at Augustus vaar Kysere i Rom / oc Cyrenius Lands herre vdi Grien?

I. Tiden naar Chris- tus bleff født.

Aarsage hui Tiden beskriffuis.

Der ere tre Sager til. Den første er Propheternis spaa- dom / huilcke ere tuende slags. Thi en part forkynde oc spaa om Messia Tilkommelse / oc ickelæse faaregiffue nogen viss tid: saa som disse: Quindens Sæd skal sønderknuise Hugormens Hoffuet. Item / Vdi din Sæd skulle alle Electer paa Jorden velsignis. Item / See en Jomfru skal bliffue fructsommelig / oc skal føde en Son. De Dauid siger i Psalmen: HERRER sagde til min HERRE / sæt dig

I. Prophe- tieerne ere tuende slags

Gen. 34

Gen. 22.

Isaies 74

Psal. 110.

D

hos

Paa Christi

Sam: 24.

hos min høyre Haand etc. De Balaam siger: Der skal
opgaa en Stierne aff Jacob. En part aff Prophetierne ^{2.}
forkynde oc sigetiden oc Aaret/ naar Christus skulde lide oc begynde
sit Rige.

Jacobs
Prophetie
om tiden.

Gen: 49.

Jacob patriarcha siger: Den kongelige Spir skal
icke vige fra Juda / før end den stercke / det er Quindens
Søn/ kommer. Vige som hand vilde sig: Quindens Sød (som er
loffuet/ til at giøre Dieffuellsens gierninger til intet) skal da komme
naar Spiren er tagen fra Juda. Effterdi da at Lucas her taler om
Kæiser Augusto/ om Stat/ oc om en fremmet Landsherre/ giffuer
hand tilkiende/ at Tiden er ret nu forhaanden / paa huilcken Chri-
stus skulde fødte/ effter Jacobs Prophetie oc Spaadom.

Danielis
Prophetie.

Daniel Prophete hassuer oc saa i sit niende Cap: klarlige
vdrøyer Aaret/ naar Christus skulde kaarsfestis oc opstaa / huor
hand saa siger: Saa vid nu oc merck / at fra den tid
som Befalningen vdgaaer / at Folket skal hentis
igien / oc Jerusalem skal bliffue opbyggt igien / indtil
Christum den Forste / ere sin Vger / oc to oc try-
sindstue Vger. Men effter de to oc tryssindstue
Vger/ skal Christus ihjelslaes. De vdi en Vge skal
hand stadfeste Pacten met mange/ oc mit vdi Vgen
skal Offeret afflade. Her forkynder Daniel klarlige Tiden/
naar Christus skulde ihjelslaes. Men her ere try ting at acete oc ^{1.}
besinde / som ere / 1. Huad en Vge er. 2. Naar mand skal begyn- ^{2.}
de at telle oc regne. 3. De huor faare hand deler de halffierdesinds ^{3.}
tue Vger vdi try tal.

Huorledis
mand skal
forstaa Da-
niels Pro-
phetie.

Huad en v-
ge er.

En Vge skal her forstaaes/ icke om en almindelig Vge/ som er
sin dage/ Men det er Aars Vger/ som der staar i den tredie Mose
Bogs xxv. Capit: Saa at en Vge indeholder sin Aar / oc halff-
fierdesinds tue Vger / giøre fire Hundret oc halffemtesinds tue
Aar.

Naar mand
skal begynde
at telle.

Naar skal mand begynde at regne? Effter at Befal-
ningen er vdgaaen. Det er / fra den tid at Folket bleff
loffuet oc tillsagt formedelst Propheterne Zachariam oc Hageum
at skul

at skulle komme tilbage/som er fra det andet Vongimanni Alar/ effter at halffierdesinds tiue Alar aff det Babilonske fengsel vaare forløbne.

Her foruden stifter hand Vgerne vdi tre dele/ for de ting som
 1. sig paa atskillige tider haaffue begiffuet Først vdi sin Vger/ det er fyrretiuue oc ni Alar/ thi den tid igiennem bleffue Joderne endnu i de
 2. ris fengsel i Babylon. Dernæst siger hand to oc tryssindstiuue vger/ det er/ fire hundred trediuue oc fire Alar/ vdi huilcken tid Zerusa
 3. lem bleff opbyggt igien/ oc det Jodiske Folk bode der vdi. Paa det sidste bleff Christus døbt i den sidste Vge/ oc da predickede/ giorde Mirackel oc vnderlige Gierninger/ oc endelige døde for vor Salig hed. Hand døde for vore Synder der hand vaar trediuue oc try Alar gammel. Der som du ligner dette met Historierne/ da skal du befinde / at Lucas haaffuer effter dette Regenskræff bescreffuet tiden/ paa huilcken Christus bleff født.

3. An Daniel skreffer disse vger i tre dele.

Den anden Sag huorfaare at Lucas her bescreffuer tiden/ er at mand kand stamsutte oc igiendriuffue Joderne / som endnu vente Messiam / effterdi at Mosi Politi oc Prestedom haaffuer nu for mange Alar siden faaet ende.

2. at igiendriuffue Jøderne.

Den tredje Sag er / at vi skulle vere viffe paa / at Christus er viffelige født til Verden / huilcken Gud i fordom tid haaffde loffuet/ at skulde fri det Meeniskelike tion aff Dieffuelsens Ræffter.

3. til at styre te vor Troe

Det andet stycke oc omstandige vilkaar som vi haaffue her at acte/ er om Steden. Hand fødte i Bethlehem/ paa en fremmet sted. I Bethlehem fødte hand/ at Michea Prophetie skulde fuldcommis / huilcken Mattheus i sit andet Capitel tyer her vd paa/ aff Michea femte Capittel: Paa en fremmet
 2. sted fødte hand/ at der met skulde giffuis tilkiende/ at hans Kircke er oc bliffuer fremmet her i Verden / icke foruden foractelse oc forfølgelse. Det samme giffuer oesaa Johannes Euangelista tilkiende / i det hand tre gange siger alt en mening: Mørckene begrebe hannem icke. Item: Verden kiende hannem icke. Item: Hans egne anammede hannem icke. Her aff følger det/ at Christi Rige er icke it Verdsligt Rige.

II. Om steden hvor Christus bleff født.

Johan. 1.

Paa Christi

III.
Christi
Forældre.

Sager hul
Christus
skulde fødte
aff en
Jomfru.
Gen. 3.
Isai. 7.

Det tredie stycke er om hans Forældre. Effter sin Menniskelige Natur/fødis hand vdi det hellige Ecteskaffs stat/ Men dog aff en reen Jomfru/ De det for merkelige oc vichtige Marsagers skyld. Den første er Guds Forættelse/ som saa liuder: **1** Quindens Gæd skal sonderknuse Hugormens hoffsuet. Item: See en Jomfru er fructsommelig/ oc skal føde en Son. Den anden Marsage er Nødtørffthighed. **2** Thi der er ingen foruden Smitte oc Synd / aff alle de Menniske som ere fødte effter almindelig naturlig vijs. Derfaare vaar det fornøden/ at Messias som skulde forløse Mennisten fra Synden oc Døden/ hand skulde vndfangis aff en Jomfrues blod/ foruden Mands sæd aff den hellig Mand / paa det hand kunde vere reen/ foruden all Synds smitte/ saa som det somede en ret Emanuel/ Gud oc Menniske.

IIII.
Om Christi
si Guds
dom.

Det fjerde stycke er / Effterdi at Christus er en sand Gud / oc ic sant Menniske / da skal her talis aff Johannis Euangelij første Capittel / om hans Guddom / oc forklaris alle omstandige Vilkaar / om Tiden / Maaden / Steden / Gierningen / oc Marsagen.

- 1.** Der som du nu spør: Naar vaar Christus født paa sin Guddoms vegne? Da suarer Johannes Euangelista oc siger: **I Begyndelsen vaar Ordet /** det er / Ordet vaar før end alle Creaturs begyndelse som skaffte ere. Derfaare er Christus icke ic Creatur som er skafft.
 - 2.** Der som du spør: Huorlunde vaar hand? Da suarer Johannes saaledis: **Ordet vaar hos Gud.** Derfaare er hand en anden Person/ affskildt fra Faderen. Spør du at: Huad vaar hand? Da suarer Johannes: **De Gud vaar Ordet.** Met huilcke Ord hand giffuer tilkiende/ at der er ic en Guddommelig værelse. Spør du videre: Huad gjorde hand? Da suarer Johannes: **Alle ting ere skaffte formedelst ham.**
 - 3.** Spør du at / Huad hand nu gjør? Da suarer hand: **Hand oplufter alle Menniske / som komme i Verden.**
- Spør

Spør du at / Huort kom hand / hen? Johannes suarer / Hand
kom til Verden / Hand kom til sin Eyendom. Spør
du / Huorledis hand kom? Da suarer hand. Ordet bleff
Kiødt. Spør du / Huor saare hand kom? Suarer Johannes.
At hand vilde giffue dem mact at bliffue Guds
Børn / som tro paa hannem. Spør du at / Naar kom
hand? Da suarer Johannes. Der vaar it Menniske vd-
sent aff Gud som hed Johannes etc. Huor met hand
giffuer tilkiende / at Christus bleff født / oc begynte sit Predicke em-
bede / paa det pas som Johannes begynte at predicke. Dette er myt-
teligt saa kaartelige at vide / om Christi Guddom.

Det femte stycke wi haffue her at acte / er om
Christi Seng oc Bogge / som er en Krubbe / huilcken intet an-
det betyder / end stor Foractelse oc Fattigdom i denne Verden / Huil-
cken Fattigdom Christus gierne vilde lide / paa det hand vilde gi-
re oss allerige. Til denne Krubbe skulde de Stolte oc æregerige
see hen / at de kunde staa aff deris Hoffmod. Til denne Krubbe
skulde de Fattige see hen / oc der aff lære at ick falde vdi Mishaa-
lige som de skulde vere forkaste fra Gud / for deris Fattigdoms oc
Armodis skyld.

Her haffue wi at acte alle Creaturs misbrug / som ere skaffte
aff Gud: Bethlehems Stad søger sin Fordeel oc Baade: Her
bergene tiene de rige Giestre: Christus som er en Konge oc
offuer allting / hand visis hen vdi it Sahus eller Kostaald. Saa
foractis Christi Kircke endnu paa denne dag i den sted / at de
gudelige haffue offuerflodelige Guds / are oc Mact.

- Det siette er om Englenis obenbarelse / huilcke
1. som først beuise at HERREN er tilstede. Der næst giffue de til-
kiende / met den Himmelske Klarhed / huad for en Konge den ny-
fødde Christus skal vere. For det tredie / forklare de met deris
 2. Loffsang / huad hans Belgierninger ere mod oss / oc huad are Gud
steer der aff.

Paa Christi

VII.
Engelens
Predicken
til Hiur-
derne.

Det siuende/ er om Engelens predicken til Hiur-
derne hand taler til dem oc siger : Frycter eder icke. Thi see/
ieg forkynder eder en stor Glæde / som skal vederfa-
ris alt Folket. Thi eder er i dag en Frelser født/
som er den Herre Christus / i Dauids Stad. De
det skal vere eder it Tegn : I skulle finde Barnet
suøbt i Klude / oc lagt i en Krubbe. Denne predicken
er den aller ypperste oc besynderligste / iblant alle de Predikener/
som nogen tid hassue veret giorde vdi Verden. De holder hun
mange herlige stycker vdi sig / som saare stor mact paa ligger oc
ere derfor werde grandgibelig at mercke.

1. Hiurderne
skulle icke
frycte.

Først befaler Englene at Hiurderne skulle icke frycte sig / huor
met de giffue tilkiende / at Christus er der saare kommen / at hand
vil borttage Louens forbandelse / oc Synden / for huilcken Forban-
delsen oc Sorge er kommen paa alle Menniske.

2. Euangelij
Predicken
om den store
Glæde.

Dernæst er her Euangelij Predicken i disse ord : Jeg for-
kynder eder stor Glæde. I det hand siger en **SEOR**
Glæde / affskiller hand denne glæde fra Verdens glæde / huilcken
der ickon varer en søye tid / oc hassuer en skøbelig Grundual.
De sigis denne Glæde at vere stor / som Englene forkynde / for
fire Sagers skyld. Først for den Handel oc Sag / som denne
Glæde gielder om / som er at wi forligis met Gud. Dernæst for
hendis Languarenhed / Baractighed oc Stadighed / thi hun va-
rer icke alene it Aar eller tu / men til euig tid / oc bliffuer fast bestan-
dig. Her foruden sigis hun stor at vere / thi hun hører icke aleniste
til nogle faa / men til alle Menniske / der met Troen anamme den
Glæde som her forkyndis. Endelige sigis denne Glæde at vere stor /
fordi det er en Aandelig Glæde / oc hør hen til alle Menniskis Sa-
lighed.

3. Aarsage
til denne
Glæde.

For det tredie / giffuer Engelen oc saa her Aarsagen tilkien-
de til denne store Glæde / oc Handelen / som hun paa liuder :
Fordi / siger hand / Eder er i dag en Frelser født / som
er den **HEXRE** Christus.

For

Fødsels dag.

XXII.

For det fjerde viser hand os saa steden hvor denne Frelser er
født oc findes / Vdi Dauids stad / siger hand / det er / vdi
Bethlehem.

4. Steden.

For det Femte / leggis her it vduortis Tegn til Ordet / eff-
ter som Gud haaffuer altid haafft denne vijs aff Verdens begyndel-
se / at hand icke haaffuer sat sit ord bart frem foruden Tegn / saa
gior hand lige saa her. Thi saa siger hand : De det skal ve-
re eder it Tegn / I skulle finde it Barn suobt vdi Klud-
de / oc liggendis i en Krubbe. Dette tegn vdrætter
tuende ting. Først viser det Hiurderne den rette Vei hen til
Barnet / paa det de skulle icke gaa vild naar de lede der effter.
Endog at alle Quinder suobe vel deris Børn vdi Enobelse oc
Klude / saa legges de dem dog icke vdi Krubber. Dernæst gjør det
Stilsmisse imellem dette Barns Rige / oc Verdens Rige. Thi
Verdens Rige haaffue vduartis Herlighed oc Præl. Men det-
te Barn verd intet aff saadant / det ligger paa en forættet Sted /
i en Staal / oc i en Krubbe. De dette er nu sagt om Englenes
Predicken.

5. Tand
sætter Tegn
hos ordet.

Dette tegn
brug.

1.

2.

Det otende stycke vi haaffue vdi denne Historie
at acte er / at Christi Fødsel obenbaris først for Hiurder. Hvor aff
1. vi lære tuende ting : Først at Christi Rige er icke it verdsligt Rige /
2. Dernæst / at Christi Rige hør de Fattige til effter Christi egne ords
liudelse / som hand siger hos Mattheum : Euangelium pre-
dicis for de Fattige.

VIII.

Christi
Fødsels
obenbarels-
se.

Matth : II.

Det niende stycke er / om Englenes Loffsang /
som saa liuder : Åre vere Gud i det høye / Fred paa Jor-
den / oc Menniskene en velbehagelighed. Denne Loff-
sang / befatter met en synderlig oc vnderlig kaarched / Christi fød-
1. sels fruct oc gaffin / som staar vdi try stycker. Thi først steer denne
2. Fødsel den almættigste enige Gud til Åre : Dernæst Menniskens
3. til Fred oc Enighed imellem Gud oc oss arme Syndere. For det
tredie obenbaris Guds naadige vilie oc behagelighed til det gantse
Menniskelige Rion.

IX.

Englenes
Loffsang.

Christi fød-
sels nytte oc
fruct.

D iiii

Først

Paa Christi

Guds ære.

**Hvad det er
at ære Gud.**

Sørst i det at Englens sige: **Ære vore Gud i det høye/** giffue de tilkiende/ at ingen kand giffue Gud sin rette tilbørlige Ære/ vden hand kiender Christum. Mennistet vaar skafft for denne endelige sag/ at det skulde ære Gud sin Skabere/ Men ved vore første Forældris fald/ er det kommet der hen/ at Mennistet nu huercken ret kiender Gud/ eller ærer hannem. Men du maat nu spørge: **Hvad det er at ære Gud?** At ære nogen/ er intet andet/ end at tillegge hannem ret Dyd oc Fromhed. Saa som naar nogen Konge handler retfærdelige/ vijslige/ mandelige oc naadelige/ da giffuis hannem der for ære aff sine vndersaatte/ det er/ hans vndersaatte stadseste oc samtycke hans gierning oc met synderlig Beluillighed rose oc loffue hannem. Derfor ære giffuis Gud i lige maade ære/ naar mand kiender oc rettelige søler hans herlige Dyder oc krafft/ som er hans Vijsdom Retfærdighed/ Styrcke/ Barmhertighed/ Sandhed/ oc andre.

**At kiende
Guds vijs
dom.**

Guds Vijsdom sees her vdi / at hand fører Mennistet til rette igien / som hand haaffde skafft sig til ære / paa det at Mennistet skulde ved hans Søn som er født aff en Jomfru/ saa igien oc bekomme Guds Billede / som det formedest Synden haaffde mist oc tafft/ och saaledis giffue Gud den Ære at hand er en vijs Gud.

**Guds Ret
færdighed.**

Guds Retfærdighed sees her aff/ at hand ick vilde tage Mennistet som haaffde syndet til Naade igien / vden der skede vederlag oc fyldistgiorelse for den Bret som vaar skeedt. Thi effterdi det vaar fornøden / at Mennistet enten skulde euindelige fortæbis for sin Synd/ eller oc nogen aff det Mennistelige kion skulde fornye Gud oc stille hannem til frede/ oc lide straff for det gantste Mennistelige kion / da gaff Gud oss sin Søn / som anammede Mennistelig natur paa sig / vdi huilcken hand gjorde Guds Retfærdighed fyldist. Huor faare Gud met rette bør at giffuis den ære / nu at Christus er født/ at hand er Retfærdig.

Guds mact.

Guds styrcke oc Mact loffuis her vdi / at hand ved Christum haaffuer offueruundet Hugormen oc hans Sød / oc haaffuer aldelis vdsat hans Rige / saa meget som alle dem vedkommer/ som met Troen anamme dette nyfødde Barn Jesum.

Guds

Guds Barmhertighed sees oc skinner her vdi / at hand ved oc formedelst sin kiere Søn / anammer det arme oc aleu- GUDS
Barmhertig-
hed.
dige Menniskelige kion til Naade igien / som vaar for Syndens oc
Offuertrædelsens skyld fortafft oc vndertrængt Dieffuelsens vaald
oc tiranni / stor Jammer / Banlycke oc Vselhed / Døden / Hells-
uede oc Fordømmelse. Denne Guds Barmhertighed offuer-
gaar alle Guds gierninger / der hand nogen tid i Verden beuist
haffuer / huilcken Barmhertighed / baade de gode Engle i Him-
melen / oc alle Menniske paa Jorden skulle prise oc beromme til euig
tid : Ja Diefflene i Hellsuede skulle den oesaa imod deris vilie
bekiende.

Guds Sandhed obenbaris her vdi / at hand ihukom- GUDS
Sandhed.
mer sine gamle Løfte oc Foriattelser / oc giffuer det som hand i
fordom tid løffuet oc tilfagt haffuer. Thi der vore første Foral-
dre Adam oc Eva vaare faldne vdi Synden / løffuede hand dem
Quindens Sød / som skulde sonderknuse Hugormens hofuet. Gen. 3.
Denne Foriattelse fuldkommer hand nu / i det hand giffuer sin
Søn til Verden / huilcken der skal til intet giøre alle Dieffuelsens
gierninger.

For disse herlige Dyder skyld / bør mand at giffue Gud ære / Zuorledis
mand ærer
Gud.
oc hynderlige de Menniske som fornemme oc forfare hans Velgier-
ninger. Denne Ære giffuis hannem / naar wi først kiende oc
anseer denne vnderlige Guds velgierning / som hand off her beuist
haffuer / i det hand haffuer sent sin Søn til Verden. Der næst
naar wi met Troen anamme Sønnen. For det tredie / Naar
wi met Hierte / Mund / Bekiendelse oc Løffnet / løffue oc prise
Gud. For det fierde / naar wi oesaa føre oc tilskynde andre til at
kiende Gud. 1.
2.
3.
4.

Der næst / i det at Englene sig: Fred paa Jorden / giff- 2. Guds
fred paa
Jorden.
uis tilkiende Christi besynderligste Velgierning / for huilcken hand
er kommen til Verden / som er / at der skulde bliffue Fred imellem
Gud oc Mennisken. Denne Fred er en indbyrdis Forening imel-
lem Gud oc Mennisken. Gud tager Mennisken til Naade for
sin Søns skyld : Menniskene anamme formedelst Troen den vel-
gierning som dem tilbiudis / met Tacksigelse oc euig Tacknemme-
lighed. Denne Fred fører allerliffsaligste Fruct oc Gavn met
sig / som er fri tilgang til Gud / Aandsens Glæde / en god Sam- Guds
freds
hytte oc
gavn.
mittighed

Paa Christi

Quod de
bruder den
en fred.

uittighed / en glædelig Uffgang aff denne Verden. Denne Fred
forstoris aff Synder imod Samuittigheden / kiødelig Tryghed /
oc Ordens forsemmelse. Derfaare skal mand fly disse ting saa
som Pestilente.

3. Guds vil
lie mod
Mennesken.

For det tredie legge de dette til : Menneskene en velbe-
hagelighed. Det er / effterdi at Gud er forliget med Menni-
skene ved Christum / er hand dem gunstig / oc met sand faderlig
hiertens affect anammer dennem saa som sine allerkerisfe Børn/
huilcke hand haffuer vdfaaaret vdi Christo / oc haffuer dem kier.

Guds Naad
de er en fast
Skiold.

Om denne Behagelighed taler ogsaa David vdi den femte
Psalme / huor hand saa siger : Fordi du HERRE velsig-
ner den Retsfærdige / Du beuebner hannem met
Naade som met en Skiold. I det at David her ligner
Guds Behagelighed ved en Skiold / lærer hand oss denne Beha-
geligheds rette brug oc nytte. Thi hand giffuer tilkiende / at Guds
yndist er oss som en fast Skiold / huor met wi beuebnis imod deris
Pile oc Stud / som stride imod oss. Dieffuelen meder at oss met
sine gloendis Pile / men met denne Skiold bliffue wi trygge oc vel
foruarede. De saaledis haffuer det sig ogsaa met de andre som sæt-
te sig imod oss.

Om den anden Artickel.

Denne
Historie
nytte.

Denne Historie haffuer tuende flags brug
oc nytte. En almindelig / som tagis aff den gantske
Historie : De en besynderlig / som tagis aff huert stycke
vdi Historien.

I.
almindelig
brug.

Den almindelige Brug er / at wi skulle her aff lære / at
anamme oc elske vor rette Saliggjörere Gud oc Menneske / som er
født aff en Jomfru / oc sætte hannem imod all Vselhed / imod
Synden / Døden / Forbandelse / Guds vrede oc Helffuede. De
stadelige tro oc vere viffe der paa / at denne Guds oc Jomfru
Maria Son / er effter Esaia Prophetis liudelse / oss født oc
oss giffuen / paa det at hand skal vere alle dem til Retsfærdighed
oc Salighed som tro paa hannem.

Den

Fødsels dag.

XXIII.

Den besynderlige brug er mangefold. Forst skulle wi lære
 aff Christi Forældre / at vere vor Øffrighed lydige. Dernæst
 skulle wi lære aff Hiurderne / at atlyde Vidnesbyrderne om Chri-
 sto / lede oc spørge effter Christum / oc komme igien til vort Em-
 bede oc Kald. For det tredie at wi lære aff Englene / forst at for-
 kynde Christum saar dem som hannem ick kiende : huor ved alle
 Ordens Gudsfrættige tienere kunde troste sig i deris Embedes
 at de lære det samme som tilforn er lært formedelst saadane
 nypperlige mechtige Vænder. Der hos skulle wi lære
 aff Englene oc Hiurderne tilsammen at wi fræ-
 lige bekiende den Herre Christum. Ende
 lige skulle wi lære at prise Gud / oc met
 Englene siunge : **Akre vere**
G D i det Høye.
 Hannem stee Loff oc
 Prijs vdi all
 Ewigbed.

A M E N.

Den

Den hellige Martirs S.

Staffens dag. Euangelium Matth:
XXIII. Capit.

LUC. 2

Jesus sagde til Jø-
derne: See / Jeg sender til eder Pro-
pheter oc Bise oc Scrifftefloger / oc i skul-
le sla nogle ihel aff dem oc kaarsfe-
ste / oc nogle skulle i hudstryge i eders
Scholer / oc forfølge dem fra en Stad
til en anden / At der skal komme offuer eder / alt det
retfærdige Blod / som er vdgndet paa Jorden / fra den
retfærdige Abels Blod / indtil Zacharias Barachias
søns Blod / huilken i sloge ihel imellem Templeet
oc Al.

2. Pet. 24.

oc Alteret. Sandelige siger ieg eder / at alt dette skal komme offuer denne Elect. Jerusalem / Jerusalem / du som ihuetslar Propheter / oc stener dem som ere sende til dig / Huor offte vilde ieg forsamlet dine Born / som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine Vinge / oc i vilde icke : See / eders Hus skal forladis eder øde. Thi ieg siger eder : I skulle her effter icke see mig / for end i sige / I offuet vere den / som kommer vdi HERNES naffn.

Forklaring paa denne Text.

Sterdi at denne dag er tilscressuen den hel- lige G: Staffen da vil ieg for end wi gaa til dette E- uangelij forklaring / sige først huorfaare de helligis Fester oc Høytider pleye at holdis vdi Guds Kir- che / De dernæst huad wi haffue at ansee vdi G: Staffens Exempel.

Helgens Høytider holdis vdi Guds Kirke / icke paa Hedenst vijs / saa som vdi Passuedømet iblant Papisterne / at wi skulle paa- kalde Helgen / saa som Patroner / Skyts herrer oc Talsmend / huil- ket icke kand see foruden grueligt Affguderi / oc Guds Sønns be- spottelse oc hans Åris berøffuelse / Men der ere mange andre vetti- ge oc drabelige Mafsager / huorfaaredet er fornøden at beholde no- gle Helgens Høytider vdi Kircken / oc ere de besynderlige sex.

1.
2.
Ser Sager
huor for wi
holde hel-
gens Høyt-
der oc dage.

Den første at mand kand see oc haffue saar Dyen den gant- ste christne Kirckis Historie / huilcken der skal vere offbaade en Re- gel at leffue effter / oc en paamindelse om Guds forsum : Derfaare effterdi at mand haffuer stor lyst til at læse forfengelige verdzlige Menniskers Historier / i huilcke der sumis noget ringe Dyds oc Fromheds stein / Da skulle wi io i sandhed haffue meget store lyst til at læse deris Historier / vdi huilcke mand kand see de rette oc sande Dyders leffuendis Billede oc Contrafey / Saa som vdi Paulo / Petro / Maria / G: Staffen / Magdalena / Koffueren paa Kaar- stet / oc mange andre.

1.
Den Christ-
ne Kirckis
Historie.

E

Den

Paa anden

II.
Vidnesbyrd
om vde Chris-
telige lær-
dom.

Den anden Sag/ at mand kand ansee oc betencke Vidnes-
byrd om den Christne Vardom om det hellige Predicke Embede/ oc
om den Christelige Kircke. Thi der ere stede vnderlige Gierminger
oc Mirackel/ mange ere vnderlige kaldede til Predicke Embedet/ De
Christne Vardom er vdbret oc forklaret for den gantste Christelige
Kircke. Vdi disse vidnesbyrd kand mand paa det allerherligste see
den rette Kirckis euige endrectige Stemme/ vdi Propheternis oc
Apostlernis Scrifte oc Bekendelse/ oc saaledis dome oc giøre for-
stel imellem den Christne Kirckis rette Vardom/ oc allehaande For-
falskelse/ Løgn oc Bedrageri/ som hassuer veret i alle Tider.

III.
Tacksigelse
for Guds
ords oben-
barelse.

Den tredie Sager/ at Gud kand der ved æris/ oc mand kand
tacke hannem der faare/ at hand hassuer obenbaret sig/ gissuet off
sit Ord oc Vardom/ ladet see sin naruerelse vdi Kircken/ oc giort off
til Indbyggere vdi den Hob/ som hassuer den sande Kirckis oc rette
Guds tiemistis Vidnesbyrd.

IIII.
Vor Troes
styrckelse.

Psal: 33.

Den fierde/ at saadanne Helgens Exempel kunde styrcke vor
Tro. Thi naar wi lese at de ere bleffne bønhorde oc hiolpne aff
Gud/ saa som der sigis i den trettende oc tiuende Psalme: Den
Klendige raabte til **H E R R E N**/ oc **H E R R E N** bøn-
horde hannem/ oc hialp hannem vdi aff all sin Nød.
Da saa wider aff en stadig Ero oc Tillid/ at hand oesaa skal hiel-
pe off/ naar wi raabe til hannem. Der faare skal huer aff off/
saaledis tro oc beslutte: Gud tog Mariam Magdalenam/ Koff-
ueren paa Kaarffet oc Paulum til Naade/ der de giorde Peniten-
ze/ huilcket deris store oc wtallige Synder/ met huilcke de tilform
haffde fortørnet Gud/ ick kunde affuerie eller forhindre. Der
faare vil ieg oesaa indfly til den samme H Erre/ at hand skal tage
mig til Naade. Hand verdedis til at forlade S: Peder sin Synd/
effter hand vaar gruelige falden: Der faare vil ieg/ som er falden/
ingelunde fortuile. Thi hand er altid stadig oc iwomstiffelig/ oc
er endnu den samme Gud hand vaar den tid/ oc der er ick Per-
sons anseelse hos hannem.

Stor trost
for alle
Syndere.

V.
Helgens
Exempel at
effterfølge

Den femte Sag/ at wi huer vdi sit Kald skulle effterfølge
Helgens Exempel. Paulus lod sig ick forfarde for den store For-
følgelse/ men hand lærde Euangelium frilige oc dristelige: Hues
Exempel alle Ordens Tienere skulle effterfølge. Johannes pass-
de intet paa Herodis trusel/ Huor faare en Gudfryctig Predikere
skal lære aff hans Exempel/ at foracte Verdens Storm oc grumme
Brede

Bræde. Abraham holt sit Husregimente rettelige oc hellige aff Troen / vdi sand Guds fryet oc paakaldelse : Derfaare skulde alle Gudsfryetige Husbønder lære oc tage Exempel aff hannem. Saaledes kand mand huer vdi sin Stat / tage sig Exempel aff de hellige at leffue rettelige.

Den siette Sag / at Helgenis ihukommelse kand vere off tier oc behagelig / oc deris Dyder oc lofflige Gierninger kunde loffuis oc rosis / At de haffue ret oc vel brugt Guds gaffuer / At de haffue veret Guds bolige / oc baaret Vidnesbyrd om hannem / At de haffue veret beprydede met mange Dyder / At de ere off leffuendis Exempel til at efftersølge / vdi en ret omuendelse til Gud / i Troen / Penitente / Bestandighed / Taalmodighed / oc andre Dyder : Disse sex Sager ere de vichtigste oc synderligste / huorfaare wi baade beholde Helgens ihukommelse / effter den gamle Kirckis Exempel / oc deris Høytider holdis hellige. Naar mand saaledis holder demnem / da skeer alting til Guds ære / oc vor egen Salighed.

VI.

Helgens
lofflige gierninger
ihukommelse.

Wille wi tale noget om Sancte Staffen / vdi ihues Historie wi skulde betencke disse omstendige vilkaar : Hans Religion : Hans Stadighed vdi sin betiendelse : Hans Bøn til G. Xistum : Huad Trost hand fick : Oc hans ende-
ligt.

Vdi Sancte
Staffens
Historie
haffue wi vñ
omstendige
vilkaar at
acte.

Stephani Religion oc Gudstieniste vaar denne : Hand vaar en Christen Mand / fuld aff Tro oc helligAand / fuld aff Naade oc Styreke. Thi huor en ret oc sand stadig Tro er / der er den helligAand / oc io meere at Troen voxer oc formeeris / io meere lader den helligAand sin næruerelse til siune / oc optender saadan tilbøylighed vdi vore Hierter / som kommer offuer ens met Guds Lov. Tuert imod / huor den helligAand ick findis krafftig / der er det obenbarlige klart / at der ick heller er nogen viss Tro. Derfaare haffue wi her vdi den hellige S : Staffen noget som wi skulde efftersølge / som er en krafftig virkendis oc arbejdendis Tro / huilcken den helligAand selff giffuer Vidnesbyrd. De efftersølge ick S : Staffens Tro / som aleniste haffue Troen vdi Munden oc Tungen / oc diss imellem induoffue sig vdi ond lyst oc begering / oc falde hen til huilcken side deris blinde Fornuft oc Affecter henlede demnem.

I.
Hans Reli-
gion oc
Gudstien-
iste.

Lærdom
her aff.

S : Staffens embede vaar / at tiende de Gattige vdi Menigheden / oc foruare Kirckens liggende Gæ / til de hellige Gattigis nytte oc gaffu / vdi huilcket Embede der er ick tuil paa / at hand io haffuer ve-

II.

Stephani
Embede.

E ij

uer ve

Paa anden

Lærdom
for Diaco-
ner oc Sattis-
ge Soltis
forstandere.

uer veret tro oc vindslibelig. Thi hand haffde den hellig Mand som
vaar hans Regentere oc Ledsagere / hand haffde en retsindig Tro
oc Riærlighed som vaar hans Regel at handle oc leffue efter. Der
saare skulle de Sattigis Verier / Hospitals Forstandere oc Diaco-
ner sætte sig hannem for at efterfølge : Forst skulle de haffue en
retsindig Tro / foruden huilcken ingen Slitighed eller noget Embe-
de kand stee rettelige. Dernæst skulle de lade paakiende vdi deris
Embede / at de regeris aff den hellig Mand / At de icke enten beui-
se sig grumme / haarde oc onde imod de Sattige / eller oc efter Men-
niskens gunst oc dem til vilie / vdstifte de Sattigis Almisse / eller oc
ere forsommelige vdi deris Embede / eller oc selff stiele fra de Sattige oc
vende det til deris eget gaffn / eller oc giffue andre som icke ere ved-
tørffuendis / det som de Sattige rettelige tilhører : Men de skulle be-
uise all Trostæff oc Slitighed vdi deris Embede / oc betenecke at Gud
haffuer selff it aluerligt indseende til deris Tieniste oc Embede / oc
holde det saa for / at det er Christi Lemmer / som dem er befalet at
tjene oc haffue omsorge for / oc visselige forlade sig der til / at de som
dem ere antuordede at raade offuer / ere Guds oc den hellig Mands
Tempel oc Bolig / i huor stor Sattigdom / Siugdom / Saar oc
Bulder de ere beslagne met.

III.

Huorledis
S : Staffen
forstuarer
sin Lærdom.

Huorledis S : Staffen forstuarer sin Religion oc Guds-
tienstie som hand bekiende / giffuer Lucas tilkiende i Apostlernes
gierningers siette oc siuende Cap : Hand staar icke aff sin Troes be-
kiendelse vdi nod oc fare : Hand smigrede icke eller hylede for
dem / vnder it helligt skyn / saa som mange giøre / men hand er sta-
dig oc dristelige oc mandelige forstuarer sin Religion : Hand lader
icke de atskillige Secter forhindre sig / som da vaare saare mange.
Hand lader sig icke beuege aff Pharisæernes oc de hyppers Maet oc
Myndighed som vaare vdi Jodeland / men sætter sig mandelige
imod de atskillige Secter / oc maa alene lide den gantske Almu-
es Storm oc Brusen / oc met en lang Drak oc tale forstuarer
sin Religion oc Gudstienstie / huilcket Exempel wi skulle oesaa
effterfølge.

IIII.

S. Staffens
Stadighed.

Hans Stadighed oc Baractighed vdi sin Bekiendelse kand
her aff sees / at hand icke lader sig forfærde eller affstrecke aff Trusel /
icke aff Vand / icke aff Stenelse / Men lige som en vossueruindelig
Krigsmand / bliffuer fast ved sin Bekiendelse / end oesaa mit vdi
Dødsens fare. Dette er oesaa saare giffuet off til Exempel.

V.

Hans Bøn
Tro / oc
Riærlighed.

Hans Bøn oc Paakaldelse til G. Kristus / der hand nu
laa oc vaar offuerkast met Stene / giffuer baade denne Mands
Tro

Tro tilkiende / oc bær Vidnesbyrd om hans rette Kiærlighed. Thi hand beder for dem som hannem ihieslodge / Se denne Bøn stær icens
Apost.
icke forgeffuis: Thi Paulus som tog vaare paa deris Klader som
stenede S. Staffen / bleff siden omuent til Christum.

Trost oc Husualelse fornam hand oesaa strax i denne sin VI.
Bøn: Thi hand saa Guds Søn / for huiis skyld hand dette leed / Huad Trost
saa vid Guds høyre Haand oc bede for sig / aff huilcken Trost S. Staffen
hans Pinis Bitterhed er icke lidet linnet oc forlestet. Der som wi
vdi vort Kaarss oc Modgang effterfølge hannem / da skulle wi
visselige fornemme Guds næruerendis hjælp / som troster oss met
sin hellig Aand.

Hans endeligt oc affgang aff denne Verden vaar gantste VII.
glædeligt. Thi met denne Bøn: H E X X E Jesu anam S. Staffens
me min Aand / gaff hand sin Aand op oc soff heden vdi endeligt.
H E X X en. Saaledis haffuer hand fuldendet sit løb / hand be
holt Troen / oc en god Samvittighed / oc haffuer nu arens Kro
ne som en retfindig Seyeruindere / met stor Prijs oc Ære. Der
saare skulle wi oesaa vdi vor Dods stund effterfølge hannem.

NB ville wi ansee dette Euangelij Tert / paa huil Summa
cken Summen er denne: Christus spaaer oc forkynder huad paa dette
fare oc nød Ordens Tieneres skulle lide / oc truer dem som demnem Euangelij
forfølge / met stor Straff. At wi dette diff bedre kunde forstaa / am.
da ville wi forhandle fire stycker.

Det Første.

Christi spaadom om Ordens Tieneris forfølgelse.

Det Andet.

Huילcken en stor Synd det er / at forfølge Ordet oc Or
dens Tiener.

Det Tredie.

Christi Trusel met Straff.

Det Fierde.

Huor Christos breyder dem deris Btacknemmelighed /
som forskiude Christum som demnem kalder til Penitente.

E iij

Om

Paa anden Om det Første.

Christi Ties
neris forfølgelse.

See/ ieg sender til eder Propheter oc Bise oc
Scriffetkloge/ oc i skulle sla nogle ihjel aff
dem oc Kaarsfeste / oc nogle skulle i Hud-
stryge i eders Skoler/ oc forfølge dem fra en Stad
til en anden. Dette taler Christus til Jøderne / som den tid
lode sig tycke at vere Guds Kircke / oc giffuer tilkiende / met huor
stort Tyranni oc gruclighed / de skulle met tiden forfølge hans Le-
gater / Propheter oc Apostler. Gud hand sender oss vel sit Ord/
at de som det anamme oc tro der paa / skulle bliffue Salige: Men
at nogle bliffue verre oc forargede der aff / det skal mand icke tilreg-
ne Gud/ men Menniskens ondskaff / som icke ville effterfølge Gud/
huilcken der drager dem ved sit Ord.

Det er icke
Guds skyld
at Mennis-
ken er onde.

Naar sage til
Christi Ties
neris forfølgelse.

Men huor faare at de ugudelige forfølge Apostlerne/ vdi
legger Christus hos Mattheum i det tiende Cap: huor hand siger:
Alle Menniske skulle hade eder for mit Naaffns skyld.
Item hos Johannem i det sextende Cap: Den tid skal kom-
me / at huo som slar eder ihjel / hand skal mene sig
at giøre Gud en stor tieniste / oc det skulle de giøre
eder / fordi de kiende huerecken Faderen eller mig.
Her sætter hand Sagen / huorfaare de ugudelige ere saa galne/
oc storme imod de Gudsfryetige / som er/ at de icke kiende Gud: Huil-
cken Vankundighed der kommer affsted / at saadanne Mordere
mene sig at offre Gud hellige Offer / naar de sla de Gudsfryetige
ihjel. Och saaledis falde de som icke kiende Gud / hen vdi Øyen-
skalkhed / aff Øyensskalkhed vdi Mord / indtil saa lenge at de haaff-
ue oplyst deris Synders oc Lasters tal. Huad giør nu Christus?
Hand kommer til de Siuge / men de vende dem imod hannem som
galne oc vilde Menniske / oc stunde effter at tage hannem aff da-
ge / hand viser dem deris Siuge ved sine Tienere / men de ville
tuert imod icke kiende Siugen eller høre hende neffnis / Huorfaa-
re de oc saa foracte Lagen / oc forfølge hans Legater oc Sendin-
ge bud.

Om

Om det andet.

Alder skal komme offuer eder alt det retfærdige Blod som er vdgndet paa Jorden / fra den retfærdige Abels Blod / etc. Her met giffuer hand tilkiende huor storlige den christne Kirckis Forsølgere Synde. Thi hand siger dem at skulle bliffue skyldige i alle de Helgens Blod / som nogen tid er vdgndet / Icke anderledis end lige som de selff met deris egne Hender haaffde ihuetslaget alle Gudfryetige og hellige / ia den HERR Christum selff. Thi de wgudelige ere met deris Synder og Laster / lige som i Elect met huer andre / saa at de haaffue enchaande Skyld / og maa vente sig enchaande Straff.

Quor stor Synd det er at forfølge Christi Nærmhed.

Denne de wgudelighis Straff skulle wi betencke / saa offte som wi see Kirckens Forsølgere at haaffue Penninge og Gods / Vaald / Hæder og allehaande Vellyst til Offuerflodighed / og skulle wi meget meere giffue act paa den iammerlige Ende / end paa den næruerens dis Lycke. Disligeste naar wi see og betencke alle Gudfryetige Christnis store Alendighed / da skulle wi tuert om igien / tencke paa den salige Ende og det euige Liff / vdi huileket wi skulle indgaa formes delst megen Bedrøffuelse. Den rige Fraadsere og Slemmere pinis nu saare hart / i den sted den arme Lazarus der imod haaffuer Glæde i den euige Salighed.

Act : 14.
Luc : 16.

Om det tredje.

Sandelige siger ieg eder / at alt dette skal komme offuer denne Elect. Endog at disse ord siis besynderlige om Kirckens Forsølgere / iblant Iederne: Dog høre de i almindelighed til alle Kirckens Forsølgere.

1. Den Eed som HERRen her indsatte / lærer offtuende ting. Forst at de wgudelige skulle vdi sin tid visselike en gang henferis til
2. Straff / ihuor lunge deris dom sumis at forhalis. Dernæst at de Gudfryetige / som lide forfølgelse / skulle i sin tid en gang herlige met stor ære befries / i den sted at deris Siender skulle lide euig Pine: Huor aff de Gudfryetige skulle lære / at de icke skulle bliffue Hadste eller affuindzfulde imod deris wgudelige Forsølgere / men meget meere lade sig røre til metynck offuer deris retfærdige Fordømmelse /

Quodwi skulle lære aff Christi Eed.

E iij

og be

Paa anden.

oc bede for demnem / at H^EXren vil omuende demnem / at de icke
 skulle allesammen fordomis / saa som Stephanus bad for sine
 Forfølgere / som wi tilforn hørde.

Om det Fierde.

Jerusalem / Jerusalem / du som ihuellsar Pro-
 pheter / oc stener dem som sendis til dig etc.
 Disse G^Hristi Ord met huilcke hand taler til den
 Stad Jerusalem brende først Jøderne deris Btacknem-
 melighed: Dernæst giffue de G^Hristi hiertelag tilkiende mod Jø-
 derne: Fremdelis lære de / at det er Jødernis egen skyld at de forsa-
 ris: For det sidste true disse ord Jøderne met stor Straff.

Quod disse
 ord indehol-
 de.

I.
 Jødernis
 btacknem-
 melighed.

Aff Frueten
 fiendes
 Træt.

II.
 G^Hristi hiert-
 elag mod
 Jøderne.

Ezech: 33.

III.
 Jødernis
 forvarssu-
 se er deris e-
 gen skyld.

Thi i det hand siger: Huor tijt vilde ieg forsamle dig?
 brender hand dem deris Btacknemmelighed / at de huereken vilde
 anamme hans Belgierninger / som hand bød demnem til: icke hel-
 ler betencke deris Siels Salighed / meget mindre / at de skulde
 haffue betient hans Kundhed som gjorde vel mod demnem / eller ve-
 rer hannem derfaare tacknemmelige. Gud giffuet at der vaare icke
 en stor part aff dem der høre Euangelium paa denne dag / som
 vaare Jøderne lige i dette stycke / huilcket de i Sandhed giffue til-
 kiende met deris Frueter.

Sit Hiertelag mod dem obenbarer H^EXren her met / i det
 hand ligner sig ved en Høne / som gantske inderlige elster si-
 ne Kyllinge / oc forsømmer intet at hun io kand fri oc bestemme
 dem / for Glenter oc andre saadanne fiendskafftige oc skadelige Su-
 le. Det vere langt fra / at noget Gudsfryctigt Hierte skulde tencke /
 at G^Hristus skulde hemelige ved sig selff beslute noget andet om
 Jøderne / end det som hand her met sin Graad oc Mund giffuer
 tilkiende. Thi det er forfæckeligt at sige / at vdi G^Hristo skulde ve-
 re tuende Sind oc Hiertelag / som skulde vere imod huer andre /
 huilcken der selff fordommer alle tuesindige Hierter. Derfaare vilde
 hand visselike deris Salighed / effter Prophetens ord / som saa lius-
 der: Jeg vil icke den vguodeligis Død / men at hand
 skal omuende sig / oc leffue.

For det tredie / i det hand siger: De du vilde icke / giffuer
 hand klarlige tilkiende / at det er Jødernis egen skyld at de fortabis /
 oc at de haffue staaet G^Hristum imod aff deris egen ondskaff / huil-
 cken

- eken som tilbød dem Salighed. Hand siger icke saaledis: Gud vilde icke anamme dig til Naade / Men hand siger : Du vil
1. de icke. Huorfaare wi skulle her aff lære tuende stycker : Forst at wi skulle bliffue vise aff Jodernis skade / gierne høre Guds ord / oc atlyde Christo som kalder oss til sig / oc icke staa den hellig Aand imod / som rører alle deris vilie oc Hiertelag der høre Euangelii.
 2. um. Dernæst / at alle de som høre Ordet oc icke atlyde det / de fortabis for deris egen skyld / hues fordræffuelse oc fordømmelse mand icke skal scriffue nogen Lycke eller Skæffne til / eller oc Guds hemelige vilie / lige som hand skulde icke ville nogle Menniskis Salighed.

Landomme
her aff.

For det fierde / legger hand dette til / **See eders Hus** skal forladis eder øde. Denne Trusel endog at hun vel i besynderlighed hører til Joderne / som forfulde Christum oc hans Kircke huilcke hand truer met deris Religions Regimentis oc Hus holdnings ødeleggelse : Saa hører hun dog i almindelighed / til alle Euangelij Forfølgere / Hand truer dem / paa det at der skulde end nogle aff dem omuende oc bedre sig / fordi at alle Propheternas Trusel haffue altid dette hemelige vilkaar met sig / som er : **Om i icke giøre Penitente** / saa som wi see vdi de Niniuiter / Oc Christus selff beuise met disse ord hos Lucam i det trettende Cap : huor hand saa siger : **Vden i giøre Penitente** / da skulle i alle saaledis omkomme.

IIII.
Christi Trus
sel.

Guds Trus
sel stæer altid
met vilkaar.

Derfaare skulle wi lade oss vere paaminte met denne Trusel / at saa fremt som wi ville vndgaa Guds vrede / skulle wi giøre en aluerlig Penitente / oc met Hiertens suck paakalde Christum vor Saliggjorere / at hand vil beuare oss i en fast Tro oc Paakaldelse. Huilcken met Guds Fader oc den hellig Aand stæe Loff are oc Prijs fra Ewigbed til Ewigbed
AMEN.

Paa

Paa tredie Jule dag:

Euangelium Johannis / i det
XXI. Capit.

Jesus sagde til Pe-
der: Folge mig efter. Da vende Pe-
der sig om/ och saa den Discipel følge/
som Jesus elskte / huilken der oc laa
paa hans Bryst i Naderen/ oc haaffde
sagt: HERRE / Huo er den / som
skal forraade dig? Der Peder saa denne / siger hand
til Jesum: Herre / huad skal da denne? Jesus siger
til hannem: Der som ieg vil at hand skal bliff-
ue / indtil ieg kommer / huad kommer det dig ved?
Fol

Folge du mig effter. Da gick en tale vð iblant Brø-
drene: Denne Discipel døer icke. Oc Jesus sagde icke
til hannem: Hand døer icke. Men / om ieg vil / at
hand skal bliffue / indtil ieg kommer / huad kommer
det dig ved? Denne er den Discipel / som vidner om
disse ting / oc screff dette / oc wi vide at hans Vid-
nesbyrd er sant.

Denne Textis Forklaring.

Sammen paa dette Euangelium er / Effter Summa
paa dette Euangelium.
at Christus haffde spurt Petrum trende gange / om
hand elste hannem / besøel hand hannem at effter-
følge sig / giffuendis der met tilkiende / at hand skulde
priise hannem met sin Død. Der foruden effter at
Petri vildfarelse er rettet oc straffet / retter Euangelisten oc saa de
andre Disciplers meening / som ilde forstode oc vdlagde Herrens
Ord / oc meente at Johannes skulde icke dø. For det sidste stad-
fester hand det Euangelium / som aff Johanne er bescreffuet om
Christo / at vere vist oc sant. Vi ville aff dette Euangelio / for-
handle fire stycker / Som ere:

Det Første.

Christi Samtale met Peder / oc hans befalning / at Pe-
der skal effterfølge hannem.

Det Andet.

Eige som huer befalis at tage vare paa sit kald / lige saa
forbiindis fremmet Sorge oc Omhyggelighed.

Det Tredie.

Huor Disciplerne rettis i deris vildfarelse / som kom der
aff at de icke ret forstode Christi Ord.

Det Fierde.

Det Euangelij Loff oc Ros / som Johannes haffuer be-
screffuet.

Om

Paa tredie Om det Første.

Oder hand dette haſſde ſagt/ſagde hand
til Peder : Folge mig eſſter. Eſſterdi at
S: Peder haſſde tre gange neccet Chriſtum / vilde
H: Xren at hand ſkulde tre gange bekiende han-
nem/ oc met denne bekiendelſe igien indſattis vdi ſin
Stat oc Apoſtels Embede. Thi det vaar tilbørligt oc ret / at den
ſom ſaa tijt oc ofte haſſde neccet H: Xren ſkulde i ſaa maade / lige
ſom met en Keſſelſe/ ſtraffis oc forſogis / paa det at hans omuen-
deſſe kunde bliſſue obenbare. Trende ting handler H: Xren her
met Peder. Førſt ſpør hand hannem tre gange at / om hand
elſker hannem? huor til Peder ocsaa ſuarer tre gange oc ſiger: Ja/
paa det at hand met denne ſin trefolde bekiendelſe / kunde affſtryge
hos andre ſin trefolde neccelſe / oc ſaaledis igien indſtickis i ſit for-
mere Kald oc Embede. Dernaſt beſaler hand hannem ocsaa tre
gange Apoſtels Embedet/ ſaa ſigendis : Fød mine ſaar / det
er/ Der min Apoſtel/ ſom met Euangelij lardom/ Sacramenter-
ne / oc it helligt leſſnet/ tilhaabe ſamler mig mange ſaar. Her læ-
re wi at Apoſtels oc alle ordens Tieners Embede er at føde Chriſti
ſaar. Her hos i det hand neſſner ſaar / giſſuer hand met en lig-
neſſe tilkiende / huordan de Menneſkis forſamling er / ſom kaldis
ſaar. Derſaa villle wi førſt tale noget om / huorledis mand
ſkal føde. Der eſſter ocsaa om ſaarene.

Chriſtus
handler try-
ting met S.
Peder.

Predickens
Embede.

Huorledis
Chriſti ſaar
fødis.

Kirckens
Nøgle.

Chriſtus føder / oc Apoſtlerne met andre ordens Tienere
føde ocsaa / men dog icke alle met en vijs oc maade. Thi Chriſtus
hand føder ſaarene ſaa ſom deris rette H: Erre : Apoſtlerne ſom
Tienere. Chriſtus føder induaartis met ſin Aand : Apoſtlerne
vduaartis met Ordens tieniſte. Thi dem ſom ere vilde oc wtende
ſom grumme Biørne/ giøre de tamme met Chriſti hielp/ ſom ind-
uaartis Arbender oc er Krafftig met ſin Aand / oc ſaaledis indle-
de demnem i Chriſti ſaareſti / det er / i hans Rige/ De det forme-
deſt Chriſti Kirckis Nøgle/ ſom Chriſtus den rette Hiurde haſſuer
antuordet demnem. Diſſe Nøgle ere intet andet / end Troen oc
Ordet. Ordet fremfører Guds Tienere / Troen fører Chriſti
Aand induaartis til Ordens Predicken. Thi Guds ords Pre-
dicken / om Syndernis forladelſe at bekomme ved Chriſtum / er
den eniſte Nøgel / til at oplade Himmerigs Rige / Der ſom nu
den

den som horer Ordet/ forer oesaa en ret Tro der til at hand stadelige troer Euangelio/ da kommer oesaa den anden Nøgel. Men disse to Nøgle opladis Himmerigis Rige/ oc forhuarffuis Synderis forladelse. Dette saa at vere i sandhed / beuiser vor HEXris Christi Vdsendelse oc Befalning/ vdi huilcken der met klare oc luedelige Ord vdrnyckis / det som ved Nøglene hemelige sigis / i det hand siger: Gaar vd oc predicke Euangelium for alle Creatur. See her hassuer du den forste Nøgel. Men der hand legger dette til: Huo som troer oc bliffuer døbt/ viser hand off den anden Nøgel. Derfaare er Ordet oc Troen de tuende Nøgle/ met huilcke Himmerigis Rige opladis. Ordet kommer vdi naartis til formedelst Guds Tiener/ Men naar det er anammet/ foder det Troen induaartis/ formedelst Aandsens krafft/ ved huilcken Tro mand gaar ind i Christi Gaaresti.

Marci 16.

Dernast naar Huurderne hassue indladet Gaarene vdi Christi Gaaresti/ skulle de føde dem met Ordet oc Sacramenterne/ oc de vilde Gaar som fare vild fra Gaarestien/ skulle de driffue tilbage met Huurde Rieppen/ det er / met Straff oc Formaning. De altid skulle de holde vaet offuer deris Hiord / paa det at Bliffuene skulle ick komme oc sonderbryde Gaarestien / oc atsprede Gaarene. All dette besøel HEXren S: Peder oc de andre Apostle/ Ga alle Euangelij Tiener: i det hand sagde til Peder: Fød mine Gaar.

Vdsøfaren
dis Gaar.

Men huorfaare kalder hand dennem Gaar / som Apostlene lede til Christum? Der finder ieg tre besynderlige Sager til. Den forste er/ at de som hassue ladet deris naffn indscriffue hos Christum/ oc suoret hannem Tro oc Huldstaff / dem bør at vere factmodige. Thi det er ick someligt/ at de som ville regnis iblant Christi Elect/ skulle vere grumme Louer/ glubendis Bliffue/ listige Ræffue/ losactige Vedre/ omfletige Guin/ eller oc lade andre slemme Besters facter befindis hos sig.

Huor faare
de Christne
kaldis Gaar,
1.
Gaar ere
factmodige.

Den anden Aarsage er / at lige som Gaar de kiende deris Huurdis rost/ oc fly for en andens/ saaledis skulle de Gudfryetige aleniste kiende deris Lærere Christum/ oc høre dem som lade liude Christi rost/ oc ingen andre/ ihuor stort Naffn oc Titel de hassue/ der som det end vaare Englene aff Himmelen.

2.
Gaar kiende
deris Huur
de.

Gal: 1.

S

Den

Paa tredie

3.
Saar følt
ge Hiurden.

Den tredie Sager / at lige som Saar de følge deris Hiurde
ihuort hand gaar: Lige saa skulle de Gudfryetige efterfølge Chri-
stum vdi Leffnet / i Kaarset / oc vdi Åren. De skulle ansee hans
Leffnet / saa som en Regel at leffue efter: De skulle taalmodelige
bære hans Kaars / saa tit som det gloris behoff: De paa det sidste
lige som de vaare hans Stallbrødre i Kaarset / saa skulle de ogsaa
vere delactige met hannem vdi Åre oc Herlighed / Saa som Pau-
lus siger: Der som wi lide met hannem / da skulle wi
Ogsaa regnere met hannem. Saa skulle nu derfor alle
fromme Ordens Tienere her aff lære / rettelige at føde Christi
Hiord. De Saarene skulle lære / at vere taalmodige / aleniste høre
Hiurdens rosi / oc efterfølge hannem vdi Leffnet Kaars oc Åre.

Rom 8.
Lærdomen.
1.
2.

III.
Huad ved
S. Peder
sick.

Det tredie som Christus her handler det er / at hand giff
uer Peder tilkiende / met huad slags død / hand skal Åre Gud / i det
hand siger: Sandelige Sandelige / ieg siger dig / den
tid du vaarst vng / da giordede du dig self / oc gickst
huort du vilde / Men naar du bliffuer gammel / da
skal du vdirecte dine Hender / oc en anden skal binde
dig / oc føre dig did som du ick vilde. Met disse Ord giff
uis tilkiende / at Petrus skal for Christi bekiendelsis skyld en gang
lide Pine paa it Kaarss / huilket Treneus oc mange aff de gamle
vidne / at skulde vere skeedt vdi Rom / vnder den Kaysers Neronis
Regimente / endog at der vel met rette fand vere tuil paa / at dette
icke skee i Rom.

Efter disse Ord giffuer Christus S. Peder befalning / oc
beder hannem følge sig efter / hand skal ick nu ydermere neete han-
nem som hand gjorde tilforn / men hand skal beuise sig mandelige
som en vossueruindelig Christi Stridsmand oc Ridder indtil sin
døde dag. Dette skal ogsaa huer aff oss holde for at vere sig til sagt:
Thi den er ick salig som haffuer vel begynt / Men den som bliffuer
bestandig indtil Enden / vdi det gode som hand vel begynt haffuer.

Om den anden Artickel.

Avende Peder sig om / och saa den Discipel
følge som Jesus elskte / huilken som oc laa
paa hans Bryst i Naderen / oc haffde sagt:
Hæro

H^EErre/ huor er den som skal forraade dig? Der Pe-
der saa denne/ siger hand til Jesum: H^EErre huad
skal da denne? Jesus siger til hannem: Der som ieg
vil at hand skal bliffue indtil ieg kommer/ huad kom-
mer det dig ved? Følg du mig effter. Der Petrus hører
aff H^EErren/ at hand skal met tiden lide Pine oc Kaarffet/ for Chri-
sti naffns Bettiendelse/ da seer hand ick saa meget hen til det som
hannem befalis at giøre/ saa som hand er omhyggelig for andre.
Hand er vel beredt oc redebon til at bære Kaarffet for Chri-
sti naffns skyld/ men dog falder hand aff Ridsens skrobelijkheid/ vdi
en winyttig fremmet Sorge/ saa at hand vil vdfrite oc forfare
det som hannem intet vedkommer. Thi saa stor er Menniskens
skrobelijkheid/ at wi altid i vor Sienuordighed oc Modgang/ see
hen til andris Lycksalighed oc Belsart/ huor ved wi selff giøre oss
Kaarffet meget diff tungere. Wi vilde gierne at andre ick skulde
haffue bedre Lycke end wi/ saa som det almindelige Ordsprock liu-
der: *Dulce commune naufragium.* Det er:

Petti ^{steds}
belighed oc
fremmede
Sorge.

Mand er til freds huor ilde det gaar/
Naar andre i lige slig Fare oc staar.

Effterdi da at H^EErren straffer denne fremmede
Sorge i Petro/ da skulle wi vide/ at denne Straff hører oc saa til
oss. Se at hand känd rette S: Peder/ oc affuende hannem der fra/
da siger hand: Huad kommer det dig ved? Følg du
mig effter. Som hand vilde sige: See du ick til andris Lycksa-
lighed/ men see heller der til/ at du känd giøre dit Embede/ oc taal-
modelige lide huad som Gud dig paalegger. Saa vil H^EErren/
at wi skulle tage vare paa vort Kald i Guds fryet. Hand vil ick/
at wi skulle acte oss at vere wlycksalige/ om andre folck siunis at
vere lycksaligere end wi ere. Thi huer Stat oc Kald haffuer sit
synderlige Kaarff met sig/ huilket mand maa lide vdi Christelig
Taalmødighed. Alle de/ siger Paulus/ som ville Gude-
lige leffue vdi Christo/ de skulle lide Forfølgelse. Der-
faare känd ingen/ saa fremt som hand er Gudfryetig/ vere foruden
Kaarff oc Modgang. Huorfaare mand skal afflegge all wtil-
børlig Omhyggelighed oc fremmet Sorge/ Huer bliffue vdi sit
Kald/

Huer skal
waacre sig
selff/ oc ta-
ge vare paa
sit Embede.

Ingen er
uden Kaar-
ff.

2. Tim. 3.

Paa tredie

1. Thes: 4. Kald som hand er kaldet til. Hand skal vere stille / oc vdrrette det som hannem self er befalet / saa som Paulus lærer. Hand vil at wi skulle vere stille / at wi icke skulle saa som hine omhyggelige Mennecke / vende oss vdi fremmede Sager oc beskillinger / saa som mange giore nu paa denne dag. Hand vil at huer skal vdrette sit eget / det er / huer skal tage vare paa det som hans Kald vdkreffer.

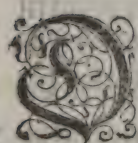
Gem stycker
skal huer aen-
te i sit Kald.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

De paa det at dette kand diff bedre see / da skal mand vdi huert Kald acte Gem stycker. Det Forste er / at huer skal see til at hans Kald oc Embede er louligt oc ret. Dernast / skal Troen oc Riirlighed vere en Regel oc Snor / effter huileken alle Gierninger vdi huert Kald / skulle gioris. For det tredie / der som dig i dit Kald hender nogen Giernordighed eller Modgang / da skalt du troste dig her ved at du haffuer en god Samvittighed / oc vedst at dit Kald er louligt. For det fiende / skalt du hense det Kald til Guds are / oc den christne Kirckis forbedring. For det sidste / Effterdi at der intet vdi noget Kald eller bestilling kand gaa for sig / vden Guds Velsignelse / skalt du paakalde Gud at hand vilde giffue Raad oc Hielpe dig. Der som du dette giore vdi en sand Guds Fryet / da skalt du visselige befinde / at dit Kald skal icke bliffue den christne Kircke vmytteligt.

Om den Tredie.

Det er saare
snart til at
falde oc for-
see sig.

DA gief en tale vd iblant Brodrene : Denne Discipel doer icke. See her huor lat oc snart er det at fare vild oc falde. Christus siger : Der som ieg vil at hand skal bliffue / til ieg kommer / huad kommer det dig ved ? Det forstode Disciplene / lige som Christus haffde sagt foruden noget vilkaar : Jeg vil at hand skal bliffue oc icke do / indtil ieg kommer. Her paamindis wi at lese den hellige Scrifte met Gudelighed / Actsonhed / oc Vindstibelig-
hed / paa det at wi skulle icke der aff forstaa andet end det som der sigis. Saa skulle wi derfaare anamme det som er klart oc forstande-
ligt / Men det som sigis met vilkaar / eller sumis at vere mørckt oc v-
forstandeligt / det skulle wi haalde hen til de Steder i Scriften som
ere klare oc forstandige / oc paakalde Gud at hand vil giffue oss den
rette Vijsdoms nogel / paa det at wi vden vildfarelse kunde forstaa
det som vor Salighed er nodtørffigt oc mytteligt / wi skulle oc aff
holde

Snortedis
vi skulle lese
se Scriften.

holde off aff wnyttige Sporsmaal som icke tiene til Opbyggelse oc
Forbedring/ oc vide at saadan Enfoldighed er Gud behagelig/ eff-
ter det Ordsprock / *Altiora tene quæsieris.* Det er: Stat icke effter
høye Kald/ Eracte icke paa det som er offuer din formue.

Om den Fierde.

Euangelisten besluter self sit Euangelium/
oc siger: Denne er den Discipel/ som vidner
om disse ting/ oc screff dette/ oc wi vide / at
hans Vidnesbyrd er sant. Hueden hassuer da Johannes
dette om sit Euangelij vissshed oc sandruhed? Euar. Hand hass-
uer seet Christum/ som vaar opstaaen aff Døde/ oc forstod at
alle Prophetier vdi Mose oc Propheterne stemmede paa hannem.
Hand saa paa Pinkedag/ huorledis den helligAand kom siunli-
ge farendis her neder aff Himmelen offuer Apostlerne/ oc met
mange Mirackel oc vnderlige Gierninger bekrefftede Euangelij
Vissshed. Saa hassuer hand oesaa self den helligAand i sit Hjer-
te/ som vidner oc gior hannem tryg paa Euangelij Vissshed om Je-
su Christo.

S: Hansis
Euangelij
Vissshed.

1.

2.

3.

Disse Euangelistens ord/ ere lige som en Befeylning for det
Euangelium som Johannes screff. I det hand siger: Wi vide/
gissuer hand tilkiende / at hans Euangelium er vist / fast / oc ube-
drageligt. Dette Euangelium kalder hand it Vidnesbyrd/
Thi det vidner om Christo oc hans Belgierninger. Men for huad
endelig Sag hand hassuer screffuet sit Euangelium/ gissuer hand
self tilkiende i Enden paa det tiuende Capittel / der hand siger:
Dette er screffuet / at i skulle tro / at Jesus er Chri-
stus/ Guds Son/ oc at i skulle hassue Liffuet forme-
delst Troen i hans Naffn. Saa er da Euangelium
screffuet for tuende Sagers skyld/ som er/ at wi forst der aff skulle

S: Hansis
Euangelij
Befeyling.

Endesfor
Euangelij
hann er
screffuet.

1.

2.

lære at kiende Jesum Christum/ Oc dernæst / at wi skulle
vide off at hassue Liffuet oc Salighed/ forme-
delst Troen til hannem. Huilcken stee

Ære oc Prijs vdi Ewigbed/

AMEN.

S iij

Den

Den Søndag imellem Jule

dag oc Nyt Aars dag / Euangelium

Luce i det II. Capit.

De Jesu Fader oc
Moder forundrede sig paa det/
som bleff sagt om hannem. De
Simeon velsignede dem/oc sagde
til hans Moder Maria: See/
denne skal sattis mange til it Fald oc Opstandelse i
Israel / Oc til it Tegn som skal imod sigis. Oc der
skal it Suerd trengge igiennem din Stuel/Paa det at
mange Hierters tanker skulle obenbaris. Oc der
vaar en Prophetinde Anna / Phamuels Daatter/
aff Afers

aff Afers Elect/hun vaar vel alderne/oc haffde leff-
uet sin Aar met sin Husbonde / effter sin Jomfru-
dom/ oc hun vaar en Vidue / ved fire oc firefinds
tiue Aar/ Hun kom aldrig aff Templet/tiente Gud
met fasten oc beden/ dag oc nat. Den samme traad-
de oc frem til/ i den samme stund / oc prisede HÆ-
ren/ oc talede om hannem til alle / som foruente de
Forløsning i Jerusalem. De der de haffde suldkom-
met alting/ effter HÆrens Lov/ da fore de til Ga-
lileam igien/ til deris Stad Nazareth. Men Bar-
net vaarte / oc bleff sterckt i Aanden / sult met Vijs-
dom/ De Guds Naade vaar hos hannem.

Dette Euangelij Forklaring.

Dette Euangelium er en part aff det som
skede vdi Jerusalems Tempel/ paa Jomfru Mariæ
Kenselsis dag / Den tid at Jesu Forældre haffde
offret deris Barn effter Mosi Lov / oc sticket det
saar HÆRen. De er det Summa paa dette
Euangelium / at Simeon oc Anna bære Vidnesbyrd om Chri-
sto/ oc bekiende hannem at vere den foriætte Konge oc Messiam/
hvilcken den vguðelige Verden skal sætte sig imod / til sin egen
fordærffuelse. Men de Gudfryctige skulle anamme hannem/ sig
til Opreisning oc Salighed. Vi ville her saaregiffue tre Ar-
ticke/ som ere:

Den Første.

Jesu Forældris forundring.

Den Anden.

Simeons oc Anna Vidnesbyrd om Christo.

Den Tredie.

Bevisning at Christus er it sant Menniske.

S iiii.

Em

Den Søndag imellem Jule Om den Første.

Mennisten
forstaar icke
det som Gud
hør til,

1. Cor. 2.

Der Christi Forældris forundring gissuer tilfien-
de at Mennistelig Fornuist hæffuer ingen forstand paa
de ting som Gud hør til / Saa som Paulus klarlige læ-
rer / der hand saa siger : **Det Naturlige Menni-**
ste forstaar intet aff det som Guds Aand hør til.
Derfaare skulle wi tro Guds ord / oc fast heller forundre oss der
paa / end at wi skulde staa der imod eller neete det / Alligeuel at wi
icke met vor Fornuistis Ljus kunde see Ordens klarhed. De skul-
le wi her vdi efterfølge vor Faders Abrahams Exempel / huilcken
som trode vdi Haabet / der som intet siuntis at haabe til / oc gaff
Gud ære.

Rom. 4.

Jesu Forældre forundre sig / at Gud hæffuer nu efter sit
enige hemelige Raad sent Messiam til Verden / huilcken saa man-
ge Propheter / Patriarcher / oc Konger hæffue foruent oc haabet at
skulle komme : De forundre sig paa Englands Vidnesbyrd : De
forundre sig paa Simeons ord oc tale / aff huilcke de oesaa yder-
mere stadsestis i Troen.

Lærdom.

Denne forundring vaar icke andet end hellige tænkter / met
huilcke de ydmiggelige anammede oc begrebe den hellig Aands
Spaadom / huor aff de io meere oc meere voxte oc forfremmedis vdi
Christi kiendelse oc kundskaff. Dette Exempel skulle wi oesaa sætte
off saar Dyen / wi skulle icke strax forstuende huad som vor Fornuist
icke kand begribe / men met hellig forundrelse anamme oc besatte
Guds Ord oc Spaadom : De paa det at vor Tro kand io meere
oc meere voxte / da skulle wi met flid opsoge oc tilhaabesænde / alt det
som hende kand styrcke oc hielpe / aff Propheternis Erifft / aff
Guds Mirackel oc vnderlige Gierninger / aff Exempel / oc aff alle
andre ting / at wi oesaa der ved kunde komme til diff flere forun-
drelse. Thi den hæffuer vel forbedret sig vdi Christi Skole / som
daglige met Troens forøgelse / io meere oc meere forundrer sig.

En eet Christi
sti Discipel.

Sint Joseph
Fædres Christi
sti Fader.

Joseph kaldis her Christi Fader / fordi hand
vaar troloffuet met Jomfru Maria / oc hand hæffde befalning aff
Gud / at tage sig dette Barn oc hans Moder til / oc hæffue omsorg
for dennem : Hand kaldis oesaa her Christi Fader / fordi at den
Mienige mand i Jodeland holt hannem for at vere hans Fader.
Apostle

Apostelen siger i den Epistel til de Hebreer at Christus haffuer ingen Fader oc ingen Moder. Hand haffuer icke Fader paa sin Riidelige Guds vegne / De haffuer icke Moder / paa den vnderlige oc euige Guds vegne / med huilcken Guds Søn er født aff Faderen aff euighed / foruden Moder / om huilcken Guds Søn: Hans Enangelij begyndelse lærer oss / saa som wi nylige hørde.

Hebre: 7.

Christus
haffuer ingen
Fader
eller Moder.

Om den anden Artikel.

Simeons Bidnesbyrd haffue wi fire ting at acte oc besinde / som er: Først velsigner hand dem / huor met hand giffuer sit Hiertelag tilkiende mod Christum oc hans Rige / saaledis at hand ynsker denne my Konge Lycksalighed oc Fremgang i sit my Rige. De det giordes hand effter de hellige Patriarkers seduane / huor de Gamle plejede at ynske de Binge lycksalig velsart / oc velsigne dem. Thi at velsigne / effter Hebreiske art at tale / er intet andet end at ynske nogen Lycksalighed oc Velsart oc alt gaat. Her aff skulle wi huer vdi syn derlighed tage Lærdom / som er: Først at betiende den Herre Christum. Dernæst at ynske hannem Lycke oc Salighed til sit Rige. Huilket der hører hen til det andet Budord oc den anden Taffle.

Saa wi
skulle acte i
Simeons
Bidnesbyrd
I.

Velsigne
huor det er.
Lærdom.

1.

2.

II.

Simeons
Prophetie
indeholder
tu ting.

1.

Det andet som wi haffue vdi Simeons Bidnesbyrd at besinde / er hans Prophetie oc Spaadom / som indeholder vdi sig tuende ting. Det første at Christus skal bliffue mange til it Fald / saa at mange skulle støde sig paa hannem oc falde / och saa endelige fortabis / Icke at Skylden skal findis hos Christum / men hos demnem self / som icke ville anamme denne Christum. Men nu maatte nogen sporie. Huorledis Christus er sat de vantro til it Fald / effterdi at de allerede ere fortassit? Her suarer ieg saa
1. til: De vngudelige fortabis i tuende maader. Først ere de fortabs te for deris egen Vantro / at de icke tro paa Jesum Christum / thi
2. huor som icke troer paa hannem / hand er allerede dømt. Dernæst fortabis de i det at de self met Vilie oc Vidstæff beuiffue sig den Naade oc Salighed som demnem tilbiudis. Thi de atore lige som den der en gang for sit Tiueri er dømt til døde / oc hand vilde siden spytte Kongens Søn vnder Dymene / som haffde giort Forbøn for hannem / oc saaledis foracte den forløsning oc befrielse som hand haffde tilbødet hannem. Dette Menniske kunde met rette sigis at vere to gange dømt: Først for sit Tiueri / Dernæst fordi at hand

Spersmaal.
Suar.

Huor de vngudelige fortabis.

Ioh: 3.

En lignelse.

Den Søndag imellem

hand foractede den som hannem vilde fri / sig self til diff større Straff.

Christi For
acere skulle
hau straff
fis.

Lucæ 12.

2.

III.

Naar nyttig
denne Paam
mindelse
vaar Wa
rde.

Den Christi
ne Kircks
Trøst vnder
Kaarsset.

Derfaare / endog at den euige Fordømmelse visselige faare
staar alle wgdelige / som inter haaffue hørt om Christi Naaffu / for
deris Bantro skyld / dog alligeuel skulle de som met villie oc vid
skaff foracte Christum / fornemme det andet fald / oc straffis haar
dere. Thi den Euend som veed sin Herris villie / oc
gior den icke / hand skal straffis met mange Plager.
Derfaare skal det vere Tyrckerne oc Hedningene lideligere paa
den Yderste dag / end dem / Vden saa er at de giøre Penitente. Det
andet som Simeonis Prophetie indeholder er / at den samme
Christus skal ocsaa sættis mange til en Dpreisning
vdi Jsrael. Det er: Hand skal fri dem fra Synden / giffue dem
Retfærdighed / opreise dem aff døde / oc giøre dem Arffuinge til
alle Himmelske gode ting.

Det Tredie som wi haaffue vdi Simeonis vidnesbyrd at be
finde er / at hand vnder sin tale til Jomfru Mariam Christi
Moder / huilcken hand forkynder sin Forsølgelse / i det hand siger:
Oc ic Suerd skal trengge sig igiennem din Siæl.
Endog at disse ord høre vel synderlige hen til Mariam / dog allige
uel skulle de henforis til den Christne Kircke / som Maria er en Fi
gure til. Maria haaffde denne Paamindelse behoff / for tuende 1.
Sager skyld: Forst / at effter hun vaar paamint aff den hellige
Aands Spaadom / da skulde hun laue sig til at lide Sorge oc Be
drøffuelse / huilcket hende skal vederfæris / naar hun seer sin tiere
Søn at bliffue ilde anammet aff sine egne / oc endelige ophengis
paa Kaarsset. Dernæst at hun ocsaa aff denne Paamindelse 2.
skulde beryste oc vebne sig / imod tilkommendis Anløff oc Stød / oc
alligeuel glæde sig i en stadig Tro / oc der ved trøste sig / at hendis
Søn skulde dog paa det sidste offueruinde alle sine Fiender. Paa
denne Tro oc Tillid / stod hun vnder Kaarsset / oc met ic frit Mod
foruente hans glædelige Seheruinding.

Her foruden høre disse ord ocsaa til den gantske Christne
Kircke. Thi met denne Prophetie giffuis tilkiende / at den Cristeli
ge Kircke skal vere vnder Kaarsset her vdi Verden / huilcken effter
Maria Exempel / skal trøste oc oprette sig / formedelt it stadigt
Haab om den glædelige tilkommendis Herlighed. Hid hen høre
alle hellige Martirers Exempel.

Det

Det fiende som wi haffue vdi Simcons vidnesbyrd at besinde
er/at hand siger: Paa det at mange Hierter tancker
skulle obenbaris / Met huilcke ord hand giffuer tilkiende / at
der skulle bliffue mange / som skulle obenbarlige beuise sig at vere
Christi Fiender / oc tuert om igien skulle bliffue mange / som skulle
bekiende Christum met allerstørste Liffs Fare / indtil Blods vd-
snyring. Her aff skulle wi lære: Aff det ene skulle wi troste oss
imod Kaarssens forargelse. Det andet skal opuecke oc føde i oss
en stadig Tro.

IIII.
Mange tan-
der obenbar-
is ved Chris-
tum.

Lærdom.

Sdi Anna Vidnesbyrd/haffue wi tuende ting at
acte. Først hendis Persons bescriffuelse/huileken Euangelisten
roser aff sin Prophetiske Aand/det er/aff hendis Kundskaff oc For-
stand hun haffde om Aandelige ting / oc Christi Rige. Disligeste
taler hand om hendis Forældre / hendis Alderdom / oc Slutighed
til sin Bon. Dette horer altsammen der hen / at det kand giøre
hellige Quinder diff store Autoritet oc Myndighed / at wi meere
skulle tro denne ene hellige Matron oc christelige Quinde / end den
gantste hele hob Phariseer oc ypperste Prester vdi Jerusalem/ som
icke kiende Christum.

Anna
Vidnes-
byrd.
I.
Anna per-
son.

Derfaare skulle wi meget heller efterfølge nogle faa Guds-
fryetige / end den gantste wgdelige hob / som forfølge Euangelis-
um. Vi skulle ogsaa her acte den christne Kirckis Billede / som er
en liden hob / som icke er beprydet met Verdslig Pract / men met
Guds euige saliggjørendis Ord.

Kirckens
Billede.

Det andet wi haffue vdi Anna Vidnesbyrd at acte / er hen-
dis bekiendelse / som indeholder try ting / som er/Først at hun met
Simcon bekiender Christum / oc met en Loffsang forkynder Chri-
sti Loff. Huor aff de Gudsfrættige skulle lære / at de indbyrdis skul-
le formane huer andre / til at loffue oc prisse Gud. Dernæst lærer
hun Folket. Thi der Phariseerne oc de Scriffteloge ginge bort/
da trader denne hellige Quinde frem/oc taler om Christo saar alle
dem / som foruente de forløsning vdi Jerusalem. For det tredie/ be-
kiender hun obenbare Christum at vere sin Gienløser oc Salig-
gjørere. Thi hun formærkte oc forstod / at dette lille Barn vaar
den foriætte Quindens Gød / som skulle sønderknuse Hugormens
Hoffuet / och saaledis vdtage det fortaffte Menniskens kion / aff
Dieffuellsens Rige.

II.
Anna be-
kiendelse.
I.
Lærdom.

2.

3.

Om

Den Sondag imellem

Om den tredie.

Christus
vorte paa
sin Mand-
doms vegne.

WEN Barnet vorte oc bleff sterckt i Manden/
oc opfylet met Vijsdom / oc Guds Naade
vaar hos hannem. Det er / lige som det lille
Barn Jesus forfremmedis vdi Alder oc Styrcke / lige saa haff-
uer hans Guddoms Natur ladet sig tilsiune / saa at hand huer dag
io meer oc meer forfremmedis vdi Vijsdom / oc Mandens Gaffuer
vorte vdi hannem til lige met Alderen. Men effterdi at Guddom-
men ick känd hendis noget / enten forøgelse eller formindskelse / da
er det klart at dette horer hen til hans Mandoms Natur. Thi
lige som hand tid effter tid vorte paa Legemens vegne / lige saa
vorte hand oesaa paa Siælsens vegne daglige dags / vdi de Man-
delige Gaffuer.

Phil : 2.

Quod vol her
est lare.
Iohan : 1.

De dette er ick vtilborlige sagt om Christo / effterdi at hand
tog sig en Tieneris stikelse paa / vdi huilcken hand oesaa fornæ-
drede oc forringede sig selff. Thi lige som hand for vor skyld
fornædrede sig / lige saa vorte hand oc igien tid effter tid / indtil
saa lenge at hand formedelt sin ærefulde Opstandelse / indgick i
gien i sin Herlighed. De dette er ick heller steet foruden vor Lærdom
oc formaning. Thi vi lare her aff at Christus derfaare vorte /
paa det at vi alle skulle anamme aff hans Fuldkom-
menhed / Naade for Naade. Vi paamindis oesaa / oc for-
manis aff Guds Sønns Exempel / at vore oc forbedris i Troen / at
vi huer dag io meer oc meer kunde bliffuerige / vdi den rette Guds
Kundskaff oc Forstand / at vi oesaa met grundelig Dom oc ret For-
stand kunde præffue oc anamme det som Gudeligt / Helligt / oc
Ærligt er / oc altid lade see Troens Frueter vdi oss / saaledis at den
effterfølgendis dag altid offuer gaar den fremfarne. Thi den som
icke far frem vdi Guds Kundskaff / oc Gudelig Forstand / hand
gaar tilbage / oc i hannem vdslyctis Troen met tiden / och saaledis
bliffuer Christus begraffuen igien i hans Hierte / oc hand salder
gien vdi Synder imod sin Samuittighed.

At sta paa
Guds vey
er at gaa til-
bage.

Dauid
Exempel.

Exempel haffue vi vdi Dauid / hand offuer gick alle Men-
niste som den tid leffde / met Mandelig Vijsdom / oc Guds Naade
vaar met hannem / Men huad stæde der ? Der hand nu sad rolig
ge i sit Kongelige Sæde / bleff hand tid effter tid io meere douen oc
forsømelig. Der vdslyctis i hannem io meer oc meer den Brynde
oc Rids

oc Nidkierhed til Guds ære / som vaar i hannem / den tid hand frid-
de imod Eliat / oc offueruant hannem / De der hand daglige stod
i Riffs fare / den tid Kong Saul forfulde hannem. Huad stæde
her videre? Hand seer en smuck oc deylig Quinde / hans onde Affect
oc begering optendis vden all forhindring / Thi Aandens Brynde
vaar nu slæt forkolnet / vilien viger for begeringen / oc derefter sal-
der hand vdi Synd imod sin Samuittighed / i det at hand salder
vdi Hoer / oc strax der tillegger Mord / oc lader ihuel sla den from-
me Driam / huilcke Synder hand derefter it helt Aar skulde mee
sit Dyenskaelckhed. De endog at hand lod sig vel at vere noget
Gudfryctig / saa vaar dog allerede all Guds fryct borte fra han-
nem / effterdi at Guds Aand vaar vigt fra hannem

1. Samu : 17.

2. Samu : 16.

Saadanne Exempel haffue wi mange flere / huilcke der
paaminde off / at wi her vdi skulle efftersølge dette lille Barn Jē-
sum. Paa det at wi icke skulle miste Guds Naade / hand vorte vdi
Vijsdom / oc Guds Naade vaar hos hannem / Saa skulle wi oc
saa voxe vdi Saligheds Vijsdom / oc paakalde Vijsdommens Rik-
de Jesum Christum / at hand vil giffue off aff sin Rigdom : Saa
skal det vijselike stee / at Guds Naade / huilcken wi haffue ved
Christum oc for hans skyld / den skal bliffue offuer off. Thi lige
som Guds Naade aleniste gjør det / at wi daglige forfremmis vdi
de Aandelige Gaffuer / Saaledis beholdis den samme Naade oc
bliffuer hos off / naar wi icke selff bliffue lade oc forsømelige / men
offue off stitelige / at wi icke skulle sumis at haffue anammet Naad-
den forgeffs / Saa som Apostelen siger : Vi ere bleffne delæ-
tige i Christo / der som wi ellers beholde det begynte
Besen indtil Enden.

Heb : 3.

Hid horer det der Paulus siger : Demper icke Aanden. 1. Thessal : 5.
Derfaare skulle wi met idelig offuelse opuecke Guds Gaffuer / paa
det at wi huer dag io meere oc meer kunde forfremmis / til
Gud Faders Søn oc hellig Aands ære / Huilcken
Gud alene / stee Ære oc Prijs til
euigtid / Amen.

G

Paa

26

Vaa Christi omskærelsis

dag / Euangelium Lucae i det
II. Capit.

DER Die dage vaare
forløbne / at Barnet skulde
omskæris / Da bleff hans Naffn
kaldet JESVS / som det vaare
kaldet aff Engelen / før hand
bleff vndfangen i Moders Liff.

Dette

Dette Euangelij Forflaring.

Denne Høytid om H. Xrens omstørelse
er for tre Sagers skyld indsticket vdi den christne Kir-
cke / Iblant huilcke den Første er / at mand kand vi-
de Historien. Den anden er / at mand kand forstaa
Guds velgierning mod Menniskens kion / huilcken vel-
gierning Historien omtaler. Den tredie / at wi rettelige skulle
bruge Guds velgierning / til Guds ære / vor egen Salighed / oc an-
dre Folcks opbyggelse.

Karsagen til
denne Høytid.

1.

2.

3.

Historien er / at vore H. Erre Christus bleff omstøaren / den
Otende dag effter sin legemlige Fødsel / effter Mosis Lov / oc da fick
det naffn / som tilforn vaar sagt oc forkyndet aff Engelen / saa at
hand bleff kaldet **I H E S U S**.

1.
Historien.
Lucii: 12.

Guds velgierning som denne Historie roser oc priser er / at
dette er stædt for vor skyld oc oss til gode / saa som Paulus lærer:
Hand bleff Louen vnderdannig / paa det hand skul-
de forløse dem som vaare vnder Louen.

2.
Belgiern-
ningen.
Gal: 4.

Denne Histories oc Belgiernings nytte oc Brug staar her
vdi / at wi skulle bekiende Guds velgierning / vere Gud derfaare
taknemmelige / styrcke vor Tro met denne Gierning / oc effter Gud
Faders oc hans Sønns J. E. su Christi Exempel / legge vind paa at
giøre alle til gode / oc forskyldte gaat aff alle. Men paa det at denne
velgierning kand tiene oss diff bedre til vnderuisning / vil ieg for-
handle tuende Artickler.

3.
Gaffnet oc
Brug.

Den Første.

Om Omstørelsen.

Den Anden.

Om det allersødste liffsaligste J. E. su naffn.

Om den Første.

Na det wi diff klarligere oc bestedeligere kun-
de forstaa den Lærdom om Omstørelsen / da sumis
mig disse stycker at skulle effter huer andre forklar-
Som er: Først / huorledis Gud pleier at lære oc vnder-
uise Menniskten / om sin vilie. Dernæst / huad den legemlige
Omstørelse vaar for en ting / oc hand mand der vdi skal besinde oc

Try stycker
at ansee om
Omstørelse
sen.

1.

2.

Gij

ansee

vaar
skulde
Naffn
et vaar
hand

Dette

Paa Christu

3. ansee. Huor aff wi oc ville see Aarsagen oc Grunden til alle Sacramenter/baade i det gamle oc ny Testamente. Siden huorfaare Christus bleff Dmstaaren / oc huad den Aandelige Dmstaarelse er / foruden huilcken inter Nenniste kand nogen tid bliffue salig.

7.
Gud laere
oss: tuende
maade.

Altid oc idelige baade for end Nennisten saldt / oc effter faldet for end Louen bleff giffuen / oc vnder Louen / oc saa effter at Christus kom til Verden / pleier Gud at vndermife Nennisten om sin vilie / i tuende maade: Det ene steer *mente perceptibili*, det er / formedelst en forstandig Hu oc Fornufft: Det andet steer *sensu perceptibili*, det er / formedelst vduaartis forstandige Sind / saa at det som Huen oc Fornufften faaregiffuis at forstaa / kand i nogen maade met vduaartis Sind begribis. Saaledis vilde den naadigste Gud laue sig effter den Nennistelige serobelighed.

Nennistens Hu faaregiffuer hand sit Ord / ved huilcket hand obenbarer Nennistet sin vilie: De vduaartis Sind faaresatter hand sinlige Tegn / huilcke som sinlige laere / lige det samme som Ordene liude oc faaregiffue Huen oc Fornufften.

Forflaring
ved Exemp
pel.

Gen: 2.

Gen: 3.

Gen: 9.

Gen: 17.

Exod: 12.

Nuin: 19.

Den tid Gud haffde skafft Nennistet / satte hand det i Paradis / oc gaff det sit Ord til it Bidnesbyrd om sin vilie: Til Ordet lagde hand tuende vduaartis Tegn / som er / Liffsens Træ / De det Træ / som giffuer Forstand paa gaat oc ont. Effter at Nennistet vaar faldet / gaff Gud sin Foriattelse om Quindens Gød / Til huilcken hand lagde vduaartis Tegn / som vaar atskillige Offer. Der Syndfloden vaar offuerstaaen / faaregaff hand Foriattelsen met sit Ord oc Røst / oc til it vduaartis Tegn der paa / satte hand Regnbuen. Abraham giffuis Foriattelsen om den tilkomende Quindens Gød / Huilcken Foriattelse Gud tillagde Dmstaarelsens Tegn / til en euig hukommelse. Hand loffuede Israels Børn at vilde fri dennem aff den Egipstiske traldom / huilcket hand oc holt oc beuiste dennem: De denne Foriattelse stadfeste oc beseylde hand met Paaske Lammet. Hand besøel Mose at holde Foriattelsen / men dog tillagde hand lige som en beseylning / Testamentet om Blodet oc Offeret aff en rød Ko. Endelige giffuer Gud oss sin Son / oc ved hannem loffuer hand alle dem som tro / det euige Liff / huilcken Foriattelse hand haffuer stadfest met tuende herlige honyuærdige Sacramenter / som er / Daaben oc Herrens Nadere. Kaart at sige: Gud pleier altid at tillegge noget vduaartis Tegn til sit Ord / paa det at wi baade met Fornufft oc vduortis Sind / skulle saa gaat sō sole oc tage paa huorledis hand er tilsinde mod oss. Thi alt det som
it Nenn

it Menniske begriber oc forstaa / det steer enten met Fornuften / el-
ler met vduaaartis Sind / eller met dem begge til lige. Men paa
det at wi skulde bliffue diff vissere om vor Salighed / da haaffuer
Gud saaregiffuet Fornuften sit Ord/oc Sindene vduaaartis tegn/
oc lader intet staa tilbage / aff det som hand acter at kunde tiene til
vor Salighed. Isaa maade pleier Gud at vnderuise Mennisten
om sin Guddommelige vilie.

Efter at denne Grundual er nu lagt / er det
slat at forstaa huad for it Tegn den legemlige oc siunlige Om-
størelse vaar / naar mand ickon fremfører oc anseer Ordet / som er
tillagt dette Tegn / paa huilket Ord det henger altsammen. Fordi
Tegnet er intet andet / end en krafftig Stadsestelse oc Befalning
paa Foriattelsen / som begribis i Ordet.

Huad er det da for it Ord som er lagt til Omstørelsen? Her-
ren loffuer oc tilfiger / at hand vil vere Abrahams oc hans Sæds
Gud / oc vdkressuer aff hannem en fast Tro paa denne Foriattel-
se / oc befaler hannem at hand skal vandre saar hannem oc vere
from / det er / at hand skal sætte alting tilbage oc aleniste bliffue
vdi Lydighed mod Gud / oc beholde Troen oc en god Samuittighed.
Til denne Foriattelse oc Pact legger Gud den vduaaartis Omstø-
relse / paa det at der skal vere it vist Vidnesbyrd vdi Abrahæ Riød /
paa den Pact som vaar giort imellem Gud oc Abraham: Thi saa
siger HERren: Dette er min Pact som i skulle holde
imellem mig oc eder / oc din Sæd effter dig: Alle
Mandkion som er iblant eder skal Omstørelis / oc
i skulle omstørel Forhuden paa eders Riød / det skal
vere Pactens Tegn imellem mig oc eder etc.

Her see wi klarlige / at Foriattelsen gaar for oc Befalningen om
Tegnet følger effter / oc at Tegnet faare scriffuis off / oc Troen om
Foriattelsen effter Pactens art oc naturlige vilkaar / vdkressuis
aff off. Huor aff der følger endelige / at der ere fire ting vdi Omstø-
relsen / som ere: 1. Guds Foriattelse / 2. Guds Befalning / 3. Det
siunlige vduaaartis Tegn: 4. De Troen om Foriattelsen / huilken
Foriattelsen foruoden vdkressuer. Disse fire stycker skal mand ac-
te vdi Omstørelsen / huilcke oc saa skulle indforis i hendis Bescriff-
uelse oc Forklaring i saa maade.

G iij

Den

II.
Huad for
en ting
Omstørel-
sen vaar.

Guds ord
paa huilket
omstørelsen
er grundfest.
Foriattelse.
Gen: 17.
Befalning.

Tegn.

Fire ting at
actes i omstø-
relsen.

Paa Christi

Huad
Omstær-
relsen er.

Den Omstærrelse paa Kiødet som vaar befalet aff Gud / er den mandelige Leuvs Forhuds affstærrelse / met huilcken Gud stad- fester sin Pact oc Forbund som hand haffuer giort met Mennisker ne / oc Mennisket som styrckis met dette Guds Naadis Tegn / skal met en sterck lifsaectig Tro opratte oc troste sig. Derfaare kalder

Rom: 4.

Paulus Omstærrelsen en Beseilning paa den Ketsær- dighed som er i Troen. Thi hun er lige som en vduaartis

Act: 7.

Beseilning paa Guds naadige Gunst oc Yndist mod oss. For den samme Sag skyld / kalder Stephanus i Apostlernis Siernin- ger Omstærrelsen it Testamente. Effterdi da at Foriættelsen maa fornøden gaa faare / oc Troen som seer til Foriættelsen / følger eff- ter / da er Omstærrelsen *Fædus mutuum*, det er / en indbyrdis Pact oc Forbund imellem Gud oc Mennisket : Gud loffuer oc gissuer For- iættelsen / Mennisket anammer met Troen den Naade som er for- iæt oc loffuet / huilcken Tro der stadfestis oc styrckis ved det vduaar- tis Tegn. Oc dette er den rette grund oc Sag til Omstærrelsen.

Tungds
tøeffrige
Spørfmaaf.

Wille wi tillegge tuende nødtørffrige syncker: Det ene huor faa- re H Erren vilde at Omstærrelsens tegn skulde stee paa den Man- delige Lem: Det andet / huorfaare at Omstærrelsen icke endnu staar ved mact paa denne dag / effterdi at Guds Foriættelse er Euig?

Svar til det
Spørge.

Omstærrelsen paa den Lem / som er redstaff til Menniskens Gødzel / betynder først at vor gamste Natur / saa som hun er kom- 1. men aff Adam / er fordærffuet. Dernæst betynder det at den sam- 2. me fordærffuede Natur skal affhuggis oc affstærkis : Thi Kiød oc Blod kunde icke indgaa vdi Guds Rige. For det tredie bemercker 3. det / at den foriætte Quindens Gød skulde komme / huilcken der skulde føre met sig en ny Gødzel / ved huilcken Mennisken skulde fø- dis til Guds Born. Oc naar du saaledis anseer den almindelige sag til Omstærrelsen / da befinder du at hun er it Vidnesbyrd oc Be- seilning til Guds Naade: Der som du anseer huad hun bemercker / da seer du at hun er it Tegn til vor fordærffuede Natur som skal reensis: Der som du anseer Menniskens vduaartis Samfund / da befinder du at hun er it Tegn oc Kiende mercke / ved huilcket den chris- tine Kircke affstillis fra andre Verdslige forsamlinger.

Svar til det
andte.

Men huorfaare staar icke endnu Omstærrelsen ved mact / effterdi at Foriættelsen er icke endnu afflagt? Svar: Fordi at der bleff en ting betegnet ved Omstærrelsen at skulde komme til Verden / som nu er kommet: Huilcket er Quindens Gød / som er den H Erre Christus / som er født aff en Jomfrues reene Blod. Derfaare en-

dog

Dog at det som vaar loffuet og tilsagt staar fast og bliffuer/saa er dog Omstærelsens tegn omuent til Daaben / at lige som Omstærelsen betegnede at Christus skulde komme til Verden : Lige saa vidner Daaben at hand er kommen. Derfaare huo som endnu vil lade sig omstære / hand foruenter at Christus skal komme / og troer icke at hand er kommen.

Aff dette som ieg nu haaffuer talet om Omstærelsen/er det loet at domme og vide huad Aarsage der er til Sacramenterne/baade i det gamle og ny Testamente / Thi lige som der komme fire ting tilsammen vdi Omstærelsen / som er / 1. Foriættelsen / 2. Befalning og Bud om Tegn / 3. Tegnets brug og nytte / 4. De Troen paa Foriættelsen : Lige saa er fornøden at alle disse fire ting maa komme tilsammen vdi alle Sacramenter / Saa at it Sacramente er it siunligt Tegn indsticket og befalet aff Gud / med huilket Gud beuise og stadfester sin Foriættelse / og Nennisset som anammer dette Tegn / der imod bekiender sin Tro til Gud / og styrcker hende ved Tegnets betenckelse og Brug.

Vore Sacramenters Grund og Aarsage.

Quod it Sacramente er.

Men mand skal vdi alle Tegn besynderlige giffue act paa/at Tegnene haaffue nogen lignelse med de ting som de bemercke / saa at de ere dem i nogen maade lige : Saa som Vandet vdi Daaben det haaffuer lignelse og er den ting lig som det bemercker. Thi lige som Vand affvoer og reenset Mennisket aff vduartaars smitte:Lige saa toer Christi Blod induartaars vore Samuittigheder aff dode Sierninger. Och saaledis skal mand acte om de andre Sacramenter.

MEn huorfaare bleff Christus omstæren / effter vdi hand er icke i tal med Syndere? Det forklarar Paulus til de Galater i det hand siger : Der tiden bleff fuldkommen / sende Gud sin Son / fødte aff en Quinde som bleff Louen vnderdunnig / paa det hand vilde igienlose alle dem som vaare vnder Louen. Derfaare lige som hand er fødte for vor skyld/saa er hand og lige saa omstæren for vor skyld/og hand vilde icke afflegge Omstærelsen/ for end hand haaffde fuldkommen sit Offer paa Kaarssens Altare:Met huilket hand osaa beuiste at Omstærelsen er it Sacramente/ som er indsticket aff Gud self.

III.
Huorfaare Christus bleff omstæren.
Galat: 4.

Nu vil ieg legge nogle saa ord til / om den Aandelige Omstærelse / huilken som kaldis vdi Scriffen Hiertens Omstærelse vdi Aanden / som icke steer met Hender / huilken der betegniss ved den vduartaars Omstærelse / lige som en vsiunlig ting ved den siun-

Om den Aandelige omstærelse.

G iij

lige.

Paa Christi

Dem: 10.

Philip: 3.

Quod Nam
dilig Om
stare er
oc huor i
hva staar.

lige. Om denne Aandelige Omstarelse/ staar Guds Bud oc Befalning i den hellige Mose Bog/ i det x. Capit. Omstarer eders Hiertis Forhud / oc verer her effter icke mere gienstridige. Men Paulus forklarer denne Omstarelse allerherligst/ til de Philipper i det iij. cap: saa sigendis: Vi ere omstarelsen/ wi som tiene Gud i Aanden / oc rose oss aff Christo Jesu/ oc forlade oss icke paa Kiødet. Det er / den Aandelige Omstarelse er / at mand icke forlader sig paa Kiød oc Blod/ at mand roser sig aff Christo/ oc at mand tien Gud vdi Aanden/ saa at denne Aandelige Omstarelse staar i en sand Penitente oc Omuendelse til Gud. Thi formedelt Anger oc Kuelse affstærer oc affleggis den Kiødelige tryghed vdi oss: Formedelt Troen rose wi oss vdi Christo/ som met sit Blod/ reenser oss aff vore Synder/ tilregner dem som tro sin Retfærdighed/ gjør oss retfærdige/ oc frier oss fra Løwens forbandelse oc fordømmelse som oc saa formedelt sin Aand søder oss paa ny igien/ oc gjør ny Menniske aff oss: Formedelt den ny Lydighed tiene wi Gud vdi Aanden / naar wi vandre vdi hans Bud/ oc effter Abrahams Exempel / holde mere aff Lydighed mod Gud/ oc acte den mere end all anden Ting vdi Verden/ ihuor skønt oc herligt det kand vere.

Tuende
slags Aand
delig omstarelse.

Induaartis.
Sornuist.

Hierte.

Vilic.

De endog at denne Aandelige hemelige Omstarelse saaledis rosis oc bescriffuis aff Paulo/ saa som den/ ved huilken Hierterne omstærer vdi Aanden: Dog alligeuel effterdi at mand vduaartis seer oc formereker hendis Fruct/ kand mand stifte denne Aandelige Omstarelse vdi tuende Parter/ saa at den ene kaldis induaartis Aandelig Omstarelse/ den anden vduaartis.

Den induaartis Aandelige Omstarelse steer paa de induaartis Lemmer oc Ledemod / at mand omstær oc reenser Sornuist / Hierte/ oc Vilic. Sornuisten skal saa omstær / at mand afflegger vildfarelse/ oc i hendis stad indsætter ret oc salig Guds Kundskab oc Kiendelse. Hierte skal reensis fra allehaande skadelige Affecter oc Tilbøelighed til det onde / oc i den stad indsætter reene Affecter oc Tilbøelighed til det gode / en liffactig Tillid til Gud/ Guds Frygt/ Haab/ oc en retsindig brendendis Kierlighed til Gud oc vor Næste. Vilien skal omstær oc reensis aff all Vildighed oc Gienstridighed/ at hand stedse oc altid findis beredt oc lyfzig til Lydighed mod Gud.

Den

Omstørelsis dag.

XLI.

Den vduaartis Aandelige Omstørelse / som er den ind-
uaartis Omstørelsis vdtretning oc fuldkommelse. Hun strecker
sig hen til Menniskens vduaartis Lemmer / som ere / Øyen / Øern /
Mund / Hender / Føder / oc in Summa / alle vduaartis Sind.
Ørne omstørelis / naar mand affuender dem fra vrgudelig oc
stendig Snack / oc der effter gierne hører det som Gudeligt oc ærligt
er. Øyne omstørelis / naar mand affuender dem fra Retfærdig-
hed oc Forsengelighed / oc vender dem aleniste hen til at see oc bestue
Guds skøne Creaturs denlighed oc lystighed / huor met at Menni-
skens Sind opueckis til at lossue oc priise Gud. Lige saa naar mād
flyer vtruetig Snack oc Tale / oc taler det som er Gudeligt / ærligt
oc gaar er / da omstørelis Menniskens Mund. Disligeste omstø-
relis Henderne / naar mand affholder dem fra alt det som er vstucke-
ligt oc vtilbørligt / paa det at mand kand oplosste dem rene oc vber-
smittede / i en aluerlig Bøn til Gud. Føderne omstørelis / naar
de icke gaa paa Synderis Deye / men paa Retfærdigheds Vane.
De for det sidste omstørelis alle Lemmer / naar mand frier oc aff-
uender dem fra all Ekam oc Last / oc bruger dem til all Gudfryetig-
hed oc Ærlighed.

Denne Aandelige omstørelse kaldis ocsaa stundem Hellig-
gjørelse / oc indeholder tuende stycker / det ene er *Mortificatio*, det er /
at mand affdoer aff det onde / oc bliffuer douen oc vlystig der til. Det
andet heder *Viuificatio*, det er / at mand bliffuer leffuendis oc fryg
til det gode / huilcke begge stycker smuct affmalis vdi Daaben / som
S: Pouel lærer til de Romere i det vi. Cap: Der hand viser oss
Marfagen / Huorfaare at de som nu ere retfærdige bleffne / formes
delft Troen / skulle begynde oc beslite sig til it nyt Leffnet.

Om den Anden.

And pleiede i det gamle Testamente at giff-
ue Børn naffn naar de bleffue omstørelis / lige som vi
nu giore naar de døbis. De det giorde mand paa den tid
at Naffnene skulde vere Vidnesbyrd til at de vaare om-
størelis / Men nu steer det at de skulle beuise oss at vere døbte. Der-
faare saa tit som vi høre vore naffn neffnis / da skulle vi ihukom-
me den Pact som vi giorde Gud vdi Daaben.

Saa bleff da Christo giffuet naffn vdi Omstørelsen / lige
som andre Børn / oc bleff kaldet *I H E S V S*.

Man

II.
vduaart-
tis.

Øerne.

Øyne.

Mund.

Hender.

Føder.

Alle Lem-
mer.

Helliggjø-
relse.

Rom: 8.

Paa Christi

*Ende effter
de neffinde
Barn i det
gamle Tes-
tamente.*

Mand pleiede vdi gammel tid at giffue Børn naffn/ enten effter Menniskens tycke oc vilkaar / oc da neffindis de stund dem effter deris Slectinge / stundem effter naffnkundigt oc merckeligt Folck / stundem effter en hendelse oc slumpelycke / huad dem kom wforuarendis i Sunde / stundem aff synderlig betenckelse: Eller oc mand gaff dem naffn effter Guds synderlige besalning / oc det stede icke vden synderlig bemerckelse / om noget som enten vaar skeet tilforn eller skulde skee der effter. Thi Gud som icke kand bedragis aff nogen / hand giffuer Mennisken icke naffn til forgefuis.

*Zu dette
Barn bleff
kaldet Jes-
sus.*

Huorfaare bleff da Zomfru Maria Søn kaldet Jesus? Svar. For sit Embede skuld som hand skulde haffue i Verden. Thi saa siger Engelen effter Guds besalning / hos Mattheum i det første Cap: Du skalt kalde hans naffn Jesus / fordi hand skal Frelse sit Folck aff deris Synder. Thi Jesus mercker en Frelser. Engelen setter ogsaa til huor fra hand skal frelse Mennisken / som er / aff Synden. Saa besluttis da der aff / at hand ogsaa frelser oss fra Døden / Jordømmelsen / Guds Brede oc fra Hellsfuede: Forliger oss ogsaa derfaare met sin Himmelske Fader / igienskick oss Guds Billede / oc Giffuer det euige Liff / alle dem som Tro / Thi alt dette følger met Syndens forladelse. Men paa det at wi diss bedre kunde mercke oc beholde dette salige Jesu naffns nytte oc brug / vil ieg den befatte vdi fire stycker.

*Quod Jes-
sus er.*

*Jesus
naffns nytte
oc brug.*

1.

Først skal dette Naffn paamine off / at wi allesammen ere fordømte oc fortastte / vden denne Jesu / det er / foruden denne Frelser. Derfaare paamindis wi her / at betencke vor Synd / oc at omuende off til Gud.

2.

Dernast for det andet / viser dette Naffn off vor Saligheds Kilde oc oprindelse: Thi huo som vil bliffue salig / hand maa fornøden øse aff denne Kilde / Huorfaare wi her paamindis at tro stadelige paa denne vor Frelser.

3.

For det tredie / skal dette Naffn vere vor Trøst imod Fortuilelse / imod Syndens storhed / imod vor wuærdighed / imod vrange tanker om vduælsen / oc imod Dieffuelens mact oc vold: Her met leggis Troens rette Grunduol.

For det fjerde oc sidste / skal dette Naffn paamine off om Lydighed oc Tacknemmelighed mod Gud oc vor HErre Christum / Paa det at wi icke selff met vor egen Wacknemmelighed stilie off ved den Naade / som oss er fortient formedelst hannem: Huilcken see Her oc Loff vdi all Ewigheid / Amen.

Den

Den Søndag imellem Chri-
sti Dødsførelsis oc hans obenbarelsis dag/ Euan-
gelium Matth: i det II. Cap:

D LX Herodes vaar
død / See / da obenbaredis Her-
rens Engel Josephien drom / i E-
gipti land / oc sagde: Stat op / oc
tag Barnet oc hans Moder til
dig / oc drag hen vdi Israels land /
de ere døde / som stode effter Barnsens Liff. Oc
hand stod op oc tog Barnet oc hans Moder til sig /
oc kom i Israels land. Men der hand hørde at
Arche

Den Sondag imellem Christi omstørelsis
Archelaus vaar Konge vdi Jodeland / i sin Faders
Herodis sted / da befryetede hand sig at komme der
hen / Oc hand fik befalning aff Gud i en Drom / oc
drog i de steder vdi det Galileiske land / oc kom oc bo-
de i den Stad / som kaldis Nazareth / at det skulde
fuldkomnis som sagd er ved Propheten / hand skal
kaldis Nazareus.

Dette Euangelij Forklaring.

Enne Text indeholder en part aff Jesu
Christi Historie der hand endnu vaar it Barn / i
huilken der kaartelige fortellis / huorledis at Jesus
kom tilbage igien til Jodeland aff Egypten / did som
Joseph oc Maria vaare hen flyde met hañem aff fryet
for Kong Herodes. Oc faaresattis off her den Christne Kirckis
Billede / som er fremmet oc alendig her i Verden / oc maa vandre
fra en sted til en anden for stor Forsølgelse / som hun lider aff den v-
racknemmelige Verden. Huor aff det kommer / at hun nu tren-
gis met Kaarffet / nu oprattis hun igien met Trost oc Husualelse.
Thi Kaarffet oc Husualelse de komme tit oc offte effter huer andre /
oc den christne Kircke haaffuer ingen stadig rolighed at foruente / saa
leng som hun er her i Verden / i huilken Dieffuelen som er den
christne Kirckis Fiende / haaffuer sit Regimente oc Herrdome. At
vi nu diff bedre kunde forstaa dette Euangelium ville vi her aff
anse tre Artickler.

Den Første.

Guds Befalning ved Engelen til Joseph / oc Josephs Ly-
dighed.

Den Anden.

Josephs fernys fristelse / i det hand hører den Tiran Archela-
us komme effter sin tyranniske Fader Herodes : oc der hos Guds
Befalning som befaler hannem at bliffue i Galilæa.

Den Tredie.

Sager huor faare Jesus skulde kaldis Nazareus.

Om

Om den Første.

Denne første Artickel haffue wi mange om-
stændige vilkaar at acte / som er / 1. Aarsagen til denne
Guds befalning. 2. Engelen vdsendelse / 3. Guds be-
falning ved Engelen / 4. Huorfaare denne Befalning
skeer / 5. De Josephs Lydighed.

sem om
stændige
vilkaar.

Aarsagen til denne Befalning giffuis tilkiende i det Euangelisten
siger: Der Herodes vaar død. Denne Herodes vaar
den Tiran / som Mattheus omtaler i det andet Capittel / som be-
foel de vise den tid de spurde huor Jodernis Konge vaar født / at de
skulde drage hen / oc oplede den nyfødde Konge / oc komme saa til-
bage igien til sig / naar de haffde fundet hannem. Men fordi at de
vise ickekomme tilbage til hannem igien / effter som de vaare paa-
minte aff Gud / oc Herodes saa sig at vere skuffet / bleff hand fortør-
net oc saare vred / oc der hand vaar kommen hien aff Rom / som
hand bleff kaldet hen aff Keiser Augusto / da lod hand ihiesla alle
smaa Born som vaare i Bethlehem (der som Christus vaar født)
oc i all den Egn der omkring / saa mange som vaare tu Aar gamle
oc mindre end tu Aar / Thi hand meente / at hand skulde drabt oc i-
hieslaget den nyfødde Jode Konge. Men den Tiran bleff skuffet / Thi
der er intet Raad imod Gud. Joseph vaar / effter Guds befalning /
tilforn hendragen i Egypten / met Maria oc hendis Barn Jesu.

1.
Aarsagen
til denne
befalning.

Men huor gaar det Herodes? Denne Tiran / som tilforn
haffde ladet ihiesla tre aff sine egne Sonner / for mistæncke hand
haffde til dem / at de skulde staa effter hans Rige / huor aff Keiser
Augustus sagde i skemts vijs / at hand vilde heller vere Herodis
Guin end hans Son / fordi Joderne slacte ick Guin. De haff-
de nu der effter grummelige ladet ihiesla wtallige mange wstyldige
Born / doer hand ynkelige i stor Alendighed / oc met en bange
Samuittighed / oc saaledis saar hans Tiranni ende / men hans
Tirannies retfærdige Straff saar aldrig ende.

Om denne
Tirans yn-
kelige oc a-
lendige død
sem i Jos
sephs lib:
antiquit: 7.
cap: 9. Item
de bello iu-
daico lib: 2.
cap: 21.

Denne Tirans Kong Herodis endeligt skulde alle Konger
oc Førster paa Jorden betænke / oc lære aff hans skade at bliffue vise /
at de ick forgribe sig imod Gud / oc bruge Tiranni paa de wstyld-
dige: De skulde ligne det naruerendis oc tilkommendis mod huer
andre / och saaledis omgaes met dette naruerendis / at de ick i det
tilkommendis skulde met den wgukelige Herode fornemme aller-

Lærdem aff
Herodis
Endeligt.

H

først

Den Sondag imellem Omstørelsens
størst Sorge oc Bedrøffuelse. Derfor skal huer mand vel lære det
te almindelige Vers.

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem. Det er:
Thvad du gjør oc tager for hende/
Gjør vijslig/ oc see huor det tager Ende.

II. Herrens Engel sendis til Joseph. Her met betegnis først/ at den
Engelens ne Konge Jesus / som da vaar nys født/ ic Menneſte / er ocsaa
vdsendelse. Englenis Herre/ oc Englene ere hans Tienere / De effterdi de ere
vor Herrens Christi Tienere/ da tiene de ocsaa den Christne Kircke/
som er Christi Aandelige legeme. Derfaare siger Apostelen til de
Hebreer: Ere de icke allesammen tienſtaetige Aander/
vdsende til tieniste / for deris skyld som skulde arffue
Salighed. Huad dette er den Christne Kircke en stor ære / at
hun haaffuer Engle til Tienere/ kand ingen fuldkommelige nock be-
tæncke. Hid hører det der David siger i Psalmen: HERRENS
Engel slar Leyr omkring alle dem som frygte han-
nem. Item i en anden Psalme: Hand haaffuer besalet sine
Engle / at de skulde foruare dig paa alle dine Veye.
Her aff kunde wi beslute / at Englene haaffue tuende Embede oc
Englenis bestillinger / som er / at stride aff HERRENS Leyr imod de tvorene
Embede. Aander/ oc vdi Leyren at tiene den Christne Menighed/ oc alle hendis
Lemmer.

Hvad ere wi da Englene plicttige igien? Det lærer oss den
Engel som obenbaredis for Manoach Samsons Fader / oc en an-
den Engel i S: Hansis Obenbaring: De befale at wi icke skulde
gøre Englene Offer / men Gud / hues Tienere baade de oc wi ere
Thi de ere vore Mettjenere/ som dyrcke oc tiene den ene samme Her-
re der wi tiene. Derfaare/ der som du vilt gjøre Englene / som ere
den Christne Kirckis Tienere/ noget til vilie / da effterſolg deris Ex-
empel/ tien oc dyrck denne samme eniste Gud som de tiene/ oc ſtick dig
saa som de gjøre/ met Omgengelse oc Leffnet/ i en ret Kyſthed/ baade
Aandelige oc legemlige. De der som du haaffuer syndet noget imod
din Gud (saa som wi alle synde) da gjør Penitente oc omuene
dig / Da gjør du dem allerstørst Glæde. Thi Christus siger:
Der er stor Glæde i Himmelen iblant Guds Engle/
offuer en Syndere som gjør Penitente. Mere om
Englene høre wi anden tid/ oc synderlige paa S: Michels dag.

Guds

Guds Befalning / som steer ved Engelen effterfølger / som saa
liuder: Stat op oc tag Barnet oc hans Moder / oc
kom tilbage igien i Israels Land. Gud som tilforn haft
de befaleet Joseph at drage til Egipten / oc vige for Herodis vrede
oc tiranni / den samme befaler her / at hand skal komme til bage i
gien i Jodeland / effter at den Tiran er død.

III.
Guds be-
faling.

Endog at Gud kunde vel ved sin Almechtighed beuare Joseph
met Barnet oc hans Moder / imod deris Fiender / dog vilde hand
her at Joseph skulde bruge naturlige Middel: Huor aff wi lære / at
wi icke skulle friste Gud / eller giffue oss selffuillige i fare / naar der er
Narsage oc Velighed til at vnduige / oc mand kand met fluet vnd-
gaa Faren. Men der som det gielder yderlige for noden / saa at
mand icke kand vnduige / da skulle wi befale oss Guds vise For-
suum / Der som hand vil vnderlige redde oc fri oss / saa som hand red-
dede oc fridede tre Mend i den gloende Den i Babilon / da skulle wi
tacke hannem derfaare / met Hierte / Mund oc vort gantste Lessnet.
Men der som hand icke vil saa vnderlige fri oc redde oss / men tilste-
de at wi skulle komme i Fienders Hender / da skulle wi met G:
Staffen oc mange andre Martirer / predicke oc forkynde Guds
godhed / Wi skulle paakalde oc bede hannem om Taalmodighed /
Stadighed oc Frimodighed / oc mit vdi Iden / eller anden Pine
tacke Gud oc betiende hannem / oc beholde Troen til hannem / for-
lade oss vift der paa / at hand skal vederlegge denne forgengelige le-
gemlige Pine / baade nu den stund Pinen varer / met den hellige
Nlands bistand / ved huilcken wi styrectis / saa wi icke falde i Mis-
haab vnder Kaarffet / De siden skal hand oc saa endelige vederleg-
ge den Pine i det tilkommendis Liff / met den euige Glæde oc Salig-
hed. Sordi at G: Pouels Regel den er viff / som saa liuder: I. Timoth: 2.
Der som wi lide met Christo / da skulle wi oc saa reg-
nere met hannem. Den lider met Christo / som baade lider
wstyldelige / oc vnder Kaarffet beholder Troen / Taalmodighed / oc
it fast Haab om en glædelig Seyeruinding. Dette Haab la-
der icke beskemmis / siger G: Pouel til de Romere i det fem-
te Capittel.

XXI. Skulle
icke forære
leuige mid-
del.

Dan: 3.

I. Timoth: 2.

Rom: 5.

Hvorfaare Joseph saar denne Befalning / følger nu effter i disse
Dro: Thi de ere døde som stode effter Barnsens liff.
Det er: Heredes er nu død / som haft sine Hoffgaards Dyentie-
H ij nere /

IIII.
Hui Jos-
seph saar
denne Be-
faling.

Den Søndag imellem Nytt Aars dag

Til Høve
ere gienne
Hycklere oc
Pyentiere.

1. Sam: 22.

Te struet
Exempel
for Høve
fold.

Act: 5.

mere oc Hycklere/ huilcke der vaare beredde effter hans Befalning/ at sla Barnet ihel/ Thi det steer almindelige / at Tiranner haffue gierne saadanne Tienere/ som de ere selff Herrer / huilcke der effters terfølge Doeg/ som effter Kong Sauls tiranske Befalning ihel slog de wstyldige Prestier. Kong Sauls Druantere gjorde meget rettere/ huilcke der de finge befalning / at legge haand paa Herrens Prestier/ da sagde de nyder til. Deris Exempel skulle alle Høve solet satte sig for / som det der er synderlige vart at effterfølge. Thi it Menniskis Tienere skal ick atlyde it Menniske / naar hannem befalis at giøre noget/ som obenbare er tuert imod Gud eller Louen/ huor met hans Samuittighed kand besmittis. Derfaare skal mand stedse holde denne Regel / som saa liuder: Mand skal meere atlyde Gud end Mennisken.

V.
Josephs
Lyndighed.

Matth: 17.

Marc: 9.

Lucc: 9.

Ebr: 1.

NB effterfølger Josephs Lyndighed/ som stod op oc tog Barnet met sin Moder / oc kom i Israels Land. Denne Josephs Lyndighed skulle alle Gudsfryetige satte sig for at effters følge. At Joseph troer denne Engle siun/ oc atlyder Engelen ord/ som befoel hannem at drage i Jodeland/ det giør hand effter Guds befalning / som haffde loffuet sig at ville tale met sine Tienere vdi Drøme. Men effter at Guds Søn er bleffuen it Offer for Verdens Synder / da skal mand kiende hannem alene for den Christne Kirckis Lærere / effter Faderens egen befalning: Denne er min hierte kiere Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre. De Apostelen siger til de Hebreer: I fordum tid talede Gud mange gange oc i mange maade til Fædrene / formedelst Propheterne / men paa det sidste talede hand i disse dage til oss ved sin Søn / huilcken hand gjorde til en Arffuing offuer alting / formedelst huilcken hand skaffte Verden.

Lærdom om
Drøme.

MEN her maatte nogen sige imod: Skal mand intet acce om Drøme/ nu effter at Christus er kommen til Verden? Der svarer ieg saa til: Mand skal ick søge den Christne Kirckis Lærdom vdi Drøme/ effter at Christus er kommen til Verden / huorfor at Giendøbere bør at straffis oc dømmis/ som søge Saligheds Lærdom
ide

i de obenbaringer som de saa i Drome. Ordet er dig nær/i din
Mund / siger Paulus. Dernast siger ieg / at somme Drome ere
 1. naturlige / som komme aff Vædskens atskillige stück i Menniskens
 Legeme / demnem forbiudis oss ick at tro. Fordi aff dem kunde
 forstandige Læger tit oc offte forkynde oc sige om de Slinge / huad
 2. heller de skulle leffue eller dø. Der foruden ere nogle Drome/
 som ere foruidentende oc betegne noget som enten er fremfaret / eller skal
 efterfølge / disse Drome befale noget enten giøre eller lade / Om
 demnem skal du domme aff den endelige sag oc mening. Hoffuer drø
 men en god endelig Sag / som kommer offuer ens met Guds ord oc
 vilie / da maat du vist tro at den Drom er enten aff Gud / eller aff
 de gode Engle. Men strecker Dromen sig hen til en ond ende / det er /
 om hand befaler dig at giøre noget / som ick kommer offuer ens
 met Guds ord oc vilie / da vid at hand er dig paakommen aff Dieff
 uelen / derfaare skal du fly den / saa som Hugormens ord oc tale.
 Met saadan en Drom bleff Gregorius Passue besuegen / som aff
 en Drom indstickedede Messer for de Døde.

Rom: 10.

Atskillige
 Dromie.

Gode Drø
 me.

Onde Drø
 me.

Gregorius
 Drom.

Om den Anden.

EX Joseph hørde at Archelaus vaar Kon
 ge i Jodeland i sin Faders Herodis sted / da
 befryctede hand sig at komme der hen. See her /
 Joseph er vndgaæn aff en Fare / nu kommer hand i en anden / oc
 faar atter trost igien aff Gud / i det at hand faar befalning at drage
 til Nazareth / Saa kommer der altid en ny fristelse effter den frem
 farne Husualelse / och saa kommer atter Husualelse som formilder
 den fremfarne Bedrøffuelse. Vi tørre ick vente oss andet saa len
 ge som wi leffue i Verden. Seneca siger : Sorge oc Vælsst vige
 for huer andre / men Sorgen er store. Saa fornemme de aller
 helligste Menniske i den Christne Kircke foruandling paa Fare oc
 Redning / paa Sorge oc Glæde. Exempel haffue wi alle steder
 nock for Byen. Huad maatte Abraham / Isaa oc Jacob lide
 Huad leed Joseph i Egipten? Huad ville wi sige om Kong Dauid
 De maatte lide stor bedrøffuelse / oc finge Husualelse / saa kom at
 ter sorgen igien / och saa Trost oc Husualelse / Ja met saa ord at sige:
 Det haffuer sig saa i den Christne Kircke / at de Gudsfrættige maa
 daglige vente sig foruandling.

Den Christ
 ne maa ven
 te sig altid
 Lydens oc
 Wlydens
 foruandling.

Seneca.

Sorge kom
 mer altid oc
 flytter om
 den.

Hij

Men

Den Søndag imellem Omfærelsens

Men huorfaare tilsteder Gud det ? Der til ere

Sager hui de
Christus
Lycke oc W
lycke er saa
vysdig.

L.
Menniskens
giffu.

Psal: 119.

tre drabelige Sager. Den første er Menniskens (som er fremmet her i Verden) eget nytte oc gaffu / Thi der som it Menniske skulde altid trengis met Kaarffet oc Siemordighed / da skulde det slat fortuile oc falde fra Gud. Tuert om igien : Der som det altid skulde haffue gode dage / oc lykkelig Metgang effter sin villie / da skulde det opheffue sig aff sin Lycke / oc hoffmodelige vige fra Gud. Derfaa re legger Gud oss nu Kaarffet paa / nu trøster hand igien oc husualer / at hand saaledis kand holde oss i sin fryet. Dauid siger : Det er mig kiært HÆre / at du haffuer ydmyget mig / at ieg kunde lære din Ræt. Dette sagde Dauid ick den tid der hand plagedis oc trengdis met Kaarffet / men den tid Modgangen vaar offuerstaaen / oc hand haffde faaet Husualelse effter bedroffuelse. Der som Dauid haffde altid hafft Fred oc Ro lighed / da haffde hand ick vist huilcken en god ting Kaarffet er. Der som hand oc altid skulde veret vnder Kaarffet / da haffde hand slat fortuilet oc faldet fra Gud.

Psalm: 119.

Psal: 32.

Psal: 50.

Psal: 121.

Proverb: 13.

Den anden Sag / huorfaare Gud vil at Bedroffuelse oc Husualelse skulle saa komme effter huer andre / er denne : Den christne Kircke trengis met Kaarffet oc vnder Kaarffet begerer hun hielp aff Gud / hun fries igien aff Kaarffet / paa det hun skal tacke oc ære Gud / som hende hielper oc redder. Dette giffuer Dauid tilkiende i Psalmen huor hand siger : Du est min Beskermelse / Benar mig i Bedroffuelse oc Modgang / at ieg kand prijse dig / naar ieg frelsis. Item i en anden Psalme : Paakald mig i din Nød / Jeg vil hielpe dig / at du skal tacke mig. I disse ord haffue wi try ting at acte : Det første 1. huad de Gudfryetige skulle giøre i all deris modgang. Paakald mig siger hand / det er / Aff mig skalt du begere hielp / du som est vnder Kaarffet. Her aff er Dauids betiendelse kommen / der hand siger : Min hielp er aff HÆren / som skaffte Himmel oc Jord. De Salomon siger : Guds paakaldelse er it faste Slaat / til det lober den Retsfærdige. Det andet er : Jeg vil fri dig / du som paakalder mig vnder Kaarffet. Men her skal mand ick scriffue Gud tid eller maade for / huorledis oc naar hand skal redde oss. Det tredie er : Du skalt tacke mig. Det er / naar du est reddet oc hielpen / da skalt du betiende dig at vere befriet ved

min

min hielp / du skalt tacke mig for din hielp / du skalt prisse mig / med
Herte / Mund / Bekjendelse oc dit gantste Løffnet.

Den tredie Sag / huorfaare Gud vil at Bedrøffuelse skal
komme iblant Glæde her i Verden er / Paamindelse oc atuarsel / saa
at wi skulle ligne det gode oc onde wi hæffue oc lide i dette Liff / med
det gode oc onde som skal vederfæris oc lidis effter dette Liff. Naar
Kaarset trenger dig / da betenck huilcken wiidelig Pine de skulle lide
som fordomis. Naar du hæffuer Lycke oc Metgang / da betenck
oc ihukom den euige Lycksalighed oc Glæde / som alle de Gudfryeti-
ge skal vederfæris til euig tid. Derfaare skulle wi aff Lyckens wsta-
dighed i dette Liff / opuectis at tencke paa det euige Liff oc vort rette
Faderne land. Thi saa lenge som wi ere her i Verden / da gaar det
offlige som veyfarendis oc vandrendis Folck. Lige som de komme aff
en fare i en anden / oc om de hæffue en dag Lyck oc Glæde hos gode
Gjester oc Venner / saa kommer strax den anden dag Gienuordig-
hed oc Bedrøffuelse / der ligger Skælcke i laue for dem / der er Koff-
Mord oc Døden at befrygte : Lige saa er det fornøden at den christ-
ne Kirckis Indbyggere oc Lemmer / som ere fremmede oc vandrendis
her i Verden / maa lide oc forsøge meget / baade ont oc gaat / baade
Lycke oc Wlycke / Fordi Dieffuelen som er den christne Kirckis Gien-
de / hand hæffuer sine Spendere alleuegne vde som ligge i Laue for
den Christne Menighed. Derfaare scriffuis i den Epistel til de
Hebreer i det trettende cap: Wi hæffue her intet vist Hiem /
men wi søge effter det tilkommende.

3.
Paamindelse
oc foru-
dende.

En lignelse.

De Christne
skulle meget
forsøge.

Heb: 13.

Derfaare / saa tit som wi komme ihu at disse Verdslige ting
ere saa wstadige i dette Liff / da skulle wi sucke op til det Himmelske
Jerusalem / vort rette Faderne land oc føde By / i huilcket wi skul-
le i fremtiden hæffue alt gaat offuerflødelige / foruden noget Ont el-
ler Modgangs beblandelse. Saa lenge som wi ere i denne Ver-
den / huad heller wi hæffue Modgang eller Metgang / da lader off
beholde Troen oc en god Samuittighed / oc befale off vor alierus-
siste Himmelske Faders gode Forsium / oc det vdi en ret sand Guds-
fryet / i Bon oc Paakaldelse / i Tacksigelse / i Slitighed / i vort Kald
som huer er Kaldet til / i Taalmodighed vnder Kaarset / oc i it sta-
digt Haab til en sand Forløsning oc den euige Salighed / som off
er tilfagt / ved vor eniste Saliggjorere Jesum Christum / dette
Haab lader off ick bestemmis / Thi den euige Sandhed / som er
Jesum Christum / hand baade vil oc kand holde sit løfte / oc giffue
det hand hæffuer løffuet.

Kardom.

Rom: 8

Den Sondag imellem Omstarelsens

Wads befa-
ling til Jo-
seph/ at dra-
ge til Nazare-
th.

Wetterfølger i Texten : Joseph fick befallning aff Gud i en Drom / oc drog de steder i det Galileiske Land / oc kom oc bode i den stad som kaldis Nazareth. Her saar atter den bedroffuede Joseph Trost oc Husualelse aff Guds befallning / som biuder hannem at drage til den By Nazareth. Her see wi huor Joseph oc Maria haffue tit oc offte Morgang oc Husualelse iblant huer andre / Nu det ene / nu det andet / Efterdi da at de ere den chrisne Kirckis figur oc billeder her i Verden / da tørre wi icke andet vente oss / saa lunge som wi ere i dette Liff. Derfaare er det ret sagt der Job den forsøgte Christi Ridder oc Krigs mand siger : Vort Liffnet her i Verden er en idelig Krig / oc er fult aff Sorge oc Bedroffuelse. Men huorsaare HERren vilde at Joseph oc Maria skulde bo i Nazareth / forklarar Euangelisten / i det hand siger : At det skulde fuldkommis som er sagt ved Propheten : Hand skal kaldis Nazareus. Det er / affskild fra de tvorene / oc vere HERren hellig.

Christus
kom til Na-
zareth.

Om den Tredie.

HORsaare Christus skulde kaldis Nazareus vil ieg forklare / naar ieg først saar fremdraget i Scriften / huor dette vaar prophetet oc spaaet / Thi der ere nogle som sige at disse ord findis ingen sted vdi Scriften. Men paa det at wi kunde dette forstaa foruden vildfarelse / da skulle wi vel mercke denne Regel. Alt det lofflige / ypperlige oc krafftige som tilleggis Christi Figur oc Foruindende i det gamle Testamente / det kommer rettelige fuldkommelige oc Mandelige offuer ens med Christi Person / som er fødte aff Jomfru Maria / oc tilleggis hannem med rette. Thi huad loffligt som sigis om Christi Figur / det sigis oc om Christo / fordi at Christi Person betegnis ved Figuren. Denne Regel stadfestis med mange Exempel. I den anden Mose Bog / i det xvij. Cap: Kaldis ic Altare som Moses haffde bygde / HERren / det er Gud / fordi det vaar en Figur som betegnede Christum / som er sand Gud. Item i den samne Bogs xxvij. cap: staar at Aaron oc hans Sønner skulde berede Lampen oc Luse

En merckelig
Regel.

Regelens
forklaring
oc stadfæstelse
Exod: 17.

Exod: 27.

Pinsestage saar H E X X E N / her kaldis Pactens aref H Erren /
oc neffnis met Christi naffin / fordi at Acken betegnede Christum
som er en H Erre oc Gud. Derfaare giffuis dette naffin H E X re /
det er / Gud / de Figurer oc Tegn i det gamle Testamente / for den
Personis skyld som de betegne oc bemercke. Lige saa oc Samson
som vaar en Figur oc foruiddende om Christo / hand kaldis aff En-
gelen Nazareus / Thi saa siger hand : Erit Nazareus Dei , Hand
skal vere Guds forloffuede eller vdualde. De om Ioseph / som in-
gen haffuer tuil paa / at hand io vaar en Figur til Christum / scriff-
uis oc saa at hand vaar Nazareus fratrum suorum , det er / en besynder-
lig oc vduald for alle sine Brødre. De Nazarener som Gud haff-
de giffuet sin synderlige Lov om / som der staar i Mose fierde Bog /
de vaare oc saa en Figur oc foruiddende om Christo oc hans Lem-
mer. Her aff kun vi klarlige beslute / at Mattheus Euangelista haffuer
sagt ret i det hand siger at Propheterne haffue sagt tilforn / at Jesus
skulde kaldis Nazareus. Nu ville vi fremdelis sige / huorfaare
Gud vilde at Jesus skulde kaldis Nazareus / oc der til kand opreg-
nis sem Sager.

Ind : 13.

Gen : 49

Num : 6.

sem Sager
hui Christus
kaldis Na-
zareus.

Den første / fordi at Nazareus vaar it naffin / met huilcket
alle de kaldedis oc neffnis som bode eller vaare fødte i den By Na-
zareth / lige som de der Bo i Kiøbenhaffin kaldis Hafnienses , Kiø-
benhaffinske. Saa kaldis Christus Nazareus / for hand vaar
opfødt i Nazareth. Met dette naffin vilde Gud paaminde alle
Gudfryctige / at de skulle vide sig at vere fremmede vandrendis
Solck her i Verden. Thi lige som Christus kunde icke bliffue oc bo
i sit Faderland oc sin Fødeby Bethlehem / for stor forfølgelse /
men vaar nødte til at vandre til Egipten / oc komme der fra tilbage
til Galilæam / oc opfødis i Nazareth : Saa skulle alle hans Lem-
mer fornemme lige saadan Lycke / oc skulle aldrig bo nogen sted
tryggelige / vden hos Nazarener / det er / hos dem som ere affskilde
fra Verdens vguddelighed / oc ere H E X ren hellige. Thi dette ord
Nazareus bemercker saa meget som affskildt fra det onde / oc hel-
liggiort eller viet til at tiene Gud.

1.
For hand
vaar opfødt
i Nazareth.

Den anden Sag / huorfaare Gud Fader vilde at Jesus skul-
de kaldis Nazareus er / at dette naffin skulde betegne oc bemercke /
huordant hans Leffnet oc omgengelse skulde vere. Endog at vor
H Erre Christus icke holt alle de Ceremonier som Nazarener vaa-
re befaledede i H E X X E N S Lov / dog vaar hand en ret sand
Nazarener / met sit Leffnet oc Omgengelse. Huo som vilde
giøre H E X X E N noget Løfte / oc vere Nazarener / effter

2.
Nazareus
bemercker
Christi Leff-
net.
Num : 6.

Nazarener
Regel.

Den Sondag imellem Omstørelsens

Mosi Lov / hand skulde først affholde sig aff Vin oc stærck Drick / 1.
 oc iche ade Vindruer / Ruser / eller noget som giordis aff Vin
 druer. Dernast skulde der iche komme Sax eller Ragetniff paa 2.
 hans Hoffuet eller Sleg. For det tredie skulde hand iche røre ved 3.
 døde Lig eller noget iwrent. Der met betegniss først affholdt aff
 Riidsens vellyst. Dernast at mand skal holde sig aff Hoffmod oc
 Legemens pral. For det tredie at mand skal fly alle Dieffuelsens
 iwrene Gierninger. Her foruden skulde Nazareer met viffe Cere 4.
 monier oc Offer giordis HEXren hellige / huor met der betegniss
 Menniskens Aandelige forening met Gud / som seer ved Troen.
 Saa vaar Christus en ret Nazareus / For hand holt sig iche ale
 niste aff all Riidsens losaetighed oc vellyst / aff Hoffmod oc Pral
 oc aff alle Dieffuelsens iwrene gierninger : Men hand oesaa giord
 de sig HEXren hellig / met sit gantske Liff oc Leffnet / ved en sand
 oc fuldkommen Lydighed / hand offrede iche Diur eller Queg / men
 sig self / til it Offer som vaar Gud fuldkommelige behageligt.
 Derfaare haffuer Jesus Christus meget bedre Xat til at kald
 dis Nazareus / end de som kaldedis Nazarener effter Louen.

Christus en
 ret Nazare
 us,

3.
 Christi Em
 bede oc Be
 stilling.

Den tredie sag / huorfaare Christus skulde kaldis Nazare
 us er / hans Embede. Thi denne Nazareners Jesu Christi Em
 bede oc bestilling er / at hand alene skal frastille / helliggiøre oc vier
 alle dem som skulle affstillis fra denne Verdens iwrenlighed / oc bliff
 ue HEXren hellige / huilket der vederfaris alle dem som tro paa
 ham.

4.
 Christi typ
 perlighed
 for alle
 Menniske.
 Gen: 42.

Den fiende Sag hui Gud Fader vilde at hans Son skulde
 kaldis Nazareus er / hans ypperlighed oc værdighed iblant sine
 Brødre / det er / iblant Jøderne oc alle Menniske. Thi lige som
 Joseph kaldis i Mose første Bog / Nazareus fratrum suorum, det er / en
 besynderlig oc vdualt iblant sine Brødre / for hand haffde Myn
 dighed offuer dem met sin Herlighed oc Ære : Lige saa kaldis Chri
 stus met rette en Nazarener / det er / en besynderlig oc vdualdt Mand
 at ansee for alle Menniske i Verden. Thi hand som er en sand Gud
 oc it puer Menniske / en sand Gud oc Herre / offuergaar met sin Yp
 perlighed / alle Engle oc Menniske.

5.
 alle
 efterfølge
 Christi Ex
 empel.

Den femte Sag / huorfaare hand skulde kaldis Nazareus
 er / at dette navn skulde vere en betegnelse oc paamindelse / at alle
 Menniske skulde efterfølge hans lofflige Exempel. Thi lige som
 hand er en Nazarener / saa skulle oc alle Christne / som ere i hans
 Aandelige Legeme vere Nazarener / det er / affskilde fra Verdens
 iwrenlighed oc vere Herren hellige / ved Troen til Jesum Christum.
 De den

De denne Christi efterfølgelse kaldis Helliggiørelse / huilcken rette-
lige er / at Mennisket affstil sig fra Hedenst wremlighed oc vanhel-
lighed / ved Kiødsens drabning. De forener sig met Gud ved en
liffactig Tro / en retsindig Kiærlighed / en brendendis fyrig Bon-
oc en gudelig Effterfølgelse. I denne Helliggiørelse staar den ret-
te Christendom / oc huoden haffuer / hand kaldis i Scrifften hel-
lig / affskildt / vdualdt etc.

Helliggiø-
relse huod
det er.

Christendos
men huor i
hand staar.

De her skal mand besynderlige vel mercke / det som Scriff-
ten taler om den Nazarener Samson. Der hans Haar bleff aff-
raget / det er / den tid hand offuertraadde Nazareneris Løw oc
Løffte / da miste hand sin Styrcke / oc kom i sine Fienders Hender /
huilcke der plagede hannem som dem selff lystede : Vige saa / naar
en Christen fortradelige offuertrader sit Christendoms Løffte / da
mister hand sin Vandelige Styrcke / imod sine Fiender / som ere / Kis-
det / Verden oc Dieffuelen / saa at de saa maet met hannem / regere oc
haffue Herredøme offuer hannem lige som dem selff lyfter. Men
lige som den tid Samsons Haar vaaxte paa ny / det er / den tid
hand ved Penitenke betenckte sit Løffte oc holt det / da fick hand sin
Styrcke igien / huor met hand offueruant sine Fiender : Vige saa
huer christen / der som hand (effter hand haffuer offuertraadt sit
Løffte som hand gjorde i Daaben) kommer til det igien / ved en al-
uerlig Penitenke oc omuendelse til Gud / da faar hand sin Styrcke /
met huilcken hand skal offueruinde sine Vandelige Fiender / ved vor
Herre Jesum Christum.

Om Sam-
son som
oc kaldis
Nazareneris.
Iud : 16.

Gud Fader vordis naadelige til / for vor rette Nazareners
Jesu Christi skyld / at giøre oss til rette Nazarener / det er / hand aff-
stille oss fra Verdens wremlighed / giøre oss sig hellige ved
Troen til den samme Jesum Christum / huilcken met
Faderen oc den helligVand see Ære / Krafft
oc Herlighed i all Ewigbed /
AMEN.

Paa

Waa Christi obenbarellis

dag / Euangelium Matthei i det
II. Capittel.

DE X Jesus vaar
født i Bethlehem i Jodeland/ vdi
Kong Herodis tid / See / da kom-
me de Vise aff Østerland til Jeru-
salem/ oc sagde: Huor er den ny-
fødde Jødernis Konge? Wi haff-
ne seet hans Stjerne i Østerland/ oc ere komne at til-
bede hannem. Der Kong Herodes det hørde / bleff
hand forfærdet/ oc all Jerusalem met hannem. Oc
hand lod forsamle alle de ypperste Prestes oc Scrifte-
floge

floger iblant Folket/ oc vdsprurde aff dem/ huor Christi
 skulde fodis? De sagde til hannem: I Beth-
 lehem i Judeland. Thi der staar saa screffuet ved
 Propheten: De du Bethlehem i Judeland/ est inge- *Mich: 5.*
 lunde den mindste iblant Juda Forster. Thi aff dig *Iohan: 7.*
 skal mig komme en Forste/ som skal vere en Herre
 offuer mit Folk Israel. Da kaldede Herodes de
 Vise hemelige/ oc vdsprurde aff dem flitelige/ naar
 Stiernen haaffde ladet sig tilsiune? De hand vjssde
 dem til Jerusalem/ oc sagde: Reiser hen/ oc spörger
 flitelige effter Barnet/ De naar i det finde/ da siger
 mig det/ at ieg oc saa kand komme oc tilbede det. Der
 de haaffde hört Kongen/ droge de bort. De see/ Stier-
 nen som de haaffde seet i Osterland/ gief hen saare
 dem/ indtil hun kom/ oc stod offuen offuer som Bar-
 net vaar. Der de saae Stiernen/ bleffue de gantse
 glade/ oc ginge ind i Huset/ oc funde Barnet med sin
 Moder Maria/ De de fulde ned oc tilbade det/ De
 oplode deris Liggende Sæ/ oc skenckte hannem Guld/
 Røgelse oc Myrrha. De Gud besöel dem i en
 Drom/ at de skulde icke drage til Herodes igien. De
 de fore en anden Vey til deris Land igien.

Forflaring paa dette Euangelium.

Denne Høytid kaldis vdi Kircken *Epiphania*
 Domini, det er / HÆrens Obenbarelses. Thi effter *Denne Høytids navn.*
 at den Christne Kircke haaffuer holdet Fest oc Høytid/
 om HÆrens Tilkommelse oc hans Gødzal/ haaffue
 de hellige Fadre anseet det for gaat at vere/ at oc saa
 tillegge oc holde denne Høytid/ paa det at de kunde oc saa lære den
 Christne Kircke/ om Christi mangfoldige Obenbarelses i Riødet.
 Sire Aarsager sætte de huor saare at denne Høytid kaldis HÆ-
 rens *Aarsager
 har denne
 Høytid kaldis
 den obenbarelsens Høytid.*

Paa Christi

1. rens obenbarelse/ iblant huilcke den forste er / at hand paa denne dag obenbaredis faar de Vise / som leete effter hannem / oc funde
2. hannem formedelt Stiernens stin oc veyvisning. Den anden Sag / at paa denne dag obenbaredis hans Herlighed vdi hans Daab / der hand vaar in oc tiue Aar gammel / formedelt Fadersens Vidnesbyrd / som raabte ned aff Himmelen / oc sagde: Matth: 3. Denne er min hierte kiere Son / i huilcken ieg haaffuer Behagelighed. De ved den heiliglands sunlige obenbarelse
3. offuer hannem. For det tredie / at paa denne samme dag / it Aar der effter / obenbaredis hans Herlighed i it Brøllup / der hand omuende Vand til Vin. For det fierde / at vdi hans xxxi. Aar obenbaredis atter hans Herlighed / der hand spisede fire tusinde Mand met sin Brød oc nogle sinnaa Fiske. Disse obenbarelses tiene alle der til / at de beuise oc lære / at Christus er alle deris rette Messias oc Frelsere / som tro paa hannem / oc at samme obenbarelses skulle opuecke Troen vdi oss / saa at wi visselige forlade oss der til / at wi faa Salighed ved hannem.
- 4.

De dette maa vere sagt om Aarsagen til denne Høytid / Nu ville wi gaa til Euangelium / huilcket der indeholder Historien om Christi forste obenbarelse / som er / huorledis hand obenbaredis faar de Vise aff Østerlandene / det er / faar Hedninge / paa det wi kunde vide / at Christus met sine Belgierninger oc Fortieniste / oesaa hører Hedninge til. De er Summen paa dette Euangelium / at de Vise komme aff Østerlandene til Jerusalem / at lede effter den nye fødte Konge / Men der de ick funde hannem der / droge de frem bes der / effter som Stiernen visde dem / huilcken der gick saare dem / ind til de komme til Bethlehem / huor de funde Barnet / forærede det / oc offrede det deris kaastelige Gaffuer oc Skenck. Der effter bleffue de paaminte aff Gud / oc droge en anden Vey hjem til deris Land. Vi ville forhandle i dette Euangelio tuende Artickler / som ere:

Den Første.

Historien met sine omstendige vilkaar oc Lærdomme / som ere mange.

Den Anden.

Om Historiens Nytte oc Brug / oc en Aandelig vdydning paa de Visis Gaffuer oc Skenck.

Om

Om den Første.

Ene næruerendis Histories omstendige vilkaar ere mange / aff huilcke huert i besynderlighed haaffuer sin synderlige Lærdom oc Formaning.

Ala siger først Euangelisten: Der Jhesus vaar fødte i Bethlehem i Jodeland / vdi Kong Herodis tid. See da komme de Vise aff Østerland til Jerusalem / oc sagde: Huor er den nyfødde Jøderis Konge? Vi haaffue seet hans Stierne i Østerlandene / oc ere komne at tilbede hannem.

I.
Naar oc
huor saare
de Vise
komme til
Christum.

Her giffuis oss try stycker at betencke / som er 1. Tiden / naar Christus bleff obenbaret saar de Vise. 2. De Visis vilkaar. 3. De huor saare de komme til Christum.

Tiden giffuis tilkiende / i det Euangelisten siger: J Kong Herodis tid. Fordi at den Kongelige Spir vaar nu tagen fra Juda / oc Christus skulde efter Propheternis spaadom / paa den tid fødte. Naar mand saaledis ligner tilhobe Prophetierne om Christi fødte / oc Tiden paa huilken hand bleff fødte / da haade stamfutis Jøderne / som endnu foruente Messiam: De de Gudfryctigis Tro styrckis / at de visselige tro oc forlade sig til / at den samme som de Vise lede efter / hand er den rette oc sande Messias.

I.
Tiden / naar
de Vise
komme.

De Visis vilkaar vaare saadanne: De vaare ick Jøder / men Hedninge: Huor vdaß wi lære / at den vor nyfødde Konge som er fødte i Bethlehem / hører ocsaa Hedningene til / huilcke der ocsaa her paamindis / at de efter de Visis Exempel lede efter Christum / oc tilbede hannem.

2.
De Visis
vilkaar.

Her foruden kaldis de ocsaa Magi, det er / vise Mænd / met huilcket naffn deris Værdighed oc ypperlige Stat betydis. Thi Magus er it Hebraiskt ord / oc mercker at betracte oc lære / huilcke thi stycker besynderlige hørde til Konger oc Prestes. Her vdaß er det kommet / at de Perser kaldede deris Konger oc Prestes Magos, det er / vise Mænd.

3.
Zui de
dis Vise.

For huad endelig Sag skuld de Vise komme til Christum / giffue de self tilkiende / i det de sige: Vi ere komne at tilbede hannem.

3.
Huor saare
de Vise kom
me til Chri
stum.

Paa Christi

hannem. Her ere saa Ord / men det er en saare herlig stor be-
 tiendelse som besatter meget. Thi i det de ville tilbede denne nyfødde 1.
 Konge betiende de hannem at vere en sand Gud / huilken alene bør
 at tilbedis oc paatalsdis: De betiende hannem at vere it sant Men 2.
 niste: De betiende hannem at vere en Person / Gud oc Mand: 3.
 De betiende hannem ocsaa at vere Hedningers Konge oc Salige 4.
 giørere. Denne betiendelse fødis aff Troen / ved huilken Tro
 de Vise bleffue retfærdige oc salige. Aff denne Tro tilbede de
 Christum.

Lærdoms
 her aff.

1.

Hvad skulle wi her aff lære? Vor HEXre Christus ligger
 vdi en Krubbe foractet aff sit Folk / men de Vise som hassue deris
 oprindelse vdaß Hedningene / komme at tilbede hannem: Huor met
 her giffuis tilkiende / at endog Christi Xige er ick aff denne Verden
 saa er det dog alligeuel it ypperligt oc gantste ærefult Xige / Ja it
 Himmelskt Xige / huilket mange skulle anamme oc betiende / som
 ick lade sig forargis aff den vduaartis anseelse saar Verden. Wi
 2.
 skulle ocsaa effterfølge de Visis Exempel / at wi aff en stadig Tro be-
 tiende Christum oc tilbede hannem / saa bliffue wi ved Troen rets-
 færdige oc salige / som de bleffue.

II.
 Hedninge
 lede effter
 Christum.

Steden.

Det andet omstandelige vilkaar er / at de Vise komme til Jeru-
 salem oc lede der effter Christum den nyfødde Jødernis Konge.
 Jøderne som daglige hassde Propheternis Scrift oc Bøger i Hen-
 derne / huilke ocsaa Guds Ords hemlighed vaar besalet / de
 snorecke oc soffue tryggelige hen / oc søge eller lede intet effter
 Christum / Men de som effter Jødernis Mening oc Dom / intet
 høre til Guds Kircke / de lede effter hannem? Men huor lede de eff-
 ter hannem? I den Kongelige Stad Jerusalem / oc der de komme
 der hen oc høre intet om denne nyfødde Konge / hassuer deris Tro
 faaet ick liden Fristelse oc Stød / Men dog alligeuel oprette de oc
 trøste sig met det Tegn som de hassue seet / som er Stierne. Thi
 saa sigede: Wi hassue seet hans Stierne i Østerlan-
 dene / De hassde vden tuil lært aff Daniels Prophee / som
 hand lod effter sig vdi Persen / at naar Christus skulde fødis / da
 skulde saadan en Stierne betegne Tiden at vere for Naanden.

III.
 Hvad
 Christus
 er for en
 Konge.

Det tredie omstandelige vilkaar er stitelige vart at acte / For
 det lærer oss hvad Christus er for en Konge / Thi lige som
 Krubben der hand laa vdi / giffuer tilkiende at hans Xige
 er ick

er icke aff denne Verden: saa lærer den Stierne som lader sig til-
siuue paa Himmelen / at hand er en Himmelsk Konge. Delige
som Krubben lærer / at hand er ringe oc foractelig for Verden: saa
giffuer Stierne off hans Xigis Maieftet oc Herlighed at beten-
cke / at wi der met kunde styre oc formere vor Ero / saa at den sken-
dige Foractelse / som hans eget Folk hannem beuifer / icke skal oesaa
giore hannem foractelig for oss / at wi skulde foracte hannem saa
som at dette Folk endnu paa denne dag gior / som bliffue bestandige
vdi deris Foractelse / oc forfølge Christum.

HER spørge nu somme / huad dette vaar for en Stierne / oc somme sige it oc somme it andet / Men dette er
viist / at denne Stierne skillis met try vilkaar fra de naturlige Stier-
ner / som er først hendis sted / der næst hendis gang / det tredie hendis
stin. Hendis sted vaar / at hun haaffde sin gang nedre vdi Varet oc
icke paa Firmamentet hos de andre Stierner / ellers kunde hun icke
haaffue viist vandrendis oc veyfarendis Folk Veyen. Hendis gang
vaar / at hun icke gick trint omkring paa Himmelen som de andre
Stierner / men hun gick ret frem lige som en Veyuisere / Lige som
den Ildstytte oc Skyfytte drog ret frem for Israels Folk / der de
ginge aff Egipten. Hendis stin gior oesaa skilsmysse imellem hende
oc andre Stierner. Fordi andre Stierner de stinne aleniste om
Natten / men denne Stierne stinde oesaa om Dagen. Derfaare
haaffuer det icke veret nogen ret naturlig Stierne / saadan som de
andre Stierner der side paa Firmamentet. Huad da? Vaar det
en Comete? Det sinis vel at hun skulde veret saadan som en Co-
mete: Men der er ingen tuil paa / at det io vaar Guds Engel / saa som
Epiphanius vidner. Hand obenbarede sig i en Stiernis lignelse / at
1. hand baade vilde giffue tilkiende / at Christi Xige vaar it Himmelske
2. Xige / oc at Christus er det rette Lius oc Stierne / som aleniste før-
rer Mennisten aff Mørckhedens Xige ind vdi sit arefulde Xige / i
det hand optender for dem sit Ords lius / oc den hellig Mand oplu-
ser Mennistens Hjerter / Huorfaare Zacharias kalder Christum
Opgangen aff det Høye / som stin saar dem der side
vdi Mørcke oc vdi Dødsens skugge. De Johannes siger / at
hand vaar det sande Lius / som opluifer alle Menni-
ske der komme vdi Verden.

Om stier-
nen / huad
det vaar
for en.

Stiernens
sted.

Stiernens
gang.

Exod: 14.

Stiernens
stin.

Denne Stier-
ne vaar Guds
Engel.

Luc: 2.

Joh: 1.

Paa Christi

IIII.
Om Herode
oe Jeru-
salem
Jndbyg-
gere.

Det fierte omstandige vilkaar er / om Herode oe den gantste Jeru-
salems Stad. Der Herodes det hørde bleff hand for-
færdet oe den gantste Jerusalems Stad met hanem.
Herodes frycter at Kongeriget skal tagis fra hannem / oc giffuis
denne nyfødde Konge. Thi hand forstod iche at Christi Rige skal-
de vere i Himmelen oc iche aff denne Verden / derfaare suonger
den Christne Kircke:

Herodes du onde Siende grum/
Hui frycter du saa for Christus kom?
Hand søger ey dødelig Konge Rige/
Som giffuer oss Himmerig alle til lige.

Her straffis oe fordommis Jerusalems Jndbyggeris Forsom-
melighed oc Wacknemelighed / huilcke aff Ridsommelighed for det
megle onde som de haaffde lidt/vaare nu aldelis fortuilde / oc haaffde
nu intet Haab om nogen forlestning eller Hielp. De vilde heller
leffue vnder den wgdelige Kong Herodes / vnder traldom oc tienis-
te/end de vilde ananne den nyfødde Konge/som forde met sig euig
frihed. Saadan er Meniskens forderffuede Natur/at de mene at det
er meget bedre at behaalde timelig Fred oc Velsart/end at met nogen
Liffs fare ananne Christum vor Saliggerere.

V.
Herodis oe
Phariseer-
nis for-
samling.

Det femte omstandige vilkaar er / om Herodis oe de ypperste Pres-
ters forsamling / disligeste om Michæ Prophetis Prophetia.
Herodes som ellers vaar den sande Religions oc Guds Ords be-
spaatere/bliffuer nu forfærdet oc spør aff Prophetierne huor Chris-
tus skulde fedis. Thi der hand hørde de Visis Spørmaal / da
tencker hand strax at den som de spørre om / er visselike den Messias
som Gud haaffde loffuet oc tillsagt Israels Folk.

Herodis
de wgdelige
loste
Scrifften.

Men huad giore de ypperste Prester / de suare rettelige aff
Scrifften oc føre frem Michæ Bidnesoyrd / endog at de siden sæt-
te sig daarlige oc haardnackelige imod den gantste hellige Scrifft.
Saa gaar det daglige met de Wgdelige / de holde meget aff den
hellige Scrifft / all den stund hun iche siunis at imodstaa deris
wgdelige Affect oc Begiering : Men naar hun klager offuer de-
ris Synd / naar hun nedtrycker deris Hoffmod/ naar hun faares
giffuer Døden oc Fordømmelsen / Endelige / naar mand faares
giffuer noget vdaaff Scrifften / som er imod den vedtagne seduane/
Lærdom oc Meniskens stiel / da begynde strax de Wgdelige at
storme oc bruse / der tiendis iche lenger Christus oc hans Ord / men
bespaat

bespaattis oc forattis. Vore Papister bekiende met oss paa denne dag at Christus er Guds eneste Søn / at hand haaffuer anammet Niemisselig Natur / oc at hand er en Person vdi tuende Naturer: Men naar mand begynder at lære om Christi Embede oc sige / at hand er alene Christus / hand er alene Jesus / det er / hand er alene vor Saliggjorere / ypperste Prest oc Talsmand / oc at ingen kand bliffue salig / vden den som bliffuer retfærdig for medelst Troen til hannem : Da begynde de strax at storme oc bruse imod oss / fordi at deris vedtagne seduane / Vardom / Ceremonier oc stück kand icke bliffue ved mact / naar mand saa lærer om Christi Embede. Derfaare foruende somme aff dem Scrifften / somme forskiuende hende stat oc aldelis / oc forfølge dem met Suerd oc Ild / som rettelige oc vden Falskhed fremføre Christum oc hans sande Ord / lige som de Scriffteloge oc ypperste Prester / huilcke først met Simeon oc Anna suare her rettelige vdaff Scrifften / oc der efter lige som galne Soldt aldelis forsage Troen til Christum / oc forfølge hannem met sine Tienere. Saa er det icke nock at Papisterne komme offuer ens met de retfærdige Lærere / vdi nogle stycker i første begyndelse / men der bør at vere endrectig stemme oc bekiendelse i det gantse Fundament oc alle Troens Artickler.

Quotedis
Papisterne
bekiende
Christum.

Derfaare skulle wi icke randsage Scrifften til at forfølge Christum oc hans Tienere / saa som Herodes gjør / icke heller vdi rettelige lase Scrifften / saa som Phariseerne oc Scrifftelogene de gjøre : Huilcke der met Scrifften viisde andre Beyen til Christum oc komme der icke self hen : De ere lige som de Tømmermænd der bygde Noe Ark / der de haaffde bygt hannem finge de self intet Gaffn der aff / men omkomme alle vdi Syndfloden : Men Noe met alle sine bleff beuaret vdi Arken oc reddet / lige som de Vise bliffue her salige / i den sted at Phariseerne oc de Scriffteloge omkomme oc fordærffuis. Men wi ville randsage Scrifften met Simeon / Anna / Maria / oc andre flere / som der ved ere bleffne salige.

Quotedis
wi skulle
lase Scrifften.

Wi ville wi faartelige offuersee Michea Prophecia. Saa siger Propheten : Du Bethlehem Ephrata / du est ingelunde den mindste iblant Juda Forster / Thi aff dig skal mig komme den som skal vere Herre.

Michea
Prophecia.
Mich : 5.

I iij

re Herre

Paa Christi

re H^Errer offuer mit Folk Israel / hues vdgange der
haffuer veret aff Begyndelsen oc aff Euighed.

Prophetens
fortlaring.

1. Christo. Thi forst viser det off Staden huor hand skulde fødte.
2. Dernast lærer det off huad hans Embede skal vere / som er / at ve-
3. re H^Errer i Israel oc føde hans Folk. For det tredie giffuer det
oesaa Christi Mandom oc Menniskelige Natur tilkiende / at
hand er født it ret naturligt Menniske. Thi i det hand siger:
Hans vdgange haffuer veret aff Begyndelsen / giffu-
uer hand Christi Mandom tilkiende / huilcken der haffuer veret
loffuet oc tillsagt Mennisken aff Verdens begyndelse / at hand skul-
de vdi sin tid fødte effter Riødet. For det fierde / i det hand si-
ger: **Aff Euighed /** paaminder hand om hans Guddoms na-
4. ture / huilcken der vaar for Verdens begyndelse. For det sidste / læ-
5. rer oesaa dette Prophetens Bidnesbyrd / at Christus er en Person i
tuende Naturer. Fordi i det hand siger: *EGRESSIONES*
eius, det er / hans vdgange / De taler icke som om en vdgang / men
som om tuende / Der met forstaar hand tuende Naturer / Guddom
oc Mandom vdi Christo: Men det Ord *EIVS*, HAN^S lærer at
hand er en Person / Thi hand siger Hans vdgange oc icke deris
vdgange: Saa see vi at Propheten haffuer her sammensæt de be-
synderligste Artickler vdi vor Christelige Tro / huilcke videre aff an-
dre opregnis oc forklaris.

VII.
Herodis
Tredstthed
oc Listig-
hed.

Det siette omstandige vilkaar er / om Herodis Tredstthed oc Li-
stighed / huilcken i det hand meen sig at haffue handlet saare
forstandelige / handler hand allergieckeligst oc daarligst: Thi der
er ingen Vijsdom / ingen Snedighed / intet Raad imod H^Errer.
Hand kalder de Vise hemelige til sig / lige som hand met dem haffde 1.
den mysødde Konge saare tiar: Hand vdsper flitelige aff dem / naar 2.
Stiernē lod sig tilsiune / lige som hand der aff vilde bliffue diff visses
re / oc lære huorledis det haffuer sig met Messia oc Verdens Frelser:
Hand befaler dem at naar de haffue fundet Barnet / skulde de kom- 3.
me tilbage oc giffue hannem det tilkiende / lige som hand haffde
haffte stor begiering at ville tilbede det met dem. See her huor stor
swimage gjør den Ræff Herodes sig / oc dog alligeuel kand huer-
cken hand eller Jøderne optencke det Raad / som haffde veret best
til deris forsat i denne Sag. Der som hand haffde til en aris be-
viisning ladet nogle aff sine Tienere oc gode Mænd ledsaget disse
Vise /

De Verdsli-
ge Vise
druckne i
Klogskaff.

Vise / oe fuldt demnem igiennem sit Land / da haſſde hand latteli-
ge kunde fundet Barnet / Men Gud giør dem til Giecke vdi alle
deris Raad oe Anſlag. Papifterne haſſue her til mange Nar
lagt vind paa oe forſøge det endnu denne dag / at de kunde dempe
den ſande Religion oe Guds tiemiſte / men Gud giør ſaaledis alle
deris Raad til Gieckeri / ſaa at de icke end kunde ødelegge oe omkom-
me den ene Mand *Doctor* Morten Luther Huor aff wi ſkulle lære /
at Gud foruarer ſin Kircke / oe forſtyrer de iugdeligis Raad / eff-
ter ſom David ſiger i Pſalmen.

Pſal. 1.

Det ſiuende omſtendige vilkaar er / om de Viſis Offer oe Stenck /
huilcke effter at de haſſde fundet Chriſtum / haſſue de ſtenck han-
nem / ſaa ſom Jødernis Konge / Guld / Røgelse / oe Myrrha.
Det vaare ſaadanne Gaſſuer oe Stenck / ſom vaarte offuerfløde-
lige vdi deris Land. Her aff haſſue wi tuende Lærdomme. Førſt
at wi ſom haſſue hylde oe ſuore vor HERR Chriſto / ſkulle hen-
uende noget aff vort Gods til at holde Euangelij Predicke embede
ved mact. Dernæſt ſee wi her Guds forſum / at hand vilde met
denne ſtore Stenck forſee oe begaſſue dette myſødde Barn oe hans
Forældre til tære Penninge / til den ſtore Rejſe oe alendighed ſom
dem nu ſaareſtod. Thi de maatte ſtrax der effter drage hen i Egip-
ten / for Herodis Tiranni / oe vere der landflyetige oe alendige i
mange Nar / ſom wi anden tid høre. Huor aff wi endelige lære at
Gud vil icke forlade ſin Kircke.

*VII.
De Viſis
Stenck.*

Lærdomme,

1.

2.

Det otende omſtendige vilkaar er / at de Viſe paamindis i
en drøm / oe drage en anden Vey hiem til deris Land /
Huor ved baade Herodes bleff Giecket oe Stuffet / oe Gud her met
giſſuer tilkiende at hand haſſuer omſorge for ſine / end oſſaa naar
de ſoffue.

*VIII.
De Viſis
hiem ſærd.
Gud ſørger
for ſine.*

Om den Anden.

Vert aff diſſe omſtendige vilkaar / ſom nu
ere opregnede vdi denne Hiſtorie / giſſuer for ſig Guds
Kircke ſin beſynderlige Lærdom / ſaa ſom wi haſſue hør.
Men nu ſaa meget ſom den almindelige Brug oe Nytte
vedkommer / ſkulle wi i almindelighed lære tuende ſtycker aff de Vi-
ſe / iblant huilcke det førſte er : At wi ſkulle lede effter Chriſtum oe ſø-
ge hannem / effter ſom Stiernen viſer off. Det andet / naar wi
haſſue fundet hannem / ſkulle wi offre vor Gaſſue.

*Almindelig
Brug.*

1.

2.

Stier

Paa Christi

Stiernen folge wi effter met de Vise/ naar wi sette off Guds ord faare/ til en eniste Lyete for vore Føder/ vandre rettelige der effter / oc lede effter Christum vdi hans ord.

Naar wi hassue fundet Christum/ Offre wi hannem met de Vise/ Guld/ Røgelse/ oc Myrrha / i saa maade. Guld Offre ^{1.} wi hannem / naar wi hassue en retsindig oc stadig Tro til hannem/ oc fore it Christeligt Leffnet. Røgelse Offre wi hannem/ ^{2.} naar wi frilige betiende hannem/ paakalde hannem i vor nød / oc tacke hannem for sine Belgierninger. Myrrha stæncke wi han ^{3.} nem / naar wi tilbiude off at vere taalmodige vnder Kaarff oc Besdrøffuelse.

Her foruden skulle wi oesaa noget offre Jomfru Maria / det er/ Christi Kircke/ oc det hellige Predicke Embede. Item wi skulle oesaa offre Joseph / det er / dem som faarestaa Christi Kircke oc Menighed. Saa er Meningen: Wi skulle aff all vor maect oc formue forfremme Guds Ord oc Euangelij tieniste/ saa at Christi Kircke kand lide vel / oc staa ved maect her i Verden / ved Jesum Christum vor HErrre / huilcken stee Hre oc Loff euindelige / Amen.

Den første Søndag effter

Christi Obenbarelsis dag / Euangelium

Lucæ i det II. Cap:

DEX Jesus vaar tolff Aar gammel / ginge de hen op til Jerusalem/ effter Høytidens seduane. Oc der de dage hassde ende / oc de ginge hiem igien / bleff Barnet Jesus i Jerusalem / oc hans Forældre viste det icke. Men de meente / at hand hassde veret iblant Selstass / Oc de komme en dags reyse / oc leete effter hannem iblant Slectinge
oc

oc Kyndinge. De der de funde hannem icke / ginge
de tilbage igien til Jerusaleem / oc leete effter hannem.
De det begaff sig tre dage der effter / da funde de han-
nem sidendis i Templet / mit iblant de Lærde / at
hand hørde dem / oc spurde dem at. De alle de han-
nem hørde / forundrede sig paa hans Forstand oc
giensuar. De der de saae hannem / bleffue de for-
færdede. De hans Moder sagde til hannem : Min
Søn / hui gjorde du oss det ? See / din Fader oc ieg
leete effter dig met Bedrøffuelse. De hand sagde til
dem : Huad er det at i leede effter mig ? Vide i icke /
at ieg skal vere i det / som er min Faders ? De de for-
stode det ord icke / som hand talede met dennem. De
hand gick ned met dem / oc kom til Nazareth / oc
vaar

Paa Christi

vaar dem vnderdannig. De hans Moder beuare
de alle disse Ord vdi sit Hierte. De Jesus forfrem-
medis i Vijsdom / Alder oc Naade / hos Gud oc
Mennifken.

Forklaring paa denne Text.

Denne Text er en part aff Christi leffnets
oc omgengelsis Historie / oc faaregiffuer off huad
Christus gjorde / der hand vaar tolf Ar gammel/
som er / at hand lod see oc gaff noget tilkiende huor
til hand vaar kaldet / i det at hand disputerede oc be-
spurde sig met dem som larde Guds Lov. Huad hand gjorde / fra
den tid hand bleff Offret i Templet / indtil hand bleff tolf Ar
gammel / oc siden fra det tolfte Ar / til hand vaar noget nær
tre diue Ar / taler den hellige Scrift intet om / der faare er det off
icke fornøden at vide det. Thi det er nock at wi vide det som Gud
vilde obenbare off / saa som det der vnderuifer off om Guds kund-
fcaff / oc en sand Gudfryetighed. Derfaare ville wi lade det fa-
re / som hine ørkeløse Muncke haffue screffuet om Christi Barn-
dom / oc effter den Naade som Gud vil giffue / vdlægge dette Euan-
gelium.

Summa,

De er dette Summen paa denne Historie. Der Christus
vaar tolf Ar gammel / reisde hand met sine Forældre paa Paaste
Høytiden til Jerusalem / oc bleff paa Hiemrensen borte fra sine
Forældre / De lede effter hannem / finde hannem iblant de Lærde.
De der Forældrene straffe hannem derfaare / da forsuarer hand
sig met den Offuerstis / som er / Guds befalning / at hannem bør at
tage vare paa hans bestilling / De siden gaar hand ned met dem / er
dem vnderdannig / vaaxer oc forfremmis vdi Vijsdom / Alder oc
Naade / hos Gud oc Mennifken. Vi ville paa denne tid faare
giffue fire Artickler.

Den Første.

Josephs / Maria oc Christi Exempel / som droge til Jeru-
salem.

Den Anden.

Maria oc Josephs Fristelse / i det at de miste Barnet IHE-
SVM.

Den

Den Tredie.

Soraldrenis Embede oc omsorge for Børnene / oc Børne
nis Lydighed igien mod Soraldrene.

Den Fierde.

Om Christi forfremmelse vdi Bysdom / Alder oc Naade.

Om den Første.

IN Jesu vaar tolf Ar gammel / da gin-
ge de hen op til Jerusalem / effter Høytidens
1. seduane. Her maa wi nu først paamine noget om
2. Tødemis Høytider. Der effter ville wi ansee Josephs / Maria oc
Jesu Exempel.

Gud indsticked i det gamle Testamente mange oc atskillige
Høytider / at hand der met vilde paamine sit Folk / om de velgier-
ninger hand dennem haffde beuijt / vnderuise de vsforstandige / oc
holde dem alle vdi den sande Guds dyrkelse oc tieniste : Men alle
Fester vaare icke lige ypperlige oc høytidelige. 1. Huer dag Mor-
gen oc Aften giordis der Offer. 2. Vdi huer Vge bleff den siuen-
de Dag holden hellig oc høytidelig. 3. Huer Maanet haffde de en
synderlig Høytid. 4. Her foruden bleff der huert Ar tre synderli-
ge Høytider holdne gantske høytidelige.

Huer dag Morgen oc Aften giordis der Offer / til en hu-
kommelse om den euige Guds tieniste / som mand er hannem skyl-
dig / De giorde de Gudsfryetige deris Bøn der til / betenckte oc ihuk-
me den Foriattelse om Quindens Gød / til huilken de saae hen vdi
Troen / i alle deris Offer. Vdi dette Offers sted haffuer den Christi-
ne Kircke indsticket tieniste at holdis i Kircken met Sang oc Predi-
cken / Morgen oc Aften / huilken mand kalder Dtesang oc Aften-
sang.

Disligeste paa huer siuende Dag vdi Vgen / beginge de oc
ihukomme alle Creaturs skabelse / met Offer oc Tacksigelse / vdi
hues sted den Christne Kircke haffuer indsticket den første Dag vdi
Vgen / til en hukommelse om den anden Skabelse / det er / den Aam-
delige igienfødzal / som steer ved Christi Opstandelse / huilken der
steede paa den første dag vdi Vgen : De dersaare bleff hand kaldet
aff den Apostoliske Kircke *Dies dominicus*, det er / **HEXXENS**
Dag.

Om Jhs
dernis
Høytider.

1.
Daglige
Offer.
Num: 28.

2.
Sabbats
tieniste.
Exod: 23.
Leuit: 23.
Vi holde
Søndagen /
lige som Jhs
derne holde
Aften-
dag.

R

Vdi

Den første Søndag

3.
27. Maas
næs Høytid.
Num: 28.

Vdi huer Maanet / den første dag i Maaneden / det er / paa Nys dag / da holt mand en Høytid til en Hukommelse om alle Creaturs opholdelse oc beuarelse : Thi at effterdi de saae at Maanen altid holt sit ordentlige Løb oc Stin / da vilde Gud / at hannem skulde stee Tack aff sit Folk for alle Creaturs regering oc beuarelse / oc derfaare indstickede hand den iij Maanets Høytid. Endog at wi Christne icke ere tilbundne til denne Høytid / dog bør oss icke mindre at vere Gud tacknemmelige / end de Gudfryetige iblant Jøderne vaare.

4.
Store Jester
oc Høytid.
Leuit. 23.
Deut: 16.

Huert Aar haaffde de tre hypperlige Høytider / som vaare / Paaske / Pinke Høytid / oc Løssfallernis Høytid. Paaske Høytid 1. vaar indsticket / at de skulde ihukomme deris befrielse aff den Egyptiske Trældom. Pinke Høytid vaar indsat til en hukommelse 2. se / at Gud gaff dem Louen paa Sinai Bierge. Løssfallernis 3. Høytid vaar indsticket til en hukommelse / at de bode vdi Breken i fyrretine Aar / vdi Hytter oc Pallun / Paa det at Guds Folk skulde met saadanne Ceremonier / ihukomme oc betencke alle de velgierninger som Gud dem beuiste / der hand fride dem aff den Egyptiske Trældom : Vdi disse tre Jødernis Høytiders sted / haaffuer den Christne Kircke : Først Paaske Høytid til en hukommelse om HERrens Opstandelse / som befride oc forløste oss aff Dieffuelsens Trældom oc Tieniste. Dernæst Pinke Høytid / til en hukommelse om Euangelij stadfestelse som skeede i det at den hellige Aand bleff siunlige vdsent til Apostilerne / ved huilcken de vnderlige bleffue begaffuede met atskillige Tungemaal. Item Christi Gudsels Høytid til en hukommelse at Christus som oss vaar løffuet / er oss stænkct oss sent til Verden.

Vor Paaske.

Pinke dag.

Jul.

Forfaare
Joseph oc
Jesus er Louen
uden lydig.

Christelige
Ceremoniers
Brug oc
Gaffn.

Skilsmisse
imellem Ceremonier.

Paa disse tre hypperlige store Høytider som skeede Aarlige / skulde alle Mands Personer komme til Jerusalem / effter Mosis Lov / Denne Lov er her Joseph oc det unge Barn Jesus vnderdammig / baade for den Sag skyld at de ville vere Guds Lov lydige / De dernæst at de met deris Exempel kunde opegge oss til reuerentz oc æris beuifning / mod det hellige Predicke Embede oc Gudelige Ceremonier / huilcke for den Sag skyld skulde holdis aff Gudfryetige Christne / fordi de ere lige som en Tuctemestere oc nyttelig vnderuifning / huor ved den Christelige Religion kand holdis ved mact.

Men mand skal giøre stor skilsmisse imellem de Ceremonier / som ere ordinerede oc stickede effter Guds Befalning / oc d m

oc dem som ere indstickede for nogen anseelsis oc god Ordningsskyld. De som Gud selff hassuer sticket / ere wi forplietede met Guds Lov / at holde: Christus vdkressuer aff oss at wi skulle huer lade oss døde en gang: At wi tit oc offte skulle bruge hans hellige Nadere: Oc idelige høre hans Ord / Dette ere wi plictige til at holde oc fuldkomme. Men de Ceremonier som Mennekken hassue indsticket / forplietede oss icke saa hart / met saa stel / at mand tager sig vare for Haardnackenhed / Foractelse oc Forargelse.

Derfaare lige som wi høre / at Joseph / Maria / oc det unge Barn Jesus hassue holdet de Jødske Høytider oc Ceremonier / met synderlig Glitighed oc Gudelighed / lige saa skulle wi oc lære / at holde meget aff vore Ceremonier oc Kircke stick / gierne vere der hos tilstede / oc met vort gode Exempel opuecke oc formane andre til Lydighed oc Gudfryctighed.

Om den Anden.

I der de dage vaare fuldende / at de ginge Hiem / bleff Barnet Jesus i Jerusalem etc. Her begynder Euangelisten at beskriffue Josephs oc Mariæ Fristelse vdi huilcken er fire omstandige vilkaar at acte / som ere: Først Aarsagen til denne Fristelse. Dernæst Fristelsen i sig selff / oc Mariæ oc Josephs store Kaarss. For det tredie huad de hassue giort oc taget sig for i denne Fristelse. Oc for det fierde huad Trøst oc Husualelse de saa.

Fire omstandige vilkaar.

Den første Aarsage til denne Fristelse / giffuis tilkiende met disse Ord: Barnet Jesus bleff i Jerusalem. Naatte nogen sige: Huorfaare hassuer hand icke giffuet sine Forældre det 1. tilkiende? Det hassuer hand icke giort / Først for den Sag at hand vilde giffue oss at forstaa / at hand icke aleniste vaar Mariæ Son / men ocsaa Guds Son / huilcket som meere er / oc derfaare vilde hand icke aleniste ansee sin Moder Mariam / men ocsaa Gud sin 2. euige Fader. Dernæst at hand met sit Exempel vilde lære Børn / at mand icke altid skal høre oc foruente Forældrenis Raad / naar det gielder om den Lydighed wi ere Gud plictige: Thi oss bor mee 3. re at atlyde Gud end vore Forældre. For det tredie / at hand vil

I. Aarsage til denne Fristelse.

R ij

de paa

Den anden Søndag

de paaminde sine Forældre at tage fliteligere vare paa sig / oc alle andre som haffue Børn / at de flitelige oc vindskebelige tage vare paa det ypperlige Klenod / som Gud haffuer antuordet dem til troer Haand at foruare. For det fiende / at baade Joseph oc Maria skulde aff denne Keffelse paamindis / oc aluerlige betencke / huordanne de vaare aff deris Natur / som er / lade / doune / oc icke i alle maade toge flitelige vare paa deris Kald.

24
Josephs oc
Mariæ for-
sømmelse,
Den anden Aarsage / giffuis tilkiende i det Euangelisten siger: De hans Forældre viste det icke. Her straffis obenbare Jesu Forældris forsømmelse / huilcken der icke vaar en ringe Synd. Huor aff at Jomffru Maria haffuer hafft icke lidet Kaarss oc Sorge i sit Herte / hun haffuer nu fornomet i sit Herte / en part aff det Suerd / som den hellige Simeon paaminte hende om / tolf Aar tilforn / der Christus bleff offret i Templet. Hun haffuer betenckt at Gud haffde antuordet oc besalet hende dette ypperlige Klenod oc Liggendesc / at hun skulde tage der flitelige vare paa: Hun haffuer lignet sin Vselhed oc Klendighed met Eva Vselhed: Thi lige som Eva bleff forført oc bedragen aff Dieffuelen / oc der met forkastet det gantste menniskelige Kion: Lige saa haffuer Jomffru Maria betenckt / at hun nu haffuer mist / oc ved sin forsømmelse ladet forfare / Verdens Frelser oc Saliggjorere / huilcken Gud i forduum tid haffde loffuet oc tilsagt off.

3.
Wittigheds
føder vild-
farelse,
Den tredie Aarsage til deris Fristelse oc Sorge / giffuis tilkiende met disse ord: De meente hand haffde veret iblant Gelskaff. Met disse ord giffuer Euangelisten deris Bildfarelse tilkiende: Thi Bildfarelse fødte altid gierne aff Wittigheds oc Forsømmelse.

II.
Josefs oc
Mariæ
Fristelse,
NB effterfølger deris haarde Fristelse oc suare Kaarss. De lede effter Jesum i tre gantste dage / oc kunde icke finde hannem. De 1. finde hannem icke iblant deris Electinge / det er icke hant Kaarss. De 2. finde hannem icke heller iblant deris Kyndinge / det er end icke 2. haardere Kaarss. Men at de lede i tre gantste samfide Dage / oc icke 3. end da kunde finde hannem / det vaar det allerhaardiste Kaarss.

III.
Huad de
tage sig til.
Men huad gjør den bedrøffuede Joseph oc sorgesfulde Maria / vdi dette haarde Kaarss oc store Hertesorge? De gaa tilbage til Jerusalem / gaa ind i Templet / der finde de deris Søn som de haffde mist / sidendis mit iblant de Larde / oc Disputerede met dem.

Her

effter Christi obenbarelse.

LVII.

HER faa de nu Trost oc Husualelse igien / der de seederis Barn
Jesum / oc bliffue lige som de haaffde veret tagne vdaß Hellsuedis
Mørck oc gruelige Pine oc løst op i Himmelen.

IIII.
Huad trost
de singe.

Dette er screffuet off til Vardom oc Trost: Thi lige saa gaar
det ocsaa til met off i vor Fristelse oc Kaarss. Wi miste Christum
vort ypperste Klenod oc Liggende Far. Huad Marsage er der til?
Det er vor Bflitighed oc Forsømmelse / wi høre ick Guds Ord /
wi paakalde ick Gud / wi bruge sielden Altarens Sacramente /
Ja wi offue off i stat ingen Gudeligheds oc Gudfryctigheds Jdrat.
Aff saadan Forsømmelighed kommer Bildfarelse / at wi falde aff
en Synd oc i en anden / Aff it Katteri i it andet. Her aff kommer
paa det sidste en ond Samuittighed / som foder Fortuilelse. Huad
skulle wi da giøre vdi saadan Bedroffuelse? Wi skulle lede effter
Christum / hand kand alene hielpe off aff denne Siuge / oc læge
detto Bræk. Men kiere huor skal mand lede effter hannem? skul
le wi lede iblant vore Electinge oc Kyndinge? Ney ingelunde.
Huor da? I den hellige Stad Jerusalem / det er / vdi den Christne
Kircke oc Menighed. Hos huem fundis hand? Hos dem som omgaas
met Guds ord. Naar wi haaffue nu fundet Christum som wi haaff
de mist / da skulle wi beholde hannem hos off / ved en stadig Tro /
en aluerlig Bøn oc it helligt wstraffeligt Leffnet / paa det at hand
icke skal forlade off igien / Oc naar wi haaffue mist hannem / wi da
euindelige skulle bliffue fortaffte som Judas giörde.

Huad wi her
off skulle læs
re.
Hvorledes
wi miste
Christum.

Huor vi find
de hannem
igien.

Om den Tredie.

Fterdi at Joseps oc Mariae bestilling paa
minder off om Forældrenis Embede / huor de skulle skil
cke sig mod deris Børn? Oc det Barns Jesu Sierning
disligeste paaminder oc lærer / om Børns Embede oc
Endighed mod Forældrene: Da vil ieg tale noget om begge stycker /
dog ickon kaartelige / Fordi at mand pleyer der om flitelige at lære
vdi Catechismi Forklaring.

Saa meget som nu Forældrene vedkommer /
Satter ieg disse effterfølgendis Formaninger at vere fornøden.
Først skulle Forældrene betencke / at de for den Sag skyld føde
Børn til Verden / paa det at deris Børn skulle vere Lemmer oc
Indbyggere i den Christne Kircke / oc met Forældrene oc andre Chri

Forældre
huor de skul
le sicke sig
mod Børn.
I.
Hvorfaare
Gud effue
off Børn.

K iij

sine pris

Den første Søndag

fine prise og tiene Gud / og at naar de ere hensoffne vdi H. Erren / de da kunde lade rette Guds Tienere efter sig i deris sted. Gud giffuet at der vaare mange som dette vilde aluerlige betencke.

II.
Paakalde
Gud om
hjelp.

Dernæst / skulle de holde dette for vist / at all deris mode og arbejde er forgæfs / vden saa er at de opføde deris Børn vdi H. Errens Frygt / og de idelige paakalde Gud om hjælp og bistand / imod mangfaaldige Dieffuelsens list og bedregeri / som hand bereder for de unge Børn. Vi høre ofte og forfare / at mange klage offuer deris Børns Vlydighed / men de acte ick at det er en straff aff Gud / for de meene sig at ville vel optucte deris Børn og giøre dem fromme / foruden Guds velsignelse / huilcken de sielden haffueret aluerlige bedet om og begeret.

III.
Børn er en
dyrebar
Guds gaff
ne.

For det tredje / skulle de betencke huilcken en adel / ypperlig / og dyrebar ting Børn ere / huilcke H. Exren haffuer self skaffet i Nodders Liff / vnderlige føder og nærer dem / og lader dem komme til Verden / haffuer giffuet dem Legeme og Siæl / paa det at de skulle vere lige Guds deris Faders og skabers Billede / lige som en malen Contrasey og Efterlignelse.

IIII.
Ordning
huor mand
skal opføde
Børn.

For det fjerde / skulle de vide at holde med deris Børn denne Ordning : Deris Børns Legeme skulle de forstikke næring og føde / 1. Christelig optuctelse / Klæder / og stundem Riset iblant met / paa det at de kunde holde Børnene vnder Aue og Vlydighed : Siælen ere 2. de plichtige til at forstikke Vnderuising og Lærdom / og den skal vere tuende slags / det ene om Gudfrygtighed / det andet om vduagartis Hoffuisthed og Tugt : Ved det ene slags Lærdom / beholde de en god Samvittighed sager Gud : Ved det andet / saa de og beholde it gaat Rygte og navn iblant Memisten. Thi disse tu ting skulle vi mest legge Vind paa / den stund vi ere her i Verden. Paulus befatter begge disse tu ting tilsammen / i det hand siger : **I Forældre / optucter eders Børn / vdi Tugt og i Formaning til H. Exren.** Dette stadfæster ogsaa Tobias Exempel / som saaledis vnderuiser sin Søn og siger : **Haff Gud saar Dyen og i dit Hierte all din Liffs tid / og tag dig vare at du ick samtycker i nogen Synd / og giør imod Guds Bud.** Her befaler hand sin Søn / først at hand skal legge vind 1. paa Gudfrygtighed : Dernæst / at hand ick skal samtycke og bevil 2. ge nogen Synd / det er / hand skal ick lyde dem at / som ville egge og stynde hannem til at synde. Derfaare vdfressuer hand en hellig Tugt og Hoffuisthed aff sin Søn.

Eph: 6.

Tob: 4.

For

For det sidste/ skulle Forældrene betencke huor mange Synder de tilhobe samle oc bedriffue / som ickē tage vare paa deris Kald oc Embede/ met Børn at optucte som tilbørligt er. Forst/ offuertraude de den naturlige Lov / som lærer alle oc huer i sit Hierte/ at det er Forældrenis Embede oc Kald / at de skulle optucte deris Børn i Gudelighed oc Ærlighed. Dernæst/ synde de imod Gud / for de foracte Guds Befalning oc Myndighed. Thi effterdi at Gud haffuer befalet at mand skal Gudelige oc ærlige optucte sine Børn / da er den en stor Guds Foractere oc Bespaattere / som staar denne befalning imod/ oc ickē legger vind paa/ den trolige at vdrætte. For det tredie / synde hand imod sin egen Stat oc Værdighed / Thi Gud vil at Forældrene skulle i nogen maade vere i hans sted / saa meget som den vduaartis Tugt oc Disciplin vedkommer : Men de som ickē nu tage vare paa deris Kald / oc slitelige optucte deris Børn / de forringe oc foracte deris Værdighed / som Gud haffuer sat dem vdi.

Deris store Syno sam forsme deris Børn.

1.

2.

3.

Effter disse Synder følger mangeslags Straff/ baade Vandelige oc Legemlige / baade paa Forældrene oc paa Børnene / Ja paa alle deris Effterkommere.

Straff.

Bad som Børnene ere plichtige at beuise deris Forældre / det lærer off klarlige dette Barns Jesu Christi Exempel / saa at det giørs ickē storlige fornøden behoff / at søge nogen Lærdom eller Vnderuissning andersteds.

Børn huor de skulle stude sig mod Forældrene.

Forst/ gaar hand op til Jerusalem met sine Forældre: Huor aff fromme Børn skulle lære / at de skulle baade ære Gud oc deris Forældre/ holde meget aff Christelige Forsamlinger/ oc met Gudelighed vere tilstede vnder Predicken oc Guds tiemiste i Kircken.

I.
Børn skulle ære Gud oc Forældre.

Dernæst/ disputerer hand / giør spørsmaal til de Lærde/ oc hører dem : Her aff skulle vore Børn lære / at spørge sig for om det de ickē vide / at disputere om det som er tuilactigt / oc høre dem som lære det der ret oc gaat er. Endog at Christus ickē disputerede met de Lærde/ fordi at hand tuilde / Eller spurde sig for/ om det hand ickē visse / Icke heller hørde dem saa som de der kunde lære rettere oc bedre end hand : Dog er hans Exempel off saare nyttigt oc gaat. Derfaare skulle fromme Børn/ naar de komme hjem aff Kircken. disputere met deris Forældre / om de haffue hørt noget som de tuile oc ickē ere fuld visse paa / oc der om bespørge sig met dem.

II.
De skulle lære aff de forstandige.

Den første Søndag

III.
De skulle
meere atlyde
Gud end
Forældrene.

Her foruden forlader Christus sine Forældre / Electinge og Kyndinge for Guds Ords skyld : Huor aff vore Børn skulle ogsaa lære / at de meere acte og ansee Gud end deris legemlige Forældre / holde meere aff den leffuendis Guds ord / end deris Forældris Bud og Befalning.

IIII.
De skulle atlyde Forældrene i alle Gudelige Ting.
Løn,
Straff.

For det sidste / gaar Christus hiem igien med sine Forældre / og er dennem vnderdannig : Her aff skulle vore Børn lære / at holde deris Forældre vdi Alet og Ære / og vere dem lydige i alt det som Gudeligt og Ærligt er. Lige som disse Dwyder og Lydighed vdi Børn haffue herlige Forættelser / om timelig lycksalig Velfært i denne Verden : Lige saa haffue og Børnenis Laster og Wdyder / som er tuert imod disse fornessende Dwyder gruelige og forfærdelige Trusel / huilcke ogsaa vilde strecke sig til deris Børn og effterkommere : Thi Børn bekomme almindelige deris Forældris Laster og Wdyder / saa som en Arff / og der vdi effterfølge dennem.

Om den Fierde.

Efterdi at der vaar talet om denne fierde Artickel / den Søndag imellem Jule dag / og nyt Aars dag / da vil ieg nu ickon tale it Ord eller tu der om. Effter sin Guddoms Natur / vaaxte ick Christus vdi Alder / Vijsdom og Naade / Men effter sin Menniskelige Natur / effterdi at hand haffde taget ret sand Menniskelig Natur paa sig / da vaaxte hand i den / vdi Alder / Vijsdom og Naade. Gud giffuet at wi vilde de effterfølge dette hans Exempel / at wi ogsaa kunde forfremmis vdi Vijsdom og Naade / saar Gud og Mennisken / lige som wi forfremmis vdi Alderen. At dette kunde skee / forlene og giffue oss Christus sin Naade til : Huilken met Jaderen og den hellig Aand skee Loff og Prijs i enighed /

A M E N.

Den

Den anden Søndag effter
 Christi Obenbarelse / Euangelium Johannis
 i det II. Capittel.

WDa den tredie dag/
 bleff it Brøllup i Cana vdi Ga-
 lilea / oc Jesu Moder vaar der.
 Jesus oc hans Disciple bleffue
 oc saa indbodne til Brøllup. De
 der dem fattedis Vin/ siger Jesu Moder til han-
 nem: De haffue ick Vin. Jesus siger til hende:
 Quinde / huad haffuer ieg met dig at giøre? Min
 Time

Den anden Søndag

Time er icke endnu kommen. Hans Moder siger til Tjenerne: Huad som hand siger eder/ det giører. De der vaare sex Vandkar aff Steen satte effter Joder-
nis renselsis stic / oc der gick vdi huert / to eller tre Maader. Jesus siger til dem : Fyllder Vandkar-
ne met Vand. De de fylbede dem til det øffuerste. De hand siger til dem : Dser nu / oc bærer til Køge-
mesteren. De de bare frem. Men der Køgeme-
stere smagede den Vin / som vaar Vand / oc viste icke hueden hand kom / men Tjenerne viste det / som øde Vandet / Da kalder Køgemesteren Brud-
gommen / oc siger til hannem : Huer mand giffuer først den gode Vin / oc naar de ere bleffne druckne / den som ringere er / Du haffuer foruaret den gode Vin indtil nu. Dette er det første tegn der Jhesus gjorde / som skeede i Cana vdi Galilea / oc hand obenbarede sin Hærlighed / De hans Disciple trode paa hannem.

Forklaring paa dette Euangelium.

Euad Christo
stus vderer
mer dette
Tertegn.

- D**ette Euangelium er en part aff Christi
Historia / i huilken hand vdi it Brøllup saar huer
Mand obenbarer sin Hærlighed / Fordi met dette Ter-
tegn / at hand omuender Vand til Vin / obenbarer
hand sin Guddommelige Nature / Forklarer sit Em-
bede huad det er / De stadfester det met sin Lærdoms vished / lige som
met it Guddommeligt Indsegel. Sin Guddommelige Nature be-
uise hand her met / at hand met it Ord omuender Creaturerns
Nature : Thi effter hans befalning bliffuer Vandet omuent til
Vin. Sit Embede giffuer hand tilkiende / i det at hand hielper
de vedtørffuendis / der hand bliffuer ombedet. Sin Lærdoms
Vished stadfester hand oc saa met dette Tertegn / lige som met it
Brøff.

Bress og Segel : Thi paa det at ingen skulde tuile at hans Lærdom is vaar viss og aff Himmelen / da gior hand en Guddommelig Gierning / som gissuer hans Lærdom Vidnesbyrd / huor aff Disciplene stadfestis og styrckis i deris Tro. De Artickler som wi vdi dette Euangelij Forklaring ville forhandle / skulle vere fire.

Den Første.

Om Brøllups Høytid.

Den Anden.

Om Ecteskaff som nu er begynt og stadfest.

Den Tredie.

Om dette næruerendis Mirackel / med sine omstandige vilkaar.

Den Fierde.

Om de Liffs Regle og Exemple som her aff kunde tagis.

Om den Første.

Sterdi ieg haffuer taget mig for at tale om Brøllup / da vil ieg ordentlige forhandle disse stycker effter huer andre / som ere : Først imellem huilcke Personer Naturen og Gudelighed tilsteder Ecteskaff at maa skee. Dernæst / huorlunde de som ville bliffue Ectesolck skulle begynde deris Ecteskaff. For det tredie / med huordant og med hues samtycke og beuilling det skal skee. For det fierde / huorfaare det skal obenbare forkyndis / og skee i den Christne Kircke og Menighed: For det sidste / huorledis Brøllups Verdstaff og Høytid bør at holdis.

Jem stycke
at act i dens
ne Artickel.

1.

2.

3.

4.

5.

Vdi de Personer som ville gissue sig vdi Ecteskaff / skal mand ansee og gissue act paa fire ting / som ere : Frendskaff og Suogerstæff / Religion / og Naturlig krafft og forlighed som vdkressis vdi Ecteskaff. Huad Frendskaff og Suogerstæff vedkommer / skulle de icke tilstedis vdi Ecteskaff / som høre hin anden nær til vdi de Frendstæffs og Suogerstæffs Led / som ere forbødne vdi Mose Lov. Der foruden er det icke heller tilbørligt at offuertræde de Led som Verdslig Offrighed haffuer forbødet. Huad Religionen vedkommer.

1.

Suogerstæff
soner der
maa gissuis
tilsammen.

1.

Frendstæff.

Leuit : 18.

2.

Religion.

Den anden Søndag

Abrahams
Exempel.
Gen: 24.

vedkommer / oc huorledis mand der vdi skal vel see sig faare / lærer
off Abrahams oc andre helligis Exempel. Item Pauli forbud/
Disligeste stor fare som der aff kand komme / oc mange gruelige
fald. Den tid Abraham vilde vduelle sin Søn Isaac en Hu
friu / sagde hand til sin aldste Euend Eleeser / som vaar Forstans
dere i hans Hus / at hand ick skulde tage hans Søn Isaac en Hu
friu vdaß Ganaans Døttre / men hand skulde drage hen til hans
Eleet / oc der tage hannem en Hustru : Thi Abraham viste vel
huad ont oc vlycke der kommer vdi Huset aff vlyge Religion / Thi
her aff kommer Riff oc Trætte / Guds Bespaattelse / Forhindrelse
vdi den rette Guds tieniste oc Bøn

S: Pouls
forbud.
2. Cor: 6.

Pauli Forbud lyder saaledis : Drager ick i det frem
mede Flag / Met de Vantro. Thi huad omgengel
se haßfuer Retfærdighed met Vretfærdighed ? huil
cket ick aleniste skal forstaaes om Lærdommen / men om all Sam
quem iblant Nennisten her i Verden. Huo som rorer ved
Beg / siger Syrach / hand besmittis der aff. Det
skal ick vel kunde vere mueligt / at den som omgaas met vngudelige
Folk / hand io skal bliffue besmittet oc forgiffuet aff demnem.

Syrach: 18.

Særlighed
aff vlyge
Ecteskaff.
1. Reg: 11.
1. Reg: 21.

Alt der kommer megen fare oc forfæckelige fald aff vlyge
Ecteskaff / beuise Salomonis Exempel / huilcken der aff omgen
gelse met Hedenste Quinder / bleff en Affguds dyrefere. Det be
uise Kong Achabs Exempel / som aff sin vngudelige Drommings
Jesabels tilskyndelse / saa saare stormede oc tyranniserede / at
hand ick gruedis ved at ihiesla HERKens Propheter / oc endeli
ge salt vdi enig Fordarffuelse : Saadant kand en vngudelig Quin
dis Ondskaff vdrætte.

Hid hen horer oc saa Bornetuct / huilcken der ick kand vere
rat oc stickelig naar Forældrene ere iwens vdi Religion oc Guds
tieniste. Thi huor det er saadant vlyge Ecteskaff / da bliffue en
ten Bornene slæt vngudelige / oc foracte alt Religion oc Guds tie
niste : Eller oc de bliffue Glesnere oc Vhenskalcke / naar de ick tør
re for den ene aff deris Forældre / dristelige bekiende huad de vide
oc Ero.

3.
Naturlig
færlighed.

Naturlig Krafft oc Stycke vdkreffuis oc saa aff de Perso
ner som ville giffue sig i Ecteskaff / at den ene ick skal bedrage den
anden / naar den naturlige Krafft oc Stycke er foruifnet oc for
darffuet / enten aff Singdom / eller Kuld / eller andet saadant /
eller

eller der er anden skøbelighed vdi Naturen / saa at nogen icke er be-
quem oc duelig at beuise Ecteskaffs veluillighed.

Maade oc vey / huorledis de som ville vere Ectesolck skulle begyn-
de deris Gifftermaal / lærer Exempel / Gudelighed oc Hoff-
nisthed / Thi disse try stycker lære / at mand icke skal begynde sit Ec-
teskaff aff Læsfærdighed / som offte skeer / eller i Druckensskaff / eller
aff Vruet oc Løssactighed.

II.

Quer mand
skal begynde
Gifftermaal

Abraham lader bede om Rebecca til sin Sønns Hustru / hen-
dis Forældre samtycke det / Der effter forhøre de Pigens samtycke /
oc Isaac faar hende sig til sin Hustru. Jacob tien Laban vdi
lang tid oc forhandler hos hannem / om hans Daatter til Ecte /
huilken de hannem samtycke / Til deris beuillning kom ocsaa Pigens
Hoffuiste samtycke / saa at hun giffuis hannem til Ecte. Det sam-
me vdkressuer ocsaa Gudelighed / Thi lige som det fierde Budord
vdkressuer / at mand skal ære Forældrene : Saa vil det ocsaa at
Forældrene skulle haffue denne Myndighed / at de skulle forsee
Børnene til Ecteskaff / oc Børnene skulle intet her vdi giøre / vden
Forældrenis samtycke / dem til Forhaandelse oc Bespaattelse. Lige
saa indgiffuer ocsaa Mennekens Nature oc lærer alle Mennekke / at
denne Samquem vdi Ecteskaff skal vere Hoffuist oc Arlig / som icke
maa endis eller opløsis før end Døden / vden saa er at der kommer
Horeri til / Thi formedelt Horeri opløsis dette Baand.

I.

Exempel.
Gen : 24.

It ander.
Gen : 29.

2.

Gudelighed.

3.

Hoffuisthed
oc Arlighed.

Mar mand nu saaledis effter denne maade oc vey / haffuer for-
handlet alting lowlige oc skickelige / skal mand gaa nærmere til
Sagen / oc skal hørís begge deris Samtycke / som ville giffue sig
tillsammen / De skal icke nogen tuingis eller nødis til nogen Person
at tage til Ecte / men det skal vere beggis deris fri vilie / saa at in-
gen kand met rette klage sig at vere nødt der til. Thi endog Foræl-
drene bør met rette / først at begynde saadant / saa maa de dog
alligeuel icke node oc tuinge deris Børn imod deris vilie : Thi for-
uden det at tiltuingt Ecteskaff icke er ret Ecteskaff / kommer ocsaa
denne Blycke her til / at det gaar sielden saadanne Ectesolck vel /
som saa nødis tilhaabe. Der er sielden Lycke / Velsort eller En-
drectighed hos demnem.

III.

Beggis
Samtycke.

Horfaare at Ecteskaffs samtycke oc Henders tilhobeleggelse
skal skee obenbare i Kircken / saar den gantste Menighed / er fire
Aarsager. Først / at de som indgaa oc begynde Ecteskaff / skulle
vide

IIII.

For Ecte
folck giffuis
sammen vdi
Kircken.

38

Den anden Søndag

1. vide at denne Stat haaffuer stied oc rom vdi Guds Kircke oc Menighed.
2. Dernast / at de som giffue sig tilfammen skulle vnderuissis oc laris aff Guds ords Dienere / vdi deris Ecclesiass begyndelse / met Guds Ord.
3. For det tredie / at den gantste Kircke oc Menighed skal vere Vidne til deris loulige samquem oc tilhobefoyelse / at de ick leffue met Forargelse / som deris Leffnet skulde meere vere vthyst oc vsticfeligt / end louligt oc arligt.
4. For det sidste / at de kunde hielpis met den gantste Christne Kirckis Forbøn / saa at deris Ecclesiass som de haaffue begynt / kand see Gud til ære / dem selff til nytte oc gaffu / oc den gantste Kircke oc Menighed til opbyggelse / formedelst en Gudelig oc hellig omgengelse vdi Ecclesiass.

V.

Brøllups
Verckaff oc
høytid huor
dan der skal
vere.

Disse Wæp
der skulle vere
borte fra
Brøllup.

W staar tilbage at her skal kaartelige noget talis om Brøllups Høytid oc Vertskaff / huor wi skulle acte oc betencke huad der skal vere borte / oc huad der skal vere tilstede.

Alff Christelige oc Verlige Brøllupper skal for alting disse efterfølgende Laster vere borte / som ere: Forst / Graadzeri oc Druckensskaff. Dernast / Hoffmod oc Pral. For det tredie / vmaadelig omkaastning. For det fierde / wtuctig / skendig oc gicckelig snack / saadan som hine wtuctige oc wblue Jeylere oc Spillemend pleye at haaffue / besynderlige paa Landsbønen. For det femte / alt det som kand forhindre Gudelighed / at mand ick lader sig finde vdi Drick / naar Predicken oc Guds tieniste er vdi Kircken / huor ved Gud fortørnis / oc vor Næste forargis / oc er mange Marsage til fald oc fordærffuelse.

Disse Dyder
skulle vere
tilstede i
Brøllup.

Der imod skulle disse efterfølgendis Dyder vere tilstede vdi alle Christelige Brøllups Høytider oc Vertskaff / som ere: Forst / Gudfryctighed. Dernast / Hoffuist oc arlig Lystighed. For det tredie / Gudelig oc Hoffuist snack oc tale. For det fierde / idelig Bøn oc Nuste / at Gud vilde met sin Velsignelse styrcke oc beuare denne sin Ordning oc Stat: Thi disse styrcker lase wi at haaffue veret brugelige vdi de Helligis Brøllupper oc Vertskaff / huorfaare at Gud oesaa haaffuer met sin Velsignelse riglige æret oc Velsignet saadanne Brøllupper / som wi oesaa i dag kunde see i dette Euangelio.

Om den Anden.

Om Ecclesiass
tuen
de styrcker.

Sterdi wi haaffue nu noget talet om Brøllups Høytid / da vil ieg nu kaartelige oesaa noget handle om Ecclesiass som er begynt oc stadfest / oc vil ieg alenisteta

1. ste tale om tu stycker. Først / vil ieg opregne for huad endelige Sager
2. ger Ecclesiast er stiftet. Dernæst / vil ieg ogsaa giffue tilkiende ved huilcke Dyder Ecclesiastis samquem kand bliffue tiar oc venlig.

Alle Gudsfryctige Christne vide at der ere fire endelige Sager / huorfaare Gud stiftede Ecclesiast: Iblant huilcke den Første er / at Ecclesiast kunde vere hin anden til Hielp oc Trøst. Fordi i det Salomon siger: *Ve Soli*, det er / *Ve den som er ene* / naar hand falder da er der ingen som hielper hannem op / Da giffuer hand tilkiende / at indbyrdis Hielp / Trøst / oc Stallbrøderstast er storlige fornøden / paa det mand disz Taalmodeligere oc bedre kand lide oc ombrage denne Verdens Gienuordighed oc Modgang. For denne Sag maa vel gamle Folk giffue sig tilsammen vdi Ecclesiast / alligeuel at deris Legeme ere nu gamle oc skrøbelige / saa at de ick kunde affle oc føde Børn.

Den anden Sag er / at mand kand føde Børn til Verden. Thi Gud vil at det Menneftelige Kion skal i saa maade beuaris oc holdis ved maect. Derfaare sagde hand til vore første Forældre: *Vaaxer oc formerer eder / oc opfylder Jorden.*

Den tredie Sag er / at der kand vere en Christen Kircke oc Forsamling vdi huert Ecclesiastis Hus / i huilcken Forældrene / lige som Propheter oc Lærere / beprydis oc begaffuis met Prophetiske Værdighed / at de skulle vnderuise oc lære deris Børn oc Tiunde / om Gud oc den sande Gudstieniste / oc at Børnene oc Tiundene daglige / lige som unge Pøder oc Planter / skulle vandis oc varques gis / met idelig Lærdom oc Formaning / paa det at de endelige kunde opnaaxe oc bliffue store oc stærcke Træ / som kunde bæere Troens allersødste oc beste Fruct.

Den fjerde Sag er / at mand kand sty Horeri oc Skørleffnet / i denne forkrenkede oc fordærffuede Nature. Thi saa siger Paulus: For Skørleffnets skyld skal huer Mand haffue sin egen Hustru / oc huer Quinde haffue sin egen Mand. Thi Ecclesiast er en Lægedom / imod den aller

1. gruelige oc flemme Laster forsamlis oc indholdis. Thi først / off
2. uertræder mand fortrædelige der met Guds Lov. Dernæst / for
3. uendis ogsaa der met den Naturlige Lov. For det tredie / bryder oc

L ij

offuer

I.
Ecclesiast
er stiftet
for fire
Sager.

1.
Indbyrdis
hielp.
Ecd : 4.
Eninger ved
ning.

2.
Børne føde
sk.

Gen : 2.

3.
Hus Kircke.

4.
At sty for
ver.
1. Cor : 7.

Huileken en
stem Synd
Skørleffnet
er.

Den anden Søndag

offuertrader mand skendelige der met den Verdslige Lof. For det 4^e fierde / er Skorleffnet en slem tvrenlighed / huor met den Vandelige igienfødzal varstinggelige besmittis. For det femte / er det it skendigt 5^e. Tiuffueri: Thi wi ere icke vore egne / men wi høre den til / som met sit dyrebare Blod hassuer igientiofft oss. For det siette / er det vor 6^e. Opstandelsis forhaanelse oc forsmædelse: Thi huad kænd vere slem mere / end met saadan en skendig Last besmitte sit Legeme / som skal i fremtiden opstaa til euig Herlighed oc Glæde. For det siuen 7^e de / er Skorleffnet Guds Tempels gruelige besmittelse / som Paulus siger til de Corinthier / i den første Epistels siette Capittel. Effterdi da at vdi Skorleffnet begribis saa mange slemme Synder oc skendige Laster / da tør icke nogen tro eller tencke / at den som denne Synd bedriffuer / skal vndgaa Guds Bræde oc Hæffn.

11.
Ved huad
Synder Es
teskaff
bliffuer sst
oc lidelige.

Ecteskaffs samquem bliffuer fiær oc venlig i imellem Ectesolck / formædelst disse fem Synder: som er 1. Guds fryctighed. 2. Dyd oc Fromhed. 3. En indbyrdis venlig offuerbarelse. 4. En ret vforfaltet indbyrdis Kierlighed. 5. De at huer flitelige vaacter oc vdratter sin Gierning oc Bestilling.

1.
Gudsfryctig
hed.

Gudsfryctighed staaer met rette fremmerst i Tallet / Thi der kænd intet Venstæff vere stadigt oc fast / vden det hassuer sin oprindelse vdaß Gud / derfaare er det fornøden at Gudsfryctighed maa først vere tilstede / fordi naar Ectesolck satte sig aluerlige faar / at vere Gud lydige / da bliffuer alting siden læt oc fiært.

2.
Dyd oc
Hoffuisthed.

Dyd / Fromhed oc Hoffuisthed iblant Ectesolck / gjør lyst oc behagelighed paa begge sider: Thi huor mand offuer sig vdi Hoffuisthed / Fromhed oc Herlighed / da bliffuer den indbyrdis omgængelse imellem Ectesolck saa meget diff venligere oc behageligere.

3.
Venlig off
uerbarelse.

En venlig offuerbarelse / at den ene fordrager oc lider den andens seduane / breek oc strøbelighed / den er saare fornøden: For di vdi denne Naturens strøbelighed begiffuer sig megen brøst oc forseelse / oc der som den ene icke offuerbar met den anden / oc skuler saadan forseelse / met en indbyrdis forladelse / da vil der vdaß komme megen Trætte oc Venighed.

4.
Indbyrdis
Kierlighed.

Indbyrdis Kierlighed / som hassuer sin oprindelse vdaß Guds fryctighed oc aff Dyd oc Fromhed / den vdratter saa meget / at Ectesolck see icke for skarpt oc noye til huer andris brøst oc forseelse / men

men see meget igiennem Fingre / oc icke acte det / oc der som de end
acte oc see det / saa skuldis det dog oc tilteckis met Kierlighed. Thi
Kierlighed skulder Syndernis mangsaaldighed / som 1. Pet: 4.
Petrus siger:

Slitighed oc Bindsibeligbed / at huer vdotter trolige sin 5.
Slitighed oc
Bindsibeli-
ghed.
Gierning oc Bestilling / gjør ocsaa Ectestaff kiert oc lideligt. Thi
naar Ectesolck tage vare paa deris Bestilling oc Embede / oc for-
mercke huer andris Slitighed oc Bindsibeligbed / da bliffuer deris
samquem oc omgengelse diss kiere oc venligere / oc de opueckis paa
begge sider til diss store Bindsibeligbed / huer vdi sin bestilling/
saa at den ene legger vind paa at vere lige slitig oc duelig met den
anden / at de bere baade en Byrde oc drage met en Line.

Huor disse fem stycker icke ere vdi Ectestaff / der er det it saare
hart oc sorgeligt Leffnet / som er meget haardere oc verre end
Doden. Derfaare skulle fromme Ectesolck legge vind paa / at
disse Dyder kunde altid vere vdi deris Ectestaff / deris gantse
Liffs tid.

Om den Tredie.

Efter at wi nu haffue forklaret / de Artick-
ler som gaffue Aarsage til dette Mirackel / da ville wi nu
ansee dette Mirackel oc vnderlige Gierning / met sine
omstendige vilkaar. Dette Mirackel haffuer mange Omstendige
vilkaar i det
te Mirackel.
omstendige vilkaar / som ere: 1. Tiden. 2. Aarsagerne. 3. Jesu Mo-
ders Forbon oc det Suar hun fick. 4. Beredelsen til dette Mira-
ckel 5. Mirackelet i sig self. 6. Mirackelens stadfestelse. 7. De
huorledis wi skulle det bruge.

Tiden giffuer Euangelisten tilkiende i det hand siger: at det
stede paa den tredie dag / effter Christus vaar kommen til Galile-
a / De at det vaar det allerførste Tertegen som Jesus gjorde. Der-
faare paaminder Tiden off / at wi met synderlig Slitighed skulle off-
uerueie dette Mirackel. 1.
Tiden.

Aarsagerne til dette Tertegen vaare fire / saa som wi kunde 2.
Aarsager til
Mirackel.
1. see vdi Texten / som ere: Forst / Brølluppet som stede vdi Gana i
2. Galilea. Dernast / at Jesu Moder vaar boden til Brøllup.
3. Fremdelis / at der fattis Vin. De for det sidste / Jomfru Maria vil-
4. lige oc tilbønelige Hierte til at hielpe.

Som der nu fattis Vin / siger Jesu Moder
til hannem: De haffue icke Vin. Jesus suarede 3.
Jomfru
Maria vil
ben.
hende 2. ij

Den anden Søndag

hende : Quinde huad haffuer ieg met dig at giøre?
 Min tid er icke endnu kommen. Christi Moder siger
 dette her/enten aff methynck/ eller oc at hendis Son skal hielpe i den
 ne nød oc trang / i hues maade hand kand oc mueligt er : Men
 Christus Suarer hende hart / oc det for drabelige Sagers skyld.
 Hand kalder hende icke her sin Moder / men Quinde / oc siger
 fremdelis : Huad haffuer ieg met dig at skaffe? Min

Christi
 Suar.

Christi
 Suarer sin
 Moder saa
 hart.

Tid kom icke end / Christus tenckte sig her vjtom / och saa
 langt hen / Thi hand saa vel huad Affguderi der vilde i fremtiden
 komme met Jomfru Maria paakaldelse. Hand saa vel at Dhen
 skaleke oc Hycklere skulde legge hans Moder Maria det til / som
 Gud Fader oc hannem alene tilhører. Derfaare vilde hand met
 dette Suar giffue off en nyttig oc drabelig Vardom / huilcken wi
 altid vel skulle mercke oc besinde / som er / at wi icke met Helgens w
 maadelige dyrckelse oc tieniste / skulle formørcke hans Naffus oc
 Embedis are / De derfaare regner hand sin Moder vdi tallet iblant
 andre Quinder / oc taler hende icke saa hart til for ringe Marsage /
 oc siger : Huad haffuer ieg met dig at giøre. Men
 hand vil her met giøre Skilsmisse imellem sit Embede oc sin Mo-
 ders oc andre Helgens. Hand vil icke skilie sit Embede at / som han-
 nem alene tilhører / oc der aff legge sin Moder noget til / men hand
 vil beholde Saliggjorelsens Embede for sig selff alene / Derfaare
 haffue de affgudiske Hycklere gjort ilde oc wgdelige / i det at de kal-
 de Jomfru Mariam Himmerigis Dronning / en Meglerste / Liff-
 uet / Sedhed / Naadens Moder / oc Verdens salighed : Fordi
 mand skal ingen part vdaff vor Salighed legge Jomfru Maria
 til. At hand siger fremdelis : Min tid kom icke end / vil
 hand giffue off tu ting at betencke / som ere / at hand huercken aff w
 besindighed eller ladhed / haffuer forhalet sin Hielp : De at hand
 vil veed raad oc vil hielpe / naar tid oc leylighed sig begiffuer.

Skilsmisse
 imellem
 Christum oc
 andre Heli-
 gen.

4.
 Beredelse til
 dette Mars-
 ch.

Huad gior her Jesu Moder ? Hun siger til Dienere :
 Huad hand siger eder det giorer / Dette hør hen til Beres-
 delsen til dette Zertegn. De fatter her Maria endelige it gaat Haab
 til sin Son / at hand skal komme dem til hielp / i deris nød oc trang.
 Disse Ord hun siger : Huad hand befaler eder / det giorer /
 de giffue off en almindelig Vardom vdi Christi Kircke / hues Si-
 gur oc Ledemod Jomfru Maria er. Huad skal da den christne
 Kircke her vdaff lære ? Hun skal lære at hun met Jomfru Maria
 befaler

Vardom.

befaler Christi Tienere oc alle Christne / at de skulle aflyde Christi / oc giøre huad hand befaler / i huor lidet det siunis for Menniskelig formuist at vere bequommeligt oc myttigt.

Der Christus nu seer sin Veylighed / befaler hand Tienere at de skulle drage Vand i de sex Vandkar / som vaare hentsatte effter Jodernis Hycklerste renselsis stiek / aff huilcke huert vaar saa siort at der gick vdi to eller tre maader / det er / der gick vdi demnem alle tilhobe hen ved sex Ammer Vin / oc der de nu vaare fylte met Vand / besoele HERren at mand skal antuorde Kogemesteren det at sinage: fordi / at ved Christi hemelige Krafft vaar det nu omuent til Vin som tilforn vaar Vand. Der nu Kogemesteren sinager dette / kalder hand Brudgommen til sig oc siger: Huer mand gissuer først den gode Vin / oc naar de ere druckne / da den som ringere er / men du hassuer giemt den gode Vin indtil nu. Dette sætter Euangelisten til at stadfeste denne vnderlige Gierning met: Thi Kogemesteren bekiender klarlige / at denne Vin er meget bedre / end den de hassde drucket tilforn.

Nu effterfølger dette Mirackels nytte oc brug. De hand obenbarede der met / siger Euangelisten / sin Herlighed oc hans Disciple trode paa hannem. Saa vaar derfaare

1. dette Mirackel besticket til tuende ting / som ere / at obenbare der met
2. Christi Herlighed / De at styrcke Disciplene i Troen. Thi saa mange Mirackel som Christus giorde i Verde / saa mange Vidnesbyrd hassuer hand om sin Herlighed / oc saa mange Beseilninger oc Stadfæstelser om sin Vardoms vished / huor ved Troen styrckis i tilhørerne.

Derfaare er denne Christi Mirackels rette brug / at lige som hans Herlighed der ved obenbaris for huer mand / oc hans Vardom der ved stadfestis oc bekræftis lige som met it Bress oc Segel: Lige saa skulle wi der aff befatte en stadig Tro / oc i en viss Tillid forlade oss paa hannem. Men de Mirackel som formørcke Christi are / oc vdslycke Troen vdi Menniskene / ere intet andet end Dieffuelsens Raagleri / for huilcke Christus formaner oss Matth: i det xxiiij cap. at wi skulle tage oss vel vare. Der skulle opstaa / siger hand / falske Christi oc falske Propheter / oc giøre store Tegn oc vnderlige Gierninger / saa at de vdualde skulle oc saa forføris (om mueligt vaare) vdi vildfarelse: See / ieg hassuer sagt eder det tilforn.

& iij

Derfaa

5.
Terregnet
sig self.

6.
Dette Tegn
regns stadi
sejlsel.

7.
Dette Mirackel
gaff
oc brug.

papistiske
Mirackel.

Den anden Søndag

Derfaare skal ingen tro nogle Mirackel oc vnderlige Gierninger/
uden de alene / som obenbare Christi Herlighed / oc søde oc stadfeste
en stadig Tro til hannem.

Om den Fierde.

Lærdomme
aff alle Per-
soner i dette
Euangelio.

Efterdi at her i dette Euangelio neffnis man-
ge Personer / da vil ieg nu faartelige giffue tilkiende huad
Lærdom oc Gormaning wi skulle i besynderlighed tage
off til oc mercke / aff huer Personer.

1.
Maadelig
Glædskaff.

Først / skulle wi vdi almindelighed tage Exempel aff alle Gie-
sterne i dette Brøllup / at giøre off lystige oc glade met Maadelig-
hed / saa at det icke bliffuer til Offuerflodighed oc Valensskaff / om
huileket der er meere sagt i den første Artikel.

2.
At biude
Christum til
Giest.

Alff Brudgommen oc Bruden skulle wi lære / at biude Chri-
stum til Giest vdi vore Brølluper oc Giestebud / huileket steer / naar
wi bruge Guds Gaffuer til hoffuist oc ærlig Glædskaff / met Tack-
sigelse: De lade dem side hiemme som icke ere bødne / saa at wi icke
haffue dem at dricke vort Al met.

3.
At foruente
Lidp oc
Tægt aff
Gud.

Alff dette Mirackel skulle alle Brudgommer oc Bruder læ-
re / at der som de biude Christum til Brøllup / da vil hand omuen-
de Vandet til Vin for dem: det er / foruandle alt det som surt oc
best er til søt / riglige deele sin Velsignelse met dem / saa at dem skal
intet fattis.

4.
At forfrem-
me Christi
Kircke.

Alff Christo skulle wi lære / at wi effter vor formue hielpe
Brud oc Brudgom / det er / bepryde oc forfremme den Christne
Kircke oc hendis Lemmer i hues maåde off mueligt er.

5.
At vende det
som haffuer
veret mis-
brugt til en
er Brug.

Alff Christo skulle wi atter lære / at det som tilforn haff-
uer veret holdet vdi vanbrug oc falsk Hellighed / det skulle wi
vende til en god oc Gudelig brug / at det kand tiene til Guds
Ære oc den christne Kirckis opbyggelse. Disse Vandkar haff-
ue hertil veret vdi vanbrug / oc Jøderns vrange Tro / men
Christus bruger dem til at forfremme sin ære / oc den Christne
Kircke til opbyggelse. Saa skulde Kirckens Guds som vdi gam-
mel tid vaar i misbrug / nu vendis til en bedre oc nytteligere
Brug.

6.
At tage off
de Fattigis
Tidul.

Alff Maria skulle wi lære / at wi lade off andris nød oc
trang gaa til Herte / oc paakalde Gud for dem / at hand vil vere
hos de Fattige met sin Velsignelse.

Alff

Aff Røgemesteren skulle wi lære / at wi met rene Hjerter
skulle rose oc samtycke Christi Gjerninger.

7.
Rose Christi
Gjerninger.

Aff Tienerne skulle wi lære / at naar Christus befaler oss
noget at giøre / da skulle wi vere hannem lydige / ick see til alene
huad hand befaler oss / men meere legge vind paa at giøre det hand
befaler.

8.
At vere
Christo lydige.

Aff Christo / Maria oc Disciplene skulle wi lære / at holde
ærligt Bladskaff oc Enstighed met Folck / oc tage deris Fattigdom
til tacke : Wi skulle oc saa lære / at bepryde fattige Folckis ærlige
Brøllup oc loulige Vertskaff met vor hederlige neruarelse / oc
hielp dem effter vor effne / naar tid oc leylighed det vdræffuer.

9.
At tage til
tacke met
fattige Folck
oc ick for
sinde dem.

Dette haffue wi nu saa videlige handlet om
dette Euangelio / Thi den Materie som her vdi befattis / forhand-
lis ick en gang om Aaret.

Beslut-
ning.

Jeg haffuer nu talet om Brøllup / oc om Ecteskaff / der hos
oc saa giffuet tilkiende huilcken en stor Synd det siette Budords
offuertrædelse er. Jeg haffuer oc saa forklaret dette Mirackel /
met sine omstendige vilkaar / oc huad Lærdom oc Formaning
wi skulle tage aff huer Person / som neffnis i dette Euangelio.
Den Allmechtigste euige Gud vor **H E R R E** Jesu Christi
Fader / giffue oss alle sin Naade / at wi formedelst dette
her Mirackel / kunde styrckis vdi Troen / oc beuise Gud
Fader met sin Søn Jesu Christo oc den hellige
Ånd ret tilbørlig ære / vdi sand Guds Fryet
oc Troen / huilcken eniste vdsødelige oc
leffuendis Gud skee ære / Herlig-
hed oc Mægt vdi all
Ewigbed /

A M E N.

Den

Den tredie Søndag effter
Christi Obenbarelse / Euangelium Matthæi
i det VIII. Capittel.

Marc: I.

Luc: 5.

DEN JESUS hand
gick ned aff Bierget / fulde der me-
get Folk effter hannem. De see / der
kom en Spedalsk / oc tilbad han-
nem / oc sagde: Herre / om du wilt /
da kane du vel rense mig. De Je-
sus vdracte sin Haand / rorde ved hannem / oc sagde:
Jeg vil giøre det: Ver reen / De hand bleff strax reen
aff sin Spedalskhed. De Jesus sagde til hannem:
See til / oc sig ingen det / men gack hen / oc betee dig saar
Presten

Presten / oc offre dem Gassue som Moses haffuer be- ^{Luce: 14.}
 falet / til it Vidnesbyrd offuer dem. Oc der Jesus gick
 ind i Capernaum / traadde en Hoffuigmand til han- ^{Luce: 7.}
 nem / hand bad hannem / oc sagde: Hæhre / min
 Tienere ligger hiemme / oc er Verckbruden / oc pinis
 suarlige. Jesus sagde til hannem: Jeg vil komme /
 oc helbrede hannem. Hoffuigmanden suarede / oc
 sagde: Herre / Jeg er icke værd / at du skalt gaa vnder
 mit Tag / men sig icke it ord / da bliffuer min Tie-
 nere helbrede. Thi ieg er it Menniste som er Offrig-
 heden vnderdannig / oc ieg haffuer Stridzmend vnder
 mig / Naar som ieg alligeuel siger til den ene:
 Gack hen / saa gaar hand. Oc til en anden: Kom hid /
 saa kommer hand. Oc til min Tienere: Gior det /
 saa gior hand det. Der Jesus det hørde / forundrede
 hand sig / oc sagde til dem / som hannem effterfulde:
 Gandelige siger ieg eder / saadan en Tro haffuer ieg
 icke fundet i Jsrael. Men ieg siger eder: Mange skul-
 le komme aff Oster oc aff Vester / oc side met Abra-
 ham oc Isaac oc Jacob i Himmerigis Rige / Men
 Rigens Børn skulles stodis hen vd i Mørcket / Der
 skal vere Graad oc Tændgnidse. Oc Jesus sagde til
 Hoffuigmanden: Gack bort / dig skee som du trode.
 Oc hans Tienere bleff helbrede i den samme Time.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium faaregiffuer oss Chri-
 sti Affect oc Hiertelag mod Menniskens Rion / oc
 besynderlige mod dem / som fly til hannem vnder
 Kaarss oc Bedrøffuelse. Thi det som hand haff-
 uer tilforn loffuet i sit Ord / der hand siger:
 Kommer

Den tredie Søndag

Matth: xi. Kommer hid til mig alle som arbeide oc ere besuerede:
Tumirædel. Jeg vil vederquege eder / oc i skulle finde huile for e-
 ders Siæle: Det beuise hand her met Gierningen. Thi efter
 hand haßde lært sin Faders ord paa Bierget / gaar hand neder /
 oc fuldkommer met Gierning det som hand haßfuer lært / oc stadfe-
Brug. ster saa sin Lærdom at vere viss: Thi at hand giør tuende vnderlige
 1. Gierninger: Den Spedalske reenset hand met ord: Høffuigman-
 2. dens Tienere som er langt fra / helbreder hand met sit Bud oc Be-
 falning. Disse Mirackels Nytte oc Brug er / at de baade beuise at
 Christus er den sande Messias: Oc der hos vidne at hand vil hielpe
 alle forgesulde oc bedrøffuede / som i Troen paa kalde hannem / lige
 som hand hialp dette Spedalske Menneske oc denne Høffuigmand /
 som bade hannem om hielp. Men paa det at disse Mirackel kunde
 tiene oss til diss ydermere Lærdom / da vil ieg her forhandle fire Ar-
 tickler / som ere:

Den Første.

En almindelig Lærdom / om alle Christi Mirackel.

Den Anden.

Om denne Spedalske / huorledis hand hielpis / met andre
 flere omstændige vilkaar.

Den Tredie.

Om denne Hedenste Høffuigmand / om hans Tro / oc om-
 hyggelighed for sin Tienere.

Den Fjerde.

Huorledis Christus roser denne Hedenste Høffuigmands
 Tro.

Om den Første.

Om Christi
 Mirackel.

Thi Christus
 stadfester
 sin Lærdom
 met Mira-
 ckel.

Sterdi at vdi de Euangeliske Historier / ta-
 lis meget om Christi Mirackel / met huilcke hand oben-
 barer sin Herlighed / stadfester sin Lærdoms vished / oc
 forøger Troen vdi sine Tilhørere: Da vil ieg faare giff-
 ue en kaart oc almindelig Lærdom / huilken mand maa bruge oc sø-
 re hen til alle Christi Mirackel i almindelighed / oc til huert be-
 synderlige. Huorfaare Christus haßfuer stadfest sin Lærdom met
 Mirackel oc vnderlige Gierninger er denne Aarsage. Lige som wi
 aff

aff daglige forfaring kunde domme om de Ting som wi begribe met vort vduaatist Sind / men det andet som skal begribis met Fornuft oc Forstand / kunde wi icke tro / for end det er off obenbare beuiist / met noget som wi kunde see oc tage paa : Lige saa maatte vor Tro om de ting som offuergaa all menniskelig Fornuft oc Forstand / stadfests met offuer naturlige Ting / som ere / met Mirackel oc vnderlige Gierninger / huilcke ere Guds Bevisninger oc Befaling. Men paa det at wi kunde haffue en fuldkommen Lardom om Christi Mirackel / maa wi her giffue act paa mange stycker / huilcke paa det de kunde befattis i et vist tal / vil ieg fremsatte fem Sporsmaal / som ere: 1. Huad Personer der er hos Christi Mirackel. 2. Huorfaare de see? 3. Huorlunde de see? 4. Huortil de ere off nyttige oc gaffulige. 5. Huorfaare saadanne Mirackel icke see i vor tid.

Den Spørsmål som skulle actis i alle Christi Mirackel.

Personerne som ere tilstede vdi Christi Mirackel ere trende
1. slags: Forst / de som ere beladde met Siugdom oc ere offuerfaldne
2. aff Dieffuellsens Tiranni. Dernast / de som see oc hore Christi Mirackel.
3. For det sidste / Christus som gior Miracklerne.

I.
personer.

De endelige Aarsager huorfaare saadanne Mirackel see /
1. ere mange. Thi Forst / vil Christus der met obenbare sin Herlige
2. hed. Dernast / vil hand der met stadfeste oc bekræfte sin Lardom.
3. Fremdelis vil hand der met styrcke oc forøge Troen i dennem / som
4. see oc hore saadanne Mirackel. Her foruden gior hand Mirackel
at Gud oesaa kand aris oc prisis / naar mand seer saadanne hans
5. vnderlige Gierninger. For det sidste / at Dieffuellsens Rige kand
saa met tiden nedbrydis oc ødeleggis. Alle de falske Mirackel som see
i mod disse Aarsager / de fordommis i den hellige Scrift / saa som
Dieffuellsens Raagleri oc Bedregeri / Matth: 24.

II.
Huorfaare Christus gior Mirackel.

Den maade oc vijs / som Christus gior sine Mirackel met /
1. er 3. allig: Thi stundem gior hand Mirackel ickon aleniste met it
2. Ord. som wi her see i dette Euangelio: Stundem / paa det hand
vil lade see sit Legemis oc Lemmers ypperlighed oc dyrebarhed /
3. da legger hand sin Haand der paa: Stundem tacker hand sin
4. Himmelske Fader / for end hand gior Mirackel: Stundem vdrer
ter hand det aleniste met sin Krafft / oc bruger huereken Ord eller
sin Haand der til / saa som den tid hand omuende Vand til Vin.
Til denne vijs oc maade / at gior Mirackel / horer oesaa deris Tro
som hielp is / som wi her see i dette Euangelio.

III.
Huorledes Christus gior sine Mirackel.

1. Mirackelens nytte oc brug er trendefold. Forst / at den som
saa vnderlige hielpis oc bliffuer helbrede / icke skal ydermere synde.

III.
Huor til Mirackel ere off nyttige.

M

Der

Den tredie Søndag

Derneft at de fom fee oc høre faadanne Mirackel kunde anamne en²
stadig Tro / til denne sande Løge oc Nødhielpere. For det fidsfe / at³
wi fom høre oc læfe faadanne Chrifti vnderlige Gierninger / skulle
bliffue viffe om hans Herlighed oc Lardom / oc der hos befatte en
stadig Tro oc viff Tillid til hannem / at hand nu icke er anderledis
tilfinde mod oss / end hand paa den tid vaar mod dem fom finge
hielp aff hannem.

17.
Huorfaare
Mirackel icke
fe aufsee.
1.

D: Morten
Luther.

Men huorfaare fkee icke nu faadanne vnderlige Gierninger?
Euar. Den er io flat blind fom icke kand fee oc fornemme Mira-
ckel oc vnderlige Gierninger paa denne dag. Chrifti Kircke er en li-
den Hob / fom paa det allerhøyeste forfølgis / aff Dieffuelen mørck-
hedsens Første / oc aff Paffuen den rette Antichrift / huilcke begge
giøre all deris flid der til / at de kunde vdflette den rette sande Chris-
sti Religion oc Guds tienifte / oc kunde dog alligeuel icke komme det
aff sted. Den gantste Verden forfulde den ene Mand D: Mor-
ten Luther / men de kunde dog icke røre it Haar paa hans Hoff-
uet. Huorfaare kunde de icke? Fordi at Gud vnderlige beuarede
hannem oc fin Chriftne Kirckis lille Hiord. Denne Guds nær-
uerelse vdi den Chriftne Kircke er Mirackel oc vnderlig Gierning
noct / at wi icke tørre føge effter andre Mirackel. Der hos skal
mand oc dette vide / at faadanne Mirackel fom fkeede met de Guds-
ge at helbrede: Item den hellig Aands siunlige gaffue / de fkeede alen-
nifte i den første Chrifti Kircke / paa det at de skulde her effter stedse
oc altid stadfeste Chrifti Herlighed oc Lardoms viffhed / oc styrcke
Troen i Menneften hos alle effterkommere. Huilcke Mirackel
wi skulle faa bruge / at wi skulle vide dem at vere viffe oc faste Be-
feilninger / met huilcke Gud vilde stadfeste oc befeile fit Ord oc Lar-
dom euindelige.

Derfaare siger Augustinus om Mirackel oc vnderlige Gierninger / at Gud vilde icke tilfede at faadanne Mirackel skulde stedse
oc altid vare vdi den Chriftne Kircke indtil vor tid / paa det at
vore Hierter icke skulde stedse alene tracte effter det siunlige / oc Men-
niftet faaledis skulde bliffue Kallt vdi Troen: De at wi nu icke skul-
de tuile der paa / at wi io maatte tro dem fom predickte ver om /
huilcke endog de forkynde det fom icke on nogle faa er vederfaret / faa
kunde de dog komme Folcket der hen / at de trode oc effterfulde
dem.

Em

Om den Anden.

Di den spedalste Mand som Christus her
renser / hassue wi sex stycker at acte / som ere: 1. hans
Skrobelighed oc Siugdom. 2. hans alendige Vilkaar.
3. hans Tro. 4. hans Bøn. 5. hans Taalmodighed.
6. oc hans Bekjendelse.

Den spedalstis Siugdom oc Skrobelighed vaar en straff
for Synden / derfaare paaminte hun hannem om Guds vrede oc
hans retsfardige Dom. Thi all Modgang / Kaars / Bedroffuelse
oc alt Sienuordighed / som oss vederfars i denne Verden / er lige
som en Predicken / vdi huilken Gud klager paa oss for Synden / oc
obenbarer oss sin vrede / Oc naar Menneket aluerlige betencker
Guds retsfardige vrede / foruden Christi kundskaff / da falder det i
Misshaab. Her vdaß kommer det tit oc offte at mange Mennekke en-
ten tage sig selff aff dage / eller gaa hen oc slæt forsuinde aff Be-
droffuelse oc Herte sorge: Thideris onde Samuittighed lader
dennem aldrig noget oyeblik vere til frede. Det ville wi forklare met
it Exempel.

I.
Den Spe-
dalstis siugt
dom.

Kaars oc
modgang er
Guds Klage
maal.

Dedipus Kongen aff Thebanen / effter at der vaar kommen
en gruelig Pestilente vdi hans Land oc Rige / da betencke hand / at
enten hand selff eller nogen aff hans / maatte hassue bedressuet no-
gen slem oc groff Last / for huilken de straffedis met denne plage:
Hand kalder sin Prest Tiresiam til sig / oc befaler hannem / at hand
met sin Spaadom oc Konst skal sly hannem at vide / huem der er
Uarsage met sin gruelige Last / at det gantske Rige saa plagis met
den suare Pestilente. Paa det sidste saar Dedipus at vide / at hand
selff oc ingen anden hassuer bedressuet en slem oc groff Last / som er
Uarsage til denne Plage / Thi hand hassde afflet Born met sin egen
Moder / huilken hand hassde taget til Ecce / oc icke viste at det vaar
hans Moder. Gordi der hand vaar it lidet Barn / antuordede hans
Soraldre hannem en Hiurde / at hand skulde tage hannem aff da-
ge / Men Hiurden sparer dette denlige Barn oc opfoder det / oc der
hand nu vaar opuoren oc bleffuen til Mand / bleff hand en Krigs-
mand / oc forde Krig for de Thebaner / oc for saadan hans Man-
dom vduelle de Thebaner hannem til deris Konge / oc giffue han-
nem Dronningen Jocastam til sin Hustru / saaledis fick hand da
sin egen Moder iuitterlige til Ecce. Men der dette bleff Dedipo
tilkiende giffuet ved hans Prest / oc hand saa at det gantske Rige

Exempel om
en ond Sam-
uittigheds
plage.

M ij

plagedis

Den tredie Sondag

Wedipt
straff.

En ond
Samuittig
hed er den
wæste plage.

Jocasta
straff.

plagedis met en gruelig Pestilente for hans Misgierning/ begynder hand at betencke Guds vrede/ og vdi denne tancke falder hand i Mis-
haab. Vdi dette Mishaab riffuer hand først baade sine Dyen vd/
paa det hand skal icke see Solen. Der effter/ der hans Samuittig-
hed saa saare hart piner oc plager hannem/ beder hand met stor Be-
droffuelse oc Hierte forge/ hylene oc graad/ at de som staa omkring
hannem/ skulle vige fra hannem/ paa det de skulle icke saa stade vdaß
hans Skugge. Paa det sidste flyer hand aff Riget/ effter hand
vaar bleffuen blind/ oc bleff en arm Tryglere/ oc maatte tigge sin
Fode/ indtil hand endelige døde vdi Mishaab oc Fortuilelse. Hans
Moder Jocasta begynte oc saa den bange Samuittighed for den-
ne gruelige Synd at nagge oc plage/ saa at strax hun fiek denne sin
Last at vide/ hengde hun sig self. Saadan en gruelig ting er
Synden/ naar ic Menneiste rettelige anseer hende met sit Hierte
Dyen.

II.

Den Spæ-
dalske vil-
kaar.

Det spedalske Menneiste vilkaar vaare hannem gantse
haarde/ thi hand maatte vere paa en besynderlig sted/ oc icke bo
iblant Guds Folk/ huilket der haaffuer veret de Spedalske en stor
Bedroffuelse oc Hierte forge/ huor aff mange haaffue slat forsuim-
det oc visnet bort: Thi de vaare icke aleniste vdlucte fra andre Folk/
at de icke maatte haaffue omgengelse met dem/ Men de vaare oc saa
beroffuede den Trost oc Husualtelse/ som de skulle haaffue aff Guds
ords Predicken. Herforuden vaare de oc saa frastulde fra andre
Folk met fem Tegen/ huor paa mand skulde kiende demnem/ huilke
Tegen der icke lidet forogte deris Sorge oc alendighed. Det første
Tegen vaar/ at de skulde haaffue paltige oc reffne Klader. Det an-
det/ de skulde gaa barhoffuet. Det tredie/ deris Ansiet skulde vere
stunt. Det fjerde/ de skulde haaffue deris Bolig paa en sted for sig
self/ vde fra andre Folk. Det femte/ de skulde obenbare vdraabis
for den menige Almue at vere tvreene/ oc icke varde at her effter om-
gaas iblant Israels Folk. Dette vaar den Spedalske vilkaar/
Der som hand icke i denne sin alendighed oc Hierte forge haaffde soget
til Christum vdi en stadig Tro/ da haaffde hand visselige doet
vdaß Sorge.

III.
Den Spæ-
dalske Tro.

Derfaare kommer hand til Christum/ befatter en stadig
Tro til hannem/ oc endog hand formercker sig at haaffue fortient
den ewige Død oc Fordommelse/ dog opretter hand sig met Chris-
ti naadige Foriattelse: Hand haaffde vden tuil hort disse Christi
ord:

Ord: Kommer hid til mig alle i som arbeide oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder. Hand haffde vden tuil hort at Johannes vidnede om Christo / sigendis: See det Guds Lam / som borttager Verdens Synder. Derfaare der dette spedalske Mennecke nu kiender denne Løge Christum / haabis hand at skulde bekomme sin Karsthed oc Helbrede / oc holder sig ved en stadig Tro til Christum.

Matth: 11.

Ioh: 1.

Uff denne Tro gior hand sin Bøn til Christum / thi Bøn oc paakaldelse er Troens rette naturlige Fruct / huilcken ick heller fandt see foruden Troen / effter som Sane: Pouels sprock lyder / Huor skulde de paakalde den de ick tro paa?

IIII.

Den Spedalskes Bøn.

Rom: 10.

Vdi denne Bøn faaregiffuis oss ocsaa it synderligt Taalmodigheds Tegne: Thi saa siger den spedalske: HÆRE om du wilt da fand du rense mig. Lige som ocsaa David der hand bleff vddressuen aff sit Rige / oc maatteromme for sin egen Søn Absalon / da begerede hand at komme i sit Rige igien / dog med dette vilkaar / om det vaar Gud behageligt oc teckeligt. Saaledes sætter oc dette spedalske Mennecke denne legemlige Begierning vdi Guds Haand / huilcken der meget bedre vedt huad oss er nytteligt oc tienstacteligt / end wi det selff vide.

V.

Den Spedalskes Taalmodighed.

2. Sam: 15.

Herforuden er i denne Bøn it herligt Exempel / om Christi bekiendelse. De Scrifftlaage oc Phariseer forfulde dennem som bekiende Christum: Men dette fattige spedalske Mennecke stotter inter der om / men bekiender Christum friligen / det alle Phariseer oc nypperste Prester i Jødeland vilde end bliffue galne der offuer / Hand troer foruist at Christus er Almættig / oc er visselige den sande Messias / som Jøderne vaar loffuet oc tilsagt. Denne stadige Be-kiendelse bør oss ocsaa at effterfølge.

VI.

Den Spedalskes Be-kiendelse.

Wille wi ocsaa see huorledis dette spedalske Mennecke bliffuer hiulpet oc helbrede giort / huor vdi wi haffue mange omstændige vilkaar at besinde / aff huilcke huert haffue

1. ue sin synderlige nyttige Værdom. Christus rører ved den Spedalskes Legeme med sin Haand: Hand loffuer den spedalske strax
2. huad hand beder om oc begerer: Hand biuder hammen med sit Ord
3. at vere reen oc helbrede: Ordens Krafft / det er / Helbrede aff hans spedalske Siuge / følger strax effter: De der hand er bleffuen

Om denne Spedalskes renselse.

M iij

reen/

Den tredie Søndag

reen / giffuer hand hannem trende slags Befalning / som ere: At hand skal ingen sige det: At hand skal obenbare sig saar Presten: De at hand skal Offre sin Gaffue effter Moisi Lov.

I.
At Christus
vdstrecker
sin Haand.

At Christus vdstrecker sin Haand oc rorer ved det spedalske Menniske / det vaar it Tegn til Christi Naade oc Godhed / met huileket hand haffuer offuermaade meget forøgt oc styrket den Spedalskis Tro / Thi der hand saa at Guds Søn ick skuede hannem / som andre Menniske gjorde / men rorde ved hans wrene Leegeme met sin Haand / da haffuer hand fornommet synderlig Aandsens glæde vdi sit Hierte.

II.
Christi Hoffte.

Til denne rørelse sætter oesaa Christus sin Foriættelse oc siger: Jeg vil giøre det. Den Spedalske siger: Om du wilt. Christus suarer: Jeg vil. Her vdaß besluter den Spedalske hos sig self / at hand skal strax bliffue helbrede.

III.
Christi Ord.

Psal: 134.

Til denne Foriættelse legger hand oesaa sit Ord oc Befalning / oc siger: Ver reen. Met huilcke Ord hand beuise sin Guddoms Mact: Stadfester sin Eardom. De styrcker Troen i dem som saae eller laese denne Historie: Thi Christi Vilie / er hans Gierning / Hand giør alt det hand vil / i Himmelen oc paa Jorden / som Dauid siger. Denne Christi Mact oc Velde skal troste oss imod Dieffuelsens Mact.

IIII.
Christi Ords Kraft.

De strax bleff hand reen vdaß sin Spedalskhed. Det er den vnderlige Gierning i sig self / oc Christi Belgierning imod den Spedalske / aff huilcken Belgierning hand formerekelige som aff it vist Tegen / at Christus er villig oc redebon til at hielpe aff den Aandelige Spedalskhed / alle dem som i Troen komme til hannem.

V.
Christi Befalning til den Spedalske.

Vi skulle
icke tiene
Gud effter
vor gode
mening oc
tycke.

Leuit: 24.

Christi Befalning følger effter: Først / biuder hand / at den Spedalske skal ick sige det for nogen. Denne Befalning haffuer den Spedalske ick veret lydig / aff en synderlig Nidkierhed / som hand haffuer hafft / at forkynde oc vijt vdsprede Christi Belgierninger / huor met hand ick lidet syndede. Thi hand skulde beuise Christo sin Tacknemmelighed / ick effter sit gode Tycke / men met ret Lydighed / oc giørt effter hans befalning / Saadan Lydighed er Gud det allerbehageligste Offer. Det andet oc tredie stycke i denne Befalning effter følger i disse Ord: Gack oc betee dig for Presten / oc offre den Gaffue som Moises befalede / til it

Bid.

Bidnesbyrd offuer dem. Det gjorde Christus / paa det at Moisi Lov skulde i saa maade stee fyldt / i huilcken Presterne vaar befalet at domme om Spedalskhed / at de skulde vdiuise oc forstiude de tvorene aff Menigheden / oc met obenbare Bidnesbyrd anamme dem ind igien / som vaare bleffne reene. Men at der vaar befalet at de som vaare bleffne reene skulde Offre / det stede for den Guds skyld / at saadant Offer skulde vere it Tegn oc Bidnesbyrd til deris Tacknemmelighed mod Gud.

Hvor for den
Spedalske
skal Offre.

Papisterne som aff disse Ord vilde styrcke deris huilcke
Scrifftemaal / i huilcket alle Synder skulde fuldkommelige opreg-
nis / de ere store Giecke oc stemmelige forkrencke Scrifften / i det
at de vrie hende hen til en fremmet oc vrang Mening. Om den
hemelige Bekiendelse oc Scrifftemaal som wi bruge oc beholde i
vore Kircker / ville wi tale en anden stid.

Dette Ord
Danbrug
hos Papis-
terne.

Dom: 14.
post Trinit:

Om den Trede.

Historien om Christi Belgierning mod den
Hoffuikmand aff Capernaum / begriber mange Lær-
domme / huilcke ieg vil dele vdi visse stycker / paa det at
mand diff bedre kand merckedem.

Først / haffue wi her at acte it Billede oc Contrafen /
paa de tuende slags Folk / som ere / Jøder oc Hedninge. Her
helbreidis først en Jøde / siden en Hedning: Hvor aff wi lære
at Christi Belgierning / i almindelighed hør til alle Menniske.
Ehi lige som de haffue alle Syndet / oc fattis den Ros som
de skulde haffue for Gud: Lige saa tilbinder GHR Kristus alle
Menniske sine Belgierninger / oc befaler at anamme dem met
Troen.

I.
Christus met
sine Belgiern-
inger hører
til alle.

Rom: 3.

Dernæst / fører oc saa disse tuende Personers / Jødens oc
Hedningens atskillige Vilkaar / sin Lærdom met sig. Den Spe-
dalske Jøde vaar fattig / Den hedenske Hoffuikmand vaar rig.
Hvor aff wi lære / at Christus icke anseer denne næruerendis Ly-
cke oc Fremgang / Hand foracter icke den Fattige / hand forstuu-
der icke heller den Rige. Den Spedalske Jøde vaar en almues
Mand / Den hedenske Hoffuikmand vaar en fribaaren Herre-
mand. Der aff see wi derfor / at vdi Christi Rige gielder icke

II.
Vi ere alle
lige saar
Gud.

M iiii

adel

Den tredie Søndag

adel Sleet eller Byrd. Men en stadig Tro til Gud / ved huilcken alle Menniske / huad heller de ere adel eller wadel / fattige eller rige / bliffue Guds Born. Den spedalste Jode vaar en fattig foractet Stackarl for Verden. Hoffuizmanden vaar meget affholden i Herrers oc Kongers Vaarde / Men Christus seer aleniste til Troen / oc der aff dommer / huilcken der skal vere i størst anseelse saar sig.

III.
Om denne
Hoffuiz-
mands
1. Tro.

Item: 9.

2.
Kierlighed.

3.
Bekjendelse.

For det tredie / ville wi nu aff de omstendige vilkaar see / huor dan denne Hoffuizmands Tro haffuer veret. At hand vaar en Hedning / oc vden for Guds eget vdualde Folck / det nedtrycker hannem saare / oc giffuer hannem Aarsage til at ydmige sig. Hand kunde vel beromme oc opheffue sig saar Mennisten aff sin Befalning / at hand vaar en Hoffuizmand offuer hundrede Krigsmend / Men denne Kos gielder intet saar Gud. Thi Gud siger hos Propheten Jeremias: En vijs skal icke rose sig aff sin Vijsdom. En sterck rose sig icke aff sin Styrcke. En Rig rose sig icke aff sin Rigdom. Men huo som vil rose sig / hand rose sig der aff / at hand veed oc kiender mig / at ieg er HÆREN / som gior Barmhertighed / Ræt oc Retsfardighed paa Jorden. Derfaare kommer denne Hoffuizmand icke foruden Penitente til Christum / men der hand kiender sin Welhed oc Strøbelighed / paakalder hand Christum om hielp paa sin Dieners vegne / oc det i en stadig Tro / huor met hans Kierlighed til sin Næste beuifis. De i det hand siger: Jeg er icke værd at du skal gaa vnder mit Tag. Item: Sig ickon it Ord / saa bliffuer min Dienere helbrede.

Der met bekiender hand / baade sig at vere en Syndere / oc Christum at haffue Guddoms Natur / paa huilcken hand oc saa troer oc forlader sig. Men i det hand siger: Jeg er it Menniske / oc er vnder Offrighed etc. Vil hand giffue tilkiende / huor læt det er Christo aff sin Guddoms Krafft at hielpe / aleniste met sit Ord oc Vilie / end oc saa dem som hand icke haffuer legemlige nær uerendis hos sig. Effterdi at hand / som er ickon it Menniske / kand befale sine Dienere huad de skulle giøre / oc de maa strax giøre huad hand dennem befaler.

IIII.
Om fremme
met Tro.

For det fierde / salder her nu it Spørsmaal / om en fremmet Tro. Hoffuizmanden troer / oc hans Dienere helbredis. Her
aff kun

aff kunde wi tage denne Lærdom / at de Gudfryctige kunde met de
ris Tro oc Bon forhuersfue andre legemlige velgierninger. Men
om nogen fand fornædelt en andens eller fremmet Tro / bekomme
det euige Liff oc Salighed / er intet Sporsmaal hos retsindige
Christne. Thi de vide at ingen bliffuer salig / uden ved sin egen Tro /
huilcken mand fand vel bekomme / naar gudfryctige Menneſte be-
de for andre / at Gud vilde giffue dem Troen.

Om den Fierde.

I Denne Hedenſke Hoffuigmands
Troes Loff oc Berømmelse / ere mange omſtandige
Bilkaar at acte oc beſinde / ſom ere: Forſt / Christi for-
vundrelſe / huilcken ſom hører hen til hans menneſkelige
Natur: Thi hand haſfuer menneſkelige Affecter oc Tancker / dog
foruden Synd. 2. Hand ſuer oecſaa der hos / at hand haſfuer ick
fundet ſaadan en Tro i all Iſrael. Thi Jøderne vilde ick bliffue
hos Ordet allene / men begerede oecſaa Tegn / Men denne Hedning /
ſom haſfuer ick en liden ſmag paa den chriſtelige Lærdom / hand
lader ſig noye aleniſte met Ordet. Jomfru Maria Tro vaar vel
ſtøre oc fuldkommeligere / men det kom der aff / at hun vaar mere
oc fuldkommeligere vnderuiſt / oc styrcket met flere oc faſtere Tegn:
Derſaare er denne Hoffuigmands Tro i nogen maade ſtøre / men
dog ick effter en retſindig fuldkommen Troes vilkaar at regne. 3.
Wi lære oecſaa her / at Troen maa vaare oc daglige forfremmis / io
meer oc meer. 4. Christus lærer her oecſaa om Hedningernis Rald /
at de met Abraham / Iſaac oc Jacob / ſkulle fornædelt Troen til
Christum forſamlis til en Kircke oc Menighed. 5. Wi ſee her oecſaa
Christi Spaadom oc Forkyndelſe / om Jødernis forſtiudelſe / oc der
hos Jeruſal at de ſkulle ſtraffis. 6. I det at hand ſiger til Hoffuig-
manden: Gack hen / dig ſkee ſom du trode / giffuer hand
tilkiende / at alting er mueligt for den ſom troer / ſaa ſom
Christus ſelff vidner en anden ſted. Hannem
ſkee loff oc ære til euig tid /

Christus roo
ſer Hoffuig
mandens
Tro.

1.

2.

Denne Hoffuigmands oc
Jomfru
Maria Tro
lignis til
ſammen.

3.

4.

5.

6.

Marc: 9.

A M E N.

Den

Den fierde Sondag
Den fierde Sondag eff-
 ter Christi Obenbarelse/Euangelium
 Matth: i det VIII. Cap:

DE Ihesus gick i
 Skibet / oc hans Disciple fulde
 hannem. De see / da begyntis en
 stor Storm vdi Haffuet / saa at
 Skibet skuldis ocsaa aff Bølger-
 ne / De hand soff. De Disciplene ginge til hannem /
 oc vacte hannem op / oc sagde : H E X X E / hielp
 oss / wi forderffuis. Da sagde hand til dennem :
 I lidet troendis / Hui ere i saa frytactige ? De hand
 stod op / oc truede Bæret oc Haffuet / Saa bleff det
 gantste

gantste stille. Men Menniskene forundrede dem/ oc sagde : Huad er det for en Mand/ at Været oc Hassuet ere hannem lydige?

Dette Euangelij Forflaring.

Dette Euangelium sætter oss atter Christi Sind oc Hiertelag for Øyen / huilket er at staa bi met sine Christne vdi deris Nød/ effter saa som hans Regne Ord liude vdi Psalmen: Jeg vil vere hos hannem i Nød / Jeg vil rissue hannem

psal: 9.

vd / oc giøre hannem til ære. Item / Paakald mig i din Nød / ieg vil bønføre dig at du skal tacke mig.

psal: 50.

Lige saa lærer oss her aff Apostolernes Exempel / huad wi skulde gøre / naar wi ere i Nød oc Fare / som er / at wi met Apostolerne skulde opuecke Christum formedelst en stadig Tro / at hand effter vor Bøn oc Begering vil hjælpe oc redde oss. Summen paa dette Euangelium er / at vor HERR Christus bleff opuaet aff Gøffue / der hans Disciple vaare i stor Fare oc Hassnød / aff den store Storm som hastelike opuaetis paa Hassuet / oc strax truede Hassuet oc Været / saa at det bleff strax blick stille / at alle de der saae forundrede sig saare. Vi ville her vdaess ansee oc forhandle tre Artickler / som ere:

Wi skulde opuecke Christum i vor Nød.

Summen paa denne Text.

Den Første.

Om de Gudfryetigis mangsaaldige Fristelser her i Verden.

Den Anden.

Denne næruerendis Histories Forflaring met sine omstandige vilkaar.

Den Tredie.

Et smuet Billede oc Malning / om den Christne Kirckis vilkaar her i Verden.

Om den Første.

Fterdi at dette Euangelium ihukommer Disciplernis Fristelse vdi Skibet / da vil ieg kaarte lige tilkiende gissue nogle slags Fristelser / met huilcke Menniskene ansectis oc fristis / De det for den Sag

Den fjerde Sondag

Sag skyld / at naar wi lære at kiende huad fare off paa alle sider
offuerhenger / at wi da kunde vere Maruogne oc ickelade off offuer-
uinde aff Fristelsen / misse Troen oc Christi betiendelse / oc endeli-
ge falde fra Guds Naade oc Venstæff. Thi lige som Christi
Disciple vdi Haffuet fristedis met stor Liffs fare paa alle sider: Vi
ge saa haaffue alle Christne mesten huer Time oc Stund / sig at be-
frycte for dæris Saligheds Skiffbrud oc Haffs nød.

Mennisket
fristis aff
atskillige
Ting.

De Fristelser som Mennisket fristis met her i Verden ere
mange slags: Thi enten kommer Fristelsen aff Gud / eller aff
Dæffuelen / eller aff Mennisket / eller aff demnem self som Fri-
stis / eller aff omstændige ting / som wi omgaaes met.

I.
Gud fris-
ter i treu-
de maade.

Gud frister oss / paa det at wi skulle bliffue forstan-
digere oc meere forsøgte hos oss self / Thi hand frister oss ickel
for den Sag skyld / at hand som intet er skilt for / vilde der aff vi-
de oc forfare huordanne wi ere / Men at hand der met vil lade oss
see oc saa at vide / huor meget wi forfremmis vdi Gudfryetighed oc
Troen. De frister Gud oss stundem vdi vort Leffnet oc Ding-
gelse / stundem vdi Lærdommen / oc stundem met sine vredis Tegn.
Vdi Leffnet oc Dinggelse fristede Gud Abraham / den tid hand
besoel hannem at slaete sin eneste Søn Isaac til it Offer: Men
Abraham i det at hand atlyde Gud i saadan en haard oc vanske-
lig Ting / da bleff hand ved sig self diff meere forfaren oc forsøgt /
De formercker denne Troes rette Frucht / som er / Lydighed mod
Gud meere at actis oc affholdis end alle andre Ting vdi Verden.
Saaledis fristis oc forsøgis mange Gudfryetige Christne aff
Gud paa denne dag / i det at hand saar satter dem sine Bud / som
ere alle Christelige Dyders oc gode Seders vissste Regel / paa
det at de ved en ret Lydighed mod samme hans Bud / kunde bliffue
diff vissere der paa / at de ere Guds lydige Tienere. Men tuert
imod / de som met Villie oc Vidstæff falde i Synden oc vndergaa
vdi Fristelsen / de bliffue skyldige vnder Guds Brede / indtil saa len-
ge at de rette oc bedre sig.

2.
Lærdom.

Dernæst frister Gud oss oc saa i Lærdommen / naar hand
tilsteder at komme falske Propheter / oc atskillig vildfarendis Læ-
rdom saaregiffuis iblant Folket / om huilcken Fristelse Moyses ta-
ler i sin femte Bog. xiiij Cap. Huor hand saa siger: Om nogen
Prophete eller Drommere staar op iblant eder / oc
giffuer dig it Tegn eller noget vnderligt / oc det Tegn
eller

Gud frister
ingen til
hans værste,

30
Met Tegh.

II.
Dieffuelsen
Griftelse,

III.
Zennistens
Griffel.

IIII.
Vort eget
Kjeds Jule
stelse.

Den fjerde Søndag

ning / Styrcke / Blijfdom oc Forstand / Konstighede etc. Huo som vil offueruindis aff dette Slags Fristelse / hand skal tencke / at alt det hand haffuer det er hannem giffuet aff Gud / at bruge til hans are / sig selff oc andre til Nytte oc Gaffu.

*V.
Disse Verdis
lige Tings
Fristelse.*

DE ting som ere omkring oss her i Verden friste
Oesaa oc forstyrre mange fromme Gudsfryetige Mennekers
Hierter : Aff huilcke somme ere for oss / saa som de der ere narmeren 1.
dis tilstede : Somme ere bag oss / saa som de der ere fremfarne : 2.
Somme ere ved den høyre side / saa som de der ere off tierkomne 3.
oc lystige : Somme ere ved den venstre side / saa som de der ere off 4.
bedrøffuelige oc sørgelige. For oss er Døden / som truer oss : Guds
retfærdige Dom som pincer oc plager oss : oc Helffuede som haff-
uer vist oplæt sin Mund. Bag oss ere vore fremfarne Synder /
huilcke som nagge oc plage Mennekers Samuittighed. Ved den
høyre side er Rigdom / Verdslig are / Mact oc Velde / huilcke der
hoffuetsfulds styrte mange Menneke vdi euig Forderffuelse. Paa
den Venstre side / er Fattigdom / Bespaattelse / Foractelse / Van-
ryete / stor vaade oc fare / baade til Land oc Vand / baade hiemme
i Huset oc vden faare. Disse slags Fristelser ere gantske haarde oc
suare / oc skulle offueruindis met en stadig Tro / met Bøn oc idelig
suck til Gud om Hielp oc Trost / met it Christeligt Leffuet. Met
saa Ord at sige : De kunde offueruindis ved en idelig oc aluerlig
Penitente. Dette vil de ieg her nu tale om Fristelser / paa det at
wi kunde opuectis til Aruogenhed oc Bøn / at wi icke skulde falde
i Fristelse.

For oss.

*Bag.
Ved den hø-
yre side.*

*Ved den
Venstre side.*

*Huor ved
Fristelsen
offueruindis
dis.*

Om den Anden.

*I.
Troens For-
følgelse.*

Di dette Mirackels bescriffuelse / haffue wi
disse effterfølgendis omstendige vilkaar at acte.
Først / Troens Fristelse. Disciplerne haffue
den Herre Christum i Skibet met sig / derfor senle de
diff tryggeligere / men denne tryghed bleff icke languarig : Thi den
tid der kom Storm oc Wuær / bleff Skibet stiult met Haffsens
Bylger oc Voffuer / huor aff det skeede / at de som tilforn vaare
formeget trygge / bliffue nu for denne Storm oc Haffsens Bylger
skyld / mistroetige oc tuilactige. Derfor skal ingen formeget tro oc
forlade sig paa Metgang / men oesaa vdi Lycke oc Metgang frycte
sig oc paakalde Gud.

Vdi

Vdi denne suare Fristelse soffuer Christus / baade paa det at hand met soffu kand vederquege sit Legeme / som vdaß stor van-
dring / møde oc arbeide vaar modigt oc trat : De distligeste at hand kunde forsøge Disciplernis Tro. Icke fordi at hand som er en ret Hiertefogere / to selff viste det tilforn / Men at Disciplene skulde saa det at vide / oc der aff ret lære at kiende sig selff. Her foruden er det oesaa troligt / at Herren soff for den Sags skyld / at Troen skulde diff yndermere opueckis vdi Disciplene / oc de nu i denne store nød oc fare / diff hefftigere skulde paatalde hannem / oc at de skulde diff ydermere rose oc holde meget aff hans redning oc hielp / aff denne største Nød oc Liffs fare. Thi der som Christus haffde veret vaagen / da haffde hand foruden Disciplernis Bøn oc begering / strax veluillige hiolpet dem / som da vaare i stor fare. Endog hand aff sin Godhed oc faderlige Hiertelag til oss / er redebøn oc veluillig at giffue oss huad offer myttigt til vort Legems nød / forst oc vor Siæls Salighed / dog pleyer hand icke at giffue oss det / vden wi bede hannem der om : For di Bønen er it ordentligt oc besticket Redskaff / til at forhuerffue met aff Gud / alt det wi haffue behoff / Oc det for den Sags skyld / at wi skulle are oc holde hannem for en ret sand Gud / som er vor Skabere / oc en Veldeklide aff huilcken alt gaat kommer / Oc bekiende oss alt for strobelige oc vanmechtige Creature / som intet haffue eller kunde giøre vden Guds hielp.

II.
Ez. 33.
S. 11.

Gud vil vere bes den.

Troens forarbeiding oc krafft lader sig oesaa her see / Thi Troen er icke en oreckelos tancke eller hystud / men hun er en sterck Kempe som offueruinder den gantste Verden / som Johannes siger : **Eders Tro er den seieruinding som offueruinder Verden.** Troen vinder vel oc saar seieruinding / met det steer ved den sterke Kempe oc Seieruindere Christum / som hun begriber oc besat-ter. Denne Tro haffuer imod sig til Siende oc Modstandere / den gantste Verden / det er Synden / Døden / Dieffuelen / atskillige Vaade oc Fare / oc vort Riid oc Blod. Paa Verdens oc hendis anhengeris side staar Guds Lov / vor egen Samuittighed oc Fortuilelse : Men paa Troens side staar Euangelium / Christi Offer oc en stadig Tillid til Gud.

III.
Troens krafft.
1. Iohan : 5.

Troens Siender oc Kamp.

Derfaare naar Louen setter til dig met sin Ild / Røg / Damp / Rimet oc Torden. Naar Louen siger : **Forbandet er huer den / som icke holder alt det der staar screffuet i Lou-**

1.
Naad imod Louens fristelse.
Deut : 27.

II ij

bogen.

45

Den tierde Søndag

bogen. Da sæt du Euangelium der imod/oc sig saaledis: Huer den som troer paa Guds Son/hand hæffuer det evige Liff.

Johan: 3.

2.

Imod Døden.

1. Corin: 15.

Johan: 5.

Imod døden
oc hæffue.

Naar Døden truer dig med sin forfærdelse/saa sæt du imod hannem Jesum Christum/som hæffuer offueruundet Døden/huilen der bryder Døden det/at hand hæffuer offueruundet hannem/oc siger: O Død huor er nu din Braadt/O Hæffuede huor er nu din Gæteruinding? Hand siger osaa self hos Johannem: Hvo som troer paa mig/hand skal icke smage Døden evindelige/Men hand skal trengte sig igiennem Døden/til Liffuet. Derfaare er Døden icke gudsfryctigt Menniske saare nyttelig/thi hand er en Vei til it bedre oc saligere Liff/Huorfaare det skal vere langt fra/at nogen Christen skulde lade sig forfærde for Døden.

3.

Imod
Døffuelen.

Johan: 16.

Rom: 8.

2. Corin: 5.

Døffuelen klager osaa paa oss/opregner oss vore Synder/oc holder oss it langt forfærdeligt Register for: Men holt du hannem imod disse Christi ord/der saa liude om hannem: Denne Verdens Første er allerede dømt. Item/dette Pauli Sprock: Gud er den som gjør retfærdig/hvo vil fordømme oss? Der som hand kaster oss vor Brefsærdighed i Næsen/da skulle wi suare hannem med S: Pouel/oc sige: Den som icke viste aff nogen Synd/den gjorde Gud til Synd for vor skyld/at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem som gielder saar Gud.

4.

Imod Nød
oc fare.

1. Pet: 4.

Heb: 12.

1. Cor: 11.

Naar wi komme i Nød oc Fare/da paamindis wi osaa oc anklagis for Synden/Gordi at saadan Nød oc Bedrøffuelse er lige som en Prediken/om Guds retfærdige Dom oc vrede imod Synden/Der imod skalt du suare oc sige saaledis: Dømmen begyndis paa Guds Hus. Item: Huilen Hæren elsker/den tufter hand/oc hand hudstrnger huer den Son som hand anammer/De det gjør hand afesammen off til beste/at wi icke skulle bliffue for faade/naar wi hæffue ingen Gienmordighed oc Modgang/oc der ved forfaris med de vguelige. Derfaare siger Paulus: Naar wi dømmis/Det er/naar wi li de Kaarset/da reffis wi aff Hæren/paa det wi skulle icke fordømmis med Verden.

Vort

Vort Riød oc Blod egger off ocsaa idelige til fortuillelse / ^{5.} Imod Riød oc Blod.
men lad du Riødet vere Aanden vnderdannigt / Oc sig at Riøds
oc Blods Dom gielder her intet. Saaledis falder off her i Ver-
den tusinde slags Fristelser faare / som ville forhindre vor Saa-
lighed.

Kunde derfor den Tiran Nero saaledis breide Synden / ^{Nero.}
Louen / Døden / oc Riødet at de vaare offueruindne? Ney in-
gelunde / sordisaa at Guds Børn de hassue alene denne Ket- ^{Guds}
tighed oc Frihed / de andre holdis fangne vnder Synden / for ^{Børns Fri-}
de ere Syndens Tienere / saa som de der altid synde / oc altid ^{hed.}
hassue lyst oc vilie til at synde oc staa Aanden imod / Ja Aan-
den er stat oc aldelis vdsuøct vdi demnem. Derfaare huo som
vil traadke imod Synden / Guds Lov / Døden / Dieffue-
len / Riød oc Blod etc / Hand skal see til om hand fornem-
mer vdi sig / en aluerlig oc sand Penitenke / hand skal ocsaa see
om hand hassuer en stadig Tro oc en god Samuittighed. En ^{Iob: 8.}
delige hand skal oc see til / om hand er saa sticket / at hand meere ac-
ter Lydighed mod Gud / end alle disse verdslige gode Ting / oc der
hos hassuer it aluerligt Forsæt at ville offuergiffue Synden. ^{Merck.}

1. Christus straffer sine Discipler for tuende stycker: Forst stra- ^{IIII.}
ffer hand deris redzel oc mistroftighed / fordi dem burde icke at reds ^{Christus}
eller fryete sig / den stund hand vaar hos dem / effterdi de hassde seet ^{straffer Dis-}
saa mange aff hans Terteign oc vnderlige Gierninger / huor aff de ^{ciplene.}
kunde lattelige lære oc begribe / at den kand icke forfaris oc omkom-
me / som hassuer Christum hos sig. Dernast / straffer hand dem
for de ere saa lidet troendis / at de icke tro at hand io er saa mechtig
oc kand giøre saa meget / naar hand soffuer / som naar hand
vaager / Oc at den som hassuer skafft baade Jorden oc Hassuet /
skulde icke vere saa mechtig paa Vandet som paa Landet.

Remdelis lige som Christus met sin Søffn beuifer sig at vere it ^{V.}
sant Nemiske: Lige saa beuifer hand sig at vere en sand Gud / i ^{Christus be-}
det at hand biuder Vær oc Vand at de ere hannem lydige. Beg- ^{uifer sig at}
ge disse stycker tiene saare vel til at styrcke vor skøbelige Tro met. ^{vere Gud oc}
Hans Mandom oc Nemiskelige natur larer off hans gode Villie ^{Nemiske.}
oc broderlige Hierteclag til off / at hand vil hielpe off. Hans Guds-
dom larer off / at hand er Almæchtig oc kand hielpe off / huilcke beage
stycker / som er Effne oc Villie / der høre til alt det mand sætter sig for
at bestille oc giøre.

Den fjerde Søndag

VI.
Saa Trøst
vi haaffue
her aff.

We ieg land siget det met saa Ord / Christus giffuer i denne H-
storie tilkiende / at hand vil Mennisten skal bliffue salig / oc
besynderlige de som paakalde hannem. Thi lige som hand vil at
wi skulle paakalde hannem i nød oc fare : Lige saa vil hand ocsaa
lade see sit faderlige Hiertelag mod oss / i det at hand frier oc redder
oss aff Fare.

Om den Tredie.

Enne Histories Aandelige vdydning er
saare lystig oc skøn / thi her vdi affmalis oss oc sattis for
Oyen / den Christne Kirckis billede oc Lyncke her vdi
Verden.

Aandelig
vdydning.

Haaffuet betynder Verden : Skibet betynder den Christne Kir-
cke : Stormen oc Været betynder Dieffuelen : Disciplerne betegne
den Christne Forsamling / aff alle dem som tro : Christus er
Sandhed selff : Euangelium er Troen.

I.
Iuor Christo
sus er der
opuectis
Storm.

Først / haaffue wi her at mercke / at for end Christus gick met
sine Disciple i Skibet / da vaar Haaffuet blick stille / det er / Verden
soffuer oc snorcker gantste tryggelige hen i Synden. Men saa
tilige som Christus kommer vdi Skibet / blæs der en gantste stor
Storm op / saa at Skibet siunis aldelis at ville siuncke oc vnder-
gaa. Men huad skeer her : Vor HERR Christus som haaffuer
maet at raade oc binde ossuer Vær oc Vand / hand er tilstede. Der-
saare skulle wi først her aff lære / at vden for dette Skib / det er / v-
den for denne Christne Kircke er icke Salighed at foruente. Men
her skulle wi nu vel tage oss vare / at wi icke ansee it Orlogs skib
for dette rette Skib. It Orlogs skib er vel vden til herlige vdredt/
beprydet oc smycket / oc inden vdi vijt oc romt / Men det rette Chris-
telige Skib / haaffuer sit smycke oc pryndelse induaartis : Det haaff-
uer en meget herligere oc ypperligere Styremand / som er / den hel-
lig Aand : Det haaffuer oc deylige Skibs folck oc Baadsmænd /
som ere alle Gudfryctige Christne : Det haaffuer den rette Com-
pas / som er / Guds Ord : Det haaffuer de hønuærdige Sacra-
menter vdi sin rette brug : Det haaffuer ocsaa Endighed mod det hel-
lige Predicke embede : Met denne beprydelse oc smycke lader dette
Skib sig noye / vdi all Storm oc Haaffsens bruselse.

Vden Kir-
cken er icke
Salighed.

II.
Christi Kir-
cke haaffuer
alldristeli-
ge.

Dernæst / haaffue wi ocsaa her at mercke / at dette Skib er
icke vdi sinult stille Vand / men i det brusende Haaff / huor det slaes
oc sto-

oc stodis aff store Volger oc Boffuer / som kaste oc velte det hid
 oc did / frem oc tilbage / Huilket den gantste Verdens historie
 beuise at vere Sandhed. Den tid Gud hand haffde skabt Ver-
 den / da kom hand dette Skib til Segels oc vdredde det : Men
 Dieffuelen som er Guds Sons fiende / offuerfalt det strax met
 suare Zlinger / Borkuler oc Storm : Der effter bleff det stot frem
 oc tilbage i yncke maade indtil Noe tid : Siden bleff det fort fra
 Noe tid indtil Abraham : Siden der fra indtil Moisis tid : Der
 fra siden indtil Christum / huilken der kom til Verden / at hand
 vilde salig giøre dette Skib. De Vandbølgerne met Storm
 oc Wuær som bruse imod dette Skib ere ick endnu stille. Men
 huad Marsage er der til / at Verden kand ick lide dette Skib ? Sa-
 gen er denne : Den Christne Kircke straffer Verdens Giernin-
 ger / det er / hun skelder denne Verdens Vise for Viecke oc Daa-
 rer / hun anklager oc skylder de retfardige for Synd / Hun for-
 dømmier de rige / oc siger dem at vere vlycksalige oc alendige
 Menniske / vden de haffue en sand Gudfryctighed / som lærer dem
 huorledis de skulle bruge oc regere deris Rigdom : De det er det
 Christus loffuede at skulle stee der hand sagde : Den hellig-
 And skal straffe Verden for Synd / for Retsfær-
 dighed oc for Dom. Huad forbrød Abel sig imod Cain /
 der hand gruelige oc skendelige tog hannem aff dage ? Der suar
 rer Johannes til oc siger / at Abels Gierninger vaare gode
 de / oc hans Broders vaare onde. Huad syndede den
 fromme Noe ? Huad gjorde Jeremias / Esaias ? Ja huad syns-
 dede vor HER Christus selff ? Huor met haffue de hellige Mar-
 tirer fra første Verdens begyndelse forset sig / at de ere saa yncke-
 lige forfulde oc plagede ? Der vaar ingen anden Sag til / end at
 de vilde vdsleede Verden aff Mørket / paa det at Mennisten skulde
 forsage denne verdslige lyst oc onde begeringer / oc leffue gudeli-
 ge / ærlige oc retfærdelige vdi denne Verden. Saadan tack ple-
 ner altid Verden at beuise dem som hende giøre til gode : Hun vil
 offuerfalde de Gudfryctige met Storm oc Volger oc slæt ned-
 sincke dem i Grund / Men det gaar ick for sig effter hendis
 Vilie / hun kand ingelunde ødelegge dette Skib / fordi der vaa-
 rer altid ny Christne oc Martirer aff de hellige Martirers
 Blod.

Sin Verden
 ick kand lig
 de Christi
 Kircke.

Ioh : 16.

Gen : 4.

1. Ioh : 3.

Tit : 2.

N iij

Der

Den fjerde Sondag

Lærdomme
her aff.

1.
Trøst imod
Forargelse.

Derfaare skulle wi vel lære denne hellige konst/ imod den Forargelse som kommer aff Forfølgelse/ oc der aff at de ere saa saa/ som ere i dette Skib/ det er/ i den Christne Kircke. Der som du forargis der aff/ at dette Skib saakastis oc veltis hid oc did i Hassuet/ da see hen til Christum/ som er tilstede i Skibet. Forargis du der aff at de ere saare saa som ere i dette Skib/ da see hen til Noe Arck: Til dem vdi Sodoma: De til den gantske Verden. Det som er det allerbeste/ det hassuer aldrig veret vden nogle saa behageligt i Verden. Den Christne Menighed vaar ringe oc liden i begyndelsen/ I den middelste tid vaar hun stor/ Mod enden skal hun atter bliffue saa liden oc ringe/ at hun skal siunis slæt at siuncke oc skiulis aff Volgerne/ det er/ aff Dieffuellsens ondskaff/ falske Dieffuels Lærdom/ oc it ont skendigt Læffnet.

2.
At opuecke
Christum.

Vi skulle for den Sags skyld oc saa vel lære/ at wi met vor Bøn i saadan Storm opuecke Christum/ huilcken der er aldrig borte fra sit Skib/ men stedse regerer oc styrer det/ met sin hellig Aand/ sit salige Ord/ de hønuerdige Sacramenter/ oc met Disciplin oc Uffue. Den samme vor eniste HERR/ Regentere/ oc Styremand Jesu Christo/ met Faderen oc den hellig Aand/ skee Loff/ Prijs/ oc Åre til euig tid/ Amen.

Den femte Sondag effter Christi Obenbarelse/ Euangelium Matthei i det XIII. Capittel.

Jesus sagde dem en anden Tegnelse faare/ oc sagde: Himmerigis Rige lignis ved it Menneske/ som saade god Sæd i sin Ager. Oc der Folkene soffue/ kom hans Fiende/ oc saade Klinte iblant Hueden/ oc gik bort. Der Sæden vaarte nu/ oc bar Fruct/ da siuntis oc saa Klinten. Da ginge Tjenerne til Hus

Høsbonden / oc sagde: Herre / saade du icke god
 Sæd i din Åger? Huor aff haffuer hand da Klinten?
 Hand sagde til dennem: Det haffuer Tienden
 gjort. Da sagde Tienerne: Vilt du da / at wi skul-
 le gaa bort/oc luge dem aff? Hand sagde: Ney/paa
 det i skulle icke til lige rycke Hueden op met / der som i
 luge Klinten aff. Lader dem baade vaare tilsam-
 men/indtil Høsten. De naar det er tid at høste / vil
 ieg si til Høstfolket: Sanker først Klinten tilsam-
 men/oc binder dem i Knippe/at mand fand
 opbrende dem / Men samler mig
 Hueden i min Lade

Forfla

Den femte Søndag

Forflaring paa dette Euangelium.

Atskillige
Christi Tils
tyccere.

Arsagen til denne Vignelse kom aff Christ
Tilhorere/aff huilcke en part vaare Glysne oc Dyen
skalcke/ oc lode sig ick lidet thycke der aff/ at de vaare i
Tallet met / iblant den hob som vaare Christi Disci
ple: En part vaare retsindige oc fromme / Men eff
terdi de saae at de gode vaare blandede iblant de onde/ da bleffue de
der aff saare forstørrede. Da paa det at Christus kunde baade
paaminde hine om deris Glysneri oc om den straff som dem skal off
uergaa/ oc opegge disse som vaare fromme til bestandighed / oc en
fast Tiltid til sig/ i det hand saaregissuer den tilkommendis Skil
misse oc Beloning / da haffuer hand saaregissuet dem denne Vign
nelse. Hues mening er/ at de onde skulle altid vere i den christne Kir
cke iblant de gode/ saa lunge som denne Verden staar / Men i Ver
dens ende skulle de skillis at fra huer andre / paa det at de fromme
kunde saa euig Lon/ oc de Ugudelige kand vederfari deris fortien
te Straff. Derfaare tien dette Euangelium der til / at det kand
forstrecke hine falske Hycklere oc Mundchristne / holde dem deris
Straff for/ oc egge dem til Penitente. Der imod troster det de
Fromme/ oc beuebner dem til Taalmodighed / i all Modgang oc
Sienuordighed. Sire Artickler haffue wi i dette Euangelio.

Meningen
paa denne
Vignelse.

Deere Euang
gelij Hørg.

Den Første.

Huordant Christi Rige er i denne Verden.

Den Anden.

Om dette Rigs Giender.

Den Tredie.

Christi Disciplers Bon imod hans Giender / Oc huorfaare
Gud lider sine Giender i den christne Forsamling.

Den Fierde.

Om Christi Gienders straff / Oc de Gudfryetigis løn.

Om den Første.

Himmerigs
Rigs anse
lige merckel
ser.
Matth: 3.

Allemmerigs Rige haffuer mange atskillige
merckelser i den hellige scriffte. Først i det Johannes siger:
Giører Penitente / thi Himmerigs rige er nær.
Der

Der bemercker Himmerigis Rige icke andet end it nyt Leffnet / ved
huilcket Gud fornyer oss i Haabet til den euige Wdødelighed : Thi
hand gior oss som hand haffuer taget aff Syndsens oc Dødsens
tjeniste / til sine egne / Paa det at wi / den siund wi ere fremmede her i
Verden / kunde i Troen haffue det Himmelske oc euige Liff. Der
for i det hand siger : Himmerigis Rige er nær / giffuer hand
tilkiende / at det euige Liff oc rette Lycksalighed sattis oss faare i Chri-
sto Jesu / som haffuer oss det igienslyet oc forhuersfuet. For det an-
det / mercker Himmerigis Rige Christi hellige Euangelium / huor
ved Indbyggene forsamlis til Himmerigis Rige / huilcket Chri-
stus lærer oss der hand siger : Guds Rige er iblant eder.
For det tredie / bemercker det Euangelij Fruct i de Gudfryctigis
Hjerter / effter at det er Predickt for dem / De da er det / som
Paulus kalder det til de Romere : Retfærdighed / Aandsens Glæ-
de oc Fred i vore Samuittigheder. For det fierde / mercker det den
tilkommendis Salighed oc Glæde / i det tilkommendis Liff effter
den yderste Dømedag / om huilcket Christus taler der hand siger :
Mange skulle komme fra Osten oc Westen / oc side til
Bords met Abraham oc Isaach oc Jacob i Him-
merigis Rige. For det femte / mercker det den siunlige Chri-
sti Kircke oc Menighed her i Verden / i huilcken der ere onde oc gode
tillsammen / indtil Høsten / det er / indtil Verdens ende. I denne
merckelse tagis Himmerigis Rige i dette Euangelio / om huilcket
Rige ieg nu aff denne Signelse / vil noget tale.

Himmerigis Rige lignis ved it Menniske /
som saade god Sæd i sin Ager etc. Det Menniske
som saader er Christus / sand Gud oc sant Menniske : Ageren er
Verden : Sæden er Rigens Børn. Huert aff disse try stycker
giffue oss mange Lærdomme.

- Forst / i det at Christus kaldis her en Sæmand / giffuis det
1. te at betencke. 1. Huor nypperlig oc værdig den Christne Kircke er /
2. effterdi at Guds Søn selff haffuer stiftet oc funderet hende. 2.
At denne Verdens Bise / icke saa eller plante denne Kircke / Thi
det hører Christo alene til / huorfaare hun icke heller holdis ved
3. maect / formedelst Verdens Vijsdom. 3. At det er Christi Embede
4. at saa / det er / at lære Retfærdighed / oc den euige Salighed. 4.
At ingen kand bliffue god Sæd / det er / bliffue retfærdig oc forny
er til det euige Liff / vden denne Sæmand Christo.

For

1.
It nyt Leff-
net.

2.
Euangelij-
lium.

Luc : 17.

3.
Ordens
Fruct.
Rom : 14.

4.
Den euige
Glæde.

Matth : 8.

5.
Den Christ-
ne Kircke.

I.
Sæmanden
er Christus.

Den femte Søndag

II.
Ageren er
Verden.

For det andet / i det at Verden kaldis en Ager / giffuis her
oc meget at betencke / som er : 1. At icke noget emiste Land eller Rige 1.
i Verden / icke Italia / icke Græcia / icke Jødeland / eller noget an-
det Rige vnder Solen / kand eyne sig det allene til at det skal vere
Herrens Ager / For den gantste Verden er den Ager / i huilcken den
Samand Christus kaster sin Sæd. Huorfaare / at lige som in-
tet Land / Ja intet Menniske kand met rette klage sig at vere vdeluct
fra Himmerige : Lige saa kand intet flags Folek tileyne sig alene
denne ære / som tilforn er sagt. 2. Vi see ocsaa her / at Guds 2.
Barmhertighed er wendelig / i det at hand tilbiuder alle Menniske
i den gantste vjide Verden Christi velgierninger / som ere : Biff-
dom / Ketsærdighed / Hellighed oc Gienløfning. 3. Her skulle 3.
wi oc vel mercke / huorfaare Verden kaldis en Ager : Thi met
denne Vignelse giffuis tilkiende / at det giers storlige fornøden be-
hoff / at mand vel røcter oc dyrcker denne Ager. Thi lige som
hand vik pløyes met Penitenke Predicken : Lige saa skal hand
vandis met JH Christi Blod oc Aand / ellers quællis Sæden oc
forgaar.

Lut Verden
kaldis Ager.

III.
Sæden / ee
Ordet oc
Vordens
Fruct.

Sæden mercker her baade det som saaes oc den Grode som
opuaaxer. Huad saaes her? Christi Euangelium / huilcket baa-
de tilbiuder Synders forladelse aff Naade / oc vdkreffuer en idelig
Penitenke. Denne Sæd / det er / Christi Euangelium / tager A-
geren vdi sig formedelt Eroen / Men hand groer oc beuaris ved
den helligAand / paa det at hand icke skal visne oc forgaa / naar
hand offuerfaldis aff Storm / som er / Riød oc Blod / met Kaarff
oc Modgang. Der hos kaldis her oc Sæd / det som opgroer aff
Sæden / som ere / Kornet oc Axene / det er / Guds Børn. Thi
Guds Ord eller Euangelium / er den wsforgengelige Sæd / ved
huilcken wi igienfødis til Guds Børn.

Lærdomme
her aff.

1.

Saa er da dette Himmerigis Rige / det er / den Christne
Kirckis bescriffuelse. Huor aff wi først lære / at den Christne
Kircke er icke noget andet Menniskis / end Guds Søns Gierning.
Huorfaare at Passuen er meget Daarlig / i det at hand berøm-
mer sig at saa oc plante denne Kircke. Dernæst / see wi oc her /
2.
at den Christne Kircke icke opbyggis ved Menniskelig Lærdom /
men aleniste ved JH Christi Euangelium / huilcke som
det lære reent oc ret / de ere den Samands JH Christi Met-
hielpere.

Om

Om den Anden.

Denne Vignelse lærer at Christi Rige skal al-
tid haffue sine Siender oc Modstandere / saa som oc
den første Foriættelse lyder / i Mose første Bogs første
Capittel / at Hugormens Sæd skal bide Quindens
Sæd i Hælen / huor viist dette er / lærer den gantste Christne Kir-
ckis Historie / fra den tid denne Foriættelse bleff giffuen / indtil den-
ne dag. I huor Abel er / der er oc visseligen Cain : I huor Isa-
ach er / der er oc saa Ismael : Huor der er en Jacob / der er oc saa en
Esau : Huor Dauid er / der er oc saa Saul : Huor Christus er /
der er oc saa Judas : Huor Paulus er / der er oc saa Nero / wi tørre
icke heller vente oss andet / Thi Sathan staar altid effter Christi
Kircke / huilcken hand legger vind paa / enten at slæt ødelegge / eller
oc at besmitte med falsk Lærdom oc it forargeligt Læffnet.

Kircken
haffuer altid
Siender.

Men naar komme Sienderne ? Der Folkene soffue /
kom en Buen oc saade Klinte iblant Hueden. Met
denne Soffu Christus her omtaler / straffis baade de som Predi-
cke / oc de som høre Ordet. Ordens Tienere soffue / naar de ick
giøre deris Embede met flid / at lære trolige det som tien til Salig-
hed : At paaminde oc atuare de lade oc doffue : At straffe dem som
icke vandre paa den rette Vey effter Euangelij Sandhed : At tro-
ste oc husuale de bange Samuittigheder : Oc at affuerie oc til in-
tet giøre falsk Lærdom / som strider met Grunduaallen / det er / met
vor Troes Artickle. Tilhørerne soffue oc saa / naar de enten løslige oc
met Lædighed høre Ordet : Eller oc bliffue kaalde oc met tiden slæt
affalde fra Ordet / som wi see at mange giøre paa denne dag.

Naar Sienderne
komme.

Quorledis
Folkene
soffue.

Naar Folket nu saaledis soffuer / kommer Siender oc B-
uennen / Oc det for den skyld / at hand er Christi Siende / hues Rige
oc Kircke hand stunder effter at ødelegge / oc der imod at vdsprede sit
Rige / ved Vogn oc Vord.

Hvad giør denne Buen ? Hand saær i Hærens Alger.
Hvad saær hand ? Først / falsk oc katterst Lærdom / som strider
met vor christelige Troes Artickle / oc det begynte hand i Paradis /
oc haffuer der effter stedse oc altid brugt det. Thi huor den sande
oc rette Euangelij Lærdom Predictis / der er oc saa denne Buen til-
stede / paa det at hand met sin Forgiffte kand fordærffue vor Salig-
giørelis nyttelige Kilder / saa at Menniskene ick skulle øse deris
Salig.

Hvad denne
Buen saær.
I.

D

Salig.

Den femte Søndag

2. Salighed oc det ewige Liff aff vor Saliggjöreris rene Kilder. Der hos saaer hand oc saa i mange Gøldt Ordens foractelse / aff huilcken Sæd der vaaxer Klinte / Heyre oc andet Vrød / det er / Skalkke oc onde Menniske / som ere / Glistnere oc Øyenskalkke / Sophister som vide at foruende Ordet oc bruge Kraaglow / Tiranner / Guds Bespaattere / oc fortrædelige Syndere / huilcke allesammen tilhøbe stride imod Kircken / det er / imod den lille Christi Hiord.

Sienden gick bort.

Men huad er det at Christus siger / Den tid den Wuen haaffde saaet Klinten i HERRENS Åger / Da gick hand bort? Viger Dieffuelen da bort fra Øyenskalkke / Sophister oc Tiranner? Men ingelunde: Men derfaare sigis hand at gaa bort / for hand sør sig i en anden Ham oc sticckelse: Hand vil icke sumis at vere Guds Siende / men Guds Aand oc Liffens Engel / saa som mand kand see vdi hine Siendobere som rose sig vel aff Guds Aand oc hemelige obenbaringer / alligeuel at de met idel Dieffuelsens Raagleri skuffis oc bedragis.

Lærdomme her aff.

1. Saa lærer off denne anden Artikel / Først at Kircken haaffuer sine Wuemier oc Siender / end oc saa mit vdi Ågeren / det er / mit i den vdugartis Christne Menighed. Dernæst paaminder hand
2. off / at wi icke skulle samtycke met Sienderne. Fremdelis at wi skulle lære / at affstille Sienderne fra Kirckens rette Lemmer oc Indbyggere.
3. For det sidste paaminder hand / at wi icke effter mange Menniskis Exempel / skulle huerecken falde slæt fra den Christne Menighed / icke heller lade off forarge aff den Modgang oc Sienuordighed / som Kircken maa lide aff disse mange Siender / som hun maa daglige vente sig stort Offueruaald oc Vret aff i denne Verden.
- 4.

Om den Tredie.

DA ginge Tienerne til Husbonden oc sagde: HERRRE / saade du icke god Sæd i din Åger?

De Gudfryttigis Bøn for Kircken.

Huor aff haaffuer hand da Klinten? Ved denne Tienernis indgang til Husbonden / bemerckis de Gudfryttigis Bøn for den christne Kircke / imod Sæcter oc forargelse i Kircken: Thi lige som de Gudfryttige bede altid gaat for den christne Menighed / oc ynske hende det som gaat oc nyttigt er til Salighed: Lige saa aff bede de det som ont oc skadeligt er / huilcket mand alleuegne kand see i Davids Psalmer: Bedder / siger hand / det som tien til Jerusalems Fred. Item / De skulle velsignis / som elske dig.

Psal: 122.

Tuert

Tuert imod siger hand: Sienderne maa bliffue til skam: Psal: 40.
me oc omkomme som ville mig ont. Item / iden suu
ende Psalme: Hans wlycke skal komme paa hans Hoff-
uet / oc hans Ondskaff skal falde paa hans Isse.

Nien huorledis kand dette komme offuer ens met Christi Gienfigelse.
Befalning / som biuder off at wi skulle bede for dem som off bande/
oc giore wrat? Suar. Den Christne Kirckis Bon hassuer altid Suar.
dette vilkaar hos sig / som er / Om de ick giore Penitente oc om-
uende sig: Saa er derfor Meningen / at de wgudelige skulle enten
omuende sig ved en aluerlig Penitente / eller de skulle odellegis
oc forfare / paa det at de ick skulle alle dage vdspey deris Bespaat-
telse imod Gud / oc vere Guds helgen oc Christne Nenniste til for-
tred. Derfaare skulle wi saaledis bede for Kirckens oc vore Siender.
der / at Gud vilde giffue dem Naade til at omuende sig / Nien der
som de bliffue fortradelige oc ick ville omuende sig / da skal mand
bede imod dem at de kunde bliffue til skamme / oc deris Anslag oc
Raad / som de oplegge imod den Christne Kircke til hendis skade oc
fordærffuelse / kunde vndertrædis oc bliffue til intet.

Tiernerne sige: Vilt du da / at wi skulle gaa hen/
oc luge Klinten aff? Hand suarede: Ney / paa det
at i skulle ick oprycke Hueden met / naar i luge
Klinten aff. Her hassue wi forst at mercke / at Christus taler
her huerten om Sognepresters / ick heller om Offrigheds Embe-
de / men hand vil aleniste fortage off den Forargelse / som mange
strøbelige tage sig til / naar de see at der er saa mange onde oc w-
reene Nenniste i den Christne Menighed. Fordi Siælsförgere
hassuer hand befalet det Aandelige Suerd / met huilcket de vdluge
oc affskille de Wgudelige fra den Christne Menighed / naar de sæt-
te dennem i Band / paa det at de met Tiden kunde skamme sig oc
giore Penitente / De de fromme ick skulle besmittis aff deris For-
gift. Om Band scriffuer Augustinus denne Regel / at huor der
er ick fare / at der skal komme Splid oc Wenighed / da skal mand
vdluge Klinten / at mand dog aleniste tager sig vel vare / at mand
ick ocsaa oprycker det gode Korn. Verdslig Offrighed er ocsaa be-
falet it Suerd / som er det Verdslige Suerd / met huilcket de for-
driffue oc straffe dem som forstyrre den vduaartis Fred.

Endog at baade Siælsförgere oc Verdslig Offrighed giore
deris Embede met allerstørste flid / da kunde de aldrig saa flat reem-

D ij

se den

Y.
Christus taler
ick her
om Offrig-
heds Embes-
de.

Siælsförger-
re huor de
luge.

Regel om
Bando.

Offrighed
huor de luge.

Den femte Søndag

se den christne Menighed / at der io bliffuer nogen Barme aff falske
 oc ivreen Lardom / oc aff it iustickeligt Lefsnit bliffuendis igien / huor
 aff wi icke skulle lade oss forarge / naar wi see det : Men lade oss paa
 minde aff denne Vignelse / at luge Ageren saa meget som oss mueligt
 er / oc siden befale Gud det andet. Thi Christus vil icke met disse
 Ord forsuare Wdyder oc Laster / at mand skal lide oc fordrage
 dem i den christne Kircke oc Menighed / men hand vil aleniste raade
 oc formane sine tro Christne at de icke skulle mistroste sig / naar de
 nodis til at lide de onde hos sig. Derfaare skulle wi her aff vel
 acte oc besinde : Først / Huor stor Guds Barmhertighed er / som
 saa taalmodelige lider oc omdrager de Onde / i den Christne Me-
 nighed / paa det de skulde giøre Penitente oc omuende sig. For det
 andet / at wi ocsaa her aff skulle troste oss / inod den Forargelse som
 kand komme der aff / at der ere saa saa / som ere Euangelio lydige.
 3. For det tredie see wi ocsaa her / at Siendobere driffuis igien oc skam-
 futis / huilcke der sige at den hob er icke den rette christne Kircke / iblant
 huilcken der ere mange Onde.

Om den Fierde.

En naar det er tid at hofte / vil ieg sige til
 Hofstolket : Samler mig først Klintene til-
 haabe / oc binder dem i Knippe at brende /
 Men samler mig det gode Korn ind i min Lade.
 Her taler Christus om de Gudfryctigis skilmisse fra de Wgudeli-
 ge / huilcken som skal see i Verdens ende. Derhos forkynder hand
 at de Wgudelige skulle pinis oc plagis / Men de Gudfryctige skulle
 tilhobe samlis i Guds Rige. Thi lige som i end samler Klinte /
 Tidzler oc andet Wtrud tilfammen / oc brender det / eller oc kaster det
 paa Nygdynge / Men det gode Korn binder mand tilhobe oc la-
 der det komme i Laden : Lige saa skal det gaa til i Verdens ende / at
 de Wgudelige de skulle antuordis hen til euig Pine oc Plage / Men
 de Gudfryctige skulle befries oc begaffuis met det euige Liffs Arff-
 ne. Dette forklarar Christus videre / foruden Vignelse hos Matth :
 i det xxv. Cap : Huor hand taler om den yderste Dømedag / at hand
 vil sige til de Wgudelige : Gaar hen i Forbandede i den euig-
 ge Ild. Men til de Gudfryctige vil hand sige : Kommer hid mi-
 ne Himmelske Faders velsignede Børn / oc besider det
 Rige / som eder er bered aff begyndelsen. In Summa den
 pine

Om den fide
 ste skilmisse
 paa Dømede
 Dag.

pine oc plage som de Wgudelige er beredt neffnis met tuende slags ^{De Wgudel}
 Naffn / som ere / Forbandelse oc euig Ild. For effterdi de haßue ^{ligis pine,}
 foractet Christi fortieniste oc velgierninger / som dem aff Naade oc
 for intet tilbiudis / da skulde de vndergiffuis alle Creaturs Forban-
 delse : Huad det er en gruelig oc iemmerlig plage / kand ingen
 Funge vdsige. Dernast / skulde de plagis met tuende slags Ild /
 som er / met en ond Samuittigheds Ild oc Brynde / hues iemmer-
 lige oc wldelige plage der aldrig skal faa ende : De met en vds-
 naartis Ild som skal euindelige brende oc stege Legemet / oc dog al-
 drig fortare det : Fordi det Legeme som bliffuer fordomt til euig
 Straff / det skal fornemme euig wendelig Ild. Der som wi met
 aluere dette betencke / da skulde wi icke vere saa kaalde oc doffne /
 til det som hør til vor Siels Salighed.

Vdi denne Dom som de Gudfryetige skal offuergaa faare ^{De Gudfrye}
 giffuis tuende slags belønning / som ere : Faderlig velsignelse / oc ^{rigis velsig-}
 Guds Rigis arffue : Velsignelsen sattis imod de Wgudeligis ^{ning.}
 Forbandelse / oc det euige Liffs arffue imod deris wendelige Pine.
 Derfaare skulde wi her vdaß haßue tuende Lærdomme : En vdaß ^{Lærdom,}
 de Wgudeligis Plage / En anden aff de Gudfryetigis Glæde : Beg-
 ge disse Lærdomme ere der til faare nyttige (naar wi dem ret beten-
 cke) at de opuecke oc forarbejde vdi oss Guds Fryet / oc en sand sted-
 seuarendis Penitente oc Bedring.

Saa skiuder da denne gantste Lignelse hen til dette maal / ^{Meningen}
 oc haßuer denne mening / at den Wgudelige skal forlade sine syndi- ^{paa denne}
 ge Beye / oc den Bretsfærdige forlade sine onde Tæncker / met huil- ^{Lignelse,}
 cke hand fortuiler om Syndernis forladelse / De effter Prophetens ^{Esa: 55.}
 Ord / omuende sig til HERRen. Thi hos Gud
 er megen Barmhiertighed oc Forladelse.

I dette Ord / M E G E N / sattis intet / thi det befate
 ter en almættig Barmhiertighed / oc en barmhiera-
 tig Almættighed. Den samme almætti-
 ge / barmhiertige Gud stee Loff
 oc Ære til euig tid /
 A M E N.

Den siette Søndag effter Christi Obenbarelsis dag.

Efterdi at der er sielden saa langt imellem Jul oc Fastelaffn / at der bliffue sex Søndage imellem hellig tre Konger dag oc Septuagesimæ / oc der er intet Euangelium regnet til den siette Søndag / da kand mand paa den bruge det Euangelium / om Christi forklaring paa Thabor Bierg / som findis her effter / paa den XXVII. Søndag effter hellig Trefaaldighed.

Den Søndag Septuagesimæ / Euangelium Matthei i det XX. Capittel.

Iesus sagde til sine Disciple : Himmerigis Rige lignis ved en Husbonde / som vdgick om morgenen at leye Arbeydere i sin Vinggaard. Oc der hand bleff forligt met Arbeyderne / om en Penning til dagløn / da sende hand dem i sin Vinggaard. Oc hand gick vd ved den tredie stund / och saa andre staa leddige paa Torssuet / oc sagde til dem : Gaa i oc saa hen i Vinggaarden / Jeg vil giffue eder huad ret er / Oc de ginge hen. Hand gick atter vd / ved den siette oc niende stund / oc gjorde lige saa. Men ved den elleffte stund gick hand vd / oc fand

oc fant andre staa leddige / oc sagde til dem: Hui
 staa i her den gantse Dag leddige? De sagde til han-
 nem: Der leyde ingen off. Hand sagde til dem:
 Gaa i oc saa hen i Vingaarden / oc huad ret er skul-
 le i saa. Der det bleff nu Aften / sagde H^EXren
 for Vingaarden til sin Foget: Kald Arbeyderne /
 oc giff dem Løn / De begynt paa de sidste / indtil de
 første. Da komme de / som vaare leyde ved den
 ellefte stund / oc finge huer sin Penning. Men
 der de første komme / meente de at de skulde saaet
 meere / oc de finge oc saa huer sin Penning. Men
 der de finge den / knurrede de imod Hossbonden / oc
 sagde: Disse sidste haffue ickon arbeidet en stund /
 oc du haffuer giort dem lige met oss / wi som haff-

D iij

ue baa

Den Søndag

ne baaret dagens Byrde oc Hede. Hand suarede/
oc sagde til en aff dem : Min Ven / ieg giør dig icke
svret / Est du icke forligt met mig om en Penning ?
Tag det dit er / oc gack hen. Jeg vil giffue denne
sidste / lige som dig. Eller hassuer ieg icke mact til
at giøre met mit / huad ieg vil ? Seer du derfaare
tuert / at ieg er god ? Saa skulde de sidste bliffue de
første / oc de første de sidste. Thi mange ere kalde-
de / men saa ere vdualde.

Dette Euangelij Forklaring.

Den Christ-
ne Kirckis
Billede.

1.

Denne Signelse sætter oss den Christne Kir-
ckis Billede saar Dyen / Thi her vdi giffuis tilkiende/
huorledis det gaar til vdi Guds Kircke som lignis ved
en Vingaard. Thi lige som det hassuer sig met Ar-
beydere vdi en Vingaard / lige saa hassuer det sig oc

2.

saa met Nennisten vdi Christi Kircke : Arbejderne vdi Vingaar-
den kaldis somme tilige oc somme silde : Somme arbeide meget oc
leng / oc somme arbeide lidet oc stacket : Lige saa kaldis Nennisten
somme tilige oc somme silde til Euangelij Predicken / i den Christi-
ne Kircke : Somme arbeide meget oc somme lidet.

3.

Derforuden
lige som Husbonden giffuer somme deris Daglon effter tingning/
som hand er forligt met dem / somme giffuer hand vdaß Naade li-
ge saa meget : Lige saa er Gud vor Himmelske Fader lige rund oc
mild / mod alle som arbeide i den Christne Kircke. Fremdelis / lige
som Husbonden befaler de hoffmodige oc stolte at gaa bort oc for-
uifer dem / oc elsker oc forfremmer dem som lade sig nøie met hans
Kundhed oc tage den til tacke : Lige saa forstiunder Gud Fader dem/
som ville lonis effter deris egne Gierninger / i den sted der hand giff-
uer dem det euige Liff / som henge hart aff Hiertet ved hans faders
lige Naade oc Barmhiertighed. Saa er da Meningen paa dette
Euangelium / at ingen skal enten bygge oc forlade sig paa sine go-
de Gierninger / om de ere mange : Eller oc fortuile oc falde vdi
Mishaab / om de ere saa / Men aleniste forlade sig hart paa Guds
Godhed oc vandre vdi HXrens Fryet. De kand her aff dette E-
uangelio forklaris tre Artickler.

Meningen
paa denne
Signelse.

Den

Den Første.

At huer Christen er leidt oc fæst til at arbejde i HERRENS
Vingård.

Den Anden.

En almindelig Lærdom om gode gierninger/oc om deris belønning.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord: Saa skulde de sidste bliffue
de første/oc de første de sidste: Thi mange ere kaldede/
men saa ere vdualde.

Om den Første.

EN Christne Kircke kaldis mange steder i
den hellige Scrifft en Vingård: Oc det først/ for den
ne Sag skyd / at Gud haaffuer vdualt hende / oc aet
hende værdig til Naadens oc den euige Saligheds pact/
beuist hende wtallige Velgierninger/haaffuer plantet oc dyrket hen-
de. Den gantke Kircke er en Vingård / Men Christne Wienniske
huert vdi besynderlighed ere Vintra. Dernæst / giffuer dette Vin-
gaards naffn tilkiende/ huor ypperlig oc dyrebar Gud aeter sin chris-
tne Kircke/ thi der er intet Gods eller Eyendō som mand holder mere
aff end en god Vingård / effterdi der er ingen Eyendō som vdkress-
uer mere arbejde / wimage oc bekaastning end en Vingård. Frem-
delis / i det at Herren kalder sin christne Kircke en Vingård/ beuise
hand ocsaa sin Hiertens store omhyggelighed oc omhu for oss. Sam-
meledis bemercker dette Naffn / at wi haaffue idelig roet/ varettegt oc
arbejde behoff / oc at Herren maa selff legge Haanden paa met/ om
hand vil haaffue gode oc fructsomelige Vinrancker aff oss. For det sid-
ste/ forstaas ocsaa ved dette Vingaards naffn/ at de som ere aname-
de i den christne Kircke / de skulde bære god Fruct. Thi lige som gode
Vinrancker ick bære sure vilde Druer / men gode Vindruer : Lige
saa skulde de Christne ick giøre Riødsens men Aandens gierninger.

Zuor saare
Kircken kalli-
dis en Vm-
gaard.

1.

2.

3.

4.

5.

Ville wi da see huorledis huer Christen skal
arbejde i Herrens Vingård. Lige som der ere i en Vingård
atskillige Gierninger oc arbejde: Some skulde pøde oc plante: Some
me skulde vande: Den skal affstære onde oc gaalde grene: En anden
skal binde Vinranckerne paa Stocken: Den skal sætte Stocke oc re-
cker: En anden skal graffue: Some skulde gode Jorden etc. saa huer
haaffuer sin bestilling. Lige saa ere i Christi kircke atskillige Kald oc
Embe

Zuor mand
skal arbejde
i Vingår-
den.

Atskillige
Kald oc be-
stilling vdi
Kircken etc.

Den Søndag

Embede / vdi huilcke huer skal arbejnde effter som hans Kalbs oc em-
bedis vilkaar vdfressuer. Vor H^Errer tilsticker huer sit Arbejnde eff-
ter sin vilie oc behagelighed : Thi lige som en Husbonde antuorder
sine Tienere i Vingaarden somme Segeler / somme Spader oc
Hacker / somme Kniffue oc Ører / met huilcke de skulle arbejnde vdi
Vingaarden / saa gaar det osaa til vdi Christi Kircke / der besticker
Gud somme til Predickere / somme til Øffrighed / somme til Hus-
bonder oc Hustruer vdi Husregimente / somme til Skolemestere oc
Lærere vdi Skoler / somme til Discipler / somme til Embiksmend /
och saa fremdelis.

Try ting at
anse for
huet kald.

Her skal nu huer vdi sit Arbejnde acte disse try ting / som ere:
Først / om hans Arbejnde er nyttigt vdi H^EXrens Vingard / oc 1.
befalet aff Husbonden. Dernæst huad hand skal fly oc sty vdi sit 2.
Arbejnde. For det sidste / huad oc huorledis hand skal arbejnde. 3.

I.

Om Ar-
beydet er
gaffnligt
oc befalet.

I.
Guds befa-
ling.

Om dit Arbejnde er nyttigt oc gaffnligt / oc om det er befalet aff
Husbonden / det kant du vide aff tuende Ting / som er / aff Guds
befaling / oc dit eget Kald. Alt det Arbejnde / Sierning oc Besil-
ling er befalet / som tien til at plante / vande / dyrcke oc beuare Vin-
gaarden : det er / alt det Arbejnde som er nyttigt oc tien til Guds
aris forfremmelse oc til den christne Kirckis opbyggelse / Oc Kirckens
Herberge (som er Verdslig Regimente oc Husholdning) til for-
fremmelse / det er altsammen befalet aff Gud i den første Taffle / oc
i det sierte Budord. Dernæst / er det icke nock / at Arbejdet er befa-
let / vden saa er at mand osaa loulige er kaldet til saadant arbejnde :
Thi huo som selff giffuer sig ind i Vingaarden til at arbejnde / oc er
icke leidt eller beden der om vdaff Husbonden / hand er daarligh oc vds-
retter ingen Frucht.

2.

Louligt
kald.

II.

Quad mand
skal fly den
stund mand
arbejder.

Vdi dit Arbejnde skalt du tage dig vare oc fly disse stycker :
Først / at du icke hoffmoder dig om du siunis at kunde / (maa ssee) 1.
arbejnde meere oc nytteligere end andre. Dernæst / at du icke seer til din 2.
Løn / som du faar for dit Arbejnde / men meere til H^EXrens befa-
ling / som haffuer sat oc sticket dig til vdi Vingaarden / til at arbej-
de. Fremdelis at du icke foracter dem som arbejnde mindre end du. 3.
Her foruden at du icke knurrer imod Husbonden / naar du seer hans 4.
Kundhed oc Mildhed mod dem som dig siunis at haffue arbejdet
mindre end du.

III.

Quorledis
mand skal
arbejde.

I.

Vdi vort Arbejnde skulle vi ansee oc stedse betencke disse fem
ting / som ere : Først / at huer skal vel betencke sig icke at vere leidt oc
kaldet i Vingaarden til Ladhed oc Drekeløshed / Men til Arbejnde oc
Besil-

Bestilling : Thi vdi HERRens Bvingaard maa mand for ingen
 deel / legge sig til søffus / eller ligge oc recke sig / Icke maa heller no-
 gen / vden Husbondens Brede oc Bgunst / skude paa en anden / det
 som hannem er befalet at giøre. Derfaare skal huer som leies oc
 kaldis vdi denne Bvingaard arbejnde stitelige oc trolige / foruden
 Suig / thi det heder : *Maledictus qui facit opus Domini fraudulentem.* Ierem : 48.

det er / Forbandet er den som giør **H E R R E N S**

Gjerning met suig. Dernæst skal mand acte vdi sit Arbejnde

at mand staar vdi HERRens Aasium / som icke aleniste seer vore

oduaartis Gjerninger / men ocsaa Hierteens hemelige Tancker /

oc regner Gjerningen meere effter Hierte laget end effter Arbej-

det. For det tredie skal denne HERRens nærverelse oc Aasium skyn-

de Arbejnderne til at de stitelige met Vindstibelighed arbejnde / oc gjer-

ne met en god vilie lide dagens Byrde oc Brynde. For det fierde /

skal mand ocsaa see til Husbondens / som er Gud Faders Godhed /

som haaffuer befalet oss at arbejnde / den samme hans Godhed oc

Mildhed skal alene formane oss til at arbejnde met stiid oc vindstibe-

lighed. For det femte oc sidste / naar du haaffuer giørt alting / da

sig at du est en vnyttig Dienere : Thi der som du enten hoffmoder

dig der aff / at du est kommen for i HERRens Bvingaard end andre /

eller oc du foracter andre som suunis at haaffue arbejndet mindre end

du / eller oc du knurrer imod Husbonden / som er lige saa rund mod

dem som mod dig / da skal du saa disse Ord at høre : Min Ven /

ieg giør dig ingen Bræt / Est du icke forligt met mig

om en Penning ? Tag det dit er / oc gack hen. Eller

maa ieg icke giøre aff mit huad ieg vil ? Seer du

derfaare surt vd at ieg er god ? Her straffis try syncke vdi

1. dem som knurre : Forst / at de forlade sig paa deris arbejndis værd.
2. Dernæst / at de icke ansee / rose oc prise Husbondens Mildhed oc
3. Kundhed / men meere laste den. For det tredie / at de see surt vd oc

misunde de andre / at Husbonden er rund oc mild mod demnem:

Saadanne ere alle de som søge Ketsardighed aff deris egne Gier-

ninger foruden Troen.

Om den Anden.

Aaa det at wi diß bedre kunde forstaa den
 Lærdom om gode Gjerninger / da haaffue wi der vdi try
 ting at acte oc besinde: Det forste / huad der hører til gode

Try ting
 straffis i
 dem som
 knurre.

Den Lærd
 om om
 gode Gier
 ninger befat
 tis i try ting.
 I.

Den Søndag

2. Gierninger. Det andet / For huad Sagers skyld mand skal
3. giøre gode Gierninger. Det tredje / huorfaare Gud haaffuer giffet
net saa mange herlige Foriattelser at ville lene gode Gierninger /
oc huorfaare hand vordis til at lene dennem.

I. **S**aa meget som det første stycke vedkommer / **vd.**
Huad der
hører til en
god Gierning.
Guds befaling. 2. Christi Aand. 3. Troen. 4. Den rette
endelige mening i huilken hun gioris. 5. Guds Naade / aff huil-
ken hand holder oss vor Brect oc Skrøbelighed til gode.

I. **A**t Guds befaling hører til en Gierning / om hun skal kal-
dis at vere god / det kand mand klarlige see aff disse fire ting / som
ere / Aff vore egne vilkaar oc leylighed / Aff Guds bud / Aff hans
Forbud / Oc aff den rette Guds tienistis vijs oc maade. Vor leilig-
hed oc vilkaar er / at vi ere Guds Tienere / oc hand er vor Herre
oc Gud : Huorfaare lige som det bør hannem at befale oss huad vi
skulle giøre : Lige saa bør oss at efterfølge hans vilie / lige som en
viss Regel vdi vort Kald. Det samme lærer oss oesaa Guds Bud /

Guds Bud. som saa liuder / Ezechielis i det tiuende Cap : Vandrer vdi mi-
ne Bud / oc holder min Ret oc giorer der efter :
Esaia / i det ote oc fyrretiuende Cap : Jeg er HERREN din
Gud / som lærer dig huad nytteligt er / oc leder dig
paa den Vey som du gaar. Item / Jeremia i det tretten oc
tiuende Cap : Jeg satte dig til en Vectere offuer Israels
Hus / Du skalt høre Ordet aff min Mund oc for-
kynde dem. Guds Forbud er klart / Thi saa siger HERREN /

Guds Forbud.

Guds tienistis art oc maade.

Math : 15.

i den femte Moisi Bogs tolfte Capit : Huer skal icke giøre
huad hannem ret oc gaat siunis. Item hos Ezechielem i
det tiuende Cap : I skulle icke vandre efter eders Fædris
sticfelse oc Lov. Guds tienistis vijs oc maade vdfressuer at
Gierningen skal vere befalet / om hun skal behage Gud : Huorfaa-
re Gud siger / at de tiene hannem forgeffuis / i det at de
lære Menniskens Lærdom oc Bud. Hand siger oesaa
hos Esaia / i det ni oc tiuende Capit : At det er en aff de syn-
derlig

derligste Laster / for huilcke Gud truer sit Zoldet met straff /
 Alt de tiene hannem met Menniskens Bud. Huor
 saare Paulus oesaa til de Collosser i det andet Cap: fordømer all
 falske oc vrang Guds tienske. Her aff er det da klart / at Guds
 Bud vdkressuis til gode Gierninger: Derfaare skal Guds Ord
 vere vor Lycte / som skal luse oc skinne for oss i alle vore Gier
 ninger.

For det andet vdkressuis Christi Aand til gode Gierninger. 2.
Christi
Aand.
Rom: 8.
Fordi huilcke som Guds Aand driffuer/de ere Guds
Børn. Kiødsens Aand besmitter Gierningen / saa at de som
 ere kiødelige kunde icke teckis Gud. Derfaare haffue vi Christi
 Aand behoff / som kand føde oss paa ny til ny Menniske / vden
 huilcken vi eller vore Gierninger icke kunde teckis Gud oc vere han
 nem behagelige.

For det tredie vdkressuis Troen: Thi formedest Troen forli
 gis Mennisket met Gud / oc bliffuer retfærdigt: Derfaare ere oesaa
 Gierningerne behagelige for Troens skyld. Thi foruden 3.
Troen.
Heb: 11.
Rom: 14.
Troen er det wmueligt at teckis Gud: De huad som
icke skeer aff Troen det er Synd.

For det fjerde vdkressuis oesaa til alle gode Gierninger / den 4.
Thi huad me
ning vi skul
le giøre gode
Gierninger.
Augustini
Regel om
gode Gier
ninger.
 rette endelige Sag oc Mening i huilcke de giøris / saa som disse Au
 gustini Ord beuise / som saa liude: *Noueris non officijs, sed finibus a
 vicys discernendas esse virtutes.* Det er / Aand skal giøre Skil
 nisse imellem Dyd oc Bødd / (det er / imellem gode oc onde Gier
 ninger) icke aff Gierningerne i sig self / men aff den endelige Me
 ning i huilcken de giøris. Derfaare naar ic Menniske giør noget
 som sinis at vere vel giørt / oc icke at vere Synd / oc hand dog icke
 giør det i den rette Mening / eller for den rette endelige Sag / for
 huilcken hannem burde at giøre det / da beuisis hand at synde oc
 haffue giørt wret. Den rette endelige Sag oc Mening til alle vo
 re Gierninger skal vere Guds are / huilcken oc mange andre Sager
 tilleggis.

For det femte oc vdkressuis til en god Gierning / Guds Naad
 de / aff huilcken hand holder oss vor seil oc breck til gode. Thi endog 5.
Guds Naad
de.
 at den som er retfærdig i Troen / hand icke fuldkommer Guds Lov /
 ia fornemmer oesaa megen breck oc seil vdi sine Gierninger / dog ere
 hans Gierninger visselike Gud behagelige / De huad last oc brost
 der er i dem / det skiuler Guds Naade.

P

Disse

Den Søndag

11

Sager hui
mand skal
giøre gode
gierninger.

Disse forbemelte fem stycker høre til en god Gier-
ning / foruden huilcke Gierningen kand ingeledis vere Gud
behagelig eller kaldis god saar hannem. Nu vil ieg for det andet /
som ieg loffuede / opregne Sagerne / som skulle egge oc tilskynde oss
til at giøre gode Gierninger / oc ere tre almindelige / som ere : Nøds-
tørffthged / Værdighed / oc Belønning.

1.
Nødtørffth-
ghed.

Den første Sag / huorfaare wi skulle giøre gode Giernin-
ger er / at det er nødtørffthigt oc storlige fornøden at giøre gode
Gierninger / oc det for fem ting / som ere : 1. At Gud hassuer
det befalet. 2. At wi ere plictige der til. 3. At wi kunde beholde
Troen. 4. At wi kunde vndgaa Straff. 5. Oc wi kunde om-
uendis til Gud. Det første Nødtørffthighed er / Guds Bud huil-
cket alle forstandige Creatur skulle vere lydige / Oc Paulus siger :

Guds Bud.

1. Theff: 4.

Vor Skyld.

Det er Guds vilie / eders Helliggiørelse. Den anden 2.
Nødtørffthighed er / At wi ere skyldige oc plictige der til. Paulus
siger til de Romere / i det viii. Capit: Vi ere icke Riødet skyl-
dige / at wi skulle leffue effter Riødet. Thi wi ere icke
vore egne / men wi høre den til / som igientioffte oss met sit dyrebare

Troen.

1. Tim: 5.

1. Tim: 1.

Blod. Den tredje Nødtørffthighed er Troen / som icke kand behol-
dis / naar wi ligge i Synder imod Samuittigheden / Huorfaare
at Paulus siger: Der som nogen icke besørger sine / oc be-
synderlige sine Husfolk / hand hassuer neetet Troen
oc er verre end en Hedning. Item. Strid en god
Strid / beholt Troen oc en god Samuittighed. Den 4.

Straff.

Psal: 39.

Omuendelse

Ezech: 33.

fjerde Nødtørffthighed er / at mand kand vndgaa Straff / David
siger: For Synderis skyld straffer du Menniskten.
Den femte Nødtørffthighed er / at wi kunde omuendis til Gud / 5.
Gud siger: Saa sant som ieg leffuer / da vil ieg icke
en Synderis Død / men at hand skal omuende
sig oc leffue. Thi naar it Menniske omuender sig oc giør
Penitente / da begynnder det at saa til Liffs / oc fødts paa ny / til it
nyt Menniske / saa at det formedelst Aanden kand dempe oc drabe
Riødsens Lyst / som S: Pouel siger:

Rom: 8.

2.

Gierninger
is værdig-
hed.

Den anden Sag / huorfaare wi skulle giøre gode Gier-
ninger er / Gierningens oc Personens Værdighed: Thi de
ret

retfærdige ere Guds Børn / de ere Guds hellige Tempel / de ere Konger og Prester / som ere saluede aff den hellig Aand og isor de Christi Retfærdighed / og skulle met Hierte / Mund / bekiendelse og leffnet prise og loffue Gud.

Den tredie Sag / er Gierningerns løn og betaling / ³⁴ ^{Løn og Ved} ^{derlag.} met huilcken Gud vil vederlegge og forskyde de trofastis Taalmodighed og Lydighed mod hannem : Thi Gud loffuer oss vederlegning og betaling / huilcken wi skulle foruente i Troen / og icke forlade oss paa vore Gierninger som wi haffue giort / Men paa Guds naadige Foriattelser. Saaledes læse wi i den Epistel til de Hebreer / i det ellefte Capittel / at Moses saa hen til Guds belønning. Derfaare naar wi høre at Gud loffuer at ville løne vore
1. re gode Gierninger / da skulle wi giøre tuende ting : Forst / skulle wi bekiende vore Gierningers Vuærdighed og usfuldkommenhed.
2. hed. Dernæst / skulle wi viss forlade oss til / at Gud som loffuer oss belønning / er viss og trofast i sine Foriattelser / forladendis oss paa hans usigelige Godhed / og icke paa vore Gierningers Vuærdighed.

Guds sagde tilforn at mand for det tredie skal be-
kænde og offueruene / huorfaare Gud haffuer lagt sine Foriattelser til gode Gierninger / og huorfaare hand vordis til at beløne dem : Her til ere besynderlige sem Sager.

Den første Sager / at hans Foriattelser kunde vere Vidnesbyrd om hans forsiun : Thi Gud vil at mand skal vide / at de legemlige gode ting som wi bruge her i Verden / ere skaffte aff hannem / og falde oss icke til aff nogen hendelse eller slumpe Lycke / men giffuis den Christne Kircke og holdis ved mact aff hannem / effter som disse Zomfru Maria Ord liude : De Hungrige opfylder hand met gaat / og lader de Rige tomme. Den anden Sager / at hans Foriattelser skulle vere Vidnesbyrd / at Gud vil oesaa i dette Liff beuare sin christne Kircke. Derfaare siger Paulus / i sin første Epistel til Timotheum / i det siende Capittel : Gudfrygtighed haffuer Foriattelse / baade paa dette og det tilkommende Liff. Den tredie Sager / at Gud baade vil at den legemlige Nødtorffthighed skal vere oss en paamin-
delse om Troen / Paakaldelse / Haabet / og Tacksigelse : De vil at mand skal begere dette gode og foruente det vdi Taalmodighed.

III.
Hui Gud vil løne gode Gierninger.

I.
Vidnesbyrd om Guds forsiun.

Luc: 2.

2.
Vidnesbyrd om Kirckens ophold.

3.
Paamindeelse om Troen og Høp.

Den Søndag

4.
paamindelse
om der enge
gode.

5.
Taalmodigt
hed oc Zaad
om forlæst
ning.

Den fjerde Sager / at hans Foriættelser om disse legemlige Belgierninger / skulle paaminde oss om de Foriættelser / om hans Naade oc enige Godhed : Thi disse Guds legemlige Belgierninger / ere de trofasten Beseyning oc Foruarings paa Guds Naade oc Mistundhed. Den femte Sager / at Gud vil at begge disse ting skulle gaa for sig / som ere / baade at den christne Kircke skal vere re Kaarset vndergiffuen / De at hun vdi sin allerstørste nød oc fare skal dog bestermis oc beuaris / i dette Liff. Begge disse ting giffuis tilkiende hos Esaiam / i det sytten oc tiuende Capittel. Huor Kong Ezechias beder oc siger saaledis : Herre vor Gud / frels oss fra Senacheribs haand / paa det at alle Kongerige paa Jorden kunde vide / at du est H E X X E N alene.

Om den Tredie.

DEN endelige Dom / met huilken Christus besluter denne Tignelse / skal mand stitelige mercke : Huilken saa liuder : Saa skulle de sidste bliffue de første / oc de første de sidste. Huorfaare ? Thi mange ere kaldede / men saa ere vdualde. Denne Dom / som er en vnderlig ting for Meniskelig Fornufft / hand baade opretter oc troster de forfærdede oc mistroftige som kiende deris Skrebelighed oc Vselhed / De hand nedstoder oc kuldaster de hoffmodige Hæklere / som ere opblaste aff deris egen Retfærdighed oc Helighed / oc lige som met en Torden aff Himmelen slar dem flat ned i Grund.

De første.

MEN huilke ere de første ? De første ere de som stole oc bygge paa deris egen Retfærdighed / oc meene at de met deris egne Gierninger kunde bliffue bestandige saar Gud / Disse bliffue de sidste / det er / de actis at vere intet varde / Ja saadanne Meniske / som ere flat fordømde met Guds Dom. De sidste ere de / som ved sig selff / oc i deris eget Sind acte sig at vere ringe / giøre en sand aluerlig Penitente / bekiende deris vselhed oc skrebelighed / saa som de der flat intet gaat haaffue fortient / De skulle bliffue de første saar Gud /

Det er /

det er / de skulle vere Gud behagelige / met saa skel / at de met en frædig Tro forlade sig paa Christum / deris Talsmand oc Saliggiørere.

Aarsagen til denne Dom / som indeholdis i disse Ord: Mange ere kaldede / men saa ere vdualde. Den lærer oss tuende ting. Det ene / huor stor Guds Godhed oc Barmhertighed er / som kalder alle til sin Sønns kundskaff / ved sit hellige Euangelium. Det andet / huor stor Menniskens Bæcknemmelighed er / iblant huilcke der findes saare saa som ere vdualde / det er / retsindige / Gudfryetige / oc aluerlige giøre Penitente / Der ere saare saa som forsage oc nekte sig self / met deris Gjerninger oc Fortieniste / oc forlade sig paa Gud alene / prisendis hammet met Hjerte / Mund / Bækiendelse oc Leffnet. Der saare paaminder oss denne Sententz: Forst / at wi skulle bækiende Guds Belgierning som lader oss kalde til sig ved sit Euangelium. Dernæst / at wi skulle fly Verdens Bæcknemmelighed / som icke anammer Guds Belgierninger som hand oss tilbiuder. For det tredie / at wi ved en sand Penitente / Tro / oc Bøn / holde oss til de saa / som retsindelige anamme Euangelium til Guds ære.

Quod mi her
aff lære,
1.

2.

paamindelse.
1.

2.

3.

For det sidste / ere nogle som aff denne Christi Sententz beslutte / at Gud haffuer aff sit synderlige Raad oc forsat / skafft oc skicket nogle Menniske til Fordømmelse. Dem som saa lære / skulle wi holde den klare Text aff Guds Ord imod / som saa liuder: Gud vil at alle Menniske skulle komme til Sandheds bækiendelse / oc bliffue salige. Dernæst / skulle wi vel mercke oc besinde imod dem disse fire Puncter / som ere:

Drang for
sand,

1. Tim: 2.

fire puncter
imod Calu
nist om
Guds for
sæt,

Forst / Guds almindelige Befaling / ved huilcken wi alle forplictis til at høre Guds Ord.

Dernæst / Guds almindelige Foriættelse / som saa liuder: Kommer hid til mig / alle i som arbejnde oc ere besvarede / Jeg vil vederquege eder.

Matth: 11.

For det tredie / At Christus er kommen for Synderis skyld til Verden / hues Død der er it nonactigt oc fuldkommen Offer for den gantste Verdens Synder. Hand er kommen at saliggjøre / det som vaar fortafft.

Matth: 13.

P iij

For

Den Søndag

For det fiende / den sidste Beseyling som skeer ved Daaben /
oe Christi vidnesbyrd. Den samme Christo vor eniste Mege-
lere / Talsmand oe Saliggjorere / skee loff / prijs oe ære met Sa-
deren oe den hellig Aand / i all ewighed / Amen.

Den Søndag Sexagesimæ / Euangelium / Lucæ i det VIII. Capittel.

Matth: 23.
Marc: 4.

SOm der vaar nu
meget Folk tilsammen / oc haste-
de til Jesum aff Stæderne / Da
sagde hand ved en Signelse. Der
gick en Sæmand ud at saa sin
Sæd /

Gæd / Oc i det at hand saade / salt noget hos Bey-
 en / oc bleff borttraadt / oc Fule vnder Himmelen
 ode det op. Oc noget salt paa Steen / oc der det
 vaarte op / visnede det / fordi at det haaffde icke væd-
 ske. Oc noget salt mit iblant Torne / oc Tornene
 vaarte op met / oc qualde det. Oc noget salt i god
 Jord / oc det vaarte op / oc bar hundrede solt Fruct.
 Der hand det sagde / robte hand : Huo som haaff-
 uer Vern at høre met / hand høre. Da spurde
 hans Disciple hannem at / oc sagde : Huad Signelse
 skal dette vere ? Da sagde hand : Eder er det giffuet
 at vide Guds Rigis hemelighed / Men de andre i
 Signelser / at de skulle det icke see om de det end see /
 oc icke forstaa om de det end høre. Men dette er
 Signelsen : Gæden er Guds ord. Oc de som ere
 hos Beyen / det ere de som det høre / der effter kom-
 mer Dieffuelen oc tager Ordet aff deris Hierte /
 paa det de skulle icke tro oc bliffue saltige. Oc de
 paa Steen / ere de / naar som de det høre / da a-
 namme de Ordet met Glæde / oc de haaffue icke Rod /
 de tro til en tid / oc naar Fristelse kommer da falde
 de fra. Oc det som salt iblant Torne / ere de som
 det høre / oc gaa hen iblant dette Liffs omhyggelse /
 Rigdom oc Bellyst / oc qualis / oc bære ingen
 Fruct. Oc det som salt i god Jord / ere de som hø-
 re oc beuare Ordet / i it smuct gaat Hierte / oc bæ-
 re Fruct vdi Taalmodighed.

P iij

Forfla

Den Søndag Forflaring paa denne Text.

Den Christne
Kirckes Bely-
scer.

Dette Euangelium indeholder oss atter en
smuct Lignelse om den Christne Kircke / som stedsse er
vdi Kamp oc Strid her i Verden / oc fodis oc vaaxer
aff den ivforkrenckelige Sæd / som er Guds Ord / vdi
huilcken ere mange slags Tilhørere / saa som Chri-
stus her affmaler met denne Lignelse om den naturlige Sæd. Thi
hand beuise at det gaar lige saa til met den Himmelske Sæd / som
det hender sig met den naturlige Sæd der saacs i Jorden : Lige
som det bær icke altsammen Fruct der Bonden saer i Jorden / men
ickon den fierde part : Lige saa er det oc met Guds Ord / det haff-
uer mange slags Tilhørere / iblant huilcke den mindste part bære
Fruct. Wi ville oss til diff bedre forstand her forhandle tre Ar-
tickler.

Den Første.

Denne Lignelsis Forflaring.

Den Anden.

Om atskillige slags Guds ords Hørere.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord / Huo som haffuer Vern at
høre met / hand høre.

Om den Første.

Huorfaare
Christus
Predick er
ved lignelser.

1.

2.

3.

4.

Her ere mange Aarsager til / huorfaare vor
HEXre Christus haffuer talet ved Lignelser. Den
første er Propheternis Spaadom / Fordi Propheterne
haffue spaaet tilforn / at naar Christus kom til Ver-
den / da skulde hand lære ved Lignelser : Oc denne vijs oc maade at
lære met / som er ved Lignelser oc Tegn / den er den allerældste. Den
anden Sag er / fordi at dette slags Lærdom som steer ved Lignelser /
det vnderlige fyllder Menniskens Øyen oc indtryckis i Hiertet. Den
tredie sag / at det som saaregiffuis met saadanne Figurer oc Tegn /
det hielper Hufommelsen / saa at Lærdommen holdis ved saadanne
Lignelser ved mact / oc kand føris til efterkommerne. Den fierde
Sag er / at Lignelser oc saa blodne oc formild haard Trusel oc
Straff / oc lige som met it Forhenge stiuile den / saa at mand icke saa
meget der aff fortørnis : Oc naar saadan Trusel her efter kommer
i Hiertet

i Hiertet oc Sind / oc mand forstaar den / da giffuer hun god Underuisning / oc vdrætter lige det samme / som obenbare klar Vardom kunde vdrætte / saa at ingen alligeuel der ved beskenmis eller forhaanis.

De stycke som høre til denne Lignelse / ere disse : som ere / Sæmanden / Sæden / Frueten oc Jorden.

Sire stycke
i denne Lignelse.

Sæmanden er Gud / huilcken endog hand saær sin Sæd i Jorden ved Næmisten / dog er hand alligeuel selff tilstede met / oc forarbejder / huorfaare at Ordens Tienere kaldis Guds Næsthielpere / Næst huilcket naffn begge stycker betegnir / som ere / baade at Gud effter sin vijs forarbejder / De at Næmisten Guds Næsthielpere legge deris Arbejde der til. Her aff haffue wi tuende stycker at lære : Forst / at denne Sæd er meget adel oc dyrebar : Thi wi see at det gaar saa til i Verden / Jo kaasteligere oc dyrebare Sæden er / io forstandigere oc forfarnere Folk tager mand til at saaden. Der som Verdslige Konger / met deris vise oc forstandige Raads herrer oc andre Verdslige vise Mænd saade denne Sæd i Jorden / Da skulde huer mand forundre sig der ved : Huer mand skulde da met synderlig vindsribelighed legge sig effter / at kiende denne Sæd / oc holde der meget aff : Men nu er her Gud selff tilstede oc er selff Sæmanden / her ere oc saa Guds Husholdere offuer hans hemelige ting : Derfaare kand det icke andet vere / end at denne Sæd maa io vere saare adel oc dyrebar. Det andet som wi her aff skulle lære / er dette : Det er en saare stor last / oc vært at straffe met allerstørste Plage / at mand icke vil anamme denne Sæmands Sæd vdi Jorden / det er / i Hiertet / som tilforn er tilgiort ved Louens Plog : Eller oc naar mand haffuer anammet det / at mand da icke met allerstørst Arbejde / omhu oc flitighed dyrcker oc foder det / saa at det kand vaaxe / oc giffue Sæmanden god behagelig Fruct.

Lærdomme
her aff.

1. Cor: 4.

2.

Sæden er Guds eget oc icke Næmstens Ord / huilcken Sæd Guds enbaarne Søn forde off aff sin Himmelske Faders skød. Dette er en leffuendis Sæd / huorfaare at der som hand vnder tiden sinis at icke giffue Brøde oc Fruct vdaß sig / da er det icke Sædens / men Jordens skyld. Huo som enten forfalske denne Sæd / saa som Kætere giøre : Eller oc quæle den / saa som Glibnere oc Øyenskalcke giøre : Eller oc met Mægt fortrycke den / saa som Tyranner oc Vaaldsmænd giøre : Eller oc sætte anden vdrækelig Sæd i stæden derfor / saa som Papister giøre / De skulle vdi sin tid fornemme Guds retfærdige Brøde / huilcken lig som

17.
Om Sæden.

Den Søndag

som hand haffuer giffuet en reen oc wforfalsket Sæd / saa vil hand
oc saa at den skal beuaries reen oc wforfalsket / huileken hand haff-
uer antuordet sin Kircke til troer haand / som foruaris oc giemmis i
Propheternis oc Apostlernis liggende Sæ.

III.
Om den oc
Fructen.
1.

Lignelse.

2.

Iob : 1.

1. Pet : 2.

Den Fruct oc Grode som denne Sæd giffuer aff sig / effter
følger Sædens nature som tilbørligt er / naar den opuaaxer. Thi
først naar Sæden saaes i Jorden / fedis oc vaaxer der aff Peniten-
te / det er / det fremfarne syndige Lessich omstiftelse : For lige som
god oc artig Sæd / naar hand saaes i Jorden / da quæler hand oc
ødelegger / aff sin Dynd oc Krafft / Nelder oc andet Wkrudt / som til-
forn vaaxte oc grode i Jorden : Lige saa demper oc ødelegger denne
Sæd / det Wkrudt oc onde Vrter / som Dieffuelen haffuer saadt i
Menniskens Hierte / det er / det quæler Synden formedelt en retsin-
dig anger oc ruelse / paa det hun skal icke ydermere her effter / som
hun haffuer giort her til bære dødelig Fruct til Fordømmelse. Der-
naest fremfører hand met Penitenken oc saa Troen / hues Fruct er
Guds gantske behagelig : Aff denne Tro kommer Sæd oc Fruct lige
som aff it Ax / det er / der aff komme oc bliffue Guds Børn / saa som
det Sprock lyder : Hand gaff dem Mact at bliffue Guds
Børn / saa mange som tro paa hannem. Disse
(som Petrus siger) ere igiensfødde / icke aff forgengelig /
men aff wforgengelig Sæd / som er den lessuendis
Guds Ord / som bliffuer euindelige. De Guds Børn /
som saaledis fedis aff Guds wforgengelige Sæd / de bære deris
Fruct / som er / gode Gierninger oc Taalmodighed / aff huileke Her-
rens Alger blomstris oc er fructsommelig indtil Hosten.

IIII.
Om Jorden.

Menniskens
Hierte
huorledis de
stulle røctis.

Jorden bemercker Menniskens Hierte / fordi det haffuer sig
met den / lige som met Jord. Jorden er stundem mager oc wfruct-
sommelig / stundem seed oc grødesom : Effter som hun røctis oc dyr-
ctis til. Naar hun er mager oc wgrødesom / da bær hun enten slæt in-
tet / eller oc hun bær Neller / Tidler oc anden wnyttelig Grode / men
naar hun reensis oc Tislerne ryddis aff / oc hun røctis / godis oc plo-
ies / at der saaes Korn i hende / da bær hun god Fruct / som er Men-
niskene nyttig oc gaffnlig. Saa ere Menniskens Hierte wfruct-
sommelige / all den stund de icke røctis oc dyrctis. Men naar de bliff-
ue røctede oc dyrkede / da bærede god Grode oc Fruct. De plones
met Lofsens Plov : De Saaes met Euangelij Predicken : Si-
den bærede god Fruct / effter de bliffue vandede ved den hellig Aand.

Der

Derfaare skulle wi legge vind paa / at vore Hierter som ere magre
oc vgrødesomme aff Naturen / kunde formedelt Guds Naade
bliffue fede oc fructsommelige / huilket der steer / naar wi rettelige
bruge Lørens oc Euangelij Predicken / oc paa kalde Guds Naad /
som forarbejder i alle / alt det som nyttigt er.

Om den Anden.

Af Gædens art oc nature som saaes i Jor-
den / kand mand see at der ere fire slags Guds Ords hø-
rere: Thi den Gæd som saaes i Jorden / hand enten fal-
der paa haard Jord / saa at hand icke kommer ned i Jor-
den: Eller oc kommer ned i Jorden oc giffuer Grøde aff sig / huilken
der siden visner oc qualis: Eller oc hand kommer i Jorden oc bær
Grøde oc Fruct / som varer indtil Høsten / Et denne atstillighed
kommer icke aff Gæden / men aff Jordens art oc nature: Thi der
som Gæden falder paa Veyen / da saar hand icke Rod / men enten
borttrædis met Jøder / eller opadis aff Jule. Falder hand iblant
Steen / da forgaar hand oc visner strax hand opuaaxer / fordi
hand saar ingen Røder i Jorden: Falder hand iblant Torne da
qualis hand vnder Tornene / oc forgaar vden Fruct. Der som hand
saaes i god Jord / da bær hand offuerflodig Fruct. Her aff beslu-
ter Herren klarlige / at der ere fire slags Ordens hørere / om huilke
ieg vil tale effter huer andre.

Fire slags
Jøder som
høre Guds
Ord.

Det første slags Tilhørere giffuis tilkiende i denne Signelse / i saa
maade: Noget salt paa Veyen / oc bleff borttraadt.
Det forklarer Christus saaledis: Det som salt paa Veyen /
ere de som høre Ordet / der effter kommer Dieffue-
len oc tager Ordet aff deris Hierter / paa det at de
skulle icke tro oc bliffue Salige. I denne Signelse giffuis
off mange ting at flitelige betencke.

I.
Den Gæd
paa Veyen.

Jorst / huad Marsage det er til at Gæden giffuer ingen Grø-
de oc Fruct aff sig? som er / fordi at Jorden er haard oc tør / Det er /
Tilhørerns Hierter ere haarde Sten hierter / saa at de icke vige Or-
det eller anamme det. Menneffens Hierter bliffue haarde aff disse
stycker: som ere / At mand kommer i vaane oc synde: Item / at
mand forhaaber sig at skulle leffue stedse hen foruden Straff. Dis-
se

I.
Marsage huf
Gæden haar
icke Jener.

Hierterne
huor aff de
haardis.

geste

Den Søndag

geste aff Epicureiske tænder / at der skal intet Liff vere effter dette Liff : Der til aff wtallige onde Exempel : Desaa aff Dieffuelens suig oc bedregeri. Men at Christus siger : at Ordet saaes i deris Hierter / er lige saa meget / som hand vilde sige : Det er Menniskens egen skyld oc vanart / at Ordet rissuis der aff / derfaare giøre de Gud stor irrat / som legge hamnem deris Fordommelse til : Thi hand er Barmhertig mod alle / Hand saær Sæden i Jorden / det er / hand sender dem som skulle Predicke Euangelium / Men det er Menniskens egen skyld / at det affgaar uden Fruct oc nedtrædis.

2.
Dieffuelen
tager Ordet
aff Hierter.

1. Pet: 5.

Dernast skal mand flitelige acte det her sigis / at Dieffuelen kommer oc tager Ordet aff Menniskens Hierter / Huor aff wi see / at denne vor Saligheds affsagde Siende / er strax tilstede oc beredt / saa tilige som Ordet Predickis / lige som hine sultne oc hungreue Gule i saae tid / oc legger all vind paa at rissue Ordet aff Hierter / før end at det vadsstis / fester Rod / oc opuaaxer : At dette er Satans idelige idrat / lærer oss alle Historier fra Verdens begyndelse / oc Petrus bær vidne der om / i det hand siger at hand gaar omkring som en brølende Løue / oc atspør huem hand land opsluge. Fordi lige som hand lagde sig effter vore første Forsældre / oc drog Guds Ord aff deris Hierter : Lige saa legger hand vind paa endnu paa den nedag / at Guds Ord som predickis / icke skal giøre Fruct hos dem som det høre.

3.
Euangelium
er Saligheds
Lærdom.

4.
Troens løff.

Rom 1.

5.
Ordens for
aetis straff

Før det tredie haffue wi her at mercke / at Euangelium er en Predicken til Salighed. Thi i det hand siger / at Dieffuelen tager Ordet aff Tilhørerns Hierter / paa det at de skulle icke tro oc bliffue salige / Da giffuer hand der met klarlige nock tilkiende / at Guds Ord er besticket off til Salighed.

Før det fierde er her at acte Troens store Løff oc Ros / effter di at hun her met Christi egne klare Ord kaldis Aarsagen til vor Salighed / Paa det / (siger hand) at de skulle icke tro oc bliffue salige. Før lige som Salighed tilbiudis Menniskem ved Euangelij Predicken : Lige saa anammis hun oc beholdis ved Troen / huorfaare Apostelen siger : Euangelium er Guds krafft til Salighed / alle dem som Tro.

Før det femte er her oc at besinde / at lige som vor store Blackemmelighed her straffis / wi som forsmåa den Salighed som ossi Ordet tilbiudis : Lige saa bør deris vildfarelse at dømis oc forbåndis /

som legge vind paa at fortage det liudelige Ord sin Krafft / huilcke
i sandhed ere Dieffuellsens redskaff / til at forhindre Nømmistens
Salighed.

DEE andet slags Tilhørere betegnis met denne Pignelse: II.
Den Sæd
ved Sten.

Noget salt paa Stene / oc der det opnaaxte / visne
de det / thi det haffde ick vødsic. Denne Pignelse vdegger
Christus selff met disse Ord: Det som salt paa Stene / ere
de / naar de høre Ordet da anamme de det met Glæ
de / de haffue ick Rod / de tro til en tid / oc naar for
følgelse kommer falde de fra. Den stund Kaars oc for
følgelse ick trenger dem / da ere de ick de ringiste vdi Christi Kircke:
Men naar der kommer forfølgelse for Euangelij bekiendelse / da
falde de fra / Troen døer vdi dem foruden Fruct: Saadanne Til
hørere ere nu (dissuer) saare mange. Den tid Euangelij Lærdom
bleff først reen oc klar Predicket i dette Konge Rige / da vaare der
mange som lode sig see / at de aluerlige vilde anamme Euangelium:
Men der de formercke at deris Benner bleffue der aff fortørnede /
Oc at deris anseelse oc myndighed bleff hos Papisterne forringet /
oc Kaarsset begynte noget hart at trenge dem / forglemde de Euang
gelij sødhed oc store nytte oc gaffn / huilcket de tilforn anammede met
Glæde / saa fulde de arme ælendige Nømmiste der stendelige fra / met
stor haanhed oc deris Siælis gruelige sorderffuelse / huilcke det haff
de veret meget bedre / at de aldrig haffde saaet smag paa Euangelij
oc Guds ords sødhed / end at de met saa stor haanhed oc forsmædel
se skulde falde igien fra Guds Naade oc deris Salighed.

DEE tredie slags Tilhørere affmalis met denne Pignelse: III.
Iblant Tor
ne.

De noget salt mit iblant Torne / oc Tornene vaax
te op met oc qualde det. Denne Pignelse forklarar Christus
saa sigendis: Men det som salt iblant Torne / ere de
som høre Ordet / oc gaa hen iblant dette Liffs Om
hyggelighed / Rigdom oc Vellyst / oc qualis oc bæ
re ingen Fruct. I denne Christi vdeggelse / ere mange syncker
at ansee oc betracte.

Først at dette slags Tilhørere vaare bequæmelige til at anam
me Gæden oc lade hannem giffue grøde aff sig / det er / at de i en sand
Penis

Den Søndag

Penitentie haſſede omnuent ſig til HERRen / trode paa hannem / oc elſte hans Ord. Dernæſt / at Gædens forderffuelſe / det er / Guds Ords / ſom ſaaes i. Hiertet / kômer en anden ſted fra / ſom er aff Tørne : Thi lige ſom Gæd der ſaaes vdi god Jord forderffuis oc qualis tit oc ofte aff tycke Tørne / naar hand er opuaaren / ſaa at hand ſlat aldelis viſner oc forgaar / førend Høſten kommer : Lige ſaa ere der mange Gudelige oc frygte Gud i begyndelſen / ſom dog alligeuel qualis for de ds aff Tørne / ſom er / Omhyggelighed / Rigdom oc Vellyſt. For det tredie / ſkal mand her giſſue act paa at HERRen her neffner try ſlags Tørne / ſom quale den Himmeliſke Gæd effter hand er opuaaren / ſom ere : Omhyggelighed for diſſe Verdslige ting / ſom Mattheus ſiger : Rigdom / eller ſom Mattheus oc Marcus ſiger / Rigdoms beſuigelse : Oc dette Liffs Vellyſt.

Effterdi da at diſſe ere de Tørne / met huilcke Guds Ord qualis oc der er ingen iblant off / ſom icke met en ſtor hob Tørne / och ſaa gaat ſom met en tyck Skou er omgiſſuen / da ſkulle wi legge ſlitelige vind paa / at der ſom wi icke end kunde ſlat oprydde alle Tørnene / at wi dog alligeuel aſſtære oc bryde de huaffe Brodde aff demnem / paa det de ſkulle icke ſtinge oc forderffue den Guddommelige Gæd.

Saa meget nu ſom det forſte ſlags Tørne vedkommer / dem kænd mand ſaaledis dempe / at mand forſager den gantſke Verden met all ſin Lyſt oc begering / oc ſaaledis bruge denne Verden / lige ſom wi icke brugte hende / Paa det at wi icke ſkulle miſbruge hende / ſaa ſom Paulus formaner.

Det andet ſlags Tørne ſkal ingen Skade giøre off / der ſom wi effterfølge Dauids raad ſom ſaa ſiger : Falder dig Rigdom til / da ſæt icke dit Hiertet der til. Item / Pauli raad ſom ſiger : Biid de Rige i denne Verden / at de icke hoffmode ſig / at de icke haabe paa Rigdoms wuiſhed / men paa den leſſuendis Gud ſom giſſuer off alting riglige til at bruge : Men at de giøre vel / oc legge vind paa at bliſſue rige i gode gierninger / oc giſſue gierne / ere behielpelige / ſamle dem ſelfſ liggende Fæ til en god Grunduaal paa det tilkommende / at de kunde fatte det euige Liff.

Det tredie ſlags Tørne / er dette timelige Liffs vellyſt / ſom ſtaar vdi Kræftheden / verdslig pral oc ære / kaſtelig Mad oc Driecte / pralendis Klader / Wkyltheden oc andet ſaadant / huilcke alle

tilſam

2.
Gæd aff
Gædens for
derffuis.

3.
Try ſlags
Tørne.

Matth : 13.
Marc : 4.

Wi ſkulle
affbryde
Tørnene.

Det forſte
ſlags Tørne
at dempe.

2. Cor : 7.

Det andet
ſlags Tørne.
Pſal : 62.

1. Tim : 6.

Tredie ſlags
Tørne.

tillsammen oc huer besynderlige quale den Himmelske Sad / som er Guds Ord / at det ick skal bære Fruct til det ewige Liff. For disse Torne skulle alle Menneſke tage sig grandgibelige vare / saa mange som haſſue deris Salighed tiar.

Det fierde ſlags Tilhørere betegniss met denne Pignelse: De noget ſalt i god Jord / oc det vaarte op oc bar Fruct / ſomt tredieue fold / ſomt tryſinds tiue fold / oc ſomt hundred fold Fruct. Denne Pignelse forklarar Chriſtus met diſſe Ord: Det ſom ſalt i god Jord / ere de ſom høre oc beuare Ordet i it ſnuet gaat Hierte / oc bære Fruct i Taalmodighed. I denne Forklaring haſſue wi ſem ſtycker at ætte / huilcke der beſcriffue off den gode Jord / ſom Sæden ſaaes vdi.

IIII.
Den Sad i
god Jord.

Lærdomme.

Det første er / at ananme Sæden oc høre Guds Ord / i it gaat oc gudeligt Hierte. Det andet er / at beholde Sæden / det er / at ick forglemme Ordet ſom mand haſſuer høre / men det ſiedſe oc altid betencke. Det tredie er / at bære Fruct vdi en ſand Gudelighed / Hellighed / Kierlighed / oc i ſit rette Kald. Det fierde er / at mand ſkal bære ſaadan Fruct i Taalmodighed / ſaa at mand ved ingen ting lader sig affterenge fra Troen oc at bære Fruct. Det femte / at de ſom ere den gode Jord bære ick alle lige megen Fruct / Thi Chriſtus ſiger: Somme bære tredieuefold Fruct / ſomme tryſinds tiue fold / ſomme hundred fold / det er / de ſom tro Euangelio / de bære Fruct effter Troens maade / ſomme mere / oc ſomme mindre.

1.
2.
3.
4.
5.

- Alſſ denne Fructens ſtilſmiſſe haſſue wi Lærdom oc Trøſt.
1. Lærdom haſſue wi her aff / at Guds Ords Sad ſkal ick bliſſue wi fructſommelig hos off / ſaa fremt ſom wi begere den at bliſſue off
 2. nyttig til Salighed. Trøſt haſſue wi her aff i ſaa maade: At de ſom haſſue it gaat oc gudeligt Hierte / oc vilde gierne føre megen Fruct i Guds Læde / Fornemme dog alligeuel deris Skrobelihed / at de ick kunde bære tryſinds tiue eller hundred fold Fruct / De ſkulle ick falde i Niſhaab / thi Huſfaderen vardiſ ocsaa til at roſe oc priſe dem ſom bære liden Fruct.

Lærdom oc
Trøſt aff
denne Fructens
atſtils
lighed.

Derſaare huo ſom haſſuer ſin Salighed tiar / hand legge vind paa at bære Fruct / huer effter ſit Kald oc Vilkaar / oc der ſom hand befinder at hand bar liden Fruct / da ſkal hand begere hielp aff

D ij

Hus

Den Søndag

Husbonden / oc forlade sig paa hans Godhed / som ick forstinder
den der bær allermindst Fruct.

Om den tredie.

Der hand dette sagde / siger Euangelisten / raab
te hand met høy Røst / oc sagde : Huo som
haffuer Vern at høre met hand høre.

Christi Læres
ulag.

En slags
Tilhørere,
1.
Døffue.

2.
Tilhørende.

God obne
vore Vern.

Efterdi at Herren raaber / da giffuis her met tilkiende / baade hans
Hiertelag mod Menniskten / at hand gierne vil at de skulle bliffue
salige : De Menniskens Døffhed til at høre det som deris Salig-
hed vedkommer. Dernast / i det hand siger : Huo som haff-
uer Vern at høre met hand høre. Giffuer hand klarlige
tilkiende at hand haffuer tu slags Tilhørere / aff huilcke somme ere
Døffue / ick at de io kunde høre met deris legemlige Vern : Men at
de ick legge paa Hierte det som de høre / Huor mangeder ere til aff
saadanne Tilhørere / det see wi aff mange Menniskis wgudelige
Løffnet / oc skendige omgengelse / huilcke som ickon haffue Troen i
Munden / foruden nogen god Fruct / enten i deris Løffnet eller om-
gengelse. Somme haffue Vern at høre met / De det som de høre met
Ørnene det foruare de grandgibelige vdi Hiertet / oc bære Fruct der
aff / efter Troens maade.

Men her skal mand vide at ingen känd met sin egen vinds-
skabelighed giøre eller sticke sig self Vern / til at høre Guds Ord met
Fruct / men Herren maa self obne Ørnene. Thi naar hans Ord
lyder vduaartis vdi Ørnene da er den helligÅland tilstede / som er
kraftig i Ordet / huilcken der oplader Hiertens Vern / til at høre oc
anamme Ordet / saa fremt som wi ick self met vor Ondskaff imod
saa den helligÅland / som oplader vore Vern oc Hiarter. Thi en-
dog at Gud känd vel self obne oc oplade vore Vern / oc binder sig til
at veluillige hielpe alle / saa opladis alligeuel deris Vern alene / som
ick met deris Fortradelighed staa Herren imod. Derfaare ligger
off Maet paa / at wi met idelig suck raabe til HERREN / at
hand vil obne vore Vern / berede vore Hiarter / oc rense
vore Affecter oc begeringer / saa at wi kunde høre
Ordet off self til Salighed oc Gud til ære /
huilcken stee ære oc prijs fra euig-
hed / oc til euighed /
A M E N.

WOL

Vor Herris Ihesu Christi

Dobelsis dag / Euangelium Matthei
i det III. Capittel.

Nå den tid kom
Ihesus aff Galilea / til Jordan
til Johennem / at hand vilde la-
de sig døbte aff hannem. Men
Johannes formentte hannem
det / oc sagde : Jeg haffuer vel
behoff at døbis aff dig / oc du kommer til mig : Ihe-
sus suarede / oc sagde til hannem : Lad det nu saa
vere / off bør saa at fuldkomme all Retsfærdighed.
D. iij Saa

Matth : 3.
Luc : 3.

Vor Herris Jesu Christi

Saa tilstedde hand hannem. Oc der Ihesus vaar dobt / gief hand strax op aff Vandet. De see / da obuedis Himmelen offuer hannem / oc Iohannes saa Guds Aand fare ned / som en Due / oc komme offuer hannem. De see / en Krost ned aff Himmelen / sagde : Denne er min elskelige Son / som er mig vel behagelig.

Dette Euangelij vbleggelse.

Til denne
Høytid holdis i Dan-
mark.

Denne Høytid er indskicket at holdis i vore Kircker / for Christi Daabs Historie skuld at mand den oc saa skal betencke / huilcken Historie som indeholder den besynderligste Gierning / som nogen tid er steet vdi Verden : De steer der aldrig nogen ypperligere Gierning / for end at wi saa Christum at see kommendis i Ethen / met sine Engle oc stor Herlighed. Derfaare der som wi haaffue lyst oc behagelighed / til merkelige oc store Herrers Historier oc Krost nicke / da haaffue wi her den aller ypperste oc mechtigste Herris Historie / huilcken icke aleniste met sin Lyftighed glæder deris Herte som den høre oc lase / Men hun oc saa alene fører store nytte oc gaffin met sig / end alle Historier i den gantste Verden.

Den herligste Historie.

Tu Spørst maad.

1.

2.

Suar til det første.

Til det andet.

1.

Historiens ordning.

Men for end wi gaa til denne Histories forklaring / maa wi suare til tuende Spørsmaal : Det første er / huorfaare at denne Høytid er indsat oc ordineret i vore Kirckers Ordinantz oc Kircke stic / her i Danmarks oc Morgis rige ? Det andet / huorfaare samme Høytid holdis denne tid / oc icke anden tid om Aaret ?

Til det første Spørsmaal suarer ieg saaledis : Christi Historie sammensattis oc saaregiffuis oss / for vor Saligheds skyld / Derfaare vilde den chrisne Kirckis Ordinantz oc kircke stic / her vdi Danmarks Rige / icke lade denne part aff Christi Historie bliffue forglemt : Men paa en viss tid om Aaret fremsatte den saar den chrisne Menighed.

Til det andet suarer ieg saaledis : At det stikker sig allers best paa denne tid at forhandle denne Historie / oc det for tuende Sagers skyld. Først for Historiens rette ordning oc stic. Thi her til haaffue wi ordentlige oc sticfelige hørt : Først om Christi Sadel. 2. Dernæst om hans Omfarelse. 3. Siden om hans obenbare

barelse. 4. Fremdelis om hans Offring / i Templet. 5. Der effter om hans Disputats met de Lærde i Jerusalem / der hand vaar tolf Aar gammel. Huad hand siden gjorde / fra den tid hand vaar tolf Aar gammel / oc indtil hand vaar xxix. Aar / der om er intet sereffuet / vden at hand vaar sine Forældre lydige oc vnderdunnig. 6. Nu følger om hans Daab / huilcken smuct sticckelige oc bequimmelige paa denne Aars tid opregnis. 7. Siden effterfølger strax om hans Faste. 8. Der effter om hans Fristelse. 9. Saa om hans Lærdom oc Mirakel. 10. Om hans Pine. 11. Om hans Opstandelse. 12. Om hans Himmelfærd. 13. Om den hellig Aands vdsendelse / huor ved Christi Lærdom bleff stadfest. 14. Siden effterfølger den anden Part aff Aaret / mange atskillige Predickener vdi huilcke Christi velgierninger i den Christne Menighed forhandlis / Gudfryetigheds Exempel faaregiffuis / oc Næmisten formanis til et Gudeligt oc helligt Leffnet. 15. Paa det sidste effterfølger / om den yderste Domme dag / om de Gudfryetighis belønning / oc om de vngudelighis Straff. Disse ere de besynderligste stycker vdi Christi Historie / huilcke saaledis met alderbeste ordning oc sticck / lige som de ere stæde / huert Aar forhandlis i vore Kircker.

Her foruden er end en anden Sag / huorfaare at den christne Kircke paa denne Aars tid handler om Christi Daab / som er : At Solck skal læris oc vnderuiss / huordan Klædebon Christne Meniste bor at i føre sig / imod den Dieffuels oc Hedenste galenskaff / oc skendige vane / met den Fastelaffns Klædning / som her til haffuer veret brugt mange steder i Christendömen / met Guds store bespaatselse oc fortørnelse. De dette maa vere nock sagt om denne næruerendis Hoytid. Vi haffue i dette Euangelio tre Artickler at forhandle.

2.
Imod Fastelaffns Dieffele.

Den Første.

Christi Daabs Historie / met sine omstendige vilkaar.

Den Anden.

Om denne Histories nytte oc brug / i den christne Kircke.

Den Tredie.

Om Aarsagen til vor Daab / oc huor wi den skulle bruge.

Om den Første.

Di Christi Daab ere mange omstendige vilkaar at offuerueie / oc besynderlige disse fem / som ere : Først / Huad Personer her ere tillsammans. Dernæst / Steden. For det tredie / Christi oc Johannis samtale. For det fierde / Christi døbelse. De for det sidste / huad

Fem omstendige vilkaar.

2 iij

der hen

Vor Herris Ihesu Christi

der hende sig effter at Christus vaar dobt. Om disse fem stycker vil ieg ordentlige tale.

I.
Quad Pers
soner her
forfamlis.

I.

Luc: 1.

Math: 11.

Luc: 7.

2.

Om det forste omstendige vilkaar / som er / om Personerne / taler Euangelisten saaledis : Da kom Ihesus aff Galilea / til Johanne. Her haaffue wi tuende Personer / som ere forst Johannes / huilcken der vaar vdsent vdi Elia Aand / at berede HERRENS Vey : Huorfaare at hans Fader Zacharias spaade om hannem aff den hellig Aand / der hand endnu vaar it Barn / saa sigendis : De du Barn lilde skalt kaldis den hoyestis Prophete / Du skalt gaa frem saar hannem at berede hans Veye : For denne Sag skild siger oc saa Christus om Johanne / at hand er mere end en Prophete / De at der vaar aldrig nogen ypperligere sodt aff Quinde end Johannes. Dernaest haaffue wi her en anden Person / som er / vor HERRE Christus self / Gud oc Mand. Saa ere her nu saadanne tuende Personer tilfede / at den gantste Verden haaffuer intet som er ypperligere oc meere dyrebart. Johannes vaar Guds ypperste Prophete : Christus er den euige Guds Son / effterdi at disse tuende Personers vordighed oc myndighed er saare stor oc ypperlig / giffuis off her at betencke / baade huor vordig oc huor anscendis Daaben er / huilcken der kommer aff Gud / oc brugis aff saadanne Personer / som ere saa ypperlige at den gantste Verden haaffuer intet at ligne ved dem.

II.
Steden er
Jordans
Flod.

Tertegn i
Jordans
Flod.
Iosua, 3.

DE 2 andet omstendige vilkaar er / om Steden / huor Christus bleff dobt / der om taler Euangelisten oc siger at hand kom til Jordan. Denne Jordans Flod nessner Euangelisten ick her foruden Sag : Thi hand vil at wi skulle se hen / til de Mirackel oc vnderlige gierninger / som haaffue begiffuet sig i Jordans Flod i gammel tid / at wi her vdaff kunde lare oc bliffue viffe paa den Aandelige Daabs Krafft oc vdratning.

Det forste Mirackel er det som stede den tid Iosua lede Israels Folk i det foriatte Land : Thi Jordans Flod begynte paa den ene side / imod Bands nature / at staa stille / oc gaff sig op i Baret oc bleff staaendis lige som en Mur / saa at Guds Folk ginge der igiennem met tørre Foder / oc efftersulde HERRENS Arck som Presterne baare for Folket. Met denne Figur giffuis tilkiende at wi allesammen formedelst Daaben gaa aff Dieffuelsens rige / oc i Guds

Guds Rige / oc Christus gaar for som er den rette Naade stol /
oc forligelse faar Gud.

2. Elias Prophete skilde Jordans Flod at met sin Kaabe / oc gief 1. Reg: 2.
der igiennem met tørre Foder / oc bleff siden leffuendis opført til
3. Himmelen. Naaman / Kongens Høffuikmand aff Asirien / som 2. Reg: 5.
vaar Spedalsk / toede sig i Jordans Flod effter Prophetens Elisea
befalning / oc bleff reen vdaß all sin Spedalskhed. Aff disse tuende
Mirackel lære wi at lige som Elia gierning / betegner indgang vdi
Himmerigs rige formedelst Daaben : Lige saa betynder Naamans
den Asiriske Høffuikmands renselse en Vandelig renselse formedelst
Daaben aff alle vore Synder : Thi det som Daaben betegner vdi
uaartis / det vdrætter Herren induaartis met sin Krafft. Derfaa
re effterdi at Jordans Flod neffnis her / da skulle wi betencke huad
Vandelig bemerckelse hun haffuer om vor Daab.

Det tredie omstendige vilkaar er om Christi oc Johannis samta
le / som indeholdis i disse Ord : Men Johannes forbod
hannem det / oc sagde : Jeg haffuer vel behoff at dø
bis aff dig / oc du kommer til mig : Ihesus suarede /
oc sagde til hannem : Lad det nu saa vere / oss bør
saa at fuldkomme all Retfærdighed. I denne samta
le haffue wi meget at besinde oc lære / som er : Først / om Johan
nis forbud / at hand skaar imod oc forbiuder Christum baade
met Haand oc Mund. Johannes betencker her vel tu ting / men
det tredie hand skulde os saa betencke / det forglemmer hand : Hand
fornemmer sig ick at vere værdig til at opløse Christi Skotuenge /
meget mindre at hand skulde døbe eller to hans bare Legeme : Der
næst offueruener hand at Christus er wstyldig / foruden all Synd /
oc derfaare meen hand / at Christus haffuer ick Daaben behoff /
at hand formedelst hannem skulde afftoes til it Penitents Legn.
Men det tredie / som ieg sagde / det forglemmer hand / som er / hand
skulde betencke baade sit oc Christi Embede. Thi hand skulde seet til
sit Embede / oc ick døme effter sin Persons Wuardighed. Item / at
Christus ick begynte eller tog sig noget for / andet end det som hørde
til en Negleris Embede oc bestilling / oc derfaare maa hand høre
disse Ord aff Christo : Lad det nu saa vere / oss bør saa at
fuldkomme all Retfærdighed. Som hand vilde saa sige :
Du est vdsent at du skal døbe / Men ieg er kommen at ieg skal giffue
Salighed alle dem som døbis / derfaare lad oss baade giøre huer det
hannem bør.

III.
Christi oc
Johannis
samtale.

1.

2.

3.

Vor Herris Ihesu Christi

4-11-10 10/11
From 1 box off
2nd.

Her haffue wi aff Johanne tre Vardomme : Først / at wi
skulle betiende off at vere alle for wuordige til / at off skulde betroe
nogen tiensite eller bestilling i den Christne Kircke. Dernæst / at
wi betiende Christum at vere den som alene kand to off aff alle vor
Synds smitte oc Brenlighed. Her foruden / skulle wi vere Chri
sti lydige vdi vort Rald / oc icke lade vor wuordighed forhindre off
men mere lade Guds befaling driffue oc tuinge off til at vdtrette
vort Embede.

1777.
Christi
Döbelfe.

D^e Et fierde omstrendige vilkaar er / om G^hristi Dobelse / der om
 taler Euangelisten saaledis : Saa tilstedde hand han
 nem det. D^e Ihesus bleff dobt. Her dobis Guds e
 uige Son / som er hellig / tvbesmittet / reen aff all Synd / oc hove
 re end alle Himle. Men huorfaare dobis hand? Mand kand op
 regne mange Sager : Thi forst vilde hand formedelst Daaben
 lade sig indvie til sit hellige Embede oc Guds tiemiste / oc der met li
 ge soim met en Pact oc Forbund lade see paa / at hand vaar Guds
 Dienere. Dernast / at hans vduaaartis Daab / skulde vere en Fi
 gur oc foruiddende om hans Død / Begravhuelse oc Opstandelse /
 huorfaare hand oc kalder sin Pine en Daab / den tid hand suarede
 Sebedei Sommer / hos Mattheum i det xx. Capit : Der hand siger :
 Kunde i dobis met den Daab ieg skal dobis met.

For
Christus led
fig 200.
1.

3. For det tredie / at hand vilde met sin Daab giøre Vandet helligt /
 faar alle dem som skulde døbis: Fordi den Christne Kirckis Sacra-
 menter kunde icke bliffue hellige eller vies / formedelt Presternis
 munnlen / lige som met Traaldom eller met den sorte Kaanst / som
 ved Passuedømmet er stect / Men Sacramenterne consecreris oc
 helliggioris ved Christi indstickelse / ved vor rette Brug / ved Chri-
 sti Foriattelser / oc ved vor Lydighed mod hannem. For det fier-
 de / vilde Christus lade sig døbe / paa det at hand vilde haaffue Daa-
 ben tilfællis met oss / lige som it vist Vidnesbyrd oc Pant / paa den
 forening oc Stallbroderskaff / som hand vilde vordis til at haaff-
 ue met oss / der aff beuiser Paulus at wi ere Guds Børn / som haaff-
 ue i fort Christum i Daaben. Saa mange aff eder / siger

Ignor ved
Sacramen-
tetne Confe-
teris.

Gal: 3.

5. For det sidste / vilde Christus selff giøre det som hand haffde befaleet andre at giøre / saa som Augustinus siger : Fordi den lærer oe regerer allerbest / som selff giffuer andre Exempel paa sin Lærdom / oe selff gjør først det som hand befaler andre.

24

DET femte omstendige vilkaar er / om det som skeede effter G. Hri-
 stus bleff dobt / huilket er synderlige vart at betencke : Thi det
 som skeede den tid G. Hristus gjorde sin Bon effter at hand vaar
 dobt / ere de allerstørste Mirackel oc vnderlige Gierninger / som no-
 gen tid er skeet. Først obnis Himmelen / Huor met der giffuis til-
 kiende / at G. Hristus som wi ifore off i Daaben / er alene veyen til
 Himmelen / oc at Himmelen bliffuer tilluet for alle dem som icke be-
 kiende G. Hristum at vere den eniste Vey til Himmelen. Dernæst /
 saa Johannes Guds Aand fare ned som en Due / oc komme off-
 uer hannem. Dette er it saare liffsaligt Billede oc Figur om
 G. Hristi Belgierning. Wi vaare allesammen nedsumckne oc for-
 derffuede vdi Syndens Vandflod / men G. Hristus er kommen oc
 bleffuen vor Arck / som hassuer taget off ind til sig / oc friet off fra
 Syndfloden / oc til it Bidnesbyrd oc Bisped om denne befrielse kom-
 mer en Due offuer hannem. Denne Histories Figur oc foruinden-
 de vaar Noe Arck / oc den Due som hand vdsende / huilcken der kom-
 igien oc hassde en Dlie quist vdi Munden / til it Tegn at Vande-
 floden vaar bort tort aff Jorden : Lige saa er den hellig Aand som
 her obenbaris i en Due signelse / it Bidnesbyrd at vore Synders
 Vandflod er bort tort oc fortæret / Men all Hielp oc Salighed er
 aleniste i Arcken / det er / i G. Hristi Kircke oc Menighed huor den
 hellig Aand boer. For det tredie / bleff der en Koft hort aff Him-
 melen / som sagde : Denne er min elskelige Søn / i huil-
 cken ieg hassuer behagelighed. See / her høre wi vor Him-
 melste Fader selff vdraabe oc forkynde sit Euangelium. Huad
 kand vere nogen tid vnderligere end dette : Huad er til der mand me-
 re maa forundre sig paa ? D den iammerlige Menniskens Blind-
 hed / D du forbandede Døffhed. Vor Himmelske Fader lader selff
 sit Euangelium lunde aff Himmelen / De wi arme blinde Menniske
 see icke til Himmelen / wi døffue Folk høre icke hans Koft som lærer
 off. Men kiære huad lærer hand ? Hand siger : Denne er min
 Hierte kiære Søn. See / her er Faderens eget Bidnesbyrd om
 hans Søn / hannem skal du tro / om du ellers vilt bliffue salig /
 Hand er hans Søn aff Naturen / wi ere hans Børn aff Naade.
 Derfor kalder hand hannem sin hierte kiære Søn / icke fordi at wi io
 of saa ere hans hierte kiære Børn / men det skeer for den hans elskelige
 Sønns skyld / i huilcken alene hand hassuer off kiær. Hand elsker han-
 nem for sin egen skyld / men off elsker hand for hans skyld. Thi aff vor
 Nature / ere wi Vredens Børn som Paulus siger / men formedelst

V.
 Try miras
 del skeede
 effter Chris-
 si Daab.

1.

2.

Gen : 8.

3.

Eph : 1.

Eph : 2.

G. Hri-

Vor Herris Jesu Christi

Christum anammis wi til at vere Guds Børn/ Derfaare følger fremdelis i Gud Faders Predicken: I huilcken ieg haffuer behagelighed. Det er / ved huilcken ieg er fullet til frede / oc forligt met det menneskelige Kion. Denne Gud Faders Predicken lærer oss fire stycker om hans Søn: 1. At hand er en sand Gud. 2. At hand er ic sant Menniske. 3. At hand er en Person. 4. At hand er den ved huilcken Gud Fader er fullet til frede. Men huad oss vedkommer / haffue wi tryng her grandgibelige at acte. Forst / 1. At der som wi icke haffue Christum met oss / da er Gud oss vred oc vngunstig / Oc det for vor Synds skyld / met huilcken wi haffue for-
 2. tornet hannem. Dernæst / at Christus alene er vor Forsonelse hos 2. Gud Fader / som Johannes siger: Hand er Forligelsen for
 3. vore Synder: Thi Jesu Christi Blod giør oss ree-
 4. ne aff alle vore Synder. For det sidste / at mand skal anam- 3. me denne faderlige Venlighed oc forligelse met Troen / oc Besenle den met Daaben: Effter denne Tro bør at følge en ny Lydighed / oc Tacknemmelighed mod Gud. See / saa haffuer du her Summen paa det gantze Euangelij Predicken / til huilcken wi skulle see
 5. hen vor gantze Liffs tid oc i vor Døds stund: Thi vor Samvittighet kand ingen anden sted saa viss bestandig Trøst. Dette er nu
 6. saa kaartelige sagt om den første Lærdom.

Om den Anden.

1. **O**dog at denne Histories nytte oc brug kand lattelige actis aff det som nu sagt er / dog vil ieg kaarteli-
 2. ge opregne her nogle stycker / i huilcke den reite brug oc gaffin staar. Saa skulle wi da først vide oc acte / at vor
 3. Daab velsignis her / oc Vandet som wi døbis met / bliffuer helligt ved Christum / som lod sig vordis til at døbis met Vand. Dernæst /
 4. affinaler all denne handel oss Christi Kircke / oc satte oss hende faar Dhen / lige som i en malen Taffle. Her staar først Johan-
 5. nes / som er en Lærere i den Christne Kircke / Thi huor Guds Ord icke er / huor mand icke horer deris Røst som lære / der kand mand
 6. icke finde den Christne Kircke. Der hos døbis Christus / for- 2. di huor der er en ret Kircke / som er vel oc ret besticket / der kand Sa-
 7. eramenternis brug icke vere borte. Fremdelis / der Christus er døbt /
 8. giør hand sin Bøn / huilcket Exempel hans Lemmer skulle effterføl- 3. ge oc /

1. Huor ved Daaben velsignis oc helliggøres.

2. Den christne Kirckis Bilde.

4. ge / oc i Troen beuise Gud en ret dyrkelse oc tieniste. Her forinden /
 staar Guds Søn self her tilstede : Gud Faders Røst hørte aff
 Himmelen : Den helligÅland kommer offuer Christum som er
 døbt. Dette steer endnu i sandhed daglige i vor Kircke oc Menig-
 hed : Thi Gud Fader / Søn oc helligÅland er visselge hos sin Kir-
 cke / oc lader ved Predickernis sine Tieneris Røst forkynde sin fa-
 derlige Villie mod Christi Menighed. Ved Sønnens nærverelse
 beuise hand / at hand haffuer anammet oc vdualt oss til sine Børn /
 De ved den helligÅland giffuer hand tilkiende / at hand self regerer
 sin christne Kircke : Huor aff wi skulle anamme denne Trost oc den
 ne faste Tillid / at Hellsuedis Porte skulle icke kunde faa Nact met
 hende.

Math : 16.

Om den Tredie.

Desten delen alle de stycker som høre til vor
 Daab / ere forklarede i de tuende Artickler / som nu ere
 opregnede : Derfaare vil ieg ickon kaartelige saaregiff-
 ue nogle saa stycker / som ere storlige fornøden at vide /
 De vil ieg besynderlige tale om tu ting / som ere : Huad for it Tegn
 Daaben er / De huor mand skal den rettelige betencke.

Om vor
 Daab / Læff
 en grundelig
 oc merckelig
 Lærdom
 ved Læffens
 Vey.

Huad for it Tegn er da Daaben ? Først / er hand Testimo-
 nium gratie, det er / it Naade tegn / eller it Vidnesbyrd om Guds
 Naade oc Barmhiertighed / som tilregnis / beuise / oc merckelis den
 som døbis / saa at Gud er stillet tilfreds oc er hannem mild ved Je-
 sum Christum / huilcket Vidnesbyrd der sandelige vdkreffuer en sta-
 dig Tro. Dernæst / er Daaben Symbolum, it lære Tegn / som
 i nogen maade lærer oss noget. Thi den vduaartis Daab er it
 Tegn til Christi Åndelige Krafft / at Christus met sin Død /
 Begræffuelse oc Opstandelse er vor befrielse oc redning fra Døden
 oc Græffuen / oc stæncker oss det euige Liff. Disligeste er hand oc
 saa it lære Tegn / som paaminder oss om it nyt Læffnet saar Gud /
 saa som S : Pouel lærer til de Komere i det siette Capit : met disse
 Ord : Alle wi saa mange som ere døbte i Jesum
 Christum / wi ere døbte i hans Død / saa ere wi der-
 for begræffne met hannem / formedelst Daaben i
 Døden / paa det / at lige som Christus er opuect fra
 de Døde / saa skulle wi oc saa vandre i it nyt Læffnet.

1.

2.

Daaben be-
 tegner Chris-
 ti Død / Be-
 græffuelse oc
 Opstandelse.

X

Her for

Vor Herris Jesu Christi

34. Her foruden er Daaben ocsaa *Thessara professionis*, it Skilsmisse
tean / eller it vift Tegn om vor Ero oc Bekiendelse / met huilect wi
affstillis fra w gudelige Nenniste / oc beuise oss at vere rette Christi
lemmer oc icke Dieffuelsens Lemmer.

Daabs Daabens rettsindige oc gudelige brug staar i disse effterfølgende
de stycker.

1. Først / skulle wi holde det for vift / at vor Daab er en fast oc
kraftig beseylning / foruaring oc tryghed / at wi ere forligte met
Gud / dog at wi maa giøre Penitenze oc omuende oss til Gud / Thi
naar S : Hans Baptista predickede Daaben til Penitenze oc
Synderis forladelse / da predickede hand at Daaben er it Guds
vidnesbyrd / Huor met der giffuis tilkiende / at hand tilgiffuer den
sine Synder til som giør Penitenze / det er / den som troer paa Chris-
stum.

2. Dernæst / skal Daaben vere oss en euig paamindelse / at den
ne forligelse er stæet ved Christi Blod / Død / Begræffuelse oc Op-
standelse.

3. For det tredje / skal hand paaminde oss om Riødsens dræbning /
oc Aandsens liffactighed / (det er / at wi skulle lade Aandens Gier-
ninger regere oc dempe Riødens gierninger) at wi stedse giøre Pe-
nitenze men wi leffue her i Verden / oc ihukomme den tilkommendis
Herlighed ved vor Herre Jesum Christum.

4. For det fjerde oc sidste / skal hand paaminde oss / at vor Aand-
delige igienfødsel er den gantze hellige Trefaldigheds gaffue oc
Gierning / i hues naffn wi døbis / paa det at wi skulle bliffue fast
hos hannem / oc vor gantze Liffs tid ere oc tiene hannem. Thi
naar Guds ords Tienere siger : Jeg døber dig i Naffn Faders / oc
Søns / oc helligAands / da bemercker dette ord / Naffn / Be-
kiendelse oc alt det som Bekiendelsen vðreffuer / saa at meningen er :
Jeg døber dig for den sag skyld / at du skal bekiende / paa kalde / æ-
re / frygte / loffue oc prise den eniste Gud alene / som er Faderen / der
haffuer giffuet sin Søn i Døden for dig : De Sønnen / som er død
for dig / oc haffuer formædelt sit Blod reenset dig aff alle dine Syn-
der / i fort dig sin Retfærdighed / giørt dig til en Lem i sit Legeme : De
den helligAand / som føder dig paa ny oc helliggiør dig til
det euige Liff / paa det du kant forenis met Gud / leffue
oc bliffue salig til euig tid / Den samme eniste
Gud Fader / Søn oc helligAand / stee
ære oc prijs euindelige /
A M E N.

Den

Den første Søndag i Faste/

Euangelium Matthei i det III.

Capittel.

Da bleff I Hesus
 fort aff Aanden i Orefen/ at hand
 skulde fristis aff Dieffuelen. De
 der hand haffde fastet fyrretine Da-
 ge oc fyrretine Nætter / hungrede
 hannem. De Fristeren gick til han-
 nem / oc sagde : Est du Guds Son / da sig at disse
 Steene bliffue Brød. De hand suarede / oc sagde :
 Der staar screffuet / at Mennisket leffuer icke aleeniste
 aff

Marc : 1.

Luc : 4.

Deut : 8.

R ij

aff

Den første Søndag

aff Brød / men aff huert ord / som gaar igiennem
 Guds Mund. Da forde Dieffuelen hannem met sig/
 i den hellige Stad / oc satte hannem paa Tinnungen
 aff Templet / oc sagde til hannem : Est du Guds
 Son / da lad dig falde ned. *Psalm : 91.* Thi der staar screffuet :
 Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig / at
 de skulle bære dig paa Henderne / at du icke skalt stø-
 de din Fod paa nogen Steen. Da sagde Ihesus til
 hannem : Der staar atter screffuet : Du skalt icke friste
 Gud din HERR. *Deut : 6.* Da forde Dieffuelen hannem
 atter met sig / paa it saare høyt Bierg / oc visde han-
 nem alle Verdens Rige / oc deris Herlighed / oc sag-
 de til hannem : Alt dette vil ieg giffue dig / om du fal-
 der ned / oc tilbeder mig. Da sagde Ihesus til han-
 nem : Vig bort fra mig Sathan / Thi der staar screff-
 uet : Du skalt tilbede Gud din HERR / oc tiene han-
 nem alene. *Deut : 6.* Da forlod Dieffuelen hannem / Oc
 see / Englene ginge saa frem til hannem / oc tiene
 hannem.

Forflaring paa dette Euangelium.

Gen : 3. I G E som wi hørde den næst forgangne
 Søndag vor Herris Jesu Christ i Daabs historie /
 i huilken der indeholdis saare drabelige oc store Ting :
 Lige saa indeholder oc saa dette Euangelium en part
 aff Christi historie / som er / om hans Faste oc Fristel-
 se / met huilke Gud Fader vilde aff sit synderlige Vijsdoms Raad
 indnyge sin Son / oc giffue tilkiende huor vist det er / der hand sagde
 i fordom tid i Paradis / som er / at Hugormen skulde legge
 vind paa at bide Quindens sæd i Hælen / det er / Satan
 skulde staa effter vor Herre Christum oc hans Rige / huilket denne
 Historie beuise klarlige at vere vist oc fast / lige saa skulde den samme
 Quindens Sæd sonderknuse Hugormens Hoffuet /
 paa

paa huilcket wi haffue it smuct Exempel i denne Historie. Alt det te skal foris der hen / at wi lære huor lydig *JH* Iesus vaar vnder Kaarsset / De at wi kunde vide huad for en Stiold wi skulle holde i mod Dieffuellsens forgiftige Fristelser oc gloende Pile. Vi ville paa denne tid forhandle aff dette Euangelio tuende Artickler.

Den Første.

Om Faste.

Den Anden.

Om Christi Fristelse.

Om den Første.

Denne første Artickel haffue wi tuende Ting at ansee: Det første / huad wi skulle acte om vor Faste i almindelighed. Det andet / huad wi skulle holde om Christi Faste i besynderlighed.

At Faste er / at affholde sig til nogen tid aff Mad oc Dricke / med huilcket Affhold Legemet tvingis / och saa gaat som bliffuer dør: De ere der try slags Faste. Det første kaldis / *Ieiunium indifferens*, det er / saadan en Faste / som er en middel ting / som i sig self huereken er gudelig eller wgudelig. Det andet slags kaldis / *Ieiunium pium*, en gudelig Faste. Det tredje kaldis / *Ieiunium impium*, en wechristelig Faste.

Det første slags Faste er / naar mand enten aff fattigdom / eller Singdom / eller aff nogen stor Hiertesorge affholder sig aff Mad oc Dll. Denne Faste er i sig self huereken behagelig eller væringskelig saar Gud / Men effter som der er Tro oc Zaalmødighed tilstede / hos den som saa Faster / der effter er hun Gud behagelig / eller wbehagelig.

Det andet slags / som er en gudelig / christelig oc Gud saare behagelig Faste er / at affholde sig ick alemske aff Mad oc Dll / med huilcket Affhold Legemet tvingis oc dædis / Men orsaa aff alle andre Ting / som opuecke Riødet til Bellyst / oc steer for den Sag / at Aanden kand haffue sit fulde Regimente formedelst en sand Penitente / en gudelig Bøn / oc at mand aluerlige forsager oc i modstaar alt ont oc wrat / huor met mand kand giøre sin Næste skade. Thi Legemens tvingel oc plage som steer ved Faste / er it Tegn til Hiertens Sorge oc Bedrøffuelse for Synden / oc it Vid-

R iij

nesbyrd

Den første Søndag

Indefæde
en Christen
Faste steer

nesbyrd om en sand Penitente. De endelige Sager huorfaare saas
dan Faste steer (for huilcke hun oc er behagelig) ere tre. som ere: Riøds
sens drabning / Aandens opueckelse / De at mand diss siteligere
kand offue sig i all Gudelighed. Saadan en Faste vaar S: Pouels
Faste der hand omtaler til de Corinthier / i det andet Brefs siette
Kap: De sandelige de Mennecke som ville vere gudfryetige Christe
ne / de skulde met rette met saadan gudelig oc hellig Faste / tit oc offte
opuecke Aanden i sig / paa det at de ick skulde offueruindis aff Riøds
sens Begiering oc Lyst.

Christen
Faste steer i
tuende maade
de.

I.
Besynder
lighed.

Denne hellige oc christelige Faste steer i tuende maade / I besyn
derlighed oc almindelighed. Vdi besynderlighed steer hun / naar
nogen Christen self / aff sin egen fri Vilie / legger sig den paa / Enten
til at opuecke sig self til Gudfryetighed (huordan Faste ieg vilde at
huert Mennecke skulde tit oc offte bruge / oc besynderlige naar mand
vilde gaa til det høyuærdige Alterens Sacramente: Thi Riød oc
Blod haffuer saadan tuang oc reffelse behoff) Eller naar nogen
skal anamme noget Embede oc Befalning / paa det at hand da her
met kand diss bedre besticke oc berede sig til at betencke sit Kald oc Em
bede / oc bede Gud / ac hand vilde giffue hannem Velsignelse oc Lycke
til sit Embede oc Befalning / som hand nu begynder. Saadan
Faste fastede Moyses paa Bierget / oc Elias vdi Drecken / oc Chris
tus i Drecken / som her omtalis.

2.
Almindel
lighed.

I almindelighed steer denne gudelige oc christelige Faste / naar
gudfryetig Offrigbed / eller den christne Kirckis Forstandere biude oc
tilsige at mand skal holde sig sparsommelige / leffue i Affhold / Enten
paa det at det onde som mand haffuer næruerendis i Henderne / saa
som Pestilente / Krig / Oprør / falske Lærere etc / kand ved en aluer
lig Penitente oc Guds naans paakaldelse / borttagis eller formil
dis: Eller oc at det onde som siunis at ville kome for Syndens skyld
kand affueries. Saadan slags Faste haffuer tijt oc offte veret paa
lagt aff gudfryetige Konger oc Propheter / Huilcke slags Faster
vaare Gud behagelige for Penitente / Eroen / Bøn / Riørlighed /
aluerligt Forsæt om it Christeligt Leffnet / oc andet saadant som
pleyer oc endelige bør at vere tilstede i en Christelig Faste. Om disse
tuende slags Christelige Faster / som ere / besynderlig oc almindelig /
skal mand holde dene Regel: Vt lige som den besynderlige Faste er fri
for huer oc staar i huer mands egen vilie / om hand vil sig den paa
legge eller ey: Lige saa forplictis vi at holde oc fuldkome den almin
delige Faste aff Offrigbeds Befalning / aff Riørligheds Lov / oc for
det almindelige nytte oc gaffns skyld: Huorfaare det er en stor Synd
at offuertræde hende haardnaeckelige oc fortrædelige. Det

3.
Luer ved
Faste behag
ger Gud.

Regel om
Faste.

i Faste.

C.

DE tredie slag / som er en wgdelig / pharisaist oc hycklerst Faste / er at affholde sig aff noget synderligt slags Mad / huilket mand meen at vere en Guds tieniste i sig self / oc en ting som er Gud behagelig for Gierningens skyld / saa at mand derfaare kand der med noget fortjene / lige som Gud skulde stotte noget om vduaartis Gierninger / huor Samuittigheden er besmittet oc wreem / Eller oc lige som Faste skulde regnis iblant de gode Gierninger / som ere Gud uden middel i sig self behagelige / saadanne som de ere der Gud saa regissuer i sin Low / det er / i de ti Bud. Men Fasten er ick saadan en Gierning / hun er ick en vduaartis legemlig offuelse / som tien der til at Nemisset kand bliffue diff stickeligere til Penitenze / til Bønen / til at spege Riødet / til at haffue Riørlighed til sin Naste / oc til it aluerligt forsæt at leffue it Christeligt Leffuet. Derfor haffue de hellige Propheter med rette fordømt saadan hycklerst Faste: I huilken der begribis mange gruelige Synder / som ere / At mand meen sig at giøre Gud en stor tieniste der med / Mand forlader sig paa dene Gierning / Mand tencker at saadan Faste er nødorfftig / Mand tvinger Folk der til / Mand vduell sig synderligt slags Mad / som mand acter at vere fornøden / Mand giør sig synderlig maade at faste med / med huilken maade mand maatte vel giøre Guin fede. De dissimellem betencker mand huor mand kand giøre sin Naste Guig oc wræt.

III.
Papistisk
Faste.

Huor storke
ge mand
synder med
hycklerst
Faste.

Denne pharisaist oc hycklerst Faste kand ocsaa delis at vere tuende slags. Det ene slags er en tilnød oc tiltuingdt Faste / Det andet er en fruiillig Faste. Den tiltuingde oc paalagde hycklerst Faste er / at mand paalegger oc kömer Folk til at affholde sig aff noget synderligt slags Mad / paa nogen viss tid om Aaret / saadan som de sex vgers Faste for Paaste i Passuedømmet. Item / Samperdags Faste / Apostlernis aftens Faste / huor med mand vilde tiøbe sig Apostlernis Forbøn oc Afslad / De andre saadanne flere / I huilke der vaar intet andet end idel falsk Hellighed oc vrang Tro / med mangfaaldige gruelige Laster oc Wgdelighed. Den fruiillige hycklerst Faste er / den som nogen aff sin egen fri Bilie oc gode tycke vdueler oc sætter sig for / at hand der med vil komme Gud i sin Gield / saa at hand skal vere plictig til at beuise hannem huad hand vil haffue giørt. Saadan vaar den Phariseers Faste / huilken der i sin Bøn berømmede sig / oc sagde til HCKren: Jeg faster to gange om Dgen / Huor hand berømmer oc roser sin Faste / saa som en hellig Gierning / med huilken hand kunde noget fortjene aff Gud / oc vil derfaare paamine hannem / at hand ick skal foraleme hannem.

En slags
hycklerst
Faste.

1.

2.

Luc: 18.

X iiii

Dette

Den første Søndag

Om Christi
si Faste.

Dette maa nu vere sagt om Faste i almindelig-
hed/ nu vil ieg kaartelige noget tale om Christi faste/ Der om
siger Euangelisten saaledis: Da bleff Jesus ført aff Aan-
den i Ørken/ at hand skulde fristis aff Dieffuelen/ oc
der hand haaffde fastet fyrretue Dage oc fyrretue
Nætter/ hungrede hannem. Her giffuis først Tiden til
kiende/ naar hand fastede/ som er/ strax efter sin Daab. Der hos
neffuis oc saa Steden/ som er Ørken. Fremdelis/ settis her oc saa
huorledis hand fastede/ som er/ at hand leffuede foruden all Mad
i fyrretue Dage oc Nætter. For det sidste/ giffuis her oc saa saare
it stort Mirackel oc vnderlig Ting/ at hand baade kunde leffue saa
lenge foruden Mad/ oc at hand i saa lang tid icke hungrede: Thi
hand fornam ingen Hunger/ for end de fyrretue Dage/ och saa
mange Nætter vaare forløbne.

Huorfaare
Christus
fastede.

- 1.
- 2.

Exod: 24.

- 3.
- 4.

- 5.

Christi Fas-
tis nytte oc
brug.

- 1.
- 2.
- 3.

Christi Fas-
tis vane
brug.

Men huorfaare gjorde Christus det? Først/ gjorde hand
det for den Sag/ at hand med dette Mirackel vilde lade see sin Guds
dommelige Krafft oc Mact. Dernæst/ gjorde hand det/ at den Sig-
gur oc foruiddende som der om vaar i det gamle Testamente/ skulde
fuldkommis: Thi Moyses som vaar en Sigur til Christum hand
fastede paa Bierget i fyrretue Dage oc fyrretue Nætter. For det
tredie fastede Christus/ at hand vilde betale for vore første Forals-
dris/ oc for vort Graadzeri oc Effuerflodighed. For det fiende faste-
de hand for sit Kald oc Bestilling som hand nu skulde gaa til/ thi
Gud holder altid denne seduane/ naar hand vil sætte nogen i en stor
Bestilling oc Embede/ at hand tilforn speger oc bereder hannem der
til ved Faste oc det hellige Kaarss/ saa som wi see vdi Moise oc He-
lia. For det sidste fastede hand/ at hand vilde giffue oss Exempel/
at wi stedse skulde leffue sparsommelige oc ædrue i Herrens Fryet.

Derfor skulle wi vel lære oc vide/ huor wi skulle bruge denne
Christi Faste/ i atskillige maade. Først/ skulle wi her aff lære at be-
tencke huor faare Guds Søn ydmogede sig for vor skyld. Der hos/
at wi efter Guds Søn Exempel stedse legge vind paa en ædru oc
Christelig Bøn til Gud. De for det sidste/ at wi tacke hannem/
som for vor skyld vilde tage sig saadan en Faste til.

Vi skulle oc saa paa den anden side tage oss vel vare for vane
brug/ at wi icke vanbruge denne Christi hellige Faste/ huilcket der
steer/ naar wi enten giøre it almindeligt Bud aff denne Christi
Gierning: Eller wi tencke oss at bliffue delactige i Christi Faste/ ved
vor optenckte Faste: Eller wi tencke at vor Faste kand fortiene Syn-
darnis

4. dennis forladelse / for Gierningens eller Fastens skyld i sig self / saa som Thomas Aquinas skendelige oc forredelige lærer : Eller wi met Ambrosio acte at denne fyrretue dags Faste / som er indsat aff Kommerste Passuer / skal vere storlige fornøden / saa at ingen kunde vere en ret Christen / uden hand holder den. Alle disse Meninger frideret tuert imod Troens Fundamente oc Grundual / som er / at alle de som tro bliffue salige ved Jesu Christi eniste Fortieniste.

Her til suare nu somme oc sige : Alle Christi Gierninger ere stede off til vnderuisning : Christus fastede i fyrretue Dage / Derfor skulle wi efterfolge Christum i denne Gierning. Det er vel sant de sige / at alle Christi Gierninger ere stede off til vnderuisning / Men det er icke sant at wi skulle efterfolge alle Christi Gierninger / oc giøre hannem dem efter / huilcket wi kunde obenbare see / naar wi giøre forskel paa hans Gierninger. Thi somme aff Christi Gierninger kaldis *Morales*, det er / de som regere vore Seder oc Dmgengelse : Somme kaldis *Miraculose*, det er / vnderlige Gierninger : Somme kaldis *peculiare*, det er / synderlige Gierninger. Det første slags Christi Gierninger / de lære oc vnderuise off huor wi skulle sticke vort Lefnet : Thi hand er it fuldkommet Exempel oc Spejel at efterfolge i all Dyd oc Fromhed. Det andet slags Gierninger / som er / Christi Mirackel / iblant huilcke ieg oc saa regner denne hans Faste / de lære oc styrcke vore Hjerter om Christi Predickens oc Rædøms vijsshed. Det tredje slags / som er / Christi besynderlige Gierninger / ere de som høre til vor Gienløsning oc forligelse met Gud / de opuecke oc føde i oss en viss oc fast Tillid om Salighed oc det euige Liff. Saa see wi at alle Christi Gierninger ere stede off til vnderuisning oc Rædøms / men wi skulle eller kunde icke fordi efterfolge dem alle oc giøre dem efter / Men dem skulle wi alleniste efterfolge / som tiene til Hoffuisthed / gode Seder oc it Christeligt Lefnet / efter som de ti Guds Bud vdkressue.

Maa mand da icke holde denne fyrretue dags Faste? Ja mand maa vel / dog met saa stel / at mand holder hende i saa maade som at en Christen oc Gudelig faste bør at holdis / som ieg tilforn hafter sagt. De ieg bekiender i Sandhed obenbare / at det i denne tid giordis synderlige behoff / at mand leffde adruelige oc i Affhold / paa det at mand diff bedre kunde offuerueye oc betencke vor Gienløsning oc forligelse met Gud / huilcken huer dag pleyer i denne tid / at faare regiffuis vdi den Christne Menighed / i vor HÆRIS Jesu Christi Døds oc Pinis Histories forklaring. Dog skal mand ingelunde nøde oc tuinge Solck der til.

Gienligelse.

Suar.

Afstellige
Christi Gierninger.

1.

2.

3.

Spørfmaal
om Faste.

Om

Den første Søndag

Om den Anden.

1.
Dieffuelsen
fristighed oc
dristhed.

E Fristeren traadde til hannem etc. I disse Christi Fristelser haffue wi at acte: Først / huor dristig oc næsedierff Satan er / oc huorfaare hand legger vind paa at nedersla Christi Rige: Thi hand sparer icke end Guds egen Søn / men tør træde til hannem oc friste hannem. De lige som hand i Paradis satte sig imod Guds Rige / oc fick offuerhaand: Lige saa legger hand oc vind paa at ville forstyrre oc ødelegge det ny Paradis / som er Christi Rige / oc sætter til Kongen i dette Rige met mange slags Fristelser oc gloende Pile. Dernæst haffue wi her at acte / huor faare Guds Søn haffuer ydmyget sig / at hand icke aleniste plagis met Faste / Men hand oc saa maa forsøge Dieffuelsen Fristelser.

2.
Christi først
bibring.

Trykting her
at acte.

Men paa det at wi kunde her aff saa nogen nyttig oc salig Lærdom / da vil ieg her tale: Først / om Christi Fristelser. Dernæst / huorfaare hand bleff fristet / De huad Lærdom oc Husuallelse wi haffue aff Christi Fristelser.

2.
Om Christi
Fristelser.

I Di huer aff disse tre Christi Fristelser haffue wi fire ting at acte / som ere: 1. Aarsagen til Fristelsen. 2. Huorledis Christus fristis. 3. I huad mening Satan frister Christum. 4. De huorledis Christus faar offuerhaand.

Om første
Fristelse.
1.
Aarsage.

Huad den første Fristelse vedkommer / giffuer Euangelisten hendis Aarsage tilkiende met disse Ord: Der hand haffde fastet fyrretue dage oc fyrretue nætter / hungrede hannem. See her huilcken Aarsage Satan tager sig til at friste Christum. Christus faster / oc bereder sig til at træde i sit Embede / men Satan tencker it andet / oc aff Christi gode Gierning søger Aarsage oc Lejlighed at forderffue hannem. Dette haffuer altid veret Satans idrat / at hand vanbruger baade de Gudfryetigis gode Gierninger oc deris Synder / dem til forderffuelse. Men Gud kiender sine / oc kand redde dem aff Fristelsen.

2. Petri.

2.
Huor Christi
fristis.

3.
I huad men
ning Satan
frister.

Nu efterfølger huorledis Christus bleff fristet: Saa siger Fristeren til hannem: Est du Guds Søn / da sig at disse steene bliffue Brød. Satans endelige mening met denne Fristelse vaar / at hand vilde komme Christum til at forsøge / om Gud vilde met it Mirackel oc vnderlig Gierning beuise oc stadfeste Guds men i Christo / oc der som hand det icke gjorde / da skulde Christus haffue

4.
 4. *Quod Christus
 suus (sua) esset
 uerba.*

til at føde Mennesket / vden Gud giffuer der til sin velsignelse / aff
huelcken Brødet faar sin styrcke oc krafft : Thi der staar screffuet :
De skulle æde oc icke bliffue mætte. Seriffens Bidnes

Psalm: 37.

følger den anden.
 Marsagen til den anden Fristelse bescriffuis met disse Ord: Den an-
 den Fri-
 stelse.
 Da forde Dieffuelen hannem i den hellige Stad / oc
 sætte hannem paa Tinningen aff Templet. Her see
 i. Marsagen.
 wi Marsagen / her see wi Dieffuelsens kaanstighed / som aff alle ting
 søger lenlighed oc Marsage til at forderffue oss.
 Suors

Den første Søndag

2.
Hvord Christus
fristis.

Psalm: 91.

3.
Satanus me-
ning mer
denne Frist-
else.

4.
Hvord Christus
saa saar off-
uerhaand.

Gud fristis i
sue maade.

1.

Exod: 17.

2.

3.

Huorledis Christus fristis sætter Euangelisten til / med disse
Ord: Est du Guds Son / da lad dig falde her ned:
Thi der staar screffuet: Hand hæffuer befalet sine
Engle / at de skulle bæere dig paa Hender / at du skale
ikke støde din Fod paa nogen Steen. Satans endelige
Menning med denne Fristelse vaar / at Christus skulde tage sig no-
get for imod sit Embede / och saaledis opuecke Guds Brede offuer
sig / lige som vore første Forældre gjorde. Thi efter at den forgiff-
tige arrige Skalk saa / at Christus holder sig op med Scriften / da
legger hand vind paa at forfalste Scriften / med sin Løgn oc vran-
ge vdydning. Denne Psalme som Satan opregner / taler om
Guds Forsium / at Gud vil beuare huer Gudfryetig Christen / paa
sine Deye / det er / vdi sit rette Kald oc loulige Bestilling / Hand be-
faler offike med disse Ord / at wi daarlige skulle tage oss noget for i-
mod vort Kald.

Men huorledis vdsucker Christus denne Dieffuelsens gloem-
dis Pil? Det gior hand med Guds Ord. Thi saa siger hand:
Der staar atter screffuet: Du skalt ikke friste H E X
X E N din Gud. Disse Ord hæffue wi i den femte Moisi
Bogs siette Cap: At friste Gud / det merker der at fordriste sig til
at giøre noget aff Vantro imod Guds Bud / huad heller det stær i
Metgang eller Modgang. Saa fristis Gud besynderlige i fire
maade: Først / i det at mand forsager Gud / som stær naar Folk
sætte sig imod den obenbare klare Sandhed / som Israels Folk gior-
de / den tid de sagde: Er H E X X E N iblant oss eller ikke?
som der staar vdi den anden Moisi Bog / Huor de obenbare støde
Guds klare Mirackel imod / lige som Gud der med hæffde bedraget
dem. Dernæst fristis Gud / naar mand vil mestre oc forbedre
Guds Ordning oc stick / saa som naar Folk ville aff fremmet Sor-
ge oc Omhyggelighed / efter deris egen Bijsdom foruandle Guds
Ordning oc loulige middel / i alle Gierninger oc Bestilling / saa
som om nogen tænkte sig at ville bliffue ved Liffuet vden Mad oc
dricke / Eller vilde fare paa Hæffuet vden Stib oc Vaad / Eller vil-
de stige ned aff it høyt Taarn foruden Trappe oc Stie / Huilket
altsammen i sandhed ikke vaare andet / end at foracte Guds Ord-
ning oc loulige middel. For det tredie frister mand Gud / forme-
delt Seckerhed oc Tryghed: Thi huo som læffuer secker oc tryg hen /
foruden Guds Fryet / naar det gaar hannem vel / hand frister
Gud

Gud imod det første Budord. For det første / fristis Gud forme-
delst fortuilelse / Thi hvo som fortuiler oc falder vdi Misshaab / i W-
lycke oc Modgang / oc troer ick at Gud haffuer omsorge for han-
nem / hand frister oc saa Gud / oc haffuer stor tuil om hans Foriats-
telse. Den Christne Kircke bemodis den alige met Kaarset / oc for-
nemmer induaartis Fryet oc Forsærdelse / vduaartis Strid oc stor
farlighed / Her skal mand io for alt see sig vel for at mand ick frister
Gud : Mand skal ick sige / Der som wi ere hans Folk / oc der som
dette Euangelium wi predick oc bekiende er vift / hui hielper hand
oss da ick nu i vor Modgangs tid ? Hui tilsteder hand at det gaar
vore Siender saa lykkelige oc vel vdi alle ting ? Her skulle wi dristeli-
ge sige met Christo : Du skal ick friste HÆXren din Gud.
Nu efterfølger den tredje Fristelse.

Årsagen til den tredje Fristelse giffuis tilkiende met disse Ord : Den tredje
Da tog Dieffuelen hannem atter oc førde hannem Fristelse.
met sig paa it saare høyt Bierge / oc vjssde hannem
alle Verdens Rige oc deris Herlighed. See her / i den
første Fristelse haffuer Dieffuelen brugt Christi Kaarss oc fornæ-
dring / til at friste hannem met / Men nu i denne sidste Fristelse / sat-
te hand hannem alle Verdens Rige saar Øyen / paa det at hand
formedelst deris Herlighed skulde lade sig beuege at gøre noget imod
Gud / oc der met Synde.

Fristelsen er denne : Dette vil ieg giffue dig altsam-
men / om du wilt falde ned oc tilbede mig. Satans
endelige mening vaar / at Christus skulde bliffue en Affguds dyreke-
re : Men Christus beholder oc saa Sæveruinding imod denne Fri-
stelse. Først / i det at hand viser Dieffuelen fra sig / som fordrister
1. sig til at legge sig den ære til / som Gud bør. Dernæst / i det at
2. hand igiennem stinger hannem met sit eget Suerd / oc siger :
Der staar screffuet / Du skal tilbede HÆXren din
Gud / oc tiene hannem alene. Disse Ord staa i den fem-
te Moisi Bog / i det siatte Capittel. I huileke der indeholdis tuende
ting / som ere / baade Guds Bud oc hans Forbud. Thi her biudis
at wi skulle tilbede en emste Gud / oc tiene hannem met reifindig
Gudstieniste / efter som den første Taffle vdfressuer : De her forbiu-
dis at wi ingen Creatur / huereken Dieffuelen / Nemistene / eller
Englene skulle legge den ære til / som Gud bør. Denne Regel skulle
wi daglige haffue for Øyen imod all Papisternis Løgn oc Bedre-
geri.

2.
Zuor Christo
stus fristis.

3.
Satans me-
ning.

4.
Christi Sæ-
veruinding.

Men

Den første Søndag

77.
Huorfor
Christus
bleff fristet.

MEN huorfaare bleff Christus fristet? Hand bleff fristet / Forst paa det at naar wi fristis / wi da skulde vi. 2. de / at wi haaffue saadan en nypperste Prest / som er fristet i alle ting. Dernæst / at hans Exempel skal vnderuise oss / giøre oss vise / at wi 2. ick skulde lade Dieffuelen met nogen ting kalde oss fra Guds sande Fryet. Derfaare naar hand vil telle oss i Eroen at Gud skøtter intet om oss / naar wi trengis met Kaarffet oc megen Modgang / da skulde wi see til Guds Son / oc sla Sienden fra oss / lige met det samme Suerd / som hand haaffuer slaget hannem fra sig. Naar hand tilegger oss / at wi skulde fordrifte oss til oc voffue at giøre noget imod vort Kald / huor aff wi kunde komme i fare / enten paa Legemens eller Siælens vegne / da skulde wi holde hannem dette Suerd i Næsen / som er Guds Ord. Der som hand met store Prebende Rigdom oc Herlighed vil føre oss til Affguderri / da skulde wi tage oss vel vare / at wi ick met disse mædede Kraage lade oss drage til den euige fordomelsis Ruser oc Kube. Met saa Ord at sige: Wi skulde i vort gantste Leffnet legge vind paa / at wi kunde vaare i Guds Rundskaft / oc beryste oss vel imod Dieffuelen / ved Guds Sønns neruarelse oc Bistand / Huilcken vor eniste Kempe / Seyeruindere oc HÆre Jesu Christo / met Faderen oc den hellig Ånd stee are oc prijs til euig tid / Amen.

Den anden Søndag vdi Faste / Euangelium Matthei i det XV. Capittel.

Marc: 7.

JEsus gick vdi fra Be-
nezareths Land / oc drog bort i Ty-
ri oc Sidons egn. De se. / en Ca-
naneisk Quinde gick aff den sam-
me egn / oc raabte effter hannem /
oc sag-

oc sagde : Ach H^eErre / Du Dauids Son / forbarm
 dig offuer mig : Min Daatter plagis ilde aff Dieff-
 nielen. De hand suarede hende icke it Ord. Da
 traadde hans Disciple til hannem / bade hannem /
 oc sagde : Skil dig dog aff met hende / thi hun raa-
 ber effter oss. Hand suarede / oc sagde : Jeg er icke vd-
 sent / vden aleniste til de fortassste Faar / aff Israels
 hus. Da kom hun / oc salt ned saar hannem / oc
 sagde : H^eErre hielp mig. Hand suarede / oc sag-
 de : Det er icke smuct / at mand tager Brodet fra
 Børnene / oc kaster det saar Hunde. Hun sagde :
 Ja H^eErre / Smaa hundene æde dog aff de Smuler
 som falde aff deris Herris Bord. Da suarede Je-
 sus / oc sagde til hende : O Quinde / din Tro er stor /
 Dig ssee som du wilt. Ochendis Daatter bleff karst
 i samme stund.

S ij

Forfla

Den anden Søndag

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium hører besynderlige til oss Hedninge. Thi denne Hedenste Quindis Exempel lærer oss / at Hedninge tagis os saa til Naade aff Gud / For lige som Christus anammede denne Quinde som paakaldede hannem / oc hialp hende / Lige saa vil hand oc anamme oss : Thi hos Gud er icke Persons anseelse / som Petrus siger : Nu formercker ieg i Sandhed / at Gud anseer icke Personer / men huo som hannem frycter oc gjør ret / hand er hannem behagelig iblane allehonde Folk. Fordi det er Guds womskiffelige villie / at ligge som hand forstiuder oc fordømer alle dem som icke giøre Penitente : Lige saa tagis alle de til naade som giøre Penitente oc i Troen paakalde Gud / ved vor eniste Neglere Jesum Christum / oc de bliffue salige aleniste aff Guds Godhed oc Miskundhed / paa huilken Guds Vilie oc forsat / wi see it smuct Exempel i denne Quinde / som vnder Kaarffet paakalder HXristum / hun Bonhoris oc bliffuer Hiolpen formedelst Troen / effter disse Ioelis Ord : Huer den som paakalder HXrens naffn skal bliffue Hiolpen. Tre Artickle ville wi forhandle i dette Euangelij Forklaring.

Den Første.

Om en ret sand oc saliggjørendis Penitente.

Den Anden.

Huorfaare Christus affutisde denne Quinde.

Den Tredie.

Den Christne Kirckis leffuendis Billede oc rette Affmalning.

Om den Første.

Trykting her
er forhandle.

Det er saare fornøden at Menniskten ret vnderuiss om Penitente : Thi huor en ret sand Penitente icke er / der kand ingen bliffue salig / Derfor vil ieg klarlige oc bestedelige sige : Huad en sand Penitente er : Huorledis hun skal stee : Oc huor mange stycke der høre til.

En

En Christen oc saliggjørendis Penitente er /
 Die Menntis omuendelse til Gud / formedelt Troen til Jesum
 Christum / at det efter Guds vilie kand bliffue it nyt Creatur /
 saa meget som mueligt er / den stund det leffuer i denne skæbelige
 Verden : Eller oc / at ieg skal sige det klarligere : En salig Penitente
 1. er en ret Hierte forge oc Banghed for Synden / med huilcken mand
 2. haffuer fortørnet Gud : Der hos en Hiertens begering oc fast
 Haab om Naade oc Synds forladelse at bekomme / for Guds
 3. Sønns Offers oc betalnings skyld : Oc it aluerligt Forsæt oc Vilie /
 at vilte herefter fly alle Synder / oc med sit gantske Leffuet tiene
 den enige Gud.

At dette er en sand Penitents rette beskriffuelse oc forklar
 ring / kand beuissis aff dette Ezechielis Vidnesbyrd / i hans Prophe
 ties attende Cap : som saa liuder : Omuender eder aff all
 eders offuertrædelse / at i skulle icke falde / for eders
 Misgiernings skyld : Raster fra eder all eders offuer
 trædelse / oc gjører eder it nyt Hierte oc en ny Aand.
 Idette Prophetens Vidnesbyrd indeholdis try ting. Det første er /
 at Gud biuder oc kalder oss til Penitente. Ingen kommer
 til mig / siger Christus / uden Faderen drager hannem.
 Det andet er / Guds Foriættelse / som indeholdis i disse Ord :
 I skulle icke falde / for eders Misgiernings skyld.
 Det tredje er / en Christelig Penitents oc omuendelsis beskriffuel
 se / huad hun er. Omuender eder / siger hand / oc gjører
 Penitente. Der vil hand at wi skulle haffue en ret Anger oc
 Hierteforge for vore Synder / med huilcke wi haffue fortørnet Gud.
 Dernæst siger hand : Raster fra eder all eders offuertræ
 delse. Der vdkressuer hand at wi skulle hade oc fly Synden.
 Fremdelis i det hand siger : Omuender eder til Gud / vdkress
 uer hand Troen / uden huilcken ingen kand omuende sig til Gud /
 Thi formedelt Troen haffue wi fri Tilgang til Gud /
 som S : Pouel siger. For det sidste i det hand legger disse Ord til :
 Gjører eder it nyt Hierte oc en ny Aand / vdkressuer
 hand at wi her efter skulle bliffue ny Menntis oc ny Creatur / oc
 leffue efter Guds vilie. Her aff see wi klarlige / at en retsindig oc
 salig

I.
 Huad Pen
 itentis er.

Beuissning
 aff Ezechielis
 Propheete.

Forklaring.
 1.

Ioh : 6.

2.

3.

Rom : 5.
 Eph : 3.

S iij

salig

Den anden Søndag

saliggjorendis Penitenke er / en ret Hiertens forge for Synden /
 Met it ret fast Haab oc Bon om Naade oc Synds forladelse / De
 it aluerligt forsæt at ville her effter fly Synden / oc met sin gantse
 Leffnet sticke sig aldelis effter Guds villie. Dette ville wi nu klarli-
 gere see vdi it herligt Exempel.

Dauids Ex-
 empel.

Psal : 51.

Dauid effter hand vaar gruelige falden vdi Hoer oc Mord / da
 gjorde hand Penitenke / effter den form oc maade / som staar
 klarlige vdrøyet i hans Psalme. Forst / siger hand : Gud ver
 mig naadig effter din Miskundhed / oc affslæt alle
 mine Synder effter din store Barmhertighed. Her
 lader Dauid sin Synd oc Vselhed gaa sig til Herte / oc gior han-
 nem ont at hand saa storlige haffuer fortørnet Gud / Oc der hos
 betiender at Gud er hannem naadig oc barmhertig / huor aff
 hand saar it stadig Haab oc viss Trost oc en fast Tro til Messu-
 am. Huor stor hans Hiertesorge haffuer veret for Synden / oc
 huad for en stadig Tro hand haffuer haft / met huilcken hand haff-
 uer offueruundet sin Hiertesorge / giffuis i den samme Psalme til-
 kiende met mange Ord. At hand fremdelis i denne Psalme siger :
 Gud skab en ny viss Aand i mig / begerer hand / at hand
 kand bliffue it nyt Creatur.

Andres Ex-
 empel.

Saadanne Exempel finder mand mange flere / saa som A-
 dams / Manassis / S : Peders / Koffuerens paa Kaarset / Ma-
 riae Magdalena etc. Huilcke wi siedse skulle betencke / at wi aff deris
 Exempel kunde bliffue ret vnderuisoe om en sand Penitenke / oc met
 demnem aluerlige omuende off til Gud.

77.
 Huorledis
 mand skal
 giøre Peni-
 tenke /
 Oc huad der
 vil vdtress-
 uis.

L Noog at mand vel i nogen maade kand forstaa
 Saff det som sagt er / huorledis mand skal rettelige giøre Peni-
 tenke : Saa vil ieg dog alligeuel bestedeligere forklare det : Thi der
 er intet som it Mennecke er mere fornøden / end at det kand ved en al-
 uerlig Penitenke forligis met Gud oc bliffue saligt. Da paa det
 at wi kunde vide huor wi rettelige skulle giøre Penitenke / skulle wi
 vel acte disse sin efftersølgendis stycker.

I.
 Guds furi-
 stas.

Exod : 20.

Det forste er / at mand rettelige kiender Gud / som vdtressuer
 Lydighed aff oss. Denne Lydighed tagis aff Guds ti Budord /
 thi saa siger HERren : Jeg er HERren din Gud som vdt-
 ledde dig aff Egypti Land. Her vdtressuer Gud at wi skulle
 kiende

2. Kiende hannem: Deruast/ efterfølger huordan Lydighed hand vdræffuer/ i disse Ord: Du skal icke haffue fremmede Gud.
3. Der for mig. Frendelis/ beußer hans Teufel som efterfølger at Gud fordømmer oc vil straffe Wlydighed/ thi saa siger hand: Jeg er HXren som besøger Fædernes ondskaff paa.
4. Børnene indtil tredie oc fierde Led: For det sidste/ skal mand ogsaa dette vde om Gud/ at hand er naadig oc barmhertig efter Euangelij bydelse/ thi saa siger hand: Mod dem som mig elste oc holde mine Bud/ gjør ieg Barmhertighed i tusinde Led. Derfaare for end wi komme til en ret Penitente vdræffuis at wi maa kiende Gud/ som vdræffuer Lydighed aff oss oc aluerlige straffer Wlydighed/ oc tuert om igien forbarmer sig ossuere Syndere oc tager dem til Naade/ for vor Negleris Jhesu Christi skyld.

Efter denne Guds kundskaff skal mand randsage oc offuerueye sine fremfarne Gierninger/ oc see til om de komme ossuere ens met Guds Lov/ at mand betræcter huert Budord i sig selff. Der for skal du i denne randsagelse oc forfaring see til/ Om du haffuer saadan en Gud der du alene forlader dig paa/ Om du frycter hannem/ Om du elster hannem/ Om du aff gantse Herte oc all Maet tien hannem/ Om du helliggjør hans naffn/ Om du forkynnder hans loff oc ære/ Om du paakalder oc priser hannem/ saa som de try Budord i den første Taffle vdræffue. Lige saa skal du efter denne samme maade offuereueye oc randsage dit Læffnet efter den anden Taffle/ om Riærlighed oc tieniste som du est din Næste plictig. Aff denne forfaring oc randsagelse lærer du at kiende din Glemhed/ oc retfærdige Fordømmelse/ for din Synd oc Guds fortørnelse. Saadan en randsagelse oc forfaring vdræffuis aff oss/ saa tit som den hellige Scrifte raader oc formaner oss til Penitente.

Naar mand saa haffuer randsaget oc offuerhørt sig selff/ da kommer aff Syndens oc Guds retfærdige Doms kundskaff/ en saare heftig forstreckelse i Samuittigheden/ huilcken forstreckelse meget styrectis oc formeris aff Guds Doms omstændige ting/ som ere: Det næruerendis Jammer oc Wselhed der wi lide her i Verden/ Dieffuelens Tiranni/ Hellsuedis pine/ den euige Død oc Fordømmelse.

Vdi saadan heftig oc stor forstreckelse/ skulde mange wtallige Menniste forfaris/ der som Troen icke komme dem til hielp.

E iiii

naar

II.
Vder fremfarne
sine Læffnet
betenckelse
fælske.
Den første
Taffle.

Den anden
Taffle.

III.
Forstreckelse
i Samuittigheden.

IIII.
Guds barmhertighed
betenckelse.

Den anden Søndag

naar mand i saadan forstreckelse anser og betiender Guds Barm-
hiertighed som er oss loffuet for Christi skyld da vndfangis og vaar-
er en fast Tillid om Synderens forladelse / De da er det met it
Menniske / lige som det togls op aff Hellsuude / og det tager fat om
Guds Sønns Naad som rycker det op aff Hellsuude. Her begyn-
der Tæncken og Hiertet at betencke Guds Foriattelser / og ster hen til
Guds Søn som henger paa Kaarstet / for dine og mine Synder.

Ioc: 2.

Det horer Joels trostelige Ord / som saa linder Omuender e-
der til Gud eders HJERTE / fordi hand er naadig /
barmhiertig / taalmodig / langsom til Vrede / og
meget mistundelig / og lader sig saare fortryde at
hand vil straffe. Saadanne Foriattelsers Exempel /
huor Gud haaffuer denbaust / skulke vi vel betencke / og der met styr-
cke oss.

V.
Tro og Naad
om Naade.

Naar en Syndere saaledis betiender Guds Barmhiertig-
hed / da saar hand Naad om Naade og Synds forladelse / og be-
gynder obenbare at begrade og fortryde sin Synd / betiender sin
Glemhed saar Gud / og flyer ved en aluerlig Bøn / met it syrige
Herte til Guds Barmhiertighed.

VI.
Retfærdig
giørelse ved
Troen.

Huilsken som i saa maade er opstigen at disse Trapper og
Tren / i det at hand først lærer at kiende Gud og hans Dom og
Barmhiertighed / som nu sagt er / hand bliffuer nu ved denne Tro
og Tillid aldelis quit / leddig og løs aff alle sine Synder / og bliffuer
retfærdig saar Gud / icke ved sin egen Retfærdighed / men ved Chri-
sti Retfærdighed som tilregnis alle dem der tro. Thi vor rette Ret-
færdiggjørelse er / at den Person som troer afflös is aff Synden /
hannem tilregnis Christi Retfærdighed / og hand anammis til det
euge Liff aff Naade for Christi skyld.

VII.
Vort Liff
nets bedring

Naar it Menniske nu er saaledis giort retfærdigt ved Troen /
er vdualt og kaaret til Guds Søn / og igienfødt paa ny / da taeker
det Gud / loffuer og priser hannem / og her efter bedrer sit gantske
Leffuet.

Forklaring
ved Exem-
pel.

Men at vi dette diff klarligere og bedre kunde forstaa / da vil ieg
saaregiffue it smuct Exempel om en saliggjørendis Peniten-
te / og tage Manasse Juda Konge for / I hues reifindige Pe-
nitenke alt dette forueffnde klarlige sees / saa som hans Bøn det
beuifer.

Forst

Forst siger hand: H Erre vore Fædris Abrahams /
 Isaachs oc Jacobs / oc deris retfærdige Sæds al-
 mectigste Gud / Du som hæffuer gjort Himmel oc
 Jord / oc alt det der er vdi / Oc du besenlede hæffuet
 met dit Bud / oc du besenlede Dybene dit forsærdeli-
 ge oc hellige Naffn til ære / at huer mand skal forsær-
 dis for dig oc frycte for din store Mact. Thi der fand
 ingen bære din Brede som du truer Syndere met :
 Men den Barmhiertighed som du tilfuger / er ube-
 griabelig oc vrandsagelig: Thi du est den allerhøieste
 H E X X E offuer det gantste Jorderige / som hæff-
 uet stor Taalmodighed oc est meget naadig / oc stra-
 ffer Folk icke gierne / Oc du hæffuer tilsagt effter din
 Godhed / Penitenge oc Syndernis forladelse. Vdi

1. disse Manassis ord see vi forst / huorledis at Manasses rettelige kiend
 2. der Gud. Dernæst / at hand vidner oc bestaar at alle Folk ere plig-
 3. tige til at vere hamnem lydige. Fremdelis bekiender hand Guds ret-
 4. færdige Dom offuer Syndere. Oc for det sidste kiender hand oc bekiender Guds Barmhiertighed / huilcken hand loffuer oc priser. Effter disse ord / følger det andet stycke i Penitenge / som er / at Ma-
- nasses randsager oc offueruener sine framsarne Gierninger effter Guds Lov / Thi saa siger hand : Men effterdi at du est de retfærdigis Gud / da sætte du icke de retfærdige / Abraham / Isaach oc Jacob Penitenge saare / huilcke der icke syndede imod dig : Men ieg hæffuer syndet / oc mine Synder er flere end Sandkorn i hæffuet. For det tredie / gissuer hand tilkiende / huilcken en stor Rødsel oc Fryet hand hæffde i sit Herte for sin Synd / i det hand siger : Oc ieg er icke værd at vende mit Ansiet op at / oc see til Himmelen / for mine Synders mangsaaldighed / oc ieg er bøyet kraaget i suare Jernbaand oc hæffuer ingen Rolighed / fordi at ieg opuacte din Brede / oc gjorde meget ont for dig / der met at ieg kom saadan vær-

stygge

Kong Ma-
 nassis Ben-
 mer sin for-
 klaring.

1.
 Manasses
 kiender Gud.

2.
 Hand rands-
 siger sit
 Leffuer.

3.
 Hand frycter
 for Guds
 Vrede.

Den anden Søndag

4.
Hand siender
der sig til
Guds barm-
hertighed.

synggelighed oc megen forargelse aff sted. For det
fjerde oprenser hand sig vdi denne sin store forstreckelse / oc synder sig
ved Guds Naade oc Barmhertighed som hand ihukommer / oc si-
ger: Derfaare bøyer ieg nu mit Hiertis Kne / oc beder
dig Herre om Naade / du som hassuer loffuet Naade
oc Synds forladelse / dem som hassue syndet saar
dig.

5.
Hand haar
sin om Syn-
dernes forla-
delse.

For det femte efterfølger hans Bøn om Synderis for-
ladelse / som saa liuder: Derfaare beder ieg oc formaner
dig / forlad mig / O HERR forlad mig det: Lad mig
icke forderffuis i mine Synder / oc lad Straffen icke
bliffue euindelige paa mig / fordi du est Gud / Ja de
angersomme Synderis Gud / som ville bedre sig /
Bevis din Godhed paa mig.

6.
Hand Bøn-
nar ved
Troen

For det siatte / der hand
dette hassde bedet / forlod hand sig til at vere visselige bønhort oc
giort retfærdig / huorfaare at hand fremdelis siger: Thi du
hielper mig vuerdige efter din store Barmhertig-
hed. Manasses som er bleffuen retfærdig ved Troen / er nu bleff-
uen it nyt Creatur.

7.
Hand loff-
uer verning
oc bedring.

For det siuende / følger der it nyt Lessnet
hans gantske Liffs tid efter Manassis retfærdiggjørelse / huor-
faare hand fremdelis siger i sin Bøn: De ieg vil loffue dig
all min Liffs tid: Thi all Himmels Hær loff-
uer dig / oc dig skal mand prise altid oc euindelige /
Amen.

Denne vijs oc maade at giøre Penitente met / hassue alle Hellige
altid efterfuldt. David kiender Gud: Hand kiender Guds
Dom: Hand kiender Guds Barmhertighed: Hand randsager
oc offuerueyer sit fremsarne lessnet: Hand gruer oc forfærdis for
Synden: Hand opretter sig ved en fast Tillid til Guds Barm-
hertighed: Hand beder om Naade oc Synds forladelse: Syn-
den forladis hannem / at hand bliffuer retfærdig ved Troen: De der
Synden er tilgiffuen oc hand er bleffuen retfærdig / priser hand
Gud. Dette kand mand altsammen see i den halffterediesinds tiu-
ende oc første Psalme.

M

W I haffue nu hort huad Penitenge oc Om-
uendelse er / oc huorledis hun skal stee : Nu ville wi oesaa see
huilcke de besynderligste Hoffuet stycke ere / som hore til Penitenge.
De samme ere try / som ere : Anger / Troen oc it nyt Leffnet.

Til det første Hoffuets stycke / som er Anger oc Ruelse / hore de
try første stycke / der ieg for opregnede / som ere : Guds kundskaff /
vort fremfarne Leffnets offueruelse / De Samuittighedens for-
særdelse for Synden.

Til det andet Hoffuets stycke / som er Troen / hore de try eff-
terfølgendis stycker / som ere : Guds Barmhertigheds betænkelse /
Bøn om Synds forladelse / De Retfærdiggjorelse.

Til det tredje Hoffuets stycke / som er it nyt Leffnet / hører det
sidste / som staar her vdi / at mand besticker sit Leffnet med Hjertes
lag / Ord oc Dingengelse effter Guds Lov.

Om den Anden.

E X scriffuis i dette Euangelio at Christus
forstod denne Quinde oc visde hende fra sig. Huor
saare gjorde hand det ? Huor saare siger hand sig ickon
at vere vdsent til de fortaffte Saar aff Israels Hus : Er
hand ick den samme H. Erre som siger : Kommer hid til mig /
alle i som arbejde oc ere besuarede etc. Her suarer ieg saa
til. Dette gjorde den H. Erre Christus ick foruden drabelige Aar-
sager. Først gjorde hand det / at denne Quindis Tro skulde ved den
ne forbalning proffuis oc formeris. Dernæst at hun skulde vere it
Guds fryctigheds exempel / imod de haardnackede Jøder so forsmaa-
de oc foractede Christum. Her foruden / at Christus vilde her met
lade see / at hand vil offueruindis aff oss / ved vore aluerlige oc ideo-
lige Bøner. For det sidste / at hand met dette Exempel vilde lare
sine Disciple / oc dem som der hos næruerendis tilstede vaare / en ret
Guds fryctigheds Art oc Nature.

Ja / maas du sige : Christus sætter her en anden Sag / huor
saare hand foruiste denne Quinde : Thi saa siger hand : Jeg er
ickon vdsent til de fortaffte Saar aff Israels Hus. Her
suarer ieg saa til : Christus sagde ick det for den Sags skyld / at hand
vilde neete Hedninge tilgang til sin Naade / Fordi denne Quinde
vaar en Hedning. Men der vaare andre Sager til : Thi først vil
Christus her met giffue Jødermis haardnackenhed oc Bæckneme-
lighed at bemercke / som ick vilde kiende Christu / der synderlige vaar
sente

TIL

Penitens
his Hoff-
uets stycke.1.
Anger.2.
Troen.3.
Retning oc
Besværing.Zat Christus
foruiste den
ne Quinde.

Matth : II

Suar.

1.

2.

3.

4.

Oienfælgelse.

Suar.

1.

Den anden Søndag

sent til dennem. Dernast/ for Christus skulde self predicke Guds Ord for Jøderne/ for sin Dod/ oc effter sin Dod skulde hand giffne besalning at predicke saar Hedninge: Thi Christus forbød sine Disciple at predicke saar Hedninge/ for end hand vaar dod oc opstaaen. Men siden/ der hand vaar opstaaen aff dode/ gaff hand Apostolene denne besalning/ oc sagde: **Gaar vd i den gantske Verden/ oc predicker Euangelium saar alle Creatur etc.** Denne Besalning giffuer klarlige tilkiende/ at Christi velgierninger høre baade til Jøder oc Hedninge/ det er/ at alle Mæniste huad heller de ere Jøder eller Hedninge/ som anamme Christum/ oc giøre en aluerlig Penitente/ ere delactige vdi Christi velgierninger/ saa at alle deris Synder ere affslatte ved hans Blod/ oc de skulle endelige opstaa paa den yderste Dommendag til den salige Vdødelighed oc euige Liff. Men de som icke ville anamme Christum/ oc leffue foruden Penitente/ de skulle vden all Naade plagis met Dieffuelen til euig tid. Thi lige som Herren er/ haffuer veret/ oc stedse bliffuer Barmhiertig oc Naadig/ mod alle dem som giøre Penitente/ foruden nogen Persons forstel eller anseelse: Lige saa er hand/ haffuer veret/ oc stedse bliffuer en streng wimild Dommer/ for alle dem som icke giøre Penitente: Hand støtter icke om huad heller wi ere Konger eller Herremend/ Borgere eller Bønder.

Om den Tredie.

Kirckens
Billede.

1.

2. Tim: 3.

Matth: 11.

Rom: 8.

2.

3.

Denne Cananeiske Quinde bescriffuis off herlige den Christne Kircke met sin rette Farffue oc Malning. Thi forst lige som denne Cananeiske Quinde plagis met stor Bedrøffuelse oc Hiertesorge: Lige saa besorgis den gantske Christne Kircke/ oc alle hendis Lemmer met Kaarsset. Derfaare siger Paulus: Alle de som ville leffue gudelige i Christo Jesu/ skulle lide forfølgelse. Det lærer Christus i det hand befaler off at tage sit Nag: Thi Gud vil at wi skulle bliffue hans Søn lige i Bedrøffuelse oc Modgang/ wi som i fremtiden skulle bliffue hannem lige vdi are/ som Paulus siger. Dernast paatalder Kircken Gud i sin Bedrøffuelse om Hielp: Thi Kircken haffuer ingen anden tilfluct i sin Nød/ end en aluerlig Bøn til Gud/ ved huileken hun forhuerffuer hielp. For det tredie sumis os saa Christus at vende sig fra off oc icke ville høre off/ naar wi icke

saa

faa strax det wi bede om oc vilde haaffue. For det fiende / lader den
Christne Kircke sig icke afftrenge / men bliffuer hart ved / som denne
Cananeiste Quinde gjorde / oc bliffuer varactig vdi sin Bøn / ind
til hun faar det som hun beder om.

Fremdelis haaffue oc saa den Christne Kirckis Lemmer huer i
besynderlighed noget her aff at lære.

Først / skal huer aff off bekiende sig at vere en Cananiter / det
er / it wuadelligt Mennecke / oc wuærdig til Guds Naade.

Dernæst / skulle wi huer for sig met denne Quinde / raabe oc
sige: Herre forbarne dig / forbarne dig.

For det tredie / om du fristis / da bliff hart ved / som denne
Quinde gjorde: Der som Gud icke bønhører dig i Dag eller i Mor
gen / saa skulle dine Bøner dog icke stee til forgeffs / men visselige hø
ris for Christi skyld / der som du effter denne Quindis Exempel be
der i en stadig Tro.

For det fiende / bekiend dig met denne Quinde at vere en Hund:
Men dog saadan en / som mættis aff de Smuler som falde aff Her
rens Bord / Holt derfaare hart ved met Bønen.

For det femte / skal det visselige vederfæris dig / det som denne
Quinde vederfors / hun som før bleff regnet for en Hund / kiendis
strax oc anammis for en Daatter / Saa stor er HEXrens Naade
oc Barmhiertighed / Huilcken stee loff / prijs oc ære til ewig tid /
Amen.

En anden Forflaring paa dette samme Euangelium.

Ding Dauid siger vdi den niende Psalme: De forlade sig paa dig HEXre / som vi
de dit naffn / Thi du forlader dem icke
som søge dig O HEXRE. Her befatter
Dauid met faa ord Summen paa det aantste Euangelium / som
staar vdi trykting / som ere: At vide HEXrens naffn / At forlade
sig paa hannem / De at søge hannem vdi all sin Nød oc Træng.
At vide oc kiende HEXrens naffn / det er at vide aff Guds Ord oc
Gjerninger / huor saare god oc naadig hand er for Christi skyld.
De som dette vide / de forlade sig paa hannem effter hans tilsagn
oc For

4.

sem stycke
her aff at
lære.

1.

2.

3.

4.

5.

Concio habi
ta in Templo
arctis Hafnia
ensis, coram
Regia maie
state, Anno
1575.
Summa paa
dette Euang
gelium.

1.

2.

E

oc For

Den anden Sondag

3. **O**c Fortættelse vdi Jesu Christo. Derfor søge de hannem oc saa met en Hiertens Bøn vdi all Nød oc Nodgang / thi de vide at hand icke forlader dem som søge hannem. Dette haffuer David tit oc offte forfaret vdi sig self / oc haffuer derfaare screffuet off det til Lærdom oc Trost / om wi ellers ville følge hans exempel effter. Denne cananeiske oc hedenste Quinde viste oc kiende den HERRIS Ihesu Christi naffn / thi hun haffde hørt at hand vaar god oc naadig imod alle bedrøffuede som komme til hannem / oc for hun dette viste / forlod hun sig paa hannem oc foruente sig hielp aff hannem / derfaare søgte hun hannem oc forlod sig her til at hand icke skulde forlade hende / vdi sin store Bedrøffuelse oc Wselhed / huilket hand icke heller gjorde / endog hand prøffuede hendis Tro en søne tid / som denne Euangeliste Historie indeholder: Huilken som lærer oss at Iesus vil icke forlade dem som kiende hannem / forlade sig paa hannem / oc søger hannem vdi deris Nød oc Nodgang / som Propheten Joel siger om hannem: Huer den som paakalder HERRENS naffn skal bliffue hiolpen. Men paa det wi kunde giøre off dette Euangelium diff nytteligere / da vil ieg trende Lærdomme for handle effter huer andre / som ere:

Joel, 2.

Den Første.

Historien met sine omstendige vilkaar.

Den Anden.

En almindelig Lærdom om en salig Penitente oc Troen.

Den Tredie.

En bedrøffuet Samvittigheds fristelse / oc Raad der imod.

Om den Første.

Inne Historie indeholder mange Artickler / som ere: 1. Denne Quindis vilkaar. 2. Aff huad Aarsage hun gaff sig til Christum. 3. Hendis begering oc Bøn. 4. At Christus suarede hende intet. 5. Huorlunde de Christi Discipler gjorde Bøn for hende. 6. Huad Christus suarer Disciplene. 7. Den arme Quindis Baractighed vdi sin begering. 8. Christi haarde giensuar. 9. Quindens efterladelse. 10. Huor hun bliffuer bønhort / saa at hendis Daatter helbredis ved Ihesum Christum. Disse Artickler ville wi offueruene den ene effter den anden / at wi der aff kunde lære huorlunde wi vdi vor nød skulle befrille vor sag / oc giøre en ret salig oc aluerlig Penitente.

Første

Forst haffue wi denne Quindis vilkaar at ansee / som vaare
saare ynckelige / hun vaar en hedenst Quinde / oc bar it saare hart
Kaars / at hendis Daatter vaar besat aff Dieffuelen / som hende
iammerlige plagede oc foer ynckelige met hende. Her kand huer
mand tencke huad hendis Hierte haffuer veret bange : Her tencker
hun paa sin Synds storhed oc grumhed / Hun tencker paa Guds
retfardige Brede oc Straff / Hun tencker paa den euige fordomelse :
Min Daatter (tencker hun) plagis for min skyld / oc ick met it rin-
ge Kaars / men met it forfardeligt Kaars / saa at Dieffuelen haff-
uer besat hende / Ja ick allereniste besat hende / men iammerlige oc
ynckelige plager hende / saa at alle som hende see forstreckis der off-
uer oc sty for hende. Huad kand her anden Marsage vere til / end min
store Synd / som Gud vdi sin brede saa haardelige straffer paa min
Daatter. Huad kand det andet bemercke end den euige fordomelse /
som mig offuerhenger / oc Dieffuelsens mact offuer mig euindelige.
Saa haffuer denne Quindis Sorge veret meget bittere oc haars-
dere end Døden.

Huad gaff denne Quinde Marsage at giffue sig til Christum ?
Hun haffde hørt vden all tuil Christi rycte / at hand vaar redebon
til at hielpe oc trøste arme Menneiste som komme til hannem / hun
haffde hørt at hand haffde hielpet mange besatte Menneiste / oc for-
haabede at hand oesaa skulde ansee hendis Klendighed oc fri hendis
Daatter fra Dieffuelen / som haffde besat hende. Derfaare gaff
hun sig der hen som hun hørde at Christus vaar / oc gaff sig til
hannem.

Der hun kom til Christum raabte hun / oc sagde : O Her-
re Dauids Son / forbarm dig offuer mig / min
Daatter plagis ynckelige aff Dieffuelen. Her haffue
wi denne arme Quindis Raab / Eiltale / Begering oc Nød. Hendis
Raab kommer aff it bedrøffuet Hierte / oc forhaabning til at bekom-
me hielp aff den Herre Christo. O Herre Dauids Son /
siger hun. Endog Dauids affkomme vaar den tid i stor foract / oc
ingen torde bekiende obenbarlige at Jesus vaar Dauids Son / det
er Messias / som skulde komme aff Dauids Elect / Dog gick denne
Quinde frem oc bekiende met høn Røst / at Jesus vaar Dauids
Son / oc den rette Herre som skulde regere offuer Dauids. Hus euin-
delige. Saa vaar dette rycte om Jesu / ick aleenist vdi Iudeland /
men oesaa vdi de omliggende Land / at Jesus vaar Dauids Son /
det er den forloffuede Messias / som hans Leffuet / Gierninger oc
Eidom

I.
Denne quindis
haarde vilkaar.

II.
Aff haad
Marsage hun
søgte til
Christum.

III.
Hendis Bes-
gering oc
Nød.

Den anden Søndag

Quindens
Wselhed.

Lørdom beuise. Hendis begering efterfølger: **Forbarm dig
offuer mig.** Her betiender denne Quinde sin Wselhed oc Jesu
Christi Barmhiertighed. Sin Wselhed betiender hun at vere sin
Daatters iammerlige Plage/som vaar besat aff Dieffuelen. Ja/
saa gaar det til: Fromme Forældre acte det deris Wselhed at ve-
re/naar deris Børn lide ilde/oc acte sig at hielpis/naar deris Børn
hielpis. Denne naturlige Affect er vdi alle fromme Forældris
Hierter/icke alleniste vdi Christne/men oc saa vdi Hedninge. Ja/
de som icke haffue denne naturlige Affect/de ere meget ringere at ac-
te end wstellige Creatur oc Best/vdi huilcke denne naturlige Affect
lader sig tit oc offte see.

IIII.
Christus suar
derimod.

Matth: 11.

Jesu Christus
tier.

1.
2.

Huad giør Christus her til? Quinden raaber aff Hiertefor-
ge/begerer Raad oc Hielp/aff den som biuder alle Raad oc Hielp
til. Men hand suarer hende icke it Ord/siger Euangelisten. O
Herre Jesu Christe/du som est all Barmhiertigheds Kilde/du som
raaber oc siger: Kommer alle til mig som ere bedrøffue-
de/Jeg vil husuale eder/Hui tier du her? Den Herre Chris-
tus tier icke for den skyld at hand vilde io hielpe/men for andre store
Sager skyld. Forst vilde hand her met opuecke denne Quindis Tro.
Der hos vilde hand lare oss/at wi icke skulle mistroste oc falde i Mis-
haab/om wi icke strax saa det som wi bede om/men skulle bliffue var-
actige i vor Bøn/oc icke lade aff/sor end wi bønhoris/Saa haffuer
Christus dette giort icke der for at hand en vilde hielpe/men at hand
der met vilde lare oss/at bliffue varactige vdi Troen oc Bønen.

V.
Discipulis
Joh: 11.

Huad giøre her Christi Disciple? De sigte til Jhesum:
Lad hende fare/Thi hun raaber efter oss. Disse Dis-
ciple ledis ved hendis raab/derfaare sagde de: Lad hende fare/
Giff hende sin affsted/Enten hielp hende eller sig hende Nøyn/at hun
skal icke saa raabe efter oss.

VI.
Christi suar.

Gienstgelse.

Iob: 1.

1. Timoth: 1.

Christus suarer sine Disciple vdi Quindens paahøring:
Jeg er icke vdsent vden til de fortastte Saar aff Isra-
elis Hus. Huad siger her den Herre Christus? Taler hand
icke her imod Guds foriattelse om Messia/som skulde vere all Ver-
dens Frelser? Siger icke Johannes: See Guds Lam som
bær all Verdens Synd? Siger icke Paulus: Christus
kom til Verden til at frelse Syndere? Met saa Ord at si-
ge: Den gantze hellige Scrift/oc Christus selff tit siger at hand er
kom

kommen vdi Verden / til at hielp alle Syndere baade Hedninge
oc Joder / som vil ananme hannem / oc tro paa hannem effter Gud
Faders befaling / som siger: Denne er min elstelige Søn /
hører hannem. Her skal mand suare til. Christus vaar sent
til Joderne til en viss tid / det er / indtil hand haffde vdtret sin Besti-
ning / oc fuldkommet sit Offer paa Kaarssens Galie oc vaar Op-
staaen aff døde / der effter skulde hand forkyndis Hedningene / effter
som denne Christi befaling lunder: Gaar hen oc predicker
Euangelium faar alle Hedninge / Huo som troer oc
blissuer døbt / hand skal bliffue salig / Huo som icke
troer / hand skal fordomis.

Matth: 17.

Guar.

Marc: 16.

Den Cananeiske Quinde lader sig icke end saa affuise / men hun
gaar frem oc falder hannem tilfode / sigendis: Herre hielp mig.
Saa Ord aff Hiertens grund er den rette Bøn som Gud hører / oc
gaar igiennem Himmelen.

VII.

Quindens
varactighed.

Den Herre Christus suarer Quinden / oc siger: Det er icke
smuct at tage Børnenis Brød / oc faste for Hunde.
Her kalder Herren Joderne Børn / oc Hedningene Hunde / icke for
den skyld at Gud haffuer io mange Børn iblant Hedningene oc
mange Hunde iblant Joderne / Men paa det at hand vil endnu me-
re friste denne Quindis Tro / alle Effterkommere til Lærdom.

VIII.

Christi haard
de Guar.

See / huad gior den Hedenste Quinde her til? Det der Chri-
stus sagde / lige som hand der met vilde foruise hende / vende hun sig
til gaffu / oc sagde: Sandelige HERRER / de smaa Racker
æde oc aff de Smuler som falde aff deris HERRIS
Bord. Som hun vilde saa sige: Jeg beklender mig at vere en
Hund / det er / at vere vnærdig til at bekomme hielp aff dig / dog for-
haaber ieg mig / at ieg maa nyde Hunde ret som samle op vnder
Bordet de smaa Brødsmuler som falde aff deris Herris Bord.

IX.

Quindens
effterladelse.

Da suarede Jesus hende oc sagde: O Quinde din Tro
er stor / skee dig lige som du wilt. Ochendis Daat-
ter bleff helbrede paa samme tid. Saa haffue wi nu
hørt Historien / om denne Cananeiske Quinde met sine omstendige
vilkaar / huilken Historie som er it Exempel paa denne Regel:
Huer den som paafalder Herrens naffn skal bliffue
hiolpen.

X.

Christus
bønhører oc
hielper hende.

loef: 2.

I iij

Om

Den anden Søndag Om den Anden.

*Saa vi
haffue i den
ne Canones
ste Quinde
at aere.*

In denne Historie haffue vi en almindelig
Vardom at beslute om en ret Penitence / oc om en liffae-
tig Ero. Wi see vdi denne Quinde fire ting. Forst / be-
kiender hun sin Synd. Dernæst / aff sit Kaarss bekiend-
der hun Guds Bredde / oc finder den vdi sit Hierte. For det tredie /
angrer hun sin Synd / oc fortryder at hun haffuer fortørnet Gud.
For det fjerde / naar hun kommen vdi Christi kundskaff / saa at hun
viste at hand kunde oc vilde hielpe alle dem som hannem paakalde.
Der aff vndfangis oc fødte Eroen vdi hendis Hierte. Saa see vi
vdi denne Quindis Exempel / at det er lige som fire Trappe tren til
en ret liffaetig oc salig Ero / som ere: Forst / Syndens bekiendelse.
Dernæst / Guds Bredis fornemmelse. For det tredie / Anger for
en ret Ero. Synden. Oc for det fjerde / Christi kundskaff. Om disse fire
Trappe tren til en salig Ero vil ieg nu kaartelige omtale / oc siden om
Eroens vndfangelse oc fødte vdi Menniskens Hierte.

*Fire Trappe
pe tren til
en ret Ero.*

*I.
Syndens
bekiendelse.*

En første Trappe oc tren til Eroen er / Syndens
bekiendelse / huilcken mand bekommer aff Guds Lov / Fordi
Guds Lov er en Regel huilcken som maler oss aff / huad ret oc huad
ivret er / huad Gud vil haffue giort aff oss / oc huad hand vil haffue
lat. Saa at alt det som er vdi oss / eller steer aff oss / som icke kom-
mer ossuer ens med denne Regel som er Louen / det er Synd / huilcken
som gruelige fortørner Gud. Derfaare skal huert Menniske proff-
ue sit Leffuet oc sine Gierninger / effter Lovens Regel / oc der aff
beslute om sine Gierninger / om de ere Synd eller ey.

*Tu ting her
at aere.*

De paa det at ingen skal vrangelige bruge denne Regel / da
ere der tuende stycker at mercke.

*I.
Huad Louen
forbinder.*

Det første er / Huadsomheldst der er enten imod Guds
Kierlighed eller imod Menniskens Kierlighed / det forbudis vdi
Louen / endog det icke er vderet med klare Ord. Fordi den gant-
ste Lov indeholdis vdi disse tuende Hoffuete stycker: Du skalt elste
HERREN din Gud aff din gantste Sial / aff din gantste For-
stand / oc aff din gantste Mact / Oc du skalt elste din Næste lige
som dig selff.

*2.
Ingen fand
fuldkomme
Louen.*

Det andet er / at Louen er Vandelig / som vdkressuer en pur /
fuldkommen / euig oc Vandelig Lydactighed / huor aff er at for-
staa / at intet Menniske fand fuldkomme Louen / Fordi Mennis-
kens

stens vilkaar ere tuert inod Louen / som den hellige Paulus siger:
Louen er Mandelig / men ieg er dødelig / saalt vnder
Synnden. Her aff er at forstaa / at huert Menniske er syn-
digt inod alle Guds Bud / oc ickel and begynde nogen Lydighed eff-
ter Louens vilie / for end mand bliffuer igiensødt / ved Troen / aff
den hellig And.

Rom : 7.

Den anden Trappe er / Guds Bredis fornemmel-
se / eller følelse vdi Menniskens Hierte for Synnden. Thi
naar mand seer sin Synnd / da skal mand ocsaa see til Guds Brede /
oc til sin fortiente Straff oc Fordømmelse.

II.

Guds
Bredis
fornem-
melse.

Denne Guds Bredis fornemmelse oc følelse vdi Hiertet / at
mand føler sin Synnds slemhed oc værstyggelighed / oc sin ret-
ferdige Straff / kommer aff disse efterfølgendis tings beten-
ckelse.

Guds Brede
fornemmes
aff fire ting.

I.

Guds Low.

Den første ting / huor aff wi kunde kiende Guds Brede oc vor
fortiente Forbandelse / er den Low som Gud satte Adam for i Para-
dis / som saa liuder : Naar du nder aff det Træ / da skal
du dø. Her truer Gud den gantke Adam / det er / ickel alleniste
Adams Person / men ocsaa Adams natur / som wi alle haffue / der
ere fødte aff Adam / Derfaare gaar den samme fordømmelse som A-
dam faldt vdi / ocsaa offuer oss som ere fødte aff Adam. Det lærer
oss David i den halffrediesinds tiuende oc første Psalme / Di Pau-
lus til de Romere i det siette Capittel.

Gen : 2.

Den anden ting / huor aff wi kunde kiende Guds Brede oc
vor fortiente Straff / er den Sentenz som Gud haffuer sat hos sin
Low / som er denne : Forbandet vere huert Menniske / som
ickel gjør alt det som er screffuet vdi Louen / oc suld-
kommer det. Denne Forbandelse kommer aff Guds refær-
dige Brede / oc henger affuer Synndens store Værstyggelighed / oc
fører hen til euig Pine oc Straff / alle dem som ickel bliffue befriede
der fra / for Jesu Christi Døds oc Pinis vordstyld.

2. Louens fere
bandelse oc
Dom.

Deut : 28.

Den tredje ting / huor aff wi kunde kiende Guds Brede oc vor
refærdige Fordømmelse / er Guds handscrift vdi vore Hierte / som
er vor egen Samvittighed / som bar vidne om de to Sentenzer som
ere oss offuer gangne / den ene vdi Paradis / den anden vdi Moisi
Low. Derfaare / saa tit oc offte som wi føle Banghed vdi vor

3.
Vor egen
Samvittig-
hed.

E iiii

Sam

Den anden Søndag

Samvittighed for Synden / da skulle vi tænke / at der er Guds straff oc atuarfel om den euige Død oc Fordømmelse for Syndens skyld / vden vi bliffue hiolpne der fra ved Christum.

4.
Guds Vred
des atstillige
tegn.

Den fierteding huor aff vi kunde fiende Guds Brede oc vor fortiente Straff er Guds Vredis Tegn / som haffue sig vdi tuende maade.

Stenke
Tegn.

Somme Tegn straffe / oc met Straffen giffue de Guds Brede tilkiende / som er / Pestilence / Dyrtyd / Hunger / Krig oc andre atstillige Plager / som Gud enten straffer hele Land oc Rige met / eller nogle Folk vdi Land oc Rige / dog de andre til atuarfel / om deris tilkommendis Straff som sparis / vden de rette oc bedre sig.

True Tegn.

Somme Tegn ere true Tegn / naar Gud ick strax straffer men lader stee Tegn / som betegne den tilkommende Straff at vere forhaanden. Om saadanne true Tegn haffue vi mange Historier / baade i verdslige Bøger oc i den hellige Skriffte. Huad Tegn der gick for Jerusalems forstyring scriffuer Egesippus oc mange andre. Huad Brede Tegn der skal gaa for den yderste Dag siger Christus hos Mattheum / i det fierte oc tiuende Capitel : De legger hand denne paamindelse der hos : Seer til at ingen bedrager eder. Huad som ick vaanlige oc almindelige pleyer at stee (endog at det tit oc offte känd haffue sine naturlige Sager / saa som Cometer / store Vandløb / gruelig Storm / oc andet saadant) det befynder alt noget.

Om det vdi
de Vord her
er seet Anno
70.

Her haffuer mand seet Blodrøt vand i det Aar 1570. Hec i Danmark / huor om mand horer atstillige meninger / Somme siqe at det skal vere naturligt / Somme anderleds. Ja / vere signaturligt eller ey / vdi store Vand eller smaa / vdi Becke eller Aa / vden tuil er det aff Guds viise Raad oc tilladelse / som vil atuarfe oss om større Straff / vden vi snarlige bedre oss. Fordi naar Gud lader saadanne Brede Tegn stee / da vil hand at vi skulle tænke tiuende ting. Det forste er vor Synd oc vor fortiente Straff for Synden. Det andet er hans Retfærdighed oc hans Barmhertighed. Retfærdighed / at hand vil straffe oss om vi ick bedre oss. Barmhertighed / om vi met aluerlighed omuende oss til Gud / vdi en sand oc languarendis Penitence. Gud hand truende Minuiterne ved Jonam Prophete / at deris Stad skulde omkomme inden fyrretiu Dage / efter at Jonas begynte at vdraabe denne Guds atuarfel : Men huad skeede der ? Det de aluerlige bekiende deris Synd oc fortiente Straff / oc der hos gjorde Peni-

Huad vi
skulle tænke
naar vi see
Tegn.

1.

2.

Jonas 3.

Penitente/ da omuende Gud sin Brede/ oc retfærdige Hæftu til Naade oc Barmhertighed. Saa gjorde vel oesaa Gud ved oss paa denne tid/ om wi ellers vilde efterfølge Minuiterne/ vdi en sand oc aluerlig Penitente/ oc vilde afflegge vore mange blodige Synder/ som vilde straffis med Blod/ vden wi rette oss.

Blod vil
straffis med
Blod.

En tredie Trappe / som gaar for en ret Tro / er Anger for Synden / at wi saae gierne at wi aldrig haaffde syndet/ Ja/ at wi saa Had oc Bærstygghelighed til Synden. Dette Had oc Bærstygghelighed til Synden kand her aff komme.

III.

Anger for
Synden.

Fire ting
atgæ off
Synden leed

Forst/ at du betencker / at det er Dieffuelens største Lyst / at hand seer Nømmisket som er skabt efter Guds Billede/ at ville heller følge sig efter end Gud / oc ville heller bære Dieffuelens Tegn end Guds.

1.
Dieffuelens
lyst.

Dernæst / at du tencker som tilforn sagt er/ huor storlige Synden fortørner Gud/ oc vdriffuer den helligAand aff Hiertet / Ja/ gjør Dieffuelens Volig aff Guds Volig.

2.
Guds for
tørrelse.

For det tredie/ at du tencker huad for skade du selff haaffuer aff Synden/ oc huad skade du gjør andre/ med dit onde Exempel.

3.
Vor store
skade.

For det fjerde / at du ret betencker Syndens Slemhed oc Bærstygghelighed/ som iager Guds hellige Engle fra dig. Disse fire ting maate vel røre vore Hiertet til Anger for Synden.

4.
Syndens
slemhed.

En fjerde Trappe / som gaar for en ret Tro / er Christi kundskaff saa at du kiender hannem ret. Dette kundskaff er at bekomme aff Euangelij Predicken/ som lærer oss huorfaare Christus er kommen til Verden / Huo hand er / Oc huorlunde hand er besindet mod fattige Syndere/ som komme til hannem.

IIII.
Christi
kundskaff.

Hand er vdsent til Verden / at hielpe fattige Syndere aff deres Synd. Saa siger Johannes: See Guds Lam som borttager Verdens Synder. Oc hand siger selff: Jeg er kommen at kalde Syndere til Omvendelse.

1.
Joh Christi
kom til
Verden.
Ioh: 1.
Luc: 5.

Hand er en sand Gud/ saa at hand kand vdrætte alt det hand vil / oc vil alt det hand haaffuer loffuet. Hand er it sant Nømmiske/ som haaffuer anammet vor natur paa sig / paa det at hand vil gjøre vor natur delactig vdi Guddommelig are oc herlighed. Hand er en Person Gud oc Mand/ at du skalt vide/ at hans Sieminger ere

2.
Huad Christi
er.

noet

Den anden Søndag

nocksom til at hielpedig. Hand hassuer taaldt Død oc pine for dine Synder. Hand hassuer fuldkommet Louen for dig/dig til Retfærdighed. Hand hassuer offret sig self for dig / oc giort Bøn for dig.

3.
Ihuor Christi
stus er tilson
de mod oss.
Matth: 11.

Hand er saa besindet mod dig / at hand vil hielpedig / i huor stor en Synder du est / om du wilt ickon komme til hannem oc tro paa hannem. Hand siger: Kommer hid / alle som ere besuærede / Jeg vil tage eders Byrde fra eder. Dette sit Herte hassuer hand ladet see i mange Nenniste / vdi Maria Magdalena / vdi Koffueren paa Kaarset oc mange andre. Sa lige som hand er kommen vdi Verden for alle Nennistis skyld / saa vil hand i Sandhed / alle Nennistis Salighed / dog ved Troen til sig. Huo / siger hand / som seer Sonnen / det er / Huo som betiender Sonnen for Verdens Frelser / Oc troer paa hannem / hand skal hassue det euige Liff / oc ieg skal opuecke hannem / paa den sidste Dag.

Ioh: 6.

Saa hassue wi nu hørt huad der gaar for Troen / for end hun fand vdsangis oc fødte vdi vore Hierter / Naar du vdi dit Herte hassuer gaaet op at disse Trappe tren / aff huilcke try forste Tren / du forstaar huad Gjordommelse dig saarestaar / om du ickeliffuer hiolpen aff met Synden: Men aff det sierde forstaar du at denne hielp er at bekomme aff Ihesu Christo / saa at den som troer paa hannem / skal saa Syndens forladelse / oc det euige Liff.

Troens vnd
fangelse oc
fødsel.

Aff disse tancker optendis ved den hellig Mand / en stor bren-
dende begering til at bliffue delactig vdi Christi vardskyld (dette er Troens vndfangelse) oc vdi det samme forlader Nennistet sig paa Christi Forlattelse / efter som hand loffuer alle dem som komme til hannem (Dette er Troens Fødsel vdi Hiertet.) Saa er nu en

Quad Troen
er.

ret / fast / liffactig oc christelig Tro / en hiertelig begering til Guds Barmhiertighed vdi Christo / oc en viss Tillid oc Forladelse paa Jesum Christum / at hand vil aff Naade forlade Synden / oc Saliggjøre den som Troer paa sig / foruden all Nennistelig fortieniste vdi nogen maade.

Hassu aff
Troen.

Den som saa troer / hand hassuer Syndernis forladelse / for medelst Christi pinis skyld / Hand er retfærdig giort / met Jesu Christi Retfærdighed / som hannem er tilregnet / Hand er Guds Barn / Hand er forligt met Gud / Hand er it nyt Nenniste / Hand hassuer Tilgang til Gud / Hand staar vdi Guds Naade oc Vndist.

Naar

Nar denne Tro er saa vndfangen oc fødte vdi Menniskens Herte / effterdi at hun er meget spæ oc liden vdi begyndelsen / skal hun vaare daglige / oc formeris all vor Liffs tid / aff Guds paakaldelse oc Hiertens Bøn / aff Guds fryet / aff de høhuardige Sacramenters brug. Ja / den som troer hand skal bede met David / oc sige : **D H E X X E** stadfest din Gierning vdi mig / som du begynte haffuer / giff mig din helligAand / regere mig vdi din Sandhed. Vdi saadan Bøn fornemmer du siar aff Gud / formedelt stor glæde oc husualelse vdi dit Herte / huilcken glæde oc husualelse er den helligAands vidnesbyrd / at du est Guds Barn / oc haffuer allerede begynt det euige Liff.

Troens
fremuett.den staar
off til vor
Dag.

Saadan en leffuendis oc christelig Tro / hun er icke vfructsommes lig / men lader sine denlige Frueter see / som staar besynderlige her vdi / at mand vil her effter vere Gud tacknemmelig / oc sticke sig effter hans vilie aff sin yderste mact oc formue / oc at mand vil icke her effter met vilie oc vidstæff forgribe sig imod Gud / men tacke oc prise / hannem met Sind / Herte / Tunge oc gantze Leffnet / Lige som Abraham gjorde / hues Born de alle kaldis / som gaa vdi hans fodspaar met Tro oc Lydactighed. Denne Troens fruct staar besynderlige vdi fire ting.

Troens
fruct.Troens
seer hvor
hun staar.

Den første er Gudsfryetighed / at du tencker dig at gaa oc staa / ligge oc side / vaage oc soffue / æde oc dricke / tale oc giøre vdi Guds Afsiun / som er din tiere Fader / til huilcken du altid skal opløffte dit Herte / hannem fryete / hannem bede / hannem dyrcke / hannem ære / baade i enrom oc met andre.

1.
Gudsfryetig
hed.

Den anden er Bstydighed / at du holder dig saa / at ingen kand faste dig nogen Fast saare met sandhed / at du est hoffuist / baade hos dig ene oc iblant andre / at du forer it ret Leffnet. In Summa / at du daglige staar effter at kunde døde den gamle Adam vdi dig / oc opuecke det ny Menniske / saa at Guds Billedde kand kiende paa dig.

2.
Bstydig
hed.

Den tredie er Kierlighed mod sin Næste / som besynderlige lader sig see vdi Barmhiertighed mod arme fattige Menniske. Meent du / siger Augustinus / den at vere en Christen / aff hues Brød den hungrige aldrig mattis ? Met hues Dricke den fattigis Tørst aldrig slyckis ? Hues Bord ingen Fattig kiender ? Vnder hues Tag ingen fattig fremmet huiler ? Met hues Klæder ingen

3.
Kierlighed.
Augustinus.

nogen

Den anden Søndag

nogen skuldis? Met huus hielp ingen fattig vederquegis? Bort
det / at den skulde kaldis en Christen oc Guds Barn / som saadan
er.

4.
Slitghed.

Den fierde er / Slitighed vdi Embede oc Kald effter Pauli
Raad / Huer / siger hand / Vere slitig vdi sin Bestilning.
Her tørst du ick acte / huor ringe eller stort dit Kald er / Men act
ickon disse try ting / som ere: At dit Kald er aff Gud / At du est ret der
til kommen / At du der vdi est slitig / paataldendis Gud / at hand vnder
dig velsignelse vdi dit Kald.

Troens
proffuelse.

Denne Tro proffuis met Kaarsset / Ja lige som Guld
proffuis vdi Ild / om det er purt oc klart / saa proffuis Troen vnder
Kaarsset / om hun er ret / fast / oc lifactig.

Troens
strid.

Denne Tro strider imod Satan / Verden oc Synden / oc bekom-
mer en glædelig Seueruinding offuer alle sine Ziender.

Gienfigelse.

Ja / siger du: Mine Ziender ere mig alt forstercke / huo kand
stride imod den lede grumme Dieffuel? Huo kand offueruinde Ver-
dens Suigactighed? Huo kand saa vnderdempe Synden som hand
gierne vilde? Min fromme Ven / Seer du til dig self / da est du me-
get forringe at stride imod disse veldige oc grumme Kemper / Men
seer du til Jesum Christum / da er den Seueruinding lattelige at be-
komme.

Troens Sey-
eruinding.

Huorlunde kand min arme lide Tro bekomme Seueruinding?
Troen bekommer Seueruinding for tre Sagers skyld.

1.

Den forste er / Fordi Troen haffuer den met sig / som haffuer
offueruundet Satan / Verden oc Synden / som er Ihesus Chris-
tus / Hand siger self: Verer frimodige / Jeg haffuer off-
ueruundet Verden.

Ioh: 16.

2.

Den anden Sag er / Fordi Troen hun tager sine Vaaben
oc Verie der hun strider met / ick aff Verdslige / men aff sin Hærris
Jesu Christi Ryskammer / som ere sterckere oc fastere end alle Ver-
dens Vaaben oc Verie.

3.

Troens
Hærris
Hector.

Den tredie Sag er / at naar mand trengis haardelige aff
sine Ziender / da giffuer Troen sig ind vnder Christi Skjold / met
en hiertelig Bon oc Paakaldelse. Ja / lige som Hector den gredste
Krigsmand / hand vaar alt forringe til at stride imod Hectoren /
derfor tog hand sin Broders Niacis Buc oc Pile / oc skød til Hector-
ren met oc de andre Troianer: Men naar at Zienderne trengde
hannem / gaff hand sig ind vnder sin Broders Niacis Skjold / lige
som

som it Barn vnder sin Moders kaabe. Saa ere wi oesaa alt forrin-
ge til at staa vore Siender imod / oc vore egne Verie ere alt forsuage
der til / Derfor tage wi vor Broders Verie oc satte imod Sienders
ne / Men naar de trenge oss / da giffue wi oss vnder vor Broders
Jesu Christi Stiold / Lige som Born vnder deris Moders Kaabe.
Saa saa ick wi arme ringe Menniske Seyeruinding / aff vor egen
Syrcke eller Mact / men aff Jesu Christi vor Broders oc Salig-
gjorers Kræfft oc beskytning.

Vor egen
mact er tuct
verd.

Naar Troen er saa berystet / treder hun frem imod sine Siender / som ere: Dieffuelen / Verden / Oc Synden som boer vdi oss.

Troen sætter imod Dieffuelen met tuende besynderlige Verie / som
ere: Guds Ord / Oc en Hiertelig Bøn til Gud.

Troens Verie
imod
Dieffuelen.

Met Guds ord stoder Troen om / alle Epicureer / Kættere / Dy-
enskalcke / Tyrckere oc Misdedere : Thi Troen veed at all Verden
skal forgaa / førend en Bogstaf skal forgaa aff Guds Ord. For-
di Gud er den euige Sandhed / som aldrig kand liue / derfor traad-
zer Troen imod alle Epicureer / som forsmaa Ordet : Imod alle
Kættere / som det ville foruende : Imod alle Dyenskalcke / som det ha-
de : Imod alle Tyrckere / som det met Blod fordemppe ville : Imod al-
le Misdedere / som met deris skendige Læffnet ville forhindre Guds
Ord. Ja / aff dette Guds Ord veed Troen / at Hellsuedis Porte /
det er / Dieffuelen met alle sine Raad / Mact oc Finanker / kunde
intet imod dem som haffue Troen til Jesum Christum.

1.
Guds Ord.

Dernæst / strider Troen imod Dieffuelen met en inderlig
Bøn til Gud / i vor Hærris Jesu Christi naffn / oc her met forfar-
der hun Dieffuelen / oc kommer hannem paa flugt. Mand scriff-
uer at naar en Hane slar sine Vinge oc galer / da forfardis oc for-
streckis en Loue som det horer / i huor grum hun er : Saa gaar det
oc her / naar en Christen slar sine Vinger / det er / naar hand
henger paa Guds Barmhiertighed / oc paa Troen til Jesum Chris-
tum / da forfar der hand Dieffuelen met sin Liud / det er / met sin
Bøn til Gud.

2.
En aluerlig
Bøn.
Lignelse,

Kaart at sige / huad heller Dieffuelen lurur effter Lærdom-
men at forkrencke / eller effter Ordet at forfalste / eller effter Læffne-
det at besmitte / Da sætter Troen Guds Ord oc en inderlig Bøn i
mod Dieffuelen.

Evangel.

Imod Verden sætter Troen Guds Foriattelser om euig Glæde /
om euig Åre / om euig Rigm / om euig Vellyst / oc der met for-

Troens Verie
imod
Verden,

B

atter

Den anden Søndag

atter Verden / met all sin Forfengelighed / De naar hun trengis
hart aff Verden / da giffuer hun sig aldelis vnder G. Hristi Skjold /
met Bøn oc Taalmodighed.

Imod Syn-
den oc syn-
dens be-
gering.

Immod Synndens onde Tænder sætter Troen idelig læsning oc be-
tænkelse aff den hellige Scrift. Imod Synndens onde begerin-
ger / sætter Troen Aandens begering / saa at hun ick samtycker oc
gior Synndens vilie / paa det at hun ick omkaster den gode Sam-
uittighed / som Troen altid vil haffue met sig.

Om den Tredie.

Samuittig-
hedens tre
Fristelser.
1.

In bedroffuet Samuittighed ansectis oc fri-
stis her vdi trende maade. Først i saa maade : Vaare
Christus mig saa nær som hand vaar denne Quinde / oc
suarede mig met sin egen Mund / da vilde ieg vel saa tro
som dene Cananeiske Quinde. Dernæst: Vaare ick min Vuardig-
hed store end denne Quindis / da maatte ieg end forhaabis Naade.
Det tredie : Huad om ieg er ick vdi det tal som ere vdualde til Him-
merigis Rige at bekomme. Disse Ansectninger oc Fristelser ere me-
get store / oc mange lade sig offueruinde aff dem / saa at de salde vdi
mistrøst oc forkaste Troen.

Suar til den
første Fri-
stelse.

Matth : 28.

Christus er
hos oss alle.

In den første Ansectning / som er at Christus er ick saa nær at
hand taler met oss / suarer ieg saa til : Christus er dig saa nær /
som hand vaar denne Cananeiske Quinde : Hand siger selff :
Jeg vil vere hos eder / indtil Verdens ende. Ja / hand
boer vdi dit Herte saa fremt som du ellers troer. Tal derfaare til
hånem / met dit Hiertens Bøn aff en stadig Tro / da skalt du vel hø-
re Gienstuar i dit Herte / oc Christi Aand vdi dig skal bære Vidnes-
byrd at du est Guds Barn / oc at Christus vil aldrig forsinnaa eller
forstiude dig / saa fremt som du bliffuer hos hannem. Naar du be-
der din Bøn / oc der begyndis vdi dit Herte / Husuallelse / Glæde oc
Frimodighed / da haffuer du Ihesu Christi giensuar / saa vel som
denne Cananeiske Quinde / som hørde Christi Mund tale. Alt det
Christus haffuer loffuet dennem som tro / det skalt du tro at vere dig
sagt. Thi hand er ens besindet mod alle de som tro paa hannem oc
paakalde hannem / Thi saa staar der screffuet : Huer den som
troer paa hannem / skal bliffue salig. Lad disse Ord liu-
de altid i dit Herte / oc tro stadige dem at vere sagt til dig / saa fremt
som du ellers troer stadelige.

Ioh : 3.

Den

Den anden Anfectning er denne: Min vuardighed er større end Gud vil tage mig til Naade. Saa sagde oc Cain/der hand haffte de ihuellsaget sin Broder Abel. Min Synd / sagde hand / er større end Naaden. Hannem suarer Augustinus oc siger: Augustinus in 4. Caput Genesios. Du løgst Cain / thi Guds Naade er større / end alle Synderis wselhed. Derfaare skal mand sette imod saadan Fristelse / tuende ting. Forst en Regel som sanctus Paulus omtaler: Dernæst Synderis Exempel som Gud haffuer taget til Naade.

Huad heder den Regel som S: Pouel omtal: Naaden er meget større en Synden / det er / Guds Naade vdi vor Hæder Ihesu Christo er større end alle Verdens Synder / som Dauid oc bekiender / oc siger: Guds Barmhertighed oc Naade offuergaar alle hans Gierninger. Er nu Guds Naade større end alle Guds Gierninger / da er hun oc større end denne Gierning. Saa holt denne Regel fast imod den anden Anfectning oc Fristelse. Guds Naade er offuerflodigere oc større end Synden.

Dernæst sat imod denne Fristelse mange Exempel / vdi hvilke Guds Naade lader see sig at vere større end Synden. Adam syndede oc fiek Naade / endog hans Synd vaar større end alle Menniskers Synder ere paa denne dag. Manasses den wgdelige Eiran / som haffde gruelige forfult Guds Born / oc opfult Jerusalem met Propheters oc wstyldige Menniskers Blod / hand omuende sig / begerede Naade oc bekom Naade. Disligeste Koffueren paa Kaarsket gjorde Penitente / oc strax kom i Paradis met vor kiere Hæxre Ihesu Christo. Den samme Gud oc samme frelsere Ihesum Christum haffuer du som Adam / Manasses oc Koffueren haffde. Derfaare gior du lige som de gjorde der ere vende til Guds Naadis Stol / saa bekommer du Naade som de bekomme.

Den tredie Anfectning som en bedroffuet Samueltighed fristis met er denne / som ieg saaregaff: Huad om ieg er icke vdi deris tal som Gud haffuer vdualt til Himmerigis Rige. Imod denne Fristelse skal du sette disse fire mure / som ere: Guds befalning / Guds løfte / Guds Sons verdshyd / De Daaben som Gud haffuer giffuet dig.

V ij

Guds

Den anden
Fristelse
om vor w
uardighed.

Augustinus in
4. Caput Ge-
nesios.

Tertius
mod diene
Fristelse.

I.
pauli Regel.
Rom: 5.

psal: 63. 128.

2.
Exempel.

Adam.

Manasses.

Koffueren
paa Kaars-
ket.

Den tredie
fristelse om
vor vduelt
te.

Fire Mure
her mod.

Den anden Søndag

Guds befaling er / at alle Menniske skulle høre Guds Søn / oc 1.
tro paa hannem. Thi saa siger hand: Denne er min elskelige
Søn / hører hannem. Guds løfte strecker sig til alle Men- 2.
niste: Huo som troer hand bliffuer salig. Guds Søn 3.
verdskyld er nocksom for alle synder. Johannes siger: See Guds
Lam som bar alle Verdens Synder. Daaben som 4.
Gud haaffuer giffuet dig er Guds Indsegle / huor met hand beseg-
ler dig sin Naade / om du ellers troer paa hannem. Derfaare tro
staedelige oc tryggelige / at Gud vil icke nogen Synderis
Dod / men heller at hand skal omuende sig oc leffue /
som den almægtigste Gud selff siger / Huilcken enige gode Varm-
hiertige Gud / som er Fader / Søn oc den hellig And see loff / prijs
oc ære elindelige / Amen.

Den tredie Søndag vdi

Faste / Euangelium Luca i det
XI. Capittel.

Matth: 12.
Marc: 3.

Iesus dreff en Dieff-
uel od / hand vaar dum. Oc det ske-
de / der Dieffuelen foer od / da talede
den Dumme / Oc Folket forundrede
sig. Men nogle iblant dem sagde:
Hand driffuer Dieffle od / ved Beelze-
bub den offuerste Dieffuel. Men de andre fristede
hannem / oc begerede it Tegn aff hannem aff Him-
melen. Da fornam hand deris tancker / oc sagde til
dem: Huert rige / som vorder iwens met sig selff / bliff-
uer øde / Oc it hus salder offuer det andet. Er da Sa-
tanus oc iwens met sig selff / Huorledis skal hans Ri-
ge bliffue bestandigt? Effterdi i sige / Jeg vdriffuer
Dieff-

Dieffle ved Beelzebub. Oc om ieg vddriffuer Dieffle
ved Beelzebub/ ved huem vddriffue eders Børn den-
nem? Der faare skulde de vere eders Dommere. Men
der som ieg vddriffuer Dieffle ved Guds Finger / da
kommer io Guds rige til eder. Naar som en sterck be-
uebnet beuarer sit Pallas / da bliffuer det hand haff-
uer met fred. Men naar der kommer en sterckere off-
uer hannem / oc offueruinder hannem / Da tager
hand hans Harnisk/ som hand forlod sig paa/ oc by-
ter Koffuet. Huo som icke er met mig/ hand er imod
mig / Oc huo som icke sancker met mig / hand at-
spreder. Naar den wreene Aand vdsar aff Men-
nistet / da vandrer hand igiennem tørre steder / sø-
ger huile / oc finder hende icke. Da siger hand: Jeg
vil vende om igien til mit Hus / som ieg gick vd aff.

Bij

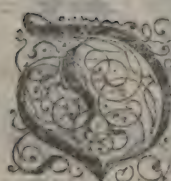
De

Den tredie Søndag

De naar hand kommer / da finder hand det seyet
met Koste oc prydet. Saa gaar hand bort / oc ta-
ger sin Aander til sig / som ere argere end hand self/
oc naar de komme ind bo de der / oc det bliffuer der eff-
ter verre met det samme Menneſte end tilforn. Oc det
begaff sig / der hand saa talede / opløffte en Quinde
iblant Folket rosten / oc sagde til hannem: Saligt er
det Liff som bar dig / oc de bryst som du dide. Men
hand sagde: Ja / salige ere de som høre Guds ord / oc
benare det.

Forklaring paa dette Euangelium.

I.
Huorfaare
Christus
kom til Ver-
den.

ette Euangelium / mine Elstelige / giffuer
klarlige tilkiende / huorfaare Christus kom til Ver-
den / oc anannede menniskelig Natur / som er / at
hand baade vilde begynde it nyt Rige / oc vilde forstør-
re Dieffuelens rige. Det er det som Gud siger i Mo-

1. Joh: 3.

se forste Bog i det tredie Cap: Quindens Sæd skal sonder-
knuse Hugormens Hoffuet.

Hvilket S: Hans forkla-

rer i det hand siger: Christus er obenbaret / at hand skal

forstørre Dieffuelens gierninger / det er / Dieffuelens

rige / som begyndis aff Synden / opbyggis oc holdis ved mact met

Synden / oc fuldendis met den ewige Fordømmelse. At Christus

er den som skal odelægge oc forstørre dette Rige / beuise hand klarli-

ge i dette Euangelio / i det at hand frelser it Menneſte som er be-

set aff Dieffuelen. Thi i det at hand vddriffuer Dieffuelen / beui-

ser hand forst / at hand er sterckere oc meettigere end Dieffuelen: Der

1. nast lader hand see oc paakiende / at hand er hans Siende: Fremde

2. lis giffuer hand met dette Tegn tilkiende / at hand er det menniskeli-

3. ge Rions Saliggiorere oc hielpere. For det andet giffuer dette Euan-

gelium oc saa tilkiende Verdens Waacknemmelighed / imod sin Sa-

liggiorere / i det at de wgdelige Joder tillegge Dieffuelen Guds

gierninger. Paa det sidsteraaber en Quinde vdi enden paa dette E-

uangelio / huor met hun giffuer Christo Marsage til at wse oss huor

vdi den rette Salighed staar: Fordi der hun raaber / oc siger:

Salu

II.
Verdens W-
taacknemmel-
lighed.

III.
Huor vdi
Salighed
staar.

Saligt er det Liff som dig bar etc / da svarer Christus:
Ja / salige ere de som hore Guds Ord oc beuare det.
Vi ville oss til diss bedre forstand / aff dette Euangelio / forhandle
fire Artickler.

Den Første.

Skilsmisse imellem Christi rige oc Dieffuelens rige.

Den Anden.

Om den trætte imellem Christum oc Joderne / i huilcken Jo-
derne laste Christi gierning / oc hand forsuarer hende.

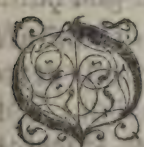
Den Tredie.

Huad dem vil vederfari / som haffue anammet Christum
oc forstinde hannem igien / oc tiene Dieffuelen.

Den Fierde.

Huad den rette Salighed er:

Om den Første.

Den første taler Euangelisten oc siger saa-
ledes: Ihesus dross en Dieffuel od. Disse ord
beuise at her ere tuende Rige som ere imod huer andre:
Christi rige oc Dieffuelens rige / oc at der er stor Skil-
smisse imellem disse tuende atskillige Regimente / saa at der aldrig
kand komme Enighed oc Samdrectighed imellem dem. Effterdi da
at Christus oc Dieffuelen ere to inettige Konger / offuer tu atskillige
Rige / da ville wi tale om dem begge / paa det at wi kunde forstaa /
huor saare meget ont der er i Dieffuelens rige / oc huor offuermaa-
de meget gaat oc Lycksalighed der er i Christi salige rige.

Tuende at-
skillige Rige
i Verden.

Om Dieffuelen oc hans Rige haffue wi fire syne-
ter at besinde. 1. Huad hand er for en. 2. Huad hans bestil-
ling er. 3. Huorfaare hand gjør oc bestiller saadant. 4. Oc huor-
faare Gud tilstedder hannem det at gjøre.

Fire syne-
ter at aere om
Dieffuelen
oc hans Ri-
ge.

Huad er da Dieffuelen for en? Saa meget som hans Nature
vedkommer / er hand Guds Creatur / lige som de hellige gode Engle:
Men saa meget som hans Idret / ondskaff oc vanart som hand haff-
uer aff sig self vedkommer / er hand en Lognere / en Mordere / oc en
Tiuff / som stedse haffuer lyst til Mord oc Logn / oc seer intet heller end
det arme menniskelige Rions enige forderffuelse. At Dieffuelen er
saadan en / beuise hans suig oc bedregeri / met huilcket hand bedrog
vore første Forældre.

I.
Huad
Dieffuelen
er for en.

B iij

Huad

Den tredie Sondag

II.
Huad
Dieffuelen
tager sig til
Joret.

1.
Dieffuelen
tilstopper
Ørene.

Rom: 1.

2.
Satan bes
ætter Hjert
ter.

Ioh: 3.

3.
Satan gior
dum.

Rom: 10.

4.
Satan gior
blind.

Psal: 19.

III.
Hui Sa
tan tager
sig saadant
for.

1. Pet: 5.

Huad er Dieffuelens beslutning? oc huad gior hand? Det see wi
i dette Euangelio / at hand gior dette arme Mennecke blind oc dum.
Betenet nu her Dieffuelens grüne tiranni imod dette arme Men
necke. Forst tilstopper hand hans Øren. Huorfaare gior hand det?
Det gior hand / paa det at hand icke skal høre Guds Ord. Hui vil
hand det? Fordi Dieffuelen veed vel / at det forste Trappe tren til
Himmerige er at høre Guds Ord: Thi der bleff aldrig nogen salig
foruden Guds ords hørelse. (Sag taler her om dem som ere komne til
Alder oc Forstand / icke om smaa Børn) For Euangelium er
Guds krafft til Salighed alle dem som tro / som Pau
lus siger. Dernæst besætter hand Hjertet / paa det at Guds Ord
skal icke haaffue rom der bdi. Hui gior hand det? For hand veed
vel / at ingen kand bliffue retfærdig uden Troen / som kommer aff
Guds Ords hørelse: Fordi Johannes Baptista siger: Huo
som icke troer / hand skal icke see Liffuet / Men Guds
vrede bliffuer offuer hannem. For det tredie / gior hand
hannem dum. Huorfaare gior hand det? Paa det at hand icke
skal bekiende Christum sin Saliggjorere: Hand veed vel / at in
gen bliffuer salig / uden hand bekiender Gud met Munden: Thi
saa siger Paulus til de Romere / i det tiende Cap: Met Hjertet
troer mand til Retfærdighed / oc met Munden be
kiender mand til Salighed. For det fiende / gior hand
denne arme Stackarl blind. Huorfaare det? At hand skal icke see
Guds gierninger / som fortælle off hans Herlighed / som David
vidner om Herrens gierninger / i det hand siger: Himlene op
regne Guds ære / oc Befestningen hans Henders
gierninger. See / saaledis lycker Satan alle Saligheds veye
igien / for dette arme Mennecke.

Huorfaare gior den Bosuicht det? Forst / for hand er self for
domt / oc haaffuer intet Haab om Salighed. Dernæst / bar hand
saa stor Affuind paa vor Herre Christum / oc er hannem saa hadst
at hand icke kand lide oc fordrage hans Rige. Herforuden / er
hand optent i saa stor uomættelig Affuind oc vrede imod det Men
niskelige Kion / saa at hand stunder effter / at ville haaffue alle Men
niske euindelige fordomde met sig. Derfaare siger S: Peder:
Dieffuelen løber omkring som en brølende Loue / oc
atspor huem hand kand forderffue. Men

- Men huorsaare tilsteder Gud hannem det / at hand maa saa
 1. plage Mennesken? Hand tilsteder hannem det / Forst for wi hassue
 vel fortient denne Straff met vor Synd: De alt det ondt off veder-
 faris / det skulle wi legge off selff til / oc kiendis off selff at hassue
 2. skyld der vdi oc vere Marsage der til. Dernast, tilsteder Gud han-
 nem det / paa det at wi skulle forstaa oc kiende huor store oc meertige
 Christi gierninger ere mod den Christne Kircke: For ingen forstaaar
 oc veed huor gaat det er at vere ledig oc los / vden den som nogen tid
 lang hassuer veret i Fængsel: Icke veed heller nogen huilcken en god-
 ting Helbreder er / vden den som hassuer veret siug oc skrobelig.
 3. Fremdelis tilsteder hand hannem det / paa det at wi skulle paaalde
 Christum om redning oc hielp imod Dieffuelen / Thi hand alene
 4. kand offueruinde hannem. Her foruden tilsteder Gud Dieffue-
 len saadant / at wi met en stadig Tro skulle beuehne off imod han-
 nem / effter S: Peders formaning som saa liuder: **Staar**
hannem imod / oc verer stercke i Troen: Thi Troen er
 den rette Seyeruinding offuer Verden / som Johannes siger
 met disse Ord: **Eders Tro er den Seyeruinding som**
 5. **offueruinder Verden.** For det sidste tilsteder hand han-
 nem det paa det at naar wi ved Christi næruerendis hielp oc bistand
 ere fride oc reddede fra Dieffuelens tiranni / wi da baade skulle kiend-
 de at Christus boer i oss / effter disse Dauids ords liudelse: **At alle**
Land skulle vide / at der er en Gud i Israël / det er / i den
christne Kircke: De at wi skulle prise Gud som offhielper oc redder.

Wass hassue nu hørt om Dieffuelen / huad hand er
 for en / Huad hans bestilning er / Hui hand saa stunder effter
 den christne Kirckis fordersffuelse / De huorsaare Gud tilsteder han-
 nem det. Nu ville wi oesaa høre om vor Konge Christo / om huil-
 cken ieg vil oesaa sige / Huad hand er / Huad hand gjør oc bestiller /
 De huorsaare hand det gjør.

Huo er Christus? Hand er Gud oc Menneske / som er født aff
 Faderen aff euighed / en euig Gud met sin euige Fader oc den hellig
 Åland / saa som wi bekiende i vor Troes Artickel: Hand soer neder
 aff Himmelen for vor Salighed / oc anannede menneskelig Natur /
 at hand met sin Død vilde fri off fra den euige Død oc Pine.

Huad gjør Christus? Det lærer off dette Euangelii. Forst oplader
 hand dette døffue Menneskis Dren. Dernast vddrissuer hand Dieff-
 uelen aff hannē. Fremdelis løser hand hans Tungis baand / at hand
 kand

IIII.
 Hui Gud
 saadant
 tilsteder.

Den som icke
 forsager det
 ondt / veed
 icke huor det
 gode sinat
 gek.

1. Pet: 5.

1. Ioh: 5.

1. Sam: 17.

Om Chris-
 to oc hans
 Rige try-
 ting at ar-
 te.

I.
 Huad
 Christus
 er.

II.
 Huad
 Christus
 gjør.

Den tredie Sondag

1. *Christus oplader Penge*
hand tale. De hand der offuer oplader hans Øyen/at hand kande see: Dette samme gior hand endnu daglige i sin Kircke oc Menighed. Forst oplader hand vore Øren / at wi kunde høre Guds Ord / Thi huosom gierne haffuer lyst oc vilie til at høre Guds Ord / hand skal vide at G. Kristus haffuer oplat hans Øren : De huosom icke gierne gider høre Ordet / hand skal vide at hans Øren ere endnu tilstoppe de aff Satan. Huorfaare at den som icke endnu haffuer Øren til at høre Guds ord met / hand skal fly til G. Christum / som alene kand oplade dem. Dernast frier hand oesaa Hiertet fra Dieffuelen / at wi kunde tro paa Gud : For G. Kristus lærer hos Johannem i det siette Cap : At Troen er Guds gierning / saa segendis: Det er Guds gierning / at i tro paa den som hand vdsende. Derfaare der som du icke troer paa Christum / da besider Dieffuelen endnu dit Herte: Huorfaare mand skal søge til Christum / som alene kand offueruinde Dieffuelen. Her foruden løser hand oesaa din Tunge / at du oesaa met Munden kant bekien de / loffue / prise oc paakalde hannem.
2. *Christus rensker Hiertet*
Ioh: 6. Dieffuelen endnu dit Herte: Huorfaare mand skal søge til Christum / som alene kand offueruinde Dieffuelen. Her foruden løser hand oesaa din Tunge / at du oesaa met Munden kant bekien de / loffue / prise oc paakalde hannem.
3. *Christus løser Tungen*
de / loffue / prise oc paakalde hannem.

III. *Hui Christus saa hjælper off.* Huorfaare gior Christus det? Forst / fordi at hand haffuer 1. Mennefsken tier / huos Natur hand tog paa sig / den tid hand bleff født aff Jomfru Maria. Dernast / for hand er Dieffuelens Siender. 2. For det tredie / for det er hans Embede / at hand skal indfalde i 3. sin Siendis Dieffuelens rige / røffue sin Siende / oc giffue alle dem som tro paa sig det euige Liff.

Skilsmisse imellem Christi oc Dieffuelens rige. HEN aff er nu klarlige tilsiune / huor stor skilsmisse der er imellem Christi oc Dieffuelens rige. I Dieffuelens rige er Synden oc Døden : I Christi rige er Retfærdighed oc Liffueth. I Dieffuelens rige er Fordømmelse : I Christi rige er Salighed oc befrielse fra Fordømmelsen. I Dieffuelens rige er Mørket : I Christi rige er det euige Lys. I Dieffuelens rige er pine oc iammer : I Christi rige er glæde. I Dieffuelens rige seer mand Dieffuelen oc alle fordømde : I Christi rige see de Hellige Guds ansiet / oc haffue uendelig Herlighed ved Ihesum Christum. Her aff paamindis wi derfor / baade met huad Slitighed wi skulle fly

Lærdomme.

1. Dieffuelens rige / De huor storlige wi skulle legge vind paa at være retsindige oc salige Induaanere i Christi rige.
- 2.

Om

Om den Anden.

DEN Iøderne saae dette Christi Mirackel oc underlige Gierning / satte de sig saa som Dieffuelens Legater oc Sendingebud imod Christum / aff deris gantske Mact oc Formue / oc sagde at hand vddress

Integre
trygt for
Dagvaestere
oc Spaatter
muler.

Dieffle formedelst Beelzebub den offuerste Dieffuel.

See / huor stor er Verdens Ondskaff : Guds Gierning legger hun Dieffuelen til / paa det at hun io kand bliffue oc dø i sin Synd. Huilcket dødeligt Menniske skulde nogen tid saa gantske daarlige sat sig op imod Christum / der som det icke opeggedis der til aff Dieffuelens Aand : Men Christus vil ingelunde lide saadan Guds Bespaattelse / men hand skamfuter oc igiendrissuer denne Dieffuels forhaanelse / met stercke oc vbeuegelige Beuifninger.

Verdens
vanart.

DEN første Beuifning : Tugen kand ved en Dieffuel vddrissue en anden : Derfaare sige i aldelis tvret / i det i sige mig at vddrissue Dieffuelen i Beelzebubs naffn / Thi der som en Dieffuel gjorde en anden offueruaald oc vddressue hannem / da kunde Dieffuelens Rige icke bliffue bestandigt / Men nu see vi at Satans Rige er gantske stadfest oc sterckt. Huert Rige som er wens met sig self / det bliffuer øde. Thi huor der er Venighed / der maa mand visselige foruente sig ødeleggelse oc forstyring.

En Kaffin
bugger icke
den andens
Oye vð.

Den anden Beuifning : Der som ieg vddrissuer Dieffle vdi Beelzebubs naffn / da vddrissue oc saa eders Børn dem i det samme naffn / Men dette er icke sant / effter eders egen Dom oc Bekiendelse. Thi i bekiende at eders Børn vddrissue Dieffle ved Guds krafft : Derfaare giøre i Vrat / i det at i sige at ieg vddrissuer Dieffle vdi Beelzebubs naffn.

Menniscen
vddrissue
Dieffle ved
Guds krafft.

Den tredje Beuifning : Jeg vddrissuer Dieffle ved Guds Fingger / det er / ved min Guddoms Mact oc Krafft : Derfor giøre i icke ret / at i legge Dieffuelen den Gierning til som ieg gior.

Guds Fin-
ger gior
Teregn.

Den fjerde Beuifning : Den som offueruinder en anden / er sterckere end den som offueruindis : Jeg offueruinder Dieffuelen / for di ieg vddrissuer hanem oc tager hans Harnisk oc Berie : Derfaare er ieg sterckere end hand er. Naar en sterck beuebnet beuarer sit Pallas / da bliffuer det met fred huad hand haffuer. Huo er denne stercke beuebuede : Det er den gamle Hugorm Dieff.

Christus er
sterckere end
Dieffuelen.

Den stercke
beuebuede.

Den tredie Søndag

Dieffuelen / hand beuarer sit Pallaz naar hand boer i de vantro
Menniste / naar hand forblinder Mennistens Sind / at de ick skul
tekiende Christum : Oc det er met fred huad hand hassuer / naar
Guds Ord ick predickis oc Mennistens paa fund laris i deris sted /
Men naar Suerdet / (det er Guds Ord) vddragis / da maa Dieff-
uelen strax vige : Fordi Christus / som er Ordet / er sterckere end
Satan.

Dieffuelen
er imod
Christum.

Den femte Beuifning: Huo som ick er met mig/
hand er imod mig / oc huo som ick samlar met mig/
hand atspredet / det er / Dieffuelen atspredet den christne Kir-
cke oc Menighed oc ieg forsamlar hende / Derfaare er ieg oc Dieff-
uelen ick ens met huer andre. At Dieffuelen atspredet Christi
Kircke beuifet hand met en sinuelt Signelse.

Om den Tredie.

SNaar den wreene Aand vdfar aff Mennistet/
det er / naar Dieffuelen / som self er en wreene Aand / oc
pleyer i mange maade at besmitte Mennistens Hierter /
hand vdfar aff Mennistet / som hand nu ved min krafft
bleff vddressuen aff dette arme Menniste som vaar besat / Huad
gior hand da? Da vandrer hand igiennem tørre steder /
søger huile oc finder hende ick / da siger hand : Jeg
vil komme tilbage igien i mit Hus som ieg soer vdaft.
Hand vandrer igiennem tørre steder / det er / igiennem de Hierter
som ick ere vandede met den hellig Aands Vand. Huad er det at
hand søger huile oc finder hende ick? Met dette Ord giffuis hans
Tdrat tilkiende : Thi hand lader sig ick der met nøye at hand hass-
uer giort en gang skade / Men legger stedse io mere oc meer vind paa
at giøre større skade. Saa saare vindstibeliger hand at forderff-
ue Mennisten / hand lader sig ick nøye der met / at hand besider
mange Mennistis Hierter / vden hand oc saa kand komme til-
bage til dem der hand er for vddressuen aff / Huorfor hand siger :
Jeg vil komme tilbage til mit Hus / som ieg soer vdaft.
Met disse Ord giffuis tilkiende / at hand lader dem ick vere ivriske-
de som ere bleffne rene formedelst Troen / men legger vind paa at
gaa ind igien i deris Hierter / paa det at hand kand affuende dem
fra

Tørre ste-
der.

Satans
Tdrat.

fra Christi Rige/ De naar som det skeer / da bliffuer det ver-
re met det samme Menniske / end det vaar tilforn.
Fordi det Menniske bliffuer Christi Siende paa ny / oc vdriffuer
den hellig Aand / oc maa da foruente sig større Straff / vden hand
vdriffuer Dieffuelen igien ved en aluerlig Penitente.

Derfor skulle wi her grandgibelige acte / huor farligt det er ^{Lærdom.}
met dem / som en gang haffue suoret Christo huldskaff oc trostskaff /
oc siden giffue sig igien vnder Dieffuelens Aag / Thi de synde graa-
belige imod den hellig Aand / oc maa derfaare foruente sig allerstørst
Plage oc Straff. Huorfaare de som haffue nogen Omhyggelig-
hed for deris Salighed / de skulle omuende sig i tide oc stride mande-
lige imod Dieffuelen / paa det at hand skal icke nedsmucke dem igien
i Synd oc Ondskaff.

Om den Fierde.

Det begaff sig der hand dette talede / op-
løfte en Quinde iblant Folket sin Køst /
oc sagde til hannem : Saligt er det Liff som
dig bar / oc de Brøst som du dide. Men hand sag-
de : Ja salige ere de / som høre Guds Ord / oc beuare
det. Her skulle wi først mercke at Menniskan haffue atskillige ^{Askillige}
domme oc meninger om Guds Ord : Somme forundre sig der ^{meninger}
paa / haffue det kiert oc holde meget der aff / saa som denne Quinde ^{om Guds}
giorde : Somme tale ilde om Ordet / saa som de gjorde der Christus ^{Ord.}
haffuer i dette Euangelio at handle met. Fordi der haffue altid
veret saadanne Tilhørere fra Verdens begyndelse : Cain foracted ^{Exempel.}
Ordet / Abel haffde det kiert : Noe elste Ordet / oc den gantze Ver-
den forsmade det : Vdi Jeremia tid vaare der faare saa som anan-
mede oc hørde Propheterns Ord oc Predicken met Fruct / den største
part haffde større lyst til at vende sig igien til deris gamle Afgun-
deri / Huorfaare at de sagde saaledis til Jeremiam Prophete : ^{Ierem : 44.}
Den tid wi offrede til Himmelenes Dronning (det er ^{Himmelenes}
Solen) da haffde wi Brød nock oc det gick oss vel / oc ^{Melcher.}
wi viste aff ingen Blycke. Lige saa sige oc mange iblant
oss paa denne Dag : Den tid wi hørde Messer / Der wi gaffue til
Muncke oc Klaaster / da vaar bedre kiøb paa alting end det er nu /
der

Den tredie Søndag

der vaar større
indlyghed.

der vaar større Guds Fryet oc større Kierlighed iblant Folk. Saa-
dan tack beuise den onde Verden Gud for sine Belgierninger:
Hand giffuer oss sit Ord til Salighed / men wi ville heller haffue
Menniskens drømme: Hand tilbiuder oss Naade oc Salighed for
intet vden vor fortieniste / oc wi ville fortienet det med Munkis squal-
der oc forfengelighed. Men wi ville lade det fare altsammen oc
høre huad Christus siger / hand siger: Salige ere de / som høre
Guds Ord / oc beuare det. Dette er saa Ord / men de haff-
ue dog en stor Foriattelse med sig.

Huad
Guds Ord

Om dette
Guds Ord /
oc Ordens
wiffhed / læs
en merckelig
oc grundelig
Lærdom i
den
Liffens
Vej.

Huileket er dette Guds Ord? Det kand icke vere andet Ord /
end det som de hellige Propheter haffue lart / Christus med sit Blod
haffue stadfest / Oc de hellige Apostler haffue predicket i all Verden.
Huileket er dette Ord? Suma paa dette Ord indeholder vor Bør-
nelærdom / som er Catechismus / huileken er de ti Guds Bud / vor
christelige Troes Artickel / Herrens Bøn / de tuende Sacramenters
ord / oc de ord som i huer søndag høre vdi Euangelio: Dette Guds
Ord er / med saa ord at sige / det samme som Propheterne / Christus
oc Apostlerne lærde. Dette Ord vil Christus at wi skulle høre / der-
for vil hand at der skulle vere Predickere oc Siælesørgere / som kunde
lære oc forkynde dette Ord: For effterdi hand giffuer oss sit Ord / oc
tilbiuder oss Salighed / som anammis ved Troen aff Ordens hø-
relse / da er det fornøden behoff / at der maa vere de som kunde lære
oc predicke Ordet.

Vi skulle
gøre effter
Ordet.

Gen: 22.

Men effterdi at det er icke nock at lære oc høre Ordet / vden det be-
uare vel / da legger Herren disse ord til / oc siger: Oc beuare det.
Huad er at beuare Guds Ord? Det er at lære Ordet som mand
haffue hørt / mercke oc beholde det / tro oc forlade sig der paa / oc aff
Troen beuise Gud lydigbed / effter som Ordet lærer. Saa gjorde
vor Fader Abraham / hand hørde Ordet / beholt det / vaar det lydig /
oc aff Troen beuiste Gud saadan Lydigbed / at hand vilde heller eff-
ter Guds befalning sla sin eneste Søn ihel / end hand vilde offuer-
trade Guds Bud. Men huo er iblant oss som beuise Gud saa-
dan Lydigbed? Vi ville vel kaldis Abrahams Børn / men wi ville
icke gaa i vor Faders Godspaar. Huad loffuer Christus dem som
høre hans Ord oc ere det lydige? Hand siger: Salige ere de /
som høre Ordet etc. Her siger hand at de ere salige / det er / de
ere fri fra all Wfshed / fra Synden oc den euige Fordomnelse / oc ere
begaffuede med det euige Liff oc Salighed / ved Ihesum Christum
vor Herre: Huileken med Faderen oc den hellig Aand leffuer oc reg-
ner en sand Gud fra euighed til euighed / Amen. Paa

Paa Midfaste Søndag /
Euangelium Johannis i det VI.
Capittel.

Der effter foer Je-
 sus bort offuer Haffuet / hos den
 Stad Tiberias i Galilea / oc der
 drog meget Folk effter hannem/
 fordi/at de saae de Tegn/som hand
 gjorde met de Siinge. Da gick Jhe-
 sus hen op paa it Bierg / oc sætte sig der met sine
 Disciple. Oc det vaar nær Paaste Jodernis hontid.
 Da opløffte Jhesus sine Dyen/oc seer at der kommer
 meget Folk til hannem / oc siger til Philippum:
 Huor

Matth: 14.
 Marc: 6.
 Luc: 9.

Paa Midfaste

Hvor fiobe wi Brød at disse skulle æde : Men hand sagde det at forsøge hannem / Thi hand viste vel huad hand vilde giøre. Philippus suarede hannem : Brød for tu hundrede Penninge er icke nock iblant dem / at huer tager noget lidet. Da siger en aff hans Disciple til hannem / Andreas / Simonis Petri Broder : Her er en Dreng / hand haffuer fem Bygbrød oc tho Fiske / Men huad er det iblant saa mange : Ihesus sagde : Sticker Folket til sæde. De der vaar meget Græss paa den stæd. Da sætte sig ned ved fem tusinde Mend. Oc Ihesus tog Brødene / takkede / oc fik Disciplene dem / Men Disciplene finge dem som haffde sat sig ned. Disligest ocsaa aff Fiskene / saa meget som hand vilde. Oc der de vaare mætte / da sagde hand til sine Disciple : Gaafer tilsammen de offuerbleffne Lessninger / at der intet spildis. Da samlede de / oc fylte tolf Rurffue met Lessninger / aff de fem Bygbrød som de lessnede der finge Mad. Der Menniskene nu saae det Tegen som Ihesus gjorde / sagde de : Denne er visselige den Prophete / som skal komme til Verden. Der Ihesus nu merckte / at de vilde komme oc tage sat paa hannem / at de kunde giøre hannem til Konge / Da vigte hand atter paa Bierget selff alene.

Forflaring paa dette Euangelium.

Summa paa
dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium er / at Iesus her met Sierningen oc liffactigt Exempel / stadfester sin Lardom / som hand giffuer oss Matthei edi det siette Capittel. Atspor-
ger

ger først Guds Rige / oc hans (det er / Guds) Ret-
færdighed / saa skal alt det andet tilfalde eder: Paa
det at wi baade aff G. H. X. I. si Ord oc Mirackel / kunde underui-
sis oc lærer / at forlade oc bortkaste den winyttige Bugsførge / efftersøl-
ge G. H. I. si Ord oc Mirackel / De satte all vor omhyggelighed til han-
nem / effter hans Befalning som saa liuder: **Kast all din om-** Psal: 55.
hu paa G. H. X. I. si Ord / hand skal forsørge dig. Derfaare
vil dette ganeste Euangelium lære oss / at de som høre / elske oc beua-
re Guds Ord skulle icke ds aff Hunger / thi Christus haffuer Om-
hyggelighed for dem. Tre Artickler ville wi saaregiffue oc for-
klare.

Den Første.

Alt Gud haffuer Omhu for dem som efftersølge hannem.

Den Anden.

Dette Mirackels omstendige vilkaar / De huor til det er oss
nytteligt.

Den Tredie.

Om dette Folkis forsæt / som vilde giøre G. H. I. si Ord til en
Konge / De huor Christus sner fra dem.

Om den Første.

I denne første Lærdom kommer oss man-
ge stycker for at betencke / aff huilcke huere fører sin sy-
nderlige Lærdom oc formaning med sig / som ere: 1. Chri-
sti reyse. 2. Christi Gierning. 3. Denne Skaris aluer-
lighed oc begerlighed at høre G. H. I. si Ord. 4. Huad dem haffuer be-
ueget der til. 5. Huad nytte oc gaffn Folket haffuer der aff. 6. De
huad wi aff dette Folkis Exempel oc Christi Mirackel skulle lære.

Der stycker
her at acte.

G. H. X. I. si reyse fortallis her med disse Ord: Der effter soer
J. H. I. si Ord bort offuer Haffuet / hos den Stad Ti-
berias i Galilea.

I.
Christi reyse.

Tiberias vaar en Stad som vaar op-
byggt / hos Jordans Flod aff Kong Herode / Kaysar Tiberio til are.
1. Vdi denne reyse skal mand see til den endelige Sag / huorfor Chri-
stus reysede / De til Christi Exempel. Den endelige Sag til hans reys-
se vaar denne / at hand formedest sin Predicken oc Mirackel kunde
vijt oc bred vdsprede sit Euangelium. Hans Exempel tien der til /

X iij

at wi

Paa Midfaste

at wi skulle effterfølge Christum huer vdi sit Kald / oc icke frede el-
ler spare oss / men at wi beslute oss dag oc nat / til Land oc Vand
at vdrætte oc fuldkomme vort Kald : De skulle icke aleniste Ordens
Tienere / men oesaa huer effter som hans Kald vdræffuer / trolige
effterfølge dette Exempel.

II.
Christi
gierning.

Matth: 14.

Fire ting at
acte,

Huad giør Christus paa denne sin reyse? Marcus siger vdi
sit siette Cap: at Christus hincendis offuer Foltet / Thi de vaare som
de Saar der haffue ingen Hiurde / De hand begynte en lang Predi-
cken. Mattheus legger dette til / at hand haffde den gantste Dag
igiennem at giøre met Siuge som hand helbredede. Her haffue wi
fire ting at betencke / som ere: 1. Christi Affect oc Hiertelag. 2. Mar-
sage til saadant Siind oc Hiertelag. 3. Huordanne wi ere foruden
predicke Embedet / oc den endelige sag til predicke Embedet. 4. De
huor saare nyttigt der er.

I.
Christi Hie-
telag mod
oss.

Hebre: 5.

Idet at Christus hincendis offuer Foltet / paamindis wi at be-
tencke huor faderlige hand er til sinde mod oss / som er / at hand ta-
ger sig vor nød oc iammer til. Det er det der Apostelen siger til
Hebreerne: Vi haffue saadan en ypperste Prest / som
kand haffue metynck met vor Skøbelighed.

2.
Marsage til
saadant
Hiertelag.
Marc: 6.

Paffueus
Affguder.

3.
Huor danne
wi ere foru-
den predicke
Embedet.

Huor saare Christus hincendis offuer Foltet / giffuer Marcus
tilkiende: Fordi / siger hand / de vaare som de Saar der
haffue ingen Hiurde. Huordanne ere Saar foruden Hiur-
de? De ere vñle Diur / maa huer time oc stund tage sig vare for
Ziuffue oc Bliffue. Den tid der Christus dette sagde / da vaar Foltet
forført oc boreledt formedelst falske Lærere / fra den rene Guds tie-
niste / vdi atskillige vrang meninger oc menniskelig paa fund / hues
Fruct oc Ende vaar Siælens fordommelse. Lige som wi vdi vore
Forfaders tid haffue forfaret vdi Paffuedømmet / huor der bleff vdi
den rette Guds tienistis sted / indført vdi Guds Kircke grueltigt Aff-
guderie oc falsk Tro / som er / affdøde Helgens paa kaldelse / Sa-
cramenteris misbrug / Skarsild oc andet løst Gaekleri / Gud giff-
ue at saadant icke haffde fest Rod oc sade indgroet vdi mange Men-
niskers Hierte / endnu paa denne dag.

Der saare skulle wi her aff lære / huor vñle Creatur Mennis-
ken er foruden det hellige predicke Embede / som er / at de ere lige som
de Saar der løbe omkring i Drecken / huor de haffue huert oyeblik at
foruente stor fare aff Ziuffue oc Bliffue. Ja / at ieg skal sige det met
it Ord: Huor som icke er Guds Ord / der er oc ingen Salighed.
Her

Her aff skulle wi oesaa lære den endelige sag til det hellige predicke Embede / De huor saare nyttigt det er.

- Folcket ere foruden Guds Ord / lige som Saar vden Hiurde.
1. Derfor er Guds Ord dem lige som en Hiurde Riep / met huilcken
 2. Mennisten forsamlis aff Drcken til deris rette Hiurde. Det er oesaa lige som en god Grefgang / paa huilcken de vederquegis / for
 3. dis oc naris. Det er oesaa en Vagedom / met huilcken vore Siæle
 4. lægis oc helbredis. Kaart at sige / Det er den euige wdodelige Gad / formedelst huilcken wi igiensodis til det euige Liff / naar wi tro Ordet som predictis saar off. Huor storlige Guds Ord er off nu fornøden / kand mand her aff lættelige forstaa.

4.
Predicke
Embets
nytte oc
gaffu.
Psal : 23.

Folckens aluerlige lyst oc begering til at høre Christum / giff nis her oesaa tilkiende / i det at Euangelisten siger: **De meget Folck fulde efter hannem:** Dette Folck fulde hannem hen vdi Drcken langt fra Stederne / der som huereken vaar Mad eler Dricke. See / met huilcken en stor aluerlighed dette Folck begere at høre Christum / saa at de haffue slæt ingen omhu for deris Liff. Marcus siger oesaa at de bleffue lunge hos hannem / saa at Dagen vaar nu fast forløben.

III.
Folckens
begerlighed
oc lyst til at
høre Chris
tum.

Huorfaare Folcket saa efterfulde Christum siger Euangelisten Johannes i dette vort dags Euangelio / der hand saa siger: **Fordi at de saae de Tegen som hand gjorde met de Stuge.** Disse Tegn vaare baade Vidnesbyrd om Guds Ræd / De besyning paa hans Lærdom / Disligeste bevisning om hans store Veluillighed oc Godhed mod Mennisten. Thi disse try stycke betenckte Folcket / naar de saae Christi Tertejn / som hand daglige gjorde.

IIII.
Huor aff
Folcket be
uegris til at
effterfølge
Christum.

- Her aff / at dette Folck saa efterfulde Christum / finge de det
1. te gaffu / at de ere komne til deris Saligheds kundskaff / fordi at i det Christus stadfeste oc bekræfte sin Lærdom / som hand mundelige fremforde met vnderlige gierninger / toge de troning paa hans Ord / formedelst huilcken Tro de ere alle bleffne salige / som bleffue
 2. der vdi bestandige indtil Enden. Der hos haffue oesaa mange aff demem bekommet legemlige velgierninger / thi hand helbredede dem som vaare met atskillige Siuger bestedde / saa som de andre Euangelister omtale.

V.
Huad
gaffu de fins
ge der aff.

Huorledis skulle wi nu effterfølge dette Folckis Exempel: Dette Folck folge wi effter / Forst der som wi slitelige høre Guds Ord / tro det / oc lade oss lede oc føre formedelst Christi Mirackel / met huilcke

VI.
Huad wi
skulle her aff
lære.

Paa Midfaste

21 hand stadfæstede sin Lærdom. Dernæst/ skulle wi ogsaa efterfølge denne Almue her vdi/ at de atlyde den Regel / som Christus giffuer Matth: i det siette Cap: saa liudendis: Atspørger først Guds Rige oc hans Retsfærdighed/ saa skal alt det andet tilfalde eder.

Quorleds
huer Christ
sien skal stic
ke sig i sit
Kald.

Gen: 3.

Psalm: 128.

2. Thess: 3.

Denne ordning skulle alle fromme Christne slitelige besinde. Vor første oc største sorg oc omhu skal vere efter Guds rige oc hans 1. Retsfærdighed. Dernæst skal ogsaa huer vdi sin sted/ efter saa som 2. hans Kald vdtressuer slitelige arbejnde. Thi saa siger Scriffen: Idit Ansietis Sued skal du æde dit Brød. De Dauid i Psalmen siger: Du skal nære dig aff dine Henders Arbejnde. De Paulus siger: Den som ick vil arbejnde/ hand skal ick heller æde. Saaledis leggis off alle Arbejnde paa/ men dog huer efter som hans Kald vdtressuer/ Thi en Sogneprest haaffuer it Arbejnde/ En Bonde it andet. En Konge haaffuer it Arbejnde/ En Gankeler it andet/ De en Raads herre it andet etc.

Matth: 6.

Bensning
at Gud vil
føde oss.

Men huer skal tage sig vare/ at de ick omuende denne ordning i deris Arbejnde/ saa som de giøre der først sørge for Bugen / oc sidst for Sielen. Derfaare skal den som er i Offrigheds Kald saa tencke: Min Herre Christus siger: Atspørger først Guds Rige oc hans Retsfærdighed / oc søger siden det som er tienactigt til dette timelige Liffs nødterffte. Denne min Herres befaling vil ieg vere lydig/ oc vere viss paa at hand visselike holder mig / det hand haaffuer loffuet mig / alligeuel at min Fornufft oc den gantste Verden knurrer der imod/ oc legger vind paa at ville omuende dene Ordning/ som Christus haaffuer oss faareserffuet. Gud føder oc nærer Fule/ hui skulde hand ick ogsaa føde mig / naar ieg atlyder hannem? Hand giffuer mig Legeme / hui skulde hand ick ogsaa giffue mig Klæder? Hand giffuer mig Liff oc Aand / hui skulde hand ick ogsaa giffue mig Mad? Hand giffuer mig det euige / hui skulde hand ick ogsaa giffue mig det timelige? Derfor huo som er en from Christen / hand skal efterfølge denne Regel: Atspørger først Guds Rige / oc hans Retsfærdighed / saa skal alt det andet tilfalde eder.

Synder i/
mod Christi
Regel Mat:
6.

Men der synde mange (diss ver) imod denne Regel. Thi først synde her imod / de som ick aleniste ick selff høre Guds Ord /
men

men forhindre os saa andre / at de ick kunde høre Ordet / saa som hi
ne iugdelige gerige Husbønder giøre / der forhindre deris Hustruer
oc holde dem fra Ordet / ickon at de kunde matte oc opfylde deris
Gerighed. Disse falde Gud i sit Embede met deris daarlige dri
stighed / oc stemmelige bespaaatte oc foracte Christi befalning: Der
aff kommer det / at alt det de tage dem for Hender / gaar ilde for sig.
De ville først forsørge Legemet / Dernæst om de kunde saa gode stuu
der oc tid til / ville de os saa haaffue en liden omsorge for Sielen.

Saa / maatte nogen sige: Jeg samler i forraad til min Hustru
oc Børn. Svar: Du gjør ret der vdi / oc ieg loffuer dette dit for
sat. Thi Naturen lærer oss det / oc Fornuften giffuer det met sig /
at en Husbønde skal haaffue omsorge for sin Hustru oc Børn. De
Paulus siger: Der som nogen ick besørger sine / oc be
synderlige sine Husfolk / hand haaffuer neccet Troen /
oc er verre end en Hedning. Men der som du wilt samle
da efftersølg Christi Regel / oc dette Folkis Exempel. Afsør først
Guds Rige: Ber dernæst slitig vdi dit Kald. Der som du bær dig
anderleds at / da skulle dine Børn ick glæde sig aff dit Arbejde / Thi
dit Arbejde er forbandet / oc forbandet er dit Arbejdis Fruct / oc det
skal ick komme dine Børn til gaffu. Thi dette sprock er visselig sant.
Ex male questis non gaudeat tertius hæres, det er.

Gienfigelse.

Svar,

1. Timoth: 5.

Hvor mand
skal samle
Guds i hoh.

Deut: 23.

Det du met suig oc vræt mon saa /

Til tredie din Arffuing skal det ey naa.

Daglig forfaring lærer / at det Guds som Forældrene haaff
ue atspurt oc samlet met Vræt / fortære almindelige Børnene siden /
oc stemmelige omkomme det vdi Horehus met Horer oc Skoger /
stemmen oc deminen / Riff oc Tratte etc. Derfaare saa fremt som wi
ville lade Gudsfryctighed gaa oss til Hierte / da lader oss efftersølge
Christi Regel oc dette Folkis Exempel / Der som wi det giøre da
skulle wi visselig befinde Guds runde oc milde Haand mod oss.

Det mand
met Synden
saa / met
Sorge fort
gaar.

Om den Anden.

Jeg ville wi tage dette Mirackels omstendige
villkaar for oss / som ere mange. Først siger Chri
stus til Philippum: Hvor kiobe wi Brød
at disse kunde æde? Huorfaare at hand det giør
de sætter Euangelisten til / sigendis: Det gjorde hand / at
hand

Dette Mir
ackels om
stendighed.1.
Christi
Spetsmaal.

Paa Midfaste

Hand vilde forsøge hannem / det er / at hand vilde forsøge / huad for en Tro hand haffde / effterdi hand tilforn haffde seet hannem omuende Vand til Vin vdi Sana i Galilea.

Joh: 3.

2.
Philippi
Sag.

Jornuiste
vderer mi
ter gaar vdi
Guds Sag.

Men huad suarer Philippus? Brød for tu hundrede Penninge / er ick nok iblant dem / at huer kunde saa it lidet stycke. Her forglemmer Philippus de Tegn som hand haffuer seet tilforn / tager sin Fornuiste vdi raad met sig / som hand vilde saa sige: Her er en stor hob Folk / der som de skulde alle mat- tis / da vil der mange Penninge til / oc wi haffue saa gaat som in- gen. Derfaare er det forgefss / at spørge om Brød / huor mand det skulde Riobe. Anslag ere slat forgefss / naar det er vmueligt at de kunde gaa for sig.

3.
Andreas
strebellig-
hed.

Her kommer nu en anden Discipel frem / som er Andreas / oc giff- uer tilliende / at her er en liden Dreng forhaanden / hand haffuer met sig fem Bygbrød / oc to Fiske / Men det forslar dog intet / til saa stor en Almue. Denne Dis- cipel falder oc saa vdi Misshaab.

4.
Christi suar.

Huad gior da G. Kristus her til? Ihesus sagde: Skie- fer Folket til Sæde. Som hand vilde saa sige: Effterdi at det effter eders Mening er vmueligt / at saadan en hob Folk kunde her vdi Dreken opholdis at de skulde ick suelte ihuel / Da vil ieg / som haffuer sagt baade til dem oc eder: Atspørger først Guds ri- ge oc hans Retfærdighed / saa skal det andet tilfalde eder / nu her beuise met Gierningen / at min Foriattelse er ick for- gefss / Besale i ickon Folket at satte sig ned / oc laue sig til at saa Mad. Her lyde Disciplene deris Mestere at / De der satte sig ned ved fem tusinde Mend / som lauede sig til at saa Mad / oc foruente- de den vnderlige mættelse.

Matth: 6.

5.
Christi vel-
signelse.

Der de nu satte sig ned / tog Iesus de fem Bygbrød oc to Fiske / oc effter hand først haffde velsignet dem oc tacket Gud / stiftede hand iblant dem som haffde sat sig ned / saa meget som hand vilde. De der de vaare bleffne matte / sagde hand til sine Discipler / at de skulde sam- cke tilfammen det som vaar leffnet / paa det der skulde intet spildis. De de lydde hannem at / oc samlede tolf Kurffue fulde op aff stycker oc leffninger: Her see wi Mirackelet / met huilket Christus beuise- re oc stadfester sin Almættighed / sine Foriattelsers viffhed / De sit En- bede.

Christus be-
uise sin Al-
mættighed oc
Gudhed.

Huad

Hvad skulle wi her aff lære? Sandelige her aff sem sycker
oe her aff at
lære.
kunde wi tage mange Lærdomme.

Først betrefstis oc stadfestis det der wi hørde vdi den første 1.
Christne
skulle icke
forfæris.
Artikkel / som er / at alle de som efftersølge Christum / skulle icke dø
aff Hunger / som i nu haffue hørt.

Dernæst beuifis oesaa oc tilkiende giffuts vdi dette Mira- 2.
Christus vil
hjelpe.
kel / Christi hiertelag mod dem som hannem efftersølge / om hui-
cket wi haffue oesaa hørt vdi den første Artikel.

Her foruden stadfestis oc beuifis vdi dette Mirakel / at Chri- 3.
Christus
kand hjelpe
imod all Fort-
nuffe.
stus kand hjelpe imod all Fornufft oc Tæncke / naar hand vil. Thi
lige som Christi Rige oc Verdens Rige ere atskillige: Saa kand
der oesaa vdi Christi Rige stee meget andre oc ypperligere ting
end vdi Verdens Rige. Fordi at den som er Forstandere oc re-
gerer Christi Rige hand er almættig / *cuius velle est fieri*, Hues
Vilie oc Gierning er ic / som David siger: **Vor Gud er vdi** Psal: 135.
Himmelen / hand kand giøre alt det hand vil. Der-
saare naar Euangelium sætter off Guds vnderlige Gierninger for/
Om de dødis Opstandelse / Om det euige Liff / Om de vngudelighis
euige Straff / oc om andet saadant / Da skulle wi icke tage vor For- Formuffe
skal icke spæde
gis om Raad
vdi Guds
sag.
nufft vdi Raad met off oc atspørge aff hende / om det kand stee eller
icke / men wi skulle spørge Guds Ord til raads / De naar Gud si-
ger noget / da skulle wi strax betencke oc ihukomme hans Almætti-
hed oc Sandhed. Effterdi hand er almættig / da er intet vnmueligt
for hannem / De effterdi hand er sandru oc trofast / da maa det alt
sammen holdis stift oc fast / som hand loffuer oc tilsiger. Thi hand
siger self: **Himmel oc Jord skulle forgaa / men mine** Luc: 21.
Ord forgaa icke.

Vi lære oesaa aff dette Mirakel oc Christi Gierning / at 4.
Guds vels-
signelse gibe
rig.
Prouerb: 10.
Gud vil met sin velsignelse forøge oc formere det lilde de Gudfrætti-
ge haffue. Thi Menniskens mættelse oc ophold staa icke vdi me-
get Guds oc Ofsuerflodighed / men vdi Hærens velsignelse / som
allene giør rig. Derfaare siger Christus hos Lucam i det xij. Cap:
Tugen leffuer der aff at hand haffuer meget Guds /
Det er / Menniskens Penninge oc Guds er icke den maade / effter
huilcken hand skal leffue / de opholde icke hans Liff oc Leffnet / Men
Gud er den som baade giffuer Liffet oc opholder det. De David
siger i den hundred to oc tiuende Psalme: **Det skal gaa dem vel**
som

Paa Midfaste

Merck dette
vel.

Luc : 16.

Matth : 6.

Luc : 11.

5.
Vi skulle
stedse tacke
Gud.

Zuor ved
Creaturen
helliggjøris.

1. Timoth : 4.

1.

2.

som dig elske. Det hender sig tit oc ofte / at en Fattig som frye-
ter Gud triffuis meget bedre aff tørt Brød / Kaal oc andet saadant /
end en iugdelig Rig aff kaastelige velsmagendis Ratter / oc den
allerbeste Vin. Den fattige Lazarus fødte sig oc treffs meget be-
dre aff Smuler oc Brødkister / huilcke hand end neppelige kunde saa /
end den rige Fraadzere aff sine kaastelige oc krasne Ratter. Dette
skulle wi huer for sig flitelige betencke / oc foruente Herrens Foriæ-
telse / at hand vil velsigne vort Arbejde / oc formere vort Brød.
Thi hand er den som befaler oss at bede oc sige : Giff oss i dag
vort daglige Brød.

For det sidste lærer dette Christi Mirackel oss / at naar wi
ville bruge oc nyde Guds Gaffuer / da skulle wi først tacke Gud for
sin Gaffue / Oc bede at hand vilde saadan sin Gaffue med sin Guds
dommelige velsignelse benaade oc helliggjøre : Thi at Guds
Creatur bliffuer helligt formedelst Guds Ord oc
Bøn / saa som Paulus lærer i sin første Epistel til Timotheum / i
det fjerde Cap. Formedelst Ordet helliggjøris Creaturet /
i det at wi lære at Gud haffuer skaffet alting oss til gode / paa det at
hand kand prisis der aff : Formedelst Bønen helligis det /
i det at wi effter Christi Befalning bede oc begere aff Gud det dagli-
ge Brød / det er vor næring med huilcken wi kunde opholde dette Liff /
saa lenge som Guds vilie er. Men det steer ofte / at mange / effter di de
icke bekiende Guds Velgierninger / meget mindre tacke hamnem der
for / da lide de stor Armod offuer meget Guds oc Rigdom / oc det
kand intet sla frem for demnem. Derfaare vil ieg haffue edet for-
manet / gode Christene / at i efftersølge dette Christi Exempel / saa
tit oc ofte som i ville bruge Guds Gaffuer. Oc det maa nu vere
sagt om dette Christi Mirackel : Nu efftersølger den Tredie Ar-
tikel.

Om den Tredie.

Der Menniskene nu saae dette Tegn som Jhe-
sus gjorde / sagde de : Denne er visseligen den
Prophete som skal komme til Verden. Der
Jhesus nu merckte at de vilde komme oc tage fat paa
han.

hannem / at de kunde giøre hannem til Konge / da
vigte hand atter paa Bierget / selff alene.

Her sættis oss tuende Exempel for / Det ene Goltens / det
andet Christi. Vdi Goltet see wi tuende stycker / Forst at de aff det
te Mirackel kiende Messiam / huor vdi de giorde ret / Thi Propheten
Esaias spaade oc sagde / at naar Messias komme til Verden / da
skulde hand giøre store Tertejn / paa huilcke mand skulde kiende han-
nem : Derfor haffuer dette Golt her vdi giort ret. Det andet som
wi haffue at acte vdi dette Golt er / at de vdi deris sind oc tanker
fare vild om Christo / thi der de formerekte aff hans Mirackel / at Je-
sus vaar Messias / da vilde de krone hannem til en Konge. Men
Christi rige er icke noget verdsligt Rige / som hand selff sagde til Pi-
latum : Mit rige er icke aff denne Verden. Dette Golt
vilde vel beuise den Herre Christo tack / men de beuise icke deris Tack-
nemmelighed met ret Forstand. Derfaare skulle wi nu lære aff det-
te Golt / at vere tacknemmelige mod Gud / oc efterdi at dette Golt
foer vild vdi denne gierning / skulle wi lade Guds Ord vere oss en
Regel / efter huilken wi skulle beuise vor Tacknemmelighed.

Men der **GHX** Iesus formerekte dette enfaaldige Golt
Nidtiarhed / som vilde giøre hannem til en Konge / flyde hand op
paa Bierget / oc vilde icke lade sig giøre til Konge. Huad skulle wi
1. her aff lære. Forst skulle wi lære det ieg nu sagde / at Christi rige er
2. icke it verdsligt rige. Dernæst / at wi icke stunde efter nogen ære /
som er imod vort Kald / huer skal lade sig nøye met den Stat oc vær-
dighed som hand er kaldet til / oc icke formodelst Agererighed lade sig
beuige til at falde i en andens Kald oc Embede. Men wi skulle huer
vdi sit Kald acte disse try stycke. Forst / skulle wi flitelige der paa ar-
beyde huer vdi sin Stat / at wi kunde leffue vdi en sand Guds Fryet.
For det andet / der som wi kunde giøre noget gaat / skulle wi icke stun-
de efter den Menige mands roes oc gunst. For det tredie / skal det-
te vere vort visse forsat / at tiene Gud oc hans Kircke vdi sand Guds
Fryet : De som anderledis giøre / de giøre intet retsindigt / Men de
fortørne Gud / lade deris Hoffmod see / oc saadanne lader Gud off-
te falde / paa det at deris daarlighed kand bliffue obenbare for huer
mand / oc de saaledis kunde saa deris tilbørlige Straff for deris A-
gererighed. Paa det at saadant skal icke oc saa vederfari oss / skul-
le wi paakalde Gud / at hand vilde regere oss met sin Aand / Den
samme eniste / euige oc naadige Gud / stee loff / ære oc tack / fra euig-
hed til euighed / Amen.

1.
Goltens
rene Mes-
sing om
Christo.

Esai : 35.

2.
Goltens
vrange Mes-
sing om
Christo.

Ioh : 18.

Christi Sluct
paa Bierget.

Aff Christi
Sluct tuende
Lærdomme.

Try stycker
som huer vdi
sit Kald
skal acte.

1.

2.

3.

Kiere Søndag / Euangeli-
um Johannis i det VIII. Cap:

Ihesus sagde til Jø-
derne: Huo aff eder kand beuisse mig
en Synd offuer? Men siger ieg eder
Sandhed / huor saare tro i mig icke?
Huo som er aff Gud / hand horer
Guds Ord: Derfaare hore i icke /
Thi i ere icke aff Gud. Da suarede Jøderne / oc sagde
til hannem: Sige wi icke ret / at du est en Samarita-
ner / oc hassuer Dieffuelen? Ihesus suarede: Jeg
hassuer ingen Dieffuel / Men ieg ærer min Fader /
oc i vanære mig. Jeg søger icke min ære / men der
er en

mig. Jeg søger icke min ære / men der er en som
 hende søger / oc dömmet. Sandelige / sandelige / ieg
 siger eder : Der som nogen holder mit Ord / hand skal
 icke see Døden euindelige. Da sagde Jøderne til han-
 nem : Du kiende wi at du haffuer Dieffuelen. Abra-
 ham er død oc Propheterne / Oc du siger : Der som
 nogen holder mit Ord / hand skal icke smage Døden
 euindelige. Est du da mere end vor Fader Abra-
 ham ? Huilken der er død / oc Propheterne ere døde.
 Huad gjør du aff dig selff ? Ihesus suarede : Der som
 ieg ærer mig selff / da er min ære intet. Men der er
 min Fader som mig ærer / huilken i sige at hand er
 eders Gud / oc kiende hannem icke / Men ieg kiender
 hannem. Oc der som ieg sagde / Jeg kiender han-
 nem icke / da bleffue ieg en Løgnere / lige som i ere : Men
 ieg kiender hannem / oc holder hans Ord. Abra-
 ham eders Fader bleff glad / at hand skulde see min
 dag / oc hand saa hannem oc glædde sig. Da sagde
 Jøderne til hannem : Du est icke endnu halfftrede-
 finds tiue Aar gammel / oc haffuer du seet Abra-
 ham ? Ihesus sagde til dem : Sandelige / sandelige /
 Jeg siger eder : Før end Abraham bleff / er ieg. Da
 løffte de Stene op / at de vilde fæste paa hannem.
 Men Ihesus skulde sig / oc gick vð aff Templet.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder en synderlig
 Lærdøm Christo / oc huorledis hans Kiender ansee-
 te oc imodstaa hans Predicken oc Lærdøm. Thi lige som
 Christus forsuarer sin Person / Embede oc Lærdøm /
 oc viser oss den rette Saligheds Kilde : Lige saa satte

Riære

Satans Ver
rie.

- 1.
- 2.
- 3.

Joderne (som ere Christi Ziender) sig imod hans Person/Embede oc
Lærdom / oc stride imod hannem med try slags Baaben oc Verie/
huilcke Satan altid hassuer brugt fra Verdens første begyndelse:
De try Verie ere disse: Det første er Hyckleri oc vduaartis Hellighed.
Det andet er Kraaglow oc vrang vdydmig paa Guds Ord. Det
tredie er Tiranni oc offueruaald. Derfaare bescriffuer oc affmalce
dette Euangelium off tuende Rige / som ere: Christi oc Satans /
Ehi lige som Christus her forsuaret sit Rige: Lige saa forsuare oc
saa Dieffuelens Drabanter oc Eienere deris Herris rige. Men eff
terdi off ligger meget mere maect paa huad Christus siger / end paa
huad Satan blabrer der imod / da vil ieg aff Christi Ord i dette
Euangelio saaregissue tuende Lærdomme / oc der hos vdræde oc for
klare huad Christi Ziende hassue giort oc suaret til huer aff demnem.

Den Første.

Lige som Christus er den sande Messias: Saa ere alle de icke
aff Gud / som icke ville høre hannem.

Den Anden.

Huo som hører Guds Ord oc holder det / hand fries fra den
euige Død.

Vdi disse tuende Lærdomme / som ere de besynderligste i dette
Euangelio vil ieg forklare den Rætte imellem Christum oc Joder
ne / i huilcke der indfalde mange andre Lærdomme oc Formaninger.

Om den Første.

Euting at
ætte i denne
Artickel.

En første Lærdom indeholder vdi sig tuende
stycker: Det ene / at Christus er den sande Messias:
Det andet / at huo som icke hører Christum / hand er icke
aff Gud.

1.
Christus er
en æt Lærdom
oc den sande
Messias.

Det første stycke liuder Terten saaledis: Huo
aff eder kand skylde mig for nogen Synd? Eff
terdi ieg siger eder Sandhed / Hui tro i mig icke?
Joderne lastede Christi Lærdom / for Satan oc hans Eienere hass
ue altid hadet Sandhed. Christus stadfester oc beuise sin Læ
rdom med sit Leffnets Vstyldighed / med Propheterns Vidnesbyrd
oc med atskillige Mirackel / paa det at Joderne skulde haade be
kiende hannem at vere den sande Messias / oc tro paa hannem
dem selff til Salighed. Derfaare effterdi de aff all deris Maect
oc for

oc formue sette sig imod Christum aff Satans indstundelse /
aff deris store Had oc Affuend de haffde til Christum / oc aff den
store Kierlighed de haffde til deris vrange Lærdom / som de haffde a-
nammet aff deris Forsadere: Da forsuarer Christus imod dem sin
Wstyldighed / hand som tørster effter alle Menniskis Salighed / oc
forsuarer sin Lærdom oc Embede / Paa det at hand io kand omuen-
de nogle aff sine Ziender til Gud / oc kalde dem tilbage fra Fordom-
melsens fald. Om sin Persons wstyldighed spør hand da først / oc

Christi w-
styldighed.

siger: **Huo aff eder kand skyld mig for nogen Synd?**
Som hand vilde saa sige: Jeg haffuer leffuet obenbarlige iblant e-
der aff min Barndom saa wstyldelige / saa at ingen aff eder kand
skyld mig for nogen Synd: De effterdi at saadan wstyldigt Leff-
net hører rettelige Messias til / Hui bekiende i mig da icke at vere den
rette Messias oc Frelser som eder i fordom tid er loffuet oc tilsagt?
Ehi Messias alene / oc ingen anden / leffuer foruden Synd. Effter-
di da at ingen aff eder kand beuise mig nogen Synd offuer / da gio-
re i gantske daarlige oc ilde / i det at i icke ieniste icke ville bekiende mig
at vere Messias / Men oc saa fordom mig som en Syndere. Her
legger hand oc dette til om sin Lærdom / oc siger: **Effterdi at ieg
siger eder Sandhed / hui tro i mig icke?** Lige som hand vil-
de saa sige: Effterdi at ieg met mit hellige wstyldige Leffnet / met
Propheternis Vidnesbyrd / oc met mange Mirackel / beuise min
Lærdom at vere viss oc fast / saa at i maa bekiende / huad heller i ville
eller icke / at det er en ret oc viss Lærdom / Hui tro i mig da icke? Den
er io it daarligt oc slæt galet Menniske / som icke vil anamme det
hand veed vift oc sant at vere / men forfølger oc forstiuder det / saa
som falskt oc wræt. Men saadan er Menniskens nature / den som
aff sin Barndom bliffuer ilde lart oc optuctet / hand skal neppelige
kunde affuendis fra sin vildfarelse: Saadan en stor ting er det / at
venne sig til noget i vngdommen.

Christi Lærd-
om er ret.

Hane hider
best.

Huad skulle wi her lære aff Christo oc aff Jøderne? Aff Chr.: Lærdø aff
sto skulle alle Guds Ords tienere lære / at de saaledis sticke deris Leff-
net / och saaledis lære / saa at ingen kand saa noget at tage om / der
hand kand laste / enten i deris Leffnet eller Lærdom / Endog at Chri-
stus er reen oc fri for all Synd / dog alligenel skulle de som ville lære
hans Euangelium met fruct / vere wbesmittede oc fri for obenbare
grossne Laster / saa som Poeten rettelige siger:

Lærdø aff
Christo.
predikere
skulle haffue
deris smibbes
som frut.

Turpe est Doctori cum culpa redarguit ipsum. det er /

Cat: lib. x.

Riære

En Lærere staar det ilde saa fast
Som straffer oc andre paaminder /
De bruger dig selff groff Synd oc Last /
At skylden hos hannem selff findis.

Dieffuels
Prester.

1. Timoth: 4.

2. Corinb: 11.

Lærdom aff
Joderne.

Sig mig huorledis en Prest / som selff er en Drancere oc Syl-
deuomtand straffe andre Skyllehalse oc Drancere? Huorledis tør
en Horkarl straffe andre Horer oc Horkarle / Skøger oc Bolere.
Huor kand it gerigt Menniske straffe Berighed? Met huad skal vil
en Alagertarl straffe Alager? Huorledis skal it træturret oc kiffactigt
Menniske straffe Riff / Klammer oc Tratte. Den som selff er it hoff-
modiat Menniske huor kand hand straffe Hoffmod i andre? Sum-
ma / Den som vil straffe andre for nogen Last / hand maa selff vere
wstyldig oc fri der for. Men huilcke Prester oc Predickere som sige:
Giorer som ieg lærer oc siger eder / oc giorer iche som ieg gior / De ere
iche Christi / men Dieffuelens Tienere. Thi mand skal ingen hols-
de for en retsindig Lærere / vden hand met sit Lefsnec beuise det som
hand met Ordene lærer: Fordi saa lærer S: Pouel sin Discipel
Timotheum: Ver it Exempel for dem som tro. Det er /
Huad som du lærer met Ordene / det skal du beuise met dit Lefsnec /
paa det at dine Tilhørere kunde see paa dig it ret leffuendis Exempel
paa din Lærdom. Huorfaare at S: Pouel siger om sig selff:
Folger mig effter / lige som ieg effterfølger Christum.

Der hos skulle oc saa de som høre Guds Ord oc Euangelium
lære noget aff disse Joder: Icke at de met dem skulle satte sig op imod
Christum oc hans Ords Lærere: Men at de lade sig vere paaminte
aff Jodernis skade oc Fordømmelse / oc derfor giøre en aluerlig Peni-
tenke / saa at de kunde forme delst Christi velgierninger oc fortieniste
bliffue salige. Poeten siger:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Det er /
Huo som bliffuer vijs aff anden Mandes skade /
Hand er lycksalig / sig selff til baade.

II.

Huo som iche
hører Guds
Ord hand
hør iche Gud
til.

SM det andet stycke i denne første Lærdom / siger
vor HERRE Christus saaledis: Huo som er aff Gud
hand hører Guds Ord / derfor høre i iche for i ere iche
aff Gud. Her giffuer vor Herre Christus sagen tilkiende / huor-
faare Joderne saa fortradelige foracted hans Lærdom / som er / at
de vaare iche aff Gud / men aff Dieffuelen. Hand taler her iche om
deris menniskelige natur / om deris Legeme oc Siæl / som visselige er
aff

aff Gud/men hand taler om Menneſtens ondſkaſt oc vanartighed/
ſom er aff Dieffuelen: Thi denne Ondſkaſt gior det / at Folk ville
icke gierne høre Guds Ord. Her ſkal nu huer randsage oc proffue
ſig ſelſſ / oc ved ſig ſelſſ forfare / om hand er aff Gud eller aff Dieff-
uelen: Thi huo ſom gierne hører Guds Ord/hand haſſuer her Vid-
neſbyrd aff Chriſto/ at hand er aff Gud: Tuert om igien/ huo ſom
forſinaar / foracter oc forfølger Guds Ord / hand er viſſelige aff
Dieffuelen/ Endog at de wgudelige Menneſke i Verden ville icke gier-
ne høre det. Men lige ſom Joderne her forfulde oc beſpaattede
Chriſtum / ſom gaſſ dem denne deris broſt tilkiende / lige ſaa for-
følge de wgudelige endnu paa denne dag Euangelij Tienere / naar
de aff Guds Ord ſige dem at vere aff Dieffuelen.

Guds Ords
foracterer hør
re Dieffuelen
til.

Hvad ſige da Joderne her til? De ſuarede / oc ſagde til
hannem: Sige wi icke ret / at du eſt en Samaritan/
oc haſſuer Dieffuelen? Det er Dieffuelens rette Kænſte oc
Meſterſtycke / at naar hand kand icke komme til at nekte Sandhed/
da begynder hand at forhaane oc beſtemme: Lige ſaa gaar det end-
nu paa denne dag/ naar de wgudelige icke kunde ſige ney til/ at det er
io Guds Ord ſom deris wgudelighed ſtraffis met / ſaa giſſue de ſig
ſtrar hen til at forhaane oc beſtemme Ordens Tienere/ oc ſøge om de
kunde ſaa noget met dem der de kunde laſte oc beſpaatte. Men hvad
gior Chriſtus? Hand ſuarer: Jeg haſſuer ingen Dieffuel /
Jeg ærer min Fader / oc i vanære mig. Jeg ſøger icke
min ære / men der er en ſom hende ſøger / oc dømmer.
Met dette ſuar ſiger forſt Chriſtus ney til / at hand haſſuer icke no-
gen Dieffuel eller Dieffuelſkaſt met at fare/ det beuiſer hand oc ſtad-
feſter der met / at hand ſøger Guds ære / huilket de icke giøre / ſom
haſſue giort forening oc forbundet ſig met Dieffuelen. Dernæſt
vender hand ſkylden oc laſten paa Joderne ſelſſ / i det hand ſiger:
De i vanære mig/ Jeg ſom ærer min Gud: Thi de ſom forhaa-
ne dem der ære Gud/ de ledis oc driffuis viſſelige aff Dieffuelen. Græ-
delis i det hand legger diſſe Ord til / oc ſiger: Jeg ſøger icke min
ære / men der er en ſom hende ſøger oc dømmer / legger
hand ſig det fra/ at hand icke er æregerig oc ſtunder effter forſengelig
ære/ men hand beſaler ſin Fader ſig oc ſit Embede. Aff dette Chriſti
ſuar ſkulle Ordens tienere lære try ring. Forſt/ at de ſkulle ſaa me-
get ſom mueligt er / forſuare ſig for forhaanelse oc beſtemmelse ſom
dem beuiſis/ paa det deris embede oc myndighed ſkal icke forringis oc

Dieffuelens
meſterſtycke.

Forledis
Chriſtus for
ſuarer ſig.

1.

2.

3.

Tre Lær-
domme her
aff.

1.

Ricere

2. fornadris / naar de komme i forhaanelse oc foract. For det andet / at de skulle sette dem deris Synd saare / som dem bespaaatte oc forhaane / oc sige dem at de ick alene synde der met inod Mennisten /
3. men ogsaa inod Gud. For det tredie / at de ick skulle soge deris egen are / men meget mere Guds are / oc visselige forlade sig til / at Gud skal forsuare oc besterme deris Wstyldighed.

Om den Anden.

In den anden Lærdom i dette Euangelio / lunde vor H^EXris Christi Ord saaledis: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder: Huo som holder mit Ord / hand skal aldrig see Døden euindelige. Disse Ord skulle wi stitlige offueruene / for de indeholde Christi allerstørste velgierninger mod Mennisten / som er / at huer den som holder Christi Ord / hand skal aldrig dø / men leffue til euig tid. Men paa det at wi disse Ord diff bedre kunde forstaa / vil ieg ordentlige forklare huad de indeholde oc begribe. Forst / haffue wi her at ætte Christi Eed. Dernæst / huad wi ere for Folk vden Christo. For det tredie / huad wi bekomme ved Christum. For det sidste / huorleis wi kunde bliffue delactige i Christi velgierninger.

Sire ting her
at ætte.

1. Christi Eed. Christi Eed tien der til / at hun kand styrcke oss i Guds sandhed / Imod all Mennistens oc Dieffuelens Lærdom / Imod Rødens fornuffe / oc inod Dieffuelens gantste rige / huilket hand stadfester med Kraaglow / falsk Hellighed oc Tiranni. Thi det kand ick vere muelig / at Guds Son som met saa stor en Eed stadfester sin Lærdom / kand bedrage oss.

2. Vden Christi ere wi forordnede. H Vad ere wi for Folk vden Christo? Ved Christum steer det / at wi ick skulle see Døden euindelige: Huor saare at wi ere foruden Christo forpligtige til den euige Død: Thi lige som der er fire slags Liff / lige saa er der oc fire slags Død.

Sire slags
Liff oc Død.

1. Det første slags Liff er det naturlige Liff / ved huilket wi leffue naturlige i denne her Verden. Dette Liff er vel gaat i sig self / for det er Guds gaffue / huilket hand loffuer i det fjerde Bud at ville holde ved mact: Det er dog ick ens for alle / men er atskilligt / effter som Mennistens vilkaar ere til. Abraham vaar det it gaat Liff / for hand brugte det til Guds are / Men det vaar den Tiran Kænser Nero

2. Det naturlige Liff.

Nero it ont Liff / for hand brugte det baade til Guds bespaattelse / som haffde giffuet hannem det / oc til sin egen forderffuelse. Imod dette naturlige Liff sattis den naturlige Død / huilcken der er vel ond vdi sig self / for hand er en straff for Synden / Men hand er atskillig for Mennekken / effter som deris vilkaar ere til : Thi lige som denne Død vaar Abraham en god Død / for hand vaar hanem en gang oc vey til it bedre Liff : Saa vaar hand Keyser Nero en ond Død / for hand vaar hannem en Dør til Hellsuedis Ild oc Fordommelse.

Den naturlige Død.

Det andet Liff er Syndens liff / ved huilcket Synden lessuer vdi Mennekken / oc haffuer sit fulde Herredomme / formedelst kiødelig lyst oc begering / som det steer met alle wgdelige. Dette Liff er altid ont / for det fører oss til Fordommelse. Imod dette Liff sattis Syndens død / ved huilcken Synden dødis oc dempis i oss / som steer naar wi lessue i en sand Penitentie oc ret Guds fryet. Denne Syndens død er altid god / for hand er en ret gang oc vey til det euige Liff.

2.
Syndens Liff.

Syndens Død.

Det tredje Liff er Naadens liff / ved huilcket Christus boer i oss met sin Naade. Dette Liff er altid gaat / for det er Guds gaffue / oc en vey til Ere oc Herlighed. Imod dette Liff sattis Naadens død / det er / at mand miste Guds Naade / huilcket der steer naar wi falde igien i Synden / oc bortkaste Troen. Denne Død er altid ond / for hand er en vey til Hellsuede.

3.
Naadens Liff.
Naadens Død.

Det fjerde Liff er det euige Liff / met huilcket de Gudfryetige lessue met Gud oc hans hellige Engle i den euige Salighed. Dette Liff er ossuermade meget gaat. Imod dette Liff sattis den euige Død / som er den euige Fordommelse. Denne Død ere alle Mennekke skyldige til vden Christo: Thi vden saa er at wi ved Christi velgierninger oc fortieniste fries oc frelsis fra denne Død / da bliffuer hand oss en euig straff oc betaling for Synden / saa som Paulus siger til de Rømere i det siette Cap: Saadanne Folck ere wi da vden Christo / wi ere arme fordomde Folck / oc skyldige til den euige Død.

4.
Det euige Liff.
Den euige Død.

Rom : 6.

Men huordanne bliffue wi ved Christum? Det lærer Christus oss met sin Eed / som er / at wi befries fra den euige Død / oc begaffnis met det euige Liff / i huilcket der skal vere Glæde foruden ende.

3.
Huordanne wi bliffue ved Christum.

Hvorledis bliffue wi delactige vdi Christi velgierninger oc fortieniste? Der til suarer dette Euangelium saaledis: Sandelige / sandelige / Jeg siger eder: Der som nogen holder mit Ord / hand skal icke see Døden euindelige. Derfaare er vdi

4.
Hvor wi bliffue delactige i Christi velgierninger.

Kixre

Huad det er
at beuare
Christi Ord.
Ioh : 6..

er vdi Christi Ord it stort liggende Sa/ huo som det holder oc foruar-
rer/ hand haßfuer Christum/ som alene er Veyen til Liffuet. Huad
er at beuare Christi Ord? Det er at høre det/ at lare det/ oc tro det/
som Christus siger: Huo som troer paa Sønnen / hand
haßfuer det euige Liff. Huorfaare? Fordi den som troer hand
bliffuer retfærdig ved sin Tro / det er / hand afflös is aff Synden /
begaffuis met Christi Retfærdighed/ oc anammis ved Christum
til det euige Liff. Huo som derfor begerer det euige Liff/ hand mercke
vel det som nu er sagt/ hand leßfue i en idelig Penitente/ høre Christi
Ord/ tro det/ oc bliffue varactig indtil enden/ saa skal det vift stee at
denne naturlige Død / skal bliffue hannem en Vey oc gang til det
euige Liff.

MEN huad sige Søderne til denne salige Christi
Lærdom? Christus siger: Huo som holder mit Ord/
hand skal icke see Døden euindelige. Der til suare Sø-
derne: Nu kiende wi at du haßfuer Dießfue len: Abra-
ham er død oc Propheterne/ oc du siger: Der som no-
gen holder mit ord/ hand skal icke smage Døden euin-
delige: Est du da mere end vor Fader Abraham som
er død? Oc Propheterne ere døde/ Huad gjør du aff
dig selff? Sige som de vilde sige: Der som dit Ord er saa krafftigt/
at de som høre dig skulle icke dø euindelige / da est du i sandhed større
end Propheterne oc vor Fader Abraham/ som ere døde: Men dette er
falst oc slar feil/ thi du est icke større end Abraham: Derfaare er det
icke heller sant du siger: Huo som holder mit Ord / hand skal icke dø
euindelige: Saa est du derfor en Guds bespaattere oc haßfuer Dieß-
fue len met at fare. Christus suarer oc siger: Der som ieg ærer
mig selff/ da er min ære intet / (effter eders mening oc tycke)
Men min Fader er den som mig ærer. Meningen paa
disse Ord er denne: Guds enbaarne Søn er større oc hyppmere
end Guds Tienere oc hans vðkaarne Børn: Jeg er Guds enbaar-
ne Søn / saa som Faderen selff vidner om mig / baade met Ord oc
gierninger/ men Propheterne oc Abraham ere Guds tienere oc hans
vðkaarne Sønner: Derfaare er ieg større oc hyppmere end Abra-
ha oc Propheterne: Saa er det for den skyld icke vnder at mit Ord er
krafftis

kræfftigere end deris Ord. Dernæst bruge de oesaa Kraaglow / ^{Jøderne foruende Christi Ord.} oc foruende Christi Ord: Thi det som Christus sagde om den euige Død / det vblegge de ilde oc wiilbørlige om den legemlige Død. Derfaare far Christus frem oc bliffuer hart ved at straffe dem / saa sigendis: Der som ieg sagde at ieg icke kiender hannem / da bleffue ieg en Løgnere / lige som i ere. Thi si ge at i kiende min Fader / huilcken i kiende dog slæt intet til. Huad er at kiende Gud: At kiende Gud er / Først at vide huos hand er / som er Faderen / Sønnen oc den hellig Aand. Dernæst er det at tro paa hannem. For det sidste er det at sticke sit Læffnet effter hans vilie.

Men effterdi at Jøderne rosbe sig aff deris Fader Abraham / da far Christus frem beder / oc viser dem huor forsengelig denne deris ros er / oc siger: Abraham eders Fader vaar glad / at hand skulde see min dag / oc hand saa den oc glædde sig. Met disse Ord lærer Christus off try ting. Først at hand ^{At kiende Gud.} haffuer veret til for end hand anammede menniskelig natur / saa hand er / oc haffuer veret en euig Gud aff euighed. Dernæst lærer hand / at Abraham trode paa hannem: For at tro paa Christum er at see hannem Aandelige. De sees Christus i tre maade. Hand ^{At kiende Gud.} 1. sees legemlige alene / saa som Jøderne saae hannem / som her tale 2. met hannem. Hand sees Aandelige alene / saa som Abraham saa hannem / oc wi endnu see hannem paa denne dag / saa mange som 3. tro paa hannem. Hand sees oesaa baade Aandelige oc legemlige tilsammen / saa som de hellige saae hannem der omgingis met hannem her paa Jorden / saa som oesaa wi som tro paa hannem / skulle see hannem effter Legemens opstandelse. Den anden oc tredie siun er off nyttig til Salighed / Men den første siun haffue wi intet gaffn aff. For det tredie lærer Christus met disse Ord / at Jøderne gaa icke i deris Faders Abrahams Godspaar / aff huilcken de saa meget berømme sig. Thi Abraham kiende Christum / oc trode paa hannem / oc glædde sig ved hannem: Men Jøderne huerecken kiende Christum / icke heller trode paa hannem / eller glædde sig ved hannem / Ja / de fordoimde hannem fast heller / Derfaare er det forgeffs / at de berømme sig aff Abraham.

Men huad suare Jøderne her til? De sagde: Du est icke endnu halffrediesinds tiue Aar gammel / oc haffuer du seet Abraham? Lige som de vilde si ge: Abraham døde for

tu tiu

Kiere

Lærdomme
her aff.

Jæderis
Tiranni.

Lærdom.

- 1.
- 2.

tu tusinde Aar siden oc mere / derfaare kunde du icke see hannem /
 effterdi du vaarsit icke den tid til. Christus suarer: Sandelige/
 sandelige / Jeg siger eder: For end Abraham vaar /
 da er ieg. Disse Ord lære oss klarlige try ting om Christo. Forst / 1.
 at hand er en sand Gud. Dernast / at hand er it sant Menniske. For 2.
 det tredie / at Christus Gud oc Menniske / er icke atskild i to Perso- 3.
 ner / men er ickon en eniste guddommelig Person / som anammede
 menniskelig natnr / at hand vilde bliffue it Offer for Verdens Syn-
 der. Men huad giøre Jæderne her til? De toge Stene op / at
 de vilde kaste paa hannem. Her bescriffuis Satans yderste
 tilfluct / som er Daald oc Tiranni. Her til haaffue Jæderne brugt
 dem imod Christum met Forhaanelse / Hyckleri oc Raaglow: Nu
 begyndede at tage til verie. Men Christus skulde sig / oc
 gief vd aff Templet. Met huileket hand lærer oss tu ting.
 1. Det ene at den Christne Kircke beuaris aff Gud imod Dieffuelens
 oc Verdens tiranni oc ossueruaald. Det andet / at hand icke vil
 lade sit Ord bliffue / eller selff vdi sit Ord vere hos dem som han-
 nem forfølge: Men aleniste hos dem som hannem anamme oc elcke.
 Denne vor eniste Meglere stee met Jæderen oc den hellig Aand / are/
 loff oc prijs til euig tid / Amen / Amen.

Paa Palmesøndag /

Euangelium Matthei i det XXI.

Capittel.

Marc: II.
 Luc: 9.
 Joh: 12.

DEr Jesus oc hans
 Disciple komme nu nær til Jerusa-
 lem til Betphage hos Oliebierget /
 Da sende Ihesus to aff sine Dis-
 ciple / oc sagde til dem: Gaar bort
 i den By / som ligger faar eder / oc
 strax skulle i finde en Afseninde bunden oc it Fyl hos
 hende / Loser dem oc fører dem til mig. Oc der som
 nogen

nogen taler eder noget til / da siger: Hæren hæffuer
 dem behoff / saa skal hand strax lade eder tage dem.
 Dette skeede altsammen at det skulde fuldkommis/
 som er sagt ved Propheten / som siger: Siger Zions
 daatter / See din Konge kommer til dig sactmodig /
 oc rider paa it Afsen / oc paa den vndertvingde Ase-
 nindis Føl. Disciplene ginge hen / oc gjorde som Je-
 sus besoe dem / oc hente Afseninden oc Føllet / De
 lagde deris Klæder der paa / oc sætte hannem 'der
 paa. De mange aff Folket bridde deris Klæder paa
 vejen. De andre hugge grene aff Træene / oc stød-
 de dem paa vejen. Men Folket / som gik saare oc
 fulde effter / raabte / oc sagde: Hosanna Davids søn /
 Loffuet vere den som kommer i Hærens naffn / Ho-
 sianna i det høye.

Zach: 9.

Psalm: 118.

3

De

Paa Palme

Isa: 56.
 De der hand drog ind i Jerusalem / da oprordis
 den gantste Stad / oc sagde: Huo er den? Folket sag-
 de: Det er Jhesus den Prophete aff Nazareth vdaß
 Galilea. De Jhesus gick ind i Guds Tempel / oc vð-
 dross alle dem som saalde oc kiopte i Templet / De om-
 stotte Bedslernis Bord / oc Duefremmernis Stole /
psl: 8.
 oc sagde til dem: Det staar screffuet / Mit Hus kaldis
 it Bedehus / Men i hassue giort en Koffuere kule der
 aff. De der ginge Blinde oc Halte til hannem i Tem-
 plet / oc hand helbredede dem. Men der de ypperste Pre-
 ster oc Scriffetlaage saac de vnderlige gierninger /
 som hand gjorde / oc at Børnene raabte i Templet / oc
 sagde: Hosanna Dauids son / da toge de det til mi-
 stycke / oc sagde til hannem: Hører du oc huad disse si-
 ge? Jhesus sagde til dem: Ja / Hassue i aldrig læst:
 Aff de vmyndigis oc diendis Mund hassuer du be-
 redt Loff: De hand forlod dem der / oc gick hen vdaß
 Staden til Bethanien / oc bleff der.

Forflaring paa dette Euangelium.

Zach: 9.
Summa.
Dette Euangelium læsis i den Christne for-
 samling to gange om Aaret / som er / paa den første
 Søndag i Aduent / Den paa Palme Søndag / oc
 det for atskillige Sager. Paa den første Aduents
 Søndag læsis det / for den sag skyld / at Zachariae
 Prophetia taler der vdi om Christi tilkommelse til Verden / som
 skulde bliffue deris Konge oc Frelser som forlode sig paa hannem.
 Men i dag læsis det for Historiens skyld / som der i indeholdis / huil-
 cken der stode paa denne dag / som er den siette dag for end hand lid-
 de Død oc Pine. Summa paa dette Euangelium er / at Christus
 sieder paa it Asen oc hendis Sol som Disciplene hassde ledt til han-
 nem / oc rider der paa til Jerusalem: De Folket raabte mod han-
 nem / oc sagde: Hosanna Dauids son / oc strødde Palme grene / oc
 deris Klæder paa Beyen. Der effter gaar Christus ind i Templet /
oc vð

oc vddress dem som der vdi kiøbte oc saalde etc. At wi det diff bedre kunde forstaa/ da ville wi her aff ansee tre Artickel/ som ere:

Den Første.

Vor Kongis Christi oc hans Rigis bescriffuelse.

Den Anden.

Om dette Rigis Indbyggere/ oc deris Embede.

Den Tredie.

Om det som skeede i Tempelen effter at Christus kom der ind.

Om den Første.

En første Artickel/ som dette Euangelij text indeholder/ er vor Kongis Christi oc hans Rigis bescriffuelse/ huilcken bescriffuelse stadfestis formedelt Zacharia vidnesbyrd/ som Euangelisten fører hid hen/ paa det at wi skulle vide/ denne Indridelse oc Prang icke at vere skeedt wforuarendis aff slumpe lycke/ men at vere langt tilforn forkyndet/ aff den hellige Trefaaldigheds hemelige raad. Thi denne Prang lærer oss meget om vor Kongis Christi oc hans Rigis vilkaar.

Thi først gjør denne Indridelse vdi Jerusalem/ skilsmisse imellem den Konge Christo/ oc Verdens Konger/ oc deris atskillige Rige. Thi denne foractede hob oc arme pract/ giffuer nocksom tilkiende at Christus icke er en verdslig Konge/ oc at hans kongelige Regimente icke er aff denne Verden. Thi lige som verdslige Konger klæde oc smykke sig herlige/ paa det at de kunde vere i stor anseelse hos deris vnderfaatte oc actis høyt aff huer mand: Saa vdkresser oc saa verdslige Rigers Regimente/ stor beprydelse oc herlig Pract oc Pral.

For det andet lærer denne Historie/ at vnder denne ringe oc foractelige Pract/ er stult en Almectighed oc Guddom/ Thi i det hand siger: Løser dem oc fører dem til mig. Item: Herren haffuer dem behoff. Item: Saa skal hand strax lade eder tage dem/ giffuer Christus vor Konge tilkiende/ at hand kand formedelt sin Guddoms krafft oc mact vdrætte oc giøre alt det hand vil: De at hand haffuer alle Menniskis hierte oc vilie i sin Haand.

Derfaare/ endog at Christi Rige siunis foracteligt her vdi Verden/ dog alligeuel/ der som du anseer denne Kongis Mact oc Guddom/ skal du befinde at der er intet hyppermere/ intet veldigere/ oc intet herligere vdi Verden end det er.

3 ff

Zacharia

Om Christi Rige.

Zach: 9.

Lærdomme aff denne Indridelse.

1. Skilsmisse imellem den ne vor Konge oc verdslige Konger.

2. Christus er sand Gud.

Paa Palme

Zachariae
Prophetic
met sine
Lærdomme.

Zachariae Prophetie oc Spaadom indeholder treen-
de stycker. Forst en formaning til Christi Kircke / som nu er for-
actet oc aldelis forstreckt. Glæd dig saare / siger hand / Du
Daatter Zion / oc du Jerusalems Daatter fryd dig.
Her aff lære wi / at Euangelium hør til dem som ere foractede / neder-
slagne / bedrøffuede / oc forknusede i Aanden. Dernæst indeholder 21
denne Prophetie Guds bud oc befalning / at wi skulle beuise denne
Konge Tro oc Huldskaff / saa som den anden Psalme oc saa forma-
ner oss / i det hun siger : Kysser Sønnen. For det tredie / indehol-
der denne Prophetie Christi Persons bescriffuelse / som er / at hand
er den rette Komning / som er loffuet oc foriat den Christne Kircke.
See / siger hand / din Konge kommer. Som hand vilde
saa sige : Denne er endelige den Konge som dig er loffuet oc tillsagt /
om huilcken der ere saa mange Seriffter oc Vidnesbyrd / hand skal i-
gien oprette Guds rige / i huilcket Dieffuelen haffuer met vaald oc
maet indfaldet / oc formedelt Synden forderffuet. Denne Konge /
siger hand / er sactmodig / at wi icke skulle fly eller sty for hannem /
saa som for en grum Tiran / men meget mere met Hiertens Tillid /
gaa frem til hannem / oc begere aff hannem Hielp oc Salighed / som
hand oss haffuer loffuet oc tillsagt. Men at hand siger / at hand er
fattig / det skal mand forstaa / om den fattigdh oc vilkaar som hand
haffde her vdi Verden / i dette næruerendis Liff. Huilcken vilde der-
for vere fattig / paa det at hand kunde giøre oss rige som ere Aandelis-
ge fattige / oc begaffue oss met euig Salighed.

Christus er
en sactmodig
Konge.

En fattig
Konge.

Om den Anden.

Quad den
ne Kongis
vndersaats
te skulle
giøre.

1.
Lede Afs-
ninden til
Christum.

2.
Brede Klæ-
drene paa
Afsninden.

Ene Kongis vndersaatte oc Indbyggere i
hans Rige / bescriffuis oc affmalis / vdi Christi Disci-
ppler oc denne Almue / huilcke wi skulle efterfølge / saa
fremt som wi ville regnis iblant Christi rigis Indbygge-
re. Saa skulle wi da først lede Afsninden til Christum / det er / wi
som Guds ord er betroet oc antuordet / skulle giøre oc vdrrette alt det
som oss er bedet oc befalet / til Christi ære / oc hans Rigs forfrem-
melse. Dernæst skulle wi brede vore Klæder paa Afsninden : Huil-
cket skeer / naar wi vende vort gods oc effne hen til Kircketiensens oc
Predicke embedens opholdelse. Vi skulle oc saa hugge grene aff
Træene / oc stry dem vdi veyen for den Hædre Christo / det er / wi
skulle

skulle predicke oc forkynde Christum/oc kiende hammen for vor ewige
Konge/ oc ynste at hans Rige t and stedse gronis oc blomstris lige
som Palmer/at det icke aff nogen fare eller nød her vdi Verden bliff-
ner vndertryct. Wi skulle oc der til siunge Hosanna/ det er/ wi
skulle vdi Troen paakalde oc bekiende denne Konge/ oc aldelis vere
viffe paa/ at hans Rige er benedidet oc velsignet vdi det høye.

3.
Sagge grene
aff Træene.

4.
Siunge Hos-
anna.

Om den Tredie.

Den tredie Artickel i dette Euangelio er/ om
det som skeede i Templet/ effter at Christus kom der ind.
Denne historie skiftis i fire parter/ som ere: Forst/ huor
Christus vddress dem som der vdi saalde oc kiopte/ De
Aarsagen huorsaare hand det gjorde. Dernast/ at Christus hel-
bredede Halte oc Blinde i Templet. Fremdelis/ at hand forsuarede
de Børn som raabte/ Hosanna Davids søn. For det sidste/ de hy-
perste Presters oc Scrifftslaagis storm oc bulder imod Christum.

1.

2.

3.

4.

Først siger Euangelisten at effter Christus vaar
kommen i Jerusalem/ gik hand ind i Templet/ oc vddress dem
som der i kiopte oc saalde. Dernast siger hand/ at Christus lader dem
vide for huad sag hand det gjorde/ i det hand siger: Mit hus er it
Bedehus/ men i hassue giort en Koffuere kule der aff.
I denne Christi gierning hassue wi try ting at betencke/ som ere: 1.
Aarsagen til denne gierning. 2. Gierningen i sig self. 3. De huad
gierningen betynder.

1.
Christus
vddrissuer
de som kio-
pe oc selge i
Templet.

Try ting her
at acte.

Aarsagen til denne gierning vaar Presternis vnmættelige Ge-
righed/ som hassde saa besticket denne Kiobmandstæff i Templet/ for
den sag skyld/ at de som vilde giøre offer/ skulde hassue salt ved haan-
den huad de begerede/ oc hassde behoff. Effterdi at denuederis Ge-
righed er fordømelig/ da skulle Euangelij tienerne tage sig vel vare/
at de icke søge ny fund oc middel til at vdsue Almuen/ saa som det ske-
de vdi Passuedømmet/ huor de hassde Messer/ Afflad/ oc andet sligt
Gieckeri salt/ baade sig self oc andre til fordømmelse.

1.
Aarsagen til
denne Christi
gierning.

Denne Christi gierning skal mand oc saa flitelige betencke oc
offueruene/ Thi met denne gierning beuifer hand sig at vere vor Kon-
ge/ ypperste Prest/ offuerste Forstandere oc Hoffuizmand for den
rette Guds tiemiste: Ellers hassde hand icke aff sin egen Myndighed
lagt Haand paa dem/ men aleniste met ord gissuet sin store bedrøff-
uelse oc Hiertesorge tilkiende. Denne Christi gierning skulle alle

2.
Christi gien-
ning.
Jeronimus
siger at dette
vaar it aff
Christi allers-
ste Mis-
ræd.

3 iij

Guds

Paa Palme

Lærdom.

Gudfryetige Offrigheds mend oc Forstandere for Guds tieniste efterfølge / saa at der skal icke findes noget i de christnis Kircker / huor mer den rette Guds tieniste kand besmittis. De andre som icke haffue saadan autoritet oc Myndighed / de skulle met deris Hiertesorge / ord oc klagemaal / lade see oc paakiende / at det icke behager dem / men er de storlige imod / at den rette Guds tieniste skal saaledis besmittis.

3.
Hand omme
vedvarende
berogen.

Man skal ogsaa her vel betracte / huad denne Christi gierning betynder : Thi lige som Jerusalems Tempel vaar besmittet / lige saa vilde Christus giffue tilkiende at Templet skulde Vandelige rensis / ved hans hellige Død oc ærefulde Opstandelse.

Lærdomme.

1.

Dr huad sag Christus gjør dette / giffuer hand tilkiende met disse Ord : Mit Hus er it Bedehus. / Men i haffue gjort

2.

en Koffuere kule der aff. Aff disse Ord lære vi tu ting : Det ene / at Templet eller Kircken er Guds tienistis rette sæde. Endog at alle steder er de gudfryetigis Tempel oc Kircker / efterdi at vi maa allesteder paakalde oc tiene Gud : Dog er Kircken en almindelig sted / i huilken vi skulle komme tilsammen / at gjøre vor Bøn / høre Guds ord / oc offue oss i anden Guds tieniste / som hører til vduaartis Disciplin oc Gudfryetighed. Det andet vi haffue her at lære / er at vi skulle holde Kirckerne i form oc ære som ere sticckede oc opbygde til Guds tieniste / oc holde dem reene fra Affguderi oc Affguds dyrekelse. Men den Papistiske vrang mening henger (diss ver / Gud bedret saa sant) endnu saa hart hos mange / at de icke ville tilstede at der tagis en eniste Affgud oc Billede aff deris Kircker. Her om vil le vi tale ydermere en anden tid.

7 I.

Christus
helbreder
de Siuge.

Lærdomme.

Esa : 61.

En anden Part aff det som skeede i Templet efter at Christus kom der ind er / at hand helbredede Halte oc Blinde / som komme til hannem : Met huilket hand beuise / Forst 1. at hand er den sande Messias : For Esaias Prophete haffuer sagt tilform / at naar Messias kom til Verden / da skulde hand gjøre saadanne Mirackel. Dernæst betegner denne gierning Messia Embet 2. de / som er at forstørre Dieffuelens gierninger : Thi i det at Christus borttager legemlige Siuger / da fortager hand ogsaa Aarsagen til Siugerne : Aarsagen til all Siugdom er Synden. For det tredie 3. giffuis her met / lige som met en Vignelse tilkiende / huad Tempels oc Kirckers rette brug er / som er at de ere der til besticckede oc opbygde / at vi i dem skulle rensis aff vor Vandelige Siugdom / huilket der steer / naar vi anamme oc tro Guds Ord som der predictis / oc

Kirckers
brug.

vi

vi formedelst saadan en Tro toes i Jhesu Christi Blod aff alle vore
Synder / saa som Johannes siger: Jhesu Christi Blod toer
oss aff alle vore Synder. 1. Joh: 1.

QUEN tid de smaa Børn raabte i Templet oc sag:
Ode: Hosanna Davids Son / oc bleffue derfaare straffede
aff Phariseerne / da begynder Christus at forsuare dem / oc beuise
aff den hellige Scrift at de giøre ret der vdi: Thi saa siger hand:
Haffue i ick læst: aff de wmyndige oc diendis Børns
Mund / haffuer du beredt dig loff. III.
Christus
forfuare
dem som
hannem
prife.
Psal: 8.

Her haffue vi paa begge sider noget at lære / baade aff disse
Børn oc aff Christo.

1. Aff disse Børn skulle først vore Børn lære / at kiende Christum
bekiende oc prise hannem. Fordi i det Christus siger: At Himme-
rigs rige hør smaa Børn til / da vil hand i sandhed loffuis oc pri-
sis met smaa Børns Mund oc Rost: Men (diss ver) der ere mange
Børn til / som ick aleeniste intet vide aff Christo at sige / men ere oc
saa saa gantste ilde oc vanartige opfodde / at de haffue intet andet
lært end at suerge oc bande / liue / tale stemelige / oc bruge sig i al for-
tradelighed oc skalkhed / Huilcke der ick aleeniste skulle self i sin tid
lide straff for deris skalkhed / Men deris Forældre skulle oesaa
straffis aff Gud / som haffuer giffuet dem Børn / at de skulle optue-
te dem vdi Gudelighed oc Guds fryet / oc de haffue saa skendelige
2. forsoimt dem. Dernæst / skulle vi alle lære aff disse Børn / at be-
kiende Christum mit iblant hans Siender. Her vaare Phariseer-
ne oc de Scriftlærde tilstede / som vaare de besynderligste Regentes
re i Staden / huilcke som forfulde Christum / oc vaare gantste me-
get vrede paa alle dem som beuise Christo nogen are: Dog lode disse
Børn sig ick forfardis eller forstreckis for deris grumhed oc trusel /
men io mere de forbode dem det / io mere raabte de: Thi det er
Troens art / at i huor hun er / da kand hun ick stullis / men bryder
altid vd til Guds are. Denne tieniste vdkressuis aff alle / effter
dette S: Pouels Sprock / til de Romere i det niende Capittel.
Met Hiertet troer mand til Retfærdighed / men met
Munden bekiender mand til Salighed. Troens art.
Rom: 9.

1. Aff Christo haffue vi her at lære / Først at hand vil forsuare
2. oc besterme dem som hannem tro oc bekiende. Dernæst / at vi effter
Christi Exempel / effter som vort Kald vdkressuer / skulle forsuare an-
dris wstyldighed / oc besynderlige skulle vi met vor bestermelse kome
de Guds

Paa vor HERRIS Jhesu Christi

de Gudfryetige til hielp/ oc staa bi met dem/ saa at de ick fortryckis
aff de wgdelige.

IIII.
Scriffte
Klaagenis
bulder is
mod Chri-
stum.
Gen: 3.

Psalm: 2.

DET sidste som sig begaff effter at Christus kom i
Templet / er den ypperste Presters oc Scrifftklaagis storm oc
bulder imod vor Herre Jhesum Christum / huilcket der vaar langt
tilforn forkyndet ved Guds egne oc Propheternis Ord: Thi den tid
Gud sagde/ som der staar i Mose første bogs tredie Cap: at Huger-
mens Sød skulde bide Quindens Sød i Halsen / da gaff hand til-
kiende at Satan oc hans Lemmer / onde oc wgdelige Menniske/
skulde forfølge Christum oc hans Kircke. Oc Dauid i sin anden
Psalm/ haaffuer ick alenist langt tilforn vdi Vanden seet denne Jo-
dernis brusen oc galenskaft imod Christum / i det hand siger: Hui-
rase Hedningene saa/ oc Folket tale saa forfengelige:
Men aff Guds egen foriættelse i Mose første bogs tredie Cap: loff-
uer hand oc tilfuger at det skal visselike stee / at Quindens Sød / det
er / Christus oc alle de som tro paa hannem skulle offueruinde Sa-
tan/ met alle sine Lemmer oc tilhengere. Oc huor vdi denne Sener-
uinding staar / giffuer Dauid oc saa tilkiende i den samme Psalm/
i det hand siger: Salige ere alle de / som forlade sig paa
hannem / det er / paa Christum. Derfaare skulle wi forsage
Satan oc hans Lemmer/ oc met en fast Tillid forlade oss paa Chri-
stum/ som haaffuer offueruundet Satan/ oc giffuer alle trofaste det
euige Liff/ Huilcken stee ere oc prijs til euig tid / Amen.

Paa vor HERRIS Jhesu

Christi Naderis dag/ som wi kalde Skærtorsdag/
Texten scriffuis i den første Epistel til de
Corinther / i det XI. Capittel.

EG anammede det
aff HERREN / som ieg haaffuer giff-
uet eder/ Thi at vor HERR E Jhe-
sus / vdi den Nat der hand bleff for-
raadt / tog hand Brodet / takkede oc
brød

brød det/ oc sagde : Tager/ æder / det er mit Legeme/
 som brydis for eder / Det giører i min Hukommelse.
 Disligest oc saa Kalcken effter Naderen / oc sagde:
 Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod / Det
 giører saa offte i det dricke / i min Hukommelse. Thi
 saa offte som i æde aff dette Brød/ oc dricke aff denne
 Kalck/ da skulle i forkynde Herrens Død/ indtil hand
 kommer. Huo som nu æder wuærdelige aff dette
 Brød/eller dricker aff HERRENS Kalck/ hand er skyl-
 dig vdi HERRENS Legeme oc Blod. Men huert Men-
 niste skal proffue sig self/ oc æde saa aff dette Brød/ oc
 dricke aff denne Kalck. Thi huo som æder oc dricker
 wuærdelige / hand æder oc dricker sig self Dommen/
 der met at hand icke giør forskel om HERRENS
 Legeme.

Forfla

Paa vor H^EXris Ihesu Christi
Forflaring paa dette Euangelium.

Varfagen til
denne høyt
tid.

Denne Høytid er derfaare indsticket oc ordi-
neret at holdis hellig / paa det at mand paa denne dag
vdi den Christne Menighed skal tractere oc forhandle
Historien huor Christi Nadere bleff stiftet oc indsat /
paa det at mand kand lare at forstaa denne hellige
Naderis rette brug. Thi den tid der Christus indsatte oc stiftede
denne Nadere / den næste dag før hand gick til sin Pine / da gaff
hand sine Disciple befaling / at de skulde holde denne Nadere til
hans Hukommelse. Huorfaare der maa io visselige vere store oc vie-
tige sager til / for huilcke mand skal holde meget aff denne hellige Na-
dere : Fordi vden saa er at wi grandgibelige offuerueye huad sager
der vaar til / at denne Nadere bleff stiftet oc indsat / da kunde wi icke
fuldkommelige nock kiende oc forundre oss paa vor Frelseris Ihesu
Christi Godhed / som den tid vaar i allerstørst sorg oc bedrøffuelse /
for den haarde Pine oc forsmadelige Død hannem faarestod oc nu
tilstundede / dog vilde hand indsatte denne høyuardige Nadere / oc
den befale sin christne Kircke / til en viss beuifning oc it stadigt Sa-
cramente oc foruaring paa vor Salighed / som hand haffuer off
forhuerffuet / i huilcket Sacramente mand skal stedse oc altid til
Verdens ende / ihukomme den pact oc forening imellem Gud oc
Mennisten / som er stadfest oc opret ved Christi Blod. Men paa
det at wi diss bestedeligere kunde lare om denne Nadere / vil ieg saa
regiffue tre Artickler / huilcke ieg ved Guds naadis hielp vil forklare.

Den Første.

Denne Naderis omstendige vilkaar / oc huad hand betynder /
huor aff wi kunde ret beseriffue hannem huad hand er.

Den Anden.

Huorledis de skulle rettelige oc tilbørlige proffue sig / som til
gaffns ville bruge denne Nadere.

Den Tredie.

Huorledis wi skulle rettelige bruge oc louslige betracte denne
Nadere.

Om den Første.

Om
stendige
villaar.

Denne Naderis indsticketis Historie / ere
mange omstendige vilkaar / huilcke ieg vil ordentlige eff-
ter Texten faaregiffue oc forklare.

Det

Det første er Tiden: Thi saaledis liude ordene i Texten: ^{1. Tiden.}
Vor HÆRre JESUS CHRISTUS / i den Nat der hand
bleff forraadt. Her haffue wi Tiden / som vaar om Torsda-
 gen at afften silde / før end hand om Fredagen gick til sin Pine oc
 bleff kaarsfest / da indstickedes vor HÆRre JESUS CHRISTUS denne Na-
 1. dere: Huor aff wi haffue tuende stycker at lare. Det ene huilcken en ^{Lærdomme.}
 stor Kierlighed CHRISTUS maa haffue haffte til oss / huilcken der viste
 at hand skulde lide pine oc dø om anden dagen / oc vilde dog indsticke
 2. denne euige Sukommelse om sine velgierninger mod oss. Det andet
 wi haffue her aff Tiden at lare er / at wi skulle bruge denne Nadere i
 en ret aluerlig Penitente / som her effter ydermere skal omtalis.

Det andet omstendige vilkaar er / om Giesterne som vaare til-
 stede i denne Nadere: CHRISTUS vaar der saa som en Bert oc Hus-
 bonde / oc saarestod denne Nadere: Disciplene vaare der som Gies-
 2. ^{Giesterne.} tier / baade onde oc gode. De gode som der vaare tilstede / vaare
 meget skrobelige. Den forradere Judas vaar alene ond. Her aff ^{Lærdom.}
 lare wi / at CHRISTUS vil altid vere tilstede i denne Nadere / oc at den-
 ne Nadere her CHRISTI Disciple til / De endog at de iwgudelige blans
 de sig blant met / saa bekømer dog denne Nadere dem ickon til Dom
 oc Fordømmelse / som her effter skal videre omtalis.

Det tredje er / om Christi velsignelse oc takksigelse: Thi effter ^{3. Takksigelse.}
 at hand haffde taget Brodet / takkede hand. Effterdi at Guds Søn
 selff takkede Gud sin Himmelske Fader / før end hand brugte hans
 gaffuer / huor meget mere bør oss at takke hannem?

Det fjerde er / om Elementerne som CHRISTUS bruger / hand bru-
 4. ^{Elementerne.} ger Brod oc Vin til at stifte oc indsatte denne Nadere met: Thi li-
 ge som ic Menniske naris oc triffuis vduaartis ved Brod oc Vin
 (eller anden Drick) lige saa naris oc fodis det induaartis Mennis-
 ke Aandelige ved Christi Legeme oc Blod.

Det femte er / om de ting som iwsinnlige ere tilstede i denne Na-
 5. ^{Saad der er i Naderen.} dere / som ere / **Vor HÆRre Jhesu Christi sande Legeme**
oc sande Blod.

Det siette er / Christi befaling: Thi hand befaler at den Christ-
 6. ^{Christi befaling.} ne Kircke skal stedse oc altid beholde denne vijs oc maade / at bruge
 denne Nadere met. Dette giører / siger hand.

Det siuende omstendige vilkaar er / om det ny Forbund oc
 7. ^{Pact oc Forbund.} Pact: Dette er det ny Testamentis Kalck i mit Blod /
 siger CHRISTUS. Huorfaare denne Nadere kaldis ic nyt Testamen-
 te / eller en ny Pact / vil ieg siden omtale. **Det**

Paa vor H^EXris Ihesu Christi

8.
Christi hui
kommelse.

Det otende er / den endelige Sag oc Christi Menning / huor
faare hand stiftede denne Nadere / huilken giffuis tilkiende met disse
Ord: **Det giorer i min Hukommelse** / det er / saa tit oc off
te som i bruge denne Nadere / da betencker oc ihukommer mine vel
gierninger / som ere: min Død oc Pine / oc min Opstandelse / oc for
synder min Død indtil ieg kommer.

9.
Huo denne
Nadere skal
bruge.

Det niende oc sidste følger aff det otende / som er / at denne Na
deris brug hør aleniste til dem som ere fremuagyte oc komme til skels
Alder oc Forstand / huilcke mand kand vnderuise oc lære om Chri
sti Død oc Pine / oc kunde obenbare taekke H^EXren for sine velgiern
inger. Disse ere de besynderligste omstændige vilkaar i denne Na
dere / huilcke mand skal grandgibelige offueruene oc betencke.

Huad den
ne Nadere
betyder.

Jederuis
Paaste lamm.

1.

2.

3.

4.

Nu vil ieg giffue tilkiende / huad denne Nadere
betyder: Thi lige som Paastelammet i det gamle Testamente
haffde meget at bemercke / lige saa gaar det oc met denne G^HX I^Hsi
Nadere / som er sticket i steden for Paaste lammets. Lige som Paas
te lammets / Forst paaminte Israels Folk om Guds velgierning /
som hand i fordom tid haffde beuist dem / som er / at hand fride dem
aff den Egyptiske traalddom oc tieniste. Dernæst styrkede det deris
Tro som det brugte. Fremdelis vaar det en betegnelse oc foruiden
de om Christi Offer. Her foruden vaar det oc it vist Tegn oc Vid
nesbyrd om Guds ewige Pact oc Forbund met Mennekken: Lige
saa haffuer oc denne Nadere atskillige bemerckelser / effter som tider
ne ere til / imod huilcke mand anseer oc ligner hannem. Thi naar
mand i denne Naderis brug anseer den fremfarne tid / da haffuer
hand en ting at bemercke: Naar mand anseer denne næruerendis
tid / da haffuer hand andet at betyde: Oc naar mand seer hen til
den effterfølgendis tid / da betegner hand atter noget andet / Huil
cke bemerckelser ieg vil nu forklare / det allerklariste ieg kand: Gud
vere baade hos mig som skal lære / oc eder som skulle høre til / saa at
huad ieg nu siger maa komme Gud til ære / oc off til en salig Under
uifning.

1.
Den frem
farne tid.

Hvad bemercker da denne Nadere / naar wi ansee den fremfarne
tid? Der som wi acte oc ansee den fremfarne tid / huad der er skeet
oc fremfaret / da er denne Nadere en hukommelse om Christi Død
oc Pine / effter som Christi Ord oc Befalning liuder: **Det giorer
i min Hukommelse.** Derfaare saa tit som wi enten gaa self
til

til denne Nadere / eller oc wi ere ellers tilstede hos denne Naderis brug/da skulle wi ihukomme vor HErris Ihesu Christi Død/ Begræffuelse oc Opstandelse.

Hvad betegner denne Nadere / naar mand anseer hannem mod denne nærmerendis tid? Først betynder hand / at wi forenis / oc incorporeris / det er / bliffue it met Christo oc ere hans Aandelige lemmet: Thi saa lærer S: Pouel i det hand siger: Den Kalde der wi velsigne/er det icke Christi Blods delactighed: Det Brød wi bryde/er det icke Christi Legemis delactighed: det er / Christi Legemis oc Blods meddelelse oc brug gior det / at wi saa delactighed oc menighed met vor HErre Ihesu Christo / saa at wi bliffue it met hannem.

II.
Den nærmest
rendis tid.

I.

1. Cor: 10.

Dernæst betegner oc saa denne Nadere / at wi som bruge den tilsammen / forenis indbyrdis imellem off selff ved Christi Aand/ oc bliffue it Legeme oc Lemmer tilsammen vdi vor HErris Ihesu Christi Legeme/huilsken forening Brødet betegner der brugis i Naderen som Paulus vidner / i det at hand siger: Lige som der er it Brød / saa ere wi mange it Legeme / effterdi wi ere alle delactige i det samme ene Brød. Thi lige som it Brød det eltris tilsamen oc bagis aff mange Korn / lige saa tilhaabe bindis de som bruge denne Nadere tilsammen / at de bliffue it Aandeligt Legeme / hues Hoffuet Christus er / oc derfaare kalder S: Pouel denne Nadere *communione*, det er / en Menighed eller delactighed. Aff denne Marsage siger en aff de hellige lære Fadre: HErrens Nadere kaldis en Menighed eller delactighed: Først for wi ved hannem

2.

1. Cor: 10.

2. bliffue delactige i Christo. Dernæst fordi hans Rød oc Guddom

3. I. Christi
Nadere kaldis en Menighed

3. meddelis off. For det sidste for wi ved hannem forenis indbyrdis oc haaffue samfund met huer andre. Her foruden betynder denne Nadere / at wi fødhis oc opholdhis Aandelige ved Christi Legeme oc Blød. For lige som Brød oc Vin foder / styrcker / opholder / oc glæder Menniskens Legeme / lige saa foder / styrcker / opholder oc glæder Christi Legeme oc Blød vore Siæle til det euige Liff / mer saa skal at wi haaffue en stadig Tro.

3.

Hvad bemærker denne Nadere / naar mand anseer den tilkommendis tid? Hand betynder at vore Legeme skulle opstaa paa den yderste dag ved Christi Legemis krafft / som opstod aff døde / saa at de

III.
Den tilkom-
mendis tid.

A a

skulle

Paa vor HErris Ihesu Christi

Philip: 3.

skulle bliffue ligedanne ved Christi arefulde Legeme. Derfaare siger S: Pouel: Effterdi at Christus er opstaaen / da skulle oc wi opstaa / at wi kunde nyde Christi Legemis næruerelse vdi all euighed. Huorfaare at nogle aff de hellige lære Fadre kaldede denne Nadere it *Viaticum*, det er / en tære Pensning / Ven tæring eller Epise / Venbress eller andet sligt som mand tager med sig paa sin Reyse / Huor med hand paaminte dem som brugte denne Nadere før end de døde / at Christus vaare dem en Ven aff denne Jammerdal til den euige Salighed.

VIII.
Den euige
tid.

Hvad betynder denne Nadere naar mand anseer den euige tid? Hand er it euigt Vidnesbyrd til Guds venstæff mod Menniskene / som aldrig skal foruendis / men bliffue stadigt euindelige. De derfaare kalder vor HERR Christus self denne Nadere it nyt Testamente / som aldrig skal ældis oc bliffue gammelt / men stedse bliffue nye oc varigt.

Men at mand dette kand diffklarligere forstaa / da vil ieg kaartelige sige / Huad der bør at vere tilstede i alle Testamenter. De huorledis alt det som bør at vere i it Testamente / ocsaa er her: Der foruden vil ieg oc sige huad det ny Testamente er.

Fem ting
bør at vere i
it Testamen
te.

Vdi alle Testamenter maa fornøden vere fem ting. Først / den 1. som gjør sit Testamente. Dernæst / det gode / som hand giffuer / oc stæcker bort i Testamentet. For det tredie / Arffuingene oc andre 3. som ere indscriffne i Testamentet. For det fjerde / hans Død som 4. gjør Testamentet. For det femte / de vilkaar som skulle holdis aff 5. Arffuingene oc dem som indscriffuis i Testamentet.

Fem ting i
Christi Te
stamente.

Disse fem ting ere ocsaa i dette ny Testamente. Først / er her 1. Christus / som er Testator oc gjør sit Testamente. Dernæst / det 2. gode der hand giffuer / oc stæcker i Testamentet / som er det euige Liff oc Salighed. Fremdelis / er her ocsaa Arffuingene / oc de som dette 3. gode er besticket / som er Guds Børn / det er / alle de som tro paa Ihesum Christum. Her til kommer ocsaa Christi Død / huor ved 4. Testamentet stadfestis: Thi hand døde / bleff begraaffuen / oc opstod aff døde paa tredie dag. Det sidste ting / her bør at vere tilstede / som 5. er vilkaarene / der Arffuingene som dette gode er besticket skulle holde / de ere saadanne: At de skulle tro paa Christum / vere hamnem lydige / oc offue sig i it helligt wskyldigt leffuet indtil deris endeligt / oc der som de falde i Synden / skulle de giøre en atuerlig Penitente før end de døde.

Her

Her aff kunde wi nu beslute / oc sige huad det ny Testamente
 er / met disse Ord: Det ny Testamente er en euig Pact / som er op-
 ret oc stadfest ved Ihesu Christi Død / om Guds Naade / Synders
 forladelse / oc det euige Liff / som er loffuet oc tillsagt alle Hedninge oc
 Folck der tro paa den kaarsfeste Ihesum Christum. Nu vil ieg oc
 saa her sette en fuldkommen beskriffuelse oc forklaring huad denne
 hellige Nadere er.

Quod det ny
 Testamente
 er.

Herrens Nadere / det er Ihesu Christi Legemis oc Blods Sa-
 cramente / hues ydvaartis Tegn ere Brød oc Vin / er baade it Vid-
 nesbyrd oc it vist Tegn. It Vidnesbyrd er hand / at vor Herre Chri-
 sti Legeme er giffuet for oss / oc hans Blod er vdsmyrt for oss til Syn-
 dernis forladelse. It tegn er hand til det ny Testamente / som er stad-
 fest met Christi Blod / saa at Gud er naadig oc forlader Synden
 alle dem som tro paa hamnem. Naar wi nu ere bleffne delactige i
 vor Herre Jesu Christo / i hans Legemis oc Blods vddelelse oc brug /
 da forenis wi oc saa ved hans Aand / saa som Lemmer i hans Legeme.

Quod Ihesu
 Christi Nadere
 er.

Om den Anden.

Nemdelis siger S: Pouel: Mennisket skal
 proffue sig self / oc æde saa aff dette Brød / oc
 dricke aff denne Kalck: Thi huo som æder oc
 dricker iuwardelige / hand æder oc dricker sig self Dom-
 men. Her vil S: Pouel at her skal gaa en proffuelse for / at mand
 randsager sig self oc sit Liffuet / for end mand bruger denne Nadere.
 Men wi ville offuerueye ordene / huilcke der lare oss fire ting. Forst /
 at denne Nadere maa oc bør at brugis i den Christne Menighed.
 Det andet / at det er nodtørfstigt oc fornoden at huer proffuer oc
 randsager sig self / for end hand bruger denne Nadere. Det tredie /
 at huo som iuwardelige bruger denne Nadere hand synder storlige.
 Det fierde / at denne Nadere skal aleniste giffuis dem som kunde
 proffue sig self. Om de try syncke / som ere det forste / det tredie / oc
 det fierde / vil ieg for tidens kaarhed / ick nu ydermere tale: Men ieg
 vil aleniste paa denne tid tale om det andet syncke / som er huorledis
 huer skal proffue sig self / som vil vawardelige oc til gaffus bruge den-
 ne Nadere.

Lardomme
 aff disse S:
 Pouels ord.

1.

2.

3.

4.

Huorledis skal da den proffue sig som vil bruge denne Nadere?
 Det larer Paulus til de Corinth: i det andet Bressi trettende Cap:
 met disse Ord: Proffuer eder self om i ere i Troen / for:

For mand
 skal proffue
 sig.

A a ii

fo

Paa vor H^EXris Ihesu Christi

søger eder self om i kunde fornemme at Christus er i eder. Her aff kunde wi lattelige forstaa / at denne proffuelse oc forfaring staar her vdi / at mand fornemmer en stadig oc retsindig Tro / oc Christi næruerelse vdi sig / der er / at ieg skal siage det met flere Ord: Den er rettelige proffuuet / oc gaar vordelige til Christi Nadere / som gaar der til met tilbørlig Reuerentz oc Ydmyghet vdi Herrens Fryet / i en sand Penitente / i en stadig Tro / oc met it gudeligt forsæt. De tuert imod den som gaar der til vden Reuerentz oc Ydmyghed / vden Guds Fryet / vden en aluerlig Penitente / vden en stadig Tro / oc met it ont Forsæt at ville affue sig i Synden / hand gaar der tværdelige til / oc domer ick ret om Herrens Legeme oc Blod / huor faare hand oder oc dricker sig self Dømen til / baade tūnelig oc euig: Huor faare at alle de som gaa til denne Nadere / oc haffue Huor vilie til at bliffue i deris Synder / de ere Guds Bespaartere oc anamme Sacramentet met Iuda.

Se: Hver
maals nytte
oc gavn.

Der faare paa det at enfaaldige oc vforstandige Solck ick skule daarlige forgribe sig til / at gaa til denne Nadere / da er den vduarstis betiendelse oc Affløsning faare nyttig / som er indsticket i vore Kircker / For denne Disciplin oc Affue hjælper meget til / at huer fand ret proffue sig self.

Costags betiendelse oc Affløsning.

MEN paa det at wi ret kunde dome om Betiendelse oc Affløsning / da er fornøden at vide / At lige som der ere tuende slags Betiendelser / saa ere der oc tuende slags Affløsning.

1. Betiendelse faar Gud.

En betiendelse skeer alene faar Gud / som er / naar it Menneske betiender sine Synder / oc giffuer sig der faare skyldig faar Gud / tiender sig at vere en arm Synder / oc beder om Naade for Christi skyld: Vden saadan betiendelse fand ingen (som er kommen til stels Alder oc Forstand) bliffue salig. Saa betiende Dauid sig / der hand sagde: Gud ver mig Naadig / affsløt alle mine Synder / Thi ieg haffuer syndet faar dig alene. De en anden sted siger hand: Herre gack ick i rette met din Tienere / for der bliffuer ingen aff dem som lessue retsærdig faar dig. Saa betiende oc saa Daniel sig der hand sagde: Vi haffue syndet met vore Forfædre / wi haffue giort tværet / haffue veret vngudelige / oc ere affuigte. Saa betiende oc saa den arme Eaalder sig / der hand ick torde lætte sine Øyen op at til Himmelen / men slog sig for sit Bryst / oc sagde:

Psalm: 51.

Psalm: 143.

Psalm: 9.

Luc: 18.

Gud

Gud ver mig Syndere Naadig. Til denne bekiendelse
 2. Afsløsning
 aff Gud.
 hör den Afsløsning som stær aff Gud alene / oc den stær naar Men-
 nisket troer Guds naadige Foriattelse. Thi huilcken som troer/
 hand er retfærdig giort aff Synden : For effterdi at Synden er it
 Affald oc affuigelse fra Louen oc Guds vilie/huor ved Menisket for-
 plietis til den euige Død oc Fordømmelse / Da er i Sandhed Afsløs-
 ning icke andet end det Meniskis som troer / befrielse fra den euige
 Død oc Fordømmelse / som hand vaar forplietig til. Saa bleff Ma-
 nasses affløst / Ege saa David / Røffueren paa Kaarset / Maria
 Magdalena etc. Ege saa affløs wi huer dag / naar wi sige aff
 it trofast Hierte: Jeg troer Synderis forladelse / De naar wi aff en
 stadig Ero bede: Forlad oss voor skyld. Dette maa vere sagt om det
 første slags Bekiendelse / oc om hendis Afsløsning som der til hör.

Det andet slags Bekiendelse oc Scrifteemaal tien til vduar-
 tis Disciplin oc affue i den Christne Menighed / naar it Meniske
 gaar til Guds ords Tienere / at søge gode Raad oc Trost hos han-
 nem / at det kand vnderuiss oc styrckis i sin Ero / oc der saar hannem
 bekiender sig at vere en arm Syndere / begerer Trost oc Husualelse /
 begerer at læris oc vnderuiss aff Guds ord / paa det at hans Sam-
 1. uittighed kand stillis til frede. Her skal Guds ords Tienere vnder-
 2. uise oc lære den som saa bekiender sig : De der som hand kiender han-
 nem / da skal hand sige hannem huad Brost oc Last hand finder vdi
 hannem : Hand skal vise hannem huor stor Guds Brede er imod
 3. Syndere som icke ville bedre sig : De tuert om igien / der som hand
 fornemmer at den som bekiender sig / haffuer en ret Hierteorge oc er
 bange for sin Synd / oc loffuer rening oc bedring / da skal hand troste
 4. hannem ved Euangelij foriattelser : De der som hand siger / oc be-
 kiender at hand troer saadanne Guds løfte oc foriattelser / skal Dr-
 dens Tienere paa Christi Begne sige hannem at hand haffuer en
 naadig Gud / oc tilsige hannem sine Synders forladelse / i affu / Sa-
 ders oc Sons oc hellig Aands / De der hos aluerlige paaminde han-
 nem / at hand her effter skal fly Synden / oc det sidste skal icke bliffue
 verre met hannem end det første. De dette er nu sagt om den anden
 bekiendelse som stær saar ordens Tienere / oc den Afsløsning som der
 horer til. Om obenbare Scrifteemaal oc Bekiendelse met den
 obenbare Afsløsning som der til horer / skal talis en anden tid. Disli-
 gest om den bekiendelse som stær saar vore Brødre som wi haffue
 fortørnet.

2.
 Bekiendelse
 saar ordens
 Tienere.

Afsløsning
 ved ordens
 Tienere.

A a iij

Om

Om den Fredie.

Christi
Naderis be-
træctelse
staar i sem-
ding.

S Vstaar tilbage at wi skulle omtale / huorle-
dis wi skulle rettelige bruge oc betracte denne Nadere.
Effterdi da at denne hellige Christi Nadere/er it Sacra-
mente oc Tegn til vor gienløsning/ som er skeet ved Chri-
sti Offer oc betaling / da skulle wi betencke oc aluerlige offuerueue
disse stycker effter huer andre / naar wi vilde anamme denne hellige
Nadere.

1.
Synden er
Marsagetil
Christi død.

ROM: 4.

Esai: 50.

Først skulle de som anamme Sacramentet ihukomme Aarfa-
gen til Christi død og pine / som er det gantske mennekkelige kions
Synd: Thi saa siger S: Pouel til de Romere i det fjerde Capittel.
Hand er død for vore Synder. De Esaias i sit halfftre-
diefinds tiuende Cap: Hand er saargjort for vore Syn-
ders skyld.

2.
Zuorfahre
Christus d
de.

For det andet skal mand betencke for huad endelig sag Christus døde oc offrede sig paa Kaarssæt som er at hand vilde igientiober off fra Synden oc Døden/ thi saa siger S: Pouel til de Corinther/ i den anden Epistels femte Cap: Den som icke viste aff nogen Synd/ gjorde Gud til Synd/ (det er til en Syndebod oc betalning for Synden) for oss/ at wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem som gielder saar Gud. Item Johannes siger i sin første Epistels første Cap: Jesu Christi Blod reenser oss aff alle vore Synder. De S: Hans Baptista siger hos Johannem i det første Capittel: See / det er Guds Lant som bær Verdens Synder.

3.
Guds vrede.

For det tredie skal mand fremdelis aff dette Dffers hypperlighed
oe vordighed betencke/huor stor Guds vrede maa haffue veret imod
Synden/ som ick kunde affslattis met noget andet Dffer end met
Guds eniste Sønns Dffer.

4.
Guds barne-
hierighed.

For det fjerde / skal mand her betencke Guds vsigelige store
Barmhiertighed / som vilde tage off fattige Syndere til Naade for
sin Söns syndfigiørrelse oc betaling.

5.
Jesu Christi
Aerlighed.

For det femte skal mand betencke Guds Sønns store brendendis
 Rierlighed / som tog menniskelig Natur paa sig / oc vilde bliffue it
 Offer for vor skyld / legge paa sig all Guds Brede / oc met sin Pine
 paa Kaarset / fuldkomne Guds Ketsfardighed. Alt dette her vil
 Guds Søn at wi skulle betencke / i det hand befaler oss at bruge den
 ne Nadere til sin Hukommelse. Naar

Naar wi saa dette her betencke/ vaaxer aff Guds vredis bestuelse
 anger for Synden/ Aff Guds Barmhiertigheds oc Christi Dffers
 betenckelse vaaxer Troen/ Aff huilcke der siden flyder Tacksigelse/
 Bettiendelse/ Taalmodighed oc andre Dyder/ om huilcke denne Na-
 dere paaminder oss.

Kaart at sige/ lige som Guds Son gior Pact oc Forbund met
 oss/ at hand vil naadelige anamme oss: Lige saa giore wi oc saa pact
 met hannem igien/ at wi ville tro paa hannem/ oc met Tacknemelig-
 hed anamme hans velgierninger. At wi dette rettelige kunde giore/
 giffue oss denne Naderis stifttere Jesus Christus sin Naade til/ Huil-
 cken met Faderen oc den hellig And stee loff/ are/ oc prijs til euigtid/
 Amen.

Paa Langfredag.

For ELXris Jesu Christi

Dods oc Pinis Historie/ sammen screffuen aff de fire
 Euangelister/ Matth: XXVI. oc XXVII. Cap: Marc:
 XIIII. oc XV. Cap: Luc: XXI. oc XXIII.

Cap: Joh: XVI. oc XIX. Cap:

Seder de haffde sum-
 get Lofffangen/ gief Ihesus hen vd
 effter sin seduane/ offuer en beck Ge-
 dron/ til Dliebierget. Oc hans Dis-
 ciple fulde hannem effter. Oc Jesus

sagde til dem: I skulle i denne Nat forarge eder alle
 paa mig/ Thi det staar screffuet: Jeg skal sla Hiuurden
 oc Faarene skulle atspredis/ Men effter at ieg opstaar/
 da vil ieg gaa hen faar eder i Galilea. Peder suarede/
 oc sagde til hannem: Det som de oc alle forargedede dem
 paa dig/ Saa vil ieg dog aldrig forarge mig. Jesus
 sagde til hannem: Sandelige siger ieg dig/ I dag/
 vdi denne Nat/ for end Hanen gal to gange/ skalt
 du nekte mig tre gange. Men hand talede end yder-

Aa iij

mere:

7.
 Den første
 part om
 Christi pin-
 ne i Drets
 gaarden.

Christi la-
 gemaal.

Zach: 13.

S: Peders
 fornæstelse.

Christi pinis
 mere. Ja der som ieg oc skulde dø met dig/da vilde ieg
 icke nekte dig. Sige det samme sagde oc alle Disciplene.

Wdi en Gaff
 ue bliffue wi
 fortanner/ oc
 i en Gaffue
 begyndis
 uer Gienst
 ning,

Da tom Jhesus met dem til en Haffue/ som hed
 Gethsemane/ der vaar en Vrtegaard/ der gief Jhe-
 sus ind oc hans Disciple. Men Judas som hannem
 forraadde viste oc den sted/ Thi Jhesus forsamlede
 sig offte der met sine Disciple. Da sagde Jhesus til
 dem: Sætter eder her/ saa lenge ieg gaar der bort oc
 beder.

Christi bang
 hed oc Gienst
 teforge.

De hand tog Peder oc Jacob oc Hans til sig/ de
 to Zebedei Sonner/ oc begynte at bedroffuis/ skelff-
 ue oc beffue/ oc sagde til dem: Min Siæl er bedroffuet
 indtil Døden/ bliffuer her oc vaager met mig/ Beder/
 paa det i skulle icke falde i fristelse.

De

De hand sled sig fra dem ved it Stenkast / oc sale
 paa Knae / ned paa Jorden / paa sit Ansiet / De bad at
 den stund maatte gaa offuer / om det vaare mueligt /
 oc jagde : Abba / min Fader / alting er dig mueligt.
 Tag denne Kalk bort fra mig / Dog icke huad ieg vil /
 men huad du wilt. De hand kom til sine Disciple oc
 fant dem soffuendis / oc hand sagde til Peder : Si-
 mon / soffuer du ? Kunde du icke vaage en Time met
 mig ? Vaager oc beder at i skalle icke salde i fristelse.
 Handen er villig / Men Legemet er skrobeligt.

Ensom tien
 bet til 250
 men.

Christus bet
 der første
 gang.

Anden gang gick hand atter hen / bad / oc sagde :
 Min Fader / Er det icke mueligt / at denne Kalk kand
 gaa fra mig / uden ieg skal dricke hannem / da sker din
 vilie. De hand kom oc fant dem atter soffuendis / Chi-
 deris Dyen vaare fulde aff soffu / oc de viste icke huad
 de suarede hannem. De hand lod dem bliffue / oc gick
 atter hen / oc bad tredie gang / oc talede de samme ord :
 Fader / wilt du / da tag denne Kalk fra mig / Men dog
 skee icke min / men din vilie.

Christus bet
 der anden
 gang.

Christus bet
 der tredje
 gang.

Da obenbaredis en Engel aff Himmelen faar
 hannem / oc styrkede hannem / De dei kom at hand
 stridde met Døden / oc bad inderlige. Da bleff hans
 Sved som Blods draaber / de fulde paa Jorden.

Christus
 Dødsstrid.

Christus ind-
 vandede.

De hand stod op aff Bønen / oc kom til sine Dis-
 ciple / oc fant dem soffuendis aff bedroffuelse / oc sag-
 de til dem : Ah ville i nu soffue oc huile ? Hui soffue i ?
 Det er nock / See / stunden er kommen / at Menneskens
 Son skal antuordis hen i Synderis hender / Staar
 op / lader oss gaa. See / den mig forraader / er hant
 hos / Beder at i icke salde i fristelse.

De

Christi pinis

Judas vil
altid vere
der som Christ
saa er.

De strax/ som hand endnu talede/ See/ da kom
Judas en aff de Tolff frem/ der hand haffde nu taget
Skaren til sig / met de ypperste Presters oc Scrift-
flaagis / Phariseernis oc de Eldste saar Folket deris
Zienere/ oc hand gick saare dem/ oc kommer der hen/
met Bluss/ Lampen/ Suerd / oc met Stenger. De
Forraaderen haffde giffuet dem it Tegen oc sagde:
Hvilken ieg kysser den er det / Gribber hannem / oc
fører hannem varlige.

Christus lod
sig velvilige
fange.

Der Jhesus nu viste alt det hannem skulde off-
uerkomme / gick hand vd oc sagde til dem : Huem le-
de i effter ? De suarede hannem : Jhesum aff Naza-
reth. Jhesus siger til dem : Det er ieg.

Christi ords
kraft oc
mact.

loh: 17.

Men Judas som hannem forraadde / stod oc
hos dem. Der Jhesus sagde nu til dem / det er ieg/
vigede de tilbage oc fulde til Jorden. Da spurde
hand dem atter at: Huem lede i effter ? De sagde: Je-
sum aff Nazareth. Jhesus suarede: Jeg sagde eder
at det er ieg/ lede i effter mig/ da lader disse gaa : Paa
det at det ord skulde fuldkommis / hvilket der hand
sagde : Jeg miste ingen aff dem som du haffuer giff-
uet mig.

Christus for-
raadde.

Christus
fanga.

De Judas holt sig til Jhesum at kysser hannem /
oc strax traadde hand frem til hannem oc sagde: Hil
vere dig Rabbi / oc kysser hannem. Jhesus sagde til
hannem : Min ven/ huorfaare est du kommen ? Ju-
da / forraader du Menniskens Son met en Kyss ?
Da traadde de frem oc lagde Hender paa Jhesum/
oc grebe hannem.

De

De der de saae / som vaare omkring hannem /
huad der vilde stee / sagde de til hannem : **HERR** /
skulle wi sla til met Suerd : Da haffde Simon Pe- S: peders
daarlige
dristighed.
trus it Suerd / oc drog det ud / oc slo effter den ypper-
ste Prestis Suend / oc hug det høyre Ore aff hannem /
Oc den Suend hed Malchus.

Da suarede **Jhesus** oc sagde : Fader dem dog Christus
straffer os:
prow.
giøre saa langt. De sagde til Peder: Stik dit Suerd
i Balgen / Thi huo som tager Suerdet / hand skal
omkomme met Suerd. Eller ment du / at ieg icke
kunde bede min Fader / at hand tilstikede mig mere
end tolf Skock Engle : Skal ieg icke da dricke den
Kalk / som min Fader gaff mig : Men huorlunde
skulde Scrifften fuldkommenis : Det skal alt saa gaa Christus
giver sin Gid
ende gaar.
til. De hand rørde ved hans Ore oc lægte hannem.

Paa den tid / sagde **Jhesus** til de ypperste Pre- Christus præ-
diken.
ster oc Hoffuigsmendene for Templet / oc de Eldste /
som vaare komne til hannem: Gere vdgangne / lige
som til en Røffuere met Suerd / oc met Stenger at
fange mig / haffuer ieg dog daglige sidet hos eder / oc
haffuer lært i Templet / oc i lagde icke en Haand paa Christi Gien-
der Funder
ret giv
hannem se
end hans
retterid kom,
mig. Men dette er eders Time oc Mørkens mact /
paa det Scrifften skal fuldkommenis. Men det er alt-
sammen skeet / at Propheternis scrift skulde fuldkom-
mis. Da forlode alle Disciplene hannem / oc flyde.

De der vaar en yng Karl / som fulde hannem eff- Discipline
ly.
ter / hand vaar flødt met it Vinfløde paa sit bare Le-
geme / oc de unge Karle grebe hannem. Men hand
slap Vinflødet / oc flyde nogen fra dem.

Men

Den and
den part
om Christi
Pine vdi
Caiphe
hus.
Christus tes
dis til Ann
nas.
Ioh: II.

Christus tes
dis til Caip
phas.

S: Peder
væmder Le
gemes oc
Sælen kol
ner.

S: Peder
første næst
te.

MEN Skaren oc den offuerste Hoffuigmand / oc
Jodernis Dienere toge Jhesum / oc bunde han
nem / oc forde hannem forst til Annas / hand vaar
Caiphas Suoger / som vaar det Aar ypperste Prest.
Men det vaar Caiphas som raadde Joderne / Det
vaar gaat / at it Mennistie dode for Folket.

De de forde Jhesum hen til Caipham den yp
perste Prest / det er / til den offuerste Bisp saar Pre
sterne / der som alle de ypperste Prester oc Eldste / oc
Scriffetlaage vaare forsamlede. Men Simon Pe
trus fulde Jhesum langt effter / oc en anden Discipel /
indtil den ypperste Prestis Sal / Den samme Disci
pel vaar bekient met den ypperste Prest / oc gick ind
met Jhesu i den ypperste Prestis Sal. Men Peder
stod uden faare Dorren. Da gick den anden Disci
pel som vaar bekient met den ypperste Prest hen vd /
oc talede met Doruoctersten / oc slide Peder ind.

Men Guennene oc Dienerne stode / oc haffde
giort en Kulild der nedre mit i Salen / oc værmde sig /
thi det vaar kalt. De Peder stod hos dem / oc værm
de sig / paa det at hand kunde see / huad ende det vilde
faa. Men den ypperste Prestis Pige som tog vare
paa dorren / saa Peder side ved Lufset / der hand værm
de sig / oc stirrede paa hannem / oc sagde til hannem:
De du vaarst met Jhesu aff Galilea? Est du icke oc en
aff dette Mennistis Disciple? Da næctede hand det for
dem alle / oc sagde: Quinde / Jeg er icke / Jeg kiender
hannem icke / Jeg veed oc icke huad du siger.

Men den ypperste Prest spurde Jhesum om
hans Disciple / oc om hans Lardom. Jhesus sua
rede

rede hannem : Jeg haffuer talet obenbarlige saar
 Verden / Jeg lærde altid i Scholen oc vdi Templet /
 der som alle Jøderne komte tilfammen / oc ieg haffuer
 intet talet i Løndom. Hui spør du mig der at? Spør
 dem der at / som haffue hørt huad ieg talede til dem /
 See / de vide huad ieg haffuer sagd. Som hand det
 talede / gaff en aff Tienere som der stod hos / Jhe-
 su en Kindhest / oc sagde : Skalt du saa suare den ypperste
 Prest? Jhesus suarede hannem : Haffuer ieg ta-
 let ilde / da bevis det at det er ont / Men haffuer ieg
 talet ret / hui slar du mig? De Annas sende hannem
 bunden til den ypperste Prest Caiphas.

Christi be-
 fiendelse om
 sin Lørdom.

Dispens til
 nere slar Jeg
 sum.

Men Simon Petrus stod i forgaarden oc værn-
 de sig / De liden stund effter den første neetelse / som
 hand gick ud i Forgaarden / goel Hanen. De en
 anden Pige saa hannem / oc begynte atter at sige til
 dem som der stode hos : Denne vaar oc saa met Jhe-
 su aff Nazareth. Da sagde de til hannem : Est du icke
 en aff hans Disciple? De en anden sagde : Du est en
 aff dem. De hand neetede atter / oc soer der til / oc sag-
 de : Menniske / ieg er icke / oc ieg kiender icke det Men-
 niske.

S: peter
 forsuer Chris-
 tum anden
 gang.

De noget der effter ved en stund / stadfeste en an-
 den met dem som omkring stode / oc sagde : Sandeli-
 ge / du est en aff dem / Thi du est en Galileer / oc dit
 Maal rober dig. En aff den ypperste Prestis suenne
 hues frende Peder haffde hugget Dret aff / siger : Saa
 ieg dig icke i Brtegaarden hos hannem : Da begynte
 hand at forbande sig oc suerre : Jeg kiender det Men-
 niske icke / der i tale om.

S: peter
 forsuer Chris-
 tum tredje
 gang.

Christi pinis

Christus fere
til Syndere.

De strax der hand endnu talede / goel Hanen
anden gang. De Herren vende sig/och saa paa Pe-
der. De Peder tenckte paa Herrens ord/som hand
sagde til hannem : For end Hanen gal to gange/
skal du forsuerre mig tre gange. De Peder gief hen
od / oc græd bitterlige.

S: Peders
Penitentie.

Presterne
løge falske
vidne imod
Jhesum.

Men de ypperste Prester / oc de Eldste oc det gant-
ste Raad/ søgte falske Vidnesbyrd imod Jhesum/ paa
det de kunde komme hannem til døde/ oc de funde in-
tet / De alligeuel at der ginge mange falske Vidne
frem / men deris Vidnesbyrd komme icke offuer it.
Paa det sidste stode der op / oc traadde tu falske Vidne
frem / oc sagde falske vidne imod hannem / oc sagde :

De ugudel-
ge fornede
Guds Ord.

Vi hassue hørt at hand sagde / Jeg kand oc vil ned-
bryde den Guds Tempel / som er giort met Hender/
oc inden tre dage bygge en anden / som icke er giort
met Hender. De deris Vidnesbyrd komme icke end-
nu offuer it.

De den ypperste Prest stod op iblant dem/ oc spur-
de Jhesum at / oc sagde: Suarer du intet til det/ som
disse vidne imod dig : Men Jhesus tagde stille/oc sua-
rede intet.

Christi be-
friendelse om
sin person.

Da spurde den ypperste Prest hannem atter at/
oc sagde til hannem: Est du Christus den velsignedis
Søn : Jeg besuer dig ved den leffuendis Gud / at du
siger oss/ om du est Christus Guds Søn. Jhesus
sagde: Du siger det / Jeg er : Dog siger ieg eder / Nu
her effter skal det skee/ at i skulle see Menniskens Søn
side hos krafftens høyre Haand / oc komme i Him-
melens skyer. Da sonderreff den ypperste Prest sine
Klæder/

Klæder / oc sagde : Hand bespaattede Gud / Huad
haffue wi lenger Vidnesbyrd behoff : See / nu haffue
i hørt hans Guds bespaattelse / huad thyctis eder ?
De firdømde hannem alle / oc sagde : Hand er skyl-
dig at dø.

Christus
fordømtes
aff de scrijft
Elaage.

Men de Mend / som hulde Jesum / bespaattede
hannem / oc spyttede vdi hans Ansiet / oc sloge han-
ne met knyttte Nessue / Men nogle andre skulte hans
Ansiet / oc sloge hannem i Ansietet / besynderlige Tie-
nerne / oc sagde : Spaa off Christe / huo er den der dig
slog : De mange andre bespaattelser de sagde imod
hannem.

Christus bes-
paattis off
uicspyttis oc
sloes af Pres-
terne oc Tie-
nerne.

Men om Morgen en forsamlede sig alle de ny-
perste Prester / Scrijffelaage oc Folkentis Eldste / oc
det gantste Raad / oc hulde it raad offuer Jesum / at
de kunde sla hannem ihuel / De de forde hannem hen
op saar deris Raad / oc sagde : Est du Christus ? Sig
off det. Hand sagde til dem : Siger ieg eder det / da tro
i det icke / Men atspør ieg eder / da siare i icke oc lade
mig dog icke løs. Derfaare / nu her effter skal Men-
niskens Son side hos Guds Kræfftis høyre Haand.
Da sagde de alle : Est du da Guds Son ? Hand sag-
de til dem : I siige det / thi ieg er. Da sagde de : Huad
haffue wi lenger Vidnesbyrd behoff : Wi haffue selff
hørt det aff hans Mund.

Presterne
anden for-
samling ved
Caipha hus.

Christi an-
den bekien-
delse om sin
Person.

Den gantste hob stod op oc bunde Jesum / oc
forde hannem bunden fra Caipha til Domhu-
set / oc antuordede Landzherren Pontio Pilato han-
nem / oc det vaar Aarle.

III.
Den tredie
part om
Christi vis-
ne i Raads-
huset oc i
Herodis
hus.

Christus
antvordis
Pilato.

Bb ij

Der

Christi pinis

Judas pen-
ninge oc vider
næst byt om
Christi næ-
stlydighed.

Der Judas som hannem forraadde saa det / at
hand vaar fordomt til dode / Da angrede hannem
det / oc hand bar de tredie Gølfpenninge til de ypperste
Prestes oc Eldste igien / oc sagde: Jeg gjorde ilde /
at ieg forraadde wstyldigt Blod. De sagde: Huad
kommer det oss ved? See du der til. De hand kaste
Gølfpenningene i Tempelen / skyndede sig der fra /
gick bort oc hengde sig self / oc brast mit i tu / De alt
hans Induaal vdueltis.

Judas straff.

Prestens
Pyenkalck
bed.

Men de ypperste Prestes toge Gølfpenningene /
oc sagde: Det somer sig icke at wi legge dem i Guds
kiste / Thi det er Blod Penninge.

Saa hulde de it Raad / oc kiøbte for de Gølfpenninge oc
wrettfærdige Løn en Pottemageris Ager / til at iorde Pillegri-
me vdi. Vedet er kundgiort saar alle dem / som bo i Jerusale-
m / saa at den samme Ager kaldis paa deris Maal Hakeldama / det er /
en Blodager / indtil paa denne dag. Da er fuldkommet /
det som sagt er ved Propheten Jeremias / der som hand siger:

Zach: 11.

De haffue taget tredie Gølfpenninge / der den
solde bleff betalet met / huilcken de kiøbte aff Israels
Born / De haffue giffuet dem for en Pottemageris Ager /
som HERRen befalede mig.

Joderne
hæflet oc
giffuet.

Men Joderne ginge icke i Domhuset / paa det
de skulde icke bliffue wrene / men maatte vde Paaske.
Da gick Pilatus vdi til dem / oc sagde: Huad flage-
maal fore i imod dette Menniske? De suarede oc
sagde til hannem: Vaare denne icke en Misdedere /
da haffde wi icke antuordet dig hannem. Da
sagde

sagde Pilatus til dem : Saa tage i hannem hen / oc
dommer hannem efter eders Lov. Da sagde Jo-
derne til hannem : Vi tørre ingen dræbe / Paa det
at Jhesu ord skulde fuldcommis som hand sagde /
der hand gaff tilkiende huilken Død hand skulde
dø.

Marb: 20.
Luc: 18.
Ioh: 12.

De de ypperste Prester oc de Eldste begynte at fla-
ge hart paa hannem / oc sagde : Denne finde wi / at
hand affuender Folket / oc forbiuder at giffue Kense-
ren Skat / oc siger : Hand er Christus en Konge. Da
gick Pilatus ind igien i Domhuset / oc kaldede Jhe-
sum / oc sagde til hannem : Est du Jøde Konge? Jhe-
sus suarede staaendis faar hannem: Taler du det aff
dig self / Eller hassue andre sagt dig det om mig? Pi-
latus suarede: Er ieg en Jøde? Dit Folk oc de ypper-
ste Prester antuordede dig mig : Huad hassuer du
giort? Jhesus suarede : Mit Rige er icke aff denne
Verden / Vaare mit Rige aff denne Verden / mine
Tienere skulde stride derfaare / at ieg skulde icke atuor-
dis Jøderne / Men nu er mit Rige icke der aff. Da
sagde Pilatus til hannem : Saa est du alligenel en
Konge? Jhesus suarede: Du siger det / Jeg er en Kon-
ge. Jeg er der til sødt oc kommen i Verden / at ieg
skal vidne Sandhed : Huo som er aff Sandhed
hand horer min Røst. Pilatus siger til hannem:
Huad er Sandhed?

Jødernes
siste Klav
gemaal.

Christi be-
kendelse om
sit Rige.

Huad Chris-
tus er for
en Konge.

De der hand dette sagde / gick hand vd til Jøder-
ne igien / oc siger til dem : Jeg finder ingen skyld i det-
te Menneske. De der de ypperste Prester oc Eldste
flagede paa hannem / da suarede hand intet. Da

Pilati første
vidnesbyrd
om Christi
uskyldighed

B b iij

spurde

Christi pinis

spurde Pilatus hannem atter at/ oc sagde : Suarer du intet? See huor hart de beflage dig? Hører du icke? De hand suarede hannem icke til it ord/ Saa at Landzherren oc forundrede sig saare.

Hand skal
til obenda
xel/guactige
flagemaal/
oc befale
Dud sagen.

Men de hulde ved/ oc sagde: Hand haffuer op-
rørt Folket / der met at hand haffuer lært hid oc did i
alt det Jødiske Land / oc begynte i Galilea / hid ind-
til.

Christus sen-
des til Herod-
em.

Men der Pilatus hørde Galileam/ spurde hand
om hand vaar aff Galilea? Oc der hand fornam at
hand vaar vnder Herodis Offrigthed / da forsende
hand hannem til Herodes/ som vaar oc i Jerusalem
vdi samme dage.

Hand skal
icke faste
Perler for
Guld.

Der Herodes saa Jhesum / bleff hand meget
glad/ thi hand haffde gierne lenge siden seet hannem/
Thi hand haffde hørt meget om hannem / oc haabe-
dis at skulde see it Tegen aff hannem. De hand spur-
de hannem i mange maade/ Men hand suarede han-
nem intet. Oc de ypperste Prester oc Scriffflaage
stode oc flagede hart paa hannem. Men Herodes
met sine Hofffinder foractedede oc bespaattede hannem/
hengde it huiit Klæde om hannem / oc sende hannem
til Pilatum igien. Paa den dag bleffue Pilatus oc
Herodes Venner met huer andre / Thi de vaare for
huer andris Fiender.

Herodes oc
hans Hoff-
finder be-
spaatte Chri-
stum.

Pilati andet
vidnesbyrd
om Christi
uhyldighed.

Men Pilatus kaldede de ypperste Prester / oc de
Offuerste oc Folket tilsammen / oc sagde til dem : I
haffue ført dette Menniske til mig / som den der om-
uender Folket / Oc see / Jeg haffuer forhørt hannem
for eder/ oc finder ingen aff de sager hos dette Mennis-
ke/ som

ste/ som i skyldte hannem for/ Herodes ick heller/ Thi
ieg sende eder til hannem/ De see/ mand haffuer intet
ført hannem paa/ som hand bør at dø saar. Dersaa-
re vil ieg straffe hannem/ oc lade hannem løs.

Herodes
vidnesbyrd
om Christi
uistylighed.

Men paa Høytiden / skulde Landzherren effter
Høytidens sæduane / giffue Folket en Fange løs/
huilken de begerede / De hand haffde paa den tid en
Fange/ en besynderlig saar andre/ en Misdedere oc en
Mordere som hed Barrabas / Huilken som met de
Oprøriske vaar fast i Fængsel / som haffde gjort it
Mord vdi it oprør i Staden / De Folket gick op / oc
bad / at hand vilde giøre som hand pleyde. De der de
vaare forsamlede/ sagde Pilatus til dem: I haffue en
sæduane / at ieg skal giffue eder en løs om Paasken/
huilken villet at ieg skal giffue eder løs/ Barrabam/
eller Ihesum Jøde Konge? Som kaldis Christus?
Thi hand viste vel / at de ypperste Prester haffde ant-
uordet hannem hen aff Had.

Pilatus sa-
te Ihesum
paa Baren
med en obent
bare Klor
dare.

De der (Pilatus) hand sad paa Domstolen/ stic-
kede hans Hustru bud til hannem/ oc lod hannem si-
ge: Befatte dig intet met denne Ketsfærdige / Jeg
haffuer lidt meget i dag vdi drømme saar hans
skyld.

Pilatus hustru
es vidnesbyrd
om Christi
uistylighed.

Men de ypperste Prester oc de Eldste toge Folket
met Ord / at de skulde bede om Barrabas / oc aff-
liffue Ihesum Da suarede nu Landzherren / oc
sagde til dem: Huilken villet at ieg skal giffue eder
løs aff disse to. Da raabte den gantste hob/ oc sag-
de: Bort met denne / oc giff oss Barrabam løs.
Da raabte Pilatus atter til dem / oc vilde lade

B h iij

Ihesum

Christi pinis

Pilati tredje
vidne om
Christi uskyldighed.

Jhesum løs oc sagde : Huad skal ieg da giøre met Jesu / om huilken der sigis hand er Christus ? Men de robte alle oc sagde : Kaarsfeste / Kaarsfeste hannem. Da sagde hand tredje gang til dem : Huad ont haffuer da denne gjort ? Jeg finder ingen dødelig sag met hannem / Derfaare vil ieg straffe hannem oc lade hannem løs. Men de skrege end meget mere oc sagde : Kaarsfeste hannem met stort skrig / oc begerede at hand skulde kaarsfestis / Oc deris oc de ypperste Presters skrig fik offuerhaand.

Christus
hudstrygis.

Christus
Kronis bespættis oc
offuerspyttis.

Da tog Pilatus Jhesum oc lod hudstrynge hannem. Men Landzherrens Stridzmend toge Jhesum til sig i Dombuset / oc forsamlede til hannem den gantste Skare / Oc de forde hannem aff / oc hengde en Purpur Kaabe om hannem / oc flættede en Torne Krone / oc sætte hende paa hans Hoffuet / oc it Ror i hans høyre Haand / Oc boyde Knæene saar hannem / oc spaattede hannem / oc begynte at hilse hannem / oc sagde : Hil vere du fiære Gode Konge. Oc de gaffue hannem kindheste / oc de spyttte paa hannem / oc toge Roret oc sloge hans Hoffuet der met / oc fulde paa Knæ / oc tilbade hannem.

Pilati fjerde
vidne om
Christi uskyldighed.

Da gick Pilatus vd igien / oc sagde til dem : Seer / Jeg leder hannem hid vd til eder / at i skulle vride at ieg finder ingen skyld met hannem. Saa gick Jhesus vd / oc bar en Torne Krone oc Purpur Klæde. Oc hand siger til dem : See huilket Menniske. Der de ypperste Prestes oc Tienerne saae hannem / robte de oc sagde : Kaarsfeste / Kaarsfeste hannem.
Pilatus

Pilatus siger til dem: Tage i hannem hen / oc faars
feste hannem / Thi ieg finder ingen skyld i hannem.
Joderne suarede hannem: Wi haffue en Løw / oc
effter den Løw skal hand dø / Thi hand haffuer gjort
sig selft til Guds Son.

Pilatus sente
vidne om
Christi an-
skyldigheds.

Leuit 24.
om Guds
bespøttelse.

Der Pilatus hørde det Ord / fryetede hand sig
end mere / Oc hand gik ind igien i Domhuset / oc si-
ger til Jhesum: Hueden est du? Men Jhesus gaff
hannem intet Svar. Da sagde Pilatus til han-
nem: Taler du icke med mig? Veedst du icke / at ieg
haffuer mact at faarsfeste dig / oc at ieg haffuer
mact at giffue dig løs? Jhesus suarede: Du haffde in-
gen mact offuer mig / der som hun icke vaare giffuen
dig her offuen ned. Derfaare / den som antuordede
mig dig / hand haffuer større Synd. Der effter tenck-
te Pilatus paa / huorledis hand kunde lade hannem
løs. Men Joderne raabte oc sagde: Fader du denne
løs / da est icke Kaysersens Ben / Thi huo sig gjør til
Konge hand er imod Kayseren.

Offrigheds
mact er her
offuen aff

Der Pilatus hørde det Ord / ledde hand Jhe-
sum ud / oc satte sig paa Domstolen / paa den Sted
som kaldis Stenlagd / Men paa Ebraiske Gabbat-
tha. Oc det vaare Beredelsens dag i Paaske / ved
den siette time / Oc hand siger til Joderne: Seer / det
er eders Konge. Men de raabte: Bort / bort med han-
nem / faarsfest hannem. Pilatus siger til dem:
Skal ieg faarsfeste eders Konge? De ypperste
Prester suarede: Wi haffue ingen Konge uden Kay-
seren.

Christus led-
dis for Doms-
stolen.

Der

Christi pinis

Christus vdi
lms.
pilatus siere
vidnesbyrd
om Christi
wskyldighed.

Barrabas
ledis lss oc
oc Christus
dains.

Leuit 16.
Om den lss
bige Buck.

IIII.

Den fier-
de part
om Christi
pine paa
Kaarsset.
Christus vdi
ledis oc bar
sit Kaars.

Alle Christe
ne skulle baa-
re Kaarsset
niet Christo.

Christi Pre-
diken til
Quinderne.

Der Pilatus saa/at hand beskaffede intet/Men
at der bleff it meget større Bulder/hand vilde dog gi-
re Folket skyldigt/De Pilatus domde at deris begering
skulde skee / Da tog hand Vand oc toede Henderne
saar Folket / oc sagde : Jeg er wskyldig i denne ret-
færdigis Blod / Seer i til. Da suarede det gantske
Folk/ oc sagde: Hans Blod komme offuer oss oc off-
uer vore Børn.

Da gaff hand dem Barrabam lss/ som vaar
fast i fengsel for Oprør oc Mord skyld/om huilcken de
bade. Men Jesum lod hand hudstrynge oc bespaatte/
oc fiek hannem hen effter deris villie oc beger at kaars-
festis.

Da toge Stridzmenene Jhesum / oc forde han-
nem aff Purpuret / oc forde hannem i sine egne
Klæder/oc forde hannem bort / at de skulde kaarsfeste
hannem/ oc hand bar sit Kaars. De der de ginge vd/
paafunde de it Menniske der giek frem / som hed Si-
mon aff Cirene / som kom aff Marcken / huilcken der
vaar Alexandri oc Ruffi Fader / hannem tvingde
de til / at hand bar hannem Kaarsset / oc de lagde
Kaarsset paa hannem / at hand bar det effter Jhe-
sum.

De der fulde en stor hob Folk oc Quinder effter
hannem/ som ynckelige flagede oc begræde hannem :
Men Jesus vende sig om til dem/oc sagde : I Døttre
aff Jerusalem / græder icke offuer mig / Men græder
offuer eder selff/ oc offuer eders Børn. Thi see/ Den
tid skal komme/i huilcken mand skal sige : Salige ere
de w

skal sige : Salige ere de ivfructsommelige / oc de Liff
som icke fødte / oc de Bryst som icke gaffue di. Da
skulle de begynde at sige til Biergene : Falder offuer
oss/ Oc til Høyene : Skiuler oss: Thi at gjør mand det
met it grønt Træ / huad vil bliffue met det tørre.

Der bleffue oc to andre Misdedere forde bort /
at de skulde affliffuis met hannem. Oc de forde han-
nem til den Sted som kaldis paa Ebraiske Golga-
tha / det er vdlagt Hoffuetpande sted / oc de gaffue
hannem Edicke/eller Myrrha at dricke i Vin/blandet
met Galde / Oc der hand smagede det vilde hand icke
dricke / Oc de kaarsfeste hannem paa den sted som
kaldis Golgatha / oc de to Misdedere met hannem/
Den ene ved den høyre / oc den anden ved den venstre
side / Oc Ihesum mit imellem. Da bleff Scrifften
fuldkommen / som siger : Hand er regnet iblant Mis-
dedere. Oc det vaar paa den tredie time der de Kaars-
feste hannem/ Oc Ihesus sagde : Fader/ forlad dem/
Thi de vide icke huad de gjøre.

Christus
stendis met
Edicke oc
Galde.

Christus
kaarsfestis.

Esa: 53.

Christi
første ord
paa Kaars-
fest.

pilati siuen
de Vidnes
byrd om
Christi wo
skyldighed.

Da screff Pilatus en Offuerscrifte/offuen offuer
hans Hoffuet / huad skyld mand gaff hannem / oc
Aarsagen til hans Dod/ oc sætte hende paa Kaarsset/
oc der vaar screffuet : Ihesus aff Nazareth Jøde kon-
ge. Denne Offuerscrifte læste mange Jøder / Thi
steden vaar nær hos Staden / som Ihesus er kaars-
fest. Oc det vaar screffuet paa Ebraiske/ Gredske oc
Latinske maal. Da sagde Jødernis ypperste Prester
til Pilatum : Scriff icke Jøde Konge/ Men at hand
sagde / Jeg er Jøde Konge. Pilatus suarede : Det
som Jeg screff/ det screff Jeg.

De

Christi pinis

Christi Klæder
der skiffte.

psal : 22.

Christi ans
der ord paa
Kaarssæt.

Christus bes
spaatte aff
alle efter
hand er
Kaarssæt.

De Stridzmendene/ der de haaffde kaarsseft Jesum/ toge de hans Klæder/ oc gjorde fire parte/ huer Stridzmand en part / der til oc saa Kiortelen / Men Kiortelen vaar knyt / tuindet fra offuerst / oc slæt i giennem. Da sagde de til huer andre: Lader oss icke dele hannem/Men kaste Laad der om hues hand skal vere. Paa det Scrifften skulde fuldkommiss som siger: De skiffte mine Klæder iblant sig / oc kaste Laad om min Kiortel. De de sade der / oc toge vare paa hannem. Dette gjorde Stridzmendene. De Folket stod oc saae der paa.

De der stod hos Ihesu Kaarss hans Moder/De hans Moders Syster/Maria Cleophas Hustru/ oc Maria Magdalene. Der nu Ihesus saa sin Moder / oc den Discipel staa der hos / som hand haaffde færr/ da siger hand til sin Moder: Quinde/ see/ det er din Son. Der effter siger hand til Discipelen: See/ det er din Moder. De fra den time tog Discipelen hende til sig.

Men de som der ginge frem bespaattede hannem/ oc røste deris Hoffuet/ oc sagde: Tui dig/ huor deylige nedbryder du Templen/ oc opbygger den i tre dage / Hielp dig nu selff / Est du Guds Son / da stig hid ned aff Kaarssæt. Lige saa spaattede oc saa de ypperste Prestier hannem iblant huer andre met de Scriffteflaage oc Eldste oc Folket / oc sagde: Hand haaffuer hiolpet andre / oc kand icke hielp sig selff / Er hand Christus oc Israels Konge / den Guds vduaalde/ da hielp sig selff / oc stige sig nu ned aff Kaarssæt saa wi see der paa/saa ville wi tro hannem: Hand forlod sig

paa Gud / hand frelse hannem nu om hand haffuer
lyst til hannem: Thi hand sagde: Jeg er Guds Son.
Lige saa forhaandede ogsaa Røffuerne hannem / som
vaare faarsfeste met hannem. Der bespaattede oc
Stridzmendene hannem / traadde til hannem oc ba-
re hannem Edicke / oc sagde: Est du Jøde Konge / da
hielp dig selff.

Men en aff Misdederne som vaare hengde / be-
spaattede hannem oc sagde: Est du Christus / da hielp
dig selff oc off. Da suarede den anden / straffede han-
nem oc sagde: Frycter du dig ogsaa ike saar Gud:
Du som dog est i lige Fordømmelse / De sandelige wi ere
tilbørlige der vdi / Thi wi saa det vore Gjerninger
forstyldede / Men denne handlede intet wiskeligst.
De hand sagde til Jhesum: Hæere / tenck paa mig /
naar du kommer i dit Rige. De Jhesus sagde til
hannem: Sandelige ieg siger dig / I dag skal du vere
met mig i Paradis.

De der det vaar ved den siette time / bleff it Mørck
offuer det gantste Land / indtil ved den niende time /
De Solen miste sit skin / De ved den niende time raab-
te Jhesus høyt / oc sagde: Eli / Eli / Lama Asabthani:
Det er vdlagt: Min Gud / min Gud / huorfaare haff-
uer du forlat mig? De nogle som stode der hos / der de
det hørde / sagde de: See / hand kalder paa Elias. Der
effter som Jhesus viste at alting vaar nu fuldkom-
men / at Scrifften skulde fuldkommis / siger hand:
Mig tørster. Der stod it kar fult aff Edicke / De strax
løben aff dem hen / tog en Cuamp / oc fylte hannem
met Edicke oc Jsep / oc stæck hannem paa it Ror / oc

Ec

hølt

Den ene
Røffuer
paattede
Christum.

Den anden
Røffuers
penitence oc
bekendelse /
oc vidne om
Christi wi
skyldighed.

Røffuerens
Dø.

Christi tres
die ord paa
Aarsset.

Formidels
se vnd. Ma-
turen vidne
om Christi
wyl yldig-
hed.

Christi siets
de ord.

Psal: 22.

Christi Aam-
delige pine
paa Aarsset.

Christi fem-
te ord.

Christi pinis

hølt hannem det der til Munden / oc gaff hamtem
dricke / oc sagde met de andre : Hølt / lader oss see om
Elias kommer oc tager hannem ned. Der Jhesus
haffde nu taget Edicken / sagde hand : Det er fuldkom-
met. Oc Jhesus raabte atter høyt / oc sagde : Fader /
Jeg befaler min Aand i dine Hender / Oc som hand
det sagde / høyde hand Hoffuedet oc vdgaff hand sin
Aand.

Christi staa-
end.

Christi staa-
ende ord paa
Aand.

Tegn eff-
ter Christi
Død som
ere vidne
om hans
vstyldig-
hed.

Jesuists
mandens be-
kendelse om
Christi v-
styldighed.

SE see / Forhenget i Templet reffnede i tu stycker.
fra det øffuerste til det naderste / oc Jorden beffue.
de / oc Stenene brøste sonder / oc Graffuene lode sig op /
oc der stode mange Helligens legeme op som soffue /
oc ginge aff Graffuene effter hans Opstandelse / oc
komme i den hellige Stad / oc obenbaredis saar man-
ge. Men Hoffuismanden / som stod der hos tuert
øffuer fra hannem / oc de som vaare hos hannem / oc
beuarede Jhesum / der de saae at hand vdgaff Aan-
den met saadant raab / oc saae det Jordstøt / oc huad
der stode / da forfærdedis de saare / oc prisede Gud / oc
sagde : Sandelige / denne vaar it retfærdigt Mennis-
ke / oc Guds Son. Oc alt det Folk som der vaar
hos oc saae til / der de saae det som stode / sloge de sig
for deris Bryst / oc vende tilbage igien. Oc alle hans
Tilhengere stode langt borte / oc mange Quinder som
effterfulde hannem aff Galilea oc saae alt dette /
Blant huilcke vaar Maria Magdalena / oc Maria
den lille Jacobs oc Joses Moder / oc Salome Zebe-
dei Børns Moder / som oc haffde effterfuld oc tiene
hannem der hand vaar i Galilea / oc mange an-
dre /

dre / som vaare gangne op til Jerusalem met hannem.

Men Joderne / effterdi at det vaar Beredelsens dag / at deris Legeme skulde icke bliffue paa Kaarsfest Sabbathen offuer (Thi den samme Sabbaths dag vaar stor) da bade de Pilatum / at deris Been maatte brydis / oc tagis aff. Da komme Stridzmendene oc brode Benene paa den Første / oc den Anden / som vaar kaarsfest met hannem. Men der de komme til Jhesum / oc de saae / at hand vaar allerede død / brode de icke hans Been / Men en aff Stridzmendene obnede hans Side met it Spiid / oc strax gief der Blod oc Vand vd. De den som det haffuer seet / hand vidnede det / oc hans vidnesbyrd er sant / De den samme veed at hand siger Sandhed / paa det i oc skulde tro. Thi dette skeede at Scrifften skulde fuldkomnis : I skulde icke sonderbryde noget Been paa hannem. De atter siger en anden Scrift : De skulde see i huilcken de stunge.

Benene skulde
brydes paa
Kaarsfest.

Christi Side
opstingis
met it Spiid.

Exod : 12.

Zach : 12.

Men der effter om Aftenen / effterdi at det vaar Beredelsis dagen / huilcken der er for Sabbathen / da kom en rig Mand / Joseph aff Joderns Stad Arimathia / en god retfærdig ærlig Raadmand / der icke haffde samtyct i deris raad oc handel / huilcken som oc ventede Guds rige / som vaar en aff Jhesu Disciple / dog lønlige / thi hand fryctede Joderne / hand dristede sig til / oc gief ind til Pilatum oc bad hannem / at hand maatte tage Jhesu Legeme aff : Da forundrede Pilatus sig / at hand vaar allerede død.

V.
Den femte
part om
Christi be-
graffuelse.

De hemelige
oc sygkelige
Christne ere
in de beste /
naar der gield
der / som wi
hee see paa
Joseph oc
Nicolaud.

Et ij

De

Christi pinis

De hand faldede Hoffuismanden/oc spurde hannem
at / om hand haffde veret lenge død. De der hand
formerecke det aff Hoffuismanden/da gaff hand Jo-
seph Jhesu Legeme / oc besoele at mand skulde antuor-
de hannem det. De Joseph klobte it Linflæde.

Nicodemus.
Ioh : 3.

Der kom ogsaa Nicodemus / som før vaar kommen
til JHESUM om Natten/oc bar Myrrhe oc Aloes
sammen blandede/hen ved hundrede Pund. Da toge
de Jhesu Legeme som vaar nedtaget / oc suobte det i
it rent Linflæde / oc bunde det med Linde flæder med
dyrebar Salue/som Jøderne pleyede at begraffue.

Adam faldt
oc bleff op-
reist i en
Gravue.
Christus
fangis/ber-
graffuis oc
opstaar i en
Gravue.

Der vaar ogsaa hos paa den sted som hand bleff
laarsfest / en Brtegaard / oc i Brtegaarden en ny
Grav / som vaar Josephs / huilken hand haffde la-
det hugge i en Sten/i huilken der vaar aldrig nogen
lagd/ Der lagde de Jhesum hen/ for Jøderne Bered-
delsis dag skyld / oc Sabbathen gik paa / effterdi at
Gravuen vaar nær / De de velte en stor Sten saar
Dorren paa Gravuen oc ginge bort. Men Maria
Magdalena vaar der oc den anden Maria Joses/
de satte sig tuert offuer fra Gravuen med de andre
Quinder / som vaare komne med hannem aff Gali-
lea / oc saae til / huor hen oc huorledis hans Legeme
bleff lagd. De de vende dem tilbage / oc beredde dy-
rebare Brter oc Salue / oc Sabbathen offuer vaare
de stille effter Looven.

Phariseens
temmelige
had imod
Christum.

Den anden dag / som følger effter Beredelsens
dagen/komme de ypperste Presten oc Phariseer endree-
telige til Pilatum/ oc sagde: Herre/ Vi komme ihu/
at den

at denne Bedragere sagde / der hand end leffde : Jeg vil effter tre dage opstaa. Befal derfaare / at mand foruarer Græssuen / indtil den tredie dag / Paa det hans Disciple skulle icke komme oc stiele hannem / oc siige til Folket / Hand er opstaaen fra de døde / Oc det sidste bedregeri skal bliffue verre end det første. Pila- tus sagde til dem : Der hæfue i Vætere / gaar hen / oc foruarer som i vide. De ginge hen / oc foruarede Græssuen met Vætere / oc beseglede Stenen.

Christi græssuen
foruaris oc
beseglis.

En kaart Forklaring paa denne Historie.

Efterdi at der er ingen gierning til vdi Ver- den som mand mere maa forundre sig paa / end det der skeede i vor Gienløsning / som er / vor kiere HERRIS oc Frelseris Jesu Christi Død oc Pine / effter som S. Peters Ord lunde / vdi den første Epistels første Capittel.

Christi død
oc pine er
det første
vnder i Ver-
den er.
L. Pet. 1.

Jere icke igienløste met forfengeligt Sølf eller Guld / men met Christi dyrebare Blod / som met it wskyl- digt oc wbesmittet Lams : Da hør off kiere Brødre oc Syn- stre met all flid at legge vind paa / at wi kunde vel lære denne vnderli- ge giernings historie / besynderlige effterdi at hun commendis oc besa- lis off i vor christelige Trois Artickle / huor wi bekiende at wi tro paa Jesum Christum Guds eniste Søn vor Herre / som er pint vnder Pon- tio Pilato / kaarsfest / død oc begræssuen etc. De dette skulle wi lære for den endelige Sags skyld / at Troen kand aff historiens kundskaff opuekis i oss / formedelst den helliglands Forarbeydelse : Huor det skal da vist efftersølge / at denne vnderlige giernings nytte oc gaffn skal oesaa recke til oss. Men paa det at wi diss beskedeligere oc klarli- gere kunde tale om denne vnderlige gierning / Da vil ieg stiftede den gantske Lærdom om Christi Pine i tre Artickler / som ere :

Den Første.

I huor mange maade Christus bleff pint.

Den Anden.

Huor dyrebare oc værdig Christi pine vaar saar Gud / Oc huad nytte oc gaffn wi hæfue der aff.

E c iij

Den

Christi pine

Den Tredie.

Huorledis wi gudelige/ oss til Salighed/ skulle bettraete vor
HChris Christi Død oc Pine.

Om den Første.

Christus
blef pnt i
tinde maat
de.

Bsterdi at wi haffde syndet baade met Lege-
me oc Siæl/ da burde der at skee betalning for begge/ baa-
de for Legemens oc Siælens Synder/ Derfaare leed vor
Herre Jesus Christus baade vduaartis paa Legemet/ oc
induaartis paa Siælen : Huorfaare ieg vil tale om begge slags
Christi pine/ som hand leed paa Legeme oc Siæl.

1.
Christi ind
uaartis pi
ne.

2.
Psal : 22.

Psal : 18.

2.

HBad hand leed induaartis vdi sin Siæl / giffuer
hand selff tilkiende baade met Ord oc Gacter. Met Ord giff-
uer hand det tilkiende i det hand siger i Brtegaarden : Min Siæl
er bedrossuet indtil Døden. De paa Kaarset sagde hand :
Min Gud / min Gud/ Huorfaare haffuer du forlaet
mig ? Hid horer oc saa Kong Davids Prophetie om Christo/ som
saa liuder : Hellsuedis Baand omspente mig. det er/ Jeg
lider offuermaade stor pine oc plage. Men Gacter oc Tegn giffuer
hand sin Sorge tilkiende hos Lazari Graff / som Johannes scriff-
uer i sit ellefte Cap : De distigeste i Haffuen. Hos Lazari Graff/ 1.
sorgede hand oc vaar bedrossuet / der hand betenckte Dieffuelens
Tiranni mod Mennekens kion / oc Mennekens kions Wselhed oc
Alendighed : Fordi all den induaartis Jammer oc hiertesorge som
Christus leed i tretten oc tiue Aar / indtil hand døde/ er altsammen
en part aff den Pine der hand/ som er Guds Søn/ leed for vor skyld. 2.
Vdi Haffuen giffuer hand oc saa met Gacter oc Tegn/ met rystelse oc
bessren tilkiende/ at hand vaar meget sorgesuld oc bedrossuet/ saa at
hand aff stor banghed oc hiertesorge suetis blodige Taare. Det er
vel naturligt at it Mennecke græder/ oc end oc saa stundem suedis aff
Banghed oc Sorge : Men der vaar aldrig nogen til/ som aff bang-
hed oc Sorge suetis blodig Sued : Fordi intet Mennecke kand lide
oc taale saa stor Hiertesorge.

Utsittige
Aarsaage
til Christi
banghed.

DEr som i nu ville spørge at / huad sager der vaare til saadan off-
uermaade stor Sorge/ da skulle i vide at der vaar icke en eneste
Aarsage til/ men mange/ aff huilcke disse ere de besynderligste.

Den

Den første Marsage vaar / at hand betenckte Dieffuelens Ti
kanni imod det gantste menmiskelige Kion / oc den store Jammer oc
alendighed / som alle Meniske ere vndergiffne oc plagis met / for
deris Synds skyld / at de fulde fra Gud.

1.
Dieffuelens
Tiranni.

Den anden Marsage vaar / at hand ihukom oc betenckte Guds
vrede / huilcken hand skulde taale oc bare / for vore Synders skyld
som hand haaffde taget paa sig. Thi endog at hand vaar fri for all
Synd / saa tog hand dog skylden til sig for all den gantste Verdens
Synder. Huorfaare at S. Hans Baptista siger: Guds Lam
borttager / det er / hand bær paa sit Legeme / alle Verdens
Synder. Derfaare fornam oc fødte Guds Son visselige sin
Faders vrede: Huilcken soelse der opuacte saadan en stor Hiertesor-
ge i hans allerhelligste Siæl / at hand suette Blod.

2.
Guds vrede.

Iohan: 1.

Den tredje Marsage vaar / at hand betenckte den suare pine som
hand saa at hannem faarestod / huilcken hand skulde lide paa sit al-
lerhelligste Legeme / strax om dagen der næst effter / Oc der hos den
suare forhaanelse / forsmædelse oc spaat hannem skulde offuergaa.

3.
Den suare
pine oc spaat
hannem saa
restod.

Den fjerde sag vaar / at hand betenckte den store wtacknemmes-
lighed som den største part i Verden skulde beuise hannem. Thi hand
saa vel / at mange Bise / mange Mechtige oc andre flere / skulde aldelis
foracte oc forsmæe denne hans Pine / som hand haaffde taget paa sig
til at igienløse dem met: Ja de skulde forfølge hannem oc alle hans.
Hand saa oc saa at den største part aff dem som bære Christinis
naffn / skulde icke vere ret Christne til gaffn / De skulde met deris syn-
der oc grossue laster beroffue sig selff det mytte oc gaffn de skulde haaff-
ue aff denne hans store Belgierning / saa at de icke skulde bliffue der
vdi deelactige. Disse fire Marsager opuacte den store Banghed oc
Sorge vdi Christi Hierte.

4.
Meniskens
store wtack-
nemmelige-
hed.

Denne vor Herris Christi Banghed oc Hiertesorge skulle wi
oc saa aluerlige betencke / paa det at wi kunde opueckis til Troen oc
Gudelighed / saa at wi icke omkomme oc sorderffuis met den wtack-
nemmelige Verden. Dette maa nu vere sagt om Christi induaar-
tis pine paa Siælen: Nu vil ieg oc saa noget tale om hans vduaar-
tis pine paa Legemet.

Lærdom hær
aff.

Endog at Christi legemlige Pine begyntis strax i
Krubben / der hand vaar nys fødte til Verden / den tid hans
Moder icke kunde saa rom i Giestherbergene / oc hand vdgaff strax
sit Blod i Omstærellen / otende dagen effter sin Fødsel oc leed siden

11.
Christi vda-
uartsis pine.

E c iiii

daglige

Christi pinis

Christus
pinis sin
ganste
Lissa tid.

daglige dags stor legemlig Pine / Nøde og Arbejde indtil den tid
hand bleff it Offer paa Kaarssens Altere / og døde for vor Skyld :
Saa kaldis dog alligeuel det besynderlige hans Pine som hand leed
sidst paa Langfred ag / om huilken ieg vil nu tale. De endog at huer
kand vel lattelige forstaa aff historien som ieg nu oplaste / i huor saa
re mange maade Christus bleff pint og plaget / paa sit allerhelligste
Legeme / Saa vil ieg dog kaartelige i en Sum sammenfatte det som
i Historien er videlige bescreffuet / og det skifte efter de atskillige steder
som Christus leed paa. De ere Stederne disse efftersølgendis. Hassu-
en / Caipha hus / Presternis mode og forsamling / Herodis gaard /
Domhuset / og Golgatha / det er den sted vden for Byen / der som
Køffuere og Mordere bleffue affliffuede.

1.
Hassuen

Huad leed hand i Hassuen? Hand bleff forraadt met en Kyss /
Tienere og Krigsfolcket legge Hender paa hannem / De fange og
binde hannem / Hand ledis hen som en Tiuff og Køffuere / De der for-
lade alle hans Disciple hannem.

2.
Caipha hus.

Huad leed hand i Caipha hus? Hand bespaattis / Der bær-
is falske Vidnesbyrd imod hannem / Hand forhaanis og bestemmis /
De hannem giffuis it Mundslag aff Bispen tiener.

3.
Paa Prestes
moder.

Huad lider hand paa Prestemoden? Hand besuaris og bemø-
dis met falske Vidne / Hand bespaattis / Der spyttis i hans Ansigt /
Hand saar mange Mundslag og Kindhesse / Der bindis for hans
Byen / De sla hannem ved Byen / og bede hannem spaa huo der
slog hannem.

4.
Paa Kong
Herodis
gaard.

Huad lider hand paa Herodis gaard? Der lider hand spaa
og forhaanelse aff den Tiran Herodes / og aff alle hans Hoffsinde-
re og Tienere / De til diss ydermere vidunder og allerstørst forsmadel-
se / isoris Iesus it hult Klæde / og der met sender Herodes hannem
hiem igien til Pilatum.

5.
Paa Raad-
huset.

Huad lider hand paa Domhuset? Der anlagis hand / Der
foris falske vidne imod hannem / Der offuerstrigis hand og begeris
at hand skal kaarsfestis / Hand hudstrygis / Pilati tiener og Krigs-
folcket føre hannem i en Purpur Kaabe / hannem til diss større for-
smadelse / Der sattis en Tørne Krone paa hans Hoffuet / Hannem
giffuis it Rør vdi sin høyre Haand / De bøye Knæ for hannem aff
spaat / og sigte haanlige til hannem : Hil vere du kiere Jøde Konge /
Der spyttis i hans Ansigt / Hannem giffuis mange Mundslag / De
sla hannem paa sit hellige Hoffuet met Rør og Rieppe / De paa det
sidste dømis hand effter Presternis og det gantste Folckis begering /
til at kaarsfeste / huilket vaar den allerforsmadeligste / og forac-
taste Død hos det Folk.

Huad

Huad lider hand effter at hand er dømt? Kaarsset som hand skal henge paa/det leggis paa hans Skuldre/Hand kaarssetus nogen og blodig imellem to Koffuere/saa som den der skulde vere den allerstemmiste Misdoedere og alle Skalkis Mestere/Der hand nu er kaarsset stænkter de hannem Mirrhe og Edicke/blandet met Galde/De paa det sidste dør hand i denne suare pine/og giffuer sin Aand op. Her aff kunde wi see huilken en suar og haard pine Guds Søn vor HERR Ihesus Christus haaffuer lidt for vor skyld.

6.
paa Kaars
set.

MEN huad skal denne suare Christi Pine giffue oss at betencke? Sandelige hun skal paaminde oss om mange stycker/og besynderlige disse fire stycker.

Huad wi
her aff skul
le lære.

Først see wi her/huor stor Guds Brede er imod Synden/ Thi vor Synd haaffuer saaledis opnaet Guds Brede/ at hun kunde icke stillis eller sonis / vden ved Guds Søn/ som anammede Menniskelig natur/ gick vdi vor sted/ og fuldkom Guds Retfærdighed.

1.
Guds brede
imod Synde.

Sor det andet see wi her huilken en slem ting Synden er: Thi effter som Skylden og broden er til/saa pleyer Straffen ogsaa at vere. En Koffuere og Mordere straffis met Steyle og Hiul/ En Tiuff met Galie og Reb/ En Mandrabere met Suerd/ Et Barn som forseer sig straffis met Rijs/ Men Guds Søn maa lide saadan en død som baade vaar den aller forsmædeligste saar Mennikken/ De vaar forbandet aff Gud i Louen/ Huor met der giffuis tilkiende/ huilken en værstyggelig ting Synden er saar Guds Ansiet.

2.
Syndens
slemhed.

Deut: 21.
Gallat: 3.

Sor det tredie haaffue wi her at ansee/ huor saare Guds Søn haaffuer ydmiget sig/ at hand fornædrede sig vnder alle Creatur: Met huilken sin fornædring hand giffuer sin Kierlighed tilkiende mod det menniskelige Kion/ for hues Gienløsnings skyld hand leed saa saare meget.

3.
Guds Søn
fornædring.

Sor det fjerde see wi her/ Ioderis gruelige og vsmættelige Had og Affuind/ imod deris Frelser som dem vaar sent. Endog at her skede intet vden Guds vilie og raad: Thi Christi pine er langt tilforn forkyndet ved Guds hellige Propheter/ baade met Sigurer og foruiddende/ og met klare ord/ som S: Peder siger/ i sin første Epistels første Capit: Dog gjorde Ioderne icke dette i den mening/ at de der met vilde fuldkomme Guds vilie/ men at de kunde mætte deris Affuind/ og heffue deris Harm. Fordi saadan er Verdens natur/ at hun altid legger vind paa at omkomme og tage dem aff Benen/ som noget hart og aluerlige straffe Synden/ paa det at hun maa met diff større frihed/ og diff tryggeligere leffue hen i Synden. Dette maa vere kaartelige sagt om den første Artickel.

4.
Ioderis
Had og Affuind
imod Christum.

Verden vil
icke vere
stroffer.

Om

Christi pinis
Om den Anden.

Ihaffue nu seet huordan Christi pine vaar/
oc huad hand leed: Nu vil ieg for det andet/som ieg loff-
uede / giffue tilkiende / huor ypperlig oc dyrebar Christi
Død oc Pine er saar Gud/ Oc huad nytte oc gaffn wi
haffue der aff.

I.
Christi pinis
vurds
ning hos
Gud.

Ioh: 17.

Ivorledis actis oc ansees Christi pine saar Gud:
Vor Herris Jesu Christi Pine er ic sone Offer / i huilket Guds
euige Søn/som vaar bleffuen Nenniste oc besticket aff Gud til en
uig Prest / offrede sig sin Fader formedels den euige Aand/ paa det
at hand met dette Offer vilde stille Guds Brede / oc betale for det
gantste menniskelige Kiøns Skyld oc straff / paa det at alle de som
tro/ oc der effter skulle tro paa hannem/ skulle ved hannem helliggior-
ris til det euige Liff / effter som hans egne ord liude hos Johannem i
det syttende Capite: Huor hand saa siger: Jeg helliggior mig
selff for dem/ paa det de skulle oc vere hellige.

Fem stycker
at acte i
Christi offer.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Her vdaß er det obenbare huor ypperlig oc værdig Christi
Død oc pine er i Guds Aasium / Oc huad nytte oc gaffn wi haffue
der aff / met saa stel at wi holde oss hant til Christum met en stadig
Tro. Christus er bleffuen en Neglere imellem Gud oc oss/ oc haff-
uer met sit Offer / det er / met sin Død oc Pine/ stillet Gud Faders
vrede/ Hand er vor ypperste Prest som offrede sig selff Herren / oc det
for den sag/ at hand vilde fri oss fra Syndens skyld oc den euige for-
dømmelse. Der aff see wi at der ere fem stycker at acte i dette Offer.
1. Forst Presten/ som er den Herre Christus selff. Dernæst Offeret
eller den ting som offeris / som er Christus vor ypperste Prest selff.
3. Fremdelis er her Gud som dette Offer offeris. Her offerer er her Ver-
den for huilken dette Offer steer. For det sidste/ er oc saa i dette Offer
en pact oc forening / som er / at Offeret steer dem aleniste til Salig-
hed som tro.

Christi ene
Offer er
noet for alle
Synder.

Men huorledis kand det vere mueligt at vor Herris Christi død
oc pine kand ene vere en fuldkommen betaling for den gantste Ver-
dens Synder? Der til svarer Johannes i det hand siger: See det
er Guds Lam/ so borttager Verdens synder. Fordi aff
den watstillige oc wifelige forening/ at Guds oc Menniskens Na-
tur er forent i en Person / haffue alle Christi Stærninger oc Pine de-
ris ypperlighed / værd / anseelse oc wendelige fortieniste / Derfaare
naar

naar mand siger: Menniskens Søn igienløste oss ved sin pinis for-
 tieniste / da neffins oc forstaaes saadan en gierning som haaffuer wi
 endeligt vord oc vurdning / fordi at Menniskens Søn som haaffuer
 lide Død oc Pine / hand er oc saa Gud. Item / Menniskens Søn
 Død er en fuldkommen betaling / fordi at det er saadant it Men-
 nistis Død / som er oc saa Gud. Menniskens Søn Lydighed er
 vor Retfærdighed / fordi at det er saadant it Mennistis Lydighed /
 som oc saa er Gud. Saaledis forlader Menniskens Søn Synden /
 for hand er Gud. Christi Riød er Pissens spise / fordi der er det Men-
 nistis Riød som er Gud. Oc endog at den guddommelige natur i Chri-
 sto icke leed / men aleniste den menneskelige natur / som Petrus siger: 1. Pet: 10
Christus leed for oss i Riødet / Dog alligeuel leggis Christi
 pine den gantste Person til / saa at alt den forsmædelse oc forhaan-
 se Christi menneskelige natur vederforis / det stæde alsamen Chri-
 sti gantste Person til forsmædelse / efter som disse S: Pouels ord luv-
 de: **Der som de haaffde kient hannem / da haaffde de icke** 1. Corint: 2.
kaarsfest Herlighedens Herre. Huorsaare at den Christe-
 lige Kircke svinger oc betiender / at Guds Søn haaffuer taaldt død oc
 pine / for hand leed i sin menneskelige natur / som hand anannede.

Saa haaffuer ieg nu sagt huor ypperlig Christi pi-
 ne oc død er saar Gud / oc huad gaff wi haaffue der aff vdi al-
 mindelighed / men nu paa det at mand dis bedre kand aete det nytte
 oc gaff wi haaffue aff Christi Død oc Pine / vil ieg skiffte den i no-
 gle parter: Saa haaffue wi da der aff disse efterfølgende gaff.

Det første / Gud er beuist en fuldkommen Lydighed / som S:
 Pouel siger til de Philipper i det andet Capit: **Hand forsmædte**
de sig self / oc bleff lydig indtil Døden paa Kaarsfest.

Det andet / Dieffuelen er offueruunden. Johannes siger:
Der til er Christus obenbaret / at hand skulde forstyr-
re Dieffuelens gierninger / Vige som den første Foriættelse oc
saa liuder: Quindens Sæd skal sonderknuise Hugor-
mens Hoffuet.

Det tredje / Menniskene ere hiolpne oc gjorde fri fra synden / oc bleff-
 ne retfærdige. See / siger Johannes / **Det er Guds Lam som**
borttager Verdens synder. Item / Paulus siger til de Rom:

Hand

II.
 Huad
 gaff wi
 haaffue aff
 Christi
 død.

I.
 Gud beuist
 lydigheid.

2.
 Dieffuelen
 er offueruun-
 den.

1. Ioh: 3.

Gen: 3.

3.
 Menniskene
 er fri for
 Synd.

Ioh: 1.

Christi pinis

Rom: 4.
2. Corint: 5.

Hand er død for vore Synder. Det til de Corinthier siger hand: Den som icke viste aff nogen Synd / gjorde Gud til Synd for oss / at wi skulde bliffue den Retsfærdighed i hannem som gielder saar Gud / det er / Gud gjorde Christum / som icke viste aff nogen Synd / til Offer og Betalning for Synden / at wi skulde ved hans Retsfærdighed bliffue retfærdige saar Gud.

4.
Idder oc
Heoninge
ere lige.
Eph: 2.

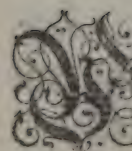
Det fjerde gaffu er / at Jøderne og Hedningene ere bleffue lige og ens / efter disse S: Pouels ord / til de Epheser i det andet Capittel. Hand er vor fred / som haffuer giort it aff dem begge / og haffuer nederbrøst det Gierde som der vaar imellem / i det at hand formedelst sit Riød / borttog det Fiendskaff / som vaar Louen / huilken der vaar sticket i Bud / paa det at hand aff tuende vilde skabe it nye Menniske og giøre fred / og at hand vilde forlige dem baade med Gud i it Legeme / formedelst Kaarffet. Met disse Ord giffuer Apostelen klarlige tilkiende / at vor H:re Jesus Christus haffuer giort Fred imellem Gud og Mennicken / og haffuer forligt oss med Gud / saa at begge disse slags Folck / som ere Jøder og Hedninge / ere bleffue it Folck / det er / en Kircke og Menighed / som er Guds vdualde Folck.

5.
Døden er
delagt.
Hose: 13.

Det femte gaffu er / at Døden er affslæt / saa som Christus lang tid tilforn haffde truet hannem hos Hoseam / vdi det trettende Cap: D Død ieg skal vere din Død. Kaart at sige: Christi Offer er vor Gienløfning: Thi hand er en Betalning som er vdulagt og skeedt for oss / ved huilken Gud er stillet til freds / Mennisket er igienløst / Dieffuelen er offueruunden / De alle ting i Himmelen og paa Jorden ere Christo vort eniste Hoffuet vndergiffue / som S: Pouel siger til de Epheser / i det første Cap:

Om den Tredie.

Ser stycker
i Christi
pine at
betencke.

DA H:ris Jesu Christi pinis gudelige og salige betenckelse og betractelse kand befattis i sex stycker / huilcke alle Christne skulle icke aleniste paa denne dag og tid betencke / Men all deris gantste Leffs tid / saa lenge som

som de leffue her i Verden. Thi denne Histories gudelige betractelse hun ick aleniste skamfuter oc igiendrissuer dem / som i Passuedommet mene / at de hassue giort Gud alt nock oc syldist / der soun de saa eller saa mange gange daglige opregne Pater noster oc Ave Maria, oc salde paa Kna for Affguder oc Træguder / som ere opreiste til Affguderi oc falsk Guds tieniste : Men hun ocsaa offuermaade meget styrcker oc troster de gudsynetige. Derfaare vil ieg saaregiffae sex stycker / i huilcke denne betractelse staar.

Det første er / at wi skulle ihukomme oc betencke huor stor oc wilsdelig Guds Brede maa hassue veret for Menniskens Synd / huilcken ick kunde stillis ved noget Creaturs gierning / Men Guds enbaarne Søn maatte selff dø / paa det at hand kunde met denne fuldkomme Betalning stille oc forsonne Guds Brede.

Det andet wi skulle betencke oc besinde er / huor wmaadelig oc wrandsagelig Gud Faders Barmhiertighed hassuer veret / at hand heller vilde at hans enbaarne Søn skulde lide den allerbitterste oc haardiste Død / end at det menniskelige Kion som hand hassde skaffe / skulde forderffuis. Du kant / maa vel see / saa tencke :

Gud kunde vel hassue forløst Menniskens Kion vdi andre maade. I huo du est / du som wilt lare Gud huad hand kunde hassue giort / betenck Guds Retfærdighed / oc Guds Barmhiertighed tilhobe / Thi lige som hans barmhiertighed opuarctte hannem til at saliggjøre Menniskens / saa beuegede oc aarsagede ocsaa hans Retfærdighed hannem til / at der skulde stee en retfærdig oc fuldkommen vederlegning for Synden. Mennisket hassde syndet / derfaare skulde Mennisket enten forfæris eller betale / Men nu kunde intet purt oc slæt Menniske fuldkomme oc betale Guds Brede / ick vaar der heller nogen anden plichtig til end Mennisket. Derfaare paafant Guds Bissdom her / vdaß sin Barmhiertighed / raad oc middel / som er dette / at Guds enige Søn skulde bliffue Menniske / paa det at hand baade skulde kunde betale oc fuldkomme Guds Retfærdighed / for hand er Gud / Oc vere forplichtig der til / for hand er Menniske. Saa see wi klarlige vdi Christi Pine / Guds Retfærdighed beblendet met Barmhiertighed / oc ere begge tempererede met Bissdom.

Det tredje wi skulle lade oss gaa til Hierte oc ihukomme er / Guds Söns allerstørste oc wsigelige grundløse tierlighed til det menniskelige Kion / at hand vilde tage sin Faders vrede paa sig / oc veluillige lide saa saare forsmadelig en Død : Oc det end ocsaa

I.
Guds vrede
mod Syn-
den.

2.
Guds barm-
hiertighed
mod Men-
nisket.

Guds sigelse

Derfaare
Christus / oc
ingen anden /
maatte betale.

Læst her om
en videre for-
klaring / vdi
anden Pine
Guds E-
uangelij vdi
legges / siost
i den første
Artek.

3.
Guds Söns
Tierlighed.

Do

for

Christi pinis

For sine Fiender / som Paulus vidner / til de Romere i det femte Capittel.

4.
Nu vi den
i bliffue dels
atige,

Guds haand
er Ordet,

Menniskens
haand er
Troen,

Beseyning
oc foruaring,

Tuende
slags Christi
Lydighed.

5.
Saalmodig
hed vnder
Kaarset.

Rom: 8.

6.
At vi ere
Christi lydi
ge.

Det siende / Du skalt her oesaa betencke den rette maade / huor ledis du kant giore dig delactig vdi vor Herrens Jesu Christi dods oc pinis fruct oc nytte / oc legge dig den til gode til Salighed. Denne delactighed / siar ved Ordet / Troen oc Sacramenterne. Ved Ordet tilbiudis oc recks dig (lige som met en Haand) Christi Dods oc Pinis velgierninger oc fortieniste / saa tit oc offte / oc paa huilken sted Jesu Christi Euangelium predickis / oc Ordens Tienere vise alle dem som hore Euangelium / Christi pinis fruct oc gaffn. Der hos naar H. Xrens pinis velgierninger oc fortieniste / saa tilbiudis dig vdi Ordet / lige som met Guds Haand / da skalt du met Troen / lige som met te Menniskis Haand / anamme det / Huilken Tro den helligland vircker oc forarbejder vdi Mennisket som horer Euangelium oc er det lydigt. Her foruden stadfestis oc besenlis det met begge Sacramenterne / Daaben oc Herrens Nadere / oc hans krafft oc nyttighed affmalis lige som i en Taffle / saa som vi horde i gaar. Naar du derfaare opregner din Troes Artickel om Christi pine / da forlad dig stadelige der til oc tro visselige / at Guds Son er død for dig. Naar du det giør / da est du delactig vdi Christi Død oc Pine / saa at all Christi Lydighed er dine Synders forladelse oc din Retfardighed. Och affue wi her tuende slags Lydighed i Christo at betencke / som ere : Lydighed til Kaarset / De Lydighed effter Louen / som vaar hendis fuldkommelse. Lige som Christi Lydighed til Døden paa Kaarset er Syndens affslattelse : Saa tilregnis hans Lydighed effter Louen off til Retfardighed / som Paulus siger til de Romere / i det femte Cap:

Det femte Naar vi saaledis ere bleffue delactige giorde / for medelst Troen / vdi Christi død oc pine / da skulle vi betencke / huor dan de gudfryetige Christinis Lycke oc Held er vdi dette Liff. Thi lige som Christus er pine / lige saa vil hand oesaa / at hans Christne skulle lide / paa det de kunde bliffue Guds Sons Billeder lige. Huor faare Paulus oesaa siger til de Romere / vdi det otende Capittel: Vi ere Christi Metarffuinge / om vi ellers lide met hannem / paa det vi skulle ophoyes met hannem til Herlighed.

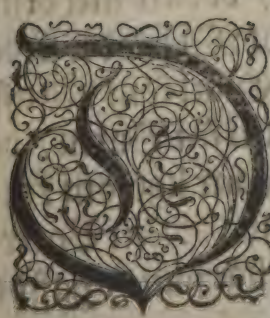
Det siende oc sidste / skulle vi oesaa betencke huad Christus vdkressuer aff oss / som hand haaffuer igienlost met sit Blod.

Blod. Thi at efterdi wi ere nu igientloffte oc forlosde ved hammen/
skulle wi vere hammen lydige. Huad vil hand da? Forst/ at wi al-
uerlige skulle forsage hans Siende Dieffuelen. Dernast/ at wi skul-
le fly oc sty Synden/ paa det at wi icke paa ny skulle vitterlige oc vil-
lige fortørne Gud met vore Synder. Siden at wi skulle beflite oss
oc legge vind paa/ at leffue it helligt/ gudeligt oc i straffeligt Leff-
net/ oc tiene hammen i en sand Guds Fryet all vor Liffs tid. Der
som wi det giore/ da skulle wi faa oc bekomme Troens reite ende som
er vore Sielis Salighed/ Det forlene oc giffue oss Gud Fader/ ved
Ihesum Christum vor HERre/ huilcken stee ere oc loff i all euig-
hed/ Amen/ Amen.

1.
Forsage
Dieffuelen.
2.
Fly Synden.
3.
Leffue Guds
fryetlige.

Paa Paaske dag.

Ihesu Christi ærefulde Op-
standelsis Historie/ tillsammans screffuen aff de fire
Euangelister/ Matth: XXVIII. Marc:
XVI. Luc: XXIII. Joh: XX.
oc XXI. Capittel.

Da Sabbathen

vaar fremgaaen/ da kiohte oc be-
redde Maria Magdalena/ oc den
anden Maria som kaldis Jacobi
oc Salome/ oc Johanna/ oc de an-
dre Quinder som vaare met dem/
oc som komme met Ihesu aff Galilea/ dyrebar
Smørelse at de skulde komme oc salue Ihesum/
fordi at de hilde offuer paa Sabbathen efter Lou-
en.

Exod: 20.

Ed ij

Dm

Jherne be-
gynde dagen
om Aftenen
oc regne fra
en Aften til
en anden.

Jordstet.

Engelen riep
Christo at op-
benbare
hans Op-
standelse.

Veeterne
sestet.

Om Sabbathen at Aften/huileken der begyn-
tis den første hellige dag i Sabbatherne/om Morge-
nen meget Arle / der det vaar endnu Mørkt / kom-
me de til Graffuen der Sol opgiel / oc bare met dem
dyrebar Salue som de haßde beredt: De see/ der stede
it stort Jordstet / Thi HERRens Engel kom ned aff
Himmelen / oc giel til oc velte Stenen fra Døren / oc
satte sig der paa / oc hans skickelse vaar lige som Lu-
net/ oc hans Klæder huide som Sne. Men Veeter-
ne forfærdedis aff fryet / oc bleffue lige som de haßde
beret døde.

Quinderne
santale.

De Quinderne sagde til huer andre: Huo skal vel-
te oss Stenen fra Døren paa Graffuen? Fordi hand
vaar meget stor / oc de saae der hen / oc bleffue var at
Stenen vaar affuelte fra Graffuen. De de ginge
ind

ind i Græssuen/ oc funde icke den H^EXris Jesu Legeme/ Da løber Maria Magdalena hen/ oc forkynder det. Oeder de Quinder vaare bedrøffuede dersaare/ at Jhesu Legeme vaar icke der/ See/ da stode to Mend hos dem met skinnende Klæder. Oede forfærdedis oc sloge deris Ansiet ned til Jorden. Da sagde de til dem: Hui lede i effter den Læffuendis hos de døde? Hand er icke her/ hand er opstaaen/ Tænk der paa/ huorledis hand taledet til eder der hand vaar i Galilea oc sagde: Menniskens Søn skal antuordis hen i Synderis Hender/ oc faarsfestis/ oc opstaa tredie dag. Oede tænkte paa hans ord/ oc ginge fra Græssuen igien/ oc kundgiorde alt dette saar de Elleffne oc alle de andre/ oc de sagde dette saar Apostilene/ Oederis ord siuntis dem at vere lige som løs tale/ oc de trode dem icke.

To Engelen
obenbaare
Quinder

Rigt oc
Blod fand
icke lattelige
tro Guds
ord.

Der nu Maria Magdalena saa løber (som sagt er) oc kommer til Simon Petrum/ oc til den anden Discipel huilken Jhesus elste/ oc siger til dem: De haffue borttaget H^EXren aff Græssuen/ oc wi vide icke huor de lagde hannem.

Da gick Peder oc den anden Discipel hen vd/ oc komme til Græssuen. Saa løbe de to met huer andre/ oc den anden Discipel løb saare fastere end Peder/ oc kom først til Græssuen/ koger der ind/ oc seer Linflæderne lagde/ Men hand gick icke der ind. Da kom Simon Petrus effter hannem/ oc gick ind vdi Græssuen oc seer Linflæderne lagde/ oc den Suededug som vaar bunden om Jhesu Hoffuet/ icke lagd hos Linflæderne/ men særdelis sammen suobte

Peder oc Johannes
gaa
til græssuen.

Id tij

paa

Den hellige

Discipline
forfamles
igen.

paa en besynderlig sted / Da gick oc den anden Disci-
pel ind / som kom først til Grassuen / och saae / oc trode
det. Thi de viste end da icke Scrifften / at hand skul-
de opstaa fra de Døde. Da ginge Discipline tilsam-
men igjen. Oc Peder vndrede paa huorledis det
gick til.

To Engle
obenbarts
for Maria.

Jesu første
obenbarlse.

Maria be-
kender Christi
Gum.

Jesu første
trostelige
Predicken
effter sin op-
standelse.

Maria stod vden saare Grassuen oc græd. Som
hun nu græd / foger hun i Grassuen / oc seer to Engle
siede i huide Klæder / den ene hos Hoffuedet oc den an-
den hos Foderne / der som de haffde lagd Jhesu Lege-
me / Oc de sagde til hende : Quinde hui græder du ?
Hun siger til dem : De toge min HÆXre bort / oc ieg
veed icke huor de lagde hannem. Oc som hun det
sagde / vende hun sig tilbage / oc seer Jhesum staa / oc
veed icke at det er Jhesus. Jhesus siger til hende :
Quinde / hui græder du ? Huem leder du effter ? Hun
meente det haffde veret Vrtegaardzmanden / oc siger
til hannem : Herre / haffuer du baaret hannem bort ?
Da sig mig huor du lagde hannem ? Saa vil ieg hen-
te hannem. Jhesus siger til hende : Maria. Da ven-
de hun sig om / oc siger til hannem : Rabbuni / det
kaldis Mestere. Jhesus siger til hende : Rør icke ved
mig / Thi ieg er icke endnu opfaren til min Fader /
Men gaack bort til mine Brødre / oc sig dem / Jeg far
op til min Fader oc til eders Fader / Til min Gud oc
til eders Gud. Oc dette er den Maria Magdalena /
aff huilcken JEsus haffde vddressuet sin Dieffle / huil-
cken at hand haffde obenbaret sig saare først / effter
hand vaar opstaaen Marle den første dag paa Sab-
batherne. Oc hun gick bort oc kundgiorde Discipline
det /

det / som haffde veret met hannem / som sørgede oc
græde / at hun haffde seet HÆXren / oc saadant sagde
hand til hende. De der de hørde at hand leffde / oc vaar
hende obenbaret / da trode de det icke. Men Quinder
ne ginge ind i Grassuen / och saae en Dreng side ved
den høyre Haand / Hand haffde it langt huiit Klæde
paa / oc de forfærdedis / oc det vaar HÆXrens Engel.
De sagde til dem : Forfærdis icke / thi ieg veed at i le-
de effter Jesum aff Nazareth den kaarsfeste / Hand
er icke her / Hand er opstaaen som hand sagde : Kom-
mer hid oc seer den sted som Herren laa / oc gaar haste-
lige bort oc siger hans Disciple det oc Peder / at hand
er opstaaen fra de døde. De see / hand skal gaa saar
eder til Galileam / Der skulle i see hannem som hand
haffuer sagd eder / Seer / Jeg sagde eder det.

En Engel
obenbaret
for de tre
Marier.

De de ginge hastelige vd aff Grassuen met fryet
oc stor Glæde / oc løbe / at de kunde kundgiøre hans
Disciple det / Thi der vaar kommen beffuelse oc forfær-
delse paa dem / oc de sagde ingen intet / Thi de fryctede
sig. De der de ginge at kundgiøre hans Disciple det /
See / da møtte Jhesus dem / oc sagde : Hil vere eder.
De de traadde til hannem / oc toge paa hans Føder /
oc fulde ned saar hannem. Da sagde Jhesus til
dem : Frycter eder icke / gaar hen oc kundgiører mi-
ne Brødre det / At de gaa til Galileam / der skulle de
see mig.

Jesu andem
obenbaret.

Jesu andem
prediken.

De der de ginge hen / See / da komme nogle aff
Beeterne i Staden / oc forkyndede de ypperste Prestes
alt det som vaar skeet. De de komme tilsammen
met de Eldste / oc hulde it Raad / oc gaffue Stridz-

Beeternes
Donesbyrd
om Christi
opstandelse.

Od iiii

mende

Den hellige

Disse pen-
ninge ere
Widnesbyrd
imod Jøderne
til Doms-
medag.

mendenene Penninge nock/ oc sagde : Siger / hans Disciple komme om Natten / oc staaie hannem den stund wi soffue. Oc der som Landzherren saar det at vide / da ville wi stille hannem til frede / oc skaffe det saa at i skulle vere vden fare. Oc de toge Penninge/ oc gjorde lige som de vaare vnderuiste. Dette bleff en almindelig tale hos Jøderne/ indtil paa denne dag.

En faart Forklaring paa denne Historie.

Den ny-
perste
Høytid
om Aaret.

Denne Høytid er iblant alle Fester oc Høytider den allerstørste oc ypperste / Vdi huilcken off faaregiffuis den Artickel om vor HERRIS Jesu Christi Opstandelse aff døde paa tredie dag/ effter Scriff- tens liudelse/ huilcken der lige som hand formedelt sin ærefulde Opstandelse haaffuer faaet Eueruinding offuer Døden/ Synden oc Dieffuelen : Lige saa er hand oc bleffuen alle deris Gienløfere som tro paa hannem. Mand pleyer vdi denne Høytid/ aff vor HERRIS Christi Opstandelsis Historie/ at lære noget om den store velgierning Christus off haaffuer beuist met sin Opstandelse/ Oc huad nytte oc gaffu wi haaffue der aff : Disligeste huor wi den skulle bruge/ huilcket altsammen faartelige befattis i denne dags Euangelio/ som Marcus bescriffuer i sit Euangelij sextende Cap :

Marc: 16.

Christi Op-
standelse.

Fruct.

Brug.

1. Timoth: 2.

Rom: 10.

Engelen forkhynder/ oc siger at Christus er opstaaen / det er summen paa den gaustke Historie. Hand befaler Quinderne / at de skulle icke frygte sig / Det er denne velgiernings fruct oc gaffu. Oc Quinderne lede effter Christum som er opstaaen / ved hues Exempel Christi Opstandelsis salige brug off faaregiffuis oc pris. Derfaare siger Paulus icke forgeffs til Timotheum : Betenck at Jesus Christus er opstaaen fra de døde. Fordi som den samme Apostel siger til de Romere i det tiende Capit : Der som du met din Mund befiender Jhesum / at hand er en HERRE / oc du troer i dit Hier

Hier te/ at Gud haaffuer opuaet hannem aff dode/ da
bliffuer du salig. Men at denne vor Troes Artickel kand bliff-
ue off diß viffere oc fastere/ da vil ieg i denne Predicken forhandle tre
Artickler/ som ere:

Den Første.

Huor mange slags Beuifninger der ere om Christi Opstandelse.

Den Anden.

Huorfaare hand opstod paa tredie dag.

Den Tredie.

Huad nytte oc gaffn wi haaffue aff Christi Opstandelse.

Om den Første.

Der HERRIS Christi opstandelse beuifis met
treende slags Vidnesbyrd: Thi der ere nogle Vidnesbyrd
som vaare fremfarne/ før end Christus stod op/ Nogle
Vidnesbyrd følge met Christi Opstandelse/ De nogle
følge effter/ om huilcke ieg vil ordentlige tale.

Try slags
beuifning
om Chris-
ti Op-
standelse.

Wi flitelige skulle offueruene oc betencke de frem-
farne Vidnesbyrd/ om Christi Opstandelse/ der om paamin-
der off Christus self hos Lucam/ i det tierde oc tiuende Cap: huor
hand saa siger: Saa er det sereffuet/ och saa skulde Chri-
stus lide oc opstaa paa tredie dag/ oc lade predike i sit
naffn Penitenge oc Syndernis forladelse iblant alle
Folk. Men huor er dette sereffuet? Der til suarer hand self/ oc
siger: Vdi Mose/ i Propheterne/ oc i Psalmerne/ er det
sereffuet om mig. Derfaare skulle wi lide effter de fremfarne Vid-
nesbyrd om Christi Opstandelse/ vdi Mose/ i Propheterne/ oc vdi
Psalmerne.

1.
Fremfara-
ne Vids-
nesbyrd.

Huor vi skul-
le sege Vids-
nesbyrd om
Christo.

Vdi Mose ere tiuende slags Vidnesbyrd om HERRIS Op-
standelse/ Fordi at hun der baade forkyndis met klare ord/ oc beteg-
nis met mange figurer oc foruidente. Disse effterfølgendis sprock er
klare Vidnesbyrd. Quindens Sæd skal sonderknuse Hu-
gormens Hoffuet/ det er Christus skal offueruinde Dieffuelen/
huilcket

1.
Vidnesbyrd
aff Mose.

E prock.
Gen: 3.

Den hellige

huileket ick kunde see i nogen anden maade / end ved hans Opstandelse aff dode / Thi der som Christus haffde bleffuet i Græffuen / da haffde ick hand faaet offuerhaand / men Dieffuelen haffde offueruundet hannem. Sordi all den frind Christus laa i Græffuen / da vaar der ingen Triumph / secheruinding eller offuerhaand / Men der Græffuen obnedis / Den HErre Christus opstaar oc gaar leffuendis der aff / da beuiste hand / at hand er Dieffuelens Offueruindere / oc fick Secheruinding offuer hannem. Hid horer oc dette Sprock / som Gud sagde til Abraham : I din Sæd / skulle alle Folk paa Jorden velsignis. Derfor lige som wi see Forbandelsen i Christi Dod / saa see wi ocsaa Velsignelsen i hans Liff oc Opstandelse. Christi Opstandelse betegnis ocsaa vdi Moyses met Figurer. Adam i det hand soff / oc der effter opuaagnede / er 1. hand en Figur til Christum / at hand skulde do / oc opstaa igien. Thi saa siger Augustinus : I det første Nemiste Adam / er Christi Opstandelse betegnet / Thi lige som Adam / effter hand opuaagnede aff sin Søffu / kiende Euam som vaar giort aff hans Sidebeen : Lige saa Christ is effter hand vaar opstaaen aff dode / kiende hand sin Kircke som vaar bygt oc giort aff hans Saar / som hand haffde vdi sin Side. Isaach som bleff lagt paa it Baal / oc skulde brendis 2. til it Offer / oc bleff reddet oc befriet formedelt Engelen / er en Figur til Christum / som bleff offret for oss paa Kaarstet / oc der effter aff sin guddommelige Krafft vdtagen oc befriet. Joseph som kastis 3. vdi Fængel / oc kommer der effter til stor ære / betynder Christi Dod oc Opstandelse.

Gen : 22.

Figurer aff
Mose.

Adam.

Gen : 2.

Augustinus.

Isaach.
Gen : 22.

Joseph.
Gen : 29.

2.
Vdnesbyrd
aff Prophet
terne.
Esaius. 53.

Dan : 9.

Hose : 6.

Figurer aff
Propheten.
ne.
Samson.
Iudie : 16.

Vdi Propheterne ere ocsaa Sprock oc Figurer om denne Opstandelse. Esaias siger i det halff trediesunds tiue oc tredie Capittel. 1. Naar hand haffuer giffuet sit Liff til it Skyld offer / da skal hand saa Sæd / oc leffue lenge / oc HÆrens forset skal gaa frem / ved hans Haand. Daniel siger 2. klarlige / at Christus skal slaes ihjel / oc dog alligenel regere til euig 3. tid. Hoseas siger ocsaa : Hand skal giøre oss Leffuendis effter to dage / hand skal oprette oss den tredie dag / at wi skulle leffue saar hannem. Figurer ere ocsaa iblant mange andre / disse effterfolgendis. Samson bestaaltis oc indeluckis vdi 1. den Stad Gasa / met lucte oc tilsiengde Porte : Christus beuaris i Græffuen / met en besmylet Steen. Samson brøder Laasene sonder loffter Portene aff / oc vdgaaar ledig oc fri : Christus forstyrre oc sonder

sonderbrod Hellsuedis Porte oc Maet / oc gick fri ledig der fra. Jo-
 2. nas er ocsaa en Figur til Christi Dod oc Opstandelse. Lige som
 Stiffuet maa forgaa met Top oc Taffel / vden Jonas kastiis for
 Borde: Lige saa haaffde den gantste Verden forgaaet oc bleffuet for-
 taffe / der som Christus icke haaffde taaldt Dod oc Pine. De lige
 som Jonas vaar tre dage i Hualffstiens Bug / oc hand siden spyde
 hannem paa Landet: Lige saa vaar Christus tre dage vdi Jorden oc
 gick der effter leffuendis vdaß sin Graff.

Jonas.

Ion: 1. oc 2.

Matth: 12.

Vdi Psalmerne ere ocsaa Vidnesbyrd oc Figurer om Christi
 1. Opstandelse. Den gantste anden Psalme handler om Christi Xi-
 2. ge oc Herredome. Den sextende Psalme siger: Du lader min
 Siel icke bliffue vdi Hellsuede / oc ey heller tilsteder at
 3. din hellige raadner. Den anden oc tiuende Psalme taler
 4. ocsaa om Christi Pine oc Opstandelse. Item den hundred oc tien-
 de Psalme. Hand skal dricke aff Becken paa Be-
 yen / Derfaare skal hand opløffte Hoffuedet. Dauid
 selff betynder Christi Dod oc Opstandelse. Dauid i det at hand off-
 te flyer / oc kommer dog omficer til sit Regimente igjen / er hand en
 Figur til Christi fornadring / formedelsi hans Dod / oc til hans her-
 lighed / formedelsi hans Opstandelse. Saadanne beuifninger om
 Christi Dod oc Opstandelse / ere mange vdi Propheterne oc i Psal-
 merne / men ieg haaffuer ickon opregnet disse saa for tidens kaartheds
 skyld. Hid horer ocsaa Christi egen Prophetie / at hand saa tit oc
 offte paaminte sine Disciple / om sin Dod oc Opstandelse.

3.
 Vidnesbyrd
 oc Psalmerne
 ne.
 Psal: 2:
 Psal: 16.

Psal: 22.

Psal: 110.

Figurer aff
 Psalmerne.

DE Vidnesbyrd som fulde met oc vaare nærueren-
 dis i Christi Opstandelse / ere ocsaa tuende slags / som ere:
 Klare Ord / oc Tegn. Englene sige her vdi Historien: Hand er
 opstaaen / hand er icke her. Tegnene ere disse / Graffuen sin-
 dis tom / Der bliffuer Jordstet / Christus obenbarer sig forst for
 Maria Magdalena / Der effter for mange Apostler / siden for fem
 hundrede Brodre / oc hand omgaaes met sine Disciple fyrretitue da-
 ge / De endelige far hand siunlige op til Himmelen vdi mange Per-
 soners næruerelse / huor fra hand paa den tiende dag effter sin Op-
 farelse til Himmels / sende den hellig Aand her neder / som hand til-
 forn haaffde toffuet / huilcken som krafftelige vidnede oc beuiste / at
 Christus vaar visselige opstaaen aff Dode / oc haaffde offueruundet
 Doden oc Hellsuede.

11.
 Meetsol-
 gendis vid-
 nesbyrd:
 Ord.
 Tegn.

De

Den hellige

111.
Efterføl-
gendis vid-
nesbyrd.
Ord.

Tegn.
1.
2.

Rom: 7.

DE Vidnesbyrd som fulde efter Opstandelsen/ere
Ocsaa tuende slags/ som ere: Først Apostlernes Røst oc Lær-
dom/ som er stadfæstet oc bekræftet med mange Tegn: Disligeste 2.
den christne Kirckis endreette Stemme oc Bekræftelse/ som bekræf-
ter Christum for sin Hæere oc Neglere. Dernæst/ ere der ocsaa
Tegn. Der induaartis Tegn er den hellig Aand vdi de gudsræ-
tigis Hierter/ som giffuer dem Vidnesbyrd at Christus leffuer. De
vduaartis Tegn ere/ Daaben oc Alterens Sacramente/ Thi vdi
Daaben betegnis Christi Død/ Begræffuelse oc Opstandelse/ saa
som Paulus lærer oss til de Romere/ i det siuende Cap: Hærens
Nadere holder oss ocsaa Christi Død oc Opstandelse for. Hvo
som icke troer saadanne forgaaendis/ mætfølgendis oc efterfølgen-
dis Vidnesbyrd/ hand skal i fremtiden see Christum en streng Dom-
mere komme vdi Skyen/ Huilcken hand icke vilde her kiende for sin
Saliggjorere.

Om den Anden.

Hvorfor
Christus op-
stod paa tre-
die dag.

Math: 20.
Luc: 18.
Ioh: 12.

Hui hand
stod icke før
op.

Hui hand
ressuete icke
til Dønnen
dag.

1.
Psal: 16.
Rom: 4.

Hvorfor
Christi Legem
icke maatte
resuete.

Hvorfor opstod Christus paa den tredie dag:
Hui forhalede hand det icke til den yderste Dag/ at vi
da kunde staa op allesammen til lige med hannem: Svar.
Hand opstod paa den tredie Dag: Først for Propheti-
erne/ Thi det vaar saa tilforn propheteret oc forkyndet aff Hosea
Prophete/ oc betegnet vdi Zona/ at hand skulde opstaa paa den tre-
die Dag. Dernæst at hand vilde fuldkomme sit Løfte oc Tilfagn/ 2.
Thi hand haffde tilfagt sine Discipler/ at efter hand bleff antvor-
det i Hedningers Hender/ oc bleff aff dennem bespættet oc ihællslaa-
gen/ da vilde hand opstaa paa tredie Dag. Hand stod icke op før
end den tredie Dag/ paa det at det kunde bliffue alle Mand vitter-
ligt/ at hand visselige vaar død/ Derfor haffuer hand i det at hand
laa fyrretine Timer vdi Græffuen/ ladet see oc befinde/ at hand viffe-
lige vaar død. Men huorfaare hand icke forhalede sin Opstan-
delse til den yderste Dømmesdag/ ere vichtige Aarsager forhaan-
den.

Den første/ fordi der vaar screffuet: Du tilsteder icke at
din hellige raadner. Saa er nu Christi Opstandelse icke vif-
Tegn/ at hand vaar hellig oc retfærdig. Derfor siger Paulus:
Hand opstod til vor Rettferdighed. Derfaare maatte
Christi Legeme icke raadne/ eller forfulne vdi Græffuen. Først for 1.
di at

di at det vaar fœdt aff en reent oc kyst Jomfruis Blod / formedelst
2. den hellig Aands forarbejdelse. Dernæst / fordi at all den suund
hand vaar her i Verden / da holt hand oc beuarede sit Legeme reent
oc vbesmittet : Derfor vaare det vræt oc vrilborligt / at saadant it
helligt Legeme skulde bleffuet til Drimis føde.

Den anden sag / huorsaare hand det icke forhælede / er vor
Haab / Thi saa siger Petrus : Loffuet vere Gud oc vor Her-
ris Jhesu Christi Fader / som haaffuer igienfødt oss
effter sin store Barmhertighed / til it leffuendis
Haab / formedelst Jhesu Christi Opstandelse aff
døde.

Den tredie Aarsage / at hand skulde vere den første blant dem
alle som opstaa aff døde. Thi lige som Adam vaar den første der
bleff seet met it dødeligt Legeme / for Syndens skyld : Lige saa skulde
Christus vere den første som skulde obenbaris met it vðdeligt Le-
geme / som gjør retfærdig / oc helbreder vore Legeme fra den eunge
Død.

O Endog at vi skulle allesammen opstaa / oc der
ere mange andre flere opstaaene end Christus alene / saa er der
dog en stor skilsmisse imellem Christi oc andre Nømmistis Opstan-
delse. Thi først opstod Christus vðaff sin egen krafft / oc kunde
aldrig nogen giøre foruden hand alene. Dernæst de andre som ere
opvægte / saa som den Enckis Søn vdi Nain / Den offuerstis Za-
iri Daatter / Lazarus oc andre flere / de ere saa opstaaene at de skul-
de do igien : Men Christus er opstaaen til vðdelighed. Her for-
uden er der stor skilsmisse imellem Christi oc andris Opstandelse /
aff den nyttighed oc krafft / som der mætsolger : Thi Christus op-
væcker alle de andre formedelst sin egen krafft / huilcket der bleff beteg-
net met den Haaffue som Christus vaar begraffuen oc opstod vdi
der Solen gick op. For det sidste / gjør oc saa tiden skilsmisse imel-
lem Christi oc vor Opstandelse : Fordi Christus opstod paa den
tredie Dag / som nu sagt er oc Tegnene beuise / Men vor Opstan-
delse skal forhalis til den yderste Dømedag : Da skal det euige Liff
oc Retfærdighed obenbaris / huilcket hand da vil giffue alle sine / det
er / alle dem som tro paa hammen. Det maa vere sagt om den an-
den Aarsage / huorsaare Christus opstod aff Døde paa den tredie
Dag / De huad skilsmisse der er imellem hans oc vor Opstandel-
se /

2.
For vort
Haab (Eylb.
1. Pet. 1. 2.

3.
Christus den
første som
opstod.

Skilsmisse
se imellem
Christi oc
vor Op-
standelse.

1.

2.

3.

4.

E e

se /

Den hellige

se / paa det wi kunde formedelst Christi Opstandelse / befattelt leffuendis Haab / til den euige oc uoforgengelige Arff vdi Himmelen.

Om den Tredie.

Wistaar den tredie Artickel tilbage / som er om Christi Opstandelsis fruct oc nytte / huilcken er rigere oc offuerflodigere / end nogen mennistelig Tunge nock som kand forklare. Paulus siger at alting er flyet til rette i Himmelen oc paa Jorden ved Christum. Thi først / i det at Christus gaar leffuendis aff Graffuen / lader hand sig see at haaffue saacet offuerhaand oc seueruinding offuer Døden / Heltffuede oc Dieffuelen / och saaledis fuldkommer den Foriattelse som lang tid tilforn vaar giort om hannem / som saa liuder: **Quindens Sød skal sonderknuise Hugormens Hoffuet /** Huilcket Johannes vdlægger oc siger: Christus obenbaredis / at hand skulde forstyrre Dieffuelens gierninger.

Gen: 3.

2. Joh: 3.

Fire slags
gaffu ar
Christi Op
standelse.

1.

2.

3.

4.

MEN saa meget som oss Menniske vedkommer / for hues Saligheds skyld hand nederfor fra Himmelen / bleff Menniske / døde oc opstod / haaffue wi fire slags Fruct at ansee / som wi haaffue aff Christi Opstandelse. Fordi at Christi Opstandelse er først vor Retfærdighed. Dernæst er hun en krafft / ved huilcken Synden spegis vdi oss. For det tredie er hun oss it Exempel oc Marsage til at vandre i it nyt Leffnet. For det fjerde / er hun en Marsage til vor Opstandelse / oc der paa it vist Pant. Om disse fire slags Fruct oc nytte vil ieg ordentlige tale.

1.

Vor Ret
færdighed

Rom: 4.

Dan: 9.

Den første fruct oc gaffu wi haaffue aff Christi Opstandelse / er vor Retfærdighed / om huilcken fruct Paulus siger til de Romer / i det fjerde Cap: Hand er død for vore Synder / oc opstod til vor Retfærdighed. Oc Daniel siger / i det niende Cap: at Misgierningen skal borttagis / oc den euige Retfærdighed tilforis. Vør oss nu met flid at betracte / Huor stor denne Fruct er / paa det at hun kand bliffue oss diff behageligere oc tierere. Vi fødte vdi Synden / oc ere skyldige vnder Guds Brede. Paulus siger til de Ephefer i det andet Capit: **Vi**

Vi ere allesammen aff naturen Bredens Børn. De ^{2. p. 2.}
 til de Komere/ i det siette Capit: Døden er Syndens sold. ^{Rom: 6.}
 Gra denne Død befries wi oc reddis ved Christi Opstandelse. Thi
 ved Christum afflois wi aff Syndskylden oc den euige Død. Hid
 horer det der Johaunes omtaler vdi sin Obenbaring: Salig oc ^{Apocal: 20.}
 hellig er den som haffuer deel i den første Opstandel-
 se/ offuer dem skal den anden Død ingen mact haff-
 ue/ men de skulle vere Guds oc Christi Prester/ oc reg-
 nere met hannem. Thilige som den første Død kom forme-
 medelst Adam/ saa stede ocsaa den første Opstandelse formedelst
 Christum. Hid horer ocsaa det: Salige ere de som to de- ^{Apocal: 21.}
 ris Klæder vdi Lammens Blod/ paa det deris mact
 kand vere vdi Liffens Træ/ oc indgaa at Portene vdi
 Staden.

Den anden fruct oc nytte wi haffue aff H. Errens Opstan- ^{I I.}
 delse er/ at hun er en Krafft som indgydis i de trosfaste/ ved huilcken ^{Krafft at}
 det steer at de kunde affstaa aff Synd oc Last/ oc effterfølge det go- ^{spage Synd}
 de. Denne Krafft stencis oc merdelis off i Daaben/ oc stadfestis ^{den.}
 vdi H. Errens Nadere/ saa fremt som wi icke lade det fattis paa off
 selff. De folis denne Krafft aleniste i dennem som ere igienfødde/ icke
 aff forgengelig Sad/ men aff wforengelig/ som S: Peder siger. ^{I. Pet: 2.}

Den tredie fruct er Exempel: Gordi som Paulus siger: ^{III.}
 Christus er opstaaen aff døde/ paa det wi skulle van- ^{Karsage til}
 dre vdi it nyt Liffnet. Huilcke derfor som bliffue fast vdi de- ^{it nyt Liffnet.}
 ris Laster oc Synd/ leffue w gudelige oc wrenlige hen i Synd oc W- ^{Rom: 6.}
 død/ de bekiende met gierningen at de foracte Christum/ hues Op-
 standelse off saaresattis som en Spenel/ effter huilcken wi skulle stic-
 ke vort Liffnet. Gordi de mene at Christus er derfaare hudstrøgen/
 kronet met Torne/ oc haffuer vdgiffuet sit Blod paa Kaarssens
 Altare/ at de maa nu frijt bruge sig vdi all Affsindighed/ Tiranni
 Hoffmod oc Beuet/ De met denne vijs/ kaarsfeste de Guds Søn
 paa ny/ saa meget som i deris mact er: Men wi som icke aleniste vil-
 le neffnis oc kaldis Christne/ men ocsaa vere det wi kaldis/ skulle be-
 tencke huad sagen er vdi sig selff/ som er/ at Christus er død til at
 vdslette deris Synder/ som hannem met Troen anamme oc leffue
 vdi en sand Penitente/ i det at de drabe den gamle Adam oc leffue
 ny Menneste.

Ec ij

Der

Den hellige

Der ere fire onde syncker / met huilcke Menniskien besuerls / som ere : Vforstandighed / Syndskyld / Metfodde Laster oc onde begæringer / De fryet for den enige Fjerdmælsse.

Imod vforstandighed er Christus bleffuen off Vidsdom / i det at hand ved sit Euangelium lærer off / om sin naadige Vilie mod off / thi der som wi ick bleffue vnderuise aff Guds Ord / om hans vilie / da skulde vore Hierrer oc Lærere indueffuis vdi euig Nøckhed huilcken Nøckhed der borthruffuis formedelst Euangelij Vits.

Imod Syndskylden / er Christus bleffuen off Retfærdighed. Fordi hans Retfærdighed tilregnis off som tro / at wi ick nu som Syndere / men som retfærdige fiere Vorn / komme faar Guds Naad.

3. Imod Riobens metfodde Last oc onde begæringer / er Christus vor Helliggjørelse / i det at hand formedelst sin Opstandelsis krafft / helliggjør off formedelst den helligAand.

4. Imod Fryet oc Redzel for den enige Fjerdmælsse / er Christus vor Gienløsning. Disse fire Christi Belgieringer sætter Paulus tilfammen / i sin første Epistel til de Corinthier / i det første Cap: saa sigendis : Christus er bleffuen aff Gud / Vidsdom / Retfærdighed / Hellighed oc Gienløsning.

1. Corinther 1.1.

For mand skal besvime Gienløsning.

Huileken derfor som begerer den sidste Belgiering / som er Gienløsning / hand skal komme der til formedelst de andre tre første / lige som ved Trapper oc treen: Thi naar hand haaffuer lært at kiende Christum / da skal hand tro paa haanem: Naar hand troer skal hand formedelst hans Aand Helliggjøris / det er / hand skal effter Christi Exempel som er opstaaen / fore it nyt Leffuet. Dette ny Leffuet følger endelige en fuldkommen Gienløsning paa den yderste Dommeligdag / naar Gud vil betale oc giffue huer effter sine gierninger. Saa maa nu dette vere den tredje fruct oc gaffu wi haaffue aff Ihesu død oc pine / om huilcken ieg nu taledes / som er / at wi skulle leffue i it nyt gudeligt leffuet / effter hans Exempel. Her aff kommer det at Paulus siger:

Coloss: 3.

III. Den fjerde fruct wi haaffue aff Christi Opstandelse er / at hun er baade en Marsage oc it Pant paa vor Opstandelse / vdi huilcken de affdødis Begæme oc Siæle skulle komme tilhobe igien / vdi den anden Christi Tilkommelse / naar hand skal komme at domme Leffuendis oc Døde. Derfaare disputerer Paulus met mange

III. Marsage til vor Opstandelse.

mange ord / i sit første Bress til de Corinther i det femtende Cap: oc
 handler dette Argument oc Bevisning: Christus er opstaaen 1. Cor: 15.
 aff døde/ Derfaare skulle wi ogsaa opstaa. De i det første
 Bress til de Thessalonicker / vdi det fjerde Capittel siger hand: 1. Thess: 4.
 Der som wi tro at Jhesus er død oc opstaaen / saa
 skal oc Gud føre dem frem met hannem som søffue/
 ved Christum. Och hos Johannem / i det femte Capit: siger 1oh: 5.
 Christus / at den tid skal komme / i huilken alle de som
 ere i Graffuerne skulle høre hans Røst / oc de skulle
 gaa frem / de som haffue giort gaat / til Liffens Op-
 standelse / men de som haffue giort ont / til Dommens
 Opstandelse. Her talis om tuende slags Opstandelse / som ere :
 En til Liffuet / En anden til Dommen. Liffens Opstandelse / er
 den som loffuis alle dem / som haffue giort gaat. Dommens Op-
 standelse / er den met huilken de truis alle som haffue giort ont.
 Hid hører Pauli Sprock til de Romere / i det tiende Capittel. Rom: 10.
 Det er Troens ord som wi predicke. Der som du met
 din Mund bekiender Jhesum Christum at vere en
 HErre / oc troer vdi dit Herte / at Gud opueckte han-
 nem fra de døde / da bliffuer du salig / det er / Du skalt op-
 staa til Liffens oc den euige Saligheds Opstandelse.

Tuende
 slags Op-
 standelse.
 1.
 2.

- De dette maa vere kaartelige sagt / om vor HErre Christi
1. Opstandelse : Huor met wi først skulle styrcke vor Troes Artickel /
 2. om Legemens Opstandelse. Dernast skulle wi her met igiendriff
 3. ue Jødernis vildfarelse / som nekte Christi Opstandelse. For det
 sidste skulle wi paamindis om Christi Opstandelsis fruct oc nytte /
 at wi ogsaa ved hende skulle opstaa her i Verden aff Synden /
 endelige paa den yderste Dommeligdag skulle opstaa til
 Liffens Opstandelse ved vor Herre Jhesum Chri-
 stum / Huilken met Faderen oc den hel-
 lig And see loff / ære oc prijs /
 fra euighed til euig-
 hed / Amen.

Hvor wi
 skulle bruge
 Christi Op-
 standelse.

Anden Paaste dag / Euangeli-
um / Lucæ i det XXIII.
Capittel.

See / Do aff dem
ginge samme dag til en By / som
vaar tryfindstue agre langt fra
Jerusalem / oc kaldis Emaus / De
de talede met huer andre om alt
dette som vaar skeet. De det begaff
sig / der de saa talede / oc bespurde sig met huer andre /
kom Ihesus til dem / oc vandrede met dem / Men de-
ris Dyen huldte til / at de kiende hannem icke. De
hand sagde til dem : Huad er det for Tale / som i
hand

Maar maad
taler om vor
Herre der er
hand hos oss.

Christi siende
obenbarlse.

handle imellem eder paa Beyen / oc ere bedroffuede ?
 Da suarede en aff dem som hed Cleophas / oc sagde
 til hannem : Est du alene iblant de fremmede vdi Je-
 rusalem / som icke veedst huad som i disse dage er steet
 der vdi ? De hand sagde til dem : Huad er det ? De
 sagde til hannem : Det om Ihesu aff Nazareth / huil-
 cken som vaar en Prophete / mechtig vdi Gierninger
 oc Ord saar Gud oc alle Folk / huorledis vore ny-
 perste Prester oc Offuerster antuordede hannem hen
 til Dodsens fordommelse / oc Kaarsfeste hannem.
 De wi haabedis at hand skulde forlost Israel. De
 offuer alt dette er i dag den tredie dag / at dette skeede.
 Der hassue oc nogle forfærdet oss aff vore Quinder/
 de vaare Marle hos Grassuen / oc funde icke hans Le-
 geme / Komme oc sige at de saae en Engle siun / huil-
 cke der sige hand lessuer. De nogle aff oss ginge bort
 til Grassuen / oc funde det saa som Quinderne sagde/
 Men hannem funde de icke. De hand sagde til den-
 nem : Di Daarer oc senhiertede / til at tro alt det som
 Propheterne hassue sagd : Skulde Christus icke lide
 saadant / oc indgaa til sin Herlighed ? De hand be-
 gynte fra Mose oc alle Propheter / oc lagde dem alle
 Scrifter vd / som vaare sagde om hannem. De de
 komme nær til Byen / der de ginge til. De hand lod
 som hand vilde gaa lenger / oc de nødde hannem til/
 oc sagde : Bliff hos oss / thi det stunder til Aften / oc
 dagen er forloben / De hand gick ind at bliffue hos de.
 De det skeede / som hand sad met dem til Bords / tog
 hand Brødet / takkede / brød det / oc gaff dem det. Da
 bleffue deris Dyen obnede / oc de kiende hannem /
 De

Den anden

De hand bleff wsumlig saar dem. De de sagde til huer andre: Brende ick vore hjerter i oss/der hand taledet met oss paa Beyen / oc der hand oplod oss Scriff-ten. De de stode op i den samme stund / oc vende til Jerusaleem igien / oc funde de Elleffue forsamlede / oc dem som vaare hos dem / huilcke der sagde: HÆXren er visselige opstaen / oc obenbaret Simoni. De de opregnede for dem / huad som vaar steet paa Beyen / oc huorledis hand bleff fient aff dem / i det hand brod Brodet.

¶ Her talis om Christi tredie obenbarelse / paa Paaske dag / som vaar for S: Pet-ter.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa dette Euangelium.

Summa paa denne Historie er / at Christus den samme dag hand opstod aff døde / obenbarede sig for to aff sine Disciple som ginge til Emaus / (huilket Emaus vaar en liden By / som laa hart ved to Mile fra Jerusaleem.) De taledet met dennem paa Beyen om Messia / De effter hand haffde vnderuist dem / oc ladet sig kiende aff dem / i det at hand brod Brodet / bleff hand wsumlig at de ick kunde see hannem. Men der de bleffue viffe paa / at hand vaar opstaen / ginge de strax tilbage til Jerusaleem / oc fortalde de andre elleffue Disciple alt det som vaar steet. Men paa det wi diss beide kunde forstaa denne Historie / vil ieg skiffte hende vdi fire Parter / som ere:

Den Første.

Huad disse to Disciple haffde forhender / for end Christus kom til dem paa Beyen.

Den Anden.

Christi oc Discipleris samtale paa Beyen.

Den Tredie.

Huad der steede vdi Huset.

Den Fierde.

Huad disse Disciple gjorde / effter de vaare vnderuiste aff HÆXREN.

Disse

Disse parter hassue huer sine Vardomme oc paamindeiser/
huilcke wi ville i huer partis forklaring giffue tilkiende.

Om den Forste.

Daff Disciplerne ginge paa den samme
dag der Christus opstod til en liden Vn som laa en
sindotue Ager/ det er/ sin tusinde oc fire hundret Treu
fra: Jerusalem/ huilcket belober sig hen ved to Male.
Denne reyse gaff dem Marsage til deris samtale/ at de paa Veyen
taledede om Christo. Her aff skulle wi lare tu ting. Forst/ at mand
icke skal forsonne Marsage/ til at offue sig vdi Gudfryctighed.
Dernast naar wi hassue saaget Marsage/ at wi icke formedelst au
dre Syfser oc gierninger den forhindre.

Vdi disse Discipler see vi trende ting. Forst it ret Gudfryc
tigheds Tegn. Dernast/ Troens skrobellighed. For det sidste/ deris
forundrelse paa det som skeet er.

At de hassue gudelige talet tilfammen om Christo/ oc huor det
vaar tilgaaet met hannem beuifis her met/ at de met deris samtale
komme Christum til sig. Deris Troens skrobellighed vaar/ at endog
de hassde tilforn hort Prophetierne om Christo/ dog vaare de saa
saare sene oc skrobellige til at tro dette fuldkommelige. Saa hassuer
den christelige Tro sin vndfangelse oc sin spæhed/ huilcken nyfodde
oc spæde Tro mand maa factelige omgaas met/ til saa lenge at hun
formedelst gudelig samtale om Christo opnaarer oc styrckis. Desfor
undre sig oc saa paa det som skeet er/ Thi der er intet mere vert at vn
dre paa/ end at en som er dod/ kand gaa leffuendis op aff sin Graff.
Denne forundring vaar beblandet met Haab oc Fryet/ met Tro oc
Zuillactighed: Thi lige som deris kiodelige Forstand/ oc Formuss
tis Dom/ eggede dem til Zuillactighed/ Lige saa stod den lilde Gnist
aff Troen som vaar vdi dem/ imod saadan Zuillactighed/ endog
det vaar meget sent oc langsomt. Lige saa gaar det offte til met de
Christne: Kiødet satte til de paa en side/ oc legger vind paa at dra
ge Nemiistet i Bantro: Vanden satte sig paa den anden side tuert
imod Kiødet/ oc strider/ im reddeligere/ nu dristeligere. Men paa det
at Vanden icke skal vndergaa/ skal mand opuecke hende/ met gude
lig samtale om Christo/ det er/ met Guds Ords horelse oc betrac
telse/ oc andre gudfryetige offuelser. Saa stadfestis derfor met det
te Exempel Esais Sprøck/ i det andet oc fyrretuende Cap: Huor
hand saa siger om Christo: Hand skal icke sonderbryde det
fortnu

Quod vi her
aff skulle lare
ic.

1.

2.

Trycting at
alle i disse
Discipler.

1.

Gudfryctig
hed.

2.

Skrobellig
hed.

3.

Forundrelse.

Troens oc
Formustens
skrob.

Zuor met
Vanden skal
opueckis.

Esai: 42.

Den anden

Matth: 12.

Howledis
Christus
handler met
de skæbelis
gæ.

I.
Det knusede
Kor.

forknusede Kor / oc ey heller vdslycke den rygendis
Hortaue. Hand skal lære at holde Rætten met
Sandhed. Disse tuende Eignelser lære huorledis Christus
plener at handle met sine / i huilcke hand finder nogen Gudfryctig-
heds gnist.

Met den Eignelse om det knusede Kor / giffuer hand tilkiende /
at hand ick vil slæt sonderbryde oc forstode dem som ere halffbrød-
ne oc knusede / men heller løfte oc bare / paa det hand kand beuare oc
forøge det lilde gode som kand findes vdi dennem. Disse tuende
Disciple vaare forknusede oc halffbrødne / oc der fattedis ick meget
vdi / at de io slæt vaare faldne / saa haffue oc deris kiødelige Tancker
beueget dennem: Men Christus opholder dem met sin Naade / at
de ick slæt falde.

2.
Den rygen-
dis Taaue.

Trost.

Dernæst denne Eignelse om den rygendis Hortaue / er tagen
aff Luufetaander / som ere vdblase / dog naar mand ickon vil no-
get hielpe dem / vdslyckis de ick slæt / for den gnist som er i dem: Lige
saa huor der er nogen Gudfryctigheds gnist / da er Christus tilstie-
de / opholder oc opblaser den / at hun kand bliffue stor oc brende klart
saa som her sees paa disse tuende Disciple. Her aff skulle wi tage
en saare stor Trost oc Husualelse. Endog wi arme skæbelige Men-
niske offte suingle oc halte / lige som wi allerede vaare forslagne
oc forknusede / dog alligeuel bortkaster Gud off ick strax saa som wi
nyttige Lemmer / Men efter sin Langmodighed lider oc omdrager
met oss / indtil saa lenge hand saar giort off sterckere oc stadigere / der
som wi ickon effterfølge disse Disciplers Exempel.

Om den Anden.

Matth: 13.

Lærdom.

Det skeede / der de saa taledes / oc bespurde sig
met huer andre / kom Jesus til dennem /
oc vandrede met dem. Denne Christi gierning
stadfester / Først hans Foriættelse / som saa liuder: Huor to eller
tre ere forsamlede i mit navn / der er ieg mit iblant de.
Endog det skeer ick altid legemlige / saa skeer det dog vdi Sandhed
Aandelige / huilcket Christus met denne sin legemlige næruerelse vil
giffue tilkiende. Her aff skulle wi nu lære / om huilcket ieg i den første
Part aff denne Historie paaminte / at alle de som gudelige lede eff-
ter Christum / de oplade Døren for hannem / at hand kand komme
til

til dem oc hielpe dennem / oc met deris gudelige offuelser kalde de hannem til sig / som er den rette Lærere: Lige som tuert imod / de wi gudelige Meniste met deris wogudelige snack oc skendige tale / hyske Døren for hannem / at hand ick kande komme til dennem. Det te stadfestis oc betrefstis / ick aleniste met dette Exempel / men oc saa met Esaia Prophetis Ord / der saa siger i det tryndstue oc siatte Gap: Til huilken skal ieg see? Vden til den Fattige / oc til den som haffuer en sonderknuset Aand / oc frycter sig for mit Ord.

Quorledis
Døren op
lades oc lyco
fis for Chris
to.

2sa: 66.

Men huad er det der Euangelisten siger? Deris Dyen vaare tilholdne / at de ick kiende hannem? Her met paamindis wi om vor egen skøbelighed: Thi der kunde huercken vore Dyen eller Dyrngiøre deris Embede / vden Gud aff sin guddommelige Mildhed / vil giffue dem den krafft oc effne: Der som det nu saa haffuer sig met de legemlige Dyen / Huor meget mere gaar det saa til met vore Hierters Dyen? Her aff skulle wi lære trynster. Først / at vor Sind oc Fornufft haffuer ingen Formue eller styrcke / vden Gud giffuer krafft oc effne. Det andet / at wi ick skulle misbruge vore Sind oc Fornufft / til vor Skaberis forfinadelse / der som wi det giøre / da maa wi frycte for hans Straff / at hand tager all Sind oc Fornufft fra oss. Det tredie / at wi skulle begere aff hannem vor Sinds opliuselse / til hans ære.

Menniskelig
Skøbelighed

Trende Lærd
domme.

1.
2.

3.

De hand sagde til dem: Huad er det for tale i haffue iblant huer andre oc ere saa bedrøffuede? Disse ord giffue nocksom tilkiende / som tilforn sagt er / at Disciplene ginge imellem Haab oc Fryet / oc kunde ick offueruinde den store Fryet. Men HERREN styrcker deris Skøbelighed / som Paulus siger: Gud er trofast / som lader eder ick fristis offuer eders effne / men giør det / at Fristelsen saar saadan ende / at i den kunde taale. Her haffde disse tuende Discipler slat vndergaaet / oc deris Tro haffde bleffuet vdsuuet vdi Fristelsen / huilket deris bedrøffuelse giffuer tilkiende / der som HERREN ick haffde strax kommet / oc ophjølpet dem aff deris fald. Met dette Disciplenis Exempel oc Christi giærning / skulle wi trøste oc oprette oss.

1. Cor: 10.

Da suarede en aff dem / som hed Cleophas / oc sagde til hannem: Est du den eniste fremmede vdi Jerusalem /

salem /

Den anden

salem / som icke veedst / huad der er skeet i disse dage :
 Cleophas forundrede sig / at hand er den eneste som icke veed / det
 som huer mand i den gantze Stad viste / oc alle de fremmede som
 did vaare komne til Paaske høytid. De hand sagde til dem :
 Huad er det ? De suarede hannem : Det om Ihesu
 aff Nazareth / etc. Dette Cleophas Suar indeholder fire
 stycker.

Strecker
 om Cleophas
 Suar.

1.
 Bekendelse.

Lærdom.

Guds Ord
 er vor rette
 Læse Regel.

2.
 Cleophas
 fortæller
 hvor det gik
 med Christo.

1.

rdom.

Det første er en bekendelse om Christo / oc icke Vidnesbyrd om
 hans vishedighed. Hvilken der vaar / siger hand / mee-
 tig i gierning oc Ord / saar Gud oc alle Folk. Den 1.
 ne beskrifuelse lærer oss try stycker om Christo. Først / at Christus
 er en Prophete / det er / en Lærer / som er vdsent aff Gud / at obenba-
 re hans guddommelige vilie. Dernæst / at hand icke vaar en rin- 2.
 ge oc almindelig Prophete / men mechtig vdi gierninger oc Ord /
 det er / hand vaar drabelig vdi sit Vessnets Hellighed / oc mechtig
 vdi sin Predicken oc Lærdom. For det tredje / legger hand til / 3.
 Saar Gud oc alle Menneiste / Huor met hand giffuer til-
 kiende / at Christus haaffuer sat vdræt sit Prophetiske Embede / at
 hand haaffuer holdet sig hellig oc vstraffelig saar Guds Ansiet :
 Denne bekendelse vaar vel stor oc drabelig / men hun vaar dog icke
 fuldkommen. Phariseerne / de ypperste Prestes / Pilatus oc Hero-
 des / haaffue fordømt oc ihjelslaget Christum / saa som en Guds bes-
 spaattere : Men disse Disciple bekiende / at hand er vdsent aff Gud.
 Huor aff wi skulde tage denne Lærdom / at wi vdi Religionens oc
 Eroens sag icke skulde efterfølge høne Potentaters oc mechtige Hæ-
 rers Dom oc Mening / men aleniste Guds Ords Regel. Phari-
 seerne / Pilatus oc Herodes forargede sig paa Christi vduartis-
 ringe sticckelse : Men Apostlerne efterfulde Guds Sandhed / och
 saa meget som dennem mueligt vaar / satte de sig imod de Christi
 Bespaattere.

Det andet / som wi haaffue at ætte vdi Cleophas Suar / er en
 fortællelse huorledis det gik til vdi Christi Pine / vdi hvilken hand
 opregner aff huad Folk hand bleff fordømt / Och huad Dod hand
 fik. Bore ypperste Prestes oc Vssuerste / antuordede
 hannem hen / til Dødens Fordømmelse. Hand siger
 først obenbarlige / huem Christi Fiender ere / som ere de ypperste Pre-
 ster oc Vssuerste iblant Folket / Huor ved wi os saa paamindis / at
 oben

obenbarlige anklage oc skylde dem som forfølge Euangelium / saa som Passuen gior oc andre flere Tirammer vdi Verden. Der effter giffuer hand ocsaa tilkiende / huad Dod hand fick i det hand siger : **De de kaarsfeste hannem.** Dette vaar det allerforsmaadeligste slags Dod / som vaar til vdi Verden / dog lader Cleophas sig ick derfaare forsærde / at hand io holder hannem for en hellig Mand.

Det tredie / som wi see at vere vdi Cleophas Suar / er Troens bekiendelse til Christum. **De wi / siger hand / haabedis / at hand skulde forløst Jsrael.** Cleophas bekiender obenbarlige / at hand troer paa Christum / huilcken de ypperste Prester ihueløge. **De dette er en sand Troes Art oc Nature / Fordi huo som troer met Hiertet til Retfærdighed / hand bekiender met Munden til Salighed.**

Det fierde / som er vdi Cleophas Suar / er den skrobelige Troes bestyrelse aff Christi Forrettelse / Quinderne Vidnesbyrd / Engle siun / oc nogle Disciplers Vidnesbyrd. Thi at Cleophas næfner den tredie Dag / det gior hand for den Sag skyld / at HCKren haaffde loffuet sig at ville staa op paa tredie Dag. Denne Forrettelse troer hand at vere fuldkommen / endog hand gaar imellem Haab oc Redzel / Men imod sin Fryet oc Redzel bruger hand Troens føde oc lægedom / pag det hun skal ick slat vdslyctis. At hand siger at Quinderne ick haaffue fundet hans Legeme / Item / at de haaffue seet Engle siun / oc at det som Quinderne haaffde sagt om den tomme Graff / det er ocsaa stadfestet met Mends rost oc vidnesbyrd / det horer altsammen der hen / at hand visseliger vil tælle sig i Troen / at Christus er opstaaen. Saa skal it gudfrættigt Meniske giøre / som staar tuiltraadig imellem Troen oc Fryet / tilføre Troens Raad oc Lægedom / oc aff sin gantste Naet stride imod Fryet oc Redzel.

Men huad siger HCKren her til? **Di Daarer / siger hand / oc seenhiertede / til at tro alt det som Propheterne haaffue sagt.** Her haaffuer vor Tro forst noget at lære aff Christo. Vor HCKre Christus straffer vel vdi Disciplene deris seenhed / oc vslitighed til at lære oc tro / dog forkaster hand dem ick for deris Skrobelighed / men hand effter sin almindelige vaane / straffer dem faderlige / oc hjælper de skrobelige / paa det de ick skulde forfærdis / oc den hilde Troens Gnist i dem ick skulde slat vdslyctis.

Si

Thi

3.
Troens bekiendelse.

Rom: 10.

4.
Troens styrelse.

Guds Ord
oc Tæng er
Troens føde
oc lægedom.

Christus
straffer Disci-
pelenis
vanro.

Den anden

3.
Lærdom
hæst.

Christus
straffer tu
ting.

Vorladhed.

Christus læs
er sine Dis
ciples.

Rom: 4.

Gen: 3.

Num: 21.

Ihi hand er derfor kommen / at hand vilde vere de skrobeligis Læ
ge / icke at hand vilde met forstreckelse sla dem ihel. Her aff skul
le wi lære / at Christus vil ingen forstinde / som haffuer en ringe
oc skrobelig Tro / met saa stel at hand formedelt Guds Ord la
der hende styre og formeris. Men huad straffer Christus vdi
disse tuende Disciple? Tuende ting. 1. Deris Wforstandighed
eller Groffhed til at lære. 2. Deris Seenhed oc Doffuenstæff
til at tro Propheterne. Oc deris Groffhed oc Wforstandighed for
hindrede forstanden / oc deris Lædhed forhindrede Troen. Oc
endog de haffde nogen søne Tro / dog vaar hun icke suldkommen /
Dem haffde burt at lære io meer oc meere oc forbedret sig / effterdi
de icke aleniste aff deris Barndom op / haffde hort Prophetes
nis Spaadom om Christo / men haffde oesaa hort Christum
selff predice oc forkynde huad Død hand skulde saa / oc at hand
skulde paa den tredie Dag gaa leffuendis aff Græffuen igien.
Her straffis oesaa vor Lædhed / wi som haffue i saa mange Aar
hort Euangelium / blant huilcke mand skal dog finde mange /
som icke endnu haffue lært deris Troes Article / huilcke ieg frye
ter storlige for / huorledis det vil gaa dem / vden de i tide rette oc
bedre sig.

Effter at Christus haffuer straffet dem / begynder hand oc
saa at lære dem / som en god Skolemeistere pleyer at giøre / oc siger:
Skulde Christus icke lide saadant / oc indgaa vdi sin
Herlighed? Dette er det Christus saaregiffuer vdi sin Lærdom /
oc er dette meningen der paa: Christus skulde effter Prophetes
nis Spaadom lide Død paa Kaarstet / Oc der effter / naar hand
vaar opstaaen aff Døde / indgaa vdi sin Herlighed. Lide skulde
hand oc taale for vore Synders skyld / oc opstaa for vor Retfærdig
hed / som Paulus siger til de Romere / i det fierde Capitel: Effterdi
da at i bekiende / at ieg er Christus / da skulle i oesaa lære aff Pro
pheternes Skrifte / at ieg skulde dø oc opstaa igien aff Døde.
Dette beuise hand oesaa aff Mose oc Propheterne: Men met
huad stæder aff den hellige Skrifte hand det giörde / giffuer Euang
elisten icke tilkiende. Der er dog ingen tuil paa / at hand io haffuer
forklaret den første Foriættelse / som vaar Adam saaregiffu
et om Christo / som saa liuder: Quindens Sæd skal
sonderknuse Hugormens Hoffuet. Oc andre saadane
ne flere / som wi horde i gaar opregne. Moses opreiste effter Guds
Befalning

Befalning en kaaber Dm vdi Drcken / oc huileke der saae til den /
de bleffue helbrede aff deris Plage. Huilcken Sigur Christus
fortlarer hos Johannem vdi det tredie Capittel / oc siger:
Lige som Moises ophøvede Hugormen vdi Drcken /
saa skal Menniskens Son ophøves / at alle de som
tro paa hannem / icke skulle fortabis / men haffue det
euige Liff. Men i det at hand opregner disse oc andre saadan-
ne Sententzer aff Mose oc Propheterne / kommede til Byen som de
vilde til / Oc hand lod som hand vilde gaa lenger hen / men de bade
oc nødde hannem til / at hand vilde bliffue hos dem. Her aff skal
le wi lære / huor storlige wi skulle holde aff dem som straffe oss naar
wi fare vild / oc føre oss paa den salige Lærdoms Bey igien. De off-
uerkende icke Christum igien / oc bede hannem selff vere en Daare
oc Gieck / men de kiende deris daarlighed oc vildfarelse / lade sig vn-
deruise oc lære aff hannem / paa det de kunde befries aff deris vildsa-
relse oc daarlighed. Saa giøre oc alle gudsfryetige : Men tuert
imod / De wgudelige storme oc smyse / oc bliffue slat galne imod dem
som vise dem deris vildfarelse / oc vilde føre dem paa den rette Bey /
saa som wi nu nylighaffue hørt at Joderne gjorde imod Christum.

Ioh : 3.

Hand skal
holde Predi-
kere i are.

Om den Tredie.

De efftersolger huad der skeede vdi Huset. Oc
det skeede / siger Euangelisten / der hand sad til
Bords met dennem / tog hand Brodet / ta-
kede / brod det oc fiek dem det / da bleffue deris Byen
opladne / at de kiende hannem. Her siger Euangelisten /
at Disciplene kiende HEN / i det hand brod Brodet. Thi saa
tit som Christus fiek Mad / haffde hand en synderlig maade at be-
de met / oc synderlig vijs at bryde Brodet met oc recke det fra sig / oc
effterdi de haffde tit oc offte actet det paa hannem / kiende de han-
nem der paa nu hand er opstaaen aff døde / vdi det at hand bruger
im den samme vijs som hand gjorde tilforn. Lige som Disciplene
kiende Christum aff disse Sacter / saa skulle wi oc saa aff hans Ex-
empel lære / saa tit som wi ville saa Mad / at wi offre hannem vor
taeksigelsis Offer / som oss haffuer skaffe oc giffuet Liffuet / met huil-
cket Tegn wi affstillis fra andre verdslige Menniske.

Quotedis
Disciplen
kiende Chris-
tum.

Lærdom.

ff ij

Men

Den anden

Men der de nu kiende Christum/bliffuer hand borte for deris
 Syen/saa at de ick kunde see hannem. Da begynte de nu at tale
 bedre om hannem end tilforn. Brende ick / sig de / vore
 Hierter i oss / der hand talede met oss paa Benen / oc
 oplod oss Scrijften? Her maa wi mercke huad Fruct Guds
 Ord gior vdi Mennekken: Endog at Christus ick nu sunlige oc
 legemlige obenbaris oc taler met oss/saa taler hand dog met oss/for
 medelst Ordens Dienere/som hand self siger: Huo som horer
 eder / hand horer mig. Huad er det da for en Fruct? Huo
 som met sine Vern oc sit Herte horer Guds Ord / vdi hannem op
 tendis en Ild / saa at hans Herte begynder at brende vdi Kierlig
 hed til Gud oc hans Ord/Men huo som ick foler oc fornemmer vdi
 sit Herte saadan brynde/ naar hand horer Guds Ord/hand haff
 ner vel Vern/men ick til at hore met/ Oc Herte/men ick til at for
 staa eller begribe met/oc aff sin egenb rost/sordi hand staar den hel
 lig Aand inod. Lige saa huileken som foler oc fornemmer denne
 brynde i sit Herte/hand haffuer it Vidnesbyrd/at Christi Aand er
 oc taler vdi hannem / oc at hand haffuer en sand oc lifactig Tro.
 Huorfaare wi paamindis/at wi vdi Guds Fryet/met allerstørst
 Keuerenck oc Hiertens attraa/skulle hore oc beuare Ordet.

Lnc: 10.

Guds Ords
 Fruct.

Om den Fierde.

De stode op i den samme time / vende om
 til Jerusalem / oc funde de Elleffue forsam
 lede/ oc sagde: Hæren er visselige opstaaen
 etc. Disse ord lære oss at den Brynde som optendis vdi oss/
 naar wi hore Guds Ord predickis / ick er ørefelos vdi oss/ men
 strax lader sig see oc giffue tilkiende: Thi den som rettelige kiend
 der Christum/hand vilde gierne/at andre Folk oesaa skulde kiende
 hannem / paa det der kunde vere mange som hannem bekiende oc æ
 re. Alt saadan Brynde oesaa maatte optendis vdi oss/det forlene oss
 vor Frelsere Ihesus Christus / Huileken met Faderen oc den hellige
 Aand/steeloff oc ære til euig tid/Amen.

Huo som
 Kiender Christi
 Aand hand
 forkynder
 hans navn.

Tredie

Tredie Paaste dag / Euangeli-
um Lucæ i det XXIII.
Capittel.

DE X Discipleme ta-
lede om hanneim / da traadde Jhe-
sus self mit iblant dem / oc sagde til
dem: Fred vere met eder. Da for-
færdedis de oc frycted sig / oc meente
at de saae en Aand. Oc hand sagde
til dem: Hui ere i saa forfærdede? Oc hui komme saa-
danne tænkter i eders Hierter? Seer mine Hender oc
Fodder / Det er ieg self / Rind paa mig oc seer / thi en
Aand

Ioh: 20.

Ff iij

Aand

Den tredie

Vland haffuer icke Riød oc Been/ som i see at ieg haff-
 ner. Oc som hand det sagde/ vvsde hand dem Hen-
 der oc Foder. Oc der de endnu icke trode saar Glæde
 oc forundrede sig/ da sagde hand til dem: Haffue i her
 noget at Vde? Oc de lagde it stycke aff en stegt Fisk
 saar hannem oc Honning kage / oc hand tog det oc
 oed saar dem. Oc hand sagde til dem: Det er den
 Tale / som ieg sagde til eder/ der ieg endnu vaar hos
 eder: Thi det skal altsammen fuldcommis / som er
 screffuet om mig i Mose Lov / vdi Propheete oc vdi
 Psalmer. Da oplod hand deris Forstand/ at de for-
 stode Scrifften/ oc sagde til dem: Saa er det screffuet/
 oc Christus skulde saa lide / oc opstaa fra de døde tre-
 die dag / oc lade Predicke i sit Naffn Penitenge oc
 Syndernis forladelse/ iblant alle Folk/ oc begynde i
 Jerusalem. Oc i ere Vidne til alt dette.

Forflaring paa dette Euangelium.

Christe semte
 reobenbarelse.

1. Dette er H. Xrens semte obenbarelse / som
2. skede paa Paaste dag / i huilken hand obenbarede sig
3. saar sine Discipler / som talede om hannem: Thi først
4. obenbarede hand sig saar Maria Magdalena / aff
5. huilken hand haffde vddreffuet sin Dieffle. Dernæst
- obenbarede hand sig saar Quinderne / som ginge tilbage fra Graff-
 uen. Siden saar Peder. Der effter saar Cleophas oc hans
 Stallbroder. Oc endelige saar de elleffue Disciple / der de tales
 de om hannem / saa som denne Text formelder. Tuende Artickle
 ville wi her faaregiffue.

Den Første.

Christi Hilsen/ Oc vidnesbyrd som beuise at hand er opstaaen.

Den Anden.

Hvor storlige det vaar fornøden at Christus skulde dø oc
 opstaa / oc huad gaff wi haffue der aff / som er / at vdi hans naffn
 skal predickis Penitenge oc Syndernis forladelse saar alle Folk.

Dni

Om den Første.

E Hesus traadde mit ind iblant dem / oc sagde til dennem: Fred vere met eder. De sorgesfulde oc bedrøffuede Discipler tale om Christo / som strax er tilstede hos dennem / effter sin Forrettelse / som saa liuder: **Huor to eller tre ere forsamlede vdi mit Naam / der er ieg mit iblant dem.** Endog at dette steer icke altid Begemlige / saa steer det dog visselige: Thi Gud gjør aldrig imod sin Forrettelse. Huad hand nu forer met sig / naar hand kommer til oss / det giffuer hans Hilsen tilkiende / met huilken hand her troster oc opretter sine bedrøffuede Disciple: Thi at effterdi Christus er giffuen de bedrøffuede oc sorgesfulde til Trost / da biuder hand dem her sin Fred til / saa sigendis: **Fred vere met eder.** Denne Fred der Christus her ynsker sine Discipler / er icke en almindelig Fred / men Guddommelig / icke verdslig oc timelig men Himmelsk oc euig imellem Gud oc Mennisket. Men paa det at wi kunde forstaa huor saare god oc nyttig denne Fred er / huilken Christus ynsker sine Disciple / vil ieg videlige forklare huad der sig begiffuer at ansee vdi denne Freds betractelse / huor aff wi ville tage en fuldkommen bescriffuelse / huad denne Fred er.

Christus er hos dem som tale om ham nem.

Math: 28.

Christus forer Fred.

Saa Christus Fred er.

E fterdi da at Fred oprettis altid imellem dem som vere ivens / maa wi forst see huod de / vaare som ere Quæmer. Det ere disse tuende: Gud oc Mennisket. Gud er salig oc hellig foruden menniskelig hielp: Mennisket er aldelis alendigt oc fordømt / foruden Guds hielp. Derfor haaffde Gud icke behoff at søge Fred met Mennisket / men Mennisket er aldelis alendigt oc useligt vden det haaffuer Fred met Gud / oc haaffuer ingen ting saa storlige fornøden behoff / som Fred met Gud.

I.
Christus gior Fred imellem Gud oc oss.

Dernæst naar tuende Parti ere ivens / met huer andre / da maa io den ene tilforn haaffue fortørnet den anden. Denne Fortørnelse haaffuer icke sin begyndelse aff Gud / men aff Mennisket. Huad er det da for en Fortørnelse? Det er Synden. Denne Synd vaar it Forradeligt fald fra Gud til Dieffuelen / huilken Mennisket haaffde giort sig vnderdammig. Huor

II.
Naar saget til os Fred imellem Gud oc oss.

¶ f iij

¶ iij

Den tredie

Synners
værstygge-
lighed

siar denne fortørmelse mon vere / er lattelige at acte aff hendis stor-
hed / mangsaaldighed / slemhed / oc straff. Hendis storhed er / at ^{1.}
Creaturet haffuer fortørnet oc foractet Skaberen / som vaar det
allernypperste gode der Mennisket kunde haffue. Hendis mang- ^{2.}
saaldighed kiendis aff hendis fructer / som hende følge. Hendis ^{3.}
Slemhed oc Fulhed kand mand see / aff den gruclige oc forstreckeli-
ge besmittelse / der det gantste menniskelige Kiøn bleff besmittet med /
som hende effterfulde. Hendis Straff er Forbandelse oc Forder- ^{4.}
melse / at ieg skal intet tale om det usigelige Jammer oc alendig-
hed / med huilket det menniskelige Kiøn vndertryckis her vdi dette
Liff.

III.
Huo vor
Neglere er.

Naar mand nu haffuer lært at kiende Fortørmelsen / som haff-
uer giort oss til Guds Ziender / skal mand for det tredie oc saa lære at
kiende Negleren / huilken i sandhed maatte vere saadan / som baa-
de kunde stille Gud tilfreds som vaar fortørnet / oc burde at giø-
re nyactig betalning for den Bræt som vaar skeet. Gud som
vaar fortørnet kunde intet Creatur stille tilfreds : Oc den vræt
som vaar skeedt / vaar Gud icke plictig til at betale for : Derfaare
vaar det fornøden at oplede saadan en Neglere som baade med sin
kraft oc mact kunde saadant giøre / oc paa sin naturis Begne skul-
de vere plictig der til. Effterdi at der ingensteds kunde findes no-
gen saadan / da haffuer Guds euige Søn / den anden Person vdi
Guddommen / giffuet sig her neder til Verden / oc anannet men-
niskelig Natur / oc er bleffuen it Menniske / som er *I HESVS*
CHRISTVS. Denne Ihesus Christus er Faderen tilnøyet
paa sin Guddoms vegne / oc Mennisket paa sin Mandoms veg-
ne. Derfaare / kunde hand det giøre / saa som en Gud : oc vaar
plictig der til / saa som it Menniske / huilken der tog vor Sag paa
sig.

IIII.
Christus vor
Neglere be-
taler vor
Skyld.

Denne Neglere betalede for den Bræt som vaar skeedt : Thi
hand tog vor skyld paa sig / for huilken hand leed pine paa Kaar-
sens Altare / och saaledis gjorde Guds Retfærdighed skyldst. Men
effterdi at vi endnu stedse ere besmittede med Synden / da haffuer
vor kiere *HEXKE* Christus all sin gantste Liffs tid her i Verden /
aldrig veret Guds Lovs horig oc lydig / oc beuist en euig / reen oc fuld-
kommen Lydighed / oc suldkommen all Retfærdighed / Huorfaare
Guds Lovs oc saa siger hannem at vere retfærdig / huilken Ret-
færdighed hand tilregner alle dem som tro paa hannem / at de skulde
vere retfærdige saar Guds Ansigt. Och saaledis forsoner hand
Guds

Guds Bredemæt sit Offer / oc klæder oss met sin Lydighed / paa det at wi kunde obenbaris retfærdige faar Guds Ansiet.

Effter at denne Befalning vaar stædt / er der opret en forligelse oc fordrag imellem Gud oc Mennisten : Thi Faderen er tilfreds / formedelt Sønnens Lydighed.

Men effterdi at der vdi all Forligelse oc Fordrag / er fornøden at skulle giøris nogen Pact oc Forbund imellem dem som forligis / da seer mand ogsaa dette vdi denne Fred / som er giørt imellem Gud oc Mennisten : Thi lige som der er paa Guds side / hans milde oc faderlige Foriattelse om hans Barmhertighed / saa som det Sprock linder : Jeg vil vere din Gud / oc din Sæds

effter dig. Item / Denne er min elskelige Søn / vdi huilken ieg haffuer behagelighed. Item / Saa sant som ieg leffuer / da vil ieg icke Synderens død / men at hand omuender sig oc leffuer. Lige saa er Troen paa Mennistens side / met huilken Tro den faderlige Foriattelse a-
nammis / ved huilken wi ogsaa tilregnis at vere Guds Børn / ved hans enbaarne Søn Jesum Christum.

De effterdi at Pact oc Forbund pleyer at stadfestis oc bekræftis met Segel oc Foruaring / er det icke heller forglemmt vdi denne første oc nypperste Pact. De ere der trende slags Befestning. Det første slag / er Christi Eed / som saa linder : Sandelige sandelige / Jeg siger eder / Huo som troer paa mig / hand haffuer det ewige Liff. Det andet slags befestning stæer formedelt de hellige Sacramenter / Daaben oc Christi Nadere / huilcke som ere stærcke oc faste Indsegle paa den Pact imellem Gud oc Mennisten / huilcke aldrig skulle forringis eller bliffue wkræfftige / vden saa er at Mennistet met sin egen Synd oc Ondstæff forkæster Troen. Det tredje Indsegel er / den hellig Aands Pant / som giffuer vor Aand Vidnesbyrd / at wi ere Guds Børn. Hid hører det der Paulus siger til de Corinthier i det andet Brefs første Capit : Hand haffuer beseglet oss / oc giffuet oss Aandens Pant vdi vore Hierter. Disse ere de Indsegle oc Foruaring / met huilcke den Pact oc Forening / som er giørt imellem Gud oc Mennisten beseglis oc stadfestis / at den skal vere fast oc tryg.

IIII.

Forligelse
oprettet is
mellem Gud
oc Menn
isten.

Pact vdi
Forligelsen.

Gen : 17.

Matth : 3.

Ezech : 33.

V.

Fredens oc
Forligelsens
Befestning.

1.

Ioh : 6.

2.

3.

Gal :

2. Cor : 1.

Her

Den tredie

VI.

Denne forli
gisse oc fred
vdræbte
for alle.

Marc: 16.

Item denne
fred hør til.

Matth: 24.

Her offuer / at nogen icke skal tæneke at denne Fred horer ickon til nogle saa / maã mand gissue act paa denne Freds vdraabelse / som er almindelig / at Freden tilbindis alle Menniske. Thi der Christus vilde opfare til Himmelen / da gaff hand sine Disciple bes salning at de skulde vdraabe denne Fred i den gantste Verden / Thi saa siger hand: Gaar hen i den gantste Verden / oc prediker Euangelium saar alle Creatur. Derfor horer denne Fred til alle som anamme Euangelij gladeligerost / tro paa Christum / oc bliffue varactige indtil enden. Thi saa siger Christus: Salig er den som bliffuer varactig indtil enden. Fordi det er icke nock at haffue begynt vel / vden at mand daglige vaaxer oc forfremmis vdi Troen.

VII.

Denne fredes
nytte oc
gaffu

I.
fri Tilgang

Rom: 5.

2.
En god
Samuittigh
hed.

Luc: 23.

3.
Mandens
glæde.

Rom: 5.
Mandens
glædes for
gelse.

4.
Brøderlig
Aarslighed.

Der som du vil spørge / huor til denne Fred er off nyttelig oc gaffu / da skal du finde meget gaffu / baade vdi dette Liff oc effter Opstandelsen paa den yderste Dag. I dette Liff haffuer du formedelst denne Fred / en fri Tilgang til Gud / saa som til din milde Fader / ved Jhesum Christum. Thi saa siger Paulus: Nu vi ere bleffne retfærdige formedelst Troen / Da haffue vi Fred met Gud / ved vor HERR Jhesum Christum / ved huilken vi oc saa haffue Tilgang / til den Naade / som vi staa vdi. Det andet nytte oc gaffu vi haffue aff denne Fred / er en god Samuittighed: Tilform vexerer oc frister den syndige Samuittighed off / Men effter at vi finde denne Fred vdi vore Hierter / bliffuer vor Samuittighed rolig oc stillis til fredes / saa som Koffuerens paa Kaarsset / der hand hørde Christi gladelige Rost: I dag skal du vere met mig vdi Paradiss. I lige maade / naar vi høre vdi Euangelio at Syndernis forladelse forkynndis dem som tro / bliffuer de trofastis Samuittighed rolig oc til fredes. Hos saadan en god Samuittighed er oc boer det tredie nytte oc gaffu / som er Mandens Glæde / ved huilken det steer / at vi mit vdi bedrøffuelse kunde Glæde oc berømme off / som Paulus siger til de Romere i det femte Cap: Men denne Rost oc denne Mandens glæde / formeris formedelst Guds Ords aluerlige betrættelse / formedelst Bønen / Sacramenternis brug / oc andre gudelige offuelser oc idræt. Effter denne Fruct oc nytte / følger strax den fierde / som er brøderlig Kierlighed / Thi naar vi forstaa / oc i Troen føle oc fornemme / at Gud er allis vor Fader.

forstaa/oc i Troen sole oc fornemine / at Gud er allis vor Fader i almindelighed / som er stillet til freds oc forsonet ved den almindelige Neglere/da begynde wi at elste huer andre indbyrdis/saa som de der ere lige metarffuinge / oc hassue ens ret til dette Klenode oc Liggende. ^{5.} En glædelig affgang aff Verden. Effter denne tierde fruct / følger den femte / som er en glædelig Affgang aff dette Liff / saa som Simeon sagde / der hand saa den som hassde forskaffet denne Fred. ^{Luc. 2.} HXre lad nu din Tiene- re fare i fred / Thi mine Øyen hassue seet din Fressere.

Effter Opstandelsen skal denne freds Fruct oc nyttighed vere en euig Lyst / fryd oc Glæde / at wi skulle euindelige skue Guds Lustet ^{6.} Euig Glæde oc Fryd. oc alle Helgens / som hassue leffuet fra Verdens begyndelse. Dette nytte oc gaffn kand intet Menneske i denne Verden fuldkommelige betencke.

Efterdi ieg nu videlige hassuer saare giffuet huad wi hassue at ansee oc betracte vdi denne fred / vil ieg nu kaartelige / oc vdi en Sum bescriffue huad denne fred er. Saa er da fred imellem Gud oc Mennesken / en indbyrdis forening imellem Gud oc Mennesken / i det at Gud tager Mennesken til naade for Christi skyld / oc Mennesken formedelst Troen anammer den naade som off tilbiudis / oc met it aluerligt forsat loffuer oc tilfiger Lydighed mod Guds Bud.

Dette maa nu vere sagt / om den fred som Christus her tilbiuder oc ynster / ick aleeniste de elleffue Disciple / som den tid vaare tilstede / men oc saa off oc alle dem som dene fred begere oc ville anamme / naar hand off ved Euangelij Predicken tilbiudis.

Effter denne fredsommelige Hilsen følger fremdelis vdi Texten / huorledis Christus beuiste at hand visselige vaar opstaaen aff Døde / oc giffuer tilkiende at det vaar tilforn spaad oc forkyndet vdi Mose / Propheterne oc Psalmerne. Men effterdi at der om vaar talet paa Paaske dag oc i gaar / vil ieg nu tale om / huad det vaar storlige fornøden at Christus skulde dø oc opstaa / oc huad gaffn wi hassue der aff.

Om den Anden.

Saa er det screffuet och saa skulde Christus lide / oc opstaa aff Døde paa tredie dag / oc glæde predicke i sit naffn / Penitente oc Syn-
dennis

Den tredie

Syndernis forladelse/ iblant alle Folk/ oc begynde i Jerusalem.

Vdi vort Saa-
ligheds sag
skulle vi
hørges end
aff Guds
Ord.

Først / i det hand her siger: Saa er det screffuet / vil hand at naar wi tale oc handle om Guds Rige/ da skal Guds ord gielde hos oss oc icke vor Fornuft. Huor dette er screffuet/ giffuer hand strax tilkiende/ i det hand siger: Det skal fuldkommis/ alt det som er screffuet om mig vdi Moisi Lov / i Propheter/ oc vdi Psalmer. Derfaare naar mand spør om sin Salighed / da skal mand søge raad vdi Mose / lase Prophe- terne/ betracte Psalmerne/ der hos oesaa Euangelisternis oc Apost- lernis Seriffte. De huad som strider imod disse Scriffter/ det skal mand fly/ saa som Dieffuelens Lardom.

Huad er der da screffuet? At Christus skulde saaledis lide/ oc opstaa aff døde paa tredie Dag. I det hand siger: Saa skulde/ Der met giffuer hand tilkiende at hans Død oc Opstandelse vaar storlige fornøden.

Ser Mærke
gør hin Chri-
stus skulde
lide.

1.
Luc: 24.

2.

3.

4.

5.

6.

Summa.

Hvi skulde da Christus saa lide? Først paa det at Scrifften/ som icke kand liue / skulde fuldkommis. Thi lige som Gud bliffuer e- uindelige / saa bliffuer oesaa hans Ord euindelige / saa som Chri- stus siger: Himmel oc Jord forgaa/ men mine Ord for- gaa icke. Dernæst maatte dette skee / Fordi Gud haaffde det saa besluttet: Thi det kand ingelunde skee / at det som Gud haaffuer be- sticket/ skal ey gaa for sig. For det tredie maatte Christus saa lide for Menniskens Gienløsnings skyld aff euig Pine/ som de met deris Synder haaffde fortient. Thi der som Christus icke haaffde lidt/ da haaffde wi bleffuet vnder Synden/ vdi Guds vrede. For det fierde maatte Christus lide/ for den ære oc herlighed/ som hand siden skul- de kronis oc begaaffnis met. For det femte maatte Christus lide/ oss til vnderuisning oc Trøst / Thi hand som er Hoffuedet / maatte gaa for oss / saa vel vdi Kaarss oc Bedrøffuelse / som vdi Herlighed oc Ære. For det siette maatte Christus lide/ paa det at hans gier- ning kunde vdi Sandhed komme ossuer ens met Figurerne: Thi der vaare mange Figurer oc Foruidente i det gamle Testamente/ som betegnede vor HERREs Ihesu Christi Død oc Opstandelse/ om huilcke der vaar talet paa Paaste dag. Kaartelige/ at ieg met it ord skal befatte det altsammen: Christus er pint / død oc op- staaen/

staaen at Gud som vaar fortornet kunde stillis til frede: Det men-
niskelige Kion frelsis: De Dieffuellsens rige ødeleggis.

Saa haaffue wi her nu hort huor storlige det vaar
forfornoden/ at Christus maatte ds oc opstaa aff døde: Nu ville
wi høre huad gaffn wi haaffue der aff/ De huorledis wi skulle bruge
denne ypperlige oc vnderlige Christi gierning. Det giffuer Christus
self tilliende/ met disse ord. De lade predicke i sit naaffn/ peni-
tenge oc Syndernis forladelse / iblant alle Folk.
Her aff haaffue wi forst at beslute / huad Euangelium er / De huad
det indeholder. Euangelium er en Predicken om Penitenge oc Syn-
dernis forladelse/ for Christi skyld. Summen paa Euangelium er/
at befrielsen aff Synden oc vor Salighed / er fortient ved Ihesum
Christum aleniste. Men paa det at wi diss bedre kunde acte huilcke
støre oc meettige velgierninger off tilbiendis vdi Euangelio / huilcke
alle ere befattede vdi disse Christi Ord/ vil ieg fremsatte en videre be-
scriffuelse aff Scrifften.

huad gaffn
wi haaffue
Christi ds
oc Opstaa-
delse.

huad Euang-
gelium er.
Summen paa
Euangelij
predicken.

Euangelium er en Predicken for alle Folk / i huilcken der forkyndis
befrielse aff Louens forbandelse oc Guds vrede / oc vdraabis for
alle dem som tro paa Guds Søn/ Syndernis forladelse / Salig-
hed oc det euige Liff / for hans Offers oc betalnings skyld / effter de
Forattellers liudelse som stede til vore Forsædre / paa det at Guds
Gødhed kand æris oc prisis til euig tid/ oc at Menisten som ere befri-
de ved Christum/ kunde siden fremdelis lade see hos sig saadane frue-
ter som Euangelium vdræffuer/ oc endelige nyde det euige Liff.

En anden
videre be-
scriffuelse
huad Euang-
gelium er.

Vdi denne bescriffuelse giffuis forst tilliende / aff huad ont
wi befries ved Euangelium / som er aff Louens forbandelse/ effter
det S. Pouels sprock / til de Galater i det tredie Capit:
Christus forløste oss aff Louens forbandelse / der
hand bleff en Forbandelse for oss / det er/ den Forbandelse
som wi haaffde fortient met vore Synder / den tog hand paa sig/
paa det at wi kunde bliffue Arffuinge til hans Retfærdighed oc vel-
signelse. Det samme vidner ocsaa Paulus i sin anden Epistel til de
Corinther i det femte Cap: huor hand saa siger: Gud gjorde
den til Synd for oss / som icke viste aff nogen Synd/
paa det wi skulde bliffue den Retfærdighed i hannem/

Denne be-
scriffuelse
forklaring.
Galat. 3.

2. Cor. 5.

G g

som

Den første Søndag

som gielder saar Gud / det er: Christus som vaar fri fra all Synd / er bleffuen Syndskyldig for oss: Der saare er det raat sagt / at oss forkyndis i Euangelio / befrielse fra Louens forbandelse. Der næst effterdi at met Louens forbandelse følger oesaa Guds vrede / befries wi oesaa aff Guds vrede / naar wi tro Euangelio. **Huo**

Iohan: 3.

som ick troer **Sonnen** siger den euige Sandhed self **Hand** skal ick see Liffuet / men **Guds vrede** bliffuer offuer hannem. Der saare er den som troer / ick lenger vnder Guds vrede / men vnder Naaden. Huor som nu Naaden regerer / der haaffuer Dieffuelens tiranni huercken mact eller krafft / der haaffuer den euige Død ingen Brodt / der er ingen fryet for Hellsuude: Fra saadant ont pedicker Euangelium off forløsning oc befrielse.

Guad. caat
Euangelii an
tilbiader.

Men huad er det for velgierninger oc gode der Euangelium forkynder oss? Det forkynder oss Syndermis forladelse / Salighed oc det euige Liff. Wi ere aff Naturen skyldige i Synden / oc forbandede oc fordomde til euig Død: Men nu forkynder Christus oss i sit Euangelio / Syndermis forladelse / salighed oc det euige Liff / huilket gode had haaffuer forhuerruet oss met sin Død oc arefulde opstandelse.

Huo der bliff
uer salig i
Christi vel
gierninger.

Iohan: 6.

Wi haaffue nu hørt aff huad ont wi befries ved Euangelium / oc huad gaar oss ved det samme tilbiudis: Nu effterfølger huilcke Folk der bliffue delactige i dette gode / som er / de som tro paa Guds Son: Det beuissis met mange vidnesbyrd i den hellige Scrifte / Christus siger: **Huo** som troer **Hand** haaffuer det euige Liff. Lige som Syndermis forladelse gaar for dette euige Liff: lige saa følger met dette Liff / den euige Salighed: De S: Peder siger / at **Vor Tro** es ende er vore **Stælis** salighed. Det samme giffuis oesaa her tilkiende / i det her sigis / at Christus skulde lade presdicke Penitente / ved huilken wi bliffue sorgefulde oc bedrøffuede for vore Synder som wi haaffue bedrøffuet / begræde dem oc indfly til Christum / som siger: Jeg er kommen at kalde Syndere til Bedring / oc ick de retfærdige.

1. Pet: 3.

Marc: 2.

For hues
skyld wi bet
fæng Synds
forladelse.

Rom: 4.

Euangelium
er den aller
alre Læst
dem.

Her effterfølger / ved hues hielp oc for hues skyld wi bekomme saadanne ypperlige gode ting som er / for Christi Offer oc betaling / det er / ved Christi Død oc arefulde opstandelse. Huor saar: Paulus siger til de Romere i det fierde Capit: **Hand** er død for vore Synder / oc opuaet til vor Salighed.

De paa det at ingen skal tencke / at Euangelium er en ny Lærdom / da haaffuer ieg lagt dette til / vdi Euangelij bescriffuelse oc forklaring / som

som er: Effter de Foriattelser som vaare stæde til vore Forfædre. Thi Foriattelsen er ocsaa stæet til Adam strax effter hans Fald/som der staar i Mose første Bogs tredie Capit: oc siden er hun stæde oc altid fornyet oc stæet de hellige Forfædre vdi fire tusinde Aars tid/indtil Christus kom i Riedet.

- Vdi Enden sættis ocsaa til / den endelige sag huorfor Euangelium predickis/ De huad gaffu wi haffue der aff/som er/ Forst bes
 1. frielse fra Louens Forbandelse ved Christum. Dernast/ at effter wi
 2. ere forlosde/ skulle wi giøre retsindig Euangelij fruct. Fremdelis/ at
 3. wi skulle forkynde oc prise denne store velgierning. For det sidste/ at
 4. wi endelige skulle bekomme en fuldkommen Forløsning i det euige Liff/ ved vor Herre Ihesum Christum/ huilcken met Faderen oc den hellig Aand stæe loff/ ære/ oc prijs i Euighed/ Amen.

De endelige
sager hui
Euangelium
predickis.

Den Første Søndag effter Paaske/ Euangelium Johannis i det XX. Capittel

Den samme Sabbath at Aften/ der Disciplene vaare forsamlede/ oc Dørrene vaare til-
 lucte/ aff fryet for Jøderne/ Da kom Ihesus oc traadde mit ind/ oc siger til dem: Fred vere met eder. De som hand det sagde/ visde hand dem Henderne/ oc sin Side. Da bleffue Disciplene glade / at de saae Herren. Da sagde Ihesus atter til dem: Fred vere met eder. Li-
 ge som Faderen vdsende mig / saa sender ieg eder. De der hand det sagde / blæfde hand paa dem / oc siger til dem: Anammer den hellig Aand / Huilcke i forlade synderne/ dem ere de forladne/ De huilcke i beholde de/ dem ere de beholdne. De Thomas en aff de Tolff/ som kaldis Tvilling / vaar icke hos dem der Ihesus kom.

Luc: 24.

Christi femte
te obenbalels
se.

Eg ij

Da

Den første Søndag

Da sagde de andre Disciple til hannem: Wi saae Herren. Da sagde hand til dem: Wden saa er/at ieg seer Naafflegassuene i hans Hender/oc stinger min haand i hans Side/da vil ieg icke tro. De ote dage der effter/vaare atter hans Disciple der inde/oc Thomas med dem. Jhesus kommer der Dorrerne vaare tillucte/oc staar mitiblant dem/oc siger: Fred vere met eder. Der effter siger hand til Thoma: Reck din Finger hid/oc see mine Hender/oc reck din Haand hid/oc sticck hende i min side/oc ver icke vantro/men tro. Thomas suarede/oc sagde til hannem: Min Herre o min Gud. Jesus siger til hanem: Effterdi du hassuer seet mig Thoma/da trode du/Salige ere de som icke see/oc dog tro. Jhesus gjorde oc mange andre Tegn saar sine Disciple/som icke ere screffne i denne Bog. Men disse ere screffne/at i skulle tro/Jesuser Christus/Guds son/oc at i skulle hassue Liffuit formedelst Troen i hans Naaffn.

Fortla.

Christi flet
te obenba
relse.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder en part aff den historie som Johannes screff om Christi Opstandelse i huilken part vor Herre Jesus Christus met sin siunlige oc legemlige nærverelse met Død/gierning oc Tegn beuifer sig at vere opstaaen aff Døde: Der hos antuorder hand sine Discipler det hellige predicke Embede / oc siger at alle de skulle bliffue salige som tro paa hamnem. Vdi enden paa dette Euangelium / legger Euangelisten den endelige Aarsage til huorfaare at den gantze hellige Scrifte oc Euangelium om Ihesu Christo er screffuet: Thi saa siger hand: Dette er screffuet at i skulle tro at Ihesus er Christus Guds Søn / oc at i ved Troen skulle haaffue Liffuet i hans naffn. Men effterdi at i den forgangne Vge er nocksom talet om Christi Opstandelse / da vil ieg paa denne tid icke ydermere tale der om / men ieg vil tale om tre andre artickele som indeholdis i dette Euangelio / som ere:

Summa paa dette Euangelium.

Aarsagen til den hellige Scrifte

Den Første.

Om det hellige Predicke embede / oc om den christne Kirckis mact oc myndighed.

Den Anden.

Om S: Thoma Bekiendelse.

Den Trede.

Om den endelige Aarsage huorfor den hellige Scrifte er screffuen.

Om den Første.

Euangelistens ord om det hellige predicke Embede oc om Kirckens mact ere disse: Fred vere met eder lige som min Fader haaffuer vdsent mig / saa sender ieg eder. Oc der hand haaffde det sagt / blæfde hand paa dem / oc sagde til dem: Anammer den hellige Aand / huem i forlade Synden dem ere de forladne / oc huē i beholde dem / dem ere de beholdne. Her haaffue wi saa ord men de ere dog saare krafftige / oc indeholde en offuerflodig Lærdom / som alle Christne bør at vide. Huorfaare ieg beder oc formaner eder at i ville høre stitelige til / oc mercke huad her sigis / paa det at i kunde vel begribe denne Lærdō. Oc paa det at dette land diiff bedre ste / da vil ieg skiffte disse ord / met huilcke Predicke embedet

G g iij

ind

Den første Søndag

*Siet her
i Predicke
embedes
indvielse
at alle.*

indstiftis / i fire parter: Den første er disse ord: Fred vere met ^{1.}
eder. Den anden part er: Lige som min Fader haaffuer vdsent ^{2.}
mig / saa sender ieg eder. Den tredje part: Hand ^{3.}
blasoe paa dem oc sagde: Anaem den hellig Aand.
Den fjerde part: Huem i forlade Synderne / dem ere de ^{4.}
forladne / oc huem i beholde dem / dem ere de beholdne.
Om disse fire parter vil ieg ordentlige tale.

I.
*Christi
Hilsen.*

*Dieffuelens
had imod
Predikere.*

DEn første part / som er Christi Hilsen: Fred vere
met eder / troster ick aleeniste Christi Discipler som da
vaare tilstede / men giffuer oc saa alle dem Mod oc dristighed / saa
mange som ere oc skulle bliffue Guds Ords Tienere vdi den christne
Menighed. Huo som tager ved det hellige Predicke embede / hand
haaffuer strax Dieffuelen til en Fiende / som stedse staar hans Lær-
dom oc Leffnet imod. Der som hand ick kand forfalste Lardom-
men / da legger hand vind paa at besmitte Leffnedet / paa det at en
Predikere skal met sit Leffnet neete det som hand met Ordene predi-
cker oc lærer. Der som Dieffuelen ick kand besmitte Leffnedet / da
staar hand effter Lardommen / paa det at Menistene skulle forfo-
ris aff falst Lardom oc bliffue fordomde. Hos mange Predikere
legger hand vind paa at besmitte baade Lardommen oc Leffnedet.
Der hos haaffuer oc saa en Predikere Verden imod sig / som nu met
Tiranni / nu met Dyestalsckhed oc Elisneri / nu met Kraaglow oc
vrang Guds ords vdydning / satte til hannem / paa det at hand
skal ick met slid ret giore sit Embede fyldist.

*Sattige prei
dicke
tyst.*

Hvad skal en Guds ords tienere giore i saadan fare? Hand skal
troste sig met disse Christi ord: Fred vere met eder. Oc der hos
bede oc paakalde Gud / at hand vil beholde hannem i denne sin Fred
oc bestermelse / paa det at hand huereken met sin Lardom eller met sit
Leffnet skal forhindre Euangelij freimgang: Hand skal meer acte
denne Christi fred / end all Verdens fred / glæde eller yndist. Saa
skal nu derfaare dette vere Euangelij Tieners trost / som stedse haaff-
ue at stride imod Dieffuelens bedregeri / Verdens tiranni / dyest-
alsckhed oc Kraaglow.

II.
*Apostler
nis vdsen-
delse.*

DEn anden part er: Lige som Faderen vdsende mig / saa
sender ieg eder. Huorledis haaffuer Gud Fader vdsent sin Søn?
Faderen haaffuer vdsent Sønnen / at hand skal forstørre oc ødelegge
Dieff

Dieffuelens rige/effter so hans egne ord lunde: **Quindens Gad** Gen: 3.
 skal sonderknuse Hugormens Hoffuet. Item/ **Johannes**
 siger: Christus er obenbaret at hand skal forstore Dieff 1. Joh: 3.
 uelens gierninger. Saa vdsender oc Christus sine Tienere oc
 Predickere til det samme. Naatte nogen sige: Er det icke alene Christi Gienfigelse.
 embede at sonderknuse Hugormens Hoffuet? Hor det icke Christo al-
 ene til/ at giøre Dieffuelens gierninger til intet: **Suar.** Det horer i Suar.
 sandhed visselige Christo alene til: Men til saadan en stor besvilling
 giørs tuende slags Kyndning oc Veriebehoff/ som er Christi Offer/ oc En slags
 hans Lardom. Christus er vdsent/ at hand alene mee sit Offer skulde Kyndning
 stille Faderen til frede/ so vaar fortørnet/ oc vffueruinde Dieffuelen/ mod Dieff
 der hos effterdi at denne velgierning tilbindis Mennistet ved Euan- uelen.
 gelij Predicken oc Lardø/ haaffuer Christus oesaa met sin Lardø for-
 storret Dieffuelens gierninger. Derfaare vaar Christus vdsent til
 tuende ting/ som ere: Til at stille Gud tilfreds met sit Offer/ Oc at
 predicke oc lære. Til det forste/ som er Offer/ vaar ingen anden be-
 quem oc duelig til at vdrætte vden Christus alene. Til det andet som
 er at predicke oc lære/ bleffue de hellige Propheter vdsende i fordom
 tid/ oc effter dem de hellige Apostler/ oc siden alle de andre Mennistet
 oc Lærere/ som loulige ere kaldede til Predicke embedet. Derfaare saa
 meget som Lardommen vedkommer/ vdsender Christus sine Disci-
 pler/ lige som hand vaar vdsent aff Faderen.

Her aff haaffue wi tuende ting at acte: Det ene er forskel imellem
 Verdslig regimente oc Kircke regimente/ eller imellem Verdslig Off-
 righed oc Kirckens Regentere. Thi Guds Ords Tienere vdsendis icke
 at de skulle haaffue Herredome oc stort velde paa Jorden/ fordi Chri-
 stus haaffuer selff intet velde oc Herredome villet tage sig til/ de vdsen-
 tis icke heller til Verdslig pract oc herlighed/ huileket Christus selff
 haaffuer forsmad oc foractet: Men de vdsendis til at lære Euangeli-
 um/ at forfremme Guds rige/ oc at forkynde Mennisten Salighed oc
 det euige Liff. Det andet wi haaffue her aff at lære er/ det ords maet oc
 myndighed som forkyndis oc laris/ aff dem der ere kaldede til det helli-
 ge Predicke embede. Christus siger her: Lige som min Fader
 vdsende mig/ saa sender ieg eder. At i skulle tale/ icke i eders
 eget naffn/ oc paa eders egne vegne/ men i mit naffn/ oc paa mine veg-
 ne. Hid horer det der Herren siger til sine Disciple hos Matth: i det
 tiende Cap: Huo som horer eder/ hand horer mig/ De Matth: 10.
 huosom foracter eder/ hand foracter mig. Her aff haaff-

Ug iiii

ue

To Lærdom
me her aff.

1.
Hvor til
Christi Tien-
nere vdsen-
dis i Verden.

2.
Ordens
maet oc myn-
dighed.

Den første Søndag

Predickens
Trøst.

ue de som predicke oc lære Guds ord/en merckelig trøst/ De de som hø-
re Ordet/en aluerlig paamindelse. Thi der som de der gudelige oc tro-
lige Predicke Guds ord i deris rette Kald/ skulle lide noget der offuer/
aff den wtacknemmelige Verden/ da haaffue de her at trøste oc hu-
suale sig med at de staa i Christi sted/ oc Christus lider wtret i den-
nem oc med dennem/ huilcken visselig i sin tid skal heffue sig offuer si-
ne Siender oc forfølgere: Men de som høre Ordet paamindis her/
1. først om Guds ords maet oc myndighed/ Thi de skulle icke anders-
ledis høre Guds ord/ end siage som de hørde oc saae Christus selff nær-
2. uerendis at tale til dem. Dernæst paamindis de/ at de skulle hol-
de fromme gudsfyretige Guds Ords tienere i anseelse oc ære/ saa
3. som Christi Legater oc Sendingebud. For det sidste/ paamindis
de om den straf/ som de aff Guds retfærdige dom falde vdi/ huilcke
der forsinna oc forætte enten Ordet som Predickis for dem/ eller tie-
nerne som det forkynde oc lære. Her skulle oc saa Guds Ords Tie-
nere slitelige betencke/ til huilcken en ypperlig stat oc vordighed Gud
haaffuer ophøyet dem/ at de derfor legge vind paa/ at de huereken
fordersffue den rene Lærdom/ eller oc med it forargeligt oc slemt Læf-
net affuende Tilhørerne fra sig/ at de icke kunde lide dem.

III.
Den hel-
lig Aands
gaffue.

Ordens
kraft.

Den tredje Part: De der hand haaffde dette sagt/ blæfde
hand paa dem/ oc sagde: Anamner den hellig Aand.
Disse ord indeholde en synderlig Lærdom/ Thi Christus giffuer
med dem tilkiende/ huor aff Ordet som predickis/ haaffuer sin kraft
oc vdrætning/ huilcken i Sandhed icke staar i Tienernis roft oc vels-
talenhed/ kommer icke heller aff Menniskens vordighed oc hellighed/
Men all Ordens kraft oc vdrætning kommer aff Christi Aands
kraft: For i det at Christus her blæs paa sine Disciple/ oc befaler
dem at anamme den hellig Aand/ giffuer hand tilkiende at den hel-
lig Aand skal altid vere tilstede vdi det hellige Predicke embede oc
Ordens tieniste/ Lige som hand vilde saa siage: See i skulle vere det
ny Testaments Tienere/ som skulle opbygge mig en Christen Kircke
i Verden/ ved Enangelij Predicken/ De ieg veed vel huor saare su-
ge oc strøbelige i ere til saadan en bestilling at vdrætte/ besynderlige
effterdi at Verden oc all menniskelig Fornuft skal sætte sig imod oc
der/ Derfaare vil ieg at den hellig Aand skal vere hos eder oc staa bi
med eder/ i dette eders Embede oc Tieniste/ ved huilcken eders arbej-
de skal bliffue krafftigt oc giøre Fruct: Thi hand skal med sin kraft vdrætte/
rette/

Den hel-
lig Aand oc
se hos Predi-
cke embedet.

rette/at mit ord som i prediche skal icke komme tomt vden fruct tilba- ^{Esa: 55.}
geigien. Her aff kunde wi tage en nyttig Lærdom oc Trøst: ^{Lærdom.} Lærdom
som wi her aff skulle tage er/ at den helligAand er bunden
til Ordet/oc vil der ved vere krafftig i oss. Den Trøst som her aff ^{Trøst.}
skulle haaffue er/ at baade de som lære oc de som høre Ordet/skulle
glæde sig ved den HelligAands næruerelse/oc der med trøste sig imod
deris Saligheds Fiender.

Her maatte nu nogen sige: Huad hører ieg? Haaffue alle ^{Oienfælske.}
Euangelij Dienere den helligAand? Ere icke mange aff dem æro-
gerige? Leffue icke en stor part aff dem saare ilde? Her skulle wi
giøre skilsmisse imellom Embedet oc Dienerne. Vdi Ordens tie-
niste oc Prediche embedet er altid den helligAand tilstede: Fordi
lige som i det Brød wi æde er krafft/at wi der aff kunde triffis oc
fødis/ lige saa er den helligAand i Ordet/ oc er Ordens krafft oc
lynd / ved hvilken wi Aandelige fødis oc leffue. Thi saa haaff- <sup>Den HelligAand naar
saa vel trøst
sig i Jæder
pindes som
i S: Peters.</sup>
uer Gud vor Himmelfste Fader ordineret oc sticket det / oc vil at
det skal saa gaa til / at den helligAand skal altid vere krafftig til-
stede i Ordet oc med Ordet. Huo som nu sætter sig imod Guds
ord / vere sig ihuad hand er for en som det prediker / heller hand
er værdig eller uærdig hand sætter sig imod den helligAand selff:
Thi denne store oc victige Handel staar icke i Dienerns værdighed
eller uærdighed.

Den fjerde part er: Huem i forlade Synderne/ dem ere ^{IIII.}
de forladne/oc huem i beholde dem/dem ere de beholdne. <sup>Nøgles
nis mact
indsættis.</sup>
Met disse ord stifter oc bekræfter vor HERRE Ihesus den Christ-
ne Kirckis Aandelige mact oc myndighed/huileken wi kalde ^{potestas}
tem Clauum, det er Nøglenis mact oc embede/De visis oss her Nøgles
nemmet huileke Himmerigis rige opladis oc tillyckis.

Men paa det at denne nyttige Lærdom kand klar- <sup>Fire stycke
at æde om
Nøglen.</sup>
lige forstaaes oc begribis aff alle / da vil ieg dele hannem
i nogle visse puncter oc stycker/som ere disse: 1. Huor aff den Christ-
ne Kircke haaffuer sin mact oc myndighed. 2. Huad Kirckens myn-
dighed er. 3. Hos huem denne Myndighed staar. 4. De huor vdi
hun staar. Naar mand ret forstaa disse fire stycker/da skal huer
mand kunde grundelige oc ret forstaa huad oc huordan den
Christne Kirckis myndighed er.

Hueden haaffuer da den Christne Kircke sin mact oc myndig- ^{I.}
hed? Hun haaffuer den aff Gud ved Ihesum Christum. Thi <sup>Kirckens
myndighed
der er aff Gud.</sup>

Den første Søndag

der som du anseer Mennesken/ da er det ick en blot ringe tjeniste og gierning. Men der som du seer til Gud/ da er det en stor ypperlig mact og myndighed/ saa at ingen paa Jorden kand vere større/ nytteligere eller ypperligere: Thi Christus som sidder hos sin Faders høyre Haand/ i sin maiestatis sæde/ regerer og opholder denne myndighed. Der saare huo som foracter denne mact og myndighed/ hand skal baade miste all den fruct og gaffu hun fører med sig / De hand bespaatter Guds Søn.

II. Quod Ait
etis myndig
hed. Hvad er da den Christne Kirckis myndighed? Det er en mact og myndighed til at forlade Synden/ og at igienholde den/ det er / at predicke Euangelium / huo som det troer/ hannem opladis Himmerigs rige/ men den som ick troer/ hannem er Himmerigs rige tilluct.

III. Hos huem
staar denne
myndighed. Hos huem staar denne myndighed? Hos den Christne Kircke/ Den tid Christus antuordede S: Peder og de andre Apostler Himmerigs Nøgle/ da betrode hand sin Kircke til dem/ og lagde dem hos hende / aff huilcken Kircke Ordens tienerer haffue og anamme dem/ lige som en tjeniste Pige haffuer sin Høstruis Nøgle.

IIII. Hvor vdi
Kirckens
myndighed
staar. Hvor vdi staar Kirckens myndighed? Den staar i den hellig Aands krafft og forarbendelse / som i Ordet og ved Ordet er krafftig og forarbender Troen i dem som høre Ordet: Saa er Guds Ord lige som den ene Nøgel/ huilcken Ordens Tienerer bær frem/ og Troen er den anden Nøgel / huilcken den Hellig Aand fører til: Naar disse to Nøgler fremforis/ da opladis Himmerigis rige.

Christi Ords
forklaring
om Nøgles
mact.

Efter at dette er nu saaledis forklaret / ville vi Grandgibeligere offuerueye ordene i denne Text. Først siger Christus Huem i forlade etc. Holt nu her stille/ og betenck flittelig dette ord Huem. Først beuise det obenbare at Guds foriattelse om hans Naade og Barmhiertighed er almindelig / og hør til alle/ Denne almindelige Foriattelse skal du sætte imod den fristelse *de particularitate*/ det er / om val og affskiudelse (lige som Gud skulde vduelle nogle og forskiude nogle/ at alle Menneske skulde ick vere delactige i hans Naade) Indluct derfor og beslut dig i denne almindelige Foriattelse. Dernæst sæt dette ord Huem imod dine Synders mangsaaldighed. Naar du derfor fristis med fortuilelse og misshaab for dine Synders mangsaaldighed/ da skal du betencke og ihukomme denne Christi Foriattelse: Huem i forlade Synderne / dem ere de forladne. Hand siger ick/ huo som haffuer giort ringe

Først imod
Syndens
mangsaal
dighed.

ringe oc liden Synd/ eller om nogen haaffuer syndet meget: Hand si-
ger icke heller: Om hand er en Jode/ eller en Greker/ om hand er en
Herremand eller en fattig Karl/ om hand er rig eller fattig: Men
hand siger/ Huem hand er der i tilfige Synderis forladelse/ da
skal hun vere hannem forladen. Her foruden paaminde disse ord off/
at affløsning kand stee baade i almindelighed oc i besynderlighed/
S. Peder afflosede try tusinde Menneiste i almindelighed/ som der
staar i Apostleris gierningers andet Cap: Der effter afflosede hand
Cornelium i besynderlighed/ lige som Nathan afflosede Kong Da-
uid. Den almindelige Affløsning bruge Ordens Tienere/ saa tie
som de predicke Euangelium. Den besynderlige Affløsning bruge de
naar Aarsage oc leilighed det vdtressuer/ saa som naar nogen be-
gerer at haaffue hemelig Samtale med Ordens Tienere/ paa det at
hand styretis i sin Tro.

Tuende
slags afflø-
sing.

A. Cor: 2.

A. Cor: 10.

2. Sam: 12.

Dernæst staar her i Texten/ Synder foruden noget forskel
eller tal/ huor saare her skal forstaacs alle slags Synder i alminde-
1. lighed/ som ere fire slags: Det forste er Naturens brost oc breek. Det
2. andet er de onde grene som opuaare aff denne onde Rod. Det tredie
3. er de Synder/ som stee i foruarende oc i vitterlige. Det fjerde er de
4. Synder/ som stee med vilie oc raadende raad. Aff disse slags Synder
er det slat ingen som Gud vil io forlade/ der som mand begerer Naad-
de oc Synds forladelse for Christi skyld.

Fleere slags
Synder.

For det tredie skulle wi oc vel mercke dette ord/ Forlade. For
huileket Mattheus sætter Løse. Herren befaler at hans Disciple
skulle forlade oc løse Synden. De skulle forlade oc tilgiffue hen-
de saa som en Gield. Men de skulle løse hende saa som en tung oc suar
Byrde. Fordi Synden er lige som en stor Gield/ For lige som gield
forplietter den som er skyldig til at handmaa betale/ Lige saa forpliette
Synderne off til at fyldisgiøre Gud low/ eller oc straffis der for/ v-
den saa er at de bliffue off tilgiffne oc forladne. Synden er oc saa en
tung Byrde/ Fordi lige som en tung Byrde trenger den som
hende/ bær/ at hand maa falde omsiger vnder hende/ Lige saa
trenger oc saa Synden off med Forbandelsens tyngsel oc Louens
dom/ indtil saa lenge Kristus kommer/ oc tager Byrden paa sig.
Men huad horer ieg her? kand ic Menneiste løse Synden oc forla-
de? Gud siger io hos Esaiam i det fyrretiende oc tredie Capitel:
Jeg er den/ Jeg self er den/ som afflætter all
din Offuertrædelse/ for min skyld/ oc vil aldrig
komme dine Synder ihu. Dette Vidnesbyrd beuise

Matth: 8.

Synden er
en stor gield.

Synden er
en tung Byr-
de.

Omsigelse.

Esai: 43.

io at

Den første Søndag

Suar.

Tuende slags
forladelse.

Num: 6.

Suarledis
Synden is
glen holdis.

io at Gud alene forlader Synden/ oc HERren siger her: **Huem**
i forlade Synderne / dem ere de forladne. Huor skulle
disse ord komme ossuer ens? Det suarer ieg saa til. Disse Christi ord
giffue klarlige tilkiende / at der ere tuende slags Synds forladelse /
En paa Jorden som steer ved Ordens Tienere / En anden i Him-
melen som steer aff Gud alene. Om denne sidste taler HERren
hos Esaia. Kaart at sige: Gud forlader Synden som en
HERre: Men Ordens Tienere forlade den som Suenne oc seu-
dinge bud / som forkyndederis HERris vilie / De deris forladelse
steer i det at de forkynde Mennekken Guds naadige vilie om Synds
forladelse. Dette beuifis vdi Mose siende Boges siette Capitel: huor
HERren saa siger: Presterne skulle legge mit naaffn paa
Israels Børn / men ieg vil selff velsigne dem. Saa er
derfaare Prestens affløsning / en tilsagn oc forkyndelse at Synden
er forlat aff Gud.

MEn huorledis holde de Synderne igien? De holde dem igien met
Guds Ord / oc effter Guds Ords liudelse / det er / huilcke Syn-
der de met Guds Ord giffue tilkiende at vere igienholdne i Himme-
len. Her om er ydermere talet paa Christi Naderis dag. Derfaa-
re vil ieg nu stynde mig til den anden Artickel / om huilcken ieg vil
kaartelige tale.

Om den Anden.

Thomas
Bantro

TH S: Thomas haffue wi tu ting i denne
Historie / som ere hans Bantro / oc hans Bekiendelse /
Sin Bantro giffuer hand tilkiende met disse Ord:
Vden saa er at ieg seer Naafflegaffuene i
hans hender / oc stinger min Finger i Naafflegaffuene /
oc stinger min Haand i hans Side / da vil ieg icke tro.
Hand horde at de andre Disciple sagde saar hannem at de haffde
seet HERren / men hand haffuer nu forglemt Propheternis oc Chri-
sti spaadom / oc vil icke tro Disciplene: Saa gantste oc aldelis
sætter mennekkelig Fornufft sig imod Gud oc hans ord / i de ting
som vor Salighed vedkommer. Dette er om S. Thomas store
Bantro.

Thomas Tro
oc Bekien-
delse.

Om hans Tro oc Bekiendelse følger effter i Texten:
Dte dage der effter vaare Disciplene atter der inde / oc
Thomas

Thomas met dem / Ihesus kommer der Dorrene
vaare tillucte / oc staar mit iblant dem / oc siger: Fred
vere met eder. Der effter siger hand til Thomam:
Reck din Finger hid oc see mine Hender / oc reck din
Haand hid oc stic hende i min Side / oc ver icke van-
tro men tro. Der Thomas nu horer Christi Rost / oc er met
obenbare Tegn offueruunden / vndfangis Troen i hamnem / aff huil-
cken hand siden haaffuer denne Bekiendelse: **Min HERR**
oc min Gud. Derfaare skulle wi lare tuende ting aff S.
Thoma / som ere: Hueden Troen kommer / De huordan Tro-
ens rette bekiendelse er. Troen kommer aff Guds Ord oc Tegn /
wi haaffue Christi sande Ord / som er det hellige Euangelium / der til
ocfaa tu ypperlige oc herlige Tegn / som ere / Daaben oc HERrens
Nadere. Denne Tro som saaledis er vndfangen aff Ordet / oc styr-
cket ved Tegn / giffuer en sand bekiendelse fra sig / saadan som den-
ne S. Thomas bekiendelse er / som her raaber oc siger: **Min HERR**
re oc min Gud. Der som denne S. Thomas bekiendelse ret

To Lerdom
mehet aff.

1.
Hueden Tro
en kommer.

2.
Troens be-
kiendelse.
Fire ting
Thomas be-
kiendelse.

1. offueruendes / da finde wi fire ting som der vdi begribis. Thi forst be-
kiender S. Thomas / at Christus er lige det samme Menniske som
2. ti dage tilforn vaar ihuistslagen oc kaarsfest aff Joderne. Dernast
i det hand kalder hamnem en Gud / bekiender hand hans Guddoms
3. Nature. Fremdelis i det hand icke neffner to HERRer eller to Gu-
der / giffuer hand tilkiende at hand er en Person. For det sidste i det
hand siger: **Min HERR oc min Gud** / bekiender hand hans
Embedet / at hand er hans oc den gantske Verdens Gienlofere / paa
huilcken hand huiler oc forlader sig met en liffactig Tro.

Om den Tredie.

Ihesus sagde: Effterdi du haaffuer seet mig
Thoma / da trode du / salige ere de som icke
see oc dog tro. Denne almindelige Lerdom / om dem
som tro paa Christum / skal mand grandgibelige mercke: Thi Chri-
stus forkynder her obenbare dem at vere salige som tro / alligeuel at
de met deris legemlige Ghen icke haaffue seet Christum.

Zuor i vor
Salighed
staar.

Her maatte nogen sige: Der er io ingen til vdi Verden som
Hh lider

Gienfigelse.

Den første Søndag

liden mere Gienuordighed oc wlycke/end de gudfryetige som tro paa
 Christum/huor land det da sigis met rette: Salige ere de som
 tro? Der suarer ieg saa til / Mand skal see til Enden oc Vdgang
 gen / for huilcken de sigis met rette at vere salige : Fordi de gudfrye
 tige er beredt oc faaresat det euige Liff / i huilcket de skulle vere fulde
 kommelige salige / Der skulle de hassue alt det som hør til Salig
 hed / først at de skulle vere fri for all besuering/ sorge oc gienuordig
 hed / Dernæst at de icke skulle befryete sig for noget ont eller tilkom
 mendis wlycke. For det tredie / skulle de hassue alt gaat offuerflo
 dige. De for det fiende / skulle de vere wisse paa at de skulle nyde oc
 beholde dette offuerflodige gode til euig tid uden all ende: Disse fire
 synke høre til en ret fuldkommen Salighed. Hid hen hører alt
 det som er screffuet i den hellige Scrift/saa som Euangelisten siger/
 Dette er screffuet/paa det i skulle tro at Jesus er Chri
 stus Guds Søn / oc at i skulle hassue Liffuet fornie
 delst Troen / i hans Naffn. Den endelige Sag huor
 faare den hellige Scrift er screffuet er / at wi skulle tro. Den en
 delige Sag huorfaare wi skulle tro er / at wi kunde saa det euige
 Liff/det giffue oss Jesus Christus som self er Liffuet oc Liffens be
 gyndelse / huilcken met Faderen oc den helligAand/ skee loff / ære oc
 prijs til euigtid/Amen.

Suar.

De gudfrye
 tiges Salig
 hed.

1.

2.

3.

4.

Hil den hel
 lige Scrift
 er screffuet.

Den anden Søndag effter Paaste/ Euangelium Johannis i det X. Capittel.

Jesus sagde til Jø
 derne / Jeg er en god Hjurde. En god
 Hjurde lader sit liff for Faarene. Men
 en Lyesuend/ som icke er Hjurde/huil
 cken Faarene icke høre til/seer Vlffuen
 kome / oc forlader Faarene oc flyer / oc
 Vlffuen griber oc atspredde Faarene / Men Lye
 suen

suenden flyer / Thi hand er en Lenesuend / De acer
 Faarene intet. Jeg er en god Hjurde / oc kiender mi-
 ne / oc ieg kiendis aff mine. Lige som min Fader
 kiender mig / oc ieg kiender Faderen / oc ieg lader mit
 Liff for Faarene. De ieg hassuer end andre Saar /
 de ere icke aff denne Sti / oc de samme skal ieg fore
 hid / oc de skulle hore min Rost / De der skal bliffue en
 Hiord oc en Hjurde.

Forklaring paa dette Euangelium.

Arsagen huorfaare dette Euangelium
 paa denne tid faaregiffuis i den chrisne Menighed /
 er denne. Vi hassue i denne nast fremsarne Paaste
 høytid hort / huorfaare Christus skulde lide oc opstaa
 aff dode / som er / at der skulde i hans naffn predickis
 Penitentie oc Synders forladelse iblant alle Folk / ved huilken Pre-
 dicken

Hui dette
 Euangelium
 paa denne
 dag faares
 giffuis.

H h ij

dicken

Den anden Søndag

dicken Dieffuelens rige skulde forstorris oc G. Hristi rige opbyggels.
 De effterdi at dette land icke anderledis stee end ved tro retsindige
 Ordens Tienere huilcke den hellige Scrifte kalder Hiurder/ da haff
 uer den christne Kircke anseet det for gaat oc myttigt / at dette Euang
 gelium om den ypperste Hiurde Ihesu Christo / oc om hans omhu
 for Saarene/ skal paa denne Dag saaregiffuis oc predictis: De det
 for den Sag skyld / at alle trofaste Guds Ords tienere skulle effter
 følge denne Hiurdis exempel i Vardom/ Veffnet/ oc Omhu for Saa
 rene. Dette er Aarsagen huorfaare dette Euangelium paa den
 ne dag Predictis i den Christne Menighed. Summa paa dette
 Euangelium er / at lige som G. Hristus bekiender sig at vere en god
 Hiurde/ oc haffue Sorge oc Omhu for sine Saar: Lige saa vidner
 hand tuert om igien/ at alle de ere Blffue/ som stunde effter at giore
 hans Saaresti stade oc affbreck / oc naar Veyesuennene see dem kom
 me/ sh de fra Saarene/ oc lade Blffuene tage sat paa dem/ oc rissue
 oc slide dem: Imod huilcken trostokaff Herren lossuer oc tilfiger at
 hand vil haffue Omhu for sine Saar oc besterme dem/ oc giffuer til
 fiende at hand haffuer endnu andre Saar / huilcke hand vil oc fore
 her til / paa det der land bliffue en Hiord oc en Hiurde. At wi nu
 disbedre kunde forstaa dette Euangelium / ville wi her aff ansee tre
 Artickler/ som ere:

Summa paa
 denne Text.

Den Første.

Om den ypperste Hiurde Christo/ oc andre retsindige Hiurder.

Den Anden.

Om Blffuen oc Veyesuenden / oc huorledis Veyesuenden flyer.

Den Tredie.

Om G. Hristi Saar / om deris Tegn/ oc om den eniste Christl
 Saaresti.

Om den Første.

In den første Artickel om vor Hiurde Chri
 sto / haffue wi tuende ting at acte: Det ene / huordan
 hans art oc natur er. Det andet / huad velgierninger
 hand haffuer beuist den christne Kircke.

7.
 Christi art
 oc nature.
 Ioh. 1: 20.

Hvad denne vor Hiurde G. Hristo vedkommer/ skulle wi altid ihu
 komme G: Thoma bekiendelse/ huilcken wi hørde i dag ote dage.
 For i det hand siger: Min Herre oc min Gud/ bekiender hand
 først at den sō hand taler til / er det samme Menniske som vaar kaars
 fest oc døde/ huilcken hand nu bekiender at vere visselige opstaaen aff
 døde.

Døde. Dernæst/ bekiender hand at dette samme Menniske er oc saa
 en sand Gud: For hand siger: **Min Gud**/ For det tredie/ bekiender
 der hand at dette Menniske/ som er Gud oc Mand/ er en Person: For
 hand siger icke: **Mine** Herrer oc mine Guder/ men **Min HErre**
 oc **min Gud**. For det fierde/ bekiender hand at denne Gud
 oc Mand vdi en Person/ er hans Saliggjorere: For hand siger:
Min HErre/ du som hassuer omsorge for mig/ oc **min Gud**/
 som hassuer taget mig i din bestermelse oc Naade. Derfaare be-
 kiender hand at **G. Kristus** er den sande Messias oc Verdens Sa-
 liggjorere/ oc den rette tro-Hiurde som Gud vdi sordom tid hassde
 loffuet oss/ om huilcken Propheten Jeremias taler saa sigendis:
Jeg vil sette en Hiurde ossuer dem/ som skal føde dem/ Jerem: 23.
Jeg vil opuecke David en retfærdig Drist. Denne
 Hiurde kalder **G: Peder** vor Hiurde oc **Sials Biscop**. Dette vil
 de ieg saa kaartelige tale aff **G: Thoma** bekiendelse om vor Hiurde
Christo/ paa det at wi her aff kunde lare at forstaa denne vor Hiur-
 dis rette art oc Nature: Nu ville wi hore vor HErris **G. Kristi** egne
 ord/ Saa siger hand: **Jeg er en god Hiurde**. Men huad er en
 god Hiurde? En god Hiurde lader sit Liff for sine Saar/
 det er / den er en god Hiurde som hassuer sine Saar saa saare tier/
 at hand heller vil lade sig selfi sla ihjel oc dø/ end hand vil lade Saa-
 rene roffuis oc borttagis aff Ziuffue/ Eller ruffuis oc slidis aff Bliff-
 ue. Dette Løfte beuise hand oc saa met ierningen/ i det at hand
 leed den allerfor sinædeligste Død for sine Saar.

Wz hassue nu hort huor stor Kierlighed Christus hassuer til sine
 Saar: Nu paa det at wi kunde see/ hans Belgjerninger som
 hand aff blot Naade oc Barmhiertighed beuise dem/ ville wi ligne
 Christum met en god Hiurde/ oc see huorledis hand der met kom-
 mer ossuer ens. Huad gior da en god Saare Hiurde? Forst sassuer
 hand sig Saar tilfammen. For det andet/ gaar hand saare dem.
 For det tredie/ leder hand dem vd paa god Bed oc Græssgang. For
 det fierde/ soder hand dem. For det femte/ vaacter hand dem. For
 det siette/ driffuer hand oc regerer dem. For det siuende/ frier hand
 oc bestermer dem fra Bliffue/ Kessue oc andet saadant. For det oten-
 de/ læger hand oc helbreder dem som ere saare oc skrobelige. For det
 niende driffuer hand dem som fare vild/ hen paa den rette Vey/ met
 sin Hiurde tiep. For det tiende/ driffuer hand dem hiem igien aff
 Fæleden/ til Saarestien. Alle disse velgierninger beuise Christus sin
 Kircke Vandelige.

H h iij

Forst

11.
 Christi
 velgier-
 ninger
 mod hans
 Fader.

En god Hiurde
 die smede.

1.
 2.
 3.
 4.
 5.
 6.
 7.
 8.

9.
 10.

Den anden Sondag

I.
Christus
samlar sine
Saar/ ved
sit Ord.

1. Pet: 3.

Luc: 15.

II.
Christus
gaar for
saarene i
Naarset oc
Aldren.

III.
Christus vdi
leder saarene
til.
Psal: 23.

III.
Christus for
der saarene
med sit Ord.

V.
Christus
vaacter saar
ene.

Forst/ samler denne Hiurde Christus sine Saar tilfammen:
Men huorledis samler hand dem? Ved Euangelij Predicken. Det
te begynte hand strax effter vore forste Foraldoris fald: Thi hand
vaar hos de hellige Propheter i Aanden/ oc forsamlade sig mange
Saar/ huilcket S: Peder bar vidnesbyrd om/ i det hand siger/ **Al**
Christus predickede i Aanden saar **Menniskene** vdi
Nox tid/ **hues** Aander/ det er/ **hues** Siæle/ **der** vaare i
Fengsel: Thi Christus haaffuer altid veret tilstede i Kircken/ i det
hellige Predicke embede. Paa det sidste haaffuer hand anammet
menniskelig natur oc er kommen til Verden vdi Kiødet/ paa det at
hand vilde oplede det fortaffte Saar: Hand gissuer oc saa paa den
ne dag Predickere oc Læresadere i huilcke hand er krafftig ved den hel
lig Aand at de paa hans vegne forsamlе hannem Saar.

For det andet/ gaar hand saare sine Saar. Huorledis gaar
hand saare dem? **Suar**. Vdi Kaarset oc i Aeren: Vdi Kaarset
gaar hand saare dem/ i det at hand haaffuer lidt megen Sienuordig
hed oc Modgang her i Verden/ huilcket alle hellige oc gudfryetige
Menniske oc saa maa forsøge: Vdi Aere oc Herlighed gaar hand
saare dem/ i det at hand ved sin arefulde Opstandelse aff Døde/ er
indgaaen i Himmerigs glæde oc herlighed/ huor alle de skulle i sin
tid effterfølge hannem/ saa mange som her vdi Verden haaffue veret
hans rette Saar.

For det tredie/ leder Christus sine Saar vd paa god Gress
gang oc paa den skønne Eng/ som David siger/ i den tredie oc tiu
ende Psalme: **HEN** er min Hiurde/ mig skal intet
fattis/ Hand foder mig paa en grøn Eng/ oc leder
mig til ferskt Vand.

For det fjerde/ naar hand haaffuer ledt dem vd paa Gressgang/
da foder hand dem/ med sin Aand oc sit Ord: Met Aanden foder
hand dem/ naar hand induaartis styrcker Menniskens Hierte oc
Sind: Met Ordet foder hand/ naar Euangelium predickis/ huor
aff Troen til denne Hiurde vndfangis.

For det femte/ vaacter hand sine Saar/ oc sider lige som en Hiur
de paa en Hou/ oc seer til dem alle vegne omkring/ at ingen skal giør
re dem skade/ enten hemelige eller obenbare. De dette giør hand ved
sine hellige Engle/ ved trofaste Ordens Tienere/ gudfryetig Offrig
hed: Kaart at sige/ ved gode Forstandere oc Regentere i Verdslig
regimente/ Kircke regiment oc Husholdning.

For

For det siette/ styrer hand oc regerer dem/ met sin Mand/ met sit
 Ord oc met reffselse oc aue/ huorfaare David siger/ som tilforn sagt
 er: Herren er min Hiurde (hand regerer mig) Saa mig
 skal intet fattis/ Hand vederquæger min Siæl/ oc sø-
 rer mig paa den rette vey for sit Naffus skyld.

V I.
 Christus sty-
 rer oc driff-
 ver faarene.
 Psal: 23.

For det siuende/ foruarer oc bestemmer dem/ huorfaare S: Po-
 uel siger: Er Gud met oss/ Huo kand vere imod oss? De
 David siger: Der som ieg end vandrer i mørcke Dalle/
 saa frycter ieg dog intet ont / Thi du HExre est hos
 mig: Din Kiep oc Staff troster mig.

V II.
 Christus
 vaafter faar
 rene.
 Rom: 8.
 Psal: 23.

For det otende/ læger hand oc helbreder dem som ere saare oc
 siuge: Thi lige som de faar der siuge sig paa Torne/ oc forderffuis
 aff skadelig forgifft/ de lægis oc helbredis aff deris Hiurde: Lige saa
 læger Christus vor Hiurde sine faar/ som tit oc offte siuge sig paa
 Torne (det er/ it ont Leffnet oc forargelig Omgengelse) oc forgifftuis
 met Eder (det er/ vrang vildfarendis Lardom) huorfaare David
 siger i den hundredt fyrretiende oc siette Psalme: Hand læger
 de forknusede Hierter / oc forbinder deris Pine. De
 Herren siger hos Ezechielem Prophete/ i det fiorten oc tiuende Cap:
 Jeg vil selff føde mine faar / oc ieg vil skicke de til Ley-
 re/ Det som er fortafft vil ieg oplede igien/ oc det vild-
 farendis vil ieg føre til rette / oc forbinde det saare / oc
 tage vaare paa det skrobelige / oc ieg vil foruare det
 som er fet oc sterckt / oc ieg vil haffue Omhu for dem
 som det sig bør.

V III.
 Christus læ-
 ger de saare.
 Psal: 146.

For det niende/ driffuer hand til rette igien met sin Hiurde kiep/
 de faar som fare vild/ det er/ hand legger dem Kaarff oc Modgang
 paa/ huor met hand holder dem tilbage lige som met it Bidsel oc Tø-
 me. Der som den gode Hiurde Christus icke dette gjorde/ da skulde
 mange faar met Verdslig vellyst/ timelig velsart oc gode Dage/ læ-
 de sig affuende fra den rette Hiord/ oc skulde giffue sig selff i Bliffuens
 Mund: Derfaare siger David ret/ Det er mig kiert Herre at
 du haffuer ydmuyget mig/ at ieg kunde lære din Ret.

I X.
 Christus fæ-
 rer sine faar
 til rette ved
 Kaarffet.

For det tiende/ driffuer Christus sine faar hjem igien / naar
 de haffue ædet oc ere fødde. I denne Verden samler Christus sine

X.
 Christus
 driff ver faar
 vane hjem.

H h iij

faar/

Den anden Søndag

Saar/foder/beskermer oc vaacter dem/lige som i en vildene Draf oc i
it fremet Land: Men paa den yderste dag vil hand føre sine Saar i
den rette Saaresti/det er/til deris Fæderne land/i huilket de gudfrye-
tige oc fromme skulle leffue met Christo i euig Glæde oc Salighed.

I Eg haffuer nu talet om den gode Hiurde Chri-
sto/Dm hans art oc nature/Dm hans omsørge oc velgiernin-
ger mod Saarene/det er/mod alle dem som tro paa hannem: Nu vil
ieg noget tale om de andre Hiurder som ere vnder hannem / oc ere
giffuen befalning at de skulle haffue omhu for Herrens Hiord. De
det vaare vort at ynfte / at alle saadanne Hiurder sticte sig met
Lærdom/Leffnet oc Omhu for deris Saar/effter den ypperste Hiur-
dis Christi Exempel: Men effterdi at det icke steer/ da skulle wi acte
at der ere fire slags atskillige Hiurder.

Fire slags
Hiurder.

1.
Gode Hiur-
der.

Det første slag ere de / som lære vel oc leffue vel/effterfolgendis
den ypperste Hiurdis Christi Exempel. Saadan vaar Esaias/
Hieremias/ Ezechiel oc andre Propheter: Saadan vaar S: Pou-
uel / S: Peder oc de hellige Christi Apostler: Saadanne ere paa
denne Dag/ alle gudfryetige Sogneprester oc Bisper/ som gaa for
deris Tilhørere vdi Lærdom / Leffnet oc Bekiendelse. Disse ligner
den hellig Aand i Dauids Psalmebog/ oc i Daniels Prophetie/ ved
de klare Stierne paa Himmelen/ som opliusis oc tendis aff Chri-
sti Soels euige Lius oc Skin: Disse ere som S: Pouel siger / do-
belte ære varde/ for de opbygge Guds Stad met baade Hender.

Isa: 84.

Dan: 12.

Tom: 5.

2.
Vilffuens
meethelpere.

2. Pet: 2.

3.
Leyesuene.

Det andet slag ere de / som leffue ilde oc lære ilde. De ere de
allernærste som met baade Hender nedbryde Guds Tempel: Saa-
danne skulle der komme saare mange i disse sidste dage/ saa som S:
Peder oc S: Judas Apostel haffue tilforn i deris scrifte forkyndet.

Gen: 7.

Matth: 23.

Det tredje slag er de / som lære vel ret / men de leffue ilde.
Huad disse opbygge vdi den Christne Menighed met den høyre
Haand/ det nedbryde de igien met den venstre/ oc de ere i alle maade
lige som de Tømmermænd der bygde Noa Arck: Thi de bygde oc be-
redde Arcken til andre/ som bleffue der vdi beuarede fra Synfloden/
Men de bleffue self i Synfloden / oc finge intet gaffn aff Arcken
som de haffde bygd. Saadan en vaar Judas Christi Forradere/
oc der findes paa denne dag mange saadanne. De sige: Giorer som
wi lære oc sige eder for/ oc giorer icke som wi giore. Dm saadanne ta-
lede Christus der hand sagde: Paa Mose Stol side Scrifte-
flaage oc Phariseer / Alt det som de sige eder at i skal
lehol-

le holde / det holder oc giorer / Men effter deris gier-
ninger skulle icke giore. Deris Fordommelse er retfærdig/

for de vide oc lære huad mand bør at giore oc de giore det icke self/al-
ligeuel deuide at det staar den ilde som lærer andre/at hand self skal
findis skyldig i det hand straffer andre for. Derfor siger Bernhar-
dus ret: Hiurder siger hand skulde fast heller føde oc fede deris Hiord
met deris egne Exempel/end met andre Folckis.

Rom: 3.

Bernhardus.

Det siende slag ere de som lære ilde / men det leffue vel / saa at
de icke ere besmittede met obenbare groffue Synder. Disse ere Blis-
nere oc Dyenskalcke/oc giore allerstørst skade i den Christne Menig-
hed: Fordi naar Folck see oc forundre sig paa deris vduaat is sken
oc hellighed/da lade de sig lættelige hendrage oc forføre/at de anam-
me deris falske oc vrange Lærdom: Saadanne ere Munkke i Pass-
uedommet / huilcke der icke aleniste acte sig self at vere hellige oc ret
leffuendis Helgen / Men de selge oc saa andre deris Hellighed oc go-
de gierninger/ for Penninge/ Gølf oc Guld/ och saaledis tracte de
baade effter Nemiskens Siæle / oc effter deris Guds oc Penninge.
Saa haaffuer ieg nu talet om fire slags Hiurder oc Lærere i den Chris-
tne Menighed / iblant huilcke det første slags er aleniste louligt/ oc
opbygger Christi rigemange til Salighed / oc det effter den ypper-
ste Hiurdis Jesu Christi Lærdom oc befalning.

4.

Boetker.

Munkis
Lærdom.

Om den Anden.

S effterfølger den anden Artikel / om Bliff-
uen oc Læsesuenden/ Bliffuen riffuer/ slider/ oc atspredder
Christi Saar/ Læsesuenden lader dem staa i fare / oc løbe
i Bliffuens Mund: Thi saa siger Christus i dette Euang-
gelio: En Læsesuend som icke er Hiurde / huilcken Saa-
rene icke høre til/ seer Bliffuen komme oc forlader Saa-
rene/ oc flyer/ oc Bliffuen griber oc atspredder Saaarene.
Her bør oss at vide huod denne Bliff er som HERREN taler om/ oc i
huad maade hand tager fat paa Saaarene/ Disligeste naar oc huor-
ledis Læsesuenden flyer.

Hvem er den Bliff som HERREN her omtaler? Det er Dieffuelen:
Thi lige som hand greb fat paa de første Nemiske i Paradis/ oc
felde dem ned til Jorden: Lige saa løber hand endnu om paa denne
Dag/ som en hungriig oc sulten Loue eller Bliff/ oc søger huem hand
kand opsluge/ oc denne sin vanart vil hand icke aflade/ saa længe
som denne Verden staar.

I.

Huem
Bliffuen
er.

1. Pet: 5.

Huor.

Den anden Søndag

II.

Bliffuen
griber
Saarene i
fire maa-
de.

Huorledis tager hand fat paa Saarene? Hand tager icke fat paa dem i en maade aleniste / men hand falder ind paa dem i fire maade: Thi hand pleyer at offuerfalde oc angribe dem / enten met Kraaglow oc bedregeri / Eller met Tirani oc vaald / Eller met groffue Laster oc it slemt Lessnet / Eller oc met Blisneri oc Dyenskalckhed.

1.
Met Kraaglow.

Exempel.

Met Sophisteri oc Kraaglow tager hand fat paa Saarene / naar hand enten sincker Synd oc Last met Dyds oc fromheds Titel / eller oc i steden for Guds Sandhed indforer Løgn oc vildfarelse / paa det hand kand odelægge oc forderffue Christi arme Saar. At paa kalde Helgen / At ville fortienne det euige liff met sine egne gierninger / ere to allergrøffuiste oc grueligste laster: Men de forsuarer Sathan / saa som gode gierninger. Saa giør hand oc met mange andre.

2.
Met vaald oc Tirani.

Met Tiranni oc offueruaald griber hand fat paa Saarene / naar hand enten kommer affsted Hunger oc Dyr tid / at dem fattis dette timelige Liffs føde oc næring / Eller oc offuerfalder dem met obenbare Krig oc Drloff / paa det at hand kand enten forstørre Euangelij rene Rørdom / Eller oc den aldelis affslatte.

3.
Met it forargeligt Lessnet.

Met groffue Laster oc Forargelse tager hand fat paa Christi Saar / naar hand drager mange Menniste hen til obenbare vørsing / gelige Laster oc it slemt forargeligt lessnet / huor ved den hellig Aand vdriffuiste / oc Mennisten kome igien vnder Sathans Nag oc Trældom / Fordi Synden er Dødens spise oc føde. Huor mange Solck der nederflas oc feldis paa denne dag / formedelst dette hans angriff oc anslag / kand huer mand see: Her regnerer nu Had oc Affuind / Fortalelse oc Bestemmelse / Druckenstaff oc Graadseri / Horeri / Skorlessnet oc Voleri / oc andre saadanne gruelige Laster. Naar wi see dette / da haaffue wi it vist Tegn oc vidnesbyrd at Sathan falder i Christi Saaresti.

4.
Met Blisneri.

Met Blisneri oc Dyenskalckhed falder hand i Christi Saaresti / saa tit som hand met it vduaartis helligheds skyn skiuiler gruelige Synder oc laster / saa som det i fordom tid stede met Munkes i dette Kongerige / De paa denne dag steer met dem som icke endnu haaffue afflagt oc offuergiffuet det Papistiske Hyeckeri.

III.
Huorledis
Leyes
fuernden
flyer.

Vi haaffue nu hørt i hues maade Bliffuen / som er Dieffuelen / indfalder i Christi Saaresti: Nu ville wi oc saa tale noget om Lyes fuernden / huorledis hand flyer. Lyes fuernden er den som Saarene icke høre til / som Christus selff siger / oc derfaare flyer hand naar hand seer Bliffuen komme.

Gienfigelse.
Matth: 10.

Her maatte nu nogen siage: Flyde icke Christus stundem selff? Befoel hand icke selff sine Discipler at fly / der hand sagde til dem: Naar

Naar de forfølge eder i en Stad / saa flyer hen til en
anden? Slyde icke S: Pouel selff / der hand bleff vunden med i en
Kurffue igiennem Damasco stads Mure? Her suarer ieg saa til:
Effterdi wi ere der visse paa at Christus vaar ingen Lysesuend / S:
Pouel icke heller / de hellige Apostler icke heller / da er det fornoden at
disse Ord som H. Kren her taler om fluct / icke skulle forsaages om
alle slags fluct. Men wi skulle vide at der er tuende slags fluct /
som er legemlig / oc Aandelig fluct. Den legemlige fluct er stum
dem loulig / men icke den Aandelige. Men huad er den Aandelig
ge fluct? Det skeer naar nogen flyer oc vnduiger fra sit rette Em-
bede oc Kald / oc icke vdrætter det: De saadan Aandelig fluct skeer i
fire maade / effter som Vlsfuen i fire maade indfalder i Christi Taa-
rest: Thi huilcken Predikere oc Siælsfærgere som for nogen Sag
skyld icke sætter sig imod Dieffuelens Kraagelov / Tiranni / Laster
oc Glistneri / hand er en Lysesuend / oc icke en ret Hjurde. Fordi en
god Hjurde sætter sig først imod Sathans Sophisterei oc Kraag-
elov / i det at hand forsuarer den rette Verdom / oc straffer / skam-
futer oc igiendrissuer falske Lærere: Men en Lysesuend befrycter sig
for dette Vlsfuens indfald oc anstød / hand tør icke forsuare den ret-
te Verdom / paa det at hand skal icke miste noget aff disse verdslige
gode ting. Huorfaare hand enten seer igiennem Singre met den
falske Verdom / eller oc hand straffer hannem icke met saadan aluer-
lighed som hannem burde met rette: Naar dette skeer / da sigis hand
at fly / icke met Legemet / men met sin Hu oc Hierte / thi hand forla-
der sit Embede. For det andet / sætter en god Hjurde sig imod Ti-
ranner: De effterdi der ere tuende slags Hjurder / Verdslige oc Aan-
delige / da skulle de Aandelige sætte sig imod Vlsfuenis tiranni / met
deris gudelige Bøner / lige som de verdslige skulle staa dem imod met
Vaaben oc Berie. Huo det icke giør hand er en Lysesuend oc
icke Hjurde. For det tredie / sætter en god Hjurde sig imod Laster oc
grossue Synder / i det at hand aff ret Adtærlighed straffer oc band-
sætter dem som met deris onde Læffnet forarge den Christne Menig-
hed / lige som Iohannes straffede Kong Heroden / som Christus
straffede Phariseerne / oc alle Propheterne sætte sig imod grossue
Laster oc Vdyder som bedreffs i deris tid. Dieffuelen bedrager
mange oc forer dem i Horeri / Storleffnet / Voleri / Gerighed / Aa-
ger / Losactighed / Druckenstæff oc andre saadanne Laster: Her
skal en god Hjurde icke fryete for Mennisken / men for Gud / oc
skal straffe Menniskens Laster saa som hans Embede vdkressuer.
Men

Act. 9.

Guar.

Hand flyer
i tuende maade
de.

Aandelig
fluct.

1.
En god
Hjurde staa-
er imod Sa-
phisterei oc
Kraagelov.

2.
Gode Hjur-
der staa Ti-
ranner imod.

3.
Imod gross-
ue Synder
oc Laster.

Den første Søndag

Leyesuend
gtesigelse
oc vnskyld
ding.

Suar.

4.
Tmod sig
ten.

Om les
gemlig
fluct er
altid lou
lig.

Men en Leyesuend som tracter effter rolighed oc gode dage/hand tør ickelade Munden op/ Der som hand skal straffe Synden/ da straf fer hand ickon i almindelighed / hand tør ickel sige dem som ere skyldige deris skyld oc brost for deris Dhen/ saa som de hellige Propheter oc andre retsindige Hiurder haffue gjort. Her kunde nu nogen saad an Leyesuend suare / oc sige: Jeg er io her tilstede hos mine Saar oc Menighed/ Jeg haffuer io ickerømdt eller flydt fra dem. Der til suarer Augustinus saa sigendis: *Quia tacuisti, fugisti: Tacuisti, quia timuisti.* Det er / Effterdi du tagde stille/ (oc ickel straffede) da flyde du: Du tagde stille fordi du befryctede dig. For det siende satter en god Hiurde sig imod Elisueri oc Dhenstalcshed / i det at hand affstryger Hysleris oc Dhenstalcshis vduaartis Ham/ oc viser dem huilcken en slem oc gruellig ting Synden er: Men en Leyesuend flyer saadanne Bliffue/ hand tør ingen fortørne / paa det at hand ickel skal falde i Menniskens had oc vgunst.

NB saar her endnu it Sporsmaal til bage som skal forklaris/ som er: Om legemlig fluct er altid loulig oc sammelig? Der til suarer ieg saaledis: En Sogneprest oc Siælsørgere / som flyer fra en sted til en anden/ enten paa det at hand kand forsøge sit Gods oc Rigdom/ eller oc for hand kedis ved at bo paa den sted/ eller oc for sine Sogne folckis wtacknemmeligheds skyld / hand er visseligen en Leyesuend oc ickel Hiurde. Men der som Tiraner oc vaaldsmænd forfølge hannem oc stunde effter hans Liff / da maa en gudfryctig Siælsørgere vel fly oc vnduige fra Tirannens Haand/ paa det at hand kand siden (om mueligt er) komme tilbage igien oc mere gaffne sine Saar/ vdi sit leffuende liff / end hand kunde giøre/ om hand haffde bleffuet tagen aff dage. Men her skal Gudfryctighed vrede den rette Regel oc Mestere.

Om den Tredie.

Christi
Saar.

Tegn huor
paa de tiens
dis.

En tredie Artikel er om Christi Saar/ om deris Kiendemærcke oc Tegn/ oc at der skal bliffue en Hiord oc en Hiurde. Saarene ere alle de der høre Christu oc som Saar effterfølge hannem vdi ret enfaaldighed / wtskyldighed/ Sactmodighed oc Lydighed. De der ere ingen andre Tegn huor paa mand kand kiende Christi Saar/ end Gudfryctighed mod Gud/ Kierlighed mod Menniskten/ wtskyldighed i leffnet oc omgengelse/ oc en gudelig omhu oc flitighed i deris Kald. At hand siger sig at haff

at haffue endnu andre Saar / huilcke hand ocsaa skal føre til denne
 Sti / der met giffuer hand tilkiende / at der skal bliffue aff Joder oc
 Hedninge en hellig christelig Kircke / Oc der hos siger hand ocsaa
 met huad maade hand vil føre Saarene til Stien / i det hand siger :
 De skulle høre min Røst. Huorfaare at Euangelij Pre- Huer ved vi
komme ved
Christi Saar
rest.
 dicken / oc Troen der wi satte til Euangelium som Predickis for oss /
 gjør det at wi komme til Christi Saaresti.

Men de som aff disse Christi Ord ville beslutte / at der skal ve- Vrang ford
stand paa
disse Ord.
 re for den yderste Dommedag saadan endrectighed oc samtycke i den
 christelige Religion / at der skal intet Ræteri / Benighed eller vild-
 farelse vere / de fare storlige vild : For alle Propheternis Spaa-
 dom sig der tuert imod / Oc Christus self / i det hand siger :
 Tro i at naar Menniskens Søn kommer / hand skal Luc: 18.
 da finde Tro paa Jorden / giffuer tilkiende at det skal skee
 for stor forfølgelse skyld / at mange skulle falde fra Troen / Oc io nær-
 mere HERRens dag er / io mere stormer Dieffuelen / at hand met
 sin Kraaglow / Tiranni / grossue Laster / oc Glistneri kand forstørre
 Christi lille Hiord : Derfaare skulle wi bede oc paakalde Christum
 vore Siælis Hiurde / at hand vil i saadan stor fare bestemme oss / til
 sit hellige naffns ære / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / skee
 loff / ære oc pris til euig tid / Amen.

Den tredie Søndag effter Paaske / Euangelium Johannis i det XVI. Capittel.

Jesus sagde til sine
 Disciple : Om en liden stund da skul-
 le i icke see mig / oc atter om en liden
 stund saa skulle i see mig / Thi ieg gaar
 til Faderen. Da sagde nogle aff hans
 Disciple til huer andre : Huad er det /
 I at

Den tredie Søndag

at hand siger til oss : Om en liden stund da skulle i ic
 se see mig / Oc atter om en liden stund / da skulle i see
 mig / oc at ieg gaar til Faderen : Da sagde de : Huad
 er det at hand siger / Om en liden stund : Vi vilde ic
 se huad hand taler. Da merckte Ihesus at de vilde
 sporie hannem at / Oc hand sagde til dem : Der om
 sporie i iblant huer andre / at ieg sagde : Om en liden
 stund da skulle i ic se see mig / Oc atter om en liden
 stund / da skulle i see mig. Sandelige / sandelige /
 Jeg siger eder : I skulle græde oc hyle / Men Verden
 skal glæde sig / Oc i skulle vere bedrøffuede / dog skal e-
 ders bedrøffuelse omuendis til glæde. En Quinde
 naar hun søder / da haffuer hun bedrøffuelse / thi hen-
 dis time er kommen : Men naar hun haffuer søde
 Barnet / da tænder hun ic mere paa den nød / for
 den

den glæde skyld/ at Mennisket er født til Verden. De
i haaffue nu ogsaa bedrøffuelse/ Men ieg vil see eder i-
gien/ oc eders Hierte skal glæde sig/ oc der skal ingen
tage eders glæde fra eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium er en part aff Christi
Predicken/ som hand haaffde for sine Disciple i Nade-
ren/ om Aftenen tilforn for end hand gick til sin Pi-
ne. I huilcken Predicken hand lærer meget: Thi der ta-
ler hand om sit embede/ om sin Dod/ Kaarss/ Opstan-
de/ om disse/ Forklaring/ oc Herlighed. Dernast taler hand ogsaa om den
christne Kircke/ huem den er/ oc huad lycke hun maa foruente sig her
i Verden: At hun skal haaffue mange Siender som skulle staa hende
imod: At hun dog paa det sidste skal offueruinde all sin Nod oc
Modgang/ til huilcket syncke ogsaa dette Euangelium horer hen.
Thi Christus troster her vdi sine Disciple/ huilcke hand formerecke
at vere bedrøffuede der aff/ at hand sagde dem om sit Kaarss oc Pi-
ne/ oc siger dem at naar hand er opstaaen aff dode/ vil hand see dem
nem igien: De legger der en smuck lignelse til/ om en Barfelquin-
de/ at det skal gaa den Christne Kircke lige som det gaar hende: Thi
lige som en bedrøffuet Barfelquinde faar stor Trost oc Husualelse/
aff sit Barn som hun foder til Verden: Lige saa naar den christne
Kircke bliffuer reddet oc frigiort aff denne Verdens Alendighed oc
Jammer/ skal hun paa det sidste haaffue en euig oc fuldkommen glæ-
de met Christo/ met saa skal at hun bliffuer fast vdi en stadig Tro til
hamnem varactig indtil enden. Aff dette Euangelio ville vi for-
handle tre Artickler.

Summa
paa Christi
lange Predi-
ken efter
Nadren.

Summa paa
dette Euan-
gelium.

Den Første.

Christi forkyndelse om sin Dod oc Opstandelse.

Den Anden.

Apostlernis oc alle Menniskis skrobelighed.

Den Tredie.

Den christne Kirckis Kaarss i denne Verden/ oc hendis herli-
ge oc glædelige befrielse.

I i

Om

Den tredie Sondag

Om den Første.

H Christis Død oc Opstandelse vil ieg icke
tale kaartelige / Fordi wi horde nylige der om offuerflo-
dige. Christus siger: Om en søye tid skulle i icke
see mig / oc atter om en søye tid skulle i see
mig / Thi ieg gaar til Faderen. Her taler Christus no-
get mere om sin Død oc Opstandelse. Meningen paa disse ord
er denne: Om en søye tid skulle i icke see mig / Det er/
Jeg skal ligge i Graffen paa tredie Dag / efter at ieg er død / at i
skulle icke saa mig at see: Oc atter om en søye tid skulle i see
mig / Det er / Naar ieg er opstaaen igien aff døde paa tredie dag/
skulle i saa mig at see i fyrretue dage / før end ieg far sinlige op til
Himmelen / oc tagis med en Sky op fra eders Nafum. Oc det er
det hand siger / Thi ieg gaar til Faderen / det er / ved min
Død vil ieg berede en vej fra Kaarffet oc Siemordighed / til Him-
merigs Ære oc Herlighed.

Horledis
Christus er
hos sin Kir-
ke.

Huorledis skal ieg dette forstaa? Er icke Christus hos sin
Kirke / efter at hand opfoer til Himmels? Ja / hand er visselike
hos hende efter sin Foriattelse / indtil Verdens ende / icke med sin
Regenlige nærverelse / men Aandelige. Thi Guds Ord oc den
hellig Aand er en Spægel / i huilken Christus vil lade sig see oc kien-
dis / oc denne Sinn er off nock / der mer skulle wi lade oss nøye / ind-
til hand kommer selff til Doms: Siden skulle wi see oc stue hans
nem til euig tid.

Huorfaare
Christus tal-
er om sin
Død oc Op-
standelse.

Iohan: 14.

Men huorfaare paaminte Christus sine Discipler om sin
Opstandelse? Der ere sandelige mange Sager til / aff huilcke den-
ne er den beshunderligste som hand selff tilforn i denne Predicken faar
regissuer med disse Ord: Jeg sagde eder dette nu / før end
det skeer / paa det at naar som det skeer / i da skulle tro.
Thi Mennekens Hierte styckis faare / naar de see at det gaar for
sig med Siemningen det som tilforn er spaadt oc sagt om: Oc der
vaar inter der mere oprette Apostlerne / end dette at de saae at alt det
Christus sagde tilforn om sin Pine oc Opstandelse etc / det gick for
sig altsammen / huor aff de kunde kiende oc formercke at hand vaar
en Gud / oc kunde begribe huad hans Embede vaar. Dernæst / 2.
vilde

vilde Christus met disse idelige paamindelser om sin Død oc Pine / komme sine skøbelige Discipler til hielp / oc det horer en trofast Læremestere til / at hand skal giffue act paa deris forstand oc nemme der hand tager sig offuer at lære / Oc skal dersaaare tit paamine de oc sige dem en ting / paa det hand kand komme deris skøbelige forstand til hielp / at de kunde hans Lærdom 3. diff bedre forstaa oc begribe. Her foruden haffuer hand ocsaa tilforn sagt dem om sin Død oc Opstandelse / paa det at Disciplene skulde videt at hand viste tilforn huad hand skulde lide / oc skulde opstaa igien paa tredie Dag / oc at hand met en god vilie vaar sin Fader lydig indtil Døden paa Kaarset / paa det at hand kunde fri off fra Døden. Denne Christi Predicken skulde vi ocsaa tage off til : Thi det gaar oc lige saa til met off som met Disciplene. Christus siunis at vere en søye tid fra off / at vi icke see hannem / naar hand nogen stund lader off bliffue vnder Kaarset vden Trost oc Husualelse. Der effter lader hand off saa sig at see igien / naar hand trøster off ved Euangelium / oc lader off seie oc fornemme sin Aands nærværelse i vore Bøner.

Læremesters embede.

Christus liden vnder Kaarset ge oc velvillige.

Christus skulder sig stundem for off.

Om den Anden.

Christi Disciplers groffhed oc vforstandighed / i de ting som deris Salighed vedkom / bescriffuis her met disse Ord : Da sagde nogle aff Disciplene til huer andre : Huad er det at hand siger til off : Om en liden stund da skulde i icke see mig / oc atter om en liden stund da skulde i see mig / oc at ieg gaar til Faderen : Huad er det / at hand siger / Om en liden stund : Vi vide icke huad hand siger. Det er it saare stort vnder / at de vaare saa tit paaminte / icke aleniste met Figurer / Foruindende oc Tegnelse / men ocsaa met klare forstandelige ord om Christi Død oc Opstandelse / oc kunde dog icke forstaa eller begribe det. Huad Aarsage vaar der til denne deris vforstandighed ? Der vaare tuende Aarsager til : Den ene vaar denne : Den tancke oc mening der mand en gang saar i sinde / kand icke lottelige opryckis / besynderlige om him haffuer dybt fest Rod. Zoderne oc Christi

Disciplens groffhed.

Aarsager til Disciplens groffhed.

Den første.

Zi iij

Disci

Den tredie Sondag

Discipler haffde denne mening oc tancke om Christi rige / at det
 skulde vere it verdsligt Regimente oc Herredome / at Christus skul-
 de vere den offuerste Kaysere oc Konge paa Jorden / oc skulde haffue
 all den gantse Verden vnder sig / huilcken hand alene skulde regere /
 saa skulde Disciplene vere hans næste Raad oc ypperste befalnings
 Mend / oc haffue store befalninger oc Forleninger / huilcket Zebedi
 Sonners Moder giffuer met sin begering klarlige tilkiende / i det
 hun begerede / at den ene hendis Søn maatte side ved hans høyre
 side / oc den anden ved den venstre i hans Rige. Den anden Sag
 til denne Disciplernis groffhed / vaarden naturlige morekthed oc
 Wforstandighed som er i det gantse menniskelige Kion / huor aff
 det kommer / at ingen kand begribe det som Gud horer til / uden
 hand haffuer den hellig Aand til Læremestere. Her aff skulle wi
 lære / Forst at begrade saadan vor Blindhed oc Wforstandighed.
 Dernæst / at wi ideligere oc mer diff større flitighed høre Guds ord /
 paa det at wi kunde fries fra denne Blindhed oc Wforstandighed.
 For det tredie / at wi stedse oc aluerlige paakalde Gud / at hand vil
 selff lære oc vnderuise oss / saa som Dauid beder i den femte oc tiuens
 de Psalme: Led mig i din Sandhed oc lær mig / Thi
 du est Gud som mig hielper. Item. HERRen er
 god oc from / Derfaare vnderuiser hand Syndere
 paa Beyen.

Matth: 20.

Den anden,

1. Corint: 2.

Lærdomme
 aff Discip-
 lernis groff-
 hed

Psal: 25.

Mange
 Mennisks
 groffhed.

Marsage.

1.

2.

Men wi skulle tage oss vel vare / at wi icke lycke vore Hjer-
 ters Vern til / naar HERRen vnderuiser oc lærer oss / saa som alle
 de giøre / der høre Guds Ord uden Fruct. De som saaledis lycke
 Drenene til for Guds Ord / fortiene paa det sidste at de bliffue
 euindelige i deris Blindhed oc Wforstandighed. Gud beuare
 oss / at wi icke bliffue hannem saa wtacknemmelige / at denne straff
 skulde gaa oss offuer / met huilcken wi see at mange ere gruelige
 straffede. Thi du skalt finde mange / at der som du spør dem at /
 effter de haffue nys hort Predicken / huad de merckte oc lærde der
 aff / da videde aldrig it ord at suare : Men der som de bliffue at-
 spurde huad snack der falder i Giestebud / i Gilde eller anden sam-
 quem / da vider de at fortælle det altsammen / saa at der skal icke it
 ord sla feil for dem. Huad Marsage er der til ? Vdi somme
 er det den naturlige groffhed oc mersodde wforstandighed / i de ting
 som Salighed paagielder : Men i somme er det Guds straff for
 deris

deris wtacknemmelighed / at de skulle høre oc icke begribe / oc fornem
me oc icke forstaa. Luc: 8.

Derfaare mine fromme Christne / lader oss giøre Penitentie
oc omuende oss i tide / oc bede Gud om Raade oc Hielp / De naar Raad imod
Bedrømmes
lighed til
Guds Ord.
wi fornemme i oss kedsonnelighed til at høre oc lære Guds Ord / da
skulle wi strax betencke at Dieffuelen ligger effter at ville bedrage
oss / huorfaare wi skulle strax fly hen til en aluerlig Bon oc begere
aff Gud / at hand vil lære oss / oc ved sin Aand berede sit Ord sted
oc rom vdi oss.

Om den Tredie.

Sandelige / sandelige siger ieg eder : I skal
le græde oc hyle / men Verden skal glæde sig.
De i skulle vere sorgesfulde / men eders Sorge
skal omuendis til Glæde. Her tager Christus nu det
samme igien / der hand tilforn sagde om sin Død oc Opstandelse :
Gordi met try slags Tegn som hand sætter dem for / giffuer hand
tilkiende huad dem skal vederfari / men det giør hand dog met no-
get moreke Ord. Met Disciplernis graad forstaaes Christi Død
oc Begræffuelse. Met Verdens glæde forstaaes Jødernis Tri-
umph oc Vyst i det at de finge taget Christum aff dage : Thi der
de hæffde slaget hammet ihel / meente de at de met deris gantste
Regimente skulde bliffue i Fred oc Rolighed. Men i det at hand
legger disse ord til : Eders Sorge skal omuendis til glæde /
Giffuer hand tilkiende / at hand skal opstaa igien aff døde / huor
aff Discipline skulde faa en saare stor Glæde. De dette forklarar
hand met en Vignelse om en Barselquinde / huilken der fornem-
mer stor Sorge oc Pine / naar hun føder sit Foster til Verden :
Men effter at hun seer sit Barn at vere født til Verden / da
faar hun saa stor Glæde / at hun slat forglemmer all den Pi-
ne der hun leed tilforn. Lige saa gaar det oc til met Christi
Disciple : Den tid Christus vaar død oc begræffuen / da hæff-
de de stor Bedrøffuelse oc Hiertesorge : Men strax hand vaar
opstaaen igien aff døde / da forglemde de aff Glæde all den
Sorge de hæffde tilforn. De det er det Christus her siger :

Si iij

De

1.
Disciplernis
graad.

2.
Verdens
glæde.

3.
Sorgen om
uendis.

Den tredie Søndag

De ieg vil see eder igien / oc eders Hierte skal glæde sig for den sag skyld / at i skulle see mig at vere opstaaen igien aff Døde / De ingen skal tage eders Glæde fra eder. Det er / Jeg skal der effter iche mere dø / at i skulle hassue forge for min Død / men ieg vil leffue til euig tid / oc vil saaledis ved min Aand vnderuise eder i Guds kundskaff / at i der effter iche skulle hassue behoff at spørge mig om noget. Saa hassue wi der enfaaldelige Menningen paa disse Christi Ord.

Den christne
Kirckis Iyer
fæi Verden.

Nu ville wi føre disse Ords vdydning hen til den christne Kircke / som altid hassuer veret oc skal bliffue vnder Kaarffet her i Verden / i den sed at de wgudelige skulle glæde oc fryde sig : Men dog paa det sidste / naar Christus obenbaris faar dem / skulle de faa en sand oc fuldkommen Glæde som skal vare til euig tid. Thi de tre dage / paa huilcke Christus leed sin Pine / vaar i Graffuen / oc Opstod aff døde / de ere en Vignelse oc Billede om den christne 1. Kirckis Kaarff oc Gienuordighed / Om Verdens glæde / det er / alle 2. wgudeligis som forfølge Christum / oc sla hannem i sine Lemmer i hiel / De om den christne Kirckis arefulde befrielse / som skal da bliffue 3. viss oc fuldkommen / naar HERren skal komme i Skyerne met stor Maet oc Herlighed oc tage sine til sig vdi euig Glæde / oc skal antworde de wgudelige i Dieffuelens vaald / at straffe oc plage met euig Hellsuedis Ild oc Pine.

Almindelig
Lærdom om
Kaarffet.

Læsterdi da at disse Ord giffue oss Aarsage til at tale om den christne Kirckis Kaarff / oc om hendis arefulde redning oc befrielse / da vil ieg nu saare giffue en almindelig Lærdom om Kaarffet / oc vil tale : Først / huad Kaarffer / oc huor mangfoldigt 1. det er. Dernæst / hand sager der ere til Kaarffet. Fremdelis / 2. Skilsmisse imellem de Gudsfryctigis Kaarff / oc de wgudeligis 3. Straff. De for det sidste / Huad en Christen skal betencke vnder 4. Kaarffet / oc huor met hand skal trøste sig.

I.
Huad
Kaarffer.
Kaarffer er
fire faald.

I.
Legemlig
plage.

Hvad er Kaarff ? Kaarff er all den Gienuordighed oc Modgang / som Christi Kirckis Lemmer her i Verden ere vndergiffue. De det er fire faaldt.

Thi ic gudsfryctigt Mennekis Kaarff er enten stor Hiertens forge oc Legemens plage / som kommer aff atskillige Aarsager / stundem aff stor skade / at mand mistet sit gods oc huad mand hassuer / stund

Etundem aff gode Venners sorgelige død oc affgang / eller vandr
lyste dem tand til slaes / Etundem aff Fattigdom / Hunger / Tørst /
Nøgenhed / Etundem aff Fængsel / Etundem aff Pine oc Plage etc.
Saa haaffde den hellige Patriarcha Jacob stor bedrøffuelse oc hie
tesorge / for hand haaffde mist sin Søn Joseph. Saa maatte Jo
seph lide stor pine oc legemlig plage i Fængsel vdi Egypten: Laza
rus leed Hunger oc Tørst vden for den rige Mands dør / oc for
nam mange Bulder oc Saar paa sit Legeme. Saa fornemme
mange gudfryctige Christne paa denne dag atskillig plage oc be
drøffuelse / baade indvartis i Hiertet oc vdvartis paa Legem
met.

Gen: 17.

Gen: 39.

Luc: 15.

Eller oc Kaarss er en hefftig Strid imellem Aanden oc Kio
det: Thi Kiødet begerer altid imod Aanden / stundem saar det off
uerhaand / oc sumis lige som det skulde slæt nedersla oc dempe Aand
den / saa som vi see paa Kong David / huick den bleff offuermin
den aff Kiødens begerting / oc faldt vdi groffue Synder oc Laster / oc
bedrøff Hoer oc Mord / Oc der som hand haaffde icke bleffuet kaldet
tilbage igien til Penitente oc Omvendelse / oc Kiødet haaffde icke
bleffuet vndergiffuet Aandens Herredome / da haaffde hand bleff
uet fortastt til euig tid. Derfaare raaber G: Pouel oc siger:
Jeg ælendige Menniske / Huo skal fri mig fra dette
Dødens Legeme: Jeg tacker Gud / ved vor Hæhre
Jesum Christum.

2.
Righeds oc
Aandens
Strid.

2. Sam: 11.

Rom: 7.

Eller oc Kaarss er møde / besuering oc smage vdi huert Men
niskis Kald oc Embede / i Husholdning / i Verdslig Regimente / oc
i Kircke regimente. Huad Kaarss oc Besuering gudfryctige Hus
bønder oc Hustruer maa lide met deris Børn at opføde / met Næ
ring oc biering at søge / det vide de best som det haaffue forsøgt. De
som ere i verdslig Offrigheds bestilling / saa som Konger / Førfier /
Herremend / Borgemeistere / Fogeder oc Dommere / de ere icke vden
Kaarss / met saa stel at de ere gudfryctige. Lige saa fornemme oc
gudfryctige Bisper / Sogneprester oc andre Kircketienerer tit oc offte
stort Kaarss / møde oc besuering i deris Kald.

3.
Møde oc bes
suering i
huert Kald
oc bestilling.

Eller oc Kaarss er en fortient straff for nogen viss Synd
oc Last som mand haaffuer bedrøffuet / saa som der ere mange sager
til / huorfaare den christne Kircke plagis met allchaande Kaarss oc
Nødgang / om huilcke sager ieg vil nu tale.

4.
Straff for
Synden / saa
som huert
gudfryctig
haaffuer sin
plage.

Huad

II.

Den tredie Søndag

Narsager
til Kaars-
set.

Tre Sager
hos oss self.

1.
Den oprin-
delige Synd.

2.
Ond bege-
ring.

3.
Daglige
fald.

Prover: 24.

Tre Sager
uden off.

1.
Gud.

2.
Dieffuelen.

3.
Onde Men-
nisse.

III.
Stilsmis-
se.

1.
Afs haem
Kaarsff og
straff kom-
mer.

Hvad Narsager ere der da til at den christne Kircke plagis met Kaarsset? Der ere nogle sager til Kaarsset i oss self / oc nogle v den oss. Der ere tre sager til Kaarsset / Iblant huilcke den forste er Synden som boer i oss / det er / den oprindelige Synd: Der som denne Synd ick bleffue speget oc forhindret met Kaarsset / da skulde hun giffue skadelig oc forderffuelig Fruet aff sig. Den anden Narsage som er vdi oss / er den onde lyst oc begering som der aff opblusser / lige som Lue aff Ild. huilcken Lue der som hand ick bleffue vdslettet met Kaarssens oc Giennordigheds Vand / vilde hand op- tendis til en fordomelig Hellsuedis Ild. Den tredie Sag som er i oss / er vore daglige fald oc forseelse / huilcke den oprindelige Synd foder aff sig ved sine onde begeringer. Salomon siger: Den ret- færdige falder sin gange om dagen / oc staar op igien. Saadanne daglige Fald oc Synder dempis oc forhindris aff Kaarsset / som oss paaleggis aff Gud / paa det at wi skulle ick met denne onde Verden fordomis i vore Synder.

Dernast / ere der ogsaa nogle Narsager vden oss / huorfaare Gud legger oss Kaarsset paa / oc de ere atskillige. Thi Gud hiem- søger oss met Riset aff sin faderlige Godhed: Fordi huilcken hand a- nammer den tueter hand / ick aff andet Hierte eller i anden Men- ning / end som en god Fader tueter sit kiere Barn. Der hos legger ogsaa Dieffuelen sig effter den christne Kircke oc hendis Lemmer / at ville forderffue oc odelægge dem / saa som wi see vdi Jobs Historie: Men Gud satte hannem Termin oc Maal faare / huilcket hand fand ick offuergaa. Her foruden ere ogsaa Dieffuelens Lemmer / det er Tiranner / Baaldsmend oc andre onde Menniske i Verden / som giøre den christne Kircke bedrøffuelse / stort forred oc Giennor- dighed / her i dette Leffnet. Der ere oc andre flere Narsager til Kaarsset / huilcke ieg nu vil gaa forbi / oc vil tale om huad Stilsmisse der er imellem de gudfryttigis Kaarsff oc de wgudeligis Straff.

Hvad Stilsmisse er der da imellem de Gudfryttigis Kaarsff / oc de wgudeligis Straff / effterdi at wi offte oc daglige see / at baade de Gudfryttige oc de wgudelige plagis met gruelig Straff? Der er i Sandhed stor Stilsmisse imellem.

Den forste Stilsmisse tagis *à causis efficientibus*, det er / aff den som legger oss Kaarsset eller Straffen paa. Thi lige som de Gud- fryttigis Kaarsff kommer aff Guds vor Himmelske Faders store fader

faderlige Kierlighed til sine Born: Lige saa kommer de wgudeligit
Straff aff Guds den retfærdige Dommeris Brede oc Hæffn/huik
cken der straffer de onde saa som sine Fiender oc Modstandere.

Den anden Skilsmisse tagis *à causis finalibus*, det er / aff den
endelige sag oc mening huorfaare Kaarffet paaleggis: Thi de Gud
fryetige forsøgis mee Kaarffet til deris beste: Men de wgudelige
straffis oc plagis til deris verste oc forderffuelse / vden de omuende
sig.

Den tredje Skilsmisse tagis *ab effectibus*, det er / aff det som
Kaarffet vdrætt. Thi de Gudfryetige løffue oc tacke HÆXren/
oc paa kalde hannem vnder Kaarffet / saa som Job gjorde: Men de
wgudelige knurre oc lade ilde imod Gud / oc bliffue vtaalmødige.
De Gudfryetige vnderuissis oc laris ved Kaarffet: Men de wgue
delige bliffue der ved til skamme. De Gudfryetige forsøgis: Men
de wgudelige forstørris oc forstørris. De Gudfryetige haabe vnder
der Kaarffet / oc forlade sig til HÆXren: Men de wgudelige falde
i mishæab oc foruile.

Den fjerde Skilsmisse tagis aff Tiden. De Gudfryetige
reffis oc ydmiggis en søye tid / paa det at de siden kunde met deris
hoffuete oc HÆXre Christo ophøyes til Herlighed: Men de wgue
delige indvoffuis i euig wlycke oc plage / oc denne næruerendis Pine
oc Straff som de lide / er it foruiddende oc forlobere for den euige pine
oc plage / som de skulle lide i Hæffuede.

Den femte Skilsmisse tagis aff Steden. De Gudfryetige
tuctis oc laris met Kaarffet i her i Verden aleniste: Men de wgue
deligitis Jld skal aldrig vdslyckis: Thi her plagis de met en ond
Samuittighed / Hisset i den anden Verden falde de vdi Guds ret
færdige Brede / oc vdi euig Straff som aldrig kommer ende paa.
Saa hæffue vi her skilsmisse imellem de gudfryetigitis Kaarff oc de
wgudeligitis Straff oc Plage: Nu vil ieg legge noget til / Huad
en Christen skal betencke vnder Kaarffet / oc huor met hand skal
trøste sig.

Hvor met skal da en Christen trøste sig vnder Kaarffet? For det
første skal en Christen som trengis met Kaarffet / acte oc besinde
tu ting i sin bedrøffuelse / som er / Guds Dom oc hans Barmhjer
tighed. Guds Dom oc strenge Kat skal hand betencke / at hand
straffis for sine Synder. Derfaare sagde Christus til det Men
niste som hæffde ligget i atten oc tiue Aar paa sin Seng i Jerusa
lem / oc vaar nu bleffuen helbrede: Synde icke meere / paa

2.
Saa Kaarff
eller Straff
paa leggis.

3.
Saa Kaarff
oc Straff
vdrætt.

4.
Tiden.

5.
Steden.

IIII.

Trøst vnder
der Kaarff
set.

I.
Guds Dom
oc Barm
hjerlighed.

Iohan: 5.

det

Den tredie Søndag

det dig skal icke vederfarris verre. Guds Barmhertig-
hed skal hand oc saa ihukomme/ at Gud derfaare reffser hannem/ at
hand skal omuende sig oc giøre Penitente/ efter som disse S: Po-
uels Ord liude/ i den første Epistel til de Corinthier / i det ellefte
Cap: Naar wi domis / da reffsis wi aff H: Xren /
paa det at wi skulle icke fordomis met denne Verden.
Derfaare skal en gudfryctig Christen som satte sin Tro til Gud/
trøste sig met Guds faderlige Barmhertighed.

2. Corint: 11.

2.
Exempel.

Heb: 11.

For det andet / skal en Gudfryctig Christen trøste sig vnder
Kaarsset met Exempel / saadanne som der opregnis mange i den E-
pistel til de Hebreer / i det ellefte Cap: oc S: Pouel satte off tit oc
offte Christi Exempel for / huilcken wi skulle vere lige vdi Kaars oc
bedrøffuelse / paa det at wi i fremtiden kunde ophøyes met hannem
til ære oc Herlighed. Fordi en Christen lider met Christo / saa
som hans Lem: Thi lige som Christus leed / først paa det at hand
vilde vere sin Fader lydige oc vnderdannig / Dernæst / paa det at
hand vilde offueruinde oc fordømme vor Synd: Lige saa skulle oc
wi vere Gud lydige vnder Kaarsset / oc der met offueruinde oc for-
dømme vor Synd: Icke i saa maade at wi kunde vdslette Synden
som Christus gjorde/ men at wi dempe oc dræbe hende.

3.
Sag til
Kaarsset.

For det tredie / skal en Gudfryctig Christen trøste sig met den
endelige sag oc mening / huorfaare Kaarsset leggis hannem paa:
Thi en Christen reffsis icke i den mening / at hand skal fortæbis vnder
der Kaarsset/ men at hand skal spegis/ oc lige som met it Vidsel hol-
dis tilbage / at hand icke falder fra Gud.

4.
Guds nær-
verelse.

Psal: 139.

For det fjerde / skal en Christen trøste sig ved Guds nærue-
relse: Thi saa siger Gud: Jeg er hos hannem i Nod/ Jeg
vil rissue hannem der vdaß/ oc giøre hannem til ære.
Fordi der som Gud icke met sin nærverelse bestermede oc trøstede oss /
da skulde wi aldelis falde i Mishag/ oc forsage Christum.

5.
Fortættelse
om hjælp.

Psal: 22.

For det femte / skal en Christen trøste sig ved Guds Fortættelse
telte / at hand vil redde oc fri oss / formilde Straffen / oc hjælpe oss.
Dauid siger i Psalmen: Vore Fædre raabte til dig / oc du
bønhørte dem.

6.
Den tilkom-
mende Her-
lighed.

For det siette / skal en gudfryctig Christen vnder Kaarsset
ligne denne nærverendis bedrøffuelse oc den tilkommendis Herlige-
hed imod huer andre / oc der ved trøste sig. Denne nærverendis
Sorge oc Jammer er timelig oc forgængelig / men den tilkommende
dis

dis Herlighed er euig' oc stadig. Dette maa nu vere sagt om de
gudfryetigis Kaarss : Gud giffue oss sin Naade / at wi vnder
Kaarsset kunde vdi en sand Taalmodighed loffue oc prise hannem /
ved Jesum Christum vor HERR / Huilcken see loff / Hre oc Her-
lighed i all Euidighed /

Den fierde Søndag effter
Paaske / Euangelium Johannis i det
XVI. Capittel.

Jesus sagde til sine
Disciple : Nu gaar ieg hen til den som
mig vdsende / oc ingen aff eder spør
mig at : Huort gaar du hen ? Men
fordi at ieg talede dette til eder / da er
Af eders

Den fierde Søndag

eders Hierte sorgesult. Men ieg siger eder Sandhed/
Det er eder gaat at ieg gaar bort. Thi at gaar ieg
icke bort / da kommer Trosteren icke til eder. Men
gaar ieg bort / da vil ieg sende hannem til eder. De
naar hand kommer / da skal hand straffe Verden for
Synd / for Retfærdighed / oc for Dom. For Syn-
den / at de tro icke paa mig : De for Retfærdighed /
at ieg gaar til Faderen oc i see mig icke lenger : For
Dommen / at denne Verdens Første er domt. Jeg
haffuer endnu meget at sige eder / men i funde icke
bære det nu. Men naar den Sandheds Aand kom-
mer / den skal lede eder i all Sandhed. Thi hand
skal icke tale aff sig self / men huad hand horer det
skal hand tale / oc huad tilkommendis er skal hand
forkynde eder. Den samme skal forklare mig / Thi
hand skal tage det aff mit oc forkynde eder. Alt
huad Faderen haffuer det er mit / Derfaare sagde
ieg / Hand skal tage det aff mit oc forkynde eder.

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium er ogsaa en part aff
Christi predicken som hand haffde effter Naderen / den
næste dag før end hand lidde sin Død oc Pine / i hvil-
cken Predicken hand paaminder sine Discipler (som
i hørde i dag ote dage) om sin Pine / Død / oc Op-
standelse / oc taler om den christne Kirckis forfølgelse / oc huor mee
hun skal trøste sig / Disligeste om sit Rige oc sit Rigs vilkaar / huor-
dant det skal bliffue indtil Verdens ende : De det gjør hand for den
endelige sag skyld / at Disciplene skulde styrckis i Troen / oc icke forsage
Christum for Kaarsket oc atskillig Forargelse / som der aff kommer
iblant mange. Dette vaar ogsaa Aarsagen til / huorfaare Christus
taledede

talede disse Ord som ieg nu oplaste / paa huilcke Summen oc men- Summa paa
dette Euang-
gelium.
ningen er / at Christus loffuer sin christne Kircke den helligAland
som skal vere hendis Talsmand / Lærere oc Regentere / huor aff der
giffuis tilkiende huad Skilsmisse der er imellem verdslig Regimen-
te oc Christi rige. Thi verdslige Riger hassue vduaaris hielp oc
styrcke behoff saa som Loiver oc Statuter / Dffrigghed / Ordning oc
sticck / obenbare Straff etc. Men Christi Rige regeris met Guds
Ord / met den helligAland / met faderlig Kesselse / oc met Sacra-
menterne. At wi dette Euangelium kunde diss bedre forstaa / vil-
le wi her aff forhandle tre Artickler.

Den Første.

Huor nyttigt oc nødforffigt det vaar at Christus gic hen
til sin Fader / huor vdi Christi Rige oesaa bescriffuis.

Den Anden.

Huad den helligAland skal vdrette i Verden.

Den Tredie.

Om dette Christi Ord: Jeg hassuer meget at sige e-
der / men i kunde icke bære det nu.

Om den Første.

Jeg gaar ieg hen til den som mig vdsende / oc
ingen aff eder spør mig at ? Huort gaar du
hen ? Det er / Min dod stunder nu til / oc Seyermin-
ding offuer Doden / oc naar ieg hassuer den saact / vil ieg opfare
til min Fader. At Christus taler her saaledis noget mørckt / det
gior hand for den sag skyld / at hand vil opegge Discipline oc giff-
ue dem Aarsage / at de diss fliteligere skulle sporge oc forfare om hans
Dod oc Opstandelse : Men de tenckte inter mindre end det / at hand
som de hulde for Messiam oc Jodernis frelsere / skulde antuordis til
saa slem en Dod / Saa saare blind er menneskelig Fornuiste vdi
de ting som Gud hør til / hun kryber her nedre paa Jorden / oc
kand icke rettelige tencke om de Himmelske ting / eller om Christi
Rige.

Jesu Christ
bruger
mørck tale.

Fremdelis siger Christus : Effterdi ieg sagde dette til e-
der / da er eders Hierte sorgesult / det er / effterdi at i hør-
re mig tale der om / at ieg skal dø oc Raarøffuis / da ere i sorgesulte

Rt ij

oc

Den fjerde Søndag

oe bedroffuede / For i forstaa icke huad gaat oc nyttighed min Død
oe Opstandelse skal fore met sig. Men ieg siger eder Sand-
hed : Det er eder gaffnligt / at ieg gaar til Faderen.

*Juad Christi
bortgang
gaffner off.*

Som hand vilde saa sige : I skulle icke tencke om min Død / saa som
om it andet Menisks Død / men vider det / at min Død / min
Opstandelse / oc min bortgang til Faderen tilfører eder synderlige
stort gaffn oc gode. Det nytte oc gaffn som Christus tilfører off
met sin Død oc bortgang til Faderen / er (met saa Ord at sige) det-
te : Ige som hand er fød / omstaaen oc offret i Tempelen for vor
skyld / oc er bleffuen vor Lærere : Ige saa er hand pint / død oc op-
staaen aff Døde til vor Salighed / met saa skal at wi met en stadig
Tro oc Tillid bliffue fast hos hannem : Huorfaare S : Pouel siger
til de Romere / i det tiende Cap : Der som du troer i dit Hjer-
te / at Gud opuacte Jesum aff Døde / da bliffuer du
salig. Dette store gaffn oc nyttighed som kommer aff Christi
bortgang / forstode Disciplene icke : Men de drömde ickon om it
verdsligt Rige / Huilcket Christus skulde faarestaa oc regere som en
offuerst Monarcha oc enuaalds Herre.

Rom : 10.

Der som ieg icke gaar bort / siger hand / da kom-
mer Trosteren icke til eder. Som hand vilde saa sige : For
eders skyld lider ieg / For eders skyld vil ieg staa op / for eders skyld vil
ieg gaa til Faderen / at ieg kand der fra sende eder en Trostere / Hu-
sualere oc Talsmand. Met disse Ord giffuer Christus off tuende
ting tilkiende : Det ene / at den christne Kircke skal haffue mange
Siender vdi Verden / oc at hun skal offuis oc forføgis met Kaarset.
Det andet / at hun i sit Kaarss oc Forfølgelse skal haffue en Trostes-
re / Talsmand oc Forsuar / som er den hellig Aand huilcken hand
vil giffue hende. Thi saa siger hand : Der som ieg gaar bort /
da vil ieg sende hannem til eder. Dette altsammen hø-
rer der hen / at naar Disciplene see at Christus forraadis aff Ju-
da / foris hen til Pine oc Plage / fordømis til den allerforfæd-
ligste Død / da skulle de trøste sig ved disse Christi Foriattelser.
Her aff skulle wi ogsaa trøste off / saa tit som wi plagis oc forfølgis
her i Verden / oc skulle betencke at der er Skilsmisse imellem Christi
rige oc Verdslige rige. Vdi Christi rige er den hellig Aand vor
Talsmand / Forsuar oc Trostere / huilcken Faderen vil giffue
alle dem som der om bede hannem / effter Christi Foriattelse
som

*Tu ting at
see.*

1.

2.

*Skilsmisse
imellem
Christi oc
Verdslige
rige.*

som saa liuder. Min Himmelske Fader skal giffue den ^{Luc: II.} helligAland / dem som hannem der om bede. Vdi verdslige Rige er intet andet end Sorge oc Bedrøffuelse oc all Wselhed.

Om den Anden.

Di den anden part aff denne Text / lærer Den helligAlands befilling i Verden. Christus oc siger / huad den helligAland gior oc vdrer i Verden. De naar hand kommer / siger hand / da skal hand straffe Verden / for Synd / for Retfærdighed / oc for Dom. For Synden at de tro icke paa mig : For Retfærdighed / at ieg gaar til Faderen / oc i see mig icke lenger : For Dommen at denne Verdens Første er dømt. Disse Christi ord skulle vi fore hen til tuende tider / som ere / til den tid der fulde strax effter Christi Opfarelse til Himmels : De til all den anden tid som siden varer til Verdens ende. Derfaare vil forklare huorledis de skulle forstaacs imod huer tid.

Den helligAlands befilling i Verden.

At stillig forstaa om disse Ord.

Først vil ieg sige huorledis disse Ord skulle forstaacs / naar mand anseer den tid som strax fulde effter Christi Opfarelse til Himmels / der den helligAland bleff Aposilene giffuen siunlige paa Pinxte dag. Christus siger : Naar den helligAland kommer / for den sag skyld / at hand skal vidne om mig / da skal hand straffe Verden for Synd. Det er / hand skal obenbarlige oc krafftelige beuise imod Verden / at det er Synd / som hun dømer icke at vere Synd / men acter at vere en god Gierning oc retfærdig Guds tieniste / och saaledis beuise hende at vere skyldig der i / at hun skal intet kunde haaffue at vndskyldes sig met. Den helligAland siger / at det er Synd at icke anamme Christum / Verden siger / at det er en god Gierning at forfølge Christum. Men Verden som er Christi fiende / som hannem haaffuer forsmædet oc foractet / oc kommet til Døden paa Kaarstet / skal met den helligAlands klare Vidnesbyrd oc met sin egen Samvittighed beuises offuer / saa hun skal bekiende at hun haaffuer fareet vild oc gruelige synder / i det at hun haaffuer icke anammet Christum oc troet paa han.

Huorledis den hellige Aand straffede Verden strax effter Christi Opfarelse.

For Synd

Forklaring.

Den fjerde Søndag

Afor: 2. hannem. Huor vift oc fant dette er/ giffue de tilkiende der **S: Pe**
der straffede oc skyldede for Mord oc Mandflat paa Pinxe dag/
som der staar i Apostleris gierningers andet Cap: Thi der de bleff
ne offueruundne/ oc deris Synd bleff dem offuer beuist/ sagde de:
I Mend fiere Brødre / huad skulle wi giøre ? Saale
dis bleffue de tuingde oc nødde til at betiende deris Mandrab/ oc der
met at haffue gruelige syndet/ i det at de sloge den ihel som dem bur
de at tro paa.

2.
For Ret
Færdighed. Dernæst skal velsaa den helligAand straffe Verden / for
Ketsfærdighed. For huad Ketsfærdighed? For sin egen? Men
ingelunde/ Thi Verden haffuer ingen Ketsfærdighed. For huad
Ketsfærdighed skal hand da straffe? Hand skal straffe Verden for
hun dømer ick ret om **G: Hristi** Ketsfærdighed. Den helligAand
siger at **G: Hristi** Ketsfærdighed er vor Ketsfærdighed/ Men Verden
siger at hendis gierninger ere Ketsfærdighed/ Derfaare skal den hel
ligAand klarlige beuise imod Verden at **G: Hristus** er sandelige rets
færdig/ huilket de hoffmodige Phariseer oc den onde Verden ick vil
de tro eller samtycke. De beuise **G: Hristus** sig at vere retfærdig/
baade met sine Ord oc gierninger. At dette er Meningen paa
disse Ord/ kunde wi klarlige see aff den Marsage som **G: Hristus** legger
her til/ saa sigendis: **Fordi ieg gaar til Faderen / oc i see**
mig ick lenger / det er/ Naar Verden saar den helligAand
obenbare at see i den christne Kircke / huilken ieg haffuer vdgand
offuer eder / da skal hun nodis til at betiende / at ieg vaar visselige
retfærdig / oc ick noget wgueligt Menniske eller Guds bespaat
tere/ i det at ieg sagde mig at vere Guds Son: Thi den helligAand
skal bare Vidnesbyrd om min Wskyldighed oc Ketsfærdighed.

3.
For Dom Her foruden skal den helligAand straffe Verden / for
Dom / det er / den helligAand skal klarlige beuise / at Dommen
er allerede steedt/ oc gaaen for sig/ huilket Verden ick acter eller tro
er: Thi hand skal vidne oc beuise / at denne Verdens **Første**
er dømt. Huad er det? det er / Verden som kalder mig **G: Hri**
stum aff spaat / oc beder mig at ieg skal sitge ned aff Kaarset / hun
skal offueruindis ved den helligAand / huilken ieg vil paa Pinxe
dag vdgnde offuer eder / at hun haffuer dømt wret om mig: Thi
den helligAand skal det saa skaffe / at Verden skal i Sandhed for
staa oc tiende / at ieg skal offueruinde Dieffuelen ved min Opsta
delse/ oc skal haffue Maet oc Herredøme i Verden/ saa at ingen skal
kunde

kunde staa eder imod. Dette er Meningen paa disse Ord / naar wi fore dem hen til det som den hellig Aand vordrete paa Pinxe dag: Dog skulle de ick saae henforis til det som paa den tid stode / at de so oesaa skulle oc kunde vdyndis om den gaustse tid / indtil Verdens ende / saa som ieg nu vil forklare.

Naar mand anseer den anden tid som siden effterfølger indtil Verdens ende / da skal mand disse Ord saaledis forstaa. Forst skal den hellig Aand straffe Verden for Synd / det er / hand skal beuise hende offuer / at hun haaffuer syndet. Huad synd skal hand beuise hende offuer? At de trode ick paa mig / siger hand. Ereder da ick andre Synder / der den hellig Aand skal straffe end Bantro / eller at mand ick vil tro paa Christum? Der ere i Sandhed wtallige mange gruelige Synder / baade imod den forste oc anden Taffle. Hui neffner Christus da her ick den denne ene Synd? Fordi all den stund denne Synd er tilstede / da beholdis oesaa alle de andre. De naar denne Synd viger bort / saa forladis alle de andre. Derfaare / lige som alle andre Synder ere tilstede huor Bantro er i Hiertet: Lige saa ere alle Synder forladne / huor Troen er til Iesum Christum / Fordi den som troer / hannem loffis oc tilsigis det euige Liff / huilcket der kunde ingelunde stee / vden Synderne vaare tilgiffne oc forladne. Her aff kunde wi nu der forklarlige see / huor saare det er nødtørffigt oc storlige fornøden at tro paa Christum. Men huad er at tro paa Christum? Det er at tro fuldkommelige oc vift / at hand er vor ypperste Prest oc Konge / som met sin Død haaffuer vdslet alle vore Synder / oc met sin arefulde Opstandelse haaffuer tilfort oss Retfærdighed / De at hand som er Gud oc Mand haaffuer met sit Blod forsamlet sig en christen Kircke oc Menighed / som S: Pouel siger i Apostlernes gierningers tiuende Cap: Saadan en Tro er ick Meniskens men Guds gierning: Hun fødte ick aff menniskelig formufft oc forstand / men aff Guds Ord.

Dette Guds Ord som Troen fødte aff / er tiuende slags: som ere / Louen oc Euangelium. Louen fortager oss den Fortroffing oc Tillid som wi kunde haaffue til oss self: Euangelium forarbejder Tro oc Tillid til Christus. Fordi Louen saaregiffuer oss Guds retfærdige Vilie / som er / at wi skulle holde Louen / eller oc vere fordomde aff Guds retfærdige Vilie. Euangelium saaregiffuer oss Guds naadige Vilie / som er / at Gud Fader vil forlade oss Synden / oc tage oss til Naade for sin Søn

At iij

Iesu

Huorles
dis den hellig
Aand
straffer Verden
daglige.

1.
For Synd

Bantro er
alle Synders
Moder.

Huad det er
at tro paa
Christum.

Apost: 20.

Huor aff
Troen fødte
dis.

Louens oc
Euangelij
brug.

Den fjerde Søndag

Jesu Christi skyld. Derfaare lige som wi aff Louen lære at kiende vor ströbelighed oc brect / oc lære siden her aff at kiende Guds retfærdige Vilie oc Dom / huor aff der endelige kommer Nisbaab oc Fortuilelse: Lige saa lære wi aff Euangelio at kiende Guds Barmhertighed / huilcken oss vederfæris for Christi skyld / som er oss giffuen / at hand skulde bliffue it Offer for oss / oc borttage alle deris Synder som tro paa hannem. Aff denne Guds Barmhertigheds kundskaff vndfangis Troen / formedels den helliglands forarbejdelse / ved huilcken Tro Synden forladis oss / oc wi bliffue delactige i Christi Retfærdighed / huorfaare wi icke nu her effter ydermere fordomis saa som Syndere / men wi ere retfærdige vdi Guds Alsiind og Guds tiere Born / huilcke det euige Liffs Arffue er loffuet oc tilb sagt / effter som disse Ord liude: **Huo som troer paa Sonnen hand haffuer det euige Liff: Men huo som icke troer paa Sonnen / hand skal icke see Liffuet / Men Guds Brede bliffuer offuer hannem.** Hui saa? Fordi at hand bliffuer i sin Synd / for huos skyld hand er forplietig til euig Pine oc Plage / som wi horde i disse ord nu bleff opregnede / at Guds Brede bliffuer offuer den som icke troer. Ved dette Ord (Brede) forståes Forbandelse oc straff / met den euige Død oc Fordømmelse. Her aff kunde wi klarlige see / huor faare nødterffig Troen er / oc huad hun vdrætter.

Marctus
Troen vnder
Angis.

Iohan: 3.

Lul Guds
brede er off
uer de van
tro.

2.
For Ret
færdighed.

De Christis
Retfærdig
hed.

Der effter følger i Texten: **De hand skal straffe Verden / for Retfærdighed / Fordi ieg gaar til Faderen / oc i skulle icke see mig lenger.** Det er / den helligland skal straffe Verden oc giffue hende skyld / at hun icke staar effter den rette Retfærdighed / met huilcken wi kunde bliffue bestandige faar Gud / Denne Retfærdighed er Christi alene / i det at hand gaar til Faderen / oc er der en ypperste Prest oc Talsmand for alle dem som Tro: Fordi at Christi Pine oc Forbøn for oss til Faderen / er de trofastis Retfærdighed. Men fordi at den vantro Verden icke anseer hannem derfaare / oc icke vil tro det / da straffis hun aff den helligland: Thi hand beuifer krafftelige / at Mennisten kand icke nogen anden sted bekomme Salighed / end ved Christi Retfærdigheds tilregnelse / huilcket dem vederfæris som tro paa hannem. Dette ere ny oc vnderlige ting / for alle dem som icke forståa Troens Retfærdighed / men dröme sig at vere retfærdige / enten ved den vduagartis Lydighed

hed effter Louen/ eller ved Menniskelig strick oc paaleggelse/ saa som Phariseerne gjorde i fordom tid / oc Papisterne gjøre paa denne dag. Saadanne Solck forstaa icke/ at alle Verdens gierninger ere alt forringe oc vanmechtige der til/ at de skulde offueruinde Diefuelsens maect oc Døden.

Men huorledis beuifis det / at Christi Lydighed er vor Retsfærdighed? Det beuifis met krafftige Vidnesbyrd aff den hellige Scrifte. S: Pouel siger til de Romere i det femte Capittel. Lige som Fordømmelse er kommen offuer alle Menniske ved it Menniskis (det er/ Adams) Synd: Lige saa er oc Liffsens Retsfærdighed kommen offuer alle Menniske for den enis (det er/ Christi) Retsfærdighed/ Thi lige som der ere bleffne mange Syndere / for it Menniskis Blydighed / saa bliffue oc mange retsfærdige for den enis Lydighed. Denne Christi Retsfærdighed regnis off til/ oc wi bliffue der vdi delactige/ naar wi tro paa hannem/ saa som Paulus siger til de Romere: Der som mand troer aff Hiertet da bliffuer mand salig. Item/ Abraham trode Gud/ oc det bleff regnet hannem til Retsfærdighed. Oc i den samme Epistels tredie Capittel siger Paulus: Vi holde det saa for / at Mennisket bliffuer retsfærdigt / aleniste ved Troen/ foruden Louens gierninger. Det samme meen Christus oc saa her / i det hand siger: Den hellig Aand skal straffe Verden for Retsfærdighed / Thi ieg gaar til Faderen. Det er/ Den hellig Aand skal icke aleniste beuife at ieg vaar retsfærdig: Men hand skal oc saa obenbare vidne/ at ieg er alle deris Retsfærdighed som tro paa mig.

Fremdelis følger i Texten: Oc den hellig Aand skal straffe Verden/ for Dom/ Fordi at denne Verdens Første er dømt. Det er / den hellig Aand skal beuife inod den gantste Verdens vilie / at ieg er den Quindens Sød/ som Gud loffuede at skulle komme til Verden / at sønderknuse Hugormens Hoffnet / det er / at dome denne Verdens Første / met huilcken oc saa alle hans Lemmer ere fordømde: Thi naar som Hoffuedet er fordømt

Rom: 5.

Rom: 10.

Rom: 4.

Rom: 3.

3.
For Dom

Gen: 3.

Den fierde Søndag

Dieffuelen
maa vel grue
ne at offimen
hand fand
dog icke bide
off.

1. Iohann: 5.

fordoimt oc forknuset / huad kunde da Lemmerne vdrætte? Derfaas
re maa Dieffuelen storme oc bruse imod de Gudfryetige saa meget
som hand vil / hand fand dog intet vdrætte. Hand ligger vel paa
lur / efter off / men hand fand icke sla off omkuld / saa lange som wi
bliffue fast oc skadelige vdi Troen. Thi saa siger S: Hans:
Eders Tro er den Seyer som offueruinder Verden.
Ved Verden forstaaes Satan met alle sine hoffindere oc anhenge
re som er Tyranner / Baaldomend / Sophister / Glistnere / Dyestals
ke / oc de som fortrædelige offue sig i groffue Synder oc Vaster. Thi
Christus ved sin Aand skamfuter oc igiendrieffuer Satans Dom /
som ved sine Drabanter oc Tienere fordømer Euangelium / Men
Satan skal dog icke kunde forhindre Euangelij fremgang / endog
at hand haaffuer offte met Blodstyrmning lagt vind der paa / fra for
ste Verdens begyndelse / oc mest efter Christi Opstandelse.

Den hel
lig Aands
bestilling
i Kircken.

1.
Den hellig
Aand er
kraftig i
Ordet.

Wi haaffue nu hørt hvorledes den hellig Aand
skal straffe Verden: Nu ville wi oesaa kaartelige se / huad
hand skal vdrætte i den christne Kircke oc Menighed. Forst er hand
tilstede oc er kraftig i Ordet oc de hellige Sacramenter. Thi hvor
somhelst Guds Ord predickis oc læris rent oc ret / oc Sacramen
terne vddelis efter Christi ordning oc indstickelse / der er den hellig
Aand tilstede / oc vil vere kraftig i dem som høre Ordet / oc bruge
Sacramenterne. Men huilcke som enten løslige høre Ordet / vden
Gudelighed oc Aetsomhed / eller oc bruge Sacramenterne vden re
uerentz oc ydmynghed / de staa den hellig Aand imod / oc forsmaa
Guds Ords oc de hellige Sacramenters tieniste / sig selff til euig
skade oc Fordømmelse.

2.
Den hellig
Aand trostet
oc lærer.

Deruast / som Texten her siger / er den hellig Aand tilstede
hos den christne Kircke / saa som en Trostere / Talsmand / oc Sand
heds lærere. For wi tuingis her vdi Verden oc plagis met megen
Gienordighed oc Wlycke / imod huilcket wi haaffue vel en Trostere
behoff / paa det at wi icke ved saadan wlycke skulle ledis ved Euan
gelium / oc forsage Ordet. Vor Siende oc Modstandere Dieffue
len klager daglige paa off / lige som hand beklagede Job: Her kun
de wi ingelunde bliffue bestandige / vden wi haaffue en Talsmand
oc Forsuar / som forsuarer off oc bær Vidnesbyrd met off / at wi
haaffue en naadig Gud / som icke vil forkaste off for vore Synders
skyld / met saa stel at wi giøre Penitentie. Der foruden ere wi neder
smuncte i en stor oc dyb Blindhed oc Wforstandighed / saa at wi
icke

ick kunde forstaa det som Gud oc hans Rige horer til : Derfaare
haffue wi en Lærere behoff / som er den helligAand / som kand lede
oss i all Sandhed / effter Christi Forrettelse i dette Euangelio / som
saa liuder : Naar Sandheds Aand kommer / da skal
hand lede eder i all Sandhed.

- Den helligAand kommer i tuende maade / siunlige oc wi
1. siunlige. Siunlige kom hand paa Apostlerne paa Pinze dag /
 2. saa som wi snart her effter ville saa at hore. Wiunlige kommer
hand i Meniskens Hierte / naar Euangelium Predictis / oc hand
besegler Euangelij Vijsshed i deris Hierte som hore Ordet. Om
begge disse slags den helligAands tilkommelse taler Christus her :
Thi det som først stuede siunlige med Apostlene / det følger siden eff-
ter wiunlige / ihuor Euangelium Predictis rent oc ret.

Huorles
dis den
hellig-
Aand kom-
mer til oss.

Men huort hen horer den helligAands Lærdom? Christus
siger : Hand skal icke tale aff sig selff / men huad hand
horer det skal hand tale. Det er / Den helligAand skal læ-
re eder den samme Lærdom som ieg lærde. De huad som til-
kommendis er / skal hand forkynde eder. Det er / hand
skal sige oc obenbare eder huordant mit Rige skal vere / baade her
vdi Verden / oc effter at alle Meniske ere opstaane aff Døde.
Den samme skal forklare mig : Thi hand skal tage
det aff mit oc forkynde eder. Det er / Den helligAand
skal med sit Vidnesbyrd oc Krafft / stadfeste den are som min Fader
haffuer giffuet mig / saa at Hellsuedis Porte skulle intet kunde od-
rette imod mit Rige / Thi de skulle aldrig kunde formørcke eller slæt
forhindre min are.

Den hellige
Aands Læ-
rdom.

Om den Tredie.

Staar tilbage at wi skulle tale om dette
Christi Ord : Jeg haffuer endnu meget at sige
eder / men i kunde icke bære det nu. Disse
ord vanbruge Papisterne / lige som de hellige Apostler
haffde icke antuordet den christne Kircke en fuldkommen Lærdom /
oc

papisterne
vraange me-
ning.

Den fjerde Søndag

oe det giøre dei den mening / at de kunde der met stadfeste deris Mes-
ser / Helgens paakaldelse / Rosen frange / Afflads fram / viedt
Vand oe andet Passuens bedregeri oe falske Vardom. Men Chri-
stus taler her effter Disciplernis forstand / oe lemper sig effter deris
vilkaar oe strøbelighed / som de haffde for hand gick til sin Dod oe
Pine / oe gissuer her hos tilkiende / huad Gassuer de skulle saa oe be-
gaffuis met effter hans Opstandelse paa Pinke dag. Lige som
hand vilde sige : Jeg vilde vel gierne sige eder meget om mit Rige
oe andre hemelige Ting / men i ere icke endnu fuldkomme oe vdlar-
de aff den helligVand / huilcken ieg vil gissue eder vdi sin tid /
Hand skal lede eder i all Sandhed / det er / hand skal giss-
ue eder en fuldkommen kundskaff oe forstand om mit Rige. Den-
ne fuldkomme Sandheds kundskaff oe forstand finge de hellige A-
postler paa Pinke dag / huilcken de siden haffue lart oe besereffuet.
Vi skulle bede Gud om den samme Sandheds forstand / oe met den
alene lade oss noye / der som vi ville vere den helligVands Disciple /
Huilcken met Gud Fader oe hans euige Søn / see loff / prijs oe ære
fra euighed til euighed / Amen.

Den femte Søndag effter Paaske / Euangelium Johannis i det XVI. Capittel.

Jesus sagde til sine
Disciple: Sandelige / sandelige / Jeg
siger eder / Der som i bede Faderen om
noget i mit Naffn / da skal hand giss-
ue eder det. Her til haffue i intet be-
det i mit Naffn. Bedet / saa skulle i
saa / at eders Glæde skal vere fuldkommen. Saa-
dant haffuer ieg talet til eder ved Ordsprock. Men
den tid skal komme / at ieg skal icke tale mere met eder
ved

ved Ordsproet / men obenbare forkynde eder om min
Fader. Paa den samme dag skulle i bede i mit
Naffn. Oc ieg siger eder icke at ieg vil bede Fade-
ren for eder / Thi Faderen elsker eder selff / dersaare
at i elste mig / oc tro at ieg er vdgaaen aff Gud.
Ieg vdgick fra Faderen / oc kom til Verden / Jegsfor-
lader Verden igien oc gaar til Faderen.

Forflaring paa dette Euangelium:

Dette Euangelium faaregiffuis wijslige oc
met rette paa denne dag i den christne Menighed: Thi
det indeholder i sig en denlig Lærdom om Bønen /
som er de Christnis besynderligste gierning / oc er deris
egen oc ingen andens gierning: Fordi de Christne ale-
ne / oc ingen anden kunde rettelige beuise Gud denne tiemiste / at bede
oc paakalde hannem. Effterdi her vaar talet nu i Søndags næst
21 forgan

Hui dette
Euangelium
predicis
paa denne
dag.

Den femte Søndag

forgangen / om en retsindig Tro / huad hun er / Huad Ketsfærdig-
hed er / Huad Dømmen er / Ja huad Christi Rige er / De huor vdi
det staaar : Da predickis her paa denne dag viffelige oc i rette tid om
den besynderligste Dyrckelse oc Gudstieniste / som Christi rigis
Andbyggere kunde beuise hannem her i Verden / som er en retsindig
Bøn oc Paakaldelse. De fordi der er ingen Christelig øffuelse
som er mere nødørfsttig end en christen Bøn / oc intet Arbejde er
suaarere oc vanskeligere end at bede ret / da vil ieg i denne Predickens
aleniste tale om Bønen : De paa det at wi diss bedre kunde for-
staa oc begribe denne Lærdom / da vil ieg tale tuende stycker om Bø-
nen / som ere :

Det Første.

Huad en christen Bøn er / De huor mangfaald hun er.

Det Andet.

Huad vilkaar der bør at vere tilstede vdi alle Christnis Bø-
ner.

Naar disse tuende Artickler ere forhandlede / da haabis ieg /
at der skal ingen vere (met saa stel / at hand vil giffue act paa huad
her sigis) som io skal klarlige forstaa huad en christen Bøn er / De
huor nødørfstelige denne Gudstieniste som steer ved Bønen / vdo
treffuis aff off.

Om det første stycke.

Huad bøn
er.

Bevisning.

1.

Psal: 25.

2.

Matth: 6.

Luc: 11.

3.

Hvad er en christen Bøn? En christen Bøn
er Hiertens ydmige oploffte til Gud / som enten bege-
rer noget aff Gud / eller tacker hannem for sine Velgier-
ninger / som hand beuist haaffuer. At Bønen er Hiertens
ydmige oploffte til Gud / beuissis først aff Kong Davids
Vidnesbyrd / som sagde den tid hand skulde giøre sin Bøn : Ad te
Domine leuau animam meam. Til dig HERRE oploff-
ter ieg min Siæl / Eller / Effter dig lengis mig. Dernæst /
beuissis det vdsaa aff den maade oc form som Christus haaffuer faa-
refcreffuet off at bede met / som saa liuder : Fader vor du som
est i Himmelen etc. Her foruden / beuissis det vdsaa aff de-
ris facter som bede / huilcke der pleye at oploffte deris Dyen oc
Hens.

Heider mod Himmelen/ naar de giore deris Bøn til Gud. Det te maa mand alt vide / at Bønen er icke aleniste i Mundkammer/ oc staar icke aleniste i Ordene : Men det er Hiertens ydmynge oplofftelse til Gud / met huileken Hiertens ydmynge oplofftelse/ Ordene komme ocfaa aff Munden.

Huor mangesaald er da en christen Bøn ? Eller i huor mange maade skeer hun ? Hun er firefaald / som ere : 1. Affbedelse. 2. Tilbedelse. 3. Forbedelse. 4. oc Tacksigelse. Disse fire slags Bøner vil ieg faartelige forklare.

Bønen er firefaald.

Om disse fire slags Bøner taler paulus 1. Tim. 2.

Affbedelse er Menniskens Hiertis ydmynge oplofftelse til Gud/ huor met wi begere at fries oc forlosis aff det som oss er imod: Saa som naar wi bede / at Gud vilde forlose oss aff Tiranni / Ofsuer naald/ Siugdom / Dyr tid / Krig oc Arlog / oc andet saadant / som oss bedrossuer oc er imod.

1. Affbedelse

Tilbedelse er Menniskens Hiertis ydmynge oplofftelse til Gud / huor met mand begerer noget gaar aff hannem : Saa som naar wi bede om Troens styrkelse oc forøgelse / om Kierlighed / Taalmodighed/ Kyndighed etc. Oc naar wi bede om Klæde oc Føde/ Fred oc Rolighed/ Sundhed oc Karsthed/ oc andet huad wi haffue behoff til dette timelige Liffs ophold.

2. Tilbedelse

Forbøn er Menniskens Hiertis ydmynge oplofftelse til Gud/ huor met den ene beder for den anden / eller oc wi alle i almindelighed bede indbyrdis for huer andre : Saa som naar wi bede for dem som ere siuge oc strobelige / eller for andre som haffue vor Bøn behoff.

3. Forbøn.

Tacksigelse er Menniskens Hiertis ydmynge oplofftelse til Gud / huor met wi tacke Gud enten for sine Velgierninger hand haffuer beuist oss eller andre / Eller oc for det onde hand haffuer taget fra oss eller andre. Nu forstaa wi huad en Christen Bøn er / Oc huor mangesaald hun er : Nu staar tilbage at wi skulle tale om huad vilkaar der altid skal vere i en christen Bøn.

4. Tacksigelse.

Om den Anden.

In en Christen Bøn skulle altid disse fem villkaar vere tilstede / huileke mand idelige skal acce oc besinde / som ere : Forst / met huad Affect oc Hiertelag mand skal bede. Dernast / at mand betencker huad

Rem ting skulle altid acce i Bønen/ naar mand vil sager bede.

El ij

Sager bede.

Den femte Søndag

Sager som skulle tilskynde oss at bede. For det tredje/ huem mand 3.
skal paakalde. For det fjerde/ for hues skyld wi bliffue bonhorde. 4.
De for det femte/ huad wi skulle bede oc begere aff den gode Gud. 5.
Thi disse vilkaar/ giore oss forskel imellem Hedningernis forfængeli-
ge Mundslammer/ oc de Guds fryctigis krafftige Bon. Huorfaa-
re leg beder eder/ fromme Christne/ at i vinstibelige ville baade læ-
re oc offuerueye disse vilkaar/ som stedse oc idelige skulle vere hos
Bønen.

7.
Met huor
dant Hiert
telag wi
skulle bede.

DE I første vilkaar mand skal acte vdi en chri-
stien Bon/er/ Hiertens affect oc beuegelse/ saa at Hiertet er
smuct beredt oc sticfeligt til Bønen: Thi der som vduaartis Hoff-
uisthed oc Tact vdkressuer/ at mand lemper oc lauer Legemet/ oc
met vduaartis Facter sticer sig ydmygelige oc hoffuistkelige/ naar
mand skal tale met store oc ypperlige Herrer i Verden: Meget me-
re er det tilbørligt/ at wi sticfelige oc vel lempe oc berede vort Hiert/
naar wi ville gaa frem saar den almægtigste Gud/ vdi hans hellige
Englis Vasiun oc næruerelse.

1. Huordant skal da hans Hiertelag vere/ som vil bede til
gaffns? Først/ skal hand bortfætte all tancke oc mening om sig
self/ om sin egen ære/ Herlighed/ Værdighed oc Fortieniste. Der-
næst/ skal hand oc saa rettelige føle sin nød oc trang/ oc lade sig den
gaa til Hiertet/ oc hand skal tancke sig visselige at vere berøffuet all
Hielp oc Trøst/ oc vere gantste alendig oc hielpeløs/ vden Gud vil
aff sin Naade oc Barmhiertighed hielpen hannem. Fremdelis/
skal hand ydmygelige nederfalde saar Gud/ i en sand Penitente oc
Omændelse til hannem. For det sidste/ skal hand ved en stadig
Tro oc Tillid til Guds Forrettelser oc Løfte/ opeggis til at bede.
For di den som enten opheffuer sig/ oc stoler paa sin egen Værdig-
hed/ Fortieniste oc Herlighed: Eller ickelader sig sin nød oc trang
gaa til Hiertet: Eller ickel ydmyger sig saar Gud i en sand Peni-
tente: Eller haaffuer ingen Tro oc Tillid til Guds Forrettelser
oc Løfte/ Hand beder saa som den hoffmodige Phariseer bad/
oc ickel som Tolderen/ det er/ Hand beder forgeffs oc ickel til
gaffns.

Luc: 18.

11.
For huad
sager wi
skulle bede.

DEt andet vilkaar mand skal acte i Bønen/er/ de
sager som skulle beuege oc opegge oss til at bede. Der ere mange
sager

sager til / aff huilcke ieg vil nogle opregne / paa det at der kund op-
uectis i oss diis større lyst til at bede.

1.
Guds Bud
Psalm 50.

Den første Sag er Guds Bud og befaling, hvilken al-
le Creatur bør at vere lydige. Hand siger: Paakald mig i
din nød oc bedrøffvelse. De Christi Apostler og Discipler
raade oc formane oss mange steder, af Herrens befaling til at
bede / huilcket der skal opuecte i oss en Hjertens lyst og begiering til
Venen.

Den anden Sag er Guds Forrettelse: Thi Gud haffuer
loffuet oc tilsagt / at hand vil gøre vore Bønner, saa som hand og
tilsiger oss i dette Euangelio med disse Ord: Sændelige, sande
lige siger ieg eders: Huad i bede Faderen om i mit
Raffin / det skal hand giffue eders. Men hand siger udi
Psalmen: Paakald mig i din Nød. Jeg vil bønhøre
dig / saa at du skal tacke mig. At bønhøre er intet andet
end at giffue det mand beder om.

2.
Guds For-
rettelse.

Psalm 50.

Den tredje Sag er Kaarssæt som oss trengte, det er baade
vor egen oc andre Menniskis nød oc trang. Her skulle vi see os vel
omkring / huad nød der er paa færd hieme i Huser / huad der er
uden faare: Vi skulle betencke baade vor egen oc andre Menniskis
almindelige nød oc trang: Vi skulle ihukomme den christne Kirckis
sorge oc bedrøffuelse / som altid maa ligge i Kamp oc Strid her vdi
Verden / imod Dieffuelen oc hans Lemmer. Met saa ord at sige:
Mand skal betencke all den nød oc trang / som oss nagger oc plas-
ger i dette Liff / oc der aff skulle wi lade oss opegge oc beuegetil at
bede.

3.
Vor nød oc
trang.

Den fjerde Sag er / at wi kunde saa Sækeruinding oc Off-
uerhaand i Fristelse: Derfaare siger S: Jacob i sit første Cap: at
wi skulle bede oc paakalde Gud saa tit som wi fristis / eller komme
i Sorge. De Christus siger selff: Bedet / at i ikke falde vdi
Fristelse. Thi den som idelige oc aluerlige beder / hand skal ikke
lættelige kunde offueruindis / huereken aff Dieffuelens bedregeri /
eller aff Verdens Ondskaff / eller aff sit forderffuede Riids oc Blods
tileggelse. Derfaare siger Salomon: Hærens Raffin
er it fast Slot / det er / Hærens Raffins paakaldelse er det
fasteste oc stærckste Vern / imod alt ont.

4.
Sækeruind-
ing i Fru-
stelse.
Iacob: 5.

Matth: 26.

Prover: 18.

Den femte Sag er Dieffuelens atskillige Liff oc Bedregeri /
som ligger paa lur saar oss / baade i Lardom oc Læffnet / oc legger
vind

5.
Dieffuelens
liff oc fæ-
ste.

Den femte Søndag

vind paa at ville omkomme oss. Imod hamnem befaler G: Pø:
vel oss at tage Mandens Suerd som er Guds ord / oc bede stedse met
Don og Formaning.

Dievelens
list og svig.
Ephus. 6.

Den sieste Sager er det store nykte oc gaffu som kommer aff en
idelig Don: Thi naar wi venne os til at idelige bede / da holdis wi
udi Guds Frijsøt og Gudelighed. For di den staar ick lattelige til
at falde som idelige oc alverlige paakalder Gud / oc aff Hiertet off-
ver sig i Gudelighed. Tuert om i gien / De som forsomme at giøre
deris Bøn til Gud. de staa snart til at falde i atskillige Fristelser oc
Nød. Mand finder mange aff dem som domis til døde for deris
Misgiertning, at de ick kunde løse Gader vor / Oc om de end kunde
den løse, da bekiende de dog at haaffue sielden eller intet bedet.

De helliges
Exempel.

Den siende Sager er de helligis Exempel / hues besynderligste
omfjorger haver veret her Verden / at de kunde rettelige oc aluerlige
paakalde Gud. Det Jødiske folck pleyde at paakalde Gud tre gange
om dagen / om Morgen / om Middagen / oc om Aftenen. Saa
giorde og saa David Prophete / oc mange andre flere / hues Guds-
lighed der faare loffuis oc pris. Men mand finder mange iblant
os som ick. aleniste om Morgen / Middagen / oc Aftenen / offue
sig i Sijn oc Last / i den sted de skulle giøre deris Bøn / Men det er
deris idraet baade Nat oc Dag / fra Morgen oc til Aften oc der met
giøre Dieffuelen en blød Pude / paa det at hand diss blødere kand
ligge oc huile sig i deris Hierter. Disse viciige Aarsager bør oss al-
uerlige at betencke / paa det at wi kunde opueckis oc øgris aff vor
Eoffnactighed / oc eggis til at aluerlige paakalde Gud.

Stensigelse.

Smat.

Men der ere somme / som lade disse Sager gaa forbi / sla dem
løst hen i Beret / oc sige: Gud veed huad wi haaffue behoff / oc hand
vil oss vel oc vnder oss gierne alt gaat / Thi hand er vor Fader /
Derfaare giørs det ick behoff at bemøde oss met mange Bøner.
Der siarer ieg saa til: Det er vel sant at Gud veed huad wi haaff-
ue behoff / oc at hand visseliger er vor Fader / met saa stel at wi ere
hans Børn ved Troen. Men wi bede ick for den skyld / at wi
skulle lare Gud noget / som hand ick veed / Hand vil ick at wi skulle
forstørre oc omuende hans ordning som hand haaffuer sticket oc sat:
Thi lige som hand haaffuer ordineret oc sticket / at hand vil føde oc
nære oss met Mad oc Dricke / huilket hand dog vel foruden de mid-
del kunde giøre: Lige saa vil hand oc / at wi skulle met aluerlige Bø-
ner oc paakaldelse som komme aff Troen / forhuerffue alt det gode
wi haaffue behoff til vor Salighed oc til dette timelige Liffs ophold.
G: Ja

E: Jacob siger i sin Epistels fierde Cap: **I** haffue intet / for i bede icke : **I** saa intet / for i bede ilde. **De** **G**hris-
tus siger selff hos Lucam : **M**in Himmelske Fader skal
giffue den helligAand / dem som hannem bede.
Hand siger icke at hand vil giffue dem som ere lade oc orckelose / el-
ler dem som lessue tryggelige hen i Synden / men dem som han-
nem bede. Derfaare skulle wi bede oc begere / der som wi ellers
ville haffue noget gaat. **W**i skulle begge stycker bekiende / baade
Guds godhed som er beredt at giffue dem der hannem bede / oc vor
Nød oc Wselhed / saa at wi icke end i det mindste kunde drage vor
Alande / vden Gud opholder off.

Jacob : 4.

Lucas. II.

Et tredie vilkaar mand skal acte vdi Bonen / er /
huem wi skulle paakalde : Om dette vilkaar vaare icke behoff
at tale noget / der som der icke endnu fundis de Nenniste som paa-
kalbede (**J**eg veed icke huad slags) Helgen. Derfaare vil ieg taar-
telige tale om dette offuermaade nødtorffte vilkaar : **D**e ieg siger
klarlige oc obenbare at mand skal paakalde Gud alene. Denne
eniste Gud er Fader / Søn oc helligAand. Sønne hand skal
paakaldis / Forst som en Gud med Faderen oc den helligAand.
Dernæst / skal hand paakaldis / som en Neglere imellem Gud oc
Nennisten. At mand skal paakalde Gud alene / kand vdi fire maa-
de beuifis.

III.

Huem wi
skulle paas-
kalde.

Beuifinger
at Gud skal
alene paa-
kaldis.

I.

Guds Bud.
Dout : 6. 96
10.

Den forste Beuifning at Gud skal alene paakaldis / er /
hans Bud oc Befalning. Thi wi haffue hans Bud oc Befal-
ning der paa / at wi skulle paakalde hannem alene. Effterdi da at
intet kand vere Gud behageligt vden Troen / oc Troen kand icke ve-
re vden Guds Ord : Da følger der aff / at wi skulle ingen paakal-
de / vden den som Guds Ord befaler off at tilbede.

2.

Guds For-
tættelse.

Den anden Beuifning er / Guds Fortættelse : Der er ingen
Bøn som haffuer Fortættelse oc Tilsagn / at skulle bliffue bønhort
vden den som steer til Gud / derfaare giøre wi daarlige / om wi paa-
kalde noget som icke er Gud.

3.

Exempel

Den tredie Beuifning er / Exempel : Wi haffue ingen Hel-
gens Exempel / at de haffue paakaldet oc tilbedet nogen Helgen /
derfaare skulle wi gaa i deris Fodspaar / oc ingen beuife denne Dyr-
ckelse oc Gudstierniste / vden den som hende bør met rette / det er Gud
alene.

Den femte Søndag

4.
Guds Forbud.
Exod: 20.

Deut: 5.
Deut: 6.

Helgens
paakaldelse
hvi hun er
indsat vdi
Verden.

Gen: 3.

1. Corint: 2.

IIII.

For hves
skyld wi
bede og
bønheris.

Iohan: 8.

Den fjerde Bevisning er Guds obenbare Forbud: **Du skalt ingen fremmede Guder haffue for mig / siger HERren. Item / Du skalt tilbede HERren din Gud / oc tiene hannem alene.** Derfaare skulle wi tro dette foruist / at Dieffuelen haffuer indfort den vijs vdi Verden / at mand skal paakalde Creaturene / det er / affdøde Helgen: De det haffuer hand gjort for tre endelige Sager skyld. Forst / at hand 1. der met vilde beroffue Christo sin tilbørlige ære. Dernast / at hand 2. i saa maade vilde bespaatte og forhaane de affdøde Helgen. For det tredie / at de Affgudsdyckere som paakalde Helgen / kunde bliff 3. ue met hannem euige fortastte. Derfaare formaner ieg eder / som endnu ere vdi denne vildfarelse / at i omvænde eder i tide / paa det at i icke for end i vide aff / skulle falde i den leffuendis Guds Hender. Det vil slæt intet hjælpe / at somme vndskyldte sig og sige at de giøre det i en god mening: For alle menniskelig mening og gode tycke / vdi de ting som vor Salighed vedkommer / er ond og duer intet / vden hun regeris aff Guds Ord og den hellig Aand. Thi saa siger Gud selff: **Menniskens Hiertis tancke er ond aff Begyndelsen.** De S: Pouel siger: **Det naturlige Mennecke / (det er / det Mennecke som icke haffuer Guds Aand) forstaar intet aff det som Gud hør til.**

Det fjerde vilkaar wi skulle acte i Bønen / er / for hves skyld wi skulle paakalde. Der staar sceressuet / at Gud bønherer icke Syndere / Derfaare er oss giffuen en Reglere / som er den HERre Jesus Christus / i hves naffn wi skulle bede og paakalde Gud / saa som hand selff lærer oss i dag i dette Euangelio saa sigendis: **Hvad i bede Faderen om i mit naffn det skal hand giffue eder.** Paa hannem skulle wi forlade oss / og icke paa vor egen Vardighed eller Hellighed. De i saadan fast Tro og Tillid til hannem skulle wi paakalde Faderen / og vere viffe paa at Gud vil bønhere oss for hans skyld. Men effterdi at disse Christi ord ere synderlige og hypperlige Ord / fulde aff Trost og Husualse / da vil ieg dennem bestedelige forklare / Fordi de indeholde mange nyttelige Formaninger. Disse ord / **I mit Naffn /** det er / for min skyld / i mit Naffns kundskaff / i en fast Tillid til mig / de begribe meget vdi sig / Thi de lare / paaminde / og husuale.

Hvad

1. **Huad lare disse Ord?** Forst/ lare de at vdeliche all vor egen **Bardighed**: For wi skulle paakalde Gud/ ick paa vor egen fortie-
miste oc vardiighed / men for Christi skyld/ oc forlade oss paa hans **Naffn**. Lare dom aff disse Christi ord/ I mit Naffn.
2. **forstuar oc bestermelse.** Dernast/ laris oss her at wi skulle bort-
satte alt Hueleri aff vor gudelige Bon. Den hoffmodige Pha-
riseer/ som Lucas omtaler/ hand rosede sig i sin Bon meget aff sin **Hellighed**/ hand sagde: Jeg er ick som andre Meniste/ Jeg giff-
uer Tiende aff alt det ieg haaffuer/ Jeg faster to gange om Ugen etc. Luc: 18.
Denne Ord ghydere paakaldede ick vdi Christi Naffn/ men hand
forlod sig paa sin egen Hellighed/ oc vdoeste mange forfengelige ord/
mere end hand bad/ hans Tale vaar mere it Mundflammer/ end
3. **en Bon.** For det tredie/ lare wi aff disse Ord/ at hentsatte all He-
dens berommelse oc Roes: Hedninge de meente at de skulde bliffue
bonhorde/ naar de haaffde tilforn fortient det aff deris Guder/ saa
som Agamemnon meente sig at skulde bliffue bonhort for sit store
Offer hand haaffde giort/ huilcke Offer Hedningene kaldede *Hecae*
tombas, det vaar saadanne Offer/ i huilcke de paa en tid offrede
hundrede Diur aff it slag/ Oxen/ Bucke/ Kalffue eller andre/
huad Queg eller Diur de vilde offre/ For saadanne sine Offer
4. **meente hand sig at skulle bliffue bonhort.** For det fierde/ lare
disse Ord off/ at giøre skilsmisse imellem de Christnis oc andre
Menistis Bon: Fordi Troen alene til Christum giør forstel i
mellem de Christnis oc andre Menistis Bon. Tyrcker/ Zoder/
Hedninge oc andre saadanne deris lige/ mene vel at de paakalde
Gud/ men de paakalde ick rettelige/ for de haaffue ick Troen til den
Meglere Ihesum Christum/ de kiende ick den Gud/ som er Fader/
Søn oc hellig Aand.

Huad paaminde oss disse Ord/ I mit Naffn? De paa-
minde oss om vor **Blindhed**: Thi i det at Christus befaler oss at be-
de i sit Naffn/ er der ick tuil paa/ at det maa to vere store oc ypper-
lige ting der wi skulle bede om. Derfaare skulle wi aff disse ord vere
paaminde/ oplade Dyene/ oc see til huad wi haaffue behoff at bede om/
for oss self i besynderlighed oc for andre i almindelighed/ huad wi
behoffue induaartis oc vduaartis/ Aandelige oc legemlige: Disti-
geste oc saa/ huad ont oss tuert imod er fornoden at affbede.

Huorledis troste oss disse Ord/ I mit Naffn? De troste oss
imod tuende ting so oss faare meget forhindre i vor Bon/ som ere vor
vuardighed oc vantro. Imod vor vuardighed vil hand at wi skulle
satte hans vardiighed/ i det hand siger: Bedet i mit Naffn. Imod
Bantro

Disse ord off
paaminde
vor Blind-
hed.

Troste aff
disse Ord.

Den femte Søndag

Vantro vil hand at wi skulle sætte hans Foriattelse. Men der ere mange som ick saa det de bede om / for de bede ilde / De haffue ick Ero oc Tillid til G. Hristum / Deris Bøn er mere it forfengeligt Mundpladder / end en retsindig Guds paakaldelse / Deris ord gaa mere hen i Varet / end de trengte sig igiennem Etyerne op til Gud : Saadanne Solck kunde ick met rette beklage sig / at de bede tit oc offte / oc saa intet. Derfaare paa det at wi ick skulle findis i deris tal / da lader oss bede aff en stadig Ero.

V.
Nuad wi
skulle bede
om.

Try ting at
begere.

1.
Guds aris
freemgang.

Det femte vilkaar wi haffue i Bønen at acte er / Om deting der wi skulle begere / De huad wi skulle affbede. De ting som wi haffue behoff at bede om ere trende slags: Thi enten giels der det Guds ære paa / Eller der handlis om vor Salighed / Eller oc om det gode som hør til dette timelige Liffs ophold oc freemgang.

At Guds ære kand forfremmis skulle wi for alle ting bede oc begere / efter som den første Bøn liuder i Fader vor : Helligt vorde dit Naffn. Men her skulle wi ick sætte Gud vjss oc maade for / Thi hand veed selff best i hues maade hans ære kand forfremmis : Men wi skulle bede om hans Naffns helliggiorelse i en stadig Ero oc vjss Tillid / oc visselige forlade oss til at hand vil bønføre oss.

2.
Vor Salig
hed.

Ioel : 1.
Actor : 2.

Vor Salighed skulle wi ogsaa begere oc bede om / oc det vden noget vilkaar eller vnderlegt / for wi haffue Guds almindelige Foriattelse om vor Salighed. Thi huer den som paakalder H. Xrens Naffn skal bliffue salig.

3.
Timelige
ting.

Det gode som wi haffue behoff til dette timelige Liff skulle wi bede om oc begere / met tuende slags vilkaar oc bested / som ere / Om Guds ære ick skal forhindris der aff / om wi saa det wi bede om / Eller oc det ick skulde vere oss skadeligt til vor Salighed.

Thoor vi skul
le affbede det
onde.

I lige maade skulle wi ogsaa affbede det onde som er tuert i mod disse gode ting. Det første oc andet slags onde / som ere Guds aris forhindrelse / De vor Saligheds Modstand / skal mand affbede foruden vilkaar : Men det onde som oss trenger i denne Verden / skal mand affbede met saadant vilkaar / om det ick skeer til Guds aris oc vor Saligheds forhindring / Thi Guds ære skal mand sætte for alle ting / oc den mest ansee. Dette maa vere sagt om Bønen : Gud giffue oss sin Naade / at det maa feste rod i vore
Hjerte

effter Paaske.

CCIII.

Hierter / ved Ihesum Christum / Huilcken met Gud Fader oc den
helligAand skee Aere / Loff oc Tacksigelse til ewig tid / Amen /
Amen.

Vor Herris Jesu Christi
Himmelfarts dag / Euangelium Marci
i det XVI. Capittel.

Wila det sidste / der
de Elleffue sade til Bords / oben-
barede Jesus sig / oc straffede deris
Bantro / oc deris Hiertis haard-
hed / at de hassde icke troet dem / som
hassde

Paa Christi

Matth: 28.

haffde seet hannem opstaaen. De hand sagde til dem: Gaar bort i all Verden / oc predickes Euangelium saar alle Creature. Huo som troer oc bliffuer dobt / hand skal bliffue salig / Men huo som icke troer / hand skal bliffue fordømt. De de Tegn som skulle følge dem der tro / er disse: I mit Naamn skulle de vdriffue Dieffle. Tale met ny Tunger. Fordriffue Hugorme. De der som de dricke nogen forgift / da skal det icke skade dem. Paa de Siinge skulle de legge deris Hender / saa skal det bliffue bedre met dem. De HEXXen effter at hand haffde talet met dem / bleff hand optagen til Himmelen / De sider hos Guds høyre Haand. De de ginge vð oc predickede alle stede / De HEXXen arbejdede met dennem / oc stadfeste Ordet / ved metfølgende Tegn.

Act: 1.

Forflaring paa dette Euangelium.

Uarsagen
til denne
Bog.

Denne Høytid er indsticket i den christne Menighed for vor Troes Artickels skyld / i huilken vi bekiende oss at tro paa Ihesum Christum / som er opfaren til Himmels / effter at hand haffde omgaaet her i Verden met sine Disciple / i fyrretue dage effter sin ærefulde Opstandelse / oc sider nu hos Gud Faders almægtigstis høyre Haand. Vdi denne Høytid / lige som i alle andre / skulle vi offueruue try ting: Først Historien met sine omstendige vilkaar. Dernæst Belgierningen som oss er beuist. For det tredie / huorledis vi rettelige skulle bruge oc betencke denne Historie. Disse try stycker findis alle i dette Euangelij forflaring / paa huilket Summen oc Meningen er denne / at Christus obenbaredis for sine Disciple / den fyrretuende dag effter sin Opstandelse / huilcke hand først brender deris Vantro oc Hiertis haardhed / oc siden befaler at predicke Euangelium offuer den gantze Verden / Giffuer der hos oc saa tilkiende huad nytte oc gaffu der aff skal komme / til dem som høre deris Predicken / met saa stel at de ved en stadig Tro anamme Euangelium.

Summa paa
dette Euangelium.

- 1.
- 2.
- 3.

um. Der foruden/ paa det at mand diff bedre skal tro deris Pre-
diken/ loffuer hand at ville stadfeste deris Lærdom met Tertegn.
Der hand haffde denne Befalning vdgiffuet/ for hand sinlige op
til Himmelen / oc sider hos Gud Faders høyre Haand. De
Discipline vaare hans Befalning lydige / oc ginge vð at predicke
Euangelium/ huileket HÆXren stadfeste met meefølgende Tegn.
Det er Summen paa dette Euangelium. At wi det diff bedre
kunde begribe/ vil ieg der aff forhandle tre Artickler/ som ere:

Den Første.

Huorledis Christus straffer sine Disciple.

Den Anden.

Huorledis hand stifter det hellige Predicke embede.

Den Tredie.

Om Christi opfarelse til Himmels.

Om den Første.

En fyrretuende dag effter at Christus vaar
opstaaen / obenbaredis hand for sine Disci-
ple / oc brendede dem deris Vantro oc Hiertis
haardhed / at de haffde icke troet dem som haffde
seet hannem opstaaen. Christus straffer her tuende ting
i sine Disciple: Det ene er deris Hiertis haardhed / Det andet er
Vantro. Hand straffer baade Roden/ oc hendis grøde: Roden er
Hiertens haardhed/ huilken der groer oc styrckis/ baade aff sin on-
de oprindelse/ oc aff sin egen onde art oc forderffuedenature: Thi det
Menniske som icke er opluyst met den hellig Aand / kand inter for-
staa aff det som Guds Aand horer til. Denne onde Rod giffuer
megen skadelig oc forderffuelig grøde aff sig. Først komet der aff den
grøde som her straffis / som er Vantro: Aff hende vdspringe siden
saa mange onde Grene/ saa som Blydighed imod Gud / met alles
slags Synder oc groffue Laster / som bedriffuis i dette syndige Læff-
net / Aff huilcke mand baade kand kiende Rodens krafft som icke er
fordreffuen / De mand kand see huor stor vext oc fremgang Van-
troen haffuer faaet. Thi dette er icke vift oc fast Tegn/ at huor Syn-
den regerer oc haffuer sin fulde fremgang/ der besider Vantro Men-
niskens Herte/ saa som en Herre oc Regentere.

En ting
straffis i
Discipline.

Roden til alle
Synder er
Menniskens
Herte.

Vantroens
Tegn.

M m

Her

Paa Christi

De skrobelle
ge skulle fore
uile.

Her foruden haaffue wi her aff at lare: Forst / at wi som ere 2.
skrobelige i Troen / skulle effter Apostlernis exempel icke falde i Mis-
haab / alligeuel at wi icke strax kunde begribe den Himmelske hemes-
lighed. Thi den christne Kircke haaffuer altid sin skrobelighed oc
Saar / i huilcke vor H. Erre Jesus Christus lader sin Dlie oc Vin.
Der tor oc icke nogen tencke at hand skal kunde bliffue quit ved all
skrobelighed oc breck / saa at hand skal bliffue fuldkommen / saa lenge
som hand haaffuer dette dodelige Legeme: Men lige som Guds Folk
i det gamle Testamente / haaffde deris Naboe Philisterne imod sig /
der de vaare komne ind i det Goriatte Land / imod huilcke de maatte
altid fore Krig oc Seyde: Lige saa haaffue oc de som ere indforde vdi
Christi Kircke / deris induaartis oc vduaartis / siunlige oc wi siunli-
ge Siender / imod huilcke wi skulle daglige fore Krig oc Seyde / paa
det at wi icke skulle bliffue lade oc forsomelige / men sinuicke duelige oc
forsogte Christne. Dernaest / i det at Christus icke slat forstiuder 2.
sine grossue oc skrobelige Disciple / da haaffue wi her at lare oc beten-
cke / huilken en mild oc naadig ypperste Prest oc Biscop wi haaffue /
som icke forstiuder oss for vor skrobeligheds skyld / met saa stel at der
er nogen gnist aff Troen vdi oss. Her hos haaffue wi oc saa at lare / 3.
at wi effter Christi Exempel / skulle omgaas mildelige oc saetmode-
lige met de skrobelige Christne.

En ret from
Christen
haaffue dag-
lige Seyde.
Krig / Sa-
ran / Dgd /
Verden giff
ner ingen id
seyde.

Om den Anden.

predike om
der siun

En tid Christus vilde fare op til Himmelen /
gaff hand sine Disciple befalning oc sagde: Gaar vd
i den gantse Verden / oc prediker Euange-
lium for alle Creatur: Huo som troer oc bliffuer
døbt / hand skal bliffue salig / Men huo som icke tro-
er / hand skal fordomis. Her satter vor H. Erre Christus
en ret vijs oc maade / huorledis hans Rige skal opbyggis / oc giff-
uer tilkiende / huad nytte oc gaffu wi maa foruente oss vdi dette
Rige.

En tid ved
Christi Rige
opbyggis / oc
huad gaffu
der gior.

Christi rige opbyggis oc stiftis ved tuende ting / som er / Guds
ord / oc de honyardige Sacramenter. Gaffnet som det forer met
sig / er Indbyggernis oc Vndersaattenis Salighed. Tuert imod /
alle de som icke ere Indbyggere i dette Rige / de ere forplietige vnder
Forbandelse oc euig Fordømmelse. Her see wi at der er stort forskel oc
Gns

stilsniffe imellem Christi rigis oc verdslige Rigers regimente /
 De det er icke vnder / For Christi rige er aandeligt : Men verdslige
 Riger ere kiodelige. Christi Rige oprettis oc holdis ved mact met
 Guds ord : Men verdslige Riger regeris ved Menniskens Løwer
 oc stück.

MEn effterdi at disse Christi ord indeholde nogle
 synderlige Lærdomme / da vil ieg dem noget videligere oc be-
 skedeligere forklare / paa det at wi diss bedre kunde begribe Christi
 Hiertelag mod oss / oc huilcke store velgierninger Euangelium for-
 rer met sig.

Forst siger Christus : Gaar vd i den gantse Verden.
 Her seer du Christi befaling / hand sender sine Disciple icke nogen
 sted hen til it Land eller Stad : Men til alle Menniske / offuer
 den gantse vide Verden. Her aff skulle wi acte huor rig oc stor
 Guds Barmhertighed er / oc huor dyrebart Christi Offer oc Be-
 talning er. Guds Barmhertighed er saa rig oc stor / at alle Men-
 niske som vaare fordomde for Syndens skyld / de skulle høre Guds
 Sønns rost / om det euige Liff oc Salighed at bekomme for Christi
 offers oc betalnings skyld : Thi wi skulle icke tencke / at Gud vilde lade
 Menniskens Sønns rost liude offuer den gantse Verden / i den mening
 at den største part i Verden icke skulde saa gaffnder aff : Men hand
 lod den meget mere for den Sag skyld predicke / at de som det hørde
 skulde leffue oc bliffue salige ved Christum / met saa stel at de met en
 stadig Tro anamme Apostleris Predicken.

Guds barm-
 hertighed
 Rigdom

Dette forstaas end klarligere aff dette Ord : Predicker / el-
 ler vdraaber. Saar huem skal det Predickis ? Saar alle Cre-
 atur / det er / alle Menniske / foruden alle vilkaar eller forskel / en-
 ten paa Personer / Solck / eller Elect. Thi Gud hassuer Mennis-
 kene fix / oc vil at de skulle bliffue salige / effter disse G : Pouels ords
 liudelse : Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige oc
 komme til Sandheds bekiendelse. Men huad skulle A-
 postlerne predicke oc vdraabe ? Euangelium / det er / it gladelige
 Bud eller en god Tidende / at alle Menniskens Siender / som ere
 Synden / Døden / Dieffuelen oc Hellsfuede ere offueruundne : At
 her er nu giort Fred imellem Gud oc Mennisken : De at alle de som
 tro paa Christum skulle bekomme oc arffue det euige Liff oc Salig-
 hed. Dette er Summa paa Euangelium : Men paa det at wi

I. Tim : 2.

M m ij

det

Paa Christi

Det diſſ grundeligere oc bedre kunde forſtaa / vil ieg ſaaregiffue en vi-
deligere beſcriffuelſe oc forklaring huad Euangelium er / huilcken ieg
ſaartelige met den hellige Scrifft vil ſtaad feſte.

Huad
Euange-
lium er.

Euangelium er en Lærdom / ſom er obenbaret aff ^{1.}
Gud / vdi huilcken off forkyndis forløſning aff ^{2.}
Synden / aff Louens forbandeſe / oc aff Guds
Brede / De vdraabis oc tilbiudis / alle dem ſom tro ^{3.}
paa Guds Søn / Synders Forladeſe / Salighed oc ^{4.}
det euige Liſſ / for den ſamme Guds Sønns Offers ^{5.}
oc Betalnings ſkyld / Paa det at Guds Godhed oc ^{6.}
Barmhertighed fand priſis / oc at wi ſom ere forlø-
ſte ved Guds Søn kunde aff Troen til hannem frem ^{7.}
føre oc lade ſee ſaadan retſindig Fruct / ſom kommer
offuer ens met Euangelio.

Denne be-
ſcriffuelſis
beuſning.

I.
Euangelium
er obenbaret
aff Gud.
Rom: 16.

Denne beſcriffuelſe indeholder mange ting / huilcke wi ville
ſtickelige effter huer andre opregne oc beuiſe.

Forſt ſagde ieg at Euangelium er en Lærdom ſom er obenba-
ret aff Gud / huilcket der ſtaad feſtis oc beuiſis aff **S** : Pouels Ord /
til de Komere i det ſextende Cap : Huor Apoſtelen kalder Euange-
lium en hemelig ting / ſom haſſuer veret ſtiult aff Verdens begyn-
deſe oc nu er obenbaret aff Gud / Met huilcke ord hand klarlige giſſe-
uer tilkiende / at Euangelium ick er komet aff Menneſkens fornuſt :
Thi der ſom Menneſkelig fornuſt kunde aff ſin egen forſtand oc
ſkarpsindighed forſtaa oc begribe denne Lærdom / da haſſde ick **S** :
Pouel burt at ſige / at denne Lærdom haſſde veret ſtiult aff Verdens
begyndelſe.

2.
Huad Euange-
lium for-
kynder.
Dan: 9.
Gal: 3.
Matth: 3.
oc 17.

Rom: 8.

For det andet er ſagt i denne Forklaring / at vdi Euangelio
forkyndis forløſning aff Synden / aff Louens forbandeſe / oc aff
Guds Brede. Fordi Daniel prophete ſiger / at Chriſtus ſkulde
borttage Synden / De **S** : Pouel lærer off at Louens forbandeſe
er vdflet / formedelſt Chriſti tilkommelſe til Verden : Der til ſiger
oefaa Gud Fader ſelff aff Himmelen / at alting er hannem behage-
ligt i hans Søn. At dette er viſt forfare oefaa alle gudfryetige
Menneſte / ſom haſſue den hellig Aands vidneſbyrd hos ſig /
huilcket de i Sandhed ick gjorde / vden de ſkadelige forlode ſig til at
Synden vaare afflet / Louens forbandeſe vaare borttagen / oc
Guds vrede vaare ſtillet.

For

For det tredje sagde ieg/ at vdi Euangelio vdraabis oc tilblu-
dis Synders forladelse/ Salighed oc det euige Liff: Thi saa siger
Christus self hos Lucam/ vdi det fierde oc tiuende Capittel.
Saa er det screffuet/ och saa burde Christus at lide/
oc lade predicke i sit Naffn/ Penitence oc Synderis
forladelse iblant alle Folk. De i dette Euangelio siger
hand: Huo som troer hand skal bliffue salig. De Chri-
stus siger self hos Iohannem: Huo som troer paa Son-
nen / hand haffuer det euige Liff. Huad haffue wi man-
ge ord behoff? Den gantse hellige Scrift loffuer oc tilfiger Syn-
ders forladelse/ Salighed/ oc det euige Liff / alle dem som anamine
Euangelium.

Men effterdi at disse velgierninger vederfars icke alle Folk:
Fordi Cain/ Judas/ Kong Saul/ oc mange andre flere omkomme
oc bleffue euige fortafte/ De den største part aff Verden salder paa
denne dag (diss ver) vdi euig Førdømmelse/ da sattis dette til for det
fierde i denne Forklaring/ at disse velgierninger vederfars dem som
tro. For Christus siger klarlige: Huo som tror paa mig/
hand skal icke forfars / men haffue det euige Liff.
Men paa det ingen skal tencke/ at dette kommer ved hans egne gier-
ninger oc fortieniste/ da siger S: Pouel/ at Menisctet bliffuer
retfærdigt alene ved Troen/ foruden Louens giernin-
ger/ De hand siger oc saa/ at Det euige Liff er Guds gaff-
ue ved Jesum Christum. Det er/ Det euige Liff giffuis alle
dem som tro paa Jesum Christum / icke for deris fortieniste / men
for Christi værdshyd oc velgierning.

For det femte sagde ieg fremdelis/ at dette gode vederfars off-
for Guds Sons offers oc betalnings shyd. Fordi S: Pouel siger
at wi bliffue retfærdige formedelst den Gienløsning som steer ved
Christum Jesum. Thi det Gredste ord ἀπολύσις som S: Pouel
her bruger/ huilket wi paa Danske kalde Gienløsning / det mercker
saadan en Gienløsning som steer/ naar mand gjør shydigt bod / oc
betaler for den som haffuer forbrøt sit Liff / oc burde at straffis med
Liffs straff. Saadan en betaling haffuer Christus forstract for
off/ den tid hand bleff giort til Synd/ det er/ til en Syndebod/ paa
det at wi skulde bliffue i hannem den Retfærdighed som gielder faar
Gud/ som S: Pouel siger.

M m iij

For

Paa Christi

6.
Quotere
Christus
hoffuer igien
iort off.

Luc: 2.

For det siette sætter ieg disse ord til/ som ere: Paa det at Guds
Godhed oc Barmhiertighed kand prisis. Disse ord stadfæstis aff
den himmelske Engle staris Exempel/ som siunge der Christus
vaar født/ saadan en Løffsang: Åre vere Gud i det høye/
oc Fred paa Jorden / Mennisten velbehagelighed.
Dette skulle wi ætte at vere giort for den Sag skyld / at alle de som
kende denne Christum/ skulle lære aff de kynde rene Englis Exempel/
at forkynde oc prise Guds Godhed oc Barmhiertighed / besynderli-
ge effterdi at den naturlige Lov vdkreftuer/ at mand skal beuise dem
Tacknemmelighed som off giøre til gode.

7.
Troens
Fruct.

Ephes: 2.

Ephes: 5.

Læst her om
yderligere
paa anden
Aengeng /
sieste den
fjerde Artik-
kel.
Tit: 2.

For det sidste leggis disse ord til i Euangelij beskrifuelse / som
ere: At naar wi ere forløste ved Euangelium / wi da skulle beuise
saadanne Fructer oc gode Gierninger / som komme offuer ens met
Euangelio. Dette stadfæster S: Pouel til de Epheser / i det andet
Cap: huor hand saa siger: Vi ere skaffte i Jesu Christo til
gode Gierninger / at wi skulle vandre der vdi. De
hand siger en anden sted i den samme Epistel: At effterdi wi ere
it Lius vdi Herren/ da skulle wi vandre som Liusens
Børn. Thi kiere huor vilde det laue sig / at wi som ere forløste oc
befriede aff Syndens tieniste / skulde alligeuel tiene Synden / oc
giffue off vnder hendis suare Nag oc Byrde? S: Pouel siger:
Guds salige Naade er obenbaret for alle Menniske/
oc tucter oss/ at wi skulle forsage det wogudelige Væsen/
oc den verdslige Lyst/ oc leffue tuctelige/ retfærdelige oc
gudelige i denne Verden.

Repetitio de
fruitionis.

Effterdi da at wi nu haffue met viss grund oc Vidnesbyrd aff
den hellige Scrift / beuist at Synden / Louens forbandelse / oc
Guds vrede borttagis ved Euangelium/ oc følger igien i deris sted
Retfærdighed/ Salighed oc det ewige Liff/ for Christi skyld/ der som
wi tro paa hannem / Oc at Gud vil at wi for saadan velgierning
skulle prise hans Godhed oc Barmhiertighed / oc beuise hannem
Tacknemmelighed all vor Liffs tid: Da er det klart oc vist / at Eu-
angelium er (som ieg sagde) en Lærdom som er obenbaret aff Gud/
i huilken oss forkyndis forløsning aff Synden/ aff Louens forban-
delse/ oc aff Guds vrede/ oc vdraabis oc tilbiudis alle dem som tro
paa Christum/ Retfærdighed/ Salighed oc det ewige Liff / for den
samme Christi Offers oc Betalnings skyld / Paa det at Guds
Gode

Godhed oc Barmhertighed kand prisis / oc at wi som ere forloste ved Christum / kunde fremføre saadan retsindig Fruct / som kommer offuer ens met Euangelio.

Dette maa saa vere sagt om Euangelio. Men det som Christus legger fremdelis til om Daaben / met huilcken Euangelij velgierninger oss tilføyes oc besenlis / der om vil ieg tale en anden tid: De der om hørde wi ocsaa paa Christi Døbelsis dag / som wi kalde Fastelaffins Søndag.

Om den Tredie.

Efterfølger den tredie Artickel / som er den rette Artickel der hører til denne Høytid / i huilcken Euangelisten siger at Christus opfoer til Himmelen. Der saare vil ieg kaartelige oc klarlige tale noget om Christi Opfarelse til Himmels / huilcket er en Artickel i vor christelige Tro.

- Vdi denne Artickel om Christi Opfarelse til Himmels / haffue wi besynderlige trykender at mercke / som ere: Først / hans Nederfærd til Jorden. Thi hand foer neder til Jorden / før end hand foer op til Himmelen. Dernæst / hans Opfærd til Himmelen. For det tredie / Christi Himmelfarts nytte oc gaffin.

Der stycken
at acte om
Christi opfarelse.

Vdi Christi nederfarelse til Jorden haffue wi tu ting at acte / som ere: Paa Christi gaffue / De hans Exempel. En Gaffue er det / at Christus foer neder aff Himmelen / oc anammede menniskelig Natur / at hand vilde met sit Offer affslatte alle vore Synder: Thi formedelst Christi Offer er Gud Fader stillet tilfreds / oc for vor Negleris Christi skyld som saaledis ydmygede sig / tagis alle de til Naade som tro / saa at de ere Guds Børn oc Arffuinge. For den Sag skyld foer Christus neder fra Himmelen / oc derfaare ydmygede hand oc fornædrede sig / at wi skulle opfare fra Jorden til Himmelen / oc at wi skulle ophøyes til det euige Liff oc ære. Christi Exempel skulle wi ocsaa her ansee / saa at wi ocsaa stige ned oc ydmyge oss / som S: Peder lærer / i sin første Epistels andet Cap: huor hand saa siger: Christus leed for oss / oc efterlod oss it Exempel / at wi skulle efterfølge hans Fodspaar.

I.
Christi
nederfærd
til Jorden.

Zuerfor
Christus
foer ned
fra Himmelen.

1. Pet: 2.

M m iij

Huor

Paa Christ

II.
Christi
opfardt
til Him-
mels.

ephes: 4.

Hvordan Christi Opfarelse til Himmels vaar / giffuer den hel-
lige Scrifte tilkiende. Hand opfoer siunlige met legemlig oc
naturlig rorelse / oc en Sky anammede hannem op i Himmelen.
Derfaare siger S: Pouel til de Epheser / vdi det siende Capittel.
Hand opfoer offuer alle Himle. Hand haffuer dog ick
ved sin Himmelfart omstiftet sin meniskelige Natur til guddom-
melig Natur / eller saaledis vdbredt hende / at hun skulde vere lig den
guddommelige Natur / alligeuel at begge Naturer / Guddom oc
Mandom / ere i en Person watstillige.

Tre trapper
paa Christi
nederfart
oc opfardt.

Den hellige Lærere Bernhardus giør tre Trapper paa Chri-
sti Nederfarelse oc Fornadring / De disligste paa hans Opfarelse.
Den første Trappe paa hans Nederfart / er aff den offuerste Him-
mel vdi Riødet: Den anden indtil Kaarset: Den tredje indtil Dø-
den. Imod disse tre Trapper paa hans Nederfart oc Fornadring /
sætter hand tre Trapper paa hans Opfaring oc Forklaring. Den
første er / hans ærefulde Opstandelsis Herlighed: Den anden er /
hans Mact at dome Leffuendis oc Døde: Den tredje er / at hand si-
der hos Gud Faders høyre Haand.

III.

Nytte oc
Gaffn aff
Christi
opfarelse.

1.
Hand haff-
uer offuer-
nundet sine
Siender.

DEt nytte oc gaffn wi haffue aff Christi Opfarelse til Himmels
er mangesald / som wi lattelige kunde forfare aff mange sproct
i den hellige Scrifte.

Den første Fruct er / at Christus haffuer faaet Seyeruin-
ding offuer sine Siender / som ere / Synden / Døden / Dieffuelen oc
Hellsfuede. Thi disse Siender haffuer hand offuerundet / oc hols-
det Triumph oc Seyer offuer dem / ved sin ærefulde Opfarelse.
Hand vdslette Synden den tid hand bleff it Offer oc Betalning
for Synden. Der Synden vaar affslæt / bleff Døden verieløs
oc vanmechtig / Thi Synden er Dødens braadt. Der Døden bleff
forstørret oc vanmechtig / miste Dieffuelen sin styrcke oc Berie.
For det sidste / effterdi at Hellsfuede opsluger ickon dem alene / som
ere vnder Dødens oc Dieffuelens mact / da beuissis der aff / at Chri-
stus som haffuer offueruundet Synden / Døden oc Dieffuelen /
hand haffuer ocsaa offueruundet Hellsfuede.

2.
Hand beets
der off veyen
til Himmels.

Iohan: 14.

For det andet opfoer hand at hand vilde vere vort Hoffuet /
som først skulde opfare faar off til Himmelen / paa det hand vil-
de berede off Veyen / huorfor hand siger hos Johannem i det siør-
tende Cap: Jeg gaar bort at berede eder Veyen / oc ieg
vil tage eder til mig.

For

For det tredie foer hand op til Himmels / at hand vilde vdsprede sin Krafftis oc Herligheds skin aff Himmelen / offuer den gantste Verden / Derfaare siger S: Pouel til de Epheser / i det fjerde Cap: Hand opfoer offuer alle Himle / paa det hand vilde opfylde alting. Saa foer hand derfor ick op / paa det hand vilde vere borte fra oss: Men paa det at hand met sin krafft so steds er alleuegne naruerendis tilstede / vilde styre oc regere Himmel oc Jord / oc altid vere hos sin chrisne Kirke / indtil Verdens ende. 3.
Hand vdgys
der sin krafft
tis skin off
uer oss.
Eph: 4.

For det fjerde opfoer hand / paa det hand vilde giffue Menisken gaffuer / som Paulus siger / til de Epheser / i det fjerde Cap: met disse Ord: Hand satte nogle til Apostler / oc nogle til Propheter / nogle til Euangelister oc nogle til Huurder oc Lærere. Det er / Hand opfoer at hand vilde vere krafftig i det hellige Predicke embede / oc stad fette det met vnderlige oc krafftige Tegn / oc befegle det vdi Menisstens Hierte. 4.
Hand giffue
Menisken
gaffuer.
Match: 28.

For det femte opfoer hand / paa det wi skulde haaffue en Talsmand i Himmelen / som Johannes siger / i sin forste Epistels forste Cap: met disse Ord: Der som nogen Synder / da haaffue wi en Talsmand hos Faderen / som er Ihesus Christus den retfærdige / oc hand er en Forligelse for alle vore Synder. 5.
Hand er vor
Talsmand i
Himmelen.
I. Iohan: 2.

For det siatte opfoer hand / at hand vilde drage vore Hierte til sig. Hand siger selfs hos Mattheum / vdi det siatte Capittel. Huor dit Liggendes er / der er oc saa dit Hierte. De S: Pouel siger til de Colosser / i det tredie Capit: Ere i opstaane met Christo / da søger det som er offuen til / der som Christus er / sidendis hos Guds høyre Haand. 6.
Hand drager
vore Hierte
til sig.
Match: 6.
Colos: 3.

Derfaare skal vor omgengelse vere i Himmelen / der som vor Frelsermand sider vdi Ære oc Herlighed / Huileken met Faderen oc den hellig Ånd / skee ære / loff oc prijs fra euighed til euighed / Amen /

AMEN.

Den

Den siette Søndag effter
Paaske / Euangelium Johannes i det
XV. oc XVI. Capitel:

Ihesus sagde til sine
Disciple: Naar Trostieren kommer /
hvilken ieg skal sende eder fra Faderen / Sandheds Aand / som vdgaar
fra Faderen / hand skal vidne om mig.
Oc i skulle ocsaa vidne / Thi at i haffue
veret hos mig aff begyndelsen. Dette haffuer ieg
talet til eder / at i skulle icke forargis. De skulle sætte
eder i Band. Oc den tid skal komme / at huo som
ihuelsen eder / skal mene / hand gior Gud en tiensiste
der

der met. De saadant skulle de dersaare giøre eder /
at de huerecken kiende min Fader oc ey mig. Men
ieg haffuer talet dette til eder / paa det / at naar den
tid kommer / i skulle tencke der paa / at ieg sagde eder
det. De ieg sagde eder icke saadant aff Begyndel-
sen / thi ieg vaar hos eder.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium er osaa en Part aff
Christi predicken / som hand haffde for sine Disciple /
den Alften næst for hand leed sin Pine oc Død / paa
huilcken Predicken wi nylige hørde Summa huad
hun indeholder. Men denne Text indeholder icke løff-
te oc Foriattelse / om en Talsmand som er den hellig Aand / som skal
vere tilstede hos den christne Kircke / naar hun skal lide forfølgelse aff
den wogudelige Verden. Thi Christus forkynder her / at mange
wogudelige Menneſte skulle met saadan Galenskaff oc Hastighed /
satte sig op imod Christi Kircke / De besynderlige Jøderne / at de aff
Nidtkærlighed for deris Religion oc Gudstieniste / skulle met gantse
mact sette sig imod de Christne oc Gudfryetige : De de skulle tælle
Folk i Eroen / at de giøre Gud en stor tieniste der met / at de sla de
Gudfryetige ihjel oc vdriffue dem aff deris Menighed oc For-
samling. Aarsagen til denne Galenskaff oc Tiranni / siger Chris-
tus at vere deris Vankundighed oc Blindhed / som er / at de huere-
cken kiende Guds Bredde imod Synden / icke heller forstaa Christi
velgierninger. At wi nu kunde disse Christi ord diſſ bedre forstaa /
ville wi her aff ansee tre Artickler / som ere :

Summa paa
dette Euang-
gelium.

Den Første.

Den hellig Aands oc alle Ordens Tieners embede / i den
christne Kircke.

Den Anden.

Christi paamindelse / at de Gudfryetige icke skulle lade sig
forføre aff Forargelse / saa at de forsage Christum / oc bortkaste
Eroen.

Den

Den fette Søndag

Den Tredie.

Om de Christnis Kaarff/ De om deris herlige Forløsning.

Om den Første.

Skar Trøsteren kommer/huileken ieg skal sende eder fra Faderen/Sandheds Aand/som vdgaaer fra Faderen/hand skal vidne om mig. Disse ord indeholde den første Lærdom i dette Euangelio/som er/at den hellig Aand oc Apostlerne oc alle deris efterkommere skulde vidne om Christo.

Quad wi her
bysue at læse
re om den
hellig Aand.

Om den hellig Aand kunde wi aff denne Text see disse efterfølgende syncker / Først / at hand er en Gud med Faderen oc Søn. 1. men. Dernæst / at hand er en atskild Person fra Faderen oc Søn. 2. men. For det tredie / at hand vdgaaer fra Faderen oc Søn. 3. men. For det fjerde / at hand giffuis den christne Kircke aff Christo. 4. men. Huorfaare hand giffuis den christne Kircke / giffuis tilkiende i Texten/som er/At hand skal vere vor Falsmand/ Hand skal vere sandheds Lærere/De hand skal vidne om Christo/ om huilcke den hellig Aands embede oc befællinger ieg vil ickon her tale kaartelige / fordi at dette skal repeteris oc igien tagis paa Pinxe dag.

Huorfaare
den hellig
Aand kaldis
en Trøstere.

Huorfaare kaldis hand en Trøstere eller Falsmand? Christus kalder hannem derfaare en Trøstere oc Falsmand / at hand met dette Naffin vilde giffue tilkiende / at den christne Kircke oc Menighed skal lide forfølgelse/ anlagis oc fordomis aff den onde Verden : De giffuer der hos lige saa klarlige tilkiende / at hun skal ick bliffue forlat aff Christo vdi sin forfølgelse oc Modgangs tid/ men Christus sender hende en Falsmand / som er den hellig Aand.

En forspree
keris oc
Falsmands
befælling.

En retsindig Falsmands vilkaar ere fire. Det første er / 1. at hand skal trolige staa bi met den som beklagis / eller lider Baald oc Brat. For det andet / skal hand tage Sagen til sig/ oc forsua 2. re den lige som sin egen. For det tredie / skal hand lære/ paaminde 3. oc vnderuise den som beklagis/ at hand ick viger oc afftræder fra sin rette Sag/ eller oc fortaler sig. For det fjerde / skal hand trøste 4. hannem oc giffue hannem frit Mod oc Dristighed / om hand formercker hannem at bliffue redt/ sørgesuld eller bedrøffnet. Derfaare / i det at den hellig Aand kaldis en Falsmand giffuis tilkiende / at hand først staa bi met dem som beklagis oc lide Baald oc Brat aff den

den vngudelige Verden: At hand oesaa dernaest tager Menniskens/
 oc den gantste christene Kirckis Sag til sig/ oc forsuarer den lige som
 sin egen: At hand oc fremdelis larer oc vnderuiser hende: De ende-
 lige troster hende vdi all sin Bedroffuelse/ Modgang oc Gienno-
 dighed.

Dernaest siger Texten / at den helligAand skal vere
 en Sandheds Lærere / met huileken Titel oc Rassin der
 først giffuis tilkiende / at Menniskene kunde icke aff deris egen For-
 stand oc skarpsindighed komme til den rette oc salige Sandheds
 kundskaff oc kiendelse. Dernaest / at den Sandheds Lærdom som
 Christus her omtaler/er icke Louens/men Euangelij Lærdom: For-
 di menniskelig fornufft kand i nogen maade begribe Louens Læ-
 dom aff sin egen Forstand. Fremdelis giffuis oesaa met denne Titel
 tilkiende / at den helligAand er krafftig vdi dem som predicke oc lare
 Sandheds Lærdom/oc disligeste i dem som den hore oc aname: For-
 di hand gior det/at de som predicke oc lare kunde self forstaa Sand-
 hed/oc de som tilhore kunde det aname oc begribe. Her foruden paa-
 mindis wi oesaa her / at wi skulle paatalde denne Sandheds Læ-
 re / at hand vil giffue oss Vijsdoms nogel / Wi skulle oesaa tage oss
 grandzibelige vare/ at vi icke met vor wrenlighed driffue denne rane
 oc tyfte Aand fra oss: For effter di hand er hellig/det er/reen/kyss/oc
 helliggigrendis/da vil hand icke bo vdi it wreent Hierte / det er/i det
 Hierte som vossuer oc vender sig i sin Synd oc Wrenlighed / lige
 som en So velter sig i Sole.

Den hellige
 Aand er
 Sandheds
 Lærere.

1.

2.

3.

4.

Fremdelis siger Christus: Denne Sandheds Aand
 skal vidne om mig. I dette den helligAands Embede skulle
 oesaa Guds Ords Tienere vere delaetige/oc met hannem bare Vid-
 nesbyrd om Christo.

Den hellige
 Aand vid-
 ner om Chris-
 to.

Men huad vidner den helligAand om Christo? De huad
 skulle Ordens Tienere vidne om hannem? Først vidner den hellig-
 Aand oc Ordens tienere om Christo/ at hand er en sand Gud effter
 Scriftens luidelse / oc er en Guddommelig verelse met Faderen oc
 den helligAand / lige som wi bekiende i vor christelige Troes Artick-
 le. Dernaest vidner den helligAand oc alle Ordens tienere/at Chri-
 stus er it sant Menniske / effter vor christelige Troes Artickel / som
 saa lunder: Jeg troer paa Ihesum Christum etc. Som er vnd-
 fangen aff den helligAand/ fødte aff Jomfru Maria.
 For det tredie / vidner den helligAand oc Ordens tienere / at endog
 Christus er Gud oc Mand/ dog er hand en Herre/ en Christus/en

1.
 At hand er
 Gud.

2.
 At hand er
 Menniske.

3.
 At hand er
 en Person.

N n

Per

Den fiette Søndag

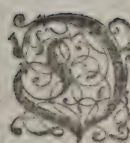
Ioh 1: 3.

4.
At hand er
vor Salig-
giste.

Person / saa som vor Troes betiendelse vidner / oc Christus self
vidner om sig / i det hand siger: Ingen far op til Himmelen
uden den som soer neder fra Himmelen / Menniskens
Søn som er i Himmelen. For det siende vidner den hellig-
Aand oc Ordens tiener om Christi Embede / at hand er en Prest
oc en Konge. En Prest er hand / fordi hand haffuer met sit Offer
stillet sin Fader til frede / oc met sin Forbøn leder oss til Gud. En
Konge er hand / for hand haffuer offueruundet vore Siender Sym-
den / Døden / Dieffuelen / Helffuede / De skal komme til Doms /
at dome leffuendis oc døde: Disse fire stycker vidner den helligAand
om Christo: Disse fire stycker faaregiffuis oss om Christo i vor
Troes betiendelse: De disse fire stycker skulle alle retsindige Guds
Tiener vidne om Christo / indtil saa lange hand skal komme til
Doms / at dome leffuendis oc døde.

Om den Anden.

Forfaare
Ordis tas
ter om For-
argelse.

Dette haffuer ieg talet til eder / at i skulle icke
forargis. Her giffuer Christus tilkiende huorfaa-
re hand haffuer talet saa meget om den chrisne Kirke /
om den helligAand / om sin Død oc Opstandelse: som
er / at de aff disse hans Ord skulde styrcke sig / oc icke met andre Folck i
Verden lade sig forarge. Denne Christi formaning er saare nød-
torffig alle tider / Fordi Verden er fuld aff Forargelse. Christus
siger: De Verden for Forargelse / der met giffuer hand til-
kiende at de som aff Forargelse falde fra Euangelio / maa vente sig
stor straff. Men paa det at huer mand kand ret lære at dome om
Forargelse / oc ret forstaa huad det er / da vil ieg faaregiffue en fuld-
kommen oc grundelig Lærdom om Forargelse.

Math: 18.
Mar: 9.

Huad
Forargel-
se er.

Forargelse er / i almindelighed at tale / alt det
som opholder oc forhindrer Menniskene fra Euangelij rette
Betiendelse: Det er / alle ord / gierninger oc vduaartis facter / som
finde giffue noget Menniske aarsage oc leilighed til stød oc Forar-
gelse / at det enten forhindris paa sin rette Saligheds vej / eller oc
viger der aff.

En slags
Forargel-
se.

Denne Forargelse er atskillig: Thi der er it slags Forargelse som i.
mand kalder *scandalum datum*, det er / Forargelse som nogen giffuer
andre

2. andre/eiten met ord eller gierninger. It andet slags Forargelse er det/ som kaldis *scandalum acceptum*, det er/ Forargelse som nogen tager sig til aff en andens ord oc gierninger. Huordanne disse tuende atskillige slags Forargelse ere/ vil ieg formedelft deris bescriffuelse oc met Exempel forklare.

En Forargelse som nogen giffuer fra sig / er den som kommer enten aff nogen gierning eller ord / som er ond i sig selff: Eller aff nogen gierning eller ord som i sig selff er huereken ond eller god / men steer dog i tvide. Begge disse Forargelser ere haardelige aff Gud selff forbødne. De Christus siger selff/ at det vaare it Menniske fast bedre / at der hengde en Møllesten om hans Hals/ oc hand vaare kast mit vdi Hassuet der som det er dybest/ end hand skulde giffue noget Menniske Forargelse. Her paa haaffue wi disse Exempel. Arius neetede Christi guddommelige Natur / oc sagde at hand vaare ickon it slæt Menniske / der met forargede hand mange / oc vaare der met baade sig selff oc mange andre Aarsage til den euige Fordømmelse. Kong David gaff met sit Horei oc Mand slæt / alle sine Vndersaatte oc sit Kigis indbyggere stor Forargelse/ De der som hand ick haaffde omuent sig / da haaffde hand bleffuet euindelige fortafft. Imod saadan Forargelse beder David/ der hand siger: Beuar mig fra den Snare som de haaffde lagt for mig/ oc fra Misfoderis Forargelse. Paa dette slags Forargelse støder sig den største part i Verden / oc ligger vnder euig fordømmelse: De der falde mange endnu daglige hofuetkilds oc støde sig paa denne Forargelse/ baade i almindelighed oc i besynderlighed.

I besynderlighed forargis Born / Tiund oc Ectefolck. Born see oc høre at Foraldrene holde sig fra Gudstieniste/ saa holde de sig oc saa der fra: De høre Foraldrene suerge / saa suerge de oc saa effter deris Exempel: De høre dem tale ilde oc stemmelige / saa folge de strax effter deris Exempel: Fordi det onde henger snarist ved: De see dem offue sig i Graadseri oc Druckenstaf/ siue oc bedrage andre Folck handle ilde oc vchristelige met deris Naste/ saa lære Bornene de samme konster aff dem/ lige som Disciple lære aff deris Ectelimestere: Men ve dem ved huilcke saadan Forargelse kører. Fordi saadanne Folck de forderffue oc nedertræde den christne Kirckis Alger oc Gad/ met deris store Forargelsis storm oc wuar.

Nn ii

Den

I.
Forargelse som giffuis.

Math: 18.

Arius gaff Forargelse met sine onde ord.

David gaff Forargelse met sin onde gierning.

Psal: 141.

Forargelse giffuis i tuende maader.

I.
I besynderlighed.

Den flette Sondag

Quad mads
i Berndom
men tage for
hende/
Det vaere til
yderste Al-
berdoms eu-
de.

Eph: 6.

Mat: 9.

2.
Obenbare i
almindelig
hed.
Giffuighed.
1. Reg: 12.
Predicere.

Vnderfaatte

Obenbare
Forargelse
giffuis i to
maade.

1.
2.

Denne Forargelse som saaledis steer i Husholdning / er en
Sed og begrundelse til alt ont vdi Verden. Thi det som Bornene
lare aff Forældrene / beholde de i Alderdommen / og lare deris Born
desaa lige det samme. Derfaare skulle de Forældre som frygte
Gud / tage sig vare med allerstørste flid / at de icke ere deris Born til
Forargelse: At de derfaare tale og snacke det som gudeligt er / hand-
le reesindelige og christelige i alle ting / tiene den evige Gud / og hols
de deris Born til lige saadan Joret og Leffnet / og opfoede dem i Tact
og Formaning til H. Kren / som S: Pouel raader dem: De skul-
le desaa stedse ihukomme disse Christi ord / som staa hos Marcum /
i det niende Cap: Huo som forarger en aff de smaa som
tro paa mig / det vaare hannem bedre at der hengde
en Møllesten om hans Hals / og bleffue kast i Haff-
uet som det er alledybest.

Der foruden giffuis denne Forargelse desaa obenbare i al-
mindelighed / baade aff Offrigbed og aff Vnderfaatte. Saa som
den tid Zeroboam opreisde en Guldkalff at tilbede i Samaria / I
tem / den tid hand grummelige forfulde Guds Propheter. Denne
obenbare Forargelse gior allermost skade / naar hun giffuis aff Kir-
stens Tienere / naar de enten met vrang Lardom / eller met icke vgu-
deligt Leffnet / giffue mange Marsage til at tale ilde om Euanges-
lio / og giffue mange skrobelige stor Marsage til at falde fra Ordet:
Saa som de der ere gerige / hoffinodige / Størleffnere / Drackere /
Manddrabere og andre saadanne / som met deris Leffnet forarge
den christne Menighed / Huilcke reesindige Visper burde met rette
at sette aff deris Embede / paa det at de icke met deris fald skulde
komme andre i fald met sig. Her skulle Vnderfaattene icke heller
vndskyldis: Thi vi see alle huordan Verden nu er / alle ere vi for-
derffuede. Huo er den som icke giffuer Forargelse fra sig met
Drukenst aff og Fraadseri: Huo er den som icke forarger andre /
met den slumme vaane mand haffuer at suerge og bande: Huor
mange finder mand nu vdi Verden / som icke legge nogen Snare
vdi Veyen til Forargelse: De ere enten saare saa / eller og flat
ingen.

Men effterdi at denne Forargelse som giffuis andre / den
steer icke aleniste i en maade / Thi stundem giffuis hun aff de ord
eller gierninger som ere onde vdi sig self / Stundem aff de giern-
inger eller ord / som icke ere onde i sig self / men de stee i viede:
Da

Da ſkal mand vide / at det forſte ſlags Forargelſe ſom ſkeer ved
onde gierninger eller ord / ſkulle alle gudfryetige Chriſtne fly /
ſom haſſue deris Salighed tier. Men huad det andet ſlags For-

Om Forargelſe ſom
giſſuſ mee
de ting ſom
icke ere onde.

argelſe vedkommer / ſom giſſuſ met gierning eller ord / ſom i ſig
ſelſſ huereken ere onde eller gode / der om ſkal mand vide / at mand
icke altid ſkal fly den Men der met ſkal mand giore oc lade effter ſom

1. Folckene ere til. Somme Folck ere ſtercke / ſaa ſom de der haſſue

Suor mand
met diſſe try
ſlags Folck
ſkal handle.

2. ret forſtand paa den chriſtelige Frihed : Somme ere ſtrøbelige /
ſom haſſue begynt at tro / oc anannet den chriſtelige Lardom / men
de ere icke endnu ret fuldelige vnderuiſte om den chriſtelige Frihed :

3. Somme ere haardnackede oc gienſtridige / oc ville icke lade ſig læ-

Met der
forſte.

re. Det forſte ſlags Folck ſom ere ſtercke oc ret vnderuiſte / de lade
ſig icke forarge der aff / at mand bruger de ting ſom huereken i ſig ſelſſ

Met det
forſte.

ere onde eller gode / men de glæde ſig heller ved den chriſtelige Fri-

hed. Det tredie ſlags Folck / det er / de ſom ere haardnackede / de

forarge ſig vel / men du ſkalt intet ſkotte om dem : For de ere Chri-

ſti Siender. Du ſkalt icke heller for deris ſkyld holde dig aff at bru-

ge de ting ſom ere middel ting / der huereken ere onde eller gode vdi ſig

ſelſſ / Meget mindre ſkalt du for deris ſkyld holde dig aff chriſtelige

Dyder oc gode gierninger / ſom ere : Guds rette tiemiſte oc dyrd-

elſe / aluerlig Bøn oc paakaldelſe / retſindig Troens Bekiendelſe /

oc andre ſaadanne. Du ſkalt icke heller for deris ſkyld holde dig fra

den rette Lardom / Men lar oc bekiend det ſande hellige Euangelium

effter Chriſti Exempel / der ſom end alle Dieſſe oc Helſſuedis

porte vilde ſtaa der imod. Saa giorde Chriſtus ſelſſ : Saa giord-

de de hellige Propheter oc Apoſtler : Saa haſſue alle gudfryetige

Chriſtne altid giort. Mand pleyer almindelige at ſige / at huo

ſom er ret viſſ paa en ting / oc lærer ret / oc giør ret / hand ſkal icke for

Forargelſis ſkyld holde ſig aff at giore oc tale det ſom ret er. Det

te er ſaa viſt vdi Sandhed / oc ſtadfeſtis baade met Chriſti oc Apo-

ſtleris Exempel. Men om det mellemſte ſlags Folck / det er / de

Met det
mellemſte.

ſom ere ſtrøbelige / oc haſſue icke endnu ſaaet ret grundelig vnderuiſ-

ning oc Forſtand paa den chriſtelige Frihed / om dem ſkal mand

mercke denne S : Pouels Regel : Der ſom Maden forarger

min Broder / da vilde ieg heller aldrig ade Riød / paa

det at ieg ſkulde icke forarge min Broder. I ſige ſaa

maade ſkal mand oc dome om alle middel ting / det er / de ting ſom

Gud huereken haſſuer bødet eller forbødet : Thi wi ſkulle vdi alle

1. Corint : 8.
Læs dette
Capitel
huor mand
ſkal handle
met de ſtrø-
belige.

Den siette Sondag

Rom: 14.

Læs dette
Capittel
grøndgibeli
ge.

Skilsmisse
paa forætt
gelse efter
Personens
willaar.

En smick
lignelse.

Presters
Synder ere
større end
volderde
Folcks.

Kongens oc
Herrens
Synder ere
større end
vonderfaattis
tis.

Forældres
Synd oc
større end
Børns oc
Tjændes.

Vore gierninger / giffue act paa indbyrdis Kierlighed / oc Kirkens
ophbyggelse / saa som det gantse fiortende Capittel i S: Pouels E
pistel til de Romere lærer oss.

Men denne Forargelse som giffuis andre (om huilcken nu
er talet) haaffuer endnu en anden skilsmisse / efter de Personers lens
lighed oc vilkaar som hende giffue fra sig. Thi somme Personer ere
vdi høy Stat / vordighed oc anseelse: Somme ere i ingen anseelse /
oc lessue foruden nogen myndighed oc stor befalning. Den forar
gelse som giffuis aff de Personer der ere i nogen stor anseelse oc myn
dighed / er meget større oc skadeligere / end den som giffuis aff en rin
ge Person som icke er i nogen høy stat eller vordighed / De derfaare
er hun oc meget større straff vord / baade for Personens egen skyld /
som saa besmitter sin Stat oc Eade som Gud haaffuer ophøyet
hannem vdi: Desaa for de andre Menneisks skyld / huilcke hand
met sit onde Exempel gaff krafftig Marsage til fald oc forseelse. Thi
lige som en stor Sten den falder ned aff en høy Klippe / io større
hand er / io flere stycker bliffue der aff: Lige saa gaar det her med / Io
hyppmere en Person er / oc io høyere stat oc vordighed hand er op
høyet til / io flere drager hand paa fald met sig / naar hand falder.
Naar en Guds Ords tienere synder met Druckenstaff / Horeri oc
Skørleffnet / Mandslat / eller andre Laster / da gior hand meget
større Forargelse der met / end en Landknekt / en Hoffmand / en
Bodemand / eller en Bonde: De derfaare bør hannem at straffis
met større straff / For hand drager flere paa fald met sig. Lige saa
skal mand dome om alle andre hyppelige Personer i Verden. Kong
Dauid vaar icke den eniste Horkarl oc Manddrabere der vaar i
Jodeland / dog vaar hans Synd meget større oc grueligere baa
de faar Gud oc Menneisten end hans vnderfaattis Synder / for
den store Forargelse der aff kom: Derfaare bleff hand oc straffet
met meget større Plage / besynderlige met legemlig straff. En Hus
bonde vdi Husregimente som dricker sig drucken / hand synder me
get mere end hans Suend oc Tienere / om hand dricker: Fordi Hus
bonden er Exempel oc Spenel for alle sine Folk vdi sin Gaard /
men Suenden som er ickon ringe oc foye anseet / hand actis icke aff
nogen i saa maade / at mand skulde efterfølge hannem / vden det
steer aff irgudelige Tiind. De dette maa nu saa vere sagt om den
Forargelse som giffuis andre / som mand kalder *scandalum das*
tum.

Den

En Forargelse som mand tager sig til / eller ophariseist Forargelse / er den som nogen tager sig til aff andris gode oc retsindige gierninger eller ord / eller aff andre ting. De denne Forargelse er tuendesaald / Menneistelig oc Dieffuelt. Den menneistelige Forargelse steer stundem aff de wgudelige / stundem aff de fromme. Aff de wgudelige steer hun / naar de wgudelige for

1. arge sig : Enten aff de Gudfryctigis retsindige gierninger : Eller
2. oc at mand efter den christne frihed / frilige bruger de ting som huer
3. tken ere bodne eller forbodne aff Gud : Eller oc aff den christne Kirckis vduaatris ringe anseelse. Thi naar de wgudelige see at de Gudfryctige plagis oc trengis met Kaarset / maa vere huer mands Skofrug / Skumpelstud oc Foractelse i Verden / da tage de sig der aff Marsage til diss større fald oc forargelse / saa som Joderne gjorde / huilcke der forargede sig aff Christi fornadring / oc den christne Kirckis bedroffuelse : Lige som mange ocsaa paa denne dag forarge sig / aff den christne Menigheds skrobelijkheid oc breek. Tuert imod tage de Gudfryctige sig Forargelse / naar de see at de wgudelige blomstris oc det gaar dem lykkelige oc vel / naar den christne Kircke trengis aff Tiranner oc Baaldsmend / Naar mange wstyldige forris hen til Galie / Steile / Suerd oc anden Wdod / Naar de see at den christne Kircke anfettis oc forstorris aff Katteri oc falsk Lærdom. Men denne forargelse offueruinde de igien / En part ved den helligs Lands hielp oc styrcke / En part aff christi Kirckis exempel / En part ved gudelige oc aluerlige Bøner til Gud. De der er intet bedre oc krafftigere raad eller Lægedom imod dette slags Forargelse / end at mand sætter der imod Guds euige oc idelige vane / som hand altid pleyer at bruge her i Verden : Hand pleyer altid at lade sin christne Kircke her vdi Verden vere vnder Kaarset oc atskillic Gienordighed / paa det at hun i fremtiden skal eris met hans elstelige Son vor HErre Jesu Christo.

Dieffuelt Forargelse er / naar Menneistene wrettelige tage sig noget for / som sumis at giffue dem frit loff til at synde / saa som Cham der vden tuil for denne Marsage skyld saa fortradelige oc haanlige bespaattede sin Fader Noe / at hand kunde der ved berede sig en Bey til at synde der efter vden Straff / saa tit som hannem lystede. Saadanne Folk haffue wi endnu mange paa denne dag / som met større flitighed oc vindstibelijkheid end tilbørligt er / sammen sancke de hellige Forsædris Synder oc Laster / saa som Lots

II.
Forargelse som
mand tager sig til.
Menneistelig
Forargelse.
1.

2.

Raad imod
de christne
Forargelse.

Dieffuelt
Forargelse.
Gen : 2.

Blods

Den siette Søndag

Gen : 19.
Gen : 9.
Gen : 16.
2. Sam : 11.
Matth : 26.
Gen : 47.
Luc : 19.

Blodskam / Noa Druckenstaff / Abrahæ Voleri met sin Pige /
Dauids Horeri oc Mandrab / S : Peders Meneed / Josephs haar
de Nag oc Plage som hand lagde paa Egipterne / Zachai Nager
oc Bedregeri : Disse laster satte de sig for / at de der met kunde for
re deris Synd / oc effue sig vden blufet oc haanhd i alle Laster oc
Skalshd : Ja de sege aff andre Menniskis Laster oc Synder /
huorledis de der aff kunde saa Narsage til at forsuare deris Skalsh
hed / oc forharde sig self Gud til foractelse. Huorfaare dette slags
forargelse ick met vræt kaldis en Dleffuelt forargelse / saa som den
der opholdis oc staar paa idel bespaattelse / Gud til forsmadelse oc
vanære.

Om den Tredie.

En tredie Artickel er om den christne Kirckis
Kaarss oc Forsolgelse / om huilket Christus her taler
met disse Ord : De skulle sette eder i Band. De
den tid skal komme / at huo som ihieslar e
der / hand skal mene hand gjør Gud en stor tieniste
der met etc. Her taler Christus om sine Disciplers oc den
ganske christne Kirckis Forsolgelse oc Kaarss / Oc der hos huor met
de skulle troste sig : Hand setter oesaa Narsagen huorfaare de wgu
delige saaledis forfolge oc plage den christne Kircke oc Menighed /
Dette / siger hand / skulle de gjøre eder / fordi de kiende
huereken min Fader eller mig. Men effterdi at der er nu
imlige talet / den tredie Søndag effter Paaske / om Kaarss oc
Trost i Kaarss oc Bedroffuelse / da vil ieg det ick nu her igientage /
paa det at ieg ick skal gjøre det for langt : Derfaare kand mand
der see oc lese det som der om er faaregissuet. Den ewige Gud Fa
der / met sin kiere Søn oc den hellig Ånd stee loff / prijs / heder oc
ære til ewig tid / Amen / Amen.

Ende paa den første part aff den
ne Postilla.

POSTILLA

Eller

ortflaring

paa Euangelia / som almin-
delige om Søndage oc Hellige dage / pleye at
saaregissuis oc predickis i Christi Kircke
oc Menighed.

Screffuen paa Latine

Aff

Niels Hemmingsson D:

Udsæt paa danske aff

Rasmus Hansson. R:

Denne anden Part aff denne Postilla / indehol-
der alle Euangelia fra Pinxe dag til Aduent/
Desaa disligeste Hellige dagis
Euangelia.

I 5 7 6.

CHRISTOFFER VALCKENDORP
TIL GLORVP.

1. Timoth : 4.

Gudsfrøetighed er nyttig til
alting.

Waa Puntzedag / Euange-
lium Johannis i det XIII. Capit.

Iesus sagde til sine
Disciple: Huo mig elsker / hand holder
mine Dred / Oc min Fader skal elske
hannem / oc wi skulle komme til han-
nem / oc giøre Bolig hos hannem.
Men huo mig icke elsker / hand holder
icke mine Dred. Oc det ord som i høre er icke mit / men
Faderens som mig vdsende. Saadant hassuer ieg
talet til eder / den stund ieg hassuer veret hos eder.
Men Trosteren den helligÅand / huilken min Fa-
der

a ij

Paa Pinke

der skal sende i mit Nassn / den samme skal lære eder
det altsammen / oc minde eder paa alt det / som ieg
sagde eder. Jeg lader eder Fred / min Fred giffuer
ieg eder. Jeg giffuer eder icke som Verden giffuer.
Eders Hjerter forfærdes icke / oc frygte sig icke. I hø-
rde / at ieg sagde eder / Jeg gaar bort / oc kommer til e-
der igien. Haffde i mig tier / da glædte i eder / at ieg
sagde / Jeg gaar til Faderen / Thi Faderen er større
end ieg. Oc ieg sagde eder det nu / før end det skeer /
paa det / naar som det nu skeer / at i skulle tro. Jeg
skal her effter icke tale meget mere med eder: Thi denne
Verdens Første kommer / oc haffuer intet med mig.
Men at Verden skal kiende / at ieg elsker Faderen / oc
ieg gjør saa som Faderen bød mig.

Forflaring paa dette Euangelium.

Narsage
til denne
Fest.

Denne Høytid / som vi kalde *Pentecosten*,
det er / *Pinke*dag / eller den halffrediesinds tiuende
dag / er indsticket oc stiftet til en hukommelse om Guds
velgierning / at hand stadfeste det hellige Euangelis-
um / paa den halffrediesinds tiuende dag effter Chri-
sti Opstandelse. Thi paa den dag sende vor Herre Christus sin
hellig Ånd neder aff Himmelen / som siunlige satte sig offuer A-
postlerne / lige som gloendis lue / huilcken der icke aleniste ledde Apo-
stlerne vdi all Sandhed / effter Christi Forrettelse: Men ocsaa
kraftelige beuiste saar den gantze Verden / at Ihesus Christus er i
Himmelen / oc nu her offuen aff med dette Mirackel oc vnderlige
gierning beuise oc stadfester sin Lærdom at vere aff Gud. Thi li-
ge som Louen bleff vdgiffuen / paa den halffrediesinds tiuende dag
effter den første Jøderis paaſte der de hulde i Egipten / oc da bleff
ocsaa Louens Lærdom stadfest med forfærdelige Mirackel oc Tegn /
som der staaer i den anden Moisi Bog / i det nittende Capittel. Li-
ge saa vilde Gud paa den halffrediesinds tiuende dag effter den ret-
te Paaſte / paa huilcken Guds velskyldige Lam Iesus Christus bleff
slactet

Paa Jøderis
Pinke
dag giffuer
Louen.

Exod: 19.

Paa vor Pin-
ke dag / stads-
festes Euange-
lium.

flattet oc offret / stadfeste sin Soms Euangelium met dette vnderlige Mirackel / som er / met den helliglands siunlige vdsendelse / saa som wi vdi denne dags Epistel / vdi Affsensangs predicken saa videre at hore.

Nu ville wi gaa til dette herlige oc trostelige Euangelium / huilket ocsaa er en part aff den lange Predicken som Christus haffde for sine Disciple / Skertorsdag at afften / for end hand gick til sin Dod oc Pine. Summen paa denne Text som i nu horde / er denne / Christus lærer oss det rette tegn / huor paa wi skulle kiende en ret / sindig Tro oc Kierlighed til Gud / De disligeste huad gaffin Disciple ne haffue der aff at de tro paa Gud oc elste hannem / som er / at de skulle haffue en rolig Samuittighed ved den helligland / huilken Christus loffuer at Faderen skal sende dem i hans Naamn. Christus paaminder ocsaa sine Disciple / om sin Seneruinding offuer Dieffuelen / at Verden kand aff denne Seneruinding lære at kiende / huor saare tier Faderen haffuer hende. Alt dette her horer hen til at styrcke Disciplene / at de icke skulle forarge sig paa Kaarssset oc falde fra Euangelij bekiendelse. Men paa det at wi diff bedre kunde forstaa dette trostelige Euangelium / da ville wi her aff forhandle fire Artickler / som ere :

Summa paa
dette Euang
gelium.

Den Første.

It ret vift Tegn / huor paa mand skal kiende Troen oc Kierlighed til Gud

Den Anden.

Huad nytte oc gaffin mand haffuer der aff / at mand holder Guds Ord.

Den Tredie.

Christi Foriattelse om vor Trostere den helligland.

Den Fierde.

Om den Fred som Christus loffuer / oc giffuer sine Disciple.

Om den Første.

Esus sagde til sine Disciple : Huo mig elsker hand holder mit Ord. Disse ord skulle wi grandigibelige mercke : Thi de vise oss it ret Tegn / huor paa mand skal kiende / om mand troer stadelige paa Gud /

a iij

oc elste

Paa Pinxe

oc elsker hannem aff Hiertet. Huo som elsker Christum/hand hør
 rer hannem gierne: Hand mercker gierne oc beholder det som hand
 hører: Hand gjør gierne effter det som hand mercker oc beholder.
Eulignelse. Thi disse stycker ere sammenfnytte aff Naturen. Vi see almindes
 lige iblant Mennisten at vere saadan vijs oc vane/ at mand icke
 gierne/ vden stor ledsommelighed/ gider hør dem tale/ som mand
 icke hassuer tier eller maa vel lide. Tuert om igien/at mand hassuer
 ingen større lyst end mand kand høre dem suæcke oc tale/ der mand
 hassuer tier oc maa vel lide/ oc dem hører mand oc saa met stor æt-
 somhed oc flitighed/ Besynderlige naar mand veed at de met stor
 Visdom oc Forstand tale det som nytteligt oc gaffnligt er.
 Men huad er Christi Ord? Hans ord er/ at giøre Peniten-
 ze/ det er/ at kiende sin Synd oc Guds vrede for Synden/ oc met
 en stadig Tro omuende sig til Gud. Thi saaledis hassuer baade
 hans forløbere S: Hans Baptista/ oc Christus self begynt deris
 Prediken: Her aff see vi Christi affect oc hiertelag til oss/ Fordi
 vden Penitenze/ det er/ omuendelse til Gud/ er det omueligt at vi
 kunde bliffue salige. Huorfaare Christus siger self: Vden saa er
 at i omuende eder/ da skulle i allesammen omkomme.
 De der kand ingen omuende sig til Gud ved en aluerlig Penitenze/
 vden den som troer Euangelium/ det er/ forlader sig oc slar vift sin
 lid til/ at Christus er visselike saa til sinde mod hannem/ som hand
 forkyndis oss ved Euangelium/ det er/ at hand er vor Saliggjøre-
 re/ Retfærdiggjøre/ oc Gienløfere. Denne Troes ende er
 vore Stalis Salighed/ som S: Peder siger i sin første E-
 pistels første Cap: De hos Johannem i det tredje Capit: siger S:
 Hans Baptista: Huo som troer paa Guds Søn/hand
 hassuer det euige Liff. Denne Penitenzis oc omuendelsis
 besynderligste Fructer ere disse: Først/Gudfryctighed mod Gud/oc
 en retsindig Guds dyrkelse oc tieniste. Dernæst/ it christeligt w:
 skyldigt Lefvnet/ met vduaartis oc induaartis helliggjørelse. Den
 tredje er/ Kierlighed til vor Næste som kommer aff en ret stadig Tro/3.
 aff it retsindigt reent Herte/ oc aff en god Samuittighed. Den
 fjerde er/ at giøre sit Embede oc Kald skyldigt i Guds fryct/Gud til4.
 are oc vor Næste til gaffn. Alle disse Dyder smyckis oc prydis aff5.
 en sand Taalmodighed/ som er en ret Lydighed mod Gud vnder
 Kaarsset. Huo som vil vere min Discipel/ siger Christus/
 hand skal forsage sig self/ oc tage sit Kaars paa sig oc
 effterfølge mig daglige.

Huad

Huad horer ieg her? maatte nogen sige/ Hui vdkreffuer du saa meget? Bliffue wi icke retfærdige oc salige ved Troen alene? Det er fanden/ wi bliffue retfærdige aleniste ved Troen: Men wi skulle giøre skilsmisse imellem Marsagerne til vor Salighed/ oc den Lydighed som Gud vdkreffuer aff sine. Wi skulle oc saa giøre skilsmisse imellem vor Negleris egne velgierninger/ som hand oss beuist haffuer/ oc imellem vor tilbørlige tieniste/ som wi ere hannem skyldige. Wi bliffue retfærdige ved Troen alene/ fordi ved Troen alene besatte wi Christum/ ved hues Lydighed wi ere bleffne retfærdige/ som S: Pouel siger/ til de Romere i det femte Cap: Naar wi nu saaledis ere bleffne retfærdige/ da ere wi ny Menneiste/ oc ere Guds Børn/ som skulle nu her efter leffue it nyt gudeligt leffnet/ oc efterfølge vor Himmelske Faders Exempel.

Men her skal mand oc saa mercke/ at lige som der ere tu Tegn huor paa mand kand kiende Guds Børn. Saa ere der oc saa tu tegn/ paa huilcke Dieffuelens Børn kunde kiendis. Guds Børns Tegn oc Kiendemærcke er it induaartis/ oc it andet vduaartis. Det induaartis Tegn er omuendelse til Gud/ Troen/ Gudsfrygtighed/ oc en god Samuittighed. Vduaartis Tegn er Guds ords hørelse/ oc en christelig hoffsuist omgengelse iblant Menneisten. Thi lige som Christus siger her/ at huo som haffuer Kierlighed til Guds ord/ oc gierne vil høre det/ det er it vist Tegn at hand er Christi Discipel: Liige saa vdkreffuer S: Peder en hoffsuist Omgengelse iblant Folek/ huor aff Gud kand aris/ oc den christne Kircke kand opbyggis. Men Dieffuelens Børns induaartis Tegn er/ at leffue hen foruden Penitente/ foruden Tro til Gud/ foruden Gudsfrygtighed/ at haffue en ond Samuittighed/ at lade onde Affecter oc Begeringer regere oc haffue Herredome vdi sig. Vduaartis Dieffuelens børns tegn er Guds ords foractelse/ oc it vchristeligt leffnet. Disse Tegn skulle i grandgibelige mercke/ oc huer randsage oc offuerhøre sig self/ huad heller hand bør at regnis i tallet iblant Guds Børn/ eller iblant Dieffuelens Børn. Der som hand finder sig at vere iblant Dieffuelens Børn/ da er det tid at hand vender om igien met det første/ paa det hand skal icke falde Hoffuetskulds oc styrte vnder Guds dom/ for end hand ved self aff. Der som hand fornemmer sig at vere iblant Guds Børn/ da skal hand taecte Gud/ bede om Troens/ Kierligheds/ oc andre christelige Dyders foregelse: Hand skal bede Gud/ at hand vil styrcke hannem ved sin hellig Aand/ paa det hand icke skal formedelst Dieffuelens mangsaaldige list/ forforis fra en christelig omgengelse.

Kiensigelse.

Suar.

Rom: 5.

Kiendemær

ke paa

Guds børn.

1.

Induaartis.

2.

Vduaartis.

Dieffuelens

Børns tegn.

1.

Induaartis.

2.

Vduaartis.

En nyttig

Lærdom.

Paa Pinxe
Om den Anden.

E min Fader skal elske hannem / Oc wi ville komme til hannem / oc giøre vor Bolig hos hannem. Her opregnis ossuermade herligt oc nyperligt nytte oc gaffu / som mand faar der aff at mand holder Christi Ord.

I. Det første gaffu oc nytte er / at Gud Fader elsker dem som holde Christi ord. Thi hand elsker dem / oc haffuer dem kær vdi sin elskelige Søn Jesu Christo / som S. Pouel siger til de Eph: i det første Cap: Huad dette er it stort oc drabeligt gaffu / kand mand der aff forstaa / at den som icke troer paa Christum / hand bliffuer vnder Guds vrede de oc svgunst / saa som dette Sprock liuder: Hvo som icke troer paa Sønne / offuer hannem bliffuer Guds Vrede. Huor som Guds Vrede er / der er Synden / der er Døden / der er euig Fordømmelse / der er Hellsuende / der er Dieffuelens tiranni / Met saa ord at sige: Der er alt ont. Tuert om igien / Huor Guds Venstæff oc Kierlighed er / der ere alle vore Fiender offueruundne / der er Salighed / der er Glæde / der er det euige Liff oc alt gaat. Lader oss derfaare betencke dette store gaffu wi haffue aff Guds Ords hørelse oc beuarelse / paa det at wi der aff kunde disshydermere opuccis oc tileggis at elske Ordet oc haffue det kært.

II. Det andet gaffu oc nytte sætter Christus met disse Ord: **Vi ville komme til hannem.** Huad kand oss nogen tid vederfaris nogen større ære / end denne / at Gud Fader / Søn oc hellig Aand vil komme til oss? Der som Gud Fader / Søn oc hellig Aand komme til den som hører oc holder Christi Ord / da er det i Sandhed vist oc fast / at de icke ere komne til hannem tilforn / der hand icke hørde Ordet / men hand haffuer her til veret vnder Dieffuelens mact / i Mørckens rige / der som Døden oc Fordømmelse haffuer deris Regimente. Mand holder det for it stor Venstæff oc Gunst / om en Konge vil komme til nogen aff sine Vndersaatte / oc drage ind til hannem. En fattig oc ringe Person holder det for en stor ære / at den som hypperlig oc mechtig er / vil besøge hannem: Men denne ære kand ingen lignis ved / at Gud Fader / Gud Søn / oc Gud den hellig Aand vil komme til det Menniske / som elsker Christum oc holder hans Ord.

Det

Det tredie gaffu oc nytte er / at den hellige Trefaaldighed vil icke aleniste komme til det Menniske som holder Christi Ord / men vil oc saa fla sin Bopæl hos hannem / oc bliffue vdi hannem. Væc denne offuermaade trøstelige Foriattelse giffuer Christus tilkiende / at de som høre Christi Ord oc beuare det / de ere den hellige Trefaaldigheds Bolige / vdi huilcke Gud Fader / Gud Søn / oc Gud den helligÅland boer. Endog at den gantste christelige Kircke oc Menighed kaldis Guds eniste Tempel oc Bolig / Dog alligeuel er huer Christen i besynderlighed en synderlig Tempel oc Bolig / som den helligÅland boer vdi. See her huor nypperlig oc herlig er denne Foriattelse : Der som en loffuer en fattig Stackerl en sior sum Guds oc Liggendesa / da skulde hand i Sandhed met rette glæde sig oc vere lystig / at hand som før vaar fattig oc alendig / vaar nu bleffuen rig oc mechtig. Men her tilfigis oss it offuermaade stort Liggendesa / som er at den hellige Trefaaldighed vil bo vdi oss / huilcket gaar vsigelige langt offuer alle Klenodie oc Liggendesa / som i Verden kunde vere.

III.
Den hellige
ge Trefaaldig
heds Bolig.

Huer Christ
sten er Guds
Bolig.

MEN huad giør Gud Fader som boer vdi oss : Huad giør Guds Søn ? Huad giør den helligÅland ? De Menniske som Gud Fader boer vdi / dem bestemmer hand oc beskæfter met sit Regimente oc Almechtighed / imod Dieffuelens tiranni / i den stæd at Satan haaffuer sit fulde regimente oc Herredome / vdi alle dem som icke tro. Guds Søn lærer oc opluuser dem met sin visdom oc sit Lius / imod all Mørckens oc vildfarelsens Taage. Den helligÅland giør dem hellige met sin Hellighed / vier oc saluer dem til Propheter / Konger / Prester oc Herrens Helgen. Til Propheter vier hand dem / Fordi at wi see det met vor Troes Øyen : Wi høre det met vor Troes Øren / som ingen kænd met sine legemlige Øren begribe. Om denne Prophetiske gaffue predicker Joel / huilcket oc saa S : Peder omtaler i sin Predicken paa Pinke dag / som Lucas beskriffuer i Apostleris gierningers andet Caput. Hand kronet oc saluer dem til Konger / baade at wi ere bleffne Guds Børn ved Christi seuerindring / disligeste oc saa for wi ved Christi Krafft haaffue Herredome offuer Døden oc Helffuede / som Christus self siger til sine Disciple / hos Lucam / idet andet oc tiende Cap : Jeg vil besticke eder it Rige / lige som min Fader haaffuer besticket mig. Til Prester vier hand dem / Fordi naar wi tro paa Christum / da haaffue wi mact oc rat til at offre Gud Loffoffer oc Tack

Huad den
hellige Trefaaldighed
væretter vdi
Menniskem.

Eph : 2.

Christne ere
Prophetar.

Act : 2.

Christne ere
Konger.

Luc : 22.

Christne ere
Prester.

Paa Pinxe

oe Tackoffer : Wi haaffue frihed at wi maa paakalde Gud / ved Christum vor eniste Neglere / Talsmand / oc ypperste Prest : Wi haaffue maect oc myndighed at predicke oc lare Guds Ord / dog huer effter som hans Kald oc Embede vdtressuer. Til Guds Helgen vier hand off / fordi ved Troen til Christum regnis oc actis wi hellige oc rene / lige som wi i alle maade haaffde fuldgjort Louen til punct oc til pricke.

Den sieste
aere oc her-
lighed.

Lærdom.

a. Pet: 2.

Prege oc
gadde som
skulle egge
off til Guds
fryghed.

See her huor mangsaaldigt gaffin oc nytte det fører met sig / at wi haaffue Christi Ord tiert oc holde det. Der kand ingen større Værdighed vere til / ingen større ære / eller nogen ypperligere heder oc herlighed / end denne er. Men huad skulle wi her aff lare ? Wi skulle lare at lessue retsindelige / som denne store stat oc ære vdtressuer / paa det at wi ick met vor wrenlighed vddrissue Gud aff vore Hierter : Men fast heller stedsse loffue oc prise hannem / vdi sand Gudelighed oc Hellighed. At denne store Stat oc Herlighed skal dette paaminde oss / gissuer S: Peder tilkiende / i sin første Epistels andet Cap: huor hand saa siger: I ere den vdualde flect / det kongelige Prestedome / det hellige Folk / det Folk som Gud haaffuer vdualdt sig til en Eyendom / at i skulle forkynde hans Dyder / som haaffuer kaldet eder aff Mørcket / til sit vnderlige Ljus. I som i fordom tid ick vaare it Folk / Oc ere nu Guds Folk : Oc i fordom tid ick vaare i Naade / men ere nu i Naade. Der aff indfører Apostelen fremdelis denne Formaning / oc siger: Holder eder derfaare fra fiodelige begeringer / som stride imod Siælen / oc haaffuer en god omgengelse i blant Hedningene. Derfaare saa mange velgierninger som wi hore at Gud beuise oss / saa mange Prege oc Gadde skulle wi tage oss til / huilcke der skulle gadde oc tilegge oss til it helligt oc gudeligt Lessnet. Effterdi da at Christus loffuer oc tillsiger oss her saadanne store ting / oc den hellige Trefaaldighed boer i dem som tro / da lader oss legge vind paa at wi kunde vere rene oc prydede / saa som Guds Tempel oc Bolige bør at vere : Lader oss vere Vandelige Konger / at wi kunde haaffue Herredom offuer Synden / oc ick nu lenger tiene hende met vor onde lyst oc begering : Lader oss vere Prester / oc offre Herren lessuendis Offer / oc i en stadig Tro til Christum paakalde hannem : Lader oss vere Guds Helgen oc affstilde fra den vngude-

lygdelige hob i Verden/paa det at wi skulle icke falde paa ny igien/
vdi vore gamle Synder oc Wrenlighed.

Om den Tredie.

M En Trøsteren den helligAand / som Faderen skal sende eder i mit Naamn / Hand skal lære eder det altsammen / oc minde eder paa alt det som ieg sagde eder. Dette er Christi Forættelse / Christi
ypperlighed. met huilken hand loffuer oc tilfiger sine Disciple den helligAand. Vi haaffue nu hørt / huor ypperlige oc værdige Folk de Christne ere: Nu ville wi oc saa høre/huad der følger met saadan ypperlighed oc værdighed. De fordi at wi icke kunde forhandle oc forklare saadanne ypperlige ting/ saa som det sig burde oc som deris ypperlighed oc værdighed vdkressuer / da ville wi som smaa Børn noget staaffue oc stamme om huert stycke i besynderlighed / som indeholdis i denne offuermaade herlige oc ypperlige Forættelse. Saa indeholde nu disse saa ord siu stycker om den helligAand/huileke ieg vil kaartelige opregne/ oc vende off til nytte oc gaffin. Thi disse stycker begribe i sig Aarsagerne / huorfaare den helligAand er off sent oc giffuen.

Først kaldis den helligAand *Paracletus*, det er / en Trøstere oc Forsuar: Endog at der vaar talet i dag ote dage noget om dette Naamn / dog er det icke wnyttigt at oc saa røre noget der om paa denne dag. Saa kaldis hand da en Trøstere oc Forsuar/for hand skal staa bi met dem som ere sorgesulde oc bedrøffuede / lære dem / trøste dem/ tage sig deris Sag til / oc den som sin egen forsuar / oc endelige driffue off til / at wi raabe oc aff Hiertet sige: Abba herte kiere Fader/Forbarm dig offuer off for din Sons skyld/huileken du gaffst off til en Saliggiorere. De det er den første Sag/ huorfaare den helligAand er off giffuen.

Den anden Sager / at hand skulde giøre off leffuendis / oc derfaare kaldis hand *Spiritus*, en Aand. Der ere tuende slags 1.
At hand skal
vere vor
Trøstere.

1. Liff til / Det ene er ic naturligt Liff / ved huileket alle liffactige Creatur leffue / Dette Liff varer en sonetid / fordi at det opslugis
2. oc forkaartis paa det sidste formedelst Døden. Det andet er Guds Liff / fra huileket S: Pouel siger dem at vere affstilde som icke kiende Christum. Dette Liff giffuis oc begyndis aff denne 2.
At hand skal
giøre off
leffuendis.
Tu slags
Liff.

Christi Aand / huileken hand loffuer oc tilfiger sine Disciple. De det er icke forgengeligt / men euigt / saa som det der er Guds eget Ephes: 4
oc her

Paa Pinxe

Gal. 2. oc horer hannem self til. Ved dette Liff leffue alle de som tro paa Christum / som **S:** Pouel siger til de Galater i det andet Cap:

III.
At hand skal opretholde christelig Aierlighed i oss.
Den tredie Sag / huorfaare den helligAand er oss sent oc giffuen / er / at hand skal helliggiøre oss / huorfaare hand kaldis *Sanc-tus*, Hellig. De giør hand oss hellige / naar hand forarbejder Troen vdi oss / naar hand søder oss paa ny / naar hand reformerer oc om-skifter vor Hu / Hiertelag oc Vilie: Met saa ord at sige / naar hand forarbejder i oss / at vi bliffue til ny Creatur / som leffue effter Guds vilie.

IIII.
At hand skal opretholde christelig Aierlighed i oss.
Den fierte Sag / huorfaare den helligAand sendis oc giffuis oss / er / at hand skal opuecke oc styrcke en hellig Kierlighed iblant oss / Derfaare sigis hand at vdsendis fra Faderen til Børnene. Thi lige som en Fader elster sine Børn / oc haffuer en ret Hiertens inderlig Kierlighed til dem: Lige saa er hans største vilie oc begering / at Børnene skulle effterfølge hans Exempel / oc elste huer andre indbyrdis. Dette bør alle dem at giøre som holde Gud for deris Fader. Men huilcke som det ick ville giøre / de haffue enten aldrig veret Guds Børn / eller oc de falde slemmelige fra deris Faders art / oc vanslechte paa en anden ont art.

V.
At hand skal opretholde christelig Aierlighed i oss.
Den femte Sag / huorfaare den helligAand er oss stendct oc giffuen / er / at vi aff hannem skulle lære / huorledis Gud vor him-melste Fader er tilsinde mod oss. Derfaare siger Christus: **Hand skal lære eder alting.** Huad horer ieg her? Skal den helligAand lære andet end det som Propheterne oc Moses lærde? Eller skal hand lære oss andet end det som oss faaregiffuis i den hellige Scrifte? Ney ingelunde / Thi hand skal lære lige det samme. Haffue vi da ick nock i den hellige Scrifte? Huad haffue vi da den helligAands Lærdom behoff? Vi haffue vel nock i den hellige Scrifte / saa meget som Lærdommen vedkommer: Men saa meget som vor Forstand er anrørende / da haffue vi ick nock der vdi / Thi der som vi end hørde Ordet tusinde gange / da er det alt forgeffs / vden den helligAand lærer oss induaartis. Fordi at Saluen lærer oss allehaande / som Apostelen siger.

VI.
At hand skal opretholde christelig Aierlighed i oss.
Den siette Sag / huorfaare den helligAand er oss stendct oc giffuen / befattis i dette ord / **I mit Naamn** / Huor met der bemærckis den aller sidste oc endeligste Sag / huorfaare den helligAand giffuis oss / som er / at alle de som tro paa Christum / skulle bliffue salige. Thi effterdi at Christus er vor Salighed / oc den helligAand sendis oss vdi hans Naamn / da er der ick tuil paa / at hand io sendis for vor Saligheds skyld.

Den

Den siuende Sag er / at hand skal styrcke oc stadfeste Christi
 ord vdi oss. Hand skal lære eder alting / siger Christus /
 oc minde eder paa alt det ieg haffuer sagt eder. Alt
 dette her giffuis kaartelige tilkiende om den hellig Aand / i dette Eu-
 angelio som paa denne Høytid predickis i den christne Menighed :
 Vdi vor christelige Troes artickel læris der mere om hannem / oc end
 kaarteligere oc met færre ord : Der læris at hand er en sand Gud /
 At hand er den tredie Person i Guddommen / At hand gior oss less-
 uendis oc hellige / De at wi met en stadig Tro skulle forlade oss paa
 hannem / Lige som paa Faderen oc Sønnen. Men her om skal
 ydermere talis en anden tid / oc wi haffue nylige / i dag ote dage / oc
 i dag tre Vger / hørt noget der om forhandle.

VII.
 At hand skal
 stadfeste
 Christi ord
 vdi oss.

Om den Fierde.

Eg lader eder min Fred / min Fred giffuer ieg
 eder / Jeg giffuer eder icke som Verden giffuer.

Denne Christi foriattelse er oc saa offuermaade ypperlig
 oc trostelig / oc i Sandhed meget større end Verden kand
 begribe eller forstaa. Her maatte nogen sige : Siger icke Christus
 som wi nylige hørde : I skulle lide forfølgelse oc trengsel i Verden / De
 skulle sætte eder i Band : Ja det er vist / Christus siger disse Ord. De
 derfaare gior hand stilsmisse imellem tuende slags Fred / som ere /
 Verdens fred / oc sin Fred. Huordan Verdens fred er / kand huer
 mand see oc forstaa : Men huordan Christi fred er / forstaa ingen
 uden Guds børn alene. Thi det er den Fred der Euangelium om-
 taler / om huilken Fred ieg taledede videlige paa tredie Paaste dag / oc
 bleff oc saa noget der om rørt den første Søndag effter Paaste.
 Men ieg vil icke nu kaartelige tage det igien / oc sige huad Christi
 fred er. Christi fred er / at wi ere forligte met Gud / saa hand ta-
 ger oss til Naade / forlader oss Synden / giffuer oss den hellig Aand
 oc det ewige Liff / effter som den christne Kirckis bøn liuder : Denige
 Gud / du som ved den hellig Aands oplyselse / lærde de trofaste chris-
 tnis Hierter / Giff oss den fred som Verden icke kand giffue / paa
 det at vore Hierter kunde vere stille oc rolige. Denne Fred
 giffue oss Ihesus Christus Guds Son / Huilken
 met Gud Fader oc den vordige hellig Aand
 stee ere / loff oc prijs til ewig tid /
 Amen / Amen.

Stilsmis-
 se imellæ xps
 dens fred / oc
 Guds fred.

Læs paa tre-
 die Paaste
 dag den firs-
 ste Artickel i
 om Christi
 fred.

Huad Christi
 fred er.

Saa anden Vintzedag /

Euangelium Johannis i det III.

Capittel.

Hesus sagde til Nicodemus: Saa elste Gud Verden / at hand gaff sin enbaarne Søn / paa det at alle de som tro paa hannem / icke skulle fortabis / Men haffue det euige Liff. Thi Gud sende icke sin Søn til Verden / at hand skulde domme Verden / men at Verden skulde bliffue salig ved hannem. Huo som troer paa hannem / hand skal icke domis / Men huosom icke troer / hand er allerede domt: Thi hand trode

trode icke paa Guds enbaarne Sons Naaffin. Det
er Dommen/ at Liuset er kommet i Verden/ oc Men-
niffen elste mere Mørket end Liuset / Thi deris gier-
ninger vaare onde. Huo som gjør ilde hand ha-
der Liuset/ oc kommer icke til Liuset / at hans giernin-
ger skulle icke straffis. Men huo som gjør Sand-
hed hand kommer til Liuset/ at hans gierninger skul-
le bliffue obenbare/ Thi de ere gjorde i Gud.

Forflaring paa dette Euangelium.

Daaar hørde wi at vor HErris Jesu Chri-
sti Euangelium bleff stadfest ved it vnderligt Mirackel
oc Zertegn/ som vaar / at Christus sende den hellige
Aand ned aff Himmelen i en suunlig sticketse / huilken
icke Apostlerne alene fornøme / men oc saa alle de som
den dag vaare i Jerusalem saae hannem/ saa som Lucas formelder
i Apostlernis gierningers andet Cap: I dag faare giffuer den chris-
ti Kierke it denligt Euangelium / i huilket Christus lærer Sum-
ma paa den gantste Lærdom / huilken den hellig Aand vaar paa
Pinke dag giffuen til at stadfeste. Her taler Christus med Nico-
demo/ som vaar en aff Phariseerne/ oc en Øffuerst for Jøderne/ som
wi saa videre at høre paa hellig Trefaaldigheds Søndag. Han-
nem faaresætter Christus/ iden Text som ieg nu oplæste/ Aarsagen
baade til Salighed oc til Fordømmelse / De giffuer tilkiende baade
huor aff Salighed haaffuer sin oprindelse / oc hueden Fordømmelsen
kommer. Hand siger at Christus er derfaare giffuen / at de som
tro paa hannem skulle ved hannem bliffue salige : De andre siger
hand at henge i deris Fordømmelse/ saa som wi klarlige ville see i Tex-
tens forflaring. De ville wi her ansee oc forhandle fire Artickler :

Act : 23

Saa dette
Euangelium
om Pinke dag
hættis.

Den Første.

Om Guds store Kierlighed oc Barmhiertighed mod Men-
niffen.

Den Anden.

Om det Redskaff / ved huilket Menniskene bliffue delactige
vdi Christi velgierninger.

b ij

Den

Paa anden.

Den Tredie.

En inderkelig trost for alle Gudsfryctige / imod Syndens oc
Førdømmelsens fristelse.

Den Fierde.

Stillsniffe imellem de tro oc de vantro.

Om den Første.

Guds elste Gud Verden / at hand gaff sin e-
niste Søn. Met disse saa ord rosis oc prisis Guds
Kierlighed oc Barmhiertighed mod Menniskten / huil-
cken der ick saaregiffuis met blotte ord / men oc saa beui-
sis met en offuermaade stor oc ypperlig gierning. Thi det er ick en
ret Kierlighed / som enten aleniste skuldis vdi Hiertet / at en vil en an-
den gaar oc tencker gaar om hannem : Eller oc sider paa Tungen /
at en taler en anden vel til : Men det er en ret Kierlighed som kom-
mer aff Hiertens grund / oc lader sig see baade met ord oc gierning.
Hvorledes siger da Christus her at Gud elste oss ? Hand elste
te oss saa storlige / oc haaffde oss saa saare tier / at hand gaff sin eniste
Søn til it Vard / at igienløse Verden met / at hand skulde met sin
Død igienløse oc fri dem som vaare forpligtige til euig Død oc Fø-
rdømmelse. Om denne Guds Kierlighed taler S : Pouel i sin Epi-
stel til de Romere / i det femte Cap : Gud priser sin Kierlighed
mod oss / i det at Christus døde for oss / der wi end da
vaare Syndere. Oc vdi den samme Epistel siger hand / i det
otende Cap : Er Gud met oss / huo kand vere imod oss ?
Huilcken der ick end sparde sin egen Søn / men gaff
hannem hen for oss alle.

En ret
Kierlighed.

Hvor tier
Gud haaffuer
oss.

Rom : 5.

Rom : 8.

Himmel oc
Jord oc alle
Creatur/
Skon/mare
Ager/ oc eng
Kaffuer oc
alt det til er/
lærer oc be-
viser Guds
Kierlighed.

Barmhertig-
hed oc
Kierlighed
saa sam-
men.

Vi see oc forfare daglige i vort gantske Liffnet oc i alle tings
regering oc ordning / atskillige krafftige Bevisninger oc Tegn / at
Gud elster Menniskten oc haaffuer oss tier. Men den Kierlighed
som lader see oc beuisis aff disse legemlige ting / som wi kunde see
her i Verden / er neppelige it lidet Stygge aff den offuermaade store
Kierlighed / aff huilcken Gud elster oss i sin Søn / huilcken hand gaff
til den allerbitterste oc forsmadeligste Død for vor skyld. Denne
Guds Kierlighed haaffuer en visigelig Barmhiertighed met sig / om
huilcken Moses / Propheterne oc Psalmerne mange steder omtale /
aff huilcke ieg vil tage nogle saa Vidnesbyrd / til at styrcke oc faste
feste

fette off met om Guds naadige Vilie mod off. Moses siger vdi sin
 anden Bogs fiorten oc tiuende Cap: **HERR** / **HERR** / Exod: 34.
 barmhiertig Gud oc naadig / oc taalmodig oc me-
 get mistundelig / oc trofast / Du som beuifer Naade
 til tusinde Led / oc forlader Ondskaben / Offuertrædel-
 sen oc Synden. Deut: 5. De i den femte Moisi Bog / i det femte Ca-
 pittel siger Gud selff: Jeg er **HERR** din Gud / som
 beuifer Barmhiertighed vdi mange tusinde Led / mod
 dem som mig elste oc holde mine Bud. Esa: 16. Esaias Pro-
 phete siger i sit sextende Capit: Der skal beredis en Stol aff
 Naade. Iona: 4. Jonas Prophete siger i sin Propheties fierde Capit:
 Jeg veed at du **HERR** est naadig / barmhiertig /
 langmodig oc aff stor Mistundhed / oc lader dig an-
 gre det onde. Psalm: 38. Dauid vdi sine Psalmer taler mange steder om
 denne Guds store Barmhiertighed. Vdi den tretten oc tiuende
 Psalme siger hand: Jorden er fuld aff **HERR**s Mis- Psalm: 103.
 kundhed. De i den hundred oc tredie Psalme siger hand: Her-
 ren er barmhiertig oc naadig / taalmodig oc meget
 mistundelig. Hand skal icke altid trætte / ey heller
 vere vred euindelige. Hand handler icke met off eff-
 ter vore Synder / oc betaler off icke effter vore Misgier-
 ninger: Thi at saa høyt som Himmelen er offuer
 Jorden / lader hand Naade bliffue mechtig offuer dem
 som hannem frycte. Lige som en Fader forbarmer
 sig offuer sine Børn / saa forbarmer **HERR**
 sig offuer dem der hannem frycte. Item / vdi den samme
 Psalme: **HERR**s Naade varer fra euighed til euig-
 hed / offuer dem som hannem frycte.

Saadanne Sentenker findis mange i den hellige Scrift /
 huilcke off comendere oc rose Guds Kierlighed oc vsigelige Barm-
 hiertighed / De vise off huor vijt denne Kierlighed oc Barmhiertig-
 hed vdstrecker sig / Huad hun vdrætter / De huorledis vi skulde der i
bliffue

Paa anden

1.
Guds vige
Guds barm-
hertighed
vdtrefte
sig.

2.
Hvad han
vdtrefte.

3.
Saaen der i
haffuer del
saig.

bliffue delactige. Huor vijt Guds Barmhertighed vdstrecker sig
land mand her aff see/ at hun naaer til mange tusinde Ved/ at hun
opfylder den gantste Verden/ at hun offuergaar Himmel oc Jord/
at hun er lige som en Faders Kierlighed oc forbarminning offuer sine
Børn. Huad denne Kierlighed oc Barmhertighed vdtretter/ land
mand her aff see/ at Herren borttager Synden/ at hand gior Syn-
dere retfærdige/ at hand affløser dem oc siger dem quit fra deris for-
tiente Straff oc Pine. Denne Barmhertighed er funderet oc
grundfest paa Christo Guds Søn/ for hand gjorde Guds Ret-
færdighed syldigt met sit Offer/ De flyde off Retfærdighed met
sin Lydighed mod Guds Lov. Huorledis wi vdi denne Guds
Barmhertighed bliffue delactige/ laris met disse ord/ at Scriff-
ten siger: De som hannem elste/ De som hannem fryete oc hol-
de hans Bud/ det er/ de som tro paa Christum/ oc aff Troen be-
niste Gud ny Lydighed. Men her om skal mere talis vdi den anden
Artickel.

Gud elste
alle Menniske
f.

1. Tim: 1.

1. Joh: 1.

1. Tim: 2.

Saad Gud
elster/ Oc
hvad hand
hader i oss.

Wille wi grandgibelige offuernerne ordene vdi
Denne Text. Christus siger: Saa elste Gud Verden.
Huo elster? Gud. Huem elster hand? Verden. Holt her stille/
oc betenck vel disse ord. Gud elster Verden/ derfaare horer io den-
ne salige Kierlighed icke til Zoderne alene/ Thi de ere icke vden en part
aff Verden. Hand elster Verden/ Derfaare elster hand icke aleniste
nogle saa Menniske vdi Verden/ saa som de helligste oc frommiste
i Verden. Ja Ihesus Christus er derfaare kommen til Verden/
at hand skulde giore Syndere salige. Huad meen da Christus ved
dette ord Verden? Der met meen hand alle de Menniske som haffue
veret/ nu ere/ oc skulle komme i Verden. Johannes Baptista siger:
See det Guds Lam/ som borttager alle Verdens
Synder. Item/ S: Pouel siger: Gud vil at alle Men-
niste skulle bliffue salige. Derfaare saa tit som wi hore at
Gud elster Verden/ da skulle wi huer vdi sin fied betencke/ at wi ere
en part aff den Verden/ som Gud elster oc haffuer kier.

Maatte nogen sige: Huorledis gaar det til at Gud kand
haffue offtier/ effterdi at wi ere Syndere? Svar. Gud finder tuens-
de ting i oss: It/ som hand self haffuer giort: It andet/ som er kom-
met aff oss self. At wi ere Menniske/ som haffue Legeme oc Sial/
det er aff hannem: Dette sit Creatur elster Gud/ oc haffuer det
kier.

kiert. Men at wi ere Syndere/ det haffue wi icke aff hannem/ men det er kommet aff oss self: Thi wi haffue aff vor egen fri vilie be-
dreffuet Synden/ oc det hader Gud: De paa det at det onde som
Gud hader kunde vdslettis oc borttagis/ gaff hand sin Søn i Dø-
den/ oc vil at de som vilte vere belattige vdi hans Barmhiertighed/
skulle formedelst en daglig Penitence oc Omvendelse/ døde oc dem-
pe vdi sig dette onde/ som er Synden.

Huorledis elster da Gud Verden? At hand gaff sin e-
niste Søn for hende/ for den Sag skyld at hand skulde tage
all Verdens Synd paa sig/ oc dø for hende paa Kaarset: Dette
er io en stor Kierlighed/ saa at der kand aldrig vere nogen større
Kierlighed til.

Andre tier
Gud haffue
off.

Men her stoder menniskelig Fornufft sig/ som icke kand begribe oc
forstaa Guds vnderlige raad/ oc siger her imod saaledis: Er
icke Gud almættig? Jo hand er almættig. Kand hand icke da giøre
alt det hand vil? Jo hand kand det visselike giøre. Haffde det icke
da veret bedre/ at hand i en anden maade haffde beuist sin Kierlig-
hed mod oss/ end saaledis giffue sin eniste Søn vdi Døden? Her til
suarer Augustinus oc siger: Der som hand end haffde gjort det i en
anden maade/ da haffde det icke heller bleffuet oss til tacke/ eller veret
oss til maade. S: Pouel siger: Det vaar Gud behageligt
at giøre dem salige formedelst den daarlige predicken/
som tro der paa. Derfaare skulle wi satte vor tiodelige For-
nufftis Dom tilbage/ oc sige met Dauid: *Lucerna Pedibus meis versu-
bum tuum Domine*, det er/ O Hærrer/ dit ord er en Lycte for
mine Føder/ oc it Ljus paa mine Beye.

Frue Ratio
vil altid med
stee Gud i sig
ne gierning
geer.

Augustinus
suar.

Gud kand in-
der giøre oss
til maade.

1. Corin: 13.

Psal: 119.

Der hos skal mand oc dette vide/ at Gud er icke aleniste aller-
mættigst/ men hand er oc saa allerretfærdigst/ allerbarmhiertigst/ oc
allermisf. Det menniskelige Kion vaar saldet i Synden: Huad
vdkreffde her Guds Retfærdighed? Hun vdkreffde i sandhed/ at det
menniskelige Kion skulde straffis/ effter som Synden vaar stor til.
Lige som Synden vaar iwendelig/ (fordi at det iwendelige gode vaar
fortørnet ved hende) Lige saa vdkreffde Guds retfærdighed/ at men-
niskens Kion skulde enten plagis met enig Pine oc Straff/ Eller oc
der skulde stee noyactigt vederlag oc betalning for Straffen. Dette
vederlag kunde ingen kōme affsted vden Gud: Men effterdi at Gud
icke vaar plictig til Straff oc Pine/ anāmede Guds Søn menniske-

Her om er oc
noger taler
tilføen/ paa
langfredag.
Ios der i dem
siotte Martis
kel.

Paa anden

Dette feekla-
ris ocsaa
gamle her-
lige vdi den
store psalme
Adams
store W-
indighed/
etc. som fun-
dis i psalm
mebogen.

lig natur/ oc vdi hende gjorde syldist for den gantke Verdens Syn-
der. Och saaledis beuiste Gud sig ick aleniste at vere allermectigst/
men ocsaa allerretfardigst/ allerbarmhiertigst/ oc alleruisest: Thi
hand alene fant paa raad oc middel/ huilcke menniskelig Fornufft
ick kunde paafinde. Hand gaff sin Son i Døden/ huilcken met sin
Guddoms krafft offueruant Synnen/ Døden/ Dieffuelen oc
Hellsfuede: Alff sin Barmhiertighed tog off Naade: Met sin Ret-
fardighed suldkom Guds Retfardighed: Oc aff sin Vijsdom paa-
fant raad til at giøre off salige.

Om den Anden.

Alle de som tro paa hannem/ ick skulle for-
tabis/ men haffue det euige Liff. Her faare
giffuis off det rette middel oc redskaff/ ved huilcket wi bliff-
ue delactige vdi vor Megleris Christi velgierninger.
Men effterdi at disse ord ere Guds Sons ord/ oc it synderligt
Blomster/ eller gyldene Klenodt oc Liggendefæ aff den gantke helli-
ge Skriffte/ vil ieg offuerueue oc ansee dem/ det ene effter det andet/
oc giffue tilkiende huad Lærdom wi aff huert ord skulle anamme oc
mercke.

It adelt
gyldene Al-
vode.

I.

Alle.

Tuende suar
te Fristelser.

1.

Den første/
om vor vdi-
uelste.

Først siger hand: Alle. Dette ord Alle er en krafftig Læ-
gedom imod tuende suare Fristelser/ aff huilcke den første er *de partis*
cularitate, det er/ at Gud skulde vduelle nogle Menniske til Salig-
hed oc ick alle. Den anden er om vor Vuærdighed for Synndernis
mangfaaldighed. Der ere mange Menniske til i Verden/ huilcke
som vel bekiende at Gud er naadig/ oc beuise mange sin Barm-
hiertighed/ men de ruile om saadan ypperlig oc store velgierning oc
saa horer dem til. Dette er en suar Fristelse/ huilcken Guds Son
læger met dette Ord/ Alle. Thi der som Christi velgierning
ick haffde stræckt sig til alle Menniske/ da haffde hand ingelunde
sagt Alle/ men hand haffde sagt mange/ eller nogle. Lader off der-
saare giffue Christo den ære/ at hand er viss oc sandru/ oc huer beslu-
te stadelige ved sig/ at Christi velgierninger ocsaa høre hannem til.

2.

Den anden
Fristelse/ om
vor Vuærd-
dighed.

Fremdelis/ kommer der en anden Fristelse/ naar wi betencke
vore Synnders mangfaaldighed oc storhed/ huilcken Fristelse saare
styrckis oc forøgis aff det megle onde wi lide her i Verden. Denne
Fristelse læger Christus ocsaa met dette ord Alle. Thi hand si-
ger ick: Huer den som er retfardig/ eller oc den som haffuer
bedreff-

bedreffuet liden Synd/ men Alle / saa mange som findis vdi den gantke vide Verden. Dette stadfester oc saa det Vard der er vdgiffuet til vor Gienloshing/ som er Christi Blod / huilcket der renser oc toer oss ick aff nogle saa Synder / men aff alle : Thi saa siger Johannes : Jesu Christi blod renser oss aff all wretsfærdighed / det er/ aff alt det som wi haffue wretsfærdelige handlet oc bedreffuet imod Guds Lov. Derfaare skal ingen fortuile for sin Siugis storhed / Christus vor Læge er vijs oc forfaren/ oc haffuer krafftig Lægedom imod alle Siuger oc Fristelser/ som er hans Død oc Pine.

1. Joh. 1: 7.

For det andet følger i Texten : Som tro / met huilcke ord det gantke menniskelige Rion atskillis i tu slags Menniske/ aff huilcke en part tro/ oc en part ick tro. De som visselige forlade sig til/ at Gud er dem naadig oc barmhiertig / effter sin Foriættelse / de tro : De som fordømme Euangelium/ oc ick ville forlade sig til Christum/ de tro ick / De det er deris egen skyld at de ick tro : Thi Christi velgierninger vdstrecke sig vel til alle Menniske / oc tilbiudis alle effter Christi befaling / Men de anammis ick en aleniste aff dem som tro/ saa som Christi Befaling oc Foriættelse siuder : Gaar vdi den gantke Verden/ oc prediker Euangelium for alle Creatur / Huo som troer hand skal bliffue salig. Her see wi at velgierningen tilbiudis alle / men de alene anamme den oc saa gaffn der aff/ som tro/ De andre forfare oc fordømis for deris egen skyld oc forsomelse. Thi endog at Gud aff sin Barmhiertighed vil at alle Menniske skulle bliffue salige : Dog vil hand aff sin retsfærdige Dom at de Vantro skulle fordømis/ huilcke hand gierne vilde haffue salige / der som de haffde villet anamme Salighed met Troen/ oc ick saa slemmelige haffde den forskut.

II.
Som tro.

Mar. 16.

1. Tim. 2:

For det tredie følger i Texten : Paa hannem. Thi den bliffuer salig som troer paa hannem / det er / paa Guds Søn Jesum Christum/ som er it sant Menniske oc Verdens Saliggjorere. Huad er at tro paa hannem ? Det er/ at fortuile paa sig selff oc all sin egen krafft oc gierninger / oc vente sig alt gaat aff hannem.

III.
Paa hans
nem.

For det fiende følger : Skal ick fortabis. Met disse ord giffuis oss tu ting tilkiende : Det ene/ at alle de som ick tro paa Christum/ ere vnder den euige Fordømmelse. Det andet/ at Menniskene afflois oc fries aff denne Fordømmelse/ aleniste ved Troen til Christi eniste Offer oc fortieniste. Derfor er dette den allerførste Euangelij velgierning

III.
Skat ick
fortabis.

Paa anden

velgierning / at mand bliffuer fri fra den fortiente Straff oc euige
Fordømmelse.

V.
Men haff
ue det euig
ge Liff.

Skilsmisse is
mellem Loue
en oc Euang
gelium.

I huad me
ning wi skul
le giøre gode
gierninger.

For det semte følger : Men haffue det euige Liff.
Dette er oc saa den allerstørste velgierning som Euangelium tilbiu
der oss : Den euige Dod haffde wi fortient oc den burde oss at lide /
men det euige Liff saa wi ved Christi fortieniste / met saa stel at wi i
en stadig Tro forlade oss fast paa hannem / oc bliffue der vdi varac
tige indtil enden. Her aff kunde wi nu tage en viss skilsmisse imel
lem Louen oc Euangelium / imellem vore gierninger oc Troen. Lou
en tilfuger oc loffuer det euige Liff : Dog met den bested / at mand
fuldkommer Louen. Men effterdi at ingen kand fuldkomme Lou
en / da er det der aff klart / at ingen kand saa det euige Liff ved Lou
en. Euangelium loffuer oc tilfuger det euige Liff for intet / aff Naade
oc Barmhertighed / alle dem som tro paa Christum / Thi Chri
stus haffuer fuldkommet Guds Retfærdighed for dem alle. Der
faare anammer Troen Guds velgierninger som hand oss beuise
aff Naade / huilcke velgierninger Louen tilbiuder / met dette vilkaar
at mand fuldkommer hende til punct oc pricke. Men naar wi haff
ue ved Troen anannet saadanne Guds velgierninger oc ere der vdi
bleffue delactige / da skulle wi giøre gode gierninger / Icke vdi den me
ning at wi der met ville fortient det euige Liff / Men at wi som Guds
fromme Børn kunde beuise vor Tro oc Lydighed mod hannem / met
gode gierninger / i all Gudelighed oc Ærlighed.

Om den Tredie.

Trost for al
le som tro
paa Chri
stum.

I Guds sende ick sin Søn til Verden / at
hand skulde dømme Verden : Men at Verden
skulde bliffue salig ved hannem. Huo som
troer paa hannem / hand skal ick fordomis : Men
huo som ick troer / hand er allerede dømt / For
hand troer ick paa Guds enbaarne Søn Naffn.
Disse ord indholde den tredie Artikel / i huilken wi baade haffue
Trost oc Forstreckelse. Thi disse ord troste alle dem som tro oc bekien
de deris Synder / De forstrecke alle haardnackede / som ick ville tro
paa Christum. Effterdi at Christus lattelige saa huor stor Menis
kens skøbelighed er / oc mest deris / som rettelige betencke Louens sen
tem

tenz oc Dom / Thi naar de hore / at alle de ere Døden oc Forder-
melse vnder giffne / som ick beuise fuldkommen Lydighed effter Lou-
en / da kunde de ick andet end forstrecke for Louens trusel: Derfaa-
re troster Christus demnem oc siger: Gud sende ick sin Son
til Verden / at hand skulde dome Verden / men at
Verden skulde bliffue salig ved hannem. Her taler hand
om sin første Tilkommelse til Verden / som skeede for den sag skyld /
at hand vilde giøre alle Syndere salige / som giøre Penitensz oc tro
paa hannem: Derfaare haffuer hand brugt disse lifsalige ord / oc
der met kaldet Syndere til sig / saa sigendis: Kommer hid til
mig / alle i som arbejnde oc ere besuarede / Jeg vil be-
derquege eder. Item / en anden sted siger hand: Jeg er ick
kommen at kalde de retfærdige / Men Syndere til Pe-
nitensz. Derfaare / saa mange som ere Christi ord lydige oc giø-
re Penitensz / de ere fri fra den euige Fordermelsis sentensz oc Dom /
Thi saa siger Sandhed selff: Huo som troer paa hannem /
det er / paa Guds Son / hand skal ick dømis / met den eu-
ge Fordermelsis dom. Denne Foriættelse troster oss imod Louens
oc vor Samuittigheds dom / For den som skal komme at dome leff-
uendis oc døde / hand siger her met klare ord / at huo som troer
paa hannem / hand skal ick dømis. Denne Foriættelse
skulle wi stadelige tro / oc forlade oss der til at det skal bliffue vift oc
fast / huad oss her loffuis oc tilsigis / De denne Tro oc Tillid vil vere
off storlige nødterffig oc gioris behoff / imod Louens trusel / imod
Dødens forstreckelse / imod Hellsuedis Ild / imod Dieffuelens ti-
ranni / oc i vor Døds stund: Thi det kand ingelunde stec at den eu-
ge Sandhed kand liue.

1. Tim: 1.

Matth: 11.

Matth: 9.

Troff imod
Louens for-
bandelse.

Her til er nu talet om de Gudfryctigis trost: Nu effterfølger en
haard forstreckelse for alle dem som ick ville tro Euangelio. Saa si-
ger Christus: Huo som ick troer / hand er allerede dømt /
for hand troer ick paa Guds enbaarne Sønns naffn.
Her maatte nu nogen sige: Skal der ick da holdis nogen anden
dom? Jo der skal vift holdis dom / Menniskens son skal kome i sin tid
at dome lige som hand haffuer loffuet. Huad er det da hand siger:
Hand er allerede dømt / eller hand er fordømt? Met disse ord giffuer
Christus tilkiende / huordanne alle Adams born ere foruden Troen /
det er /

En haard
forstreckelse
for alle vane
tro Mennes-
ke.

Paa anden

Aarsagen til
forpømpelse.

det er / foruden Christo vor Neglere / hand siger / at de ere domde /
det er / de ere fordomde / saa meget som aarsagen til Dømmen vedkom-
mer : Fordi at Aarsagen til Dømmen er vdi dem selff / som er Guds
Lous offuertrædelse / oc en forhardelig giensridighed imod Gud /
der til oc saa Louens sententz oc dom / som i Paradis bleff saaregiff-
uen / den tid Gud haffde skaffe Menniskan / oc siden bleff repeteret
oc igientagen paa Sinai Bierge / liudendis at alle de ere forbande-
de / som icke ere Gud lydige effter hans Bud oc befalning. Til den-
ne forbandelse ere alle de forpligtige / som icke tro paa Guds Søn /
som alene haffuer taget deris Forbandelse paa sig / saa mange som
tro paa hannem. At dette er saa i Sandhed / beuifis aff disse eff-
terfølgendis ord : Det er Dømmen / at Liuset er kommet i
Verden / oc Menniskan elste mere Mørket end Liuset.
Det er / Derfaare bliffue Menniskene fordomde / fordi at de icke vil-
de anamme Guds Sønns lius met Troen / men de vilde heller bliffue
vdi deris Mørkhed oc Wforstandighed / oc det for den Sag skyld /
at deris gierninger vaare onde.

Om den Fierde.

Liusfue
elste Mør-
ket.

De Wgu-
delige hade
Euangelij
um.

Skilsmisse
paa de tro oc
de vantro.

Matth : 7.

D S som gjør ilde hand hader Liuset / oc
kommer icke til Liuset / at hans gierninger
skulle icke straffis. Naar Liusfue ville stiele / da
elste de Mørket : Lige saa oc de Menniske som icke endnu
ved Troen til Jesum Christum ere igiensodde til gode gierninger / de
foris oc driffuis hen met gantste mact til at gjøre ilde / derfaare ha-
dede Euangelij Lius : I den sted at tuert imod / den som gjør gaat /
haffuer en god Samuittighed / hand kommer til Liuset / oc gjør sine
gierninger obenbare / saa at hand skøter icke at Folck seer der paa :
Det er / den som kommer til Christi Lius / oc haffuer aff hans
Aand lært at gjøre vel / hand bliffuer icke lenger vdi Wforstandig-
hed oc Mørkhed / men legger vind paa at vandre saa som Liusens
barn.

Her aff skulle wi derfor lære / først at gjøre Forskel imellem
de tro oc de vantro : Thi mand skal altid aff gierningerne gjøre
skilsmisse der imellem / saa som Christus siger en anden sted :
It gaat Træ bær god Fruct / men it ont Træ bær ond
Fruct.

2. **Fruct.** Dernæst skulle wi ocsaa lære / at Euangelij Lius icke kand
 lide eller fordrage / at wi induoffue oss igien vdi det gamle Mørcke
 oc vildfarelse. <sup>Euange-
lij Lius kand
icke lide
Synden.</sup> Hid hen høre Christi oc Apostlernis mangfaaldige
 formaninger oc paamindelser. Christus siger selff hos Matthe-
 um: ^{Matth: 6.} Fader saaledis eders Lius skinne saar Mennisten/
 at de kunde see eders gode gierninger / oc prise eders
 himmelske Fader. ^{Eph: 5.} De S: Pouel siger: I vaare i for-
 dom tid Mørket / men nu ere i it Lius vdi HÆ-
 ren / vandrer derfaare saa som Liusens Born. Lige
 saa siger ocsaa S: Peder: Saa afflegger nu all Ondskaff/
 oc all besuigelse / oc huyfcleri oc affuend oc all bagtales-
 se / I ere komne til HÆRREN / som til den leffuende
 Sten der er bortkast aff Mennisten / men hand er vd-
 uald oc faastelig hos Gud. ^{1. Pet: 2.} De bygge i ocsaa eder
 som de leffuende Stene til it Mandeligt Hus / oc til it
 helligt Prestedom / til at offre Mandelige Offer / som
 ere Gud behagelige formedelst Ihesum Christum.
 Derfaare skal ingen mene sig at haaffue frihed formedelst Euange-
 lium / saa at hand maa frit synde oc bruge sig vdi all Ondskaff som
 hand selff vil. <sup>Euange-
lij frihed.</sup> Euangelium gjør oss fri oc ledige fra Synden / der-
 faare vil det icke / at de som ere fri skulle ydermere giffue sig vnder
 Syndens Nag. Christus siger selff: ^{Iohan: 8.} Effterdi at Sonnen
 haaffuer friet eder / da ere i io visselige fri / Huo som
 gjør Synd hand er Syndens tiener. Derfaare eff-
 terdi at wi ere fri ved Ihesum Christum / da lader oss saaledis
 bruge vor Frihed / at wi icke bliffue Syndens / men
 Guds tiener / ved Iesum Christum vor Her-
 re / Huileken see euig loff / heder / ære oc
 tacksigelse / fra euighed til eu-
 ighed / Amen.

Waa tredie Wintzedag /

Euangelium Johannis i det X.

Capittel.

Iesus sagde til Pha-
riscerne : Sandelige / sandelige ieg
siger eder : Huo som icke gaar ind at
Dorren i Faarestien / men stiger an-
denstedz der ind / hand er en Ziuff oc
en Mordere. Men den som gaar ind
at Dorren / hand er Faarenis Hiurde. Den sam-
me lader Doruaacteren op faare / oc Faarene hore
hans Rost. Oc hand kalder sine Faar ved naffn / oc
forer dennem vd. Oc naar som hand haffuer vda-
det

det sine Faar/ da gaar hand bort faare dem/ oc Faarene følge effter hannem/ Thi de kiende hans Kost. De en fremmet følge de icke effter/ men fly fra hannem/ Thi de kiende icke den fremmedis Kost. Dette Sprock sagde Jhesus til dem/ Men de forstode icke huad det vaar/ som hand sagde til dem. Da sagde Jhesus til dem igien: Sandelige/ sandelige ieg si ger eder: Jeg er Dørrer til Faarene. Alle de som ere komne faar mig/ de haffue veret Liffue oc Morderer/ oc Faarene lydde dennem icke. Jeg er Dørrer/ den som gaar ind ved mig/ hand skal bliffue salig/ oc skal gaa ind oc vd/ oc finde Føde. En Liff kommer icke vden at stiele/ myrde oc ødelegge. Jeg er kommen/ at de skulle haffue Liffuet oc offuerflødige nock.

Forflaring paa dette Euangelium.

Daar hørde wi om det euige Liff/ huilket wi faa oc bekomme ved Troen til Jhesum Christum: Idag visis oss den rette Dør oc Dørvaacteren/ paa det at ingen skal gaa vild at den rette Dør til det euige Liff/ oc søge nogen anden Vej eller Dør/ ved huilken hand ingelunde kand komme til Liffuet. Men paa det at wi dis bedre kunde forstaa dette Euangelij text/ skulle wi grandgibelige giffue act paa Aarsagen der til/ oc acte Grunden oc Meningen der paa/ huor aff wi siden kunde ansee Summen paa disse Christi ord. Aarsagen til disse ord vaar denne: Christus helbredede icke Men niste som vaar blind født/ Huor met hand beuiste sin Guddom/ oc gaff tilkiende/ at hand vaar Messias/ som Gud i fordom tid haff de loffuet oc tillsagt Jøderne. Men Phariscerne oc de Scriftfloger/ som den tid actedis for Guds Folcks rette Hiurder/ bleffue der ved fortørnede/ saa som de der misunte Christo den are/ at hand skulde vere Messias oc den rette Hiurde som dem vaar loffuet/ Imod huil

c ij

dis

Aarsagen til
denne text.

164/11/2

Paa tredie

Meningen. Iis had oc vanart Christus forsuarer sig / oc beuise sig at vere den rette-Hiurde. Saa er derfaare Meningen oc Grunden paa disse Christi ord / at Christus vil der med bescriffue den rette Saaresti / det er / den rette Kircke / hues rette-Hiurde hand er alene. Det vaar

Summa. Aarsagen til denne Text oc Meningen der paa. Summa paa dette Euangelium er / at Christus skamfuter oc igiendriffer de Seriffetlaage / som gaffue sig vd for de rette Hiurder / oc bestaar sig at vere den rette Hiurde / vdi hues Saaresti de ere alle / saa mange som hore hans Rost / efterfolge hannem / oc vige fra de fremmede / det er / falske Hiurder. At vi nu det diss bedre kunde begribe / vil ieg her aff forhandle tuende Artickler.

Den Første.

Om de falske Hiurder.

Den Anden.

Om den rette Hiurde / oc rette Saaresti.

Om den Første.

S Andelige / sandelige ieg siger eder : Huo som icke gaar ind at Dörren i Saarestien / men stiger andensteds ind / hand er en Tiuff oc en Mordere. Dette er en falsk Prophetis rette bes

Huad en falsk Prophetis oc Læstere er.

scriffuelse / oc i det at Christus saaregiffuer en falsk Prophetis Exempel / da forstaar hand oc meen dem alle. Det er en falsk Prophetis oc Læstere som icke gaar ind at Dörren. Huad er at icke gaa ind at Dörren? Det er at saaregiffue nogen anden Vei til Salighed / end Ihesum Christum alene. Derfaare huilcken som viger fra Christo / hand gaar vild at Dörren / oc er en falsk Hiurde.

Arius. Arius den store Kættere sagde ney at Christus er icke en Gud / derfaare gick hand vild at Dörren : Fordi Christus er en sand Gud.

Sontinus. Sontinus sagde ney / at Christus er icke it ret naturligt Menniske / derfaare gick hand vild at Dörren : Fordi Christus er it ret sant naturligt Menniske.

Sabellius. Sabellius sagde at der vaar i Christo tuende Personer / lige som der ere tuende Naturer / Guddom oc Manddom / derfaare gick hand vild at Dörren : Fordi at Jesus Gud oc

Papister. Mand er en Person / en Herre / oc en Christus. Papisterne sige at vi icke bliffue salige ved Christi fortieniste alene / Men vi skulle selff fortienet noget med vore gierninger / Derfaare gaa de vild at

Dor

Dorren : Fordi Christus er alene Verdens Saliggjorere. Pharisæer oc Papister nøde oc trenge oss Menniskens paafund oc drømme paa / i steden for Euangelij Røddom / derfaare gaa de vild at Dorren / oc gaa ind i Saareftien / det er / i den christne Kirke / ved en anden Røddom / end den som Moses / Propheterne / David i Psalmerne / oc Apostlerne haffue lært : Thi det er at stige en anden sted ind.

- Derfaare skulle wi her aff grandgibelige mercke it vist Tegn / Falske Propheten huor paa mand skal kiende falske Propheter / huilket Tegn er / at mand gaar ind i Saareftien / oc tager sig myndighed til at predike oc lære / ved en anden Ben end ved det hellige Euangelium / oc ved Christum / Saadanne Lærere ere Tiuffue oc Mordere. Mordere
1. oc Røffuere ere de i tuende maade : Først fordi at de mene deris Røddom at vere nock til Salighed / oc deu som alene kand søde oc nære vore Siæle / alligeuel at ingen kand forstaa Guds ord / vden saa er
 2. at Christus vil obenbare oss det / oc oplade Dorren for oss. Dernæst ere de oesaa Mordere / fordi at de indføre oc veffue der iblant ny paafund oc paaleggelser / huilcke de mene at vere nyttige til Salighed : Lige som det er obenbare at Papisterne haffue oesaa giort / som lærde at denne gierning / denne Messe / denne Rosentrang / denne Helgens paakaldelse / dette Orden / dette Brøderstaff etc / fortier
 1. ner Salighed. Der foruden ere de oesaa Tiuffue / fordi at de først / Quæstio de ere Tiuffue met deris list oc suigactighed stiele den rette Røddom. Lige som Hugormen bedrog Eva met sit Skalkhed / som S : Pouel siger til de
 2. Corinther / i den anden Epistels ellefte Capittel. Dernæst ere de oesaa Tiuffue for denne Sag skyld / at effter de haffue boristaalet den rette Røddom / da nøde de oc trenge Folk en wgudelig Røddom paa / huor met de styre oc bekræfte de wgudeligis hender / oc bedrøffueden retfærdigis Hierte / som Propheten Ezechiel siger / i sit trettende Cap : 2. Coriu : II. Ezech : 13.

Men huad er det som følger effter i Terten : Alle de som ere komne for mig / haffue veret Tiuffue oc Mordere : Haffuer icke Moses / Elias / Esaias / Helisæus / Hieremias / Daniel / oc mange andre Propheter i det gamle Testamente veret / for end Christus kom til Verden : Haffue de oesaa veret Tiuffue oc Røffuere som Christus her siger / effterdi at de ere kōne saare Christo : Her suarer ieg saa til : De sigis at komme for Christum / saa mange som kōme foruden hannem / foruden hans lardom oc Aand : Men de hellige Propheter kōme met Christi Røddom oc Aand / Derfor kōme de icke saare Christum / oc vaare huercken Tiuffue eller Mordere / men retfindige Hiurder i Christi Saarefti. Derfaare siger Augustinus Augustinus.

Paa tredie

ret i det at hand siger: De komme met Christo som komme met Guds ord.
Iohan: 14. Hand siger self: Jeg er Veyen/ oc Sandhed/ oc Liffuet /
 Er nu Christus Sandhed / da ere alle de komme met hannem som
 hassue veret sandrue/ huersaare at alle de som ere komme vden Chri-
 sto/ hassue veret Tiuffue oc Mordere/ det er / de ere komme selfbodo-
 ne/ til at sticle oc myrde. De ere Tiuffue/ fordi at det som en anden
 horer til/ sigede at vere deris. De ere Koffuere oc Mordere/ fordi
 at det som de hassue staalet myrde de oc sla ihel. Seer nu dersaa-
 re til/ huad fare det er at hassue falske Lærere: De tage sig Christi
Matth: 7. Saar til som Tiuffue/ siden myrde de dem som Koffuere. Dersaa-
 re er det ick vnder at Christus vdi Euangelio formaner alle Men-
 niste/ at de skulle tage sig vel vare for falske Propheter/ som ick hassu-
 ue den ret Guds Sandhed met at fare.

Om den Anden.

Fire slags gode hiurder. **H** En den som gaar ind at Døren / hand er
 Faarenis Hiurde. Her handler Christus om
 en god Hiurde / oc siger at den er en god Hiurde som
 gaar ind at Døren. Her skulle wi acte at der ere fire
 slags gode Hiurder. Det forste er Gud self / thi hand sigis i den
 Gud self. hellige Scrifte at vere sine Faars Hiurde / saa som disse Jeremia
Ierem: 23. ord lunde / i hans tredie oc tiuende Cap: See / siger H E X
 X E N / Jeg vil samle dem tilhobe som ere offuerbleff-
 ne aff min Hiord/ aff alle Land/ som ieg hassuer bort-
 stot dem / oc ieg vil føre dem til deris Faaresti igien /
Psal: 23. at de skulle vaare oc bliffue mange. Item Dauid siger
 i den tredie oc tiuende Psalme: H Erren er min Hiurde/ mig
 skal intet fattis / Hand føder mig paa en grøn Eng.
 II. Dernæst er ogsaa Christus Gud oc Mand en ret god Hiurde / saa
 Christus. som hand her i dette Euangelio beuifer / som wi ogsaa horde nu ny-
 lige / den anden Søndag effter Paaste / Thi saa siger hand:
 Jeg er en god Hiurde / oc det beuifer hand der met / at hand
 hassuer met sit Liff oc Blods vdgjeldelse igienløst sine Saar. Det tre-
 die slags gode Hiurder/ ere alle fröme gudsfryetige Lærere i den chris-
 tne Kircke oc Menighed / om huilcke H E X ren taler hos Jeremiam:
 Jeg vil oprette Hiurder iblant dem som skulle føde
 mig

mit Folk. De Christus gior S: Peder til en Hiurde / i det hand siger: **Gud mine Saar.** Det fiende slags gode Hiurder er / verdslig Offrighed / huorfaare at Kong David kaldio Solckens Hiurde. Men om det forste oc sidste slags Hiurder som er om Gud selff / oc om verdslig Offrighed / taler ick Christus her i dette Euangelio: Men ick om det andet oc tredje slag / det er / om sig selff oc alle retsindige oc gudfryetige Lærere i den christne Menighed / om huilcke ieg vil nu noget tale / dog ick om kaartelige met saa ord / effter di at der er nu nylige / for sem Vger siden / talet om denne samme Materie.

En god Hiurde i almindelighed at tale / er den som forst gaar ind at Dorren / det er / den som kommer met Christo / oc fører met sig det sande Euangelium som de hellige Propheter oc Apostler gjorde i fordom tid / oc endnu paa denne dag alle de giøre / saa mange som retsindelige lære Euangelium. Dernæst føder hand Christi Saar / ick met forgengelig eller skadelig Gode / men met den som nyttig oc gaffulig er / som er met Guds lifftægtige oc salige Ord. For det tredje lader Dornacteren op for hannem / det er / Christus gior det saa / at Ordet som hand prediker / er krafftigt oc bekommer Saarene til salighed. Thi vden saa er at Christus lader op for hannem / da er hans Arbejde forgesuis / oc Saarene bliffue ick vel fødte til gaffus. For det fiende kalder hand sine Saar ved naffn / det er / hand kiender sine Saar hand elster dem / oc haffuer synderlig omhu oc omsorge for dem. For det femte gaar hand faare dem. Huorledis gaar hand for dem? Met sin Lærdom / met sit Læffnet / oc met Taalmodighed vnder Kaarset: Fordi at en god Hiurde skal vere it Exempel oc efftersum for sin Hiord / vdi en reen Lærdom / i it retsindigt christeligt Læffnet / oc i en god Taalmodighed vnder Kaarset. For det sieste følge Saarene hannem effter / vdi den samme reen Lærdom / vdi it helligt Læffnet / oc vdi Taalmodighed vnder Kaarset / som Herren dem paalegger. Men huorfaare følge Saarene hannem effter? Forst / for de kiende hans Kost. Dernæst / for de fly fra en Fremmet / thi de kiende ick hans Kost. Saa haffue wi nu her bescreffuet ick aleniste huad en god Hiurde er / men oc saa huilcke de rette Saar ere / som høre til den offuerste Hiurdis Guds Saaresti. Huad er Saarestien? Det er den christne Kircke. Huilcke ere Saarene? Alle de som høre den Hiurdis Christi kost / følge hannem effter / oc fly for andre fremmede falske Hiurder / som ick rettelige ere Hiurder / men Tiuffue oc Koffuere. Her aff skulle wi nu lære at giøre forskel imellem den rette christne Kircke oc den falske Kircke.

Iohas: 27.
IIII
Verdslig
offrighed.

En god
hiurdis be-
scriffuelse.

1.
Hand gaar
ind at Dor-
ren.
2.
Hand fødte
Saarene.
3.
Dornactes-
ren lader op
for hannem.

4.
Hand kalder
Saarene ved
naffn.

5.
Hand gaar
faare dem.

6.
Saarene følge
hannem.

Saarestie
en de Saas-
rene.

Paa tredie

Den chris-
tne Kir-
ke Tegn.

Huileke ere de Tegn huor paa mand kand kiende den rette christne Kirke? De Tegn huor paa hun kiendis ere disse/ oc huor som ickc haaffuer dem/ hand skal vide at hand ickc er vdi Christi Saarefti. Det forste/ Guds ords rene vsforfalskede Vardom/ som Christi stus siger: Mine Saar hore min Røst. Det andet Tegn 2. er/ den hellige Daabs rette brug. Det tredie Tegn er/ Herrens Na- 3. deris rette brug effter Christi indsticckelse. Det fierde er/ den christne 4. Kirckis nøgals brug/ effter Christi befallning. Det femte Tegn er/ 5. det hellige Kaarss. Det siette er/ Christi Saars indbyrdis Kierlig- 6. hed. Det siuende er/ aluerlig Bøn oc Paakaldelse/ at den ene beder 7. for den anden. Det otende er/ Guds ords oc det hellige Predicke em- 8. bedis opholdelse oc beuarelse. Disse ere de rette tegn oc merck/ huor paa Christi Kirke kand kiendis/ huileke wi ville met forre oc ringe- re ord saamen sette/ paa det at wi dem diss bedre kunde begribe. Saa er det forste tegn paa Christi Kirke oc Saar/ Euangelij rene vsfor- 1. falskede Vardom. Det andet/ Sacramenternis rette brug. Det 2. tredie/ Lydighed mod Guds ord: Vdi disse try Tegn indholdis de 3. andre ote som ieg nu opregnede.

Disse Tegn
Saarene for-
saet.

Saa haaffue wi nu hørt huad en god Hiurde er i almindelighed/ oc huileke de rette Saar ere: Nu ville wi fore det hen til Exempler/ Forst til vor hypperste Hiurde Christum oc hans Saar. Dernæst til andre Guds ords tro Tienere/ som vnder den øffuerste Hiurde Christo/ ocsaa kaldis Hiurder.

Bevisning at
Christus er
en god Hiurde

At Christus er en god Hiurde/ beuise hand der met/ at hand lader sit Viss for sine Saar: Thi hand kom neder aff Himmelen/ at 1. hand vilde oplede det som vaar fortafft/ at hand vilde helbrede det som vaar skøbeligt/ oc at hand vilde forbinde de Saar som Saare- ne vaare bidne aff Vissue. Hand gief saare sine Saar met en reent 2. Vardom/ met it helligt oc vsstraffeligt Vessnet/ oc met Kaarssæt: Hand 3. foder Saarene met Guds saliggjørendis Gressgang/ det er/ met det hellige Euangelij ord oc predicken: Hand forsamler de Saar som sa- 4. re vild: Hand foriager oc bortdriffuer Vissuen met sin Hiurde kiep: Met saa ord at sige: Hand haaffuer intet kierere/ oc seer intet heller 5. end det/ at hans Saar kunde bliffue salige: Hans Saar ere: Abel/ Abraham/ Isaaeh/ Jacob/ Joseph/ David/ Anna/ Maria/ Si- meon oc mange andre flere/ som forlade falsk vildfarendis Vardom/ gierne hore Christi røst/ oc effterfølge hannem vdi Vardom/ Vessnet oc Taalmodighed vnder Kaarssæt/ huileken de ocsaa met tiden skul- 6. ke effterfølge vdi æren. Thi der som wi lide met hannem/ da skul- 7. le wi

Christi Saar.

Rom: 8.

vi oe regnere oe forklaris met hannem. Hans Saar ere oesaa paa denne dag saa mange som tro Euangelio / oe prise vor Herre Christum met en stadig bekiendelse oe sand Gudelighed.

Hvad nytte oe gaffu Christi Saar skulle haaffue aff deris Hiurde / som oesaa self er Dorren til Saarestien oe Doruaactere / giffuer Christus tilkiende i det hand siger: Der som nogen gaar ind ved mig / da skal hand bliffue salig / oe hand skal gaa ind oe vd / oe finde Føde. Det er / Der som nogen offuergiffuer oe forlader Mordet / oe efterfølger mig som er det rette Lius / da skal hand gaa ind i Saarestien formedelt en stadig Tro. De hand skal gaa vd ved en frimodig Bekiendelse / it christeligt Leffnet oe Kierlighed til sin Næste: Hand skal oesaa finde Føde / som er det salige Liffens ord her i Verden / oe den euige Salighed oe Gleder de i det tilkommendis Liff.

Gaffu aff vor Hiurde de Christo

Indgang
et Troen.
Vdgang
et bekiendelse
oe it christe
ligt Liffnet.

Dernæst ere oesaa alle de gudsfryetige Ordens Tienere gode Hiurder / som efterfølge Christi Exempel at føde Saarene. Saa dan en vaar Elias / saadan vaar Hieremias / saadan vaar Esaias / saadanne vaare de hellige Apostler / saadanne ere paa denne dag alle de som retsindelige predicke Christum / oe gaa saare deris Saar vdi Lardom / Leffnet oe Kaarstet / som icke fly for Bliffuene / men driffue dem aff Christi Saaresti / met Aandens Suerd oe Hiertens idelige Bøner. Disse haaffue oesaa deris egne Saar / som ere de der høre deris Røst oe Predicken / oe efterfølge dem vdi Lardom / Gudelighed oe Taalmodighed. Naatte nogen sige: Hvad hører ieg? Høre icke Saarene Christo alene til? Jo de høre hannem til. Hui siger du da at det er deris Saar som predicke saar dem / oe met Ordet føde dem? Der som du anseer den varetegt oe omhyggelighed som Ordens tienere haaffue for Tilhørerne / da kaldis de deris Saar: Men der som du anseer det rette Herredome oe Eyendommen / da ere de Christi Saar alene. Thi hand haaffuer met sit dyre bare Blod atspurt sig sine Saar. Men efterdi at wi nylige høre

Alle tro Pre
dicke ere
gode Hiur
der.

Gienfælgelse.

Saar.

de en Predicken om Hiurden oe Saarene / vil ieg nu paa denne tid icke tale videre der om / men ieg befaler eder alle den ypperste Hiurde / vor HERR Jesu Christo / Hvileken met Faderen / oe den hellige Aand / skee loff are oe prijs fra euighed til euighed / Amen.

Paa

Paa hellig Trefaaldigheds

Sondag / Euangelium Johannis i det

III. Capittel.

Er vaar it Men-
niste iblant Phariseerne / som hed
Nicodemus / en Dffuerste iblant
Jøderne. Hand kom til Jhesum
om Natten / oc sagde til hannem:
Mestere / wi vide at du est en Lære-
re kommen aff Gud / Thi ingen kand giøre de Tegn
som du giør / uden Gud er met hannem. Jhesus
suarede / oc sagde til hannem : Sandelige / sandelt-
ge ieg siger dig : Uden saa er / at nogen bliffuer søde
paa

paa ny / da kand hand icke see Guds Rige. **Nico** Seu see wi
27. nicodem
groffhed.
denus siger til hannem : Huorledis kand it Men-
niste fødte / naar hand er gammel ? Kand hand oc
gaa i sin Moders Liff igien / oc fødte ? Jesus suare-
de : Sandelige / sandelige siger ieg dig / Vden saa er
at nogen bliffuer fødte aff Vand oc Aanden / da kand
hand icke komme i Guds Rige / Huad som fødte aff
Aand / det er Aand / Oc huad som fødte aff Aanden /
det er Aand. Lad dig icke forundre / at ieg sagde til
dig : I skulle fødte aff ny. Været blæs huort det
vil / oc du horer det vel bruse / Men du veedst icke hve-
den det kommer / oc huort det far hen. Saa er oc
huer den som er fødte aff Aanden. Nicodemus sua-
rede / oc sagde til hannem : Huorledis kand saadant
see ? Ihesus suarede / oc sagde til hannem : Est du
en Mestere i Israhel / oc veedst icke det ? Sandelige /
sandelige ieg siger dig : Vi tale det wi vide / oc vid-
ne det wi haffue seet / oc i anamme icke vort Vidnes-
byrd. Tro i icke / naar ieg siger eder aff iordelige
ting / huorledis skulle i tro / naar ieg siger eder om
Himmelske ting ? Oc ingen far til Himmelen / vden
den som er kommen hid ned aff Himmelen / det er
Menniskens Søn / som er vdi Himmelen. Oc lige
som Moses ophøvede en Hugorm i Ørken / saa
skal Menniskens Søn ophøvis / Paa det at alle
de som tro paa hannem / icke skulle fortabis / men
haffue det ewige Liff.

Fortla

Paa hellig
Forflaring paa dette Euangelium.

Narsagen
til denne
Hoytid oc
hendes rette
vaffn.

Enne Hoytid maa vel kaldis vor christeli-
ge Troes Hoytid oc Fest: Thi hun er indsticket / at der
paa denne tid skal laris i den christne Menighed om
Gud / som er ene oc sand vdi sin verelse / oc trefald vdi
Personer / oc om hans velgierninger mod den christne
Kircke. Fordi efter at wi vdi de fremfarne Søndage hassue hørt
tale om vor H. Erre Jesu Christo / om hans velgierninger mod oss /
om Gud Faders Kirclighed som sende oss sin Søn til Verden / om
den hellig Aands vdsendelse til at stadfeste Christi Euangelium:
Hassuer den christne Kircke anseet det gaat vere / at alle disse Artick-
ler kunde sammen sættis / oc paa denne dag saaregiffuis oc forkla-
ris / paa det at mand kaartelige kunde paamindis om det som til-
forn er videlige forklaret. De tager den christne Kircke visslige for
sig paa denne dag denne Euangeliste Text / som i nu horde oplasis:
Fordi vdi hende saaregiffuis Guds velgierninger mod den christne
Menighed. Thi lige som Gud Fader sender sin Søn til Verden /
at hand skal bliffue it Offer for Synden / lige saa giffuis den hellige
Aand / som igiensoder dem som tro / til det ewige Liff. Saa er der
saare Summa paa dette Euangelium / at de som ere igiensodde for-
medelst Troen til Christum / de ere Arffuinge til det ewige Liff / for-
medelst Christi velgierninger oc fortieniste / huilcken Faderen sende
til Verden. Men paa det at wi kunde holde en viss Ordning / vil
icg i denne Predicken tale om trystycker.

Lut dette
Euangelium
paa denne
dag forhand-
lis.

Summa paa
denne Text.

Det Første.

Huorledis mand rettelige skal kiende Gud.

Det Andet.

Om den Aandelige Igienfodsel.

Det Tredie.

Om dette allertroffeligste Christi ord: Lige som Moses
ophengde Hugormen i Orcken / saa skal Menniskens
Søn ophøyes / etc.

Om det Første.

Iohann x7.

Efterdi at det er det ewige Liff at kiende Gud /
da er det storlige fornøden / at Menniskene legge sig efter
at kunde saa en ret forstand om Gud / oc rettelige lare at
kien

Trefaaligheds Søndag.

XIX.

kiende hannem : Saa er da Guds kiendelse oc kundskaff tiende-
faald. Den ene er en hedenst/ naturlig/ oc philosophist kundskaff
oc den er wfuldkommen : Fordi at denne Verdens Vise / som ick vaa-
re oplærde vdi Guds ord / endog de hæfde nogen søye vidskaff om
Gud/saa fore de dog vild om hannem i fire stycker : Først/ om hans
guddommelige Verelse. Dernæst / vdi Personeris atskillighed.
For det tredie/ om hans Forsum. De for det fjerde/ om hans Vilie.
Der vaar it slags Philosophi oc verdslige Vise som hede Epicureer/
huilcke der sagde slæt aldelis ney til at der vaar ingen Gud / de
forstændis oc forkastis slæt aff alle. De verdslige Vise som bekiende
1. at der er en Gud til/ de fore vild (som ieg sagde) om hans guddomes-
lige Verelse : For de actede ick eller tenckte at den er den sande Gud/
2. som er Fader/ Son/ oc helligÅnd. De dømde ick heller ret om
3. Personerne. Guds forsum hæfue somme aff dem slæt forstut oc
foractet/ Somme sagde slæt ney til Guds almindelige Forsum/ for
de tenckte at Gud ansaa aleniste store oc ypperlige ting / oc hæfde
omforge for dem / men disse Verdslige ting meente de at hand stotte
4. intet om. Guds naadige vilie om hans store Miskundhed oc barm-
hertighed/ at hand vil forlade Synden / viste de slæt intet aff at si-
ge: Men at hand vil straffe de fortrædelige oc haardnackede Syn-
dere / beuiste oc paaminte dem deris egen Samvittigheds vidnes-
byrd.

Men huor aff hæfde Hedningene dette kundskaff / at de
saaledis i nogen maade kiende Gud ? Kong Dauid oc S: Pouel
siger at de hæfde denne Guds kundskaff aff Creaturene. Saa si-
ger S: Pouel i sin Epistel til de Romere / vdi det første Capittel/
At mand veed at Gud er til/ det er dem (Hedningene oc
alle Meniste) obenbaret : Thi Gud obenbarede dem
det der met/ at Guds wsumlige væsen/ det er/ hans
eulige Krafft oc Guddom / kand sees (naar mand
acter det) paa gierningerne/ som er paa Verdens sta-
belse / saa at de kunde intet vndskyldte sig. Kong Da-
uid siger: Himlene opregne Guds ære / oc Befestnin-
gen forkynder hans Henders gierning. Det er/ Him-
melen som wi see offuer Hoffuedet paa oss / beuise at der er en Gud
til som hæfuer skaffet alting. Saa er da dette Summen paa all
denne philosophiste verdslige oc naturlige Forstand om Gud /
Først/

Gud kiend-
dis i euens-
de maade.

I.
Naturlig
kundskaff.

Epictetus

Hedningene
kiende Gud
aff Creature-
ne.

Rom: 1.

Psal: 19.

Summen paa
den naturlige
Guds
kundskaff.

Paa hellig

God er til. Først / at ic Menniske som anseer oc bestuer Guds Creatur som hand haffuer skaffet / det kommer saa langt / at det maa bekiende / at der er nogen til som haffuer skaffet disse ting / oc aff hues krafft oc mact alting opholdis oc regeris : Saa kand det da icke andet vere mueligt / end mand maa is her aff lære at kiende Guds euige Almectighed oc Guddom. **God er euig** Effterdi at den som haffuer skaffet alle ting / maa is vere ældre end alt det til er / oc haffue veret før end nogen ting bleff skaffet / oc maa derfaare oc saa vere euig : De at denne hans wtrolige krafft oc mact / som er nocksom oc krafftig til at regere oc opholde saadan en stor Tynge oc Byrde / som Himmel oc Jord er / maa is oc saa vere hyppermere end all anden hyppelig krafft oc mact som til kand vere. Den som saa haffuer skaffet opholder oc regerer alle ting / hand er den som wi kalde Gud. Huilcken der som hand icke vaare en eniste Gud / da kunde hand icke heller vere den som haffde skaffet alle ting / icke heller den som ved mact holder oc regerer alle ting / oc kunde derfor huereken vere euig eller almectig / ia hand kunde da ingelunde vere Gud. Dette er Summa paa den kundskaff oc forstand / om verdslige Vise haffde om Gud / huilcken der forer try gaffu met sig. Det første / at Menniskene kunde kiende Gud aff sine Creatur. Det andet / at mand skal are oc tiene den Gud / som mand haffuer lært at kiende. Det tredie / at de som icke tiene oc are den Gud som de haffue lært at kiende / de skulle iniet haffue at vndskyld sig met. Det første oc andet gaffu oc brug er den rette endelige sag / huorfaare Gud vil at wi skulle kiende hanem. Det tredie kommer der til for Menniskens egen skyld oc forseelse.

II.
Guds
kundskaff
aff Scriff-
ten.

En anden Guds kundskaff kommer aff den hellige Scrifft eller aff Guds ord / huilcken kundskaff kaartelige met saa ord indeholdis i vor christelige Troes artickel / met denne mening : At wi skulle tro at der er en Gud til : At wi skulle tro at der ere tre Personer i en Guddo : At mand skal kiende oc ansee Guds villie oc hans velgierninger mod den christne Kircke : De at wi kunde forstaa middel oc maade / ved huilcken wi kunde bliffue delactige i den hellige Trefaaligheds velgierninger.

Sire stycker
at aere om
Guds kund-
skaff.

Men paa det at denne salige Guds kundskaff / kand diff bedre oc fuldkommeligere begribis oc forstaaes / da vil ieg der om saa regissue oc forklare fire stycker / som ere : Først / beuissning oc stadfæstning aff den hellige Scrifft / at der er ickon en eniste Gud til. Det andet / beuissning at der ere tre Personer i den ene Guddom. Det

2. Det tredie / huad wi skulle acte oc besinde vdi huer Person. Det
4. fierde / huorledis wi rettelige off til gaffns / skulle bruge Guds
kundskaff.

DE første som er beuifning oc stadfæstning at der er en Gud til/
det skal tagis aff den hellige Scrifte. Saadanne vidnesbyrd / som
offbeniſe at der er en eniste Gud til / vil ieg tage aff Moſe / Prophe-
terne / Psalmerne / oc Apostelnis Scrifte. Vdi Moſe anden Bog
tiende Capit: oc i hans femte Bogs femte Cap: siger Gud self:
Jeg er **HERR** din Gud / som vbledde dig aff Egyp-
ti land / du skal icke haſſue fremmede Guder ſaar mig.
Vdi den ſamme femte Bogs ſiette Capitel siger Moſes ſaaledis:
Hør Iſrael / **HERR**EN vor Gud er en eniste Gud.
Vdi Eſaia Prophetie / i det fyrretiende oc tredie Capit: siger Gud
self: Der er ingen Gud ſkafft ſaare mig / oc der ſkal in-
gen bliſſue eſter mig: Jeg er Gud / Jeg ſelf er Gud /
oc der er ingen Saliggjørerere vden mig. Fremdelis siger
Gud ſelf / vdi den ſamme Eſaia Prophetie / i det fyrretiende oc fier-
de Cap: Jeg er den første oc den ſidſte / oc vden mig er
ingen Gud. Kong David siger vdi ſin attende Pſalme: Huo
er Gud vden **HERR**EN / oc huo er ſterck vden vor Gud:
S: Pouel siger vdi ſin første Epiſtel til de Corinther / i det oten-
de Capit: Vi vide at der er ingen anden Gud til end
den ene. Item til Timotheum / i den første Epiſtels andet Cap:
Der er en Gud. Diſſe vidnesbyrd oc mange andre flere beui-
ſe krafftelige at der er en eniste Gud til / huilcket ocsaa den chriſtne
Kircke betiender / i det hun siger: Jeg troer paa en Gud. Oc
ſom wi ſiunge i den chriſtne forſamling oc ſige: Vi tro allesam-
men paa en Gud.

DE andet ſtycke ieg loffuede at ville forhandle er / om Personer
ne. At der ere tre Personer i denne ene guddommelige Natur /
ſom icke er multipliceret eller mangſaaldig / men er oc bliſſuer icke
en eniste Guddom / det kand menniſkelig Fornuſt icke begribe eller
forſtaa. Derſaare ſulle wi meget mere hedre oc ære denne heme-
d ij

I.
Vidneſ-
byrd at der
er en Gud.
Aff Moſe.

Exod: 20.
Deut: 5.

Deut: 6.

Aff prophet-
terne.

Eſa: 43.

Eſa: 44.

Aff Pſal-
merne.
Pſal: 18.

Aff Apoſt-
lene.
I. Corin: 8.

I. Tim: 2.

Kirckens
vidneſ byrd.

II.
Guds
dommen ere
tre personer.

Paa hellig

lighed / end legge oss effter at ville det vdgandske oc forfare :

Bernhardus

For den Sag skyld siger Bernhardus : *Scrutari hoc temeritas est, nosce verò vita aeterna.* Det er / at ville randsage oc forfare dette /

25.

det er Gieckeri / met at vide oc tro det / det er det euige Liff. De Sa-

lomon siger : Huo som randsager effter suare ting / det bliffuer hannem for suart. Derfaare ville wi her giffue

vor Fornufft fangen vnder Guds ord / oc den hellige Scriffts vid-

nesbyrd om saadan en stor hemelighed. Men huorfaare at den

christne Kircke troer oc bekiender / at der ere tre Personer i en guds-

dommelig Natur / er denne Aarsage : Der er ickon en eniste Gud til /

som nu met mange vidnesbyrd er beuist : Faderen er Gud / Søn-

nen er Gud / den helligAand er Gud : Derfaare ere disse tre Personer /

Fader Søn oc helligAand / ickon en Gud. At Faderen er Gud /

dilligeste Søn oc den helligAand / beuiss i fire maade / som ere :

1. Met klare vidnesbyrd aff den hellige Scrift. 2. Met Guds gien-

ninger. 3. Met den are oc tieniste som Faderen / Søn-

nen oc den helligAand bor. 4. De met den christne Kirckis euige endrectige sam-

tycke.

Klare ord oc vidnesbyrd aff Scrifften finde wi hos Matthe-

um Euangelist / i det tredie Capittel. Huor Faderen lader sig hø-

re aff Himmelen / Søn-

nen staar vdi Jordans flod : Den hellig-

Aand kommer ned i en Due lignelse offuer Christum. Johannes

Euangelista siger i sin første Epistels femte Capit : Der ere tre

som bære vidnesbyrd vdi Himmelen / Faderen / Søn-

nen / oc den helligAand / oc disse tre ere it.

Derfaast beuiss oc saa dette samme aff Gierningerne. Sa-

deren skaber / Søn-

nen skaber / den helligAand skaber : Faderen gjør

retfærdig / Søn-

nen gjør retfærdig / den helligAand gjør retfærdig :

Faderen regerer alting / Søn-

nen regerer alting / den helligAand regerer alting. Disse gierninger skabelse / retfærdiggjørelse oc

Regiment høre Gud alene til / oc ere hans egne gierninger : Der-

faare / effterdi at disse gierninger tilleggis Faderen / Søn-

nen oc den helligAand / da er det fornøden at wi maa bekiende at alle disse tre

Personer ere Gud.

Det samme stadfester oc den are oc Gudstieniste som dem bør

oc beuiss aff alle Christne. Faderen paa kaldis / Søn-

nen paa kaldis / den helligAand paa kaldis : Wi tro paa Faderen / wi tro paa

Søn-

nen / wi tro paa den helligAand : Nu vide wi at mand bør in-

gen

Beuiss
ning at 39
den / Søn
nen oc den
helligAand
er Gud.

1.
Aff Guds
ord.
Matth : 3.

2. Johan : 7.

3.
Aff giernin-
ger.

4.
Aff deis
dyrdelse oc
tieniste.

gen anden at paa kalde vden Gud alene/ oc paa den eniste Gud skul
le wi tro/ derfaare er Faderen/ Sønnen oc den hellig Aand en Gud.

Hid hører den christne Kirckis endrectige Vidnesbyrd oc sam
tycke/ som saa liuder: Det er den rette christelige Tro/ at wi are en
eniste Gud vdi tre Personer/ oc tre Personer i en Guddom/ De ick
sammen blande Personerne/ ick heller atskille den guddommelige
Verelse: Thi en anden Person er Faderens/ en anden Sønnens/ en
anden den hellig Aands.

4.
Xff kirckens
endrectige
stemme.
Ex Symbolo
Athanasij.

DE Tredie som ieg loffuede her at forhandle/ huad mand skal
acte oc besinde vdi huer Person. Vdi huer Person skal mand
giffue act paa fem stycker/ som ere: Først den guddommelige Verel
se. Dernæst/ Personen i sig self. Fremdelis/ huorledis Personer
ne skillis at. Siden/ Personens gierning. De for det sidste/ disse
Personers vilie oc hiertelag mod Næmmisten.

III.
Mand
skal acte fem
ting vdi huer
Person.

Verelsen eller Naturen er en/ baade Faderens/ Sønnens oc
den hellig Aands. Fordi Faderen er ick andet end Sønnen/ oc den
hellig Aand: Sønnen ick andet end Faderen oc den hellig Aand:
Den hellig Aand ick andet end Faderen oc Sønnen: Fordi der er
ick en guddommelig Verelse oc Nature/ som er enfaaldig/ De der
faare sigis Faderen at vere vdi Sønnen oc den hellig Aand: Søn
nen i Faderen oc den hellig Aand: Den hellig Aand i Faderen oc
Sønnen.

I.
Guds vør
relse.

Dernæst haaffue wi at acte vdi den hellig Trefsaaldighed/ Per
sonerne vdi sig self. Saa at Faderen er en Person/ Sønnen en
anden/ den hellig Aand en anden. Vdi denne Personernis Tref
saaldighed er ingen den første/ ingen den sidste: Ingen den største/
ingen den mindste. De der er ingen forskel imellem dem effter tiden
at regne/ fordi at alle tre Personer ere lige euige: Icke heller paa Na
turens vegne/ For de ere alle en Natur tilsammen: Icke heller paa
hypperligheds oc vordigheds vegne/ for de ere alle tre lige ens vdi hy
pperlighed/ vordighed oc herlighed: Icke heller paa Forstanden/ fordi
de forstaaes alle tre til lige.

2.
Personernes
i sig self.

For det tredie haaffue wi vdi den hellige Trefsaaldighed at ansee
Personernis skilsmisse/ huorledis de ere atskillige fra huer andre. Her
skulle wi først ansee oc mercke/ huorledis Gud affskillis fra Creatu
rene: Dernæst/ huorledis alle tre Personer vdi Guddommen skillis
1. fra huer andre imellem sig self. De ting som giøre skilsmisse imel
lem Gud oc Creaturene ere fem/ som ere: 1. At vdi en watskillig oc
ick mangsaaldig giort natur/ ere tre Personer. 2. At Gud er en

3.
Personens
skilsmisse.
To ting hee
at acte.
Skilsmisse im
ellem Gud
oc Creature
ne.

d iij

euig

Paa hellig

Skilsmisse
mellon Personer
souce.
1/af: 2.

Ioh: 16.

4.
Den hellige
Trefsaaldigheds
gierning.
Augustini
Regel.

Regelens
forklaring.

5.
Guds vilie
oc hiertelag
mod off.

IIII.
Huor wi
denne Lærdom
stulle
bruge.

euigland. 3. At Gud haaffuer skaffet alting. 4. At Gud er i Verden/
oc offuer Verden. 5. De at Gud er alle steder oc ingen sted. Disse
sem Vilkaar hore Gud alene til / oc intet Creatur. Personerne
haaffue forstet imellem sig self / met tuende slags egenlige Vilkaar/
som ere: Induaartis oc vduaartis. De induaartis egne Vilkaar
ere / at føde / at fødte / at vdgaa. Faderen alene føder Sønnen:
Sønnen alene fødte aff Faderen: Den Helligland alene vdgaa
fra Faderen oc Sønnen. De vduaartis egne Vilkaar ere / at sende
oc at vdsendis: Faderen alene vdsender: Sønnen oc den Hellig
Land vdsendis / men i atskillige maade. Sønnen bleff vdsent / oc
anannede menniskelig Natur / vdi huilken hand bleff it Offer
for vor skyld: Den helligland vdsendis i Menniskens Hierte / at
hand vdi denne skal optende it nyt Lius.

For det fjerde stulle wi vdi Personerne ansee den hellige Tre-
saaldigheds gierning. Her stulle wi vel mercke Augustini Regel.
*Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa: Sed seruata cuiusq; personæ
proprietas.* Det er / den hellige Trefsaaldigheds gierninger / (saa me-
get de vduaartis gierninger vedkommer) ere watstilde: Dog saale-
dis / at mand acter huer Persons egne Vilkaar. Faderen skaber/
Sønnen skaber / den helligland skaber. Faderen igienføder / Søn-
nen igienføder / den helligland igienføder. Men Faderen skaber
ved Sønnen / oc den helligland beuarer oc ved mact holder det som
er skaffet. Faderen igienføder off vdi Sønnen / formedelt den hellig-
land.

For det femte sagde ieg / at mand vdi Personerne skal aete
Guds vilie oc hiertelag mod Mennisken. Huordan den er / lære off
først hans gierninger / baade de som fremfarne oc nu nærerendis
ere forhaande. Dernæst lære wi oc saa hans vilie aff hans Bud.
For det tredie aff Louens trusel oc Foriattelse. For det fjerde aff
Euangelij foriattelser. For det femte aff Exempel. De for det siette/
at hand ick anseer Personer. Alt dette her tilsammen lærer off / at
Gud er vred paa Syndere oc vil straffe dem / De at hand vil for-
lade Synden / alle dem som fly til den Neglere oc Talsmand Ihe-
sum Christum / oc giffue dem det euige Liff / foruden alt forstet enten
paa Land eller Folck / vere sig ihuo de ere.

Vi staaar tilbage det fjerde / som ieg i denne første Artickels forkla-
ring loffuede at ville forhandle / som er / huor wi denne Lærdom
stulle rettelige bruge / off til gaffus. Først skal denne Lærdom om
den hellige Trefsaaldighed oc om Guds kundskaff / lære oc vnderuise
off

off at wi ret kunde tencke tro oc tale om Gud. Thi saadan skulle wi tro Gud at vere / som hand hassuer obenbare sig i sit Ord oc met Vidnesbyrd / efter som dette Vers liuder :

Esse Deum credas, quod de se prædicat ipse, det er /

At Gud er saadan / tro fuldkommelig /

Som hand forkynder oc obenbarer sig.

2. Dernæst / skal denne Lærdom vnderuise oc lære oss / at haffue en ret dom oc mening om Skabelsen / som er den gantste Trefaaldigheds gierning. For det tredie / skal hand lære oss at tro oc tencke ret om Nienistens tions Gienløsning / som oesaa er den gantste Trefaaldigheds gierning / som tilforn sagt er. For det fjerde / skal denne Lærdom styrcke oss vor christelige Troes Artickle / om Gud
5. oc den hellige Trefaaldighed. For det femte / skal hand oesaa lære oss ret at giøre vor Bøn : Thi vor Bøn oc paakaldelse skal stee til
6. denne eniste Gud / som er : Fader / Søn / oc hellig Ånd. For det siette / skal denne Lærdom vere oss en paamindelse / at wi skulle leffue omhyggelige oc christelige / saa som vdi den almættige Guds Aalsium / der er alleuegne tilfede. Dette maa nu saa vere sagt om Gud oc den hellige Trefaaldighed / huilket altsammen kaartelige befattis vdi vor christelige Troes artickle.

Om det Andet.

Den saa er at nogen bliffuer sødt aff Vand oc Ånd / da kand hand icke indgaa i Guds Rige. Dette er den anden Lærdom som ieg saare gaff / vdi huilken wi hassue tuende ting at besinde / paa det at hand diffbedre kand forstaacs / som ere : Forst / met huem Christus taler. Det andet / huad Aarsage Christus hasside til disse ord. Huad hand vaar for en som Christus her taler met forklarar Texten / hand vaar en from adel Ånd / hand vaar en øffuerste for Jøderne / hand vaar en Phariseer / som leffde i straffelige efter Mose Lov. Aarsagen til disse ord vaar denne : Nicodemus kom til Christum om Natten / huilken der som en Phariseer meente sig at vere retfærdig aff Louens gierninger / Offer / oc Sabbaths eller Helligdags hold : Huorfaare hand forundrede sig / at Johannes saaregaff en ny Lærdom / om Retfærdighed oc Daaben / huilken Lærdom hand som vaar en Doctor oc Lærere vdi Louen viste intet aff. Denne Nicodemi Dom oc Me-

Nicodemus vaar for en.

Aarsage til Nicodemus at predike.

d iiii

ning

Paa hellig

ning faare kommer Christus / oc gienstiuder hannem met disse ord :
Vden saa er at nogen fødte paa ny / da kand hand
 icke indgaa i Guds rige. **A**ff disse ord forstrecktis Nicodemus /
 oc forundrer sig oc siger : **H**uorledis kand icke **M**en-
 niske fødte paa ny / naar det er gammelt ? **D**er svarer
 Christus hannem saaledis til oc siger : **S**andelige / sandelige
 ieg siger dig : **V**den saa er at nogen fødte aff **V**and oc
Aand / da kand hand icke komme i Guds rige. **H**er siger
 Christus / at hand icke taler om den legemlige oc kiødelige Fødsel /
 saa som Nicodemus det forstod : **M**en om en **A**andelig Fødsel /
 huilcken hand der aff beuise at vere nødterfftig / at vor første Fød-
 sel er syndig oc wreem. **D**et som er født aff **K**iød (siger hand)
 det er **K**iød / **D**et er / alle det som fødte i denne forfærdede **N**a-
 tur / er wreem oc skyldigt / oc kand derfaare icke anamme Guds ri-
 ge. **H**er legger hand nu til / **M**aaden huorledis wi igienfødtis :
Været blæs huor det vil (siger hand) oc du hører det
 vel bruse / men du veedst icke hueden det kommer / el-
 ler huort det far hen : **S**aa er oc huer den som er
 født aff **A**anden / **D**et er / lige som mand da først fornem-
 mer **V**æret naar det blæs / endog at ingen veed hueden det kommer /
 eller huort det far hen : **L**ige saa steer den **A**andelige igienfødsel paa
 en hemelig vijs oc maade / formedelt den hellig **A**ands krafft / huil-
 cken der solis oc fornemmis vdi det ny **M**enniske / naar hun er steet /
 formedelt en ny beuegelse oc tilbøylighed til det gode.

Nicodemi
groffhed.

Vor naturlige
Fødsels
wreemlighed.

Den **A**andelige
Fødsel
huor hun
steer.

Fire slags
Redskaff til
den **A**andelige
igienfødsel.

1. Guds ord.

2. Den hellige
Aand.

3. **T**roen.

MEn at wi dette diff bedre kunde forstaa / skulle wi acte oc besinde
 huad **I**nstrument oc **R**edskaff der hører til denne **A**andelige
Fødsel. **D**et første **R**edskaff til denne **F**ødsel er **G**uden / som er
 det hellige **E**uangelij ord oc predicken / huilcket off forkyndis ved **P**re-
 dickernis rost. **D**et andet **R**edskaff er den hellige **A**and / som er
 krafftig vdi **E**uangelij predicken / oc forarbejder **T**roen vdi off / ved
 huilcken wi baade samtycke Guds ord oc giffue det mact / oc der hos
 forlade off til at **G**ud er off naadig for sin **S**ons skyld / **D**er til for-
 nyer hand oc saa vor **N**ature til en ny **E**ndighed. **F**or det tredie /
 naar disse velgierninger anammis formedelt **T**roen i **M**enniskens
Hierter / saa som i en **A**ger / da formercker strax det **M**enniske som
 er

er igienfødt / den hellig Aands rørelse oc beuegelse vdi sig. Vandet
brugis vduaartis her til / saa som it Indsegle oc besegning paa den
induaartis igienfødsel / oc it vidnesbyrd om Christi naade som hand
off beuist haffuer. Denne Aandelige ny Fødsels krafft oc vdræt-
ning sees vdi Mennekens sind / vdi Hiertelag oc attraa / vdi vilie oc
tilbøielighed / oc vdi vduaartis gjerninger. Fordi Mennekens sind
oplusis aff Guds Lys oc skijn. Affecterne oc attraa rensis / Villen
bliffuer villig oc redebon til det gode / oc der begyndis en ny Lydighed /
aff Mennekens gantste krafft oc formue. Met saa ord at sige:
Huo som troer / hand er igienfødt.

4.
Vand.

Lær paa
denne Aand-
delige Føds-
sel tiendis.

Om det Tredie.

Lige som Moses ophøvede Hugormen i Dr-
cken / saa skal Mennekens Søn ophøyes /
paa det at alle som tro paa hannem / icke
skulle forfabis / men haffue det euige Liff. Historien
om denne Hugorm som Moses ophengde vdi Dreken / staar i den
fjerde Mose Bog / i det første oc tiuende Capittel / Huilket Chri-
stus fører hid hen til en Figur oc foruident om sin Person / oc om
sin Dod oc Pine / saa sigendis: Lige som Moses ophøvede
Hugormen / etc. Disse Christi ord begribe oc indeholde me-
get vdi sig.

Num: 21.

Hvad vi
aff disse ord
lære.

1.

Leuen gior
off icke salige

2.

Lær faare
Gud bleff
Mennecke.

3.

Christi rigis
vilkaar.

4.

Vor vortfar-
diggiorelse.

5.

Treft imod
fortuilelse.
Læs her om
ydemere
paa anden
Pinge dag / i
den anden
Artikkel.

Først beuise de obenbare / at Louen borttager icke Synden /
thider som Louen borttog Synden / da haffde det icke giorts behoff
at der skulde stee nogen affslattelse oc forligelse ved Christi Offer.
Dernast lære vi her aff / huorfaare Messias bleff off giffuen / oc
huorfaare Guds Søn anammede mennekelig Natur: Thi
hand bleff off giffuen paa det at hand skulde ophøyes paa Kaarstet /
oc i saa maade skulde den gantste Verden bliffue salig formedelst
hannem. Her foruden giffue disse ord tilkiende / at Christi rige er it
Aandeligt oc euigt Rige. Fremdelis lære de / huordan den Retsfær-
dighed er / ved huilken vi bliffue bestandige faar Gud / eller huorfor
dis vi bliffue delactige vdi Christi velgierninger / som er / naar vi
tro paa Christum som er ophøyet / det er / som er dod paa Kaarstens
Alter. For det sidste faare giffuis off her en merkelig Trost / at denne
Guds store Naade / som er en fri indgang i Himmelen / tilbiendis oc
giffuis alle: Huilket der giffuis tilkiende met dette almindelige ord
Alle. Derfaare skulle vi haffue it gaat Haab om vor Salig-
hed /

Den første Sondag

hed / som tilbindis alle ved Ihesum Christum / huilcken met Faderen
oc den hellig And / som er en sand eug Gud oc hellig Trefaaldig-
hed / see are / tacksigelse / loff oc prijs euindelige / Amen / Amen.

Den første Sondag effter hellig Trefaaldigheds dag / Euangelium Luce i det XVI. Cap:

Esus sagde til Pha-
riseerne : Der vaar en rig Mand /
hand flædte sig met Purpur oc saa-
stelige Linflæder / oc leffuede huer dag
herlige oc i glæde. Men der vaar en
fattig / som hed Lazarus / hand laa
saar

faar hans Dør fuld aff Saar/oc begerede at mættis
 aff de Smuler / som fulde aff den Rigis bord. Dog
 komme Hundene oc slædede hans Saar. Oc det
 begaff sig/ at den Fattige døde/ oc Englene bare han-
 nem i Abrahams skød. Oc den Rige døde ogsaa /
 oc bleff begraffuen. Som hand vaar nu i Hellsue-
 de oc i Pinen/da opløfte hand sine Øyen/ och saa A-
 braham langt borte/oc Lazarum i hans Skød/hand
 raabte/ oc sagde: Fader Abraham/Forbarm dig off-
 uer mig oc sent Lazarum / at hand drypper det yderste
 aff sin Finger i vand/ oc lester min Tunge/ Thi ieg li-
 der Pine i denne Lue. Da sagde Abraham: Betenck
 Son/ at du haffuer anammet dit gode vdi din Liffs
 tid / oc Lazarus der imod haffuer anammet ont /
 Men nu skal hand trostis/oc du skal pinis. Oc off-
 uer alt dette / crimellem off oc eder it stort suellende
 dyb befest/at de som ville fare her fra ned til eder/ kun-
 de icke/ oc icke heller fare der fra hid offuer til off. Da
 sagde hand: Saa beder ieg dig Fader / at du sender
 hannem til min Faders Hus / Thi ieg haffuer end-
 nu fem Brødre/ at hand kand vidne saar dem/ Paa
 det de skulle oc icke komme i denne pinis sted. Abra-
 ham sagde til hannem: De haffue Mosen oc Pro-
 pheterne/ lad dem høre dem. Da sagde hand: Ney/
 Fader Abraham / men der som en aff de Døde ginge
 til dem / da gjorde de Penitence. Hand sagde til
 hannem: Høre de icke Mosen oc Propheterne/da tro
 de icke heller/ om nogen opstode fra de Døde.

Fortla

Den første Søndag

Forflaring paa dette Euangelium.

Om Christi
sit sidste
ordning/læs
for i Bogen
paa fasten
læs i den
dag. Folio.
XIII.

Na den første Søndag i Aduent oc indtil
denne dag / haffue vi hort tale oc lare i den chrisne
Menighed / om alle vore chriselige Troes Artick
le : Men nu paa disse efterfølgendis Søndage fra
denne dag indtil den første Søndag i Aduent predi
cus oc laris om Christi Mirackel oc vnderlige gierninger / om Tro
ens natur / oc om hendis rette Fruct: Oc det skeer for den Sag skyld /
at Euangelij visshed kand stadfestis formedelst den Lærdø om Chri
sti Mirackel / oc at den Lærdom om Troen oc hendis rette Fructer
kand opuecke off til gode gierninger.

Christus
formaner til
gode giern
inger / i fem
maade.

Christus lærer om gode gierninger oc formaner der til vdi
fem maade. Stundem lærer hand oc paaminder der om / icke 1.
stat oc rat / oc bliffuer icke hos den bare enfaaldige Lærdom / oc icke
legger enten Exempel / Foriættelser / eller Trusel der til / saa som
naar hand siger : Verer Barmhiertige : Giorer Peni
tenge : Giorer ret Penitens fruct / etc. Stundem 2.
fremsetter hand sit eget Exempel / huileket hand vil at alle som
ville vere hans Disciple skulle efterfølge / saa som der hand siger:
Lærer aff mig / Thi ieg er sactmodig oc ydmyg aff
Hiertet. Stundem saaregiffuer hand Parabel oc Lignelser / 3.
saa som om den ivtro Husholdere som vaar forsiunlig / der hand
haffde befalning oc haffde noget at raade offuer / at hand kunde
giøre sig Venner / som hannem siden kunde hielpe : Item / om det i
Tomfruer / aff huileke fem vaare vise / oc fem daarlige : Om den
Sad som saadis vdi Jorden / oc andre flere saadanne / som findis
mange oc atskillige vdi Euangeliske Historier. Stundem bruger 4.
hand Trusel / saa som der hand siger : Vden eders Retfærdig
hed bliffuer bedre end Phariseernis oc de Scriffte
kløgis / da komme i icke vdi Himmerigis rige.
Item / der hand straffer Phariseerne for deris Glistneri oc vduaartis
Hellighed / at de vilde vel vere fromme / oc vilde dog ingen gode giern
inger giøre / huorfaare hand siger : Vee eder Scrifftekløge /
Phariseer / oc Dyenskalcke etc. Stundem sætter hand 5.
off naar Dhen herlige Exempel / vdi huileke hand affmalder deris son
som

Matth : 27.
Læs det
gamle Ca
pitel.

som beuise deris Næste Barmhertighed/ oc deris straff som ere i
barmhertige / oc ville ingen gode gierninger giøre/ saa som hand
i dag giør i dette Euangelio. Met saa ord at sige: Christus giør
alt det hand skal oc kand giøre/ paa det at hand kand komme sine
Christne til at leffue gudelige oc ærlige her i Verden.

Nu ville wi gaa til vor dag leike/ oc forhandle denne dags
Euangelium / paa huilket Summen oc Meningen er denne:
Vor H. Erre Christus faaregiffuer tuende Exempel / met huilke
hand affraader alle Menniske fra Bmildhed oc Barmhertig-
hed imod de Fattige/ Oc formaner alle Christne til Gudfryctig-
hed / oc til Stadighed oc Taalmodighed/ at lide oc fordrage den-
ne Verdens Modgang / Fattigdom oc Sienuordighed. Thi li-
ge som hand met den rige Graadseris Exempel lærer/ huad straff
de i gudelige oc haardhertige maa foruente sig: Lige saa forma-
ner hand oss met Lazari Exempel til Gudelighed oc it Christeligt
leffnet/ i Guds fryct. Saa skulle wi derfaare saaledis bruge det-
te Euangelium/ At de Rige/ som ere i mildde/ grumme/ oc i barm-
hertige imod deris fattige Næste/ skulle her see lige som i en malen
Taffel / huad straff de maa i fremtiden foruente sig / vden de giøre
Penitente i tide. Der næst / at de Fattige / som ere Gudfryctige
oc lide megen Modgang her i Verden / kunde aff denne fattige
Lazari Exempel troste oc opholde sig / oc met Taalmodighed for-
uente redning/ oc salig Ro oc Huile / der som de bliffue varactige
i Troen til deris Dods stund. At wi nu dette diff bedre kunde
forstaa / ville wi paa denne tid ansee tre Artickler:

Den Første.

Denne rige Graadseris bescriffuelse / oc huad wi der aff skul-
le lære.

Den Anden.

Den fattige Lazari bescriffuelse/ oc huad Trost wi der aff skul-
le haaffue.

Den Tredie.

Om disse Christi Ord: De haaffue Mosen oc Pro-
pheterne/ lad dem høre dennem.

Om den Første.

DE vaar en rig Mand/ som klædte sig met
Purpur oc kaastelige Linflæder. Vdi denne
første Artickel haaffue wi fire stycker at giffue act paa/

fire stycker
her at acte.
som

Summa
pas dette
Euangelij
lum.

Dette Euangelij

Den anden Sondag effter

som ere: Først en almindelig straff / offuer alle dem ere wimilde oc 1.
grunne imod de Fattige. Der næst / Sagen huorsaare at denne 2.
rige Mand bleff fordømt. For det tredje / huorledis mand rettelige 3.
skal bruge Rigdom. For det fjerde / huorledis det haffuer sig met de 4.
iwgudeligis Siæle / effter denne legemlige Død.

I.
Deris
herff som
er i wår
hænder
med de
Fattige.

Det er bedre
at bliffue
vijs aff en
andens Ra-
de / end aff
sin egen.

II.
Huor
saare den
Rige bleff
fordømt.

Rigdom
fordømmer
ingen.

Huorledis
Rigdom er
hadelig.

Tre Sa-
ger til den
Rige for-
dømmelse.

I.
Hand hørde
icke Mosen
oc Prophet
tyde.

For det første / idet Christus her siger / at den rige Graadsere bleff
fordømt / der met straffis de alle i almindelighed / som ere haarde /
grunne / oc wimilde imod de Fattige / Oc de som haffue meget aff
denne Verdens gods oc Rigdom / oc lade sig dog de Fattigis nød
oc trang icke gaa til hierte / eller roris aff Barmhiertighed mod
dem / Saadanne rige / karrige oc wbarmhiertige Nenniste ere nu
mange til i Verden. Denne straff horer ocsaa hen til dem / som huer-
cken met raad eller daad / huerecken met gierning eller ord hielpe til
at forfremme det hellige Predicke embede her i Verden / eller hielpe
den christne Kirckis fattige Lemmer: Derfaare skal huer tencke sig
om ved sig self / oc lade sig paamine aff denne rige Graadsers
skade oc fordømmelse / oc lare at bliffue vijs.

Der næst haffue wi her at ansee Sagen / huorsaare denne rige
Graadsere bleff fordømt. Sagen til hans fordømmelse / vaar
icke hans Rigdom / kaastelige Klæder / krasne Katter oc Drick / der
sint hand haffde brugt det tilbørlige met maade oc besteed / som wi
her kunde klarlige see i dette Euangelio: Fordi at den fattige Laza-
rus bleff so opført vdi Abrahams skod / som haffde veret saare rig
her i Verden. Der som Rigdom haffde veret nocksom oc fuld-
kommen Sagt til fordømmelse / da haffde ocsaa Abraham bleffuet
fordømt: Da haffde Dauid bleffuet fordømt / Disligeste Eze-
chias oc andre Konger / oc mange andre Gudfryctige som haffue
veret rige. Men Rigdom / Herlighed oc anden sliig Verdslig pract /
kand dog vel vere Aarsage til noglis Fordømmelse / i saa maade /
naar Nennistene vanbruge det Gud til bespaattelse oc vanære /
deris Næste til foractelse / oc sig self til offuerflodighed. Huad
Aarsage vaar der da til / at denne rige Graadsere bleff fordømt?
Der vaare tre gruelige oc forfærdelige Laster aarsage til / som klar-
lige opneffnis vdi dette Euangelio / Iblant huilcke den første er /
fiodelig Seckerhed oc Tynghed / huilcken der forde dette ondemet
sig / At hand icke gjorde Penitente / At hand intet kunde sole eller
fornemme Guds dom oc vrede imod Synden / At hand ingen
omsorge eller tancke haffde / at giøre det som hans Stat oc Råd vdi
kressuede:

reffuede: Sordi at tiodelig Tryghed haffuer altid disse Wnder
 oc Laster met sig. Den anden gruelige Synd oc Last/huorfaare
 denne rige Graadsere bleff fordomt/ vaar Offuerflodighed/ Graad-
 seri oc Druckenstass/ huor met baade Legeme oc Siel besuaris/
 Saa at Menisten kunde intet tencke eller tale/ om de ting som ho-
 re deris Salighed til. Den tredie forfardelige Last/ som vaar
 aarsage til denne rige Graadseris fordomelse/ vaar at hand vaar
 vbarthiertig/ oc forglemde den fattige Lazarum/ huilcket der
 vaar it vist tegn til/ at hand haffde ingen Tro til Gud. Thi huor
 som en retsindig Tro er/ der kand icke vere Wmildhed imod de alen-
 dige oc Fattige. For disse tre Sagers skyld bleff den rige Graad-
 sere fordomt/ effter hues Exempel mange paa denne dag haffe oc
 lobe til deris viffe fordomelse/ huilcke der vdi deris Rigdom leffue
 vdi tiodelig Tryghed/ Graadseri/ Offuerflodighed oc Hoffmod/
 oc foracte fattige Christi Lemmer. Verfaare/ der som wi ellers
 tencke at bliffue salige/ da skulle wi omuende off i tide/ oc tage off vel
 vare/ at wi icke misbruge Guds gaffuer/ off selff til forderffuelse
 oc fordomelse.

For det tredie skulle wi tuert imod aff dette Exempel lare/ huor
 ledis wi skulle rettelige bruge vor Rigdom: Denne rette oc nye-
 telige Rigdoms brug staar i fire stycker.

- Forst skulle wi vende noget aff vor Rigdom hen til Guds
 Orde oc det hellige Predicke embedis ophold oc fremgang/ huil-
1. den brug der stadfestis/ forst aff den endelige Aarsage huorfaare
 Menisten bleff strafft: Thi Menistket er strafft for den Sag
 skyld/ at det skal kiende oc prise Gud: Huorfaare mand oc saa skal
 vende det gode som off giffuet er aff Gud/ hen til denne brug.
2. Dernast stadfestis denne brug aff Guds mangsaaldige Bud
 oc Befalninger: Thi Gud biuder oc befaler at wi skulle hielpe
3. den christne Kircke/ met vort Gods oc Penninge. Her foruden
 stadfestis denne Brug/ met gudsfryetige Kongers oc andre hellige
 rige Wends exempel/ huilcke der intet heller saae oc begerede end det
 te/ at de met deris Rigdom oc Gods kunde bepryde oc forfremme
 det hellige Predicke embede. Imod denne retsindige oc gudelige
1. Rigdoms brug synde mange: Ibland huilcke ere forst de som ven-
 de deris Rigdom hen til at fortrycke oc fordriffue det hellige Pre-
 dicke embede/ saa som mange Tiranner haffue giort i fordom tid
2. oc endnu giore paa denne dag. Dernast/ de som tage fra Kircker
 det som er der til giffuet oc lagt/ oc foredet vnder deris egen mact oc
3. brug. Fremdelis oc saa de som intet aff deris Gods vende hen til

e ij

2.
 Land vaar
 en vmatte
 lig So.

3.
 Land vort
 en fattig
 Land.

III.

Rigdoms
 rette brug
 staar i fire
 stycker.

1.
 Til Guds
 ords frem-
 gang.

Der ere nu
 saa saare
 saa til aff
 det slog i
 Verden.

Misbrug.

Den første Søndag effter

det hellige Predicke embedis ophold oc fremgang. Her forudeit 4.
 ocsaa de/som enten ved Supplicaz oc Bon/ eller ved andre Kaan-
 sier oc behendighed / vnder en hoffuist Titel oc sken drage Kirckens
 Guds oc Rente til sig/ lige som de vaare Kirckens tienere / endog at
 de ere icke andet end stumme Hunde / som aldrig tiene Kircken eller
 Menigheden / Icke kunde de heller nogen tid tiene hende / de lade
 Buge oc vnyttige Best/ huilcke dog ville kaldis Prelater/ Sannies-
 ter/ Vicarier oc Abbeder etc.

2.
 Til Land oc
 Rigers for-
 bedring. — Den anden rette oc loulige Rigdoms brug er / at wi der aff
 skulle vende en part / til at holde de Land / Rige oc Steder eller
 Byer ved mact / vdi huilcke wi bo oc haffue vor omgengelse. Fordi
 at de ere den christne Kirckis herberge/ huilcke wi dersaare ocsaa ere
 Tacknemmelighed plictige/ der som wi end intet andet gaffn eller
 Misbrug. fordeel haffde der aff. Imod denne brug synde mange/ saa som de 1.
 der icke ville vdgiffue deris rette Skat/ Gise/ Taald/ Landgieldd el-
 ler andet saadant: Item/ de som vdkressue oc paalegge vsloulig 2.
 Skat/ Gise/ Taald oc anden saadan Tynge: Item/ de som icke ven- 3.
 de deris Skat/ Gise/ Taald oc Indkomst til Lands / Rigers eller
 Steders ophold oc forbedring / men til Offuerflodighed / Hoff-
 mod/ Pral/ Graadseri oc Druckenstaff.

3.
 Til sit eget
 gaffn. Den tredie loulige oc rette Rigdoms brug er/ at huer skal der
 med / met are oc lempe holde sin Stat oc Kald hoffuistelige / vden
 sudleri oc wreentlighed. Her imod synde/ først de som met Drucken-
 Misbrug. staff/ met Graadseri oc offuerflodige Ratter/ met offuerflodige Klæ-
 der/ som deris Stat icke bequemme er/ vnyttelige omkomme oc fortæ-
 re deris Guds/ saa som mange giøre paa denne dag. Dernæst hine 2.
 gerige oc karrige Hunde/ som haffue lyst til fluturenbed oc sutleri/
 oc icke holde sig hoffuistelige met Klædedract oc andet / effter som
 deris Stat oc Vilkaar vdkressuer/ Men klæde sig ilde/ æde oc dricke
 armelige/ alligeuel at de haffue nock at holde sig met / oc Penninges
 neligge i Risten/ oc fortæris aff Møl oc Rust.

4.
 Til de Sattis-
 gis. neds-
 kerske. Den fiende Rigdoms rette oc loulige brug er/ at wi skulle ven-
 de en part hen til de Sattige/ at komme dem til hielp met i deris Nød
 oc Trang/ oc mest de Sattige som ere Gudfryetige. Thi det er den
 synderligste Sag / huorfaare at Gud tilsteder Sattige at vere i
 blant off/ at hand der met vil forsøge om wi ville efftersølge hans
 Barmhiertighed/ effter Christi befalning som saa liuder: Verer
 barmhiertige / saa som eders himmelske Fader er
 Misbrug. barmhiertig. Imod denne brug synde ocsaa mange met denne
 rige

rige Graadsere/huilede der oc skulle vdi fremtiden vere hans Etall-
brødre/vdi euig Pine oc plage/oc vdi helffuedis Tid oc Lue brandis
oc flegis met hannem / saa mange som hassue her i Verden effter/
fult hannem/ saa som deris Mestere/ vdi Wmildhed/Grumhed/ oc
Wbarmhiertighed imod de Sattige.

W effterfølger det fierde der ieg sagde at wi hassue i denne rige
Graadsere beseriffuelse at ansee / som er huorledis det hassuer
sig met deris Siæle/som gaa aff den Verden foruden Troen. Thi
i det Christus siger / at den rige Graadsere opløffte sine Øyen vdi
Helffuede/ och saa Abraham langt borte / oc begerede at Lazarus
maatte dnyppe det yderste aff sin Finger i Vand / oc der met lesse
hans Tunge/da affmaler Christus oss en Tasse i huilcken wi klar-
lige kunde see/huorledis det hassuer sig met de wgudelighis Siæle eff-
ter denne legemlige død. Vdi huilcken wi hassue disse stycker at ansee.
Forst/at de hassue en wsigelig Pine oc Plage/ oc en euig Samuit-
tigheds Dri/som dem nagger oc bider vden affladelse. Dernæst/at
de komme ihu oc betencke all den wbarmhiertighed / wmildhed/
grumhed oc Tiranni / som de tilforn hassue beuist de ælendige oc
Sattige. For det tredie/at de ynste daglige oc bede/at de kunde bliff-
ue forlestede / formedelst deris tieniste / som de tilforn hassue veret
grumme oc wmidde her i Verden. For det fierde / at der aldrig til
euig tid skal komme ende paa deris wsigelige pine oc Plage/oc at det
er slæt forgeffs at begere nogen leffelse eller trost vdi deris Pine. Det
som Christus her siger / at den rige Graadsere oc Abraham taledes
tilsamen/det giør hand for vor skyld/at wi skulde det begribe oc for-
staa/Men den rige Graadsere fornam alt dette her i sin egen Sam-
uittighed/huilen ingelunde er skult faar Herren/ som alting seer
oc veed. Derfaare skal denne wgudeligheds oc grumheds straff eg-
ge oc tilskynde oss til en aluerlig Penitenze / paa det at wi icke imod
vor vilie skulle komme til saadan straff oc euig Fordømmelse.

Om den Anden.

Eder vaar en sattig Mand/ved naffn La-
zarus / som laa for hans Dør / fuld aff
Bulder / oc begerede at mættis aff de smu-
ler / som fulde aff den Rigis Bord / oc ingen gaff
ham dennem. Vdi dette Lazari Exempel hassue wi mange
ting at acte / huor aff wi kunde tage baade Lærdom oc Trost.

c iij

Forst

IIII

De wgude-
ligis Siæ-
les vilkaar
effter Dø-
den.

Den Rige
kommer nu
for Lazars
Derigien.

1.

2.

3.

4.

Lazarus
mercker paa
danske Gud
hielps.

Den første Søndag efter

I.
Gud reff-
see de From-
me,
1. Pet: 2.

Exod: 32.

1. Cor: 11.

II.
Gud for-
vunder icke
de Fattige.

III.
Gud for-
leder ingen
Christen
trostlos.

Wgudelige
Lærere haff-
ne giørene sa-
gudstige stalt
cke til Tro-
nere.

IIII.
Wi maa ali-
le dø/saa vel
de gode som
de onde.

Forst stadfestis her S: Peders predicken/ som siger: **Dom-**
men begyndis paa Guds hus: Thi Gud reffser oc tucter
sine her i Verden/ at hand der met lige som met it skarpt Bidfel
vil holde dem vnder affue/ at huer bliffuer i sit Kald oc bestilling/
Sordi der som det ginge dem altid efter deris vilie oc begering/
da skulde de snart bliffue for kaade/ oc opheffue sig aff saadan Met-
gang/ affuige fra all Gudelighed til Wgudelighed/ huorfaare Mo-
ses siger om det Jødste folk: **Folket satte sig ned at æde**
oc dricke/ oc stod op at lege. Det er/ de fulde vdi Affguderi oc
andre Synder. Dersaare skulle wi betencke oc ihukomme S: Mo-
ses uels ord/ som hand siger til de Corinthier/ i den første Epistels elleff-
te cap: **Naar wi dømis/ det er/ naar wi reffsis oc straffis/**
da tuctis wi aff Herren/ paa det at wi skulle icke dø-
mis met denne Verden. Dersaare skulle wi see hen til Guds
faderlige Hierte/ saa tit som wi lide nogen Modgang oc Sienuor-
dighed i denne Verden/ De formedest Kaarffet lade oss paaminder/
at wi fryete Gud/ oc leffue gudelige/ tuctelige oc retfærdelige.

Dernast lære wi aff dette Lazari Exempel/ at de ere icke alle
fattige saar Gud/ som ere fattige oc ælendige her i Verden: Tuert
om igien/ ere de icke alle Gud behagelige/ som her i Verden ere rige/
oc siunis at vere salige. Lazarus vaar fattig her i Verden: Men
Gud haffde hannem dog tier/ saa at hand vaar rig saar hannem.
Den rige Graadsere vaar rig oc lycksalig her i Verden: Men hand
vaar Gud wbehagelig/ oc vaar en arm Stackarl saar hannem.
Huad Sag vaar der til? Lazarus fryetede Gud aff en stadig Tro:
Men Graadsere fryetede icke Gud/ for hand haffde slat ingen Tro.

For det tredie/ see wi her vdi Lazaro it smuet Exempel om Guds
forsum. Hand ligger her forsmad oc foractet: Må der hand nu lig-
ger foruden all Trost oc Husualelse/ kom der Hunde oc sliche hans
Saar: Huor met der giffuis tilkiende/ at Gud icke lader de gud-
fryetige saa hart plagis met Kaarffet/ at hand io tilfficker dem nogl
Trost oc Husualelse vdi deris Bedroffuelse. Thi der er icke tuil paa/
at det er io sleet aff Guds forsum/ at Hundene kom oc sliede La-
zari Bulder oc Saar/ den rige Graadsere oc hans Folk til diff stør-
re fordommelse: Thi lige som Herren vaar/ saa haffue oc saa Tienerne
veret/ De haffue smuet efterfuldt deris Herris Haardhiertighed
oc Wgudelighed/ Thi Texten siger klarlige/ Der vaar ingen som
gaff hannem noget.

For det fiende/ haffue wi her at acte den almindelige Encke/ baa-
de de Gudfryetigis oc de Wgudeligis. Den rige Graadsere døer/
Lazarus

Lazarus döer oc saa. Döden er dem vel baade tilfællis / saa at de maa baade følge hannem: Men det gik dem icke baade ens/ effter at de vaare döde. Fordi den rige Graadsere kom formedelst sin Död til euig Jammer oc alendighed: Men Lazarus kom ved sin död til euig Glæde oc Salighed.

Sor det femte/haffue wi her vdi Lazaro at acte/de hellige Englistieniste. Den rige Graadsere forsmædte den fattige Lazarum i sit leffuende Liff: Men der hand vaar död/da bare Englene hans Siæl i Abrahams skød: Den som i sit leffuende Liff vaar forsmædet oc foractet / hand beuaris / tienis oc æris vdi sin död/aff Guds helliche Engle. De dette vederfæris icke denne arme Lazaro alene: Men det som wi her lase om hannem / er almindeligt oc vederfæris alle Gudfryetige. Thi lige som Gud haffuer omhu for alle Gudfryetige Christnis Siæle: Lige saa bæris de oc føris aff Guds helliche Engle/ til det euige Liffs oc Saligheds Haffin.

Sor det siette/see wi her vdi Lazari Exempel/huorledis det haffuer sig med de Gudfryetigis Siæle/effter dette Liff. Lazarus bæris vdi Abrahams skød. Huad er Abrahams skød? Lige som Abraham der faare kaldis *Pater fidelium*, de trofastis Fader / fordi at det euige Liffs Pact oc forbund vaar giort med hannem/oc vaar hannem antuordet til troer Haand/huileket hand trolige foruarede/oc siden antuordede først sine Børn / oc siden alle Folck / saa som aff Haand oc i Haand: Lige saa kaldis de hans Børn alle de som ere Arffuinge til den Forættelse/oc effter Döden sigis de at bæris vdi Abrahams skød/fordi at de saa den samme Troens fruct oc nytte/ som hand fick. Thi lige som Børn/naar de forsamlis om Aftenen hieme i Huset/effter at de om Dagen haffue veret i deris gierning oc bestilling/ oc da sedis oc varquegis der/lige som i deris Faders skød: Lige saa effter at de Gudfryetige haffue hafft stor møde oc Arbejde her i Verden/forfamlis de om Aftenen/det er / effter denne legemlige Död/til euig Ro oc Huile/huor dem skal lide ossuermaade vel/ indtil at vore Legeme skulle opstaa aff döde.

1. Her aff haffue wi nu meget at lare oc betencke. Først/i det at Lazarus sigis at vere i Abrahams skød / giffuis tilkiende baade/met Tegn oc Sactter/at Lazarus vaar Abrahams Son / i det at hand effterfulde hannem i Troen: Fordi Forældrene pleye gierne at sette
2. deris Børn i deris Skød. Sor det andet giffuis her tilkiende / at
3. Lazarus leffuer oc lider vel. Sor det tredie/at hand er i den samme
4. Glæde oc Salighed som Abraham er. Sor det fjerde / at de Gudfryetigis Siæle ere sammenbundne med huer andre/vdi en indbyrdis Kierlighed/lige som Brødre oc Søstre/hos deris fiere Fader.

V.
Englene
vaare paa
de Gudfrye
tigis Siæle.

VI.
Huor det
haffuer sig
med de Guds
fryetigis
Siæle.
Abra
hams
Skød.

En Signet
se.

Lærdomme
her aff.

Den første Søndag efter

Abrahams
Sted kaldt
dis Paradis.

Luc: 23.

Psal: 16.

Apoc: 14.

Dette Abrahams Sted som her omtalis/ kaldis oc saa Para-
dis/ som wi kunde formercke aff Christi ord til Rossueren: I dag
skal du vere met mig i Paradis. Huor der er (effter som
Dauid siger i Psalmen) offuerflodig Glæde/ der aff at de Gudfrye-
tige altid hassue. Herrens ansiet saar Dyen oc i siune/ oc euig fryd
ved hans høyre Haand. Met saa ord at sige: Salige ere de
som ds vdi Herren. Fordi de skulle euindelige vere hos Her-
ren/ oc nyde euig glæde.

Men huad Abrahams oc den rige Graadseris Samtale ved-
kommer/ skal mand vide/ at det stede Aandelige/ som tilforn sagt er/
Thi saadant tenckte den wgudelige Graadsere i sin Pine/ oc saa-
danne Suar fiek hand i sin Samuittighed.

VII.

DE N
Christne Kir-
ckes Billede.

Sor det siuende hassue wi her vdi Lazaro at acte/ den christne
Kirckis billede her i Verden. Thi hun er alendig/ oc er forsmade
aff de Nættige/ Veldige oc Rige her i Verden.

Om den Tredie.

Disse ord
deme try
slags Folk.

DE hassue Mosen oc Propheterne / lad dem
høre dem. Dette er en saare aluerlig Formaning/ oc
offuermaade meget nyttig. Thi met dette Sprock for-
domis mange Menniste/ De alle Christne hassue her
aff en merckelig Lærdom.

1.

Guds ords
forættelse.

Forst fordomis her/ alle de som ick ananne Mosen oc Pro-
pheterne. Fordi de ere off giffne aff Gud/ at de skulle føre off til
Gud/ oc vise off vor Saligheds vey. Derfaare huo som ick anan-
mer dem/ hand bliffuer i sin Fordømmelse.

2.

Pharisæer oc
Papister /
som lære
Mennistens
dier.

Dernæst fordomis her/ de som hassue Ordet/ oc holde dog
mere aff Mennistens stück oc Paaleggelser/ oc ville heller leffue eff-
ter Mennistens Bud end effter Guds Bud/ alligeuel at det er
tuert inod Guds obenbare forbud. Fordi saa siger hand selff
hos Ezechielem/ i det tiuende Capit: I skulle vandre effter
mine Bud/ oc ick effter eders Forsædris Bud.

Ezech: 20.

3.

Siende bare
som vane
Teen aff
Himmelen.

Sor det sidste fordomis her Gregorius Passue/ Siendobere
oc Enthusiaster / som søge ny obenbareller aff Himmelen/ oc mere
tro deris galne fantasiste oc melancholiske Hoffuet oc Hieme/ end
Guds eget Ord/ I de forlade Ordet oc forkaste det stat.

Guds
ords ypper-
lighed.

Vi skulle oc saa lære aff disse Ord/ at wi holde meget aff Mo-
sis/ Propheternis oc Apostlernis Lærdom/ som skal vere off en Ene-
te oc

te oc Lius til den euige Salighed/ met saa skel at wi folge den effter:
Ehi Verden haaffuer intet nypperligere Klenodt oc Liggendefæ / end
Guds ord. Det holt Kong Dauid mere aff/ end aff det allerfine-
ste Guld: Ved det vaar Lazarus rig saar Gud/ endog hand vaar
fattig saar Verden: Ved det syndede oc opholt Job sig mit vdi sin
første gienuordighed oc modgang. Derfaare skulle oc saa wi/ mine
elskelige Christne/ haaffue Guds ord saare kiert/ oc vide at det er it
Redstæff / ved huilket oss tilbiendis det allernypperste Liggendefæ/
som er Jesus Christus / oc ved hannem det euige Liff. Huilket
giffue oss Gud vor kiære Fader/ ved den samme Jesum Christum
vor Herre/ huilken stee are oc pris/ fra euighed til euighed/ Amen.

Exempel.

Den anden Søndag effter

hellig Trefaaldigheds dag/ Euangelium

Lucæ i det XIII. Capitel.

Jesus sagde til en aff
Phariseerne: Der vaar it Menniske/
som gjorde en stor Naderer / oc had
mange der til. Oc hand vdsende sin
Suend/ paa Naderens time/ at sige
til dem som budne vaare: Kommer/
thi det er altsammen beredt. Oc de begynte alle eff-
ter huer andre at aarsage sig. Den første sagde til
hannem: Jeg kiøbte en Ager/ oc skal gaa vd oc besee
hannem/ Jeg beder dig/ aarsage mig. Oc den anden
sagde: Jeg kiøbte sem par Oxen / oc ieg gaar nu hen
at besee dem/ Jeg beder dig/ aarsage mig. Oc den tre-
die sagde: Jeg tog en Hustru/ Der faare kand ieg icke
komme. Oc Suenden kom/ oc sagde sin Herre det igien.
Da bleff Husbonden vred/ oc sagde til sin Suend:
Gack strax vd paa Stadsens Stræder oc Gader / oc
sø for hid ind de fattige oc krobblinge/ oc halte oc blinde.

Di Euang.

Den anden Sondag

De Svenden sagde : HERRER / det er giort som du
befalede / De der er endnu rom. De HERRER sagde
til Svenden : Gack vd paa alfare veye / oc hos Gier-
der / oc nod dem til at komme her ind / paa det mit Hus
kand bliffue fult. Men ieg siger eder / at ingen aff de
Mend som vaare budne / skal smage min Madere.

Forklaring paa dette Euangelium.

Tuende
slags for-
hindring fra
Salighed.

Dette som wi hørde i Søndags næst for-
leden / at den rige Graadseris forhindrelse fra hans
Salighed vaar / at hand forsmaade oc foractede
sin Næste : Lige saa paamindis wi i dette Euangelio /
at tage oss vare for en anden forhindring / som er /
at wi icke acte vort Guds oc eyendom / vor Handel oc bestilling / oc
omhyggelighed for disse Verdslige ting / mere end Christi Euange-
lium / At wi icke heller lade oss forhindre aff denne Verdens gods oc
legemlige

hellig Trefaaldighed.

XXX.

legemlig Vellyst / saa at wi der offuer forsoime at komme til den store Nadere / som wi kaldis til ved Euangelij Predicken.

Narsagen til denne Lignelse vaar en Phariseers snack oc tale / vdi it Giestebud / som Christus vaar buden til. Fordi at den tid Christus besøel oc bød / at mand skal vere mild oc barmhiertig mod de Fattige / oc sagde der hos at huad gaar mand beuise dem / det skal offuel betalis vdi de Retfærdigis opstandelse / Da vaar der en Phariseer / som suuntis at ville samtycke disse Christi ord / oc sagde: Salig er den som ader Brod i Guds Rige. Men effterdi at Christus saa oc viste denne Phariseers / oc meste parten alle Jødernis foruende Eder oc onde Besen: Da fremsætter hand denne Lignelse / vdi huilcken hand klarlige affinaler baade Jødernis retfærdigge forskiudelse / oc Hedningenis anammelse til Guds rige / aff hans Naade oc Barmhiertighed. Den rette endelige Mening / som denne Lignelse sier hen til / er / at wi icke skulle lade disse forgengelige ting forhindre oss / saa at wi icke komme til den himmelske Nadere / som wi ere bødne oc kaldede til ved Euangelium. At wi kunde vende oss denne Lignelse diss bedre til gaffn / da ville wi her ansee fire Artickle / som ere:

Narsage til dette Euangelio.

Merck.

Menin gen paa denne Lignelse.

Den Første.

Om Guds store vsigelige Barmhiertighed / som affinalis oss i denne Nadere.

Den Anden.

Om Verdens wtacknemmelighed / som giffuis tilkiende i dem som vaare bødne / oc icke vilde komme.

Den Tredie.

Om denne Nodsel / huorledis oc ved huem hand nøder.

Den Fierde.

Huorledis de truis met straff / som icke anamme Euangelium.

Om den Første.

DEN vsigelige stor Guds Barmhiertighed er mod Meniskens kion / giffuis tilkiende met mange atskillige Tegn. Thi den beuise icke aleniste Guds Ord / men oc saa Guds offuermaade store Velgierninger / mod den christne Kircke / oc beshynderlige de Velgierninger som Christus oss beuist haffuer. Dauid siger: Jorden er fuld aff HERRES Barmhiertighed. Den største oc ypperste Beuising paa denne Guds Barmhiertighed er / at hand haffuer giffuet oss sin SON / at hand skulde iagtelose Verden /

psal: 33.

Isaen: 3.

Den anden Søndag effter

Verden / som vaar nedsmucken i allerstørst Welschhed oc Alendighed / oc det formedelst sin Død oc Pine / paa det at naar Menne-
 sken vaare forløste aff denne Jammer / skulde begaffuis met det euig-
 ge Liff / huileket her kaldis en stor Nadere / oc hos Mattheum kal-
 dis det en Kongis Sønns Brøllup / Til huileken Nadere oc Brøll-
 up Menneiskene kaldis aff Guds blotte Naade oc Barmhiertig-
 hed / at de der vdi skulle mættis met aandelig fryd oc glæde til
 euig tid.

Math: 22.

Er omstæn-
 dige Vilkaar
 i denne Na-
 dere at, ære.

I.
 Huem
 denne 27.
 dere bereder.

II.
 Land bunder
 til en Na-
 dere.

Euange-
 lium kaldis
 en Nadere
 for tre Søn-
 ners Rysid.

1.

Men paa det at wi kunde haffue dissi større begering oc attraa
 til denne ypperlige Nadere / vil ieg saaregiffue de omstændige Vil-
 kaar huert i sær / som neffnis i denne Text / oc sige huad Lærdom oc
 Husualelse wi skulle haffue aff huert.

Det første omstændige Vilkaar er om den som bereder denne
 Nadere / oc lader oss biude der til: Thi der aff see wi huor ypper-
 lig oc værdig hand er. Huo bereder da denne Nadere? Er det no-
 gen Verdslig Konge? Ney det er icke nogen Verdslig Konge eller
 Forsic. Der som der vaare nogen Konge / som vilde berede it her-
 ligt oc kongeligt Giestebud / for arme fattige / skrøbelige oc alendi-
 ge Stackarle / da vaare det vel vært at loffue oc prise hans Runds-
 hed oc Mildhed. Huo er det da som denne Nadere bereder? Det
 er Gud vor Himmelske Fader / som er en Hærrer offuer alle Hærrer /
 oc en Konge offuer alle Konger / som er alene offuerflødelige rig-
 mettig oc herlig. Dette omstændige Vilkaar er it herligt Vidnes-
 byrd / om Guds Godhed oc Barmhiertighed.

Det andet omstændige Vilkaar er / at denne Husbonde oc ypp-
 perlige Hærrer / som er Gud aff Himmelen / biuder til en Nadere.
 Huad forstaaes her met dette ord Nadere? Der met forstaaes
 det hellige Euangelium / oc alt det som Euangelium fører met sig:
 som er Salighed oc det euige Liff: See her huileken en stor Barm-
 hiertighed oss her obenbaris. Men huad Aarsage er der til dette
 Naaffn? Huorfaare kaldis saadanne Guds ypperlige gaffuer oc
 store ting en Nadere? Dette skeer i sandhed icke foruden store oc
 drabelige Sager / aff huileke disse tre ere de besynderligste: Den
 første er / fordi at Euangelium tilfuger oss en euig glæde oc meget
 gaat / som aldrig skal komme ende paa. Thi lige som mand bereder
 Naderen sidst om Dagen / om Aftenen naar Dagen haffuer en-
 de: lige saa skulde de ypperlige oc gode ting / som Euangelium oss tilb-
 biuder / aff Guds Barmhiertighed stænkis oc giffuis dem som
 tro / effter at wi haffue hafft vort store oc mødige Arbejde i dette
 Liff.

Liff. Den anden sag er lige som Affscenen paa huilken mand lauer Nadere til/ er ende paa Dagen: Lige saa er det den sidste Alder / i huilken alle Nenniste biudis til denne kaastelige Herrens Nadere/ ved Euangelij predicken. Den tredie Sag er / lige som Naderen er den sidste Nad mand ader om Dagen: Lige saa er Euangelium det sidste Guds ord/ som hand vil lade hore i Verden/ effter huilket wi tørre intet andet foruente. Thi der skal aldrig horis nogen anden Guds rost aff Himmelen: Men denne samme Euangelij rost skal horis indtil den yderste Dommeligdag.

Det tredie omstendige Vilkaar indeholdis i dette ord Stor. Christus siger det vaar en stor Nadere / huor met Guds Barmhiertigheds Rigdom off rosis oc prisis: Thi Gud biuder ick en eller to Konger oc ypperlige vise Mænd til denne Nadere/ men hand biuder den gantske Verden. Hand forglemmer ick de Fattige / Hand gaar ick de Rige forbi / Hand vdelhycker ick de Rode oc Fribaarne / Hand vdriffuer ick Borgere eller Bønder aff sit Giestebud / Hand foratter ick de smaa / Hand forskiuder ick de Store: Men hand biuder alle Nenniste tilsammen / offuer den gantske Verden til denne store Nadere: Fordi Texten siger baade at det er en stor Nadere/ oc at hand biuder mange der til.

Det fiende omstendige Vilkaar er/ Maade oc vijs / huorledis oc ved huem hand lod biude til denne Nadere. Det giffuer Christus tilkiende met disse ord: De hand sende sine Tienere vd i Naderens time / at de skulde sige til dem som bodne vaare etc. Met disse Tienere forstaaes her de hellige Propheter/ Apostler oc alle tro Predickere oc Larere/ huilcke Gud haffuer altid vdsent fra Verdens begyndelse/ at biude til denne Nadere. Til denne Nadere bod Gud self den Patriarcha Noxa / De der hand vaar boden / bod hand siden paa Guds vegne den gantske Verden. Der effter/ den tid Verden vaar forgaaen formedelst Syndfloden/ for Isin Btaeknemmelighed/ bleff Abraham ved Guds egen rost boden til denne Nadere. Fremdelis/ den tid Verdens ondstaff vaaxte oc bleff stor paa Jorden/ vdualde Gud sig it besynderligt oc eget Folk / iblant huilket hand tit oc offte opnaatte mange Propheter/ at de skulde biude til denne Nadere: De der holt denne Husbonde oc store Herre ved mact / indtil saa lunge at hand sende sin egen Son Jesum Christum til Verden/ huilken de som bodne vaare ophengde paa Kaarstet. Effter at hand vaar opstaaen aff døde / sende hand sine

2.

3.

III.

Det er en stor Nadere.

IIII.

Ved huem hand lod biude til denne Nadere.

Luem Tienere etc.

Gen: 6.

Gen: 12.

Matth: 27.

Mat: 16.

Den anden Søndag effter

sine Apostler vd i den gantse Verden/ at de skulde biude alle slags Folk til denne kaastelige oc dyrebare Nadere.

V.
Naderens
time.

1.
Naadens
tid.

2.
Krens tid.

VI.
Huorles
dis Tienerne
bøde til Naadens
tid.

Esai: 1.

1. Cor: 1.

*Læs her om
en smuck
forklaring
vdi Lissens
Vey/sol: 65.
oc til 71.*

Det femte omstendige Vilkaar er om Naderens time. Huilcken er den Time? Det er Naadens tid oc Krens tid. Naadens tid er den/ i huilcken Mennekken forkyndis oc tilbiudis denne Hugsbondis Mildhed oc Barmhiertighed/ huilcken tid som stiftis vdi tre Parter: vdi Foriattelsens tid/ vdi Guldkommelsens tid/ oc den tid som fulde effter Guldkommelsens tid. Foriattelsens tid vaar fra 1. Adam indtil Christum/ hen ved fire tusinde Aar. Guldkommelsens tid/ (Det er den/ i huilcken Guds Foriattelser bleffu fuldkomme) vaar den tid/ vor HERR Christus self vandrede oc omgicks her paa Jorden/ vdi sin mennekkelige Natur/ der hand predickede/ gjorde Teregn/ oc offrede sig self til en Gienløsning oc Betalning/ for dem som vaare bødne til denne Nadere. Den tid som fulde effter Guldkommelsens tid/ er fra den tid Christus vdsende sine Apostler i den gantse Verden/ indtil den yderste Dommhedag/ i huilcken tid wi osaa nu ere/ oc huer dag biudis til denne Nadere/ formedels Guds ords Tieneris rost. Krens tid er den euige tid/ i huilcken wi skulle sids til Vords/ icke aleniste met Abraham/ Isaac oc Jacob/ Men met Gud Fader/ Son oc hellig Aand/ oc nyde euig Glæde oc Fryd/ vdi Jesu Christo vor Herre.

Det siette omstendige Vilkaar er Formen/ huorledis Tienerne bøde/ der om taler Christus/ at de sagde: Kommer / Thi alting er beredt. Det er/ saa som wi see paa S: Hans Baptista oc Christi egne ord/ Giorer Penitente oc troer Euangelio: Thi Himmerigis rige er nær. Denne indbiudelse vdkreffuer/ at wi skulle omuende vort fremfarne Liffnet/ at wi skulle staa aff det onde oc giøre gaat. Hun vdkreffuer osaa Troen/ det er/ at wi skulle viffelige tro oc forlade oss der til/ at denne Nadere er anræt oc beredt for vor skyld oc oss til beste/ icke for vor fortieniste/ men aff Guds blotte oc bare Naade oc Barmhiertighed/ for hans SONS skyld/ som oss er giffuen aff Gud/ til Visdom/ Ketsfærdighed/ Hellighed oc Gienløsning. Met disse Gaffuer/ oc lige som met Guds SONS klæder/ indgaa wi smuck prydede til det euige Liffs Nadere: Fordi Christus formyer vore Sind met sin Visdom/ pryder oc smucker oss met sin Ketsfærdighed/ naar wi tro paa ham/ renser oss met sin Helliggiorelse/ oc endelige tager oss vdi sin Gal/ huor der skal vere en euig Forløsning/ Herlighed oc Salighed. De dette maa nu vere sagt om den første Artikel/ vdi huilcken oss prisis oc rosis Guds

Guds Barmhiertighed / som varer Elett fra Elett / vden affla-
delse stedse og altid / hos dem som hannem frygte / saa som Zomfru
Maria / Christi Moder / svinger i sin Loffsang.

Luc: 1.

Om den Anden.

De begynte alle effter huer andre at vnd-
skyldte sig. De vndsla sig og vegre sig ved / at komme
til denne himmelske Nadere. Thi lige som en So hun
holder mere aff sin Sole som hun ligger og velter sig
vdi / end aff Guld eller adeler Stene: Lige saa giore og de Men-
ske som side indueffnede i deris Synder og Brenlighed / De holde
mere der aff / at sty derfaare saadan en herlig og ypperlig Nadere.
Huor vdi vi haaffue try ting at offueruene og besinde / som ere: Det
Meniskelige lions vselshed og alendighed / Deris store vtackne-
lighed / og deris blinde baguende Dom. Meniskens vselshed og alen-
dighed er / at Meniskene ere vnderueninge / vnder Synden og Lou-
ens forbandelse / og ick aleniste ere forsonnelige at søge raad og middel /
huorledis de kunde vndgaa alt dette onde: Men de haaffue end lyst og
behagelighed til / at ligge og sole sig i deris Synder og Brenlighed /
Saa langt er det fra / at de skulde søge raad og middel / at vndgaa
det onde. De det er det der Christus siger: Ingen kommer til
mig / vden Faderen drager hannem. Meniskens vtack-
nemmelighed er / at de vndskyldte sig / og ick ville komme til denne sto-
re Nadere / som Gud haaffuer aff sin Naade beredt dem / i huilken
Nadere Gud naadelige tilbiuder dem befrielse aff Synden / aff
Guds vrede / aff Louens forbandelse / aff Hellsuedis Ild og pine /
fra Dieffuelen og alt ont / Disligeste loffuer at ville tage dem til
Naade / til Retfardighed / til Himmelen / til sig self / at de skulde
der leffue met hannem til euig tid. Meniskens blinde og gieckelige
Dom er / at de holde meer aff dette forengelige gode / end aff det euig-
ge: De acte mere det lille end det megle: De ansee mere det vsyadi-
ge end det stadike og viffe: Mere det iordelige end det himmelske /
Ja de holde mere aff det som kand gaffne dette Liff en foye tid / end
aff det som kand beuare Legeme og Sial til det euige Liff. Holder
mand den ick for en Gieck / som acter mere Skarn end Guld? Ja
mand holder hannem for den største Nar og Gieck / og for den som
haaffuer slat ingen forstand. Meget daarliger er den / Ja en Gieck
offuer alle Narre og Giecke / som acter mere Døden end Liffuet:

En Lignelse.

Try ting her at se.

1. Meniskens vselshed.

Iohan: 6.

2. Meniskens vtacknemmelighed.

3. Meniskens daarlige Dom.

O huor mange saadanne Giecke ere der til i Verden / og vilde dag ick haaffue ord der.

Holder

f ij

Den anden Søndag

Holder mere aff Synden end Retfærdighed: Anseer mere Hells-
uede end Himmerige: Forlader sig mere paa Dieffuelen end paa
Gud. Met saa ord at sige: Holder mere aff det wendelige onde/
end aff det wendelige gode. Denne vor blinde/baguende oc giecke-
lige Dom skulle wi betiende/oc begere aff Gud/at hand vil met sit
ny Eius forny vore Hierte oc Sind/at wi kunde ret forstaa huileket
det rette gode er/At wi ordentlige oc loulige kunde begere/det som
wi saaledis aff Guds oplyselse ret forstaa/De at wi indtil enden
kunde bliffue varactige i de ting som wi ordentlige oc loulige begere.

Om dem
som sig vnde
skyld.

Efter at dette er nu saaledis sagt om det menneskelige Rions wsel-
hed/om den store Wtacknemmelighed/om den daarlige Dom/
da ville wi nu ansee Texten/som indeholder atskillige maader/met
huilekede som vaare indbødne vndskyldede sig. Forst siger Chri-
stus: Oc de begynte alle effter huer andre at vndskyldede
sig. Det er/den største part i Verden er wtacknemmelig/oc forac-
ter den store Belgierning som dem saa naadelige tilbiudis. Den

7.
Det første
slags Solck
som sig vnde
skyld/er de
Wænge.

første sagde: Jeg kioffte mig en Alger/Jeg maa gaa
hen vd oc besee hannem/Jeg beder dig/gior min vnd-
skyldning. Her bescriffuis off det første slags Solck som vndskyld-
de sig/vnder huileket alle de begribis som forlade sig paa deris maect
oc velde/oc derfor icke ville komme til denne herlige Nadere. Dog er
deris maect oc velde icke en nonactig Sag/at de derfor kunde vnd-
skyldede sig: Men den er ickon en Aarsage vdi dem/som icke kiende at
deris maect oc velde er aff Gud/oc skyde sig paa deris maect oc velde/
lige som paa it Ror straa. Thi naar Synden/Døden/Hellsuede
oc Dieffuelen sætter til dem/da kand Menneskelig maect intet hiel-
pe: Her hielper ingen anden maect end Guds maect/som er Christi
Euangelium/huileket S: Pouel siger at vere Guds krafft/til Sal-
lighed alle dem som tro.

Rom: 1.

Alle Mæc-
tige forsom-
me icke dem-
ne Nadere.

Exempel.

At denne verdslige Maect/Alger oc Eng/Guld oc grøne Skoue
icke er nocksom Sag/at de derfaare skulde strax foracte denne Na-
dere/alle som det haffue/det lærer off Exemple: Kong David vaar
mechtig/oc haffde mange Alger oc Jordegods/Kenfer Nero den Ti-
ran daar ogsaa mechtig/oc haffde meget Jordegods: Men David
kom til denne Nadere/der hand bleff boden/den anden Tiran vnd-
skyldede sig/oc vilde icke komme. Huor aff kom det? David
brugte sin maect oc velde til Guds are/Men Nero brugte sit velde
Gud til foractelse/sig selff til forderffuelse: Thi hans maect oc
Verd-

verdslige Velde bedrog hannem / saa at hand ick vilde komme til Nadere. Her aff paamindis wi / at wi rettelige skulle bruge vore Agre oc Jordegods / Guld oc grøne Skoue / saa at det ick bliffuer oss til forhindring / at wi io komme til denne himmelste Nadere. Exempel der om vil ieg nu lade bestaa sig.

Laerdom.

Den anden sagde: Jeg kioffte mig sem par Oxen / Oc ieg gaar nu hen at skue dem / Jeg beder dig giør min vndskyldning. Her bescriffuis det andet slags Folck som vndskyldte sig / at de ingelunde kunde komme til denne Nadere / vnder dette slags Folck begribis de Rige vdi Verden. Huor skal ieg dette forstaa? Er da Rigdom en nyhaetig Sag til denne vndskyldning?

II.

Det andet slags Folck som sig vnde skyldere da Rige.

Ney / ingelunde. Abraham vaar en rig Mand / Den rige Graadse / som wi horde om i dag ote dage / vaar oc en rig Mand: Men Abraham lod sig ick forhindre aff sin Rigdom / Thi hand holt mere aff denne Nadere / end aff denne Jordiske Rigdom: Men den rige Graadse tuert imod / vaar slæt nedsumcken oc drucknet i sin Rigdom / oc haffde der slaget alt sit Herte til / saa at hand ick vilde kome til denne Nadere. Jorði Rigdom naar de Vgudelige haffue den / da er hand lige som en Mading paa en Gistekraag / eller som Korn der stros ved Fulegarn / huor ved de henloctis / fangis oc ihuel slaes. Derfaare kalder Christus Rigdom Torne / De siger at det er vanstelig at en rig Mand kand indgaa i Himmerigs rige. Den vise Hedning Plato siger / at Rigdom er blind / naar der ick er Forstand hos / De hand seer saare skarpt / naar hand regeris met Forstand. Lige saa kunde wi oesaa sige / at Rigdom er Torne / naar der ick er Gudfryetighed hos / De hand er Rosen / naar hand regeris met Gudfryetighed: Jorði derige Folck som ere gudfryetige / de bepryde den christne Kircke / verdslig Regimente oc deris eget Hus / met deris Rigdom / lige som met herlige oc denlige Rosen. Derfaare huo som haffuer denne Verdens Rigdom / hand skal legge vind paa / at Gudfryetighed oc Kierlighed kand vere hans Rigdoms Regentere / saa som wi see vdi hellige Patriarcher oc Konger / oc mange andre gudfryetige oc hellige Menniske.

Rigdom er som et Fulegarn.

Luc: 8.
Math: 19.

PLATO.

Rigdoms rette Regentere.

O den tredie sagde: Jeg taag mig en Høstru / derfaare kand ieg ick komme. Her bescriffuis det tredie slags Folck som vegre oc vrie sig ved / at komme til denne Nadere / vnder huilket slags Folck alle de begribis / som haffue begiffuet sig til denne Verdens vellyst / oc skotte derfor intet om Christi Euangelio. At tage sig en Høstru / er i sig self huercken ont / eller nogen viff

III.

Det tredie slags Folck som forsage Nadere / oc de som leffuer i vellyst.

Den tredie Søndag

Sag til Menniskens fordomelse: Men det er ickon en Marsage til
 Fald oc Fordommelse vdi nogle / som ickc ret bruge Guds gaffue.
 Abraham haffde en Hustru. Der haffue oc mange andre gudfrye-
 tige Menniske haffte. Hustru. huilcke dog ickc for den Sag skyld for-
 sömde det hellige Euangelium / eller sagde nej at de ickc vilde vere det
 lydige. Derfor skulle alle Ectesolck legge vel vind paa / at de kunde
 altid haffue Christum hos sig / oc tage sig vel vare / at de ickc aff det
 gode / tage sig Marsage til at giøre det som ont er. Her til haffue vi
 nu hørt om try slags Folck som vndskyldte sig / at de ickc kunde kom-
 me til denne himmelske Nadere / som de vaare bødne til: Huor aff
 vi kunde begribe oc forstaa / alt det som forhindrer Menniskene / at
 de ickc anamme Euangelium / oc ere det lydige.

Om den tredie.

De Euenden kom hiem / oc sagde sin Herre
 Det igien. Da bleff Husbonden vred / oc sag-
 de til sin Tienere: Gack strax vdi paa Stad-
 sens Gader oc Stræde / oc søer her ind fattige oc frøb-
 linge / halte oc blinde. De Euenden sagde: Det er
 giort som du befalede / oc her er endnu mere rom. Da
 sagde Herren til Tienere: Gack vdi paa veye oc vdi met
 Gierder / oc nød dem til at komme her ind / paa det at
 mit Hus kand bliffue fult. Vdi denne Nødsel oc Tuingsel
 saaregiffuis off offuermaade stor Trost oc Hushuelse: Thi Gud
 giør off ickc aleniste sine naadige Løffte oc Tilsagn / at ville vere off
 naadig oc barmhiertig / Hand ickc aleniste kalder oc biuder mange til
 sin herlige Nadere / Hand ickc aleniste befaler oc biuder alle at komme
 der til: Men hand oesaa nøder oc tuinger Folck til at komme til det-
 te herlige Maaltid oc hypperlige Nadere. Huorledis nøder hand oc
 tuinger der til? Hand nøder Folck der til i atskillige Maade. Først
 nøder hand oc tuinger der til ved Forældre / fordi at Forældre i de-
 ris Husholding skulle nøde deris Børn oc Tiind her til / oc met
 vnderuising oc affue venne dem til at høre Christum / oc leffue gu-
 delige oc hellige. Derfaare siger S: Pouel: I Forældre op-
 foder eders Børn / i Tact oc Formaning til Herren.
 Dernæst tuinger hand ved Offrighed: Fordi at verdslig Offrighed
 skal nøde Vndersaattene til denne Nadere / formedelt deris Man-
 dat oc Befalning / formedelt god ordning oc stick / formedelt gode
 Exems

Tegst for
 alle Synode-
 re.

Gud nøder
 Folck til sin
 Nadere i tre
 Maade.

1.
 Ved Foræl-
 dre.

Ephes: 6.

2.
 Ved Offrig-
 hed.

2. Reg: 13.

Exempel/oc Affguderis forstörung / saa som Ezechias gjorde / oc
 Kaiser Theodosius disligiste / * huilcke der borttoge Billeder oc an-
 det redst aff / som gaff aarsage til Affguderi oc vrang Guds tiemiste.
 For alting horer der Guds ords tiemere til / at node / met Trusel oc
 haarde ord / saa som Christus / Propheterne oc Apostlerne gjorde.

2. Saa gjorde
 de oc Kong
 Christian
 her i Dant
 marck.
 3.
 Ved Pres
 dicare.

Om den Fierde.

Eg siger eder / at ingen aff de Mend som bod-
 ne vaare / skal smage min Nadere. Det er Alle
 Euangelij foractere skulle vdelvædis fra det euige Liff.
 Thi Guds vrede bliffuer offuer alle dem / som icke tro paa Guds
 Son. Det er Summa paa denne fierde Artickel.

1. Johan : 3.

Men det nytte oc gaffu som wi haffue aff dette gantste Euan-
 gelio/er trendefolt. Det forste gaffu oc bruger / at wi her aff skulle
 ansee oc betracte Guds store Barmhertighed / oc tacke hannem der
 faare/ ved vor Herre Jesum Christum. Det andet gaffu oc brug
 er / at wi skulle tage oss vel vare / at wi icke vnder noget vduartis
 sken eller vndskylding vrie oss ved / at vere det hellige Euangelio hø-
 rige oc lydige. Det tredie er / at wi icke effter deris Exempel som ere ri-
 ge/meetige/oc haffue giffuet sig til verdslig vellyst / lade oss forføre/
 at wi kasse oss self vdi euig forderffuelse. Men heller aff gantste mact
 legge vind paa / at wi kunde anamnis oc beholdis i denne himmelske
 Nadere / ved vor Herre Jesum Christum / Huilcken met Faderen oc
 den hellig Aand / stee loff / are oc pris / fra euighed til euighed / Amen.

Dette Euan-
 gelij nytte
 te oc brug.

1.

2.

3.

Den tredie Søndag effter
 hellig Trefaalbighed / Euangelium Luca
 i det XV. Capit :

Der kōme allehaan-
 de Zoldere oc Syndere til Jesum /
 at de vilde høre hannem. De Pha-
 riseer oc Scrieffeloge knurrede / oc
 sagde : Dene anammer Syndere /
 oc æder met dem. Da talede hand denne Signelse til
 dem / oc sagde : Huilket Mennecke er iblant eder / som

f iiii

haffuer

Den fredie Sondag effter

haffuer hundrede faar/oc der som hand myter u aff
dem / at hand en lader de ni oc halffemtesindstiue i
Orden/ oc gaar bort effter det som bleff borte / indtil
hand det finder? De naar hand haffuer det fundet/
legger hand det paa sine skuldrer met glæde. De naar
hand kômer hjem/ kalder hand sine Venner oc Nabo-
er/oc siger til dem: Glæder eder met mig / thi ieg haff-
uer fundet mit faar / som vaar fortafft. Jeg siger e-
der: Saa skal oc vere glæde i Himmelen / offuer en
Syndere som gior Penitence/ mere end offuer ni oc
halffemtesindstiue retfærdige / som icke haffue Peni-
tence behoff. Eller huilcken Quinde er/ som haffuer ti
Peninge/oc mister en aff dem/som icke tender it Lius/
oc feyer Huset / oc søger met flid / indtil hun finder
hannem? De naar hun haffuer fundet hannem/ kal-
der

der him sine Venner oc Naboeerster/ oc siger: Glæder
eder met mig/ thi ieg hæffuer fundet min Penning/
som ieg taffte. Lige saa siger ieg eder oc / skal vere glæ-
de saar Guds Engle/ offuer en Syndere / som gjør
Penitente.

Forklaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium er denne: Christus
forstaaer
ingen.
Effterdi at vor Herre Christus vaar saa offuermaa-
de god/naadig oc miskundelig/at hand ingen foractes
de ihuor sorgesuld eller ihuor stor en Syndere hand
vaar/ men heller kaldede oc bød alle Syndere til sig/
saa som hans egne Ord liude/ hos Mattheum i det elleffte cap:
Kommer hid til mig/ alle i som arbejnde oc ere besua-
rede/ Jeg vil vederquege eder. Matth: 23
Da er det endelige der aff saa
langt kommer/ at Tolderne oc obenbare Syndere / der de finge sinag
oc kundskaff paa denne hans store Barmhiertighed / komme til han-
nem/ paa det at de kunde oesaa bliffue delactige i denne hans offuer-
flødige Naade/ som hand saa rundelige tilbød alle. De der saare
vilde Christus ick aleeniste troste dem met ord / men oesaa met sin
gierning oc omgengelse: For den Sag skyld gick hand oesaa ind
met dem/ der hand bleff bøden/ Alad oc drack met dem / De det for
den Aarsage skyld/ at hand kunde gaffne sin himmelske Fader den
nem/ det er/ at hand kunde omuende dem aff deris onde veye / til en
sand oc salig Penitente/ paa det at naar de vaare forlosde fra Lou-
ens forbandelse/ de da kunde bliffue Arffvinge til det euige Liff / ved
Jesum Christum. Dette actede Phariseerne som vaare hoffmo-
dige/ oc opheffuede sig aff deris Pharisaiske oc falske Retfærdighed/
De knurrede derfor imod Christum / oc gaffue hannem hemelige
skyld / at hand offuertraadde Guds lov. Men huad gjør Chri-
stus her til? Hand lærer begge Parti/ baade Tolderne oc Phari-
seerne. Tolderne oc de andre obenbare Syndere lærer hand / at
hand er kommen til Verden/ at gjøre Syndere salige. Phariseerne L. 11: 2
lærer hand/ for huad sag skyld hand omgaas met saadanne Syn-
dere/ Huor aff wi kunde klarlige beslutte / at Christi rige strider
met Phariseernes mening oc Satans rige. Thi lige som Christi
Rige er Barmhiertighed oc Synders forladelse/ saa at Englene i
Himme

Den tredie Søndag

Laff off
ner daten
angelan
fauet for
flaring: den
dante Bog
som faldis/
Det gyldene
Almoudi om
det fornaffte
saar.

Himmelen glæde sig offuer huer Syndere i besynderlighed / som
gior Penitente: Vige saa er Satans rige it grumt Tiranni oc
Wundhed/ oc Syndens offuerflodighed. Wi ville off til diss bedre
forstand / aff dette Euangelio anseende Artickler.

Den Første.

Om Phariseernis knur/ Oc huorfaare Christus omgicks met
Syndere.

Den Anden.

Huorfaare Christus er kommen til Verden / huilket off her
særis met tuende Tegnelse: Oc der hos huad wi skulle giøre/ om wi
ville bliffue salige.

Om den Første.

DER komme allehaande Toldere oc Synde-
re til Jesum/ at de vilde høre hannem / Oc
Phariseer oc Scrijffskloge knurrede oc sagde:
Denne anammer Syndere/ oc æder met dem. Her
saaregiffuis off tu slags Folk/ oc deris atskillige Joret. Det ene er
Tolderne oc de obenbare Syndere/ som gaffue sig til Christum/ at
de vilde høre hannem/ paa det at de kunde komme vdi hans Saare-
fri/ oc bliffue salige. Thieffter at de haffde hørt / at Christus for-
skod inge Syndere/ men tilbød alle sin Naade/ met saa skel at de vil-
de giøre Penitente oc omuende sig / da fordristede de sig til oc vaare
icke forfærdede at gaa til hannem/ i den store forhaabning oc trøste-
lige Tillid/ at de skulde hos hannem saa hielp oc raad til Salighed.
Det andet slags Folk her næffnis er Phariseerne oc de Scrijfflar-
de/ De behage icke vel denne Christi gierning oc Barmhiertighed
mod fattige Syndere / oc derfaare knurrede/ oc sige: Denne
anammer / Syndere oc æder met dem. Men der ere
mange Sager til dette Phariseernis knur oc mur / aff huilke ieg
vil opregne nogle/ at wi kunde see aff huad Aand de haffue talet/
oc tage off vel vare at wi icke faa den samme Siuge / at ville for-
hindre andre Menniske deris Salighed.

Syndere
gaa til Chri-
stum,

De hellige
forætre Chri-
stum,

Sager huor-
faare Phar-
iseerne knur-
rede,

1.
Had oc Aff-
uend.

DEN første Sag til dette Knur oc Mur / vaar den stemme
Dieffuels Had oc Affuend / som hører Dieffuelen oc hans
Lemmer til. Den vaar saa dybt indgroedt oc rodfest i deris Hier-
ter / saa at de kunde icke lide eller see at vor Hærr Christus oc
Tolderne omgingis tilsammen. For de haffde saa stor en affuend
til Tolderne / at de ingledis kunde fordrage at fromme Folk
omginz

omgængis oc handlede met dem / saa at de formedelst deris omgængelse kunde omuende sig oc forbedris. Dette slags Phariseer finder mand mange paa denne dag / oc mange flere end de som haffue Phariseers naffn.

Den anden Sag til Phariseerns knur oc mur / vaar det vilde delige Hoffmod som vdi dem vaar / aff huilket store Hoffmod de forsmade oc foractede Tolderne som Hunde / saa at de ick vilde saa Mad met dem / ade aff Sad eller dricke aff Pot met dem / eller oc komme vdi det Hus som de vaare vdi.

2.
Loffmod.

Den tredie Sag til Phariseerns knur oc mur / vaar den vrang mening de haffde om sig self / at de vaare retfardige oc hellige. Fordi de actede sig at vere retfardige der aff / at de holde deris Tolderne stic oc Low / oc aff deris Offer oc vduaartis Gudstieniste / huorfaare de oc forsmade andre som det ick hulde / som wi kunde see aff den hoffmodige Phariseers ord der saa sagde: Jeg er ick som andre Syndere / eller som denne Toldere / Jeg faster to gange om Vgen etc. Lige saa actede de desli som ick haffde saadan vduaartis Helligheds stein / at vere bandsatte oc fordømde Mennecke / oc som en forbandet oc værstgellig ting.

3.
Phariseerns falske mening om deris hellighed.

Luc: 18.

Den fjerde Sag til dette knur / vaar deris attraa oc begering / at bestemme oc forhaane Christum: Thi lagde de vind paa / at vilde talle Almuen i den Ero / at Christus vaar lige saadan som de vaare der hand omgicks met.

4.
Phariseerns attraa oc bestemme Christum.

Den femte Sag vaar den Nidtierhed som de haffde for Guds Low / huilken Nidtierhed dog vaar falsk oc tvret. Thi de forsuarede oc smykkede deris knur met Guds bud / som staar i Louen / i den anden Mosi bog / idet tredie oc tiuende cap: huor Gud befaler sit Folk / at de ick skulde giøre Pact / eller haffue nogen omgængelse met dem som bode i Canaans land / for end de komme der ind. De i den samme Bogs fiorten oc tiuende cap: befaler Gud / at Israels folk skulde tage sig vel vare / at de ick giøre noget forbund met Canaans lands Indbyggere / paa det at de ick bliffue dem self til Forargelse oc Fald / det er / at de ick aff deris onde vane oc omgængelse skulde bliffue til Affguds dyrkere / oc til wgudelige Mennecke / som skulde foracte Guds low. Thi ic lidet stycke Surden syrer en hel Dey. som S: Pouel siger. De det gaar som det almindelige Vers liuder:

5.
Nidtierhed for Guds Low.

Exod: 23.

Exod: 34.

1. Corin: 5.

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Det er /

Zt slemte / forderffuet oc skabbede Saar

Sorderffuer met sig en gantse hel Hiord.

De li

Den tredie Søndag effter

Skade aff
onde Sel-
skaff.

Syrach 13.

Ibidem.

Oienfigelse.

Suar.
1.

Christus
kand icke
forargis.

Exod: 23.

2.

Toldene
ville icke for-
arge Chris-
tum.

De lige som aff en raaden oc forderffuet Vindrue/ kunde man-
ge andre Vindrue forderffuis oc raadne/ saa mange som røre ved
hende: Lige saa forderffuis mangt ic frome Menniske aff onde Sel-
skaff/ oc bliffuer ont met dem/ saa som oc saa Medea beklager sig/
der hun siger: *Malarum foeminarum ingressus me malam reddidit*, det
er/ Den omgengelse ieg haffuer hafft met onde Quinder/ den haff-
uer giort mig ond. Hid horer det der Syrach siger: Huo som
rører ved Beg/ hand smitter sig/ De huo som om-
gaes met ic hoffmodigt Menniske/ hand lærer hoff-
mod. De fremdelis siger hand: Huert Diur holder sig til
sin lige/ saa holder oc huert Menniske sig til sin lige.
Disse oc mange andre flere saadanne Bidnesbyrd aff den hellige
Scrifft/ haffue Phariseerne vden tuil samlet i hob/ at de der met
kunde bestemme Christum.

Men huad skulle wi suare til disse Sprock aff Scrifften? De
giffue io mesten delen alle tilkiende/ for huad Sag skyld det er
forbødet/ at mand icke skal haffue omgengelse met Syndere oc on-
de Selkaff: De at ieg skal sige det met saa ord/ Disse fornessnde
Sprock oc Bidnesbyrd aff Scrifften forbiude/ at de strøbelige som
kunde forargis oc bliffue verre aff onde Selkaff/ de skulle ingen
omgengelse haffue met dem som icke ville omuende sig/ men heller
aff all deris gantske effne oc formue legge vind paa/ at giøre andre
til Skalkke met sig/ oc locke dem til Wnd oc Skalkhed. Her sua-
ris saa til: Det forste slags Sprock som forbiude at de strøbelige
icke skulle omgaas met de onde/ paa det de icke skulle forargis/ det
kand ingelunde bequemme vor HErr Christu: For hand vaar icke
saa strøbelig/ at hand kunde forargis oc bliffue verre der aff/ at
hand omgicks met Syndere/ Derfor horer Guds forbud i Louen
icke til hannem. Thi Louen (aff huilcken de andre Sprock i Scriff-
ten haffue deris oprindelse) siger klarlige: Du skalt icke giøre
Pact met dem etc. Paa det at de skulle icke forføre dig/ saa
at du synder imod mig/ Thi der som du tien deris
Guder/ da bliffuer det dig visselige til Forargelse. Det
andet slags Sprock/ som giffuer tilkiende at de ugudelige oc onde
legge vind paa/ at bedrage oc forføre andre met sig/ det bequimmer
icke Phariseerne/ met huilcke Christus her haffuer sin omgengelse.
Thi de gaffue sig icke til Christum i den mening/ at de vilde giøre
hannem

hannem belactig met sig / vdi deris Skalkhed oc Wdyd : Men de ginge til hannem / at de vilde hore hannem / paa det at de formedelst Ordet som de horde aff hannem / kunde bekomme en stadig Tro / ved huilcken de kunde bliffue salige. . Derfaare / effterdi at Christus rordis oc beuegedis aff Barmhertighed / oc omgicks met disse Tolderne oc Syndere / paa det at hand kunde fore dem til sin Saaresti / aff huilcken de vaare fravilte oc fore vild : De Tolderne som haaffde en Hiertens tørst oc attraa til deris Salighed / stundede effter oc begerede at forlössis aff deris Synnds byrde / huilcken de foruöme at vere suar oc tung / da giore Phariseerne iwret i det at de knurre oc murre imod Christum. For den Sag skyld legger nu Christus vind paa at vnderuise Phariseerne / oc komme dem i den rette mening / met disse tuende Tegneller som hand her saaregissuer : Den ene om hundrede Saar / Den anden om ti Pennunge / huilcke wi her effter ville omtale.

Derfaare
Tolderne vil
de hore Christi
nam.

Nu falder her it Spørsmaal ind / aff det som nu saget er oc suaret til Phariseernes bespaattelse. Fordi effter at der er suaret / at de vidnesbyrd aff den hellige Skrifte som forbinde at haaffue omgengelse met onde Selstæff / de hore aleniste til de skrobelige / da maatte nogen sporie : Effterdi at wi alle ere skrobelige Meniske / huad wi da skulle giore / om wi stedse oc idelige skulle flyde om de oc ingen omgengelse haaffue met dem ? Der til suarer ieg saaledis : Mand skal baade flyde dem / oc ick flyde dem. De skrobelige som vride oc fornemme deris skrobelighed / oc haaffue lært oc formerekt aff deris egen forfaring / at de ere tilbøyelige oc snare til at falde oc lade sig forfore / de skulle flyde onde / oc ingen omgengelse haaffue met dem som de befryete sig for / at de skulle bliffue aff dem besmittede oc besengde. Fordi (som Justinus Martyr siger) Meniskens hierte bliffuer skabbet oc spedalsket formedelst onde Solckis omgengelse / oc opfyldis met mange onde Vædsker.

Spørsmaal om
mand skal
ingen omgen
gelse skal
haaffue met de
onde.

Suar.

Justinus mar
tyrs Sprock
om onde sel
stæff.

Saa er derfaare alle Husbonders / Vffrigheds / oc Guds ords Zieneris embede / at de aff all Mact affuerie oc see vel til / at de ick lide saadanne vnder deris Regimente som met deris onde omgengelse forarge de enfaaldige. En Husbonde skal ick lide nogen Suend i sit Hus eller Gaard / som gissuer hans Born forargelse. Verdslig Vffrighed skal met Suerdet straffe oc fordriuffue alle Guds bespaattere. Guds ords Zienerer skulle straffe dem som ilde leffue oc sticke sig iwtibørlige / først met Trusel oc Louens predicken / De der som de intet der met vdrætte / da skulle de sette saadanne fortrædelige

Den tredie Søndag

II. Theff: 3.

Syndere i Vand/oc vddriffue dem aff den christne Menighed/paa det at de Gudfrættige oc Enfaaldige kunde vide at tage sig vare for deris Selskaff. At mand skal fly oc fly saadanne Folk / lærer oss S: Pouels ord/ til de Thessalonicker / i den anden Epistels tredie Cap: Vi blinde eder oc saa fiere Brødre / i vor Hærris Jesu Christi naffn/ at i holde eder fra huer Broder som vandrer wtskidelige / oc icke effter den Skick oc Lærdom som i anammede aff oss. Det er nu sagt om de skrobelige/ som for alle ting skulle tage sig vel vare / at de icke giffue sig i handel oc omgengelse met onde oc wgdelige Selskaff.

Predickes
re skulle hof
de sig til de
onde / lige
som en Læge
til it siugt
Menneske.

Men huad dem vedkommer/ som ere vel vnderuiste oc lærde/ oc ere i noget obenbare oc almindeligt Kald oc Embede / huilket der vdfressuer at føre de vildfarendis Saar til Christum/ De maa vel/ oc skulle paa deris Embedis vegne/stundem haffue omgengelse met de onde oc wgdelige/ lige som en Læge omgaas met it siugt Menneske / icke at hand vil bliffue siugt oc besengt aff hannem / men at hand met sin Kaansst oc Lægedom / røtt oc varettegt/vil hielpe hannem til sin Helbrede. I saa maade er det icke aleniste louligt / men oc saa storlige nødterffigt/oc Guds ords tieneris Kald vdfressuer/ saa fremt som de ellers ville findis tro / at de skulle obenbare de wgdeligis Skalkhed oc Ondskaff/oc lage deris Synder oc Breck/ saa meget som dem mueligt er: Men der som Siugen er wlsægelig/ da skulle de giøre som Lægerne giøre/oc intet ydermere beuare sig met det der de icke kunde lage oc helbrede / Men befale Gud all Sagen met stor Hiertesorg oc Bedrøffuelse.

Om den Anden.

Hvilket Menneske er iblant eder / som haffuer hundrede Saar etc. Met denne Lignelse lærer Christus oss tu ting: Det ene / Huorfaare hand er kommen til Verden: Det andet (som følger aff det første) Huorfaare hand omgaas met Syndere / huor aff der følger beuifning/at Phariseerne giøre wret / i det at de knurre imod Christum. Huorfaare Christus kom til Verden / lærer hand met den Hiurdis lignelse: Thi lige som en Hiurde gaar i Drecken / oc leder effter sit Saar som hand haffuer mist: Lige saa kom Christus til Verden/ paa det at hand vilde oplede Menneskene / som formedelse Synden vaare foruulste vdi Drecken. Dernast/effterdi at Christi embede

Huorfaas
re Christus
kom til Ver
den.

embede er at oplede Syndere / at de kunde kaldis tilbage igien paa Saligheds vey / huilcket ingelunde kunde ste / vden hand hadde omgengelse met dem : Da følger der aff / at Phariseerne gjorde vret / i det at de knurrede imod Christum / som vilde forstrecke hannem aff sit Embede oc Befalning / paa det at de skrobelige ick skulde helbredis. Der saare siger Christus met rette en anden sted : Jeg er ick kommen at kalde de retfærdige / men Syndere til Penitence. Dette er Summen paa den Vignelse om de hundrede Saar : Det samme saaregiffuer oc saa den Vignelse om den Quinde / som leder effter sin Penning der hun hassuer taffet. Nu ville vi ansee den Vignelse om Saarene stycke fra stycke / paa det at hun kand bliffue off disse behageligere / naar vi see vor kiære Herrens oc Hiordis Christi store omhyggelighed for oss.

Matth: 9.

Denne første Vignelsis forklarings.

Det Menniske som hassuer de hundrede Saar / er Christus Jesus vor rette ypperste Hiurde / huilcken der lod sit Liff for sine Saar / som hand self siger hos Johannem / i det tiende Capittel.

1.
Jesus Christus er Hiurden.
Iohann: 10.

Ved det ene Saar som vaar foruult fra Hiorden / forstaas alle de Menniske / som sole oc fornemme at de gaa vild / det er / de som kiende deris Synd / bekiende sig arme Syndere at vere / oc begere at tagis til Naade / som disse Toldere oc obenbare Syndere gjorde. De fornemme deris Synd / bekiende sig at vere Syndere / de horde det gode Rygte om den rette Hiurde Jesu Christo / oc der saare begere de at hand vil tage dem til Naade / effterdi de hassue hørt hannem sige : Kommer hid til mig alle i som arbejde oc ere besvarede / Jeg vil vederquege eder. De saaledis see vi vdi denne Text it smuct Exempel oc forklaring / huad det fortæffte Saar er / paa disse Toldere huilcke der hore Christum / komme til hannem / oc bekiende deris vildfarelse.

2.
Det første Saar er alle angersomme Syndere.

Matth: 11.

Ved de nitten oc firefindstine Saar / forstaas alle de Menniske i Verden / huilcke som henge i Synden oc Fordommelse / oc ere nedsiunkne der vdi til begge Dørn / Vilde dog ick acte eller bekiende det / men meene sig at vere retfærdige oc hellige / huor saare de ick heller ville hore Christum : Fordi de hassue denne mening / at de ere langt retfærdigere oc helligere / end at de hassue den retfærdige Christum oc hans hielp behoff : De meene sig at vere langt sundere oc karstere / end at de skulde hassue denne Læge vor Herre Christo oc hans Raans behoff. At saadanne Syndere forstaas ved de nitten

3.
De nitten oc firefindstine Saar er alle wangersomme Syndere.

Den tredie Søndag

oe firefindotine Saar/beuifer Terten klarlige: Thi disse Saar lignis
ved Phariſeerne oe de Scrifflarde/ det er / alle Hyeclere/ Blisnere
oe Dyenſtalcke/ ſom mene ſig at vere alt retſardige oe hellige.

Som ned
teffinghy
der at acte
om det for
mire Saar.

Ma haſſue wi nu hort huem Hiurden er/ Huo det foruilde Saar
er / oe huo de nitten oe firefindotine Saar ere/ ſom icke ere foruil-
te. Nu ville wi ſee oe beſinde / Forſt naar Saaret begynte at gaa ^{1.}
vild. Dernaſt/ naar oe huorledis Hiurden kom at lede eſſter det ^{2.}
foruilde Saar. Fremdelis/ huorledis hand leder der eſſter/ De huor ^{3.}
ledis hand bar det til Hiorden oe Saareſtuen igien / naar hand det
haſſuer fundet. Siden/ huorledis hand foder oe lager det/ eſſter at ^{4.}
det er hiembaaret. For det ſiſte/ huad der ſiden ſteede eſſter at hand ^{5.}
haſſde fundet ſit Saar.

I.
Naar
Saaret be-
gynte at gaa
vild.

Naar begynte da Saaret at løbe vild? Forſt den tid det bleff ^{1.}
forført aff Bliffuen hen vd i Skouen oe Drcken/ Det er/ den tid der
Sathan bedrog vore forſte Forældre Adam oe Eva / oe forførdte
dem fra Gud. Dernaſt gaar Saaret vild/ ſaa tit ſom Menniften ^{2.}
(eſſter de ere kaldede tilbage fra deris onde vey) forføris paa ny i
gien/ oe foruildis fra Hiorden / formedeſt Dieffuelens ſuig oe be-
dregers. Ege ſaa lignis wi paa denne dag ved it foruult Saar/ ſaa
tit ſom wi affuige aff den rette Saligheds vey/ enten vdi Lardom/
eller vdi Leffnet oe omgengelfe.

II.
Naar
Hiurden
kom at lede.

Huorledis oe naar er denne trofaſte oe gode Hiurde kommen
at lede eſſter Saaret? Forſt kom hand i Landen / oe det formedeſt ^{1.}
de hellige Propheter / Patriarcher/ ſaa tit ſom hand opuaecte dem/
at de ſkulde viſe Menniften Saligheds vey. Saaledis kom hand
den tid hand vdfende Moſen/ diſligefte der hand vdfende Heliam/
Item/ der hand ſende Helifaum/ Eſaiam oe mange andre flere. Der ^{2.}
eſſter er hand kommen i Riødet/ den tid hand anammede mennifke-
lig Nature/ oe dede paa Kaarſſet for vor ſkyld.

III.
Huorle-
dis hand le-
der oe bar
Saaret hiem.

Huorledis leder hand eſſter Saaret? De huorledis bar hand
det hiem til Etien/ naar hand haſſuer det fundet? Hand leder eſſter ^{1.}
det foruilde Saar formedeſt Euangelij predicken/ i det hand biuder
at predicke Euangelium for alle Mennifte i Verden. Hand bar det ^{2.}
hiem til Hiorden/ naar hand forſamler dem ſom tro/ ind i ſin chriſt-
ne Kircke oe Menighed: Thi hand er vdgaan i Skouen oe Dr-
cken/ oe haſſuer leet eſſter Saaret/ oe der hand fant det / lagde hand
det paa ſine Skuldrer/ det er / hand forde dem ind i den Chriſtue
Kircke/ ſaa mange ſom tro paa hannem / oe det for ſin Døds oe
Pinis

Vin fortieniste/ huilcken hand leed for vor skyld paa Kaarsset/
som hand bar paa sine Skuldrer.

Huorledis lager hand Saaret oc foder det/ effter at det er hiem/
baaret? Hand lager alle Saarenis Saar met sit Blod / i det at
hand affloser alle dem som tro/ aff Synd oc Skyld/ oc giffuer dem
sin Retfærdighed. Hand foder Saarene/ i det at hand begaffuer
dem met Euangelij lardom oc predicken/ Oc i det at hand trøster oc
vederueger dem met sin Nåd. De Velgierninger som den Hjurde
Christus beuifer sine Saar/ ere saare store oc mechtige velgierninger.

Huad skeer der effter at Saaret er fundet? Hand kalder sine
Venner oc Naboeer tilsammen/ oc siger til dem: Glæ-
der eder met mig / Thi ieg haffuer fundet mit Saar
som vaar tafft. Huad dette er for en Glæde/ forklarar vor Her-
re Christus self/ i det hand siger: Jeg siger eder/ saa skal der
oc vere Glæde i Himmelen offuer en Syndere som
gior Penitente/ mere end offuer ni oc halffemtesinds-
tiue retfærdige/ som ick haffue Penitente behoff. Ri-
re see her/ huad der skeer naar en Syndere gior Penitente. De helli-
ge Engle self vdi Himmerigs rige glæde sig der ved met vor Hjurde
Christo. Denne Englenis Glæde skeer for tre Sager skyld. Forst
fordi at Mennisten ere skaffte til at loffue oc prise Gud met dem/
huilcket ick kand skee aff dem som ick giore Penitente: Thi de for-
hindre all Guds loff oc ære/ saa meget som i deris maect er. For det
andet glæde de sig naar Mennisten gior Penitente/ fordi at de see at
Guds Rige forøgis oc formeris / i det at der daglige dags komme
io flere oc flere Borgere oc Induaanere der til. For det tredie glæde
de sig ved at de see Satans rige der ved at formindstis oc ødeleggis/
naar Mennisten giore Penitente oc omuende sig / huilcket er dem
saa saare kiert / at intet kand vere dem kiere.

Men huilcke ere de nitten oc firefindstiuue retfærdige/ som ick haff-
ue Penitente behoff? Er der da noget Menniste til / som ick
haffuer syndet? Sandelige der er ingen til som er foruden Synd:
For de ere alle affuigte oc bleffne vduelige oc vmyttige. Men wi
skulle acte at der ere try slags Syndere til: Nogle Syndere mene
sig at vere retfærdige oc hellige / oc derfaare sigis de at ick haffue
Penitente behoff / huilcket mand skal ick anderledis forstaa / end
om deris eget tynke oc mening som de haffue om sig self: Thi der som

g iij

mand

IIII.
Huorledis
dis hand ledes
ger oc foder
Saaret.

V!
Huad
hand gior
naar hand
haffuer fundet
dit Saar.

Sager til
Englenis
glæde.

1.
For Mennis-
tenes skaffte
til Guds ære

2.
For Guds
rige formes
tis.

3.
For Satans
rige for-
mindstis.

De nitten
oc firefindstiuue
retfærdige.

Psal: 14.

Try slags
Syndere.

1.
Sydlige.

Den tredie Søndag

2.
Sotredellis
ge Syndere.

3.
Angesom
me Syndere.

mand anseer Sagen rettelige/ da er der ingen til som icke haffuer Penitenke behoff. Dernæst ere der andre Syndere/ som vide oc for-
neemme sig at haffue syndet/ oc fare dog stedse frem vdi Synden/ oc
støtte inter om at Guds Lov klager offuer deris Synd. For det
tredie ere der oesaa nogle Syndere som kiende deris Synd/ oc hade
hende/ lade hende vere sig slem oc leed/ oc giøre derfaare en aluerlig
Penitenke oc fly til Christum. Det første oc andet slags Syndere
forstaar Christus her ved de nitten oc fire sindstiuue retfardige: Det
tredie slags forstaas ved det foruilde Saar. Ved de nitten oc fire
sindstiuue/ som icke acte sig at haffue Penitenke behoff/ forstaas
Phariscerne oc de Scrifftkloge: Men ved det ene vildfarendis Saar
forstaas disse Toldere oc obenbare Syndere.

Lardom
her aff.

Matth: 20.
E 22.

Gen: 8.

Gen: 13.

Gen: 19.

Hvad haffue wi her aff at lære? Her aff lære wi/ at der ere saa-
re mange som bliffue fortaffte/ oc der ere saa som bliffue salige/ saa
at der neppelige bliffuer en salig iblant hundrede. Her aff kommer
det at Christus klager oc siger: Mange ere kaldede/ men saa
ere vdualde/ det er/ retsindige/ som ere Christo oc hans Euan-
gelio lydige/ naar de bliffue kaldede. Dette kunde wi oesaa smuct
see vdi Exempel/ For Syndfloden fulde den største part aff Verden
Gains ondskaff oc skælfhed saa saare fast effter/ saa at der icke bleff-
ue funden vden ote retfardige Menniske/ huilcke der bleffue beuarede
vdi Noa Arck. Der effter vdi mange samfelde Aar/ vaar Mel-
chisedech oc Abraham alene de to som vaare Gudfryetige oc from-
me i Verden. Derforuden vdi de store Steder Sodoma/ Goinor-
rha oc andre flere/ vndgick den fromme Loth alene met sine Døttre/
aff den Plage som de Steder offuergick/ De andre bleffue allesam-
men for deris Synder ødelagde met Suogel oc Ild. Lige saa gaar
det endnu til paa dene dag/ Den største part i Verden foracter Eu-
angelium/ men den mindste part anammer det. Derfaare skulle
wi vere paaminte aff denne fare oc plage som dem er offuergaaen/
oc giøre en sand aluerlig Penitenke/ paa det at wi icke met den stør-
ste part aff denne wtacknemmelige Verden skulle forfaris. Herren
vor Gud er mild oc barmhiertig/ oc vil gierne tage oss til Naade:
De hellige Engle foruente daglige aff oss en sand Penitenke: Det
gielder om vor egen Salighed/ huilcken Christus loffuer oc tilbiur
der alle dem som giøre Penitenke. Den samme vor Her-
re Christo/ met Faderen oc den hellig Aand/
stee Loff oc Pris euindelige/

AMEN.

Den

effter hellig Trefaaldighed.

XL.

Den fierde Søndag effter

hellig Trefaaldighed/Euangelium Lucæ

i det VI. Capit:

Jesus sagde til sine

Matth: 5.

Disciple: Verer barmhiertige/lige som
eders Fader oc er barmhiertig. Dømer
icke/saa skulle i oc icke dømmis. For-
dømmer icke/saa skulle i icke sordøm-
mis. Forlader/saa skal eder forladis.

Giffuer/saa skal eder giffuis. En fuld/snuget/skud-
det oc offuerflødig maade/skal mand giffue i eders
skod. Thi lige met den Naade som i maale met/skal
mand maale eder igien. Oc hand sagde dem en Vig-
nelse: Rand oc en Blind vise en Blind veyen: Sal-

g iiii

de de

Den fjerde Søndag

de de ick baade sammen i Græssuen? Discipelen er ick offuer sin Mestere/ Naar Discipelen er som hans Mestere/ da er hand fuldkommen. Huad seer du en Skæff i din Broders øye/ oc Biecken vdi dit eget øye bliffuer du ick var? Eller huorledis kânt du sige til din Broder: Holt stille Broder/ ieg vil drage Skæffuen aff dit Øye/ oc du seer ick self Biecken i dit eget Øye? Du øyenskalck/ drag først Biecken aff dit øye / oc see saa til/ at du drager Skæffuen aff din Broders øye.

Forflaring paa dette Euangelium.

Vdi Pe-
nitente
re try sy-
cker.

Denne Christi Predicken horer til den tredie part vdi Penitente: Thi i vide at der ere try syncker vdi Penitente/ som er: Først/ Anger oc Fortrydelse. Der næst/ en stadig Tro. Oc for det tredie/ en ny Lydighed. Anger oc Ruelse betiender Synden/ fortryder oc hader hende/ oc aff gantste Hierte flyer hende. Troen flyer hen til Christum/ som frier oc forløser oss aff Synden / oc gjør dem retfærdige som tro. Den ny Lydighed staar i fire syncker/ som ere: 1. Gudelighed 1. mod Gud. 2. At huert Menniske i besynderlighed leffuer it helligt oc 2. christeligt leffnet for sig self. 3. At huer elsker sin Næste/ oc haffuer en 3. ret Kierlighed til hannem. 4. Oc at huer er slitig i det Kald som Gud 4. haffuer kaldet hannem til. Effterdi at disse syncker høre til it nyt Leffnet/ saaregiffuer Christus i dette Euangelio en Formaning til Kierlighed mod vor Næste / huilcken hand her bescriffuer met sine parter huad der horer til. Oc fordi at Barmhiertighed til vor Næste er saa gaat som den første Fruct aff den ny Lydighed/ raader Christus oc formaner til Barmhiertighed / ved huilcken hand forstaar alt det som wi ere huer andre indbyrdis plictige her i Verden. Thi naar som nogen haffuer betalet en anden sin Gield som hand vaar hannem skyldig/ da er hand hannem der effter ick mere plictig / andet end detteene/ som er/ at hand skal elske hannem / oc haffue hannem tier. Denne Gield som er Kierlighed/ kunde wi aldrig saa betale vor Næste her i Verden / at wi io ere hannem den mere plictig. Derfaare siger S: Pouel/ i sin Epistel til de Rómere / i det tretten- de Cap: Verer ingen noget skyldige/ vden dette at i skul- le elske huer andre. Men paa det at wi diss klarligere kunde forstaa dette Euangelium/ da vil ieg tale om tu ting. Det

Gire ting
here til ny
Lydighed.

ROM: 13.

Det Første.

Huilske de Barmhiertigheds oc Kierligheds gierninger ere/
som off her befallis.

Det Andet.

Huad Aarsage Christus haffuer der til / at hand saa her raas/
der off til / at beuise vor Næste Barmhiertigheds oc Kierligheds
gierninger.

Om det Første.

I Erer barmhiertige / som eders himmelske
Fader er barmhiertig. Dømer ick / saa skul-
le i ick dømis. Fordømer ick / saa skulle i ick
fordomis. Forlader / saa skal eder forladis. Giffuer /
saa skal eder giffuis. I det at Guds Son formaner sine Dis-
ciple til Barmhiertighed / giffuer hand tilkiende / haade huad hier-
telag wi skulle haffue til huer andre indbyrdis / oc at den ene haffuer
stedse den andens hielp oc trost behoff / i denne Verden / for megen
Strobeligheds skyld som off her tilfalder. Der som de der ville hede
oc kaldis Christne / vilde paa denne dag anamme dette Bud / da
skulde der vere mindre kiff oc gienuordighed i Verden end der
er. Wi ville vel alle kaldis Christi Discipler: Men ingen vil giøre
det hand befaler off. En Tienere er sin Husbonde lydig oc giør huad
hand befaler / En tiemiste Pige vaacter stitelige paa sin Hustru. Ja
der er ingen til i Verden / som ick mere er sin Øffrigheid horig oc ly-
dig / end største parten aff dem som ville hede oc kaldis Christne / ere
Christo deris Gud oc Saliggjorere lydige / huilsken der hengde for
deris skyld paa Raarset / oc fortiente off Himmerige. Men huad
Aarsage er der til? Fordi de ere Christne til naffn oc ick til gaffn.
De haffue vel Christum oc hans Euangelium paa Tungen / men
det kommer ick i deris Hierte / at de ville giøre der effter. Thi huo
som er en retsindig Christen / hand seer oc begerer intet heller end det
te / at hand kand atlyde sin Hætte Christo / aff huilsken hand haff-
uer naffn oc Saligheds gaffn. Huorfaare ieg formaner eder / at i
afflegge all kiodelig tryghed / oc ere eders HÆTTE oc Salig-
gjorere Christo horige oc lydige / oc mercke grandgibelige aff dette
Euangelio / huad Kierligheds beuising hand vdtressuer aff off /
at wi skulle beuise vor Næste. Hand vdtressuer Kierlighed aff
huer mand i almindelighed / som hand siger til sine Disciple:
Elster huer andre indbyrdis / lige som ieg elste eder:

Den ene
Christen skal
vere barm-
hiertig mod
den anden.

Christne til
naffn.

Christne til
gaffn.

Iohann: 13.

Der

Den fjerde Søndag

Tegne hoor
paa en Chri-
sten fiendis.

Der paa skal mand kiende at i ere mine Disciple/ om
i elste huer andre indbyrdis. Her vdkressuer hand icke heller
andet/ i det hand siger: Verer barmhiertige. Thi huo som elster
sin Næste hand er barmhiertig/ De huo som er barmhiertig hand el-
ster sin Næste: Saaledis viser Brønde off Vandet/ oc Vandet viser
off Brønde. De bruger Christus her dette ord Barmhiertig for
den skyld/ at hand der met vil vise off en ret Kierligheds art oc nature.

Barm-
hertigheds
staar i fire
stycker.

I.
At tencke
gaar om
alle.

I. Cor: 3.

Denne Barmhiertighed som kommer oc vdsly-
der aff Kierlighed/ huilken Christus i dette Euangelio befa-
ler sine Disciple/ him staar vdi fire stycker/ aff huilcke det første
staar vdi Hiertet/ som er en ret fromhed oc beleffuenhed/ huor aff wi
beuegis til at haffue en ret god Menning oc Dom om vor Næste/ oc
altid tencke om hannem det som ærligt oc gaar er/ oc forsee off alt
gaar til hannem. Denne hiertens Fromhed sætter Christus her/ i
det at hand forstiuder en Last som er der tuert imod/ saa sigendis:
Domer icke. Derfaare siger S. Pouel i sin første Epistel til Co-
rintherne/ i det trettende Cap: Kierlighed tencker intet ont/
hun haffuer icke mistæncke til nogen. De det er meningen paa den
første Part aff dene Barmhiertighed som Christus off her befaler.

Huad dis-
se ord icke
forbiude.

Math: 18.

Derfaare skal icke nogen tencke at vor HERR Christus vil
met disse ord (**Domer icke**) afflegge oc forbiude at dome oc giøre
forskæl imellem ont oc gaar/ imellem Dyd oc Last vdi Mennisten:
Eller oc at her met skulde forbiudis den Dom som Husbønder/ Læ-
remestere/ verdslig Offrigthed oc Guds ords Dienere tilhør: Icke hel-
ler den broderlige paamindelse oc vnderuising/ som den ene er den
anden vlietig/ at den ene Christen vnderuiser oc straffer den anden/
effter Christi befaling/ naar hand seer hannem fare vild/ oc der
met kalder hannem tilbage igien paa den rette Vey. Men her for-
biudis ickon aleniste den tilbøylighed oc vilie som er i Hiertet/ at
Mennister haffuer lyst til/ oc vnderstaar sig at haffue en ond mening
oc tancke om andre/ oc dome ilde om dem/ imod Kierligheds regel.

Thi saa meget som den Dom vedkommer/ at mand maa
dome oc giøre forskæl imellem ont oc gaar/ imellem Dyd oc Last/
der om haffue wi Guds Lov til en fast oc stadig Regel: Thi
huad som Guds Lov siger at vere enten ærligt eller wærligt/
det skulde wi oc lige saa mene oc dome. Huad vaare det for en Fø-
lelseshed oc Wforstandighed/ at icke giøre forskæl imellem det onde
oc gode

effter hellig Trefaaldighed.

XLII.

oe gode? Derfaare bør off at giøre skilsmisse imellem ^{Neronis} Neronis
 tiranni oc ^{* Fabricij} * Fabricij fromhed oc mildhed / och saa frem at vdi an-
 dre ting. Husbønder oc Husfædre vdi Hus regimente haffue
 Guds befaling at optucte deris Børn vdi Tuet oc Formaning
 til ^{HERREN} HERREN. Item / Salomon biuder at Forældre skulle reff-
 se deris Børn. De den Prest i det gamle Testamente som hed Heli/
 hand bleff plaget aff ^{HERREN} HERREN / for hand vilde icke straffe sine Søn-
 ner Ophni oc Phinees / som en Fader burde at giøre / der hand
 saa oc viste at de bare sig icke ret at / men sticte sig wttilbørlige/
 baade met Offer oc Guds tieniste (Ehi de staale det beste aff Offer
 ret / oc brugte til deris fordel) Disligeste oesaa vdi deris leffnet (Ehi
 de besmitte sig met losactighed oc wtuct) Her aff er det klart / at disse
 Christi ord (^{Dømer icke} Dømer icke) de forbiude ingelunde Husbønders oc
 Forældris embede / huilket de icke kunde vdrætte vden Dom / at de
 skelne oc giøre skilsmisse imellem dem som sticte sig vel / oc dem der off-
 ue sig i vdyd oc skælkhed. Huad kunde Skolemestere oc andre Læ-
 remestere vdi deris Embede vdrætte vden Dom? Ehi somme Disci-
 ple oc Læredrenge maa mand nøde oc tuinge met hug oc slag til
 Lærdom / oc at giøre det dem bør. Men sommelade sig lære met ord
 oc paamindelse / Dem skal mand prise oc rose / for deris flitighed /
 De andre wflitige skal mand straffe for deris lathed oc forsømmelig-
 hed. Der som en Skolemester eller Læremester icke skulde her haff-
 ue nogen Dom / at skelne imellem de ene oc de andre / hior vilde det
 da gaa til? Det samme skal mand oc acte om ^{Øffrigheds} Øffrigheds
 le straffe de onde / oc bester i de gode / huilket ingelunde kunde skee/
 der som de icke skulde dømme: De naar Gud stadfæster ^{Øffrigheds} Øffrigheds
 kald i den hellige Scrift / da samtycker hand oesaa oc vil at de skul-
 le dømme oc straffe / effterdi at vden Dom er ^{Øffrigheds} Øffrigheds kald ickon
 en forfengelig Titel oc Rætt. Guds ords tieneris Embede er / at
 ananme somme i den christne Menighed / oc somme skulle de vde-
 lycke oc bandsætte / Tilstedis dem icke da maect at dømme? Somme
 skulle de trøste oc husuale / oc somme skulle de straffe / Det vdræff-
 uer i sandhed stor Forstand oc Dom. Huad broderlig Paamin-
 delse vedkommer / der om haffue wi Christi obenbare befaling hos
 Mattheum i det attende Cap: Der som din Broder synder /
 oc det er dig vitterligt / da gack hen oc straffe hannem
 imellem dig oc hannem ene. Befalis icke her huer Chri-
 sten at dømme? Der kand ingen andet sige / end det io er saa i Sand-
 hed. Derfaare i det Christus siger: Dømer icke / da afflegger
 hand

^{Nero} Nero
^{en} en
^{Rom} Rom
^{godelig} godelig
^{rau/hand} rau/hand
^{halsbugge} halsbugge
^{s: poud} s: poud
^{kaarsse} kaarsse
^{s: poud} s: poud

^{* Fabricij} * Fabricij
^{vaar} vaar
^{en} en
^{Borgere} Borgere
^{Rom} Rom
^{saare} saare
^{rom/oc mild} rom/oc mild
^{haffue} haffue
^{godvillig} godvillig
^{mod alle} mod alle

^{Forældris} Forældris
^{dom} dom

^{Læremestere} Læremestere
^{vis dom} vis dom

^{Øffrigheds} Øffrigheds
^{dom} dom

^{Predikeris} Predikeris
^{dom} dom

^{Broderlig} Broderlig
^{paamindelse} paamindelse

^{Math: 18} Math: 18

Den fjerde Søndag

Quad disse
se ord for
biude.

hand iche Offrigheds embede her i Verden iche forringer hand heller den christne Kirckis Disciplin oc Tuct. Men hand forbiuder alene Menniskens vanartighed oc wtsickelighed / som entē efter deris vrang-
ge mening / dome ilde om deris Næste / Eller oc imod Troens oc Kier-
ligheds Regel / tage sig maect oc myndighed til at dome om andre /
huileken Last oc wdtyd de tit oc offte laste vdi andre / oc satte deris e-
gen brost bag Døren. Der som ickon huer vil see til sig selff / da skal
der neppelige findis nogen / som her vdi skal kunde vndskyldes sig.

II.
At tale
gaar om
alle.

DEt andet stycke huor vdi denne Barmhiertighed staar / som
Christus her vdkressuer / at huer skal beuise sin Næste / giffuis til-
kiende met disse ord: **Fordomer iche /** met huileke ord hand vdkressuer / at huer skal tale kiertlige oc vel om sin Næste / oc offuer giffue
den stendige last oc tilbønelighed som findis i oss / at tale ilde om an-
dre / oc fordome dem vden skyld oc brode. Met saa ord at sige: Chri-
stus vil at wi skulle met all vor snack oc tale legge vind paa / at giff-
ue vor Næste it gaar ryete oc naffn / oc søge hans forfremmelse oc
forbedring. Disse Christi ord høre oesaa hen til den fordomelse /
som de Menniske der iche ere sticket i Offrigheds kald eller nogen
Myndighed / fordriste sig til aff ondskaff oc vanart at lade høre
om andre / De høre iche hen til Offrigheds embede / eller til det hel-
lige Predicke embede / huileke der tit oc offte forkynde oc fremsige
Guds dom offuer de onde / efter deris Embede som dem er befalet.
Saaledis fordomde S: Peder Ananiam oc Saphiram / som der
staar vdi Apostlernes gierninger. Saa fordomde S: Pouel Alex-
andrum oc Hymeneum. Lige saa fordomde oc Christus selff Pha-
riseerne oc de Scriffetloge i Jerusalem / der hand sagde: Vee eder
Scriffetloge / Phariseer oc Synskalkke. Saa fordome
wi oc paa denne dag den Antichrist / Passuen aff Rom / i det at wi
forkynde Guds dom offuer hannem. Men her skal huer tage sig vel
vare / at hand iche mere aff vanart oc had / foruden eller imod Guds
ord fordomer sin Næste / end hand gior det met ret Forstand oc
Dom.

Offrighed
oc Predicke
re (skal for-
dome.

Affor: 5.
1. Tim: 1.

Math: 23.

Antichristus
der er den
søn er imod
Christum.
Saa kaldes
Passuen met
rette en An-
tichrist.

III.
At gierne
forlade.

DEt tredie stycke aff denne Barmhiertighed er / at forlade oc til-
giffue den sin forseelse oc brost / som off haaffuer fortørnet. Dette
vdkressuer Christus met dette ord hand siger: **Forlader.** Thi
effterdi at der daglige begiffuer sig megen forseelse oc fortørnelse i
blant off her i Verden / da vaare det aldrig mueligt / at her kunde ve-
re Fred oc Rolighed iblant Mennisken / der som den ene vilde iche
giffue til oc forlade den anden sin forseelse / Ja den christelige En-
dretsig

drectigheds Baand vilde da bliffue slat sonder slit iblant Nenni-
sten. Huor nodtørfftig denne Forladelse er alle gudfrygtige Christe-
ne / er lat at acte aff den Bon som Christus haffuer lært oss at
bede met: Thi der befalis oss saa at bede: Forlad oss vor *Math: 6.*
skyld / som wi forlade vore Skyldener. Disse ord Chri-
stus legger her til / som wi forlade vore Skyldener / ligger
oss storlige maect paa at acte oc besinde / huilcket Christus lærer oss
met den Eignelse / om den Eienere som vaar sin Herre skyldig ti tu-
sinde Pund / som Mattheus bescriffuer vdi sit attende Capittel / *Math: 18.*
Der siger Christus / at Himmerigs rige lignis ved en Konge / som
vilde giøre Regenscaff met sine Euenne etc. Lige som denne Konge *Christne*
forlader den Euend som ydmigede sig for hannem / all sin Gield / *skulle forlas*
aff sin store Mildhed oc Rundhed / foruden hans forskydning el-
ler fortieniste: Lige saa tilgiffuer Gud Fader oc forlader / alle dem
som indfly til Christum / all deris Gield / det er deris Synder / aff
sin blotte Naade oc Barmhiertighed / foruden all vor verdskyld oc
fortieniste. Men lige som Kongen kalder den wtacknemmelige
Euend til Regenscaff igien / som vaar haard oc wimild imod sin
Nectienere / De det som hand tilforn gaff hannem til / der hand yd-
migede sig / det kressuer hand nu igien / der hand er wimild imod sin
Nectienere / oc kaster hannem derfaare i Fængsel oc Plage / til hand
saar betalet: Lige saa vil Gud Fader kressue regenscaff aff oss / om
wi ere wimilde oc wbarmhiertige imod vor Naste / De vil at effterdi
hand haffuer taget oss til Naade / at wi da skulle effterfølge hans
Exempel / met Mildhed oc Fromhed / at beuise vor Naste / at wi oc
saa effter vor Himmelske Faders Exempel / forlade dem som forsee
sig imod oss.

Her falder nu it dybt Spørsmål ind. Der som wi skulle *Spør-*
forlade alle som oss fortørne / da siunis det / at mand ick maa *maal om*
klage paa nogen som giør oss wret. Til dette Spørsmål suarer *mand maa*
ieg saaledis: Mand skal giøre forstel imellem klagemaalet i sig *klage dem*
selff / oc det som onde Nenniste legge til klagemaalet. At mand *som giøre*
klager paa den som giør wffel / det er i sig selff ick wslouligt: Fordi *off wret.*
at S: Pouel vdi sin forste Epistel til de Corinther / i det siette Cap: *1. Cor: 6.*
tilsteder de Christne at haffue Dommere oc Dom. Der nast aff
legger ick Euangelium verdslig Politi oc Regiment. Her foruden
stickede Gud selff Dommere iblant sit Folk / som skulde dome oc
skelne imellem den ene Broder oc den anden / huilcket i Sandhed
ick haffde veret nodtørfftig / der som at mand ick maatte beklage
h sig

135.

Den fierde Søndag

Læs her
om ydeme-
re paa den
xiij. Søn-
dag efter
hellig Tro-
fasthed/ i
den tredje
Aarsdel.

Forskel paa
dem off for-
sene.

Forskel imel-
lem den som
fortæner
Gud / og den
som gjør
Mennesken
skade.

sig for Øffrighed/ naar mand stær ivret. Saa er det derfaare vist/
at Klagemaal i sig self er christne Menneske ick forbødet / naar
mand stær ivret: Men det som mange Menneske legge til Klages-
maal/ som er mange onde Affecter og Begeringer / Bmaadelig-
hed/ Heffigerighed/ Siendstæff / Had / Fortrædelighed / og Haard-
næckenhed / og andre saadanne flere Laster / de ere forbødne / og dem
skal du stær afflegge / om du ellers vilt vere en Christen. Der næst
skal du gøre forskel imellem den som hæffuer gjort dig skade / eller
forholder dig dit for / beder om forladelse / og sticker dig igien det
som hand hæffde faact fra dig met ivret: De imellem den som bliff-
uer varactig i sit forsæt at gøre dig skade / og beholder det som hand
hæffuer faact fra dig met ivret. Den som beder om forladelse og be-
drer sig / den skal du giffue til / og forlade sin Brøde / som Christi
befalning vdkressuer / og Kierlighed raader dig: Men denne som bliff-
uer varactig i sit onde forsæt / og forholder dig dit for / den ma-
at du vel klage for Øffrighed / og ick met dit Klagemaal søge Heffigerig-
hed / men ickon bestermelse formedest Øffrighed. Det tilstedes Chri-
stus / og mange Helgens Exempel stadfæster. Her foruden skal du
gøre skilsmisse imellem den som fortørner dig alene / og den som for-
tørner Gud og forarger den christne Kircke: Om hin som dig ene
hæffuer fortørnet / skal denne Christi befalning forstaaes og ick om
denne / som hæffuer fortørnet Gud og den christne Menighed. For-
di at den Kierlighed vi hæffue til Gud og vor Næste / vdkressuer at
vi skulle borttage og affstyre (saa meget som oss mueligt er) alt det
som forhindrer Guds dyrckelse / og er den christne Kircke til forargel-
se. Met saa ord at sige: En retsindig Tro og Kierlighed skulle vel
nock lære dig / naar Klagemaal er lasteligt / og naar det er louligt.

IIII.
At gjerne
hielp med
raad og
daad.

Om laan og
Borg.

¶ Saa som
naar en
Rigmand
laaner en
Limbmand
eller en Bonde
Peninge / at hand siden vil hæff-
ne hans Ager eller Vore for halff Værd.

Det fierde stycke huor vdi denne Barmhiertighed staar / giffuis
tilkiende met disse ord: Giffuer / saa skal eder giffuis.
Met dette Bud vdkressuis at vi skulle komme vor Næste til hielp/
haade met Raad og Daad / naar hand hæffuer oss behoff. Met
Raad skulle vi komme hannem til hielp / saa tit som vi see og for-
mercke hannem at fare vild og vige fra det som ret er: Met Daad og
gierning skulle vi hielp hannem / stundem mit Almisse / at giffue
rundelige aff vor Effne / stundem met Laan og Borg aff en god vil-
lie / alligenel at du ick kants foruente dig saadan velgierning aff han-
nem igien: Thi at laane og borge den noget / aff huileken mand
venter sig lige saadan tieniste og velgierning en anden tid igien / det
er ingen Almisse / men er en almindelig tieniste / end os saa iblant
Hedning

Hedninge oc obenbare Syndere / som icke endnu ere kaldede ved Euangelium til Christi Kircke oc Menighed. Dette er nu saa sagt om Barmhiertigheds gierninger / som wi aff christelig Kierlighed oc effter Christi befalning / skulle beuise vor Næste / De om de fire stycker

1. huor vdi Barmhiertighed staar / som ere: At tencke oc mene gaat om
2. sin Næste: At tale vel om hannem: At forlade oc giffue hannem til
3. naar hand forseer sig: De at hielpe hannem i sin nød oc trang /
4. baade met Raad oc Daad: Nu ville wi oesaa kaartelige tale noget om den anden Artickel.

Om den Anden.

I Kristus bruger i denne Formaning sem Sam Sager til Barmhiertighed. Narsager / huorsaare wi skulle vere barmhiertige mod vor Næste / oc beuise hannem gaat / huilcke ieg vil nu her effter huer andre opregne.

Den første satts met disse ord: Lige som eders Fader er barmhiertig. Det er: At i diss bedre kunde opuectis til at beuise Barmhiertighed mod eders Næste / da seer til eders himmelske Fader / oc verer eders Næste barmhiertige / for hand er eder barmhiertig: Ehi Foraldrenis gierninger oc omgengelse / skulle vere Børnenis Regel der de skulle leffue effter. Derfaare effterdi at wi see at vor himmelske Fader er oss saa saare barmhiertig / da er det tilbørligt / at wi effterfølge hans Exempel. Vdi dette stycke haffue wi

1. mange omstendige Vilkaar at acte / som ere: Først / at vor himmelske Fader er almechtig / oc haffuer ingen mands hielp behoff / oc alligeuel beuise hand oss vñle Nenniste saa stor Barmhiertighed.
2. Der næst / at wi ere arme alendige fortaffte Syndere. Fremdelis / at denne vor himmelske Fader aff sin blotte Miskundhed oc Barmhiertighed haffuer taget oss til Naade igien. Der hos / at wi aff vor natur vaare Guds vredis Børn / som S: Pouel siger / til de Ephe
3. ser i det andet Capit: Her foruden / at dette er hans vilie / at effter di hand aff sin Naade oc Barmhiertighed haffuer giort oss til sine
4. Børn / da skulle wi effterfølge hans vor Faders Exempel. De for det sidste / at lige som hand haffuer giort oss gaat for intet / vden all vor fortieniste: Lige saa skulle wi oc giøre andre til gode for intet / alligeuel at de icke kunde forsthyde eller fortiene det / De der som wi det icke giøre / da synde wi gruclige. 1. Vi foracte Guds Bud oc befalning. 2. Vi vñslechte aff hans art / oc ty paa en anden ond

h ij

art.

Sam Sager til Barmhiertighed.

I. Guds Barmhiertighed mod oss.

Ser Vilkaar her at acte.

Ephes: 2.

Barmhiertigheds Synds stemhed.

Den fierde Søndag

art. 3. Vi besniette oss met grossue Laster / som ere Dieffuelens
 Børns gierninger. 4. Vi miste Troen. 5. De vor Næstebliffuer lig-
 gendis i sin uselhed for vor Barmhiertigheds skyld / hues alendige-
 hed dog burde at gaa oss til Hierte. Dette skulle alle de grandgibe-
 lige offuerne / som ville vere Christne.

II.
 Det gaffin
 vi haffue
 der aff.

Thad Chri-
 stus meen
 mer disse
 ord.

Løn som
 skyld.

Den anden Sag huorfaare wi skulle vere barmhiertige / er
 det gaffin wi selff haffue der aff. Christus siger: **Dømer icke /**
saa skulle i icke dømis: Fordømer icke / saa skulle i icke
førdømis: Forlader / saa skal eder forladis: Giffuer /
saa skal eder giffuis. Her stadfester Christus met sine Jorier
 teller de Barmhiertigheds gierninger som hand vdkressuer. Gier-
 ningen som hand befaler oss / er denne: **Dømer icke.** Den løn
 oc betaling som hand derfaare loffuer oss / huor met hand stadfe-
 ster den gierning som hand vdkressuer / er denne: **Saa skulle i**
icke dømis. Och saa frem at met de andre Barmhiertigheds
 gierninger. Saa er denne Christi mening: Huo som tencker gaat
 1. oc haffuer en god Mening om andre / hand skal fornemme at andre
 skulle oc saa beuise hannem det samme igien / at de skulle oc haffue en
 god Mening om hannem. Huo som taler vel om andre / hand skal
 2. oc foruente sig det samme om andre igien: Huo som gierne vil giff-
 3. ue til oc forlade / naar nogen fortørner hannem / hand skal oc finde
 det samme igien / om hand forser sig oc fortørner nogen. Huo som
 4. met Raad oc Daad kommer dem til hielp som haffue hannem be-
 hoff / hand skal formedelst min hielp oc tilskyndelse finde hielp oc
 trost aff andre igien / om hand kommer i nød oc trang. Men tuert
 imod: Huo som tencker oc dømer ont om andre / hand skal fornem-
 me det samme igien: Huo som taler ilde om andre / hand skal høre
 ont om sig selff: Huo som vil heffne sig selff naar hand bliffuer for-
 tørnet / hand skal fornemme heffin / oc maa lide wret: Huo som icke
 vil hielpe sin Næste vdi sin trang / met Raad oc Daad / hand skal
 oc saa / naar hand kommer i Nød oc Trang / lede effter hielp hos
 andre / oc skal den icke finde.

III.
 Skade oc
 fare aff W-
 barmhierte-
 tighed.

Den tredie Sag huorfaare wi skulle beuise vor Næste Barm-
 hiertighed / indeholdis i disse ord: **Kand en Blind vise den**
anden Veyen? Falde de icke baade to i Græffuen?
Som hand vilde saa sige: Vige som det gaar til / naar it blint Men-
niste skal lede it andet / lige saa gaar det oc til / naar den lærer ilde oc
lessuer ilde / som enten met sin Lærdom eller met sit Læffnet skal gaa
 for an-

effter hellig Trefaaldighed.

XLV.

for andre oc lede dem: Men naar en Blind skal lede en anden / da falde de baade i Graffuen: Derfaare er den som enten leffuer ilde eller lærer ilde / baade andre oc sig selff Narsage til it stort fald. Paa det da at mand kand vndgaa faadan skade / da skal mand sticke sig ret / baade i Lærdom oc Læffnet.

Er din 27. de
ste blind oc
wbaerhertig
tig / da lad
dig icke lede
aff hannem
til wbaerh
hertighed.

Den fjerde Sag / huorfaare wi skulle offue offi Barmhertigheds gierninger / faaregiffuis met disse ord: Discipelen er icke offuer sin Mestere / Naar hand bliffuer som hans Mestere / saa er hand fuldkommen. Gode Disciple oc Læredrengedem bør at effterfølge deris Mesteris Exempel: Derfaare / effterdi at alle Christne ere Christi Discipler oc Læredrenged / da er det tilbørligt / at de met deris Læffnet oc Omgængelse / saa meget som mueligt er / lade see oc paakiende / at de ere hans Discipler.

IIII.
Vor Mest
steris Chri
sti Exem
pel.

Den femte Sag / huorfaare wi skulle vere barmhertige / er vor egen breek oc vildfarelse. Huad seer du / siger Christus / en Skæff i din Broders øye / De Bieleken i dit eget øye bliffuer du icke var: Eller huorledis kant du sige til din Broder: Stat stille Broder / men ieg tager Skæffuen aff dit Øye / oc du seer icke Bieleken i dit eget Øye: Du Øyestalk / Drag først Bieleken aff dit eget Øye / oc see saa til / at du kant tage Skæffuen aff din Broders øye. Den Skæff som er i din Broders øye / er hans ringe fald oc forseelse mod dig: Men Bieleken i dit eget Øye er din store Synd oc Last imod Gud oc Mennisten. Derfaare skal huert Menniste fast heller acte sin egen Last oc Synd end andris / oc giøre først reent for sin egen Dør / som mand pleyer at sige / oc see til huad wrenlighed hand finder der liggendis: Naar hand haaffuer fenyet det bort / da skal hand see til at hand kand komme andre til hielp / at de oc saa fene oc giøre reent for deris Dørre. Al wi dette

V.
Vor egen
Brest oc
Breek.

Skæff oc
Bieleken
der er.

Zuer skal
fene for sin
Dør.

kunde rettelige giøre / giffue off Jesus Christus sin Naade til / huilcken met Faderen oc den hellig Aand / see loff / pris / ære oc mact / fra euighed til

euighed /

A M E N.

h iii

Den

Den femte Søndag
Den femte Søndag eff-
 ter hellig Trefaaldighed / Euangelium
 Lucæ i det V. Cap:

DEt begaff sig / der
 Folket trengde sig til Jesum / at hø-
 re Guds ord / De hand stod hos den
 Sø Genesareth / och saa tu Skib
 staa hos Søen / oc Fiskerne vaare
 vdgangne / oc tode deris Garn: Da
 traadde hand iit aff Skibene / som hørde Simon til /
 oc bad hannem / at hand skulde legge det lidet fra
 Landet. De hand sætte sig / oc lærde Folket aff Ski-
 bet. De der hand lod aff at tale / sagde hand til Si-
 mon: Far vð paa Dybet / oc kaster eders Garn vð /
 at i

at i drage en Dræt. Oc Simon suarede / oc sagde til hannem: Mestere / wi hassue arbeidet den gantse Nat / oc finge intet / Men paa dit Ord / vil ieg vdfaste Garnet. Oc der de gjorde det / da finge de en stor hob Fisk / oc deris Garn reffuis sonder. Oc de nickede at deris Staldbrodre / som vaare vdi det andet Skib / at de skulde komme / oc hielpe dem at drage. Oc de komme / oc fylte baade Skibene fulde / saa at de suncke. Der Simon Petrus det saa / salt hand paa Kna saar Jesu / oc sagde: Herre / gack vd fra mig / ieg er it syndigt Menniske. Thi hannem vaare kommen en redsel paa / oc alle dem som vaare met hannem / for denne Fiskebræt / som de hassde gjort met huer andre / Disligest ocsaa Jacobum oc Johannem / Zebedei Sonner / Simonis Staldbrodre. Oc Jesus sagde til Simon: Frycte dig icke / Thi at nu her effter skalt du tage Menniske. Oc de forde Skibene til Landet / oc forlode alting / oc fulde hannem effter.

Matth: 4.
Marc: 1.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaare denne: Almuen oc den menige Mand vaare saare begierendis at høre Guds ord / huor saare de oc fulde Christum alleuegne effter / i huor hand gick / paa det at de kunde høre hannem. Der nu Folcket saa saare trengde ind paa hannem / aff den store begiering oc attraa de hassde at høre oc see hannem / da noddis hand til at gaa ind i S: Peders Skib / oc siede der vdi oc predicke saar Folcket. Men paa det at hand kunde beuise sin Lardom at vere viss oc fast / besol hand S: Peder oc hans Stalbrodre / at de skulde giffue deris garn vd i Soen / huilcke der beklagede sig / at de hassde tilforn arbeidet oc fisket for gess den gantse Nat igiennem. Der de nu giore effter hans befalning / saa de en saare stor hob Fisk / saa at de tu Skib kunde dem neppelige føre. Aff dette Mirackel bleffue Folckene som der hos vaare / styrckede i Troen / at de

Summa paa
dette Euangelium.

h iiii

anam

Den femte Søndag

Quod ut her
stulle loze.

Matth: 6.

Iohan: 15.

Psal: 127.

anannede hans Lærdom / oc bekiende hans almættige Guddom.
Se der S: Peder aff dette Mirackel bliffuer forstreckt oc redt / tro-
ster Christus hannem / oc giffuer hannem en saare trostelig foriat-
telse / at hand skal der effter bliffue en Menniske Siskere. Dette er
Summa paa dette Euangelium / som horer der hen / at wi icke ale-
niste lære aff denne Almue / at atspørge forst Guds Rige oc hans
Retfærdighed: Men at wi oc saa styrckis oc stadfestis i Troen / om
Christi mact oc krafft. Thi Christus lader her paa kiende at hand
haffuer omhu for sine / oc beuise obẽbare / at ingen kand vdrætte
noget gaar i sit Kald / vden saa er at hand er hos hannem / oc hiel-
per hannem i sit Arbeide / oc selff saa gaar som tager Haanden i
met / som hand selff siger: Vden mig kunde i intet giøre.
Se Dauid siger vdi Psalmen: Vden Herren bygger Hu-
set / da arbeide de forgefss som bygge der paa. Vden
Herren vaacter Staden / da vaage Væcterne forgefss.
At wi nu diß bedre kunde forstaa oc begribe dette herlige Mirackel /
da ville wi aff dette Euangelio ansee fire Artickel.

Den Første.

Huor saare nødtørstigt det er at høre Guds ord / beuiss off i
denne Almues Exempel / som met saa stor begering oc attraa hørde
Christum.

Den Anden.

Den christne Kirckis oc Ordens / læreris oc tilhøreris Billede.

Den Tredie.

Dette næruerendis Mirackel / oc huor wi det skulle bruge.

Den Fierde.

Om S: Peders Exempel / baade vdi denne Siskedrat / oc vdi
Christi kundskaff.

Om den Første.

Wi skulla
meene høre
Guds ord.

WET begaff sig der Folket trengde sig til Je-
sum / at høre Guds ord. Denne Almue lærer off
met sit Exempel / at wi met stor begering oc attraa skulle
høre Guds ord. Thi denne Almue haffde icke saa flitelige effterfulst
Christum / der som de icke haffde vist oc forstaaet / at hans Lærdom
vaar dem saare nødtørstigt. Saa følger nu denne Almue vor
H E X X E Jesum Christum effter / Icke i den mening / at de ville
lure effter hannem: Icke at de ville gribe hannem i sine ord: Icke
at de ville bespaatte oc forfølge hannem / saa som Phariseerne
oc de

oc de Scrifftfloger gjorde: Men at de vilde høre Guds ord / oc
mattis met den euige Saligheds brød. Thi Guds ord er det rette
himmelske Brød / som er meget sødere end Homning oc Homnings
fage / som Dauid siger i Psalmen. Derfaare løber denne Almue
til Christum / lige som en hob fattige hungrige Stackerle løbe hen
til en rig Mandes dør / der vil giffue en stor Almisse ud / oc det giøre
1. de niet rette. Thi lige som Legemet mattis met legemligt Brød / for
di det er legemligt: Lige saa mattis Sielen met aandeligt Brød /
2. som er Guds ord / fordi hun er aandelig. Dernæst / lige som Hun
ger oc begering til Mad oc Dricke / er it tegn til Sundhed oc Karst
hed / oc Vemmelse til Mad oc dricke / er it tegn til it siugt oc strøbe
ligt Legeme: Lige saa er Begerlighed oc attraa til Guds ord / it tegn
til en sund oc karst Siel / som er vel til pas: De tuert om igien / Red
sommelighed til Guds ord / er tegn til en siugt oc strøbelig Siel.
Derfaare om wi fornemme vdi oss kedsommelighed til Guds ord /
da skulle wi efftersølge deris Exempel som ere siugt oc giøre lige som
de giøre. Lige som de søge Læger oc spørge dem til raads / at de kun
de saa Lægedom oc bliffue til pas / oc saa lyst til Mad: Lige saa skul
le oc wi søge til den Læge Christum met vor Bøn / naar vor Siel
kedis ved Guds ord oc vemmis der ved / oc bede hannem at hand
vil giøre vore Sieler begerlige til at funde effter / oc haffue attraa
til det himmelske Brød / som er hans Ord / paa det at wi icke skulle
aff Guds ords hunger / do oc suelte ihjel. Thi Guds ord er den
Mad som er kommen aff Himmelen / Det er / Guds ord er liffens
Brød / oc saadan en Dricke / at huo der aff dricker hand skal al
drig tørste til euig tid / som Christus siger hos Johannem i det
fiortende cap:

Guds ord
er Sielens
Brød.
Psal: 119.

Tegn om
Sielen er
siugt eller
karst.

Ioh. 14.

MEN paa det at wi met denne Almue funde
hungre effter Liffens Brød / oc tørste effter den himmelske
Dricke / da ligger oss mact paa / at wi betencke huor saare nodtørff
tig denne Mad er oss / Naar wi haffue det grandgibelige anseet / da
skal der ingen vere / som icke skal met stor lengelse oc hertens attraa
begere denne Mad / vden hand er flat Guds forgaaen / oc for
blinder aff Dieffuelen / saa at hand haffuer flat ingen omhu for
sin Salighed.

Guds
ords nod
tørffighed
staar i fire
stycker.

Den forste Nodtørffighed er denne: Alle Sieler som misse
denne Mad oc Epise indtil deris sidste Stund / de maa visseli
ge do oc suelte ihjel / det kand icke andet vere. Thi forst bekomme
wi

I.
Ordet er
Troens
Mad.

Den femte Sondag

Marc: 16.
Rom: 10.
 wi Liffuet / naar Troen vndfangis i oss ved Guds ords horelse.
 Dernæst er Ordet Troens Nad / huor ved hun fødte oc opfostris.
 Denne nodtørstighed stadfestis met Christi ord som saa lunde:
 Huo som icke troer / hand skal færdomis / oc dø. Fordi
 Troen kommer aff intet andet / end aff Guds ords horelse / som S:
 Pouel siger til de Romere i det tiende Capitel:

II.
Ved Ordens
horelse vnder
gaa wi
Guds vrede.
Iohan: 3.
 Den anden nodtørstighed er denne: Foruden denne Siælens
 Nad / som er Guds ord / bliffuer Næmmisket vnder Guds vrede / saa
 som Johannes Baptista siger: Huo som icke troer paa
 Sønnen / offuer hannem bliffuer Guds vrede.

III.
Ordet er
Saligheds
føde.
Rom: 1.
 For det tredje / er Guds ord den Nad som styrker Næmmiske
 ne til det euige Liff. Derfaare siger Apostelen S: Pouel i sin Epi
 stel til de Romere i det første Cap: Euangelium er Guds
 krafft / til Salighed alle dem som tro.

IIII.
Ved Ordet
fødis wi paa
ny.
1. Pet: 1.
 For det sidste / at ieg skal sige det met saa ord / er Guds ord
 den vnsorgangelige Gad / som S: Peder Apostel off lærer / ved huil
 cket wi fødte paa ny / formedelst Guds Søns naade / wi som til
 forn / for vore første Forældris oc vor egen Synds skyld / vaare fødte
 de Guds vredis Børn. Derfaare / lige som wi aff vor Nature fødte
 dis Vredens / det er / Fordømmelsens børn / til den euige Død: Lige
 saa fødte wi aff Naade / ved Guds ords Gad / til Naadens / det
 er / Velsignelsens Børn / til det euige Liff. Fordi alle de som tro de
 ere Abrahams Børn / oc Arffuinge til Guds Forættelse. Der
 faare / saa fremt som wi haaffue nogen omhu for vore Siælis Sa
 lighed: Om wi ville vndgaa Guds vrede / den euige Død oc Fordøm
 melse: Om wi noget ville lade oss gaa til Hierte den store værdig
 hed / at vi ere Guds vdualede Børn / da lader oss haaffue en hiertens
 begiering oc attraa til Guds ord / lader oss høre oc beuare det: Icke
 aleniste effter denne store Almuens exempel / men effter den gantse
 christne Kirckis oc Menigheds / som intet andet begerer end at møde
 tis met Guds ord.

Om den Anden.

A traadde hand i it Skib som hørde Simon
 Peder til / oc bad hannem at hand skulde leg
 ge det lidet fra Landet. De hand sætte sig / oc
 lærde Folket aff Skibet. Met disse ord affmalis off gantse
 herlige de christne Kircke / som stedse maa vere i strid / oc fare for Vind
 oc Voff:

oe Boffue i Verden: vdi huilcken Malning her ere try ting at acte oc
besinde/som ere: 1. Skibet i sig self. 2. Christus som sider i Skibet.
3. De Almuen som staar paa Landet. Skibet betyder den christne
Kircke: Christus som sider i Skibet/betegner alle trofastere/sindige
Predickere oc Lærefædre. Folket som staar paa Landet/betegner
dem som høre Guds ord. Lige som nu it Skib kasts oc veltis i
Haffuet/ naar der kommer en stor Storm: Lige saa flas/ veltis oc
stodis der intet saa saare i Verden/som den christne Kircke/ huilcket
den gantse Verdens historie lærer oc gissuer tilkiende. Huor yncke
lige bleff dette Skiff stot oc metfaret/ den tid der Cain slog sin Bro
der Abel ihel. De siden der effter den tid den hellige Loth bode i
Sodoma/ Disligeste den tid Abraham maatte vere saa fremmet
oc alendig/ oc maatte flytte fra it Land til it andet. Huor mange
stod maatte den christne Kircke lide/ først i Egypten/ oc siden vdi
Dreken i fyrretine samfelde Aar: At ieg intet skal tale om den store
forfølgelse hun haffuer maat altid lide/ vdi Dommernis tid/ i Rom
garnis tid/ i det Babiloniske fengsel. De at ieg skal lade det andet
saa tilbage/ vil ieg tale om vor tid/ Huor gruelige stodis oc plagis
den christne Kircke paa denne dag/ oc mest aff dem som ville hede oc
kaldis Kirckens Indbyggere oc Lemmer: Somme stode oc storme
imod hende met deris Kætter/ lige som met en forfærdelig Storm/
som vdsendis aff Dieffuelen. Huad giøre nu Sacrament skende
re paa denne dag/ at de kunde omkaste oc nedsiuncke dette S: Pe
ders Skib? Huad giøre andre Secter oc Suerimere/ Siendobere/
Libertiner oc andre saadanne flere? Passuen oc hans self aff fords
mer Kircken oc hendis Lemmer for Kættre: Jøderne bespaahte hen
de: Tyrcken foratter hende: Verdslig Dffrighed mange steder/ skyl
der hende for Oprør/ som wi lase vdi den vgukelige Achabs Histo
rie/ huilcken der kaste den hellige Prophete Elia disse ord i Nasen:
Est du icke den som forstorer Israel? Huad vil ieg sige om
de mange ny Practicker oc Paafund/ at forfølge den christne Kir
cke met/ som ere optenckte aff dem som ville vere oc kaldis Euangeli
ste? De vende Kirckens gods som vgukelige Røffuere oc Kircke
tiuffue/ til Verdslig oc forfængelig brug/ huilcket der hører til at
opholde det hellige Predicke embede oc Guds tieniste ved mact met/
Saa giør nu Satan all flid til/ at hand kand omsinrte oc kuldsky
le dette Skib/ det er/ den christne Kircke/ som far for Bind oc Boffue
her i Verden: Men Christus er stærkere end hand er/ hand forsua
rer sin christne Menighed/ saa at Hellsuedis porte kunde intet imod
hende.

S: peders
Skibs lycka
i Verden.

Læs her om
den skene
danske Bog
D: per: Pala
dius screeff
om S: Pe
ders Skib.

Gen: 4.

Gen: 13.

Exod: 16.

Kirckens
forfølgers
i vor tid.

1. Kong: 3.

Saa

Den femte Søndag

Maar det er
smukt Vær/
ville de staa
for tilvendt:
Men naar
Storm kom
mit da kys
de de i Aon
en

Saa haaffuer ieg talet om den Christne Kirckis forfølgelse/huor
aff det er lat at forstaa huad stor fare Ordens tienere haaffue altid
at foruente sig i Verden: Thi lige som Christus sider i Skibet/som
staar i fare for Storm oc Vand/ lige saa staa de oc saa daglige i al
lerstørst fare/ oc mange aff dem tagis hen ynckelige oc gruelige aff
dage/met stor marter oc pine. Men Almuen staar paa Landet/de
haaffue deris paa det tørre/ saa ere den største part aff Tilhorerne
uden fare. Thi naar der kommer Storm/ da krybe de enten i skul/
eller de falde flat fra Ordens oc Euangelij bekiendelse. Dette maa
saa kaartelige vere sagt/ om den Christne Kirckis stod i Verden.

Om den Tredie.

Der hand lod aff at tale/ sagde hand til
Simon: Far vd paa Dybet/ oc kaster eders
Garn/at i drage en drætt. Simon suarede
oc sagde til hannem: Mestere/wi haaffue arbeidet den
gantste nat/oc finge intet/ Men paa dit Ord vil ieg
vdkaste Garnet. Oc der de gjorde det/ da finge de en
stor hob Fisk/ oc deris Garn reffuis sønder. Oc de
nickede at deris Stallbrødre/ som vaare i det andet
Skiff/ at de skulde komme oc hielpe dem at drage. Oc
de komme oc fylte baade Skibene fulde/ saa at de
suncke. Dette er Mirackelens oc denne vnderlige giernings be
scriffuelse. Der Peder nu er falden i misshaab/ oc haaffuer ingen
tancke paa at skulde saa Fisk denne gang/men vaar dragen i Land/
tode sine Garn/ oc vilde henge dem op/ da befaler Christus han
nem at giffue dem vd i Søen/huileket hand oc gior/ oc saar en off
uermaade stor hob Fisk/ saa at tu Skiff neppelige kunde føre dem.
Endog at dette Zertegn er skeet/baade til at stadfeste Christi Lær
dom oc Euangelium/oc disligeste til at styrcke Troen i dem som hør
de hans Predicken/ dog hører det alligeuel i nogen maade til off.
Thi alt det som tilforn er screffuet/det er screffuet off til
Lærdom/paa det at wi skulde haaffue Haabet/forme
delst Laalmodighed oc Scriffstens trost. Derfaare vil
ieg sige huorledis dette Mirackel oc Zertegn kand tiene off.

Rom: 15.

Dette
Mirackels
beg.

Først

Forst skal dette Mirackel stadfeste vor Tro om Euangelij viff-
hed: For det er lige som it fast Indsegel/ huor met Gud Fader beseg-
ler sin Sons Rørdom. Thi alle de Mirackel som entē Christus eller
de hellige Propheter oc Apostler haaffue nogen tid giort/ de hore alle
der hen/ til at stadfeste Guds Ord oc Rørdom. Saa lase wi vdi G:
Marci Euangelio/ oc i den Epistel til de Hebreer / at Gud haaffuer
stadfest sit Ord met atskillige Mirackel oc Tertejn. Marcus scriff^I Marc: 16.
uer vdi sit Euangelij sextende Cap: HÆXren arbeidede met
Apostlerne/ oc stadfeste Ordet ved metfølgende Tegn.
Vdi den Epistel til de Hebreer siger Apostelen: Gud gaff Lær-
dommen vidnesbyrd / met Tegn / vnderlige giernin-
ger oc mangsaaldig krafft/ oc met den hellig Aands
vddelelse/ effter sin vilie.

For det andet beuifer dette Tertejn/ at Christus er icke aleniste
en Herre offuer Menniskene oc paa Jorden / men ocsaa i Haaffuet/
oc raader saa vel paa Vandet som paa Landet: Huor aff vor Tro
saar saadan en Eillid/ at wi forlade oss til at ingen ting vdi Haaff-
uet kand staa denne meettige Herre imod / at hand io veldelige kand
fri oc redde sine aff all Haaffnød oc Fare/ lige som hand met sin
Guddoms krafft reddede Jonam Prophete/ aff Hualfiskens mund.
Derfaare haaffue wi icke behoff at frygte/ huerecken for Dieffuelens/
Menniskens/ eller Haaffsens grubhed/ naar wi icke holde oss fast
til Christum/ met en liffactig oc stadig Tro. Derfaare siger Jo-
hannes i sin Epistel: Vor Tro er den Seyer/ som haaffuer
offueruundet Verden.

For det sidste lærer oss dette Mirackel/ huor aff det kommer at
wi faa Belsignelse oc Lycke i vort Arbeide/ oc at vor Naring oc Vie-
ring forogis. S: Peder arbeidede den gantske Nat/ men hand fick
intet. Huorfaare fick hand intet? For hand søgte Belsignelse ved sin
egen flitighed oc arbeide/ icke ved Christum som er den rette Brønd
oc Kilde / aff huilcken all Belsignelse opuelder oc vdslyder. Men
der hand gaff Garnene vdi paa Christi ord / oc i hans Naffn / da
fick hand en offuerflodige stor hob Fisk: Huor aff wi lære at all Bel-
signelse staar i Christi ord alene. Her imod synde fire slags Folk.
Fire slags Folk synde her imod.

Forst alle vantro Menniske/ som icke forlade sig paa Gud i
deris Arbeide/ men tencke at all Belsignelse oc Lycke i deris Kald/
kommer aff deris eget arbeide/ flitighed oc forsum / Imod huilckis
Daar

I.

Christi Lær-
doms beseg-
ling.

Marc: 16.

Heb: 2.

II.

Christus
raader til
Land oc
Vand.

Jonas 2.

1. Johan: 5.

III.

Lærrens vels-
signelse gibe
rig.

Fire slags
Folk synde
her imod.

I.

Vantro
Menniske.

Daar

Den femte Søndag

Psalm: 127. daarlighed Kong David svinger i Psalmen oc siger; Vden Herren opbygger Huset/da arbejnde de forgeffs som bygge der paa. Vden Herren bevarer Staden/da vaage Væcterne forgeffs.

II.
Verige soldt oc Tagers Earle.
Prover: 10.
Rigdoms ansbrug.
Der næst synde her imod alle wgdelige Menniske/som mene at Gods oc Biering kommer aff Nager / Verighed / Falskhed oc Bedregeri/det er/formedelst Dieffuelens kaanst oc velsignelse: De der ere mange til i sandhed / som siunis at bliffue rige formedelst saadan behendighed oc finankeri. Men Salomon siger der tuert imod met saadanne ord: **HERRENS velsignelse gjør rig.** Fordi en er icke strax rig for hand haffuer meget Gods oc Penninge. Thi Brødet er en ting for sig: De Brødens krafft oc fynd er en anden ting. Der ere mange til som haffue Brød nock oc andet gaat huad de begere i Verden/ Men en stor part aff dem haffue dog icke Brødens krafft/oc kunde icke bruge det ret. Somme bruge deris Gods til Offuerflødighed oc Hoffmod: Somme til Fraadseri oc fylde sig der aff fulde huer dag: Somme forarsagis aff deris Gods oc Rigdom/ at offue sig i Losactighed/ Voleri/ Størleffnet/ Tiranni/ Offueruaald oc andre Synder. Kiære sig mig huad det te er for en Velsignelse? Tuert imod lader en gudfryctig Christen sig nøye met det middelmaade oc søye Gods hand haffuer / oc bruger det til Guds ære/sin Næste til hielp oc trost/oc met en god Samuittighed tacker Gud som haffuer giffuet hannem det.

III.
Lade Menniske oc Dags driffuere.
Psalm: 127.
Ordning i Nebøde.
Det tredie slags Soldt som synde her imod/er hine lade Menniske/huilde naar de høre at Gods oc Biering formeris ved HERrens velsignelse/ da begynde de at bliffue doffne oc lade / forsomme deris Arbejde/tage sig intet til/gaa vd oc ind/oc driffue dagen hen/op at en Gade ned at en anden / Imod dem taler David vdi sin Psalme oc siger: Salig er den Mand som frycter Herren/oc vandrer paa hans Veye. Du skal nære dig aff dine Henders arbejnde/Salig est du/det skal gaa dig vel. Her bescriffuer David off en ret ordning oc stic/ som wi skulde holde oc gaa effter i vort Arbejde. Forst sætter hand her 1. Guds fryet. Dernæst begering oc attraa at vandre vdi HERrens 2. Lov oc Bud. Fremdelis befaler hand at mand skal arbejnde oc v 3. re flitig/huer i sit Kald oc Embede. For det sidste legger hand For 4. iattelse til oc siger: Salig est du / det skal gaa dig vel.
Gud

effter Hellig Trefaaldighed.

L.

Gud giffuet at der vaare mange paa denne dag / som vilde effterfølge denne Regel / da skulde de visselike fornemme Herrens velsignelse.

Det tierde slags Folk som her imod synder / ere de som huere eken paakalde Gud og bede hannem om Naade / naar de bruge hans Gaffuer og Velsignelse: Icke heller bede hannem om hielp vdi deris Arbejde: Eller de taecte hannem for sin Velsignelse / som hand dem giffuer og meddeker. . .

Derfaare skulle wi lare aff dette næruerendis Mirackel / at wi baade skulle arbejde / og at all fremgang / lycke og velsignelse vdi vort Arbejde og Bestilling kommer aff Gud alene / i huad Stat og Embede mand er vdi her i Verden. Huo som er Forstandere og Regentere for andre / som en Offrigheid / Boget / Husbonde etc. hand skal saaledis tencke: Jeg vil arbejde troelige / og vere flitig vdi mit Kald i Herrens fryet: Jeg vil tiene Gud / paakalde hannem / at hand vil vere hos mig i mit Arbejde og Bestilling / og giffue mig lycke og velsignelse. En Bonde naar hand ployer sin Ager / naar hand saer / naar hand hofter / og ager sit Korn ind i Læden / da skal hand altid haaffue Gud saar Dnen / hand skal vide at all Velsignelse og Druelse er aff Gud / hand skal paakalde hannem / og bede hannem om Naade og hielp / at hand vil vere hos hannem i hans Arbejde / og giffue hannem Velsignelse og Lycke. Lige saa skal og en Predickere giore / hand skal lare / paamine / formane / og det effter Christi befalning / i Guds fryet.

Men her maatte nu nogen (maa ste) sige imod: Jeg tager vare paa mit Embede og Kald / og giør det mig bór at giore / Jeg Bonde ployer og saer min Ager: Jeg Predickere forkynder og predickar Euangelium: Jeg Husbonde optueter mine Børn / Men det er altsamen forgeffs / Min wmage og arbejde haaffuer ingen fremgang. Der suarer ieg saa til: Du skalt lare her aff S: Peder huad dig fattis / og huad Sag der er til at dit Arbejde saar ick fremgang. S: Peder arbeidede forgeffs / indtil saa lenge hand fick vor HERre Christum ind i Skibet til sig. Derfaare skalt du effterfølge S: Peders Exempel / tro paa Christum / paakald hannem om Lycke og Raad / ver ick lad og forsømmelig / men arbejd troelige i Christi naaffu / Saa skalt du see og fornemme Herrens velsignelse.

Ja / maatte du atter sige: Jeg seer mange steder / at de vanar sigste og aller argiste Skaleke / haaffue den beste lycke / og tuert imod de fromme og gudfryetige lide stor Armod og ælendighed. Her suarer ieg saa til: See mig ickon hen til Enden / huor det vil gaa paa det sidste / og merck vel Kong Dauids ord / som staar i den sytten og

i ij

tiende

1111.
vdradnens
melige Men
nyle.

26
Saadanne
ere siglere
nu paa denne
tid / saa de no
ger da huere
den tætte de
Gud / Icke
vide de heller
naar de saa
nok for de
ris Være.

Zuer skal
arbejde tro
lige / og for
lade sig paa
Gud.

Gienfigelse.

Suar.

To argere
Skaleke so ber
de Lycke.

Psalm: 37.

Den femte Søndag

tiende Psalme: Jeg saa en wgudelig hand vaar staalt/
 oc bredde sig vd oc grønedis / som it Lauerbær træ.
 De der ieg gief frem / See / da vaar hand borte: Jeg
 spurde effter hannem / da bleff hand ingen sted funde.
 Saa er alle de wgudeligis Herlighed oc Pral / lige som en Røg/
 som hastelige far bort oc forsuinder. Tuert inod / den som frycter
 Herren / hand skal staa fast / oc ick falde til euig tid. Exempel haff-
 ue wi mange. Huor ere nu de pralendis store Kemper / som vaare i
 den første Alder i Verden? De bleffue druckede i Syndfloden.
 Huor er den rige Graadsere / som wi nu inylige hørde omtale? Hand
 ligger vdi Hellsuedis pine oc plage. Tuert inod / huor er Abraham?
 Huor er David? Huor er den fattige Lazarus? De ere i Himme-
 len / der som de haffue euig Glæde oc Salighed. Derfaare skulle wi
 effterfølge deris Exempel / giøre som de giorde / saa saa wi Salig-
 hed som de finge.

De wgude-
 ligis Herlig-
 hed oc mact.

Om den Fierde.

SEX Simon Petrus det saa / salt hand
 paa Kna for Jesu oc sagde: Herre / gack vd
 fra mig / Thi ieg er it syndigt Menniske. See
 her huad S: Peder oc hans Stallbrødre vedersors i denne Fiste-
 drat. Peder bliffuer offuermaade gruelige forstreckt / oc beder Chri-
 stum gaa vd fra sig. Huad siger hand? Haffde det ick veret bedre
 at hand haffde sagt: Bliff hos mig Herre / at mit Fisteri kand bliff-
 ue lykkeligt oc gaa vel for sig? Ege som Petrus kiender sig at vere
 en arm Syndere: Ege saa kiender hand oc seer aff dette Mirackel /
 at Christus er retfærdig / oc en almæctig Gud. Derfaare falder
 hand paa Kna for hannem / oc beder hannem gaa vd fra sig. Saa
 gaar det endnu til paa denne dag / Menniskene begere vel oc vilde at
 Gud skulde vere hos dem / men strax saa tilige som de forneme hans
 nærverelse / begynder Samuittigheden at vaagne oc klage paa de-
 ris Synd / saa at de fly oc bliffue redde / indtil saa lenge at de oprettis
 igien / oc formereke trøst oc husualelse inod de bange Samuittighed
 de haffue for synden / saa som Christus her trøster oc opretter den ar-
 me Peder / som vaar falden oc forfærdet / oc siger: Fryet dig ick /
 Thi her effter skal du tage Menniske. Her trøster hand
 ick aleniste den bedrøffuede / men hand oesaa vduel hannem til en
 Apostel / oc siger hannem / at hand oesaa vdi sin tid skal met Euan-
 gelij

Synden
 waagner i
 Petro.

Ved Guds
 nærverelse
 waagner
 Samuittig-
 heden.

effter hellig Trefaaldighed.

LI.

gelij predicken fange Meniske. Thi lige som Fiste sangis met Garn/
lige saa sangis Meniskene met Guds ords predicken / oc tagis aff
Syndernis. Haff / oc sættis i den Christne Kircke / paa det at de skul-
le icke dø / men leffue salige til euig tid / ved G. Christum Jesum vor
Herre / huilcken met Gud Fader oc den hellig And / stee loff / prijs
heder / ære oc tacksigelse / fra euighed til euighed / Amen.

*Euangelii
um et hunc
meritis
Garu.*

Den siette Søndag eff-
ter hellig Trefaaldighed / Euangelium
Matth: i det V. Capit:

Jesus sagde til sine
Disciple: Vden eders Retfærdighed
bliffuer bedre end de Scriffeklogis oc
Phariseers / da komme i icke i Himme-
rigis rige. I haffue hort / at der er sagt

i iij

til

Exod: 20.
Leuit: 24.

Den siette Søndag

til de Gamle: Du skalt icke ihjelsla / Huo som ihjelsla / hand skal vere skyldig for Dommen. Men ieg siger eder: Huo som er vred paa sin Broder / hand er skyldig for Dommen. Men huo som siger til sin Broder: Racha / hand er skyldig for Raadet. Oc huo som siger: Du Daare / hand er skyldig til Hellsuedis Ild. Derfor/naar du offerer din Gassue paa Alteret / oc du kommer der ihu / at din Broder hassuer noget imod dig / Saa lad bliffue din Gassue der saar Alteret / oc gaek tilforn hen / oc forlig dig met din Broder / oc kom siden oc offre din Gassue. Forlig dig snart met din Modstandere / den stund du est nu hos hannem paa veyen / Paa det / at din Modstandere skal icke en gang antuorde Dommere dig / oc Dommere skal antuorde Tieneren dig / oc du skalt kasts i Fængsel. Sandedlige siger ieg dig: Du skalt icke komme der vd / før end du oc betaler det sidste Ekerff.

Forflaring paa dette Euangelium.

Summa paa
den Predic
ken som Chri
stus haffde
paa Bierget.

Denne Text er en Part aff den lange Predicken / som Christus haffde paa Bierget for sine Disciple / som hand haffde nu nylige vdualt / Ihu ilcken Predicken (at ieg skal sige det met faa ord) hand lærer dem / at hand icke vaar kommen at oplose Louen / men at fuldkomme hende. Oc fordi at Phariseerne / som da skulde vblegge oc forklare Louen / de forklarede hende vrangt oc tvret / da retter Christus deris vildfarelse / oc forklarer Louen for sine Disciple. Thi Phariseerne mente / at Louens lardom hørde aleniste til vore vduartis gierninger: Men Christus beuise tuert imod / at hun hører oc saa til Hiertens inderste affecter oc tancker. Dernast bescriffer oc saa Christus i den samme Predicken / en ret form oc maade / huorledis mand skal giffue Almisse / huorledis mand skal faste / oc huor mand skal giøre sin Bon. Huilcket altsammen hører der hen / at Menniskene skulle vide oc forstaa / huor langt det er fra / at de kunde fuldkomme Guds Lov / oc huor nødtørffigt det vaar / at Christus

Christus skulde komme til Berden/ paa det at alle de som tro paa hannem kunde bliffue fri fra Louens Dom oc Forbandelse. Dettemaa vere sagt om Summen paa den Predicken som Christus haffde paa Bierget. Men i den part aff samme Predicken som paa denne dag faaregiffuis i den Christne Menighed/ straffer Christus den Pharisaiske Ketsardighed/ som i horde/ oc formedelsi det femte Budords forklaring giffuer tilkiende/ huor saare Phariseerne fore vild vdi Louens vbleggelse. Thi lige som de mente at det vaar nock/ naar mand icke slog sin Naste ihjel met Haanden: Lige saa siger Christus icke aleniste dem at vere skyldige inod dette Budord/ som bedriffue vduaaartis Mandrab/ men oc saa alle dem som tencke noget ont inod deris Naste/ som wi ville strax faa at hore. Wi ville nu aff dette Euangelio forhandle tuende Artickler.

Summa
paa dette
Euangelium.

Den Forste.

Om try slags Ketsardighed/ som er: Pharisaisk/ Louens oc christelig Ketsardighed.

Den Anden.

Det femte Budords Vbleggelse oc Forklaring.

Om den Forste.

Esus sagde til sine Disciple: Vden eders Ketsardighed bliffuer større end de Scriffetlogis oc Phariseers/ da komme i icke i Himmerigs

Try slags
Ketsardig
hed.

- rige. At wi kunde rettelige forstaa disse ord/ da er fornøden at wi
1. tale om try slags Ketsardighed/ som ere: Om Phariseernis Ketsardighed/ huilcken Christus her straffer: Om Louens Ketsardighed/ huilcken Gud met sin egen Mund haffuer befalet oc antuordet
 2. off: De om den christelige Ketsardighed/ ved huilcken alene wi bliffue bestandige faar Gud.

Phariseernis Ketsardighed bescriffuis hos Mattheum Euangelist/ i det femtende cap: huilcken der staar besynderlige i disse stycker. Forst klage de paa Christum/ for hand oc hans Disciple icke altid holde de ældstis stic oc paaleggelse: Saa langt er der fra/ at de skulde kiende hannem for deris Gienlosere. Dernæst giøre de all deris Gierning/ at de kunde haffue anseelse aff Menistern: De ere Glistnere oc Hycklere/ som glisne oc skinne vduaaartis at vere gudfryetige oc hellige/ alligeuel at de ere Guds oc alle gudfryetige Menistis fiender/ huilcke de forfolae lige som galne glubendis Hunde. Fremdelis giøre de Guds Bud til intet/

I.
Phariseer
nis Kets
ardighed
huordan han
er.
Matth: 15.
I.
Christi for
selgere.
2.
Hycklere.

i iiii

formes

Den siette Søndag

3.
Guds Buds
foruendere.

formedelt Menniskens sticke oc paaleggelse. Fordi i steden for Guds Bud satte de Menniskens bud oc befalinge/ at Gud skal der med la de sig tiene/ huad heller hand vil eller en. Dette er it offuermaade stort Hoffmod oc gienstridighed imod Gud: Thi der med foractis icke aleniste Gud/ oc Menniskens daarlighed actis mere end Guds wijsdom: Men ved saadanne Menniskens paaleggelser oc sticke/ forhindris oc vdslettis all Gudsfryetigheds offuelse oc idraet/ oc Kierligheds gierninger affleggis. Der til med tiene de Gud med Læberne/ men Hiertet er langt fra hannem. Her foruden siger Christus i Euangelio/ at de æde Enckers Hus/ i det at de vnder it helligt stein som gerige Menniske riffue dem til sig. Her til kommer oc dette/ at de vduelle at side offuerst til bords/ huor med deris store Hoffmod giffuis tilkiende. For det sidste/ lœke de Himmerige til for andre Folk/ i det at de vrangt oc ivret forklare Guds Lov/ oc der med affuende Folket at det icke skal tro paa Christum. Met saa ord at si ge: De ere lige som kalkede Graffuer/ som Christus siger/ Fordi vduaartis siunis de at vere hellige oc fromme/ men induaartis ere de fulde aff Synd oc Last/ oc alle onde begeringer. Exempel der paa haffue wi i den hoffmodige Phariseer/ som gick op til Templet at bede/ med Tolderen/ huilcken der icke aleniste rosde sig aff sine gode Gierninger/ Faste oc Tiende: Men hand forhaandede oc saa oc foractede sin Næste. Saaledis offuertraadde hand obenbare den gantste Guds Lov/ baade den første oc den anden Taffle/ oc al ligeuel mente hand sig at vere retfærdig/ oc med sine gierninger at haffue fortient Himmerige.

4.
Hunds
væne.

5.
Gerige.

6.
Hoffmodi
ge.

7.
Kætere.

Matth: 23.

Luc: 18.

Pharisa
iske Retfærdi
gheds be
skriffuelse.

Alff dette som nu sagt er/ kand den Pharisaiske Retfærdighed beskriffuis/ huad hun er/ i saa maade: Den Pharisaiske Retfærdig hed er en vduaartis Hellighed/ som staar i vduaartis seder oc facter/ i huilcken er slat ingen Guds fryet eller Tro til Gud/ De lige som hun for sine Gierningers skyld foruenter sig Himmelen aff Gud: Lige saa staar hun med sit falske Helligheds stein/ effter en stor berommelse oc Ros hos Mennisten. Derfaare er det icke vnder at Christus siger: Vden eders Retfærdighed bliffuer større end de Scrijffklogis oc Phariseers/ da komme i icke i Himmerigs rige. Dette maa vere sagt om Phariseernis Retfærdighed: Nu ville wi oc saa tale noget om Louens Retfærdighed.

Om Louens
Retfærdig
hed fire
stycker at
sæe.

Om Louens Retfærdighed vil ieg tale fire stycker. Først/ huor dan hun er. Dernæst/ om nogen kand bliffue salig formedelt Loué. For det tredie/ huor til Louen er nyttig oc brugelig. De for

De for det fjerde/ huorledis Louen er affskaffet for alle dem som tro paa Christum.

Louens Retfærdighed er en fuldkommen/ reen/ oc euig Lydighed mod Guds Lov: Eller oc/ en euig oc fuldkommen Kierlighed til Gud oc vor Næste. Thi saa siger Guds Lov: Du skalt elske **HEXKEN** din Gud/ aff gantse Hjerter/ aff gantse Siæl/ oc all mact/ De din Næste lige som dig self. Fordi at Guds Lov/ som er en Regel effter huilcken Louens Retfærdighed bør at stickis/ hun vdkreffuer ick aleniste Menniskens vduartis Lydighed/ Men hun vdkreffuer aff alle Menniste en fuldkommen/ reen/ oc euig Lydighed mod Gud/ oc loffuer der hos det euige Liff oc salighed/ alle dem som ere hende lydige/ De truer dem met den euige Død oc Fordømmelse/ som ick beuise denne Lydighed. Hun lader sig ick nøye met vduartis sken/ men hun vdkreffuer it reent Hjerter/ oc saadanne affecter oc begeringer som komme offuer ens met Guds Lov/ oc disligiste en redebon vilie til at vere Gud lydig. Der næst vdkreffuer hun oc vil/ at alle Menniskens krafter oc mact vduartis oc induartis/ skulle stede oc altid fuldkommelige steme offuer ens met Guds vilie. At saadan en Lydighed vdkreffuis aff Louen/ er klart oc beuisis aff Christi forklaring/ oc aff disse S: Pouels ord: Louen er Aandelig/ men ieg er fiodelig. Derfaare vdkreffuer Louen en Aandelig lydighe/ lige som hun self er Aandelig.

I.
Quod Louens
Retfærdi-
ghed er.
Deut: 6.
Math: 22.

Quod Louen
vdkreffuer.

Rom: 7.

Saa haaffue wi nu hørt huordan Louens Retfærdighed er: Nu spørgis for det andet/ Om nogen iblant det gantse menniskelige Kion/ kand bliffue retfærdig oc salig ved Louens Retfærdighed? Til dette Spørsmaal svarer ieg enfaaldelige/ at effter Adams fald da haaffuer der aldrig veret noget Menniste til/ som er bleffuet retfærdigt faar Gud/ formedelt Louens Retfærdighed/ vden Jesus Christus alene: Huilcket ieg vil stadfeste met fire Beuisinger.

I.
Om nogen
kand bliffue
salig ved
Louen.

Fire beuisinger at
ingen kand
fuldkomme
Louen.

Den første Beuising er denne: Menniskens nature er tvreen/ oc besmittet met den oprindelige Synds smitte oc tvreenlighed/ saa kand hun derfor ick anderledis beuise Gud nogen reen fuldkommen Lydighed effter hans Lov/ end en ful tvreen oc raaden Brønd kand giffue gaat/ reent oc klart Vand aff sig: Eller som it raadet forfulnet Tra kand giffue god velsmagende Fruct. Derfaare siger Esaias i sit trynsindstiende oc fjerde Cap: All vor Retfærdighed er som it tvreent Klæde/ der er vørstinggege besmittet.

I.
Saa her om
ydemere
i L. 1. ffens
vey/ fol: 11.

Isa: 64.

Den

Den siette Søndag

Fire ende
vilkaar i vor
Lydhighed.

Den anden Bevisning at ingen kand fuldkomme Guds Lov/
er denne: Alle Menniske forfare oc fornemme / at den Lydhighed de
bevisse mod Louen / hun hassuer vdi sig fire vilkaar / som ere ret tuert
imod Guds Lov. Thi forst varer Menniskens Lydhighed ickon en 1.
föye tid / oc lader saa aff igien: Men Louen vdkressuer en euig sted
se varendis Lydhighed. Der næst er vor Lydhighed besmittet / fordi 2.
Menniskens hierte / huor aff hun kommer / er besmittet: Men Lou-
en vil hassue en Lydhighed / som er pur oc reen / foruden all smitte.
For det tredie / er vor Lydhighed vsfuldkomen / thi hun bevisis ick eff 3.
ter Louens Regel til Punct oc til Pricke: Men Louen vdkressuer en 4.
fuldkommen Lydhighed. For det sidste / er vor Lydhighed sarffuuet / oc
smycket med mange onde tancker oc meninger.

3.

Psalm: 130.

Psalm: 143.

Den tredie Bevisning er denne: Den hellige Scrift siger
obenbare at der er ingen retfærdig ved Louen / ick end en eniste: De
Dauid siger i sin Psalme: Hætte der som du wilt regne
Synden / huor kand da bliffue bestandig? Item / vdi en
anden Psalme: Der bliffuer ingen aff dem som leffue /
retfærdig saar dig / formedelst Louens gierninger.

4.

Gal: 2.

Rom: 4.

Den fiende Bevisning er: Der som Menniskene kunde bliffue
retfærdige ved Louens gierninger / Da hassde wi icke hasset Christi
Retfærdighed behoff / Derfaare siger S: Pouel til de Galater i
det andet Cap: Der som Retfærdighed kommer aff Lou-
en / da er Christus død forgeffs. Thi som hand en anden
sted siger: Christus er død for vore Synder / oc op-
staaen til vor Retfærdighed. Her aff er det nu obenbare
klart / at ingen hassuer eller kand affsted kommeden Retfærdighed
som Louen vdkressuer.

III.
Louens nytt
re oc brug er
trendefold.

Den effterfølger det tredie Spørsmaal / som er om Louens brug /
huor til hun er off da nyttig / men ingen kand ved hende bliffue sa-
lig? Louens brug oc gaffn er trendefold / som er Vduaaartis / Ind-
uaartis oc Mandelig. Louens vduaaartis brug hör til det vduaaar- 1.
tis Menniske her i Verden / saa at hun skal regere vort Leffnet oc
omgengelse / at wi kunde leffue hoffnuisselige oc ærlige i dette Liff: De 2.
denne brug hassuer hun tilfællis med verdslige Statuter oc Louer.
Louens induaartis brug hör hen til det gamle Menniske. Thi Lou-
en obenbarer off Guds vrede i det at hun viser off vor Synd. Lou- 3.
ens Mandelige brug horer til det ny Menniske / at wi aff Troen be-
gynde at vere Gud lydige effter Louen / saa meget som off mueligt
kand vere i denne forfrenckede Natur / huilcke Lydhighed som er Gud
behagelig formedelst Troen til Christum.

Det

DE fjerde Spørsmaal effterfølger Naar it gudsfryetigt Hierte
hører at Louen vdraaber Forbandelse offuer alle dem som icke
fuldkomme alt det som staar screffuet vdi Louen / oc beuise der effter
en fuldkommen Lydigbed / da begynnder det at befryete sig oc bliffue
redt for Louens Sentens oc Dom. Derfaare er det her nodtørff-
tigt at vide / at Guds Lov er slæt affskaffet oc afflagt for alle Guds-
fryetige / saa meget som hendis Forbandelse oc Fordømmelse vedkom-
mer: Thi Christus haffuer taget Louens forbandelse paa sig / paa
vore vegne / met saa skel at wi tro paa hannem / Huorfaare S: Po-
uel siger: Christus bleff en forbandet ting for oss. Oc vdi
Johannis Euangelio / i det tredie Cap: staar saaledis: Huo som
icke tror paa Sonnen / offuer hannem bliffuer Guds
vrede. Oc i S: Hansis Epistel: Jesu Christi Blod gjør
oss rene aff all Bretfærdighed / Det er / aff Louens forbans-
delse / som oss burde at lide oc skulde met rette komme offuer oss / for
vor Synd oc Bretfærdighed.

IIII.
Huorledis
Louen er aff-
skaffet.
Deut: 27.

Gal: 3.

Johan: 3.

1. Joh: 1.

Saa haffue wi nu kaartelige sagt huad Louens Retfærdig-
hed er: Alt ingen bliffuer retfærdig oc salig ved Louens gierninger:
Huor til Louen er oss nyttig oc gaffnlig: Oc huorledis hun er aff-
skaffet oc afflagt. Nu ville wi tale noget om den Christelige Ret-
færdighed / at wi kunde forstaa / i hues maade hun er bedre oc ny-
permere end Phartseernis Retfærdighed.

Christelig Retfærdighed er Christi lydigbed / huil-
cken dem tilregnis som tro oc forlade sig paa hannem. Thi eff-
ter Euangelij vis at tale / er den retfærdig / som Gud forlader oc til-
giffuer sine Synder / oc tilregner sin Sønns lydigbed / oc anammer
aff Naade til det euige Liff. Thi huer den som troer paa Christum /
sigis at gioris retfærdig / i det at hand aff en skyldig bliffuer uskyld-
dig / oc aff it wretfærdigt Menniste bliffuer retfærdig / formedelst
Christi Retfærdighed som hannem tilregnis. At Christi Retfæ-
rdighed tilregnis den som troer / beuiss met mange Vidnesbyrd aff
Scrifften. S: Pouel siger: Huo som troer paa den som
gør den wogudelige retfærdig / hans Tro regnis han-
nem til Retfærdighed. Oc til de Romere i det femte Capit:
siger hand: Lige som der ere bleffne mange Synde-
re ved it Mennistis Wlydigbed / lige saa ere der oc
bleffne

III.
Om den
christelis-
ge Retfæ-
rdighed.

Rom: 4.

Rom: 5.

Den siette Søndag

2. Cor: 5.

Gjerninger
giættningen
salig.

Rom: 3.

Gal: 2.

Huad en
Christen
Retfærdig
hed er.

Stilsniffe
imellem en
Christen
Retfærdig
hed/oc Lou
ens Retfæ
rdighed.

bleffne mange retfærdige ved den enis (det er/ Jesu Christi) Lydighed. Iem/ i den anden Epistel til de Corinthier i det femte Cap: siger hand: Den som icke viste aff nogen Synd gjorde Gud til Synd (det er/ til en Syndebod) for oss/ paa det at wi skulde bliffue i hannem den Retfærdighed som gielder saar Gud. At Louens gierninger icke vdtreffuis til denne Retfærdighed/ beuise mange vidnesbyrd aff Scrifften. S: Pouel siger i sin Epistel til de Romere i det tredie Cap: Wi holde det saa / at Mennisket bliffuer saligt ved Troen/ foruden Gierninger. Se til de Galater / i det andet Cap: siger hand: Wi vide at Mennisket bliffuer icke retfærdigt ved Louens gierninger / men ved Troen til Jesum Christum / Saa tro wi oc saa paa Jesum Christum / paa det at wi kunde bliffue retfærdige aff Troen/ oc icke aff Louens gierninger.

Her aff beslutis nu / at en christelig Retfærdighed er / at den person som troer paa Christum / afflös is aff Synden/ hannem til regnis Christi Retfærdighed/ oc hand anammis til det euige Liff/ aff Naade/ for Christi skyld. Aff Naade siger ieg/ at ieg vil vdelycle Menniskelig fortieniste. For Christi skyld siger ieg / at ieg vil indehycle aleniste Christi fortieniste.

Dette maa saa faartelige vere sagt om de try slags Retfærdighed: Nu vil ieg legge noget til om deris stilsniffe/ huorledis der er stilsniffe imellem det ene slags Retfærdighed oc det andet: De først vil ieg sige/ huad stilsniffe der er imellem en Christen Retfærdighed/ oc Louens Retfærdighed. Siden huad forskel der er imellem en Christen Retfærdighed / oc Phariseernis Retfærdighed.

Den første Stilsniffe imellem Louens Retfærdighed oc en 1. Christen Retfærdighed er / at Louens Retfærdighed kommer aff Louens gierninger / Men Euangelij Retfærdighed kommer aff Naade. Den anden Stilsniffe er / at Louens Retfærdighed hør 2. den til som omgaas met gierninger / men Euangelij Retfærdighed hør den til som troer. Den tredie Stilsniffe er / at Louens Retfærdighed regnis Mennisken icke til for intet oc aff Naade / men aff 3. sin

sin egen Lydigheds fortieniste: Men Euangelij Retfardighed til
 4. regnis off vden all vor egen Lydigheds fortieniste. Den fjerde
 Skilsmisse er/ at Louens Retfardighed er *formalis*, det er / Men
 skal giøre sig den selff met sine egne retfardige Gierninger: Men
 Euangelij Retfardighed er *imputatiua*, det er / Hun tilregnis / i det
 at Christi retfardige Gierninger tilregnis den som troer. Derfaa
 re sigis den at bliffue retfardig effter Louens vijs / som aff it wret
 fardigt Menniske bliffuer retfardig/ ved sin egen Retfardighed / oc
 Louens fyldistgiorelse/ effter som disse ord giffue tilkiende: **J** skulle
 holde min Stick oc Ræt: Thi huileket Menniske
 som det giør / hand skal leffue der ved. Men den sigis
 at bliffue retfardig effter Euangelij vijs / som aff it syndigt oc skyl
 digt Menniske bliffuer wsthyldig/ for Christi Retfardigheds skyld/
 huileken mand anammer ved Troen. Louens Retfardighed er
 Menniskens fuldkomme Lydighed effter Guds Lov: Men Euan
 gelij eller en christen Retfardighed/ er Jesu Christi Lydighed / som
 tilregnis den som troer. Den er retfardig effter Louen / som giør
 ret effter Louens Befalning oc Sententz: Men den er retfardig ved
 Euangelium/ som Gud forlader Synden / tilregner Christi Ret
 fardighed/ oc anammer til det euige Liff / aff Naade for Christi
 skyld. Louens Retfardiggiorelse er/ at Mennisket approberis oc
 kiendis retfardig oc from faar Gud / for sin egen retfindige oc fuld
 komme Lydighed effter Louen: Men Euangelij eller en christen
 Retfardiggiorelse er/ at Mennisket kiendis from oc retfardig faar
 Gud/ for Christi retfindige oc fuldkomme Lydighed / som hand be
 uiste Gud Fader.

Det er sagt om Skilsmisse imellem en christen Retfardig
 hed oc Louens Retfardighed: Nu ville wi see huorledis den christeli
 ge Retfardighed offuergaar den pharisaiske Retfardighed. Den
 christne Retfardighed offuergaar den pharisaiske Retfardighed i
 disse fire stycker. *Causa, qualitate, effectu & fine.* Det er / vdi Aarsa
 gen/ vdi Stick oc Danlighed / vdi Vdretningen / oc vdi Enden.
 Aarsagen til den christne Retfardighed er Gud/ Christi fortieniste
 oc Troen som anammer den velgierning off tilbindis: Men Aar
 sagen til den Pharisaiske Retfardighed er / Menniskens hyckleri/
 wforstandighed om Guds Retfardighed / oc at mand vduaartis
 holder Menniskens stick oc paaleggelse. Den christne Retfardig
 heds Stick oc Danlighed er / Lydighed oc Louens fyldistgiorelse i
 Christo: Men den pharisaiske Retfardigheds Danlighed oc
 Stick

En smuck
 Lærdom
 for alle giør
 nings heli
 gen.
 Retfardig
 at giøris.

Leuit: 12.
 Rom: 10.
 Gal: 3.

Retfar
 dighed.

Retfar
 dig.

Retfar
 diggiorels
 se.

Christelig
 Retfardig
 hed offuerg
 gaar den
 pharisaiske
 i fire stycker.

1.

2.

f

Den siette Søndag

3.

Slücke/ i icke en it vduaatist skien om en diette oc falske Hellighed. Den Christne Ketsfardigheds vdtretning er Aandens fornyelse/ Guds Fryet/ en sand Gudelighed/ en aluerlig Bøn/ en retsindig Ydmynghed/ Taalmodighed/ oc en begynt Yndighed at ville sticke sig effter Guds Lov/ Saa at det Mennecke som er bleffuet retsardigt ved Troen/ begerer intet heller end at det kand vere Gud lydig: Met saa ord at sige/ Det haffuer sin allerstørste lyst oc behagelighed/ at vandre i HERRENS Lov/ effterdi det veed at Louens forbandelse oc Fordømmelse er borttagen ved Christi fortieniste: Men den pharisaiske Ketsfardigheds vdtretning er Hoffmod/ Ros oc berømmelse faar Gud/ falske Hellighed oc vrang Tro/ andre Menneckis foractelse: Met saa ord at sige: Frueten er lige saadan som Træet er.

Matth: 7.

4.

Thi it ont Træ kand icke bære god Frucht. Enden paa den christne Ketsfardighed/ eller oc det gaffn hun fører met sig/ er at haffue fred met Gud/ at haffue en fri tilgang til Gud/ at giffue Gud ære/ oc endelige at bekomme det euige Liff aff Naade for Christi skyld: Men Enden paa den pharisaiske Ketsfardighed er/ at legge sig self ære oc prijs til/ at tage æren fra Gud/ at berømme sig hos Mennecken/ huor effter der vil omsiger følge en forfærdelig oc gruelig straff/ vden saa er at mand omuender sig til HERREN. Dette maa nu saa vere sagt/ om de try slags Ketsfardighed/ De huad skilsmisse der er imellem/ huilcket er saare nødorffigt oc nyttigt at vide oc mercke.

Om den Anden.

Christus forklarar oss her det femte Budord/ som saa liuder: Du skalt icke sla ihiel/ paa det at hand kand obenbare Phariseernis vrang forklaring/ oc giøre den til intet. De meente at Gud forbiuder icke vduaatist Drab i dette Budord: Men Christus seer dybere oc lægger ind i Louen/ oc sætter endnu try andre slags Manddrab foruden det vduaatist som steer met Haanden. I haffue hørt/ (siger hand) at det er sagt til de Gamle: Du skalt icke ihiel/ sla/ Thi huo som slar ihiel/ hand er skyldig saar Dømmen. Det er/ Huo som slar it Mennecke ihiel/ hand er skyldig/ oc maa staa til rette for verdslig Dom oc Ret: Thi Christus taler her om vduaatist Manddrab/ oc den Straff der hør til/ huilcken som steer ved Menneckens Dom effter Louen. Hos de Romere

Try slags
Mand-
drab.

Komere kaldede mand den Dom/ vdi huilken *Triumiri*, det er/ tre
ypperlige Raads Herrer sade / oc haffde maect at affsige Dom/
naar Sagen vaar reed oc ret / saa at hun vaar lat at dome paa /
saa som om beuifligte Manddrab oc andet saadant : Thi huo som
haffde bedreffuet Nord oc Manddrab met sin Haand/ hand vaar
skyldig at do effter Louen/ Den Sentenz oc dom vaar lat at affsi
ge/ derfaare kunde vel saa Mend dome i den Sag. Saa taler der
faare Christus her aleniste om Menniskens Dom effter verdslig
Lov. Thi Guds Aandelige dom vifse huer mand fuldkommelige/
som vaar enig Forbandelse oc Fordommelse. Nu effterfolger Chri
sti Forklaring.

*Triumiri a
pud Roma
nos, ficut un
decim iuri a
pud Atheni
enses.*

Deut : 27.

Men ieg siger eder : Huo som bliffuer vred paa
sin Broder / hand er skyldig saar Dommien. Her si
ger Christus at vrede er it slags Manddrab / huilken Phariseerne
icke befinde de at forbiudis i det femte Budord/ derfaare siger hand:
Seg siger eder. Som hand vilde saa sige : Phariseerne lare
at den aleniste offuertrader det femte Budord/ som met sin Haand
flar it Menniske ihel : Men ieg siger eder/ at denne Lov vdkreffuer
alt meget mere : Thi hun forbiuder oesaa Vrede/ som icke kommer
aff en god Sag/ oc icke seer hen til en god ende.

I.
Vrede.

Dernast / satter hand end en anden Synd imod det femte
Budord : Huo som siger til sin Broder: *Racha*/ Det er
huo som met noget Tegn oc Sacter/ enten met Mund/ Ønen/ eller
Haand giffuer tilkiende/ at hand foracter oc forhaaner sin Naste/
hand er skyldig saar Raadet / Huilket som skal dome om
tunge Tuilsager. Hos de Komere pleyede tre oc tiue Mend at dome
vdi saadanne tunge Sager.

II.
Foractellis
ge Tegn.

Her foruden siger hand : Huo som siger til sin Bro
der : **Du Daare /** hand er skyldig til Hellsuedis Ild.
Det er/ huo som met haadings Ord/ forhaanelse/ bestemmelse/ oc
bespaattelse/ offuerfalder sin Naste/ hand er skyldig vdi *HEXrens*
Lov/ oc derfaare forplictig til Hellsuedis pine. Met saa Ord at si
1. ge : I det femte Budord forbiudis forst alle onde Tander oc Mæ
2. ninger/ som vi haffue om vor Naste. Dernast/ alle haanlige tegn/
3. som giffue tilkiende at nogen foracter sin Naste. Herforuden alle
vredactige/ haarde oc forsinadelige ord imod vor Naste/ som er for
haanelse/ Bander/ Øgenaffu/ Drog/ Gieck/ Stemper oc andet
4. saadant. For det sidste vduaaartis Nord oc Manddrab. Tuert om

III.
Haar
dings ord
oc stends
ord.
Quod det 5.
Budord for
biuder.

Den siette Søndag

*Guds be-
faling.* Igen binder det oc befaler alle gode Gjerninger som stride imod disse
Kaster oc vdynder / som ere: At haffue en god mening om sin Næste:
Met tegn oc facter lade paakiende at mand elsker sin Næste: Tale vel
om sin Næste: De beskytte oc forsuare hannem for offuerlast oc w-
ret / aff all sin effne oc formue.

*Skade aff
Vemigheds
oc Biff.* **N**En at Christus kand vise oss / huor saare nød-
storffigt det er / at huer skal elste sin Næste / oc huor saare ska-
delig den tvret er som mand beuise sin Næste her i Verden / da giff-
uer hand oss her tuende raad / huilcke der indeholde oc begribe to nøy-
actige oc vryggelige Beuisinger: Det ene tager hand aff den Skade
de den falder vdi saar Guds Dom / som gior sin Næste tvret: Det
andet aff den Skade hand falder vdi saar Menniskens Dom.

*I.
Guds straff.* **D**Et forste Christi raad liuder saaledis: Derfaare / naar du
offrer din Gaffue paa Alteret / oc du kommer der
ihu at din Broder haffuer noget imod dig / saa lad
bliffue din Gaffue der saar Alteret / oc gack tilforn
hen oc forlig dig med din Broder / oc kom siden oc off-
re din Gaffue. Christus saaregiffuer her it Exempel / som
den tid oc det Folk vaar bequimmelig / den stund Mofi Low oc
Politi vaar ved mact. De er dette mening paa disse Ord: Gud
aeter ick Offer eller Gaffue at vere sig behagelig oc teckelig / der som
du hader din Broder oc Næste / det er / Ingen Guds tieniste er Gud
behagelig / som steer aff den der ick haffuer Kierlighed til sin Næste.
*Men ingen
paa disse
ord.* Men huad Aarsage er der til denne Regel? Gud lader sig intet vere
behageligt aff det som kommer fra hans Siende oc Wuen / fordi w-
uenners Gaffuer ere Vangaffuer / oc ick rette Gaffuer / som
den hedenske Aiax sagde. De Johannes siger vdi sin Epistel:
x. Iohann: 2. Der som nogen siger: Jeg elsker Gud / oc hand hader
sin Næste / hand er en Løgnere. Thi Kierlighed til vor
Næste er en euig oc naturlig Fruct / som kommer aff den Kierlighed
Ioh: 14. wi haffue til Gud. Christus siger selff: Huo som mig elsker /
hand holder mine Bud. Derfaare huor denne Fruct ick
er / der er visselige Træet ocsaa borte. Saa er det for den Sag skyld
forgeffs at giøre sit Offer til Gud eller at ville tiene hannem / der
som mand ick elsker sin Næste.

Vor

1. Vor Bøn kaldis it Offer i den hellige Scrift: Men der som du hader din Næste / da er all din Bøn oc Paakaldelse forgeffuis.
2. Tacksigelse er vore Labers Kalfsue oc Offer / som wi skulle offere Gud / der som du wilt at den skal vere Gud behagelig / da forlig dig først met din Næste / oc offere siden dit Offer, vdi en stadig Tro.
3. Kaarffet er ocsaa it Offer som Gud er behageligt / met saa stel der er Tro oc Kierlighed hos: Fordi vden Troen er det en retfærdig
4. straff for Synden. Helligdags hold er en dyrkelse oc tieniste som Gud er saare behagelig: Men hun besmittis oc bliffuer wreen naar
5. mand hader sin næste. Allmisse kaldis i den hellige Scrift it tacknemmeligt Offer / som giffuer en sød Luet aff sig: Men S: Pontel Philip: 4 siger: Der som ieg gaffue de Fattige alt mit Gods / oc ieg haffde ick Kierlighed / da vaare det mig intet nyteligt. De saaledis skal mand dome om alle de Sierninger som Gud vdkressuer aff oss: Her skal nu huer offuerhøre oc randfage sig selff / oc see til at hand ick vdi denne offuerhøring bruger en falsk Beet / men met ret Beet offuerueyer sit Leffnet.

Forklaring ved vor Guds tieniste i det nye Testamente.

Philip: 4
1. Cor: 13.

Det andet raad liuder saaledis: Forlig dig snart met din Modstandere / den stund du est endnu hos han nem paa veyen / paa det at din Modstandere skal ick en gang antuorde Dommeren dig / Oc Dommeren skal antuorde Tienere dig / oc du skalt kassis i Fængsel. Sandelige ieg siger dig: Du skalt ick komme der vd / før end du oc betaler det sidste Skerff. Det er / Huo som forbrøder sig imod sin Næste oc giør hannem skade / hand falder vdi Offrigheds hender / oc kassis i Fængsel / huor aff hand ick vndkommer før end hand saar giørt hannem syldist oc bod for sin skade. Derfaare paa det at dette skal ick stee / skalt du i tide forlige dig met din Næste / Oc effterdi at du baade tien Gud forgeffs / naar du haffuer ick Kierlighed / oc du distigeste falder vnder Offrigheds Dom / da er det dig raadeligt at du holder venstæff met din Næste. Hid hen hører Guds Sentenz oc Dom / som saa liuder: *Iudicium absq; Misericordia sentiet, qui non fecit Misericordiam*; Det er / Den som ick haffuer beuist Barmhiertighed mod andre / hand skal fornemme Dom:nen offuer sig / vden all Barm-

II.
Offrigheds
straff.

Iacob, 2.

Matth: 18.

f iij

Barm-

Den siuende Søndag

Barmhiertighed. Hid hen horer oc saa den Signelse om den
 Mark: 13. Skyldeuer / som vaar sin Herre skyldig ti tusinde Pund / huilket
 Herren forlod oc gaff hannem til altsammen.

Om
 Skarsild.

MEn Papisterne ville aff disse Christi ord beuise oc
 stadfeste deris Lærdom / om Skarsild / huor om de paa den
 ne dag predickte i deris Kircker: Dennen vil ieg saaledis suare.

Først / at Christus i disse Ord taler intet om Skarsild: Men
 om Fængsel oc Zaarn som den skal kassis vdi / som haffuer g'ort sin
 Næste skade.

See Regle
 om Aandens
 lig vdydning
 paa
 Skriften.

Før det andet / I det at de fly hen til Aandelig vdydning som
 de giøre sig paa disse Ord / da skulle de vide / at de bygge paa en løs
 Grunduaal. Thi først skal mand ingen Aandelig vdydning a: 1.
 namme paa nogle ord aff Skriften / vden den som kand stadfests
 met klare Ord oc Vidnesbyrd. Dernæst skal mand ingen vdyd: 2.
 ning samtycke oc giffue mact / som strider imod vor christelige Tro.
 Før det tredie / skal mand ingen vdydning tilstede oc anamme / vdi 3.
 huilken der enten er noget vhorligt / eller oc der aff kand giffuis
 Aarsage til noget som vhorligt oc vtilborligt er. Derfaare effter:
 di at ingen kand fuldkomme dette Guds Bud / eller giøre det fyl
 dist / da skulle wi giøre Penitente / fly hen til Christum ved en stadig
 Tro / Oc der effter skulle wi legge vind paa at vere Gud lydige effter
 dette Bud / saa meget som mueligt kand vere / formedelst Christi
 hielp oc naade / Huilken met Faderen oc den hellig Aand stee loff /
 prijs oc ære euindelige / Amen.

Den siuende Søndag eff-

ter hellig Trefsaaldighed / Euangelium

Marci i det VIII. Cap:

Mark: 15.

Vla den tid / som der
 vaar meget Folk / oc haffde intet
 at æde / da kaldede Jesus sine Dis
 ciple til sig / oc sagde til dem: Mig
 ynckis offuer Folket / thi de haffue
 nu

nu tøffuēt hos mig i tre dage / oc haffue intet at æde/
 De der som ieg lode dem gaa fastende hieim fra mig/
 da forsmæctede de paa veyen: Thi nogle vaare komne
 langt fra. Hans Disciple suarede hannem: Huor
 skulle wi tage Brød her i Ørken / at måtte dennem
 met? De hand spurde dem at: Huor mange Brød
 haffue i? De sagde: Siu. De hand bød Folket at de
 skulde sætte sig ned paa Jorden. De hand tog de siu
 Brød/oc takkede/oc brød dem/oc fiek sine Disciple dem
 at de skulde legge saar dennem. De de lagde saar Fol-
 ket. De de haffde saa smaa Fiske/ De hand takkede/oc
 bad dem oc bære dem frem. De de oede oc bleffue måt-
 te/De toge de lessnede stycke op siu Kurssue. De de vaa-
 re ved fire Tusinde/ som haffde ædet. De hand forlod
 dem fra sig.

I iij

For

Den siuende Søndag

Forklaring paa dette Euangelium.

Derfaare
dette Euangeli-
um paa
denne Maade
forhand-
les.

Dette Euangelium pleyer mand paa denne
Maade at predike oc forhandle / fordi at det er nu i
mod Høsten: Oc det for den Sags skyld / at wi her aff
skulle paamindis / at Jordens fruct kommer aff HE-
rens velsignelse: Huor aff wi oc saa haaffue Mafsage at
beuise vor Tacknemmelighed mod Gud / for saadan sin Gaffue oc
velgierning. Derfaare skulle wi vist oc stadelige forlade oss der til /
at Gud giffuer oss Jordens fruct oc Grode til dette timelige Liffs
ophold / huilcken wi met Reuerentz oc Nidmyghed / saa som Guds
gaffuer / der hand oss recker oc giffuer met sin milde Haand / skulle
bruge Gud til are / vor Naste til gaffu oc forbedring / off selff til op-
hold oc trost. Summa paa dette Euangelium er / at foruden dette
at Christus met dette Mirackel beuise sig at vere den sande Mes-
sias / oc haaffuer Guddoms krafft oc mact / Fader hand oc saa paa-
tiende / at hand haaffuer omsorg for dem som hannem efftersølge / eff-
ter som hans Foriattelse liuder: Atspørger først Guds ri-
ge oc hans Retfærdighed / saa skal alt det andet til-
falde eder. Wi ville oss til diss bedre forstand / aff dette Euange-
gelio forhandle tre Artickler.

Matth: 6.

Den Første.

Deris Lycke som efftersølge Christum her i Verden.

Den Anden:

Christi Hiertelag mod dem som hannem efftersølge.

Den Tredie.

En ret maade huorledis mand skal bruge Guds gaffuer.

Om den Første.

Om der vaar nu meget Folk forsamlet / oc
de haaffde intet at æde etc. Vdi denne Almue visis
oss lige som vdi en malen Taffle / huad Lycke de maa ven-
te sig / som efftersølge den HERRE Christum i denne Verden.
Fordi

For di wi skulle indgaa i Himmerigs rige ved megen Bedrøffuel- Matth: 14.
 se. Denne Almue kommer met vor Herre Christo / hen vdi Dre-
 cken / der som ick er Brød: Men Hunger / Fare / oc Døden. Den
 samme Lycke maa alle de foruente sig som ville efterfølge Chris-
 tum. Derfaare siger ick Christus forgefis: Huo som vil Luc: 9.
 vere min Discipel / hand skal forsage sig self / oc tage
 sit Kaars paa sig / oc efterfølge mig daglige. De den
 hellige Apostel S: Pouel siger: Alle de som ville gudelige 2. Tim: 3.
 leffue vdi Christo Jesu / de skulle lide forfølgelse. Men
 Gud stee euig are / vor lycke er dog meget bedre / end deris som sumis
 at vere lycksalige i Verde: Thi enden oc vdgangen paa vor Bedrøff-
 uelse skal bliffue gladelig. Derfaare siger Christus: Salige ere Matth: 5.
 de bedrøffuede / Thi de skulle hushualis. Saa skulle wi for
 den Sag skyld ick som wmalende Best / henge aleniste ved de ting
 som wi see her saar Dyen / Men som S: Pouel raader off / oploff- Philip: 3.
 te vore Hierter oc Tancker i Himmelen / haaffue der vor omgengelse /
 oc ansee den Herlighed oc Salighed som off er loffuet oc tilfagt.

MEn huad Sag er der til / at Christi Disciple pla- Som de chris-
 te lide giens
 uordighed
 her i Ver-
 den.
 gis oc trengis her i Verden? Det er ick vnder at de lide
 Gienuordighed oc modgang / Det som er gaaet for i Hoffuedet / det
 maa alt følge effter i Lemmerne / saa lenge som Verden staar: De
 det for den Sag skyld / at de ere vdi Drecken / det er / iblant Dieffue-
 lens Lemmer / som ick maa lide Christum oc hans Lemmer / huil-
 cket Gud Fader self spaade oc forkyndede i Verdens forste begyn-
 delse / der hand sagde / at Hugormens Sad skal bide Quindens Gen: 3.
 Sad i Hælen. Det er / Satan oc hans Anhengere skulle forfølge
 Christum oc hans Lemmer. Thi naar Satan seer / at Christi Ri-
 ge vaaxer oc formeris / oc hans eget Rige formindstis / stormer hand
 oc bliffuer vred / oc sætter sig imod Christi Saar / oc forfølger dem
 som en vred Loffue der er saargiort / paa det hand kand opsluge
 dem. Det er det S: Peder siger: Eders Modstandere Dieff- 1. Pet: 5.
 uelen gaar omkring / som en brølende Loffue / oc at-
 spør huem hand kand opsluge. En Loffue haaffuer denne En Loff-
 ues Natur.
 Natur / at naar hun haaffuer mist sine Vinger / oc er der til met
 hungrig oc sulten / da søger hun alleuegne omkring / ihietriffuer /
 opsluger oc forderffuer alt det der hende saare kommer. Det

Den siuende Sondag

Det samme er oc Satans idrett/naar hand seer at hans Vnger tagis haimem fra/det er/naar de som tilforn haßfue veret i hans tieniste/oc vnder hans mact/at de omuende sig til Christum/da vdryster oc beuebner hand sine Drabanter oc Tienere/oc hidser dem vdi inod den christne Kircke/at de alle skulle satte ind til hende/oc stride imod hende/ Somme met Elisneri oc Dyenskaelighed/ Somme met Sophisteri oc Kroglow/ Somme met Tiranni oc Offueruaald/ Somme met Forargelse oc Benighed/ lige som hand haßfuer altid giort fra Verdens begyndelse/oc lader icke aff endnu paa denne dag: De der som hand io icke kand giøre hende anden skade eller affbreek/da legger hand vind paa at omkomme hende i Dreken met Hunger.

Men tuert imod forsuarer Christus mandelige sit Rige/huileket hand haßfuer forhuersuet sig met sit Blod/ Hand gissuer den hellig Aand/hand gissuer Klæde oc Føde/ hand opuecker gudstyctige Lærere/ som skulle føde oc bespise hans christne Kircke met himmelsk Føde oc Naring/ oc naar Trangen er allerhaardist/ oc der er allermeest Fare forhaanden/da hjælper hand oc redder/ som hand i dette næruerendis Mirackel beuise: Saa at ihuor saare den fyrige oc stormendis Satan/ oc Kirckens blodgerige Siender storme oc bruse imod den christne Menighed/ da saa de alligeuel ingen mact met hende. Thi hand holder Vaet offuer hende/ oc som en veldig oc strengere Herre bestermer hende. Icke tør heller nogen tencke/at Christus er anderleds til sinde mod sin christne Kircke paa denne dag/ end hand vaar mod denne Almue: Thi endog at hand icke altid bestermer oc redder hende met siunlige Mirackel/ Dog alligeuel bruger hand icke ringere Aandelige oc wiunlige Mirackel paa denne dag/til at regere sin christne Kircke met/ end hand brugte i fordom tid: Fordi der er ingen Persons anseelse hos hānem/ men hand seer ickon hen til Troen oc en retfærdig Sag. Vaar icke det it stort Mirackel oc Terteign/ at Gud saaledis beuarede den ene Mand salige Doctor Northen Luther/ at Satan oc den gantiske Verden/ som haßde beuebnet sig imod hannem/ kunde icke røre it eniste Haar paa hans Hoffuet? Er det icke it stort Mirackel paa denne dag/at Passuen met all den skøniste oc største part aff Verden/ icke kand odelegge Christi Kircke? Passuen legger vel vind paa/ oc giør sin flid til/at ville ved Martirers blod forhindre Euangelij fremgang/oc at druckne den christelige Menighed i sit eget Blod: Men io flere Christne hand slar ihuel/ io flere fødte der igien/ lige som aff de affdødis Blod/ som wi kunde see paa denne dag vdi Hispanien oc i Franckerige.

Derfaa

Christus oc
Satan
hand.

Doctor Lu-
therus.

Kirckes e-
rense ved
Blod/ som
begynnis
ved Blod/
han vaarer
ved Blod/
Oc han vil
endis ved
Blod.

Derfaare skulle wi vel beuegne oss imod Satans Storm oc Ti-
rami/ oc besynderlige imod Forargelse / som kommer aff den
christne Menigheds fattigdom oc ringe anseelse / Oc ingelinde fal-
de fra Christo for nogen Satans trusel eller forfærdelse / wi skul-
le icke forsage Christum / endog at wi maa lide Hunger oc Torst i
denne Drcken / wi skulle icke heller lade oss beuege aff deris Exempel/
som for Hunger oc Forfølgelse falde fra Christo / saa som det Jø-
ske Folk gjorde / den tid de trengdis oc plagedis aff deris Siender som
bode omkring dem. Thi saaledis stode de Jeremia Prophete for-
trædelige imod / oc sagde / som mand kand lase vdi Jeremia Pro-
phetie / i det fyrretiende oc fierde Cap: Vi ville icke lyde dig
effter de ord som du taler til oss vdi Herrens naffn /
Men wi ville giøre effter alle de ord som gaa aff vore
Munde / oc wi ville giøre Kogelse saar Himmelen
Dronning (det er / saar Solen) oc offre hende Drickoffer /
som wi oc vore Forfædre / oc vore Konger oc Forster
giorde i Juda stæder / oc paa Jerusalem's gader / Da
haffde wi oc Brød nock / oc det gick oss vel / oc wi saae
ingen wlycke. Men siden den tid at wi lode aff at giø-
re Himmelen's Dronning Kogelse / oc offre hende
Drickoffer / da haffue wi hafft Nød paa alting / oc
ere omkomne ved Suerd oc Hunger. Men huad suarer
den hellige Prophete Jeremias dennem? Det er icke saa (siger
hand) Men for eders værstyggelighed / oc mangsaal-
dige ondskaff / at i syndede saar Herren / oc icke lydde
Herrens Røst / oc vilde icke vandre i hans Lov / Ræt
oc Vidnesbyrd / Derfaare er eder saadan wlycke veder-
faren / som det staar paa denne dag. Lige saa finder
mand endnu mange paa denne dag / som ere redebodne oc villige til
at falde fra Christo oc det hellige Euangelio / for den store Hun-
ger / Dyr tid oc andet ont / her nu vander oc er almindeligt: Det
lade de paakiende met deris ord / at de sige: Den tid wi hørde
Messe / wi haffde Altterprester oc Muncke / der wi tiente Hel-
gen / oc ginge til hellige Stæder / Da haffde huer mand nock /
Da haff-

Jerem: 44.

Solen gides
til en Affs-
gud oc fals-
dis Himme-
lens Dron-
ning.

Den siuende Søndag

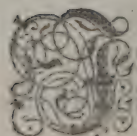
Papister
Falske Læren
om den
Lærdom.

Men sage til
Ioh: 10
at Ioh:

Luc: 11.

Da haaffde wi alting offuerflodelige/ huad wi begerede: Men siden
dennem Verdom oc dette ny Euangellum kom (sige de) haaffue wi
haafft alt ont/ siden gick det aldrig vel til: Der er icke nu saa stor
Guds fryet/ som der vaar den tid. Der er nu mindre Kierlighed
iblant Folk: Der er nu mere oc større Klammer/ Kiff oc Træt:
Mere Tiranni oc Offueruaald: Her er nu stor Dyr tid oc ont
Køb paa alt det mand skal paaholde. Saaledis ville mange
Menneiste vndskyld sig/ at de icke skulle sumis at giøre forat/ om de
icke effterfølge Christum. Men wilt du vide den rette Sag/ huor
faare her er nu saa meget ont/ da vil ieg sige dig det. **Den Siuend**
som veed sin Herris vilie oc giør den icke/ skal slaes
met mange Rijs/ siger Christus selff. Wi vide bedre/ oc giøre
verre/ Wi vide vel huad ret er/ oc høre det daglige/ men wi ville icke
giøre der effter/ Derfaare straffer Gud oss met mange Plager.
Der foruden er der oc andre Sager til dette onde oc wlycke/ som er
Dieffuelens tiranni/ huilcke der altid mere oc heffteligere stormer oc
bruser imod den chrisne Kircke/ end imod andre Folk i Verden/ oc
det skeer aff Guds tilladelse/ paa det at de vdualde kunde proffuis
oc forsøgis/ Det er/ at mand kand see oc forsare/ huilcke der rettelige
vdi Troen henge fast ved Christum/ oc tiene hannem aff Hiertet
oc icke met Munden alene. Saa formaner ieg eder derfaare/ for
Christi skyld/ oc eders egen Saligheds skyld/ at i icke lade eder bedra-
ge eller forsøre aff saadanne onde Menneistes bespaattelige ord/
saa at i faldefra Christo oc hans Ord/ for den Sag skyld at mand
skal følge hannem i Drefen/ huor der er Kaars/ huor der er Hun-
ger oc Kunner/ huor der er grumme Blffue/ oc tusinde slags Fare
oc Sienuordighed: Men lader oss fast heller oploffte vore Hierter
oc Sind op til Himmelen/ der som Christus sider hos sin Faders
høyre Haand/ vdi euig himmelsk ære oc Herlighed. Thi wi kunde icke
komme til Himmerige ved andet middel eller anden Vey/ end hand
som er vort Hoffuet/ er kommen/ hues Lemmer wi ere: Hand
haaffuer lidt her i Verden Hunger oc Tørst/ Frost oc Kuld/ oc alle
haande anden Sienuordighed/ Saadant skulle wi oc saa lide met
Faalmodighed/ Oc der som wi dette giøre/ da skulle wi oc saa i sin
tid ophøyes met hannem til Herlighed.

Om den Anden.

Esus kaldede sine Disciple til sig/ oc sagde til
dennem: Mig yncetis offuer Folket: Thi de
haaffue

haffue nu tøffuet hos mig i tre dage / oc haffue intet
at æde. <sup>Christi hieer
telag mod
off.</sup> De der som ieg lode dem gaa fastende hient
fra mig / da forsmectedis de paa Beyen. Met disse ord
bescriffuis off Christi affect oc hietelag mod dem som hannem
effterfølge. Hand lader sig den legemlige Hunger gaa til Hierte/
oc det gior hannem ont at de den lide : Meget meere skulle wi tro at
hand lader sig Siælens aandelige Hunger gaa til Hierte. Thi li-
ge som Siælen er meget ædlere oc hyperligere end Legemet : Saa er
Siælens Hunger meget verre oc skadeligere end Legemens. Huad
gior da her den barmhiertige Herre : Hand føder oc mætter Lege-
met met legemlig Mad / oc Siælen met aandelig Mad. Legemet
forsorger hand met Brød som er vaart aff Jorden. Siælen giff-
uer hand Brød som er kommet aff Himmelen / det er / Guds
Ord.

Her begynder nu vor Fornufft at spørge sig for / effter som hun al-
tid vil vere vijs vdi de ting som Gud oc vor Salighed vedkom-
mer / endog at hun er daarlig oc vanuittig / hun spør oc siger : Huad
hører ieg ? Er icke Christus en almættig Gud ? Hui mattede hand
dem icke da strax met it vnderligt Mirackel oc Terteign / eller oc op-
holte dem foruden Brød / at de icke hungrede ? Her svarer ieg saa til :
Hand vilde icke foruende Naturens ord oc løb / vden drabelig Mar-
sage. Naturens orden oc løb som Gud haffuer sticket / er / at lige som
Legemet fødis met Brød / saa skal Siælen fødis oc opholdis ved
Guds ord. De det er det som Moses siger : Mennisket leffuer
icke aleniste ved Brød / men ved huert ord som gaar
aff Guds Mund. Derfaare vil hand icke at wi skulle for-
uente noget Mirackel eller andet imod dette sit naturlige Orden oc
løb : Men at wi skulle forlade off tryggelige oc fast paa hans gud-
dommelige Barmhiertighed / oc foruente hielp oc trost aff hannem
i timelig tid : Denne Guds ordning oc stic foruende mange Men-
niske.

Der scriffuis om to Eremiter / at de vaare komne iblant Røff-
nere / oc de haffde intet at æde / men lede stor Hunger / offuer huilcke
Røffuerne paa det sidste forbarmede sig / oc gaffue dem Brød at
æde. Men den ene Eremit sagde : Jeg vil icke æde vden saa er at ieg
saar Brød her offuen ned aff Himmelen : Men den anden tog
Brødet met Tacksigelse / som Røffuerne gaffue hannem / oc oed det.
Nogen

Vor For-
nufft er blind
oc vanuittig.

Deut : 8.
Matth : 4.

Historie
om to Ere-
miter.

Den siuende Søndag

Siendobers
wilsaetse.

Nogen stund der effter døde den aff Hunger som foruente de Brød aff Himmelen: Men den anden som icke foruente de noget Mirackel/ men tog Brodet der Koffuene gaffue hannen/ lige som aff Guds Haand/ hand bleff ved liffuet/ oc side vndgick wstædt aff Koffuernes hender. Siendobere foruende oc saa denne Ordning paa denne dag: Christus haffuer befalet at predicke Euangelium / at Mennekens Siæl skal der ved spisis oc fædis / lige som ved aandelige Brød: Men Siendobere forætte Ordet/ gabe i varet/ oc foruente ny synderlige Obenbarelser aff Himmelen/ foruden Ordet. Huor aff det steer at de falde i Dieffuelens snarer/ huilcken der omuender oc skaber sig for dem til Liusens Engel/ paa det hand kænd fuldkæfte oc styrte dem vdi Fordsæmelse.

Derfaare paa det at Christus icke vilde omuende den naturlige ordning oc stic som Gud haffuer ordineret / vil hand icke her vdi giøre noget Mirackel at denne Almue skulde opholdis / saa at de icke skulde hungre / eller oc mættis foruden Brød. Men dog alligeuel offueruinder det faderlige Hierte som hand haffuer til sine.

Esai: 49.

Huad er
dette en Hierte
teus Træff.

For faderligt Christi affect oc hiertelag er til dem der hānem effterfolge/ giffuer icke aleniste Euangelisten tilkiende i dette Euangelio / i det Christus siger: Mig ynckis offuer Folcket: Men Gud beuise det selff hos den hellige Prophete Esaiam vdi det ni. oc fyrretiende Capittel met en herlig Pignelse/ i det hand siger til sin christne Kircke. Kænd oc en Moder forglemme sit spæde Barn/ at hun skal icke forbarne sig offuer sin Søn som hun haffuer fødte aff sit Liff: De der som hun end forglemmer det / saa vil ieg dog aldrig forglemme dig: See ieg haffuer tegnet dig i Henderne.

Luc: 15.

Huor wi
dette skulle
bruge.

Dette Christi faderlige hiertelag oc store kiertighed til sine Christne/ affmalis off oc saa i den Pignelse om den forlorne Søn. Huad vil ieg meget sige om Pignelser oc Exemple? Christi Kaars oc den bitter Pine hand leed for vor skyld / giffuer fuldkommelige nock tilkiende huad Hiertelag hand haffuer til sine. Thi saa saare elskte hand off/ den tid wi endnu vaare hans Siender / at hand gaff sig vnder den aller forsmædeligste Død for vor skyld/ paa det hand vilde igienløse off. Men huort hører dette hen? Eller huor til er det off
npt

effter hellig Trefaaldighed.

LXI.

myttigt? Forst/ skal dette som nu sagt er om Christi kierlige Hierte-
lag til oss/ opuecke oss/ at wi haffue it sonlige Hierte lag til Gud
Fader oc vor Herre Ihesum Christum. Dernast/ naar wi kiende
hans store Kierlighed til oss/ da skal ingen ting i dette Liff vere oss
kierere/ intet sodere/ intet ypperligere eller mere dyrebart/ end at wi
kunde vere hans Ord horige oc lydige: Huor vdi den christelige
Fuldkommenhed saar i denne Verden. Saa lase wi at vor Fader
Abraham gjorde: Thi effter hand haffde hort disse Ord aff Gud:
Vandre saar mig/ oc var fuldkommen/ fick hand oesaa
befalning/ at hand skulde ihiesla sin eniste Son Isaac/ huilcken
hans Hustru Sara haffde fode hannem paa sin Alderdom. Men
huad gjorde hand? Hand vaar strax HERRENS vilie oc befa-
ling lydig/ hand bygde it Alter/ lagde Ved der paa/ lagde saa sin
Son der offuen paa/ oc vilde offre hannem: Men HERRENS
Engel ropte til hannem oc holt hannem tilbage. Der dette vaar
giort kaldede Gud at Abraham/ oc sagde: Nu veed ieg at du frye-
ter mig. Her see wi i vor Fader Abraham/ huor saare hand haff-
uer beslitet sig oc lagt vind paa at ville vere Gud lydig/ saa at hand
icke end vilde spare sin eniste Son/ men vilde drabe oc sla hannem
ihiel effter HERRENS befalning/ hannem til vilie. Men (diss
ver) mand skal finde mange Solck/ som icke ville drabe oc dempe en
eniste affect oc begering/ Gud vor allerkieriste Fader til vilie/ eff-
ter som hand befaler oss/ Saa langt er det fra/ at de skulde ville eff-
terfolge vor Faders Abrahams exempel. Her fornden skal oesaa
dette Christi faderlige Hierte lag til oss/ paaminde oss/ at wi oc lige
saa beuise vore Brodre oc Zeffuchristne lige saadan veluillighed oc
Kierlighed. Christus siger: Jeg gaff eder en Efftersum/ at
i skulle elste huer andre/ lige som ieg elste eder.

Abra-
hams lydigt
hed.

Gen: 17.

Gen: 22.

3.

Ioh: 13.

Om den Tredie.

Dette næruerendis Mirackel / vdi huilcket
Christus mætter fire tusinde Menniste/ med sin Brod
oc nogle saa smaa Fiske/ tien der til/ at det stadfester
Christi Euangelium at vere vist oc fast/ oc forøger Tro-
en vdi denne næruerendis Almue/ huor om ieg icke nu vil tale mere
paa denne tid: Men ieg vil tale noget om/ huorledis wi rettelige
skulle bruge Guds gaffuer/ paa det at wi kunde opueckis til Tack-
nemmelighed mod Gud/ oc lare ret at bruge HERRENS velsignelse.

Huorles
dis wi eet
skulle brue
ge Guds
gaffuer.

I ij

Forst

Den siuende Søndag

I. **Al velsig:** **nelse kom:** **mer aff Gud.** **1.** Først skulle wi her vel acte / at Brodet vaaxte i Henderne paa Christo / den tid hand paakaldede oc tackede sin himmelske Fader: Huor aff wi lære / at all velsignelse kommer aff HERRen / som S: Pouel lærer i sin forste Epistel til Timotheum / i det fierde Capit: i det hand siger: **Alle Guds Creatur ere gode.** Holt her nu lidet stille / oc betenck at Mad oc Dricke / oc andet huad du haffuer / er Guds Creatur / oc ick dit. Derfaare est du en Tiuiff / om du tager noget fra Gud imod hans vilie / Huilcket du giør saa tit som du bruger Guds Creatur foruden Tacksigelse oc Paakaldelse: Fordi alt det du haffuer oc holder for at vere dit / det er ick dit / oc du haffuer det vcloulige / vden saa er at du begerer det aff Gud. Derfaare haffuer HERR Iesus lært oss at bede / oc sige: **Giff oss i dag vort daglige Brød.** See her / Brodet kaldes baade Guds oc vort Brød. Det er vort Brød / naar det er loulige at spise met vort retfærdige Arbeide. Det er Guds Brød / for det er hans Creatur / huilcket du maat ingelunde bruge / vden du haffuer bedet hannem der om tilforn. For den Sag skyld legger oc saa S: Pouel disse Ord til / i den samme Epistel som før bleff opneffnt. **Creaturet (siger hand) bliffuer helligt ved Guds Ord oc Bønen.** Det bliffuer helligt / det er / det bliffuer rent / oc tilstedt oss at bruge / saa at wi maa bruge det met en god Samvittighed. Men huorledis bliffuer det helligt? Ved Ordet / siger Paulus / oc Bønen. Ved Ordet skalt du forstaa Troen / som Vedet vdræffuer: Thi formedelst Ordet som anammis met Troen / bekiende wi oss at tro tuende ting. Det ene / at alle ting ere skaffte for Vemmens skyld aff Gud / efter hans vlsigelige oc wendelige Vidsdom. Det andet / at wi ere iblant deris Tal / som vdi Adam miste den Rættighed oc mact / at haffue Herredome offuer alle Creatur / Men formedelst Guds naade haffue wi faaet den igien i Christo / paa det at wi kunde mere oc opholde dette Liff / til at forfremme oc fornyde Guds ære. Efter denne Troens bekiendelse følger Bønen / at HERRen vil giffue oss sin Naade / at wi met en god Samvittighed / vdi all gudfrygtighed oc ydmynghed kunde bruge den Mad oc Gode som wi haffue faaet oc anammet aff HERRens Haand. For det sidste / skulle wi met Tacksigelse beslutte vort Maaltid / oc da atter paa ny giøre vor Bøn: Saa bliffuer vor Mad oc Dricke hellig. Men de Folck som ick i saa maade hellig giøre deris Mad / de synde i tuende maade. Først beroffue de Gud sin ære / huilcken de ick paakalde / oc kiende hannem at vere den som giffuer alt gaat. Der-
nast

Guds Tiuiffue.

Matth: 6.
Vort
Brød er
Guds Brød.

1. Tim: 4.
Huorle-
dis vor mad
bliffuer hel-
lig.

1.
Ved Or-
det.

2.
Ved bøn.

Deris
ærend som
ick lase til
Bøns oc
fra.

naft bruge de Creaturene imod deris villie : Huorfaare S : Pouel
figer / at Creaturene ere Forfengelighed vndergiffne.
Aff huileken Forfengelighed Gud loffuer oc tilfiger hos Propheten
Hoseam / i det andet Cap : at hand vil fri Creaturet.

Rom : 8.

Hosea : 2.

Endog at det som nu er sagt / kunde vel nock beue-
ge oss / at vi effter Christi Exempel rettelige bruge Guds Cre-
atur met Bon oc Tackfigelse : Dog alligenel paa det at vor Do-
uenhed oc Ladhed kand diff mere offueruindis / vil ieg opregne nogle
Sager som skulle oss der til beuege.

Sager
som skulle
beuige oss til
at lafte Bener
dicke oc Gra-
tis.

Den første Sager / at vor HERR Christus selff / som alting
haffuer schafft / hand paakaldede Gud oc tackede hannem / saa tit som
hand brugte Guds gaffuer : Meget mere bør oss det at giøre / vi som
ere slat Tryglere oc Tiggere vdi Guds Naam.

I.
Christi Ex-
empel.

Den anden Sag : Kaffne vnge paakalde Gud / effter deris
maade / oc HERRen foder dem. Derfaare siger Dauid / at
Herren besorger Kaffne vnge som raabe til hannem.

II.
Kaffnis Ex-
empel.
Psal : 147.

Ehi Kaffnen vil icke kiende sine Vnger for sine at vere / all de stund
de ere belkede oc icke haffue Siere / derfaare fluer hand fra dem oc for-
lader dem : Men paa det at de skulle icke forfaris / da foder HERRen
dem met Mng oc smaa Fluer / indtil saa lende de saa Siere oc bliffue
sorte / saa kommer da Moderen til dem igien / oc kiender dem for
sine vnger. Kunde nu Kaffne vnge paakalde Gud / huor meget
mere bør oss Menniske som Gud haffuer giffuet Forstand / at paa-
kalde hannem.

Kaffnis na-
tur.

Den tredje Sag : Tyrckerne forsamlis to gange om Dagen /
baade for Middags maaltid oc for Naderen / oc begere velsignelse
aff Gud : De vi Christne forglemme det saa skendelige.

III.
Tyrckers
Exempel.

Den fjerde Sag : Hedninge som intet vifte aff Gud at sige /
de begynte altid deris Maaltid met Offer oc Bon til deris Guder /
Endog de vifte icke huor de skulde rettelige bede / eller huem de skulde
paakalde.

IIII.
Hedningis
Exempel.

Den femte Sag : Den christne Kircke aff Verdens første begynn-
delse / naar hun skulde bruge Guds Creatur / da haffuer hun altid
begynt met Bon oc Paakaldelse : Ehi der haffuer intet veret mere i
hendis almindelige brug end Bonen / Fordi ved vore Boner bliu-

V.
Den christne
Kirckis Ex-
empel.

de wi vor H E R R E oc Gud til vort Maaltid / oc til
Giest met oss / Huileken see loff / prijs / heder /
are oc tackfigelse til euig tid /

AMEN.

I iij

Den

Den otende Søndag effter
hellig Trefaldighed / Euangelium Matthæi
i det VII. Cap:

Hesus sagde til sine
Disciple : Vaacter eder for falske Pro-
pheter / som komme til eder i Saareklæ-
der / men induaartis ere de glubende
Blffue. Paa deris Fruct skulde i kien-
de dennem. Kand mand oc ploeste
Vindruer aff Torne : Eller Figen aff Tidzel : Saa
bær oc huert gaat Træ / god Fruct / Men it raadet
Træ bær ond Fruct. It gaat Træ kand icke bære
ond Fruct. De it raadet Træ kand icke bære god
Fruct.

Fruet. Huert Træ som icke bær god Fruet / skal aff-
huggis / oc kastis vdi Jlden. Derfaare skulle i kien-
de dem paa deris Fruet. De skulle icke alle som sige
til mig / HErrre / HErrre / komme i Himmerigs rige /
Men de der giøre min Faders vilie i Himmelen.

Forflaring paa dette Euangelium.

In dette Euangelium vaare tuende Aar-
sager / Den ene vaar Christi Lærdom oc Predicken /
som hand haffde haffte for den store Almue / som Nat-
theus bescriffuer i sit femte / siette oc siuende Cap: Den
anden vaar de falske Lærers forfængelighed / som vaar
re iblaue Joderne / huilcke der en part foruende oc forfalsede Mose
oc Propheternes Lærdom / en part formørkede de oc slæt affslæt-
te. Derfaare befaler H E R R E N alle Menniske / at de baade
skulle lære huad ret er / oc tage sig vare for det som vret er / som er
for de falske Prophetes katteri oc vildfarelse. Saa handler der-
faare vor H E R R E Christus vor trofaste Siæls Læge / lige som gode
Læger der hielpe paa Menniskens Lægene. Thi lige som de / forst
sige den Eingehuad raad oc Lægedom hand skal bruge / oc siden
huad som skadeligt er / der hand skal tage sig vare for: Lige saa giør
oc saa Guds Son / vor Saliggjorere oc Læge / Forst saarescriffuer
hand off den rette Siælens Lægedom. Der effter siger hand off
huad wi skulle tage off vare for. Summa paa dette Euangelium
er / at lige som wi skulle fly de falske Propheter / huilcke mand kand
kende paa deris Fruet: Lige saa skaar en ret Guds fryetighed icke
vdi Euangelij oc den christelige Religions vduaatiss Betsiendelse /
Men vdi en ret sand Penitentie oc omuendelse til Gud. At wi det-
te Euangelium diß bedre kunde forstaa / da ville wi her aff for-
handle tre Artickler.

Matth. 5. 6.
et 7.

Christus vor
Siæls Læ-
ge.

Summa paa
dette Euang-
gelium.

Den Første.

Christi befalning at fly falske Propheter.

Den Anden.

Falske Prophetes bescriffuelse / huordanne de ere.

I iij

Den

Den ofende Sondag

Den Tredie.

Om denne Christi paamindelse: De skulle icke alle som
sige til mig / Herre Herre / indgaa i Himmerigs ri-
ge / Men de som giøre min Faders vilie / som er i
Himmelen.

Om den Første.

Diger eder vare / siger Iesus Christus / for
falste Propheten. Denne Christi befalning er en
almindelig Befalning / som horer til alle Menniske:
Derfaare skal mand den grandgibelige offuerneye oc besinde. Vdi
denne Befalning haaffue wi try ting at besinde / som ere: Huor saa^{1.}
re det er fornoden at vere hende lydig: Huor hart wi ere der til for^{2.}
plictige: Oc huor til det er off nyttigt.^{3.}

Try ting i
denne Befal-
ning at acce.

1.
Nødtorff-
tighed.

Dieffuelens
list oc behen-
dighed.

1.

2.

3.

4.

Huorfaa-
re Satan stit
der imod
Guds ord.

Det er i Sandhed mere nødtorffigt / oc ligger meget større mact
paa / at vere denne Christi befalning lydig / end den Menige
mand acter. Thi Dieffuelen / som er Christi Fiende oc det gantste
menniskelige Kions største Wuen / hand legger all sin flid paa / oc
driffuer alle de Vegge der gaa ville / at hand entē kand slæt odelægge
Christi rige / eller at hand kand besmitte det met forargelse oc it sten-
digt Veffnet. Her til bruger hand at stillige list oc anslag / som hand
altid pleyer at giøre: Thi enten legger hand vind paa at slæt bort-
tage den rette Lærdom fra off saa som hand haaffuer giort i Tyrskiet:
Eller hand arbejder paa at fortrenecke oc foruende hānem / saa som
hand gjorde i Paradis / oc haaffuer siden altid giort: Eller hand
stunder effter at forkaarte oc forringe Sacramenterne / som hand
haaffuer giort i Passuedomet / oc mange andre flere steder: Eller
hand forgiffuer Menniskens leffnet oc vduaaartis omgengelse / met
sin Eder oc stendige Forgiffte.

Den rette sande Lærdom oc den hellige Seriffte legger Satan
sig for den Saa skyld effter / paa det at hand i det mindste kand be-
komme it aff disse fire stycker / som ere: 1. At hand enten kand talle off
i Troen / at Gud skøter intet om off. 2. Eller at wi skulle fordrifte off
til at giøre noget imod vort Kald oc Embede. 3. Eller at wi skulle
vduelle off nogen Gudsstieniste imod Guds Befalning. 4. Eller at
wi skulle offue off oc induendis i alt Skalkhed / Losactighed /
Glem

effter hellig Trefaaldighed.

LXIII.

Glemhed oc Brefsfordighed. I huilket aff disse fire Satan den-
ne vor Siende vdrætter oc faar sin fremgang met / da haaffuer hand
vundet Spil / oc holder Menistene fangne i sine Snarer oc Garn.

1. Thi huo som neeter Guds forsiun / oc siger at Gud skøter intet om
2. Menistene / hand er en fordømt ² Epicureer: Huo som tværolige
handler vdi sit Kald / oc gjør noget som hans Embede oc Kald icke
3. vdkreffuer / hand er verre end en Hedning: Huo som anretter oc stift-
ter nogen synderlig ny Guds tieniste imod Guds forbud / hand for-
4. ætter Gud / oc er mere Dieffuelens Tienere end Guds: Huo som
leffuer i icke skendigt iwgudeligt Leffnet / hand er Syndens Tienere oc
Eral / Dødens oc Dieffuelens Soldener / saa at hand skal aff dem
tage sin Besoldning oc Løn.

2^e Epicureer
Kaldis alle
de som leffue
icke her i
Verden / de
haaffue naaff
aff en som
hed Epicu-
rus / i Athenes
Strad / hand
laerde oc sag-
de / at der
vaar ingen
Gud oc intet
Liff effter
dette Liff / oc
leffde derfor
daglige i
fredsel oc
nytt.

Men huad Raad oc Rægedom er der imod alt dette onde? Der
er ingen andre raad til / end at mand bliffuer hart ved den rene Lær-
dom / oc tager sig vare for falske Propheter oc Lærere: Fordi den ret-
te rene Lærdom siger oss / at Gud haaffuer omhu for oss / oc seer saa
noye til oss / at hand haaffuer talde alle Haarene paa vort Høffet:
Den samme rene Lærdom holder oss oc saa huer for sig vdi sit Kald
oc Bestilling: Hand saaregiffuer oss oc saa ret form oc maade /
huor vi rettelige skulle tiene Gud: Her foruden indeholdis oc begri-
bis der i samme rene Lærdom / disse Regle som vi skulle effterfølge /
oc leffue icke helligt oc iwsraffeligt Leffnet.

Raad oc
Rægedom
imod Sat-
tans list.

Math: 10:

O Et andet ieg sagde / at wi vdi denne Christi befallning haaffue at
acte / er Forpligtelsen / huor saare hart wi ere der til bundne oc
forpligtige. Her kunde vel nu nogen spørge / Om alle Meniste ere
forpligtige til at tage sig vare for falske Propheter / Eller oc om den-
ne forpligtelse hør alene Presterne til / oc dem som ere den christne
Kirckis Forstandere oc Regentere? Thi mange Meniste mene / at
de kunde vndskyldde sig / naar de icke atlyde dem som ere ordentlige
oc loulige kaldede til at predicke oc lære i den christne Menighed / at
de giøre som de sige dem for / huad heller det er ret eller tværet. Dem
suarer Propheten Ezechiel i sit tredie Cap: oc siger: **H**ERRENS
ord skede til mig oc sagde: Du Menistens Søn / Jeg
haaffuer sæt dig til en Vætere (eller tilsiuns Mand)
offuer Israels hus. Du skal høre Ordet aff min
Mund / oc paamine dem paa mine vegne. Naar ieg
siger til den iwgudelige: Du skal visselige dø / oc du
atuarer

II.
Forplig-
telse.

Spørsmaal
om wi ere
alle forplig-
tete der til.

Suar.

Ezech: 3.
oc 33.

Den otende Søndag

atuarer hannem icke / oc siger hannem det icke / paa
det at hand kand foruare sig / oc omuende sig fra sit
wgudelige væsen / at hand maa leffue / Da skal den w-
gudelige dø for sine Synders skyld / Men ieg vil kreff-
ue hans Blod aff din Haand. Men paaminder du
den wgudelige / oc hand omuender sig icke aff sit w-
gudelige Væsen oc Beye / da skal hand dø for sine
Synders skyld / Men du hassuer friet din Siel. Disse
Prophetens ord giffue klarlige tilkiende / at de fare storlige vild / som
mene at det er nock / at de ere deris Sogneprester lydige / oc giore eff-
ter deris Lærdom / huad heller de lære ret eller vret / ilde eller vel.
Der som det saa vaare / da kunde ogsaa Tyrcker oc Hedninge bliff-
ne salige / Thi mange aff dem hassue giort effter som deris Lærere
hassue sagt dem for.

Alle Men-
niste ere for-
pligtige til
denne Chri-
sti befa-
ling.

1. Johan : 4.

Johan : 3.

2. Cor : 11.

* Derfaare skal mand vide / at alle Menniske ere forpligtige
til at tage sig vare for falske Propheter oc Lærere / oc fly dem lige som
Pestilenze / oc deris Saligheds forgift : Thi det er klart / at denne
Christi befaling skeer obenbare oc almindelige til alle Menniske /
for hand taler til den gantze Almue / oc icke til sine Discipler ale-
ne. De Johannes siger i sin første Epistels fjerde Cap : Troer
ikke huer Mand / men prøffuer Manderne / om de ere
aff Gud / Thi der ere mange falske Propheter vdgaa-
ne i Verden. De vor H. Erre Jesus Christus siger self : Mine
Faar høre min røst. Men huad gjør her den Tiran Passuens
Hand siger at det hører hānem alene oc hans Røgeplette til / at dø-
me om Lærdømmen. Huad kand nogen tid sigis eller tænckis vblueli-
gere? Er icke det / at ville raade oc binde offuer Christi Brud / oc tage
sig Herredome oc Raad til vdi Herrens arffuedel / imod S. Peders
forbud / hues *Succesor* oc *Effterkommere* hand roser sig at vere S :
Hans Baptista siger sig at vere Brudgommens Tienere / Men
Passuen vil hassue Herredome offuer Bruden. Christus vil at
hans Brud skal beholdis kyst oc reen / Men Passuen besmitter hen-
de med it skendigt Horeri / hand faaresatter hende falsk Dieffuels
lærdom / huor aff hun lærer at falde fra sin rette Brudgom / oc be-
driffue Hoer. S. Pouel siger : Jeg hassuer troloffuet eder en
Mand /

en Mand/ at ieg fand fore Christo en kyst Jomfru til.
Denne Eroloffuelse steer ved Troen til Guds aller reniste oc kystiste
Ord: Men Passuen som berommer sig at vere S: Peders Succes-
sor, at vere kommen i Sædet effter hannem/ hand besmitter denne
Jomfru/ som er den christne Kircke/ med tusinde slags Horeri/ i det
at hand tager hende aff sin Brudgoms Christi Arme/ oc forfører
hende til atskillige slags Affguder i oc Helgens paakaldelse.

DE tredie synke ieg sagde at wi skulde acte vdi denne første Arti-
kel/ er/ huad gaff wi haaffue aff denne Christi Befalning:
Lager eder vare for falske Propheter/ oc huor wi den ret
skulle bruge. Dette gaff oc brug er mangfaaldigt.

Først paaminder oss denne Christi Befalning/ at der ville
komme falske Lærere i den christne Kircke: Huilket Christus oesaa
giffuer tilkiende i den Vignelse om det Meniske som saade god Sæd
i sin Alger/ oc der Folket soff/ kom hans Vuen oc saade Klinte der
iblant. Fordi Satan stormer oc bruser saa saare imod den christ-
ne Menighed/ at hand aldrig lader aff/ men daglige legger vind
paa at forfrencke Guds Ord: Huilket hand strax begynte i Para-
dis/ det første at vore Forældre vaare skaffte i Paradis/ Oc hand
løber endnu om (diss ver) vdi den gantse Verden. Effterdi at wi
dette vide/ da ligger der mact paa at wi ere saa meget diss fliteligere/
oc tage oss diss bedre vare.

Dernæst skal denne Befalning/ Lager eder vare for
falske Propheter/ opuecke oss/ at wi diss fliteligere ossue oss vdi
Guds Ord oc den reene Lærdom: Huorfaare at Paulus ynster si-
ne Philipper/ At de kunde vaare i all Lærdom oc For-
stand. Oc Christus siger selff: Kandsager Scrifften/ oc
lærer aff mig. Der som i bliffue vdi mine Ord/ da
ere i visselige mine Discippler/ oc i skulle kiende Sand-
hed/ oc Sandhed skal fri eder.

For det tredie beuise denne Christi befalning/ at den christne Kir-
cke haaffue Mact oc Myndighed/ at hun maa affsatte falske Lærere/
oc i deris sted indsatte retsindige Lærere. Thi ellers vaare det forgefvis
at Christus befaler oss at fly de falske Lærere/ vden det vaare tilbor-
ligt at affsatte dem aff deris Embede oc Kald/ oc indsatte igien i deris
sted retsindige tro Lærere. Derfor ere de gudfryetige Konger oc Forster
stor loff oc prijs varde/ so haaffue omhyggelighed/ at Kirckerne kunde
refor-

III.

Huad
gaff wi
haaffue her
aff.

1.
Der vil altid
vere falske
Lærere i den
christne Men-
ighed.
Matth: 23.

2.

Vi skulle
flitelige læse
oc høre
Guds Ord.

Philip: 1.

1oh: 5. 8.

3.

Den christne
Menighed
maa affsætte
vrange Læ-
rere.

Den otende Søndag

reformeris oc foris til rette / at det sande Guds ord kand predickis rent oc ret.

huorledis
vi skalle
anamme det
der som pre
dickis.

Luc: 10.

For det fierde lærer oss denne Befalning / huorledis vi skalle anamme Ordet oc tage det aff dem som predicke oc lære. Der som de lære ret / oc forkynde det sande Guds ord / da skal mand høre dem / ickemet mindre flitighed / actsomhed oc attraa / end som mand hørde Gud selff. Thi saa siger Christus: Huo eder hører / hand hører mig / Oc huon eder foracter / hand foracter mig. Der som de lære Løgn / da skal mand fly dem / lige som for Dieffuelen selff. For lige som Satan bedrog Eva met sin falske Tale: Lige saa giøre oc de som lære Løgn oc vildfarelse / de vdskiude Menigheden fra Guds Naade oc Himmerigis rige / saa som huer mand veed at det er skeet vdi Passuedommet. Forbandet vere derfaare huer den / som fordrifter sig til i nogen maade at forkrencke oc foruende Christi Ord oc Euangelium.

Om den Anden.

Fem styck
er her at
se.

SOm komme til eder i Faareflæder / men ind-
uaartis ere de glubende Blffue. Vdi disse ords
forklaring ville vi ansee disse effterfølgendis fem stycker /
som ere: 1. Hueden de falske Propheter komme / Oc 1.
huort hen de komme. 2. Dernast / huad naffin de haffue i den hellige 2.
Skrift: Huor aff wi kunde forstaa huor stor Fare der er paa farde
met dem / oc huor stor Skade de giøre. 3. Fremdelis / Huordan de 3.
ris vduaartis stic oc anseelse er. 4. Her foruden / huad deris for- 4.
sat oc idrat er. 5. De for det sidste / huad Tegn de haffue / huor 5.
paa mand kand kiende oc affskille dem fra de rette Lærere.

I.

Hueden
oc huort hen
falske Lærere
oc komme.
Exempel.

DER som du nu spør at / Hueden de falske Lærere komme / oc huort
de ville hen? Vil ieg met saa ord suare: De komme fra Dieff-
uelen / oc ville ind i Herrens Vingard / det er / i den christne
Kircke oc Menighed. Exempel der om haffue wi saare mange. Vdi 1.
den lille Kircke oc Menighed som vaar i Adams / Eua oc Abels tid /
kom den falske Lærere Cain / huilcken der bleff vdsent oc berystet aff
Dieffuelen / oc paa det sidste slog sin egen Broder ihel / for den rette
Lærdoms oc Gudsdienstis skyld. Der effter ere siden komme man- 2.
ge falske Propheter oc Lærere indtil Syndfloden / met huilcken baa-
de de falske Lærere selff / oc deris Disciple oc Tilhørere bleffue straffe-
de oc

3. uede oc ødelagde. Strax effter Syndfloden vdsende Satan atter falske Lærere oc Propheter i den chrisne Kircke / huilcke der saa saare nederbrøde oc forderffuede H E R R E N S Vingaard / at den rette Sandheds Lærdom bleff ickon hos nogle saa Følsk aff
4. Semis sleet oc affkomme. Lige saa hassue der ocsaa siden altid indtil Christum kommer falske Propheter oc Lærere / oc hassue giffuet sig ind i den chrisne Kircke / oc meisten delen altid hassue de haffte mact oc myndighed at raade / baade i verdslig Politici oc
5. Kircke regimente. Effter Christi Opstandelse komme der mange falske Propheter / oc der hassue alle tider veret saare mange til aff
6. dem. Paa det sidste hassuer Passuen / som er den rette Antichristi / vdsent idrallige Kættere oc falske Lærere / besunderlige Munkke / huilcke der ynckelige hassue saar giort den chrisne Menighed met deris falske Lærdom. De der ere endnu paa denne dag alleuegne mange falske Lærere. Met saa ord at sige: I huor som Christus saacer sin gode Sæd i Algeren / der vil altid Satan strax saa sine Klinte iblant / De huor Christus hassuer sin Kircke / der vil Satan hassue sin Capel hos. Derfaare formaner Christus ick forgefso / at wi skulle tage oss vare for falske Propheter.

W vide wi hueden falske Propheter oc Lærere komme / oc huort de ville hen: paa det at wi nu ocsaa kunde offuerueye huor saare farligt det er at høre dem / da vil ieg det opregne aff deris Nassu / som de neffnis met i den hellige Scrifte. Forst kaldis de met dette almindelige Nassu / **Falske Propheter** / det er / saadanne som siunis at vere rette Lærere / ere louelige oc ordentlige kaldede / oc hassue Mact oc Myndighed / oc ere alligeuel Eognættige / saa som de der i steden for den sande Lærdom / indføre Dieffuelens logn oc Wiennistens drøme / huordanne der hassue veret mange vdi Passuedommenet. Dernæst kaldis de aff S: Hans Apostel / **Onde Mander** / baade for de ere vdsende aff Dieffuelen som er ond: Disligeste for de ere andre Marsage til ont oc Fordømmelse. For det tredie kaldis de aff S: Juda Apostel vdi hans Epistel / **Skyer foruden Vand** / som ere lige Cain / Balaam / oc Kore. Vee dem (siger hand) thi de gaa i Cains vey / oc falde i Balaams vildfarelse / for nytte skyld / oc ødeleggis i Kore oprør. For det fierde kaldis de aff Paulo / **Hunde** / baade for de saar giøre oc foruende Guds ord / disligeste for de foriage Saarene fra Christi Saare.

II.
Falske Lærere
Nassu.
1.
Falske prophet.

2.
Onde Mander.
1. Joh: 4.
3.
Skyer foruden Vand.

4.
Hunde.
Philip: 2.
rest.

Den otende Søndag

5.
Onde Ar-
beydere,
Philip: 3.

6.
Antichristi,
1. Joh: 3.

7.
Christi Kaar-
sa Siender,
Philip: 3.

8.
Vlsue.

restii. For det femte / kaldis de onde Arbejdere / for de arbej-
ilde / De enden paa deris Arbejde er baade deris egen forderffuelse /
oc deris Fordømmelse som dem hore oc arlyde. For det siette / kaldis de
aff S: Hans Apostel / Antichristi, det er / de som ere tuert imod
Christum / ick at de nekte eller forsage Christum / men at de foruen-
de Christi Rardom / oc met deris Lessnet staa Christum imod. For
det siuende / kaldis de aff Paulo / Christi Kaarssis Siender /
fordi at de ick legge all vor Salighed Christi fortieniste alene til-
baade vor Saligheds begyndelse / middel / oc ende. For det otende /
kalder Christus dem her i dette Euangelio / glubendis Vlsue /
huilcke der dog hassue Saare ham paa / det er de lade som de ere spag-
fardige oc factimodige Meniste / Men dog snige de sig ind i Christi
Saaresti met deris Falskhed oc suig / oc siden sønderrissue oc ihjelsla
de Christi Saar lige som Vlsue / met deris falske Rardom / oc vd-
uaartis Hellighed.

III.
Falske Læ-
rers vds-
uaartis
stet oc an-
seelse.

Fey slags
falske Lærere
ec.

ME N huordan er disse falske Lærers vduaartis stiet oc anseelse?
Christus siger: De komme til eder i Faarefløder. Her
taler Christus ick i almindelighed om alle falske Lærere / Men idom
om it slags alene. Thi der ere somme der lære vel oc lessue ilde: Som-
me lære ilde oc lessue ilde: Somme lære ilde / men de siunis saar
Verden at lessue vel. Om dette tredie slags onde Lærere taler Chri-
stus her / fordi de ere de allerfarligste / oc giøre mest skade.

IIII.
Falske Læ-
rers For-
sat oc
idret.

Machomet,
Passuen.

Libertiner.
Siender.

Hvad er deris Forsæt oc idret? Det lærer Christus her met en
smuck Lignelse / i det hand kalder den Vlsue. Lige som en Vls
legger der vind paa / at hand først kand foruilde Saarene fra Sti-
en oc Hiorden. Dernæst at hand kand saa dressuet dem hen vdi
Skouen. For det tredie at hand kand opsluge oc vdelegge dem: Li-
ge saa legge falske Propheter vind paa / at de kunde met List oc Suig
fradrage oc foruilde Saarene / det er / enfaaldige gudfryctige Men-
iste fra den rette christne Kircke / oc saa dressuet dem hen vdi i Skou-
en / der som ick er Guds Ords salige Føde / at de der kunde hassue
deris Herredome met dem / De paa det sidste sla dem ihjel / ick ale-
niste paa Legemet / men meget mere paa Sielen. Huor vift oc sant
dette er / lærer oss Tyrskiet / som er bedraget aff sin falske Prophete
Machomet: Det lærer oss det gantste Passuedom / som aff den
Komste Antichrist er styrt hoffuetsfulds i gruelig vildfarelse: Det
lærer oss oc saa mange Land oc Rige som ere forførde aff Libertiner
oc Sienderere / vdi forstreckelig Daarlighed oc Galenskaft.

Nu maatte du sige: Huorledis kand ieg som er vlsert/ oc haffuer iche stude ret i den hellige Scrifte/ tage mig vare/ eller iblant saa mange atskillige Meninger oc Secter/ dome huilcke de sande lærere ere/ oc huilcke de falske ere? Paa det at vi nu kunde ret dome imellem en Huorde oc Bliffuen/ da siger Christus oss Bliffuens rette tiende oc Tegn/ oc affmaler hannem met sin rette farffue. De komme til eder/ (siger hand) i Saareflæder. Der som du anseer den vduaarthis Ham oc Stick/ da sumis de saare hellige/ ia som Guds hellige Engle: Men der som du tager Hammen aff dem/ da skal du see oc kiende at de ere Bliffue. Forsi fordi at de iche lade hore oc liude Guds Ord/ men de forfore Christi Saar met en fremmet Rost/ fra deris rette Saaresti hen vd i Dreken/ paa det at de kunde forstore Meniskens Samuittighed/ oc ihuelst deris Siæle. De dette er it Tegn huor paa mand skal kiende dem. Herforuden legger Christus end it Tegn til i det hand siger: Paa deris Fructer skulle i kiende dem. Her skal mand tage sig grandgibelige vare/ at mand iche anseer Blad for Fruct. It ont Træ haffuer stundem denlige oc skone Blad/ men det giffuer ingen god Fruct: De tuert om igien/ it gaar Træ giffuer stundem offuerflodig Fruct/ oc haffuer dog iche saa mange oc smucke Blad. Huader da alle Lærers rette Fruct? Deris Fruct er trendefold/ som er: Gudstieniste/ Deris Lardom/ De deris Læffnet/ som kommer offuerens met Lardommen. En ret sand Prophete oc Lærer hand stikker sin Gudstieniste/ sin Lardom/ oc sit Læffnet effter som Guds Ord faarescriffuer oc lærer hannem. Men en falsk Prophete haffuer sin Gudstieniste som er optenckte aff Meniskens/ hans Lardom er Meniskens stick oc paaleggelse/ oc hans Læffnet sumis vel vduaarthis helligt oc hoffuiste/ men dog lucter det ilde oc stincker aff idel Blisneri oc Dhyenskalshed.

V.
Tegn huor
paa mand
skal kiende
falske Prof
pheter.

1.
Paa deris
Lardom.

2.
Paa deris
Fruct.

Lærers
Fruct.

Om den Tredie.

DE skulle iche alle som sige til mig Herre/ Herre/ indgaa i Himmerigs rige: Men de som giøre min Faders vilie som er i Himmelen.

Disse Christi ord begribe vdi sig tuende Lardomme: Den ene om dem som skulle fordomis/ Den anden om dem som skulle bliffue salige. De taler Christus her om dem som ere vdi den Christne Menigheds

To Lær
domme.

m ii

heds

Den otende Sondag

hedes vduaaartis forsamling: Thi om de andre som ere vden for den christelige Kircke/ er ingen tuil at de to bliffue fordomde.

1.
Mundschri
ne opnas.

Mund
Christus
Synder.

Men huilcke ere de som skulle fordomis? Det ere de som rose sig meget aff Christo / oc haffue hannem vel idelige paa Tungen/ men de giøre ick Gud Faders vilie som er i Himmelen. Huilcke ere de? Det ere de som beromme sig meget aff Troen/huileken de haffue slat intet aff/ det er / de bekiende sig at tro paa Gud/ oc de giøre dog ingen Penitenge/ de omuende sig ick til Gud / de offue sig ick heller vdi it hoffsuike oc gudeligt Leffnet: Disse siger Christus at skulle fordomis / oc det er ick vnder / fordi at saadanne Nemiske synde saare gruelige. Forst synde de met Logn/ fordi de liue paa vor HEr^{1.} re. Dernast synde de met Guds bespaattelse/ fordi at demisbruge Christi Blod/ som er vdgdydet for oss / ick for den Sag skyld at wi^{2.} skulle bedrissue allehaande Gallenst aff/ Bruct/ Losactighed oc Eirami/ men for den Sag at vor Synd skulde affslattis/ oc wi skulde bliffue HERN hellige. For det tredie synde de met Eiuissueri/ for^{3.} di at de offue oc si cle Gud sin are fra. For det fierde synde de met^{4.} Mord oc Manddrab / Thi sla de dem selff ihuel met deris falske Dom oc Mening/ der effter drabe de oesaa deris Naste met deris onde Exempel. For det femte besmitte de oc vanhellige den helligs Lands^{5.} Tempel.

2.
Kersindige
Christus
bliffue salig
ge.
Iohan: 3.

Matth: 15.
Marc: 7.

Guds vilie.

Iohan: 6.

Iohan: 3.

Huileke bliffue da salige? De som giøre Guds vor himmelske Faders vilie. Men her stode sig mange/ oc fare storlige vild/ forst^{1.} de der sige at Hedninge som leffue vel i denne Verden/ bliffue salige/ dem drissue disse Ord igien/ som staa i Johannis Euangelio: Huo som ick troer / offuer hannem bliffuer Guds vrede. Dernast de som sige / at deris ordens Regel er Guds vilie / imod^{2.} huilcke Christus siger: De tiene mig forgeffs / i det at de lære saa^{3.} dan Lardom/ som er ick vden Nemiskens Bud. For det tredie/ sa^{3.} re de her vild/ som sige at Louen er Guds vilie/ huileket er vel sanden: Men der som der skulde ick andre bliffue salige / end de som giøre denne Guds vilie / som hand vdkressuer i Louen / da bleffue aldrig noget Nemiske saligt. Huileken er da Guds vilie/ som wi skulle giøre/ at wi kunde bliffue salige? Christus suarer hos Johannem i det siette Capit: oc siger: Det er Faderens vilie / at de skulle tro paa den som hand haffuer vdsent. De en au^{4.} den stad siger HERN. Huo som troer paa Son^{5.} nen / hand haffuer det enige Liff. Denne Tro haffuer^{met}

effter hellig Trefaaldighed.

LXVIII.

met sig Gudsfryctighed oc Kierlighed / som ere hendis rette naturlige
Fructer / huilcke alle retsindige Christne idelige bruge oc offue sig i
ved Ihesum Christum / huilcken met Faderen oc den hellig And ske
loff oc are til ewig tid / Amen.

Den niende Søndag effter
hellig Trefaaldighed / Euangelium Luca
i det XVI. Capittel.

Hesus sagde til sine
Disciple: Der vaar en rig Mand / som
haffde en Husfoget / hand bleff besort
for hannem / at hand skulde forkom-
met hannem hans Gods. De hand
kaldede hannem / oc sagde til hannem:
m iij Hui

Den niende Søndag

Hui horer ieg det om dig : Gior regenscaff aff din
 Husholdning / thi du fant icke lenger vere Husfoget.
 Husfogeden sagde ved sig selff : Huad skal ieg giøre :
 Min Herre tager Embedet fra mig / Jeg gider icke
 graffuet / oc ieg skammer mig at trygle. Jeg veed
 vel huad ieg vil giøre / at de skulle tage mig i deris
 Hus / naar som ieg bliffuer nu sæt aff Embedet. De
 hand kaldede til sig alle sin Herris Skyldener / oc sag-
 de til den første : Huor meget est du min Herre skyl-
 dig : Hand sagde : Hundrede tynder Olye. Och
 hand sagde til hannem : Tag dit Bress / sæt dig / oc
 scriff strax halffrediesinds tiue. Der effter sagde
 hand til den anden : End du / Huor meget est du skyl-
 dig : Hand sagde : Hundrede maader Huede. De
 hand sagde til hannem : Tag dit Bress / oc scriff fire-
 finds tiue. De Herren loffuede den wretsfærdige Hus-
 foget / at hand gjorde snildelige / Thi denne Verdens
 Børn / ere klogere / end Luusens Børn i deris Slect.
 Oc ieg siger eder osaa : Giorer eder Benner met den
 wretsfærdige Mammon / Paa det / naar i nu haffue
 behoff / de skulle anamme eder i de ewige Bolige.

Forklaring paa dette Euangelium.

Summa paa
 dette Euang-
 gelium.

Hristus formaner sine Disciple i dette
 Euangelio til Veluillighed oc Mildhed mod deris
 Næste / oc det gior hand met en Lignelse / paa huilcken
 Summen er denne : En rig Mandz Husfoget vaar
 omhyggelig / huor det skulde gaa met hannem / naar
 hand vaar sæt aff sit Embede : Meget mere skulle Christne Mæn-
 niste / som ere Guds Husholdere offuer hans atskillige Gaffuer / ve-
 re omhyggelige oc betencke huor det skal gaa dem / naar de skulle gior-
 re Regenscaff / det er / naar de kaldis aff denne Verden. Men lige
 som

som Husfogeden met den wretfærdige Nammon/gior sig Benner/
som kunde tage hannem hiem til sig i deris Hus / naar hand er
sat aff sin Befalning: Lige saa skulle alle Christne met deris
Guds giøre sig de Sattige tilbønlige / at de met deris vidnesbyrd
kunde tage dem ind i de euige Bolige / Dette er Summen paa det
te Euangelium: Men paa det at wi kunde det / diss bedre forstaa/
oc vende oss til Lærdom oc Trost / da vil ieg der aff forhandle fire
Artickler / som ere:

Den Første.

Huorledis Christus straffer Guds gaffuers vanbrug.

Den Anden.

Sager huorsaare wi skulle giøre de Sattige til gode.

Den Tredie.

Christi Klagemaal / at denne Verdens Børn ere suildere
end Liusens Børn.

Den Fierde.

Huorledis mand skal ret bruge Rigdom / Oc huad wi fors
tiene met gode Sierninger.

Om den Første.

Det at denne Text saare giffuer oss en Hus-
foget / som winyttelige omkom sin Herris Guds / da
straffis her i almindelighed Guds gaffuers vanbrug.
Ehi huo er den som icke misbruger mestendelen alle de Gaffuer som
Gud hannem forlent oc giffuet haffuer? Huorledis det gaar til/
vil ieg met noale Exemple forklare. Gud giffuer mange Menniske
Wijsdom oc Forstand / paa det at de skulle vnderuise de groffue oc
vankundige / oc hielpe dem met deris gode raad: Men nu bruger
mand sin Wijsdom til Suig oc Bedregeri. Rigdom oc Guds giff
uiss aff Gud / at mand der met skal hielpe oc forfremme den christne
Kirckis Lemmer oc Tienere: Men nu brugis den til Hoffinod/
Pral / Offuerflodighed / oc winyttig Bekaaftning. Tungen er
Mennisket giffuen / at mand der met skal tale oc lare / det som ærligt/
hoffuist oc gudeligt er / oc at bestaa Sandheds vidnesbyrd: Men
huor gaar det nu til? Mange Menniske bruge deris Tunge icke til
Eder oc Bander / til Forhaanelse oc forsmædelse / Bagtalelse oc be-
spættelse. Myndighed / styrcke oc mact er giffuen Mennisket til at
m iij
forde

Alle
Guds gaff
uer vans
brugis.

Wijsdom.

Rigdom.

Tungen.

Styrcke oc
mact.

Den niende Søndag

fordre og beskytte Ketsfardighed og det som ærligt og christeligt er: Men nu er hun Tirannens beskyttning/ Skalkeskjul og Tæske/huileken de bruge til at fortrykke Sandhed og foruende all god Ordning og Stick / Thi de mene at effterdi de haffue Mact og Myndighed/ da maa de giøre huad de ville. Ege saa ere og alle andre Guds gaffuer i stor Vanbrug/huileken Vanbrug der kommer aff intet andet/ end aff disse efftersølgendis Kilder og Brønde.

Vanbrug
huor
aff hand
kommer.

1.
Aff Syn
den.

Først aff Synden som boer vdi oss/ Thi hun giffuer saadanne Grene aff sig/ og io mindre hun tuingis og dæmpis formedelsi Aandens Regiment og Herredøme / io flere og verre Grene giffuer hun aff sig. Thi hun er en saare dyb Brenligheds sted/ fuld aff alt ont og slemhed/ som aldrig kand rensis og vdrøddis i denne Verden.

2.
Aff Dieff
uelens til
skyndelse.

Dernæst kommer denne vanbrug aff Dieffuelens indskindelse/ Thi hand som er vor Siende/ og tørster effter vor Jordomelse/ legger sig effter Næmmiskene/ og søger tusinde veye og suencker at forderffue oss met/ paa det at hand kand affslatte Christi Rige her i Verden/ eller og saare forringe og formindste det/ og siden formere sit Rige.

3.
Aff onde
Exempel.

x. Cor: 15.
Gal: 5.

Freindelis kommer den aff Verdens onde Exempel / huileke wi beuegis til at efftersølle. Thi en ond vane er Skalkheds føde som en Scribenter siger. De S. Pouel siger: It lidet stycke Surdey / giør en hel Den sur.

4.
Aff Offrig
heds for
sømmelse.

Her foruden styckis dette onde saare meget aff Offrigheds og Regenteris forsømmelse / huileke der ick haffue aluerlig Tilsum til Folket/ og ick nøde dem til met haard straff at giøre huer i sin Sted og Kald / det hannem bør at giøre.

Stee ting
skal opuecke
oss til at
bruge Guds
gaffuer ver.

Men wi som ville kaldis Christne/ skulde met rette aff disse tings betenckelse opueckis til at giøre huer sit Kald syldis/ og retsindelige bruge Guds gaffuer. Først burde oss altid at haffue Guds befaling 1. ning stadelige i sinde / huileke der skulde paaminde oss at giøre huad wi ere plictige at giøre. Dernæst skulde Hoffuisthed og ærlighed/ di 2. sligste Dyd og Fromhed tilskynde oss/ at wi ick saa skendelige vanbrugte Guds gaffuer. For det tredie/ skulde wi lade oss her aff 3. beuege der til/ at det er en ypperlig ting/ og staar oss saare vel: Thi huad kand vere Guds Børn en større ære/ end at de sticke sig lige effter deris allerfierste Faders Exempel? For det fierde/ skulde 4. vort Kald og Embede / oc saa met rette beuege oss der til: Thi wi ere kaldede til Hellighed / at wi oc saa skulle vere hellig/ De de tings brug som Herren haffuer giffuet oss/ skal oc saa vere hellig/ Dette te skulle wi altid aluerlige betencke.

Om

Bsterdi at dette gantse Euangelium faare
giffuis off for den Sag skyld / at wi der aff kunde opue-
ctis til Mildhed oc Belgierningers beuifning mod vor
Næste : Da vil ieg tale om Belgierningers beuifning
disse try stycker. Forst vil ieg opregne Sagerne / som skulle off der til
beuege. Dernæst / huad fruct oc gaffn Belgierningers beuifning for
rer met sig. For det sidste / en ret maade huor wi skulle beuife Belgier-
ninger / effter disse Regle aff den hellige Scrift.

Sed vor Hætte sætter vdi sin Low ick en ringe
Sag der hand siger : Du skalst elske din Næste som
dig selff. Som hand vilde saa sige : Dette er en Sag huorfaa-
re i skulle elske huer andre indbyrdis imellem eder selff / fordi det ene
Menniske er det andet Menniskis Næste. Paa huilken Kierlighed wi
haffue it smucte Exempel vdi den Samaritan / som saa slitelige oc
omhyggelige hialp oc roettede det Menniske der vaar faldet iblant
Koffuere. Derfaare skal det ene Menniske beuife det andet Belgier-
ninger / fordi det ene er det andet Menniskis Næste. De det vdi man-
ge atskillige maader : Forst for vor Stabelsis skyld : For en Gud
haffuer skafft off alle Menniske. Nu see wi huilken en naturlig Tilbo-
yelighed oc Kierlighed der er iblant mange Diur oc vilde Best / som
ere aff it slag / huor de giore hinanden til gode / henge sammen / om
andre Best vil stæde it aff dem / De ocsaa føde huer andre / som wi
kunde see paa Storcke. Huor meget mere burde off Menniske / da
for denne Sag skyld / at giore huer andre til gode ? Dernæst er det
ene Menniske det andet Menniskis Næste / for wi ere hinanden lige :
Thi alle Menniske ere skaffte effter Guds Villed / oc de haffue alle
enchaande menniskelig Nature. For det tredie / er det ene Menniske
det andets Næste / for wi haffue it Liff oc Leffnet tilsammen / oc
haffue Menniskelig Samquem oc Stallbroderstæff tilsammen.
De disse tre Sager / huorfaare wi ere hinandens Næste / ere off til
fællis met alle Menniske / ick aleniste met alle Christne / men ocsaa
met alle Menniske / offuer den gantse Verden / Joder oc Hedninge.
Men en Christen er den andens Næste vdi andre maade : Forst
fordi at wi ere allesammen it Mandeligt Legeme i Christo : Thi
alle wi som tro paa Jesum Christum / wi haffue isort off hammen /
oc ere hans Lemmer / oc hand er vor Hoffuet / De wi leffue alle
ved

1.

Sager til
Belgier-
ningers
beuifning.
Deut : 6.
Matth : 10.

Luc : 10.

Alle
Menniske
ere hin an-
dens Næste.

1.

2.

3.

Alle
Christne
ere hin an-
dens Næste.

ved

Den niende Søndag

ved den samme ene Christi Aand. Denne Sag skulde io met rette opuecke oc tilskynde oss at beuise huer andre Belgierninger oc alt gaat / Der som wi aluerlige dette betenckte / at wi allesammen ere it Vegeme vdi vor Herre Ihesu Christo / oc alle hin andens Lemmer / da skulde wi i sandhed visselige sticke oss / oc saaledis giøre mod huer andre som Menneisks Lemmer. Lige som Haanden tien de andre Lemmer / dislige Guden oc alle de andre Lemmer tiene gierne den ene den anden : Lige saa skulde wi oc saa for denne vor tilhaabeforselse vdi it Mandeligt Vegeme / gierne giøre huer andre til gode oc beuise huer andre alt gaat. Dernast er en Christen den andens Naste for vor Mandelige igienfødsels skyld / ved huilken wi fødte paa ny til Guds vor kiære Faders Børn. Effterdi da at legemlige oc tydelige Syften beuise her andre gaat / oc tiene huer andre her i Verden / Meget mere bør oss Christene / at vere huer andre til Hielp oc Trost / met allehaande Belgierninger / wi som ere Guds Børn / oc alle haaffue den Almættigste Gud til Fader / saa at wi sige : Vor Fader du som est i Himmelen. For det tredie er en Christen den andens Naste / paa vort Kalds vegne : Thi wi ere allesammen kaldede til Endrectighed i Aanden / formedelst Fredsens baand / som S. Pouel siger til de Epheser / idet fierde Capit : For det fierde er en Christen den andens Naste for den tilkommendis Herligheds skyld : Thi wi foruente alle vdi Troen enehaande vdsødeligheds ære oc herlighed / huor wi skulle vere hinandens Stalbrodre vdi all euighed / oc der tilsammen siedsse loffue oc prise den euige Gud.

II.
 Nytte oc gaffn aff Belgierningers beuising.
 1. Dette maa nu saa vere sagt om Sagerne / huorfaare wi skulle beuise huer andre velgierninger her i Verden : Nu ville wi oc saa ansee huad nytte oc fruct der aff endelige kommer. Fire slags fructer oc gaffn følger der aff : Den første fruct er Guds ære : Denne fruct skulde io met rette beuege alle Guds Børn til at beuise deris Naste velgierninger. Den anden fruct oc gaffn som der aff endelige kommer / er at vor fattige vedtørffuendis Naste / som er vort Riid oc Blod / hand bliffuer der met hiolpen / oc faar stor Trost oc Husuallelse. Den tredie Fruct oc gaffn er vort lofflige Exempel / met huilcket andre Menneiste baade opbyggis oc tilskyndis / at de lige saa effter vort Exempel / beuise deris vedtørffuendis Naste deris Hielp oc Belgierninger. Den fierde fruct oc gaffn er velgierningens Beloning. Sordi Christus siger : Huo som giffuer en aff disse mindste / mine Disciple / en driick kalt Vand i mit Naffn / hand skal icke miste sin Løn.

Men

MEn effterdi at mand ocsaa her kunde spørge / huorledis mand skal bære sig at / oc sticke sig med sin Almisse oc Belgierningers beuifning / da vil ieg der om noget tale. Salomon siger vdi sin Ord sprocks Bog / i det femte Cap: **D**riek Vand aff dine Graffuer / oc flydende Vand aff dine Kilder: Lad dine Kilder oc Vandbecke vdflyde paa Gaderne: Men haff du dem alene / oc ingen Fremmet med dig. Her setter Sa-

1. lomon try stycker tilfammen. Det forste / at du skal selff bruge dit
2. Gods / haffue gaat oc gaffu der aff. Det andet / at du ocsaa skal dele det med andre Nemiste. Det tredie / at du skal selff vere Her-
3. re oc Husbonde der offuer / oc ick paa en dag oc tid vdose det alt sammen. Met saa ord at sige: Guds ord / Troen oc Kierlighed / huor de try ting ere / da ere de off de alleruiffste Regle / effter huilcke wi skulle beuife Belgierninger mod vor Nasse. Men her om skal ydermere talis / naar wi handle om Rigdoms rette brug.

Om den tredie Artikel.

Denne Verdens Børn ere snildere i deris Slect / end Iusens Børn. Dette er it suart oc hart Klagemaal / at denne Verdens Børn ere snildere oc klogere end Iusens Børn i deris Slect. Det er / Verdens Nemiste haffue mere omhu oc swage at atspørge disse timelige ting / som ickon alene høre til dette næruerendis Liff / end de Christne ere omhyggelige for det himmelske Gode / som varer til euig tid. Denne Blindhed maa wi aff hiertet begrade / Mand haffuer omhyggelighed for Legemet / oc forglemmer Sielen. Huem er den der ick kand see / at det gaar nu saa til i Verden? Vijs mig en Bonde / som ick er mere omhyggelig for Gods oc Biering / for Hus oc Hiem at forsørge / end nogen Christen er for det himmelske liggende Gode at bekomme. En Riibmand seyler saa mangen høy Sø / giffuer sig i mangen Vaade oc fare / voger baade Liff oc Gods / lider offte stor skade / lider Kuld oc Frost / Hede oc Brynde / oc det ick aleniste en time / en dag eller it Aar / men sin gantste Liffs tid / Saa tilige som en farlig Reys er offuer staen / saa giffuer hand sig til en ande / De alt dette lider hand ickon aleniste for den sag skyld / at hand kand strabe verdsligt Gods oc Rigdom tilfammen: Men en Christen kand neppelige giffue sig stunder en time om Vgen at høre Guds ord / oc vere tilstede den frund de høyuærdige Sacramenter brugis.

Mand

III
Maade
oc wijs huor
wi skulle
beuife Vels
gierninger.
Prouerb: 5.
Salomons
Regel om
Belgierning
ger.

Mand acter
Legemet
mere end
Sielen.

Exempel.

It andet.

Den niende Sondag

To Sager
til saadan
Blindhed.

1.

2.

Augustinus.

Philip: 1.

Mand kand tit giffue sig stunder oc tage sig lang tid til/at fordriff-
ue mange timer med vnyttig Snack/ Sabel oc Euentyr: Men wi
kunde neppelige vere ledige en Time/ Ja neppelige it halff quarter
en Time om dagen at paakalde Gud/ oc tale med vor H^EXre Je-
su Christo i vore Bøner. Men huad Sager ere der til saadan
Blindhed: Der ere to besynderlige Sager til. Den ene (som oc
saa er Aarsage til alle Synder oc ont) er/ den menniskelige Na-
turis forkrenckelse/ aff huilcken det kommer/ at Mennisket er mere
tilbønelig til det onde end til det gode. Den anden Sag til denne
Blindhed er/ at wi kunde see/ sole oc fornemme disse Jordiske ting/
Derfaare beuege de Menniskens Sind oc Hierte mere end him-
melske ting/ Fordi der er intet saa gaar/ at det kand beuege Men-
nisket/ vden mand kiender det/ oc veed per aff at sige: Huorfaare
Augustinus siger: *Inuisa diligere possumus, incognita nequaquam.* Det
er/ De ting som wi icke haffue seet/ kunde wi vel saa lyst til/ oc haff-
ue tier/ men wi kunde ingelunde elste det som wi icke kiende eller vide
aff at sige. De ting som wi kunde see/ oc tage oc sole paa/ dem kiend-
de wi meget bedre/ oc vide meget mere aff dem at sige/ end aff de
Vandelige/ fordi at de ere oss bleffue bekante ved forfaring Men
de Vandelige ting kiende wi icke ved Troen alene. Huad skulle wi
derfor giøre? Wi skulle legge vind paa/ at wi daglige kunde for-
fremmis i de himmelske tings Kundskaff/ paa det at wi oesaa kun-
de bliffue rige vdi saadanne tings Forstand oc forfaring. Derfaare
ynsker G: Pouel/ at de Philippenser kunde bliffue io mere oc mere
rige/ i allehaande Kundskaff oc forfaring/ paa det at de kunde vere
rettsindige/ foruden Forargelse indtil Jesu Christi dag.

Om den fjerde.

Ec ieg siger eder: Giører eder Venner aff den
vrettfærdige Mammon/ paa det at naar i
nu haffue behoff/ de kunde da tage eder ind
i de euige Bolige. Christus kalder det her en vrettfærdig

Den Rig-
dom kaldes
en vrettfærdig
Mam-
mon.

Mammon/ Enten fordi at Rigdom er tit oc ofte en tileggelse til
det onde: Eller oc fordi at Rigdom er en falsk bedregelig ting/ oc en
loos grund at bygge paa. Rigdom kand icke kaldis en vrettfærdig
Mammon/ for hand er atspurt med Vrat: Fordi den Almisse
mand giør aff det Guds som mand er ilde atkommen/ den er icke
Gud behagelig. Aff disse Christi ord haffue wi nu ting at forhand-
le.

le: Det ene er en Lærdom om Rigdom. Det andet/ huad det er Chri-
stus her siger: Paa det at naar i nu haaffue behoff/ de da
skulle tage eder ind i de enige Bolige.

En dog ieg taledede noget om Rigdom for ote Vger
Siden/ den tid ieg forklarede det Euangelium/ om den rige
Sraadsere og Lazaro/ dog vil ieg nu her tage det samme igjen/ og saa
regissue en fuldkommen Lærdom om Rigdom/ for di en god Vise er
icke for tit suungen/ og vil ieg om Rigdom tale try stycker.

Først/ huorledis mand rettelige met Gud og are skal atspørge
sig Rigdom.

Dernæst/ huad Hiertelag Gud vil at wi skulle haaffue til Rig-
dom.

Sor det tredie/ huorledis wi rettelige og louslige skulle bruge
Rigdom.

Saa meget nu som det første stycke vedkommer/ som er/ huorledis
mand skal atspørge og forhuerffue Rigdom/ skal mand for al-
ting først begynde effter Christi Regel som hand gissuer oss/ hos
Mattheum i det siette Capit: huor hand saa siger: Atspørger
først Guds Rige og hans Retfærdighed. Dersaa skal

1. den første og besynderligste omhu vere for Sielen/ at hun kand
2. bliffue rig i Gud. Dernæst/ effterdi at dette timelige Liff haaffuer al-
tid hielp behoff/ maa mand effter Guds ordning og stic atspør-
ge sig Guds/ og mand maa vel met Gud og met are legge vind paa
at forhuerffue sig/ huad mand haaffuer behoff til dette timelige Liffs
næring og ophold/ Huilket som ick aleniste stadfestis met mange hel-
lige Menneffis Exempel/ men ogsaa met Guds Bud og Befalning.
Thi Gud befaler at arbejnde/ og loffuer dem sin velsignelse som ar-
3. beyde stitelige i Guds Fryet. Sor det tredie/ den Vinding og Vaa-
de/ som vdi vor handel og Arbejnde kommer aff Herrens velsignelse/
skulle wi aname/ lige som wi kunde tage den aff Guds egen Haand/
De ingelunde bruge woloulige Konster til at drage andris Guds
til oss met: Huad fordel og vinding som der diff imellem kommer
aff vort Arbejnde/ maa wi nyde og bruge/ lige som en louslig og til-
borlig Vøn for vor vmage. Vdi Riob og Sal skal mand ick bruge
nogen Falskhed/ suig eller bedregeri/ Men handle opriettige/ trolige/
ærlige og enfaaldelige vdi alting/ lige som wi vilde at andre skulde
handle met oss. Vort arbejnde og beffilling skal vere lousligt og rede-

N n

ligt

I.
Om Rig-
dom.

I.
Huorledis
mand skal
atspørge
Rigdom.

Matth: 6.

Gen: 3.
Psal: 128.

Sandel og
Rigdomand
skal vel
ic opriettig.

ligt vdi vort rette Kald / paa det at wi met en god Samvittighed kunde beromme oss / at wi icke haffue handlet noget met falskhed / nogen Mand til skade eller affbreck. Det er nu sagt om den maade oc vijs huorledis wi skulle atspørge Guds oc Rigdom.

2.
Hvad
Hiertelag
mand skal
haffue til
Rigdom.

Psalm: 62.

1. Tim: 6.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

2. NB vil ieg for det andet kaartelige forklare / hvad End oc Hiertelag mand skal haffue til sit Guds oc Rigdom / som mand haffuer loulige atspurt met Retsfordighed: Thi der horer en anderlig Konst til / paa det at den Rigdom wi haffuer loulige betommer / skal icke bliffue oss til Torne oc rende Snarer. At det icke skal ske / da skulle wi efterfolge Kong Dauids oc S: Pouels raad. Kong David siger / vdi den anden oc tryndstiuende Psalme: Falder eder Rigdom til / da sætter icke eders Hjerter der til. S: Pouel siger / til sin Discipel Timotheum / i den forste Epistols fiette cap: Vind de Rige aff denne Verden / at de icke hoffmode dem / ey heller sætte Haab til den vnijsse Rigdom / men til den leffuende Gud. Derfaare er dette det hynderligste oc bedste raad / at wi icke lade oss henseffore aff begærlighed til dette timelige Guds / saa at wi forlade oss der paa / oc sætte vort Hjerter oc Lid der til: Men at wi ere daglige beredde oc villige til at miste oc ombære det / naar och saa tit som det er Guds vilie: Hvad heller wi haffue det eller wi miste det / da skulle wi acte det som forfængelige ting: Wi skulle oc acte Guds velsignelse mere end alle Ting vdi Verden: Det forfængelige Haab til denne vnijsse Rigdom skulle wi lade vere langt fra oss: Wi skulle icke hoffmode oss aff vor Rigdom / eller foracte de Sattige: Wi skulle haabe oc forlade oss paa den som giffuer all Rigdom oc Velsignelse / oc altid haffue et ydmygt oc gudeligt sind oc hiertelag. Der met haffue wi nu hort huorledis wi skulle ret vere til sinds mod vor Rigdom.

3.
Huorledis
mand
skal bruge
Rigdom.

Les her
om yderme
re den første
Søndag
effter bellig
Trefaldrige
brofald.

3. For det tredie / vil ieg oesaa nu legge noget til / huorledis wi skulle rettelige bruge vort Guds oc Rigdom. Den tid ieg forklarede det Euangelium om den rige Fraadser / da sagde ieg at Rigdoms reetsindige oc loulige brug er firefaald: I blant huilcke det første Slags brug er / at Rigdom skal tiene til Guds ære / at forfremme den christelige Religion / oc at holde det hellige Predicke embede ved mact: Thi effterdi at wi ere fødte for den Sag skyld til Verden / at wi skulle ære oc prise Gud / da er det i sandhed tilbørligt / at alt det wi haffue her i Verden / oesaa vendis til hans ære oc tieniste. Den 2. anden

- anden brug er/ at wi met vort Guds hielp til at styrcke oc beprynde det Land/ Rige oc Stad som wi bo vdi. Derfaare skulle wi villige oc gierne aff vor effne vdgiffue Stat/ Euse/ Told oc andet som Vffrighed kreffuer. Den tredie brug er/ at wi hoffuiskelige oc arlige klade oc søde oss selff/ effter som vor Stat oc Leylighed vdræffuer. At wi oc der met søde oc nare vore Born oc Tiind/ paa det at vort Hus land der met/ effter vor effne oc formue/ holdis ved mact/ foruden slem gerighed oc daarlig Forodsel. Den fierde oc sidste brug er/ at vore Kilder/ skulle effter Kong Salomons raad/ flyde vdi paa Gaderne/ til vor Næste: Det er/ Vi skulle vere runde oc milde mod de Fattige/ oc vere rige vdi gode gierninger/ paa det at mange kunde glæde sig aff vort Guds oc Rigdom/ oc met oss tacke Gud vor HÆXris Jesu Christi Fader/ for hand hassuer offuerflodelige giffuet oss alting.

Prouerb: 7.

Inod disse fire slags Brug synde mange Menniske/ som wi horde vdi det Euangelio/ om den rige Graadsere/ oc den fattige Lazaro.

EG hassuer nu talet om Rigdom: Nu staar tilbage/ at forklare huad Christus vil met disse ord/ der hand siger: Paa det at naar i nu hassue behoff/ de kunde tage eder ind i de euige Bolige. Tager ick Christus alene de gudfryetige tro Christne ind i de himmelske Bolige? Huorledis siger hand da her/ at de Fattige/ som wi giøre oss til Venner met den vretfærdige Nammion/ skulde tage oss i de euige Bolige?

II.
Luce mand
skal forstaa
disse Christ
ord/ Paa
det at
naar i
hassue be
hoff etc.

Her skulle wi først acte/ at Christus her taler til dem/ som tro/ hulleket her met klarlige beuiss/ at Euangelisten siger i denne Textis begyndelse: Ihesus sagde til sine Disciple. Det er/ til dem som vaare retfærdige/ oc hassde det euige Liff vdi Jesu Christo.

Derinaest er det oc obenbare/ at det euige Liff er Guds gaffue/ ved Jesum Christum: Der aff følger det/ at de Fattige tage dem ind i Himmerige/ som dem hassue giort til gode/ langt paa en anden vijs oc maade/ end Christus tager oss ind. Huorledis tage de Fattige oss da i de euige Bolige? De tage oss ind saa som Vdne oc Bekendere/ at wi hassue hassit en stadig Tro til Gud. Thi aff Frukten dome de om Troen/ ved hulleket alene Menniskene bliffue salige. Denne samme Sentenke faare giffuis mange steder i den hellige Scrift/ met andre ord. S: Pouel siger: Gud

Rom: 6.
Huorledis
dis de Fatt
rige tage oss
ind i him
merige.

n ij

vil giff

Den niende Søndag

Rom 12.

vil giffue huer effter sine Gierninger. Det siger hand
icke i den mening / at vore Gierninger fortjene Himmelen: Men
fordi at de ere Tegn til en stadig Tro oc Guds fryet / Lige som onde
Gierninger / tuert mod / komme aff Bantro. Fader off derfaare
vel merck oc ihukomme disse Christi ord / oc der aff opuectis til gode
Gierninger oc Mildhed mod vor Naste / effter vor Herris oc Salig-
gloeris Jesu Christi Exempel / huilcken met Faderen oc den hellig-
Aand / see loff oc ere til euig tid / for alle sine Belgierninger / Amen.

Den tiende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Lucae i det XIX. Capittel.

Der Jesus kom nu
nær hen til Jerusalem / saa hand
paa Staden / oc græd offuer han-
nem / oc sagde: Der som du det vi-
ste / da skulde du oc betencke i denne
din tid / huad som tien til din Fred.
Men nu er det skiult faar dine Øyen. Thi den tid skal
komme offuer dig / at dine Fiender skulle sla en Bogn-
borge omkring dig oc dine Børn met dig / belegge
dig oc trengge dig alleneagne / Oc de skulle legge dig øde /
oc icke lade en Steen bliffue paa den anden / Fordi at
du kiende icke den tid som du est hiemsøgt vdi. Oc
hand gief i Templen / oc begynte at vddriffue dem
som der vdi saalde oc kiøbte / Oc sagde til dennem:
Der staar screffuet: Mit Hus er it Bedehus / men i
haffue giort en Roffuere kule der aff. Oc hand lærde
daglige i Templen. Men de ypperste Prester oc
Scriffe

Seriffekloge/ oc de Dffuerfte iblant Folcket / stode eff-
ter at omkomme hannem/ Oc de funde icke huad de
skulde giøre hannem/ Thi alt Folcket hengde ved
hannem/ oc horde hannem.

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium begriber vdi sig tuende
stycker: Det ene/ huad Christus giorde vden for Jeru-
salems Stad. Det andet/ huad hand giorde i Tem-
plet/ effter at hand vaar kommen ind i Staden.
Vden for Staden begrader hand Stadens tilkom-
mendis vanhycke oc alendighed/ oc der hos spaaer om det gantze Jo-
delands oc alt Folckens iammerlige oc ynckelige vdeleggelse: Huor
mer hand baade lader see sit Hiertelag mod Menniskens fion/ oc
giffuer klarlige tilkiende/ huor stor Guds vrede er/ imod de Syndere
som

n iij

som

Den tiende Søndag

som ick giore Penitente. Der effter gaar hand i Tempelen/oe straf-
fer Tempelens vanbrug: Vddrissuer dem som saalde oe kiohte i
Tempelen: Beuiser at Tempel er it Bedehus / det er / it Hus som
aleniste horer Gud oe den rette Gudstieniste til/ De dette Hus maa
man ick besmitte met verdslig Handel oe Bestilling.

Saa skiftis (som ieg sagde) dette Euangelium i tuende parter: Den ene/om Christi Graad oc Spaadom / om Jerusalems oc det Jødste Folckis odeleggelse. Den anden / om det som Christus gjorde i Templen. Men disse tuende parter indeholde oc begribe vdi sig flere Artickler oc Vordomme/der saare vil ieg tale om huer part synderlige for sig.

Den første Part aff dette Euangelio.

I denne første Part haaffue wi tuende Artickler at acte/
som ere:

Den Forste.

Christi Spaadom inod Jerusalems Stad/met sine omsten-
dige vilkaar.

Den Anden.

Quorledis wi dette skulle bruge i vore Kircker.

Om den Første.

Gill DM:
friendige vile
Fare her at
sake.

Di denne første Artickel haffue wi mange
 omstendige vilkaar at acte / som ere: 1. Christi Hierte-
 lag mod Menniskens kion. 2. Christi Spaadom i sig
 self. 3. Besøgelsens tid. 4. Huor aff Zoderne kunde
 haffue kient Besøgelsens tid. 5. Huorsaare de icke kende den tid/
 som de bleffue hiemsøgte vdi. 6. Huad straff dem offuer gick / fordi at
 de forsomde deris naadelige Besøgelse. 7. Huorsaare Gud forha-
 lede Straffen.

I.
Christi
groas oe
baerelag
god off.

Forst siger Euangelisten: Der Jesus kom nær til Sta-
den/och saa paa hannem/græd hand offuer hānem.
Denne Christi græd er it herligt Vidnesbyrd om Guds Barm-
hertighed mod Menniskens fion. Thi Christus begræder her sit
Folkis forderffuelse/oc ynckis der offuer/lige som en from Fader
begræder sine Børns vlsycke/huilcke hand haffuer lige saa tier som
sig

sig selff. Denne ynckelige forderffuelse kommer aff ingen anden Aarsage/ end aff Wacknemmelighed imod Euangelium. Thi huorledis kunde det vere mueligt / at Guds Son som for den Sag skyld bleff it sant naturligt Menniste / at hand vilde met sit Offer fri det gaantste Mennistens kion fra den euige Fordømmelse/at hand ick skulde sørge oc græde offuer saadan en stor Wacknemmelighed/ som Mennisten hannem beuise/ huilcke hand i Begyndelsen skaffte til Salighed/oc siden sende sine Propheter oc Apostiler/at kalde dem til Penitente oc Omuendelse.

Der næst siger Christus: Thi den tid skal kome offuer dig/at dine Fiender skulle sla en Vognborge omkring dig / oc dine Børn met dig / oc belegge dig/ oc trenge dig alleuegne/ Oc de skulle legge dig øde / at der skal ick bliffue en Steen paa den anden. Her spaaer Christus om den Alendighed oc Jammer som Jerusalem skal offuer gaa huilcket dem ocsaa vederfors/ fyrretiuue Aar der effter. Denne ynckelige forstørrings oc ødeleggelsis Historie/ vil ieg skiffte i tre Parter. Den første skal vere om det som skede/ før end Staden bleff bestaalder oc ødelagt. Den anden/ om den Jammer oc Wylcke/ som Indbyggeme offuer gick vdi Bestaaldningen. Den tredje/ om den store Alendighed/ som fulde effter/ at Staden vaar vunden oc ødelagt.

II.
Christi
Spaadom/
om Jerusa
lems øde
leggelse.

Historien
om Jerus
salem
Forstør
ring.

Hvad skede der før end Staden bleff belagt? Der skede i Sandhed mange ting/ met huilcke Gud vilde kalde dette Folk til Penitente/ at de skulde omuent oc bedret sig: Saa som Spaadom/ Tegn/ vnderlige Siuner vdi Himmelen/ oc foruident til Wylcke.

1. Spaadom gick der faare/ saa som wi høre i vort Euangelio/ at Christus forkynnder dem deris Wylcke/ om huilcket Zacharias Prophete ocsaa taler / i sit tolfte Capitel: met disse ord: Det skal gielde Juda til/ naar Jerusalem beleggis/ Oc paa den tid vil ieg giøre Jerusalem til en tung Steen for alle Folk/ Alle de som ville bortløffe hannem/ skulle sønderstære dem paa hannem / Thi alle Hedninge paa Jorden/ skulle forsamle sig imod hannem.

3.
Hvad der
skede før
end Jerusa
lem bleff
bestaalder.

Spaadom.
Zach: 12.

2. Tegn gick der ocsaa for denne Bestaaldning. Den store Raaberder/ som vaar paa Templen / lod sig selff op om Natten: Der hørdis en røst i Templen / som sagde: Lader oss drage bort / Lader oss drage bort.

2.
Tegn.
Under

Den tiende Søndag

Vnderlige
Siuner.

Vnderlige Siuner oc Himmeltegn skede der ocsaa. It helt 3.
Nar igiennem stod der en Comete offuer Staden / som vaar lige
som it gloende Suerd. Mand saa Kystuogne/oc Kyttere oc Kense
der drage tilsammen paa Himmelen / oc stride met huer andre.

Foruiddende.

Der skede ocsaa foruiddende til Jammer oc Blycke. Der vaar 4.
en Almues Mand som hed Jesus Anani son / Hand raabte oben-
bare paa Gaderne: En rost aff Østen / En rost aff Vesten / En
rost aff de fire Vær: De io mere hand bleff straffet dersaare aff
Øffrighed / io mere raabte hand. Met saadan Spaadom / Tegn /
vnderlige Siuner i Himmelen / oc foruiddende / vilde Gud paamin-
de det Jodiske Folk / at de skulde giøre Penitente oc omuende sig /
Men det vaar alt forgeffs. Derfor kom der en stor oc haard Straff
effter / om huilcken wi vilde nu noget tale.

2.
Huad Jam-
mer oc W-
lycke dem
offuergick i
Bestaalb-
ningen.
Opre.

Huad Blycke gick dem offuer i Staden / den tid hand vaar
bestaalbet? Den første sode Brøds dag / det er Paaste dag / da
bleff Staden bestaalbet / oc samme Bestaalbning varede indtil den
otende dag Septembris. Strax begyntis der it stort Oprør oc 1.
Mytteri i Staden imellem Indbyggerne / saa at de beste Venner oc
Slectinge sloge huer andre ihjel indbyrdis imellem sig selff. Aff
den suare Stanck oc onde Luct / som kom aff disse mange Lig oc dø-
de Kroppe / kom en gruelig oc suar Pestilente / saa at der døde saa 2.
mange / at mand ick kunde begraffue dem. Her til kom ocsaa Hun- 3.
ger oc en dyr Tid / som vaar saa stor at Moderen slaetede sit eget
Barn oc oed det for Hunger: De at ieg skal intet tale om andre
gruelige oc varstyggelige ting som der skede / bleff iblant Borger-
ne it induaartis Oprør / vdi huilcket der fulde tu tusinde Menniske / 4.
Templet bleff ocsaa opbrent oc flat ødelagt. Der effter bleff den før- 5.
ste part aff Staden indtagen aff Sienderne. Siden vunde de ocsaa
den anden part / at de finge den gantske Stad vnder deris mact.

Pestilente.

Hunger oc
dyr tid.

Templen
breendis.

Ødelegel-
se.

3.
Huad der
skede effter
at Staden
bleff vundet.

Lige som
Joacims
saalde oc
Hades Chen-
stum for reet
sine selff
Penitente /
saa bleffue
der siden
trouet Jod-
der saalde
for en Pea-
ning.

Effter Bestaalbningen bleff det offueruundne Folk saa for 1.
acteligt / at der bleffue siu tusinde aff den Jodiske Adel oc de hypperste
der i Landet / bestickede til euig Trældom oc Arbejde / De mange 2.
bleffue foruarede til at bruge til obenbare Spectackel oc Spil / at la-
de vilde Diur rissue ihjel / oc andet saadant: Der bleffue ihjel slag- 3.
ne aff Sienderne siu oc halffemtesinds tiue Tusinde / foruden de som
døde i Staden aff Pestilente: Saa mange som vaare vnder sexten 4.
Nar / bleffue saalde aff Krigsofket: Alle arlige Quinder oc Jom- 5.
fruer bleffue skende. Der effter kom siden en ny forfølgelse / vn- 6.
der den Kysere Domitiano / fordi at Domitianus lagde vind
paa

paa/at ødelegge alle dem som vaare aff Dauids sleet/ oc saa mange som bekiende Christum. Dette er nu sagt om den legemlige Straff/ som Jøderne offuergick/ for de foractedede Guds Son/ med huilcken der fulde en Vandelig straff i deris Samvittighed/ oc paa det sidste en euig Pine oc Plage i Hellsfuede.

For det tredie siger Christus: Fordi at du icke kiende den tid som du est Hiemføgt vdi. Hiemføgelsens tid er den/ i huilcken Gud besøger Mennesken/ stundem at straffe Syndere/ Stundem at giøre de Gudsfryetige til gode/ oc det vdi mange maa- de. Men den besynderligste/ Hiemføgelsis tid/ i huilcken Gud besøgte Jøderne med sin Naade oc Barmhertighed/ vaar den tid der Christus predickede oc lærde/ paa huilcken tid hand oesaa kaldede baade dem oc den ganske Verden til Penitente/ oc tilbød alle dem sin Naade oc det euige Liff/ som vilde omuende sig. Om denne Besøgelsis tid taler Christus her.

III.
Besøgels
sens tid.

- For det fjerde/ Huor paa kunde Jøderne haffue kient deris Hiemføgelsis tid? De haffde mange herlige Tegn oc viffe Bevis- ninger der paa/ saa at de vel haffde kundet kient hende. Først vaare Christi Mirackel obenbare Vidnesbyrd om hans Guddoms mact/ Huorfaare hand selff siger: Der som icke ville tro mig/ da troer mine Gierninger. Item/ De Gierninger som ieg
2. giør i min Faders navn/ de vidne om mig. Der næst haffdede oesaa Danielis Prophetie/ som hand propheterede om
 3. denne tid i det Babiloniske fengsel. For det tredie/ vaar nu oesaa den Kongelige Spir tagen fra Juda/ effter som Jacob Patriarcha haffde tilforn propheteret/ som der staar i Mose første Bog/ i det ni oc fyrretiende capit: Den Kongelige Spir/ siger hand/ skal icke tagis fra Juda/ før end den stercke Kempe kommer. Det er/ før end Quindens Sød kommer/ som er den
 4. Herre Christus. For det fjerde/ paa det at de icke skulde forarge sig paa Christi fattigdom/ da vaare de der om paaminte tilforn aff Zacharia Prophete/ huilcken der siger i sin Propheties niende cap: See din Konge kommer til dig fattig etc. For det
 5. femte/ haffde de S: Hansis vidnesbyrd om Christo. For det siets
 6. te/ haffde de Gud Faders egen rost/ som hand lod høre offuer Christum i hans Daab/ oc paa Thabor Bierg/ der hand sagde: Denne er min hierte kiære Son/ som mig er behage-

IIII.
Tegn
huor paa
Jøderne
kunde kient
deris Bes
øgelsis tid.

Iohann: 10.

Dan: 9.

Gen: 49.

Zach: 9.

Matth: 3.
Matth: 17.

lig/

Den tiende Søndag

lig/ Hannem skulde i høre. Disse oc mange andre saadanne Vidnesbyrd kunde vel giøre Joderne viffe om Christi natuarelse/ oc deris Besøgelsis dag.

Hui Jode
derne sige
Pietas doris
Jernsøgel
sis tid.

2. Thes.
Tecte.

Sap: 2.

Luc: 16.

Luc: 12.

2.
Mandeligt
Tecte.

Rom: 1.

2. Thes: 2.

VI.

Jodernis
Straff/for de
forsømmede
deris Hiems
søgelis tid.

For det femte / Huorfaare kiende Joderne ick deris Hiemsøgelis tid/ effterdi at de met saa mange Tegn vaare paamintet Der vaare tuende Tecte oc Stint for deris Øyen: It kiodeligt oc it aandeligt. Det kiodelige Tecte vaar / at de vaare induessuede oc bebundne met verdslig Bellyst/ Krasenhed oc Umhyggelighed/saa at de kunde ick acte huad som hørde til deris Siels Salighed: Men de tenckte som der staar i Salomons Bysdoms Boges andet cap: Vor Liffs tid er stacket oc fedsommelig / De naar it Menniske er borte / da er det slæt vde met hannem/ Saa veed mand slæt ingen der er kommen igien aff Hellsuende etc. Kommer nu derfaare/oc lader oss leffue vel/ den stund det er paa færde / oc bruge vort Liff i Ungdomen/Lader oss fylde oss met den beste Vin/Lader ingen aff oss forsøme sig at braske/At mand fand alleuegne sporie huorledis wi hassue veret glade/Wi hassue dog ick mere der aff end det samme. Saaledis vaar den rige Graadsere induessuet oc bebunden/ huilcke nogle Lære reserissue at hassue veret en Borgere i Jerusalem. Lige saa vaar oc den rige Mand/der sagde den tid hand saa sin Mark/oc Lader (sulde aff Korn) Ved nu oc driek min Siel oc ver lystig/her er nu nock i forraad. Men huor gieff det hannem? Der hand vaar allerlystigt/oc vilde heldst leffue/bleff hans Siel tagen fra hannem / til Pine oc Plage. Det Mandeligt Tecte vaar det der Christus her omtaler. Om huilket S: Pouel oc saa taler i sin Epistel til de Romere i det forste cap: Gud gaff dem hen i deris vanartige sind/ siger hand. De til de Thessalonicker siger hand / i den anden Epistels andet cap: Gud sende dem krafftig Bildfarelse / at de skulde tro Løgn/paa det at de skulde alle bliffue fordomde/som ick tro Sandhed. De denne Guds Dom er saaledis retfærdig.

For det siette/ hassue wi her at acte/huad Straff dem offuer gieff/for de forsømde deris Hiemsøgelis tid/huilcken der vaar tuende slags:

slags: Det ene slags vaar legemlig oc timelig Straff: Det andet vaar Aandelig oc euig. Til den timelige Aandelige Straff horer denne gruelige Jerusalems forstoring oc odelaggelse / som nu er omtalet: Item all den Sammer oc vlycke som Menneffens bon paa henger / huilken der met rette skulde paamine oss at giore Penitentie.

For det siende skulle wi her acte Sagen / huor saare Gud forhalede Joderne Straff. Denne Sag forklarer S: Pouel til de Romere / i det andet Capitel: i det hand siger: Vedst du icke at Guds rige Godhed oc Langmodighed bunder dig til Penitentie? Thi Gud er altid langsom oc seer til Brededat er / til Hefu oc Straff / oc det for den skyld / at wi dog om siger skulde betiende vore Synder aff. Hierte / der saare sucke oc dem fortryde / oc flyhen til Christum met en stadig Tro oc fast Tilid.

Om den Anden.

Efterdi at S: Pouel siger: Alt det som er til forn screffuet / det er screffuet oss til Lardom. Da ville wi see huor til denne Lardom er oss nyttig oc gaffulig.

Forst skulle wi som tro paa Christum / oc ere Guds hellige Jerusalem / hore oc atlyde Christi rost / som begrader vore synder / oc her aff lærehuad Gud oc Hierte lag hand hassuer til oss. Der nast skulle wi kiende den tid som Gud saa naadelige hassuer besogt oss vdi: Thi hand hassuer saare rigelige oc vnderlige besogt oss her i disse 1. tu Riger. Forst met sit Ord / som i Sandhed predickis reent oc ret i alle Kircker vdi Danmarckia oc Norgis rige. Men effterdi at wi 2. saare lidet hassue actet Euangelium / da hassuer Gud besogt oss met Krig / Hunger oc dyr Tid / Pestilente / oc straffet huer ebesym 3. derlighed i atstillige maade. De der som wi icke giore Penitentie tide / da vil hand visselige besogt oss igien met Krig / Pestilente / Hunger oc dyr Tid / oc endelige slat odelagge oss / som hand gjorde ved Joderne. Der saare lader oss giore Penitentie: Lader oss reete oc bedre vort Lessuet: Lader oss anamme Christi Euangelium: Met saa ord at si / lader oss lessue ic helligt oc gudeligt Lessuet / paa det at wi kunde vndgaa Straffen paa vredens Dag.

VII.
Hui Gud
forhalede
Straffen
met Joder
ne.

Rom: 2.

Rom: 15.

1.

2.

Quorledis
Gud haff
uer besogt
Danmar
cks Rige.

Formaning
til Penitentie
ge.

Den

Den tiende Søndag

Den anden Part aff dette Euangelio.

Hand gik i Tempelen / oc begynte at vdriffue dem / som der vdi saalde oc kiøbte / oc sagde til dem: Der staar screffuet / Mit Hus er ic Bedehus / Men i haaffue gjort en Koffuere kule der aff. Vdi denne anden Part aff dette Euangelio haaffue wi besynderlige fire omstændige vilkaar at acte.

I. De Jødske
Presters ugudelighed.

2. Kong: 8.

Det første er / de Scriffetlogis oc hypperste Presters ugudelighed. Salomons Tempel vaar icke derfaare byggt / at mand der vdi skulde bruge Kiobmandskaff oc Bedsel / Men at Guds Ord skulde der predickis oc læris / oc Guds folk skulde der komme tilsammen at giøre deris Bøn / saa som Salomon selff sagde i sin Bøn / den tid Tempelen vaar færdig / oc Presterne satte HERrens pactis Arck der vdi. Du vilde høre denne Bøn som din Tienere gjør paa denne Sted / (det er i denne Tempel) oc du vilde høre din Tieners de dit Folkis Israels inderlige Bøn / som de skulle her giøre i denne Sted / aff din Bolig i Himmelen / De naar du det horer / du da vilt vere naadig.

Der foruden vaar oc beskicket i Guds Lov / at mand skulde slaette Queg til Offer hos Tempelen / effter Louen. Imod alle dette handlede Phariseerne oc de hypperste Prester: Thi de foractedede Guds Ord / brugte skændig handel oc Kiobmandskaff vdi Tempelen / Ja de gjorde en Koffuere kule aff Guds Tempel / som Christus selff siger. Koffuere myrde oc sla Folk ihel / paa det at de kunde tage fra dem huad de haaffue / oc vende sig det til gode: Men de hypperste Prester oc Bisper i Jerusalem ihelsloge mange tusinde Menneſke / met deris falske Verdom oc vrange vdydning paa den hellige Scrifft / huor met de som rette Kircke koffuere oc Tiuffue staaled dem deris Eialis Salighed fra. Her aff kunde wi klarlige see / huor ugudelige de hypperste Prester haaffue veret / De huor saare de haaffue syndet imod Gud / huilcke der icke aleniste foractedede Guds Ord / men vaare oc saa en Marsage til Ordens foractelse / Guds bespaattelse / oc paa det sidste til euig forderffuelse.

Det

- Det andet er om deris vddriffuelse aff Templen / som der vdi
 fiobte oc saalde. Thi Christus vddriffuer dem met vduaartis
 1. maect/huor met hand forst giffuer tiltiende/at hand ingelunde sam-
 tycker Phariseernis oc de ypperste Presters iugdelige Væsen. Der
 2. næst beuifer hand sig at vere Jodernis Konge oc ypperste Prest. De-
 ris Konge beuifer hand sig at vere i det at hand legger Haand paa/
 til at borttage oc affstasse Jodernis Affguderi oc iugdelige Han-
 del/like som Kong & Ezechias gjorde / den tid hand bort tog den
 kaaber Drm/for Guldens Affguderi. En ypperste Prest lader hand
 sig see at vere i det at hand forsuarer den sande Lærdom / oc straffer
 3. Phariseernis vildfarelse. Fremdelis vaar denne vddriffuelse en fa-
 verlig paamindelse / om Templens ødeleggelse / vden de vilde rette oc
 4. bedre sig. Her foruden paaminder hand dem met denne Gierning/
 om den Straff som alle iugdelige skal offuergaa / som foracte
 Guds Tempel / at de oesaa i sin tid skulle vddriffuis formedelsi
 Christum aff Templen.

Her aff skulle baade verdslig Øffrighed oc den chrisne Kir-
 chis Forstandere haffue deris Lærdom: Verdslig Øffrighed skulle
 her aff lære/at de legge Haand paa/ oc met vduaartis maect bortta-
 ge oc ødelegge / det som er Redskaff oc Aarsage til Affguderi oc
 Guds bespaattelse: Kirckens Forstandere oc Lærere skulle her aff
 tage Exempel/at de met Aandens Suerd / det er / met Guds ord/
 affhugge oc fordriffue all vrang Tro oc Affguderi / saa meget som
 dem mueligt er. Saa gjorde den hellige Keyser Theodosius / som
 borttog alle Affguder oc Billeder aff Kirckerne / som vaare Aarsa-
 ge til Affguderi. Saa gjorde den gudfryetige Forste Hertug Hans
 Friderich / Ghorsforste vdi Sæxen. Deris Exempel effterfulde vor
 naadigste Herre/met lofflig oc salig ihukommelse / Kong Christian
 den tredie / Danmarks oc Norgis etc. Konge / aff hues rundhed oc
 velgierninger / Scholer oc Kircker i dette Konge rige endnu glæde sig
 paa denne dag / vnder stormeetigste hønbearne Forstis / Kong
 Frederichs den andens / vor allernaadigste Herris / alle lærde
 Mends / Scholers oc Kirckers stadige oc trofaste Patrons / lofflige
 oc christelige Regimente.

Det tredie er om Guds Tempel oc Kircke / som er tuende slags:
 Det ene slags Kircke / er den siunlige Kircke som er giort met Hen-
 der / Det andet slags er den Aandelige Tempel oc Kircke / som ick
 er giort met Hender. Begge disse Kircker ere Bede hus. Christus
 siger: Mit Hus er it Bede hus. Den siunlige Tempels oc

II.
 Christus
 vddriffuer
 dem som
 bruge Riget
 manskasti
 i
 Templen.

2. Kong: 18.
 Som
 oesaa Kong
 Christian
 den tredie
 gjorde / der
 hand bort
 tog alle Aff-
 gunders bil-
 leder / aff
 Kirckerne/
 i Danmark
 chis oc Nor-
 gis rige.

Lærdom
 her aff.

Keyser
 Theodosius.

Hertug
 Hans aff
 Sæxen.

Her Chris-
 tian Konge
 i Danmark.

See Freder-
 ich Konge
 i Danmark.

III.
 Om
 Guds Kir-
 ke.

Kirckis

Den tiende Søndag

Vduarta
Tempels
brug.

Kirkis brug staar besynderlige i disse stycker: Forst/ at den skal vere 1. en almindelig besticket sted / vdi huilcken mand skal Predicke oc høre Guds Ord. Dernast at de hellige oc Høyuærdige Sacramente/ 2. Daaben oc HCKrens Nadere skulle der vdi brugis. Fremdelis at 3. de Gudfryetige skulle der forsamlis at giøre deris Bøn / vdi alle haande Nød oc Trang. For det sidste / at den skal vere en viss sted/ 4. paa huilcken mand skal obenbare bekiende den christelige Religion.

Kirkens
brug i
Passuedommet.

Men huad steer der i Passuedommet? I stedet for det rene Guds Ord / tuinge de oc nøde Solck Menniskens paaleggelse oc stikkelser paa. I den sted at de skulde vddele oc skifte Guds hemelige 1. ting/ da brugis der skendigt Røff oc Tiuffueri: De biude Himerige 2. fal for Guld oc Peninge: De rose oc berømme deris Messerfor Leff 3. uendis oc Døde: De røffue Kircken de høyuærdige Sacramenter 4. fra: De besmitte Sacramenterne/ met deris gruelige oc bespaattelige 5. tilfættelse: Aff den sted som mand skal forsamlis oc i almindelighed 6. obenbare bekiende Euangelium/ giøre de it Raadhus eller Forsamlings hus/ i huilcket der mødis oc forsamlis ickon idel glisnere oc øyenskæfke / som alle met it sind sætte sig imod Christi Euangelium. Dette er om den vduartaartis siunlige Tempel som er giort met hender.

Den Anden
lige Tempel.

1. Cor. 3.
2. Cor. 6.

Iohan: 14.

Den Anden
ge Tempels
Bygning.

Den Aandelige Tempel oc Kircke som ick er giort met Hender/ er baade den christne Kircke i almindelighed/ oc alle hendis Lemmer i besynderlighed. Thi saa siger S: Pouel i sin Epistel til de Corinther: Vide i ick / at i ere Guds hellige Tempel. Ja Christus som self er denne Tempels Byggemestere / siger: Huo som hører oc holder mit Ord / den ville wi komme til / oc giøre vor Bolig hos hannem. Derfaare kaldis oc er baade dengantste christelige Kircke / oc alle hendis Lemmer / huer for sig / HCKrens Tempel. Grunduaallen til denne Tempel er Guds Søn: Thi der kand ingen legge nogen anden Grunduaal/ end den der er lagd / som er Jesus Christus vor HErr. Denne Tempel opreis formedelt Guds Søn/ opbyggis oc forfremmis ved de hellige Propheter oc Apostler / ved andre Predicere oc Guds Ords Tienere / ved gudfryetig Øffrigheid/ ved fromme christelige Husbønder oc Husfruer vdi Husregiment/ effter som Herren giffuer huer sin Naade til at bygge. Denne Tempel rensis beuaris oc holdis ved heffd oc mact/ formedelt Christi Blod. Denne Tempels Døruaactere er den hellig Aand / huilcken der oplader for alle Christne / naar mand banker paa formedelt en aluerlig Bøn oc en stadig Ero. Denne Tempel staar ick heller orckelos eller

eller vde: Fordi vdi hannem er idelige oc stedse Guds loff oc pris/
der steer idelige Bøn oc Paakaldelse/der gloris hellige Offer/ Ja/at
ieg skal sige det met it ord/der steer wafladelig Guds tiemiste / vden
all Redsommelighed: Thi denne hellige Guds Tempel er sticket til
saadan hellig oc christelig Brug. Men de Nenniste som ick on lig
ge hen vdi deris verdslige Vellyst / vdi deris Tiranni / vdi deris Na
ger / Suig oc Bedregeri / de ick aleeniste besmitte denne Guds Tem
pel / effter at de hassue foriaget Doruaacteren / som er den hellig
Aand / oc vddressuet Byggemesteren / som er vor HERRE JESUS
Christus: Men de ocsaa bliffue Dieffuelens Tempel oc Bolig / i
huilcke Christi Blod forhaanis oc foractis: Guds ord bespaattis:
Vdi steden for gudelige Bøner indstickis Helgens paakaldelse / For
bandelse / Guds bespaattelse / Foractelse / Se met saa ord at sige / der
steer all Dieffuelens loff / are oc lyst.

- Men huad skal beuege oss til / at wi skulle begere oc skunde eff
ter / at vere Guds Tempel? Der til skal oss beuege først denne Tem
pels Ypperlighed oc Vardighed: Thi huad kand vere en større are /
1. end at vere den hellige Trefaaldigheds Bolig? For det andet / skal
2. oss der til beuegedet nytte oc gaffu wi hassue der aff: Thi der ved
komme wi aff Satans Gappel (der som idel Død oc Fordømmelse
regnerer) til Guds hus oc euig Salighed. For det tredie / skal oss
3. der til beuege / den endelige Sag / huorfaare wi ere skaffte: Thi wi
ere der til skaffte / at wi skulle vere Guds Tempel oc Bolig. Tuert
imod skulle wi betencke / huor wuærdigt / oc huilcket it stort Koff oc
Tiuffueri det er / at besmitte denne Tempel met nogen Synd oc gross
Last. Derfaare skulle wi legge vind paa aff gaantste mact / at wi
beuise Gud en sand Dyrekelse oc Tiemiste i sit Tempel / oc at wi off
re vore Labers Offer / det er / Bøn oc Tacksigelse / oc vore Hierter
røgelse / det er / en stadig Tro / oc it christeligt Leffnet.

Det fierde omstendige Bilkær wi hassue her at acte / er
at Verden dømer langt anderledis om dem som ere Guds Tem
pel / end Guds ord dømer om dem. Verden dømer / at de som ere
fribaarne / mechtige / vise oc rige / de aleeniste anammis i denne Guds
Tempel oc Kircke: Men Guds ord siger der tuert imod / oc det be
uise Exempel. Endog at ingen forskindis for sin Velbyrdigheds
skyld oc adale Stamme / eller for sin Mact oc Velde / Visdom el
ler Rigdom: Dog alligeuel steer det / at saadanne forhindris
aff denne Verdens bestilling / saa at de tencke en søye ting paa den
ne Aandelige Tempel. Exempel hassue wi vdi Cain oc Abel.
Vdi Esau oc Jacob. Saaledis hassuer Gud stedse oc altid vdualt /

Quod oss
skal beuege
til at vere
Guds Tempel.

IIII.
Verden oc
Guds ord
døme ick it
om Guds
Tempel.

L Cor: 1.

Den elleffte Søndag

det som haffuer været strøbeligt saar Verden/ paa det at hand kunde
giøre det tilfamme som sterckt/ oc i stor anseelse er. Men wi skulle icke
lade oss derfaare forfarde: Thi Christus siger: Fryet dig icke du
lille Hiord / Thi det vaar Faderen behageligt at be-
steeke eder it Rige. Den samme Gud Fader met sin Son oc
den hellig Aand stee loff oc prijs foruden ende / Amen.

Den elleffte Søndag effter

hellig Trefaaldighed/ Euangelium Lucae
i det XVIII. Capittel.

Hesus sagde til nogle
som dristede paa sig selff / at de vaare
fromme / oc foractedde andre / saadan
en Signelse: Der ginge tu Menniske
op

op til Templen at bede : Den ene en Phariseer / den anden en Toldere. Phariseeren stod oc had saa ved sig self : Jeg tacker dig Gud / at ieg er icke som andre Folk / Kossuere / i wretsfærdige / Horkarle / eller oc som denne Toldere / Jeg faster to gange om Ugen / oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer. Oc Tolderen stod langt borte / vilde icke opløffte sine Øyen til Himmen / Men hand slog sig paa sit Bryst / oc sagde : Gud ver mig Syndere naadig. Jeg siger eder : Denne gick Retfærdig ned i sit Hus / oc icke den anden. Thi huo sig self ophøyer / hand skal nedtryckis / Oc huo sig self nedtrycker / hand skal ophøis.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar den : Effter at Christus haffde lart om en retsindig Bøns krafft oc vdrætning / oc om den rette Form oc Naade at bede med / vilde hand oc saa faare giffue nogle herlige Exemple / i huilcke hand vilde affmøle / baade en retsindig krafftig Bøn / oc et hycklerste Mundflammers oc hoffmodigheds Nature. For effterdi at ingen kand rettelige bede / uden hand tilforn er retfærdig ved Christi Aand / da mene mange at de ere retfærdige / fordi de tencke at de kunde rettelige bede : Derfaare vaar det fornøden at giøre forstel imellem dem som vdi Sandhed ere retfærdige / oc dem som lade sig tycke at vere retfærdige. Fordi de som ville siunis at vere retfærdige / oc ere dog icke / de kunde ingelunde paa kalde eller bede ret : Men de som betiende deris Synder / oc giøre en aluerlig Penitente / de alene kunde rettelige bede til gaffus / effter at de ere bleffne retfærdige formedelt Troen. For den Sag skuld sætter vor HERRE Christus oss her tuende Vignelser faar Øyen : Den ene om en hycklerst oc Øyenskalkis Bøn : Den anden om en sand oc gudelig Bøn. Phariseeren / som mente sig at vere retfærdig oc vaar dog icke / hand giffuer oss at forstaa huad en hycklerst Bøn er : Tuert imod lærer Tolderen oss med sit Exempel / huordan en ret oc saliggjørendis Bøn er / i det at hand sa-

Arsaget til
denne Lige-
nelse.

Gud der ret
sind bede.

Den elleffte Søndag

der ned oc hdmnger sig saar Gud / betiender sin Synd oc Brenlige
hed / oc flyer dog til Guds Naade oc Barmhiertighed. At wi det-
te Euangelium kunde diss bedre forstaa / ville wi her aff forhandle
tre Artickler / som ere:

Den Første.

Om Louens Ketsfærdighed / oc Pharisaiske forsængelig-
hed.

Den Anden.

Om en Christen Ketsfærdighed / oc en sand Penitente.

Den Tredie.

Christi Dom / om Phariseeren oc Tolderen.

Om den Første.

Jesus sagde til nogle / som fordristede paa
sig self / at de vaare fromme oc foractedede an-
dre / saadan en Lignelse: Der ginge tu Men-
niske op til Templen at bede / den ene en Phariseer /
den anden en Toldere. Phariseeren stod oc bad saa
ved sig self: Jeg takker dig Gud / at ieg er icke som an-
dre Folk / Røffuere / wretsfærdige / Horkarle / eller oc
som denne Toldere / etc. Her haffue wi fornøden behoff at ta-
le om Louens Ketsfærdighed: Huad hun er: Huor til hun ernyttig:
Huad hendis endelige vilie oc Kættighed er. Thi der aff kunde wi
forstaa huor langt Phariseerne vaare fra den sande Ketsfærdighed.

I.

Huad Lou-
ens Kets-
færdighed
er.

Huad er da Louens Ketsfærdighed? Louens Ketsfærdighed
er en reen fuldkommen Lydighed mod Guds Lov / som wi skulle
beuise met alle vore Lemmer / induaartis oc vduaartis / met Hierte /
Begering / Vilie / Mund / oc met all vor gantste krafft oc mact
Vandelig oc legemlig: Huilcken Lydighed icke maa vere nogen
føye tid oc siden lade aff igien / Men hun skal vare euig oc stædse
varendis: Hun skal icke vere forsængelig / men fuldkommen: Hun
skal icke heller vere besmattet / men reen oc kyst: Saadan som Adam
kunde beuise for end hand salt / och saadan som hun beuisis aff
Guds hellige Engle i Himmelen. At Louens Ketsfærdighed bor
saadan at vere / larer baade Moses oc Christus / met disse Ord:

Du

Du skalt elste **H E R R E N** din Gud / aff gantske
 Hierte / aff gantske Siæl / aff gantske Sind / oc all
 Mact / Oc din Næste lige som dig selff. Dernæst / effter
 di at Gud er selff reen / hellig oc kyst / da kand der intet vere hamnem
 behageligt / vden det som er reent / helligt oc kyst. De de som dem
 ne Endighed beuise / de alene / oc ingen anden / hassue Louens Foriæ
 telse : Thi saa siger Moses : Huilcket Menniske som giør der
 effter / hand skal leffue der ved. Denne fuldkomme oc euige Ly
 dighed som Louen vdkressuer / hassuer aldrig noget Menniske beuist /
 vden Christus alene / huorsaare at alle de som formedelst denne
 retfærdighed mene sig at vere hellige oc retfærdige / de icke aleniste ere
 blinde oc hoffmodige Menniske / men de ocsaa bespaatte Guds Lov /
 huilcken de offueruene oc betencke effter deris Sind oc Fornuft / oc
 icke effter Guds Ord.

Deut : 6.
 Matth : 27.

Leuit : 18.
 Rom : 10.

N ingen kand fuldkomme oc fyldestgiøre Guds Lov / det beui
 ste ieg nylige / oc vil det nu kaartelige igientage / paa det at i det
 1. diff bedre kunde komme ihu oc mercke. Forst / ere alle vore Lem
 mer vduaaartis oc induaartis / met huilcke wi skulde beuise Gud Ly
 dighed effter Louen / slat forderffuede / oc formedelst gruellig Siæn
 stridighed saa forkrenckte / at de intet retsindigt eller gaat kunde vds
 2. rette. Dernæst / indtager oc besider Syndens lov vore Lemmer /
 saa som en saare sterck Kempe / end ocsaa naar wi ere igiensodde / at
 wi icke kunde vdrætte det wi ville : Derfaare rober S : Pouel oc si
 ger : Jeg vlycksalige Menniske / Huo skal fri mig fra
 dette Legeme som er skyldigt at dø ? De fremdelis siger
 hand i det samme Capittel : Vilien hassuer ieg vel / men
 at fuldkomme det gode som ieg vil / det fornæmer ieg
 icke. Item : Det gode som ieg gierne vilde giøre / det
 giør ieg icke / Men det onde som ieg icke vilde giøre /
 det giør ieg. Saa hassue de vel som ere igiensodde / en redebon
 tilbøylig Vilie / at leffue effter Guds Lov / men dem fattis mact oc
 krafft at vdrætte det som de vilde giøre / Saa gantske vsticketlig oc
 hadst er vor hiemsodde Siende mod oss / at hand slat drager oss fra
 det gode. Huad ville wi da sige om dem / hues villie icke endnu er
 reformeret oc omsticket paa ny ? Huordanne alle de ere / som icke
 3. endnu ere igiensodde. Her til kommer oc det tredie / som er / at
 o iiii Guds

II.
 Ingen
 kand fuld
 komme Guds
 Lov.

Rom : 7.

Guds

Den ellefte Søndag

Guds Lov er andelig / Men wi ere tiodelige. Thi saa siger S:
 Pouel / som nu vaar en retsindig Christen / oc trode stadelige paa
 Christum: Louen er Andelig / men ieg er tiodelig /
 saalt vnder Synden. Her aff kunde wi lattelige see / at in-
 gen aff oss kand beuise den fuldkomme Lydighed / som Louen vdkress-
 uer. Thi huorledis kand det vere mueligt / at Riudet kand beuise
 nogen Andelig Lydighed? Disse oc mange andre flere Aarsager
 haaffuer ieg nylige faaregiffuet oc opregnet / huor met ieg haaffuer be-
 uist oc giffuet tilkiende / at ingen kand beuise Guds Lov en fuldkom-
 men Lydighed.

Rom: 7.

Les her om
 paa den vi
 Søndag eff-
 ter hellig
 Trefaldig-
 hed / i den
 første Art-
 ckels forklæ-
 ring.

III.

Huor til
 Louen er off-
 tydig.
 Luc: 27.

Kaad imod
 Louens for-
 bandelse.

Rom: 10.

Huad vil der da bliffue aff? Her skal du først høre Louens
 Sententz oc Dom. Huad siger hun? Hun siger: Forbandet
 er huer den som icke fuldkommer alle Ordene i denne
 Loubog / oc gjør der effter. Her hører du Louens Sententz
 oc Dom: Denne Dom skal ydmiged dig saar Gud / oc sla dig slæt
 ned / at du skal kiende baade din Synds slemhed / oc din retsardi-
 ge Fordømmelse. Huad skulle wi her gjøre? Kunde wi icke vndsla
 oss for denne Louens Forbandelse? Aff din egen krafft oc maet kant
 du det ingelunde gjøre: Huorfaare der er ingen andre Kaar / end
 du enten skal forderffuis oc forsare til euig tid / eller du maat søge
 raad oc hielp imod denne Louens Forbandelse: Der imod er i sand-
 hed intet andet Raad eller hielp / end Ihesus Christus alene / huil-
 cken for den Sag skyld er kommen til Verden / at hand vilde tage
 Louens forbandelse paa sig oc forløse alle dem som tro paa hanem /
 fra Louens Dom oc Kat / det er / fra den Forbandelse oc Fordømmel-
 se / met huilcken Louen truer alle dem som hende offuertrade: Der-
 faare strecker denne Forbandelse sig hen til alle Menniske / som icke
 høre Christum / eller isoris oc kladis met hans Retfærdighed / at
 de der met kunde synckis oc siunis hellige vdi Guds Aasum.
 Thi Christus er Louens ende / alle dem til Salighed
 som Tro / som S: Pouel siger til de Romere i det tiende Ca-
 pittel. Dette haaffuer ieg nu derfaare talet om Louens Retfær-
 dighed / at ieg kand der met giffue tilkiende / huor daarlige oc for-
 fengelige Phariseerne haaffue veret / i det at de mente sig at vere rets-
 færdige oc foractede andre / saa som wrene oc wrretfærdige Men-
 niske.

Huad

Huad sag vaar der da til / at denne Phariseer met sit Es-
kaff actede sig at vere retfærdig? Hans oc de andre hans Stall-
brodris Blindhed vaar der en Aarsage til. Thi hand vaar saa
saare blind / at hand ick saa Louens mening oc vilie / hand sag ickon
Eckel oc Forhenget for Louen / men hand saa ick ret ind vdi Lou-
en / saa som dette Euangelium giffuer klarlige nock tilkiende: Thi
saa siger hand: Jeg tacker dig Gud / at ieg er ick som an-
dre Menniske / Røffuere / vretsfærdige / Horkarle / eller
oc som denne Toldere. Jeg faster to gange om Vgen /
oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer. Hand seer vel vdi
Louens Bogstaffue / men hand seer ick Aanden / Det er / hand
hengde ickon vdi Louens vduaartis Gierninger / men hand actede
ick eller betenckte den Aandelige mening oc forstand / som Louen vdi-
kressuer.

IIII.
Hui denn
ne phariseer
actede sig at
vere from.

1. Men paa det at wi dette end bedre kunde forstaa / ville wi forst an-
see / huordanne denne Phariseers gierninger vaare / som hand
2. her opregner. Dernæst ville wi ligne dem mod Guds Lov / oc see
3. om de komme offuer ens met Louen eller ick. Siden ville wi her aff
4. ansee / huad hannem fattis. De for det sidste giffue tilkiende / met
huor mange Synder hand vaar beladt oc besmittet / alligeuel at
hand gaff sig vd for at vere retfærdig saar Mennisten.

Sire sines
ter at acte i
denne Phas
riseer.

Denne Phariseers Gierninger vaare foruden Troen / oc haff-
de deris oprindelse aff Vantro oc idel aregerighed. Nu effterdi Scrif-
ten siger obenbare / at det er vnueligt at vere Gud beha-
gelig foruden Troen: Huo er da saa galen / at hand vil kalde
dette vduaartis sken en sand Retfærdighed?

1.
Phariseer
rens giern
ninger.
Heb: II.

De Gierninger som hand her opregner / oc roser sig aff / ville
wi nu ligne mod Guds Lov / oc see til / om de komme ner offuer ens
met Louen / eller ick. Guds Lov vdkressuer en reen Lydighed / som
skal vere foruden all smitte: Men denne Phariseer vdspher aff it
vrent Herte / slemme bespaattelige ord / baade imod Gud oc sin
Næste. Guds Lov biuder oc befaler / at mand skal elste sin Næ-
ste: Men denne Phariseer staar oc klager paa sin fattige Næ-
ste / saar Guds Domstol. Huad ville wi meget sige? Hand gior
de stat intet effter Guds Lov. Er det ick meget / maat du sige /
at ick vere en Røffuere? ick vere it vretsfærdigt Menniske? ick vere
en Horkarl? at faste to gange om Vgen? at giffue Tiende?
Disse

2.
Zuorferis
hans giern
ninger kom
me offuer
ens met
Louen.

Gienfigelse.

Den elleffte Søndag

Evangel.

Disse ere io saadanne gode oc lofflige Gierninger som icke ere varde at foracte. Der suarer ieg saa til: Alle det gode denne Phariseer gjorde / det besmittede hand ilde oc stæmmelige met Hoffmod / oc wttilbørlig Kierlighed / som hand haffde til sig self.

3.
Huad han
men fattis.

Huad fattedis hannem da? Hand haffuer icke den rette Kilde oc Brønd som alle gode Gierninger komme vdaff / som er Troen til Jesum Christum / huilcken der er krafftig ved Kierlighed. Huor denne Ero icke er / der kand ingen Gierning vere Gud behagelig / i huor ypperlig oc skøn hun sunis faar Mennisten: Men det er mere en værstgigelig ting faar Gud / besynderlige fordi at mand meen sig der met at bliffue retfærdig oc salig / som wi kunde see paa denne Phariseer.

4.
Huor saare
hand synt
der.

Driftighed
mod Gud.

Wi haffue nu hørt huor aff denne Phariseers Gierninger haffde deris oprindelse / huor langt de vaare fra Guds Lov / oc huad hannem fattedis: Nu ville wi see huor groffuelige hand syndede / oc huor aldelis wretsfærdig hand vaar. Først / er hand saa driftig oc 1. dierff / at hand tør gaa til Gud oc tale til hannem / foruden Guds Fryet / foruden Troen / foruden Penitente oc Anger for Synden / foruden vor Neglere Christo / ved huilcken alene wi haffue en fri tilgang til Faderen. Er det saa stor Synd? Ja i Sandhed er det en stor Synd / thi hand offuertrader her den gantze første Taffle vdi Guds Lov / oc træder hende flat ned / lige som met sine Fodder.

Hoffmod.

For det andet er denne Mædiche seck / som er ickon idel Stoff oc Afte / 2. saa næseuis / at hand tør rose oc berømme sig faar Gud / lige som hand vaare aldelis reen oc retfærdig / alligenel at der staar screffuet i

Exod: 34.
Psal: 143.

Guds Ord. Der er ingen wstyldig faar dig. Huad er dette for it stort Hoffmod? Endog at hand foracter baade Gud oc Mennisten / saa lader hand sig dog tycke at vere retfærdig. For det 3. tredie vanbruger hand Guds Tempel / som vaar sticket til / at mand der vdi skulde bede Gud om Synders forladelse / baade i almindelighed / oc huer for sig. Men huad gior denne Phariseer aff Templet? Hand gior it Raadhus oc Ting der aff / i huilcket hand klager paa andre. For det fierte tager hand fat paa den anden Taff / 4. le vdi Herens Lov / oc offuertrader den imod Kierligheds Nature / huilcken der pleier enten at sorbedre eller skule vor næstis Dreck oc Synder. Huad gior hand? Hand siger: Jeg er icke som

Den anden
Taffles off
vættadelse.

andre Menniske / Hoffuere / wretsfærdige / Horkarle. Dette sumtis hannem end saare lidet at vere / huor saare hand seer sig tilbagedi i Templet / effterdi at hand stod offuerst ved høne Altare /

tere/ der seer hand den fattige Toldere staa oc bede/ huilcken hand be-
gynder strax at beklage saar Guds Domstol/ saa tilige som hand
seer hammeim/ sigendis: Jeg er icke heller som denne Toldere.
Der som denne Phariseer haaffde veret en ret from gudsfryctig
Christen/ da haaffde hand glædt sig met denne Toldere/ lige som
Guds hellige Engle gjøre/ huilcke der glæde sig i Himmelen/ naar
en Syndere omuender oc bedrer sig. Men i det at hand klager paa
den som gjør Penitenge oc omuender sig/ da giffuer hand fuldkom-
melige tilkiende aff huad Aand hand taler. Hand skulde met rette
haaffue betenckte disse Jesu Syrachs Ord: Breyd den icke sine
Synder som sig bedrer/ Men betenck at wi haaffue
alle skyld paa oss. Det er/ wi ere alle tilbønelige oc snare til
at falde. Derfaare siger Apostelen: Huo der staaer/ see sig
vel for/ at hand icke falder.

Luc: 15.

Syrach. 8.

1. Cor: 10.

Om denne Blisneris oc Dyenskalcks Faste oc Tiende/ vil ieg
tale met saa Ord. Faste/ huor met mand demper oc speger Riids-
sens Lyst oc Raadhed/ er icke en ond ting: Men der som du vile faste
i den mening/ at du wilt der met fortjene noget aff Gud/ da bliffuer
din Faste en værsyggelighed saar Gud/ fordi Gud vil icke at wi
skulle tiene hammeim effter vort gode tycke/ eller effter Menniskens
paaleggelse/ men effter sin Lows regel. Om Tiende vil ieg dette si-
ge/ at Gud haaffde saa sticket iblant sin Menighed/ at mand skulde
giffue Presterne som vaare aff Leui slect/ den tiende part aff all
deris grøde/ paa det at de kunde haaffue det som de kunde føde oc uare
sig met. De Christus siger self vdi Euangelio: En Arbejdere
er sin Løn værd. Gud siger oc saa vdi Louen/ oc S: Pouel
disligeste: Du skalt icke binde Munden til paa den Dyr
som terfser/ det er/ som træder Kornet vd aff Axene.

Denne
Phariseers
Faste oc
Tiende.

Om Tiende.

Leuit: 27.

Luc: 10.

Deut: 25.

1. Cor: 9.

Om den Anden.

Sige som wi haaffue seet i Phariseeren/ huor-
dan den Pharisaiske Ketsfardighed er/ oc der hos er hen-
dis forfengeligheid giffuet tilkiende/ i det at wi haaffue lig-
net hende mod Guds Low: Saa effterfølger nu den an-
den Lærdom om en Christen Ketsfardighed/ huilcken der affmalis oss
i denne Toldere/ lige som i it liffactige Billede. Men effterdi at den
hellige scriffit lærer i tuende maade om christelige Dyder/ som er/ met
Regle

Scriffiten
lærer i tuende
maade.

Den ellefte Søndag

Regle og Exemple: Da vil ieg først see huad Skrifften taler om en christen Retfærdighed. Der næst vil ieg vise oss det samme vdi Føderens Exempel / paa det at Regelen kand saaledis stadfæstis ved Exempel.

1.
Regle og
vidnesbyrd
om en chris-
ten Retfærdi-
ghed.

ROM: 3.

2. Cor: 5.

ROM: 5.

ROM: 4.

psl: 32.

Reglens
forklæring.

Alt tale om en christen Retfærdigheds Regle/ haffue wi disse klare Ord og Sprock. S: Pouel siger i sin Epistel til de Romere/ i det tredie Cap: De haffue alle syndet / og fattis den Ros de skulde haffue faar Gud / Men de bleffue retfærdige foruden fortieniste/ aff hans Naade/ ved den Gienløsning som skede i Christo Jesu / huilcken Gud haffuer besticket til en Naadestol formedelt Troen i hans Blod. De strax der effter siger hand i det samme cap: Vi holde det saa for/ at Mennisket bliffuer retfærdigt ved Troen/ foruden Louens gierninger. Vdi den anden Epistel til de Corinthier/ i det femte Cap: siger hand: Gud gjorde den til Synd/ som icke viste aff nogen Synd/ paa det at wi skulde i hannem bliffue den Retfærdighed/ som gielder faar Gud. Til de Romere i det femte Cap: siger hand: Lige som der ere bleffne mange Syndere ved icke Menniskis vlydighed: Lige saa ere der mange bleffne retfærdige/ ved den enis Lydighed. De om Abraham siger hand: Abraham trode Gud / og det bleff hannem regnet til Retfærdighed. De Kong David siger i Psalmen: Salig er den hues Offuertrædelse er tilgiffuen / og hues Synder ere skulde. Saadanne Sentenker og Sprock om den christelige Retfærdighed / ere wtallige mange i den hellige Skrifft. Men ieg haffuer her ickon faaregiffuet disse saa/ at ieg der aff kand giffue en almindelig Vardom om en Christen Retfærdighed.

Først kunde wi see aff disse Vidnesbyrd og Regle/ som opregne de ere / at en christen Retfærdighed kommer icke aff vore egne Gierninger / alligeuel at den som er bleffuen retfærdig/ begynder nu at gøre gode Gierninger. Derfaare skulle wi først dette vel mercke/ at gode

gode Gierninger vdelnyctis aff vor Ketsfardiggjorde i saa maade/
at de ick ere Narsage til at wi for dem bliffue retfardige / men de ere
vor Ketsfardiggjorelsis vdrening oc Fruct / som ieg her effter vil si-
ge. Dernæst kunde wi aff disse Sprock see / at en christen Ketsfar-
dighed ick staar i de Christne / eller i deris Lydighed / men i G. Hristo
alene. For det tredie at denne Christi Lydighed stænkis oc gissuis
Mennisten / at de der ved oc ick aff deris egen Lydighed skulle bliff-
ue retfardige. For det fierde / at huo som tro / de bliffue delae-
tige vdi denne G. Hristi Ketsfardighed / saa at hun tilregnis dem si-
ge som deris egen. Thi G. Hristus er Louens ende alle dem til Sa-
lighed som tro. For det femte / at effterdi wi ere Syndere / da for-
ligis wi oc forenis met Gud Fader ved Ihesum Christum / huilcken
Faderen haaffuer sticket oss til en Naadestol / det er / til en Meglere oc
Talsmand. For det sicte / at G. Hristi Blod er vdgjort for deris
Synder som tro / saa at den Ketsfardighed som Gud oc Louen vdi
kreffuer / bliffuer fyldisgjort oc fuldkommen. For det siuende kun-
de wi see aff alt dette som nu sage er / at denne christne Ketsfardig-
hed staar her vdi / at wi affløsts aff Synden / Christi Ketsfardig-
hed oss tilregnis / oc wi anammis til det euige Liff / aff Naade / for
Christi skyld. Dette er Summa paa G. Hristi Kirckis Lardom /
om en christen Ketsfardighed : Huor aff dette beslutis / at en chri-
sten Ketsfardighed er affløsning aff Synden / G. Hristi Ketsfardig-
heds tilregnelse / oc anānelse til det euige Liff / aff Naade / for Chri-
sti skyld. Her skulle wi oc dette vel mercke / at denne Tro ved huilcken
wi bliffue retfardige / hun er krafftig oc fremforer sin Fruct som er
gode Gierninger / huilcke der ere Gud behagelige ved Ihesum Chri-
stum. Men huor denne Fruct ick sees ved Barmhiertigheds oc
Kiærligheds Gierninger / der skal Troen neppelige findis : Thi naar
wi tro paa Christum / da fødiss wi paa ny til ny Menniste / at wi
kunde beuise Gud en ny Lydighed.

Nu ville wi ansee denne Lardom om en christen Ketsfardighed /
vdi Tolderens Exempel. Forst siger Texten / Hand stod
i langt borte. Thi hand vaar saa saare forstreckt oc forfardet
for sin Buardighed / at hand ick torde met Phariseeren gaa frem
vdi Guds Maestatis Nafum. Saa giorde oc S. Peder / der
hand salt ned saar Ihesu Fodder / oc sagde : Gaa vdi fra mig
Herre / thi ieg er it syndigt Menniste. Eige saa giorde oc
den Hoffuigmand vdi Capernaum / huilcken der sagde : HERR
ieg

2.

3.

4.

Rom: 10.

5.

6.

7.

Saa en
christen Kets-
fardighed
er.

De som int
gen gode
Gierninger
giore / de tro
ick paa
Gud.

II.

Tolde-
rens Exem-
pel foris til
Regiene.

Luc: 5.

Math: 8.

Den elleffte Sondag

ieg er icke vord / at du skalt gaa ind vnder mit Tag.
 Denne forstreckelse vdi Menniskens Samvittighed / kommer aff
 Louens kundskaff: Naar Mennisket randsager oc offueruener sine
 fremsarne Synder / efter Louens Regel / da nodis hand til at raa-
 be oc sige: Jeg er ic syndigt Menniske. Dernast / siger Texten om 2.
 denne Soldere: Hand torde icke latte sine Dyen op til
 Himmelen. Her see wi huor hand hassuer skammiet sig for sin
 Synd oc stemme Gierning. Fremdelis / slo hand sig for sit 3.
 Bryst. Huor met der giffuis tilkiende huor saare hand hass-
 uer stridet inod Vantro oc Fortuilelse. For det fierde / i det hand 4.
 siger: Gud / etc. Giffuis her tilkiende / at wi skulle indfly til
 Gud alene / om wi skulle bliffue quit oc fri for vore Synder. Her
 til hassuer hand stridet oc fietet met Synden / met Louens forban-
 delse oc fordomelse / oc met vantro / met huilcken strid hans rette An-
 ger oc Xuelse for Synden giffuis tilkiende: Du efterfolger huorle-
 dis hand hassuer trengt sig igiennem det altsammen / oc er vndfom-
 men der aff / lige som aff Hellsuede. Fordi i det hand siger:
 Gud ver mig Syndere naadig / opretter hand sig ved
 Troen inod fortuilelse / Thi hand betencker her de herlige skone For-
 lattelser om Christo / at Gud for hans skyld vil vere Syndere naa-
 dig / huilcken der giore Penitente oc fly hen til Christum met en
 fast Villid. For hand er en forligelse oc betalning for alle vore Syn-
 der. Der hand nu saaledis opretter sig / legger hand sig Synden til /
 oc legger Gud Naade oc Barmhiertighed til: Hand bekiender sig
 at vere siug / oc bekiender Gud at vere en Løge / oc satte Guds
 Barmhiertighed inod sin Synd: Oc der met bliffuer hand ret-
 færdig / ved Troen alene / i det hand slar sin Vid til at Gud er han-
 nem naadig oc barmhiertig. Lige saa giorde oc Daniel sit Seriff-
 temaal / der hand sagde: Du HECRE est retfærdig / Men
 wi maa skamme oss.

Dan: 9.

Tre Lære-
 domme aff
 Soldaten.

1.
 At giore
 sand peni-
 tence.

2.
 At bede ret.

3.
 En ret yd-
 myghed.

I saa maade kunde wi nu lære aff denne Soldere / først huor-
 ledis wi ret skulle giore Penitente / oc bliffue retfærdige ved en chri-
 sten retfærdighed. Thi lige som en sand Penitente er en ret Hierte-
 ge for Synden: Lige saa er en christen Retfærdighed at afflösas aff
 Synden / naar wi søge til Gud ved en stadig tro / som tilforn er sagt.
 For det andet kunde wi lære aff hannem / huad en ret Bøn er. Thi
 en christen Bøn skal komme aff Hiertens grund i Guds Fret / oc
 synde sig paa den Gienløsning som er vdi Christo Ihesu. For det
 tredie skulle wi lære aff hannem / at ydmyge oss baade saar Gud oc
 Mennisken.

Skulle

Skulle wi da leffue som Toldere oc obenbare Syndere? Ja i ^{Spøssmaal.}
 Sandhed skulle wi det giøre / i det at de giøre Penitente oc omuen-
 de sig / som denne Toldere giorde. Thi lige som den hoffmodige
 Phariseer bleff icke fordømt oc forkast for sine vduaartis gode
 Gierninger / som hand giorde / Men for hand forlod sig paa dem :
 Lige saa bør mand icke at loffue denne Toldere for sine Synder oc
 onde Leffnet hand brugte / Men for sin Penitente oc Omuendel-
 se er hand loff vord. Ja wi hassue her myttelige Lærdomme at lære
 1. aff dem begge: Wi skulle gierne gaa til Kircken / som de giorde baade
 2. to: Wi skulle tacke Gud for sine Velgierninger som de giorde: Wi
 3. skulle giøre vor Bøn til Gud som de giorde baade. Aff Phariseeren
 skulle wi lære at ossue oss vduaartis i hoffuise oc gode Giernin-
 ger: Aff Tolderen skulle wi lære at ossue oss vdi en sand Gudsfryetig-
 hed / oc hassue en stadig Tro til Gud.

Lærdomme
aff dem baade
de.

Lærdomme
at huer for
sig.

Om den Tredie.

Eg siger eder: Denne gick retsfærdig hiem i sit
 Hus / oc icke hin anden / Her hassue wi Christi ^{Christi}
 Dom om Phariseeren oc Tolderen. Tolderen (siger ^{Dom.}
 hand) gick retsfærdig hiem aff Kircken / hiem til sit Hus: Men Pha-
 riseeren gick icke retsfærdig hiem / men fast mere vretsfærdig oc for-
 dømt. Dette stadsefter Christus met en almindelig Sentens / oc
 siger: Fordi huo sig ophøyer hand skal nedertryckis /
 oc huo sig ydmyger hand skal ophøyes. Phariseeren ^{At ophøye}
 ophøiede oc hoffmodede sig / oc mente at hand vaar retsfærdig aff ^{fig.}
 Louens gierninger / huilcke hand dog hassde intet aff / Derfaare
 bleff hand nedertryckt for medelst den euige Fordømmelsis Dom. Men ^{At ydmyge}
 Tolderen ydmygede sig / for medelst sin Synds betiendelse / en ydmyg ^{fig.}
 hertens Bøn til Gud / en stadig Tro oc fast Tillid til Guds barm-
 hertighed ved Ihesum Christum / derfaare bleff hand ophøyet for-
 medelst Guds Naade / at hand fick affløsning aff alle sine synder /
 oc bekom den euige are oc Salighed. At wi ortsaa effter hans Ex-
 empel kinde rettellige ydmyge oss saar Gud oc Menneisten / der
 giffue oss vor kiære HÆXKE Christus sin Naade til /

Huilen met Saderen oc den hellig Aand /

seer loff / pris oc are til euig tid /

AMEN.

p ij

Den

Den tolfte Søndag effter
 hellig Trefaldighed / Euangelium Marci
 i det VII. Capittel.

Der Ihesus gick ud
 igten aff Tyri oc Sidons egn / Da
 kom hand til det Galileiske Haff /
 mit iblant de ti Steders egn. De
 de forde en Doff til hannem / som
 vaar Dum / oc de bade hannem /
 at hand vilde legge Haanden paa hannem. De
 hand tog hannem besynderlige fra Folket / oc lagde
 hannem Fingrene i Ornene / oc spyttte / oc rørde ved
 hans Tunge / och saa op til Himmelen / oc suckede /
 oc

oc sagde til hannem : Hephetah / det er / Lad dig op.
De strax obnedis hans Dern / oc hans Tungis
Baand losnede / oc hand taledede ret. De Ihesus for-
bød dem / at de ingen skulde sige det. Men io mere
hand forbød / io mere kundgiorde de det / De de forum-
drede sig offuermaade / oc sagde : Hand giorde det vel
altsammen / De Doffue giorde hand hørende / oc de
Maallose talendis.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder it aff Christi
Mirackel / met huilcket hand lod see sin Almechtig-
hed / sit Hiertelag mod oss / oc sit Embede. Hans Almechtig-
hed sees i det at hand raader oc biuder offuer alle Cre-
aturene / Stundem offuer Hassuet / Stundem offuer

Christi mact

Veret / Stundem offuer Dieffuelen / Stundem offuer Legemens
singdom / som hand gior her i dette Euangelio. Hans Hiertelag mod
oss giffuis tilkiende / i det at hand er saa villig oc redcon til at hielpe
alle dem som hannem paakalde. Sit Embede lader hand see / i det
at hand hielper / saa som hans Naffn liuder / thi hand kaldis Iesus /
det er en Hielper oc Frelser. Disse try stycker actis noget nær i alle
Christi Mirackel / huilcke stycker wi oc skulle lære at bruge ret. Vor

Christi Hiertelag.

Christi Embede.

1. HERRS Christi mact skulle wi bruge imod Verdens Tirani / Kraglow oc Hyckleri / oc imod alle Dieffuelens gantste Rige.
2. Hans Villie oc Hiertelag skulle wi sette imod vort Riids oc Blods foruende Villie oc Dom. Met hans Embede skulle wi beuebne oc ryste oss imod alle Antichrister / som ville røffue Christo sit Embede fra.

For wi skulle bruge Christi mact Hiertelag oc Embede.

Disse fornessnde try stycker kunde wi see i dette Euangelio / lige
som i en Spejel : Dette doffue oc dumme Menneiste holdis fanget
aff Dieffuelen / men huad gior Christus her til ? Hand beuifer sin
mact oc obner hans Dern / oc hand loser hans Tunge imod Dieff-
uelens vilie. Dernast i det at hand hielper dette arme / bedroffuede
oc alendige Menneiste / da lader hand paakiende / at hand lader sig
hans nød oc trang gaa til Hierte / oc der met lader hand see sit Hiertelag
mod hannem. For det sidste beuifer hand ossaa sit Embede /
i det at hand lader sig finde villig oc redcon til at hielpe : Thi met

p iij

denne

Den tolfte Sondag

Summa paa
dette Euangeli-
um.

Ioel: 2.

denne Gierning giffuer hand tilkiende / at hand er sent til Verden /
paa det at hand skal hielpe dem som ere sorgesfulde oc bedroffuede.
Saa haaffue wi her hørt huad Christus lader see oc giffuer tilkiende
met sine Mirackel: Nu ville wi see Summa paa dette Euangeli-
um. Christus helbreder it døffe oc dumme Menniske som bleff fort til
hannem: Huor met der giffuis tilkiende at Jesus Christus er kom-
men til Verden / at hielpe alle dem som komme til hannem / effter
disse Prophetens Ord: Huer den som paakalder H E N
X E N S naffn / hand skal bliffue hiolpen. At wi
nu dette Euangelium diff bedre kunde forstaa / da ville wi her aff
anse oc forklare tre Artickler / som ere:

Den Første.

Deris Exempel som forde dette døffue oc dumme Menniske
til Christum.

Den Anden.

Christi Mirackel oc vnderlige Gierning.

Den Tredie.

Huad fruct oc gaffu dette Mirackel vdrætte hos dem som der
hos tilstede vaare.

Om den Første.

Christi vandr-
ing iblant
Hedningene.

Matth: 13.

En stycke
her at acte.

Huad disse
folck giore
oc.

DE der Ihesus gick vd igten aff Tyri oc Si-
dons Egn / da kom hand til det Galileiske
Haaff / mit iblant de ti Steder. For end wi
gaa til den første Vardom aff dette Euangelio / da skulle wi vel acte
Aarsagen til dette Mirackel / som vaar Christi vandring oc den sted
hand vandrede paa. Hans vandring oc reyse giffuer tilkiende / huor
vindstibelig hand vaar i sit Embede / oc huor saare hand lengdis oc
tørstede effter vor Salighed. Eteden giffuer tilkiende / at hand
vilde at Hedninge skulde oesaa bliffue delactige vdi hans velgiernin-
ger: Thi hand er kommen at oplede det som er fortafft.

Nu ville wi ansee den første Vardom. De de forde en
Døff til hannem som vaar dum / oc de bade hannem
at hand vilde legge Haanden paa hannem. Her haaff-
ue wi tu ting at acte: Først / huad disse folck giore. Dernæst / huad
de begære. Huad giore de? De fore it Menniske til Christum som
er baade døffe oc dumt. Met disse saa ord bescriffuis off det gante
ste

ste christelige Veffnet : Huilken bescriffuelse off ligger maet paa at forstaa ret/ paa det at wi rettelige kunde effterfolge dette Goltis Exempel. Thi forst bekiende de Christum at vere Messiam/ det er den som Gud haaffde loffuet at skulde forlose oc fri dem oc alle Mennecke/ Dernaest tro de paa hannem : Begge disse tu syncker giffue de til/ tiende met denne Gierning. Thi der gaar ingen til Christum/ tiender hannem for sin Saliggjorere oc paakalder hannem / vden den som troer paa hannem. Thi lige som ingen troer vden den som horer Guds Ord : Lige saa paakalder ingen Gud / vden den som troer/ som G : Pouet siger/ til de Romere i det tiende Capit : Den Tro som saaledis vndfangis aff Vissens Ord/ hun er de Christis Salighed oc Retfardighed.

Tr. d. 1. lig. 2. 1. 2.

Troens art.

Rom. 10.

Er da denne Tro aareklos ? Ney ingelunde / thi wi see her i dette Golt try slags Troens fruct. Den forste er Bekiendelse : Thi her bekiende de Christum/ baade met deris Gierning oc Ord. For lige som wi tro aff Hiertet til Retfardighed : Lige saa bekiende wi met Munden til Salighed. Den anden Fruct er Christi paakaldelse : Thi Troen oc Bønen ere saa hart sammen bundne/ at mand skal snarere kunde stille Verne fra Jld / end mand skal kunde stille dem fra huer andre. Den tredie Fruct er en broderlig Kierlighed/ huilken dette Golt beuise met deris Hierte/Gierning/ oc Ord / i det at de fore dette vfele oc alendige Mennecke til Christum.

Troens fruct.

1. Bekiendelse Rom. 10.

2. 2. 2.

3. Kierlighed.

- Kant du ick nu her see huad for Golt det haaffuer veret / som forde dette vffue oc dumme Mennecke til Christum ? Kant du ick her see det gantste Christelige Veffnet affmalet i denne deris Gierning/ lige som i en Taffel ? Men huorfaare er det sleet oc bescreffuete Det er sleet/ paa det at du oc ieg skulde haaffue Exempel at vffue off i
1. Gudfryctighed mod Gud/ oc Kierlighed mod vor Naste : Dette er
 2. it ret christeligt Veffnets form oc maade. Derfaare skulle wi met dette Golt tro paa Christum : Wi skulle met dem bekiende Christum : Den samme skulle wi ocsaa met dem paakalde / huilket
 3. Troen vdkreffuer : Derforuden skulle wi ocsaa effter deris Exempel/ met Hierte/Mund/ oc Gierning elske oc hjælpe vor Naste. Huad kand vere en større Kierligheds gierning/ end at fore it Mennecke til Christum/ som er fanger vnder Dieffuelens maet/ som er vfele oc alendigt/ oc er forskut oc foractet saar Mennecken / De at/ for saadant it alendigt Mennecke / tage sig saa stor en mode oc swage til ?

Her skulle wi lære/ baade Rige oc fattige/ Edle oc Bødle/ Forgerer oc Bønder/ huad off bør at giøre/ met saa stel at wi ick ville for

Cardein her aff.

Den tolfte Søndag

geffuis fore en Christen Titel oc Naffn. Huer skal legge vind paa aff sin effne at fore mange til Christum / paakalde oc bede hannem for dem / oc tage sig en gudelig Omhu til for andre Folckis Salighed.

Spørsmål om en fremmet Tro.

Svar.

Edsmisse imellem vandslige oc legemlige velgierninger.

Her falder nu it Spørsmål ind : Dette døffue Menniske hæffde ick Troen til Gud / thi hand kunde ick høre Guds ord / huor aff Troen vndfangis : Dog alligeuel faar hand sin Helbrede aff Christo for andre Folckis tro. Der aff suunis det at it Menniske kand bliffue salig formedelt andre Menniskis Tro. Der suarer ieg saa 1. til : Christus oplader den Dumme sin Tunge / at hand kand paa kalde oc bede hannem / oc der hand paakalder hannem / giffuer hand hannem Troen / oc effter at hand den hæffde faaet / bliffuer hand salig formedelt sin egen oc ick ved andre Menniskis Tro. Der 2. næst skulle wi giøre stilsmisse imellem legemlige Velgierninger oc den euige Salighed. Legemlige velgierninger kunde de gudfryetige forhuersfue de iwgudelige aff Gud : Men det euige Liff oc Salighed kunde de ick forhuersfue dem / oc det kunde de ingelunde bekomme / vden de self tilforn hæffue aff Guds ord faaet Troen til Christum. Thi der som de Gudfryetige ick kunde forhuersfue de iwgudelige legemlige Velgierninger / da kunde denne onde Verdeningelunde bliffue saa lunge staaendis i disse suare Synder oc gruelige groffue Laster.

II. Huad de begere de aff Christo.

Det er nu sagt om disse Folckis Gierning / som forde dette Menniske til Christum / oc huorledis wi rettellige skulle følge dem effter : Nu ville wi vefaa see huad de begere de aff Christo. De bade hannem / siger Euangelisten / at hand vilde legge sin Haand paa hannem : Dette begere de / for de hæffde formerekt aff Christo at hand tilforn hæffde hiolpet mange / formedelt sine Henders paaleggelse.

Om Henders paaleggelse.

Om wi nu diff bedre kunde acte huad denne brug met Henders paaleggelse hæffuer paa sig / da ville wi ansee disse effterfølgende stycker / som ere :

Først / huor gammel denne seduan hæffuer veret / at legge Haanden paa andre.

Dernæst / huem det hørde til at legge Henderne paa andre.

Sor det tredie / for huad Sag skyld / oc i huad Mening mand lagde Henderne paa andre.

For

Sor det sidste / huad Aandelig vdrøning / Hendersis paa
leggelse haffde met sig.

At tale om tiden / huor gammel denne vijs oc vaare haffuer veret
met Henders paaleggelse / der om giffuer den hellige Scrifte til-
kiende / at denne seduan er kommen fra de hellige Patriarker oc For-
fadre i det gamle Testamente. Thi wi lase vdi Mose første Bog /
i det ote oc fyrrethiende Cap: At den hellige Patriarcke Jacob lag-
de sin Haand paa sine Sønner Joseph / Manasse oc Ephraim.
Hvilcken seduan der siden vaar besalet ioderne vdi Herrens Dom /
oc er siden bleffuen ved mact indtil Christi tid / som ocsaa scriff haff-
uer brugt denne vane oc vijs / oc der effter antuordet sine Discipler
oc Apostler den samme / at de den ocsaa skulde bruge. De at mand
ocsaa pleyede at bede oc paaalde Gud / naar mand lagde Hender
paa nogen / det kand mand see aff det nittende Capittel i S: Mat-
thei Evangelio / huor der scriffuis at der fordis smaa Børn til Chri-
stum / at hand skulde legge sine Hender paa dem oc bede.

Der høre wi at denne Henders paaleggelse haffuer veret en
saare gammel vijs oc vane i Verden: Nu ville wi ocsaa see huem
det horde til at legge Hender paa andre / hvilket wi kunde see aff
Jacob Patriarkis / oc andre floris Historie. Det haffuer altid ve-
ret seduan / at de som ypperlige haffue veret / de haffue lagt Hender
ne paa dem som ringere vaare / Forældre lagde Hender paa Børne
ne / Prestes haffue lagt Hender paa Almuen: Thi det haffuer altid
veret holdet for en synderlig oc herlig Ceremonie / oc denne seduan
haffuer stedse staaet hos dem / som haffue hafft nogen synderlig
Myndighed for andre Folk.

Sor huad Sag skyld oc i huad Mening er denne seduan op-
kommen: Vi kunde aff den hellige Scrifte sammen sancke sem Sa-
ger / huorfaare Henders paaleggelse er steet. Først er det steet for
den skyld at mand der hos skulde velsigne dem som mand lagde Hen-
der paa / oc bede for dem / som mand kand see aff S: Matthei nit-
tende Cap: De S: Marci siuende Cap: Dernæst brugtis ocsaa
Henders paaleggelse vdi Offer / i det gamle Testamente: Thi der
finder mand screffuet / at Presterne lagde deris Hender paa Hoff-
uederne aff det Queg som skulde offeris. Sor det tredie / brugtis
Henders paaleggelse naar nogen skulde helbrede aff nogen Siug-
dom / saa som ocsaa Christus lagde tit oc offte sine Hender paa dem
som bleffue forde til hannem / at hand skulde helbrede dem / der saa-
re bede ocsaa disse Folk / at hand vil legge sin Haand paa dette
doffue oc dumme Mennecke / at det der ved kand komme til sin
Hel-

I.

Huor gaa
mel denne
seduan er.

Gen: 48.

Matth: 19:

II.

Huem der
hør til at leg-
ge Hender
paa andre.

III.

Sor huad
Sag det ste-
de.

1.

Matth: 19.

Marc: 7.

2.

3.

4. helbrede. For det fiende stede of saa Henders paaleggelse / at mand
der ved oc ved en aluerlig Bon kunde meddele andre den hellig Aand
som wi lase vdi Apostolens gierninger / at Apostolene lagde Hen-
der paa dem vdi Samaria / oc de finge den hellig Aand. For det
femte brugtis Henders paaleggelse vdi Presteuelse / at mand da
lagde Hender paa deris Hoffuet / som skulde ordineris oc induies til
det hellige prediecke Embede.

III. Nu ville wi of saa legge noget til / huad denne Henders paaleg-
gelse betyder. De som velsignede andre / de vaare i Guds sted :
Haanden betegne Guds hielp oc yndist : Met Haandens paaleg-
gelse gaffs tilkiende / at den som Haanden bleff lagt paa / hand vaar
vnder Guds yndist oc bestermelse / oc bleff velsignet aff Gud. Naar 1.
mand velsignede nogen met Henders paaleggelse / da ynstede mand
hannem der met Guds venstast oc hielp : Naar mand lagde Hen- 2.
der paa Nueg som skulde offeris / da vilde mand der met vie oc hel-
liggiore HENXen det : Naar mand lagde Hender paa dem som 3.
skulde helbrede / da gaff mand der met tilkiende / at Guds Haand
vdsiracte sig / i det at hand ved sin Guddoms krafft gaff de Eing-
deris helbrede : Lige saa vdi den hellig Aands gaffue oc meddelelse / 4.
betegne Henders paaleggelse Guds naruerelse. Vdi Presteu- 5.
se betegne Henders paaleggelse / at de som bleffue ordinerede oc viede /
de bleffue Gud offrede oc giffue lige som it Offer / oc bleffue nu tilstic-
kede til Guds gierning oc tieniste. Dette maa vi saa vere sagt om
den forste Artickel / som er / om disse Folck / som fore dette doffue oc
dumme Mennecke til Christum / oc om Henders paaleggelse. Nu
skulle wi kaartelige acte oc besinde huad denne Artickel stadfester /
huad hand bestemmer / oc huad hand hand paaminder. Denne
Artickel stadfester / at de som ere Guds Born / de driffuis oc foris
aff Guds Aand / oc offue sig i Gudelighed oc Kierlighed. Hand
bestemmer oc igiendrissuer dem / som beromme sig meget aff Troen /
foruden Gudfryctighed mod Gud / oc Kierlighed til deris Naste.
Hand paaminder oss / at wi skulle offue oss i Troens gierninger /
induaartis oc vduaartis / met saa stel at wi ville regnis iblant
Guds Born.

Ad: 8.

5. 1. 2.

III.

Hand Hen-
ders paaleg-
gelse bety-
der.

Vdi Scrit-
turaal be-
tegnen of sa
Henders
paaleggelse /
at den som
Haanden
leggis paa /
hand er en
der Guds
yndist oc
Krafft / oc
Gud vdsirer
der sin
Haand off-
uer hannem /
oc helbreder
hannem aff
Synden.

Lærdomme
her aff.

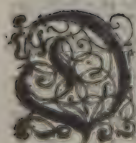
1.

Rom: 8.

2.

3.

Om den Anden.

En anden Lærdom som ieg faaregaff / er om
Christi Gierning oc Mirackel. Paa det at wi diss be-
dre kunde forstaa denne Christi Gierning / da skulle wi
her

her acte nogle stycker om Mirackel oc vnderlige Gierninger. De hellige Propheter gjorde Mirackel/ Christus oc Apostlerne gjorde Mirackel/ at de der met vilde stadfeste den Lardom som de predicked/ at vere aff Gud/ oc at Menistene som met saadanne Mirackel vaare offueruundne/ saa de maatte tro at de haffde Sandhed met at fare/ de skulde tro deris Predicken/ oc ved Troen bliffue salige. At dette vaar den synderligste Sag huorfaare Mirackel oc vnderlige Gierninger stede beuise S: Johannes Euangelista i sit Euangelij andet Cap: Huor hand saa siger: Dette er det forste Te-
gen som Ihesus gjorde/ oc skeede vdi Cana i Galileæ Land/ oc hand obenbarede der met sin Herlighed/ oc hans Disciple trode paa hannem. Her giffuis tuende sager tilkiende huorfaare Christus gjorde Mirackel/ som er/ Christi are/ De at Disciplene kunde tro paa hannem. Christi herlighed indholder oc begriber i sig hans Guddoms mact oc krafft/ hans hietelag mod Menistens kion/ hans Embede/ oc hans Lardoms viffhed. Men her skulle wi giore forskel imellem Propheterne/ Apostlerne oc Christum. Propheterne oc Apostlerne de gjorde icke deris Mirackel aff deris egen krafft/ men aff Christi guddommelige krafft oc mact/ hues Liand der taledede igiennem deris Mund. Men Christus gjorde sine Mirackel aff sin egen krafft oc mact. Derfaare ligge som Propheterne oc Apostlerne beuiste met deris Mirackel/ at de vaare Christi Tienere: Ege saa beuiste Christus met sine Mirackel at hand er deris Gud oc HERre.

Men der som du spor at/ huorfaare Mirackel icke ske paa denne dag/ formedelst Guds Ords tienere/ Da stalt du vide/ at effter at Mirackel oc vnderlige Gierninger haffde stadfest Christi Herlighed oc Guds Ords Sandhed/ da haffde de giort oc ydret det dem burde/ saa at de icke siden giordis behoff. Derfaare skulle wi icke nu ydermere foruente Mirackel: Men wi skulle vere tilfreds met Propheternis oc Apostlernis Lardom/ huilcken Gud i fordom tid haffuer stadfest formedelst Mirackel.

Dette maa nu saa vere sagt om Mirackel i al Omindelighed: Nu ville wi gaa til det Mirackel som off vdi dette Euangelio faare giffuis/ i huilcket wi haffue mange omstendige vilkaar at acte/ aff huilcke huert haffuer sin synderlige Lardom oc paaimindelse.

Skilsmisse to
mellem Christo
si oc andes
Christus
Mirackel.

Læs her om
paa den tres
die Sendag
effter Christi
Obenbaelise
paa det lxxij
Blad.

Sin om-
stendige vil-
kaar her at
acte.

Forst

Den tolfte Søndag

I.

Hand tog
hannem til
side.

Eph: 2.

Marc: 16.

2. Cor: 6.

Først siger Euangelisten: Hand tog hannem til side vd fra Folket. Huorfaare gjorde hand det? Det gjorde hand for to Sagers skyld / som er / for Tidens skyld / oc for det som der met bleff bemærket oc betegnet. For Tidens skyld stede det / for hand vilde icke at hans Rige skulde end da obenbaris oc vdspredis offuer den gantste Verden: Thi hand haffde icke end da fuldkommet sit Offer / hand haffde icke end da sonderbrut det Gierde som vaar imellem Jøder oc Hedninge / huilcket der effter stede / den tid der hand berystede sine Disciple / oc vdsickede dem met denne Befalning: Gaar vd i den gantste Verden / oc predicker Euangelium saar alle Folk. For Bemærkelsens skyld stede dette / at Christus tog dette Menneske til side fra Folket / fordi her met betegnits / at huo som begerer denne Løge Christum / hand skal vige til side fra den onde hob: Thi Christus oc Belial haffue ingen samquem met huer andre.

II.

Hand lag
de Fingrene i
hans Hern.

III.

Hand
spytte oc røp
te ved Tunge.

IIII.

Hand seer
op til Him
melen.

Hand Bø
er.

Dernæst siger Euangelisten: Hand lagde sine Fingre i hans Hern. Dette er i Sandhed icke steet til forgefss: Thi met dette Tegn beuiste hand baade huor vordigt oc dyrebart hans Riød er / huilcket hand anammede / paa det at alle Menneske kunde ved samme Riøds Offer oc Betalning komme igien til deris Sundhed oc Helbrede / som de haffde i den første oprindelse / oc haffue siden mistformedelst Synden: De disligeste vilde hand der met giffue tilkiende / at mand huercken kand høre eller forstaa hans Ord / vden saa er at Ordene opladis ved Christi Finger / Det er / vden saa er at den hellig Aand oplader vore Hierters Hern.

For det tredie / spyttte hand oc rørde ved hans Tunge. Der met vilde hand giffue tilkiende / baade at det er aff hannem aetsammen / at wi kunde tale oc bruge vor Tunge / De at hand ved Middel vil vere krafftig i den christne Kircke.

For det fiende / saa hand op til Himmelen. Met disse faetter giffuer hand tilkiende at hans Hierte oc Sind vaar opløst til hans himmelske Fader / huilcken hand tilbad oc paakalbede / icke allemiste for dette arme Menneske / men for alle dem som ere strøbelige oc bedrøffuede. Thi Bønen er icke Mundens rørelse oc liud / men mere Hiertens ydmyge opløstelse til Gud: Huilcken Hiertens opløstelse som betegnits der met / at mange Christne see op til Himmelen / naar de giøre deris Bøn. Huorfaare Dauid siger:

ger: Seg oploffter mine Øyen til dig / du som boer i Himmelen. Huilcket wi oesaa paamindis i det wi sige: Sader vor du som est i Himmelen.

Psalm 143.

- For det semte/ suckede hand/ Det maa i Sandhed haffue haffte meget paa sig/ effterdi at saadan en mechtig Herre oe tapper Helt sucker der ved. Derfaare saa hand ick aleeniste til dette Menniste/ huilcket hand vel kunde haffue holsket met it eniste Øye:
1. blick: Men hand seer hen til disse sem sycker/ som ere: Forst/ Synden/ huilken der er en Marsage til alt ont blant det menniskelige
 2. Kion. Dernæst/ betænker hand oesaa Dieffuelens Tiranni/ huilken der saaledis haffuer vndertingt oe faaet mact met Menniskens kion: Imod huilcket Tiranni hand viste at hand skulde sette
 3. oe stride. Fremdelis/ seer hand oesaa hen til Louens forbandelse/ huilken hand haffde taget paa sig/ paa det at wi kunde bliffue ledige
 4. ge oe quit fra Syndens skyld oe straff. Her offuer seer hand oesaa hen til sin beste Død oe Pine/ som hand skulde lide for det gantste
 5. menniskelige Kion. Endelige seer hand oesaa til den store iwtacknemelighed/ som den største Part i Verden skal beuise hannem/ Thi hand saa tilforn/ at mange skulde slæt for aete hans velgierninger/ mange skulde aff Ladhed forsøme dem/ saa at den mindste Part aff Verden skulde anamme hans velgierninger/ oe bruge dem sig til Salighed.

V.
Hand sucker
fede for sem
siger skyld.

- For det siette taler hand til den dumme oe siger: Ephata / det er / lad dig op. Marcus Euangelista sætter her ick for:
1. geffs dette Ebraiske ord Ephata: Thi her met lader først Christus see sin Guddoms krafft oe mact / som baade befaler met ord / oe vdrætter det som hand vil/ Huor aff vor Tro ick aleeniste styres om Christi guddom / men hun oesaa her aff lærer oe forstaar / at de botryggelige oe ere vel fornærede / som ere vnder hans mact oe Herredøme/ oe haffue giffuet sig vdi hans bestyning oe bestermelse. Der
 2. næst giffuer hand met dette Ord tilkiende / huor krafftigt hans order/ befynderlige naar mand anammer det met en stadig Tro. For
 3. det tredie lærer hand met dette ord / at ingen kand bliffue salig vden hans Ord/ ved huilcket hand biuder oe befaler oss alt det som hand
 4. vil at wi skulle giøre. For det fiende / giffuer hand met denne sin befalning tilkiende i det hand siger: Lad dig op/ at Menniskens vilie vdtressuis til de ting som vor Salighed er anrørendis / Icke i saa maade/ at Menniskens vilie som ick er fornøet oe omstiffet ved

VI.
Hand taler
oe siger:
Ephata/ for
sem Sagen
skyld.

Den tolfte Sondag

Guds Haand / kand giøre noget eller haaffuer vilie til det som Gud
hører til : Men i saa maade vdtreffuis Menniskens vilie / at naar
hand beuegis oc omstiffis aff den hellig Aand / at hand icke da skal
saa Aanden imod. For det sidste / giffuer Christus met dette Ord s.
tilkiende / at vor Saligheds Gierning er altsammen Christi egen
oc icke Menniskens Gierning / saa som dette Hebraiske Ord Ephai
ta beuifer.

VII.
Christi
Mirackel.

Swad wi aff
dette Mirackel
afflaare.

For det siuende / siger Euangelisten : De strax oplodis
hans Vern / oc hans Tungis Baand løsnede / oc
hand taledede ret. Dette er Mirackelet i sig self / oc Christi
velgierning mod dette arme Menniske / met huilket Mirackel der
giffuis tilkiende / at wi ved Christi Befalning oc hans ords Predi
cken /osis aff Dieffuelens lencker / at wi icke skulle lenger holdis fange
ne oc bundne aff dem. Dette Mirackel (at ieg i en Summa met 1.
saa ord skal sige det) stadfester at Christus baade kand oc vil hiel
pe allebedrøffuede oc alendige Menniske / som foris til hannem / oc
begere hans hielp. Det ocsaa nedslar oc fordriffuer deris vildsa
relse / som fly for Christum / saa som for en grum oc vilmild Dom
mere / oc paakalde Helgen / saa som de skulde vere mildere end hand.
Derforuden paaminder det oss / at naar wi komme i nød oc fare / 3.
da skulle wi fly til Christum alene / ved en stadig Tro oc en aluerlig
Bon.

Om den Tredie.

 Hand forbød dem at de skulde ingen sige
det : Men io mere hand forbød det / io me
re forkynde de det / oc forundrede sig saare.

Christus forbiuder dem at de skulde ingen lade saa dette at vide /
Denne Befalning haaffde dem burd at vere lydige : Derfaare skulle
wi icke scriffue deris vlydighed det gode til som der effter fulde / men
det skulle wi scriffue Christi godhed til. Thi Christus vilde at den
ne Gierning skulde haaffue veret hemelig oc skult / indtil at hand
vaar opstaaen aff døde.

Fruet oc
gaffn aff
dette Mi
rackel.

Men huad gaffn kom der aff dette Christi Mirackel ? Forst 1.
finge de Troen til Christum som saae dette Mirackel : Dernast / 2.
fortyndede de denne Christi velgierning oc prisede Gud : Huilken
Guds are oc pris der er den sidste endelige Sag til alle Christi gier
nin.

ninger. Men huad er at prise Gud? At mand arer oc priser Gud
det kommer aff hans kundskaff/som staar her vdi: At du domer ret
om den guddommelige Substantz oc Verelse/ oc om de tre Personer
i Guddommen: At du holder hannem for at vere den rette Brønd
oc Kilde/ aff huilken alt Gaar kommer: At du flyer til hannem
ved vor HÆRe Ihesum Christum/ vdi all din nod trang: At du
obenbare met disse Folck/som saae dette Tertejn/bekender oc bestaar
din Tro: At du met dit Exempel gaar for andre/saa at mange kun-
de beuegis aff dit Exempel at fly hen til vor HÆRe Ihesum Chri-
stum/ huilken met Faderen oc den hellig Aand ske/ loff/ pris/ heder
oc Tacksigelse til euig tid / Amen.

At prise
Gud / huad
er.

Den trettende Søndag eff-
ter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce
i det X. Capittel.

Iesus vende sig til si-
ne Disciple/ oc sagde i besynderlighed:
Salige ere de Vnen / som see det i see.
Thi ieg siger eder / mange Propheter
oc Konger vilde seet det i see / oc haffue
det icke seet / oc høre det i høre / oc haff-
ue det icke hørt. Oc see / da stod en Scriffeslog op /
fristede hannem/ oc sagde: Mestere/ huad skal ieg giø-
re / at ieg fand arffue det euige Liff? Da sagde hand
til hannem: Huorledis staar screffuet vdi Louen:
Huorledis læs du? Hand suarede / oc sagde: Du Deut: 6.
skalt elske Gud din HÆX X E / aff gantske Hierte /
aff gantske Siæl/ aff all Mact/ oc aff gantske Sind/
Oc din Næste/ lige som dig selff. Da sagde hand til
hannem: Du suarederet/ Giør det/ saa skalt du leff-
ue. Men hand vilde giøre sig selff retfærdig / Oc

q ii

sagde

Den trettende Sondag

sagde til Ihesum: Huo er da min Næste? Da suare-
de Ihesus/ oc sagde: Der vaar it Menniske/ som gick
fra Jerusalem ned til Jericho / oc salt iblant Koffue-
re/ de førde hannem aff / oc sloge hannem / oc ginge
bort / oc lode hannem ligge halff død. Da begaff
det sig wforuarendis / at en Prest drog den samme
Vey ned / oc der hand saa hannem / gick hand om-
kring. Disligeste oc saa en Leuite / der hand kom til
steden / och saa hannem / gick hand omkring. Men
en Samaritan reysde oc kom der hen / oc der hand
saa hannem / ynkedis hand offuer hannem / Hand
gick til hannem / forbant hannem hans Saar / oc
lod Olie oc Vin der vdi / oc løfte hannem paa sit
Diur / oc førde hannem til Herbere / oc roetede han-
nem. Den anden Dag reysde hand / oc tog to Pen-
nin-

ninge vdi / oc gaff Hosbonden dem / oc sagde til hannem: Røgte hannem / oc der som du legger noget mere der til / da vil ieg betale dig det / naar ieg kommer igien. Huilcken trefis dig / der vaar aff disse tre hans Næste / der vaar salden iblant Røffuere? Hand sagde: Den som gjorde Barmhiertighed met hannem. Da sagde Ihesus til hannem: Saa gack du bort oc gjør lige saa.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium skiffes i tuende Parter: Tu synderlige stycker i dette Euangelio at acte.
 1. Vdi den første handler Christus met sine Disciple / om den rette Salighed / oc lærer huor vdi hun staar / som er der vdi / at mand kiender hannem oc i en staadig Tro forlader sig paa hannem. Vdi den anden
 2. Pare handlis oc disputeris / om den rette Vey til det euige Liff / om Guds Lov oc Kierlighed til Gud oc vor Næste: De faare giffuer Christus der it Exempel / huor met hand lærer oss huem wi skulde holde for at vere vor Næste. At wi kunde det diff bedre forstaa / da ville wi her forhandle fire Artickler.

Den Første.

Huad den rette Salighed er.

Den Anden.

Denne Loukens Spørgsmaal / om det euige Liff at bekomme / oc huad Christus suarer der til.

Den Tredie.

Om de besynderligste Hoffuetsstycker i Guds Lov.

Den Fierde.

Om den Signelse Christus her indfører / met huilcken der lærer / huor der er vor Næste.

Om den Første.

Ihesus vende sig til sine Disciple / oc sagde til dem i besynderlighed: Salige ere de Dyen / som see det i see. Thi ieg siger eder / mange

q iij

Pro

Den trettende Søndag

Propheter oc Konger vilde seet det i see / oc haffue det ick seet / oc vilde høre det i høre / oc haffue det ick høre.

Den største
oc bedste glæde.

Her lærer Christus oss huilken den rette Salighed er / oc huilken Menniskens rette oc fuldkomme glæde er her i Verden / som er / at see Guds Søn. Effterdi da at de aleniste ere salige som see Guds Søn / da følger der aff / at ingen kand bliffue salig ved sine egne Gierninger oc fortieniste / huorfaare wi alle met rette skulle stunde effter oc begere / at wi kunde saa Christum at see.

Huorledes
dis Christi
sus sees.

I.
I dette
Liff.

Legemlige.

NEn wi skulle vide at Christus sees i tuende maa-
de / som ere : Her i dette Liff / De i det tilkommendis. I dette
Liff sees hand i tre maaade : Først sees hand met legemlige Dyen a-
leniste. Dernæst / met legemlige oc aandelige Dyen tilsammen.
De for det tredie met aandelige Dyen aleniste.

Met legemlige Dyen aleniste saa den største Part aff Joder-
ne hannem / huilcke dog bleffue fordømde : Derfor er denne Siun /
at mand seer Christum met legemlige Dyen / intet vdi sig self nyt-
tig til Salighed : Ja hun kommer en stor part meget mere til dis-
se større fordommelse. Herodes saa Christum / Pilatus disligeste / saa
giorde oc Judas / Annas oc Caiphas / oc mange andre vdgudelige
Menniste / hues fordommelse der klarlige lærer / at den vduaartis oc
legemlige Siun mand seer Christum met / den hielper intet til Sa-
lighed / huor der ick er en sand Tro til Christum.

2.
Legemlige
oc Aandelige.

Met legemlige oc aandelige Dyen tilsammen bleff Christus
seet aff de Vise aff Østerlandene / aff Jomfru Maria / aff Joseph /
Simeon / Zachæo / Apostlerne / oc mange andre flere / huilken siun
dem vaar gaffnlig til Salighed / for de saae Christum ick aleniste
met vduaartis Dyen / men oc saa met deris Hierte Dyen : Huilket
mand klarlige kand see vdi den Quinde som tode Christi Foder / oc
tiurde dem igien met sit Haar / huilken der hørde aff Christo / at
hendis Synder vaare hende forladne / for den sterke Tro som hun
haffde til hannem : Om denne siun taler HERRen her / i det hand
siger : Mange Propheter oc Konger vilde seet det i see /
oc singe det ick at see.

Lue: 7.

3.
Aandelige.

Job: 3.

Nam: 31.

Met Aandelige Dyen alene see alle de Christum / som tro oc
forlade sig paa hannem : Thi saa forklarer Christus det self / i det
hand siger : Lige som Moses ophøiede en Hugorm i
Øresen / saa skal Menniskens Søn ophøyes / at huer
den

den som troer paa hannem / ick skal fortabis / men
 haaffue det euige Liff. **Saaledis** saa Abel Christum vdi sit Gen: 4.
Offer : **Saaledis** saa Abraham hannem / om huilcken Christus
 taler / saa sigendis : Abraham saa min dag / oc hand glæ-
 de sig. **Saaledis** see wi Christum paa denne dag / saa mange
 som tro paa hannem. **At** de ere salige som i saa maade see Chri-
 stum / beuise disse Christi Ord der hand sagde til Thomam : **Saa** Ioh: 20.
 lige ere de som ick see oc dog tro. **Fordi** vdi Euangelio
 see wi hannem / huor hand obenbaris for oss / Ansiet fra Ansiet / paa
 det at wi skulle omstiffis oc forklaris at bliffue hans Billedelike.

H E X til haaffue wi talet om det første slags Siun som mand seer II.
 Christum met her i Verden / oc i huor mange maade det steer : **I** det ans
 Nu effterfølger det andet slags Siun / som steer i den tilkommendis det Liff.
 ere oc herlighed / huor wi skulle see hannem fuldkommelige / oc haaff-
 ue euig glæde der aff / at wi stedse oc altid skulle see hans allerhellig-
 ste Ansiet.

Men huad Aarsage er der til at Christus siger dem salige at
 vere / som see hannem ? **Først** siger hand dem at vere salige / for hand
 er Liffens ord / vden huilcket der er ick Salighed at foruente : **Thi**
 dette Liffens ord frier alle dem som tro fra den euige Død. **Fordi**
 lige som den der ick seer Christum / oc besynderlige met Troens V-
 nen / hand er vdi Fængsel oc vnder Dieffuelens mact : **Lige** saa haaff-
 uer den som seer Christum / Echeruinding offuer Verden oc alt ont /
 effter disse Apostelens ord : **Eders Tro er den Seyer** / som I. Ioh: 5.

offueruinder Verden. **Huo** offueruinder Verden /
 vden den som troer at **Jesus er Guds Son** ? **Za** maat Gienf-
gelse.
 te nogen sige / **See** wi ick huer dag at mange Gudfryetige lide ilde i
 denne Verden / oc maa offte tagis vstyldelige aff dage oc lide grue-
 ligt Marter oc Pine ? **Huorledis** kunde de da vere lycksalige ? **Der** Sua-
re.
 suarer ieg saa til : **Endog** at de siunis vlycksalige saar Verden / saa
 ere de dog salige for det som endelige vil effterfølge / **Thi** der vil kome
 effter en fuldkommen befrielse fra alt ont / som de Gudfryetige pla-
 gis met her i Verden. **Derfaare** siger Christus hos Mattheum ; Matth: 5.
Salige ere de bedroffuede / **Thi** de skulle Husualis.

Den trettende Søndag

Om den Anden.

Deut: 6

Matth: 19.

Christus
handler met
tu slags
folck.

1.
Ioyckere.

2.
Angersom
me Synder.

Forklaring
ved Exem
pel.
Luc: 18.

De see der opstod en Loufion/ristede hannem
oc sagde: Mestere/ huad skal ieg giøre/ at ieg
kand arffue det ewige Liff: Ihesus suarede oc
sagde til hannem: Huorledis staar der i Louen?
Huorledis læs du? Hand suarede oc sagde: Du skalt
elske Gud din Hæxre aff gantste Hierte/ aff gantste
Sial/ aff all Mact/ oc aff gantste Sind/ oc din Næ-
ste lige som dig self. Da sagde Ihesus til hannem:
Du suarede ret / giør det saa skalt du leffue. De hos
Mattheum / den tid der kom en til hannem oc spurde hannem at
huad hand skulde giøre at hand kunde saa Himmerige? Da suare-
de hand hannem: Der som du wilt indgaa til Liffuet/ da
holt Buddene. At wi rettelige kunde forstaa dette Christi
Suar/ da skulle wi acte/ at der ere tuende slags Folck som Christus
haffuer at handle met: En part ere Hyecklere oc Dyenskalcke: En
part giøre en ret aluerlig Penitenke. Hyecklere oc Elisnere/ som
hoffmode sig oc opheffuis aff deris Gierninger/ oc mene at de ere rets-
fardige aff sig self/ de mene at de haffue icke Christo oc hans Vel-
gierninger behoff/ oc derfaare staa de hannem imod: Nu met Fri-
stelse at øffue oc vexere hannem: Nu met Bespaattelse at forhaane
hannem oc hans Lardom: Nu met obenbare forfølgelse oc alt for-
tred. Naar dette slags Folck spørge hannem om Saligheds wey/
da viser hand dem hen til Louen/ oc siger: Vilt du indgaa til
Liffuet/ da holt Buddene. Item/ Giør det saa skalt
du leffue. Men de som giøre en aluerlig Penitenke/ oc spørge
Christo til raads om Saligheds wey/ dem sender hand icke hen til
Moisen oc til Louen/ men hand tager dem til sig/ oc befaler dem at
tro paa sig. De naar de det giøre/ da skencker hand dem sin Retfær-
dighed/ saa at de icke ere lenger forplietige eller skyldige vnder Louens
forbandelse. Dette ville wi met Exempel forklare.
Den Phariseer som wi hørde om i dag siorten dage hand lod sig
tycke at vere alt retfardig/ men Christus domer hannem at vere w-
retfardig/ for hand haffde intet aff Louens Retfardighed/ som hand
berøm

berømede oc rosde sig aff. Men Tolberen som bar sine Synder til Kircken met sig/huileck hand der begræd/oc indflyde til Guds Naade oc Barmhiertighed / hand gick retfærdig hiem i sit Hus : Viel hand retfærdig hien / da vaar hand oesaa Afstuing til det euige Liff. **hos Mattheum** spur en Loulion vor Herre Christum oc siger: **Hvad skal ieg giøre / at ieg kand beside det euige Liff?** Hannem suarer Christus / som tilforn sagt er: **Vilt du indgaa i Liffuet / da holt Buddene.** Men tuert imod / den fattige Koffuere paa Kaarset / der hand giorde Penitente / oc paakalder de Christum i en stadig Tro / da suarede Christus hannem: **I dag skalt du vere met mig vdi Paradis / det er vdi det euige Liff.** I dette Euangelio høre wi / at en Loulion vil friste **HERREN** oc siger: **Hvad skal ieg giøre / at ieg kand arffue det euige Liff?** Hannem suarer Christus: **Du skalt elste HERREN din Gud / aff gantske Hierte etc. Oc din Næste lige som dig self / Giør det saa skalt du leffue.** Det er lige det samme som hand sagde til den anden: **Vilt du indgaa i Liffuet / da holt Buddene.** Men den fattige Synderinde der kom til hannem som Lucas omtaler / i sit sinende Capit: siger Christus til: **Din Tro haaffuer hiolpet dig.** Saaledis haaffuer Christus en slags Gode at handle met / oc effter som deris Leylighed er til / saa viser hand dem Vey til til Himmels rige.

It ander
Exempel.
Matth: 19.

Luc: 23.

End it Ex
empel.

Luc: 7.

Ezech: 20.

Ioh: 14.

Huorsaare viser hand Gode. Vey formedelst Louen / effterdi at ingen kand ved den Vey komme til Himmelen? Hand viser dem den Vey / fordi den er den retteste Vey oc gienst til Himmerige / der som der vaare nogen der kunde gaa at den Vey / effter som dette Sprock liuder: **Huileket Menniske som giør effter Buddene / hand skal leffue ved dem.** Derfaare viser hand sine forætere den vey. Thi huo som foræcter Christum / hand bliffuer enten fortæst / eller hand maa fuldkomme Louen / huileket hannem er iwmueligt. Derfaare er der en anden vey til Himmerige / huilecken aleniste staar oben for dem der tro paa Christum / som alene er den rette vey til Himmerige.

Om

Den trettende Søndag

Om den Tredie.

Summa
paa de ti
Budord.

For ting her
at seer.

at seer
2. 3. 4.

1.
emissens
Hertelag.

2.
Affect
gaae sigte.

3.
Aarsaare
at skulle elske
sic.

4.
Maade
at skulle elske
sic.

5.
Aarsaare
at skulle elske
sic.

Du skalst elske H^EXren din Gud aff dit gant-
ste Hierte / aff gantste Siæl / oc aff all din
Mact / oc gantste Sind / oc din Næste lige
som dig selff. Dette er en kaart Sum paa Guds hellige Lov
oc de ti Bud: De er i begge disse tuende hoffsuet Bud fire ting at be-
tencke. Det første er huordant Affect oc Hiertelag her vdkressuis 1.
aff Næmisket mod Gud oc sin Næste. Det andet er obiecta, det er 2.
de ting som Gud vil at Næmisket skal elske. Det tredie er Aarsa- 3.
sagen til denne Endighed oc Kierlighed mod Gud oc vor Næste.
Det fiurde er Maade oc Vijs / huorledis wi skulle elske Gud oc vor 4.
Næste.

Det Affect oc Hiertelag som Louen vdkressuer / er Kierlig-
hed / huilken ingelinde kand vere Gud behagelig / vden saa er at
hnn er reifindig / oc reen foruden alt Hyckleri oc Dyenskaldhed:
Ehi der kand intet vere Gud behageligt som er smycket oc farffuet /
saa at det sumis vduaartis bedre at vere / end det er i sig selff / Fordi
hand er selff hellig / reen oc reifindig / foruden alt Smykke oc falsk
Hellighed.

Obiecta, det er / de ting som wi skulle elske / eller met huilke vor
Kierlighed skal omgaaes / er Gud selff / oc vor Næste.

Aarsagerne huorfaare wi skulle elske Gud oc vor Næste / sæt-
tis vdsaa vdi disse tuende hoffsuet Bud. Vi skulle elske Gud /
Fordi hand er vor H^EXre oc Gud. Vor Næste skulle wi
verfaare elske / for hand er vor Næste.

Maade oc Vijs / huorledis wi skulle elske / giffuis her oc
saa klarlige tilkiende. Ehi her staar at wi skulle elske Gud /
aff gantste Hierte / aff gantste Siæl / oc aff gantste
Sind. Men vor Næste skulle wi elske / lige som oss selff.
Dette som wi her saa kaartelige haffue opreguet / ville wi nu vide-
re forklare.

Kierlighed i almindelighed at tale / er en induaar-
tis Hiertens tilbønelighed / til at anamme nogen ting gunste-
lige

lige oc Kierlige / saa at Hiertet oc Sindet haaffuer stor begering oc attraa der til / oc vnder den alt gaat. Denne Kierlighed er tuende

Tu slags
Kierlighed.

1. slags. Det ene er Guds Kierlighed til Creaturene. Det andet
2. er Creaturens Kierlighed til Gud oc andre ting.

Guds Kierlighed til Creaturene er oesaa tuende slags / Det

1.
Guds Kier
lighed.

1. ene er almindelig Kierlighed / aff huilken hand elster alle sine Crea-
ture / opholder / styrcker oc bevarer dem / at huert Creatur bliffuer i
sin stat / ordning oc sticck. Denne Guds almindelige Kierlighed kals
2. dis oesaa en almindelig Barmhiertighed. Det andet slags Guds
Kierlighed er en besynderlig Kierlighed / aff huilken Gud aff Hie-
rens inderste Affect / elster sin christne Kircke oc Menighed / vdi sin
Søn vor Hære Jesu Christo : Aff denne Kierlighed bleff hand be-
ueget / at hand sende oss sin Søn hid til Verden / saa som disse Chris-
si ord lunde : Saa elffte Gud Verden / at hand gaff sin
eniste Søn etc. Aff denne Kierlighed beuegis hand til at giff

Ioh : 3.

ue oss sin hellig Aand : Aff denne Kierlighed beuegis hand til at be-
uare sin christne Kircke. Met saa ord at sige / Denne Kierlighed beue-
ger hammen til at hand giffuer sin christne Kircke sig selff stat oc al-
delis. Denne Guds besynderlige Kierlighed skulle wi idelige betencke
oc der met troste oss imod Louens Sentenz oc Dom / imod Kaars-
sens bitterhed oc besthed / oc imod Fristelser som komme i vor Dods
stund. Denne Guds Kierlighed kommer hammen oesaa til oc be-
ueger hammen / at hand tueter oc reffser sine Born / oc troster oc hiel-
per dem igien / naar de ere reffsede.

2.
Creaturens
Kierlighed.

Jeg haaffuer her noget talet om Guds Kierlighed til Crea-
turene : Nu effter følger om Creaturens Kierlighed til Gud oc Men-
nisten oc andre ting. Denne Kierlighed er en inderlig Affect oc til-
bøylighed / huor met Menneket skal hertelige elffe Gud / oc sin
Næste næst effter Gud / lige som mand elffer sig selff. Oc denne Crea-
turens Kierlighed er oesaa tuende slags : Det ene er den Kierlighed
som off bør at haaffue til Gud. Det andet er den Kierlighed som wi
haaffue til Creaturene. Den Kierlighed som off bør at haaffue til
Creaturene / hun haaffuer mange Trapper oc Treen : I blant huilcke
det første Treen er den Kierlighed som wi haaffue til vore Aandelige
Brodre oc Syfere som ere off til eguede vdi Christi Aand. Det an-
det Treen er den Kierlighed wi haaffue til vore kiodelige Syfere oc
Slettinge / som hore off til paa Kiøds oc Blods vegne. Det tredje
Treen er den Kierlighed wi haaffue til vore Venner oc Kendinge. Det
fierte Treen er den Kierlighed off bør at haaffue til vore Fiender / aff
huil-

Grady Car-
tati.

1.

2.

3.

4.

Den trettende Sondag

huilcken wi skulle legge vind paa at giøre dem til gode. Det semte
Tren er den Kierlighed wi hassue til andre Creatur/ huert effter sin
Stat oc Vilkaar.

Sager huor
saare wi skul
le elste Gud.

Huad Sager ere der til at wi skulle elste Gud/ oc huor saare
1. skulle wi elste hannem? Endog at dette kand nocksom forstaaes aff
Guds Bud/ dog vil ieg det noget videligere igien tage oc giøre for-
2. stel der paa. Den Kierlighed som Mennisket hassuer til Gud/ hun
optendis først der aff/ at mand betencker oc ihukomer de velgiernin-
3. ger som Gud off beuist hassuer/ oc at mand offueruener hans wi-
selige Kierlighed mod off. Dernast/ skal den Kierlighed som wi
hassue til Gud/ der aff forøgis/ at wi sole oc fornemme Guds yn-
dist oc naade mod off/ huilcket hand off daglige beuiser. Endelige
skal denne Kierlighed offuer alt optendis i off/ aff det Haab oc visse
Tillid wi hassue til Guds Foriattelser/ om det gode hand off loff-
uet oc tilhagt hassuer. Diffe Sager indeholdis i disse Ord:
Du skalt elste H^EXren din Gud. Hand er en H^Eerre/
det er en bestermere oc Etygherre. Hand er en Gud/ det er en
Regentere/ Treflere oc Saliggiorere. Hand er Din saa at du
maat forsee oc foruente dig alt gaat aff hannem.

huorledis
wi skulle elst
te Gud.

Try ting her
at acte,

At elste Gud
aff gantste
Hierte.

At gantste
Siæl.

Saa hassue wi nu i nogen maade hort huordan den Kierlig-
hed er som Mennisket skal hassue til Gud. Der hos hassue wi oc
saa hort Sagerne huor saare wi skulle elste hannem. Nu ville wi
oefaa ansee B^hs oc Naade huorledis wi skulle elste hannem: Der-
te staar klarlige vderet i Texten met disse Ord: **Aff dit gantste
Hierte/ aff din gantste Siæl/ aff din gantste Mact/
oc gantste Sind.** Dette ord Gantste bemercker try ting/
som skulle vere vdi den Kierlighed der Mennisket skal hassue til Gud.
Det første er/ at Menniskens Kierlighed til Gud skal vere fuldkom- 1.
men: Dernast/ at hun skal vere pur oc reen: For det tredie/ at hun 2.
skal vere euig oc stedseuarendis. Der saare sigis de at elste Gud aff 3.
gantste Hierte/ huilcke som fuldkommelige/ met rene Hierte/ stedse
oc altid hassue en ret brendendis Hiertens kierlighed til Gud/ saa at
de sneyte hannem alene/ de forlade sig oc hassue deris Tro oc Tillid
til hannem alene/ oc sette alt deris Haab til hannem alene. Aff
gantste Siæl sigis Menniskene at elste Gud/ naar deris vilie kom-
mer fuldkommelig/ renlige oc altid i alleting offuer ens met hans
guddommelige Vilie/ huilcket wi bede oc begere at kunde see/ i det at
wi sig: **Stec din vilie paa Jorden som hand er i Himmeden.** Aff
gant-

gantste maect elste wi Gud/naar alle vore Lemmer oc Ledemod/ind
naartis oc vduartaars/suldkommelige/reenlige oc idelige beuise han
nem Lydighed. Aff gantste Sind elstis Gud / naar wi ingen stund
eller øyeblik fornemme at gaa forbi / i huilcken mand io suldkom
melige/reenlige oc idelige elster Gud. Dette er viis oc maade huor
ledis mand rettelige skal elste Gud / huilcket der aldrig stede aff no
get dødeligt Menniske/ effter at Adam salt / vden aff Christo alene
endog at der er vel en liden begyndelse aff saadan Kierlighed / i de
Christne som ere Vandelige igiensfodde / huilcket mand kand kiende
aff disse fire effterfølgendis Tegn.

Aff al maect.

Aff gantste
Sind.

Tegn til at
mand elster
Gud.

Det første Tegn er/at mand mere acter Lydighed mod Gud/
end alle andre ting vdi Verden/effter disse Christi ord: **Huo som
elster mig / hand holder mit Ord / oc min Fader skal
elste hannem.**

1.

Ioh: 14.

Det andet/ at mand tuctelige/met stor Reuerentz/vdi Guds
Fryet / handler oc omgaes met Guds hemelige ting / som er hans
hellige Ord oc høyuardige Sacramenter etc.

2.

Det tredje/ at mand met sit lofflige oc christelige Exempel /
locker oc tilskynder andre at elste Gud.

3.

Det fjerde/ at mand elster sin Næste for Guds skyld. Huor
disse fire Tegn findis hos huer andre / der haffuer du herlige oc visse
Tegn til en begynt Kierlighed til Gud: Huilcken der daglige io me
re oc meer skal forøgis oc formeris/vdi dem som ere Vandelige igiens
fodde.

4.

JEG haffuer nu talet om det første Hoffuet bud i Louen/som er/
om den Kierlighed wi skulle haffue til Gud: Nu vil ieg ofsaat
le om det andet / som er/ om den Kierlighed wi skulle haffue til vor
Næste/ om huilcken wi skulle acte disse try ting / som ere: Sagerne
huorsaare wi skulle elste vor Næste. Dernæst maade huorled is wi
skulle elste. De for det tredje/ met huad ordning wi skulle elste. Sa
1. gerne ere to besynderlige: Den ene er Guds Bud: Den anden er
Naturen. Guds Bud er/at den ene skal elste den anden. Christus
siger: **Jeg giffuer eder it nyt Bud / at i skulle elste huer
andre.** At ick vare dette Bud lydig oc horig er en saare stor oc
2. gruelig Synd. Den anden Sag / huorsaare wi skulle elste vor
Næste / sagde ieg at vere Naturen / fordi at det ene Menniske er det
andet Menniskis Næste/ oc det vdi mange maade / som ere: For en

Om den
Kierlighed
wi skulle
haffue til
vor Næste.

Try ting her
at acte.

1.
Sager.

Ioh: 13.

Den trettende Sondag

Herre haffuer skaffet oss alle: For wi ere alle hin anden lige: For wi ere alle igienfødde ved Christum: For wi haffue alle it Liff tillsammen: De for wi foruente alle en tilkommendis Glæde / om huileket der vaar nu nylige talet / den niende Sondag effter hellig Trefaaldighed.

Les her om
offuen faare
paa det lxx.
blad.

2.

Huorledes
vi skulle elske
for Næste.

Huorledes skulle wi elske vor Næste? Der til svarer Gud vdi Louen oc siger: Du skalt elske din Næste lige som dig self.

Mange elske
en Kund med
re end deris
Næste.

Huad ordning oc stück wi skulle holde vdi den Rierlighed wi skulle haffue til vor Næste / er tilforn gissuet tilkiende / som er / at wi mest oc for alt skulle elske dem / som ere vore aandelige Brødre oc Electinge / oc høre oss til vdi Christi Aand / det er / alleretsundige trofaste Christne. Dernast / skulle wi elske dem som høre oss til paa Legemens oc Riødens vegne. For det tredie / skulle wi ocfaa elske vore Siender oc Vuemier / som Christus lærer oss / hos Matthæum i det femte Capittel / oc her i dette Euangelio met denne denlige Egnelse forklarar. Dette maa nu vere sagt om de tuende Hoffuets bud i Louen / huilcke ingen kand fuldkommelige fyldist giøre / som huert Menniske kand klarlige see oc fornemme / oc ieg nu nylige / den siette Sondag effter hellig Trefaaldighed / met fire Aarsager oc Bevisninger / beuist haffuer.

Matth: 5.

Huor til
Louen er off
gissuet.

Les her om
paa det liij.
blad. b.

Vi skulle dog icke tencke / at denne Lof er oss gissuet forgeffs. Gordi at wi lære oss Louen. Først / huor fuldkommet Mennisket haffuer veret førend det falt / saa at det da kunde fuldkommelige fyldist giøre Guds Lof. Dernast / kunde wi her aff forstaa huor saare Menniskens Natur er fortrencet / i det at wi see / huor langt det er fra / at wi kunde beuise Louen sin fuldkomme Lydighed. Fremdelis / paamindis wi at naar wi aff Louen haffue kient vor strøbelighed oc vræenlighed / da skulle wi fly hen til Christum / som er Louens fuldkommelige ende / alle dem til Salighed som tro. Her foruden / vnderuissis wi aff Louen / huad hendis endelige Mening oc Vilie er / oc huilcke de besynderligste stycker ere / som høre til it christeligt Liffnet / i huilket wi skulle offue oss. For det sidste / paamindis wi her aff at betencke / huordan Lydighed de hellige Engle / oc alle Christne Menniske skulle beuise Gud vdi det tilkommende euige Liff.

Rom: 10.

Om

Om den Fierde.

MEN hand vilde giøre sig selff retfærdig / oc
 sagde til Ihesum : Huo er da min Næste ?
 Effterdi at denne hoffmodige Louktion som vaar opblast
 aff sin egen Retfærdighed / tick it andet Suar end hand
 haffde vent sig / da paa det at hand ick skal siunis at vere skamfu-
 tet oc offueruunden / spør hand vor HERR at / Huem der er hans
 Næste : Men Christus giffuer hannem endnu langt it andet Suar
 end hand haffde troet : De paa det at hand kunde vdslaacke denne
 Seriffeklogis egen bekiendelse / oc komme hannem selff til at bestaa
 huem hans Næste er / da faaregiffuer hand her it langt Parabel oc
 Lignelse / oc siger : Der vaar it Menniske / som vandrede
 fra Jerusalem ned til Jericho etc. Her maatte nu nogen
 sige : Effterdi at alle Menniske ere hin andens Næste / hui suarer ick
 da Christus enfaaldelige / At oc ret / oc siger : Alle Menniske ere hin
 andens Næste ? Dette Suar haffde io veret lattere oc kaartere ?
 Suar. Christus giorde det / paa det at hand vilde rette Phariseer-
 ne oc de Seriffekloge i deris falske mening oc vrange vdydning.
 Fordi at de vdyde oc forklarede Louen saaledis : Du skal elste din
 Ven / oc hade din Wuem. Effter denne deris Dom oc Mening
 actede de som vaare gode Venner / at de vaare hinandens Næ-
 ste / oc ick de som vaare Wuemner / Huilken vildfarelse Christus
 straffer oc retter dem vdi / hos Mattheum i det femte Capitel : De læ-
 rer at mand oc saa skal elste sine Siender oc Wuemner. Men eff-
 terdi at baade Christus oc denne Louktion haffde baade en Mening
 om Venner / saa at de baade bekiende det / at mand skulde elste sine
 Venner / vil Christus her beuise / oc legger vind paa at komme den-
 ne Louktion der til / at hand selff skal bekiende / at mand oc saa skal
 holde sin Siende for sin Næste / oc elste hannem. Thi alle Mennis-
 ke ere enten vore Venner eller vore Wuemner : At mand skal holde
 sine Venner for sine Næste / det bekiender Phariseeren : Men effter-
 di at Sporsmaalet er om Wuemner / da faaregiffuer Christus en
 Lignelse om en Jøde oc en Samaritan / det er / om to som vaare
 hin andens obenbare affsagde siender : Fordi at Jøden hadede Sa-
 maritanen / oc actede hannem lige som en Hund / Dette viste oc saa
 Samaritanen saare vel. Men huad steer her ? Jøden salder iblant
 Røffuere / de røffue hannem / sla hannem blodig oc saar / gaa fra
 han.

Oienligelse.

Zuorfaare
 Christus suar
 rede mer den
 ne Lignelse.

Matth: 5.

Den trettende Søndag

hannem oc lade hannem ligge halff død. Her kommer en Samaritan (effter de tuende Joder / som vaare gaaen hannem forbi / oc ickc haaffde nyckets offuer hans alendighed) hand gior dette arme Menniske hielp / oc beuifer Kierligheds gierninger mod hannem / legger hannem paa sit Alen eller Hest / huad hand red paa / forer hannem til Herberge / roeter hannem / gior forening met Husbonden at hand vil handle vel met hannem / oc tage vare paa hannem / oc loffuer at hand vil betale / naar hand kommer tilbage igien / der som hand kaaster noget mere paa hannem end det som hand antuorder hannem : Huilcken aff disse tre / siger Christus / sijnis dig at haaffre veret hans Naste : Enten Leuiten som gic omkring / eller Presten / eller denne Samaritan : Phariseeren svarer : Den som giorde Barmhertighed. Da sagde Ihesus til hannem : Saa gack du hen oc gior lige saa. Phariseeren betiender at denne Samaritan beuiste det slagne oc beroffuede Menniske Kierligheds gierning / oc kaldis derfaare hans Naste met rette : Her aff følger nu dette Svar / at huert Menniske er hin andens Naste. Men paa det at Christus fand nedstode denne hoffmodige Phariseer / da befaler hand hannem at gaa hen oc giore lige som Samaritanen giorde / Huor met hand giffuer tilkiende / at det er saare langt fra / at Phariseeren skulde haaffue suldkommet Louen / som hand meente. Lader oss derfaare effterfolge denne Samaritan / saa meget som oss mueligt er / ved Christi Nand oc Naade / Huilcken met Faderen oc den hellig Aand stee loff / heder oc ære til euig tid / Amen.

Alle Menn
skulde ere hin
andens Naste.

Den

Den fiortende Søndag eff-
 ter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce
 i det XVII. Capittel.

Let begaff sig / der
 Ihesus reysde til Jerusalem / drog
 hand mit igiennem Samarien oc
 Galileen. De som hand kom i en
 By / møtte hannem ti spedalske
 Mend / de stode langt borte / oc op-
 løffte deris Røst / oc sagde : Ihesu fiere Mestere / for-
 barm dig offuer oss. De der hand saa dem / sagde
 hand til dem : Gaar bort / oc beteer eder saar Presters-
 r iij ne.

Den fiortende Søndag

ne. De det skede/ der de ginge bort / bleffue de reene.
 De en iblant dem / der hand saa / at hand vaar bleff-
 uen karst / vende hand tilbage / oc prisede Gud met
 hoy rost / oc salt paa sit Ansiet til hans Foder / oc tac-
 kede hannem / oc det vaar en Samaritan. Da sua-
 rede Jhesus / oc sagde : Ere i icke ti som bleffue reene ?
 Huor ere de ni ? Bleff der ellers ingen sunden / som
 vende tilbage igien / oc gaff Gud ære / vden denne
 Fremmede ? De hand sagde til hannem : Stat op /
 gack bort / din Tro haaffuer hiolpet dig.

Forflaring paa dette Euangelium.

Summa
 paa dette E-
 uangelium.

Emmen paa dette Euangelium er / at
 Christus er den rette Messias / Gud oc Mand / som
 alene met sin almættige vilie / kand hielpe alle dem som
 hand vil / oc vil hielpe alle dem som i Troen til fly han-
 nem / saa som disse ti spedalske Mends Exempel gissuer
 tilkiende. Thi hand forsmæder oc foracter dem icke / som mange andre
 giøre / men hand lader see sit faderlige Hierte lag mod dem / i det at
 hand effter deris Bøn oc Begering helbreder dem / oc giør dem rene
 aff deris Singe / som vaar offuermaade baade værstyggelig oc for-
 giftig. Hand er icke heller anderleds til Sinds mod noget Men-
 niske / end hand vaar mod disse alendige Stackarle / met saa stel at de
 effter hans Exempel søge oc begere hans Hielp. Derfaare skulle
 wi lære aff disse Spedalskis reenselse / huad for en hypperste Prest oc
 Biscop wi haaffue / som er / icke aleniste saadan en / der kand lade sig
 vor nød oc iammer gaa til Hierte / oc ynckis der offuer : Men oc saa
 saadan en / som kand met sin almættige vilie / hielpe alle dem / som
 hand fornemmer at søge oc begere hans hielp / oc kand fri dem fra
 all Nød oc Brat. Thi lige som hand renser disse Spedalske i det
 de gaa bort fra hannem / ia der de vaare langt borte fra hannem :
 Lige saa kand hand endnu hielpe oss paa denne dag / alligeuel at
 hand icke er oss saa legemlige næruerendis / at wi kunde see hannem.
 - Vader oss derfaare gaa til hannem met en stadig Tro / i all vor Nød
 oc Trang / oc forlade oss der vist paa at wi skulle saa hielp vdi rette
 tid.

Christus
 haaffuer ens
 Hierte lag til
 alle Men-
 niske.

Merck dette
 vel.

effter hellig Trefaaldighed.

C.

tid. Det er saa kaartelige sagt om Summen paa dette Euangelium. Men at wi det diſſ bedre kunde forſtaa / da vilſe wi her aff anſee oc forklare tre Artickler.

Den Førſte.

Om diſſe ti Spedalske.

Den Anden.

Huorſaare Chriſtus beſaler dem at gaa hen til Preſterne.

Den Tredie.

Om denne Samaritanis Tacknemmelighed / Oc de andre ni Spedalskis wtacknemmelighed.

Om den Førſte.

Di den forſte Lærdom aff dette Euangelio / Sire, ting her at acce.
ſom ieg ſaaregaff om diſſe Spedalske / vil ieg tale diſſe ſtycker effter huer andre : 1. Huor foractelige Spedalske Menniske vaare iblant Iſraels Folck : 2. Huad diſſe ti ſpedalske Mænd gjorde / Oc huad wi ſkulle lære aff deris Exempel : 3. Huorledis at mange Menniske ere befengde med aandelig Spedalskhed / oc haſſue den læge Chriſto behoff : 4. Oc huad wi aff dette Mirackel endelige ſkulle beſlutte om Chriſti Hiertelag mod off.

Spedalske Folck vaare ſaare foractedes hos Jøderne / oc actedis for I.
iwrene Menniske oc iwardige at ſkulde omgaas iblant Folck / oc Huor foractelige ſpedalske Folck vaare hos Jøderne.
det for deris ſuare Siinge / ſom vaar baade vaſtyggelig oc forgiff-
tig / ſaa at hun lættelige kunde fenge ved oc forderffue andre : De
haſſde ocſaa med ſig nogle foractelige Sørge tegn / ſom de ſkulde bæ-
re paa ſig effter Guds beſalning / aff huilcke de paamintis om deris
wgudelighed oc groffue Synder / for huilcke de vaare ſaldne vdi ſaa-
dan alendighed. Vdi den tredie Moſi Bog opregnis ſem Mercke Leuit : 13.
oc Tegn / ved huilcke mand kunde kiende dem fra andre Folck / paa
1. det at ingen ſkulde bliſſue befengde oc beſmittede aff dem. Det for Spedalske Folcks tegn.
2. ſte Tegn vaar / at de ſkulde haſſue reſſne oc paltige Klader. Det an-
3. det / de ſkulde vere Barhoffuede. Det tredie / de ſkulde haſſue it Klæ-
4. de for Munden. Det fierde / de ſkulde bo for dem ſelff vde fra alle Læs yders mere her om i den forſte Part paa det for
5. dre Folck. Det ſemte / de ſkulde obenbare vdraabis oc forkyndis for

Den fiortende Sondag

Lægedom
imod tre Fristelser.

for den menlige Mand/ at de vaare tvorene/ oc icke varde at de skulde
haffue omgengelse iblant Folk. Her kânt du nu lattelige beten-
cke/ huor stor deris Sorge oc Bedrøffuelse haffuer veret/ oc huor æ-
lendige deris vilkaar haffue veret: Dog sly de vdi denne deris store
Nød oc bedrøffuelse hen til Christum. Her aff skulle wi tage Læ-
gedom imod tre Fristelser. Den første Fristelse kommer aff vor 1.
lendigheds oc mangsaaldige slemme Synders betenckelse. Den
anden kommer aff vor tvistckelighed / at wi ere icke nock stickelige oc 2.
bequemme til at tale met saadan en ypperlig H&Xre / som er vor
Frelser Ihesus Christus. Den tredie Fristelse kommer naar wi 3.
betencke vor Fortieniste/ saa at wi fornemme oc befinde / at wi intet
gaar haffue forskylt aff Gud. Vdi saadanne Fristelser skulle wi
(effter disse Spedalskis Exempel) ingelunde lade oss forfærde oc
affstrecke / at wi io sly hen til vor eniste Læge oc Saliggiorere Ihe-
sum Christum.

II.
Huad disse
ti Spedals-
ke gjorde.

Streking her
aff at læse.

I.
En sand Nø-
myghed.

Det første
Trappe tren
til are oc
wanere.

Luc: 13.

ND ville wi see huad disse ti spedalske Mænd gjorde. Saa siger
Euangelisten: Com Ihesus kom i en By / møtte
hannem ti spedalske Mænd / de stode langt borte / oc
opløffte deris Koft / oc sagde: Ihesu kiere Mestere /
forbarm dig offuer oss. Her haffue wi vdi disse Spedalske/
Exempel om en sand Nømyghed/en stadig Ero/en aluerlig Bøn/oc
om en retsindig Bekændelse.

At de stode langt borte / vaar it ret Nømygheds tegn: Fordi
for deris Siugdoms skyld / oc for Aarsagen til deris Siugdom /
som er Synden/ ydmyge de sig aff hietet oc nederfalde saar Gud/
kiende deris tvselhed / deris Synds slemhed / oc Louens retfærdige
Sentenz oc Dom imod sig for Syndens skyld/ oc derfaare ydmy-
ge de sig saar Gud / huilken ydmyghed er det første Trappe tren til
Herlighed oc are / lige som Hoffmod er det første Tren til forsmæ-
delse oc wanere / huilket Christus self beuise i det hand siger:
Huo sig ophøyer hand skal nedtryckis / Oc huos sig
ydmyger/ hand skal ophøyes. Lader oss derfaare effter-
følge disse spedalske Mænds Exempel / at wi vdi en sand Penitente
ydmyge oss oc nederfalde saar Gud / Der som wi det giore / da skal
det gaa oss som Christus siger: Huos sig ydmyger/ hand skal
ophøyes.

At

At de giffue sig hen til Christum / er it Tegn til Troen / huil-
cken de haaffde aff det gode Nytt de haaffde hort om hannem. Thi
de haaffde vden tuil hort disse Christi liiffsalige Ord / met huilcke
hand aff it gantste faderlige Hierte kalder alle til sig / oc tilnunder
alle sin Naade / saa sigendis: Kommer hid til mig / alle i
som arbeyde oc ere belessede / Jeg vil varquege eder /
oc i skulle finde huile for eders Siæle. Disse ord: Kom-
mer alle som ere belessede / haaffdede hort / oc haaffdede
aff faaet it fast Haab / at hand icke skulde vdeliche dem / effterdi at
hand saa veluillige bød sig til at hielpe alle. Huorfaare de haaffue
tager Mod oc Mands hierte til sig / opret sig vdi en stadig Tro / oc
giffuet sig hen til Christum. Aff dette deris Exempel / huor met
Christi faderlige Forættelse stadfæstis / skulle wi lade oss opuecke oc
til egge at fatte it gaar Haab om Christo / oc fast Tillid til hannem
vdi all vor nød oc trang.

2.
En stadig
Tro.

Matth: 11.

Deris stadig-
ge Tro fandt
mand ocsaa
der aff seer
der Christus
had dem gaa-
hen oc lade
Presterne
sige sig / da
gaa de stræ-
ben oc gior
sig ingen
dermee rau-
cke / alligeuel
de icke end
da vaare
bleffne hels-
brede.

3.
En aluerlig
Bøn.

Effter denne Tro følger oc Frueten / som er en aluerlig Bøn
oc paakaldelse. Thi saaledis bede de oc sige: Jhesu kiære Ne-
stere / forbarm dig offuer oss. Vdi denne deris underlige
1. oc aluerlige Bøn bekiende de først / at de haaffue ingen gode Gier-
ninger / huor met de kunde haaffue fortient noget aff Gud / men
heller mange Synder oc Laster. Thi huo som siger: Forbarm
dig offuer mig / hand roser sig aff ingen fortieniste / hand for-
nemmer ingen værdighed / Men hand fast mere bekiender sin
uærdighed / oc kiendis sig værdig til at hannem skulde beuifis
2. nogen velgierning. Dernæst / bekiende de i denne deris Bøn /
at Christus er den sande Messias / som offueruinder Døden oc
all Vlycke: De bekiende hannem at vere mild oc miskunde-
lig / som icke legger Saar paa Vulde / oc gior dem mere For-
ge som ere sorgfulde oc bedrøffuede / men heller trøster oc hiel-
per dem. Dette Exempel skulle wi ocsaa effterfølge i vor Bøn /
oc visselige forlade oss til at Christus er saadan / som de her vdi
denne deris Bøn bekiende hannem / oc derfaare paakalde han-
nem.

Wi haaffue ocsaa i disse Spedalske it sinuett Exempel om en ret-
sindig Bekiendelse / som aldrig kand vere borte fra Bønen / De den-
ne Christi bekiendelse vaar i sandhed icke paa den tid vden stor fare.
Sordi at de meertigste oc veldigste forfulde Christum / oc forbode at
bekiende.

4.
En retsindig
Bekiendelse.

Den fiortende Søndag

1oh: 9.

bekjende hannem / saa som wi læse hos Johannem / i det niende Capit: Huor Phariseerne skelde oc straffe det blinde Menniske for hand bekjende Christum / som hadde giffuet hannem sin Siun i gien. Men wi skulle effterfølge disse Spedalskis Exempel / Thi at den Forfølgelse oc Modgang / som wi skulle lide for Christi bekjendelse / siunis stor oc haard paa at gaa: Dog alligeuel er den Salighed oc den einge Glæde / for hues skyld Bekjendelsen steer / meget store oc vissere / saa at wi ick for nogen Trusel eller Forstreckelse skulle lade oss der fra driffue oc forfarde.

III.

Om den
andelige
Spedalsk-
hed.

Huad aandelig
Spedalsk-
hed er.

Tegn.

Ezech: 16.

Raad oc Ra-
geden imod
den Aandel-
ige Spedalsk-
hed.

Saa haaffuer ieg nu talet om den legemlige Spedalskhed / oc om disse ti Spedalske Mends lofflige Gierning: Nu vil ieg kaarte-
lige beskriffue den aandelige Spedalskhed / oc sige huad hun er / oc der hos giffue tilkiende / huad Raad oc Lægedom der er imod. Den aandelige Spedalskhed er / at Menniskens Sind / Herte / Attraa / Begiering oc Vilie er forgiffuen oc forderffuet / saa at der er slat intet paa Mennisket / som er reent oc ubesmittet. Denne Aandelige Spedalskhed haaffuer ocsaa sine Tegn oc mercke / huor paa mand kand kiende hende / iblant huilcke det første er / at de som met denne 1. Spedalskhed ere bestedde de ere affskilde fra Guds Folk / fra de hellige Englis oc alle Christne Menniskis skare. Det andet Tegn 2. er / at de ere Barhoffuede / det er / de ere nøgne oc afførde aff alle den hellig Aands gaffuer / oc ore fulde aff Haanhed oc forsmædelse: Huor om HERREN taler hos Ezechielem / der hand siger: Du 3. vaarfst nogen oc bestemmet. Det tredie Tegn er / at Munden er forgiftig oc skal vere skult. Fordi der kommer en ond Aand oc Pestilenskiste forderffuelig Luett aff hannem / som er skendig wi tilbørlig smact oc tale / som kommer aff it tvrent Herte. Det fjerde 4. Tegn er / at de skulle haaffue deris Volige for sig selff / langt vde fra andre Folk / saa som den rige Graadsere nu haaffuer sin Volig oc Verelse i Hellsuedis affgrund / langt fra de gudfryctigis Hus oc Volig. Det femte Tegn er / at de obenbarlige vdraabis / det er / 5. Louens forbandelse vdraabis offuer dem / som obenbare forkyndis offuer alle Aandelige Spedalske / det er / de som ick giøre Penitente.

Men huad Raad er der imod denne Aandelige Spedalskhed? Intet Menniskis Konst kand læge hende. Det er ick en Doctor oc Læge som kand føre Raad mod hende / som er Ihesus Christus: Der som den Spedalske kommer til hannem / oc ydmyger sig saar hannem / paakalder hannem oc beder om helbrede / da
er

er alleruisste oc forstandigste Læge strax redebon at hielpe / hand
afftoer først all den aandelige Spedalskhed oc Breenlighed met
sit Blod : Dernæst varqueger hand oc styrcker de skøbelige Lem-
mer / met sin aandelige Olie / som er den hellig Aand / indtil
saa lenge at de bliffue stercke oc fuldkomnelige til pass. Der
saare skulle wi gaa til hannem met vor Troes Fodder : Hans
Lægedom som off ved Euangelij Predicken tilbiudis / skulle wi
aananne oc tage til off met Hjertens Mjund / det er / met en sta-
dig Tro : Oc aff hannem skulle wi begere den krafftige Olie /
ved huilcken wi kunde komme til vor styrcke igien som wi haaffde
mist : Wi skulle ogsaa siden tage off vel vare / at wi icke misse i
gien denne salige oc krafftige Lægedom / som er Guds Ord / oc
denne dyrebare Olie / som er den hellig Aand / paa det at wi icke
skulle falde vdi denne spedalske Siuge paa ny igien / Der som
wi det giøre / da vil det siden bliffue diff verre at giøre off helbre-
de. Thi naar nogen Siuge haaffuer saact for stor offuerhaand /
oc er for dybt rodfest / da vil hun vere meget vanskelig at for-
driffue.

Efter at her nu er talet om disse Spedalskis vilkaar oc skøbelig-
hed / disligeste huorledis de søge hen til G. Christum i deris nød oc
ydmygelige i en stadig Tro paakalde oc bekiende hannem / oc er
disligeste talet om den aandelige Spedalskhed / som er Synden / oc
huad Lægedom wi der imod skulle bruge : Saa vil ieg nu for det
sidste som ieg loffuede / ogsaa tale noget om / huorledis Christus an-
nammer oc hielper dem / huor aff wi kunde see huad Hjertelag
hand haaffuer til off.

IIII.

Christi
Hjertelag
mod alle bes-
driffuede.

Euangelisten siger : Der hand saa dem / sagde hand
til dem : Gaar hen oc beteer eder saar Presterne / oc
der de saa ginge bleffue de rene. Aff dette Christi Suar
oc denne hans Sierning / kunde wi lattelige dome om hans Hjert-
telag mod off. Christus forsmaar icke oc foracter dem / som ere
forsmaade aff alle : Hand suarer dem icke tuert / som de Rige
pleye almindelige at suare de fattige : Hand vender sig icke fra
dem / eller væmmis ved dem / som kresue oc leckere Menneiske pleye
at giøre / naar de see nogen som er uheldige plaget : Hand bren-
der dem icke deris Sorge oc Melendighed / som de der lide vel / pleye tit
at giøre ved dem der lide ilde : Hand taler dem icke haardeligitil / oc
siger : Huad haaffuer ieg met eder at skaffe ? I som aff Guds heffu oc
straff

Den fiortende Søndag

straffere bleffne Spedalske / oc ere der faare vdelucte fra Folck / saa at icke maa haffue omgengelse met dem / hui giøre i eder saa dristige oc næseuise / at i saa løbe vd ? De gaa saaledis oc raabe effter mig ? Saadanne ord giffuer Christus dem icke / men hand horer dem vdmigelige oc veluillige / oc giør strax met en god vilie det som de begere oc bede hannem om / oc siger til dem : Gaar hen oc lader Presterne skue eder. De diss imellem men de saa giøre effter hans befalning / da hielper hand dem ved sin Guddoms krafft oc mact / saa at de bliffue rene / oc saa deris helbrede.

Landamme
her aff.
Matth : xi.

Her met stadfester Christus sit rige oc glædelige Foriættelse / som saa liuder : Kommer hid til mig / alle i som arbejnde^{1.} oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder. Disse Spedalske ere besuarede oc forleffede met en haard oc tung Byrde / som er baade Aandelig oc legemlig Spedalskhed / de komme til Christum / hand hielper oc forlosser dem. Her met stadfester oesaa Christus sit Embede / at hand er en almindelig Læge / som fand oc vil Læge oc heldrede alle. Her aff lære wi oesaa huad Sind oc Hiertelag^{3.} hand haffuer til oss / hand vil oss alle vel / hand hielper alle foruden all fortieniste / slæt for intet / hand forskiuder ingen / for sin vanlycke oc ælendighed. Men lige som hand vaar villig at hielpe disse Spedalske / saa er hand oc villig at hielpe oss alle. Her aff paamindis^{4.} wi oesaa / huad wi skulle giøre vdi vor Sienuordighed / som er / at wi skulle fly hen til denne almindelige Læge Jesum Christum. Der faare i huad Sienuordighed oc Modgang wi lide her i Verden / enten Aandelige eller legemlige / da lader oss løbe hen til denne Læge / icke met Gødderne / men met vort Hiertelag oc Attraa / oc biude hannem icke Guld eller Penninge / men en stadig Tro / saa skulle wi visse selige fornemme hans Mildhed oc Barmhertighed mod oss. Thi det er icke mueligt / at hand skal lade oss gaa hielpeløse bort / saa at hand io skal forbarne sig offuer oss / effterdi at hand er Barmhertigheds Brønd oc Veldetilde / som aldrig staar til at tomme.

Om den Anden.

Har hen oc beteer eder saar Presterne. Disse Spedalske / som Christus ickon met it ord helbreder / i det de gaa hen fra hannem / dem sender hand til Presterne : Huilcke / endog de vaare wgdelige oc gerige / saa vaar dog deris Embede aff Gud / oc aff hannem befalet. Men huor

effter hellig Trefaldighed.

huorfaare sender hand dem til Presterne: Der vaare mange oc drabelige Sager til.

Den forste Sag vaar/ at hand i saa maade vilde forsøge deris Tro/ om de vilde tro hans Ord oc Forrettelser. Thi Gud pleyer i mange maade at forsøge sine Christne/ om de ville bliffue fast oc stadige i Troen eller icke/ oc det gior hand icke for deris verfte/ eller paa deris skade/ men at Troen kand der met proffuis oc forsøgis/ oc formedelst Fristelse/ lige som met en Jld/ rensis oc affbrendis/ och saaledis findis pur oc reen. Saaledis bleff Abrahams Tro forsøgt/ der hand fick besalning aff Gud/ at hand skulde gaa hen oc sla sin eniste Søn ihicl. Saaledis forsøgte Christus den Cananeiske Quindis Tro. Saadanne Exempel hassue wi oc mange flere/ saa som Jobs/ Josephs/ Dauids/ oc mange andre Christnis.

Den anden Sag vaar/ at hand met denne sin Vierning vilde stadfeste det hellige predicke Embede oc Kircke tieniste/ som vaar indsticket oc besalet aff Gud. Thi Presterne hassde besalning vdi Guds low/ at de skulde kiende oc dome om Spedalskhed: De de som vaare rene oc vel ved deris Helbrede/ dem skulde de angimme i den christne Menighed/ Men de som vaare spedalske oc wrene/ dem skulde de de vdelicke. Thi der som Christus hassde icke sticket dem hen til Presterne/ at de skulde lade dem skue oc besee sig/ da hassde hand sumtis at ville offuertræde Moysi Low/ huilcken hand icke vaar kommen at opløse oc offuertræde/ met at beuise Lydighed oc suldkomme.

Den tredie Sag vaar/ fordi at Louen oc Prested omiet i det gamle Testamente/ vaar vidnesbyrd om Christo/ som hand self siger: Kandsager vdi Scriften/ det er/ vdi Louen oc Propheterne/ Thi den vidner om mig. Fordi at Presterne vaar besalet i Louen/ at de skulde dome om Spedalske sot/ oc tage Offer aff dem som vaare bleffuerene oc helbrede/ Det vaar en Figur oc Lignelse om Christi krafft/ som icke aleniste kand dome om Spedalskhed/ men kand oc saa helbrede dem som der met ere besengde: De det formedelst sit eget Legemis Offer/ oc sit dyrebare Blod.

Den fierde Sag vaar/ at Presterne skulde aff dette Mirackel lære/ at Messias vaar da visselike kommen. Thi saaledis hassde Esaias forkynt oc sagt lang tid tilforn/ at Christus skulde met vnderlige Mirackel beuise sig at vere forhaande/ iblant huilcke dette oc saa neffnis/ at hand skulde oplade de blindis Øyen/ oc rense de Spedalske. Derfaare/ den tid Presterne saae dette Mirackel oc Guds

CIII.

Ex sager
hui Christus
sender dem
til Presterne.

1.
De forsøge
deris Tro.

Gen: 22.

Math: 15.

Marc: 7.

II.
At stadfeste
predicke om
bedet oc Kir
cketiens.

Math: 5.

III.
For Louens
vidnesbyrd
om Christo.

Ioh: 5.

IIII.
Bemærking at
Messias er
kommen.

Es: 42.

Doms

Den fiortende Søndag

doms gierning / da skulde de aff Esaia Prophetie haaffue betenckt / at Ihesus Maria Son vaar visselige den sande Messias / som i fordom tid vaar loffuet oc tillsagt de hellige Forsædte / besynderlige effierdi at alle Prophetierne om Christi tilkommelse skode alle hen til denne næruerendis tid.

V.
At Presterne
skulde vise
folck til
Christum.

Den femte Sag vaar / at naar Presterne vaare aff dette Mirackel offueruundne / saa at de maatte beslutte oc betiende / huad heller de vilde eller en / at Christus vaar kommen / de da skulde vise deris Tilhørere oc det gantze Folck til Christum / som er den allerlærdiste oc forstandigste Læge / haade til Legemens oc Mandens Siigdom oc Breek: Huilcket de dog ick giorde / paa det at de ick skulde miste noget aff deris Rente. De haaffue endnu paa denne dag mange som effterfølge dem i dette stycke / besynderlige i Passiuedommenet.

VI.
At de Spedalske
skulde beuise
Tacknemmeligheds
hed.

Den siette Sag vaar / at naar disse ti Spedalske vaare for medelst Presternis vidnesbyrd kiende rene oc helbrede / oc vaare aannammede igien i den Christne Menighed / at de da skulde met Offer oc Tacksigelse beuise deris Tacknemmelighed / mod Gud oc det hellige Predicke embede.

Papister
mis vilosags
selste om
Christi
maal.

MEn foruden disse rette Sager / for huilcke Christus sende disse Spedalske til Presterne / haaffue Papisterne optenckt en anden / som er / at de skulde betiende deris Synd saar Presterne / huor aff de stadfeste deris Lærdø om deris huiſte Scrifftemaal / oc ville at it Menneſke vdi sit Scrifftemaal skal opregne alle sine Synder / met alle sine omſtendige vilkaar / lige som det er tilgaaet oc vederfaret / huilcket vdi Sandhed er aldelis vnmueligt. Derfaare vrie Papisterne denne Text wrettelige hen i en vrang mening / oc met deris allegoria, oc aandelige vdydning / giøre de Enarrer / huor met fattige bedroffuede Samuittigheder ynckelige indſnærris oc fangis: Och saaledis giøre de aff dette troſtelige Euangelio / it Fængſel oc Bøddeli / til at martre oc plage arme Samuittigheder met. Huad hører ieg her? Maatte nogen ſige / maa mand ick da bruge det hemelige Scrifftemaal? Jo mand maa vel beholde oc bruge det / men ick for denne Papisternis vdydning ſkyld / ick heller paa papistiſke viis / huilcke der lige som Dominere vdkreffue Regensſtaff for alle Synder / oc ville at mand skal opregne dem allesammen / De ſige ny til / at mand ingelunde kand ſaa forladelse paa nogen Synd / vden ſaa er at mand ſuldkommelige oc til pricke opregner alle de Synder mand haaffuer giort oc bedreffuet / huilcke intet Menneſke

Christelighe.
Sagt.

effter hellig Trefaaldighed.

CIII.

niske self kunde vide eller kiende / som Dauid bekiender. Effterdi at ingen er til som self veed oc kiender sine Synder / huorledis skulde hand da kunde opregue dem faar en anden?

psal. 19.

Men der ere andre merkelige oc drabelige Sager / huorfaare vi bruge det hemelige Scriftemaal i vore Kircker / For det nytte oc gaffn som der kommer aff / som er meget oc mangfaaldigt.

Sager
hui mand
beuger det
hemelige
scriftemaal.

Den forste Sager / at de vlsnde oc vforstandige kunde diffbedre i denne hemelige Samtale vnderuiss oc laris om den chrestlige Religion / oc i deris Garetvissind Lære om. Fordi mange hore vel Predicken Aar fra Aar / men dog mercke de enten lidet eller intet der aff / oc kunde de derfaare mere forbedris vdi en Samtale met en gudfryctig oc lart Prest / end aff mange Predickener / Thi der kand mand vdsperge huad mand tuiler paa / oc lære det mand ick veed.

1.
At vnderuiss
se de vfor
standige.

Den anden Sager / at Presten i denne Samtale kand forfare huad Vngdommen forbeder sig : Thi en god Siclesorgere bør ick aleniste obenbare at predicke oc lære Saligheds lardom i almindeghed / Men hans Embede vdkressuer oc saa / at hand skal effter S: Pouels Exempel forfare Hus fra Hus / huad hans Tilhørere forfremm si i vdi Gudfryctighed. Fordi vdi denne hemelige Samtale skal Presten opegge oc øgre de Lade oc Søffnesfulde / hand skal rose oc loffue deris flitighed som meget forbedre sig / oc raade dem hart til at bliffue varactige til enden vdi saadan øffuelse.

2.
At forfare
huad vng
dommen for
bedrer sig.

Den tredie Sager / at mand i denne hemelige Samtale kand vdkressue Regenskaff aff huer for sin Tro / oc saa at vide huad mening de haffue som mand haffuer nogen tuil paa / at skulde vere forfærde met falsk Ratters lardom / oc der som mand formercker dem at vere falsdne fra den rette Tro / de da kunde foruiss fra det hønuærdige Sacramente.

3.
At forfærge
om nogen
er forfær.

Den sierde Sager / at de som haffue en bange Samuittighed for deris Synds skyld / kunde vdi denne Samtale hielpis / met Lærdom / Raad oc Husualelse / besynderlige om nogen haffuer noget hart stod vdi sin Samuittighed / saa at hand idelige oc haardelike plagis der met. Thi de Golekbare sig ret at / som i deris banghed giffue sig til deris Siclesorgere oc Eogneprest / at de aff harnem kunde oprættis oc saa Husualelse.

4.
At trefle
bange Sam
uittigheder.

Den femte Sager / at endog den som troer oc forlader sig paa Christum / er visselike afflost aff Synden / Thi effterdi at Synden er it affald fra Guds Lov oc Vilie / huor met der folger

5.
At mand
fand ra til
sagn paa
et for
ladelse.

f ij

for

Den störtende Søndag

Ioh: 3.

Huad Aff-
løsning er.

forpligtelse til den euige Førdømmelse / da ere visselinge alle de affløste / som tro oc forlade sig paa Guds naadige Foriættelse / efter disse ords liudelse: Huo som troer paa Sønnen / hand hæffuer det euige Liff. Huor aff der følger / at en ret Affløsning er / at det Menniske som troer / bliffuer fri fra den euige Død oc Førdømmelse: Dog alligeuel er det alle Menniske saare nyttigt oc gaffnligt / at de i besynderlighed høre Euangelium / ved huilcket Syndernis forladelse / oc Himmerigs rige tilsigis formødelst Presten / dem som tro. Thi da opladis Himmerigs rige / naar Euangelium som predickis saar Mennisten / anammis met Troen.

Om den Tredie.

Om tack-
sigelse try-
king at ære.

Hu aff dem / der hand saa at hand vaar bleffuen reen / vende hand sig tilbage / oc prisede Gud met høy Røst / oc salt ned paa sit Ansigt saar Jhesu Fødder oc tackede hannem / Oc den vaar en Samaritan. I denne Samaritan see wi it smuct Tacknemmeligheds oc Tacksigelsis Exempel. Men paa det at wi aff hans Exempel kunde opuectis til Tacknemmelighed / da vil ieg tale noget om den rette Tacksigelse / i saa maade: Først / vil ieg sige 1. huad Tacksigelse er / Oc huad Sager der ere til. Dernæst / huad 2. der hør til en ret Tacksigelse. Oc for det sidste / huorfaare wi skul 3. le tacke.

1.
Huad
tacksigelse
er.

Sager til
Tacksigelse.

1.

2.

3.

4.

Om det første / huad er Tacksigelse? En ret Tacksigelse er / at mand kiender oc anseer de velgierninger som Gud hannem beuist hæffuer / bekiender dem / oc aff it tacknemmeligt Hierte priser oc berømmer Guds godhed derfaare. Dette see wi klarlige i denne vor Samaritan: Hand seer oc kiender sig at vere reen giort aff sin Spedalske siuge: Hand bekiender det obenbare: Oc hand kommer tilbage igien til Christum met it tacknemmeligt Hierte / tacke hannem for sine velgierninger / oc priser hans Godhed. Til saadan retsindig Tacksigelse ere disse efterfølgende Sager / som ere: at mand først rettelige kiender Gud / som gjør oss til gode. Dernæst at mand rettelige kiender sig self / som anammer saadanne velgierninger. For det tredje / at mand oc saa anseer oc kiender de velgierninger som sig er beuist. For det fjerde / at mand hæffuer it tacknemmeligt Hierte-
lag

lag/ som i en rejsindig Tro er fyrigt oc brennendis/ til at rose oc berømme Guds godhed/ huilket wi altsammen see vdi denne Samaritan. Hid høre oc saa andre tacknemmelige Menniskis Exempel/ som skulle opuecke oss til Tacknemmelighed.

5.

Wz haaffue nu hørt huad Tacksigelse er/ oc huad Sager der ere til:

II.

Nu ville wi oc saa see huad der til vdkreffuis. Til en ret Tacksigelse vdkreffuis tu ting/ som ere: først huad Dyder der altid skulle vere tilstede/ oc aldrig kunde skillis fra en ret Tacksigelse. Dernæst/ maade oc vijs huorledis mand skal tacke.

Huad der hører til Tacksigelse.

1. De Dyder som skulle vere tilstede vdi Tacksigelse ere besynderlige to/ som ere: Sandhed oc Ketsfærdighed. Denne Dyd Sandhed hun rejsindelige oc obenbare bekiender Gud/ som gjør vel mod oss/ lige som denne Samaritan gjorde/ De hun vdehæker Hyckleri oc Løgn. Hyckleri vdehæker/ saa at mand icke tacke met Munden aleniste/ som den hoffmodige Phariseer gjorde/ der Lucas omtaler/ Men at mand tacke baade met Hierte oc Mund. Løgn vdehæker oc saa/ saa at mand icke tillegger oc tacke Gud/ for den fremgang mand faar vdi slem oc vtilbørlig handel: Saa som om en Koffuere vilde tacke Gud for it stort Koff oc Bytte som hand haaffde bekommet: Eller en Hore vilde tacke Gud for en dærlig oc skøn Bole: re/ 2. Der som nogen vil tacke Gud for saadan handel/ da er hand en Løgnere/ oc slemmelige liuer Gud paa/ thi hand er icke den som vil
2. forfremme tvret oc vtilbørlige Ting. Den anden dyd Ketsfærdighed hun vdehæker Hoffmod oc Vanbrug/ at mand icke tvrettelige oc vlsoulige bruger de velgierninger som mand aff Gud bekommer: De tuert imod paaminder denne dyd Ketsfærdighed/ at mand skal beuise sin Tacknemmelighed/ ydmige sig faar Gud oc paakalde ham nem.

9. Huad dyder der skal vere i Tacksigelse. Sandhed.

Luc: 18.

2. Frem om en Tyrans Trættunge Menniskis vilde tale Gud for lydelig fremgang i en vdsærdig Sag.

Ketsfærdighed.

Maade oc vijs huorledis mand skal tacke Gud/ giffuis klarligetilkiende/ baade aff denne Samaritans Exempel/ oc aff disse S: Pouels ord: Jeg tacke Gud ved Ihesum Christum.

2. Zuerlevis mand skal tacke.

- Sordi i det Apostelen siger/ ved Ihesum Christum/ da giff:
1. uer hand tilkiende. Først/ at vdi all Tacksigelse skal Troen for alle
2. ting vere tilstede/ oc haaffue forspringet. Dernæst/ at wi skulle bekiende/ at huad velgierning offer beuist/ der haaffue wi saaet ved Ihesum
3. Christum. Derforuden/ at wi skulle vende alting hen til Guds
4. are. For det sidste/ at wi skulle vide/ baade at vor Tacknemmelighed er Gud behagelig ved Ihesum Christum/ oc at wi ved den samed

i iij

me

Den siortende Sondag

me Ihesum Christum/ haffue en fri tilgang til Gud Fader/ saa at
vi dristelige maa tacke hannem for sine velgierninger.

III.

Huorfaa-
re vi skulle
tacke.

III. følger det tredie Sporsmaal/ som er/ Huorfaare mand skal
tacke Gud? Job tackede Gud for den Plage oc Straff som hand
haffde hannem paalagt: Denne Samaritan tackte Gud/ for
hand haffde skild hannem ved sin Siigdom oc Plage. Der aff
følger/ at mand skal tacke Gud baade for Modgang oc for Met-
gang/ dog i atskillige maade.

I.

For Mod-
gang.

Sive ring st
atte.

Naar du vilt tacke Gud for Modgang oc for det onde som
du lider/ saa som for Kaarffet oc anden Siemordighed/ da skal
du giøre fire ting. Først skal du lade Kaarffet oc Byrden som dig
trenger/ vere dig en paamindelse om din Synd/ oc om en aluerlig
Penitente oc Omvendelse til Gud: Fordi Kaarffet er it Vidnes-
byrd om Guds Dom oc Vrede for Syndens skyld. Dernast/ skal
du tage Kaarffet oc all Modgang/ lige som din allertierste Faders
Nis/ huor met hand tucter oc reffser dig/ paa det at du ick skal
forfaris oc forderffuis met de vlydige oc vlydige. Siden skal
du aluerlige aff. Hiertet tacke Gud for denne sin faderlige reffselse.
For det sidste skal du ydmagelige bede Gud/ at hand enten vil fri oc
redde dig fra den Byrde oc Kaarff som dig trenger/ eller oc det naa-
delige formilde/ met saa stel/ at Guds are oc din egen Salighed ick
skal der ved forhindris.

II.

For Met-
gang.

For Metgang oc det gode skal du tacke Gud/ oc loffue han-
nem at du vilt findis tacknemmelig all din Liffs tid. De den-
ne Tacknemmelighed staar her vdi/ at du først kiender oc vedst/ at
alt det gode som dig er vederfaret/ er Guds naadige skenck oc gaff-
ue. Dernast/ at naar du bruger samme Guds gaffuer/ du da
bekiender Guds velgierninger/ oc priser den som haffuer giffuet dig
dem. For det tredie/ at du vender dem hen til Guds are/ oc din Na-
ste til gaffu oc beste.

Wack-
nemmelig
hed.

Dette er nu saa sagt om en ret Tacksigelse/ Men vi see/ diff-
ver/ at her kommer ick en aff ti tilbage oc tacke Gud/ de andre ni
gaa hen som wtacknemmelige Best/ der Gud haffde giort vel mod
dem/ derfaare siger Christus: Vaare de ick ti som bleffue
rene? Huor ere de ni? Bleff der ellers ingen funden
som vende tilbage oc gaff Gud ære/ vden denne Frem-
mede? Her see vi it forstreckeligt Exempel om deris Wacknem-
melighed/ som allerede haffde forglemte Christi velgierning/ der
hand

hand nu nys haßde beuist dem. Saadanne wtacknemmelige
Menniske ere der mange til i Verden. Men huad vedersors disse
ni? De miste Troen/ oc bleffue i deris Fordømmelse/ i den sted at den
ne Samaritan horer disse Christi ord: Stat op / gack bort/
din Tro haßfuer hiolpet dig. Denne Samaritan skulle
wi effterfolge / til vor eniste Saliggjörere oc Frelsermand/ som er/
den HERre Ihesus Christus/ huilcken met sin Fader oc den hellig
Aand see ere/ loff oc prijs euindelige/ Amen/ Amen.

Den femtende Søndag eff-
ter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Mat-
thæi i det XVII. Capittel.

Ihesus sagde til sine Luc: 16.

Disciple: Ingen kand tiene to Herrer/
Ihi hand skal enten hade den ene / oc
elske den anden / Eller hand skal holde
sig til den ene/ oc foracte den anden. I
kunde icke tiene Gud oc Mammon.

Derfaare siger ieg eder: Sørger icke for eders Liff / Luc: 12.
huad i skulle æde oc dricke / Icke heller for eders Lege-
me/ huad i skulle iføre eder. Er icke Liffuet mere end
Maden? De Legemet mere end Klæderne? Seer til
Fulene vnder Himmelen / de saa icke / de hofte icke /
de sancke icke i Læden / oc eders himmelske Fader
foder dem alligeuel. Ere i icke meget mere end de?
Huo er iblant eder / som kand giøre sig en Aln læn-
gre / alligeuel at hand sørger derfaare. De hui sør-
ge i for Klæderne? Skuer de Lilier paa Marken/
s iij huor

Den femtende Søndag

huorledis de vaare / De arbejnde icke / de spinde oc icke.
 Jeg siger eder / at icke end Salomon i all sin Herlig-
 hed vaar saa flædt / som en aff dem. Klæder da Gud
 det Gress saa paa Marken / som dog i dag staar / oc
 i morgen fastis vdi Dnen / skulde hand icke meget me-
 re giore eder det? Di lidet troendis. Derfaare skulle
 i icke sørge oc sige: Huad skulle wi æde? Huad skulle
 wi dricke? Huor met skulle wi flæde oss? Effter alt saa-
 dant søge Hedninge / Thi eders Himmelske Fader
 veed / at i haffue alt dette behoff. At spørger først
 Guds rige / oc hans Retfærdighed / saa skal alt saa-
 dant tilfalde eder. Sørger derfaare icke for den an-
 den Morgen / thi den dag i morgen skal sørge for sig
 selff. Det er nock / at huer dag haffuer sin egen pla-
 ge.

Fortla-

effter hellig Trefaalighed.
Forflaring paa dette Euangelium.

CIII.

Dette Euangelium er en Part aff den lange Predicken / som Christus haaffde faar sine Disciple paa Bierget / huilcken Mattheus i sit femte / siette og siuende Cap: bescriffuer. De forst straffer Christus i denne Part aff samme Predicken / Verighed og Vantro / saa som de Wdyder og Laster / der ingelunde kunde bliffue bestandige med den rette Guds tieniste. Fordi Christus siger self: Ingen kand tiene to Herrer. Dernæst faaregiffuer hand og fremsætter mange Bevisninger om Guds forsiun / Huor med hand fra raader Mennecken fra den skendige og hedenste Omhyggelighed og Gorge for disse verdslige Ting: Huilcken Omhyggelighed der haaffuer sin oprindelse / en part der aff / at mand ick veed og kiender Guds forsiun / en part aff den metfodde Vantro som off alle følger aff Naturen. For det sidste / faarescriffuer hand alle sine tro Christne en fast og viss Regel / som saa liuder: Atspørger forst Guds rige og hans Retfærdighed / saa skal alt det andet tilfalde eder. Men paa det at ingen skal tencke / at Christus vil her med forsuare Ladhed og Forsømmelse / da legger hand disse ord til: Det er nock / at huer dag haaffuer sin Plage. Dette er Summen paa dette Euangelium / Nu ville wi skiffte det vdi nogle Artickler og dem forflare.

Summa
paa dette
Euangelium
1.

2.

3.

Den Forste.

Om disse Christi ord / Ingen kand tiene to Herrer.

Den Anden.

Huor stor Forsiun og Omhu Gud haaffuer for oss.

Den Tredie.

Om denne Christi Befalning og Foriættelse: Atspørger forst Guds rige og hans Retfærdighed / saa skalt alt det andet falde eder til.

Om den Forste.

Jesus sagde til sine Disciple: Ingen kand tiene to Herrer / Thi hand skal enten hade den ene

Den femtende Søndag

ene oc elste den anden : Eller hand skal holde sig til
 den ene oc foracte den anden. Ved de to Herrer som Chri-
 stus her siger / at ingen kand tiene / skulle wi forstaa tu ting som
 ere hinanden / saa aldelis tuert imod / saa at de ick kunde bliffue
 bestandige met huer andre : Men huor it aff dem er / da maa
 det andet for noden vige. Saa som Laster oc Dyder : Him-
 melste ting oc Verdslige : Anden oc Riødet : Den rette Guds
 tiensste oc Affguderi / vnder huilcket Verighed oc saa begribis : Gud
 oc Dieffuelen / om huilcke S : Pouel siger : Huad Sam-
 quem haaffue Christus oc Belial ? Disse oc andre saa-
 danne ting / som ere saa tuert imod huer andre forstaas ved de
 to Herrer. At ingen kand tiene saadanne Herrer / er klar bevis-
 ning / Fordi at de vdræffue oc begere aff deris Tienere / de ting
 som ere tuert imod huer andre : Versaare naar du atlyder den
 ene / saa gjør du strax den anden imod. Israels Folk vilde tie-
 ne baade Gud oc Baal paa en tid / som der staar i Kongernis
 første Bog / oc i det attende Capittel : Hues vildfarelse Elias
 Prophete retter oc siger : Huor lenge ville i halte paa
 baade Been ? Er H E X E N Gud / da efftersøl-
 ger hannem : Men er Baal Gud / da følger han-
 nem effter. Som hand vilde saa sige : I ville tiene to Her-
 rer / som biude oc befale eder at giøre de ting som ere imod huer an-
 dre / huilcket ingelunde kand stee / vden at en aff disse Herrer skal
 foractis. Thi der som i tiene oc ære Baal / da fortørne i Gud
 met it skendigt Horeri oc Affguderi.

Denne Last straffer oc saa Hoseas Prophete i dette samme Folk.
 Men Menisten mene at de saaledis ville finde paa it gaat raad /
 at de kunde tiene baade disse Herrer : Hedningene tiene baade Gud
 oc Dieffuelen. De malede Gud huid oc smuck / oc Dieffuelen sort
 oc grum / der de bleffue atspurde hui de det giörde / da suarede de : Vi
 tiene Gud for hand skal giøre oss til gode. Men wi tiene Dieffuelen
 for hand skal ick giøre oss ont. Lige saa ere der endnu mange til
 paa denne dag / som ville beholde en stor Part aff det Papistiske Aff-
 guderi oc vrangre Tro / oc alligeuel ville de lade sig høre at de elste
 Guds ord oc den sande Religion. Vi ville oc saa nu paa denne dag
 tiene Verighed oc vor Bug / oc rose oss dog alligeuel / at wi retteli-
 ge tiene Gud. Men det kand ingelunde stee : Thi huo som tien
 Dieff-

Huad de
to Herrer.

2. Cor: 6.

Huorfaare
mand ick
kand tiene to
Herrer.

Exempel.

1. Kong: 18.

Dieffuelen / hand haffuer forsaget Gud : Huo som elsker det papistiske Affguder / hand forstorer Guds ords rene Kilde : Huo som tien Gerighed / hand fand ingelunde tiene Gud / huilcket Christus vil besynderlige vise oss i dette Euangelio. Huad Aarsage er der til ? Aarsagen scriffuer S : Pouel til Timotheum / met disse Ord / De som ville vere rige / salde i Fristelser oc i Dieffuelens snarer / oc i mange daarlige oc skadelige begeringer / huilcke som nedsiuncke Mennisten i forderffuelse oc fordømmelse. Thi Gerighed er en Rod til alt ont / til huilcken nogle haffde lyst / oc fare vild fra Troen / oc giøre sig selff megen Pine. Her affmaler S : Pouel retsindelige Gerigheds art oc nature / huilcken der strider rettelige tuert imod Gudfryetighed oc den rette Gudstieniste. Fordi de haffue atskillig forarbejdelse oc vdrætning / som ere ret lige tuert imod huer andre. Huo som tien Gerighed hand falder i Dieffuelens snarer : Huo som tien Gud / hand sønderlider Dieffuelens snarer. Gerighed nedsiuncker Mennisten i forderffuelse oc fordømmelse : Guds tieniste frier Mennisten fra forderffuelse oc fordømmelse. Gerighed foruulder Mennisten fra Troen : Guds tieniste holder Mennisten fast i Troen. Gerighed indueffuer Mennisten i megen Pine / oc stor bedrøffuelse : Guds tieniste fører Mennisten til euig Glæde. Gerighed er en rod til alt ont : Guds tieniste er en Kilde / aff huilcken alt gaat kommer. Derfaare er det icke vnder / at Christus siger : Ingen fand tiene to Herrer : I kunde icke tiene Gud oc Mammon : Fordi de stride imod huer andre / oc haffue atskillige foræt oc forsat. Gud biuder oc befaler dig / at du skalt søge din Broders oc fattige Næstis nytte oc gaffn / aff det som hand dig her i Verden giffuet haffuer : Men Gerighed raader dig / at du ickon skalt søge din egen fordeel oc nytte / oc giøre dig selff til gode / som wi kunde see paa den rige Graadsere. Gud biuder / at du skalt hielpe oc giffue den Fattige aff dit Gods : Gerighed oc Mammon biuder / at du met Ret oc Bræt skal rage oc slide andris Gods til dig. Gud vil at du skalt leffue adruelige oc spar sammelige : Mammon biuder at du skalt offue dig i Druckenstæff / Offuerflodighed / Pral oc Vellyst.

Men her skulle wi vel mercke / at Christus siger icke ny til at mand io fand haffue Rigdom oc alligeuel tiene Gud : Thi Abraham

L Tim : 6.

Gerigheds
rette Contra
sey.

Gerighed oc
Gudstieniste
ligis mod
huer andre.

Gud oc
Mammon
ere imod
huer andre.

Luo : 16.

Den femtende Søndag

Mand fand
vel haffue
Rigdom oc
dog tiene
Gud.

Aclor : 10.

Quad det er
at tiene
Mammen.
Psal : 62.

ham vaar rig oc haffde meget Guds / disligeste Kong David / Jo-
seph i Egypten / Kong Ezechias / Kong Josias / Kysler Theodosius /
Den Hoffuikmand Cornelius / som neffnis i Apostlernis gienin-
ger / vaar oc saa rig / oc mange andre saadanne flere / huilcke dog al-
ligeuel tiene Gud. Huorledis kom det til : Fordi de tiene icke de-
ris Rigdom / men Rigdommen tiene dem. Derfaar siger Chri-
stus klarlige : I kunde icke tiene baade Gud oc Mam-
mon. Huad er at tiene Mammen oc Rigdom ? At tiene Rig-
dom er / at sette sit Hierte der til / som David siger : At strabe oc
slide Rigdom tillsammen met ret oc met tvret : At tage sin Næstis
gods til sig oc beholde det met tvret / oc icke efter Guds befaling ve-
derlegge hammet det : At falde fra Troen oc Guds Fryet for Rig-
doms skyld / at mand den fand sammen sancke : De at optencke at
stillige rencke oc ny fund at saffe Rigdom i hob met / Alt dette her
heder at tiene Rigdom. Men efterdi at Verighed er den synderlig-
ste Aarsage til den vnyttige oc hedenste Bugforge / da legger Chri-
stus vind paa at ville den affstasse : Her vdi efterfølger hand for-
standige Lagers Exempel / huilcke naar de ville fore Raad til nogen
Siuge / da leggede først vind paa / efter at de haffue giffuet til tien-
de huor farlig Siugen er / at de met det forste kunde fordriffue Ro-
den oc Aarsagen til Siugen.

Om den Anden.

Quad Omhu
her forbudt
dis.

Verighed er
Guds tiene
dis Pestis
leuge.

Skulle icke sørge for eders Liff / huad i skulle
æde / icke heller for eders Legeme / huad i schul-
le iføre eder. Met disse ord forbiuder Christus icke
den gudelige oc hellige Omhu oc Sorge / men den hedenste oc verd-
slige Omhyggelighed oc Bugforge. Men paa det at ingen skal
tencke / at Christus met disse ord styrcker oc stadfester Lædhed oc For-
somelighed / da vil ieg tale noget om loulig oc vloulig Omforge / for
end ieg gaar til de Sager oc Bevisninger / met huilcke Christus leg-
ger vind paa at raade off fra den vloulige hedenste Omhu : Thi
det giors her fornøden behoff at see sig vel for / oc vindstibelige stille
den ene Omhu fra den anden / For lige som den rette oc sande Guds-
tjeniste / haffuer ingen større forgiffit oc Pestilente / end den vlouli-
ge verdslige Omhyggelighed oc hedenste Bugforge : Lige saa er der
intet mere vert at ynske oc begere / end at huer vander omhyggelige
vdi

vdi sit Kald faar Gud. Derfaare skal mand vide / at der ere try
slags Omhyggelighed: Den første er verdslig oc hedenst / Den anden er nødorfftig oc hellig / Den tredie er sammen blandet aff dem
begge. Den mellemste omsorge er icke aleniste loulig oc tilbørlig /
men oc saa hellig oc saare nødorfftig / saa at huos som den icke hafl
uer / hand kand icke regnis iblant Guds Børn.

Tryslags
Omhu.

Den tugdelige / hedenste oc verdslige Omhyggelighed oc Sorge /
er den so hafluer sin oprindelse aff Vantro oc aff vantundighed /
at mand icke kiender oc forsaar sig paa Guds Forsum oc Foriæt
telser. Denne hedenste omsorge fordomis i dette Euangelio aff Guds
Søn self / oc forbiudis alle Guds Børn / met mange oc krafftige
Sager oc Bevisninger / saa som wi her effter ville see. Denne verd
slige oc iwloulige Omhyggelighed / kaldis suunden kiødelig Omhu /
baade for hun kommer aff Kiød oc Blods ivrette baguende Dom /
foruden Troen / Disligest oc saa for hun hafluer it kiødeligt forsæt
oc seer ickon hen til kiødelige ting / som er dette naruerendis Liffis ro
lighed oc tryghed.

I.
Verdslig
oc hedenst
Omhu.

Kiødelig
Omhu.

Det andet slags Omhyggelighed oc Omhu / som ieg sagde
at vere nødorfftig / gudelig oc hellig / vden huilken ingen kand reg
nis iblant Guds Børn / den befalis off i Guds ord / oc met mange
hellige Menneftis Exempel. Til de Romere i det tolfte Cap: siger
S: Pouel saaledis: Regerer nogen / da skal hand vere
omhyggelig. De til Timotheum siger hand / vdi det første
Brefte femte Cap: Der som nogen icke hafluer Omhyg
gelighed for sine / oc mest for sine Husfolk / da hafl
uer hand nektet Troen / oc er verre end en Hedning.
Abraham / Isaac / oc Jacob haflde en christelig Omsorge for deris
Hus oc Folk. Joseph i Egipten haflde effter Kong Pharaos be
saluing en gudelig Omsorge / for de siu dyre Aars føde oc vnder
holdning / den tid hand haflde sagt Kong Pharaos / at der skulde
komme siu fede Aar / oc der effter siu magre oc dyre Aar. Daniel
haflde en gudelig Omsorge vdi Babylon. De gudfryctige Kon
ger oc Propheter iblant Guds Folk haflde ingelunde kundet vdræt
saa store ting som de gjorde / der som de icke haflde haflte christelig
Omhyggelighed. S: Pouel i den anden Epistel til de Corinther /
i det ellefte Cap: Til de Colosser / i det andet Cap: De i den første
Epistel til de Thessalonicker / giffuer tilkiende huor stor Omhyggelig
hed hand hafluer for den christne Menighed. Saaledis bør oc

II.
Gudelig
oc nødorff
tig Omhu.

I.
Guds Ord,
Rom: 12.

1. Tim: 5.

2.
Exempel,

Gen: 41.

Dan: 1.

2. Cor: 11.

Coloss: 2.

1. Thess: 2.

Den femtende Søndag

maa gudsfryetige Konger haaffue Omhu for deris Rige oc Vnder-
saatte : Husbønder oc Hustruer for deris Hus oc Tiind : Guds
ords Tienere for deris Egnestolck oc Tilhørere : Skolemeistere for
deris Discipler : Embekimend for deris Sønne oc Lærdrenge.
Kaaert at sige / huert Wienniste vdi sit Kald / maa haaffue saadan
christelig oc hellig Omhyggelighed : Na de skulle den haaffue / der
som de ellers rettelige ville staa deris Kald oc Embede faare.

*Sem fryet
bør en
christelig
Omsørge.*

*1.
Guds Bud.*

*2.
Troen.*

*3.
Bøn oc tack-
sigelse.
Psalm : 127.*

Philip : 4.

*4.
Guds are.*

*5.
Guds Fryet
oc Odmyg-
hed.*

1. Pet : 5.

Men paa det at denne hellige oc christelige Omsørge icke skal
besmittis met nogen gross Last / da skal mand vel acte sem fryet /
som der til vdkressuis : Ibland huilcke det forste er Guds Bud / for-
vi it gudsfryetigt Herte skal intet tage sig for Hender / vden Guds
Bud oc Befalning. Derfaare skal den som vil haaffue nogen
christelig oc hellig Omsørge i sit Kald / see til at hans Kald er ær-
ligt oc louligt / oc befalet aff Gud. Der som det icke er / da kand hans
Omsørge icke vere loulig. Dernaest skal denne christelige oc helli-
ge Omsørge komme oc stee aff Troen : Fordi vden Troen kand intet
vere Gud behageligt. For det tredie / effterdi at det er som David
siger : Vden **HERREN** vaacter Staden / da vaage
de forgefss / som beuare hannem / da skal mand idelige
paakalde Gud oc tacke hannem : Bøn oc Paakaldelse skal stee / at
mand der met kand begere hielp oc bistand aff Gud : Tacksigelse
skal mand giøre / at wi tillegge Gud all Lycke oc fremgang vdi vor
loulige Omsørge / oc icke vor Forstand eller Vardighed. Thi den
beste Lægedom som mand kand faa imod hedenst oc verdslig Om-
sørge / er at indfly til Gud met en aluerlig Bøn / Huilcket **S** : Po-
uel lærer / i sin Epistel til de Philipper i det fierde Capittel / met disse
Ord : Verer icke omhyggelige for nogen ting / men i al-
le ting / Lader eders begering obenbaris i eders Bøn
oc Formanelse / met Tacksigelse faar Gud. For det
fierde / skal vor Omsørge besynderlige for alle ting stee til Guds æ-
re : Thi endog at mand skal haaffue Omhu for sit Hus oc Hiem /
at det kand gaa der vel til / Dog alligenel skal den største oc besynder-
ligste Omhyggelighed vere for Guds are. For det femte / om det
saa stee at det icke gaar effter vor vilie met vor Omsørge oc Om-
hyggelighed / saa at det saar lyckelig fremgang / da skulle wi giffue
off vnder Guds faderlige vilie / vdi en ret Guds Fryet oc Odmyg-
hed / effter **S** : Peders Raad som siger : Odmyster eders vnder
Guds veldige Haand / at hand skal ophøye eder i sin
tid.

tid. Raster all eders Omhu paa hannem / Thi hand hassuer Omhu for eder. De David siger / i den femte Psalme til halfftredivs tve: Rast din Omhu paa HExren / oc hand skal nære dig: Oc hand skal icke lade den retfærdige euindelige bliffue vdi Bro.

Psalm: 54.

Det tredie slags Omforge sagde ieg at vere sammen blandet baade aff den loulige oc aff den woloulige / hun er saadan / at hun i nogen maade siunis at vere gudelig / oc i nogen maade hedenst oc twchristelig: Saa som naar wi vel tage vare paa oc hassue Omhyggelighed for det som vort Embede oc Kald vdkressuer / huilket Gud aluerlige vdkressuer aff oss: Men for den metfodde twilactighed som aff Naturen er vdi oss alle / om Guds Forsium / gaa wi offuer Scressuet oc Maalet / oc salde slemmelige ind vdi Guds Embede. Saa som naar en Husbonde optucter sine Born ret oc gudelige / hassuer Omhu for sine Tiind oc Folck / som tilbørligt er / Men hans offuermaade oc store Omhyggelighed driffuer hannem til Wtaalmodighed / naar hans Arbejde oc Omhyggelighed vil icke gaa for sig / oc lempe sig saa som hand vil. Derfaare skal icke gudfryctigt Menneste kaste denne Omforge paa HExren / oc giøre sit Embede aluerlige met flid / oc icke lade sin gudelige Omforge besmittis met hedenst Vantro oc Bugforge / paa det at naar wi hassue bortkast oc ere quit ved saadan hedenst Vantro oc Angist / wi da kunde hassue induaartis Fred i vor Samuittighed / oc kunde vere diff venligere oc mere beleffuen mod Mennesten / met huilcke wi skullete ene en Herre oc Gud / oc stat stille off aff met Mammons tieniste / oc den hedenste Omforge.

Dette hassuer ieg saa nu sagt om de try slags Omhyggelighed / at wi kunde vide huorledis wi maa vere omhyggelige / oc disligeste huad Omhyggelighed Christus forbiuder oss i dette Euangelio. Hand raader oss icke fra den christelige oc hellige Omhyggelighed / huilcken hand selff hassde allermost / men icke fra den hedenste oc verdslige Omhu oc Bugforge. Nu ville wi see aff Texten / huad Sager oc Beuissinger hand hassuer der til. Hand fremsætter her sex Sager effter huer andre / huor met hand beuifer oc stadfæster Guds Forsium oc Omhyggelighed for oss / saa at wi der aff klarlige kunde see / at off bør at offuergiffue den hedenste Omhyggelighed / som kommer aff Vantro oc Vantundighed / at mand icke kiender Guds Forsium for off.

III.
Blandet
Omforge.

Sex sager
hui wi skulle
offuergiffue
verdslig Om
hyggelighed.

t ij

Den

Den femtende Søndag

I.

Gud giff
der vder me
hulde
hand ick
giffue der
mindste

Den første Sag huorsaare wi skulle offuergiffue
Doe forlade den hedenste oc verdslige Omhyggelighed / sætter
Christus med disse ord: Er ick Liffuet mere end Maden?
De Legemet mere end Klæderne? Det er/ hæffuer Gud
giffuet eder det meste oc beste / foruden all eders Sorge oc Omhu /
hui skulde hand ick da ocsaa giffue eder det som ringere er? Effterdi
da at hand foruden all eders Omhyggelighed oc Omhu hæffuer
giffuet eder Liff oc Legeme / som er store oc ypperlige ting / hui skulde
hand ick ocsaa giffue eder Føde oc Klæde / til at opholde oc nære dem
med? paa det de kunde bliffue ved mact oc ick forfaris? Besynder
lige effterdi at hand selff hæffuer skabt oc sticket alt dette / off til gaffu
oc beste.

II.

Gud foder
fulde hui
skulde hand
ick fode oss?

Den anden Sag: Seer til Fulene vnder Himme
len / De saa ick / de høste ick / de samle ick i Læden /
oc eders himmelske Fader foder dem alligeuel: Ere i
ick meget mere end de? Det er / Effterdi at Gud eders him
melske Fader foder oc forfærger Fulene vnder Himmelen / som ere
meget ringere end i ere / der som i ansee eders ypperligheds oc værdig
heds Stat / hui skulde hand da ick fode eder / som hand hæffuer skabt
effter sit Ansigt oc Billede? Met denne bevisning om Guds forsiun
troster David sig der hand siger: Den som giffuer Dueg
deris Foder / oc de vnge Ræffue som raabe til han
nem.

Psalm: 147.
Sæger Gud
for en stæde
lig oc vnytt
ig Ræffue
vonge / hui
skulde hand
ick forfærge
er Christen
Wenigste?

III.

Gud bes
tæcker huer
sin Høylig
hed / saa bes
tæcker hand
ocsaa Liff
næring.

Den tredje Sag: Huo er iblant eder / som fand giø
re sig en Aln lengre / alligeuel at hand sørger derfær
re? Som hand vilde saa sige: Eders Omsørge der i tage eder til
for Klæde oc Føde / hun er forfængelig oc vnyttig. Gud giffuer huert
Wenigste sit Maal huor høy eller lau / huor tyck eller smal huer skal
vere / oc det giør hand vden all eders Omsørge oc Omhu: Hui skul
de hand ick giffue eder Klæderne vden eders hedenste Omhygge
lighed oc Vantro / om Gud oc hans Forsiun / lige som hand hæffde
nogen tid sagt ny til / at hand ick vilde vere tilstede hos eder i eders
Arbeyde oc bestilling / oc giffue der vdi Lycke oc Belsignelse.

IIII.

Gud klæ
der vder
paa Mars
cken / hui
skulde hand
lade oss gaa
nøgne.

Den fjerde Sag: Skuer de Liltier paa Marken
huorledis de vaare / De arbejnde ick / de spinde oc ick.
Jeg

Jeg siger eder / at icke end Salomon i all sin Herligh-
hed vaar saa klædt / som en aff dem. Klæder da Gud
det Gress saa paa Marken / som dog i dag staa / oc i
Morgen fastis vdi Dnen / skulde hand icke da meget
mere giøre eder det ? I lidet troendis. Brterne paa
Marken drage Sap oc Badste op aff Jorden / saa som HEN-
ren haaffuer det tilforn besticket : Se der ved klædis de saa herlige / saa
at Kong Salomon naar hand vaar i sin allerstørste Herlighed oc
skönste Klæder oc Smycke / vaar icke end da saa smukt och saa vel
pydet / som en aff de. Effterdi at Gud gior saadant mod Brterne
paa Marken / som den ene dag staa / oc den anden dag ere foruisne-
de / borttraadde / opadne aff Dneg / eller brende oc bliffue til intet :
Hui skulde hand icke klæde eder / som hand haaffuer stabt til euig Her-
lighed oc Glæde?

Den femte Sag: Derfaare skulle i icke sørge oc si-
ge: Huad skulle wi æde? Huad skulle wi dricke? Huor
met skulle wi klæde oss? Effter alt saadant søge Hed-
ningene. Som Christus vilde saa sige: I haaffue tilforn veret
vanuittige som Hedningene / oc viste intet aff Guds Forsum / oc
haaffde icke Tro til Gud: Men effterdi at i nu ere anderleds vnder-
uiste / at i vide at Gud haaffuer omsorge for eder / Huorfaare ville i
da met saadan hedensk Vantro atspørge / huad i haaffue behoff til
dette Liff?

Den siette Sag: Eders Himmelske Fader veed at
i haaffue alt dette behoff. Merck dette vel: Christus siger
icke / Den stercke / mechtige / veldige / forfærdelige / nidkiere Gud / som
haaffuer skafft Himmel oc Jord / som besøger Forældrenis ondstaff
paa Børnene / hand veed huad i haaffue behoff: Men hand næffner
Fader. Hues Fader? Eders Fader. Huad for en Fader?
Eders Himmelske Fader. Denne Fader / effterdi hand er
en himmelsk Fader / da er hand den allerbeste / den allermæchtigste /
oc den alleruifiste Fader. Er hand den allerbeste / da vil hand giøre
ne giffue eder sine Børn / det som gaat er: Er hand den allermæchtig-
ste / da kand hand hielpe eder / oc giffue eder huad hand vil: Er hand
den alleruifiste / da veed hand huorledis oc huad hand skal giffue e-
der / oc naar det er tid at giffue.

V.
Dugforge
her Hedninge
ge oc icke
Christne til.

VI.
Gud veed
huadvi haaffue
behoff /
derfor skulle
vi lade hand
nem sørge.

Merck dette
vel.

t iij

Om

Den femtende Søndag

Om den Tredie.

Tu ting
her at acte.

Atspørger først Guds Rige oc hans Ketsfærdighed / saa skal alt det andet falde eder til. Vdi disse saa Ord hæffue wi tu ting at acte / som ere: Christi Befalning oc hans Foriattelse. Befalningen liuder saaledis: Atspørger først Guds Rige / oc hans Ketsfærdighed. Foriattelsen følger effter met disse Ord: Saa skal alt det andet falde eder til. Derfaare ville wi først ansee Befalningen / oc siden Foriattelsen.

1.
Christi be-
faling.

Befalningen liuder / at wi skulle for alle ting atspørge Guds rige oc hans Ketsfærdighed. Her spørgis nu at først huad for it Rige Guds rige er. Dernæst / huordan hans Ketsfærdighed er. For det tredie Naade oc Vijs / huorledis wi skulle atspørge Guds rige.

Guds Rige.

Guds rige er trendesaalet i den hellige Skrift / som ere: Hans Mettigheds rige / hans Naadis rige / oc hans Veris rige. Hans Mettigheds rige befaler icke Christus her at wi skulle atspørge / men hans Naadis rige / ved huilket wi saa en fri tilgang til hans Herligheds oc Veris rige. Huad er hans Naadis rige? Det er det Rige der wi aff idel Naade oc Barmhiertighed anammis vdi / i det at wi tro Christi ord oc Euangelio: Fordi Euangelium er lige som en Herolds røst / ved huilken wi kaldis oc biudis til dette Rige. Om dette Rige taler Christus en anden sted / oc siger: Guds rige er induaartis i eder. Saa er derfaare dette Rige Guds Naade / som Christi Euangelium tilbiuder alle dem der tro: Døren oc Indgangen til dette Rige / er Guds Foriattelse: Vor Forere oc Ledsagere til dette Rige / er den hellig Aand / som helliggjør oc igienføder oss met Vandbaddet i Guds ord. Met saa ord at sige: Dette Naadis rige er Guds Barmhiertighed / Synders forladelse / Samuittighedens fred / befrielse aff Satans rige.

Luc: 17.

Eph: 5.

2.
Guds Kets-
færdighed.

Huad er det for en Ketsfærdighed / som Christus her befaler oss at atspørge? Denne Ketsfærdighed er foruden alt tuil icke nyt Leffnet oc Lydighed / huilken Gud vdtressuer oc vil hæffue aff sine: De kaldis hun Guds Ketsfærdighed / for hun er Gud behagelig formedelt Troen / ved huilken wi ere forligte met Gud / i Christi Blod.

3.
Huorledis
wi skulle
atspørge
Guds rige.
Math: 11.

Naade oc Vijs / huorledis wi skulle atspørge Guds Rige oc hans Ketsfærdighed / giffuer Christus selff tilkiende hos Mattheum der som hand saa siger: Kommer hid til mig alle i som ar-

beyde

Bennde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Huor-
saare den rette oc eniste maade at atspørge Guds rige er / at komme
til Christum. Men huad er det at komme til Christum? Huorle-
dis kunde wi komme til hannem? At komme til Christum er at ho-
re hans hellige Euangelium/ at tro hans Ord oc Euangelium/ at
holde sig til Christum ved en stadig Tro oc tryg Tillid / oc aff Tro-
en beuise hannem Lydighed effter hans Ord oc Euangelium/ effter
som disse Christi ord liude/ hos Johanne i det siortende Capittel.

At komme
til Christum

Huo som elsker mig / hand holder mit ord. Men eff-
terdi at ingen atspør dette Rige / vden de som forstaa oc fornemme/
huor vste oc alendige alle de ere som ere vden for dette Rige/ da siger
Christus for den Sag skyld: **J** som arbejnde oc ere besuare-
de. Derfaare skal Arbejdet oc Byrden som wi ere belessede met/
det er / vor Synds oc vor retfardige fordømmelsis følelse oc fornem-
melse driffue oss til / at wi skulle athyde Christo / som saa venlige oc
mildelige kalder oss til sit Rige. Hans Foriattelse som effterfølger:
Jeg vil værquege eder / skal giffue oss Rod oc Mands herte/
at wi icke skulle forfardis for hannem for Syndens skyld / Men io
dristelige atspørge hans Rige oc Retfardighed. Derfaare skulde
io disse Christi venlige ord oc løfte / met rette opuecke alle Mennis-
kis Herte / at komme til Christum oc i saa maade atspørge hans
Rige oc Retfardighed.

Ioh: 14.

Foriattelsen liuder saaledis: Saa skal alt det andet falde
eder til / det er / alt det i haaffue behoff / oc eder kand tiene til dette
Liffs ophold / det skal eder rundelige giffuis. Men her maatte nu no-
gen sige imod: S. Pouel hand atspurde io slitelige Guds rige / huil-
cket ingen tuiler paa / dog beklager hand sig / i den anden Epistel til
Corintherne i det elleffte cap: At hand lider Hunger oc Tørst. Disli-
geste den hellige Patriarcha Jacob / hand lider nød for Korn oc an-
det huad hand haaffuer behoff til dette timelige Liffs næring oc føde/
saa at hand nodis til at drage vdi Egipten met Hustru / Born oc
gantste Hus / paa det at hand icke skulde met sit Folk suelte ihjel:
Siunis da icke derfor denne Christi Foriattelse at vere forgefss. Her
suarer ieg saa til: Christi Foriattelse slar icke feil: Thi hand som er
den rette Sandhed selff / kand icke lue. Fordi Christus som er vor
Medicus oc Læge hand veed allerbest / naar hand skal giffue oss Læ-
gedom / oc naar hand skal forholde oss den. Saa effterfølger
hand mere sin vjsdom / end vor daarlighed: Huorfaare wi skulle

II.

Christi
Foriattelse.

Naar nogen
haaffuer for
lycke oc
freimgang i
Verden / da
siger mand
at Rigdom
oc Guds sal-
der hannem
til. Saa si-
ger oss
Christus her/
at der skal
falde de guds-
fryctige til/
huad de haaf-
ue behoff.

t iiii

disse

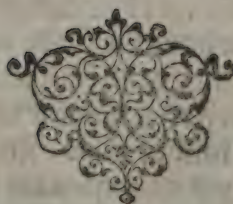
Den femtende Søndag

Sin sager
han Christen
stundem la-
der de seende
melde sig.

1. Paral: 30.

Disse Ord
sagde Dauid
der hand
sammen lag
de Guld oc
Sølv oc
huad behoff
giordis til at
bygge Jeru-
salems Temp-
pel mer.

visselige forlade oss der til / at hand skal icke forlade sine. Men at
hand stundem lader oss fattis huad wi haffue behoff til dette time-
lige Liff / der ere mange Sager til. Den første er / at wi forme 1.
delt saadan Nød oc Trang / skulle diss ydermere offue oss vdi Taal-
modighed. Den anden Sag / at hand stundem kand straffe oc 2.
reffe oss met saadan Plage / for vore Synders skyld / met huilcke wi
haffue fortørnet hannem. Den tredje / Effterdi at wi tit oc offte 3.
begere disse timelige Gaffuer til offuerflodighed / oc wi kunde dog vel
behielppe oss met mindre / der som wi vilde lade oss nøye / da giør Gud
ret der vdi / at hand oc saa lader oss stundem misse det wi haffue be-
hoff oc skulde hielppe oss met. Den sierte Sager / den store Mis- 4.
brug / at naar wi haffue noget / da misbruge wi det / mere til Guds
vanære end til hans ære. Den femte Sager / vor Vacknemme- 5.
lighed / at naar hand giffuer oss noget / da tacke wi hannem icke der
for. Den siette Sager / vor Vantro / at wi icke altid met en stadig 6.
Tro oc Tillid forlade oss paa hannem / vdi vor Modgang. Den
siuende Sag er / at wi tit oc offte mere legge vort Arbejde oc For- 7.
standighed til / huad Gud giffuer oc forlener oss her i Verden / end
wi legge det den euige Gud til som giffuer oss det. Derfaare om
wi vilde haffue oc nyde Guds velsignelse / da skulle wi bekiende oc
giøre som Kong Dauid giorde / i det hand saa sagde: **HERR**
det hør dig til altsammen / oc det som wi haffue faaet
aff din Haand / det giffue wi dig igien. Lige som den
hellige Prophete Kong Dauid bekiender her / at alting oc alt det
hand haffuer / hør **HERR** til / oc er hans : Lige saa vil hand vens-
de det altsammen hen til Guds ære. At wi oc lige saa kunde
kunde giøre / der giffue oss Gud Gader sin Naade til /
ved Ihesum Christum sin eniste Søn vor
HERR / huilcken stee ære oc pris
euindelige / Amen /
Amen.

Den

Den sextende Søndag eff-
 ter hellig Trefaaldighed / Euangelium Luce
 i det XVII. Capittel.

Et begaff sig der
 effter / at Jesus gick i en Stad som
 hed Nain / oc der ginge mange aff
 hans Disciple met hannem / oc me-
 get Folk. Oc der hand kom nær til
 Stads porten / See / da bar mand
 en Død vd / som vaar sin Moders eneste Søn / oc hun
 vaar en Enke: Oc meget Folk aff Staden / gick met
 hende. Oc der Herren saa hende / da ynckedis hand
 der offuer / oc sagde til hende: Græd icke. Oc hand
 traad:

Den sextende Søndag

traadde til/oc rørde ved Baaren/ Oc de som bare sto-
de. Oc hand sagde: Du unge Dreng/ Jeg siger dig/
stat op. Oc den Døde reysde sig op/oc begynte at tale/
oc hand gaff hans Moder hannem. Oc der kom en
redsel paa dem alle/Oc de prisede Gud/oc sagde: Der
er en stor Prophete opstaaen iblant oss/ oc Gud haff-
uer besøgt sit Folk. Oc denne Tale om hannem rye-
tedis i det gantse Jødste Land/ oc i alle omliggende
Land.

Forflaring paa dette Euangelium.

Rom: 15.

En hellige Apostel S: Pouel scriffuer vdi
sin Epistel til de Romere/ oc siger saaledis: Alt det
som er tilforn screffuet/ det er screffuet oss til
Lærdom / paa det wi skulle haffue Haab /
formedelst Laalmodighed oc Scriftens trost. Der
faare naar wi lase dette trostelige oc lifsalige Euangelium/ som nu
paa denne dag predickis oc forhandlis/ da skulle wi vide/ at det icke
aleniste horer til den Encke aff Nain/ eller oc er screffuet for hendis
skyld alene/ Men det horer til alle Menniske. Fordi at Christus
lader i dette Euangelio/ see sin Guddoms krafft oc mact/ Hand giff-
uer tilkiende sit Hiertelag mod alle forgefulde oc bedrøffuede/ Oc læ-
rer ocsaa her/ om sit Embede/ huorfaare hand er kommen til Ver-
den. Først lader Christus her see at hand er almættig/ i det at hand
raader oc biuder offuer Døden/ som er Syndens brodt oc saald.
Dernæst giffuer hand ocsaa tilkiende/ huad Hiertelag hand haff-
uer til oss/ i det at hand lader sig denne Enckis Sorge oc Nød gaa
til Hierte/ oc ynckis offuer hende. Sit Embede beuise hand ocsaa
som er at hand skal giøre Dieffuelens gierninger til intet: Thi for
den Sag skyld er hand kommen til Verden/ som Moses/ Prophe-
terne/ Christus selff/ oc Apostlerne vidne oc bestaa. Dette skal i
almindelighed actis i dette Euangelio/ men paa det at wi kunde der
aff faa diff større nytte oc gaffu/ da vil ieg der aff faare giffue tre Ar-
ticke/ huilcke ieg i denne Predicken vil forhandle.

Christus
læter her wy-
ting.

1.
Sin almæc-
tighed.

2.
Sit Hiertes
lag.

3.
Sit Embes-
de.
1. Joh: 3.

Den

Den Første.

Huordant Christi Hiertelag er mod off.

Den Anden.

Dette næruerendis Mirackels forklaring / met sine omstendige vilkaar.

Den Tredie.

Det gantse menniskelige Kiøns Figur oc Billede.

Om den Første.

De Vangelisten forteller her en Historie om en død yng Dreng / hues lig der bleff vdbaaret at det skulde begraffuis / oc der Herren saa det / da ynckedis hand der offuer / Thi hand vaar sin Moders eniste Søn / oc hun vaar en Encke. Der Christus seer denne bedrøffuede Encke / da tencker hand sig vijt om / hand betencker oc ihukommer det menniskelige Kiøns sald / Dieffuelens Tiranni / det store iammer oc ælendighed / som Menniskens kion er vndergissuet for Syndens skyld : Hand betencker oc saa der hos sit Embede / som er / at hand skal giorde denne Dieffuelens mact til intet / fordi hand seer i denne Encke et Exempel paa Menniskens velselshed oc ælendighed / huilcket der paa minste hannem om Menniskens sald oc om sit Embede.

Christi
tancker oc
Hiertelag.

Derfaare hassue vi aff denne første Artickel / tu ting at besinde : Det ene huordanne vi ere : Det andet huordan Christus er mod off. Vi ere i Sandhed arme / bedrøffuede oc fordomde Folk / oc kunde ingelunde aff vor egen Mact oc Formue komme aff saadan stor nød oc ælendighed. Christus er en sand Gud oc sant Menniske / som for den skyld er kommen til Verden / at hand skal saliggjøre det som er fortafft / Huilcken der i dette Mirackel lader see sit Hiertelag mod Menniskens kion : Thi hand er ick anderleds til sinds mod off / end hand vaar mod denne Encke : Hand lader sig hendis Nød oc Trang gaa til Hiert / saa lader sig oc saa røre oc beuege aff vor Nød oc Trang : Hand hielper hende / saa vil hand oc lige saa hielpe off. Det er det som Apostelen scriffuer til de Hebreer / met disse ord : Vi hassue saadan en ypperste Prest som kand hassue metynck met vor Skøbelighed. Ja hand hassuer større Kierlighed til off / end denne Encke kunde hassue til sin eniste Søn / huilcken hun her met grødens

Tu ting
her at aere.

1.
Huordanne
vi ere.

2.
Huordan
Christus er
mod off.
Matth : 18.

Heb : 5.

de taag

Den firtende Sondag

Es: 49.

de taare følger til sin Graff oc Leiersted: Thi saa siger Propheten: Rand oc en Moder forglemme sit spæde Barn / at hun skal icke forbarme sig offuer sit Liffs Son: De der som hun end forglemmer det / da vil ieg dog icke forglemme dig.

Sager
huorsaare
Christus
elster off.

Hvad Sager ere der da til denne Christi wifselige Kierlighed mod oss: Wi som ere met saa mange Synder oc Slemhed besmitte: I Sandhed wi haaffue her ingen fortieniste / wi haaffue der til ingen wærdighed: Men der ere fire andre Sager / aff huilcke Christus beuegis / at hand saa saare elster oss / oc beuifer oss saa stor uelwillighed oc belesfuenhed.

1.
Christi fa-
derlige
Herte.

Sap: 11.

Den første Sager / Christi faderlige Hiertelag mod oss: Thi wi ere skaffte aff hannem / Derfaare ere wi hans egne / for Skabningens skyld. De endog at hand veed / at wi ere fulde aff tverrlig-
hed oc Synder / dog alligeuel finder hand endnu noget aff sit i oss / som er / at wi ere hans Creatur. For den Sag skyld siger den wi-
se Mand: Du forbarmer dig H Erre offuer alting / thi du haaffuer Mact / oc du bær offuer met Menniskens Synder / paa det de skulle bedre sig / Thi du elster ale
det som er til / oc du hader intet aff det som du haaffuer
skafft.

2.
Der Sta-
belsis ypper-
lighed.
Gen: 1.

Den anden Sager / vor Skabelsis ypperlighed oc wærdig-
hed: For wi ere skaffte effter Guds Billede / effter som Guds egne
ord liude: Fader oss skabe Mennisket / effter vort Bille-
de oc Lignelse. De effterdi at dette Billede er mesten delen aff
slat oc formoreket formedelst Synden / da er Christus kommen til
Verden / at hand vilde fly det til rette igien / Huilcket der steer / naer
wi vdi en stadig Tro see til hannem / oc der ved omstiftis til Guds
Billede.

3.
Wi ere
Guds Tem-
pel.

Den tredje Sager / den endelige Sag huorsaare Gud skaff-
te oss: Thi wi ere skaffte at wi skulle vere Guds Tempel / i huilcken
Gud skal altid aris oc pris. Endog at dette Tempel er formedelst
Synden besmitte oc vanhellig gjort / dog naar Materien endnu
tilstede / aff huilcken Christus haaffuer gjort oc byggt ic nye Tem-
pel.

Den

Den fjerde Sager/ Dieffuelens rigis forstoring/ til huileket Christus er kommen i Verden at forderffue oc ødelegge/ huileken forstoring oc ødeleggelse/ hand lader noget see oc giffue tilkiende i dette Mirackel. Christus hassuer offte giffuet sig i kamp mer Dieffuelen/ hand hassuer tit dresfuet hamnem paa sluet/ De paa det sidste offueruant hand hamnem/ i det at hand stod op aff døde. Denne Christi Seheruinding skulde wi seldkommelige see paa den yderste Dommeligdag/ naar vor yderste oc sidste Fiende/ som er Døden/ skal ødeleggis oc gioris til intet. Disse fire Sager hassuer rørt oc beueget vor Herre Ihesum Christum/ at hand anammede Mandom oc bleff it Meniste. De leed pine vdi Riødet/ det er/ paa sin Menistelige Nature/ paa Legeme oc Sial/ for det gantste Menistens Rion.

Dieffuelens rigis forstoring,
1. Joh: 3.

Dog at dette Christi faderlige Hiertelag prisiss Doe roffis mange steder i den hellige Scrifte/ oc beuissis met mange Mirackel/ oc for alt met Guds Sons Lydigbed/ at hand vaar sin Fader lydig indtil den forsmadelige Død paa Kaarset: Dog alligeuel ere der try ting som legge vind paa at komme off i en anden mening/ de try ting ere Guds Lov/ vor egen Samuittighed/ oc det megle vnde oc gienuordighed som wi maa lide her i Verden. Thi disse try ting raabe stedse oc sige/ at wi ere forkaste aff Gud.

Try ting
ville telle
off i Tro:
en/ at Christi
stus hassuer
off icke tier.
Philip: 2.

Louen siger: Forbandet er huer den som icke holder/ alt det som staar screffuet i denne Loubog oc gior der effter. De der ingen til/ som icke seer oc formerker sig at hassue offuertraade Louen i mange maade. Fader off see hen til Eua/ som laa nedslagen vnder Guds Lov/ ickon for it eniste Buds offuertraadelse. Huad vil der da bliffue aff met off/ wi som saa saare tit oc offte hassue fortørnet Gud?

1.
Guds
Lov.
Deut: 27.

Denne Louens Sentens oc Dom stadsefter Menistens egen bange Samuittighed/ som er Menistet verre end tusinde vidnesbyrd/ effter det almindelige Ordspøck/ Conscientia mille testes, Samuittigheden er saa god som tusinde vidnesbyrd. Hid horer det der Poeten siger:

2.
Vor egen
Samuittigheds.

Conscia mens, vt cuiq; sua est, ita concipit intra
Pectora, pro meritis, spemq; metumq; suis Det er.

Ouid: lib: 3.
Fastor.

Dige som it Meniste veed met sig.
At det hassuer sticket sig idelig.

Saa

Den sextende Søndag

Saa er hans Hiertelag lige oesaa /

At hand sig Lon som skyld skal saa.

Samuittigh
heden er baa
de Dommers
oc Sagsag
re.

Benif
ning om
Dommers
dag.

3.
Kaarst oc
Modgang.

Lagedom
oc Kaarst
mod disse tre
forneffnde
ting.

Treft vdi
Modgang.

Ador: 14.

De S: Bernhardus siger: Vor egen onde Samuittighed
bær self vidnesbyrd offuer vore onde Gierninger/hun er self Doms
mer/hun er self Boddel/hun er self Fængsel/Hun klager/hun do
mer/hun piner/hun fordømer. Hvad kand vere verre i Verden/end
at haffue baade nat oc dag saadant it ont Vidnesbyrd at dragis
met? Aff dette Samuittighedens vidnesbyrd ere mange offuer
aundue/ oc haffuederfaare taget sig self aff dage/ fordi at de ick
kunde lide oc fordrage denne onde Samuittighed/ som saa klager
paa dem/ oc bær vidnesbyrd imod dem. Denne Samuittighedens
redsel oc banghed vdi fattige Syndere/ er it vidnesbyrd om den y
derste Dommecdag/ huilket vidnesbyrd Gud for den Sag skyld
haffuer indtryet vdi Menniskens Hierte/ at hand der met vil paa
munde dem/ at de enten skulle giøre Penitente/ eller de maa vente
sig en forstreckelig Sententz oc Dom/ for huilken Dom deris ban
ge oc onde Samuittighed er lige som en Forlobere eller Sendinge
bud/ som Dommen sender for sig. Exempel haffue wi vdi Sath/
Juda/ Saul oc mange andre.

Her til kommer oc det megle onde oc Gienuordighed/ som wi
ere vndergiffne her i Verden/ huilket der styrcker oc stadfester Lou
ens oc Samuittighedens dom. Thi naar it fattigt Menniske li
der stor Modgang oc megen Gienuordighed/ da tencker strax Rød
oc Blod aff Dieffuelens hufud oc indstudeffe/ at Gud haffuer for
stut oc forlat hannem/ effterdi hand skal lide saa meget ont.

Mod disse tre suare Fristelser/ skulle wi vdi en aluerlig Penitente
satte vor HXre Ihesum Christum/ Hand er kommen til Ver
den/ at hand vilde borttage Louens forbandelse/ afflatte Synden/
oc vende alle deris Modgang som tro paa hannem/ til Xre oc gla
de/ Dog saaledis/ at alting gaar sticckelige oc ret til. Wi ere her i
Verden i en stor oc vildene Drecken/igiennem huilken wi gaa til vort
himmelste Faderne Land. Israels Folk der de vaare vddragne aff
Egipten/ da komne de ick strax ind i det foriattede Ganaans Land/
men de maatte i mange Aar vere vdi Drecken/ oc lide stor Mode oc
Modgang. Ioseph der hand kom ind i Egipten/ da bleff hand
ick strax ophøyet til saa stor ære/ men hand maatte tilforn lide stor
Modgang oc it hart Fængsel. Christus maatte ick self vden ved
Kaarstet/ Døden oc Begravelse indgaa i sin Faders Herlighed.

Derfaare bør oss oesaa ved Kaarstet oc megen Gienuordighed/ at
indgaa

indgaa i Himmerigs rige oc Herlighed. Thi saa siger S: Poul: 2. Timoth. 2.
 Det er to visselige sant / do wi met hannem / da skul-
 le wi ogsaa leffue met hannem / Lide wi met hannem /
 da skulle wi regnere met hannem. Den som ick vil strid-
 de / men rommer aff Marken / hand saar ick Krone eller Byte.
 Der som nogen strider / siger Apostelen / da bliffuer hand 2. Timoth. 2.
 dog ick kronet / uden hand strider rettelige. De en anden
 sted siger hand: Wi ere vel salige / dog vdi Haabet. Der Rom: 8.
 saare skulle wi imod Louens forbandelse sette Christum / som bleff
 en forbandet ting for oss. Imod vor onde Samuittighed som kla Gal: 2.
 ger paa oss / skulle wi sette Christum / som affloser oss aff alle vore
 Synder. Christus siger self: Der som Sonnen gior eder Ioh: 8.
 fri / da ere i rettelige fri. Imod dyne Verdens Nodgang oc
 naruerendis Sienuordighed / skulle wi sette Christi Kaarss / oc
 Guds raad / som vil at wi skulle vere hans Sons Billede lige / i det Rom: 8.
 at wi her lide met hannem / De siden ophoyes met hannem til Her-
 lighed. Met saa ord at sige: Wi skulle vdi en aluerlig Penitenke
 oc met en stadig Tro fly til den rette Naadestol / vor HEXre Jhesu
 Christum / vdi hannem alene finde wi hielp i rette tid. Thi
 hand siger til alle trofaste Christne: Frycte dig ick du lille Luc: 12.
 Hiord / Thi det vaar Faderen behageligt at giffue
 eder it Rige. De skulle wi ingen ting huereken i Himmelen / paa
 Jorden eller i Hellsuende / lade komme oss i den mening / at Christus
 skulde vere anderledis til sinds mod oss / end hand vaar mod denne
 Encke. Derfaare skulle wi her vel besinde / at Guds dom er langt
 anderleds end Verdens dom er: Vor Gud oc Neglere Jhesus
 Christus / hand forstiuder ick eller forkaster arme / alendige oc be-
 droffuede Meniste som Verden gior / Men hand anammer oc ta-
 ger alle til sig / som komme til hannem / effter som hans Foriattelse
 liuder: Kommer hid til mig alle i som arbejde oc ere Math: 11.
 besuarede / Jeg vil vederquege eder. De i skulle finde

1. Huile for eders Hierter. Herforuden skulle alle gudfryetige Trost for Encker.
2. ue vdi vor HEXre Jhesu Christo: Den christne Kirckis Lærere oc Forstandere skulle ogsaa her lære / at de ick skulle forsmaa eller forae
3. te fattige bedroffuede Encker eller andre alendige Meniste: Verden

Den sextende Søndag

slig Offrighed skal oesaa her lære / at de effter Christi Exempel / la-
de sig fattige Enckers oc andre sorgesfulde Menniskis nød oc trang
gaa til Hierte / ick forsmaa oc forstiude eller fordome dem / men
fast heller anāme dem venlige / suare dem blidelige / trøste oc husua-
le dem / oc vide at de haaffue en Fader oc Forsuar i Himmelen / som
vil oc kand straffe der offuer / om mand giør saadanne fattige Folk
iwret / oc kand lige saa lōne den wimage mand tager sig tilsmet dem /
oc vederlegge den hielp der dem beuifis. Hand er de faderløse
Børns Fader / oc Enckers Dommere / som Dauid
siger. Endelige skulle wi allesammen lære her aff / at wi skulle lade
oss huer andris nød oc trang gaa til Hierte / oc beuife huer andre
hielp oc tierligheds Sierninger. Dette maa vere sagt om den første
Artickel i dette Euangelio : Nu effterfølger den anden.

7/4: 68.

Om den Anden.

Se om
stendige vil
faare at acte i
dette Mir-
ackel.

I Di dette næruerendis Mirackels forklaring
haaffue wi mange stycker oc omstendige vilkaar at acte /
aff huilcke huert haaffuer sine synderlige Lærdomme / der
saare vil ieg opregne dem ordentlige effter huer andre /
met deris Lærdomme oc Formaninger.

I.
Denne
unge Pers
sons begraff-
uelse.

Tu ting her
at lære.

I.
Hederlig be-
graffuelse.

Gen : 23.

Gen : 50.

Gen : 35.

Mange slem-
me Menniskis
se bestemte
Ræckegaar-
dene mer wi
venlighed /
men de skulle
tage sig vare
at de aldrig
komme i Ræ-
ckegaarden
at ligge.

Forst siger Euangelisten : Der hand kom nær til Stads
porten / See / da bar mand en Død vd / som vaar sin
Moders eneste Søn / oc meget Folk aff Staden gick
met hende. Vdi dette første stycke haaffue wi tu ting at acte oc
besinde. Det ene er om dette Ligs hederlige oc ærlige Begraffuelse.
De folge dette døde Menniskis Legeme hederlige til sin Leuersted /
saa giørde de hellige Forsædre. Abraham lod sin Husfru Sara
saare hederlige oc ærlige begraffue. Joseph lod sin Faders Jacobs
Lig bare vd aff Egiptri Land / met en stor Skare oc betaaftning. Ja-
cob oc Esau / lode deris Fader Isaac saare herlige komme til Jorde.
Met saa ord at sige : Alle gudsfryetige Menniske haaffue altid holdet
Jordesær oc Begraffuelse vdi stor anseelse oc ære / oc det for det Haab
skyld de haaffde om Legemens opstandelse / oc for den tilkommendis
iwdødelighed oc herlighed. Dette de hellige Forsædres Exempel eff-
terfølger den christne Kircke endnu paa denne dag : Endog at mand
finder vil mange som haanlige omgaas oc handle met de døde Men-
niskis

nistis sig/slaabe dem vd oc kaste dem hen/lige som dode Guin oc andre Nakel. Met vore sig her vdi Danmark holde vi saadanne Ceremonier oc Stick. Der gaa mange gudsfrygtige Meniste som stickelige folge effter siget: Der siungis Psalmer: Der ringis: De der predickis ocsaa aff Guds Ord.

Ceremonier met sig i Danmark.

1. De som folge siget effter til sin Leverssted/de giffue forst deris Kierlighed tilkiende / baade mod den som er hen død / oc mod hans Venner oc Elect som igienleffue. Dernast lade de her met see Exempel om deris Tro / at de visselige tro Vegemens Opstandelse aff Døde. For det sidste paamindis de her met / at de skulle ocsaa i sin tid folge effter / naar Gud vil saa haaffue det / oc skulle formedelst Døden / siige denne Verdens forfengelighed oc alendighed gode nat.

2. Dernast siunger mand deylige Psalmer / paa det / at de som igienleffue kunde der met troste oc husuale sig / oc der aff ocsaa opuectis til at tacke Gud for den som er hen død / der som hand dode hen vdi en stadig oc retsindig Tro.

3. Der ringis ocsaa / icke aleniste at Folket skal der ved forsamlis at folge siget til Graffue: Men ocsaa at de som igienleffue / skulle paamindis om Guds Basune / met huilcken alle Døde skulle opuectis paa den yderste Dommecdag.

4. For det sidste predickis der aff Guds ord / at de som haaffue fuldt siget til Graffue / kunde saa nogen Lærdom oc Husualelse i mod Døden at bare hiem met sig.

Det andet vi haaffue i dette vilkaar at acte / er / denne Stads Nains Indbyggeris ydmynghed oc fromhed mod denne fattige Encke Evangelisten siger / at meget Folk aff Staden gick met hende / De forsmade icke eller foractede hende / for hun vaar en fattig Encke / och saa gaar som slat forlat aff alle Meniste / saa som mange giøre i Verden / effter som det gamle almindelige Vers liuder: Dum moritur diues, concurrunt vndiq. ciues &c. Naar der doer en rig Mand / da lober huer mand til / den ville alle giøre ære oc folge til Graffue: Men naar fattige Folk dø / da kand mand neppelige saa saa mange der kunde bare dem til Graffue. Saa haaffue icke Nains Indbyggere giort / Men Evangelisten roser dem at der gick icke

2. Nains Indbyggeris ydmynghed.

1. to eller tre alene / men meget Folk met hende. Her aff skulle vi lære / at vi ocsaa effter deris Exempel lade oss fattige Enckers oc andris Nød gaa til Hierte som tilforn sagt er. Der hos ocsaa / at vi gierne lade oss findis tilfede at folge sig til Graffue / icke aleniste de Rigis / men ocsaa fattige Folckis sig: Thi der met beuise vi icke aleniste vor Trois fruct / som er Kierlighed oc Barmhertighed / huilcken

Lærdom.

Den sextende Søndag

Tob: 1.

Den Gud vil løne / lige som hand lønte Tobias sin velgierning at hand begroff de Døde: Men wi ocsaa der aff paamindis om vorre vilkaar / at wi alle maa der til / oc giøre Xat met denne Staal.

Salomonis
Predicte 7.

Dette kunde den vise Salomon vel besinde / huorfaare hand sagde: Det er bedre at gaa til Grædehuset / end til Gildis-

hus: Thi vdi Grædehuset seer mand alle Menniskis endeligt / Oc den som leffuer igien / hand tager det til Hierte. Det er i Sandhed saa / at ingen ting kand saa saare raar de Menniskis fra Synden / som dette / at mand betencker sin sidste tid oc dødelige vilkaar / oc at ingen vreed huor nar hans Time oc

Syrach: 7.

siund er hannem. Derfaare siger Syrach ret: Vdi alle dine Gierninger betenck din sidste tid / saa skalt du icke syn-
de. Dette oc andet saadant mere / haffuer denne Almue aff Na-
in betenck / oc derfaare fulde de denne Enckis Søn hederlige til sin Leuersted. Dette maa vere sagt om det første omstendige vilkaar / om Ligs begraaffuelse / oc om dette Folcks ydmyghed oc fromhed.

11.

Huorles
dis mand
skal begræde
de døde.

Der næst siger Euangelisten: Oc der HEXren saa hende / da ynckedis hand offuer hende / oc sagde til hende: Græd icke. Her falder nu it Spørmaal / om mand maa be-

Deut: 34.

græde de døde? De hellige Forfædris Exempel / oc den hellige Scrifte tilfreder / at mand maa græde for de døde. Der staar i den femte Mosis bog / i det sidste Cap: at den gantse Israels Me-

Gen: 23.

nighed begræd Moses Lig i Ørken. Abraham græd for sin Hu-

Gen: 49.

stru Sara / den tid hun vaar død. Den hellige Mand Joseph græd mange dage for sin Fader Jacob / der hand vaar død vdi E-

2. Sam: 13.

gipten. Kong David græd for sin Søn Ammon. Den gantse Israels Menighed begræd Samuel Prophete. Martha græd for

2. Sam: 25.

Ioh: 11.

sin Broder Lazarus i Bethania / Ja vor HEXre Christus selff begræd hannem. Syrach siger / vdi sin Bogs atten oc tiuende

Syrach: 32.

Cap: Mit Barn naar nogen døer / da begræd han-
nem oc beflage hannem / lige som dig vaare steet stor
Sorg / oc klæd hans Legeme met tilbørlig stiek / oc be-

Gienst
gelse.

Ierem: 22.

styr hannem en hederlig Jordeføer. Men her imod
maatte nogen sige: Siger icke Jeremias Prophete / vdi sit andet
oc tiuende Cap: J skulle icke begræde de døde. Oc Chri-

stus

stus siger her til denne Encke: Graad icke. Huorledis kommer da disse ord offuer ens met de Exempel oc ord som tilforn ere opregnede i Suar. S: Pouel forliger smuct disse ord/ som sumis at vere imod huer andre/ i det hand siger: Vi ville icke dolie saar eder/ fiære Brødre / om dem som soffue / paa det at i skulle icke sørge / som de andre Hedninge / der hassue intet Haab. Derfaare forbiudis her / at wi icke skulle græde som Hedninge/der hassue ingen Trost eller Haab om Egemens opstandelse: De her beuilegis oc tilstedis maadelig graad / saadan som de hassue der vide at troste sig aff Guds Ord.

Suar,
1. Thess: 4.

ME N effterdi at wi ere kommen i tale om Husualelse / da vil ieg kaartelige sige / huor aff christne Menniske kunde troste sig / naar deris gode Venner do fra dem. Forst skulle de betencke Guds vilie huilcken mand skal athyde/ hand hassuer sat huer sit maag for/ huilcket ingen kand offuertræde: Der kand ingen do for end hand vil/ oc der kand ingen leffue lenger end hans Vilie tilfiger. Der næst/ skulle de betencke alle Menniskis almindelige vilkaar / som er/ at alle Menniske skulle en gang do. Der som det saa vaare at nogle kunde vndgaa Døden / at de aldrig skulde do / da maatte de diffyrdmere sørge oc græde som Gud tog deris gode Venner fra: Men nu maa wi alle der til/derfaare skal deris Sørge vere saa meget diffmindre. For det tredie/ skulle de betencke Guds Retfærdighed. Thi huad er mere retfærdigt/ end at den samme HERR Gud som hassuer giffuet Liffuet/ hand tager det igien oc foruarer det/ naar hans vilie er. Dette viste den hellige Job/ Derfaare sagde hand den tid hans Børn bleffue kaldede hannem fra: HERRen gaff / HERRen tog/ HERRens Ræffn vere loffuet. For det fierde/ skulle de betencke Guds vijsdom/ som alene veed/ huad heller det er offbedre at wi leffue eller at wi do. Hand tager mange hen aff denne Verden/ paa det at de icke skulle bliffue verre/ disligeste at de icke skulle see oc forfare mere ont / eller oc lide mere Sørge oc Siennordighed i dette dødelige Liff. For det femte/ skulle de betencke/ at den døde er fri fra all denne Verdens modgang oc Siennordighed/ saa at der som de icke effter denne dag see hannem rancet ride/ da see de hannem icke heller ofel skride/ som mand pleyer at sige. For det siette skulle de betencke/ at det er forgeffs at græde meget/ for dem som icke kunde kaldis tilbage igien met Graad. Saaledis trostede Dauid sig/ som

Trost for dem som miste deris Venner.

1.
Guds vilie.
2.
wi skulle alle do.

3.
Guds Retsfærdighed.

Iob: 1.

4.
Guds vijsdom.

5.
Den døde er fri fra alle ont.

6.
Det er forgeffs at græde.

v iij

der

Den firtende Søndag

2. Sam. 12. der staar i Samuelis anden Bog / i det tolfte Capittel / Der hans
 Barn vaar siugt / da sørgede hand / fastede / laa paa Jorden / oc
 vilde icke lade sig husuale : Men der hand formam aff sine Tieners
 husken at Barnet vaar død / stod hand op aff Jorden / toede sig /
 lagde sine sørges Klader aff / oc tog andre Klader paa / gick ind i Tem-
 plet oc takkede Gud. Der efter lod hand bære Nad for sig oc gaff
 sig til freds. Der offuer forundrede hans Tienere sig / at hand sør-
 gede saa saare der Barnet laa siugt / oc tog sig nu saa gaat Taal
 til der det vaar død. Da suarede hand : Jeg fastede oc grad for
 Barnet der det leffuede / Thi ieg tenckte : Huo veed om HErren tør
 bliffue mig naadig at det maa leffue. Men nu det er død / huad skal
 ieg nu lenger sørges : Jeg fand icke hente det igien. Jeg far
 hen til det / Men det kommer icke til mig igien. For
 det siuende skulle de betencke / at de som offuermaade sørges / giøre sig
 self stor Skade / oc sorderffue deris eget Legeme / oc i saa maade syn-
 de de imod Gud / oc fortørne hannem diff mere. For det otende skul-
 le de oc saa betencke / at de icke skulle misunde den Affdøde sin Ulyck-
 lighed / oc wdodelighed. Den hellige Scrifte siger : Salige ere
 de Døde / som dø vdi HERN. Item / Salomon
 siger : De retfærdigis Siæle ere i den almættigste
 Guds Haand / oc der skal ingen Pine røre ved dem.
 Denne herlighed oc ære skal mand icke misunde de Døde / huilket
 mand sinis at giøre / naar mand vmaadelige græder oc sørges /
 men mand skal mere takke Gud for deris Ulycksalighed oc Glæde som
 de ere vdi. For det niende / skulle de betencke / at lige som Christus op-
 stod aff Døde / saa skulle oc alle Mennecke opstaa paa den yderste
 Dommedag / Da skulle de komme til deris Venner igien / som de nu
 haaffue mist / oc der efter skulle de vere watffillige tilsammen / i Him-
 merigis glæde met huer andre til euig tid. Denne tancke om Lege-
 mens Opstandelse / skal vere en almindelig Trøst oc Lægedom / icke
 aleniste imod den Sørge der wi kunde haaffue for vore affdøde Ven-
 ner : Men oc saa imod all Bedrøffuelse oc Gienordighed som wi
 kunde lide her i Verden / enten aandelige eller legemlige. Saale-
 dis trøstede Job sig vdi all sin Bedrøffuelse / der hand sagde : Jeg
 veed at min Frelser leffuer / oc hand skal opuecke mig
 aff Jorden. Oc ieg skal der efter omgiffuis met den-
 ne min Hud / oc ieg skal see Gud i mit Kiød. Den
 sam-

7.
 De som me-
 get sørges
 giøre sig
 self skade.

8.
 Mand skal
 icke misunde
 den Affdøde sin
 Ulyck-
 Apoc. 14.

Sap. 3.

9.
 Christi oc
 vore Opstand-
 else.
 2. Corint. 15.

Trøst vdi
 all modgang

Job. 19.

samme skal ieg see saar mig/ oc mine Dyen skulle seue hannem/ oc ingen fremmet.

Men her maatte nu nogen suare imod oc sige : Jeg er alligeuel dissimellem berøffuet den Trøst oc Husualelse / som ieg skulde haaffue her i Verden/ aff min gode Ven som ieg haaffuer mist. Svar. Derfor græder du ick for den Døde/ som du haaffuer mist / men mere for den Stæde oc affbreef du kânt haaffue der aff. Ja/maat du atter sige: Det er io naturligt at græde/ naar mand mister sine Venner. Det betiender ieg: Men Guds Naade skal offueruinde Naturen. Dette maa nu saa kaartelige vere tillagt i dette andet omstændige vilkaar/ om Trøst oc Husualelse / naar vore Venner falde off fra/ formedelst Døden.

Gienfigelse.

Svar.

End en Gienfigelse.

Svar.

Xkendtis siger Texten: Hand gief til oc rørde ved Ligbøren/oc de som bare/ stode. Met denne rørelse gissuer hand tilkiende/at hans Legeme er det rette redskaff/ ved huileket Salighed oc det ewige Liff off forhuerffuis.

III.

Christus rører ved Ligbøren.

Dr det fjerde taler hand til den døde oc siger: Du unge Dreng Jeg siger dig/ stat op. Lige met det samme Ord opuaecte hand Zairi Daatter som Marcus scriffuer / oc sagde til hende: Pige/ Jeg siger dig/ stat op. Ligesaa opuaecte hand Lazarum aff sin Græff / som haaffde veret død paa fjerde Dag/ som Johannes scriffuer/ oc sagde til hannem: Lazare kom hid vd. Her lære wi baade/ at Christus er stærkere end Døden/ Oc at hans Ord er Liffens oc Saligheds ord.

III.

Christus opuaecter den Døde.

Marc: 5.

Iohan. 11.

Dr det femte siger Euangelisten: Oc den Døde stod op/ oc begynte at tale/ oc Herren gaff hans Moder hannem. Her see wi Mirackelet i sig selff/ at den Døde stod strax op/ der Christus taler til hannem/ Lige som Zairi Daatter oc Lazarus gjorde/ som nu bleff omtalet. Der aff see wi Christi Ords krafft.

V.

Christi Ords krafft.

Dr det siette siger Texten: Oc der kom en redsel paa dem alle/ oc de prisede Gud/ oc sagde: Der er en stor Propheet opstaaen iblant oss/ oc Gud haaffuer besøgt sit Folk. Oc denne Tale om hannem rystedis i det gantste Jødiske

VI.

Dette Mirackels nytte oc brug.

Den sextende Søndag

diske Land/ oc i alle omliggende Land. Her beseriffuer
 Euangelisten tu slags nytte oc gaffu/ som komme aff dette Mirac-
 tel. Det ene til dem som da næruerendis tilstede vaare/ oc saae der
 paa: Det andet til de andre/ som hørde Ryctet oc tidenden om denne
 vnderlige Gierning. De som næruerendis tilstede vaare/ oc saae det-
 te Mirackel/ de saa Troen her aff/ aff huilcken Tro de frygte Gud/ de
 ære oc prise hannem met en retfundig Tiemiste/ de see oc kiende der paa
 at Messias er kommen/ huilcken de ogsaa betiende. Der effter kom
 ogsaa Ryctet oc tidende til andre/ som vaare i Jødeland oc andre om-
 liggende Land/ huilcke der ogsaa finge en stadig Tro til Messiam.
 De dette Ryctet kommer ogsaa til oss i dag/ huor aff wi skulle kiende/
 at Ihesus Christus er den sande Messias/ oc Verdens Frelser: De
 at hand er stærkere end Døden: Wi skulle ogsaa her aff fatte en sta-
 dig Tro oc vift Haab til hannem: De prise Gud met vort Herte/
 Mund/ Betiendelse oc Løffnet/ saa skal det visselike skee/ at wi vdi
 sin tid skulle ved hannem opueckis saare glade/ til det euige Liff oc
 Salighed.

Om den Tredie.

Ambrosius.

En hellige Ambrosius siger/ at vdi dette Eu-
 angelio saaregiffuis oss den christne Kirckis Affmal-
 ning oc Billede: Huilcken er saare værd at acte oc for-
 klare/ effterdi at hun smuct affmaler oss vore vilkaar.
 Denne Encke/ siger hand/ betynder den christne Kircke oc Menighed.
 Den unge Dreng som er død/ betynder huer Syndere/ som leffuer hen
 i Synden/ foruden Penitens oc bedring. Lighøren oc Risten bety-
 der det syndige Legeme. Encken begrader sin døde Søn/ det er/ Den
 christne Kircke grader oc er sorgesuld/ for dem som leffue hen i Syn-
 den/ oc icke ville rette oc bedre sig/ hun beder Christum at hand vil
 røre ved dem oc opuecke dem/ oc drage dem til sig/ ved sit Ord oc sin
 hellig Aand. Derfaare befaler Christus at de som bare Liget skulle
 staa stille. Thi huer Syndere bær is til Hølsfuede aff fire Dragere/
 som ere: Den første er Forhaabning om it langt Liff oc Løffnet her i
 Verden. Den anden er andre Folkis Synders betractelse/ at mand
 seer hen til andris Synder/ oc vil der met forsuare sin Synd. Den
 tredie er Formastelse/ at mand formaster oc fordrister sig paa Guds
 Naade oc Barmhertighed/ oc synder der paa frit hen. Den fjerde er
 Hæckleri/ at mand smigrer oc hæckler met onde Selskaff. Der som du
 nu vilt staa op aff døde/ det er/ aff Synden/ da er fornøden behoff at
 du hører Christum/ som befaler at disse Dragere oc Lighørere skulle
 staa

De som lig-
 ge hen i Syn-
 den ere døde
 alligeuel at
 de leffue.

Fire Dra-
 gere som bær
 re Syndere
 til Hølsfuede.

Quærelia
 mand skal
 staa op aff
 Synden.

staa stille. Saa skal du dersaare først afflegge det Haab oc For-
trofning om it langt Liff oc Leffnet her i Verden / fordi dette Liff er
aldelis wiist/ saa at intet er wiissere end vor Dods time oc stund/ so
mange Menisks forfaring giffuer tilkiende: Disligeste er her huer
dag vaade oc fare for haanden/ som wi kunde see i den rige Fraadse
ris Exempel. Dernast skal du ick satte dig andre Solitis synder
oc leffnet for at effterfolge: Men du skal effter Abrahams Exempel
giffue dig vnder Gud/ tro oc forlade dig paa hammen/ rette oc bedre
dit leffnet/ oc vid visselike det/ at ingen skal kunde der met vndskyld
sig paa den yderste Dommeligdag/ at der haffue veret mange som
haffue liget saa syndet oc forset sig/ Den vndskyldning vil da intet
hjelpe. Det hialp Adam slæte intet/ at hand stod skylden hen paa
Eua/ oc sagde: Quinden som du gaffst mig / hun gaff
mig aff Træet. For det tredie/ skal du offuergiffue din forma-
stelse oc fordriftelse paa Guds Barmhertighed/ at du ingelunde
synder der paa fælte hen: Thi denne fordriftelse/ er en stor Guds be-
spættelse oc forættelse/ som S: Pouel siger/ til de Romere i det
andet Cap. For det fjerde/ skal du ocsaa driffue Hyellere oc Smi-
grene fra dig/ som ville skynde dig til ont/ giff dem offuer/ oc samthet
ingelunde met dem i deris syndige omgengelse. Naar du haffuer det
giort/ saa bliff hart hos Christum i en stadig Tro/ saa skal hand
giøre dig leffuendis/ oc opuecke dig til it enigt Liff. Det vnde oc giff-
ue oss alle sammen vor Herre Jesus Christus/ huilken stee are oc
prijs til euing tid/ A M E N.

1.

Luc: 16.

2.

Gen: 3.

3.

Rom: 2.

4.

Den syttende Søndag eff-
ter hellig Trefaaldighed/ Euangelium Luce
i det XLIII. Capittel.

Et begaff sig / at
Jesus kom i en aff de offuerste Pha-
riseers hus paa en Sabbath/ at saa
sig Mad/ Oc de toge vare paa han-
nem/ Oc see/ der vaar it Meniste for
han.

hannem/ som vaar Vatersotigt. De Ihesus suare-
de/ oc taledet til de Scriftkloge oc Phariseer/ oc sagde:
Er det oc ret at helbrede om Sabbathen? De de tag-
de stille. De hand tog paa hannem/ oc helbrede han-
nem/ oc lod hannem gaa. De suarede/ oc sagde til
dem: Huo er iblant edet/ hues Dre eller Asen der fal-
der i Bronden / oc hand icke strax drager det op om
Sabbaths dagen? De de kunde icke giffue hannem
suar der paa igten. De hand sagde en Signelse til
Giesterne / der hand merckte huorledis de vdualde
at siede offuerst/ oc sagde til dem: Naar nogen binder
dig til Brollup/ da sat dig icke offuerst/ at der skal icke
nogen tid / en hederligere end du vere buden aff han-
nem/ Och saa kommer da den der indbod dig oc han-
nem/ oc siger til dig: Giff denne rom / De du maae
da

Matth: 23.

da met blusel side næderst. Men naar du biudis /
da gack bort / oc sæt dig næderst / Paa det at naar
hand da kommer som dig indbød / skal sige til dig :
Ven / sæt dig hen op / Saa haffuer du ære saar dem /
som side met dig til Bords. Thi huo sig selff ophø-
er / hand skal nedtryckis / Oc huo sig selff nedtrycker /
hand skal ophøis.

Forklaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar den-
ne : Christus bleff bød en Giest om en Sabbaths
dag aff en Phariseer / der toge de vare paa hannem /
som sade til Bords met hannem / oc det for den Sag
syld / at de kunde saa noget met hannem der de kunde
klage paa / enten vdi hans Ord eller Gierninger. Thi saadan er
altid Verdens ondskaff oc vanartighed / at lige som hun besmycker
sin Synd oc last met Dyds oc fromheds Raabe. Lige saa stammer
hun sig ick ved / at bestemme oc vanrycte ærlige Gierninger oc ret-
sindig Dyd oc fromhed / Saa saare stor er Menniskens ondskaff oc
vanart. Men Christus lader sig ingelunde affstrecke for deris
vanartighed / men hand bliffuer ved sin gamle vane / oc gior det som
hans Embede vdfressuer / mit iblant sine Siender / Huor met hand
giffuer oss Exempel / at wi ingelunde skulle lade oss affstrecke / at wi
io fare frem / i det som wi vide at vere ret oc louligt / Der som wi end
1. kunde see at den gantste Verden vaare oss imod. Saa hielper der for
Christus dette fattige Batersotige Menniske oc giffuer der met til-
kiende sin Guddoms krafft oc mact / Sin villighed oc redebonhed at
hielpe fattige Stackarle / De sit Embede huor saare hand er tømten
2. til Verden. Dernæst / forklarer hand huad det rette Helligdags
hold er / oc met sin Gierning lærer oss / huorledis wi rettelige skulle
3. holde vor Sabbath. De derforuden straffer hand Phariseerne /
for deris Hoffmod oc vankundighed i Scrifften / De raader dem
til ret Vdmyghed. Dette maa vere sagt om Summen paa dette
Euangelium : Men at wi det ret kunde forstaa / da vil ieg der aff
forklare tre Artickler / som ere :

Verdens
vanartighed
oc ondskaff.

Wi skulle
gierre der ret
er / oc inret
passe paa
Mennesken.

Den fyttende Søndag

Den Første.

Om Sabbathen / oc hans rette Gierninger.

Den Anden.

Om dette Mirackel / huor met Sabbathens rette brug stad-
festis.

Den Tredie.

Om en ret Ydmyghed.

Om den Første.

Hierdi at Christus bleff paa en Sabbaths
dag beden til Giest aff en Phariseer / oc der vaar it armt
Vaterlotigt Nenniste tilfiede / da spør hand dem at / som
lode sig tycke at de vaare visere end andre Jodel / om det er
tilborligt at helbrede om Sabbathen. De sætter Christus dette
Spørmaale frem for den sag skyld / at lige som Phariscerne haaffde
formørket oc forkrenket andre Steder i den hellige Seriff / met de-
ris falske oc vrang vdydning / lige saa haaffde de oc giort ved den
Lærdom om Sabbathen oc Helligdags hold. Men effterdi at her
talis nu om Sabbathen / da ville wi her saaregiffue en hel oc fuld-
kommen Lærdom om Sabbathen / oc ville wi tale om fire stycker:
Først / huorfaare Gud sticfede Sabbathen. Dernæst / huad Sab-
bathens rette brug er. Fremdelis / huordanne vore Fester oc Hø-
tider skulle vere. De for det sidste / om den christne Kirckis Ceremo-
nier / oc deris nytte oc brug.

Huorfaare
Christus
fremsetter
dette Spør-
maal.

Om Sab-
bathen si-
re stycker
at alle.

1.
Huorfaare
Sabbathen
er sticket.

1.
Vidnesbyrd
om Guds
huile.

Gen : 2.

Exod : 20.

Guds besynderlige fem Sager / iblant huilcke den første er / at
hand skulde vere it tegn oc vidnesbyrd om Guds huile / effter at
hand haaffde skaffet Himmel oc Jord oc alle Creatur. Denne Sag
sætter Moses i sin første Bog / i det andet Capit : huor hand saa si-
ger : Gud velsignede den siuende Dag / oc gjorde han-
nem hellig / fordi hand huilde samme dag aff alle si-
ne Gierninger / som hand skaffte oc gjorde. Det same
me giffuer Moses oc saa tilkiende / i sin anden Bogs tiuende Capit :
huor hand saa siger : Sex dage skalt du arbejde oc besticke
din ting / Men den siuende dag er HERRENS din
Guds Sabbath. Thi vdi sex dage gjorde HERREN
Him-

Himmelen/oc Jorden/oc Haffuet/ oc alt det som der
vdi er/oc hand huilde den siuende dag. Den anden Sag
huorfaare Gud stickete Sabbathen/ vaar/ at hand skulde vere en
Figur oc foruiddende om Christi huile. Thi Sabbathen vaar en
betegnelse/ at Christus som er vort rette Paastelam/ oc den ny
Himmels oc ny Jords skabere/ skulde huile vdi Grassuen om sab-
bathen/ oc holde den rette Sabbath. Huorfaare hand strengeli-
ge bod oc besoe/ at det Jodiske Folk skulde holde Sabbathen/ oc aff
sit vnsdoms vransagelige raad stickete hand det saa/ at Christus
som er det rette Paastelam/ skulde slactis oc ihuilsaes lige paa Jo-
dernis Paaste dag/ oc om Sabbathen der effter huile vdi Grass-
uen. Den tredie Sag/ huorfaare Sabbathen bleff sticket/ vaar/
at hand skulde vere it Tegn oc bemerckelse om Guds Forattelse.
Thi Gud loffuede sit Folk i det gamle Testamente en Sabbath/
det er/ huile oc rolighed. Thi saa siger hand hos Esaiam i det fior-
tende Capitel: De paa den tid skal **HERREN** giffue dig
rolighed aff din Jammer oc bedroffuelse/ oc aff den
haarde tieniste som du haffuer veret vdi. Guds Folk

2.
Figur oc for-
uiddende om
Christi huile
i Grassuen.

3.
Tegn om
Guds For-
attelse.

Esai: 14.

Try slags
huile.

1. haffuer try slags huile oc rolighed at foruente. Den forste er aff
den naruerendis timelige Død oc Klendighed/ der wi haffue at lide
2. i denne Verden. Den anden huile er/ at mand skal vente sig rolig-
hed for de mange Fristelser/ som vor egen onde begering oc Dieffue-
3. sen setter til off mee. Den tredie huile oc rolighed wi skulle foruen-
te off/ er aff Dieffuelens tieniste. Disse try slags huile oc rolighed
er den Sabbath/ som Gud loffuede sit Folk i det gamle Testamen-
te. Den fierde Sag/ huorfaare Sabbaths dagen bleff sticket/
vaar/ at der skulde vere en viss tid/ paa huilken mand skulde høre oc
lære Guds Ord/ oc at der oc saa skulde vere viss tid/ paa huilken
mand obenbare skulde bekiende sin christelige Tro/ oc beuise sin rette
Guds tieniste/ vdi huilken de Gudsfryetige kunde saa Trost oc Hu-
sualse/ oc de groffue oc vlarde kunde vnderuiss oc lærer i Gu-
delighed. Saa siger **HERREN** hos Esaiam Prophete/
Der som du vender din Fod fra Sabbathen/ oc icke

4.
Viss tid at
høre Guds
Ord.

Esai: 58.

Den syttende Søndag

Iob: 22.

S.
Nu Folk oc
Sæ fand
huile sig.

Deut: 5.

Da skal du haffue lyst til den almæctigste / oc opløffte
dit Ansigt til Gud. Thi Sabbathen er ick sticket til at lege
oc dricke / men til at paakalde Gud oc prise hannem. Huorfaare at
Augustinus siger ret / at det er mindre Synd at pløie och saa om en
Søndag / end at daable oc dricke. Den femte Sag / huorfaare
Sabbathen bleff sticket / vaar en verdslig Sag / som er at Tium-
de / Dreng oc Piger / disligeste Dueget kunde haffue en dag om Vo-
gen at huile sig paa. Denne Sag befalis Guds Folk / i den fem-
te Mosibog / i det femte Capitel: met disse Ord: Du skal hol-
de Sabbaths dagen / at du helliger hannem / som
HERR din Gud haffuer budet dig. Sex dage
skal du arbejnde oc giøre all din Gierning / men den
siuende dag er det HERren din Guds Sabbath / da
skal du intet Arbejnde giøre / ey heller din Søn / ey hel-
ler din Daatter / ey heller din tieniste Suend / ey hel-
ler din tieniste Pige / ey heller din Dyr / ey heller dit
Åsen / eller noget aff dit Dueg / ey heller den fremme-
de som er inden dine Porte / Paa det at din Suend oc
din Pige maa huile dem / lige som du.

II.
Huor til
Sabbathen
er nyttig.

Sabbathen
befalis aff
naturlig
Lov.

Ma haffue wi nu hørt baade de rette Sager / huorfaare Sab-
bathen er sticket / Och huad Sabbathens rette brug vaar hos Jo-
derne. Men endog at Jodernis Sabbath oc andre Ceremonier
som vaare befalede vdi Mosi Lov / ere nu affskaffede / saa meget som
den siuende dag om Vgen vedkommer / som er Løffuerdagen / saa at
wi ick ere forplietige til aff Mosi Lov / at holde hannem mere hel-
lig end en anden dag: Dog alligeuel saa meget som Sabbathens
nytte oc brug vedkommer / skal hand stedse vare ved oc bliffue i den
christne Menighed / saa som det der er befaleet baade aff Guds Lov /
oc aff naturlig Lov. Thi lige som Gud vil at Menneisten skul-
le tiene hannem / oc lade hans ord idelige liude oc klinge i den christ-
ne Kirke: Lige saa siger oc lærer Naturen oss / at det er for alle ting
storlige nødorffigt / at der skal vere nogen tid / som maa bestickis
til Guds tieniste. Derfaare er det saare nødorffigt / at der bestickis
visse dage / i huilcke mand paa visse Tider kommer almindelige til-
sammen / at høre oc lære Guds Ord / paa det at alting fand gaa
lou

Ioulige og sticketilge til i den christne Kircke/ saa som S; Pouel lærer 1. Cor. 1: 14.

Her skulle wi oe vel acte/ at der ere tuende slags Fester og Høytider/ det ene slags er Legemens Høytid/ det andet er Siælens. Legemens Høytid er/ den som bestickis og holdis for kiødelig Vellyst/ saadanne som Hedningernis Høytider vaare/ De hos oss Saetelaffns høytid/ Kiernusse og andre saadanne/ paa huileke mand mere tien Dieffuelen end Gud/ Huileket mange ogsaa giøre vdi de rette christelige Høytider/ besynderlige om Julen/ Pinks høytid/ og andre flere/ naar mand mere pynser paa driick/ Leg og legemlig Vellyst/ end paa Guds ere og loff. Siælens Høytid er den som sticketilge til Siælens vellyst/ at hun kand glæde og forlyste sig vdi Hæren/ Saadanne ere alle gudfryetige Christnis Høytider.

Tu slags
Fester og
Høytider.
1.
Legemens
Høytid.

2.
Siælens
Høytid.

III. N B følger fremdelis huordanne vore Fester og Høytider skulle være. Vdi vore Høytider skulle wi acte tu ting: Det ene/ huad wi skulle fly. Det andet/ huad wi skulle giøre.

III.
Vdi vore
Høytider
skal acts tu
ting.

1. Wi skulle fly try ting/ iblant huileke det første er/ Dieffuelens gierning/ som er Synden/ huileken der gior vor Samuittighed ond og bange/ og kommer oss vdi en haard og gruelig tieniste: Thi huo som gior Synd/ hand er Syndens tiener.

1.
Huad wi
skulle fly.
Synden.
Iohas: 8.

Huad kand vere stemmere eller iohelligere/ end at bruge Høytider og hellige dage tvret/ som ere bestickede til vor Helliggiørelse/ og at wi paa dem skulde disshydmere og inderligere tiene Gud? At mand dem bruger til den allerførgeligste og alendigste Syndens tieniste/

2. ved huileken Dieffuelen saar mact offuer oss? Det andet wi skulle fly/ er forargelse/ at wi ick om Søndagen og hellige dage holde oss hiemme fra Kircke og Guds tieniste/ og der met forarge andre enfaaldige. Der met syndis nu meget paa denne dag: En part mene at de ere visere og lardere end Presten/ og vide det self bedre end hand/ derfaare ville de ick gaa i Kircken: En part mene at de ere for gode til at staa iblant nogle Borgere eller Bønder at høre Predicken/ derfor skal Presten predicke for dem hiemme i deris Hus/ eller de lade lase for sig aff en Posilla/ og lade det der met vere gaat. De tencke ick at de met saadan deris frauerelse baade foratte det hellige Predicke embede og Kircke tieniste/ og der met forarge andre/ at

Forargelse.

3. de tage Exempel aff dem og giøre lige saa. Det tredie mand skal fly/ er vduaatris Arbejde/ paa det at Hiertet og Sindet kand vere stat og aldelis leddigt fra anden besilling/ og ickon aleniste gissue

Vduaatris
Arbeyde.

Den syttende Søndag

sig hen til Guds dyrelse og tjeniste / som er / at høre Guds Ord / at lære det / at betenke det / at giøre sin Bøn til Gud / at lofsue / prise og takke Gud / og suunge hans Loff med denlige Psalmer og Loffsang. Derfaare bør verdslig Øffrighed at haffue Tilsyn / saa at Guds tjeniste og Predicken / icke bliffuer forhindret paa den tid for medelst Trældoms arbejnde og bestilling.

Vndskyld
ning.

Som naar
en Sønde
ager sit Korn
ind om Søndens
dagen.
Matth: 12.

De gamle
befattede alle
helligdags
Gjerninger
vdi disse tre
ord / *Pietas*
Necessitas
Paucitas / det
er / Gudelige
hed / Nød og
Trang / og at
det icke soerit
steer / at mand
lader nød
og trang bry
de Louen.

2.

Saad vi
skulle giøre.

Heb: 13.

Men her skal mand vide / at der ere fire *exceptiones* og vnder-
tegte / som kunde vndskyldte dem som arbejnde paa den tid. Den første 1.
ste er nød og trang. Thi Christus self forsuarer sine Disciple / som
ginge vdi og plockede Ax om Sabbaths dagen / som Matthæus be-
scriffuer vdi sit tolfte Capit: Den anden vndertegt er / den chrisne 2.
Kirckis og Menigheds nytte og gaffn / saa som Presterne i det gam-
le Testamente maatte giøre og berede alle det som til Kircke tjenisten
siuntis at vere nødtrængtig og giøris behoff / og lode sig icke der aff
forhindre / at Sabbathen vaar hellig og høytidelig. Den tredje 3.
vndertegt er / vor Nasts forbedring og Salighed / Derfaare helbre-
der os saa Christus dette vaterfotige Mennecke om en Sabbaths
dag. Den fjerde vndertegt er / Øffrigheds befaling og myndig 4.
hed / den skal Vndersaattene vere lydige. Men her skulle alle Øff-
righeds mend tage sig vel vare / at de icke fortørne den som er ypper-
ligere og mectigere end de ere / i det at de formeget besuere og plage de-
ris arme Vndersaatte.

Saa er nu sagt huad wi skulle fly vdi vore Fester og Høytis-
der / Disligeste huad der kand vndskyldte dem som stundt giøre stort
Arbejnde om Søndagen og hellige dage / om det icke steer for tit: Nu
ville vi osaa see / huad wi skulle giøre om Sabbaths dagen. Forst-
effterdi at Ioderne omgingis om Sabbaths dagene med Slacteri-
og offring / at slacte det Sa som skulde offeris / og siden at offre det / eff-
ter som Guds Lov vdræffte: Da skulle vi osaa slacte vore egne
Legemis Kalffue / og offre vore Labers Offer: Det er / wi skulle giø-
re en aluerlig Penitente / dræbe og dempe den gamle Adam / Vi skul-
le ere og prise Gud med vort Hierte / Mund / Bekjendelse og Leffnet:
Vi skulle offre vort Hiertis dyrebare Rogoffer / det er / en stadig Tro
og it fast Haab: Vi skulle offre Kierligheds og velgierningers Offer /
ved huilket Offer Gud glæder sig / som Apostelen siger til de Hebre-
er / med disse ord: Forglemmer icke at giøre vel og at met
dele / Thi saadanne Offer behage Gud vel. Vi skulle
vere vacker og villige til at giffue Almisse: Vi skulle klæde og føde sat-
tige strøbelige Kirckens Lemmer: Vi skulle osaa læge dem / saa me-
get

get som mueligt er / effter Christi oc andre Helgens exempel / som
haffue offuet sig vdi rette Sabbaths dags gierninger.

Nu staar for det sidste tilbage / at vi oc saa skulde noget tale om
Ceremonier oc Kircke sticck. Ceremonier er den sticck oc ordning /

IIII.
Om Kir-
ckens Cere-
monier.

som er indsticket til at regere den christne Kircke / oc der med at holde
hendis tieniste ved mact. Disse Ceremonier / naar de ere loulige
oc tilbørlige (Jeg taler intet om de iugdelige Ceremonier) da haff-
ne de enten Guds obenbare oc klare ord for sig / saa som Daaben
oc HENNS Nadere : Eller oc de ere indstickedes oc paalagde aff
den christne Kirckis Forstandere / eller aff gudfryctig Biffrighed / til
at holde den christne Kirckis Lardom oc god ordning oc sticck ved li-
ge : Thi de ere bestickedes for disse tuende Sager / som ere / for Hoff-
uisthed at det skal lade vel / De for der skal vere Endrectighed vdi ord-
ning oc sticck. At det gaar smuct hoffuistelige til oc staar vel vdi
den christne Kircke / der aff opueckis Solck til diss større Aetsomhed
oc Gudelighed / De der ved tager mand oc saa Marsage at beuise sin
Nidmyghed / adstadighed oc aluerlighed. Til at holde god ordning

Suor til Kir-
ckens Cere-
monier ere
stickedes.

Suad der
hører til en
god Kircke
sticck.

1. oc endrectig sticck hører try ting. Det første / at Kirckens For-
standere skulde haffue en viss Regel at sticke sig effter / som kommer
2. offuer ens med Guds ord. Det andet / at Tilhørerne oc Sogne-
folcket venne sig til / at vere hørige oc lydige. Det tredie / at naar
3. den christne Kircke staar vel med god Lardom oc loulige Ceremoni-
er / at mand da legger vind paa Fred oc Rolighed. Dette maa ve-
re saa kaartelige sagt om christelige Ceremonier / om deris endeli-
ge Sager / oc huad der hører til.

Om den Anden.

En anden Lardom som oss saaregiffuis vdi
dette Euangelio / er / om dette Mirackel / at dette vaterfø-
tige Menniske bleff helbrede. I dette Mirackel haffue

Fire ting
her at acte.

vi fire ting at acte / som ere : 1. Christi Spørsmaal. 2.
At dette siuge Menniske helbredis. 3. At Christus forsuarer sin
gierning. 4. De dette Mirackels nytte oc brug.

Christus selff sætter her it Spørsmaal frem / oc siger : Er
det tilbørligt at helbrede om Sabbathen eller ey? Der
suare Phariseerne intet til : Thi der som de haffde sagt Nej / da
haffde de siunts at vere iwmilde / oc grumme imod dette vater-
føtige Menniske : Der som de haffde sagt Ja / da befryctede de

I.
Christi
Spørsmaal.

Den syttende Søndag

fig/ at de skulde offuertræde Guds Lov. Derfaare tie de stille / at de kunde forfare huad Christus vil giøre : Der som hand icke giør dette Menniske helbrede / da ville de sige at hand enten icke kand / eller icke vil komme denne arme alendige Stackarl til hielp : Der som hand helbreder hannem / da mene de at de haffue ret oc red Sag met hannem at klage paa hannem / saa som den der bryder Sabbathen oc Helligdags hold / oc der met offuertræder oc foracter Guds Lov. Saa er her fare paa begge sider.

II.
Den Siins
gehelbrede.

Men Christus acter intet deris Sophisteri oc Kraaglow / hand tager fat paa dette Vatersotige Menniske / hand helbreder hannem saar deris Øyen / oc lader hannem gaa sund oc karst fra sig. Huor met hand beuise / som ieg sagde tilforn / sin Almetighed / sin Vilie oc hiertelag / oc sit Embede.

III.
Christus
forlærer sin
Sierning.

Nu effterfølger for det tredie / huorledis at Christus forsua- rer denne sin Sierning. Saa siger hand : Huo er iblant eder / hues Øye eller Åsen der falder i Brønden / oc hand icke strax drager det op om Sabbaths dagen ? Som hand vilde saa sige : Enten er det tilbørligt oc louligt at helbrede te Menniske / eller det er wlbouligt oc wtilbørligt. Er det louligt oc tilbørligt / Hui side i da saa oc tage vare paa mig / lige som ieg skulde offuertræde Sabbathen / om ieg hielper dette Menniske ? Men der som det er wlbouligt oc wtilbørligt / Hui hielp i da eders Øyen oc Nød om Sabbathen ? Huad suare de her til ? Euangelisten siger : De kunde intet suare hannem der til.

IIII.
Dette mi-
racles nytte
oc brug.
1.
Almindelig.

Huor til er dette Mirackel off nyttigt ? Dette Mirackel haffuer tuende slags brug / Den ene er almindelig / om huilcken ieg for taledet / som er / at Christus met dette Mirackel / lader see sin Almetighed / sin Vilie oc hiertelag / sit Embede / sin Lardoms visshed / oc Troen der ved stadfestis oc styrckis i dem som saae det paa.

Siælens
vatersot.

Er her ogsaa en almindelig Vandelig brug / som er / Christus helbreder it vatersotigt Legeme / det er it Tegn oc Si- gur at hand ogsaa helbreder vore vatersotige Siæle : Siælens Vatersot er / at Hiertet er fult oc offuerflødigt aff onde Tancker / Affecter oc Begeringer / der som de icke vddrissuis oc Hiertet rens- sis ved vor HErre Christum / da døer Siælen. Den anden brug er besynderlig : Thi dette vatersotige Menniske waar vden tuil / formedelsi sin egen wsticelighed oc offuerflødighed / falder i den- ne Siuge : Huorfaare wi haffue her aff at lære / at HErren icke forstuu

2.
Besynderlig

forstunder oc forsmaar dem / som met deris egen wsticelighed haaff-
ne selff veret Marsage til Siuge oc forderffuelse / met saa stel at de
giore som dette vaterfotige Menniske giorde / at de lade G. Christum
tage fat paa dem oc helbrede dem / som dette Menniske giorde / det
er / at de met deris Hiertens affect oc begering gaa til Christum / tro
hans Ord / giore en sand Penitente / betiende Guds retfærdige Bre-
de offuer sig for Syndens skyld / bede om Naade oc Synds forla-
delse for G. Christi vardskyld oc fortieniste / oc begere aff hannem at
hand enten vil tage deris Siugdom oc Plage fra dem / eller oc den
naadelige formilde.

Om den Tredie.

Hand sagde en Signelse til Giesterne / der
hand merckte huorledis de vdualde at side
offuerst / oc sagde til dem : Naar nogen bin-
der dig til Brøllup / da sæt dig icke offuerst etc. Eige
som G. Kristus i denne Signelse fordømmer Hoffmod : Eige saa lærer
hand her om en ret Ydmyghed / huilket er en ypperlig Dyd / oc dog
saare sielden at finde i Verden. Om denne Dyd vil ieg tale disse
stycker effter huer andre. Først / huad Ydmyghed er. Dernæst / huor
mange slags Ydmyghed der er til. Fremdelis / huad Sager der ere
til Ydmyghed / baade at forfremme oc at forhindre hende. De for det
sidste / huad nytte oc gaffn Ydmyghed fører met sig / Oc huad løn
de ydmyge maa vente sig.

Gire styck
ter om
Ydmyg-
hed.

Her det første / at wi kunde vide huad Ydmyghed
er / da maa wi see til huad for Folk der kaldis ydmyge i den
hellige Skrifte. Sancte Pouel kalder dem ydmyge som Christus
kalder aandelige fattige / saadanne som de ere / som kiende sig slæt
ingen Fromhed / Hellighed / Vijsdom eller Retfærdighed at haaffue /
huor paa de kunde stole oc bygge / at de der met kunde vere bestand-
ge / men aleniste forlade sig paa Gud / oc legge hannem all Naade
oc Barmhertighed oc alt gaat til. Derfaare er Ydmyghed saa
dan en Dyd / at wi rettelige kiende oss selff / oc acce oss gameste lidet
oc ringe / saa at wi ingen Hellighed / Fromhed / Vijsdom eller Ret-
færdighed tencke oss at kunde haaffue at forlade oss paa / men sla oss
ydmygelige neder for den almættigste Gud / oc foruente oss alt gaat
hos hannem alene / ved Jesum Christum vor Herre. Her om haaff-
ue wi sinucke Exempel / vdi den obenbare synderinde Maria Mag-
dalen

I.
Huad yd-
myghed er.
Eph: 4.
Philip: 2.
Matth: 5.

Ydmygheds
Exempel.

Luc: 7.

Dalen

Den syttende Søndag

Luc: 23.

Luc: 18.

2. Sam: 12.

Psalm: 51.

Matth: 5.

dalena/disligeſte vdi Koſtueren ſom bleff Kaarſeſt met vor-Herre.
Item vdi den arme Soldere ſom ſtod i Tempelen / oc torde icke larte
ſine Dyen op til Himmelen / men ſlog ſig for ſit Bryſt / oc ſagde:
Gud ver mig Syndere naadig. Deſaa vdi Kong Da-
uid oc andre Helgen flere. Dette er den rette Ydmyghed/om huilcken
mand ſkal forſtaa Chriſti Foriattelſe: Salige ere de Ande-
lige Fattige/ fordi Himmerigs rige er deris.

II.

Huor
mange ſlags
Ydmyghed
der er til.

Mange ere
enſaaldige
oc lade ſig
ſlaet mere aff
Koffmod
end aff Yd-
myghed.

1.
Ydmyghed
ſaar Gud.

Læs her om
i Manaffe
Ben.

Gen: 18.

2.
Ydmyghed
ſaar Men-
niſten.

Philip: 2.

Luc: 1. 2.

III.

Eer Sa-
ger til Yd-
myghed.

1.
Guds Bud.

WZ haſſue nu hort huad Ydmyghed er. Nu ville wi deſaa ſee
huor mange ſlags Ydmyghed der er til/ oc i huor mange maade
en Chriſten ydmyger ſig. En ret Ydmyghed ſteer i tuende maade:
Zen maade ydmyge wi off ſaar Gud: Zen anden maade ydmyge
wi off ſaar Menniſten. Men wi ſkulle tage off vel vare/ at wi icke
lade Hoffmod fore ſig vdi Ydmygheds kaabe/ at wi icke mere vdaſſ
it hoffmodigt Hierte end aff en ret Ydmyghed/ holde off ſimpel oc
enſaaldige/ Der ſom it Menniſte dette gier/ oc icke betencker ſig oc
offuergiffuer ſaadan hnycklerſe Ydmyghed oc enſaaldighed/ da vil
Gud viſſelige i ſin tid beſtemme hamnem. Men wi ville lade den
hnycklerſe ydmygheds Ham fare/ oc tale om en retſindig Ydmyghed
ſom ſteer ſaar Gud oc Menniſten. Ydmyghed ſom ſteer ſaar Gud
er en retſindig oc ſand Guds fryet/ ſom kommer oc fodis der aff/ at
wi ret kiende vor egen ſtrøbelighed oc Guds wiſigelige Godhed oc
Barmhiertighed mod off: Saadan vaar Kong Manaffis Yd-
myghed vdi ſit haarde Fængſel i Babilon/ huilcken der bøyde ſit
Hiertis Kna ſaar den almættigſte Gud/ effterdi at hand ſaa vaar
bunden oc plaget i Fængſelet/ at hand icke kunde bøyne ſine Kna. Li-
ge ſaa ydmygede deſaa Abraham ſig/ den tid hand bekiende ſig at
hand vaar intet andet end Jord oc Aſte. En ret Ydmyghed ſaar
Menniſten er en retſindig Kiærlighed/ aff huilcke wi icke hoffmode off
oc lade off mere thycke/ eller mene off at vere bedre end andre Menniſ-
te/ men lempe oc ſøye off retſindelige oc vel effter alle Menniſte. Paa
denne Ydmyghed haſſue wi det allerſønneſte oc beſte Exempel vdi
Guds Søn/ huilcket Exempel S: Poul formaner off i ſin Epiftel
til de Philipper i det andet Cap: at wi ſkulle effterfolge. Saadan
Ydmyghed beuiſte den hellige Jomfru Maria/ Item Anna Pro-
phetinde/ oc mange andre.

W vil ieg for det tredie ſom ieg loffuede/ tale om derette Sager/
ſom ſkulle beuege off til Ydmyghed/ huilcke ere mange. Den forſte
er Guds Bud: Fordi at det forſte Budord i Louen det vdtreffuer aff
off/

eff/ at wi skulle ydmyge off saar Gud : Den gantste anden Taffle
 vdtressuer / at wi skulle ydmyge off saar Mennisten. Den anden
 Sager/ Christi Exempel/ derfaare siger S : Pouel til de Philip
 per i det andet Cap : Huer vere ved det sind/ som Ihesus
 Christus vaar / huilken alligeuel at hand vaar vdi
 Guddommelig sticfelse / da holt hand det icke for it
 Koff at vere Gud lig / men hand fornedrede sig self/
 oc tog en Tienerts sticfelse paa / oc bleff som it andet
 Menniste. Den tredie Sag som skal beuege off til Ydmyghed/
 er / at wi skulle see til off self oc acte huordanne oc huad wi vaare /
 for end wi bleffue fødte / huad oc huordanne wi ere fra vor Gudsels
 stund til vor Dode dag / oc huad wi skulle bliffue effter dette Liff :
 Vdi Moders Liff vaare wi icke andet end menniskelig Sæd oc
 Blod : Nu ere wi her i denne Verden iblant megen Sorge oc alen
 dighed / lige som i en vildene Drcken. De wi skulle effter dette Liff bliff
 ue til Orme mad / huad dette vil rettelige betencke / hand skal vel der aff
 haffue Varsage at ydmyge sig / oc icke bruge den arme Jordfrop til
 Præl oc Hoffmod. Den sierde Sager / at der som du haffuer no
 get gaat / da er det icke dit / men det er Guds / hand haffuer forlent
 dig det / at du skalt brugen din Næste til Hielp oc Trøst. Derfaa
 re om du hoffmoder dig der aff / eller bruger det ilde / da maat du
 visselige vente dig Seraff aff Gud / vden du omuender oc bedrer
 dig. Den femte Sag / som skal beuege off til Ydmyghed / er / at du
 skalt betencke / at Gud kand tage fra dig igien / de Gaffuer som hand
 tilforn haffuer giffuet oc forlent dig / der som du vanbruger dem til
 Hoffmod oc andris foractelse / oc icke giffuer hannem alene æren.
 Den siette Sager / at du skalt betencke / at mange som sumis at
 haffue mindre oc ringere Gaffuer end du / de kunde tit oc offte giøre
 mere Gaffin / oc vdrætte meget mere gaat / baade i den christne Me
 nighed oc i verdslig Regiment / end du. Thi lige som Brødet der
 wi fødte met / haffuer icke sin styrcke oc krafft aff sig self / men
 Gud er Brødens styrcke oc Synd : Lige saa er hand oc i all be
 stilling den rette krafft / at der noget vdrættis som hannem kand
 vere behageligt / Huorfaare wi oc altid skulle bede hannem om
 Naade oc Styrcke vdi vor bestilling / saa at det kand gaa sticke
 lige oc vel til.

Disse sex Sager / huor de ere tilsammen hos huer andre / da
 vdrætte de oc forarsage en ret Ydmyghed : Men der ere to flems
 me

2.
Christi Ex
empel.
Philip : 7.

3.
At huer seer
til sig self.

4.
Huad wi
haffue er icke
vort eget.

5.
Gud kand
tage fra igien

6.
Andre Solde
kunde oc sag
tiene Gud.

To Sas
ger oc Woy
der som for
hunder Woy
myghed.

Den syttende Sondag

Philip: 2.

me i vdyder som forhindre denne Ydmyghed: Den ene er Riff og trætte: Den anden er forfengelig ære. Derfaare siger S: Pouel / til de Philipper i det andet Cap: Viorer intet aff Trætte eller forfengelig ære / men acter eders ved Ydmyghed iblant huer andre / den ene den anden yppermere end sig self. Thide som altid ville ligge i Klammer og trætte / de baade stille sig aff met Kierlighed / og bliffue quit ved all Ydmyghed. Forfengelig ære hun frider os saa tuert imod Ydmyghed / saa at den som er æregig / hand kand aldrig vere ydmyg.

Saa er nu sagt huad Ydmyghed er / Thvad maade hun seer / De huad Sager der ere til: Nu vil ieg os saa tale / som ieg for det siende loffuede / om hendis nytte og gaffu / og huad Løn de ydmyge maade vente sig.

IIII.
Nytte og
gaffu aff yd-
myghed.

1.
Saar Gud.

Esa: 57.

Guds bolig.

Esa: 66.

Luc: 2.

1. Pet: 5.

2.
Saar Men-
nisten.

3.
Hos sig self.

Den som er ret ydmyg hand haffuer try store nytte og gaffu der aff. Det forste er saar Gud: Det andet saar Nennisten: Det tredie haffuer hand hos sig self. Saar Gud haffuer hand dette nytte og gaffu / at hand haffuer Gud til herbergs vdi sig / at hand boer i hannem. Derfaare siger Gud hos Esaia / i det sin og halff trediesindstiende Cap: Jeg boer i Høyheden / og i Helligdommen / og i den som haffuer en sonderknuset og ydmyg Aand. Och hos den samme Prophete siger hand / i det tryfinds tiende og siette Cap: Jeg seer til den som haffuer en sonderknuset Aand / og som frycter sig for mit Ord. Jomfru Maria siger vdi sin Loffsang / hos Lucam i det andet Cap: Hæren støder de mectige aff Sædet / og ophøyer de ydmyge. Sancte Peder siger i sin første Epistels femte Cap: Gud staar de hoffmodige imod / men de ydmyge giffuer hand sin Naade. Saar Nennisten haffue de ydmyge / dette gaffu aff deris Ydmyghed / at lige som it hoffmodigt Nenniste foractis og bespaattis aff alle: Lige saa aris og loffuis den som er ydmyg / aff alle Nenniste / De haffuer gaat Held og Yndist hos alle / hand saar os saa der aff it ærligt naffu og rycte. Hos sig self saar den ydmyge dette effterfolgendis store nytte og gaffu. Forst er Ydmyghed en Nøder og Rod til hoffuisthed / tuctighed og taalmodighed. Dernæst / er Ydmyghed os saa en ret vey og giensit til Blisdom.

Calo

Salomon siger vdi sin ordsprocks Bog / i det ellefte Capittel.

3. Huor Ydmyghed er / der er ogsaa Vijsdom. Gremdes Prouerb: 11.

4. Iis holder hun ogsaa it Menniske i Troen oc Guds fryet. Her foruden hielper hun ogsaa Menniskens Bøn / och saa gaar som for huerffuer hos Gud / at mand bliffuer bønhort: Thi saa siger Psalm: 102.

Kong David / i den hundred oc anden Psalme: Gud vender sig til de ydmygis Bøn / oc forsmaar icke deris Raad.

For det sidste følger der oc endelige are oc Herlighed effter Ydmyghed. Christus siger selff hos Mattheum i det femte Cap: Salige Matth: 5.

ere de Aandelige fattige / thi Himmerigs rige er deris.

Jtem hos Matth: i det fjerde oc tiuende Cap: Oc i dette vor Søndags Euangelio siger hand: Huo sig ydmyger / hand skal Matth: 24.

ophøyes. S: Peder siger i sin første Epistels femte Capittel / Ydmyger eder vnder Guds veldige Haand / at hand 1. Pet: 5.

fand ophøye eder i sin tid. Salomon siger i sin ordsprocks Bog / i det ni oc tiuende Cap: Den ydmyge kommer til are. Prouerb: 29.

Dette skulle vi icke saa forstaa / at mand kand fortiene saadant aff Gud med sin Ydmyghed: Men disse veltgierninger beuise oc vederfars de ydmyge / for Christi Ydmygheds skyld / oc Gud giffuer dem saadant / icke aff fortiensse / men aff Naade ved Troen til Jesum Christum / huilcken stee are oc prijs euindelige / met Faderen oc den hellig Aand / Amen.

Den attende Søndag effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthei i det XXII. Capittel.

Dix Phariseerne
horde / at Ihesus haffde stoppet
Munden paa Saduceerne / da for
samlede de dem. De en aff dem
som vaar en Scriftflog / fristede
hannem oc sagde: Mestere / huilcket

Deut: 6.

Les offuer
dette i luan
golum en
hrelig for
Hering i den
stene danste
Dag som
kalder Liff
sens vey.

Psal: 110.

er det ypperste Bud i Louen: Ihesus sagde til han-
nem: Du skalt elste Gud din **HERR** / aff gantste
Herte/ aff gantste Siel/ aff gantste Sind/ Dette er
det ypperste oc største Bud. Det andet er lige som
dette: Du skalt elste din Næste/ lige som dig self. Vdi
disse tu Bud henger all Louen oc Propheterne. Der
Phariseerne vaare nu tilsammen / spurde Ihesus
dem at / oc sagde: Huad tyckis eder om Christo?
Hues Søn er hand? De sagde: Davids. Hand
sagde til dem: Huorledis kalder da David hannem i
Aanden en **HERR**? Der som hand siger: **HERR**en
sagde til min Herre/ Sæt dig hos min høyre Haand/
Indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder
dine Føder. Effterdi David nu kalder hannem en
HERR.

HEXXE / huorledis er hand da hans Son : De
ingen funde suare hannem it ord / Der torde oc in-
gen ydermere spørge hannem at noget effter denne
dag.

Forklaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder oc begriber
vdi sig / en kaart Sum paa den gantste chriselige
Lærdom / som er Louen oc Euangelium. Pharisee-
ren faaregissuer it Spørmaal om Louen / Christus
spør hannem igien om Euangelio : Men de haaffue
icke baade en Mening. Thi Phariseeren sætter sit Spørmaal frem
at hand vil friste Christum / oc saa Marsage til at bespaatte oc for-
haane hannem : Men Christus sætter it Spørmaal frem om Eu-
angelio / i den aet oc mening / at hand vil lede Jøderne oc Phariseer-
ne aff deris vildfarelse / at de skulde lære ret at forstaa Louen oc Eu-
angelium. For effterdi at de mente at Mennekene bleffue retfær-
dige ved Louens gierminger / da foractede de Euangelium / oc mente
at der giordis ingen anden Lærdom behoff til Salighed end Louen /
huilcke Christus her driffuer igien / oc retter dem i deris vildfarelse.
Her see wi huor god oc barmhiertig Christus er : Endog at Pha-
riseerne sætte deris Spørmaal frem / aff Vanartighed oc ondskaff :
Saa suarer dog Christus dem ret / effter som hans Embede vdkreft-
uer / oc gissuer dem en fuldkommen Lærdom / baade om Louen oc
Euangelio. Saa er derfaare Summa paa dette Euangelium /
at Christus sætter den gantste Lov oc Propheterne i disse ti hoff-
uetsyncke / som ere / at elste Gud / oc at elste sin Næste. Der effter spør
hand om Messia / det er / om sig self / at hand kand gissuetilkiende
huordan hand er / som er / at hand er Gud oc Mennekiste / huilcken
som vaar de hellige Forfædre loffuet / paa det at hand skulde forstør-
re Dieffuelens rige / oc at i hannē skulde velsignis alle Sletter paa
Jorden / som oc saa skulde bliffue vor ypperste Prest oc stille Guds
vrede / i det at hand giorde syldist vord oc betaling for oss. Vi ville
oss til diff bedre forstand / aff dette Euangelio forhandle oc forklare
tre Artikler.

Atskillige
Lærelag t
Christo oc
Phariseerne.

Christi gods-
hed.

Summa
paa dette
Euangelio.

Gen : 9.
I. Ioh : 3.
Gen : 12.

Den Første.

Om Saduceerne der Christus stoppede Munden paa.

vij

Den

Den attende Søndag

Den Anden.

Spørgsmaal om det hypperste hoffuetsbud i Louen/ De der hos
en Regel om den rette Guds tjeniste.

Den Tredie.

Christi Spørgsmaal om Messia.

Om den Første.

De ugudelige
ge haffue alle
le u sind at
staa Christo
imod.

Saa gik oc
Paffuen oc
Tycken paa
denne dag.

Huorles
dis Christus
stoppe
munden paa
Saduceerne.

Matth: 27.

Der Phariseerne hørde/ at Jesus haffde stop-
pet Munden til paa Saduceerne / da for-
samlede de sig. Endog at Phariseerne oc Sadu-
ceerne de vaare atskillige oc imod huer andre vdi Religionen / oc
haffde huer sin mening som de stode paa oc vilde forsuare: Dog al-
ligeuel komme de offuer ens i dette stycke / at baade Parti satte sig i
mod Christum. Herodes oc Pilatus vaare hin andens Fiender oc
Vuerner: Men de komme alligeuel baade offuer ens i dette stycke/
at de baade samtyckte at tage Christum aff dage. Saaledis staa
de ugudelige altid tilsammen / oc satte sig op imod Christum oc
hans Euangelium.

At Euangelisten siger/ at Christus stoppede Munden til paa
Saduceerne/ det gik saaledis til: Saduceerne sagde ny til at Men-
niskens Siæl leffde icke/ effter at Legemet vaar død/ oc neetede dis-
geste Legemens Opstandelse/ der saare stode de Christum imod / oc
mente at de vilde komme det saa langt hen/ at hand enten skulde sige
det samme de sagde/ eller hand skulde bliffue bestemt oc bespaattet
aff den Menige mand oc enfaaldige Almue. De gaffue de sig til
Christum met saadanne Ord: Der som de Døde skulde staa op/ da
vil der komme megen vlempe aff siel/ megen Riff oc Trætte/ oc me-
get som vhorligt oc slemt er at sige. Det mene de sig at ville i saa
maade beuise: Her vaar/ sige de/ en Quinde hos oss som haffde sin
Mend / den ene effter den anden. Skulle nu alle de døde opstaa /
da skal oc denne Quinde staa op / da skulle oc saa de sin Mend staa
op som hun haffuer hafft. Der som nu en aff dem skal haffue hend-
de / da bliffuer der klammer oc trætte imellem hannem oc de andre
ser: Skal hun oc haffue dem alle sin tilsammen / da vil det baade
bliffue meget suart for hende/ oc saare vanstelig for Mændene. Eff-
terdi da at der følger saadan vlempe oc vhorlig stemhed aff de døde
dis Opstandelse / da er det icke ret at mand predicker oc lærer om de
dødis Opstandelse. Dette vaar deris mening oc tanke / huor
met

met de mente sig at ville beuise at den Lærdom om Legemens Op-
standelse vaar intet : Alligeuel at deris Embede vaar / at de skulde
rettelige vnderuise Folk om det euige Liff / fra huilcket de skendelige
Iede oc kalde Nemmen / oc ville dog siunis at vere retsfardige. Men
Christus suarer dem saaledis : I fare vild oc vide icke Scriff-
ten / oc ey heller Guds krafft. I Opstandelsen skul-
le de huercken tage til Ecte / oc ey lade sig tage til Ecte /
Men de ere lige som Guds Engle i Himmelen. Haff-
ue i icke læst om de Dødis Opstandelse : Det er eder
sagt aff Gud der hand siger : Jeg er Abrahams
Gud / oc Isaachs Gud / oc Jacobs Gud. Saa er
Gud icke de Dødis / men de Leffuendis Gud. Met
dette Suar stopper Christus Munden til paa dem / oc kommer
dem saaledis til at tie / at de icke vide it ord som de kunde sige imod /
effter at de saa ere aff Christi ord offuermudne. Met dette Suar
straffer Christus Saduceerne / hand skamsuter dem oc driffuer dem
igien / oc hand lærer dem. Hand straffer dem derfor / at de icke vide
Scrifften / oc ey heller Guds krafft / oc alligeuel ville de lade sig tye-
ke at vere store Doctores oc Lærere / som rettelige oc vel kunde lære oc
forklare den hellige Scrifft. Hand driffuer dem oc saa openbare is-
gien oc skamsuter dem / met det Exempel som hand saaregiffuer :
Gud er de leffuendis Gud : Gud er Abrahams / Isaachs oc Jacobs
Gud : Derfaare leffuer Abraham / Isaach oc Jacob. Er na Ab-
raham / Isaach oc Jacob leffuendis / da leffue de enten met Lege-
met / eller met Sielen : Met Legemet leffue de icke / for i vide naar de
døde / oc huor deris Graffuer ere / Derfaare leffue de met Sielen /
huilcken i vrettelige sige at de naar Legemet doer. Men Sielen leff-
ue / at hun skal vdi sin tid komme i Legemet igien / paa det at de som
haffue giort gaat her i Verden / de skulle saa deris Lon / oc de som
haffue giort ont skulle saa retsfardig Straff. Det er Summen paa
de ord / met huilcke Christus driffuer dem igien. Huad lærer Chri-
stus dem : Hand lærer dem en ting : Det ene at de Døde skulle
staa op. Det andet huordan Nemmens Stat oc Dingengelse
skal vere effter Opstandelsen.

Hand siger at de Døde skulle staa op ved Guds maect oc krafft /
faar huilcken ingen ting er vmmelig. Hand kunde skabe alting aff
intet / Hui skulde hand icke kunde komme Sielen til Legemet igien /
oc gløse det leffuendis : Besynderlige effendi at hand haffuer sat sig

Exod : 3.

Christus
straffer Sad-
duceerne.

Hand
driffuer dem
igien.

Hand læ-
rer dem en
ting.

De Døde
skulle visselig
staa op.

Den attende Søndag

Philip: 3.

for oc aluerlige besluter det/ oc det gielder hans Ketsfardighed oc herlighed paa. S: Pouel siger til de Philipper / i det tredie Capittel: Vor omgengelse er i Himmielen/hueden wi ocsaa foruente Frelseren Jesum Christum vor Herre/huilcken som skal forklare vort ringe Yegeme/at det skal bliffue lige ved hans forklarede Yegeme/Efter den krafft som hand oc kand giøre sig alle ting vnderdannige.

Fire vryg
gelige beu-
ringer at
sætte imod
vor Fornufft
om Opstan-
delsen.

Derfaare naar vor Fornufft begynder at disputere om de Dødis Opstandelse/da skulle wi altid sætte hende disse fire ting imod / som ere: Guds aluerlige Forsæt oc vilie: Guds Almættighed oc Krafft: Guds Ketsfardighed: Oc Guds Ære oc Herlighed.

1.
Guds forsæt
oc vilie.

Math: 27.
oc 28.
Gen: 5.
2. Reg: 2.

2.
Guds almæc-
tighed.

3.
Guds Kets-
fardighed.

4.
Guds ære.

Guds forsæt oc vilie skulle wi sætte imod Saduceernis vildfarelse oc vor egen fornufft. For hand hassuer besticket det oc sat sig for at ville oprense de Døde. Dette Guds decret oc forsæt kand aldrig foruendis eller foruandis: Thi Gud er uomstiftelig/saa at hand ick skifter sit Sind oc omuender det/ som Menniskene giøre. Om dette Guds aluerlige Forsæt oc vilie / hassue wi oc nogle Exemple i den hellige Scrifft. Vor Herre Ihesus Christus stod self op aff døde/ oc der stode mange Helligens Yegeme op met hannem. Enoch bleff tagen leffuendis op til Himmielen. Elias bleff ført leffuendis op til Himmielen / i en gloende Vogn.

Guds Almættighed oc krafft skulle wi ocsaa sætte imod vor Fornufft/huilcken der tencker at det er uomueligt/ at de Døde skulle staa op. Thi der som Gud ick kunde giøre alt det hand vilde/ oc hassde sat sig for/da vaare hand ick almættig. Vaare hand ick almættig/da kunde hand ick heller kaldis Gud.

Guds Ketsfardighed skulle wi ocsaa sætte her imod. Det er retsfærdigt at de som hassue forstylt gaat/de skulle hassue god Løn/ Oc de wgudelige som hassue giort ont/ de skulle straffis. Men nu see wi at i dette Liff gaar det anderledis til/ de Gudfryctige lide almindelige ilde/ oc de wgudelige lide vel. Efterdi da at Guds Ketsfardighed vdkressuer / at det skal gaa de gode vel oc de onde ilde/ oc det ick skeer oc gaar for sig her i Verden / da er det formoden at der maa vere it andet Liff/i huilcket Gud vil fuldkøme sin Ketsfardighed/ oc giffue de gudfryctige det euige Liff/ oc de wgudelige Hellsuedis plage oc pine.

Guds ære skulle wi ocsaa sætte imod Saduceernis mening/ oc imod vor Fornufft. Gud stæffe Menniskene sig til Løff oc ære at de

skul-

skulde til euig tid loffue oc prise hannem : Huilket ingelunde kunde
see / der som de Døde skulde icke staa op.

Der næst lærer Christus os saa Saduceerne / om Menniskens
Stat oc omgengelse / hvordan den skal vere effter at Gud haaff
uer oprenst alle Menniske aff døde. Der skal icke vere Ectestaff / Der
skal icke sodis Born / Men de retfærdige skulle leffue kyste fædse oc
altid euindelige lige som Guds hellige Engle. Derfaare skal mand
icke befryete sig for nogen Kiff oc Eratte imellem de Mænd som haaff
ue effter huer andre haafft en Hustru her i Verden. Dette maa nu
saa vere sagt om Saduceerne / huorledis de ere drefne igien / oc huor
met wi skulle styrcke vor Tro om Legemens opstændelse / som er met
Guds womstiffelige Forsæt. Met hans mact oc krafft / ved huilken
hand kænd giøre sig alle ting vnderdanne : Met hans Retfærdig
hed / ved huilken hand vil giffue huer effter sine gierninger : De met
Guds ære oc loff / som hannem giffuis aff alle Hellige til euig tid.

II.

Om Men
niskens Stat
oc omgengel
se effter døde
te Liff.

Rom: 2.

Om den Anden.

En aff Phariseerne som vaar en Loufion /
giorde it Spørsmaal til hannem / at friste
hannem met / oc sagde: Mestere / huilket er
det ypperste Bud i Louen : Jesus sagde til hannem :
Du skalt elske Herren din Gud / aff dit gantse Hier
te / aff din gantse Siæl / aff gantse Sind / Dette er
det største oc ypperste Bud. Det andet er lige ved det
te : Du skalt elske din Næste / lige som dig self. Vdi

diffe tu Bud henger all Louen oc Propheterne. Det
er saa meget sagt: Alt det der Moses oc Propheterne haaffue scressuet
oc lart om den rette oc sande Guds tiemiste / det indholdis oc be
fattis altsammen i disse tu Hoffue bud / som ere: Du skalt elske
Gud. De / Du skalt elske din Næste. Effterdi at ieg nu
nlyge den trettende Sondag effter hellig Trefaaldighed / Dislige
ste den siette Sondag / oc andre steder flere / haaffue talet om Guds
Lov: Huad huer: Huor til huer er oss nyttig: Alt ingen kænd huer
de fuldkomme: De huorledis huer er afflaftet oc afflagt for alle
Gudsfryetige / da vil ieg icke nu her repetere oc tage det igien / Men
1. ieg vil her tale om tu ting: Det ene / huorfaare Christus siager / at
det andet Bud / om den Kierlighed wi skulle haaffue til vor Næste /

Summa paa
Louen oc
Propheterne
om den rette
Guds tiemis
te.

Tu ting
her at
te

Den attende Søndag

det er det første ligt / som liuder om den Kierlighed wi skulle haaffue til Gud. Dernæst / efterdi at Christus her siger / at den gantze Lov oc 2. Propheterne henge i disse tu Bud / oc der for den skyld at alt det som Moses oc Propheterne haaffue screffuet om den rette Guds tiemiste det indholdis i dem: Da vil ieg oc tale noget om en retsindig Guds tiemiste / at wi kunde vide til grunds huad hun er / oc huad der horer til.

1.

Hu Christus
siger det
andte Bud
at vere det
første ligt.

Endel dis
der andte er
det første ligt.

Les her om
den tredje
Middel den
treende
Søndag effter
et hellig
Trefaldigt
bed.

Det andet
Bud er det
første ligt i
et maade.

1. Joh: 4.

17.
Om en
retsindig
Guds tiemiste.

Il det første skulle wi vide / at det andet Bud / om den Kierlighed wi skulle haaffue til vor Næste / det kand icke sigis at vere det første ligt / 1. huercken naar wi ansee Orden oc sticck som de ere screffne oc vdgiffne / icke heller naar wi ansee *Objecta*, det er / de ting som wi skulle elske / De 2. en heller naar wi ansee de Trapper oc Tren som hor til Kierlighed / 3. det er / naar wi acte huad off bor at elske først / oc huad wi skulle elske sidst. Thi der som wi ansee Orden oc sticck / huorledis disse tu Bud ere screffne oc vdgiffne / da staa de icke lige hos huer andre / Men det første staa for / oc siden det andet. *Objecta*, det er / de ting som wi skulle elske / er Gud oc vor Næste / Saa vil det første Bud at wi skulle elske Gud / det andet vdkressuer at wi skulle elske vor Næste. De Trapper oc Tren som wi skulle acte vdi vor Kierlighed / vdkressue / at wi skulle mest oc for alle ting elske det største oc ypperste gode: Siden skulle wi der effter elske de andre ting / huert effter sin ordning / stat oc vilkaar. Saa er derfaare det andet Bud icke ligt ved det første / huercken naar wi acte Ordningen / icke heller naar wi see til de ting wi skulle elske / oc en heller naar wi acte huad wi skulle elske først oc sidst. Huorledis er det da det første ligt? Først er det det første ligt / naar 1. wi acte med huad Affect oc Hiertelag wi skulle elske / fordi at baade disse tu Bud vdkressue en reen oc retsindig Kierlighed. Dernæst er 2. det oc ligt ved det første / naar wi ansee vor Forplichtelse / Thi begge Buddene forpligte oss enten til Lydighed eller til Straff. For det 3. sidst / er dette andet Bud det første ligt / naar wi see til det som folger effter den Lydighed som wi disse Bud beuise. Fordi Johannes siger: **Hu** som siger sig at elske Gud / oc hand hader sin Næste / hand er en Løgnere. Dette maa nu saa kaartelige vere sagt / huorledis det andet Bud er det første ligt: Nu vil ieg tale noget om en retsindig Guds tiemiste / efterdi at de tu Bud som liude om den Kierlighed wi skulle haaffue til Gud oc vor Næste / indholde oc begribe vdi sig den Lærdom om en sand Guds tiemiste.

Na det da at wi dis bedre kunde forstaa den Lærdom om en retsindig Guds tiemiste / da vil ieg tale om fire ting som

1. som tiene til denne Lærdoms forklaring. Forst vil ieg sætte en almindelig Regel / til huilcken all Guds dyrelse oc tieniste skal hense her at acte
2. foris. Dernæst vil ieg vise den rette Grundnaal til all Guds tie-
3. niste. For det tredje vil ieg ogsaa giffue tilkiende / huilcke Giermin-
4. ger som rettelige kunde kaldis Guds tieniste. De for det fjerde vil ieg sige / huilcke Menniste der kunde beuise Gud en retsindig tieniste. Naar wi ret vide oc forstaa disse fire stycker / da skal der ick vere tvil paa / at wi io skulle vide huad der horer til en retsindig Gudstieniste.

Om Regelen at tale / skulle wi acte dette at vere en almindelig oc fast Regel om Guds tieniste / at Ingen tieniste er Gud behagelig / vden den som hand haffuer selff indsticket.

Denne Regel ville ick alle Menniste anamme / derfaare maa wi 1. stycke oc befeeste hammaen med en viss oc sterck Grundnaal. Forst / stadfester Gud selff denne Regel hos Esaiam prophete / oc G. Christi disligeste i Euangelio / med disse Ord: De tiene mig forgeffnis / den stund de lære saadan Lærdom / som er ickon Mennistens Bud. De den hellig Mand igiennem S:

Pouels Mund / til de Colosser i det andet Capit: fordomer all den Guds tieniste / som Mennisten optencke. De Gud siger selff hos

2. Ezechielem: I skulle vandre i mine Bud. Dernæst / er det vmueligt at vere Gud behagelig vden ved Troen. Nu beuise mand sin Guds tieniste / vdi den mening at hun skal vere Gud behagelig: Derfaare er det fornøden at hun maa stee aff Troen til Gud: Men hun kand ingelunde stee aff Troen til Gud / vden saa er at hun er befalet / oc haffuer Guds obenbare oc klare ord for sig / Fordi at Troen kommer aff Guds ord. Met disse viffe oc faste Bevisninger stadfestis Regelen om Guds tieniste / oc bliffuer saa tryg at huo der vil sige imod / hand er meget gicckeligere end den som vil sige naar daagen er allerklarist / at Solen er ick end da opgaaen. Lader oss derfaare bliffue fast ved denne Regel / oc ingelunde lade hammaen ved nogen Kraagloss rissuis fra oss.

1. Denne Regel haffuer mange slags brug. Forst / stadfestis med denne Regel / hans Myndighed som haffuer vdgiffuet Louen. Thi huor huermand haffuer maect oc myndighed / vdi verdslig Regimente / at giffue Louer oc statuter effter sit Sind / der forringis Offrighedens myndighed oc maect. Derfaare tager Gud sig alene denne Myndighed til / at hand alene haffuer maect at giffue oss Louer oc Regle at leffue effter / i det at hand siger i det forste Budord: Jeg er

HER

I.
En almindelig Regel om Guds tieniste.

Regelens bevisning.

Esa: 29.
Math: 15.

Coloss: 2.

Ezech: 30.
Heb: 11.

Rom: 10.

Regelens brug.

Exod: 20.

Den attende Søndag

H E R R E N din Gud etc. Dernast haaffuer denne Regel 2
gel dette gaffu oc brug / at hand frier off fra vildfarelse oc forseelse /
at wi icke gaa vild at den rette Guds tieniste. For det tredie forhin 3
drer hand Menniskens vrang Tro oc løse mening / saa at de icke løst
telige gaa strax til effter deris eget Sind / oc vduelle sig nogen ny
maade at tiene Gud met.

Her til er nu talet om Guds tienistis Regel / som er / at ingen
tieniste er Gud behagelig / uden den som hand selff haaffuer stiftet /
oc om denne Regels befestning oc brug : Nu vil ieg for det andet som
ieg loffuede / tale noget om Guds tienistis rette Sundament oc
Grunduaal.

II.
Guds tienis-
tis rette
Grunduaal.
At tiende
Gud.

At tiende
off selff.

Guds tienistis Grunduaal staar der vdi / at wi rettelige tien-
de Gud / oc at wi tiende off selff. Guds kundstaff bekomme wi aff 1
Guds ord / oc aff hans vidnesbyrd som hand haaffuer lagt til Ordet.
Begge disse tu lære off. 1. At Gud er en ret Brønd oc Kilde til all Vijs-
dom / Retfærdighed oc Sandhed. 2. At mand skal giffue hannem
alene all ære oc pris. 3. At hand er saare villig oc redebon til at hiel-
pe alle. 4. De at hand vil / at alle skulle fly til hannem / i huad Nød-
gang de haaffue. For egen kundstaff saa wi aff tu ting som ere / at 2.
wi ansee Guds Billede / effter huilcket Mennisket er skaffet / De at wi
offuerueye vor mact oc formue / som den nu er. Naar wi acte oc be-
finde Guds Billede / da ledis wi der hen / at wi betencke for huad en-
delig Sag wi ere skaffte til vittige oc forstandige Menniske / De wi
lære der aff / huad wi altid oc idelige skulle tage off til / oc huad wi
mest skulle tencke paa oc legge off effter at giøre / som er / at wi kunde
findis at vere Guds Billede lige / vdi all Hellighed oc renlighed.
Naar wi offuerueye vor egen mact oc formue / da nodis wi til at be-
kende / at wi ingelunde kunde komme aff sted / at giøre det off burde
at giøre. Huorfaare at disse tu slags kundstaff / som ere / at wi tien-
de Gud oc tiende off selff / høre der hen / at wi skulle giffue Gud all
ære : De legge off selff fra / alt det der wi kunde rose off aff : Der til
viser denne kundstaff off vor wrenlighed oc skøbelighed. Dette er
nu om Guds tienistis grunduaal : Nu vil ieg gaa til det tredie som
ieg loffuede at tale om / oc vil nu klarlige beskriffue huad Guds tie-
niste er / oc huilcke Gierninger der kunde kaldis Guds tieniste.

III.
Saa Gud
tieniste er / oc
huilcke Giern-
inger der
maa kaldis
Guds tien-
iste.

Guds tieniste er den gierning som er befalet aff Gud / oc skeer
aff Troen / besynderlige der met at ære oc prise Gud. Her giffuis
forst tilkiende huilcke Gierninger der kunde kaldis Guds tieniste /
som ere de alene / som Gud haaffuer befalet vdi sin Lov / huilcket
klarlige kand sees aff den Regel som tilforn er giffuen. Dernast
leggis

leggis og Troen her til / som skal gaa faare gierningen : Thi hun er
den aff huilken alle gode Gierninger komme / oc det for den Sag
skyld / at ingen Gierning kand vere Gud behagelig / vden saa er at
Personen er hannem først behagelig : De Personen kand icke beha-
ge hannem ved andet / end ved Troen alene / Det vil ieg nu met no-
gle Exempel beuise. Cain gjorde sit Offer : Abel gjorde ocsaa sit
Offer. De haaffde baade Guds befalning : Men Cains Offer
vaar icke en Guds tieniste saa som Abels vaar. Hui saa ? For
Cain haaffde icke Troen til Gud som Abel haaffde. Den Hoffuiz-
mand Cornelius som omtalis i Apostolens gierninger / hand gaff
Almisse : De den Phariseer der Lucas i sit Euangelio omtaler / som
vi herde nu sin Yger siden / hand gaff Almisse. De haaffde baa-
de Guds Bud og befalning / De manges Stactart siet hielp / saa
vel aff den enis Almisse som aff den andens. Men Cornelii Al-
misse vaar en god gierning / oc Gud en behagelig tieniste / for hun
kom aff Troen til Gud. Men Phariseens Almisse vaar en var-
stygkelig ting / fordi at Personen vaar icke Gud behagelig / for hand
haaffde icke en ret Tro til Gud. To Bønder pløye och saa huer paa
sin Ager / Den enis pløyning og Sæd / oc andet hans bonde Ar-
beyde / kand vere Gud en behagelig tieniste / i det hand gior sit Ar-
beyde i Guds Fryct / oc foruenter sig Lycke og velsignelse aff Gud.
Den andens Arbejde kand vere en verstyggelig ting saar Gud /
fordi hand haaffuer icke Troen og Guds fryct. De haaffue dog baa-
de befalning aff Gud at de skulle arbejde. Thi saa siger Herren :
I dit Ansietis sued / skal du æde dit Brød. To Piger
tiene en Quinde / de kunde maa ste vere hende baade ens lydige / de
to Klæder / seye Gulff / stryge Sko / rede Mad og andet saadant : De
haaffue oc baade Guds befalning der paa / at de skulle vere deris Hu-
sfru lydige / Men den enis Husgierning i huor ringe hun er / da er
hun en behagelig tieniste saar Gud / fordi at hun gior det aff Troen
til Gud / hun paakalder og forlader sig paa hannem : Men den an-
den som icke haaffuer Troen til Gud / hun gior vel det som hende bør
at giøre / oc maa ste end bedre end hendis mettienende / Men hendis
gierning kand icke kaldis Guds tieniste / for det steer icke aff Troen.
Derforuden sagde ieg at den gierning som er befaltet aff Gud / oc
steer aff Troen / hun skal ocsaa besynderlige steer Gud til loff og ære.
Dette beuissis met Esaie vidnesbyrd : Thi saa siger Herren : Alle
de som kalde paa mit Naamn / dem haaffuer ieg skaffit til
min ære og prijs / Jeg haaffuer beredt dem og giort dem.

Men

Exempel at
meer behager
Gud vden
ved Troen.

1.

Gen: 4.

2.

Actor: 10.

Luc: 48.

3.

Gen: 3.

4

Eph: 6.

1. Pet: 2.

Esa: 42.

Isa: 42.

Den attende Sondag

Men huad er det at ære Gud? Det er/ met saa ord at sige/ at giffue
hammen all ære oc loff/ oc at prise hammen met Herte/ Mund/ Be-
kiendelse oc Løffnet.

1111.
Lad der
Land beise
ret sand
Guds tiens-
te.

Guds børn.
Ioh: 1.

Rom: 7.

Mat: 6.
Luc: 11.

Nu efterfølger det fjerde ieg loffuede at tale om/ som er/ huil-
cke Menniske der kunde beise Gud ret sand tiensiste. Endog at det
te land forstaas aff det som tilforn sage er/ dog vil ieg det her oesaa
kaartelige sige: De alene kunde tiene Gud/ som hassue en fri til-
gang til hammen: Guds Børn alene hassue wi fri tilgang til han-
ne/ oc ingen anden: Derfaare kunde Guds Børn alene beise han-
nem retsindig tiensiste. De ere alle Guds Børn/ saa mange som tro
paa hans Naam/ som Johannes siger i sit Euangelij første Capitel:
oc de hassue ved Troen en fri tilgang til Gud Fader/ som S. Pouel
siger/ til de Romere i det femte Cap: De for den Sag skild/ den tid
Christus lærde sine Disciple at bede/ da bad hand dem sige:
Fader vor du som est i Himmelen/ huor met hand gaff
tilfiende/ at der kand ingen paakalde Gud/ uden de som ere hans
Børn. Dette maa nu vere sagt om en ret Guds tiensiste/ huilken
som kaartelige begribis i den Kierlighed wi hassue til Gud oc til vor
Naste: Nu vil ieg oesaa tale om den tredie Lærdom.

Om den Tredie.

Gal: 2.

Esa: 53.

Gen: 12, 22.

Der Phariseerne vaare nu tilsammen/ spur-
de Jesus dem at oc sagde: Huad thyckis eder
om Christo/ hues Son er hand? De sagde:
Dauids. Phariseerne mente at de vaare retsardige ved Lou-
en/ Der som det hassde veret Sandhed/ da hassde Christus kommet
forgeffs til Verden: Thi saa siger S. Pouel til de Gallater/ i det
ander Cap: Der som Retsærdighed er aff Louen/ da er
Christus død forgeffs. Derfaare sætter Christus her it
Spørmaale frem om Messia/ det er/ om Christo/ at de der aff skul-
de opueckis til at kiende oc offueruene Louens ende/ oc betencke huor-
saare Messias vaar loffuet oc foriaet. Der som de det hassde rettel-
lige gjort/ da hassde de visselige saaledis besluttet: Messias er loff-
uet oc foriaet at hand skal borttage Synden/ som Esaias Prophete
vidner/ der hand siger. Sandelige hand bar vor breek/
oc tog vor Pine paa sig. De Gud siger til Abraham:
Idin

effter hellig Trefaaldighed.

XXXIII.

I din Sæd skulle alle Folk paa Jorden velsignis.
Derfaare er det fornøden at hand ick aleenist maa vere Dauids
Søn oc it Menniske / Men oc saa Dauids Gud oc HERR / som
hand self vidner om hannem vdi sin Psalme / der hand siger : Christus oc
Gud oc Menn
iske.
HERRen sagde til min HERR / Sæt dig hos min
høyre Haand / Indtil ieg legger dine Fiender til en
Skammel vnder dine Føder. Lars geand
albeliae i
Liffens 207
paa der 50.
Blad.
Haffde de saaledis betenck
sig / da kunde de dømt ret / baade om Louen oc om Christo / at hand
er baade en sand Gud oc it sant Menniske i en Person / oc kunde oc
saa bekient hannem at vere den sande Messias oc Verdens Frelser /
Huilcken met Faderen oc den hellig Aand / ske loff prijs oc ære til eo
nig tid / Amen.

Den nittende Søndag effter
hellig Trefaaldighed / Euangelium Matthæi
i det IX. Capittel.

Da traadde Jesus i Marc: 2.
Luc: 5.
Skibet / oc foer offuer igien / oc kom
til sin Stad. Oc see / da forde de en
Verckbroden til hannem / hand laa
paa en Seng. Der Jesus nu saa
deris Tro / sagde hand til den
Verckbrodne : Ver frimodig min Søn / Dine Syn-
der ere dig forladne. Oc see / nogle iblant de Scrift-
floge sagde ved dem selfue : Denne bespaatter Gud.
Der Ihesus saa deris tancker / sagde hand : Hui ten-
cke i saa ont i eders Hjerter ? Huilcket er lattere at si-
ge : Dine Synder ere dig forladne ? Eller at si :
Stat op / oc vandre ? Men at i skulle vide / at Men-
niskens Søn haffuer maect paa Jorden / at forlade
Syn

Den nittende Sondag

Synderne / sagde hand til den Verckbrødne : Stat
op / tag din Seng op / oc gack hiem / De hand stod op
oc gick hiem. Der Folket det saa / forundrede de
dem / oc prisede Gud / som haßde giffuet Mennisk
saadan mact.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelium indeholder it aff Christi
Mirackel oc Terteñ / met huileket hand beuifer sin Al-
mectighed / sit Hiertelag / oc sit Embede. Gordi i den-
ne Historie fortellis / huorledis Christus helbreder it
Verckbrødet Menniske / huileket de som der hos vaare
oc saae der paa / ick alle vdyde i en mening : Thi Phariseerne be-
spaatte hannem : Men Almuen der de saa dette Mirackel / da paa-
mindis de om Guds naruerelse / De fryctis oc stadfestis vdi Chri-
sti Lardom / huor aff de ick aleniste bekomme Guds fryet oc Troen
til

til Ihesum Christum / men de ocsaa beuise deris Tro met retsindig
Fruct / oc forkynde Guds godhed. Derfaare er dette Euangelium ^{Christi riges}
lige som en Malning / i huilcken Guds rige i denne Verden affma- ^{Billede.}
lis: I dette Rige ere nogle som bare de Siuge oc skrobelige til Chri-
stum: Der ere ocsaa altid de som knurre oc murre imod Christum /
som Phariseerne gjorde: Der ere ocsaa de som rettelige frygte Gud /
oc prise hannem for sine velgierninger. Ibland disse atskillige slags
Folck oc Tilhørere staar Christus / Hand anammer til sig alle de
som komme til hannem / Hand forstuuder ingen for sin Vselhed oc
Klendighed / Hand helbreder deris Saar / forlader Synden / oc met
sin hellig Aand / lige som met en dyrebar Balsam / formilder oc læ-
ger vor Siigdom oc breek. Det er Summen oc Meningen paa
dette Euangelium / huilcket ieg vil off til diss ydermere Lærdom oc
Forstand / skiffte vdi tre Artickler.

Den Første.

Om de som bare dette Berekbrødne Menniske paa sin Seng
til Christum / at hand vil helbrede hannem.

Den Anden.

Om Phariseerns knur oc mur imod Christum / som skylde
oc klage paa hannem / De huorledis hand forsuarer sig.

Den Tredie.

Om Christi Mirackels endelige Sag oc deris brug.

Om den Første.

A traadde Ihesus i Skibet / oc foer offuer i-
gien / oc kom til sin Stad. Her hassue wi forst
at acte Aarsagen til dette Mirackel som Christus her
gior. Euangelisten siger / at Christus foer offuer til sin
Stad / det er / til Capernaum / Thi der vaar hand mest oc ideligst.
Nuad Aarsage vaar der til denne Reyse? Christus hassde veret i de Aarsage
Gergeseners Land / huor hand helbrede de tu besatte Menniske / oc ^{til Christi}
vddress de onde Aander aff dennem / huilcke der begerede aff han- ^{reysse.}
nem / at hand vilde giffue dem loff at fare i en Suine hiord som giel
paa Mareken / det tilstedde hand: Saa loh den gantste Hiord hen
oc styrte sig hastelige i Hassuet oc druckede. Der Indbyggerne
saae det / komme de til Ihesum oc bade hannem / at hand vilde dra-
ge fra dennem: Thi de actede mere deris Suin end vor. ^{Der ere man}
Christum oc hans Euangelium / De hassue i Sandhed mange ^{ge Gerges}
Stal. ^{ner til pas}
^{denne dag.}

Den nittende Søndag

Stalbrodre paa denne dag / huilcke mand met rette vel maa kalde
 Gergesener de acte mere disse verdslige forfengelige Ting end det eu-
 ge Liff. Saa skulle wi her aff acte tu ting: Det ene skulle wi alle flye
 1. Det andet skulle wi efterfolge. Wi skulle flye oc tage oss vel vare /
 for disse Gergeseners wtacknemmelighed / som holde mere aff en
 Guinesteg oc it boste Flest / end aff det euige Liff oc Salighed / huil-
 cke den største Part er lig / aff dem som rose sig aff at vere Christne.
 2. Wi skulle efterfolge Christi flitighed / som stede oc altid / saa tit som
 hannem kunde giffuis Marsage der til / lagde vind paa at formere
 sit Rigis grenker. Thi lige som hand met sin Knyse oc vandring
 gaff tilkiende / huor saare hand stundede effter Menniskens Salig-
 hed: Lige saa lærer hand oss met sit Exempel / at wi skulle vere flitige
 vdi vort Kald oc Embede.

W kommer den første Part aff dette Euangelio.
 De see / de forde en Berckbrøden til hannem /
 hand laa paa en Seng. Der Ihesus saa nu deris
 Tro / sagde hand til den Berckbrødne: Ver trostlig
 min Søn / Dine Synder ere dig forladne. Vdi den-
 ne første part aff denne Historie / haffue wi fire ting at acte. Det 1.
 første er Disse Folckis Exempel som baare dette Berckbrødne Men-
 niske til vor HERR Christum. Det andet er den Berckbrødne 2.
 Mand. Det tredje er / at Christus saa til deris Tro. Det fjerde / 3.
 huorledis Christus anammer denne Berckbrødne. 4.

Om dem
 som baare
 denne Berck-
 brødne til
 Christum.

Troens act
 oc hueden
 hun kommer

Troens
 Fruct er.

1.

2.

De som baare dette Berckbrødne Menniske til vor HERR
 Christum / de giffue her deris Tro tilkiende met mange Tegn /
 Huor saadan en Tro er / der brender hun saa saare / at hendis Lue
 kand met ingen Afte dempis eller vdsuckis. Denne Tro haffde de
 bekommet / enten der aff at de tilforn haffde hørt Christi Predicken /
 oc seet at hand haffde hiospet andre / Eller oc aff det almindelige go-
 de Rygte som hordis oc spurdis om Ihesu velgierninger. In Sum-
 ma / de haffde endelige denne Mening om hannem / oc forlode sig
 der til / at hand vilde anamme alle Sorgesfulde oc hielpe demnem.
 Denne deris liffactige Tro / giffuer aff sig fem slags Fruct. Den
 første Fruct er / at de betiende Christum / huilcket paa den tid vaar
 blant saa mange Christi Siender / baade saare farligt oc sielden
 stede. Den anden Fruct er Bøn oc Paakaldelse / som ick mere
 kand vere borte fra Troen / end Verme kand vere fra Ild. Thi alle
 de

de trofastis suck oc begering / som aldrig afflade men steds oc idelige
ste / de ere Bøner til Gud. Den tredie Fruct er deris styrcke oc fris-
modighed / at de gaffue sig i stor Liffs fare for Christi naaffns be-
kiendelse: Thi Phariseerne oc de Scriffteloge / oc de besynderligste is-
blant det Folk / forfulde alle dem som giorde Christo nogen ære. Den
fjerde Fruct er Kierlighed til deris Naste / aff huilcken de inderlige
oc rettelige elste dette fattige Menniske / som paatiender. Den fem-
te Fruct vaar det store Arbejde / mode oc swimage som de toge sig til
for deris Naffns helbrede skyld. Thi de ick aleeniste baare dette Men-
niske til Christum / huor met de lode see deris store Kierlighed / Men
(som Marcus scriffuer) der de ick kunde komme ret ind at Døren
til hannem for Folk / da gaa de op paa Huset som Jesus vaar vdi /
vinde den Verckbrødne der op / bryde Taget aff / oc lade hannem si-
den ned met Sengen igleuuen Taget oc Lofftet ned for Jesu Gods
der: Huilcket ick kunde ste vden stor Fare.

1. Huad skulle wi her aff lære? Wi skulle met disse fire Mend som
baare denne Verckbrødne bekiende Christum / der som end den gantske
2. Verden vilde staa off imod: Wi skulle paafalde hannem / baade
3. for off selfs oc for andre: Wi skulle ick tiedis ved at giffue off vdi fa-
re for Euangelij bekiendelse / om det saa vil begiffue sig / at det giors
4. behoff: Wi skulle inderlige aff Hiertet elste vor Naste / ick aleeniste
met Hiertelag / at wi ville hannem gaat / oc tencke gaat om hannem /
Men oc saa met gierningen / at wi ingen swimage spare / met saa stiel
at wi kunde hielpe hannem.

Det andet som ieg sagde at skulle actis vdi denne første Part / er
dette Verckbrødne Menniske selfs. Vdi huilcket wi hassue try ting
at acte / som ere hans Siuge / Aarsage til siugen / oc at hand lod sig
bære til Christum. Hans Siuge vaar Paralysis Verckbrød / det er
saadan en Siuge / naar en aff siderne / enten den høyre eller venstre /
eller nogen aff Lemmerne hassue mist deris følelse oc rørsel / at de ere
slat føleløse / oc intet kunde røre dem / huilcket er i Sandhed en saare
stor Siuge oc haard plage / huor ved det arme Menniske ligger slat
oc kand intet hielpe sig eller vdrætte. Aarsager til hans Siuge hass-
ue veret tuende: En almindelig / som er den oprindelige Synd vdi
alle Menniske / huilcken er Aarsage til alt det onde wi lide her i Ver-
den: Der hassuer oc veret en besynderlig Aarsage til denne hans
Siuge / huor aff hun hassuer haffte sin oprindelse / som er enten aff
3. Dffuerlodighed / Eller oc aff stor fortørnelse oc hastighed. Alt hand
lader sig bære til Christum / der met giffuis tilkiende / at hand hass-
uer haffte Troen til Christum / lige som de der bare hannem frem.

II.

Om den
Verckbrødne
ne.

Somme Fald
de den Siuge
ge / at en er
halst ragen
bort / Somme
me Hemi-
plexian, det
er / halst paa
pelsie.

Den nitteende Sondag

Lærdom.

Denne Verckbrødne Mands Exempel skulle wi oesaa effters følge: Wi skulle lære at kiende vor Siugdom induaartis oc vduaartis: Wi skulle bekiende oc bestaa vor Synd oc skrobelighed / De met denne Verckbrødne lade oss bære til Christu vor emiste Siels Læge.

III.

Jesús saa
deris Tro.

Lærdom.

Acto: 10.

Om en
fremmed
Tro.

Læs yder
mere der om
den anden
Sondag eff
ter Christi
Opstaaelse
sidst i den an
den Artikel.

Lærdom.

Jacob: 5.

III.

Huorles
dis Christus
ananner
denne Verck
brødne.

Tu ting
her at acte.

Læs Christus
saaledis at
ananner den
Verckbrø
dne.

Sie Sager
der til.

Rom: 8.

Det tredie som ieg sagde / at wi hassue i denne første part at acte oc besinde / er / at Jesús saa deris Tro / det er / baade deris som baare den Verckbrødne frem / oc den Verckbrødnis egen Tro. Her aff skulle wi lære: Først / huad Hiertelag Christus hassuer til oss / thi hand hassuer ick andet Hiertelag til oss / end hand hassde til dette Verckbrødne Menniske / for Hæren anseer ick Personer. Der næst lære wi her / at Christus seer mere til vor Tro / end til vore Syn / ders mangsaaldighed / Troen hun forhuerffuer oss aff Christo huad wi hassue behoff / baade til Liff oc Siel.

Endog ieg visseliger troer at dette Verckbrødne Menniske hassuer haft nogen Gnist aff Troen: Dog vil ieg ick sige dem imod / som sige at de som baare den Verckbrødne frem / hassde Troen / oc ick den Verckbrødne. Thi det skeer tit oc offte / at legemlige velgierninger / ia end oesaa Uandelige / kunde forhuerffuis formedelst en fremmet Tro. Thi lige som en kand met sin Vidsdom saa meget vdrette / at en anden oc kand bliffue vijs: Lige saa kand den som troer / oesaa met sin Tro forhuerffue andre Troen. Men lige som ingen er vijs aff en andens vidsdom / men aff sin egen: Ligesaa kand ingen bliffue salig ved en andens Tro / men ved sin egen. Derfaare skulle wi her lære / baade at bede for andre / at Guds naade kand forøgis i dem / De at begere aff andre / at de ville i deris guedelige Bøner komme oss ihu / oc bede for oss: Thi den Retfærdigis Bøn formaar saare meget.

Det sierde stycke som ieg sagde / at wi hassue i den første Artikel at acte / er maaden / huorledis Christus anannede denne Verckbrødne: Det giffuis tilkiende met disse ord: Ver trostigh min Søn / dine Synder ere dig forladne. Her hassue wi tu ting at offueruche: Det ene / hui Christus i saa maade ananner dette Menniske: Det andet / Ordene met huilcke Christus ananner hannem. Denne Verckbrødne kommer til Christum / at hand kand redde dis oc fies aff sin legemlige Siuge: Hui sudrer da Christus hannem saaledis / oc siger: Dine Synder ere dig forladne: Der ere i Sandhed store oc drabelige Sager til. Den første Sager / at Christus vil der met lære oss / at Siugdom er Syndens saald / som S: Pouel siger: Døden er Syndens saald. Ved Døden fors

forftaa her ocsaa Siugdom / som er Dodens forridere oc sendin-
gebud. De Christus siger hos Johannem / til en som hand haaffde ^{1oh: 5.}
helbredet / huilcken der haaffde ligget paa sin Seng i atten oc tine
Aar: See/du est nu bleffuen til pass/see til at du synder
icke mere/paa det dig skal icke vederfaris verre. S: Po ^{1. Cor: 12.}

1. uel siger ocsaa til de Corinther / i den forste Epistels ellefte Cap: At
der vaare mange Døde / oc mange Siuge / fordi at de icke brugte
HERRENS Nadere met saadan Reuerentz / Nymghed oc Hoff-
2. uished som dem burde. Den anden Sag vaar / at hand vilde læ-
re huor wi skulle begynde naar mand vil fore Raad oc Lagedom til
legemlig Siugdom / som er / wi skulle forst begynde paa Sielen/
hues smitte oc Siugdom wi forst skulle fore raad til / for end wi bru-
ge legemlig Lagedom. Derfaare skulle wi holde denne stik naar wi
bliffue Siuge. Forst skulle wi kiende vor Siugdom oc Aarsagen
der til. Dernæst skulle wi giøre en aluerlig Penitence / omuende oss
til Gud / oc begere Naade oc Synds forladelse for Ihesu Christi
skyld. Siden skulle wi bruge soulige middel oc Lagedom vdi Guds
fryet met Tacksigelse: De wi skulle betiende / at Lagen er Guds tie-
nere / som paa Guds vegne / oc i hans stid skal legge Haand paa oc
hjelpe oss / saa vijt som Gud vil giffue hannem Lycke oc Naade til.
3. Den tredie Sag vaar / at hand met disse ord vilde sraffe Pharise-
ne / som icke domde ret / huereken om hans Person eller om hans Em-
bede. Thi der ere altid de til som vdi Guds gierninger søge det der de
kunde bespaatte: Huilket der skal paaminde oss / at wi icke giøre vort
4. Embede met wflitighed oc douenstæff. Den fiende Sag vaar / at
hand her aff kunde saa Aarsage / at lære diss bestedeligere oc fuldko-
meligere om sin Person / Om sit Hiertelag inod Næmmisten / De om
sit Embede / til huilket hand vaar sent til Verden aff sin Fader.

Nu ville wi ansee Christi ord / met huilcke hand anammer den
Verckbrødn. Saa siger hand: Ver trostig min Søn / dine
Synder ere dig forladne. Disse ord ere Guds egne ord / der
for ville wi grandgibelige offueruene dem. Dette ord min Søn/
skulle wi sette inod Nishaa oc Fortuilelse som denne næruerendis
Siugdom / Sienuordighed oc modgang vil kome oss vdi. Det ord
ver trostig / skulle wi sette inod Louens forbandelse / huilcken vor
onde Samuittighed siger at wi ere forplietige til. At hand siger: Di-
ne Synder / der paa see wi at Naaden gaar offuer Synden / ere
dig forladne siger hand / dette ord skulle wi sette inod Papisterns

huor mand
skal sticke sig
naar mand
bliffue
Siug.

2.
Met huad
ocd Christus
anammer
den Vercks
brødn.

Den nittende Søndag

Drom / om deris syldistgiorelse oc betaling for Synden / om vor egen fortieniste / oc om Louens Retfardighed: Thi der som wi kunde selff giore syldist oc betale for Synden / eller oc selff fortiene Guds venstast / eller oc bliffue retfardige aff Louens gierninger / da haaffde icke Christus haafft behoff at sige at Synden vaar hanné forladne / Men i det hand siger: Dine Synder ere dig forladne / gior hand dette arme Memiste delactigt ved sit ord / vdi sine velgierninger / aff idel Naade oc Barmhertighed. Derfaare haaffue wi her en denlig Lærdom om Salighed / Synders forladelse / Retfardiggiorelse / oc vdkaaarelse til Guds Børn: Thi disse velgierninger henge saa altid oc idelige tilsammen / at de aldrig kunde stillis fra huer andre. Troen vdkreffuer Gud: Den som Troer / affløser hand oc forlader synden: Den som er affløst aff Synden / den vdueller hand oc kaarer til sin Søn / oc tager hannem til sig / lige som den der er retfardig: Den som hand haaffuer saa giort retfardig / den skal hand oesaa ære / oc giffue hannem det ewige Liff oc Salighed. Dr der er ingen anden vey eller maade at bekomme det ewige Liff oc Salighed / end den som off her i dette Exempel faaregiffuis. Den Berckbrødne gior try ting: Hand kiender sin Synd: Hand kiender oc veed at hand straffis retfardelige for sin Synd: Hand troer paa Christi Guds Søn. Christus gior der imod oesaa try stycker: Hand forlader hannem Synden: Hand kaarer oc vdueller hannem til sin Søn: De hand anammer hannem til det ewige Liff. Folg du denne Berckbrødnis Exempel effter / Bekiend din Synd: Bekiend Guds retfardige Dom offuer dig for Synden: De forlad dig hart paa Guds Søn / da skal du visselige fornemme / at Christus skal dele sine velgierninger med dig. Dette maa saa vere sagt om den første Lærdom i dette Euangelio: Nu effterfølger den anden.

Lærdom.

Om den Anden.

De see / nogle iblant de Scriftfloger sagde ved dem selffue: Denne bespaatter Gud. Der Ihesus saa nu deris Lærker / sagde hand: Hui tencke i saa ont i eders Hierter: Huilcket er lattere at sige: Dine Synder ere dig forladne: Eller at sige: Stat op oc vandre: Dette Phariseernis tnuur / oc Christi giensuar lære off / huorledis Christi rige oc Satans rige stangis oc stode stedse paa huer andre. Her haaffue wi tu ting at ætte: Det ene

Tu ting
her at ætte

ene er de Scriffelærdis oc Phariscernis klaagemal imod Christum:
Det andet er Christi retfærdige Bestytning oc Forsuar.

De Scrifftelogis klaagemal vaar dette: Denne bespaatter

Gud. Huorfaare? For hand siger sig at ville forlade Syn-
den / huileket hør Gud alene til. Thi det er (effter Scriffstens vijs
oc brug at tale) Guds bespaattelse / at tillegge Creaturet det som
hør Gud alene til: At forlade Synden hør Gud alene til / som wi
kunde see aff Esaia Prophetie / huor HEXren formedelst Prophe-
tens Mund siger saaledis: Jeg / Jeg affslætter dine Syn-
der for min skyld / oc ieg vil icke ydermere ihukomme
dine Synder.

Her aff mene de nu at de ville met it fast oc wr-
nggeligt Argument oc beuifning bestaa oc beuife at Christus er en
Guds bespaattere / De giøre de deris beuifning i saa maade. Den
som legger sig det til som Gud alene tilhører / hand bespaatter Gud:
Denne Ihesus legger sig det til som hører Gud alene til / i det at
hand siger sig at kunde forlade Synden: Derfaare er denne Iesus
en Guds bespaattere. De denne deris beuifning haaffde i Sandhed
veret viff oc fast / der som Christus haaffde veret saadan som de
Scriffteloge vaare / det er / der som hand icke haaffde veret uden it
Menniste / oc icke Gud. See nu her huor meget vore Papister oc
Muncke ere verre oc flemmere end disse Phariseer oc Scriffteloge.
De Scriffteloge hos Jøderne effter som de vaare oplærde i Guds
ord / forsuarede disse ord: Ingen kand forlade Synden uden Gud
alene. Men Papisterne legge Helgens fortieniste / Messer oc Afflad
Synders forladelse til / oc saadanne deris Messer oc Afflad ville de
icke meddele nogen for intet eller for Guds skyld / men de selge dem for
store Penninge. Det er i Sandhed en vnderlig Riobmandskaff:
De selge det de icke haaffue: De selge ord oc Vær / De tage Guld oc
Sølff igiem: De loffue dem Himmerige som kiøbe met dem / Men de
giffue dem Helffuede.

Hvad skulle wi da sige om Guds ords Tienere? Forlade de
icke Synderne? Suar. De forlade icke Synderne / men de forkynde
Syndernis forladelse paa Christi vegne / alle dem som de finde at
giøre lige som denne Berebødne giørde. De giffue icke aff deris
get / men de tilbiude oc frembare en andens / effter Christi befalning.
De forkynde oc tilbiude Synders forladelse / formedelst Euangelij
predicken: Alle de som denne Predicken anamme i en stadig Ero / de
saa viffelige Syndernis forladelse. Thi Christus siger: Huo eder
hører / hand hører mig.

I.

De scriffte-
logis klage-
maal.

Esa: 43.

Papister
oc Muncke
ere verre end
Phariseerne.

Vnderlig
Riobmands-
kaff.

Giensta-
gelse.
Saaledis
Guds ords
Tienere for-
lade Synden

Luc: 10.

Men

Den nittende Søndag

11.
Hvorledes
der Christus
forstaaer
sig.

1.
Christus seer
deris
tancker.

2.
Hand straffer
er Pharisæer
ne.

3.
Hand beviser
at hand haff
uer maet at
forlade Syn
den.

10h : 10. et 5.

Lærdoms
me her aff.
1.

Men huad giør Christus her til / der de saa klage paa hammen :
Der hand saa deris Tancker / sagde hand : Hui
tencke i saa ont i eders Hjerter ? Huilket er lættre at
sige : Dine Synder ere dig forladne ? Eller at sige :
Stat op / oc vandre ? Her giør Christus try ting. Hand seer
deris tancker / huilket ingen kand giøre vden Gud alene. Der aff
skulde de Scriffetloge haffue tenckt / at hand vaar mere end it Men
niste : Thi inter Menneiste kand vide en andens Tancker / Wi kunde
icke see hinanden lenger end til Tønderne / som mand pleyer at sige /
Men Guds Aand alene kand see ind i Hiertet / oc randsage Hjer
tens Dybbhed. Dernæst straffer hand de Scriffetloge / oc siger :
Hui tencke i saa ont i eders Hjerter ? som hand vilde saa
sige : I synde storlige der med / at i tencke ont om mig. Her aff skul
le vi lære / at onde Tancker ere Synd. For det tredie beviser hand
sin hemelige skulde Guddoms maet med it siunligt Tegn / oc der
med lærer / at hand haffuer maet at forlade Synden / Som hand
vilde saa sige : I sige / Huo som legger sig det til som Gud alene hø
rer til / hand er en Guds bespaattere / for hand laster oc forhaaner
Guds rygte oc nafn. Dette bekiender ieg i Sandhed saa at vere :
Men at i icke tro oc bekiende at ieg er en sand Gud / der vdi fare i stor
lige vild / Derfor ere i Guds bespaattere oc icke ieg. De paa det at
ieg dette kand beuise / oc lade paakiende at ieg er en sand Gud / da vil
ieg med it eniste ord helbrede dette Verckbrøbne Menneiste / huilket i
Sandhed er en viss beuisning at ieg er en almættig Gud. Effterdi
da at ieg aff min Guddoms maet kand det giøre / Hui skulde ieg icke
da oc saa kunde forlade Synden ? Huo kand slat borttage nogen
Siugdom / vden saa er at hand oc saa fortager Aarsagen til Siu
gen ? Nu see i med eders Dyen / at ieg tager Siugen bort fra dette
Menneiste : Hui ville i icke da tro / at ieg oc saa kand borttage Syn
den / som er Aarsage til hans Siugdom ? Saaledis skiuder Chri
stus sig altid til sine Gierninger / huilke der bare Vidnesbyrd om
hammen : Thi saa siger hand hos Johannem : Der som i icke
ville tro mig / saa troer dog mine Gierninger. Thi de
bare Vidnesbyrd om mig. Saa skulle vi derfaare aff
denne anden Artickel / lære try ting. Forst / at der er en euig Strid
oc Kamp imellem Christi oc Satans rige : Thi Dieffuelen knur
rer altid oc murrer imod Christum / oc optencker atskillige Sinans
oc Siug / at hand kand giøre Christi rige skade oc affbrec / effter
som

som Guds egne ord liude / der hand sagde til hannem i Paradis: Gen. 3.
 Du skale bide hannem i Hælen. Dernæst lære wi / at 2.
 Christus kand met sin Vijsdom oc sin Mact / offueruinde Satans
 mact oc raad / effter som disse Salomons ord liude: Der hielper Proverb. 21.
 ingen Vijsdom / ingen raad eller anslag imod HERN.
 For det sidste / skulle wi oesaa her aff lære / at wi skulle 3.
 giffue off vnder hannem / kiende hannem at vere en sand Gud / oc
 betiende hannem met alle dem / som vdi en aluerlig Penitence fly til
 hannem.

Om den Tredie.

Er Folket det saa / forundrede de sig / oc pri-
 scede Gud. Her høre wi huad Christus vdrætte met
 dette Tertegn / oc huad gaffn der aff kom til dem som det
 saae oc hørde / huilket gaffn oc nytte Euangelisten met
 sin Historie oesaa fører hid til oss. Der er tit oc offte talet om Chri-
 sti Mirackel / derfaare vil ieg her ickon tale lidet der om. Christus
 beuise met dette Mirackel sin Guddoms krafft oc mact: Sit Ga-
 derlige Hiertelag til Mennekken: De sit Embede / som er / at hielpe
 oc helbrede / til huilket hand vaar sent til Verden / oc der met stadse-
 ste oc befeglede sin Vardom / lige som met it Kongeligt oc fast Indseg-
 le. Dernæst er Troen ved dette Mirackel vndfangen i dem som der
 hos vaare / aff denne Tro kom Guds fryet / oc aff samme Tro prise-
 dede Gud met deris Hierte / met deris Mund / met deris Betiendelse
 / oc met deris Leffnet. Her aff skulle wi oesaa lære disse try ting
 om Christo: Wi skulle met dette Folk vndfange oc befatte
 Troen til Gud: Wi skulle fryete hannem / De wi
 skulle prise hannem / Huilken stee ære oc
 prijs euindelige / Amen /
 Amen.

Den

Den tiende Sondag effter
hellig Trefaaldighed/ Euangelium Matthæi
i det XXII. Capittel.

Luc : 14.

I Hesus suarede Jø-
derne / oc talede atter ved Signelser til
dem oc sagde: Himmerigis rige lignis
ved en Konge / som gjorde sin Søn
Brøllup / oc vdsende sine Tienere / at
de skulde kalde dem / som budne vaare
til Brøllup / oc de vilde icke komme. Hand vdsende
atter andre Tienere / oc sagde: Siger dem / som bud-
ne ere: See ieg haffuer beredt mit Maaltid / Mine
Øren oc mit fede Dueg er slactet / oc alting er rede /
kom

mer til Brøllup. Men de foractede det/oc ginge hen/
den ene paa sin Alger / den anden til sin Kiøbmand-
skaff: Men nogle grebe hans Tienere/ bespaattede oc
ihuelsloge dennem. Der Kongen det hørde / bleff
hand vred / oc sticte sin Hær vd / oc ødelagde disse
Manddrabere / oc sætte Ild paa deris Stad. Da
sagde hand til sine Tienere: Brølluppet er so beredt/
Men de som vaare budne / vaare det icke værde.
Gaar derfaare hen paa Beyene / oc biuder til Brøllup/
huem i finde. De Guennene ginge vd paa Beyene /
oc saffnede tilsammen huem de funde / onde oc
gode: De Bordene bleffue alle fulde. Da gief Kongen
ind / at besee Gæsterne / De hand saa der it Men-
niske/som haffde icke Brøllups klæder paa/ De hand
sagde til hannem: Ven / huorledis est du kommen
hid ind / oc haffuer dog icke Brøllups klæder paa?
De hand tagde stille. Da sagde Kongen til sine Tie-
nere: Binder Hender oc Fodder paa hannem/ oc ka-
ster hannem hen vd vdi Mørket/ Der skal vere graad
oc Tændgnidfel. Thi mange ere kaldede/ men saa ere
vdualede.

Forflaring paa dette Euangelium.

Et som Christus altid pleyer at giøre / det
samme giør hand ofsaar i dette Euangelio. Thi lige
som en from Fader raader sine Børn til Hoffuisthed
oc Gudelighed/ vdi atskillige maade: Lige saa giør oc
Christus vor kiære Fader oc Herre/ offuer det tilkom-
mende Liff. Hand lader sig icke none met en maade oc ven/ men brug-
ger mange oc atskillige/ paa det at hand fand holde sine Børn til at
giøre det dem bør. Stundem bruger hand søde oc gode ord / saa
som hos Mattheum der hand siger: Kommer hid til mig al-

Christus
bruger at
skillige m
der lader
off til sig.

1.
Søde ord.

Matth: 11.

a a

lei

Den tiuende Søndag

2.
Soriattels
ser.
Job: 7.

le i som ere belessede/ Jeg vil vederquege eder. Etundem bruger hand sine faderlige Soriattelser/ saa som hand gior hos Johannem: Huo som tørster / hand komme til mig oc dricke/ Oc huo som troer paa mig/ aff hans Liff skul-

3.
Gaffue,

4.
Trusel.

Mathe: 12.

le flyde Strømme/ met leffuendis Vand. Etundem bruger hand stenc oc gaffue/ saa som naar hand beuiser oc giffuer legemlig hielp oc velgierninger. Etundem bruger hand Trusel oc haarde ord/ saa som hand gior hos Mareum i det tolfste Cap: der hand siger: Hand skal komme oc ødelegge de vingaards Mend/ oc giffue andre sin Vingaard. Ege saa bør hand sig oc at i dette Euangelio/ Jen maade bruger hand Trusel oc haarde ord/ met den Lignelse hand faaregiffue/ I huilcken hand truer dem met allerstørste Plage oc straff/ som ick ville tage Brøllups Klader paa/ oc komme til Brølluppet. Jen anden maade bruger hand oc saa gode ord oc Soriattelser/ i det hand siger/ at de som kom me til Brølluppet oc haffue Brøllups klader paa/ dem vil hand a- namme met all ærlighed oc siat / oc tractere dem offuermaade vel. Derfaare er Summa paa dette Euangelium/ at Christus vdkress- uer aff sine/ saadant it Liff/ som kommer offuer ens / oc sticker sig vel met deris hellige Kald: Oc hand truer dem met gruelig Straff/ som leffue vdi den chrisne Kircke/ foruden Penitente oc Hellighed/ huilcket er den Brøllups Kladning som denne Brudgom vil at alle hans Giester skulle haffue paa. Vi ville skiffie dette Euangelium vdi tre Artickler/ oc dennem forklare.

Den Første.

Denne Lignelsis forklaring.

Den Anden.

Hans Straff som sad i Brølluppet / oc ick haffde Brøllups Klader.

Den Tredie.

Om dette Christi klagemaal: Mange ere faldede/ men saa ere vdualde.

Om den Første.

Immertigis Rige lignis ved en Konge/ som giorde sin Sønns Brøllup etc. Paa det at dette næruerendis Euangelium kand bliffue oss diiff tierere
ot

effter hellig Trefaaldighed.

oc behageligere/ da ville wi anfæe huert stycke for sig self i denne Lige-
nelse/ som ere mange.

XL.

Ti stycker
her at acte

I. Dr det første mercker Himmerigs rige/ her i denne sted/ den christne
Kircke som er forsamlet oc tilhobe kaldet ved Euangelij predicken/
huilcken den hellige Apostel S: Peder kalder it helligt Guld/ it Kon-
geligt Prestedom/ oc en vduald Elect. De kaldis den Christne

I.
Himmes-
rige/ huad
det er.
1. Pet: 2.

1. Kircke Himmerigs rige for disse Sager skyld: Først fordi at hendis
2. Hoffuet/ oc HEXre Ihesus Christus er i Himmelen. Dernæst
3. Fremdelis for hun er en gang fra disse Jordiske ting/ til Himme-
4. rigs rige. Derforuden kaldis hun ocsaa Himmerigs rige/ for hun
5. er affstild fra disse Verdslige rige. For det sidste/ at wi her aff skulle
paamindis/ huort hen wi skulle haffue vore Hierter oc Sind/ som
er til Himmerigs rige.

Den christne
Kircke kald-
dis Himmes-
rige for fem
Sagers
skyld.

II. Dr det andet/ denne Konge bemercker Gud vor Himmelske Fa-
der/ huilcken S: Pouel kalder en Konge offuer alle Konger/ oc en
HEXre offuer alle HEXrer.

II.
Kongen
er Gud Far-
der.
2. Timoth: 8.

III. Dr det tredje/ denne Kongis Søn er vor HEXre Ihesus Chri-
stus/ om huilcken Gud Fader siger self saaledis: Denne er
min hierte kiære Søn/ vdi huilcken ieg haffuer beha-
gelighed/ hannem skulle i høre. Hannem kalder Esaias
en Brudgom som er prydet med helligt Preste smykke.

III.
Kongens
Søn er Ihes-
us Christus.
Matth: 3. 17.
Esa: 61.

IIII. Dr det fjerde/ haffue wi her Brølluppet at acte. Gud Fader
giorde denne sin Søn Brøllup/ den tid hand lod hannem fødte
til Verden for vor skyld/ aff den hellige Jomfru Maria/ huilcken
der vdgick lige som en Brudgom aff sit Brudkammer/ som Da-
uid siger. Denne Brudgom haffuer taget den christne Kircke lige
som en Brud til sig/ oc haffuer troloffuet sig med hende/ effter som
disse Hosea Prophetis ord liude: Jeg vil troloffue mig med
dig vdi Enighed/ Jeg vil troloffue mig med dig vdi
Retfærdighed oc Dom/ vdi Naade oc Barmhiertig-
hed/ Oc ieg vil troloffue mig med dig i Troen/ oc du
skalt kiende HEXren. Dette Brøllup bleff begynt forme-
delt. Droloffuelsen saa meget som Mennekens Kion vedkommer/

IIII.
Brøllup-
per.

Psal: 19.

Hosea 2.

a a ij

si ax

Den tiuende Sondag

Satan spille
det første
Bespil.

Gen: 3.

Gal: 4.

trofæ: 2.

En ting i
denne Tro-
loffuelse at
acte.

1.
Brudgom-
mens pact
oc løfte.

strax efter at Adam oc Eva vaare skaffte/ Fordi den tid Gud skaffte Mennekene der til/ at de skulde kiende oc elste hannem/ De der hand beprøvede vore første Forældre met oprindelig Retfærdighed/ i det at hand indtræde sit Billede i demnem/ da gjorde hand dette Brøllup. Men dette Brøllup bleff strax spilt oc offuertraadt/ formedelst Dieffuelens konst oc behændighed/ huilken der drev Mennekene til it skændigt Horeri/ saa at de fulde fra deris rette Brudgom/ til den stemme Horkarl Dieffuelen: Huilken wræt oc forsmædelse Brudgommien/ som vaar forsmæad oc foractet/ smuct heffnde/ i det at hand lod den Hore som hannem saa foractede staa stat nogen/ tog det kongelige Billede fra hende/ oc stilde hende ved ale sit Brøllups smycke. Men Denne Brudgoms usigelige Godhed oc Barmhiertighed/ Hans Brud som vaar tagen fra hannem/ och saa stemmelige vaar besmittet/ tog hand sig for at ville igienløse oc tage til naade igien: De strax gjorde Brudgommens Fader Haab oc mod i Bruden/ at hun skulde komme til Naade igien/ i det at hand gaff hende Foriættelse/ at Quindens Gød skulde i sin tid forløse hende. De paa det sidste der tiden vaar fuldkommen/ sende hand sin Son til Verden/ som bleff født aff Jomfru Maria/ oc bleff Louen vnderdømmig/ at hand skulde igienløse Bruden/ som vaar vnder Louens forbandelse: Huilket der stede/ i det at hand gaff sig self til en Kandsøn oc Betalning/ ved huilken Bruden bleff igientløst/ oc tagen aff den Horkarls Dieffuelens Hender.

Men saa meget som huert Menneke i besynderlighed vedkommer/ da begyndis dette Brøllup ved Troen oc Daaben/ saa som Brudgommien self siger/ som tilforn sagt er: Jeg vil troloffue mig met dig vdi Ewigghed/ oc ieg vil troloffue mig met dig vdi Retfærdighed oc Dom/ oc i Naade oc Barmhiertighed/ De ieg vil troloffue mig met dig i Troen/ oc du skalt kiende HÆren.

En ting i Denne Troloffuelse haaffue wi tu ting for alt at besinde: Det 1. ene er Brudgommens pact oc hans løfte oc tilfagn: Det andet 2. er Brudens pact/ met huilken hun er forplietet oc forbunden til sin Brudgom. Paa Brudgommens side/er vdi denne Troloffuelse oc pact/ tin ting at acte/ som ere: Først hans veluillighed oc naadelige Kiærlighed/ aff huilken hand anammer oc omfagner sin Brud/ vden

2. vden all hendis verdsthyld eller fortieniste. Dernæst er her at acte/
huor lenge denne Troloffuelse oc Ecteska-
den christne Kircke skal vare/ Det giffuer Brudgommen selft tullen-
de/ i det hand siger: Jeg vil troloffue mig med dig vdi E-
uighed. Derfaare bliffuer hand den christne Kirckis Brud-
gom euindelige. For det sidste opregnis her/ huad Gestiude gaffue
Brudgommen Christus giffuer sin Brud/ oc satts her fire herlige
oc nypperlige Gaffuer/ som ere: Retfærdighed/ Dom/ Naade

2. Les her om
det 1. Cap:
2. 3. 4. 5.

Christi vor
Brudgomis
Gestiude
gaffue.

1. de oc Barmhiertighed. Met sin egen Retfærdighed
pryder hand oc smycker sin Brud/ i det at hand forlader hende
Synden/ tilregner hende sin Lydighed oc Retfærdighed/ ved huil-
cken hun bliffuer smuck/ oc suunis denlig oc vel beprydet for Brud-
gommens Faders Naam. Met sin Dom oc Ret/ forsuarer
hand hende fra all Bræt/ oc forer hende til rette igien/ om hun far
3. vild. Met sin Naade oc Mildhed/ det er/ met ret Ecteskaffis tier-
lighed anammer hand hende til sig. Thi Naade mercker her en ret
Hiertens tierlighed/ som kommer aff Hiertens inderste grund. Sin
4. Barmhiertighed beuifer hand hende oc saa/ i det at hand for-
lader hende sine Synder oc Sald/ som hun daglige fortørner han-
nem met oc forseer sig imod hannem/ oc at hand lader sig hendis
Gorge oc Nød gaa til Hierte. Disse fire herlige Gaffuer haffue wi
paa Brudgommens side vdi denne Troloffuelse. Men paa Bru-
dens side ere tu ting/ som ere: Alt Bruden skal kiende de velgiernin-
ger som Brudgommen haffuer hende beuift/ oc derfaare loffue oc
2. prise Gud: Disligeste skal hun haffue Troen til sin Brudgom/
ved huilcken hun huiler sig paa Brudgommens Bryst/ oc foruden
alt Vantro oc Misshaab/ foruenter sig aff hannem alt det gode/
som hand haffuer loffuet oc tillsagt hende/ elster hannem alene/ oc
flyer fra den Horkarl Dieffuelen.

2.
Brudens
pact.

Uff denne Forening oc pact som Brudgommen oc Bruden
1. haffue saa giort indbyrdis imellem sig selft/ kunde wi saa Lærdom/
Husualelse oc en fast Tillid/ saa at wi icke lade oss beuege eller for-
farde aff nogen wlycke eller Gienuordighed/ saa at wi skulde falde
fra denne Brudgom/ huilcken der aldrig vil forlade sin Brud/ v-
den saa er/ at hun først stemmelige oc vredelige offuertrader sit Ec-
2. teskaffs Tro oc loffue. Der hos lære wi her oc saa/ at huo som
icke haffuer Troen til Christum/ den horer hannem icke til/ eller
er hans Brud/ Men hand er skendelige besmitet met et slemt Ho-

Lærdom
me her aff.

Den tiuende Søndag

rer/ Derfaare skulle wi see vel til/ at wi icke aleniste ere Christne til
naffn/ men oesaa til gaffn/ saa at wi aff Hiertet tro oc forlade oss
paa Christum. Thi at haffue naffn aff Christo/ oc giøre Dieff-
uelens gierninger/ det rimer sig icke vel tilsammen: At haffue Chri-
stum i Munden oc Dieffuelen i Hiertet/ det duer intet. Saa maa
wi for den Sag skyld see vel til/ at wi ved en stadig Tro bliffue fast
hos vor Brudgom/ oc komme til Brølluppet. Her aff see wi/ huad
det er ret der Johannes siger i sin Obenbaring: Salige ere de
som ere kaldede til Lammens Nadere.

Apoc: 19.

V.
Brøllups
bedene.

Gen: 3.

Johan: 1.

For det femte/ haffue wi i denne Signelse at acte/ huod de ere som
bedet til Brøllups. Den første Brøllups bedere som bod til dette
Brøllup/ vaar den euige Gud self/ som er Brudgommens Fader/
hand bod vore første Forældre met sin egen Koft/ til dette Brøllup.
Der effter vaare der mange hellige Fædre for Syndfloden/ som bod-
de til Brølluppet. Effter Syndfloden bod Noe/ Melchizedech/ Jo-
seph oc Moses i Egipten: De hellige Propheter oc Konger/ i Ca-
naans Land: Daniel vdi Galdea. Effter dem alle kom Brudgom-
mens egen Tienere/ Johannes Baptista/ oc met sin Finger pegte
paa Brudgommen oc visde oss hannem/ huilcken Brudgom oesaa
self raabte met Apostilerne/ bod til dette Brøllup oc sagde: Kom-
mer/ thi det er altsammen beredt.

VI.
Huad Ket-
ter der giff-
tis i dette
Brøllup.

1.
Brød.

2.
Liffens
Vand.

Johan: 4.

3.
Christi Legem
oc Blod.

4.
Klæder.

For det siette/ skulle wi oc vel her besinde/ huad Katter der bere-
dis oc frembaris i dette Brøllup. Thi lige som mand pleyer/
naar mand giør Brøllup her i Verden/ at slacte Oxen/ Saar/ Lam/
Diur etc. Lige saa slactis her oesaa oc beredis offuermaade herlige
til dette Brøllup. Først bær is her paa Bordet/ icke legemligt for-
gengeligt Brød/ men leffuendis Brød aff Himmelen/ Huo som der
aff ader/ hand skal aldrig hungre til euig tid. Dernæst frembaris
her oesaa en dyrbar kaastelig Drick/ som er Liffens Vand/ om
huilcket Brudgommen self siger: Huo som dricker aff det
Vand som ieg giffuer/ hand skal aldrig tørste. Frem-
delis fattis her oesaa frem Brudgommens Christi Legeme oc Blod/
met huilcket hand vederqueger oss fattighe besuarede oc modige Men-
niste her i Verden. Her foruden fører Brudgommen oss i sine Klæ-
der/ oc der met pryder oc smycker oss/ i det at wi iføre oss hannem vdi
Daaben. Thi saa siger den hellig Aand/ igiennem S: Pouels
Mund:

Mund: Saa mange som ere døbte/ de haffue ifort sig Gal: 3.

Christum. * For det sidste/ giffuer hand dem ocsaa Bellaria, 5.
det er/ det som mand pleyer i Giestebud at bare paa Bordet effter Bellaria.
Maaltid/saa som Confect/Pomerantz/Krumkager/Modder/Eb-
le/Parer/Castanier oc andet slige. Saadanne Bellaria giffuie
her ocsaa/ som er den herlige stene Fruct aff Liffens Tra/ huor aff
Bruden haffuer sin styrcke/ saa at hun aldrig doer til euig tid.

* Her
giffuie ocsaa
Sennep/Pe-
der/oc andre
beste Retter/
huor aff dat
ierne saa diff
bedre smag.
Det er faaest
oc modgangs
VII.

For det siuende/ haffue wi ocsaa her vdi denne Lignelse at acte de-
ris wtacknemmelighed/ som forsinnaade dette kongelige Brøllup.

Texten siger: Men de vilde ick komme. Huad er dette for

De som
forsinnaade
dette Brøllup.

en stor Wtacknemmelighed? De bedis til Brølluppet/ oc vilde ick
komme. Huad forhindrede dem? Forst bleffue de forhindrede aff de-
ris hiemmesodde Giest/ som er Riid oc Blod/ oc den oprindelige
Synd der boer vdi Hiertet/ saa at de ick kunde komme til Brøllup-
pet/ der de bleffue bodne. Der hos bleffue de ocsaa forhindrede aff
Brudgommens Fiende/ souer Dieffuelen/ huilcken der besatter al-
le Vene/ oc lycker Gangen alleuegne til i atskillige maade/ saa at
mand ick skal komme til Brølluppet. For det tredie vaare her oc
saa mange verdslige bestillinger som dem forhindrede/ Thi den gick
hen til sin Affslgaard/ Den til sine Oxen/ Den til sin Hustru/ Den
til en anden bestilling. Saa bleffue de da forhindrede aff disse try-
ting: Riidet raader dem til vellyst/ at de sigemet Epicureerne/ Ede,
Bibe, Lude, post mortem nulla voluptas, det er/ Ved/ Drick/ ver lystig/
Der er ingen fryd effter Døden. Dieffuelen raader dem til tryghed/
saa at de intet skotte om/ huereken huad gaat Gud loffuer oc tilsi-
ger/ eller huad ont hand truer met for Synden/ saa som hand gior-
de ved Adam: Verden raader dem til forsengelighed/ at de mere skul-
le acte disse verdslige oc timelige ting end de euige. Men Gud raader
off til Glæde oc Lycksalighed/ hannem skulle wi lyde oc effterfolge.

Forhindring
1.
Riid oc
Blod.
2.
Dieffuelen.
3.
Verden.

Frendelis siger Texten: Nogle grebe hans Tienere/
forhaanede dem/ oc sloge dem ihiel. At dette er vist/ beui-
ser off den gantske Verdens historie. Abel bod Giesten til dette Brø- Gen: 4.
lup/ Men Dieffuelen sende sin Drabantere Cain vd/ oc slog han- Gen: 6.
nem ihiel. Noe bod til dette Brøllup i hundred oc tiue Aar/ men hand
bleff foractet oc bespaattet aff de/ som hand indbod. Til dette Brø- Gen: 32.
lup bod ocsaa Joseph i Egypten/ men hand bleff beslaaget aff en slem
wblu Hore/ oc bleff der saare kasti i Fængsel. Til dette Brøllup bod Exod: 17.
Moses/ men hand maatte lide meget ont aff de som hand indbod. Til

a a iiii

Dette

Den tiuende Søndag

Lue: 9.
Marc: 6.

dette Brøllup bøde de hellige Propheter / Patriarker oc gudfrye-
rige Konger / Men deris ord bleffue foractede oc holdne for spaat.
Om siger kom da Brudgommens egen Suend / Johannes Bap-
tista / oc bød til dette Brøllup / Men hand bleff Halsbuggen aff
Kong Herode. Saa bød da ocsaa Brudgommen self / Ihesus
Christus Guds Son / til dette Brøllup / Men hand bleff ophenge
paa Kaarssens Galie. Til dette Brøllup bøde siden de hellige A-
postle / oc effter dem alle rejsindige Guds ords Tienere / huilcke
Dieffuelen haaffuer altid sat sig imod / Nu met Sophisteri oc traago-
lori / Nu met Glistneri oc Dyrskaldhed / Nu met Tiranni oc offuers-
uaald / oc haaffuer lagt vind paa at ødelegge oc ihjelsla dem. Saa
see wi at den største part aff Verden findis tvactnemmelig / oc for-
sager at komme til dette Brøllup.

VIII.
Kongen
fortæller.

For det otende skulle wi acte huad Kongen gjør her: Der Kon-
gen det hørde / bleff hand vred / huilcket i Sandhed icke
vaar at forundre / Thi hand saa at baade hand self oc hans Brø-
llup vaar foractet aff dem / som nodis til oc maa bekiende / huad hel-
ler de ville eller icke ville / at alt det de haaffue her i Verden / det haaffue
de aff hannem / Hand straffer ocsaa først legemlige / Thi Christus
siger: Hand sende sin Hær ud / oc ødelagde disse
Manddrabere / oc satte Ild paa deris Stad. Saa-
dan Guds legemlige Straff haaffuer den tvactnemmelige Verden
fornommet / huilcken HÆren ødelagde met Synfloden. Det
beuise ocsaa Sodoma oc Gomorra / som bleff opbrent aff Guo-
gel oc Ild: Dette beuise ocsaa Jerusalems iammerlige oc ynckeli-
ge forstøring. Siden straffer hand ocsaa Aandelige: Vdi dette Liff
straffer hand met Blindhed oc vankundighed / oc effter Døden met
euig pine oc plage. Til Exempel om saadan straff haaffue wi
Greckenland / Tyrckiet / Italien / som er den største oc skønneste part
aff den gantse Verden. Dette betenckte den rige Graadsere aluer-
lige (dog forgeffs / oc alt for silde) vdi Hellsuede / huor hand nu pla-
gis met euig pine.

Legemlig
Straff.

Gen: 17.
Gen: 19.

Aandelig
Straff.

Lue: 16.

IX.
Kongen
lader bøde
andere gæster

For det niende haaffue wi at acte / at Kongen lader icke Brøllup-
pet staa tilbage / for Menniskens tvactnemmeligheds skyld / men
hand siger til sine Tienere: Brølluppet er io beredt / men de
som vaare budne / vaare det icke varde. Endog at dette
sands

kand forstaas om den gantſke Verdens wtacknemmelighed : Dog alligeuel meen Chriſtus her met beſynderlige Toderis wtacknemmelighed / huilcke hand her truer / at de ſkulle vdelyckis aff Kongens Sønns brøllup.

Freindelis ſiger Kongen: Gaar derſaare hen vd paa Beyene / oc biuder til Brøllup / huem i finde. Her ſee wi denne Kongis rundhed oc mildhed / Hand befaler at biude alle til ſin Sønns Brøllup / foruden noget forſtel / enten paa Perſoner eller Folk. Her taler Chriſtus om Hedningens kald til Euangelium / De diſſe ord ſkulle wi flitelige oc vel mercke / at hand ſiger: Biuder til Brøllup / huem i finde. Naar bleffue diſſe ord ſagde til Tienere? Den tid der Chriſtus ſagde til ſine Diſciple: Gaar vd i den gantſke Verden / oc prædiker Euangelium ſaar alle Creatur / Huo ſom troer oc bliſſuer døbt / hand ſkal bliſſue ſalig / Men huo ſom icke troer / hand ſkal fordomis.

Om Hedningens kald.

Mat. 16.

For det tiende ſiger Chriſtus: De Guennene ginge vd paa Beyene / oc ſaffnede tilſammen huem de funde / onde oc gode: De Bordene bleffue alle fulde. Dette ſkede effter Pinke dag / effter at Chriſti Apoſtle bleffue beuebnede oc ſtyrckede met den hellig Aand. De der haſſuer altid ſiden ſteet / oc ſteer endnu paa denne dag / ved Euangelij Tienere / oc ſkal ſtee her effter ſaa lenge ſom Verden ſtaar. De endog at Satan ſtormer oc bruiſer imod den chriſtne Kircke / ſaa kand hand dog icke (i huor grum hand er) forhindre deris Roſt oc Stemme ſom biude til dette Brøllup. Hand ſlar vel mange ihel aff Brøllups Bederne / men aff deris Blod voxer ſtedſe oc altid io flere oc fler / ſom biude oc kalde til dette Brøllup. Thi den chriſtne Kircke er igienloſt ved Blod / hun voxer ved Blod / oc vil endis ved Blod.

X.

Tienere forſamle alle onde oc gode

Tirannens forfølgelse giøre Tienere ingen Røde.

Om den Anden.

DA gick Kongen ind at beſee Gieſterne / De hand ſaa der it Menniske / ſom haſſde icke Brøllups flæder paa / De hand ſagde til han

Den tiuende Søndag

hannem: Min Ven/huorledis est du kōmen hid ind/
 de onde
 ere altid i
 blant de gode
 de.
 Matb: 23.
 Gienstbere.
 of haßfuer dog icke Brøllups klæder paa? Disse ord lære
 oss forst / at vdi den christne Menighed oc i den vduaartis siunlige
 Kirckis forsamling / skulle de onde altid vere iblant de gode / indtil
 den yderste Dommedag: Huilcket oesaa den Lignelse om Klinten
 oc det gode Korn lærer oss. Vi tørre icke tencke / at her vil bliffue
 saadan en Kircke i denne Verden / som Giendobere optencke / De
 mene oc sige / at den christne Kircke kand icke vere huor som Synder
 oc Laster ere / huilcken mening er vrang oc tvret. Thi den christne
 Kircke er lige som en Alger / i huilcken Klinten opuaaxer met det go-
 de Korn. Fordi lige som Huede bliffuer Huede / alligeuel at der
 staar megen Klinte oc tvrude iblant: Lige saa bliffuer den christ-
 ne Kircke hellig oc reen / alligeuel at hun haßfuer mangeraadne oc
 fule Lemmer. De ere vel allesammen Lemmer i den christne Me-
 nighed / saa mange som bekiende Christi Lærdom: Men nogle aff
 dem ere leßuendis Lemmer / oc nogle ere døde. De leßuendis Lem-
 mer ere de som haßfue en fast oc lifftægtig Tro til Christum: De dø-
 de Lemmer ere de som bekiende Christum met Munden / foruden en
 fast / retsindig oc lifftægtig Tro til hannem. Men de som ere vden
 for den siunlige Kircke oc forsamling / de ere den christelige Læ-
 doms Giender / oc ere huereken leßuendis eller døde Lemmer vdi
 Kircken.

Tu slags
 Lemmer i
 Kircken.

Huad
 Brøllups
 Klæder er.

At vere vdi
 ualdt / oc at
 haßfue brøll-
 ups Klæder / er it.

Brøllups
 Klæder.

Nu efterfølger / at Kongen gick ind och saa det
 Menniske / som icke haßde Brøllups Klæder. Huad
 er dette for en Brøllups klædning? Dette er saare nødtørffigt at
 vide / paa det at vi altid kunde nyde oc bruge dette herlige oc lifftæ-
 lige Christi Brøllup. Disse Brøllups klæder ere icke aleniste
 Christi Retfærdighed som oss ved Troen tilregnis / Men Brøllups
 klæder er oesaa en begynt ny Lydighed / oc it nyt Leßnet / efter at
 mand er bleßfuen retfærdig giort / huilcket Leßnet icke er Aarsagen
 til det euige Liff / Met det er it Tegn oc kiende Mærcke paa Guds
 Børn. At vere vdualdt oc at haßfue Brøllups klæder paa / er en
 ting. At vere vdualdt sættis tuert imod at vere fortrøden eller for-
 trædelig / som Dauid omtaler i den attende Psalme: Derfaare /
 efterdi at den er fortrædelig / som haßfuer en ond gienstridig oc for-
 trøden villie imod Gud oc hans Befalning / da er den vdualdt /
 som gierne oc veluillige lauer oc lemper sig efter Guds Bud /
 formedelst en ny Lydighed / Saa er for den Sag skyld Brøll-
 ups Klæder en ret Hiertens veluillighed at vere Gud lydig /
 oc

oc leffue effter hans villie / huilcket mand pleyer at kalde it nyt Leffnet.

- Paa den yderste dag skulle der staa tu slags Folk saar denne Tu slags
 1. her Konge / iblant huilcke nogle haaffue neettet oc forfaget at komme Sold.
 til Brølluppet / saa som Tørcker / de iugdelige Joder / oc mange iugdelige Folk paa denne dag. At ingen aff disse haaffuer Brøllups Klader / er obenbare klare / endog at mange aff demnem leffde vduaartis hoffuiskelige oc retfærdelige saar Verden. Derfaare er denne vduaartis Kerfærdighed / som Aristides / Fabricius / Fabius Maximus oc Cato haaffde / ingelunde de Brøllups Klader som her
 2. vdkressuis. Nogle komme til Brølluppet / det er / til Euangelij predicken / oc haaffue giffuet sig vdi den vduaartis siunlige Kircke oc Menighed. Men disse ere icke alle ens / fordi at somme aff dem forlade sig paa deris gierninger / oc mene at de ville stiuile deris slemhed met deris gierningers Raabe? Er dette Brøllups Klader? Ney ingelunde / fordi at saadanne vdstiudis aff Brølluppet / Men der bliffuer ingen vdstut aff dem som haaffue Brøllups Klader paa. Somme haaffue slat ingen gierninger vden de som onde oc slemme ere / men de rose sig dog meget aff Troen / oc mene sig at vere retsindige tro Christne / oc tencke at de kunde alligeuel tro paa vor Herre / at de giore intet gaat oc offue sig i ingen gode gierninger / Denne deris forfengelige Ros mene de at vere rette Brøllups klader / men de fare oc saa vild / for Christus siger self til saadanne Elisnere oc Dyemskatke : De skulle icke alle som sige til mig H Erre / H Erre / indgaa i Himmerigis rige / Men de som giore min Faders vilie som er i Himmelen. Men nogle tro retsindelige oc stadelige paa Gud / det er / De dræbe Riødet met sine Gierninger oc begering / De leffue i Aanden / De giore en aluerlig Penitente / De legge vind paa at leffue it helligt oc christeligt leffnet oc offue sig daglige i gode gierninger / Disse haaffue alene Brøllups Klader paa. Derfaare / huad heller du siger at disse Brøllups Klader ere Troen / eller oc it nyt Leffnet / da far du icke vild. Thi lige som til dette Brøllup vdkressuis Troen / lige saa vdkressuis der oc saa Helliggiørelse oc it nyt Leffnet.

Disse vaare alle sine somme Ledsunge / som stickee sig vduaartis vil.

Giernings helgen.

Handskriftet.

Matth : 7.

Rettsindige Christne.

At dette er de rette Brøllups Klader / kunde vi lattelige see vdi Abel / Abraham / Maria Magdalena / oc mange andre saadanne Helgen. De det er icke vnder at saadan en liffactig Tro kaldis Brøllups Klader / Fordi den som troer / hans Synd er hannem forladen / oc Guds vrede er borttagen fra ham

Den tiuende Søndag

hannem / oc hand er Guds Son. Thi der staar saa sereffuet:
 Job : 1. Hand gaff dem mact at bliffue Guds Børn / saa
 Job : 3. mange som trode paa hans Naamn. Item: Huo som
 troer paa hannem / hand haffuer det euige Liff. Der
 naest tilregnis G. Hristi Retfærdighed den som troer / ved huilken
 Nennistet bliffuer smykket oc vel beprydet / saa at det siunis retfar-
 digt oc helligt i Guds Naamn. Men her skal du tage dig vel vare at
 du icke tager nogen anden Ham paa / for den rette Brøllups Klæd-
 ning / Det er / at du icke berømmet dig aff nogen forfengelig Tillid /
 for den rette oc liffactige Tro. Der som du wilt vide huor paa mand
 rettelige skal kiende hinde / da vid / at disse ere hendis rette Kiende
 oc Tegn. Huor en retsindig Tro er tilstede / der er oc saa it aluerligt
 En ret
 Troes tegn. oc ret Had til Synden / Der er en ret forfærdelse oc redsel for Guds
 vrede / Der er en ret Hierte forge oc bedrøffuelse for Synden / Der er
 Trost oc Husualelse vdi Hiertet / som optendis ved den hellig Aand /
 Der er it aluerligt forsæt / vilie oc idræt at forfremme Guds ære
 iblant Nennisten / Der offuer mand sig vdi Kierligheds gierninger.
 Eller oc / at ieg skal sige der met it ord / Der er en ret Helliggiorelse
 som er intet andet / end at mand affstil sig fra Verdens forfengelig-
 hed / i det at mand dræber oc demper Kiødet / oc at mand giffuer sig
 hart ind til Gud / formedelse Aandens fornyelse oc Liffactighed.
 Job : 7. Denne Helliggiorelse / i huor hun er / da er hun daglige vdi Strid /
 Galat : 5. fordi at Kiødet staar altid imod Aanden / oc Aanden imod Kiødet.
 Denne Helliggiorelse kand icke fuldkommis i it Øyeblik eller paa
 en tid / Men hun vaaxer all vor Liffs tid / huilket de hellige Men-
 nistis Historie / som tilforn haffue leffuet i Verden lættelige vduiser
 oc giffuer tilkiende. Dette maa nu saa vere sagt om Brøllups
 Klæder.

Men huad vil der da bliffue aff dem / som icke haffue disse Klæ-
 der? Det lærer oss Texten met disse Ord: Binder hans Hen-
 der oc Fodder / oc kaster hannem vd i det vduartaars
 Mørck / Der skal vere graad oc Tændgnidse. Det vdu-
 naartis Mørck bemercker den plage oc bedrøffuelse / som er vden for
 Guds rige / vdi Hellsuende. Vdi dette Mørck er den rige Graadsere
 kast hen / Oc alle de som icke findis at haffue Brøllups Klæder paa /
 de skulle kasts der hen.

Zuer lade sig
 gaa dette til
 Hierte.

Om

Om den Tredie.

Mange ere kaldede / men saa ere vdualde. Dette Christi ord indeholder tu ting / som ere: Først Guds godehed og Barmhertighed / som biuder og kalder alle Menniske til sin Sønns Brøllup / De wi skulle icke tencke / at hand biuder nogen der til / som hand icke vil at der skal vere vdi Brølluppet. Dernæst er her ogsaa i disse ord / it klagemaal om den gantse Verdens store Blacknemmelighed. Om Guds Barmhertighed siger hand saaledis: Mange ere kaldede. Thi Brudgommen haaffuer selff befaleet / at hans Apostler skulde gaa vdi offuer den gantse Verden / og biude alle Menniske til dette Brøllup. De Brudgommens Fader / Kongen selff / befaler i dette Euangelio / at Brøllups bederne skulle indbede og kalde til Brølluppet alle dem de kunde finde. Men saa ere vduaalde siger Christus / det er / der ere saa som haaffue rette Brøllups klader paa. Her taler hand om Verdens Blacknemmelighed. De kaldis vdualde / som ere frastilde fra den onde hob i Verden / og ere synderlige og drabelige for andre. Derfaare siger S: Peder Apostel / at de christne ere vdualde formedelst Aandens helliggiorelse / det er / at de skulle vere hellige vdi Aanden. Gud vil vel at alle Menniske skulle bliffue salige / som S: Pouel lærer / og her i denne Pignelse giffuis tilkiende / huilket ogsaa Christi ord beuise hos Mattheum i det elleffte Capittel: Der hand kalder alle Menniske og vdeltycker ingen: Kommer hid / siger hand / alle i som arbejde og ere besuarede / Jeg vil vederquege eder. Disse Christi ord skulle wi satte imod alle Guds Naadis Stender. Der som du derfaare seer til Gud / da befinder du at mange ere vdualde / Fordi Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige / og komme til Sandheds kundskaff / som Paulus siger. Hand biuder ogsaa alle til sin Sønns Brøllup / foruden noget forskel eller stilsmisse. Men der som du seer til Mennisten / da ere saa vdualde / det er / der ere saare saa som høre og anamme Euangelium met en stadig Tro / og saare saa som bliffue hellige vdi Aanden og ny Menniske / at de føre it nyt christeligt Leffnet. Derfaare er Gud icke Aarsage til at noget Menniske bliffuer fordømt / Men Aarsagen staar hos oss selff. Christus siger selff hos Mattheum til Jeru

Las ydermere om dette ord i Vinterparten / paa det levere, blad. b.

1.
Guds Barmhertighed.
Marc: 16.

2.
Verdens Blacknemmelighed.
Vdualde / huo de ere.
I. Pet: 1.

1. Tim: 2.

Las her om i Vinterdelen / paa det levere, blad. a.

1. Tim: 2.

Aarsage til Jordens misse.

Den tiuende Søndag

Matth: 23:
Iacob: 1.
1. Pet: 4.
Lardom
ber aff.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.
101.
102.
103.
104.
105.
106.
107.
108.
109.
110.
111.
112.
113.
114.
115.
116.
117.
118.
119.
120.
121.
122.
123.
124.
125.
126.
127.
128.
129.
130.
131.
132.
133.
134.
135.
136.
137.
138.
139.
140.
141.
142.
143.
144.
145.
146.
147.
148.
149.
150.
151.
152.
153.
154.
155.
156.
157.
158.
159.
160.
161.
162.
163.
164.
165.
166.
167.
168.
169.
170.
171.
172.
173.
174.
175.
176.
177.
178.
179.
180.
181.
182.
183.
184.
185.
186.
187.
188.
189.
190.
191.
192.
193.
194.
195.
196.
197.
198.
199.
200.
201.
202.
203.
204.
205.
206.
207.
208.
209.
210.
211.
212.
213.
214.
215.
216.
217.
218.
219.
220.
221.
222.
223.
224.
225.
226.
227.
228.
229.
230.
231.
232.
233.
234.
235.
236.
237.
238.
239.
240.
241.
242.
243.
244.
245.
246.
247.
248.
249.
250.
251.
252.
253.
254.
255.
256.
257.
258.
259.
260.
261.
262.
263.
264.
265.
266.
267.
268.
269.
270.
271.
272.
273.
274.
275.
276.
277.
278.
279.
280.
281.
282.
283.
284.
285.
286.
287.
288.
289.
290.
291.
292.
293.
294.
295.
296.
297.
298.
299.
300.
301.
302.
303.
304.
305.
306.
307.
308.
309.
310.
311.
312.
313.
314.
315.
316.
317.
318.
319.
320.
321.
322.
323.
324.
325.
326.
327.
328.
329.
330.
331.
332.
333.
334.
335.
336.
337.
338.
339.
340.
341.
342.
343.
344.
345.
346.
347.
348.
349.
350.
351.
352.
353.
354.
355.
356.
357.
358.
359.
360.
361.
362.
363.
364.
365.
366.
367.
368.
369.
370.
371.
372.
373.
374.
375.
376.
377.
378.
379.
380.
381.
382.
383.
384.
385.
386.
387.
388.
389.
390.
391.
392.
393.
394.
395.
396.
397.
398.
399.
400.
401.
402.
403.
404.
405.
406.
407.
408.
409.
410.
411.
412.
413.
414.
415.
416.
417.
418.
419.
420.
421.
422.
423.
424.
425.
426.
427.
428.
429.
430.
431.
432.
433.
434.
435.
436.
437.
438.
439.
440.
441.
442.
443.
444.
445.
446.
447.
448.
449.
450.
451.
452.
453.
454.
455.
456.
457.
458.
459.
460.
461.
462.
463.
464.
465.
466.
467.
468.
469.
470.
471.
472.
473.
474.
475.
476.
477.
478.
479.
480.
481.
482.
483.
484.
485.
486.
487.
488.
489.
490.
491.
492.
493.
494.
495.
496.
497.
498.
499.
500.
501.
502.
503.
504.
505.
506.
507.
508.
509.
510.
511.
512.
513.
514.
515.
516.
517.
518.
519.
520.
521.
522.
523.
524.
525.
526.
527.
528.
529.
530.
531.
532.
533.
534.
535.
536.
537.
538.
539.
540.
541.
542.
543.
544.
545.
546.
547.
548.
549.
550.
551.
552.
553.
554.
555.
556.
557.
558.
559.
560.

oc vnderlige gierninger/ da tro icke. Da sagde den kongelige Mand til hannem: Hæhre/ kom ned for mit Barn doer. Ihesus siger til hannem: Gack bort/din Son leffuer. Menneket trode det ord som Ihesus sagde til hannem/ oc gick bort. Oc i det som hand gick ned/ møtte hans Suenne hannem/ forkyndede hannem/ oc sagde: Dit Barn leffuer. Da vdsperde hand den Time aff dem/ i huilken det vaar bleffuet bedre met hannem. Oc de sagde til hannem: I gaar ved den siuende Time/ forlod Koldestugen hannem. Da merckte Faderen/ at det vaar ved den time/ i huilken Ihesus haaffde sagt til hannem: Din Son leffuer. Oc hand trode met all sit Hus.

Det er ved it
flæet om effe
ter Middas
gen hos off.

bb ij. Fortla.

Den første oc tiuende Søndag
 Forflaring paa dette Euangelium.

Huem wi
 skulle fly til
 xdi vor
 Modgang.

Isa: 12.

Huor vil-
 lig Christus
 er at hjælpe.

Summa.
 Ioc: 2.
 Actor: 2.

Dette Euangelium lærer oss / huort hen wi
 skulle fly vdi all vor Sorge oc Sienuordighed / der
 wi her lide i dette Liff / som er / hen til Ihesum Chri-
 stum / den rette Brønd oc Velsedilde / aff huileken all
 Lycke oc Salighed opuelder oc vdflyder : Huileket oc-
 saa Esaias Prophete paaminder oss / i det hand siger : I skulle g-
 se Vand aff Saligheds Rilde / met Glæde. Til denne
 Rilde skulle wi gaa / icke met vore Gødder / men met vort Hiertelag :
 Icke met vor Fornuft / men met Troen. Derforuden lærer dette
 Euangelium / huor villig oc redchon Christus er til at hielpe / huil-
 cken der aldrig tader nogen gaa trostelos fra sig / som i sin Nød giff-
 uer sig til hannem. Thi hand er icke anderleds tilfinde mod noget
 Mennecke / end hand er mod denne ypperlige Mand / som vaar en
 aff Herodis Hoffstienere / huileken hand icke aleniste trostede met ord /
 Men hand oc saa hialp hannem met et vnderligt Mirackel oc Jer-
 tegn. Derfaare begribis Summen paa dette Euangelium / i disse
 Ioelis ord : Huo som paakalder HERRENS naaffin /
 hand skal bliffue hiolpen. At wi diss bedre kunde forstaa
 dette Euangelium / da ville wi her aff saaregiffue tre Artickler.

Den Første.

Om Menneckens bedrøffuelse oc Sienuordighed / huad Sag
 der er til / oc Raad der imod.

Den Anden.

Om Christi Straff / at hand straffer denne Herremand.

Den Tredie.

En ret Troes art oc Natur.

Om den Første.

WILHELM
 1598
 204

Der vaar en kongelig Mand / hans Son laa
 i Capernaum etc. Denne forgesulte Son
 der / oc hans unge Son / affmale oss Verdens atskilli-
 ge Jammer oc Vældighed / huileken der er baade en
 Straff for Synden / Oc vilfigeste lige som en Predicken oc paamin-
 delse

delse om Guds Dom / saa at wi ved saadan Gienordighed / kal-
dis til Penitente / lige som denne Hofftiener som er bedroffuet for
sin Söns Siugdom / hand nu fornemmer oc söler sin Synd / oc
den begræder. Hid horer det Esaia sprock: *Angustia erit illis in Dis-*
ciplinam. Bedroffuelse oc Angist skal vere deris Tucte-
mestere. Men paa det at wi diss bedre kunde ansee oc betracte
Guds godhed imod oss / da vil ieg sige i huad maade Gud pleyer
mest oc heldst at kalde oss til Penitente: De bruger hand besynder-
lige der til sex stycker.

Riset gior
gaar Dom.

Esa: 26.

Gud kal-
der oss til
Penitente
i sex maas-
de.

Först sætter hand oss sin Loro saare / i huilken hand affmaler
vore Synder / lige som i en Taffle: Hand viser oss vor Hierte oc
Sinds blindhed oc i forstandighed: Vor Tullactighed om Guds
Forsum / om Guds Forattelser oc Trusel: Hand lader oss see vore
Affecters oc begeringers Brenlighed: Hand viser oss vore Hiertes
slemhed / huor saare vor vilie er frauent fra Gud / oc huor iustickeli-
ge alle vore Krefter ere. Dernast viser hand oss i den anden Taffle
vor Bretfærdighed imod Nennisten / oc vore Affecters oc begerin-
gers iurenlighed / saa at der som der er noget ret oc gaar vdi vort
gantste Liff oc Veffnet / för end wi bliffue omuende til Christum / da er
det intet anderleds end som it Klæde / det er besmittet oc offuerstencke
met det allerflemmiste Rode oc Blod / huilket Esaia beklaager met
diffe ord: All vor Retfærdighed er som it Klæde / der er
flemmelige oc værstyggelige besmittet. Denne vor
Brenlighed oc besmittelse sætter Pouen oss för den Sag skyld saar
Dyen / at wi aff hendis Slemhed / onde stanck oc værstyggelig-
hed skulle paamindis at giore Penitente / oc staa aff vore onde
Bene.

I.
Ved Lou-
en.

Summa paa
den første
Taffle.

Den anden
Taffle.

Esa: 64.

För det andet sætter hand oss atskillige induaartis Hierte-
sorge oc bedroffuelse för / huilken intet Nenniste kand nocksom be-
scriffue eller begræde. De aldrig vaar noget Nennistis Sorge oc
Klændighed saa stor / at wi io maa betencke at wi oc saa kunde falde
der vdi / oc saa en snert aff Guoben met / som den hellige Ambrosius
saare gudelige paaminder / i det hand siger: *Aut sumus, aut fuimus,*
aut possumus esse, quod hic est. Det er / Enten ere wi saadanne / el-
ler wi haaffue veret saadanne / eller wi kunde bliffue saadanne / som
denne er. Dette skulle wi altid betencke / naar wi enten hore eller see
nogen at vere bestædt met stor Sorge oc bedroffuelse / vduaartis el-
ler induaartis. Huad Hierte-sorge oc bedroffuelse haaffde Adam /

II.
Induaar-
tis Sorge.

Ambrosij
Sprock.

Lige som det
gaar en and-
den saa kand
der oc saa
gaa off.

Den forste oc tiuende Søndag

Gen: 4. huilcken der iche aleniste saa den ene sin Søn sla den anden ihuel /
 Men hand ocsaa vdi ni hundrede Aar / saa at mange aff hans
 2. Sam: 15. Borne born oc effterkommere / sulde gruelige oc ynckelige vdi man-
 ge Synder oc grossue Laster ? Huad Sorge oc bedrossuelse vaar i
 Dauids Herte / der hand saa at hans Døttre bleffue trencete / oc
 hans Sønner sloge huer andre ihuel ? Huad vil ieg tage nogle saa
 for Hender at tale om ? Alle Menneiste finde vel at Hugormen bi-
 der dem vdi Hælen / huilcket Vid iche horer hen til noget andet / end
 2. Reg: 27. at wi der aff lære oc kiende Guds retfærdige Dom / oc fly hen til
 Guds Naade / ved en aluerlig Penitente. Kong Manasses satte
 sig meget tiranskkelige op imod Guds Kircke / vdi fem oc tiue Aar /
 oc besmittede sig vdi ynckelige maade / oc haaffde aldrig i sine Liffs
 dage tenckt til at giøre Penitente oc omuende sig / haaffde hand iche
 kommet vdi det Babilonste Fængsel at side / der giorde det haarde
 Fængsel hannem vijs / oc gaft hannem forstand. Thi der bleff
 hand vnderuijt oc lært aff sin Mestere / som vaar Nodgang oc
 Gienordighed / saa at hand bonde sit Hiertis Kne / oc ydmuygelige
 begerede sine Synders forladelse / huilcken hand oc fik.

III. For det tredie sætter Gud oss ocsaa andris Exempel / deris
 Andris gruelige fald / oc forfærdelige Straff saar Ønen / paa det at wi aff
 Fald oc Ex-
 2. Sam: 15. ampel.
 Gen: 5. dem skulde paamindis oc giøre Penitente. Thi alle de Menneiste
 fald som faaregissuets baade i Historier oc i den hellige Scrift / de
 hore alle der hen / at de skulde giøre oss vise. Cain fald gruelige i
 Synden / oc slog sin egen Broder vstydde ihuel / Hand bleff pla-
 1. Sam: 15. get derfaare / met euig pine oc plage. Kong Saul fald fra Gud /
 oc iche omuende sig ved en aluerlig Penitente / men bleff euindelige
 vnder Guds vrede. Der ere mange til paa denne dag som falde
 fra Euangelio / oc falde i Dieffuelens snarer / huor de aldrig kunde
 rede sig vdaft. Derfaare skulle wi lade oss vere atnuarede oc paa-
 minte aff deris gruelige Fald oc ynckelige Straff / oc giøre Peniten-
 te vdi tide / Paa det at Gud skal iche optendis i sin Vrede / oc forkas-
 ste oss fra sit Ansigt. Lader oss altid betencke dette Poetens ord:
Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Det er /

Den som bliffuer vijs aff anden Mands skade /
 Hand er Lycksalig / sig selff til baade.

IIII. For det fierde predicker ocsaa Gud skundem ved Storm oc
 Underlig-
 ge Døttre. Wuer / ved Jordstølf / ved vnderlige Tegn oc suener vdi Himme-
 len / saadanne som der vaare seet offuer Jerusalems By / for end
 hand bleff forstøret oc ødelagt : Der saa mand Gometer ligesom
 Suerd /

Suerd / huordanne wi hassue seet mange i vor tid / Der som wi ick lade oss aff dem paaminde / oc giøre en aluerlig Penitente / da falde wi endelige vnder saare gruelig Plage oc Straff. I det Aar 1567. saa mand en Mand paa Himmelen / som vaar Kaarss fest oc hassde en torne Krone paa sit Hoffuet / huilket ieg hassuer mange Vidnesbyrd paa / iblant huilcke oesaa ere nogle aff Adelen / oc ellers andre fromme Gud fryetige oc louetige Mend. Her hassuer oesaa regnet Blod neder aff Himmelen : Mand hassuer paa ote eller ti Aars tid fire eller fem gange seet fire Sole paa Himmelen paa en tid / oc andre flere Himmel tegn. Mand hassuer i det Aar 1570. seet her i Sieland / ick langt fra Kiøbenhavn / blodigt Vand / at mand kunde farssue der vdi / Fedre / Læret / Papir oc andet / at det bleff røt lige som Brisel farssue. Saa tit som saadanne Tegn lade sig til siue / da skulle wi vide / at Gud kaldet oss til Penitente / met disse sin vreddis Tegn. I det at H. Kren siger : I skulle ick fryete eder for Himmel tegn / der met vil hand / at wi skulle giøre Penitente / paa det at det onde som Tegnene true oss met / skal ick offuerfalde oss. Fordi at alting steer dem til beste / som giøre Penitente.

For det femte / sætter hand oss Christi Død oc Pine saare Syen / i huilcken Gud lader oss see sin store Vrede imod Synden / oc der hos kaldet oss til Penitente. Thi hand hassuer vdstract sin blodige Arme paa Kaarss / oc kaldede den gantste Verden til Penitente oc bedring / oc tilbiuder sin Naade / alle dem som giøre Penitente. Derfaare / huo som forhaler sin Penitente / hand foractet Guds Son / oc skal vdi sin tid straffis derfaare / met gruelig Straff oc Plage.

For det siette / kaldet hand oss til Penitente / formedelst vor wiisse Døds stund. Thi vort Liff oc Leffnet her i Verden / er lige som en Boble paa Vandet / oc som it Blomsier paa Aarscken / som i dag staar oc i Morgen kand kasts i en Ild. Den ne vor wiisse Døds stund sætter oc den hellige Apostel S : Jacob oss faare / vdi sin Epistel. Wi hassue seet mange met vore Syen / som hassue leffuet foruden Penitente / oc ere borttagne aff Verden formedelst en hastig oc brat Død / saa at de ick hassue faaet tid oc rom at rette oc bedre sig. Johannes Baptista siger : Oren er lagt ved Roden aff Træet / huilket Træ som ick bær god Fruct / skal affhuggis oc brendis.

V.
Christi for
sin delige
Død.

VI.
Vor visse
Død oc wi
visse Døds
stund.

Matth. 3.

Den første oc tiuende Søndag

1. Cor. 11.

De Salomon siger : Der som Træet falder i Sønder eller i Vester / til huikeken side det falder / skal det bliffue liggendis. Det er / lige saadan som Gud finder dig i din Døds stund / saadan vil hand dømme dig / naar hand kommer som en retfærdig Dommere / at dømme leffuendis oc døde.

2. Cor. 33.

See her / huor mange maader Gud bruger til at kalde oss til Penitente : Hand siger selff : Jeg vil icke nogen Synderis Død / Men at hand skal omuende sig oc leffue. Denne sin faderlige gode Vilie beuise hand / i det at hand saa faderlige i saa mange maade kalder oss til Penitente / huikeket kald til Penitente / der i Sandhed hører til alle Menniske.

Gienfælgelse.

1. Cor. 1.

2. Tim. 2.

Men her maatte nu nogen sige : S : Pouel siger io / at Gud haffuer icke vdualt mange vise effter Riødet / icke mange Mechtige / icke mange aff adel oc høy Stamme. Suar. Den samme Apostel siger ocsaa en anden sted : Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige. Huor skal ieg da dette forstaa / maat du atter sige / Hand siger baade / at Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige / oc at Gud haffuer icke vdualt mange aff de verdslige Vise / mechtige / oc velbyrdige ? Suar. Gud sigis at icke haffue vdualt dem / Icke fordi at hand io gierne vil at de skulle bliffue salige / Men for det som endelige følger effter / oc almindelige kommer aff verdslig Vijsdom / Mechtighed / oc høy Stamme / som er / at huor denne Verdens vijsdom er / huor der er Mact oc Velde / huor der er høy Stamme / adel oc velbyrdig AEt / da lade sig mange der aff forblinde oc bedrage / saa at de vige fra Euangelio oc icke ville vere det horige oc lydige. Kong David vaar rig oc mechtig / Keyser Nero vaar ocsaa rig oc mechtig / Men David lod sig icke besuige aff sin Rigdom oc Mact / saa at hand der ved skulde saa Aarsage at falde fra Euangelio / Men Nero actede meer denne næruerendis Lycke oc metgang / end den tilkommendis Glæde oc Herlighed / saa at hans Rigdom oc Mact vaar hannem en Aarsage til hans Fordømmelse. Isaae vaar aff høy Stamme / aff adel oc velbyrdig AEt : Ismael vaar oc aff høy Stamme / oc aff den samme AEt / Men de haffde icke ens idrat oc forsat. Fordi at Ismael mente at det vaar hannem nock / at hand vaar AEdel oc Velbyrdig / oc mente hand haffde Guds Foriattelser intet behoff / derfaare foractede hand dem : Men

Gud giffue at der icke ginge saale bis til enden paa denne dag.

Men Isaac trode og forlod sig paa Guds Forrettelse / og bleff ved denne Tro salig. **2.** Aff disse Exempel kunde vi klarlige see / at Hæren forkaster ingen / for de Gaffuers skyld / som hand haffuer giffuet hannem. Fordi at mact og velde / Rigdom / Visdom / høn Stamme og velbyrdig. **3.** Et ere Guds gode Gaffuer / huo dem reite ligebruger / hand er salig. Men den som dem oanbruger / det er hans egen skyld / at hand bliffuer fordomt. Fordi hand gior Guds gode Gaffuer til redskaff / at føre sig self met til den euige Fordommelse. Derfaare / saa fremt som vi haffue vor Salighed tier / da lader oss anamine **S** : Pouels Naad / huilken der saa siger : De som bruge denne Verden / de skulle vere lige som de brugte hende icke / Thi dette verdslige Væsen forgaar. Met disse ord vil hand at icke christe Mennecks Herte og Sind skal icke saaledis omgaes met disse verdslige Ting / at de skulle drage oss fra den rette Liffens vej / Hand vil at vi skulle saa leffue / lige som vi skulde huer dag drage her fra. Dauid siger og saa / og Paulus til Timotheum / at vi icke skulle sette vort Herte og Haab til denne Verdens Rigdom / men til den leffuende Gud. Derfaare skulle vi odi alle ting / som vi omgaes met vdi denne Verden / haffue vore Hjerter op i Himmelen / og tencke paa det euige himmelske Liff. Hid horer det **S** : Pouels ord : Søger effter det som er offuen til / der som Christus er / siden dis hos Guds høyre Haand / Tracter effter det som er offuen til / icke effter det som er paa Jorden.

Sin den Anden.

Jhesus sagde til hannem : Vden i see tegn og vnderlige gierninger / da tro i icke. Her straffer Christus en Herremand og Hoffniere / og saadan en Mand som vaar i stor æt og anseelse / og haffde synderlig autoritet og myndighed hos Kong Herodes / huilket Christus dog sielden pleyede at giøre / vnderlige naar fattige bedreffuede og forgefunde Mennecks komne til hannem / og begerede hielp aff hannem. Her aff skulle vi lære / at vi icke ere Hyeckere / som sinigre og hnekle met Hoffold / Herremend / Fogeder / Hoffmend / eller andre som haffue Mact og myndighed / og sige det de ville haffue saar / Men

2. Tim. 1. Cor. 7.

psal. 62. 1. Tim. 6.

Coloff. 3.

Christus Her. Her en vnderlig Mand og Her Hans.

Den første oc tiuende Søndag

Predikere
skulle icke
vere Hyck
lere.

Tu slags
Straff.

1.
Dommere
Straff.

Matth: 23.

2.
Faderlig
Straff.

Heb: 12.

Apoc: 3.

Psal: 119.

Men wi skulle efter Christi Exempel / røre ved Bulden / saa at
de kunde finde huor de hassue ont / oc huor det onde sider / paa det
at de der efter diss bedre kunde føre Raad der til. Men saa meget
som denne Christi straff vedkommer / skulle wi dette vel acte / at
Gud straffer skundem som en Dommere / oc skundem som en Fa-
der / at der skal vere forstel imellem Dommere straff / oc faderlig
straff. Som en Dommere straffer hand dem som icke giøre Peni-
tenze / saa som de Scrifftkloge / Phariseer oc Hycklere / iblant
Joderne. Saadan er den straff der staar hos Mattheum:
Be worde eder Scrifftkloge / Phariseer oc Dyenskalcke.
Dette er en forfæckelig Trusel / med huilcken Christus truer met
den euige Fortørnelse: Vnder den Trusel ere alle de Nemiste i Ver-
den / som forsmaa oc foracte Euangelium / efter som disse Christi
ord liude: Huo som icke troer / hand er allerede dømt.
Den faderlige straff er den / med huilcken hand tucter oc reffer alle
dem som hand anammer til sine Børn / oc tien denne Straff der
til / at wi icke skulle forgribe oss self / at wi misse den Arff som HER-
REN hassuer loffuet oss. Om denne Straff taler Apostelen til
de Hebreer saaledis: Min Søn / foract icke HERRENS
straff / De mistroest dig icke / naar du straffis aff han-
nem: Thi at huilcken HERREN elsker / den tucter
hand / De hand hudstrnger huer den Søn / som hand
anammer. Der som i lide straff / da tilbiuder Gud
sig eder som Børn: Thi huor er en Søn / som Fader-
ren icke tucter? De der som i ere vden Ræffelse / da ere
i weete / oc icke Børn. Om denne Straff taler oesaa HER-
REN self / i S: Hansis Obenbaring / oc siger: Huilcke ieg el-
sker / dem straffer ieg oc tucter. Exempel om saadan fa-
derlig Straff hassue wi vdi alle Helgen fra Verdens begyndelse:
Thi der hassuer aldrig veret nogen Helgen til / som icke hassuer
skundem maat smage dette faderlige Ræis: huilket oesaa Dauid
bekiender i sin Psalme / der hand siger: Det er mig tiert HER-
RE / at du hassuer ydmyget mig / at ieg kunde lære
din Rætt. Disse tiuende tu slags Straff / skulle met rette beue
oss / at wi fly oc fly Synden / paa det at wi icke skulle falde i den leff-
uere

uendis Guds Hender / oc aff vor egen skyld forskudis fra Gud oc
forfare til euig tid.

Fire slags
Jofet forbat
ic penitenge.

Lader off her lade Synene op / oc see vel til huorledis Ver-
den leffuer. Der ere mange til / som icke ville sumis oc haffue ord
for at vere iugdelige Menniste / Men effterdi at de mene at de skul-
le leffue lunge / da forhale de deris Penitenge tid fra tid / saa at det
er til fare / at mange aff dem icke der offuer forderffuis.

1.
Trygge
Menniste.

Der ere oc mange til som lade sig aff Stoiske tancker bedra-
ge / oc sige : Der som ieg er vdualde oc besticket til det euige Liff / da
giors det icke behoff / at ieg meget bekumrer mig eller giør mig stor
smage der for : Huad heller ieg leffuer ilde eller vel / da omuender
Gud icke sit forfat for min Syns skyld.

2.
Den ny
Stoick.

Dette er en gruelig
Guds bespaattelse / Forst fordi at mer dette gruelige Ord steer Gud
en stor Brat / huilken der icke vil at nogen skal fordomis / men vil at
alle Menniste skulle bliffue salige / ved Ihesum Christum vor Sa-
liggiørere oc Frelsermand / huilken off bor at anamme met Tro-
en. Gud haffuer icke befalet at predicke Euangelium saar den
eller den / for en eller to / Men saar alle Menniste i almindelighed / oc
haffuer lagt saadant it vilkaar hos : Huo som troer / hand

1. Tim : 2.

skal bliffue salig / Men huosom icke troer / hand skal
fordomis. Dette Guds aluerlige Forsat skal ingen Steffne
eller Lycke foruende. Derfaare skulle wi saa tencke oc sige / At lige
som Hector sagde hos Homerum : *Hoc Augurium optimum est, pugna-
re pro Patria*, det er / Denne er den allerbeste Spaadom en kand
saa / At hand strider mandelige for sit Faderne land. Hans me-
ning vaar / Den som strider mandelige oc vel / hand saar Tre oc it
gaat Rygte / Men den som icke strider / hand saar Haanhed oc van-
ære / Den spaadom er viss : Lige saa skulle wi Christne vide / at det
er den alleruiffiste oc beste spaadom / naar wi ville vide vor Lycke
oc Steffne / som mand kalder det / At wi tro Guds ord oc Euange-
lio / oc sticke off der effter / saa bliffue wi salige.

Marc : 16.

Dette Guds aluerlige Forsat skal ingen Steffne
eller Lycke foruende. Derfaare skulle wi saa tencke oc sige / At lige
som Hector sagde hos Homerum : *Hoc Augurium optimum est, pugna-
re pro Patria*, det er / Denne er den allerbeste Spaadom en kand
saa / At hand strider mandelige for sit Faderne land. Hans me-
ning vaar / Den som strider mandelige oc vel / hand saar Tre oc it
gaat Rygte / Men den som icke strider / hand saar Haanhed oc van-
ære / Den spaadom er viss : Lige saa skulle wi Christne vide / at det
er den alleruiffiste oc beste spaadom / naar wi ville vide vor Lycke
oc Steffne / som mand kalder det / At wi tro Guds ord oc Euange-
lio / oc sticke off der effter / saa bliffue wi salige.

Dette skulle
de vel acie
som ville la-
de sig spaa-
de vilde vige
deris Lycke
e. lee Wylcke.

Dette Guds aluerlige Forsat skal ingen Steffne
eller Lycke foruende. Derfaare skulle wi saa tencke oc sige / At lige
som Hector sagde hos Homerum : *Hoc Augurium optimum est, pugna-
re pro Patria*, det er / Denne er den allerbeste Spaadom en kand
saa / At hand strider mandelige for sit Faderne land. Hans me-
ning vaar / Den som strider mandelige oc vel / hand saar Tre oc it
gaat Rygte / Men den som icke strider / hand saar Haanhed oc van-
ære / Den spaadom er viss : Lige saa skulle wi Christne vide / at det
er den alleruiffiste oc beste spaadom / naar wi ville vide vor Lycke
oc Steffne / som mand kalder det / At wi tro Guds ord oc Euange-
lio / oc sticke off der effter / saa bliffue wi salige.

Der ere oc atter andre til / huilke naar de høre at Guds
Barmhiertighed er stor / at hand tager Syndere til Naade /
naar / och saa tit som de omuende sig til hamnem / da mene de at
de ville synde frit hen / Oc naar det sumis dem gaat at ve-
re / oc deris Enslighed siger til / saa ville de giøre Penitenge oc
omuende sig. Denne Tancke haffuer kuldkast mange tusinde
Menniste vdi Verden / oc kuldkaster endnu mange paa denne
dag.

3.
Naade
Syndere.

Dette Guds aluerlige Forsat skal ingen Steffne
eller Lycke foruende. Derfaare skulle wi saa tencke oc sige / At lige
som Hector sagde hos Homerum : *Hoc Augurium optimum est, pugna-
re pro Patria*, det er / Denne er den allerbeste Spaadom en kand
saa / At hand strider mandelige for sit Faderne land. Hans me-
ning vaar / Den som strider mandelige oc vel / hand saar Tre oc it
gaat Rygte / Men den som icke strider / hand saar Haanhed oc van-
ære / Den spaadom er viss : Lige saa skulle wi Christne vide / at det
er den alleruiffiste oc beste spaadom / naar wi ville vide vor Lycke
oc Steffne / som mand kalder det / At wi tro Guds ord oc Euange-
lio / oc sticke off der effter / saa bliffue wi salige.

Den første oc tiuende Søndag

Gal: 6.

dag. **E**: Pouet siger: Lader eder icke bedrage/ Gud lader sig icke bespaatte: Thi huad som it Menniske saacer/ det skal hand høste.

4.
De som
leffue effter
Verdens
Siid.

1. Pet: 3.

Gen: 19.

1. Luc: 13.

En part stode sig der paa / at der ere mange til som synde / oc mene at de maa ocsaa frit giøre lige saa. De sige: Den oc den giør saa som ieg giør / oc de vilde saa gierne bliffue salige som ieg. Gud lader icke saadan en stor hob Folck forderffuis. Men du som saadant tencker / see huor det gick til i Syndfloden / Christus predickede vdi Aanden / igiennem Noe Mund / saar Aanderne / det er / for dem hues Siæle som nu ere i Fængsel oc Pine. Det hialp her slæt intet / at der vaare mange som syndede. De fem Steder iblant huilcke Sodoma oc Gomorrha vaare de besynderligste / foractede Lots Predicken / oc giørde alle it: Men huad hialp det dem / at de vaare mange om at synde? Blesfue de icke ødelagde huer en / vden Loth alene oc hans to Døttre? Derfaare skulle wi tage off vel vare / at wi icke lade oss der aff locke oc drage til Synden / at der ere mange til som synde: Wi skulle fly oc sty de vngudeligis ord / som locke oss til at synde: Lader oss ihukomme oc betencke Christi ord / som icke fandt siue / Hand siger: Vden i giøre Penitente / da skulle i allesammen omkomme.

Om den Tredie.

Esa: 42.

De Menniske trode det ord som Ihesus sagde til hannem / oc gick bort. Her haaffue wi først at acte / at Christus icke forstod denne nypperlige Mand / for den Sag styld at hans Ero vaar skrobelig. Hand straffer vel en skrobelig Ero / men hand forstiuder hende dog icke slæt: Thi HERRen vil icke sonderbryde det forknusede Xor / icke heller vdslycke den rygendis Hør taffue / som Propheten siger / Men hand vil heller bøde oc lage det. Christus straffer vel stundem sine Discipler for deris skrobelige oc huegendis Ero / Men hand driffuer dem dog icke slæt fra sig / saa som de der ere vuarde at omgaas met hannem. Thi hand veed huor stor vor skrobelighed er: Hand veed huor mange oc store stød vor skrobelige Ero hun saar: Hand veed at der er en gruelig Tuilactighed i alle Menniske.

Ja

Ja maat du sige : Philippus siger io vdi Apostlernis gien-
ninger til Dronningens Kammerfuerd aff Morland / der hand
begerede at dobis aff hannem : Der som du troer fuldkom-
melige aff dit gantske Hierte / da maa det vel saa vere.

Derfaare / effterdi at Daaben ick maa delis met nogen vden hand
haffuer en fuldkommenen oc stadig Tro / da kand hand meget mindre
foruente sig andre velgierninger. *Suar.* Her ere tu Spørsmål
tillsammen : Det ene om Tuilactighed : Det andet om Troens
fuldkomnelighed. Til det første som er om Tuilactighed / *suarer*
ieg saaledis : Troen er baade sterck oc hun er ströbelig / *secundum di-*
uersa principia / det er / effter tuende atskillige ting / aff huilcke hun

1. haffuer sin begyndelse / de tu ting ere Kiødet oc Nanden. Thi der
som du seer til Kiødet / da komme der idelige oc altid tuilactige Tan-
cker. Den tid Sara fick Foriættelsen at hun skulde føde en Søn
paa sin Alderdom / da begynte hun at lee der at / oc effter Kiøds oc
Blods dom faldt i stor tuil / hun meente at det kunde ick skee / at den
som baade vaar saa gammel / at hun vaar gaaen aff Barnebyrd / oc
haffde aldrig faaet Børn tilforn / at hun skulde kunde føde Børn.
Sige saa gief det met Abraham oc mange andre helgen / Saa tit so
de rørdis aff Kiød oc Blod / da begynte de strax at tuile / For di Kiø-
det strider altid imod Nanden. Icke tør heller noget Menneſke for-

2. Men der som du seer til Nanden / da er Troen sterck / oc tuiler intet.

S. Pouel siger : Abraham tuilede ick paa Guds løfte
formedelst Vantro / for hand vaar gammel / oc hans
Hustru vaar vructsommelig / Men hand bleff sterck
i Troen oc gaff Gud ære / oc viste paa det alleruisteste /
at huad som Gud loffuer / det kand hand oc giøre.
Dette Abrahams Exempel skulle vi oc saa effterfølge / ick see til
vort Kiøds oc Blods dom / men see til Guds ord oc løfte / tro han-
nem at vere sandru oc almechtig / hand vil holde sine ord / oc kand
giøre det hand loffuer oc vil giøre.

Huorledis kand Troen vere fuldkommen ? maat du atter
sige. Skal hun ick daglige dags vore oc forfremmis ? Det som
huer dag vore oc bliffuer io større oc større / det er ick io fulduort /
oc fuldkommet. *Suar.* Troen hun er fuldkommen / oc haffuer
dog behoff / at hun kand daglige vore oc forøgis. Den Mand som

Gienfigelse.
Astor : 8.

Suar.
Tu spør-
maal.

1.
Om tuil-
actighed.

Gen : 18.

Gal : 5.

Rom : 4.

II.
Om Tro-
ens fuldkom-
melighed.
Troen er
baade fuld-
kommen oc
vfuldkommen.

Den første oc tiuende Sondag

Marc: 9.

En smuct
Lignelse om
Troens vort

Exempel om
Troens vort
i Apostlene,
Ioh: 6.

Aktoy: 2.

Læs yder
mere om
Troen/ paa
den anden
Sondag i
Faste/ i den
anden præ
diken.

Troens
gierninger
oc vdrætning

Marens scriffuer om / huilken der sagde til vor H. Erre Christum :
Jeg troer tiere H. Erre / men styrck min skrobelige Tro.
Hand haffde en fuldkommen Tro / huilken hand dog begerer at
maatte forøgis. Dette kunde wi smuct see aff denne skone Lignelse:
Ic spær mysødt Barn er it fuldkommet Menniske / En fulduuaxen
Mand som er kommen til sin laue Alder oc Væxt / er ocsaa it fuld-
kommet Menniske. Lige saa gaar det oc til met Troen / Det er en
fuldkommen Tro / som anammer oc besatter den fuldkomne Chri-
stum / Men hun haffuer daglig vort oc forøgelse behoff / paa det at
hun ocsaa kand bliffue slæt færdig paa alle sine stycker / som hende
bør at haffue. Lige som it Barn / endog at det er it fuldkommet
Menniske / dog haffuer det Mad oc dricke behoff / huor met det kand
fødis oc komme til sin rette vort : Saa gaar det oc til met den som
troer / hand haffuer behoff / at hand idelige hører / læser oc betencker
Guds ord / hand haffuer behoff at fødis met det himmelske Brød /
oc Mandelig drick / paa det at hand daglige kand vore oc forbedris /
huilket wi ocsaa kunde see vdi Apostlene. S: Peder haffde en fuld-
kommen Tro / den tid der hand sagde til Jesum Christum : Huort
skulle wi gaa : Du haffuer det euige Liffs ord. Men
denne S: Peders Tro haffde større styrcke oc krafft / oc vaar lige som
fulduoxen paa Pinke dag / der hand haffde faact Christi Mand
suuulige / oc gick frem paa Plaken / oc vdi en Predicken omuende try-
tusinde Menniske til Christum. Lige saa skal oc Troen vore i an-
dre Menniske : Der som du anseer hendis *Substantiam* oc verelse / da
er hun strax fuldkommen / saa tilige som hun er vndfangen i Men-
niskens hierte : Men der som du anseer *Quantitatem* / det er / hendis vort
oc storlighed / da haffuer hun daglige behoff at vore oc forøgis.

Men saa meget som Troens gierninger oc vdrætning vedkommer /
dem kunde wi smuct see vdi denne kongelige Mand. Thi først
tvinger Troen hannem / at hand i sin Nød skal giffue sig hen til
Christum / saa som til en trosfast oc forfaren Læge / der veed Raad oc
kand hielpe imod alle Siuger oc Alendighed. Dernæst driffuer
hun hannem til / at hand skal paa kalde Christum oc begere hielp aff
hannem. Derforuden kommer hun hannem ocsaa til / at hand icke
forlader Christum / oc løber fra hannem / der hand icke strax for den
første Bøn saar huad hand vil haffue : Men bliffuer hart ved / be-
der ydermere / oc icke lader sig forfarde for en Snibbe eller it hart
Suar / at hand derfaare skulde giffue sig fra den / som hand veed oc
kier

kiender at vere Verdens eneste Frelser. De der hand saa hær sig at/
da saar hand oc forhuersfuer sig aff Christo det hand begerer oc vil
hassue/huor aff Troen voxer endnu mere/saa at hand bleff mere fry-
rig oc villig til at bede/ oc beuise sin Troes fruct/ i det hand betiens
der Christum/ Forkynder hans velgierninger saar andre/De priser
hannem/ som her staar i dette Euangelio: Hand trode met
alt sit Hus.

HEr aff kunde wi nu klarlige see/at Troen hassuer Troens
Art oc Nat-
ur.
sex slags Art oc Natur/ huilcke altid oc idelige følge met hende.

Den første Troens art oc egenlige vilkaar er/ at hun driffuer I.
Troen
driffuer off-
til Christum.
off til Christum/ at wi aff hannem skulle begere hielp oc Trøst/i vor
Gorge oc Nodgang. Hun kiender ingen Helgen der hun vil tilbe-
de/ Men hun paakalder Christum alene/ huilcken hun oc betiender
alene at vere en Mægler oc Falsmand imellem Gud oc Mennesken.

Den anden Troens art er/ at naar hun hassuer kommet off II.
Gid off drif-
stige at wi
paakalde.
saa langt/ at wi ere komne til Christum/ da gjør hun off drifstige at
wi paakalde Christum/ icke ved hendis Værdighed eller egen fortie-
niste/ Men hun forlader sig aleniste paa Christi Mælehed oc barm-
hertighed.

Sor det tredje/ der som Troen icke strax bekommer det hun be- III.
Hun falder
icke i Mis-
haab.
der om/ Da er hun icke Drekelos/ hun lader icke Nodet strax falde/
eller mistroster sig/ Men hun bliffuer varactig oc henger hart ved at
bede.

Sor det fjerde/ naar hun saa bliffuer hart ved/ da saar hun III.
Hun faar den
hun begerer.
paa det sidste det hun vil hassue. De hun vil intet andet hassue/
end det som fandt see Gud til ære.

Sor det femte/ effter at hun hassuer faaet det hun begerer/ da V.
Hun voxer oc
bliffuer ster-
kere.
voxer hun io mere oc meer/ oc bliffuer io større oc større/ indtil saa
lenge at hun kommer til sin rette storlighed oc vext.

Sor det siette/ lader hun see sin Fruct der hun giffuer aff sig/ VI.
Hun lader
see sin fruct.
som er/ at hun betiender Gud/ priser oc loffuer hannem. De skul-
le wi vel mercke disse ord/ at Euangelisten siger: Hand trode
met alt sit Hus.

Lige saadanne ord/ siger Lucas i Apostler Afor: 10.
Lærdom.
his gierninger/ om den Hoffuizmand som hed Cornelius/ at hand
fryctede Gud met alt sit Hus. Her aff skulle wi lære/ at wi venne vo-
re Tiund oc Husfolk til Gudelighed/ Wi skulle vere et Exempel oc
Epenel for dem i Leffnet oc Lærdom/ Wi skulle vnderuise oc lære de
grossue oc vforstandige/ Wi skulle straffe de som forsee sig/ Wi skul-

Den anden oc tiuende Søndag

le altid egge oc gadde paa dem som ere lade oc forsomelige / at wi kunde
de skynde dem til Guds fryet. Met saa ord at sige : Vi skulle al-
ting vende der hen / at der kunde bliffue saa mange christelige Kircker
som der ere Husholdninger. Men de som ingen omsorge haffue for-
deris Tiund oc Husfolk / at de kunde oplaris i Guds fryet / de kun-
de vel rose sig aff Troen / Men de haffue ickon en Kog oc slugge aff
Troen / oc ick den rette Tro / huilcken der altid lader see sin Fruct som
hun giffuer aff sig / ved Jesum Christum vor H Erre / Huilcken met
Faderen oc den hellig And stee loff oc prijs euindelige / Amen.

Den anden oc tiuende Søn- dag effter hellig Trefaaldighed / Euangeli- um Matthei i det XVIII. Cap:

Jesus sagde til sine
Disciple : Himmerigs rige lignis ved
en Konge / som vilde holde Regenstaff
met sine Guenne. Oc der hand be-
gynte at regne / kom en saar hannem
som vaar hannem ti tusinde Pund
skyldig. Der hand haffde nu ick at betale met / da
bød Herren at selle hannem oc hans Hustru / oc hans
Børn / oc alt det hand haffde / oc betale. Da salt den
Guend ned oc tilbad hannem / oc sagde : Herre / haff
Taalmodighed met mig / * ieg vil betale dig det alt-
sammen. Da ynkedis Herren offuer den samme
Guend / oc hand gaff hannem løs / oc forlod hannem
oc saa gielden. Da gick den samme Tienere hen vd /
oc fant en aff sine Mettjenere / hand vaar hannem
hundrede Penninge skyldig. Oc hand greb sat paa
hannem oc vilde quale hannem / oc sagde : Betal
mig

eg vil loffue
dett i vor
Nad / Som
wi ick kunde
holde ved
vor Dgd.

mig det du est mig skyldig. Da salt hans Mettiene-
 re ned oc bad hannem/ oc sagde: Haff Taalmodig-
 hed met mig/ Jeg vil betale dig det altsammen. De
 hand vilde icke/ men gief hen oc kaste hannem i Fæng-
 sel/ indtil hand betalede det hand vaar skyldig. Men
 der hans Mettiene saae det/ bleffue de saare bedrøff-
 uede / Oc de komme oc forde saar deris Herre alt det
 som steet vaar. Da kaldede hans Herre hannem saar
 sig/ oc sagde til hannem: Du skal factige Euend/all
 den Gield forlod ieg dig/fordi du badst mig. Skulde
 du icke oc saa forbarme dig offuer din Mettiene/ lige
 som ieg haffuer forbarmet mig offuer dig? Oc hans
 Herre bleff vred oc antuordede hannem dem/ som pi-
 ne / indtil hand betalede altsammen det hand vaar
 hannem skyldig. Saa skal oc min himmelske Fader
 cc iij giore

Den anden oc tiuende Sondag
giøre imod eder / om i icke forlade aff eders Hierter /
huer sin Broder hans brøst.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar S:
Peters Spørmaal / huilken der spør Christum at/
huor tit hand skal forlade sin Broder eller Næste som
synder imod hannem / om det er nock at forlade han-
nem siu gange? Christus svarer hannem oc siger / at
det er icke nock at forlade hannem siu gange aleniste / men halffierdes-
sinds tiue gange siu gange & skal mand giffue hannem sin Brøde
til. Halffierdesinds tiue gange siu gange / er fire hundred oc halff-
semtesinds tiue / Met huilket Tal Christus vil giffue tilkiende / at
wi skulle forlade vor Næste sin brøst / saa tit som hand fortørner oss:
Thi Christus sætter her it vist Tal for it wuist / It endeligt for it w-
endeligt. Men fordi at det siuntis S: Peder hart paa at gaa / frem-
sætter Christus denne Lignelse / paa huilken Meningen er saaledis:
Gud vor himelske Fader forlader oss saa faare tit oc offte vore Syn-
der / wi som alt siidse synde imod hannem: Derfaare skulle wi oc saa
forlade vore Brødre som oss fortørne / naar de ville bedre sig mod oss.
Saa horer derfaare dette Euangelium til den tredie part i Peniten-
tze / som er til it nyt Løffnet som skal skee aff Troen: Aff samme ny
Løffnet er dette en part / at wi forlade huer andre indbyrdis / den ene
den anden sin Brøst. Men paa det at wi diss bedre kunde forstaa
denne Lignelse / oc begribe hendis Mening / da vil ieg ligne nogle ting
imod huer andre / i saa maade:

De Effter
vort maal
hand mand
siges / siu gange
tiue gange.

Meningen
paa denne
Lignelse.

De Lignelse
seer at forflar-
re denne lige-
nelse met.

1.

2.

Lige som en from rig Mand / som forlegger en anden fattig Mand
met Penninge oc andet / hand sticker sig mod den fattige / naar hand
yndmyger sig / oc falder ned for sin Forleggere / som hannem haaffuer
forlagt oc forstract / oc begerer Naade aff hannem: Lige saa sticker oc
Gud sig mod alle Syndere / som i en aluerlig Penitente yndmyge sig
oc indfalde til hannem / oc begere Synderis forladelse for Jesu Chri-
sti skyld. Den fromme rig Mand oc Forleggere hand giffuer den
fattige Mand som yndmyger sig saar hannem / all Gielden til / oc vil
icke strenge met hannem / effterdi at hand seer at hand haaffuer intet
at betale met: Lige saa forlader oc Gud aff sin blotte Miskundhed oc
barmhiertighed dem alle deris Synder / som giøre Penitente oc om-
uende sig. Item lige som Gud sticker sig mod oss arme Syndere / som
tit oc offte forsee oss imod hannem: Lige saa skulle oc christne Men-
niste sticke sig mod deris Brødre oc Jeshu cristne / som forsee sig imod
dem

den Derfa-
re foruden
n den brost
nart om ig
en Gielden
Syn / oc
fange Næst
hiffetaget
nemde imod
re wacknem
nem: Derfa-
som haaffuer
stille wi
fader oc for
sticker / oc

Huor
sig til Gud.

Om
Syndere.

Ne christi
ander deris br

Et
G
st
off

re idet gantse
enstendige vil
andis. 1. Huc
hand freffuer:
er hannem
rige. 2. Huc
e. Schuorled
ur off off at

se dem er den
Konge. H
er maet gaet
se Eins oc sin

dem. Derfaare lige som Gud forlader oss vor Brøde/ aff ibel Naade/ foruden all vor fortieniste: Lige saa skulle oc wi forlade oc tilgiffue den brøst oc breck/ met huilcken wi forornis aff vor Næste. De tuert om igien/ Lige som en rig Mand oc Forleggere stikker sig imod den Gieldener/ huilcken hand tilforn haaffde tilgiffuet oc forlat sin Synd/ oc formercker der effter at hand er streng oc smild imod sin fattige Næste: Lige saa stikker oc Gud sig imod dem/ som hand forst haaffde taget til Naade/ oc formercker der effter/ at de ere grumme oc smilde imod deris Næste. Den rige Mand oc Forleggere kalder dette wtacknemmelige Menniske for sig/ oc kreffuer Regenscaff aff hannem: Derfaare vil oc Gud lige saa straffe dem met en streng Dom/ som haaffue veret haarde oc smilde imod deris Næste. For den Sag skyld skulle wi gierne giffue til oc forlade vor Næste/ saa tit som hand synder oc forseer sig imod oss. Wi ville skiffte dette Euangelium i tre Artickler/ oc dem met Guds hielp forklare.

Den Første.

Huorledis mand skal rettelige giøre Penitente/ oc omuende sig til Gud.

Den Anden.

Om Guds offuermaade store Barmhiertighed mod fattige Syndere.

Den Tredie.

At christne Menniske ere skyldige oc forpligtige/ at forlade huer andre deris brøst.

Om den Første.

Enne Lignelse om den Konge oc den fattige Gieldener/ larer oss en smuct wijs oc maade/ huorledis wi skulle bare oss at/ naar wi ville giøre Penitente oc forlige oss met Gud/ saa at der icke findis nogen herligere maade i det gantze ny Testamente/ Derfaare ville wi offueruene alle omstendige vilkaar oc stycker i denne Lignelse/ som ere disse effterfolgendis. 1. Huo denne Konge er/ som vdkreffuer Regenscaff. 2. Naar hand kreffuer Regenscaff. 3. Huorfaare wi ere vdi hans Gield/ oc ere hannem Regenscaff plichtige. 4. Huor meget wi ere hannem skyldige. 5. Huad wi skulle giøre naar hand kalder oss til Regenscaff. 6. De huorledis Guds Retfærdighed kand see skyldist/ som vdkreffuer oss/ at wi skulle betale det wi ere skyldige.

Hvem er denne Konge oc Forleggere? Det er Gud den himmelske Konge. Hand haaffuer beprydet oss met mange herlige Gaffuer/ oc meget gaat: Hand haaffuer skafft oss effter sit Billede/ hand satte sit Lius oc sken vdi vore Sind oc Fornuffe/ hand satte retfærdig vilie

Sex stycker at acte.

I. Hvem denne Konge oc Forleggere er.

cc iiii

oc

Den anden oc tiuende Sondag

oc tilbøielighed vdi Hiertet / oc gaff oss alle Kræfter induaartis oc vduaartis / saa at wi ved dem haffde kundet beuise hannem en fuldkommen Lydighed / om wi haffde villet.

Siensigelse.

Suar.

Huo som gaar i Aeff / haad skal gaa i Gield. Wi affue Adam / der for ere wi plichtige til at betale Gield met hannem.

Forkaste ick vore Forældre dette her altsammen i Paradis met deris Synd? maat du sige. Effterdi at de forkaste det / hui kressuer da Gud Regenskaff aff oss derfaare? Suar. Det er vel sanden / De forkaste det: Men de Gaffuer som Gud gaff Adam / de hørde til alle hans Effterkommere. Derfaare effterdi at denne vor Fader forkaste oc miste disse Gaffuer / da haffuer hand forkast baade sig selff oc oss i Døden: Saa haffuer Gud for den Sag skyld ret til / at kressue aff oss / det som vor Fader forkaste: Ja wi haffue oesaa i mange maade forøgt denne Gield oc Skyld / oc ladet flux opscriffue / saa at Summen er bleffuen saa stor / at ingen kand den betale / der som hand end vilde selle sig selff oc alt det hand haffuer.

II.

Naar hand kressuer denne Konge Regenskaff? Endog hand huer dag / altid oc idelige minder oss paa denne Gield: Dog alligeuel kressuer hand oss besynderlige / Forst / saa tit som vor Samuittighed kla- 1. ger paa oss for vor Synd / och saa gaat som steffner oss saar Guds Domstol. Dernæst / naar den hellig Aand kommer for medelst Lou- 2. en oc straffer vor Synd / oc truer oss met Straff / vden der steer ny- actig betalning. Herforuden kaldet hand oss til Regenskaff / naar 3. hand lader oss see sin vredis Tegn / enten i Himmelen eller paa Jord- den. For det sidste / kressuer hand oss oesaa / oc minder oss paa denne 4. Gield / naar wi reffsis met Kaarss eller Siugdom / huileket der er li- ge som Guds tiener / der tuinge oc dele oss til at betale vor Gield / som wi ere hannem skyldige. Huorfaare kaldis vore Synder en Gield oc skyld? De kaldis Gield eller Skyld / Fordi lige som verdslig Gield forplicter oss til / at wi enten skulle betale eller lide Straff: Lige saa tuinge vore Synder oss til / at wi maa straffis met euig Plage / vden der steer nyactig betalning.

Ved Tegn.

Ved Kaarss

Zui Synden

III.

Huorfaa

IIII.

Huer me

Hvorfaare ere wi Gud skyldige? De huorledis ere wi komne vdi denne Gield? Det er nu sagt tilforn. Vi ere Gud saa meget skyldige / som hand haffde antuordet vor Fader Adam / huileket wi haffue mist altsammen / oc haffue der offuer paa ny besueret oss met større Gield / i det at wi daglige haffue offuertraadt Guds hellige Lov / huor met wi haffue opuact hans Brede offuer oss.

Hvor stor er Summen / eller huor meget ere wi skyldige? Her til suar- rer Kongen / at wi ere hanem ti tusinde Pund skyldige / oc wi haff-

ue

ne ick en Blaffert at betale met/saa langt er det fra/at wi skulde nogen tid komme aff sted/at betale saadan en stor Gield. De ti Guds Budord indeholde den Gield som wi ere skyldige/ syncke fra syncke/ oc de sige off huor stor Summen er. Der vdkreffuis aff off Guds fryet/ Kierlighed/ Taalmodighed vdi det forste Budord: Effterdi wi ick affuer beuist Gud denne Lydighed oc betaler vor Gield/ Da ere wi skyldige at straffis. Gaaledis skulle wi randsage oc offueruche der andet oc tredie Bud/ oc alle Budordene/ baade i den forste oc anden Taffle/ Naar wi dette giore/ da skulle wi saa at see huilcken en stor Sum wi ere skyldige.

Talemum a-
ticum. it
Pund/ ee saa
gaar/ som
ege. 2. 2. 2.
nee/ der ee/
m hunder
Daler/ Saa
beløber sig
de ti tusinde
Pund/ effter
vdi 2. 2. 2. 2.
regne/ m
tusind gan-
ge tusind Da-
ler/ der er/
halftusent
sinds tuse-
rønder guld.

Huad siger Kongen her til? Her er en stor Gield opfereffuen/ oc her er intet at betale met. Christus siger/ at Herren besøel at selle hannem oc hans Hustru/ oc hans Børn/ oc alt det hand haffde/ oc betale. Her maatte nu nogen sige: At ville tuinge en til det som hannem er vmueligt at giore/ det er Tiranni/ Derfaare giør denne Konge ick ret/ at hand vil tuinge denne sin Dienere til at sellis met alt det hand affuer/ oc betale. Her suarer ieg saa til: Den som tuinge en til det hannem er vmueligt/ Hand affuer enten Xæt der til/ eller hand affuer ick Xæt. Denne Konger affuer Xæt til at kreffue saadan Gield aff off/ eller at straffe off/ vden der vil nogen betale hannem paa vore vegne: Derfaare bruger hand Xætfærdighed oc ick Tiranni.

Gienfigelse.

Sum.

Hvad skulle wi da giore/ naar Kongen vil høre Regenscaff? Wi skulle giore som denne Gieldere oc Skyldener giorde/ Hand fast neder saar Kongen sin Forleggere/ som hannem haffde forlagt oc borget/ Hand ydmiger sig/ begerer Naade/ huilcken hand oc fick. Det er wi skulle kiende oc ansee vore Synders mangfaaldighed dem skulle wi oc saa bestaa oc bekiende: Wi skulle angre oc fortryde aff vort gamste Herte/ at wi ick affue betaler det wi ere skyldige/ oc wi skulle i en stadig Tro til Christum/ indfly til Gud vor himmelske Fader/ bede om Naade oc Synds forladelse/ for samme Ihesu Christi skyld: Naar wi det giore/ da affue wi hans Foriættelse/ at hand vil forlade off Gielden altsammen/ oc tage off til Naade. Dette giffuis smuct klarlige i denne Vignelse tilkiende/ om huilket ieg vil oc saa saa regiffue nogle Exempel/ at wi diff bedre aff dem kunde opueckis.

V.
Huad wi
skulle giore/
naar regens-
caff skal hør-
es.

Den obenbare Synderinde/ om huilcken Lucas Euangelista taler vdi sit siuende Capitel: Hun bekiende sin Synd/ Hun flyer til Naade/ Oc met en stadig oc lifftactig Tro/ forlader sig hært paa

Exempel om
Marta mag-
dalena.
Luc: 7.

Chri

Den anden oc tiuende Søndag

Dienfigelse.

Suar.

Christum/ huilcken vor Herte Christus strax forkynder at haffue
faaet sine Synders forladelse/ thi saa siger Christus: Hende ere
mange Synder forladne. Men Christus legger strax
(maat du sige) disse ord til: For hun elste meget. Der aff
sumis det/ at hun met sin Kierlighed oc Elskelighed/ haffde fortient
Synderis forladelse. Ney ick saa: Christus siger ick at hun haff-
uer betalet sin Skyld oc Gield met Kierlighed: Men effter at Syn-
den oc Gielden/ vaar hende forlat oc tilgiffuen/ da elste hun meget/
huilcket Christus obenbare giffuer tilkiende/ i en Eignelse som hand
der fremsætter.

Den Phariseer som haffde indbødet Christum til giest/ hand
forargede sig der ved/ at Christus ick forskød denne Quinde fra sig/
som en obenbare Synderinde/ oc ick sagde ney til at hand ick vilde
haffue hendis tieniste/ men foractede den saa sø en tvren tieniste/ Da
retter Christus hannem i sin vrange Dom oc mening/ oc siger saale-
dis: Der vaar en Forleggere som haffde to Skyldener/
den ene vaar hannem skyldig sem hundrede Pennin-
ge/ den anden halffrediesinds tiue. Oc der de nu haff-
de intet at betale met/ da gaff hand dem det baade til.
Sig mig nu/ huilcken aff dem der elster hannem
mest: Phariseeren suarede: Jeg atter at den som hand
gaff mest til. Da sagde hand til hannem: Du dom-
de ret. Oc hand vende sig om til Quinden/ oc sagde
til Phariseeren: Seer du denne Quinde? Jeg kom
ind i dit Hus/ oc du gaffst mig ick Vand til mine
Fodder/ Men hun haffuer væt mine Fodder met sin
Graad/ oc tiurt dem igien met sit Hoffuet haar. Du
gaffst mig ingen Kyss/ Men hun haffuer ick ladet aff
at kysse mine Fodder/ * siden hun kom hid ind. Du
saluede ick mit Hoffuet met Olie/ Men hun saluede
mine Fodder met Salue/ For den Sag skyld siger
ieg dig: Hende ere mange Synder forladne/ Thi
hun elste meget/ Men huilcken lidet forladis/ hand
elster lidet. Oc hand sagde til Quinden: Dine Syn-
der

¶ Her aff er
det kommet
at Passuen
som er Christi
sit Abeslader
kysse sine
Fodder/ oc
hannem sig
ick ved at
lade Kongen
oc Gæster
kysse dem.

der ere dig forladne. Her see wi klarlige/ at effter hun haſſede ſaaet ſine Synders forladelſe / da elſte hun **C**hriftum/ oc haſſede hannem tier derſaare. Fordi der ſkal altid følge en ny **E**ndighed / effter Syndernis forladelſe/ huilcken **E**ndighed her forſtaas med det te ord Kierlighed/ ſaa at wi ſkulle elſte Gud oc vor Næſte.

Vi ville oſſaa nu anſee Kong Dauids Exempel / i huilket wi oſſaa befinde diſſe ti ſtycker/ ſom wi nu ſaae at vere i denne oben:
1. bare Synderinde/ ſom ere: Forſt en ſtor redſel oc forſtreckelſe. Der effter Troſt oc Huſualelſe. Thi der hans Preſt Nathan ſtraffede hamzen / for hand haſſede taget en anden Mandſ Huſtru fra hannem/ oc haſſede ladet Manden ſla ihjel/ da kom der en gruelig forſtreckelſe oc redſel i Dauids Herte/ for ſin Synds mangſaaldighed oc ſtorhed/ huilcken forſtreckelſe hand mange ſteder beſcriffuer: Hand ſiger: Der er icke fred i mine Been/ for mine Synder.

Hand kiender oc ſeer Guds vrede imod ſin Synd: Hand anger oc fortryder det/ at hand haſſuer forvornet Gud / oc er ſorgfuld oc bedrøffuet der for: Hand beſrycter ſig / at Gud ſkal forſkiinde oc forkaſte hannem/ lige ſom hand ſaa at Saul bleff forkaſt for ſin **U**dygdighed/ huorſaare hand oc ſiger: **D** **H** **E** **X** **X** **E** forkaſt mig icke fra dit Anſigt. Der offuer rids hand oc beſrycter ſig for ſtraff/ baade timelig oc euig. Her haſſede nu David viſſelige ſaldet i Miſhaab/ eller oc doet aff Hertesorge/ der ſom hand haſſede icke
2. ſaaet Troſt oc Huſualelſe aff Nathan paa Guds vegne/ i det hand ſagde til hannem: Du ſtalt icke dø / **H** **E** **X** **X** **E** **N** haſſuer taget dine Synder fra dig. Der hand haſſede hørte denne Troſt oc Huſualelſe/ da optendis Troen vdi hannem / ved huilcken hand anammede Affloſning aff ſin Synd / oc begynder nu at ſee hen til Guds Barmhiertighed / oc forlader ſig paa den forloffuede Meſſiam / ſom vaar loffuet at ſkulle vere vor Neglere oc forlige off med Gud.

Vi hørde nu nylige it ſmuct Exempel om den Taaldere/ ſom ſaa ſaare bekiende ſin ſtorre ſkyld / at hand icke torde latte ſine Dyen op: Dog alligenel effter hand haſſede hørte/ at Guds Barmhiertighed er ſaa offuermaade ſtor/ opretter hand ſig ved en ſtadig Tro/ oc beder Gud om Naade/ oc ſiger: Gud ver mig Syndere naadig/ Och ſaaledis forlod Gud hannem naadelige alle ſine Synder.

Diſſe Exempel ville wi ſætte off ſaar Dyen / huilcke der klarlige viſe off den rette Lærdom/ om Penitenke oc Syndernis forladelſe:
At

It andet Ex
empel om
Kong Da
uid.

2. Sam: 2.

Pſal: 30.

Pſal: 51.

End it Ex
empel om
Toldere i
Templet.

Luc: 18.

Den anden oc tiuende Sondag

Huad
Synds for-
ladelse er.

17.

Huorledis
dis Guds
Retfærdig-
hed skeer fyl-
dift.

Rom: 4.

At Synderis forladelse er intet andet / end at Gud naadelige til-
giffuer dem deris skyld / som giøre Penitente / oc indfly til Guds
Naade oc Barmhertighed / ved Ihesum Christum. Endog at
denne forladelse / skeer aldelis aff Naade / der som du anseer Men-
nisten : Dog alligeuel / der som du seer til Christum / som for vor
skyld haffuer lidt den gruelige forsmadelige Dod oc Pine / da er
Guds Retfærdighed skeet fyldift / oc der er giort en fuldkommen oc
nøyactig betaling / for den Gield oc Skyld / som wi vaare Gud
skyldige. Derfaare siger S: Pouel : Christus er dod for vo-
re Synders skyld / oc opstaaen til vor Retfærdighed.
Det er / Hand haffuer met sin Opstandelse beuist sig at vere retfær-
dig / De samme sin Retfærdighed stæcker hand oc giffuer alle dem
som tro oc forlade sig paa hannem / saa at de nyde oc bruge den / li-
ge som dei alle maade selff haffde giort Guds Retfærdighed fyldift /
effter hans Lov.

Lærdomme
aff dette ord.
Forladelse

1.
Munkis
Lærdom om
fortieniste
forstodis.

2.
Menniskelig
verds skyld
fuldkastis.

Rom: 4.

psal: 32.

De disse ord : Synderis forladelse / skulle wi vel mercke. Thi
det ene Ord Forladelse / det holder vdi sig mange Lærdomme.
Forst nedstoder det oc til intet giør Munkis Lærdom om fyldift giø-
relse for Synden : Thi der som Salighed kommer der aff / at Gud
forlader oc tilgiffuer oss Synden / effter som Euangelium lærer oss /
Huad er det da for en stor daarlighed oc galenskaft / at siige / at wi
saa Salighed der ved / at wi kunde selff betale oc fyldift giøre den
Gield oc Skyld som wi ere Gud skyldige ? Thi forladelse oc betal-
ning de ere saa aldelis tuert imod huer andre / at de aldrig kunde
komme offuer it met hin anden. Dernast fuldkaster dette ord alle
Menniskens verds skyld oc fortieniste. Thi huorledis kand det skee
ved fortieniste / som skeer aff Naade ? S: Pouel siger io obenbare :
Den som omgaas met Gierninger / hannem tilreg-
nis icke løn aff Naade / men aff Fortieniste : Men den
som icke omgaas met Gierninger / Men troer paa
den som giør den wogudelige retfærdig / det er / paa Chri-
stum / Hannem tilregnis hans Tro til Retfærdighed.
Saa som oc saa Kong Daud siger vdi Psalmen / at Menniskens
Salighed staar aleniste der vdi / at Gud vil tilregne oss Retfærdig-
hed / foruden vore Gierninger oc fortieniste. Salige ere de / si-
ger hand / Hues Retfærdighed der er tilgiffuen / oc
hues Synder der ere skulde. Salig er den som Gud
tilreg-

tilregner ingen Synd. Aff disse ord oc andre flere see wi
klarlige/ at Salighed kommer aff Naade/ oc icke aff fortieniste. For
det tredie/ omstyrer dette ord/ Forladelse/ Papisternis Lærdom om
vederlag/ om huilcket de lære at wi skulle vederlegge Gud vdi andre
maade/ den fortørnelse wi haffue giort hannem/ saadant vederlag
sige de at skulle stee ved Pilgrims reyse/ at gaa til hellige Steder/
Faste/ Almisse giff/ Bygge Kloster etc. For det fiende/ vdslycker
dette ord vdsaa Papisternis Skærpsid. Thi der som Gud forlader
oc tilgiffuer Synden/ hui skulde da den straffis som vaar skyldig/
enten met Skærpsid eller anden Plage. For det sidste/ oplader dette
ord/ Naadens dør/ for alle bedrøffuede oc alendige Syndere. I de
ris Døds stund er dette ord dem en god oc tryg Saligheds Haffn/
oc all husualelsis Kilde. Det maa vere nock om den første Artickel.

3.
Papisternis
vederlag om
styrtis.

4.
Skærpsid vds
styrtis.

5.
Naadens
dør opladis.

Om den Anden.

Sterdi at denne Signelse lærer oss huor stor
Guds Naade oc Barmhiertighed er mod Menniskens
tion/ da vil ieg noget tale der om. Guds Barmhiertig-
hed er tuendesaald: Almindelig/ oc besynderlig. Guds
almindelige Barmhiertighed som hand beuise alle/ er den aff huil-
cken hand lader sin Sol stume offuer alle/ onde oc gode. Hand giff
uer Dug oc Regn aff Himmelen alle Menniske til hielp/ saa vel de
onde som de gode/ oc beuise andre sliq flere almindelige velgiernin-
ger. Guds besynderlige Barmhiertighed/ som hand icke beuise alle/
men nogle aleniste/ er den aff huilcken hand som en hierte tiere Sa-
der elster sin Sønns Kircke oc Menighed: Om huilcken Kierlighed
Christus taler hos Johannem i det tredie Capitel: huor hand saa si-
ger: Saa elste Gud Verden/ at hand gaff sin eni-
ste Søn/ at alle de som tro paa hannem/ icke skul-
le fortabis/ men haffue det euige Liff. Gud vor him-
melske Fader kunde aldrig met noget større Vidnesbyrd beuise sin
Kierlighed mod oss/ end met dette/ at hand gaff oss sin eneste Søn/
som met sin Død skulde fri oc igienløse oss aff den euige Fordommel-
se/ som wi haffde fortient/ oc skulde giffue oss det euige Liff. Der-
saare/ saa tit som wi høre Guds Barmhiertighed neffne/ da skulle
wi disse efftersølgende stycker betencke.

Guds
Barmhierts
tighed tuent
de slags.

1.
Almindelig.

2.
Besynderlig

1oh: 3.

De siyes
ter at berom
der naar vi
neffne Guds
Barmhierts
tighed.

1.
Menniskens
vdsighed.

Forst skulle wi betencke oc ihukomme det menniskelige Kiøns vdsel-
hed oc Vældighed/ huor stor den er/ for end Mennisket tagis til

d d

Naad

Den anden octiende Søndag

Naade. Menniskens tion ligger nedslaget og saar gjort aff Diets-
nielen / og er saa forgissuet og forderffuet aff hans Forgiffte / at det
kand slæt intet giøre / tencke eller tale andet end Synd / for huilcken
det er forpligtigt til euig Straff og Pine.

2.
Marfaget til
vor Wels-
hed.

Dernæst skulle wi oc saa betencke / huad Sager der ere til saa-
dan Wselhed / som ere baade vore forste Foraldris Synder / Disti-
giste vor egen Synd og Brenlighed. Endog at wi formedelst vo-
re forste Foraldris sald ere forpligtige til Gjordomelse : Dog allige-
uel giøre wi oss daglige / formedelst vore egne Synder / io mere og
meer forpligtige og skyldige til større Straff og Plage.

3.
Guds mis-
hed og Vens-
lighed.
Tit: 2.

For det tredie skulle wi oc saa betencke / Guds Mildhed og ven-
lighed mod det gantze Menniskens tion / om huilcken S. Pouel ta-
ler til Titum / og siger : Guds salige Naade er obenbaret
saar alle Menniske. Huad kunde nogen tid vere en større
Naade og Mildhed end denne / at Gud ick bortkaste og forsted oss /
for saadan en stor slemhed og værsyggelighed / som wi haafde be-
dreffuet ?

4.
Christi offer.

2. Cor: 5.

For det fjerde skulle wi betencke / Christi vederlag / det er hans
Offer som hand gjorde paa Kaarset / huor met hand hialp Men-
niskene / trostede dem i deris Alendighed / og affslatte alle deris Syn-
der. Om dette Offer taler S. Pouel til Corintherne : Den som
icke viste aff nogen Synd / gjorde Gud til Synd / dee-
er / til en Syndebod / at wi vdi hannem skulle bliffue den
Retfærdighed / som gielder saar Gud.

5.
Naade og
Vey at kom-
me til Guds
Barmhjer-
tighed.

For det femte skulle wi betencke / Naade og Vey / ved huilcken
wi kunde bliffue delactige / og saa Laad og part i Guds Barmhier-
tighed : Den maade og vey er nu sagt og gissuet tilkiende / i den for-
ste Artickels forklaring / som er ingen anden end en sand og aluerlig
Penitente.

6.
Hvor langt
Guds barm-
hjerlighed
naar.

Luc: 2.

For det siette skulle wi oc giffue act paa / huor langt Guds
Barmhjerlighed naaer og vdstrecker sig / at hun horer ick til nogle
saa Golt / eller til de Golt som kunde leffue i en Mands Alder : Men
hun horer til alle Menniske / som frycte Gud. Thi saa siunger den
hellige Jomfru Maria / som vaar vnderuist og lært aff Christi
Aand / som hun nu vaar fructsommelig met / aff den hellig Aand :
Hans Barmhjerlighed varer Elect fra Elect / sted-
se og altid / hos dem som hannem frycte / det er / hos al-
le dem som giøre Penitente og omuende sig.

For

effter hellig Trefaaldighed.

CLVIII.

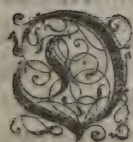
For det siende skulle wi legge vind paa / at wi kunde findis Gud tacknemmelige all vor Liffs tid / saa at wi prise Gud for saadan sin store Barmhiertighed / met vort Hjerter / Mund / Betien- delse oc Leffnet. At wi ogsaa beuise vor Tacknemmelighed mod fæ- tige Guds Lemmer / som Herren haaffuer befalet oss at giøre til gode paa sine vegne.

7.
Tacknem-
melighed.

For det otende skulle wi ogsaa legge vind paa / saaledis at skide oss vor gantze Liffs tid / i alle vore gierninger oc besilling / at wi icke for vore Synder oc Vgierninger miste Guds Barmhiertig- hed / saa som denne Sielbener gjorde / oc der effter salde i hans B- gunst oc Brede.

8.
At vi icke
miste Guds
Barmhiertig-
hed.

Om den Tredie.

En tredie Artickel som ieg saaregaff / er / at wi skulle indbyrdis forlade huer andre huer brost oc brect / som sig imellem oss kand begiffue. Thi saadan For- ladelse bør altid at følge effter vore Synders forladelse / som wi bekomme ved Troen til Christum. I denne Tro / ved huilcken wi saa Synders forladelse ere tu ting / som ere : Naade oc Gaffue. Naaden er vor Retfærdiggjørelse / ved huilcken Christi Retfærdig- hed tilregnis dem som tro / saa at deris Synder bliffue dem tilgiffue oc forladne. Om denne Guds Naade oc vor Retfærdiggjørelse / er nu talet i den første Artickels forklaring. Gaffuen er den hellig- Aand som oss stencis oc giffuis / ved huilcken det Mennecke / som nu er bleffuet retfærdigt ved Troen alene / det baade fødte paa ny / oc helliggjoris / det er / Mennecket dødt oc dræbt paa Kiødsens veg- ne / oc bliffuer leffuendis vdi Aanden. Kiødet dræbt oc ihuistlas / naar wi afflegge den syndige Bane : Aanden bliffuer leffuendis / naar wi begynde at beuise Gud en ny Lydighed. Aff denne Aan- dens Tiffactighed oc ny Lydighed / er denne indbyrdis Forladelse en part / at wi giffue huer andre til oc forlade den ene den anden sin brost oc forseelse. Huor saare nødorfftig denne Forladelse er / læ- ris oss klarlige i dette Euangelio / som ieg ogsaa talede om i Indgan- gen til denne Predicken. Christus haaffuer befalet oss at bede : Forlad oss vor skyld / som wi forlade vore Skyldener. Met disse ord vil hand at wi skulle efftersølge hans Faders Exem- pel. Hand siger ogsaa hos Lucam ; Forlader / saa skal eder forladis.

Tu ting
ere sammen
søgede mer
Troen.

1.
Naade.

2.
Gaffue.

Matth : 6.

Luc : 6.

dd ij

De

Den anden oc tiuende Søndag

Hundrede

Penninge
bedder sig
halff terti
tende Gyl
den / det er /
vijs. Daler os
1. Det / Thi
en Denarius
eller Pen
ning vaar
saa god som
en halff Ore
aff en Gyl
den / det er /
ni 1/2 Daler.

Hundrede
Pund oels
der sig halff
penninges
tue tusinde
Daler.

Quod er ni
Stillinge at
eegne / imod
halff enre /
sinds tue
tusinde Dal
er / Eller vijs.
Daler imod
halff enre /
sinds tue
Tonder
Guld.

De at wi diss mere kunde opueckis til at forlade huer sin Næste hans brost / da skulle wi vel acte huer for sig / huor stor den Gield er / som Gud forlader oss / oc ligne den imod den lille Gield som wi forlade vor Næste. It Menniste er mig hundrede Penninge skylt ig / oc ieg er Gud ti tusinde Pund skyldig. Mennistet er mig ickon it hundredet skyldig / Jeg er Gud skyldig hundrede gange hundred / icke Penninge / men Pund / Saa at for huer Penning / min Næste er mig skyldig / da er ieg Gud hundrede Pund skyldig. Huad kunde de tuslags Gield komme offuer ens met huer andre? Derfaare saa store forskel som der er imellem hundrede Penninge oc ti tusinde Pund / oc imellem en Penning oc hundrede Pund / saa stort forskel oc meget større / er der imellem de Synder som wi fortornis met aff vor Næste / oc de Synder som Gud fortornis met aff oss. Saa skulle wi derfaare her aff vel lære / at giøre skilsmisse imellem de Synder som wi selff fortorne Gud met / huileke hand forlader oss : De imellem den brost oc forseelse som vor Næste kand forbyde sig imod oss met. Dernæst skulle wi oesaa giøre forskel imellem Gud oc Mennisten / 2. huad er Mennisten at regue imod Gud : De Mennistens fortornelse imod Guds fortornelse? Slat intet. Vi skulle oesaa giøre forskel 3. imellem de velgierninger som Gud beuise oss / oc det gode som wi beuise vor Næste / da skulle wi befinde / at hand haaffuer fast bedre forskyldt aff oss / at wi skulde vere hannem tacknemmelige / end wi kunde forskyldt aff vor Næste at hand skal giøre oss gaar. Naar wi dette saa rettelige betencke / da skulle wi vel saa Marsage nock til / at forlade vor Næste sin Forseelse oc Brost.

Tu slags
solk som
off fortorne.

1.
Sortræder.

Men her skulle wi vel acte / at der ere tuslags Solck til / som oss fortorne : Somme fortorne oss / oc begere icke forladelse / Men fare id mere oc mere daglige frem at fortorne oss : Somme naar de fornemme at de haaffue forset sig / da begynde de strax at ydmynge sig oc bede om Naade. Hine som bliffue ved at fortorne dig / oc giøre dig id mere oc meer skade oc fortred / dem skal du giffue til oc forlade i saa maade : Du skal offuer giffue all heffingerighed / oc icke forlade at elste hannem som dig haaffuer fortornet / Men end oesaa beuise hannem gaar for den wret som dig er steet / om hand haaffuer dig behoff / alligenel at du tencker ont om hannem / effter som hand haaffuer forskyldt aff dig. Fordi i det at Gud biuder oc befaler / at wi skulle giøre vore Giænder oc Wuenner til gode / der vdfressuer hand icke strax fordi / at wi skulle samtycke met dem i deris Wret som de giøre oss / oc lossue det / som hand selff laster : Men hand vil der met haaffue oss paa mint

mint oc befalet / at vore Hierte oc Sind skulle vere rene for Heffinge-
righed. Men disse andre som strax töme oc bekiende deris skyld / naar
de fornemme at de haffue fortörnet oss / oc bede om Naade oc Forla-
delse / dem skal mand giffue til oc anamine lige som Brödre / oc tencke
alt gaat om dem / oc visselige forlade oss der til / at Gud haffuer oc
saa forlat dem denne deris bröst oc forseelse / oc den aldelis förglemt.

- Ydermere skal mand oc vide / at der begiffuer sig tu slags For-
1. törnelse iblant christelige Brödre : Den ene er at den ene Broder
2. fortörner den anden : Den anden er at nogen fortörner den christne
Kircke met forargelse / naar hand leffuer oc sticker sig ilde / alligeuel
at hand icke giör sin Næste nogen skade paa hans Person / eller paa
hans Guds. Saaledes fortörnede den Blodskendere oc Horkarl /
den christne Kircke oc Menighed vdi Corintho / huilcken S. Pouel
Apostel tog til Naade igien / der hand rette oc bedrede sig. Vdi den
ne Forladelse / at mand tilgiffuer oc forlader saadanne Synder / ere
tu ting at acte : Först skal mand offuergiffue all Had oc Affuind i
mod hannem som saa forseer sig : Dernæst skal mand tage hannem
til Naade igien / naar hand giör Penitente oc omuender sig / oc her
effter omgaas met hannem som met en Broder / huilcken du tilforn
haffuer skyet oc snyet som Eder oc Forgiffit / paa det at du icke skul-
de befmittis oc forargis aff hannem. Dette maa nu kaartelige ve-
re sagt om den tredie Artickel / huilcken der vdkreffuer at vi skulle for-
lade huer andre / huad bröst oc forseelse sig imellem oss känd begiffu-
ue / Oc det effter vor himmelske Faders Exempel / huilcken der for-
lader oss all vor Skyld oc Bröde for Ihesu Christi skyld / Hannem
skee ære oc prijs euindelige / Amen.

2.
De som
forbede dem/
de fortörne.

Tu slags for-
törnelse.

La's yder-
mere her om
paa den siere
de Söndag
effter hellig
Trefaaldig-
hed / paa det
xliij. Blad.
1. Cor: 5.

Den tredie oc tiuende Sön- dag effter hellig Trefaaldighed / Euangeli- um Matthei i det XXII. Cap:

Dagginge Phariseer-
ne hen oc hulde it raad / huorledis
de kunde gribe Ihesum i sin tale.
Oc de sende deris Disciple til han-
nem met Herodis Tienere / oc sag-

dd iij

de:

de : Mestere / wi vide at du est Sandru / oc lærer
Guds vey rettelige / oc du skøtter om ingen / Thi du
acter icke Menneffens anseelse. Sig oss derfaare /
Huad tyckis dig ? Er det ret / at mand giffuer Keyse-
ren Skat eller ey ? Der Jesus nu merckte deris skalk-
hed / sagde hand : I Dyenskalkke / hui friste i mig ?
Fader mig see Skattens mynt. Oc de racte hannem
en Penning. Oc hand sagde til dennem : Hues bil-
lede oc offuerskrift er dette ? De sagde til hannem :
Keyserens. Da sagde hand til dem : Saa giffuer
Keyseren det Keyseren horer til / Oc Gud det Gud
horer til. Der de hørde det / forundrede de dem / oc
forlode hannem oc ginge bort.

Forfla.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsagen huorfaare de hellige Forsædte
actede det gaat og nødterffigt at vere / at dette Euan-
gelium skulde en gang om Aaret predickis i den christ-
ne Menighed vaare denne / At der skulde vere nogen
Lærdø i den christne Kircke / som kunde giøre stilsmisse
imellem Christi Aandelige rige og verdslige Rige. Dernæst at alle
gudfryetige Christne kunde vide at de skulde vere den verdslige Øff-
righed lydige / og huor langt dem bør at vere lydige. Aarsagen til
disse ord som oss i dette Euangelio bescriffuis / vaare Phariseernis
ondskaff og vanart / huilcke der effter Davids spaadom / hulde raad
imod Herren og imod hans Christum / paa det at de kunde kuldaste
og styrte hans rige / og stadfeste deris falske Lærdom og vrange Tro.
De handler dette gantske Euangelium om dette Spørsmaal: Om
Guds Folk bør med rette at vere verdslig Øffrighed underdannig/
giffue dem Skat / og vere dem lydige. Til dette Spørsmaal svarer
Christus saaledis: Den christne Kircke bør at vere alle dem horig
og lydige som hun er vndergiffuen. Effterdi da at det Jødiske Folk
vaare Gud vndergiffne / for de vaare aff hannem vdualde til it be-
synderligt Folk / De de vaare disligeste Kæiseren vndergiffne / for
hand haaffde tuingt dem vnder sin mact med Krig: Da bør dem at
giffue Gud det hannem tilhør / og Kæiseren det som hans er. Dette
Svar hører der hen / at Christus vil der med lære sin christne Kircke /
at hun skal vere verdslig Øffrighed underdannig / giffue dem Skat
og vere dem lydige / saa lenge som de icke biude og befale noget at giøre /
som er imod Guds ord og den naturlige Lov. To Artickler ville vi
paa denne tid faare giffue / og dem forklare.

Den Første.

Om Phariseernis hynckleri / og deris seduanlige vntæenme-
lighed imod dem som dem giorde gaat.

Den Anden.

Om Phariseernis Spørsmaal / De om Øffrighed.

Om den Første.

A ginge Phariseerne hen og hulde raad /
huorledis de kunde gribe hannem i sine ord.
At Phariseerne vaare Christi affsagde Siender / beuissis i
alle Euangeliske historier: De endog de icke funde noget / huertæn i
hans Lærdø eller hans Læffnet / som de med rette kunde straffe: dog al-
lige

dd iiii

Aarsage
huorfaare
dette Euan-
gelium pred-
ickis i Aar-
ten.

Aarsagen til
denne Sam-
tale / imellem
Christum og
Phariseer-
nis tiendere.
Psal: 2

Den tredie oc fiuende Søndag

Hyckleris
art oc idræt.

Papisteris
Siendag
mod Euan-
gelij tienece.

Narsage til
Papisteris
wlad oc vau-
antighed.

Matth: 16.

Phariseer
nis Konster
oc List.

I.
De gaa vdi
raad same-
men.

ligeuel søgte de alle de Narsager de kunde optencke / at de kunde staa den wstyldige Christo imod / giøre hannem fortred / oc komme hannem i vandrætte / saa som den der lærde ilde oc leffde ilde. Dette haffuer altid veret Hyckleris oc Glisneris art oc idræt i Verden / Exempel der om haffue wi nock paa denne dag. Muncke oc de Papistiske Phariseer vide vel / at vor Lærdom som wi lære / er tagen aff Moyses / Propheterne oc aff Apostolernes Skrift / De vide oc vel at der ere mange fromme Gudsfryetige Euangelij tiener til / som saa leffue / at de icke kunde saa noget mer dem i deris Leffnet oc omgengelse / som de met rette kunde laste oc straffe : Dog alligeuel optencke de atskillige Naader oc Narsager til at bespaatte oc forhaane oss / De søge alle veye / legge alle Nærer om borde / driffue alle de Begge der gaa ville / at de kunde affslatte oc fordriffue Euangelij Predicken / de saae fast heller at Tyrcken regnerede ossuer den gantse Christendō / end at det rene Euangelium bliffuer ved mact. Huor aff kommer saadan deris store had oc affuind / oc deris storm oc wlad imod Euangelio ? De ere Dieffuelens drabantere / derfaare er det icke vnder / at 1. de legge vind paa at falde ind vdi Christi Leyr. Der foruden haffue 2. de nu i lang tid her til dags veret i stor act oc anseelse / mand haffuer kaldet dem allerhelligste Fædre. Men nu see de at deris autoritet oc Myndighed forringis / effter at deris Hyckleri er obenbaret / saa at deris vrange Lærdom oc falske Ero forstiudis oc foræctis / huilket gior dem stor skade oc affbreck paa deris Indkomst oc Rente / som de der ved bekomme. Derfaare legge de vind paa aff all deris gantse mact oc formue / at de kunde forhindre Euangelij fremgang / forindelft mange fromme Christnis oc hellige Folkis blod oc død. Men Gud stee euig ære / Den chrisne Kircke er bygt paa en fast Klippe / saa at Hellsuedis porte / raad oc mact kand icke staa imod hende eller saa mact met hende. Derfor effterdi at dette er almindeligt oc icke nyt / da er det icke vnder / at Phariseerne her sticke sig effter deris gamle vane.

Older off nu see / met huad konster oc list de indfalde i Christi Rige. Euangelisten scriffuer dem her fire Konster oc List til / huilcke de bruge for end de legge Hender paa Christum / oc gribe hannem.

Det første er deris Raadslag. Thi Euangelisten siger at de hulde raad tillsammans. Sordi Raadslag er begyndelsen oc grunduollen til en gierning. Derfaare gaa de sammen / de ossuer / legge deris iugudelige raad / oc huilcken som det største skalcke raad kand vdgiffue / den holde de mest aff / hand saar størst prijs. Dette saa

saadant
den and
Folket
fengelige
anlag til
D
mening
nem i fi
vder / de n
de hand bli
sligste skul
te forring
som en Gu
Maal Ph
for
paa. De
sunderis
rusalem til
fudlige oc
arde skulle
der for
deris Dis
skalcked / p
ochdrage.
de som holt
uodog St
Vdrageri.
for
Denskal
st San
ter om n
Dette er b
stiff / da er
den men.
ham de 2
kalcked han
der oc W
vdrange.

Saa den hellig Aand langt tilforn/ vdi Kong David/ som der staar i den anden Psalme. **H**ut lade Hedningene saa ilde/ oc Folcket tencker saa forfengelige ting? **J**a visseliger det forfengelige ting/ Fordi at HERREN haaffuer giort alle deris raad oc anslag til intet.

psal: 2.

Dernast sætter os saa Euangelisten her/ huad deris endelige mening er met deris raad oc anslag: **A**t de funde gribe hannem i sine ord/ siger hand. **D**er see wi huad deris raad betydder/ de mene at naar de haaffue grebet hannem i sine ord/ saa skulde de hand bliffue forhaant oc bestemmet aff den Menige mand: **D**issligeste skulde hans Lardom vanryctis: Hans myndighed oc anseelse forringis: **D**e paa det sidste skulde hand straffis met Døden/ saa som en Guds bespaattere/ Røtter oc Misdedere. **S**aa see wi huad Maal Phariseerne skude til met deris raad.

II.
De villegaa
de Jhesum i
sine ord.

For det tredie siger os saa Euangelisten huad raad de funde paa. **D**et suuntis disse gode Raadsherrer gaar at vere/ at de vilde sende deris Discipler oc unge Studente/ som den tid studerede i Jerusalem til hannem/ met nogle aff Kong Herodis tjenere. **S**ee huor smedelige oc listige de bare dem at/ de lade Kongens tjenere gaa met/ at de skulde bare vidne met dem/ oc forføre hannem hos Kong Herodes/ der som hand haaffde sagt noget som dem icke behagede. **D**isse deris Disciple/ haaffue de vnderuist oc oplært vdi Hyckleri oc Dyrskaldhed/ paa det at de funde vere diss bequommeligere til at bestuffe oc bedrage. **E**hi der er ingen til som suarere kunde bedrage Folck/ end de som holde sig vduarttis hellige oc slatte/ oc mange aff dem haaffue dog Skalken i Barren/ oc tencke ickon idel hemeligt Guig oc Bedregeri.

III.
De sende deris Disciple til Christum.

For det fjerde bescriffuer Euangelisten os saa disse Glistneris oc Dyrskaldis ord oc tale/ i saa maade: **M**estere/ wi vide at du est Candru/ oc lærer Guds vey rettelige/ oc du støtter om ingen/ **E**hi du acter icke Menniskens anseelse. **D**ette er begyndelsen paa deris tale/ oc der som du anseer ordene i sig selff/ da er det retsindige oc sticfelige ord: **D**e indeholdis der tu ting i dennem. **F**orst kalde de Christum deris Mestere. **D**ernast leggede ham de Dyder til/ som en retsindig tro Lærere bor at haaffue. **I**det de kalde hannem deris Mestere/ da ville de icke sumis at vere hans Siender oc Bøenner/ men hans beste Benner/ **J**a hans Disciple oc Lærere begere at vnderuistis oc lære noget gaar aff hannem/ oc

IIII.
De giue hannem spoe ord.

Tu ting i disse ord.

I.
De kalde ham Mestere.

ere

Den tredie og thuende Søndag

ere komme til hannem aff stor begering og attraa at lære noget. I det at de scriffue hannem de Dyder til / som en retsindig tro Lærere bor at haffue / da mene de at de ville fastelinge bedrage Christum / at hand skal icke befrygte sig for nogen fare aff dem. Men der hielper intet Raad og ingen Visdom imod HERREN. Menneftene maa vere huor vise de ville vere / Men Gud er langt visere end de. Det gaar her som Salomon siger : Det er forgeffs at faste Garnet vd / saa at Fulen seer der paa. Christus er grandstuen og seer nye til / hand seer ind i Hiertet / og kiender deris Guig.

2.
De legger
hannem sine
Dyder til.

Proverb: 21.

Proverb: 2.

Sandruhed.

Ret Lær-
dom

Stadighed.

Hand anseer
icke personer

Disse fire
Dyder skulle
alle Predicke-
re haffue.

1.

2.

3.

4.

Math: 11.

Math: 14.

Huad er det da for Dyder som de tillegge hannem. Den 1. forste Dyd er Sandruhed / at hand legger idelige vind paa at ville bliffue ved Sandhed : Vi vide at du est Sandru / sig de. Den anden Dyd er / at hand forer en ret Lærdom : Du lærer Guds vey rettelige / sig de. Den tredie Dyd er Stadighed 3. og frimodighed / saa at hand icke reds for nogen / eller passer paa huad huer siger : De du stotter om ingen / sig de. For det 4. sterde legge de ogsaa Aarsagen her til / huorfaare hand stotter om ingen / som er / for hand anseer icke Menneftens Person / huad heller hand er Gattig eller Rig / Edel eller Badel : Thi du acter icke Menneftens anseelse / sig de. Disse ere fire herlige og stene Dyder / og den ber alle Guds ords Tienere at haffue. Sandruhed huor hun er / og mand legger sig der effter / da vdrætter hun saa meget / at mand kommer aff vildfarelse / og saar den rette Sandhed at vide. Naar mand forer og predicker den rette Lærdom / og lærer Guds vey rettelige / og bliffuer der fast hos / da bliffuer mand icke lattelige beueget / aff atskillige Meninger og mange slags Lærdome / som indforis i Verden. Stadighed og frimodighed / gjør en Predicke- re dristig / at hand far flux frem i sit embede / og icke lader sig forfarde. At en Predikere og Lærere icke anseer Personer / da bliffuer Sandhed obenbare og ved mact / saa at hun icke vndertryckis aff Frygt og Redsel eller aff noget andet. Disse Dyder siger vor HERRE Jesus Christus / at S: Hans Baptista haffde : De hans gierninger og Predicken beuise det ogsaa / at hand visselige haffde saadanne Dyder. Thi den tid Kong Herodes haffde met mact og vaald / taget sin Broders Philippi Hustru fra hannem / da stod S: Hans hannem dristelige imod / og fryctede icke for Kongens Person / men sagde frilige til hannem: Det er icke tilbørligt og ret / at du haffuer din Broders Hustru. Huor

Huorfaare hand strax nogen siund der effter bleff hemelige i Zeng-
 sel tagen aff dage. Saadanne Dyder haffde ogsaa Helias / som
 stod den vguðelige Kong Achas imod / oc obenbare sagde hannem
 til i sine Dyen: Du oc din Faders Hus forstyrer Israhel. x. Kong: 13.
 Saaledis bør alle Predickere at vere til siunds / at de sigge Sandhed:
 Men huilcke som det ick giøre / de maa fast heller kaldis Benesucenne
 end rette Huurder. Dette maa saa vere sagt om disse Glisneris oc
 Dyenskalckis Raad oc list imod Christum.

Om den Anden.

S effterfølger deris Sporsmaal / met huil-
 cket de mene at de saa ville besuare Christum / at hand in-
 gelunde skulde vndgaa dem / at de io skulde saa Sag met Phariseer
 nis bedrager
 lige Spør-
 maal.
 hannem: Er det tilbørligt (sigge de) at mand
 skal giffue Keyseren Skat eller ey? Her mente de / at det
 kunde ick andet veret mueligt / end at Christus skulde io enfaaldeli-
 ge slæt oc ret haffue suaret oc sagt it aff disse tu / at det enten vaar
 tilbørligt eller wt tilbørligt. Der som hand haffde sagt at det vaar
 tilbørligt oc ret at giffue Keyseren Skat / da haffde hand fortørnet
 den menige Almue vdi Jodeland / oc haffde hafft dem paa Halsen /
 Thi de vaare nødde oc tuingde vnder dette Nag / oc det vaar dem
 storlige imod / at de skulde vere vnder fremmet Øffrighed / Och
 saaledis meente de at de vilde saa diff bedre lempe / at tage hannem
 aff dage / naar Almuen oc den Menige mand salt hannem fra / oc
 gief hannem fra Haande. Men der som hand haffde sagt / at det
 vaar ick tilbørligt / da vaar Herodis Dienere tilstede / huilcke der
 strax kunde taget fat paa oc grebet hannem fangen / oc taget han-
 nem aff dage / saa som den der kom Dyrer aff sted imod Keyseren.
 Huad suarer da Christus til dette Sporsmaal? Hand giør her Christi
 Suar.
 tu ting: Først straffer hand dem. Dernæst suarer hand dem paa
 deris Sporsmaal. Euangelisten siger: Der Ihesus for-
 merckte deris Skalkhed / sagde hand: I Dyen-
 skalcke / hui friste i mig? Her fornemmede nu / oc maa ta-
 ge oc sole der paa / at det er sanden som de tilforn aff deris Glis-
 neri oc Hnckleri sagde til Christum / at hand ick acter Menis-
 kens Person. Effter at hand saaledis haffuer straffet dem for
 deris Glisneri oc Dyenskalckhed / Da suarer hand dem saaledis til
 deris

Den tredie oc tiuende Sondag

deris Spørsmål: Fader mig see Skattens mynt / oc de finge hannem en Penning. De hand sagde til dem: Hues Billede oc offuerscrifft er dette? De sagde: Det er Keyserens. Da sagde hand til dem: Saa giffuer derfaare Keyseren / det som Keyserens er / oc Gud det som hannem tilhør. Met dette Suar haaffuer Christus giffuet dem en fuldtömen bested paa deris Spørsmål / saa at hand huereken haaffuer duldt eller tagdt Sandhed / De Phariseerne haaffde ick heller nogen Marsage til / at forføre oc bespaatte hannem. Derfaare forundre de sig / oc gaa skamfulde bort fra hannem. Saa see wi her / at der hielper ingen Raad / Vifdom eller Anslag imod Herren.

Proverb: 12.

De Lærdomme aff dette Suar.

Men huad skulle wi lære aff dette Christi Suar? Forst / 1. gjør det forskel imellem Keyserens oc Guds rige / det er / den christne Kircke. Dernast / gjør det oc saa stilsmisse oc forskel imellem de Personer som ere Forstandere oc Regentere vdi disse tu atskillige Rige. 2. Derforuden lærer det / at mand skal beuise Lydighed vdi begge disse Riger / det er / at mand skal beuise Gud sin Lydighed i sit Aandelige Rige / oc verdslig Vffrighed i denne verdslige bestilling. Her skalde vel nu met rette sigis / huad wi ere Gud plichtige / oc huad wi ere verdslig Vffrighed plichtige: Men effterdi at der er tilforn tit oc offte talet om den rette Guds tiemiste / huad wi ere hannem plichtige / Da vil ieg nu paa denne tid ickon alene tale om Vffrighed / huor aff wi skulle saa at høre / huad wi skulle tænke oc mene om Vffrighed / De huad Lydighed wi dem skulle beuise.

Om Guds tiemiste er talt i den 18. Sondag effter hellig Trefaldighed / Oc den Sondag Septuagesima.

En Lærdom om Vffrighed.

Den verdslig Vffrighed vil ieg tale disse fem effterfølgendis stycker. Forst / huad Vffrighed er: Dernast / huad vilkaar en from oc christen Vffrigheds mand bør at haaffue. For det tredie / huad Vffrigheds embede er / oc huort hen Vffrighed skal see vdi deris Regimente oc Verdslige bestilling. For det fierde / huad Kattighed Vffrighed haaffuer offuer Vnderfaattene oc deris Gods. For det sidste / huad Vnderfaattene ere deris Vffrighed plichtige.

I.

Hueden oc huad Vffrighed er. Rom: 13.

Det forste / som er / huaden oc huad Vffrighed er / taler S: Paulus til de Romere / i det trettende Capitel: oc siger at Vffrighed er aff Gud / Der er (siger hand) ingen Vffrighed / vden aff Gud /

Gud /
Dette sk
om den n
fader mi
saare / na
forlade of
crearer
for off
haffue fr
bænde / a
lat: Dog
tuden / oc
Vrede / at
mellighed.
De
Gud: Ne
den Epist
Lienere /
forfremme
De ande
en from
tro Mosis
den tid har
en image /
sagde hand
Mend /
hed / oc si
offuer hu
fæstuer har
bør at haaff
For det tre
Vifdom v
raad oc at
hed far vil
fæst kom
tager sig v
hand vere

Gud/oc huor som Offrighed er/den er skicket aff Gud.
 Dette skal mand forstaa om Offrigheds embede oc myndighed/icke
 om den wtsckelighed oc wtilborlige Regimente/ som mand mange
 steder maa hore oc forfare for Menniskens Synders skyld. Der
 faare/ naar wi hassue god oc from Offrighed/ da maa wi visselige
 forlade oss til/ at Gud er naruerendis tilstede hos oss/ oc self styrrer
 oc regerer oss/ ved deris Haand oc Regimente/ som hand hassuer
 sat oss onder/ oc giffuet oss til Regentere. Tuert om igien/ naar wi
 hassue streng/ wgudelig/ haard oc wmild Offrighed/ da skulle wi
 betencke/ at endog deris Strengthed oc wgudelighed er aff Dieffue-
 len: Dog alligeuel giffuer Gud saadanne wgudelige Tirammer
 toylet/ oc lader dem raade self/ Oc det gior hand aff sin retfærdige
 Brøde/ at hand saaledis ved dem vil straffe Menniskens wtacknem-
 melighed.

Der hassue wi nu hort hueden Offrighed er/ at den er aff
 Gud: Men huad Offrighed er/ lærer den samme Apostel Paulus/
 i den Epistel som nu bleff uessint/ oc siger: Offrighed er Guds
 Tienere/ Vndersaattene til beste/ huilcke der bor at ære oc
 forfremme de gode/ oc straffe de onde met legemlig Plage.

Guds Off-
 righed er.
 Rom: 13.

Det andet som ieg loffuede at tale om/ er huad vilkaar oc Dyder
 en from oc retsindig Offrigheds mand bor at hassue/ huilcke Je-
 tro Mosi suoger opregner/ i den anden Mose Bog attende Cap:
 den tid hand kom i Ørken til Mose/ och saa hans store besuering
 oc wimage som hand alene hassde met det megle Folk at dome/ Da
 sagde hand: See dig om iblant Folket/ effter wise
 Mend/ som frygte Gud/ ere sandrue/ oc hade Gerig-
 hed/ oc sat dem til Regentere offuer Folket/ somme
 offuer hundrede/ somme offuer tusinde etc. Her vdi
 kreffuer hand fire Dyder/ som en Dommere oc Offrigheds mand
 bor at hassue/ som ere: Forst Wijsdom. Dernæst Gudfrygtighed.
 For det tredie Sandruhed. De for det sidste at hade Gerighed.
 Wijsdom vdi en Dommere oc Offrigheds mand/ reagerer hans
 raad oc anslag/ saa at hand ick aff vildfarelse oc wforstandig-
 hed/ far vild oc forgriber sig/ oc der offuer foruender Ratten. Guds
 frygt kommer hannem til/ at hand vdi alle Sager seer til Gud/ oc
 tager sig vel vare/ at hand intet gior eller handler/ som hannem
 stand vere til Sortørnelse. Sandhed paaminder hannem/ at hand
 ee bliff

II.
 En Off-
 righeds
 mands vil-
 kaar.

Exod: 18.

fire Dyder.

1.
 Wijsdom.

2.
 Guds frygt.

3.
 Sandhed.

Den tredie oc tiuende Sondag

4.
Gerigheds
had.

Huor mand
tager Mude
sæt for lande
Kæt/ Der er
Ketsfærdigh
hed nedlagt
flæt.

It pæ stude
kand alid
Deage en tom
Vogn/ som
en Dommere
sagor.

Exod: 23.
Deut. 17.

Esai: 1.

Try ting
styrte it Kæ
tmente.

blissuer ved Low oc Kæt/ oc icke gissuer sig til nogen Kraaglow eller
vrang forklaring oc vdyndning paa Louen. Al hand hader Ge-
righed/ der ved beuaris hand ved Ketsindighed oc Ketsfærdighed vdi
sin Dom: Thi huor gerige Dommere oc Vffrighed ere/ som hass-
ue lyst til Stenck oc Gassue/ der hassuer Vogn oc Vretsærdighed
vundet spillet/ oc Ketsfærdighed maa der slæt tabe. Fordi at effter-
di Persons anseelse foruender Low oc Kæt/ saa at mand acter intet
huad Kæt oc Stel er/ da kand Stenck oc Gassue visselige komme
det saa langt/ at Dommere seer mere til Personer end til Sagen/
oc der er ingen ting/ der mere kand komme Dommere til at ansee
Personer/ end Gerighed oc Stenck. Derfaare/ huilcken Vffrig-
heds mand oc Dommere som hassuer lyst til Mude oc Stenck/ hand
kand aldrig see huad ret oc tilbørligt er/ som Gud self siger vdi sin
Low: Du skalt icke tage Gassuer/ Thi at Gassuer for-
blinde de Vise/ oc foruende de retsfærdigis Sager. Der
aff kommer det/ at Esaias kalder gerige Dommere/ Tiuffuis
Staldbrobre. Dine Førster (siger hand) ere fra faldne/
oc ere Tiuffuenis Staldbrobre/ De tage alle gierne
Stenck/ oc søge effter Gassuer/ de sticke den Faderlø-
se ingen Kæt/ oc Enckers sager komme icke saar dem.

Den vise Mand Philo siger ret oc smuct/ at der ere try ting
som styrcke oc stadfæste it Regimente oc Herredome/ som ere: Maestras
Myndighed. Grauitas Atstadighed. oc Beneficentia Velgierningers
beuising. Myndighed/ Maest/ oc Herlighed føder Reuerentz/ at 1.
Vndersaattene beuise Vffrigheden all tilbørlig tieniste heder oc ære.
Atstadighed oc aluerlighed føder Fryet/ at Vndersaattene fryete for 2.
deris Vffrighed/ oc icke fortrædelige forørne dem. Mildhed oc Vel- 3.
gierningers beuising føder veluillighed/ saa at Vndersaattene
blissue villige for deris Vffrighed/ oc gierne giøre huad de dem befal-
le/ oc met en god villie vdgissue huad de aff dem vdkressue. Huor
disse tre Dyder (siger hand) ere tillsammans vdi it Hierte/ der kand
mand smuct oc met lempe holde Vndersaattene vnder aue.

III.
Huad Vff-
righeds Em-
bede er.

Det tredie som ieg faaregaff/ at ville forhandle om Vffrighed/ er/
huad deris embede er/ Om dette vil ieg nu tale/ oc sige dem baa-
de aff den hellige Scrift/ huad deris embede er/ De displigste aff
hypperlige Memnstis exempel/ som met ære oc loff hassue fort deris
Vffrigheds embede oc befalning. Vffrigheds embede er/ i al-
minde

mindelighed at tale/ At beskytte Guds Lov/ oc holde den
 christelige Religion ved mact. Dette Embede vdrætter
 christelig Øffrighed/ naar de effter Kong Davids/ Josia/ Ezechia
 oc andre flere gudsfryetige Kongers exempel/ borttage oc ødelegge
 Affguder/ oc alt det som kand giffue Aarsage til Affguder: Kong
 Ezechias slog den kaaber Drim sonder/ som Moses haaffde effter
 HERRens befalning ladet giøre/ Thi de haaffde da begynt at van-
 bruge den oc giøre en Affgud aff hamnem. Kong Josias lod rense
 HERRens Tempel/ oc vdbære alt det redskaff/ som haaffde veret
 brugt til Affguds tieniste/ oc lod brende det vden for Jerusalem.
 Moses sonder slog den stobte Guld kalff/ som Israels folck haaffde
 giort sigi Drecken at tilbede. Kong David kom sine Vndersaatte
 til met mange oc atskillige formanelsse/ at de fryctede oc tiente
 den euige leffuendis Gud. Thi effterdi at Øffrighed er stricket aff
 Gud/ at de skulle vere Guds tienere/ Vndersaattene til beste/ da bør
 dem aff all mact at affuende oc borttage/ alt det som de kunde see oc
 formerecke at vere deris Vndersaatte til skade/ paa det at Regimen-
 tet kand staa ved mact/ oc den menige Almue kand lide vel. Nu er
 der intet som Vndersaattene kand mere vere skadeligt/ end Affgude-
 ri oc fræmede Guders tieniste/ derfaare skal Øffrighed det io for alt
 affskaffe. Dernæst/ naar Øffrighed haaffue saaledis affskaffet Aff-
 guder/ oc alt det som der kand giffue nogen Aarsage til Affguder
 oc fræmede Guders tieniste/ saa skulle de ocsaa effter Kong Josia
 Exempel legge vind paa/ at den rette Religion oc sande Gudstieni-
 ste kand oprensis/ holdis ved mact oc forfremmis. Endog at der
 er stort forskel oc skilsmisse imellem verdslig Øffrigheds embede/ oc
 Guds ords tieniste: Dog alligeuel kunde oc skulle de komme offuer
 ens i dette stycke/ at de begge tilsammen skulle søge Guds ære/ oc
 Menniskens salighed: Men dog saa/ at huer acter huad hans Em-
 bede oc Kald vdkressuer/ oc bliffuer der ved. Det er/ at verdslig Øff-
 righed skal legge vind paa/ at affskaffe Affguder/ oc forfræme Guds
 ære/ met sin befalning oc mandat/ oc met Suerdet. Men Guds
 Ords tienere skulle det giøre met deris Predicken/ Vardom/ Forma-
 ning/ Reffselse/ Trusel oc Straff. Her foruden/ effterdi at den
 christelige Religion kand icke holdis ved mact/ vden der ere de som
 lære oc vnderuise Vngdommen i Guds ord oc bogelige Konst/ De
 der hos ocsaa ere vnge Personer som kunde haaffue vnderholdning til
 at lære oc studere/ Da er det ocsaa Øffrigheds embede at stiftte
 Skoler/ oc legge der gods oc rente til/ huor aff baade de som skul-

1.
 Affskaffe
 Affguder.

2. Reg: 13.

2. Reg: 23.

Exod: 32.

3. Kong
 Christian
 den tredie aff
 det næste i
 Danmark
 lod ocsaa alt
 Affguder
 vdtage aff
 Kirckene/ oc
 lod den rette
 Guderstieniste
 indføre.

2.
 Forde oc
 forfremme
 Guds ord.
 2. Reg: 22.

3.
 Holde Sko-
 ler ved mact.

Den tredie oc tiuende Søndag

le lære / oc de som skulle studere kunde haffue deris vnderholdning / at de diß ideligere kunde tage vare paa deris studering / oc altid affue sig oc forfremmis i Gudelighed. Her foruden paamindis oesaa christelig Øffrighed / aff Kong Ezechia / oc aff de Ninuiteres Kongis Exempel / at de met deris gudelige oc idelige Bøn / oc met en aluerlig Penitente oc omuendelse til Gud / skulle begge legge vind paa at affuende Guds vrede oc straff / som enten næruerendis er / eller oc tilstunder. De dette hører til den part aff Guds Lov / som besynderlige er den christelige Religion anrørendis.

Met den
at affuende
Guds vrede.
2. Reg: 18.
Iona, 3.

Øffrigheds
embede aff
den anden
Mose 18.

Men saa meget som det vduaartis verdslige Regimente er anrørendis / haffuer en from Øffrighed i sit Regimente / lige det samme Embede oc besalning / som en from Sader oc Husbonde haffuer i sin Husholdning / som er / at lige som en Sader oc Husbonde i sit Hus / styrer oc regerer sine Børn oc Tiunde / auer oc tucter dem / straffer oc reffer de vlydige / roser oc ærer de gode / løner dem vel / giffuer dem Sko oc Klæder oc huad de haffue behoff : Met saa ord at sig / hand legger der all sin flid oc vind paa / at hans Husholdning kand staa vel oc sticfelige / saa at hans Børn oc Tiunde kunde vel optuctis : Lige saa skal oc huer christelig Øffrighed bære sig at / saa at hand met rette kand kaldis *Pater Patria*, det er / Saderne landens Sader.

Men huo som begerer at vide / oc vil haffue Tal paa alle styer / huor vdi Øffrigheds embede staa / saa meget som det vduaartis verdslige Regimente oc bestilling vedkommer / hand skal vide / at det første Øffrigheds embede er / at holde Fred oc Rolighed / paa det at wi met Rolighed kunde tiene Gud / oc afflegge all falsk hellighed oc vrang Guds tieniste / som forderffuer den rette Religion / oc er den sande Gudelighed til stor forhindring. Det andet Øffrigheds embede er / at de holt e deris Vndersaatte til / at huer aff dem giør det dem bør at giøre / huilket ingelunde kand stee / vden at Louen bliffuer ved sin autoritet oc myndighed / oc mand oesaa lader gaa for sig met gierningen huad Louen befaler / oc straffer paa dem som offuertrade Louen. Thi at giffue nogen Lov i Land oc Rige / oc icke lade det gaa for sig met gierningen / oc straffe dem sig forbrøde / det er Lands oc Rigers forderffuelse. Derfaare lige som Øffrighed skal altid legge gode Louer oc Eder paa : Saa skulle de oesaa vel tage sig vare / at deris Louer oc Statuter icke komme i foractelse / huilket der stee / naar de icke lade Louen gaa for sig met gierninger / oc oc straffe dem som den offuertrade. Enrach siger i sit tiende Cap: En vijs Regentere er streng / oc huor der er forstandig

1.
At holde
Fred.

2.
At holde om
det saattene
til at giøre
det dem bør
at giøre.

Enrach: 17.

Øffrig

Offrighed / der gaar det skickelige oc vel til. Fremdelis
er oc saa Offrigheds embede at straffe de onde oc vndige / oc forsua-
re de gode effter som Louen biuder oc befaler / oc effter deris viffe oc
forstandige Raad.

3.
Straffe de
vndige oc
forsuare de
gode.

Aff dette som nu sagt er / kand mand lattelige see huad endelig
Sag der er til / huorfaare at Gud haaffuer sticket Offrighed / som
er / at Offrighed er sticket til at tiene Gud til hans Kirckis oc Lands
oc Rigers forfremmelse oc forbedring. Derfaare er det oc ret sagt /
at en Forste oc Regentere skal haaffue Omhyggelighed for sit Regi-
mente / for Kircken / oc for sit eget Hus. Huor faare nodtørffig
verdslig Offrighed er / giffuer daglig forfaring tilkiende / De Sa-
lomons siger: Huor ingen Offrighed er / der gaar Folket
vnder / Men huor mange vife Raadgiffuere ere / der
gaar det vel til.

Endelig
Sag.

27. d. d. d. d.
tighed.

Proverb : II.

DEt fierde som ieg loffuede at tale om / er huad rettighed Offrig-
hed haaffuer offuer Vnderfaattene oc deris Gods. Den vife
Mand Xenophon giffuer verdslig Offrighed saadan en Low : *Re-*
gula Regi non affectus, sed Lex esse debet. Det er / En Konge oc Herre
skal regere sit Land oc Rige effter Louen / oc icke effter sit eget Sind
oc Hiertelag. Her aff følger nu dette / at en Konge oc Offrighed
haaffuer saa megen Mact oc Rettighed / offuer sine Vnderfaatte oc
deris Gods / som dem tilstedis aff den Low / som kommer offuer ens
met Guds ti Bud oc den naturlige Low. Derfaare haaffuer Off-
righed Ræt effter det fierde Budord / at biude oc befale sine Vnder-
faatte / det som kand komme til gaffns oc er nodtørffigt / baade til
Menighedens forbedring / oc kand vere huer i sar til mytte oc beste.

IIII.

Huad ret-
tighed Off-
righed ha-
ffuer offuer
Vnderfaatte
ne oc deris
Gods.

Huorledis
Offrighed
skal bruge
Skat oc an-
det som de
tage aff des-
ris Vnder-
faatte / Læs
til forn paa
det xxv.
Blad.

Nstaar det sidste stycke tilbage som ieg faaregaff at ville forkla-
re / som er / Huorledis vnderfaattene skulle sticke sig mod Offrig-
hed / oc huad de ere dem plictige. De kand mand sammensatte vdi
fire Hoffuetsstycker / alt det som Vnderfaattene ere deris Offrighed
plictige. Det første er / at de effter det fierde Budords liudelse / he-
dre oc are deris Offrighed / det er / at holde dem vdi stor æt oc anseel-
se / beuise dem all vnderdannig Reuerens oc Tienstaectighed / saa
som Guds sendingebud oc tiemere / at de oc saa holde meget aff
dem / fryede dem / haaffue en god mening oc tancke om dem / tale dem
gaat paa / vdogge deris forseelse oc brøst i den beste mening / icke for-
tale dem som den Menige mand gior. Thi det forbiudis haarde

V.
Huorledis
deris Vnder-
faattene skul-
le sticke sig
mod Offrig-
hed.

1.
Seere oc æt-
te offrighed.

ee iij lige

Den fjerde oc tiuende Søndag

Exod: 22. lige oc strengelige vdi Guds ord / Saa siger Gud selff. Du skalt icke skende paa den Offuerste for dit Folk. Ved dette ord Skende/forstaaes all fortalelse/baguaftelse oc bespaattelse. Det

2. At vere dem lydig. andet som Vndersaattene ere deris Offrighed plictige/ er/ at de skul- le vere deris befalning oc mandat horige oc lydige/baade met Skat at giffue oc andet huad de befale / saa fremt som det icke er imod den

Policarpus. christelige Religion oc den naturlige Lov. Policarpus siger at mand skal giffue Offrighed all den heder oc ære mand kand giøre/ som icke er imod den christelige Religion/ saa at mand ocsaa skal ve-

1. Pet: 2. re de onde Offrigheds mied lydig / som S: Peder: Dog met dette vilkaar / at de biude oc befale det som ærligt er / Eller oc der som de biude noget som er wttilbørligt / at det dog icke drager off til wgude-

Ti: 3. lighed. Hid hører det der S: Pouel siger til Titum: Paamind dem / at de ere Forsterne oc Offrighed vnderdannige oc lydige/at de ere redebodne til alle gode Gierninger/ at de icke skende paa nogen. Det tredie som de ere dem plic-

3. At bede for Offrighed. tige/ er/ at de stedse oc altid skulle bede for Offrighed. Thi saa siger S: Pouel til Timotheum: Jeg formaner at mand for al-

1. Tim: 2. le ting skal først giøre Bøn / Formaning / Forbedel- se oc Tacksigelse for alle Menniske / for Konger oc for all Offrighed/at wi kunde leffue it roligt oc stille Leff-

4. Icke falde i Offrigheds Aald. met / i all Gudelighed oc Ærlighed. Det fjerde oc sidste er/at de icke skulle falde i Offrigheds kald/Men Vndersaattene giff- ue Offrighed tilkiende/ oc lade dem saa at vide / om der er noget som dem siunis at vere nyttigt til Lands oc Rigers forbedring / oc lade Offrighed det vdrette oc bestille.

Beslutning. Dette maa nu saa vere sagt om Offrighed / Gud giffue off sin Naade/ at wi baade kunde beuise hannem sin rette tieniste oc til- børlige ære / oc vor Offrighed den lydighed som wi ere dem plictige / ved Ihesum Christum vor HErre/ Huilcken met sin Fader oc den hellig Aand/ som er en Konge offuer alle Konger/ oc HErre offuer alle HErre/ skee loff/ prijs/ heder oc Tacksigelse til euig tid / Amen/ Amen.

Den

Den fierde oc tiende Søn

dag effter hellig Trefaaldighed/ Euange-
lium Matthei i det IX. Cap:

Der Jesus dette ta-
lede met dem/see/da kom der en aff
de Dffuerste / oc falt ned saar han-
nem/ oc sagde: Herre/ min Daat-
ter er nu død/ Men kom/ oc leg din
Haand paa hende/saa bliffuer hun
leffuendis. Jesus stod op/ oc fulde effter hannem/oc
hans Disciple. De see/en Quinde som haffde tolf Ar
hafft Blodsot/gick bag til hannem/oc rorde ved som-
men aff hans Klædebon/ Thi hun sagde ved sig selff:
ee iiii Kun

Marc: 5.

Luc: 2.

Den fierde oc ttiende Søndag

Runde ieg ickon røre ved hans Klædebon/ da bleffue ieg helbrede. Da vende Ihesus sig om/ och saa hende/ oc sagde: Ver trostig min Daatter/ din Tro haffuer hiulpet dig. De Quinden bleff helbrede i den samme stund. Oc der hand kom i den Offuerstis hus/ och saa Pibere oc Folkens bulder/ sagde hand til dem: Viger/ thi Pigen er icke død/ men hun soffuer. Oc de bespaattede hannem. Men der Folket vaar voddressuet/ gick hand ind/ oc tog hende ved Haanden/ Da stod Pigen op. Oc dette Rycte kundgior- dis i det samme gantste Land.

Forflaring paa dette Euangelium.

Dette Euangelio bescriffuis gantste Klar-
 ge/ huorledis vor HERR Ihesus Christus hielper
 sin Kircke/ som er Raarset vndergiffuen. Thi lige
 som Christus vaar tilsinde mod denne Offuerste/ oc
 denne sorgesfulde Quinde/ saa er hand oc tilsinde mod
 dig oc mig/ oc mod alle/ som effter denne Offuersis oc bedrøffue-
 de Quindis exempel fly til hannem/ effter som disse Joelis ord
 liude om Christo: Huer den som paakalder HERRENS
 Naamn/ hand skal hielpis. Met denne Joelis ord kom-
 me Christi egne ord oc gierninger offuer ens. Ordene ere disse:
 Kommer hid til mig alle/ i som arbejnde oc ere belesse-
 de/ Jeg vil forlosse eder. Gierninger haffue wi alleuegne
 mange vdi Euangelio. Hand giffuer de Blinde deris siun/ Hand
 renser de Spedalske/ Hand giffuer de Halte deris gang/ Hand hel-
 breder de Siuge/ Hand bønhører denne Offuerste Jairum/ oc denne
 siuge Quinde/ oc hielper dem der de søge til hannem om Hielp oc
 Trost. Saa er det da Summen paa dette Euangelium/ at Chri-
 stus gior her tu Mirackel: Hand helbreder først en Quinde/ som
 haffuer veret siug aff Blodgang i tolf Aar/ Siden opuecker hand
 Jairum Daatter/ som vaar død. Met begge disse tu Zertegn giffuer
 hand tilkiende huad Hiertelag hand haffuer til alle Mennecke. Wi
 ville nu aff dette Euangelio ansee oc forklare tre Artickler.

Den

Joel: 2.

Matth: 11.

Summa.

Den Første.

Om denne Quindis leylighed oc vilkaar / om hendis stadige
Tro / hendis aluerlige Bøn / oc huorledis hun bliffuer hiolpen.

Den Anden.

Om denne Offuerste / ved naffn Jairus / De huorledis hans
Daatter reysis op aff døde.

Den Tredie.

Om denne bespaattelse her omtalis / at Christus bliffuer be-
spaattet aff sine Wuenner.

Om den Første.

Ndog at her først talis i dette Euangelio / om
denne Offuerste som hed Jairus / som Marcus oc Lucas
scriffue / huilcken der kom til Christum paa sin Daatters
vegne : Dog vil ieg først tale om denne Quinde som her
bleff neffnd i Texten / huilcken vdi tolf samfelde Aar hassuer haft
Blodspot / fordi at hendis historie foris mit ind i den historie om Off-
uersten. Saa hassue wi om denne Quinde fire stycker at offueruene
oc besinde / som ere : 1. Om hendis leylighed oc haarde vilkaar. 2.
Om hendis stadige Tro. 3. Hendis aluerlige Bøn. 4. De huor-
ledis hun bliffuer helbrede aff sin Siuge / som hun vaar bestedt met.
Diffe fire stycker indeholde huert sin synderlige Lærdom om forma-
ning.

Marc: 5.

Luc: 8.

Fire sty-
cker om denne
Quinde.

1. Denne Quindis leylighed vaar ynckelig / oc hendis vilkaar vaare
hende meget haarde. Euangelisten siger / at hun vaar en fattig
enfaaldig Quinde / som vaar oesaa meget redt oc fryctactig. Der
2. hos haftde hun ick ic ringe Kaarss / men en saare haard plage / Hun
haftde haft Blodgang i tolf samfelde Aar / huor aff huer kand
tencke / huor skrobelig oc macteløs hun hassuer veret. Huo som
ickon en Maanet plagis met denne suare Siuge / hand skal vel sige
at hans vilkaar skulle vere hannem haarde oc bange nock / Huad
ville wi da sige om denne Quinde / som hassuer i saa mange Aar
3. veret plaget met denne Siuge? Her foruden legger oesaa Marcus
dette til / at hun hassuer lidt suare meget aff Læger / saa at den ene
hassuer plaget hende / met stercke Purgatzer oc Lægedom / meer
4. end den anden. Her til kommer oc dette onde / at hun haftde nu
fortæret alt sit Gods paa Lægedom / saa at hun nu vdi denne sin
suare Siugdom oc Plage / vaar kommen til stor armod oc Sat-
s. tigdom. De all denne hendis store bekaastning oc plage som
hun

I.

Denne
Quindis leyl-
lighed oc
haarde vil-
kaar.

Marc: 5.

Den fjerde oc tiuende Søndag

hun haffuer lidt/ haffuer dog intet gaffnet hende. Men Euangeli-
 sten Marcus siger at det hialp hende intet/ men det bleff meget verre
 met hende/ end det vaar tilforn. Her foruden er nu hendis bange
 Samuittighed som haffuer nagget oc plaget hende/ huilcken der
 haffuer giort hende sin legemlige Stuge oc Plage/ meget haardere
 end hun vaar i sig selff. Thi effterdi at den hellige Scriftt siger:
Huo som synder imod Herren/ hand skal komme vn-
der Lægens Haand/ Huad kunde da denne arme bedrøffuede
 Quinde andet tencke/ end at hun skulde slat vere forskut oc forladen
 aff Gud. Disse vilkaar vaare denne fattige Quinde haarde nock/
 Hun vaar siug paa Legemet/ Hun haffde en bange Samuittig-
 hed/ Hun vaar fattig oc foractet. Vaar hun derfaare forlat aff
 Gud? Forstod Christus hende for den Sag skyld? Ney ingelunde.
 Thi hand er kommen til Verden for de forgesuldis oc bedrøffuedis
 skyld: Hand er kommen for Synderis skyld. Derfaare skulle wi lade
 oss vere paaminte aff denne Quindis exempel/ at wi icke salde i Mis-
 haab i vor iammer oc alendighed/ men vere ved it frit mod/ oc bekien-
 de Guds retfardige vrede imod oss for Syndens skyld. Det er nu
 sagt om denne Quindis vilkaar: Nu følger effter om hendis Tro.

Syrach: 38.

Lærdom.

77.
 Hendis
 stadige Tro.

Troen kom
 mer aff Guds
 det.

Matth: 11.

Hun gief bag til Jesum oc rørde ved sømmen aff
 hans Klædebon/ Thi hun sagde ved sig selff: Kunde
 ieg ickon røre ved hans klæder/ da bleffue ieg helbrede.
 Disse ord giffue nocksom tilkiende/ huilcken en stadig Tro hun haff-
 uer hafft. Hun haffde visselige besluttet dette her i sit Herte ved sig
 selff/ at der som hun kunde ickon komme vor HERR Jesum Chri-
 stum saa nær/ at hun kunde røre ved hans Klæder/ da skulde hun
 visselige ved hans Guddoms krafft/ saa sin helbrede oc karsthed i-
 gien. Huden kom denne hendis stercke oc stadige Tro? Denne Tro
 haffde hun saaet aff Christi naadige almindelige Foriattelse/ i huil-
 cken hun ocsaa giorde sig delactig. Hun haffde uden tuil hørt den-
 ne Christi Foriattelse: **Kommer hid til mig alle i som ere**
besuarede etc/ oc andre saadanne flere. Her giffuer hun nu
 Christo først denne are/ at hand er trofast oc sandru. Dernæst gior
 hun sig delactig vdi Christi Foriattelse i saa maade: Hand kalder
 alle til sig: Hand loffuer alle hielp: Hand vil varquege oc forlosse
 alle som ere belessede. Jeg er iblant deris tal som arbeide/ Jeg er en aff
 dem som ere belessede/ met it suart lass oc en tung Byrde/ Jeg er en aff
 dem som hand kalder til sig. Derfaare troer ieg vist oc forlader mig
 fuld-

fuldkommenlige der til / at hand vil hielpen mig. Saa see wi huorledis denne Quinde haaffuer opuaet oc styreket sin Tro : Nu ville wi see huorledis wi skulle bruge det.

- Saa tit som Kaarffet trenger dig / enten induaartis eller vdi
1. naartis / da skalt du først betiende det Kaarff som dig er paalagt / at vere lige som en Predicken / huor met din Vselhed oc retfardige Foriattelser / oc til Exempel huorledis hand haaffuer hiolpet andre / oc
 2. dønnelse sættis dig saar Dyen. Dernast skalt du see til Guds Foriattelser / oc til Exempel huorledis hand haaffuer hiolpet andre / oc
 3. betenck at Gud anseer icke noget Menneisks Person : Men er Naad dig oc Barmhiertig offuer alle / oc vil forbarme sig offuer alle / i sin Søn Ihesu Christo vor Herre / vdi denne faste Tro oc Tillid skalt du paakalde Christum / oc forlad dig vift oc fast der til / at hand vil bønhøre dig / oc giffue dig det du begerer / vden saa er at du begerer Forgiffte / det er / vden du begerer det som dig icke kand vere gaffu ligt / eller det som kand forhindre Guds ære. De dette Christi ord : *Matth : 11.*
Kommer hid til mig / alle i som ere besvarede etc / det skalt du vende dig til nytte oc gaffu : Naar du haaffuer det giort / da skalt du visselige fornemme Trost oc Husuallelse i dit Herte.

Huorledis wi skulle det bruge.

Fire stad oc Gienfigels for imod Troen.

- Ja** maat du sige : Denne Quinde haaffde Christum næruerendis hos sig / at hun kunde see hannem met sine Dyen / oc gaa til hannem met sine Gødder : Men hand er mig icke saa nær / hand er langt fra mig. *Suar.* Dette er Kiøds oc Blods fristelse / imod huilcken
1. du skalt først sætte Christi Foriattelse / som saa liuder : **Jeg vil vere hos eder alle dage / indtil Verdens ende.** Dernast
 2. skalt du ogsaa sætte der imod / Christi ord som hand sagde til S : **Thomas : Salige ere de som icke see / oc dog tro.** *Herz Joh : 20.*
 3. foruden / at Christus icke anseer Personer : Hand haaffuer ogsaa met nogle Exempel beuist / den tid hand vaar her legemlige næruerendis paa Jorden / huorledis hand vil handle met de andre som komme til hannem / oc paakalde hannem.

1. Christus var nær hos den ne Quinde. Suar. Matth : 22.

Ja maat du atter sige : Ja er en stor oc groff Syndere / derfaa re veed ieg icke / om Christus vil bønhøre mig. *Suar.* Det troer ieg vel at du est en Syndere / oc du gjør ret / at du det betiender : Men betenck ogsaa der hos / at Christus er kommen til Verden for Synderis skyld / at hand vilde gjøre dem salige. Iesus Christus siger selff : **Jeg er icke kommen at kalde de retfardige / men Syn-** *Matth : 9.*
dere til Penitenge. Dette repeterer oc igientager S : Pouel oc

2. Vi ere Syn dere.

siger

Den fierde oc thuende Sondag

2. Tim: 1.

siger saaledis: Det er visselige sant/oc it dyrebart oc værdigt ord / at Jhesus Christus er kommen til Verden at giøre Syndere salige. Item / hand siger til Titum:

Tit: 2.

Guds salige Naade er obenbaret for alle Menniske.

Exempel om Guds barmhertighed.

Dernæst skalt du see hen til Exempel / huorledis Gud haaffuer beuist andre Syndere sin Naade oc Barmhertighed. Adam kaste den gantste Verden met sig vdi Jordomelse / men hand gjorde Penitentez oc bleff tagen til Naade. S: Pouel forfulde Guds Kircke oc Menighed. S: Peder forsuor Christum. Kong Manasses besmittede sig met grueligt Affgudereri / oc meget vskyldigt Blods vdsmyttelse: Men den tid de gjorde Penitentez oc omuende sig / da bleffue de tagne til Naade. Her met giffuis tilkiende / huor vist oc fast

zech: 33.

det er som Gud siger hos Propheten: Saa sant som ieg leffuer / da vil ieg icke nogen Synderis død / men at hand skal omuende sig oc leffue. Hid horer oc saa disse trostelige

1oh: 6. 98. 11.

Christi ord: Sandelige / sandelige siger ieg eder: Huo som troer paa mig / hand skal icke dø / men hand skal leffue euindelige. Disse denlige Eprock oc trostelige Exempel skalt du sette imod dine Synders manasaaldighed / oc vid det visselige / at Guds Barmhertighed gaar offuer din offuertrædelse / oc at Naaden gaar langt offuer Synden.

Rom: 4.

3.
Hand tiul om mand er vduist.

Naat du nu her atter sige: Jeg veed icke om ieg er vduist til det euige Liff. Denne Fristelse er dig paakommen aff Dieffuelen selff. Huem er falden? Salt icke Adam met alle sine Efferkommerre? Thi wi vaare allesammen i hannem / lige som i en almindelig Klempe / huor aff alt det gantste menniskelige Kiøn er kommet. Huem fick da Guds Foriættelse? Sick icke Adam den oc saa? Der faare / lige som du est falden i Adam / oc est skyldig i hans Fald: Lige saa est du oc saa oprenst met hannem / oc est delactig i den Foriættelse som hannem bleff giffuen / Met saa stel at du met en stadig Tro wilt giøre dig der vdi delactig. Dernæst siger S: Pouel klarlige:

1. Tim: 2.

Gud vil at alle Menniske skulle bliffue salige / oc komme til Sandheds bekiendelse. Hid horer oc saa det / at Christus giffuer sine Disciple it almindelige Bud oc befaling / saa sigendis: Gaar vd i den gantste Verden / oc predicker Euangelium saar alle Creatur: Huo som troer oc

Mat: 16.

bliff.

bliffuer døbt hand skal bliffue salig / Men huosom icke troer hand skal fordomis.

End maat du nu atter sige: Troen er en gaffue aff Gud / oc der kand ingen saa Troen / vden huem som Gud vil den vnde. See her huor meget Rød oc Blod kand finde paa / huor met det lyefer Saligheds vey igien for sig self: Det er vift at Troen er Guds gaffue / men hun giffuis oss i saa maade. Gud sætter dig sit Ord saar / dette biuder hand oc befaler at du skal tro / De naar du det idelige oc flitelige hører / betencker oc offuerueyer / da vil hand vere krafftig der vdi. Men tag du dig vel vare / at du icke met Joderne saar den hellig Aand imod / huilcket G: Staffen breyder dem / der hand sagde: I womskaarne i Hierte oc Vern / i staa altid den hellig Aand imod / lige som eders Fædre gjorde. Den tid G: Hristus saa paa Jerusalems stad / oc betenckte Stad: sens ødeleggelse / da breydede hand met gradende taare Jerusalems indbyggere deris wtacknemmelighed / at de icke kiende deris tid der de vaare hiemsøgte vdi. Hand siger ocsaa der effter til dem i Tempel: Jerusalems / Jerusalems / huor offte vilde ieg forsamle dine Børn / som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine Vinge / oc i vilde icke? See her / G: Hristus vil / oc hand vil icke andet end som en Fader. Huad vilde hand? Hand vilde forsamle Jerusalems indbyggere til sin Gaarsti: Men de vilde icke / for de vaare bedragne aff deris Færefædre oc falske Propheter / De de vaare nedsiunckne i deris Rigdom / mact oc velde / legemlig vellyst / oc denne Verdens omhyggelighed / at de huereken kunde eller vilde atlyde G: Hristo deris Hiurde. Huor saare det icke aleniste vaar Guds retfærdige Dom / men ocsaa deris egen skyld at de bleffue forderffuede oc ødelagde.

Der saare skulle wi forlade oss paa Guds naadige oc almindeelige Foriættelser / oc styrcke vor Tro met Exempel / oc met denne Quinde vdi vor forge oc modgang fly hen til G: Hristum / saa skal det visselige stee / at wi skulle finde hielp i tilbørlig tid. Saa haaffue wi nu her talet om denne Quindis stadige Tro oc faste Tillid.

¶ V ville wi ocsaa for det tredie som ieg loffuede / ansee hendis Bøn huordan hun vaar. Hun tier io stille / maat du sige / Hun tæler ickon hemelige ved sig self / oc gaar til Ihesum oc rører ved hans Klæder / her hør is ingen Bøn. Det er vift / her opregnis ingen

ff

4.
Troen giff
us huem
Gud den vil
vnde.
Huorlet is
Troen giff
us.

Asfor: 7.

Luc: 19.

Matth: 23.

III.
Hendis
Bøn.

ord

Den fjerde Søndag

ord der hun bad / Men her er tegn til en aluerlig Bøn / her er ocsaa Bønens krafft oc vdrætning. Tegn til Bøn er / at hun gaar til Ihesum / rører ved hans Kiortel som / oc tencker aluerlige ved sig self paa hans Mildhed oc Beluillighed / oc aff sin inderste Hiertens grund ynster oc begerer / at hand vil beuise hende sin Varmhiertighed. Denne ynste oc Hiertens inderlige begering oc attraa horer vor HERR Christus / lige som en aluerlig Bøn. Hendis Bøns krafft oc vdrætning er / at hun saar Trost oc Husualtelse / oc bliffuer helbrede aff sin Siuge. Om Mose lase wi ocsaa / at der hand stod i stor Hiertens forge oc banghed ved det røde Haff / oc ingen saa hannem røre sine Laber / da hørde mand at HERRen sagde til hannem : Mose / hui raaber du saa til mig ? Huor aff wi lære / at en Christen Bøn som gaar op igiennem Skyerne / staar icke aleniste der vdi / at mand meget bruger Munden / eller vdi vduarctis forsengeligt Mundklammer / at mand haffuer mange ord / Men Bønen er mere it ydmagt Hiertis oplofftelse til Gud / huor met mand i en stadig Tro til Christum begerer noget aff Gud. Dette stadfestis ocsaa met Dauids Exempel / som siger : O HERR til dig oploffter ieg mit Hierte.

Exod: 14.

Huad Bø-
nen er.

Psal: 25.

En Lær-
dom om
Bønen.

Læs her om
ydermere
den femte
Søndag eff-
ter Paaske.

Fem vil-
kaar vor Bø-
nen.

MEN effterdi at ingen Dyrefelse oc tieniste er Gud mere behagelig / end at mand rettelige paakalder hannem / Oc alle gudsfryetige Christne bør daglige met denne Gudstieniste at omgaas / da vil ieg kaartelige her tale noget om en Christen Bøn. Jeg sagde nu / huad Bønen er / Nu vil ieg sige huad vilkaar der altid skal vere hos Bønen. Oc ere der fem vilkaar / som altid skulle vere hos en christelig Bøn. Det første er / huordant vort Hierte 1. lag skal vere / naar wi ville giøre vor Bøn. Dernæst / huad der 2. skal node oc driffue oss til at bede. Fremdelis / huem wi skulle tilbede 3. oc paakalde. Her offuer / paa huad fortrosthing oc Tillid wi skul- 4. le gaa frem saar Guds Aasium / oc paakalde hannem. For det 5. sidste / huad wi skulle bede om oc begere / Der hos naar wi skulle bede met vilkaar / oc naar wi skulle bede foruden vilkaar.

1.
Met huad
Hiertelag wi
skulle bede.

Det første vilkaar der skal altid vere hos Bønen / er / met huad Hiertelag wi skulle giøre vor Bøn / oc huorledis wi skulle vere tilfunds naar wi vilte bede. Wi skulle først sætte tilbage all tancke 1. oc mening om vor egen værdighed oc fortieniste / saa som denne Quinde gjorde / hun fornem intet hos sig andet end ont oc tværlig- hed. Dernæst / skal den som vil bede føle sin nød oc trang / at hun 2. gaar

gaar hannem til Hjertet / saa som denne Quinde hun fant og for-
 3. nam sin store nød og trang. Siden skulle vi gaa frem naar Gud /
 og i en sand Penitentie falde ned naar hannem / og det fast heller med
 Hjertet end med Legemet / saa som Manasses hand bøjde sig Hjertis
 Kne / der hand ick kunde bøjne sine legemlige Kne: Huilket ogsaa
 er obenbare at denne Quinde visseligen haaffuer gjort / effterdi at hun
 4. gick bag til Jesum. For det sidste skal ogsaa Hjertet optendis i en sta-
 dig Tro at paakalde Gud. Thi den som ick beder aff en stadig Tro /
 hand bruger ick sin Munden og beder intet. Saa haaffuer denne
 Quinde haafft en stadig Tro til vor HErre / som vi kunde see aff det
 som tilforn sagt er.

Det andet vilkaar er Sagerne / som skulle nøde og driffue oss
 1. til at bede / huilcke ere mange. Denne Quinde tenckte uden tvil paa
 Guds Bud og Befaling / som aluerlige vdræffuer aff oss denne
 2. tjeniste / at vi stedse og idelige skulle paakalde hannem. Dernæst /
 haaffuer hun og vel vist Guds Foriattelser / at hand vil henhøre /
 Ellers haaffde hun ingelunde med saadan Tro og tillid giffuet sig til
 Christum. Hand siger self: Huad i bede Faderen om / i Ioh 1: 16.
 3. mit Naasn / det skal hand giffue eder. Herforuden haaff-
 uer hun ogsaa fundet og fornommet Dieffuelsens tiranni og sin sto-
 re nød og trang / hvor aff hun er beueget og haaffuer bleffuet foraa-
 saget / at søge til vor HErre Christum om hielp og trøst / effterdi at
 4. hand alene kand hielp / naar ingen anden kand eller vil. Hun haaff-
 uer ogsaa seet hen til andre Folckis Exempel: Hun saa at den Øff-
 uerste Jairus / som her i dette Euangelio omtalis / paakaldede Chris-
 tum paa sin Daatters vegne og bleff henhørt. Dette og andre
 saadanne Exempel haaffuer hun ladet sig gaa til Hjerte / og aff disse
 Sager er hun opuaet og tilskyndet at gjøre sin Bøn. Derfaare
 skulle vi ogsaa lade oss til egge aff disse Sager / at beuise Gud denne
 tjeniste / som er Bøn og Paakaldelse / Vi skulle betencke Guds Bud:
 Hans Foriattelser: Dieffuelsens tiranni: Vor egen nød og trang:
 Et andre Christis exempel.

Det tredie vilkaar er / huem vi skulle paakalde. Vi skulle
 ingen anden paakalde / end den eniste euige Gud / som er / Fader / Huem vi
 Søn og hellig Aand: Vi skulle huereken paakalde Englene eller
 Menniskene / Thi dette er Guds euige Bud og Befaling: Paa-
 kald mig i din nød og bedrøffuelse / Jeg vil hielp dig /
 saa du skalt tacke mig. Item Christus siger hos Mattheum: Math: 4.
 Du Deut: 6.

ff ij

Du

Den fierde oc tiuende Søndag

Du skalt tilbede H^EXren din Gud/ oc tiene hannem alene. Thi at paakalde noget Creatur/ det er it saare stort oc grueligt Affguderi/ for huilcket Gud straffer Verden haardelige oc gruelige/ Fordi at saadant Affguderi er en offuermaade stor Guds bespaattelse.

III.
For hues
skyld vi skul
le bede,

Iohan : 9.

Vor Tals
mand.

Iohan : 14.

Iohan : 16.

For det fierde/spørgis her nu met rette: Huad Fundament oc Grunduaal wi skulle bygge oc forlade oss paa/ at wi kunde dristelig gaa frem for Guds Aasiun oc paakalde hannem? Der som wi see til oss selff/ oc ville aff oss selff fordrifte oss/ da bliffue wi visselige bestemede/ saa at vor egen Skam oc haanhed skal forstrecke oc forfarde oss/ at wi icke skulle tørre bede oc paakalde Gud. Der til siger oc saa Scrifften: Gud Bønholder icke Syndere. Huem skulle wi da fordrifte oss paa? Det er vist at ingen kand Bede om hand vil forlade sig paa sin egen Værdighed/ Der saare skal mand søge den eniste Meglere oc Talsmand imellem Gud oc Mennisten/ som er Ihesus Christus/ huilcken der selff biuder sig til at ville vere vor Talsmand/ oc føre vore ord oc supplicaz frem faar sin Fader/ i det hand siger: Huad i bede om i mit Rækn/ det vil ieg giøre. De strax der effter siger hand: Sandelige/ sandelige ieg siger eder/ Huad i bede Faderen om i mit Rækn/ det skal hand giffue eder. Saa haaffue wi der saare ved Christi Værdighed oc fortieniste/ en fri tilgang til Gud.

V.
Huad wi
skulle bede.
Try ting at
begere.

Try ting at
affbede.

For det sidste/ Huad skulle wi bede? Try ting skulle wi bede Gud om/ De try ting skulle wi affbede. 1. Vi skulle bede/ at Guds 1. Åre oc Rækn kand helliggjøres oc forkyndis iblant alle Menniste. 2. Vi skulle oc saa bede om vore Synders forladelse/ Christi Rets 2. færdighed/ oc vore Siæls salighed. 3. De wi skulle bede om det 3. som oss kand tiene oc vere nodtørffigt/ til dette næruerendis Liffs oc Leffnets ophold oc forfremmelse. Tuert imod skulle wi oc saa affbede try onde ting/ som ere: 1. Alt det som kand forhindre Guds 1. Åre/ oc hans Rækn helliggjørelse. 2. Alt det som kand forhindre 2. vor Salighed. 3. De huad oss her i Verden gaar imod paa Lege 3. mens vegne. I disse ting skulle wi visselige forlade oss at bliffue bønholder/ oc besynderlige i de tu første ting som Guds Åre oc vor Salighed er anrørendis. Men det som staar sidst/ baade i det wi skulle begere/ oc i det wi skulle affbede/ som er om disse timelige ting/ der skulle wi altid sætte vilkaar hos/ Om det kand see Gud til Åre/ oc det skal icke forhindre vor Salighed.

Nu

Næffter følger det fjerde / som ieg sagde at wi hæffue om denne 1111
 Quinde at acte / som er / huorledis hun bleff bønhørt oc fik sin Huorles
 helbrede. Her skulle wi vel acte oc besinde / huad Christus sagde dis Quinden
 oc gjorde / Oc huad Quinden vederfoers. Huad sagde Christus? bleff helbrede
de.

1. Ver ved it frit mod min Daatter / din Tro hæffuer

2. hiolpet dig. Oc der hand dette sagde / da gjorde hand hende
 karst oc helbrede / ved sin Guddoms krafft oc mact. Marcus Eu- Marc: 5.
 angelista siger / at den tid Quinden rorde ved Christi klader / da for-
 nam hand strax ved sig self den krafft som vaar vdgaaen fra han-
 nem / oc spurde sig strax om / Huo det vaar som rorde ved hannem.
 Huor offuer Disciplene forundrede sig / effterdi de saae at der treng-
 de sig saa meget Folek om hannem : Saa kommer da Quinden self
 frem oc bestaar Sandhed / huorledis alting er tilgaaet. Huad

3. vederfoers nu denne Quinde? Det siger Euangelisten met disse ord:
 Oc Quinden bleff helbrede i den samme stund.

Her hæffue wi fire ting vel at mercke oc lære. Forst / at de Fire Læ-
domme.
 som tro paa Gud / de regnis oc anammis at vere Guds Sønnen oc I.
 Døttre / saa som disse Euangelistens ord liude: Hand gaff dem Iohan: 1.
 mact at bliffue Guds Børn / alle dem som tro paa
 hans Naffn. Oc Christus her i dette Euangelio kalder hand
 denne Quinde sin Daatter. Ver frimodig min Daatter /
 siger hand / Din Tro hæffuer hiolpet dig. Dernæst / hæff- 2.
 ue wi her at lære / huad for it Hiertelag Christus hæffuer til alle
 sorgesulde oc bedrøffuede Menniske / som i deris nød giffue sig til
 hannem. Fremdelis see wi her / at Troen forhuerrffuer oss aff Gud / 3.
 als det wi ville begere oc hæffue behoff. For det sidste / at Christus 4.
 stadfester her sin Guddoms krafft oc mact / Hand giffuer sin vilie
 tilkiende / Hand lader see huorfaare hand er kommen til Verden / oc
 stadfester sit Ord oc Euangelium at vere vift oc fast. Om huilcket
 ieg hæffuer tit oc offte talet.

Om den Anden.

Di denne Offuerste for Scholen / som hed
 Jairus / hæffue wi ocsaa Exempel om hans Tro / Bøn /
 Bekiendelse oc Haab. Euangelisten siger: Der kom
 en Offuerste til Christum. Her hæffuer du Ex-
 empel oc beuifning om hans Tro. Thi der som hand icke hæffde Den Offuer-
ste Tro.
 f f iij

Den fierde oc thuende Sondag

troet paa Christum/ at hand vilde oc kunde hielpe hanem i sin nød/
da haaffde hand icke gaaet hen til hannem / oc søgt raad oc hielp hoo
hannem. **De hand tilbad hannem.** Her haaffuer du hans
Troes fruct/ som er Bøn oc paakaldelse. Diffe tuende som er Troen
oc Bønen/ de giffue aff sig det tredie/ som er Bekiendelse/ at hand fr
lige bekiender Christum/ at vere den som sig kand hielpe/ Derfaare
figer hand : **H Erre/ min Daatter er nu død/ Men kom**
oc leg din Haand paa hende / saa bliffuer hun leff
uendis. See her huileket icke stadigt Haab oc fast Tillid hand
beder met. Hand forlader sig visselige der til/ at der som Christus
kommer til hans Daatter/ oc legger sin Haand paa hende/ da saar
hun vist til Liffs igien/ alligeuel hun er nu stat død. Her aff skulle
wi lære/ at wi vdi all vor nød skulle søge til Christum alene/ tro oc
forlade oss paa hannem / bede hannem om hielp oc trøst / bekiende
hannem at vere den eneste som off hielpe kand/ oc visselige forlade oss
der til/ at wi skulle saa aff hannem/ det som off er nytteligt oc gaffn
ligt. Men huad gior Christus? **Ihesus stod strax op / oc**
fulde effter hannem/ oc hans Disciple. Her see wi huor
villig oc redebon Christus er altid til at hielpe. **De der hand**
fom i den Offuerstens hus / och saa Pibere oc Fole
tens bulder/ sagde hand til dem : Viger vd/ Thi Pi
gen er icke død / men hun soffuer : Oc de bespaattede
hannem. Men der Folket vaar vddreffuet / gick
hand ind / oc tog hende ved Haanden / oc sagde til
hende/ (som Marcus scriffuer/) **Pige ieg siger dig stat op/**
Da stod Pigen op. Oc dette Rygte kundgiordis i det
gantste Land. Her see wi huorledis denne Offuerste er bleff
uen bønhort oc fick hielp aff Christo : Men effterdi at alle synker oc
omstendige vilkaar i dette Exempel/ kōme offuer ens met den Quin
dis exempel som tilforn bleff omtalet / da ville wi nu lade oss der met
noye / oc ville gaa frem til den tredie Artickel.

Om den Tredie.

Christus sagde : Pigen er icke død / men hun
soffuer : Oc de bespaattede hannem. Aff denne
bespaat

Den legem
lige død er
ich en
Soffu/thi
Christus vil
opuecke oss.
Lige saa tar
ler oc Chris
tus om La
zari død/ Jo
han. xi. La
zarus vor
Broder soff
uer.

bespaattelse hassue wi try ting at acte. Det første er / at Verden Try ting her
er icke aleniste wtacknemmelig imod Christum / som hende hassuer at acte.
giort til gode / oc beuist saa mange velgierninger : Men hun oesaa 1.
der offuer bespaatter oc foracter hannem. Hui gior hun det ? For Verdens
hun er Blind / oc derfaare kand hun icke domme ret om Christi Lar- Blindhed.
dom. S: Pouet siger : Det naturlige Menneiste forstaa 1. Cor : 2.
intet aff det som Guds Aand horer til. Kied oc Blod
kand intet andet domme oc forstaa / end det som kiodeligt er. Oc at
vere kiodelige tilfinde / det er Fiendskaff imod Gud /
som Paulus siger. Derfaare / der som wi icke ville fare vild met Rom : 8.
Verden / oc bliffue Guds bespaattere / da lader oss hore Euangeli-
um / paa det at vort Hierte oc Sind kand diss bedre vnderuiss oc
laris at forstaa Guds gierninger. Dernæst skulle wi oesaa her 2.
acte oc besinde / oc end oesaa forundre oss der paa / at Christus gaar Christus sag
frem i sit gudelige forset / alligenel at Verden bespaatter hannem. der sig i de
Hand lader sig icke affstrecke eller forhindre aff Verdens store wtack- forstrecke.
nemmelighed / at hand for den skyld skulde forlade sin Kircke oc Me-
nighed : Men hand regerer oc hassuer Herredom mit iblant sine Psal : 110.
Fiender. Det sidste som wi her skulle acte / er Christi exempel / huil- 3.
cket wi skulle effterfolge. Om wi derfaare bliffue bespaattede oc vi skulle
foractedede for Guds Naams oc vor Troes bekiendelse / da skulle wi icke forlade
see hen til Ihesum Christum Guds Son / oc intet acte saadanne Christum for
bespaattere oc foractere / thi de ere ickon Dieffuelens giecke oc narre. Verdens bes-
Wi skulle icke lade Verdens ondskaff forstrecke oss / men troste oss ved spaattelse.
Guds Sons Exempel / som self bleff bespaattet oc foractet / huilcken
oesaa stedse er hos oss effter sin Foriattelse oc lofte / som saa liuder :
See / Jeg vil vere hos eder alle dage / intil Ver-

Math : 28.

dens ende. Denne vor eniste Meglere / Tals-
mand oc Forsuar / met sin Fader oc den hel-
lig Aand / stee loff / prijs / heder oc
ære til euig tid /
Amen.

ff iii

Den

Den femte oc tiuende Son-
dag effter hellig Trefaldighed / Euangeli-
um Matthei i det XXIII. Cap:

S Ihesus gick bort
aff Templen / oc hans Disciple
traadde til hannem / at de vilde vise
hannem Templens bygning. Da
sagde Ihesus til dem: See i icke alle
dette? Sandelige siger ieg eder / Her skal icke bliffue en
Sten paa den anden / som ey skal sonderflas. Oc
som hand sad paa Oliebierget / traadde hans Disci-
ple enlige til hannem / oc sagde: Sig oss / naar skal
det skee? Oc huad Tegn skal der vere saar din tilkom-
melse oc Verdens ende? Ihesus suarede / oc sagde til
dem:

dem : Seer til / at der bedrager ingen eder / Thi der
 skulle komme mange vdi mit Ræffn / oc sige / Jeg er
 Christus / oc de skulle bedrage mange. I skulle høre Luc: 19.
 Strid oc rygte om Strid / Seer til / oc forfærdis icke /
 Dette skal altsammen først skee / Men det hæffuer icke
 end alligeuel da ende. Thi at it Folk skal sætte sig
 op offuer det andet / Oc der skal vere Pestilenke oc Dyr
 tid / oc Jordstælf alle vegne / Da skal bedrøffuelsen først
 begyndis. Oc da skulle de føre eder i Giennordig-
 hed / oc sla eder ihjel / Oc i skulle hadis aff alle Folk /
 for mit Ræffns skyld. Da skulle mange forargis /
 oc forraade huer andre indbyrdis / oc hade huer an-
 dre indbyrdis. Oc der skulle da mange falske Pro-
 pheter opstaa / oc de skulle forføre mange. Oc effter-
 di at Bretfærdighed skal da saa offuerhaand / da skal
 Kierlighed bliffue kaald i mange. Men huo som
 bliffuer bestandig indtil enden / hand bliffuer salig. Oc
 Euangelium om Riget skal predickis i den gantske
 Verden / til it Vidnesbyrd offuer alle Folk / Oc da
 skal enden komme.

Nar som i nu see ødeleggelsens Værstinggelighed
 som er sagt aff ved Propheten Daniel / at den Dan: 9.
 staar i den hellige Sted / huo som det læs / hand giff-
 ue act der paa : Da fly sig op paa Biergene / huo
 som er i Jodeland / Oc huo som er paa Taget / hand
 stige icke ned at hente noget aff sit Hus / Oc huo som
 er paa Marken / hand vende icke tilbage / at hente si-
 ne Klæder. Vee de fructsommelige / oc dem som
 giffue di paa den tid. Bedet / at i skulle icke fly om
 Vinteren / * eller om Sabbathen. Thi at der skal da
 bliff.

ge At vandre
 om Vinteren
 er ubequem
 meligt / oc om
 Sabbathen
 naar det 7^{de}
 dages forby
 det at vandr
 de. Saa er
 derfaare
 Christi me
 ning : Seer
 til at i fly i
 tide.

Den femte oc thuende Søndag

Marc: 13.
Luc: 18.

bliffue saa stor en bedrøffuelse/ som der icke haffuer været fra Verdens begyndelse hid indtil / oc som icke heller skal bliffue. Oc der som disse dage icke bleffue forkaartede / da bleffue intet Menniske saligt / Men for de Vdualdis skyld / skulle de dage forkaartis. Der som nogen da siger til eder : See / Her er Christus / eller der / da skulle i det icke tro. Thi der skulle opstaa falske Christi / oc falske Propheter / oc giøre store Tegn oc vnderlige Gierninger / At de vdualde skulle oc saa forføris (der som det vaare mueligt) i Vildfarelse: See / ieg haffuer nu tilforn sagt eder det. Derfaare / naar som de sige til eder : See / hand er i Dren / da gaar icke hen vd : See / hand er i Herberet / da troer icke. Thi at lige som Luet vdgaar aff Osten / oc skinner hen indtil Vesten / Saa skal oc Menniskens Sønns tilkommelse vere. Huor som it Adzel er / der forsamlis Drøene.

Forklaring paa dette Euangelium.

Rom: 15.

Forfærdel
se oc Trøst.

Denne Christi predicken indeholder en herlig paamindelse / som vdi denne farlige tid er saare nødtørftig : Thi i det at S: Pouel siger : Alt det som er screffuet / det er screffuet oss til Lærdom / da skulle wi ingelunde tencke / at dette er sagt oc screffuet for Jodernis skyld alene / men meget mere for vor skyld / wi som ere fast nærmere den yderste Dømedag end Joderne vaare. Oc er denne Predicken baade fuld aff forfærdelse / Oc disligeste saare trøstelig oc gladelig. Thi der som du seer til de vguðelige / oc dem som icke giøre Penitente / da er der aldrig nogen Predicken til / som kand vere mere forfærdelig oc forfærdelig : Thi hun truer dem med suar Pine oc plage. Men der som du seer til de Gudfryetige / oc dem som giøre Penitente / da er denne Predicken fuld aff Trøst oc Husualelse : Thi hun loffuer dem redning oc befrielse aff all deris Sorge oc Gien

Giennordighed / oc at de da skulle forlosis aff alt deris onde / som hand oc siger hos Lucam? Naar dette begynder at scee / da seer op / oc oploffter eders Hoffuet / Thi eders forlosning stunder da til. Naarsagen til denne Predicken vaar Christi Disciplers tuende Sporsmaal / huilcke der toge Naarsage der aff / at Christus talede om Jerusalems iammerlige oc ynckelige forstoring oc odeleggelse / oc spurde hamnem at / forst / naar det skulde scee / der effter / huad Tegn der skulde scee for HXrens Tilkommeelse. Til disse tu Sporsmaal suarer hand / ick som deris tiodelige mening oc begering vaar / Men som hand viste at det vaar dem mytteligt til Saligheds vnderuisning oc Lardom. Summa paa denne Predicken er / at Christus forkynnder tiden / paa huilcken Jerusalem skal odeleggis / oc giffuer tilkiende huad Tegn der skulle gaa for hans Tilkommeelse til Dommen. Paa det at wi det diss bedre kunde forstaa / da ville wi her aff saaregiffue to Attickler / oc dem forklare.

Luc 13

Naarsagen til
dette Euang
gelium.

Summa paa
dette Euang
gelium.

Den Første.

Christi Suar til Disciplernis Sporsmaal / oc hans Forkyn
delse.

Den Anden.

Denne Lardoms mytte oc brug.

Om den Første.

I dette Suar som Christus giffuer sine Disciple / suarer hand dem til tuende deris Sporsmaal / saa at dette hans Suar indeholder oc begriber vdi sig tu ting. Først / suarer hand sine Disciple her met til det første deris Sporsmaal / i huilcket de spurde naar Jerusalem skulde 2. odeleggis. Dernast / suarer hand til det andet deris Sporsmaal / som vaar om hans Tilkommeelse til Dommen.

Tu ting i
Christi suar.

Saa indeholder den første part aff Christi Suar / huad Tegn der skal gaa for Jerusalems forstoring oc odeleggelse / aff huilcke her mange opregnis / i den Text som i nu hørde at ieg oplæste / aff det te fierde oc tiuende Capittel i Matthei Euangelio.

Det første Tegn vaar / Der skulle opstaa falske Christi oc falske Propheter / oc giøre store vnderlige Tegn / det er /

der

I.

Huad
Tegn der
skal gaa for
Jerusalems
odeleggelse.

I.

Der skulle
komme mang
ge som skulle
giffue sig ud
for at vere
Christus.

Den femte oc tiuende Sondag

der skulle komme forfengelige oc drauels Menniske / som skulle laie sig are til / oc giffue sig vd for at vere Messias oc Jodernis Frelsere. De lige som Christus her spaade / saa gick det ocsaa / Thi der vaare tre besynderlige Skalcke / den ene effter den anden / som gaffue sig vd for at vere Messias / oc droge der med en saare stor part aff Almuen / oc mange Menniske til sig / som vaare: Teudas / En Egipster / oc Si-

Teudas.

iosue. 3.

3. Reg: 2.

mon Traaldfarl. Teudas tilraadde oc tilsthyndede Folcket / den tid Cuspio vaar Landsherre vdi Jodeland / at de skulde tage med dem huad de haaffde / oc bad dem folge sig hen til Jordans Flod: Der mente hand at hand vilde stille Bandet at / lige som Josue / oc Elias gjorde / saa at de skulde allesammen gaa der igiennem med tørre Foder / och saaledis bekomme deris gamle Frihed igien / oc bliffue los aff den tieniste oc Plage / som de nu vaare vnder tuingde aff de Romere. Hannem vaar det enfaaldige oc daarlige Folck lydig / de giinge med hannem til Jordans Flod / oc foruente de at hand skulde der lade dem see it Terteign / oc fuldkomme det hand loffuede / dissimellem den stund de det saa forgeffs foruente / kom Landsherren med it

En Egipster.

stort tal Krigsfolck / oc slog dem allesammen ihjel. Der kom ocsaa effter hannem en Egipst mand / som lige saa raadde Folcket til at de skulde effterfolge hannem / oc loffuede at hand vilde fri dem aff de Romeris tieniste / at de skulde komme til ro oc huile: Men de bleffue ocsaa bedragne aff hannem / saa mange som hannem effterfulde / thi dem offuergick ocsaa en retfardig Straff for deris daarlighed / Simon den Traaldfarl. den tid at hand ick kunde effter sin bege- ring / koebe den gaffue for Penninge aff S: Peder oc de andre Apostole / at naar hand lagde sine Hender paa nogen / de da strax skulde faa den hellig Aand / men hand horde at S: Peder suarede hannem: Bliff fordømt med dine penninge / * Acter du at mand fand saa Guds gaffue formedelst Penninge?

Simon Traaldfarl.

Aktor: 8.

* Aff denne Simon er det kommet / at mand kaldet der det Simon / naar nogen koeber sig Prester kaldet Kircke tieniste til.

* Dette skulde de vel aare som koebe sig Sogner til. Dyligste de som ick vilde tilstede nogen Person til Prester kaldet vden de saa stenc oc Munde. De bliffue vist fordømde med deris penninge / vden de bedre sig.

Da tenckte hand it andet raad op / huilcket hand viste sinuct at pryde oc besynneke med Dieffuels konst / saa at hand forde dette sit raad i Gudfryetigheds Raabe / at ingen skulde mereke hannem andet aff end at hand haaffde idel Sandhed oc Gudelighed med at fare: Der saare gaff hand sig it helligt Nassin / oc kaldede sig Guds krafft / oc sagde at hand vaar ocsaa Guds krafft. Ved denne Titel oc hans be- dregeri bleffue mange enfaaldige Menniske besuigne oc bedragne.

Nu maatte her nogen sporie / huor saare at Gud tilfodde disse bedragere saadant at giøre? Der til suarer S: Pouel i sin Epistel til de Thessalomicer. oc siger: Fordi at de ick anammede fier- lig-

lighed til at tro Sandhed / at de maatte bliffue salige / Derfaare sender Gud dem krafftig vildfarelse / at de skulle tro Løgn / paa det at de skulle alle bliffue dømde som ick tro Sandhed / men haaffue Lyst til vretsfærdighed. Saadan straff ere alle de vārde / som i dette klare Euangelij lius giøre sig blinde / at de aff Fortradelighed ick ville see. Fremdelis giffuer oesaa Christus i denne samme Predicken en herlig atuarsel oc paamindelse / saa sigendis: Seer til at ingen be-

Math. 24.

drager eder / thi der skulle komme mange i mit Ræffn oc sige: Jeg er Christus / oc de skulle bedrage mange. Denne Jødernis forfærdelige straff skal paaminde oss / at wi frygte Gud / oc beuise Christi Euangelio reuerentz oc lydigheb. Det andet Tegn / som skulde gaa for Jerusalems forstoring er Krig oc Drøg / saa siger Christus: I skulle høre Krig / oc Rygte om Krig. Saadan Krig oc Strid haaffuer mand hørt / at der haaffuer gaaet saare mangfaaldig for Jerusalems forstoring / saa som Historier beuise. Først bleffue der paa en tid tu tusinde Menniske ihieffslagne / for en næscujs Landsknechts skyld / som bespaattede Jøderne for deris Mandoms Lem. Der hos ginge der Røffuere obenbare iblant Folket / som hemelige bare Suerd hos sig oc skiulte dem vnder deris Kaaber / huor met de ihieffsloge alle dem der de møte. Derforuden bleffue ihieffslagne i den Stad Gasa-rea tu tusinde Jøder. Item vdi en Stad Sytopolis tretten tusinde. Item vdi Ascalon tu tusinde oc femhundert. Item vdi den Stad Ptolomais tiue tusinde. Vdi Alexandria halffrediesinds tiue tusinde. De vdi Damasco ti tusinde / saa mange bleffue der aff Jøderne ihieffslagne. See her huor viff oc sand Christi Spaa-dom vaar / oc huor gruelige oc hart det Jødste Folk bleff straffet for sin store Vtacknemmelighed. Huad ville wi nu sige om den store Hunger / Pestilenke / Jørdstelsf / som der stede effter Christi Spaa-dom? Alt dette her giffuer oss tilkiende / huor stor oc gruelig dette Folcks Synd maa haaffue veret / Men det vaar ickon it Preambel oc foruidente til det megle onde / oc den store wlycke som der effterfulde.

2.
Krig oc
Rygte om
Krig.

Jøderne
vraacknem-
melighe-
de.

Det tredie Tegn vaar / at Christi Discipler skulde forfølgis oc hadis / huor om Christus taler met disse ord: De da skulle de føre eder i Gienuordighed / oc sla eder ihieff / oc i skulle

3.
Stor for-
følgelse som
Apostlene
skulde høre
vælfen vee-
re i fire man-
de.

Den femte oc tiuende Sondag

Hadis aff alle Folk for mit Naffns skyld. Denne for-
 folgelse begyntis paa S: Staffens død/ der hand bleff for Christi
 naffns betiendelsis skyld ihuelslagen / oc vaarte siden daglige dags
 io mere oc meer. De bleffue Christi Disciple forfulde i fire maade.
 Forst bleffue de forfulde oc plagede paa deris Legeme. Thi somme
 aff dem bleffue hudstrøgne/ Somme halsbhugne/ Somme Kaars-
 feste/ Somme ellers i anden maade plagede met stor martir oc pi-
 ne/ saa at der vaar ingen aff dem der gick Ram foruden/ som mand
 pleyer at sige / at de io allesammen bleffue forfulde oc plagede paa
 deris Legeme. Dernæst vaar det dem icke en liden Hierteorge / at
 de saae at mange forargede sig offuer den suare forfølgelse oc plage/
 der de skulde lide for Christi naffns betiendelse skyld/ oc fulde for den
 Sag skyld fra Euangelio/ oc vilde heller forsage Euangelium/ end
 de vilde lide saadan plage oc forfølgelse som Disciplene lede. Her
 foruden lede oc saa Christi Disciple stor forfølgelse aff falske Pro-
 pheter/ som der vaare mange til paa den tid/ om huilcke Epiphani-
 us scriffuer / disligeste Eusebius oc andre. Forst vaar der it slags
 Kættere som kaldedis Simoniani / som vaare Simonis den
 Traaldfars anhengere oc effterfølgere/ om huilcken nu tilforn bleff
 omtalet / Denne Simon lærde at der vaar icke en Person i Gud-
 dommen / som stundem kaldis Fader / stundem Søn / oc stundem
 den hellig Ånd/ oc stundem obenbarede sig i andre maade. Sam-
 me Simon førde en Quinde omkring met sig som hed Selena/ den
 sagde hand at vere Moder til alle ting/ oc at Englene vaare aff hen-
 de. Hand sagde at Verden vaar staft aff de onde Engle/ disligeste
 Mosi Lov oc Propheterne/ der saare forskod hand oc foractede deris
 Bøger / Hand necede Legemens Opstandelse/ oc kom mange vild-
 farelser aff sted. Hand kom det saa langt met sin Traaldfoms
 konst/ at hand bleff æret oc anset for en Gnd / oc der bleff it Billede
 gjort effter hannem i Rom / som bleff oprenst oc affholdet hannem
 til ære. Paa det sidste bleff hans Traaldfom oc Skalkhed obenba-
 ret/ formedelst S: Peders oc S: Pouels Bøn / oc der hand sagde
 sig at ville flue oc fare leffuendis op i Himmelen/ sale hand ned mit
 i Rom/ oc slog sig ihuel / saa at hand der fick sin retfærdige Straff.
 Effter disse Simonianer komme it slags Kættere / som hede Me-
 nandriani/ huilcke der lærde den Kætters Menandri lardom. Den-
 ne Menander/ vaar oc saa it Dieffuels Mennecke/ som vaar oplært
 aff den Simon Traaldfarl / oc hand gick hannem langt offuer i
 Skalkhed oc ondskaff. Hand sagde sig at vere Mennecksens Frel-
 sere oc Saliggjørerere / oc vaar der til forordineret oc besticket aff E-
 uighed.

Egentlig
 forfølgelse.

Borge aff
 vangelis for-
 argelse.

Kætters.

Euseb: eccl:
 hist: lib: 2.
 cap: 13.

Euseb: histo:
 eccl: lib: 3.
 cap: 26.
 Iren: lib: 1.
 cap: 21.

uighed. Hand gjorde alle sine anhengere oc Tilhørere det vijs/ at de skulde icke dø/ huorfaare hand fick mange som hans Lærdom an-
nammede. Effter dem opuaacte Dieffuelen Saturninum / som
vdspreddede den samme Lærdom som Simon Magus oc Menander
lærde/ oc lagde dette til/ at Verden oc Menneisten er skaffet aff Engle-
ne/ oc sagde at Ecteskaff vaar sticket aff de onde Engle. Effter han-
nem kom Basilides oc hans anhengere som kaldedis Basilidianer/
huilcke der lærde/ at Christus bleff icke kaarsfest / men Simon aff
Cyrenen/ som bar Kaarsset effter hannem/ De lærde ocsaa at Men-
nistens Siæl bliffuer alene salig oc icke Legemet. Disligeste sagde
de at det vaar icke Synd / at mand i forfølgelse forsuor Christum.
Der vaare ocsaa Nicolaitter/ som vaare Nicolai/ en aff de sin Dia-
coners anhengere/ huilcke der forsuarede all Lofsættighed oc slemhed/
oc besmitte sig baade met Affguderi / oc it skendeligt losættigt Lef-
net. Der bleffue ocsaa aff Dieffuelen opuaacte it slags Lærere som
hede Gnostici / som stadfeste Simonis Trefaaldørlis oc Menandri
Lærdom. Jeg vil nu intet tale om Ebion oc Cheritho/ huilcke der
vaare Christi Guds søns fiender/ oc sagde at hand vaar icke vden
it Menneiste / lige som it andet Menneiste. Secher huor mange oc
store hobe Rættære oc falske Lærere Christi Disciple oc Apostle haft
ue haft at handle met / huilcke der icke vilde lade sig nøye oc vere til-
freds met Ihesu Christi Guds søns simple oc enfaaldige Euan-
gelium. Dette vaar Disciplene icke en ringe forfølgelse oc Hiertefor-
ge/ men det gick dem mere til Hierte/ oc plagede dem meget mere/ end
den vduartis pine oc plage som de maatte lide paa Legemet. For
4. det sidste / haftde ocsaa Disciplene stor bedrøffuelse oc Hierteforge/
aff den gantste Verdens store Lofsættighed / Fortrædelighed/ oc B-
tacknemmelighed.

Det fjerde Tegn/ som skulde gaa for Jerusalems ødeleggelse/
vaar/ At Euangelium om Guds rige skal predickis i
den gantste Verden / Til it Vidnesbyrd offuer alle
Folk. At disse Christi ord bleffue fuldkomne / oc at det gick alt-
sammen for sig som hand spaade oc sagde / det beuise S: Pouel i
det hand siger: Hassue de icke hørt det? Sandelige deris
Lind er io vdgaaen i alle Land/ oc deris ord i all Ver-
den. Dette er nu sagt om de Tegn som skulde gaa for Jerusalems
forstørring oc ødeleggelse : Nu effterfølger i Texten / huorledis det
skulde gaa til / oc huorledis Staden skulde ødeleggis. Saa siger
Christi

Iren : lib: 1.
cap: 22.

Euseb: lib:
4. cap: 7.

Euseb: lib:
4. cap: 8.

Epiphani: lib:
1. Tom: 2.

Euseb: lib:
3. cap: 29.

Euseb: lib:
4. cap: 7.

Euseb: lib: 3.
cap: 27. &
28.

Verdens an-
taknemmelig-
hed.

4.
Euangelij
obenbare
predickis.

Rom: 10.
psal: 9.

Den femte oc tiuende Søndag

Mat. 9.

Om den stor
re tammere oc
afendighed i
Jerusalems
førstetung.

Christus: Naar som i nu see ødeleggelsens Varsyng-
gelighed/ som er sagt aff ved Propheten Daniel / at
den staar i den hellige Sted/ Huo som det læs/ hand
giffue act der paa: Da fly sig op paa Biergene/ huo
som er i Jødeland/ De huo som er paa Tagget/ hand
stige icke ned at hente noget aff sit Hus / De huo som
er paa Marken/ hand vende icke tilbage/ at hente si-
ne Klæder. Vee de fructsommelige / oc dem som
giffue at di paa den tid. Beder/ at i skulle icke fly om
Vinteren / eller om Sabbathen. Thi der skal da
bliffue saa stor en bedrøffuelse/ som der icke haffuer ve-
ret fra Verdens begyndelse hid indtil / oc som icke hel-
ler skal bliffue. Som hand vilde saa sige/ naar alle disse tegn
ere gaaen for sig/ som ieg nu haffuer opregnet/ da skal Krigshærren
komme/ som skal forstørre oc ødelegge Jerusalem. Denne Varsyng-
gelighed som Christus her nævner/ vaar det Jødste Folkis gruelige
varsynggelige Synder / oc det stemme Affguder / huor med mesten
delen det gantste Folk vaar besmittet. Disse Synder oc Affgude-
ri kaldis derfaare en Varsynggelighed / fordi at det vaar en stem
stinkendis/ ildeluctendis oc varsynggelig ting saar Gud/ som hand
ingelunde kunde lide. Det kaldis ødeleggelsens Varsynggelighed /
for den Straff oc plage som der efterfulde / som vaar Jerusalems
oc gantste Jødelands forstørring oc ødeleggelse. Saa at ødeleg-
gelsens Varsynggelighed mercker den Varsynggelighed som vaar
Aarsage til ødeleggelsen. Dette er nu sagt om den første Part aff
Christi Suar til det første Disciplenis Spørsmål / om Jerusa-
lems ødeleggelse.

Ødelegge-
sens Vær-
synggelighed
hvad det er.

11.

Om Chri-
sti Tilkom-
melse til
Dommen/ si-
et ting at ac-
te.

1. Aarsel for
falske tegn.

2. At and skal
ikke forglemme
me Christi
ord.

Den anden part aff dette Christi Suar / vaar til det andet Dis-
ciplenis Spørsmål/ om Christi Tilkommelse til Dommen. V-
di dette Suar haffue wi fire stycker at acte oc besinde. Det første er/
at Christus befaler at Disciplene skulle tage sig vare for falske tegn/
i det hand siger: Der som nogen da siger til eder: See /
Her er Christus/ eller der/ da skulle i icke tro det. Det
andet er / at Disciplene icke skulde aff forsømmelse forglemme hans
tro

tro atuarfel oc paamindelse: See/ ieg haaffuer sagt eder det
tilforn/ siger hand: som hand vilde sige: Jeg vil at i stedse oc altid
skulle ihukomme oc betencke denne min atuarfel/saa at i icke som an-
dre Folck giore/ forglemme mig/ oc der effter forsuerre mig. Det tre-
die er/ at hans Tilkommelse til Dom/ icke skal stee i en Vraa eller i
Horne aff Verden/ eller i Drcken: Men den skal bliffue oben-
bare til suene saar den gantze Verden. Thi saa siger hand:
Lige som Linnæ udgaar aff Osten / oc skin hen indtil
Vesten / Saa skal oc Menniskens Søn tilkommel-
se vere. Derfaare skulle i ingelunde tro dem som komme/ oc giff-
ue sig ud for at vere Messias. Det fiende oc sidste er / at alle de ud-
valde Christne skulle forsamlis til Christum/ Saa siger hand selff:
Huor Nadzel er / der forsamlis Orne. Det er/
som S: Pouel det forklarar/ Naar Christus kommer til sin Dom/
da skulle wi opryckis oc tagis op i været mod hannem / oc siden skul-
le wi vere hos hannem til euig tid.

3.
Christus skal
icke komme
i trylmaale.

4.
De udvalde
skulle for-
samlis til
Christum.
1. Thess. 4.

Om den Anden.

Sterdi at det som Jøderne vederfoers/ er tegn
til det som skal stee i de sidste dage / i huilcke wi nu leffue
for Christi Tilkommelse/ Da er det tilbørligt/ at wi ansee
oc betraacte det som nu stee i disse dage i vor tid / oc see til
huorledis det kommer offuer ens met Jøderne handel oc giernin-
ger. Wi hørde tilforn iblant de Tegn som Christus opregnede /
Først at der skulde komme de som skulde giffue sig ud for at vere Mes-
sias / huilcket oc saa er steet nogle saa Aar siden i Tyskland. Thi
der vaar en Hollender ved navn David Georgius / som sagde sig
at vere Christus/ oc bedrog mange der met / Der effter døde hand /
oc bleff siden opgraffuen aff Jorden oc brent. Der haaffue oc veret
andre som lige saa haaffue baaret sig at/ baade aff Jøderne oc andre
slags Folck/ huilcke der haaffue faaet en ond affgang met alle de som
dem haaffue efftersuld. Dernæst taler Christus om Krig oc Rye
om Krig. Huor saare vel det kommer offuer ens met vor tid / lærer
off Tyrckiet oc mange andre Nationer oc Landstæff / oc wi maa i
sandhed endnu vente off mere der om at høre. Fremdelis huor stor
forfølgelse den christne Kircke lider vdi mange Land / i Tyrckiet / i
Grecia/ Italien/ Hispanien/ Franckerige/ Holland oc anderseds/
det

1.
Falske pro-
pheti i vor
tid.
En Zolens
der.

2.
Ryg oc Rye
te om Ryg.

3.
De Christnis
forfølgelse.

Den femte oc tiuende Sondag

4.
Euangelij
obenbare be-
kiendelse.

Euangelium
baar vidne i
to maade.

1. Slags
nytte oc brug

1.
Off til Læ-
dom.

2.
Foruendte
for Straff.

3.
Christi Siem-
ders straff.
Ioh : 15.

Rom : 12.
Dent. 32.

det lære oss de daglige sørgelige tidender / som wi der om høre. Der
komme mange atskillige Secter : Verdens Wtacknemmelighed er
offuermaade stor imod Euangelium : De den største part i Verden
leffuer saare ilde. Her til kommer oc det siende tegn der Christus ta-
lede om / som skal gaa for hans Tilkommelse / som er / at Euangelis-
um skal predickis noget nær vdi den gantze Verden. Endog at det
steer icke alle steder obenbare : Dog alligeuel ere der mesten delen i al-
le Land oc Riger i Verden / nogle som høre oc bekiende Euangelium.
Huorfaare predickis det ? Til it Vidnesbyrd offuer alle
Golef / siger Christus : De skal Euangelium som predickis for oss
vere it Vidnesbyrd offuer oss i tiuende maade. Der som wi anamme
oc tro det / da skal det vere oss it Vidnesbyrd til Salighed / oc det euige
Liff : Men der som wi icke tro det / da skal det vere oss it vidnesbyrd til
vor retfærdige Straff oc Fordømmelse. Nu ville wi see huad nytte
oc gaffin wi haaffue aff denne Christi Spaadom.

Det første nytte oc gaffin er det som ieg nu onttalede / som er / at alt
det som Jøderne vederfoers / det stæde off til Lærdom / at wi der aff
skulle betencke / huad den onde wtacknemmelige Verden vil veder-
faris / for end HÆXren kommer til Doms.

For det andet / satte oss disse Tegn oss vore Synders mange
faaldighed oc slemhed saar Dyen / Desaa ere de lige som it Sendin-
gebud oc Forløbere / for den store Straff som der vil effterfølge / off-
uer alle dem som icke giøre Penitente.

For det tredie paamindis wi her / huad heffin oc Straff dem vil
offuergaa / som besmitte sig med de Gudfryctigis oc Christinis blod :
Huo eder forfølger / hand forfølger mig / siger Christus.
Huor gaar det til ? Fordi at saadan forfølgelse steer for Christi Eu-
angelium oc hans Naffns bekiendelse. Der ere mange aff Christi
Siender oc Nodstandere / som glade sig nu oc ere lystige der ved / at de
kunde faa offuerhaand offuer hans fattige Lemmer : Men den tid
skal komme / at de skulle faa Straff haard nock / for de gudfrycti-
gis Blod som de vdslyrte / huileket der raaber op aff Jorden til
Gud / oc begerer Heffin / huileket den retfærdige Dommere vil
visselige lade gaa for sig i sin tid / effter som hans egne ord liude :
Heffnen hører mig til / Jeg vil betale : Paa sin tid skal
deris Fod skride / Thi deris Blycks tid er hart hog.
HÆXren forhæler vel Straffen / oc effter sin store godhed oc lang-
modighed talder dem til Penitente / Thi hand haaffuer icke lyst oc be-
hage

hagelighed til nogen fattig Synderis død oc forderffuelse / Men hand vil fast heller at alle Nenniste skulle omuende sig oc leffue met hamnem / saa som hand self bær vidnesbyrd om hos Propheten / saa figendis: Saa sant som ieg leffuer / siger HEXren / da vil ieg icke Synderens død / men at hand skal omuende sig oc leffue. Men huo som misbruger denne Guds godhed oc langmodighed / oc synder der paa frit hen / hand forsamlers sig self Guds vrede paa Bredens dag. Ezech: 33.
Rom: 2.

For det fierde / haaffuer denne Christi atuarsel dette nytte oc gaffn met sig / at den paaminder oss at giøre Penitenge. Den tid der komme nogle til Christum / oc gaaffue hamnem tilkiende / huorledes at der vaare nogle Galileer / som Pilatus haaffde ladet sla ihuel i det at de gjorde deris Offer / oc blandede deris Blod / met Offerens blod / oc Christus oesaa taler om de atten Mend / som det Taarn i Siloe salt ned paa oc slog dem ihuel / da legger hand dette ydermere til oc siger: Vden i omuende eder / da skulle i allesammen lige saa omkomme. Oc hand siger klarlige / at det ske de icke for deris skyld aleniste som der omkomme / lige som de skulde været de eniste Syndere der vaare i Jodeland oc Galilæa / men det ske de oesaa for andris skyld / at de aff deris fald oc vanhycke skulde vere paaminte / at giøre Penitenge oc omuende sig til Gud. Meget mere skal det Jodiske Folkis iammer oc alendighed paaminde oss / wi som nu leffue / at wi nu imod den sidste tid giøre en aluerlig Penitenge / oc omuende oss til Gud / besynderlige effterdi at vor Sag oc deris ere hinanden intet wilige: De bleffue straffede aff Gud / fordi at de foractede den christelige Religion oc Guds ord / Sig mig nu om det gaar icke her lige saa til? Derfaare skulle wi vere paaminte aff Jodernis fald oc wlycke / oc omuende oss i tide / paa det at wi icke skulle hastelige oc wforuarendis falde i den leffuendis Guds hender. 4.
Formaning
til penitenge
Luc: 13.

For det femte / skulle wi lære aff den christne Kirckis forfølgelse / som den tid vaar offuermaade stor / at de som ere Jndbyggere vdi Christi rige her i Verden / skulle icke haaffue megen Herlighed eller verdslig Lycke / icke heller haaffue stor vduartis anseelse oc myndighed. Thi lige som Christi Kircke er icke bunden til nogen viss sted / Lige staar all hendis Herlighed oc Ære / en part der vdi / at de Guds fryetige haaffue en god oc rolig Samuittighed / en part vdi deris staddige Haab om Jhesu Christi herlige obenbarelse. 5.
De Christne
ere foractedede
her i Verden
Kirckens
herlighed.

For det siette / haaffuer denne Christi atuarsel dette nytte oc gaffn met sig / at wi der aff paamindis oc lære / at holde oss til dem som 6.
Christne skal
le venne sig
til Aarsker.

Den femte oc tiuende Sondag

1. Tim: 3. som ere Indbyggere vdi Christi rige / at wi ick aff den store forfølgelse oc gienuordighed lade oss forstrecke / saa wi salde fra Christum / oc forsuerge hannem. Thi endog som Paulus siger / at Alle de so vilde leffue gudelige i Christo / skulle lide forfølgelse :
- Matth: 5. Dog alligeuel siger Christus at de ere salige som lide forfølgelse. for der skal komme glæde oc ære effter denne næruerendis gienuordighed oc forsmædelse / Til huilcken ære oc glæde der er ingen vey eller gang / vden aleniste ved Kaarset.
7. For det siuende / skulle wi bliffue vise aff Jøderis skade oc vandslycke / saa at wi ick gaa vild mer dem. De paa det at wi ick skulle fare vild som de gjorde / da lader oss gaa effter den rette Latern oc Lycte / som er Guds Ord: Thi formedelst denne Lycte alene / kunde wi ledis paa den rette vey / saa at wi bliffue trygge for vildfarelse.
- Psal: 117. Derfaare siger Dauid: Dit ord er en Lycte for mine Fødder / oc it Lins paa mine veye. De S: Pouel vil at wi stedse skulle haaffue Guds ord saar øyen / lige som it brendende Bluss oc Daartitke.
8. For det otende / haaffue wi oesaa her aff at lare / at wi imod all den Gienuordighed oc Modgang som wi lide her i Verden / skulle sette Guds ord / som er it fast vnuindeligt Slaat. Thi saa siger Salomon: HERRens Naffn er it fast Slaat / den Retsfærdige løber did / oc bliffuer beskermet. Item Kong Dauid siger: Hine forlade sig paa Vogne oc Heste / Men wi tencke paa HERRens vor Guds naffn. At betæncke HERRens naffn mercker her at ydmygelige paakalde den enige Gud / i en stadig Tro oc fast Tillid / huilcken Tro oc Tillid der offueruinder Verden. Thi saa siger Johannes Apostel: Eders Tro er den Seyer som offueruinder Verden. Huorfor offueruinder Troen Verden? For hun paakalder Christum som haaffuer offueruundet Verden. Hun haaffuer oesaa Christum næruerendis hos sig / huilcken Hellsuedis porte kunde ick staa imod. Derfaare skulle wi altid oc idelige bede oc paakalde Gud / at vore Hiarter oc Sind ick indueffuis vdi falsk Tro oc vrange meninger / at wi ick helde / falde oc vige fra Gud / i saa megen Fare oc gienuordighed.
9. For det niende / skulle wi her aff bestyrcke oc beuegne oss imod forfølgelse / som er mange slags oc atskillig / oc naar den kommer da skulle wi tencke paa disse Christi ord / at hand sagde: See / ieg sagde

der
gale:
gang
der
mange
sige
for
gaa
bliffue
der
dette
at
at
lige
skal
S
met
delige
komme
for
si
ehen.
Christi
Epistel
Christi
sædlig
det
Hand
abundant
Verden
Johann
Men
uer
det
gallim.
fuld
Hand
refard

eder det tilforn. De vil der icke aleniste i en maade komme forargelse: Thi somme skulle forarge sig aff den store forfølgelse oc modgang som de Christne skulle lide/ Somme skulle forargis der aff/at der eresaa saare faa til som bekiende Christum/ Somme der aff/at mange falde fra Euangelio. Thi der skulle bliffue mange paa den sidste tid/ som skulle stat forfage Christum oc hans Euangelium/ for det megle onde oc store forfølgelse som de Gudsfryctige skal offuer gaa/ oc skulle giffue sig igien til Dieffuelens tieniste. Der skulle oc bliffue mange iblant den lille haab som bekiender Christum/huilske der skulle komme meget Katteri oc atskillige Secter aff sted. Imod dette her vil Christus at wi skulle vel styrcke oc beuebne oss: De fordi at den Wlycke som mand veed tilforn/ oc kand diss bedre vere berebet at tage imod/ Den gior icke saa stor skade/ som den der kómer hastelike wsfornarendis/ Derfaare vil Christus/at hans christne Kircke skal der om vere paamint tilforn/ for end det steer.

Exempel her om haffue wi paa denne dag vdi Franckerige oc i Vesters landene.

For det sidste/ haffuer denne Aduarsel dette nytte oc gaffu met sig/ at wi her aff paamindis/ at leffue vdi Guds Fryet/ oc glædelige met it frit mod/ foruente vor HERRIS Ihesu Christi Tilkommelse/ som skal tilføre oss en fuldkommen forløsning/ huilsken forløsning der skal vere lige som den rette yderste ende paa alle Christi velgierninger/ til huilsken alle de andre hans velgierninger høre hen. De er dette Ordning oc stiel paa de velgierninger som Christus beuise oss/ huilsken S: Pouel bescriffuer vdi den første Epistel til Corintherne vdi det første Capittel/ met disse ord: Christus er giort oss aff Gud/ til Wijsdom/ til Retsfærdighed/ til Hellighed/ oc til Gienløsning. Paa det at huo sig roser/ hand skal rose sig i HERREN.

10. Glædelige foruente den yderste dag.

Christi velgierningers Ordning oc stiel.

1. Corinb: 1.

Jerem: 9.

1. Hand er oss bleffuen til Wijsdom/ i det hand i sit hellige Euangelio obenbarer oss sin Faders vilie/ huilsken der vaar skulte faar denne Verdens vije/ Om denne Wijsdom taler Johannes Baptista hos Johannem/ oc siger: Ingen haffuer nogen tid seet Gud/ Men Sønnen som er i Faderens skød/ hand haffuer obenbaret oss det. Hand er oss fødte til Retsfærdighed/ i Retsfærdighed det at hans Retsfærdighed tilregnis alle dem/ som tro hans Euangelium. Derfaare siger S: Pouel: Christus er Louens fuldkommelse/ alle dem til Retsfærdighed som tro.
3. Hand er oss fødte til Hellighed/ i det at effter hand haffuer giort oss retsfærdige/ da stender hand oss sin hellig Åland/ ved hucs krafft wi

Wijsdom.

Iohan: 1.

Rom: 10.

Hellighed

uu

Den siette oc tiuende Sondag

Philip: 3.

Gienlös-
ning.

nu begynde it nyt oc helligt Lessnet / oc ick lenger lessuer effter Klod-
sens onde vilie oc begering. Denne Helliggiorelse eller Hellighed
kalder Apostelen S: Pouel til de Philipper en Aandelig omstarels-
se/ saa sigendis: Vi ere Omstarelsen/ som dyreke Gud i
Aanden/ som beromme oss i Christo / oc ick forlade
oss paa Kiødet. Met huilcke ord hand gissuer tilkiende/ baas
de huad den rette Helliggiorelse/ Oc huad den rette Omstarelse er /
som er/ at wi hensatte all den fordriftelse wi hassue paa Kiødet / oc
beromme oss alene vdi Christo Ihesu vor HERRe / oc hassue vilie
til at tiene Gud i Troen met en god Samuittighed / all vor Liffs
tid. Siden skal hand da paa det sidste bliffue oss en fuldkommen
oc euig Gienløsning/ naar wi allesammen skulle bekomme oc saa en
fuldkommen Glæde oc Salighed ved hannem / som skal vare til e-
uig tid. Den samme vor Retfærdiggiorere/ Helliggiorere oc Gien-
løfere/ met sin Fader oc den hellig Aand/ stee loff/ ære oc pris i Eui-
ghed/ Amen.

Den siette oc tiuende Son- dag effter hellig Trefaaldighed/ Euange- lium Matthei i det XI. Cap:

LUC: 10.

Iohan 2. 1.

Wla den samme tid/
suarede Ihesus/ oc sagde: Jeg pri-
ser dig Fader oc Herre offuer Him-
melen oc Jorden / at du hassuer
skult dette saar de Vise oc Kloge /
oc obenbaret det saar de vmyndi-
ge. Ja Fader / Thi det vaar saa behageligt saar
dig. Alle ting ere mig offuergiffne aff min Fader.
Oc ingen kiender Sonnen / vden alene Faderen/ Oc
ingen kiender Faderen / vden alene Sonnen / oc den
som Sonnen vil det obenbare. Kommer hid til mig
alle

alle i
geeden
thi teg
le i sin
ligt/ o

oc gior
met G
dis: S
dit M

alle i som arbejnde oc ere besuarede / Jeg vil vederque-
ge eder. Tager mit Aag paa eder / oc lærer aff mig /
thi ieg er sactmodig / oc ydmyg aff Hiertet / Saa skul-
le i finde huile for eders Stæle / Thi mit Aag er lide-
ligt / oc min Byrde er læt.

Forflaring paa dette Euangelium.

Arsagen til dette Euangelium vaar den-
ne / Christus haffde vdsent sine halffierdesinds tiue
Discipler for sig til alle Stæder / som hand vilde dra-
ge hen / at de skulde gaa vd oc predicke hans Euange-
lium / oc giøre Mirackel vdi hans naffn. De gaa vd
oc giøre hans Befalning oc vilie / oc komme siden til hannem igien
met Glæde / oc forkynde hannem huor det er gaet dem / saa sigens
dis: **HERR** / Diefflene ere oss oc saa vnderdannige i
dit Naffn. Der Christus hører det / bliffuer hand strax glad i
Aan-

Luc : 10.

Den flette oc tiuende Sondag

Allden/ oc beghynder at tacke sin himmelske Fader/ for sit Euange-
lij lycksalige frengang / huilcket de wmyndige er obenbaret / effter-
di at de Mechtige oc Vise ville det ick anamme / huorfaare hand oc
straffer oc truer dem/ dislige se de Stader vdi Jodeland oc Galilea/
som hand haßuer predicket for / oc hans Gierninger vaare mest
giorde vdi/ oc de haßde dog intet forbedret dem aff hans Tertejn oc
Lardom. Effter saadan glæde oc tacksigelse / kalder hand at alle
dem som arbennde oc ere belessede met Syndens byrde oc tunge Lest/
oc beder dem komme til sig / at de skulle lære aff hannem / oc tage
hans Aag paa sig/ som er set oc lat. Met saa ord at sige: Dette
Euangelium lærer oss / huorledis Menniskene kunde bliffue fri fra
Syndens Aag / oc bliffue delactige vdi Guds Naade/ ved Jhesum
Christum. Paa det at wi diff bedre kunde forstaa disse offuermaa-
de troßtelige ord/ da ville wi her aff ansee fire Artickler.

Summa paa
dette Euang-
elium.

Den Første.

Tacksigelse for Euangelij lycksalige frengang.

Den Anden.

Euangelium er en Lardom / som menniskelig Fornufft ick
forstaaer / eller kand begribe.

Den Tredie.

Om Christi venlige kaald / at hand kalder alle som ere besua-
rede til sig / at de skulle lære aff hannem.

Den Fierde.

Om Christi Foriattelse / at hand loffuer dem ro oc hulle for
deris Hierter / som ick forsomme at komme til hannem / oc tage
hans Aag paa sig.

Om den Første.

Alden samme tid suarede Jhesus / oc sag-
de: Jeg tacker dig Fader oc HERre offuer
Himmelen oc Jorden / at du haßuer stiu-
let dette saar de Vise oc Kloge / oc obenbaret det saar de
wmyndige. Ja Fader / Thi det vaar saa behage-
ligt saar dig. Guds Søn som er bleßuen Menniske / at hand
skal vere en Neglere oc Talsmand imellem Gud oc Menniskene / tac-
ker her sin himmelske Fader / for hans halffierdesinds tiue Disci-
plers Predicken oc Lardom er gaaen vel for sig / oc haßuer saaet en
lycksa-

Luc. 10.

lycksalig freimgang/ huilcke Disciple hand haffde sent hen vd for sig som Lucas scriffuer/ til alle Stader/ som hand vilde komme. Vdi denne Tacksigelse haffue wi try ting at acte/ som ere: 1. Huem hand taler til oc tacker. 2. Tacksigelsen i sig selff. 3. De huorfaare hand tacker.

Try ting i denne Tacksigelse at acte.

Hand taler til sin himmelske Fader/ oc siger: Fader oc **HÆXre** offuer Himmelen oc Jorden. Disse ord indeholde tu ting/ som ere Villie oc Effue/ huilcke tu ting der høre til alle lofflige gierninger. Thi den som baade vil giøre en ting / oc haffuer mact oc effue at fuldkomme det hand vil / oc haffuer sat sig for at giøre/ hannem er det læt at fuldkomme sin gierning. Derfaare effterdi at hand er vor **HÆXris** Ihesu Christi Fader/ da vil hand giøre huad Sønnen vil haffue giort/ Thi Sønnen vil at Faders rens Ære oc Herlighed skal obenbaris ved hans ord oc Euangelium. Effterdi at hand er en **HÆXre** offuer Himmel oc Jord/ da kand ingen ting staa hannem imod / saa at hand io fuldkommer alt det hand vil. Effter dette sit Exempel lærer vor **HÆXre** Christus off at bede/ i det hand befaler off at sige: Fader vor/ du som est i Himmelen. Her skulle wi visseliger tro oc stadeliger forlade off til at hand vil hielpe off/ effterdi at hand er vor Fader/ oc wi ere hans Børn: Hand er ocsaa mechtig nock til at hielpe off/ oc giffue off huad wi haffue behoff/ effterdi at hand er en himmelsk Fader. Disse ord skulle wi vel betencke/ naar wi læse Fader vor / eller oc naar wi i vore Bøner kalde Gud vor himmelske Fader.

1. Huem Christus taler til.

Gud oc vilde lig oc mechtig.

Christi Tacksigelse liuder saaledis: Jeg tacker dig Fader. Met denne Tacksigelse giffuer hand tilkiende/ at alt det gode wi haffue her i Verden/ det vederfaris off aff Gud / oc er hans gaffue/ saa som S: Jacob siger: Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkomne gaffuer komme her offuen ned/ fra liusens Fader.

II. Christi Tacksigelse. Iacob: 1.

1. Her aff haffue wi tu ting at lære. Det første/ at alt det gode off vederfaris/ det skulle wi legge **HÆXren** til / oc vide at det kommer aff hannem/ at wi ick skulle tacke off selff eller vor egen Konst derfor/ eller mene at wi haffue det aff off selff / som mange Menniske tencke i
2. Verden. Det andet/ at wi effter Christi Exempel skulle tacke Gud/ for det gode som wi aff hannem haffue anammet / oc der hos bede hannem om sin Åland oc Naade/ at wi maa det rettelige bruge / hannem til ære / off selff til nytte oc gaffn / oc til Saligheds forbedring.

h b

Huad

Den fiette oc ttiende Sondag

III.

Huorfaa
re Christus
tacke.

Huad Aarsage Christus haffuer til at tacke sin Fader / sal
ger effter i disse ord: At du haffuer stult dette saar de Vi
se oc Kloge / oc obenbaret det saar de wmyndige. Her
tacke Christus sin Fader for tuende ting. Det ene / at hand haff
uer stult sit ord oc vilie for de Vise. Det andet / at hand haffuer 2.
obenbaret det saar de wmyndige.

1.
Gud stul sig
for de Vise.

Det forste stycke hand tacke hannem for / siunis meget on
derligt. Det siunis her lige som Christus ick vilde at hans Ord
oc Lærdom / skulde obenbaris saar de Vise oc forstandige her i Ver
den / men det skulde vere slæt hemeligt oc stult saar dennem. Her
siuarer ieg saa til: Wi skulle for alle ting bliffue fast ved denne stercke
Grunduaal / Christus siger self: Menniskens Søn er kom
men at giøre det saligt / som er fortastt. De S: Po

Matt: 18.

1. Tim: 1.

ul siger til Timotheum: Det er it vift / dyrebart oc offuer
maade værdigt ord / at Ihesus Christus er kommen
til Verden / at giøre Syndere salige. Paa denne faste

2.
1. Tim: 2.

Akor: 10.

Huorleds
Gud stul sig
for de Vise.

Grunduaal skulle wi bygge / oc visselige tro oc forlade oss til / imod
alle Diefle / imod alle Menniske / imod alle Hellsuedis porte / at Je
sus Christus vil visselige at alle Menniske skulle bliffue salige / der
som du ickon ser hen til hannem oc hans raad. Thi der er ick Per
sons anseelse hos hannem. Men her skulle wi ogsaa dette vide oc
grandgibelige acte / at denne samme Guds Søn / som aff sit faderli
ge Barmhertighed gierne vil / at alle Menniske skulle bliffue salige /
hand vil ogsaa aff sin Retfærdighed / at de skulle fordomis oc saa de
ris rette Løn oc tilborlig Straff / som fortradelige lücke Himmerigs
oc saligheds Beygien for sig self / saa som disse verdslige Vise gjorde
som Christus her omtaler. Thi de hørde at Christi Discipler oc A
postler kaldede at alle Menniske / oc bøde dem til at de skulde berede sig
mod Christi Tilkommelse / anamme hannem / oc omuende sig til
hannem. Men huad gjorde de? De foractede Christi Legater oc
Sendingebud / oc forlode sig paa deris egen Vijsdom. Thi de men
te at de haffde ingen ny Læremestere behoff / de tenckte ick heller at de
haffde behoff at giøre Penitente oc omuende sig / for de mente at de
vaare retfærdige for deris Offers oc vduuartis gierningers skyld.

De ere vilde
galne / som
mand pleyer
at sig.

Saa er det ick Guds skyld / at hans vilie oc ord er stult saar dem /
men det er deris egen skyld / som ick vilde anamme Christi ord / oc la
de Dynnene op oc see sig for / De kunde vel vide det men de vilde ick. At
dette er Christi mening / det kunde wi klarlige see aff Christi trusel oc
vnd

Endsigelse / som staar vdi dette samme Capittel: Da begynte ^{Matth: 11.} hand (siger Euangelisten) at straffe de Stæder / som hans Gierninger vaare mest giorde vdi / oc de haffde dog icke forbedret dem. Ve dig Chorasim / Ve dig Bethsaida / haffde saadanne Gierninger veret giorde i Tiro oc Sidon / som ere giorde hos eder / da haffdede lenge siden bedret sig i Secke oc i Asie. Dog siger ieg eder: Det skal gaa lideligere til met Tiro oc Sidon paa den yderste Dom / end met eder. Oc du Capernaum / * du som est ophoyet til Himmelen / Du skalt stodis ned hen vnder i Hellsuede. Thi der som de Gierninger haffde veret giorde vdi Sodoma / som ere giorde hos dig / da stode hand end paa denne dag. Dog siger ieg eder: Det skal gaa lideligere til met de Sodomiters Land paa den yderste Dom / end met dig. Saa vaar derfaare Christi vilie / at de skulde giort Penitentie / De for den skyld giorde hand oc saa sine Mirackel oc vnderlige Gierninger / at de aff demnem skulde bliffue viffe om hans Lærdom / oc derfaare anamme hannem / saa som den rette Verdens Frelsere oc Saliggiorere. Ja met saa ord at sige: Det ord som Propheten Hoseas siger er vift oc fast: Saa siger HERRen formedelst hannem: Israhel du sører dig self i Forderffuelse / Men din Salighed staar aleniste hos mig.

Det andet huorfaare Christus tacket sin Fader / er at hand haffuer obenbaret sig faar de ringe oc foractede. Huo ere disse foractedede oc Wmyndige? Det ere de / som icke forlade sig paa deris egen Wijsdom / men lade sig lære aff Christo oc hans Ord / De ere ydmyge / De kiende sig at vere Syndere / De betiende deris Synd / De høre Euangelium / oc effter Euangelij liudelse / omuende sig til Christum / at de kunde bliffue salige. Disse vil Gud Fader anamme / Disse obenbarer Christus sin Fader / oc viser dem hannem / vduaartis formedelst Euangelij Predicken / induaartis formedelst den helig Aand. Derfaare legger Christus disse ord til oc siger: Ja Fader / det vaar saa behageligt faar dig. Derfaare skulle wi endelige forlade off til / at dette er Guds vryggelige vilie / at hand vil

h h ij

tage

* Eige som Capernaum vaar ophoyet til der Himmelen / saa maas wi oc saa her i Danmark sige / at wi ere ophoyede vnder Himmelen. Gud haffuer giffet vter off sit ord reent oc retht / christelig oc mildt Offrigt hedi: offuer sig dig fruek oc Gode til land oc vand / saa at mange Land oc Riger haffue dette Rige behoff. Men huad tack vil beuise hannem derfor / det seer huer mand / diff ver / daglige saar Øyen.

2. Gud obenbarer sig faar de vryggelige oc ringe.

Guds vilie,

Den flette og tiuende Søndag

tage alle Syndere til Naade som giøre Penitente/ De icke dem som lade sig tycke at vere retfærdige/ oc icke haffue behoff at giøre Penitente oc omuende sig til Gud. For den skyld siger Christus: Jeg er icke kommen at kalde de Retfærdige/ men Syndere til Penitente. Derfaare/endog at Christus er kommen til Verden at saliggjøre det som er fortafft/ saa forfaris oc fortaffs dog met rette alle de som icke ville omuende sig/ oc lade sig hielpe ved Christum.

Om den Anden.

Verden kender
der icke Gud
oc hans vilie

Johan: 1.

Johan: 14.

Rom: 16.

Alting er mig giffuet aff min Fader / Ingen kiender Sonnen uden Faderen alene/ oc ingen kiender Faderen uden Sonnen alene/ oc den som Sonnen vil det obenbare. Met disse ord lærer Christus/ at Euangelij lardom om Gud Faders vilie/ er skiult faar Verden/ oc er hende aldelis iobekynt oc iuitterlig/ Indtil saa lange at hand obenbaris ved Christi ord. Saa som Johannes Baptista siger hos Johannem: Ingen haffuer nogen tid seet Gud / Men Sonnen som er i Faderens skød/ hand haffuer obenbaret oss hannem. Derfaare i det Christus her siger: Alting er mig giffuen aff min Fader / Er hans mening saaledis: Min Fader haffuer obenbaret mig som icke Menniske Euangelij Lardom. Saa lære wi da for den skyld ved denne Lardom alene at kiende Sonnen/ oc aff Sonnen kiende wi Faderen. Huorfaare at Christus siger selff til Philippum: Huo som seer mig/ hand seer Faderen/ Det er/ Det hellige Euangelium obenbarer oc viser eder Sonnen/ oc formedelst Sonnen obenbaris Faderens kierlighed til eder. Her aff kunde wi nu beslutte at Euangelium er en hemelig ting/ det er/ saadan en Lardom som Mennisten icke kunde begribe oc forstaa/ uden saa er at de vnderuissis aff Guds Son oc den hellig Vland. Thi saa siger S: Pouel/ til de Romere: Den som fand styrcke eder effter mit Euangelij kiudelse oc Predicken om Ihesu Christo/ formedelst huilcken den hemelighed er obenbaret/ so vaar tagt aff Ewigghed/ oc er nu obenbaret oc kundgiort formedelst Propheternis Scrift/ aff den euige Guds befaling/ at op-

at oprette Troens lydigbed iblant alle Folk. Dette Euangelium er intet andet/ end en almindelig Predicken om Penitentie oc Syndernis forladelse/ vdi Ihesu Christi naffn/ iblant alle Folk. Der om skal talis ydermere/ i den tredie Artickels forklaring.

Om den Tredie.

Himmer hid til mig alle/ i som arbejnde oc ere besvarede. Item: Læger mit Aag paa eder/ oc lærer aff mig/ Thi ieg er mild/ oc ydmyg aff Hiertet. Her kalder Christus at alle/ oc beder dem komme til sig/ at de skulle tage hans Aag paa/ oc lære aff hannem. Denne Text er saare ypperlig oc dyrebar/ derfaare ville wi hende grandgibelige randsage oc offueruene.

Først giuffis met disse ord tilkiende/ at ingen kand komme til ^{I.} Christum/ vden saa er at hand selff kalder hannem til sig. Thi Ingen Kommer til Christus vden hand kaldis. lige som Synden er it middel som stil off fra Gud: Lige saa er Christus alene it middel som forener off met Gud Fader/ Gud Son/ oc Gud den hellig Aand. Derfaare huilcke som ville forenis igien met Gud/ huilcken de ere skilde fra formedelst Synden/ de skulle høre Christum/ som kalder dem til sig/ oc giøre effter hans befaling/ at de komme til hannem.

Dernæst skulle wi vel ætte dette almindelige ord ^{II.} Alle. Christus kaldet at Alle. Hand siger ick: Kommer hid mine Brødre/ Eller kommer hid mine Electinge oc Benner/ Kommer hid mine Apostle/ Kommer hid i Rige/ Kommer hid i Sattige/ Kommer hid i Hebreer/ Kommer hid i Grecker/ Men hand siger: Kommer hid alle. Her kalder hand til sig alle Menniste/ foruden noget forstel eller vnderlegt. Om dette trostelige ord Alle/ læs ydermere paa anden pinge dag/ paa det 1. Bood/ b. Effterdi da at hand kaldet alle Menniste foruden nogen vnderlegt/ Sandelige da vil hand oesaa alle Mennistis salighed/ foruden nogen vnderlegt eller vilkaar/ met saa stel at de ville lære aff hannem/ oc tage hans Aag paa sig. Derfaare skal ingen lade sig driffue fra Christo/ enten aff sin wuærdighed/ eller aff sin skøbelighed/ eller aff den tancke off kand indfalde/ at Gud skal vere somme naadig/ oc somme wbarinhierdig/ eller oc at hand skulde forstiude somme/ oc tage somme til Naade. Thi Gud vil at alle Menniste skulle bliuffe salige/ oc komme til Sandheds kundskaff. Denne Sandheds kundskaff saa wi ved Euangelij predicken. ^{1. Tim: 2.}

h h iij

Grem

Den siette oc tiuende Søndag

III.
Christus kalder dem som arbejder.

Freindelig skulle wi oc aete at hand legger disse ord til oc siger:
Som arbejder oc ere besvarede. Endog at Christus kalder at alle Menniske / dog alligeuel kommer ick on de som arbejder oc ere belessede. Thi de andre mene at de haffue Christum ick behoff / fordi at de ick finde den store Byrde oc tunge Læss / som de ere belessede met / ick heller det haarde Nag som dem trenger.

De Arbejdendes oc besvarede / hvo de ere.

Matth: 5.

Men huilcke ere de arbejdendis oc belessede der Christus her kalder at ? Det ere de som hand en anden sted kalder Aandelige satsige / Item de som hungre oc tørste effter Retfærdighed / Det er / de som fornemme deris store Byrde oc tunge Læss / oc trengis aff deris synden vnder Guds vrede / vnder Louens forbandelse / vnder Dieffuelen / vnder Helffuede. Kiære sig mig huad kand vere tungere oc svaerere til / end denne Byrde oc Læss ? Som er / Synden / Døden / Guds vrede / Louens forbandelse / den euige Død / Helffuede / Dieffuelens tiranni / oc euig Bselhed : De som dette fornemme / de alene høre Christum oc komme til ham.

Zuer aff
27. Menigheden
Faae kende
sin Byrde oc
Læss.

Men paa det at Mennisten kunde ret søle oc fornemme denne Byrde / da giors Guds Løse behoff / huilcken (effterdi at hun vderessuer en fuldkommen lydigheid til Præct oc til Pricke / disligeste en Aandelig oc euig Lydigheid / oc hun seer oc fornemmer ingen som det vderetter oc fuldkommer) da forkynder hun forbandelse offuer alle Menniske / som ick beuise denne Lydigheid / Hun kaster dem vnder Guds vrede / Hun dømer dem hen til Helffuede oc euig Bselhed. Naar Mennisten dette fornemme / da kande de ick andet end falde i Mishaa / met Cain oc Juda / for end at de høre Christum / som kalder dem til sig / oc siger : Kommer hid til mig / alle i som arbejder oc ere besvarede. Kommer / formedels Penitente oc Omvendelse / som seer ved en stadig Tro til mig.

Exempel.

Luc: 7.

Her om haffue wi it smuct Exempel i den obenbare Synderinde / som Lucas i sit siuende Cap: omtaler. Hun fant sin Synds tunge Byrde / huilcken hun gaff tilkiende met sin offuermaade store graad. Som hun nu trengis oc plagis met dette tunge Læss / da hører hun at Christus kalder til sig / alle dem som arbejder oc ere belessede. Effter denne befalning kommer hun til Christum i en sand Penitente / oc omuender sig ved en stadig Tro til Jesum Christum / Derfaar hører hun aff Christo disse ord : Din Tro haffuer hiolpet dig / det er / hun haffuer gjort dig quit ved dit haarde Nag oc tunge Byrde / som dig trengde oc plagede.

Da

Der om er oc it herligt Exempel vdi Apostlernis gierninger. End it Exempel. A. 107. 2.
 Zoderne som vaare blinde oc trygge / solde icke eller fornomme deris Byrde / men de meente at de vaare retfærdige oc hellige / alligeuel at de vaare aldelis wretfærdige / oc besmittede met gruelige Synder oc Laster. Dem leder S : Peder formedelt Louens predicken / saa langt hen / at de lærde at kiende deris Synders tunge Byrde oc suare Læss / som de vaare beladde met / oc plagede dem Aandelige / Der de det fornomme gick det dem til Hierte / at de begynte at ville falde vdi Mishaa oc sagde : **I Mend fiere Brødre / huad skulle wi giøre ?** Huad suarer S : Peder her til ? Hand beder dem som Arbejde oc ere belessede vnder Louens byrde / at de skulle komme til Christum / saa sigendis : **Giører Penitence** / det er / omuender eder til Gud / ved Troen til Ihesum Christum / De huer aff eder lade sig dobe i Ihesu Christi naffn / til Syndernis forladelse / saa skulle i saa den hellig Aands gaffue. Saa see wi her / at Predicken om Penitence / det er / om Somuendelse til Gud / er en Euangeliske predicken / som hører til dem alene / der formedelt Louens predicken formæcte oc fornemme sig at vere beladde oc belessede met Syndens byrde. Thi dem alene er dette it kiert oc glædeligt ord / der Christus siger : **Kommer hid til mig / alle i som arbejde oc ere besuarede etc.**

For det sidste / befaler Christus videre oc siger : **Tager mit Nag paa eder.** Christus befaler at tage sit Nag. Christi Nag / effterdi at det sattis inmod Mofi det er / Louens Nag / da er det icke andet end Guds Naade / Christi retfærdigbed / velsignelse / det euige Liff oc Glæde. Dette Nag tager paa sig som tro paa Ihesum Christum : Thi formedelt Troen tager mand dette offuermaade søde oc lätte Nag paa sig / formedelt Troen bær mand det / oc ved en god Samuittighed / som er Troens vaactere oc giennere / beholder mand dette Nag indtil Enden. Dette Nag er det hellige Euangelium selff / som forkynder oss Guds Naade for Ihesu Christi skyld / Syndernis forladelse / Retfærdigbed / det euige Liff / oc wendelig Lycksalighed oc Glæde. Quod Christi Nag er.

Men paa det ingen skal fly for Christum / saa som for den der er grum / w mild oc hoffmodig / da legger hand disse ord til oc siger : **Lærer aff mig / Thi ieg er mild oc ydmyg aff Hiertet.** V. Wi skulle lære aff Christo. Jeg er mild oc venlig / icke vredættig / haard / streng eller grum.

h h iij

grum

Den siette oc tiuende Sondag

grum / Men sactmodig / som ingen gjør ont aff vrede oc hastighed /
 ieg anammer mildelige alle dem som komme til mig. Jeg er oc saa yd-
 myg aff Hiertet / det er / Jeg er ick hoffmodig / saa at ieg foratter el-
 ler forsmaar dem som komme til mig / Men ieg anammer saare yd-
 mygelige alle dem som komme til mig. Derfaare / effterdi at wi
 haaffue saadan en Læremestere / som er / vor HERRE Ihesus Chri-
 stus / huilcken der er mild oc sactmodig met sin omgengelse / oc yd-
 myg aff Hiertet / som gjør ingen ont / forsmaar ingen / men velvil-
 lige oc ydmygelige steder alle til sig / som komme til hannem / oc der
 effter oc saa lærer dem / som hand her siger: Lærer aff mig / huor-
 ledis i kunde bliffue quit ved den tunge Syndens byrde som i plagis
 oc trengis met. Thi Jeg er Veyen / Sandhed oc Liffuet.
 Lærer aff mig huem min Fader er / oc huad Hiertelag hand haaffuer
 til alle dem som omuende sig til hannem / at hand er dem god oc naa-
 dig / Alle hans veye ere Barmhertighed oc sandhed /
 mod alle dem som holde hans Pact oc Vidnesbyrd /
 det er / mod alle dem som fly hen til Christum i en stadig Tro / oc
 bliffue varactige vdi Troen indtil enden. Fordi den som troer
 paa Gud / oc falder fra Troen igien / hans Tro som hand haaffuer
 til en tid / hun skal intet hielpe hannem. Thi Christus siger:
 Huo som bliffuer bestandig indtil enden / hand skal
 bliffue salig.

Om den Fierde.

Eg vil vederquege eder. Item. I skulle finde
 huile for eders Hiertet / Thi mit Aag er lide-
 ligt / oc min Byrde er læt. Dette er en herlig Eu-
 angetist Forrettelse / i huilcken oss loffuis forlekkelse oc forløsning / aff
 Syndens tunge Byrde / det er / Syndens forladelse / met huilcken
 der følger Retfærdighed oc den helligAands gaffue oc stenk. Thi
 lige som de i den første Christi Kircke / i Apostlernis tid / bleffue siun-
 lige begaffuede met den helligAand / som omuende sig ved Troen til
 Christum: Lige saa gaar det endnu til paa denne dag / saa mange
 som omuende sig ved en stadig Tro til Christum / de begaffuis ro-
 siunlige met den helligAand / oc helliggioris / saa at de visselige skal
 le føle oc fornemme huor søt oc læt Christi Aag er.

Men

effter hellig Trefaaldighed.

CLXXXV.

Men huad er det for en Ro oc huile som hand her loffuer oc
til siger? Det er icke legemlig Huile her i Verden. Men det er Si- ^{Quid Ro oc}
lenis huile oc Ro / som skulle huile sig i Ihesu Christo / effter at Syn- ^{huile Chri-}
dens byrde oc suare Nag er borttaget ved Christum / oc skulle lefvis ^{stus til siger.}
oc varquegis met den hellig Aands dug / saa at de der effter gladelige
kunde bære Fruct.

Derforuden vdkressuer oc saa Christus her Taalmodighed ^{Taalmodig-}
oc Baractighed / oc loffuer at det skal komme til en god oc gladelig ^{hed.}
ende / i det hand siger / at hans Nag er læt oc gaat at bære. Chry- ^{Chryso-}
sostomus siger / at Taalmodighed er Nennisten en Marsage til alt ^{stomus.}
gaat / oc fører Sielen aff det dybe Haff / ind i en tryk Haffn.

Vi kunde oc saa ved dette Christi Nag forstaa Troen / Kierlighed ^{En anden}
oc Lydighed mod Christus / huilket Nag der er set / for hand ^{mening om}
opholder det met sin Aand / oc for det er off læt at bære: Thi endog at ^{Christi Nag.}
vi icke kunde beuise hannem en fuldkommen Lydighed / dog er den
Lydighed som vi begynt haffue / hannem teckelig oc behagelig / for
vi ere hannem behagelige vdi Christo Ihesu / Huilken met Fader-
ren oc den hellig Aand / skee loff oc pris fra Ewig hed til Ewig hed /
Amen.

Den siu oc tiuende Søndag

effter hellig Trefaaldighed / Euangelium Mat.
thei i det XVII. Capitel:

Ser dage der eff- ^{Mat: 9.}
^{Luc: 9.}
ter / tog Ihesus Peder oc Jacob / oc
hans Broder Johannem til sig /
oc førde dem offuer en side paa it
høyt Bierg / oc bleff forklaret saar
dennem. Oc hans Ansigt skinde som Solen / oc hans
Klæder bleffue huide som it Lius. Oc see / da obenbare-
dis Mose oc Elias saar dem / de talede met hannem.
Da suarede Peder / oc sagde til Ihesum: H E R R E
Her

Den siit oc tiuende Sondag

Her er gaat at vere: Vilt du/da ville wi giøre tre Bo-
lige/ Dig en/ Mose en/ oc Elias en. Der hand end
saa taledede: See/da offuerstuggede en klar Skj dem.
De see/ en Koft aff Skyen sagde: Denne er min elste-
lige Søn/ i huilken ieg haffuer behagelighed / han-
nem skulle i høre. Der Disciplene hørde det / sulde
de ned paa deris Ansigt / oc bleffue saare forfærdede.
Men Jesus traadde frem til dennem/rørde ved dem/
oc sagde: Staar op / oc frycter intet. Men der de
opløffte deris Dyen/ saae de ingen vden Ihesum ale-
ue. Oc der de ginge ned aff Bterget/ bød Ihesus
dem / oc sagde: I skulle ingen siige den-
ne Siun / for end Menniskens
Søn er opstaaen fra
de Døde.

Forlla.

effter hellig Trefaaldighed. CLXXXVI.
 Forklaring paa dette Euangelium.

1. **D**enne Text indeholder en part aff vor Her-
 ris Jesu Christi historie i hulleken wi ick aleniste hore
 huorledis hand bleff forklaret paa Thabor Bierg/ oc
 2. **H**affde sin samtale met Mose oc Elia/ men wi hore her
 oc saa Gud Faders eget vidnesbyrd/ som hans Maestret
 3. **L**ader selff hore ned aff Himmelen/ at denne Jhesus/ Jomfru Ma-
 rie Son/ som her taler met Mose oc Elia/ er oc saa hans Herte kie-
 4. **R**e Son/ De at det gantse Meniskens kion er hannem behageligt
 vdi hannem alene/ thi hand hassuer forligt Gud Fader oc oss arme
 5. **S**yndere/ Hand befaler oc saa oc vil det endelige hassue/ at alle
 Meniske skulle hore denne hans Son.

Summa paa
 dette Euang-
 elium.

De tien denne gantse Historie der til/ at wi aff dette Guds
 vidnesbyrd oc vnderlige gierning styres i Troen/ oc bliffue viffe der
 paa/ at denne Jesus/ Jomfru Marie Son/ som i fordom tid daar
 de hellige Forsadre loffuet oc tilfagt/ er visselige Verders eniste Frel-
 sermand: At wi dersaare her aff lade oss opuecke at kiende hannem
 alene for vor Saliggiorere/ tro oc forlade oss paa hannem/ paa det
 at wi ved Troen kunde for hans skyld bekomme det euige Liff oc Sa-
 lighed. Effterdi at Faderen hassuer aff sin blotte Kierlighed oc
 Barmhertighed giffuet hannem i Døden for oss/ paa det at alle de
 som tro paa hannem/ ick skulle fortabis/ men hassue det euige Liff.
 Endog at her salde mange denlige Lardomme vdi denne herlige oc
 skone Historie at forklare/ Saa ville wi dog i denne Predicken ic-
 kon her aff ansee oc forhandle tre Artickler/ som ere:

Denne Histo-
 ries nytte oc
 brug.

Iohan: 3.
 Rom: 8.

Den Første.

Om vor HERRIS Jhesu Christi herlige oc arefulde Forkla-
 relse paa Bierget.

Den Anden.

Om Moses oc Elia samtale met Christo.

Den Tredie.

Om Gud Faders rost/ som hand her lod hore ossuer sin Son.

Om den Første.

Efterdi at Euangelisten hassuer sat sig for at
 ville bescriffue Christi ossuermaade herlige Forklarelse/
 da betencker hand oc besinder tilforn nogle stycker oc
 omstend.

Den siu oc tiuende Søndag

Fire syne
fer oc omstæn-
dige vilkaar
her at aare,

omstændige vilkaar / som høre til Historiens visshed oc Forklaring /
som er / Først tiden / naar det skede. Der effter Steden som det skede
paa. For det tredje / de vidnesbyrd som der vaare hos / som er / Christi
si Disciple / der hand tog op met sig paa Bierget. De for det sidste
om Mose oc Elia / som taledet met vor HERRE. Om disse fire syne-
ker oc omstændige vilkaar ville wi først noget tale / De siden giffue oss
til at tale om denne ærefulde Christi forklarelse.

I.
Om Ti-
den,

Det skede sex
dage effter
hand haaffte
paamin-Dis-
ciple der
om.

Matth: 16.

Marc: 8.

Luc: 9.

Christi ri-
gis herlighed

Matth: 23.

DET første omstændige vilkaar som wi her haaffue at acte / er Tiden /
Der om siger Euangelisten saaledis: De sex dage der effter /
tog Ihesus Peder / Jacob / oc Johannem hans Bro-
der til sig. De tre Euangelister Matthæus / Marcus oc Lu-
cas / som scriffue denne historie om Christi forklarelse / de betencke
oesaa Christi paamindelse om hans Herlighed / huilcken hand i sin
Forklarelse vilde lade see oc giffue tilkiende. Huilcken paamin-
delse Matthæus scriffuer at Christus taledet selff om sex dage til-
form / før end hand bleff forklaaret / oc sagde saaledis: Sandelige /
ieg siger eder: Her staa nogle som icke skulde smage Dø-
den / før end de see Menniskens Søn kome i sit Rige.
Marcus Euangelista scriffuer om denne Christi paamindelse saa-
ledis: Iesus sagde til dem: Sandelige / ieg siger eder:
Her staa nogle som icke skulde smage Døden / før end
de see Guds Rige komme met krafft. De Lucas taler
der om saaledis: Ihesus sagde: Ieg siger eder sandelige /
at der ere nogle aff dem som her staa / som icke skulde
smage Døden / før end de see Guds Rige. Det som
Marcus oc Lucas her kalde Guds rige / De sige / at det skal komme
met krafft / Det vðlegger Matthæus klarlige oc siger / at Mennis-
kens Søn skal komme i sit Rige. Saa meen derfaare Christus
her sin ærefulde opstandelse aff Døde oc Himmelfart / i det at hand
neffner sit Rige. Huor i dette Riges herlighed staa / giffuer Chri-
stus selff tilkiende hos Mattheum i det ote oc tiuende Capit: saa si-
gendis: Mig er giffuen all mact / i Himmelen oc paa
Jorden: Gaar fordi hen oc lærer alle Folk.

Men effterdi at Christi Disciple icke endnu forstode denne
Christi paamindelse / om hans Rige / vaar det hannem behageligt /
at

at hand vilde lade dem see noget aff sin tilkømendis Herlighed/at de der aff kunde saa nogen smag der paa / De i saa maade vilde hand hielpe dem / oc styrcke deris skøbelige Tro. Thi den tid de lignede Christi paamindelse / mod hans herlige forklarelse paa Bierget / som stede sex dage effter hand haaffde paamint dem der om / da bleffue de saa meget diss mere styrckede i Troen / baade met Gud Faders ord / De met dette Tegn. Fordi denne Christi forklarelse vaar it Tegn oc bemerkelse / om hans tilkommendis Herlighed / som hand beuiste / oc lod see baade met sin arefulde Opstandelse / oc sin glædelige Himmelfart.

1. **Dr det andet haaffue wi her Steden at acte / paa huilken denne Forklarelse stede / der om siger Euangelisten saaledis : De**

hand forde dem offuer en side / op paa it høyt Bierg.

Dette høye Bierg er it billede oc tegn om Christi rige / som er høyt offuer alle disse verdslige Rige / Samme Christi rigis figur oc billede vaar oc saa Sions bierg / som mange steder neffnis vdi den hellige Scrift. Hid horer det der Kong David siger / i Psalmen :

Huo skal gaa op paa HERXens Bierg ? De huo skal staa i hans hellige Sted ? Der mercker HERXens Bierg

2. **Guds rige. Dernæst paamindis wi aff dette Bierg / huad wi skulde søge oc foruente i Christi rige / Icke det som er ringe / forgengeligt / oc foracteligt saar Gud / men det som er høyt / ypperligt / guddommeligt oc euitgt. Dette saa David altsammen saare vel / den tid hand sagde : Jeg løfter mine Øyen op til Biergene / aff huilke mig kommer hielp.**

At Christus forde sine Disciple offuer en side for sig self / der met gaff hand tilkiende / at der vaar icke endnu tid / at denne hans Herlighed skulde obenbaris for alle Menniste i Verden / Derfaare forbød hand oc saa sine Disciple / at de skulde ingen si det som de haaffde seet / som her staar sidst i dette Euangelio : Der de ginge ned aff Bierget / bød Ihesus dem oc sagde : I skulle ingen si ge denne Gium / før end Menniskens Søn er opstaaen aff Døde.

3. **Dr det tredie haaffue wi her at acte / huilke Disciple Christus tog op met sig paa Bierget. Euangelisten siger / at Hand tog Peter**

II.
Om Steden,

De gamle Lærefædre mene at det vaar paa Thabor Bierg i Galilea.

Psalm : 24.

Psalm : 121.

III.
Huem Christus tog op met sig.

Den siu oc tiuende Sondag

der oc Jacob / oc Johennem hans Broder til sig. Disse tog hand op met sig til vidnesbyrd / paa det at der kunde vere nogle / som kunde efter hans Opstandelse vidne om denne hans offermaade herlige Forklarelse. Thi endog at Christus vilde haffue dette stult en tid lang / for sin forsmadelige Dods oc Pinis skyld som hannem saarestod : Saa vilde hand alligeuel / at efter hand formedelt sin arefulde Opstandelse / haffde offeruundet Døden / da skulde denue herlige Forklarelse obenbaris for alle Menniske / saa at huer mand skulde saa det at vide. Paa det at alle Menniske kunde formedelt denne skøne Historie opueckis / til at tro paa Ihesum Christum / oc endelige ved hannem bliffue salige.

*IIII.
Om Mose
oc Elias.*

Actor : 10.

*Mose oc Elias
offer
gaa alle Propheten.*

Augustinus.

DET fjerde stycke oc omstendige vilkaar / som wi her haffue at besinde / er om Mose oc Elia / huilcke Disciplene saae paa Bierget / at tale met vor **HERR** Christo / der om siger Euangelisten saaledis : Da obenbaredis Mose oc Elias saar dem / oc de talede met hannem. Dette er ick stect vden Guds synderlige raad : Thi endog at der haffue veret mange Propheten / som haffue baaret vidnesbyrd om vor **HERR** Ihesu Christo / som **S** : Peder siger / oc forkyndet hans Død oc Pine / oc hans Herlighed / Saa offergaa dog Mose oc Elias de andre allesammen / oc gaa dem langt tilforn / met Gierninger / Terteign / Trimodighed / oc Tidfierhed for Guds ære. Disse to Propheten ere nu for den skyld seet paa Bierget met vor **HERR** Ihesu Christo / at de skulde vidne oc bestaa / at denne Ihesus / Joinsfru Marie Søn / vaar den Messias oc Christus / som Gud Fader haffde i gammel tid loffuet oc tilsagt de hellige Forfædre : At det vaar denne / som alle Propheten haffde seet hen til / lige som til it maal : At det vaar denne / som alle Figurer oc Foruiddende vdi det gamle Testamente affmalede oc betegrede. Thi alt det som de hellige Propheten haffue spaadt oc forkyndet om Messia / det kommer offer ens met denne Ihesu alene / oc met ingen anden / Paa hannem staar vor Troes grunduaal / som Augustinus siger : Vor Troes grunduaal / siger hand / staar der paa / at alle Prophetens Prophetier oc Spaadom / ere allesammen fuldkomne i Ihesu Christo. Naar wi nu dette betencke / oc ligne Prophetens Spaadom met Christi historie / oc holde det ene imod det andet / da kunde wi der ved stycke vor Tro / imod Fader / Tyrcker oc Hedninge / som ick ville anamme Christi Euangelium / oc bliffue salige.

Nu

Ville wi ansee Christi forklarelse i sig self. Euangelisten Mattheus siger der om saaledis: De hand bleff forklaret saar dem / oc hans Ansiet skinde som Solen / oc hans Klæder bleffue huide som it Lius. Marcus oc Lucas sige / at hans Klæder bleffue sine huide oc skinnendis / saa at ingen Farffuere paa Jorden kand giøre det saa hui. Denne forklarelse vaar icke Christi menniskelige naturis foruandling eller omstiftelse til Guddom: Thi Guds euige Søn haaffuer icke afflagt den Menniskelige natur / som hand en gang haaffuer anammet / men hand beholder den fuldkommen altid oc euindelige / med alle sine rette naturlige vilkaar. Vdi denne sin Menniskelige natur haaffuer hand taaldt Død oc Pine / Vdi den er hand opstaaen aff Døde / Vdi den er hand opfaren til Himmels / oc sider hos Gud Faders almechtigis høyre Haand / Vdi den skal hand komme at dømme leffuendis oc døde. Derfaare skulle wi icke tencke som Eutyches oc hans anhengere tencke oc sige / at vor HERRE Christus haaffuer slæt omstiftet oc mist det Ansiet oc Natur som hand haaffde tilforn / lige som hand skulde der haaffue slæt afflagt det rette naturlige Legeme / oc tager it Mandeligt legeme paa. Thi Christi Substantz oc hans Legemis rette naturlige verelse bleff wforkrencket / ellers kunde S: Ponel icke haaffue sagt med rette / at vore ringe Legeme skulle forklaris i Opstandelsen / at de skulle bliffue ligeformede oc lige danne ved vor HERRE Jesu Christi arefulde oc forklarede Legeme / Oc det aff den krafft oc mact som vor HERRE Christus kand giøre sig alle ting vnderdammige.

Om Christi forklarelse.

Marc: 9.
Lucas: 9.

Philip: 3.

Hvad bemercker da denne Christi forklarelse? Hun bemercker oc betegner try ting. Forst / lige som Christi Ansiet skinde som Solen / oc hans Klæder bleffue saa huide som en Snee eller it Lius / saa at aldrig nogen Farffuere paa Jorden kand lyde eller farffue noget saa hui: Lige saa vaar hand foruden all Sønd / oc vaar derfaare det rette Lam vden lyde / som vaar nyttigt oc duceligt til at slacte oc offere for vore Synders skyld / at vor Breenlighed kunde der ved afftoes oc rensis. Dernæst / haaffuer denne forklarelse oc saa vñst offhuad for en herlighed Christus skulde haaffue / i huilken hand der effter skulde indgaa / naar hand haaffde fuldkommen sit Offer for Menniskens tion / Oc denne herlighed satte Christus inod sit Kaarssis oc Pints forsmædelse. For det tredie / betynder oc mercker denne forklarelse / huordanne Legeme wi Christne skulle haaffue paa den yderste Døme.

Christi forklarelse bemercker try ting.

1.
Christi æstet dighed.

2.
Christi Gens lighed.

3.
Vor forklarelse oc Gens lighed.

Den siit oc tiuende Sondag

ste Dommecdag/ at de skulle vere herlige oc skinnendis som den deyli-
ge oc klare Sol. Thiendog at mange christne Memistis Legeme
slaes oc plagis her vdi Verden aff Tiranner oc Baaldomend/slaes
ihel oc tagis aff dage/ oc wi allesamen skulle do/ oc vore Legeme skul-
le opadis oc fortaris aff Drme oc Madicker i Jorden: Saa skal dog
en gang den tid komme/ at de skulle iforis oc kladis met himelske Her-
lighed/ lige som met en deylik Riortel/ oc bliffue Christi herlige for-
klarede Legeme lige/ oc skulle til euig tid bliffue lige saadanne som
hans Legeme er/ so tilforn sagt er/ Da skulle wi i det euige Liff aff-
re den besmitte Riortel/ oc ifore oss det himmelske Liuses Riortel/ saa
som der sigis i Psalmen om Christo: Du est herlige oc deyliche
beprydet/ Du est ifort Luset/ lige som i it Kladebon.
Men huad det skal bliffue for it Smycke oc Herlighed/ kunde wi met
vore tæcker icke begrunde/ meget mindre kunde wi der om fuldkom-
melige tale/ som tilbørligt er.

Psal: 104.

Om den Anden.

Dad smact oc tale Mose oc Elias haflue haflte
met vor H Erre Christo paa Bierget/ bescriffuer Lucas
alene/ saa sigendis: De see/ to Mend som vaare
Mose oc Elias/ talede met hannem/ de oben-
baredis i Klarhed/ oc talede om den vdgang/ som
hand skulde fuldkomme vdi Jerusaleim/ Det er/ om den
haarde Død oc Pine/ som hand skulde for oss arme Syndere lide i
Jerusaleim. Der haflue de vden tuit talet met huer andre/ om de Si-
gurer/ Prophetter/ oc affmalninger i det gamle Testamente/ i huilcke
den tilkommendis Messia død oc pine vaar affmalet/ Met huilcken
død hand skulde forstørre Dieffuelen oc hans Rige. Item de hafl-
ue oesaa talet om Ihu Christi glædelige Segeruinding oc areful-
de Opstandelse aff døde/ oc der hos haflue de trostet Christum/ som
aff sin Memistelige naturis skøbelighed/ fryctede sig oc vaar redt
for Døden/ som hand selff siger: Min Siæl er bedrøffuet
indtil Døden/ det er/ Jeg er saa bedrøffuet oc bange/ at ieg maa
do aff Hiertesorge. Det samme beuifer oesaa hans Blodige sued oc
aluerlige Bøn i Brtegaarden/ huilcken hand tre gange repeterer oc
igientager/ oc bruger alt de samme ord. Men om denne Christi
vdgang

Luc: 9.

Marc: 14.

Vdgang / det er / om hans Død oc pine saa wi om Fasten oc paa
Langfredag ydermere at høre.

Om den Tredie.

Efter at Christus met sin Lærdom oc Terteegn
haffde beuist / at hand vaar den sande Messias / kommer
nu dette Gud Faders vidnesbyrd der til paa Bierget / den
tid Christus bleff forklaret / oc talede met Mose oc Elia.
Saa siger Gud Fader: Denne er min hierte fiere Son / i
huilken ieg haffuer behagelighed / Hannem skulle i
høre. I denne Gud Faders predicken indeholdis oc begribis

- Summa paa det gantse Euangelium om Christo: De indeholde
1. disse saa ord vdi sig fire stycker. Det første er om Messias oc Christi
2. Person. Det andet er skilsmisse imellem denne Guds Son oc an-
dre Guds Sonner oc Døttre / huilcke hand anammer oc vdklaarer
3. til sine Born / aff Naade oc Barmhertighed. Det tredje er om
4. Christi velgierninger / mod Menniskens kion. Det fjerde huorle-
dis wi bliffue delactige vdi Christi velgierninger. Om disse fire
stycker vil ieg nu noget tale / lige som de nu ere opregnede effter huer
andre. Gud giffue sin Naade / at det kand skee til hans Naadens æ-
re / oc oss til nyttig oc salig vnderuising.

Summa paa
det gantse
Euangelij
predicken om
Christo.
Fire sty-
cker i disse ord
afact.

Nvor Heris Ihesu Christi Person / haffue wi
Guds vor himmelske Faders egne ord oc vidnesbyrd / som saa
liuder: Denne er min Son. I disse saa ord haffue wi tre

1. Lærdomme: Den første / at denne Person er en sand Gud / effterdi
2. at hand er Guds naturlige Son. Den anden / at denne Person
er ic sant Menniske: Thi Gud Fader taler her om Ihesu / Iomfru
3. Marie Son. For det tredje / at denne Person / som er / Gud oc
Mand / er ickon en Person / oc haffuer tuende Naturer: Thi Gud Fa-
der siger Denne / hand siger ick Disse / huilket hand vden alt
tuil visselige haffde giort / der som Christus haffde veret to Perso-
ner / som hand haffuer to Naturer.

I.
Om Chris-
ti person.
Tre Lærd-
omme.

Effterdi at her er tilforn tit oc offte anden tid om Aaret opreg-
net oc forklaret Vidnesbyrd oc Sentenker aff den hellige Scrift /
i huilcke disse tre Lærdomme faare giffuis / da vil ieg det ick nu her
repetere oc igientage: Men ieg vil nu aleniste giffue tilkiende / huor-

Den siu oc tiuende Sondag

faare det vaar nodtørffigt / at den som skulde vere Meglere imellem Gud oc Menniskens kion / hand skulde ocsaa vere en almectig Gud. Der hos huorfaare hand skulde vere Menniske. Disligeste hui hand skulde vere en Person : De saa vil ieg kaartelige giffue tilkiende / huad nytte oc gaffu vor Tro skal haaffue aff huert stycke i besynderlighed.

Huorfaare vor Meglere oc Gudsfermand maatte vere Gud.

At vor Meglere oc Saliggjorere maatte vere en almectig Gud / ere to merckelige oc drabelige Sager til. Det ene er det offuer 1. maade mangfaaldige onde / som det gamste Menniskens kion vaar vndergiffuet. Den anden er den store skrobelijkheid oc vanmectig 2. hed som er vdi alle Creatur / saa at intet Creatur vaar mechtig til at igienfly Mennisten det gode / som de haaffde met deris Synder forkast.

1. Menniskens store ondelighed som staar i fire ting.

Det mangfaaldige onde som Menniskens kion vaar vndergiffuet / kunde wi besynderlige see oc kiende vdi disse stycker / som ere : 1. Syndens suarhed oc gruellighed. 2. Aff Guds store oc retfardige Brede. 3. Aff Dodsens mact oc vaald. 4. De aff Dieffuelens grumhed oc tiranni.

1. Syndens storhed.

Menniskens Synder vaare større oc suarere / end at noget Creatur enten Engle eller Menniske / kunde bare hendis suare tynghel oc byrde / saa at de icke skulde falde der vnder. For effterdi at Syndeskylden vaar wendelig oc wbegribelig / Thi Gud / som er det wendelige oc wbegribelige gode / vaar der met sortørnet : Da vaar det saare nodtørffigt / oc giordis fornoden behoff / at denne Synd skulde effter Guds retfardigheds Regel / enten straffis met euig pine oc plage / Eller oc Guds retfardighed skulde stee skyldist vederlag oc betaling for Synden. Men fordi at denne skyldistgiorelse oc vederlag / skulde vere it fuldkommet oc nocksomt værd / oc haaffue en euig krafft at stille det euige wendelige gode tilfreds / da kunde det icke stee aff noget Creatur / Ja icke end aff alle Creatur tilhobe. Derfaare vaar det fornoden behoff / at den som skulde betale for Synden / oc stille Gud tilfreds / hand maatte vere Gud. Thi Gud aleniste / som er wendelig / oc ingen anden / kunde offueruinde oc nederlegge det wendelige onde / som er Synden.

2. Guds retfardige vrede.

Guds vredis Retfardighed vdkreffde ocsaa / at Skylden oc Straffen skulde vere ens / oc der skulde stee Løn som Skyld. Nu effterdi at det euige wendelige gode vaar sortørnet / saa at Skylden vaar wendelig oc wsigelige stor / da vaar oc Guds retfardige Brede wendelig oc wsigelige stor / Denne vrede kunde intet bart Creatur bare

høre eller stille / Derfaare vaar det faare nodt orffigt / at den som
 fulde vere Neglere oc stille Guds vrede / maatte vere en almættig
 Gud. Om denne Guds vrede taler S. Pouel i sin Epistel til de Ro-
 mere oc siger: Guds vrede obenbaris aff Himmelen offuer
 alt vguðeligt væsen / oc Menniskens vretsfærdighed.
 Item Johannes Baptista lærer oss hos Johannem / at denne
 Guds vrede kand icke borttagis vden Neglere / Thi saa siger hand:
 Huo som icke troer paa Sonnen hand skal icke see Liff-
 uet / men Guds vrede bliffuer offuer hannem. Vdi
 Synden for huilken den almættigste Gud er vred oc fortornet / kom-
 me saa mange onde ting tilfammen / aff huilke hand opueckis til
 vrede / som ere: Guds Maiestats forættelse: En traadfig gienstri-
 dighed imod Guds Lov oc befaling: Guds Billedis (effter huil-
 ket Mennisket vaar skaffet) skammelige oc værfinggelige beklættelse:
 Item at Mennisket falder som Forrædere fra Gud / oc giffuer sig
 til Dieffuelen / som er Guds Fiende / oc endelige effterfølger han-
 nem. De offuer alt dette en vildelig Wtacknemmelighed oc vtaal-
 ligt Hoffmod imod Gud.

Alt denne Guds vrede for Syndens skyld / i huilken der sam-
 tis saa meget ont / er vwendelige stor / kand mand lættelige see / aff den
 Straff som er kommen paa alle Adams Born / oc effterkommere
 for Synden. Item aff Guds trusel: Aff den store Jammer oc
 Alendighed / modgang oc bedrøffuelse / som det gantze Menniskens
 kion er vndergiffuet: Aff Dieffuelens tiranni imod Mennisket:
 Aff Guds vredis Tegn som hand lader off tit oc offte see / i Himme-
 len / paa Jorden / oc i Haffuet: Aff den euige Pinis suarhed oc vren-
 delighed / som alle de skulle lide oc vndgielde / der icke omvænde sig til
 Gud / ved Troen til Ihesum Christum: De offuer alt kand mand
 see denne Guds vredis vwendelige storhed / aff det dyrebare værd oc
 Løsen / som er betalet oc vdlagt for Syndens skyld / aff vor Herre Je-
 su Christo. Der aff kand nu huer see oc forstaa / at det vaar vmue-
 ligt at stille Guds vrede / formedels den Neglere som icke vaar al-
 mættig / saa maatte derfaare vor Neglere vere en almættig Gud.

Dødsens mact oc vaald vaar meget større / end at hun kun-
 de offueruindis aff noget Creatur / saa at Plinius sagde (dog hans
 mening vaar vret) at det vaar vmueligt / at Gud kunde opuecke
 den som vaar død. Effterdi da at dette fulde vere vor Negle-
 ris synderligste bestilling / at offueruinde Døden / forstørre hans
 mact / oc giøre den til intet / da vaar det io fornøden behoff / at

ii iij

hand

Rom. 1.

Job: 9.

Mange læ-
 ser samles
 Synder.

Guds vrede
 de hvor paa
 hun Fiend.

3.
 Dødsens
 mact.

Plinius falske
 mening om
 Døden. De
 Opstande-
 sen. lib: 7.
 cap: 55.

Den siu oc tiuende Søndag

hand maatte vere en almechtig Gud / oc haffue Guddoms maect /
saa at hand baade kunde offueruinde Døden / oc giffue Liffuet. Thi
der er intet swiueligt for hannem.

Lucas. 11.

4.
Dieffuelens
tiranni.

Den sterke
Dieffuel
hans sagde
ney / hand vil
de ey lade sig
binde / aff
mig eller no-
get Creatur /
Jeg vaar i
hans vold
aff min Taa-
tur / etc.

11.
Alle Crea-
turs Sæp-
lighed.

Dieffuelens gruelige tiranni / som alt Menniskens kion laa
fanget vnder / skulde oesaa offueruindis aff denne vor Neglere oc
Frelsermand / som skulde forlige Gud oc Mennisken. Nuem er der
nu til i Verden / som icke kand begribe oc forstaa / huor swiueligt det
vaar / at noget blot Menniske kunde offueruinde Dieffuelen oc hans
maect? Den gaanske Verdens historie lærer oss det / oc alle Menniskis
forsaring bestaar det samme. For denne Sag skyld maatte oesaa
vor Neglere vere en almechtig Gud / som met sin Maect kunde neder-
trycke Dieffuelen oc hans Tiranni.

H E R til er nu sagt om den ene Aarsage / huorfaare vor Neglere
maatte vere Gud / som er / at hand kunde borttage det onde som
oss offuerhengde : Nu ville wi oesaa kaartelige tale om den anden
Sag / som er / alle Creaturs store strøbelighed oc vanmeectighed / at
igiensticke oc fly tilfede igien det gode / som Mennisken haffde forme-
delsi Synden mist oc forkast. Endog at dette gode kand altsam-
men begribis met dette ene ord / Guds Billed / dog alligeuel er der
meget nødforffigt til samme Billedis opretning i oss / huilket S :
Pouel opregner i sin første Epistel til Corintherne / met disse ord :
Christus er fødte oss aff Gud / til Bysdom / til Retfær-
dighed / til Hellighed oc til Gienløsning / Paa det at
huo sig roser / hand skal rose sig i **H E R**ren. Disse fire
velgierninger / som ere : Bysdom / Retfærdighed / Hellighed oc Gien-
løsning / som er en fuldkommen forløsning aff alt ont / baade til Liff
oc Siel / dem kunde intet Creatur huerecken Engle eller Menniske fly
oss igien / Derfaare maatte denne Neglere som skulde fly det tilste-
de igien / vere en almechtig Gud.

1. Cor. 1.

Om disse
Christi vel-
ninger / læs
paa den xxv.
Søndag /
sist i enden.

Læs oc her
om yderme-
re i Liffens
vey / sol : 55.

Her aff er det nu klart / for huad Aarsage Christus vor Neg-
lere maatte vere Gud / som er / At hand skulde vere mectig oc sterck
noct til / at borttage det megle onde som Menniskens kion vaar vn-
dergiffuen / Oc fly oss det gode igien som vaar forkast.

Lærdom oc
trøst her aff.

Naar wi nu saaledis haffue lært at rettelige kiende Christi vor
negleris Guddom / oc vide vift at hand er en sand almechtig Gud /
da skal vor Tro der ved oprette oc synde sig imod Dieffuelens rige oc
alle Hellsuedis porte : For effterdi at vor Neglere er Gud / da er hand
visselige sterckere end Dieffuelen oc alle Creatur ere / Derfaare kand
hand vdrette alt det hand vil / thi hand er Gud. Hand vil oss oesaa
alt

alt gaat som hand haaffuer loffuet off/ Thi hand er god / mistunde-
lig oc naadig.

Hvorfaare maatte da vor Neglere vere Menniste? Guds retfærdighed vdtreffde/ at den vdydighed imod Gud/ som vaar stæet vdi den Mennistelige natur / hun skulde igien ved den samme Mennistelige natur oprettis / De lige som der bleffue mange Syndere/ formedelst it Mennistis vdydighed / Saa skulde der ogsaa mange bliffue retfærdige ved it Mennistis lydighed. Derfaare maatte vor Neglere vere it Menniste / paa det at det gantste Mennistens kion kunde bliffue forlost / ved det vord oc fulde bod oc betaling/ som hand paa alle Mennistis vegne/ vdi sin retfærdige oc syndiløse Mennistelige natur / beuiste den euige Gud. Saa er da denne vor Neglere Gud tilbunden met sin Guddoms natur / oc hand er off tilbunden met sin Mennistelige natur. Her aff skal vor Trodome om den store Kierlighed / som vor Neglere oc Frelsermand haaffde til off/ at hand vilde heller vdmynge sig/ bliffue Menniste oc lide straff paa sit Legeme/ paa vore vegne/ end at vi skulde forfaris.

Hvorfaare vor Neglere er maatte vere Menniste.
Læs her oia i Liffens vey/ fol: 71.
Rom: 5.

Eardom oc Træst.

- Hvorfærdig skulde vi oc vel acte oc besinde/ hvorfærdig det vaar for-
noden / at vor Neglere Jhesus Kristus Gud oc Mand skulde vere en Person/ oc icke tuende Personer/ som der er vdi ham en tuende
1. de Naturer. Der vaare drabelige Sager til / som ere : Forst at hand kunde giøre Gud oc Mennisten til it / derfor er hand sin Gader tilføyet met sin sande Guddom / oc Mennisten met sin sande Mandom / at hand kunde saa tilhobe binde Gud oc Mennisten.
 2. Dernæst / den som skal vere Neglere imellem dem som ere wens / hand kand intet vdtrette / om hand er den ene mere tilbønelig end den anden / Derfaare maa en Neglere vere begge Parter anhengendis. For denne Sag skyld / er vor Neglere Jhesus Kristus en Person / som er begge Parter der vaare wens / Gud oc Mennisten / lige meget tilbønelig / oc horer dem begge lige nær til / De kand binde begge Parter Gud oc Mennisten tilsammen.
 3. Herforuden vaar det oc nødforffigt / at vor Neglere maatte vere en Person / Paa det at hans Mennistelige naturis hellige gierninger / som hand gjorde til at forløse off met / kunde vere it noyactige oc fuldsomt vord oc vederlag for Synden / som den euige Gud vaar fortørnet oc foractet met. Thi aff denne Forening/ at Guddoms oc Mandoms nature ere forente i den ene Person oc denne ene Christo / skulde vi dome om hans betaling /
- Død

Hvorfærdig re vor Neglere. e Gud oc Mand maatte vere en person.
Læs i Liffens vey/ fol: 78.

Den siu oc thuende Søndag

Lærdom
de Trøst.

Augustinus.
in 4. cap:
Genesios.

Rom: 4.

Død oc Blod/ Ja om alle hans Gierninger oc Pine/ saa at alt det hand leed oc gjorde vdi Manddommen/ det haffuer sin værdighed oc vordering aff den Enighed/ at Guddommelig natur oc Menniskelig natur ere saa sammen kommen/ at de giøre en Person/ saa at Gud oc Mand er en Christus. Her aff skal nu vor Tro atter beslutte/ at effterdi Christi Død oc Pine er saa dyrebar/ at intet kland lignis ved hannem/ da er hand meget mectigere oc veldigere end vore Synder/ i huor store de ere/ De er hans Retfærdighed kraftig/ alle dem til Salighed som tro paa hannem. Derfaare siger Augustinus: *Maiores Dei misericordia, quam omnium Peccatorum miseria*, det er/ Guds Barmhertighed er større end alle Synderis velselighed oc ærlendighed. De S: Pouel siger/ at Guds naade er meget større end Synden.

II.
Skilsmisse
imellem
denne Guds
Søn/ oc an-
der hans
Døen.

Iohan: 1.

DEn anden part aff denne vor himmelske Faders predicken om hans Søn/ gjør skilsmisse imellem denne hans Søn oc oss/ wi som aff Naade ere hans vdskaarne Børn/ oc hans kiære Sønner oc Døttre/ i hans naturlige Søn Ihesu Christo. Fordi i det hand siger: Denne er min elskelige Søn/ eller min hierte kiære Søn/ da gjør hand strax med dette ord elskelige/ skilsmisse imellem oss oc hannem. Thi hand er Gud Faders hierte kiære Søn paa sin egen Naturis vegne/ oc aff sig self/ For hand er hans naturlige Søn/ fødte aff hans Hierte aff Enighed. Men at wi som tro paa Ihesum Christum kaldis/ oc ere Guds Børn/ Guds Sønner oc Døttre/ Iesu Christi Brødre oc Systre/ Det er skeet vdi Christo/ oc for Christi skyld/ Thi wi anammis oc vdskaaris aff Naade oc ick met Ratten. Hid hører oc saa det/ at Christus kaldis Guds enbaarne Søn/ som er i Fadersens stød.

III.
Christi
velgierning
geer mod men-
niskens Kiøn.

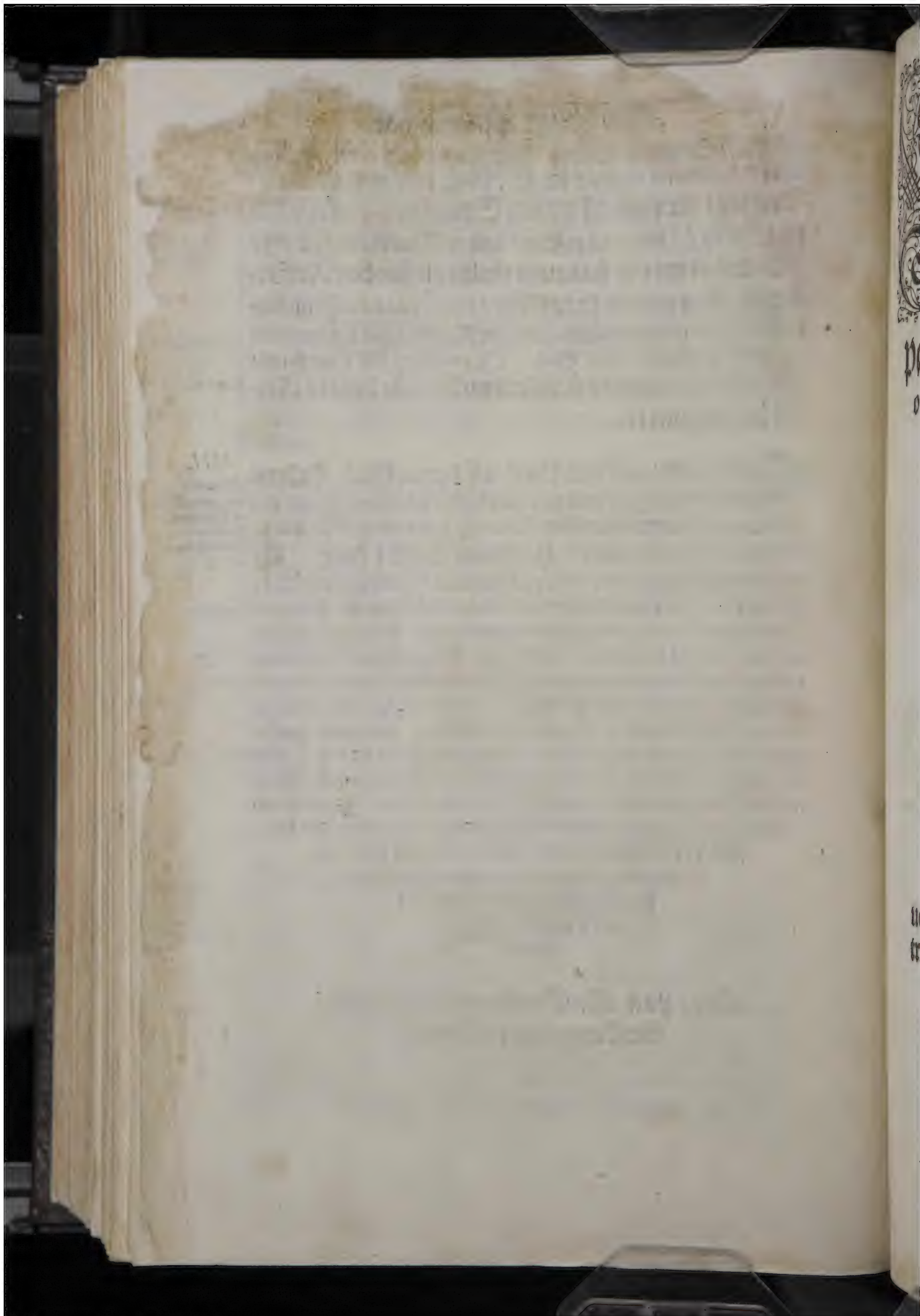
DEn tredie part aff Gud Faders predicken/ er om denne hans enbaarne hierte kiære Sønns velgierninger mod det gantse Menniskens kiøn/ om huilcke hand saa siger: I huilcken ieg haffuer behagelighed/ eller oc/ Ved huilcken ieg er stillet tilfreds. Met disse saa ord begribis alle de velgierninger/ som Guds Søn haffuer off arme Menniskebeuist. Thi lige som Gud er saare vred paa oss/ naar wi ick haffue Christum i Edetouet met oss/ at hand er paa vor side: Lige saa er hand off naadig oc er stillet tilfreds met oss/ formedelt Christum/ saa at hand anammer oss

effter Hellig Trefaalidighed.

off til sine Sønner oc Døttre. Her skulle wi nu oc vel acte oc besinde / det deylige Sprock der S: Pouel siger til Corintherne: Den som icke viste aff nogen Synd / den gjorde Gud til Synd / (det er / til en Syndskyld oc Syndebed) for oss / Paa det at wi vdi hannem skulde bliffue den Retfærdighed / som gielder saar Gud / det er / paa det at Gud kunde stillis til freeds ved hannem / oc hans Retfærdighed kunde regnis off til Retfærdighed saar Gud. De en anden sted siger hand: Christus er Louens fuldkommelse / alle dem til Retfærdighed som tro.

En fierde oc sidste Part aff denne Gud Faders predicken er / huorledis wi kunde bliffue delactige i Christi velgierninger / Der om lærer Gud Fader oss / met dette sit Mandat oc Befalning / som saa liuder: Hannem skulle i høre. Thi huo som hører hannem oc troer paa hannem / hand bliffuer salig / Effterdi at Troen som kommer aff Guds Ords hørelse / hun gjør Menistene delactige vdi Christi velgierninger. Effterdi da at denne Gud Faders befalning kommer alle Meniste ved / da følger visselike der aff / at Gud vil at alle Meniste skulle bliffue salige ved Christum / oc hand vil ingen haaffue fordømt: Derfaare er det deris egen skyld som bliffue fortæstte oc fordømde / Fordi at de haaffue mere elstet Mørcket end det klare Euangelij Lys / som er en klar Lycte for vore Fødder / oc icke Vilis paa vore Bøye / ved huilket Menisten foris oc ledis til det euige Liff oc Salighed / ved Jesum Christum vor Neglere oc eniste Saliggjorere / Huilcken met sin Fader oc den hellig Åland / som er en eniste sand euig Gud / stee loff / pris / heder / ære oc Tacksigelse / aff alle Engle oc Meniste i all Euighed / Amen / Amen.

Ende paa alle Søndagis Euangelia / fra Pinse dag til Aduent.

Fortflaring

paa Euangelia / som predickeis

oc læsis i Kirckerne paa Fester oc Helligedage / saa
mange som i Danmarkis oc Norgis riger / efter Dre
dinangen holdis hellige / huilcke for deris visse
freds skyld vdi Calendario / icke met lempe
kunde indforis iblant Sonda
gis Euangelia.

Psal: 119.

HÆre / naar ieg betencker huorledis du hæff-
uer dømd fra Verdens begyndelse / da bliffuer ieg
trøstet.

I S 7 6.

Pfal: III.

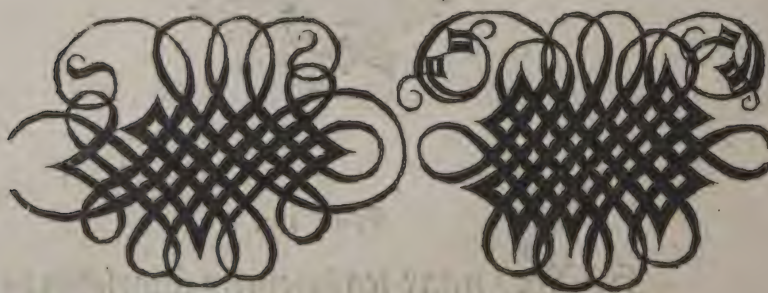
Vider dog at **H E R R E N** fører sine Helgen
vnderlige / **H E R R E N** hører / naar ieg raaber til
hannem.

Ephes: II.

I ere icke nu mere Giester oc Fremmede / Men i
ere Borgere met de Hellige / oc Guds Indbyggere /
opbygde paa Apostlernis oc Propheternis Grund-
naal.

Pfal: XXXVII.

H E R R E N forlader icke sine Helgen / De
bliffue beuarede euindelige / Men de Ugudeligis sæd
skal opryckis.

Paas Marie renselsis dag /

som wi kalde Kyndelsmisse dag / Euange-
lium Luca i det II. Cap:

Er Mariae rensel-

sis dage effter Mosis Low komme /
Da forde de Jesum til Jerusalem /
at de skulde der lade hannem kom-
me saar H E X X E N / Lige som
det oc staar screffuet i H E X X E N s

Low : Allehaande Mandtion / som forst obner Mo-
ders Liff / skal kaldis H E X X E N helligt / Oc at de
skulde giffue Offer / effter som sagd er i H E X X E N s

ff ij

Denne Høys-
tid kaldis
Kyndelsmisse
oc hafter sit
Naffn aff
Lius / thi dets
re ord Kynd-
del / som end
nu er i brug
paa Island /
er it gammelt
ord / oc mere
der Lius. Oc
er det vdi
rustkomer aff
det Latinske
ord Candela.
Saa er Kynd-
delmisse / saa
meget som
Liusmisse el

Low /

Paa Marie

Ier Lichtmis-
 se. Fordi paa
 denne dag
 pleyede Pa-
 psterne at
 wie Lius /
 huldte dog
 skulde siden
 ghyuis dem i
 haanden i
 som las paa
 deris yder-
 ste.

Lohw / it var Turtelduer / eller to vinge Duer. De see/
 der vaar it Menneſte vdi Jeruſalem / ſom hed Sime-
 on / oc ſamme Menneſte vaar from oc Gudſtryctig /
 oc hand ventede Iſraels troſt / oc den hellig Aand
 vaar i hannem. De hand ſiet Suar aff den hellig-
 Aand / at hand ſkulde icke do / for end hand finge
 HERRENS Chriſt at ſee. De hand kom i Templet
 aff Aandens oprørelſe. De der Foraldrene forde
 Barnet Jeſum i Templet / at de ſkulde giøre for han-
 nem / lige ſom mand pleyer eſſter Louen / Da tog
 hand hannem paa ſine Arme / oc loffuede Gud / oc
 ſagde : HERR / Lad nu din Tienere fare i fred / lige
 ſom du haſſuer ſagd. Thi mine Øyen haſſue ſeet
 din Frelſere. Huilcken du beredde ſaar alle Folk.
 It Lius til at opluſe Hedningene / De dit Folk Iſra-
 el til en Herlighed.

Forflaring paa dette Euangelium.

In denne Feſt oc Høytid forhandlis en
 part aff Chriſti historie / ſom er huorledis hand bleff
 offret i Templet eſſter Moſi Lohw / De huorledis den
 fromme retſærdige Mand Simeon betiende denne
 Jeſum / Jomfru Marie Son / at vere Verdens Frel-
 ſere / oc det aff den hellig Aands indſtiudelſe / aff huilcken hand haſſ-
 de ſaart Euar / at hand aldrig ſkulde do aff Verden / for end hand
 met ſine legemlige Øyen haſſde ſeet den HERR Chriſtum : De der
 hand ſiet hannem at ſee / tog hand hannem paa ſine Arme / oc vel-
 ſignede hannem : Der hand der haſſde giøre / da beuiſer hand ſin
 Tacknemmelighed mod Gud / met en denlig Loſſang. Paa det at
 wi diſſ bedre kunde acte Chriſti historie / huorledis hun henger ſam-
 men / da ſulle wi nu her ihukomme oc betencke det ſom wi tilfor-
 haſſue høre om Chriſto fra Zule dag / hid indtil. Wi haſſue forſt
 høre om hans glædelige oc naaderige Fødel / at hand er født i Beth-
 lehem. Dernæſt / om hans Omſkarelſe / at hand bleff omſkaaren
 den

den otende dag. Siden huorledis hand bleff besøgt oc bekient aff de
Dise aff Østerlandene/ huilcke der oc beuiste hannem ære / oc offrede
hannem Guld / Røgelse oc Mirrha. Nu efterfølger huorledis
hand bleff offret i Templet / efter Mosi Lov/ den tid sex Dger efter
hans Guds sel vaare forlobne. Aff denne Text som nu bleff oplæst/
ville vi ansee disse tre efterfølgendis Artickel.

Den Første.

Om Christi offring i Templet.

Den Anden.

Om Simeon huad hand vaar for en/ oc om hans velsignelse.

Den Tredie.

Om Simeons Løffsang.

Om den Første.

Sed haſſde ſticket oc ordineret mange atſkilli- Sæm Saa
ger hui Gud
ſtickede ſaa
mange Offer
i det gamle
Teſtamente.
ge ſlags Offer i det gamle Teſtamente/ icke for den Sag
ſkyld / at Menneſkene kunde ved de Gierninger oc Offer
bliffue rettfærdige ſaar Gud/ oc der ved bliffue ſalige: Thi
der ſom Dreblood oc Buckeblood kunde afftoet Menneſkens Synder/
da haſſde icke Chriſtus komet til Verden vdi Kiødet/ oc met ſit Lege-
mis Offer afflat Synden: Men der vaare andre drabelige oc mæ-
rkelige Sager til / huorſaare Gud ſtickede de mangſaaldige Offer/
Ibland huilcke Sager diſſe ere de beſynderligſte.

Den første Sag vaar/ at Gud vilde met denne offuelſe for- I.
At affuer
te Affguder
hindre oc affuerie Affguderi. For efterdi at alle Menneſke / end
oefaa de allergrøffuſte oc vildſte i Verden/ haſſue io nogen mening
oc tancke at ville tiene Gud / da ville de efter deris mening oc gode
tycke / ſticke vijs oc maade at tiene oc ære hannem met: Men efterdi
at ingen tieniſte er Gud behagelig / vden den ſom hand ſelf haſſuer
indſticket/ da haſſuer hand ſelf ved ſin tiener Mosen/ indſticket at-
ſkillige maader oc vijs / huor met hand vilde æris oc tienis / paa det
at det Jødſke Folk kunde met diſſe mange Offer / oc atſkillige ſlags
Gudstieniſte/ ſom Gud haſſde befalet/ forhindre fra Affguderi/ oc
tiene den eniſte Gud / ſom vbledde dem aff Egypti Land / oc beuiste
dem mange andre tvallige oc wiſigelige velgierninger / baade aan-
delige oc legemlige.

Den anden Sag vaar/ at deris induaartis Gudelighed/ kun- II.
Opueckel
ſe til Guds
feyngthed.
de i nogen maade ſtyrckis oc offuis ved diſſe vduaartis gierninger.
Thi de vduaartis Offer vaare icke i dem ſelf/ nogen Gudstieniſte/

et iii

ſom

Paa Marie

som hannem behagede: Men de vaare ickon en opueckelse oc tilskynn
delse til den rette oc sande Gudstieniste. Huilket wi kunde see aff
Esaia Prophete / huor HERN vedmis oc kedis ved de vduaartis
Offer / Naar der ick er en retsindig induaartis Gudelighed hos.
Saa siger HERN: Jeg seer til den Fattige / oc til den
som hassuer en sonderknuset Aand / oc som frycter sig
for mit Ord. Thi huo som slacter en Dyr / hand er
lige som den der slar en Mand ihuel. Huo som off-
rer it Faar / hand er lige som den der slar Halsen i
sonder paa en Hund. Huo som bær Madoffer frem /
hand er lige som den der offerer Suineblod. Huo
som tencker paa Kogelse / hand er lige som den der
loffuer tvret. Saadant vduelle de i deris vene / oc
deris Siæl hassuer behagelighed i deris Værstygge-
lighed. Derfaare vil ieg oc vduelle det som de bespaat-
te / oc føre det offuer dem som de sty faare: Fordi at
ieg kaldede oc ingen suarede / Oc ieg talede oc de hørde
det ick / Men de gjorde det som mig ilde behagede / oc
vdualde det som ieg ick vilde. Aff disse ord kunde wi klar-
lige see / baade at vduaartis Ceremonier oc Gudstieniste er hannem
ick behagelig i sig self / vden den steer aff it ret gudfryctigt Hierte /
effter hans befalning: Desaa disligeste / at den maade oc vijs at tie-
ne hannem met / som wi self vduelle oc optencke / er hannem ick be-
hagelig. Thi hand vil at wi skulle tiene hannem effter hans ord /
oc ick effter vor gode mening oc tycke / som tilforn tit oc offte sagt er.

III.
Tacknem-
meligheds
tegn.

Den tredie Sag vaar / at Jøderns Offer skulde vere it almin-
deligt oc obenbare tegn til deris Tacksigelse oc Tacknemmelighed
mod Gud / aff huilke Offer det Folk bleff baade opuaet oc styret
i Guds Fryet / oc der met obenbare beuiste oc betiende sig at tiene den
eniste euige Gud / som vnderlige fødte dem i Breen / oc fødte dem
ind i Canaans Land.

IIII.
At stadfe-
ste predike
embedet.

Den fierde Sag vaar / at Guds ords tieniste kunde der met stad-
festis: At Presterne oc tienerne som skulde tage vare paa Templen oc
Gudstieniste / kunde hassue der aff det som de kunde leffue ved / oc sø-
de sig met / Derfaare hassde Gud sticket oc sat / huad Presterne skul-
de hassue aff det som skulde offris. S: Pouel siger: Huo som
tien

I. Cor: 9.

tien Alteret/ hand skal leffue aff Alteret. De Christus Matth: 18.
 siger: En Arbejdere er sin løn værd. S: Poul siger 1. Tim: 5.
 saa til Timotheum/ at de som rettelige og vel staa deris Kald og Em-
 bede for/ ere dobbelt are værde/ og besynderlige de som Arbejde i Dr-
 det og i Værdommen. Derfaar haaffde de i fordom tid den vijs og
 vane vdi den christne Kircke/ at naar de komme tilfammen at høre
 Guds ord/ og vddede de høyuærdige Sacramenter/ da sagde de
 gudsfrygtige altid noget tilfammen/ effter deris effue og formue/ til
 Guds ords tieneris og fattige Solckis føde og vnderholdning: Huil-
 ket samfund der kaldedis *Collecta*. Der aff er det og kommet at
 mand giffuer Tiende aff Korn og Væg og anden Grode/ til Kircke-
 tieneris løn og vnderholdning.

Den femte Sag vaar/ at disse mangfaaldige Offer skulde ve-
 re en Figur og betegnelse om Christi Offer/ og som it foruiddende om
 Christi Tilkommelse til Verden. Det actede de fromme og gudsfryg-
 tige saare vel i deris Offer/ Det ansaa Abel/ Noe/ Abraham/ Isaa-
 ac/ Jacob etc. Thi naar de gjorde deris Offer/ da gjorde de dem-
 ick i den mening/ at de vilde med saadanne Offer affslatte deris
 Synder: Men de saae lenger hen/ De forlode sig paa Christi Offer/
 ved huss krafft deris Synder bleffue affslatte. Naar Abel gjorde
 sine Offer/ da haaffuer hand altid haafft saadanne tancker. Forst/
 naar hand saa Blodet som bleff vdstyrt aff det Væg og Sa som
 skulde offeris/ da haaffuer hand tenckt paa det gantste Nemmens
 tions Synder/ med huilcke de haaffde sortient euig Straff. Der-
 næst/ haaffuer hand seet hen til det som offeret betegnede/ Thi hand be-
 tenckte at hans Offer vaar it tegn til den foriætte Quindens Gød/
 Det er til Christum/ som med sit Offer skulde vdslette alle Verdens
 Synder. Siden haaffuer fremdelis hans Ero her aff vort og for-
 meret sig/ ved huilcken Ero hand baade er bleffuen retfærdig saar
 Gud/ og er bleffuen hannem behagelig. Effter denne Ero solde paa
 det sidste Tacknemmelighed og it nyt Leffnet. Isaa maade haaffue
 de veret Gud behagelige med deris Offer i det gamle Testamente.

Dette maa saa vere sagt i almindelighed om de Offer vdi det
 gamle Testamente: Nu vil ieg tale om det slags Offer/ som neffnis
 i dette Euangelio.

- S** M Barselquinder vaare tuende Louer giffue.
 1. Den ene vaar om Moderen/ huor mange Vger hun skulde
 2. holde sig inde i Huset/ og ick giffue sig vdi blant Folk: Den anden
 vaar om Barnet som vaar født/ huorledis mand skulde der med
 handle.

ff iij

Om

V.
 Figur til
 Christi offer.

Abels tancke
 i hans Offer.
 1.

2.

3.

4.

Som om
 Barselquinder
 der/ Leuit: 12.

Paa Marie

I.
Om Mo-
deren.

To Saz-
ger hui Bar-
selquinder
skulde holde
sig i Huset.

1.
Høderst-
nighed.

2.
Betegnelse.

2. Høder for si-
ge vi nu om
Barselquind-
der at de ere
uden Kircken.

II.
Om Bar-
net.

Almindelig
Lov om alle
Børn.

2. Høder dette
Offici betydde

Om Moderen vaar saadan en Lov/at naar en Quinde fød-
de it Drengabaarn/ da skulde hun bliffue hiemme / oc holde sig fra
Folck i tre oc tredieue dage/ Men der som hun fødte en Pige/ da skul-
de hun vere dobbelt saa lunge inde / det er / i sex oc tryssindstiue dage.
Dette stede ick for Quindens vuardigheds skyld/ som mange daar-
lige Mennecke mene/ men for to andre merckelige Sagers skyld/ den
ene Sag vaar Nødtørfftheden/ Den anden vaar det som der ved
betegnedis oc bemercktes. Nødtørfftheden vaar / at her met skul-
de haaffuis omsorge for Quindens karsthed oc helbrede. Thi effter
den store Pine oc Sorge hun haaffuer lidt i sin Barnefødsel / haaff-
uer hun ro oc huile behoff/ at hun disshbedre kand komme igien til sin
Sundhed oc Karsthed: De skulde alle ærlige Dammemend i den tid
giffue act paa/ oc acte deris Hustruers skrøbelighed oc vilkaar / ick
da bemøde dem met arbeide/ sorge/ harm/ eller oc andet som wttil-
børligt er/ som mange groffue Tylpel oc wforstandige Mend giøre/
der ick skone oc spare deris Hustruer vdi deris Barselseng/ mere end
en anden tid. De Quinderne skulde oc saa selff holde denne naturl-
ge Lov / at de holde sig hiemme i Huset / baade for deris egen skyld /
oc for andre Sager/ Icke løbe strax vd ote eller fiorten dage effter de-
ris Barnefødsel/ som mange wdnyder giøre/ Huor met de giffue Nar-
sage at andre fattige skrøbelige Quinder / som ick ere saa sterke aff
Naturen som de ere / bliffue der offuer bespaattede oc foractede/
besynderlige de som haaffue onde oc haarde Mend. Betegnelsen oc
bemerkelsen vaar / at i det en Barselquinde vaar vdeluct fra Kir-
cken / som der staar vdi Mofi Lov / at hun skulde intet helligt røre
ved / oc hun maatte ick komme i Helligdömen/ Der ved betegnedis/
at alle de som ere fødte aff Adam/ de ere vdelucte fra Gud for Syn-
dens skyld/ i huilcken de bleffue fødte/ oc derfaare haaffue de vor HEr-
ris Ihesu Christi sone Offer behoff.

Den anden Lov vaar om Barnet som vaar født til Verden /
Der om vaar it almindeligt Bud om alle Børn / oc it besynder-
ligt om de førstefødte Børn/ som først obuede Moderens Liff.
Den almindelige Lov oc Mandat om alle Børn vaar / at
naar renselsis dagene haaffde ende / i huilcke hun vaar indeluct
fra Menigheden / da skulde der offris for Børnene / huad heller
det vaar Dreng eller Pige børn / i huad slags Folck de vaare
fødte aff. Dette Offer paaminte først / at Børnene som vaa-
re fødte til Verden / vaare arme Syndere / oc derfaare haaffde
derenselse oc Syndernis forladelse behoff. Dernæst at de ved den 2.
ne vija

3. ne vijs de maade skulde offeris Herren oc helligis hannem. Fremdelis / at Foraldrene skulde vide / at de fødederis Børn for den skyld
 4. at de skulde tiene Gud / oc ick for at de skulde tiene dem. For det sidste skulde disse Offer vere it Tegn oc paamindelse om Christi offer / som skulde offeris for alle Folk / baade for Børn oc gamle Menniske.

Det besynderlige Bud oc Lov / som vaar om de forstefødde Børn / det kom baade Menniskens ved / oc saa diiligeste Dueg oc Saar / at de skulde allesammen affskullis / offeris Gud oc høre ham man til / De vaar sat i Louen huor met de skulde losis / aff de slechter som ick vaare forordinerede til Kircketiensken / Diiligeste huor met Forstefødninge aff det Dueg som ick tiene til Offer skulde losis / saa som en Forsteføding aff it Alen skulde losis met it Saar etc. Denne Lov om Forstefødninge vaar giffuen aff Gud / Forst til en hukommelse om den store velgierning som Gud beuiste Israels Folk i Egipten / i det at hand sparde deris Forstefødninge / oc ihjelslo alle Forstefødde i Egipten baade aff Menniske oc Dueg / saa at Kongens egen forsteføde Son bleff oc saa ihjelslagen met de andre. At denne velgierning ick skulde glemmis / da stickete Gud denne Lov / til en euig Paamindelse. Dernast vaar samme Lov oc saa giffuen til it foruident de oc betegnelse / at Israel skulde vide tilforn / at dette Offer betyde at Guds enbaarne / oc Jomfru Mariæ forstefødde Son / skulde i sin tid offeris / til at fri det gantze Menniskens kion / aff den Aandelige Egiptiske trældom / som er / aff Synden oc hendis straff. Det maa nu vere sagt om denne Lov / oc huad hun beimerkede : Nu vil le wi tale om Christi offering i Templet.

Besynderlig
 Lov om
 Forstefø
 dinge.

Exod : 13.

Varfagen til
 denne Lov.

2.

Guds Lov befoel / at alle Forstefødninge som vaare vndfangne aff Mandes Ead / de skulde i saa maade offeris / Men Christus vaar ick saa vndfangen som andre Menniske / men hand vaar vndfangen aff den hellig Aand / oc fødte aff en kyst oc reen Jomfru : Der faare vaar hand ick denne Lov vndergiffuen / oc tuingt til at hand skulde offeris i Templet oc losis igien / saa som andre Forstefødninge. Her suarer ieg saa til : Christus vaar oc saa fri / at hand ick hadde haft behoff at lade sig vndfange oc fode / oc bliffue Menniske / oc der efter lade sig Omstare / oc lide død oc pine for vor skyld : Men den som vaar fri / hand bleff alle Tieners Tienere / at hand vilde giøre dem alle fri : Eller som Augustinus siger : Deus factus est Homo, vt homines Deos faceret. Det er / Gud bleff Menniske paa det at hand vilde giøre Menniskene til Guder. De S: Pouel siger : Guds

Om Christi
 offering i
 Templet.
 Gienfælde.

Suar.

Augustinus,

Paa Marie

Gal: 4.

Guds Søn bleff Louen vnderdanningig / at hand vilde forløse dem som vaare vnder Louen. De for den Sag skyld vilde denne Jomfru Marie førstefødde Søn offris vdi Tempelen.

Muorledis
 Christus ex
 en Gortefst
 ding.

$\Gamma \int d\mathbf{r} : 2.$

Men huorledis er hand den Førstefødde? Der vaar aldrig nogen saadan Førsteføding som hand er. Thi først er hand en Førsteføding paa sin Guddommelige naturis vegne: Thi hand er Guds evige Søn/ saa som hand selff siger i Psalmen: **HE**ren sagde til mig: Du est min Søn/ I dag fødde ieg dig. Dernæst / er hand ogsaa en Førsteføding paa sin Mandsdoms vegne/ Oc er Jomfru Marie førstefødde Søn/ Thi hun fødte aldrig nogen for hannem/ oc icke heller efter hannem. Fremdelis er hand ogsaa en Førsteføding paa Naadens vegne: Thi hand er det allerførste Menneske som er født / der haaffuer veret offret Gud / oc veret hannem behagelig aff sig selff / oc for sin egen skyld. Derforuden er hand ogsaa en Førsteføding paa sin krafftis vegne / for hand er den første grøde aff dem som opstaa fra de Døde. For det sidste er hand oc i saa maade en Førsteføding/ at wi allesammen formedelsk hannem/ skulle fødte ny Menneske.

1. COR : 15.

Wm Jomfen
Marie offer
och hendis art
mod.

Maria off
 rer Iſe Lam/
 Thi hun bær
 dei rette wi
 beſantte
 Guds Lam
 mei ſig til
 Zæren/ſom
 bontager ſla
 le Syndek.

Her foruden haſſue wi oc ſaa her at aette/at Jomfru Maria offerre
it par Turtelduer/ eller to vnge Duer/ ſom Euangeliften ſiger/
Huor aff wi ſee at hun haſſuer veret arm oc fattig: Thi de Rige off-
rede it Lam/ ſom det vaar beſalet i Guds Lov. Her aff ſkulle wi
ſare/at wi ſkulle icke ſtammis eller bluis ved vort Armod oc Fattig-
dom. Chriſtus vilde fodis i Fattigdom for vor ſkyld/ paa det at
hand vilde giore off alle Rige/ met ſaa ſtel at wi met Tacknemme-
lighed anamine hans Rigdom.

Um den Anden.

De see/ der vaar it Kenniske vdi Jerusalem/
som hed Simeon/ oc samme Kenniske vaar
from oc Gudsryetig / oc hand ventede Isra-
els trost / oc den helligAnd vaar i hannem. De
hand sief Suar aff den helligAnd / at hand skulde
ise do / for end hand singe HERRens Christ at see/
De

De hand kom i Templen aff Mandens oprørelse. De der Forældrene forde Barnet Jhesum i Templen / at de skulde gjøre for hannem lige som mand pleyer effter Louen / da tog hand hannem paa sine Arme / oc loffuede Gud. I disse ord hassue wi først Simeons beskrivelse / huad hand vaar for en. Dernæst / oc saa hans velsignelse / at hand tog Barnet Jhesum i Saffin oc loffuede Gud derfor. Først loffuis Simeon oc rosis aff sin Fromhed oc Retfærdighed / som her staar at hand vaar from. Thi hand hassuer saaledis leffuet oc sticket sig iblant dem som hand hassuer haft omgengelse med / saa at hand hassuer veret anset oc priset aff alle for en from oc retfærdig Dannemand. Det er icke Euangelistens mening vdi disse ord / at Simeon vaar saaledis retfærdig / at hand icke skulde hassue Christi retfærdighed behoff / Thi hand bekiender i sin Løffsang / at Christus er hans Saliggjorere : Men hans mening er / at hand leffde saa iustraffelige oc ærlige iblant Folk / at hand gjorde ingen ont / brugte icke Sniig eller Bedregeri imod nogen / men gjorde huer Mand gaat aff sin effne / oc gjorde ingen andet skel / end som hand vilde hende oc hassue. Den som saa leffuer / den kalder Cicero en from Mand / oc hand holdis aff alle for en retsindig from Dannemand. Dernæst roser Euangelisten hannem aff sin Gudelighed oc Gudfryctighed / i det hand siger / at hand fryctede Gud. Met dette ord Fryet forstaaes all Gudstieniste : For den som frycter Gud / hand baade tager sig vare for alt det som hand veed at Gud kand forørnis med / oc gjør det som hand veed hannem at vere behageligt oc teckeligt. Denne Fryet hassuer sin begyndelse oc op-

1. spring aff Eroen. Der er it andet slags Guds fryet / som er vden
2. Eroen / den Fryet er icke nogen behagelig Gudstieniste / Saadan Fryet er i alle ugudelige Menniste / Thi de befryete sig altid for Guds Dom / De vilde meget heller at Gud vaare icke til / end at de skulde pinis oc plagis for deris Synder. Saadan vaar icke den Fryet der vaar i Simeon som her omtalis / Hand fryctede icke i saa maade for Gud. Thi der følger effter vdi Texten / at hand ventede Israels trost oc forløsning / Huor met der giffuis tilkiende / at hand inderlige oc aff Hiertet begere de oc foruente de / at Christus skulde komme til Verden : Thi hand viste at Jacob patriarekis oc Daniels Spaadom om tiden / paa huilcken Messias skulde komme / den vaar nu fuld-

Simeons
dyder.1.
Fromhed oc
Retfærdig-
hed.2.
Gudfryctig-
hed.3.
Tuslags
Guds fryct.3.
Saab om
Trost ved
Christi Til-
kommelse.Gen: 49.
Dan: 9.

kom.

Paa Marie

4.
Den hellig
Aand vaar i
hannem.

kommen. Derfaare haffde hand en Hiertens lengelse oc Attraa / oc bad Gud om at hand maatte leffue saa lenge / at hand kunde saa Christum at see. De det vaar icke vnder / at hand met saadan lengelse oc Attraa foruente de Christi Tilkommelse / Fordi at den hellig Aand vaar met hannem / som Euangelisten siger / det er / der vaare mange oc atskillige den hellig Aands gaffuer vdi hannem / som optende oc opuacte Troen vdi hannem.

Huorledis
Gud lante
Simeonis
Gudelighed.

Huorledis lante Gud Simeon / for saadan sin Gudelighed? Der til svarer Euangelisten oc siger: Hand fiek Suar aff den den hellig Aand / at hand skulde icke do / for end hand finge Christum at see. Den samme hellig Aand oprorde hannem oesaa / at hand kom i Templen / lige paa den samme tid som Christus bleff der offret. Men huad gjorde hand der hand kom did hen? Euangelisten siger / at der Joseph oc Maria baare Bar met Ihesum i Templen / da gaar Simeon strax til oc tager det i sin Saffin / oc tacker den almectigste Gud / som haffuer veret viss oc trofast i sit Loffte / oc haffuer holdet det som hand haffuer loffuet baade hannem / oc de hellige Forfædre aff Verdens begyndelse. Nu haffuer denne fromme gamle Dannemand faaet det hand saa lenge haffuer traadt oc lengdis effter / oc met saa stor Attraa haffuer begeret. Hand bestaar oesaa obenbare om Ihesu Christo / oc giffuer hannem det Vidnesbyrd / at hand er den sande Messias der Gud haffde loffuet oc tilsagt de hellige Fædre / vdi det gamle Testamente.

Lærdom
aff Simeon
ens exempel.

Saa see wi her huad Simeon vaar for en Mand / oc huorledis vor HÆRe lante hannem for sin Gudelighed: Nu ville wi satte oss hans Exempel for / oc see huad wi der aff skulle lære. Først 1. skulle alle gamle Folck (oc de vnge met) lære aff hannem / at lige som hand foruente de Christum oc Israels trost / saa skulle de oesaa ved Christum foruente en glædelig Forløsning aff alt ont. De skulle 2. oesaa lære aff hannem at frygte Gud / at leffue retfærdelige oc christelige iblant huer andre i Verden / oc ingen giøre andet skel / end som de ville selff hende oc haffue / som Christum selff befaler der hand siger: Alt det som i ville at Folck skal giøre eder / det giøre i dem. De skulle lære at tage Christum i Saffin / 3. det er / at anamme hannem vdi deris Hierte / hannem skulle de

Matth: 7.
Luc: 6.

de forkynde/ loffue/ prise oc betiende. Der som de det giøre/da skul-
le de i fremtiden/ met Simeon/ saa en offuerflodig løn i Himmerigs
rige/ som skal vare til euig tid.

Om den Tredie.

S effterfølger Simeons denlige Loffsang /
met huilcken hand loffuer oc priser den almættige euige
Gud/ oc beuifer sin Taaknemmelighed: Saa siger hand:
HERR lad nu din Tienere fare i Fred / lige
som du haaffuer sagt. Thi mine Øyen haaffue seet
din Frelser/ som du beredde saar alle Folck. It Lius
til at opluise Hedningene / Oc dit Folck Israël til en
Herlighed. Denne Simeons Loffsang haaffuer veret siungen
i mange Aar i den chrisne Menighed / oc wi pleye oc saa stundem/
at siunge denne Sang / naar Lig begraffuis. Thi hand indehol-
der vdi sig en smuck Lærdom om Christo/ oc hand lærer oss huor wi
skulle saa den største Trost oc Husualelse/ besynderlige naar wi skul-
le stillis fra denne Verden. Men paa det at wi dissbrede kunde for-
saa denne denlige Loffsang/ da villig skifte den i to Parter: I den
første Part glæder den fromme gamle Simeon sig ved sig self / at
hand haaffuer leffed den dag/ at hand haaffuer faaet Christum at see:
I den anden Part opregner hand laartelige Christi vor Kongis vel-
gierninger/ som hand beuifer den gantske Verden.

Simeons
Loffsang.

Denne
Sang delis i
to parter.

D En første Part aff denne Sang liuder saaledis: HERR
Lad nu din Tienere fare i Fred / lige som du haaffuer
sagt. Thi mine Øyen haaffue seet din Frelser. Her
glæder sig den fromme gamle Dammemend Simeon ved sig self / at
hand haaffuer faaet Christum at see met sine legemlige Øyen / som
hånem vaar loffuet aff den hellig Aand. Oc endog at hand lang tid
tilforn haaffde seet Christum met sin troes Øyen/ saa som Christus
siger om Abraham hos Johanne: Abraham saa min dag
oc glædde sig: Dog alligenel/ effterdi at hand haaffuer faaet
løfte oc tilfagn aff den hellig Aand/ at hand skal visselige saa Chri-
stum at see met sine legemlige Øyen/ for end hand doer aff Verden/
da bliffuer hand nu saa offuermaade Hiertens glad aff denne le-
gem-

I.
Simeon
glæder sig
ved sig self

Johan: 8.

Paa Marie

gemtliche Siun / at hand aldrig vil begere at leffue en dag lenger vdi Verden / Men aff en sterck oc stadig Tro til Gud / begerer nu forløfning / at Gud vil nu lade hannem fare i Fred / hen til sine Forfædre.

Der haffter vel vden ind paa den dag veret seer ve Born / Oc end oc saa i gæde end der te / efter det at Jodeene vaaer it saa re grodesomt Volk / oc der vaaer icke en Tempel oc Kircke i alt Jodeland / der skulde alle Jøderes sdinge offeris.

Zachar: 9.

Lærdom her aff.

Christi rige er icke aff Verden.

Iohan: 18.

Lærdom oc Trost for dem som ligge for Døden.

Lærdom.

Iohan: 8.

Trost.

Men see mig her / hand fick Foriattelse / at hand skulde faa HÆrens Christ at see / for end hand dode. Der hand nu kommer i Templen eller Kircken / da seer hand icke it fattigt Barn offeris / Der siunis ingen vduaartis Verlighed eller Etick paa dette

fattige Barn / Men hand seer inret paa det andet end det som vaar foracteligt. Lader da Simeon sig forarge aff denne vduaartis

ringe anseelse? Ney ingelunde / Thi det Barn som siunis for hans legemlige Øyen at vere ringe oc foracteligt / Det siunis for hans

Troes øyen at vere gantste stort oc nypperligt. Dette Barn bekien

der hand at vere en Konge offuer alle Konger / oc en HÆre offuer alle HÆrer. Hand viste oc vel Zacharia Prophetie om denne Konge / som saa liuder: See din Konge kommer fattig. Hand viste vel at hand vaar icke kommen at hand vilde beside oc indtage disse verdslige Riger oc Regimente / men hand vaar kommen / paa det at hand vilde giffue alle dem Guds rige / som tro paa hannem. Her aff skulde vi lære / at tro Guds ord oc den hellige

Seriff / oc see Christum oc hans Kircke / icke met legemlige Øyen aleniste / men meget mere met Troens øyen. I det at Simeon begerer at Gud vil nu lade hannem fare i Fred / at hand maa formedelst den legemlige Død / forløsis oc skil

lis ved dette bedroffuelige oc sorgesfulde Liff / da giffuer hand nock som klarlige tilkiende / at Christi rige er icke aff denne Verden / som hand self bekien

de saar Pilato / Men det er it euigt Rige / som staar i en god Samuittigheds fred oc rolighed. Saa er Simeons mening: HÆre giff mig nu din Naade / at ieg kand gladelige dø aff denne Verden / oc fare hen i Fred oc Rolighed. Her aff skulde vi nu tage Lærdom oc Trost. Lærdom skulde vi tage her aff / at Christi Aandelige siun som steer ved Troen / den

gior it Menniske frimodig / at mand saar en gladelig affgang aff denne Verden: Fordi huo som met sin Troes Øyen seer Christum for end hand døer / hand haffuer det rette Lius som hand kand vandre

effter / til det euige Liff. Huo som effterfølger mig / (siger Christus) Hand gaar icke i Mørcke. Tuert om igien / huo som icke seer Christum Aandelige / det er / huo som icke troer paa hannem / hand gaar fra denne legemlige Død / til euig mørckhed oc alendighed. Stor Trost haffue vi oc saa her aff / Thi de som see Christum

stum met deris Troes øyen i deris Døds stund / de haffue det der de
kunde troste sig met : De vide at de skulle nu forlosis oc fare i Fred :
De vide at de skulle ick gaa i Mørcke / men til it euige Lius oc Glæ
de. Koffuere paa Kaarsset / effterdi at hand ick aleniste saa Chri
stum met sine legemlige Øyen / der hand vaar Kaarsset oc ynckeli
ge metfare / oc hengde nogen oc blodig imellem Himmel oc Jord /
for off arme Syndere : Men hand saa hannem oc saa met sin Tro
es øyen / at vere den som skulde saa Seyeruinding offuer Døden /
Da hørde hand derfor disse Christi trostelige ord : Sandelige si
ger ieg dig / I dag skalt du vere met mig i Paradis.
Lige saa S : Staffen der hand skulde dø / da saa hand Christum
staa hos Guds høyre Haand / oc sagde derfaare til HÆren met
stor Hiertens lyst oc glæde : HÆren Jesu anam min Hand.
Lige saa skalt du oc saa giøre / naar siugen trenger dig oc sætter hart
ind til dig / da see til Christum din Saliggjører met en stadig Tro /
oc beger aff hannem / at hand vil lade dig sin Tienere fare i Fred /
det er / at hand vil vnde oc tilstede dig at stillis fra dette Liff / oc ind
gaa vdi den euige ro oc huile / som alle Trofaste er loffuet oc tilsagt.
Denne tancke skal saa langt komme off / at wi stadelige oc dristelige
skulle forsmåa oc foracte denne Verden / oc alt dette Liffs gienuor
dighed oc alendighed / oc troste off met det Haab wi haffue om den
euige Salighed / som den off loffuet haffuer / der ick kand liue. Det
er nu den første Part aff denne Loffsang.

Bevisning
mit exempel.
Luc 23.

Act 7.

Den anden Part aff denne Sang liuder saaledis : Huilcken du
beredde for alle Folk : It Lius til at opluise Hedninge
ne / Oc dit Folk Israel til en Herlighed. Vdi disse ord
giffuis kaartelige tu ting tilkiende : Det ene / huad Christi velgi
ringer er mod Menniskens kion : Det andet huem disse velgiernin
ger ere actet oc besticket. Christi velgierninger opregner hand her
synderlige tre at vere / som er : Salighed / Lius oc Herlighed. Der
faare er Verden foruden Christo i Fordømmelse / i Mørcket / oc i for
smådelse / for Syndens skyld. Saa tager Christus vor fortiente
Sorbandelse oc Fordømmelse fra off / oc giffuer off Salighed igien /
det giffuer Simeon tilkiende / i det at hand kalder dette lille Barn
Jhesum en Frelser. Hand tager oc saa Mørcket bort / oc giff
uer off det euige Lius oc Skin igien / derfor kalder Simeon hannem
it Lius. Disligeste tager hand den forsmådelse fra off / som wi

17.
Christi vel
gierninger
opregnis.
Tu ting her
at acte.

2.
Christi vel
gierninger.

Paa Christi

for Syndens skyld skulde veret vdi til euig tid / oc giffuer oss Ære oc Herlighed igien / Derfaare kalder Simeon hannem Israels Herlighed. Suad disse ere store oc hypperlige Belgierninger / kand intet Menniske nocksom grandste eller vdsige.

Simeon Christi velgierninger ere bestickede.

Huilde Folk bleffue da delactige i disse velgierninger? Der til suarer Simeon / i det hand siger / at Christus er en Frelsere som er beredt for alle Folk / huor met hand giffuer tilkiende / at Christi velgierninger ere bestickede til alle Menniske / Jøder oc Hedninge: De mand skal anamme dem met Troen. Belgierningerne tilbuis dis vel alle Menniske / oc ere beredde for alle / aff Guds store wrands sigelige Kierlighed / Men der leggis it Vilskaar hos: Thi det heder / Huo som troer / hand skal bliffue salig / De huosom icke troer / hand skal fordommis. Derfaare / saa fremt som wi met Simeon begere at vere delactige i disse Christi store velgierninger / da lader oss tage denne Ihesum vor HÆre oc Saliggiørere i vore Hiertis Arme / oc bliffue fast hos hannem met en stadig Tro / saa skal hand lade oss fare i Fred / oc giffue oss den euige Salighed / Lius oc Herlighed. Den samme vor Frelsere / met sin Fader oc den hellig And / skee loff / prijs heder oc ære til euig tid / Amen / Amen.

Marc: 16.

Vor Herris Ihesu Christi

vndfangelsis dag / som wi kalde Marie bebudelsis dag / eller vor Frue dag bebudelse / Euangelium Lucæ i det I. Cap:

Den siette Maaned bleff Gabriel Engel vdsent aff Gud / til en Stad i Galilea / som heder Nazareth / til en Jomfru / som vaar troloffuet en Mand / ved Naffn Joseph aff Dauids hus: De Jomfruen hed Maria. De Engelen

gelen kom ind til hende / oc sagde : Hil vere du vissalige / H^EXren er met dig / du velsignede iblant Quindene. Oc der hun saa hannem / forfærdedis hun offuer hans Tale / oc tenckte : Huilken en Hilsen er det ? De Engelen sagde til hende : Fryde dig icke Maria / du haffuer fundet Naade hos Gud. See / du skalt vndfange i Liffuet / oc føde en Søn / hans Naffn skalt du kalde Jhesus. Hand skal bliffue stor oc kaldis den Høestsis Søn. Oc Gud H^EXren skal giffue hannem Davids sin Faders stol / oc hand skal vere en Konge offuer Jacobs hus euindelige / oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Da sagde Maria til Engelen : Huorledis skal det gaa til ? Effterdi ieg veed aff ingen Mand. Engelen suarede oc sagde til hende : Den helligÅland skal komme off-

ll iij

ner

Paa Christi

ner dig / oc den Højestis krafft skal offuerfugge dig.
Derfaare oc saa det hellige som skal fødte aff dig / skal
kaldes Guds Søn. De see / Elisabeth din Fencke / er
oc saa fructsommelig med en Søn / vdi hendis Alder-
dom / oc hun gaar nu i den siette Maaned / som er i rye-
te / at hun er vfructsommelig / Thi hos Gud er ingen
ting umuelig. De Maria sagde: See / Jeg er Her-
rens Tienerinde / mig skee lige som du haaffuer sagt.
De Engelen skildis fra hende.

Forklaring paa dette Euangelium.

Denne nærunderdis Høytid er besticket i den
Christne Menighed / at mand da skal tale om Jesu Chri-
sti vndfangelse / som bleff den hellige Jomfru Maria /
ved Guds Engel bebudet oc forkyndet. Thi Gud
haaffde loffuet i Gørdom tid / try tusinde / ni hundred oc
tryssinds tiue Aar for denne tid / at Quindens Sød skulde sønder-
knuse Hugormens Hoffuet / det er / hand skulde giøre alle Dæffues-
lens gierninger til intet / som er Synden oc Døden. Denne Gø-
iættelse tencker nu Gud paa / den tid der Tiden vaar fuldkommen /
oc sender sin Engel til en kytt Jomfru / huilcken hand bebuder oc for-
kynder / at hun skal vndfange aff den hellig Aand / foruden Mand /
oc hun skal føde en Søn / som skal vere Verdens Saliggjøre-
re. Dette er Summen paa denne Historie / aff huilcken disse fem effter-
følgendis Artickler ere de besynderligste Hoffuet stycker / huilcke ieg
vil nu faaregiffue oc kaartellge forklare.

Gen: 3.

L. Iohan: 3.

Den Første.

Om Gabriels Legation oc vdstickelse.

Den Anden.

Om Engelenz Hilsen.

Den Tredie.

Huorledis Engelen trøster Jomfru Mariam der hun bleff
forfærdet.

Den Fierde.

Huad denne Legation oc vdstickelse haaffuer paa sig.

Huor

Den Femte.

Huorledis Maria skal vndfange / oc bliffue fructsom-
melig.

Om den Første.

I Denne Legations oc vdfckelsis bescriff-
uelse / haſſue wi mange ſtycker oc omſtendige vilkaar at
acte / huilcke wi ville vdgandſte oc anſee huert for ſig
ſelff / paa det at wi der aff kunde ſaa nogen Lardom / off
til Troſt oc Huſualſe.

Ex ſtyck
ter oc omſ
tendige vil
kaar.

Førſt neſſner Euangeliften Tiden / oc ſiger / at det ſkede

1.

I den ſiette Maanet / eſſter at S: Hans Baptiſta vaar

Tiden.

vndfangen / ſom eſſter Propheternis ſpaadom / ſkulde bliffue Jhe-
ſu Chriſti Forløbere / at paaminde Folck / at de ſkulde berede Vey-
en for deris HEXre oc Konge ſom nu vilde komme til dem.

I den ſiette
Maanet eſſe
ter S: Hans
ſis vndfang
gelse.

De vaar det nu det tiuende Aar eſſter at Spiren / oc det kongelige Re-
gimente vaar taget fra Jøderne. Thi det vaar ſaal:dis forkyndt

Gen: 49.

det aff Jacob Patriarcha / at den Kongelige Spir ſkal icke

vige fra Juda / før end den Stercke kommer / det er /

Jøderne ſkulde altid vereit frit Folck / ſom ſkulde icke vere nogle an-
dre omlyggendis Konger vndergiſſue / Men ſkulde haſſue Konger

oc Regentere aff deris eget Folck / indtil at Quindens ſad ſkulde

komme / ſom vaar loffuet oc foriæt vore førſte Forældre. Derſaa-

re beuiſis det aff Tiden / at denne Jomfruens Son er den ſande

Meſſias. Thi hand bleff vndfangen oc fød paa den ſamme tid /

ſom den hellig Aand haſſde ſagt ved Propheterne / at hand ſkulde

fødis. Dernæſt haſſue wi oc dagen at acte / paa huilcken dette

ſkede / ſom vaar den femte oc tiuende dag i Tormaanet. Paa den

ne dag ſlattede Jøderne deris Paaſte lam / ſom vaar en Figur til

vort rette Paaſte lam / JEsu Chriſtum. Paa denne dag

bleff Chriſtus vndfangen aff den hellig Aand. Paa denne

ſamme dag bleff hand oſſaa pint oc døde for vore Synder /

der hand vaar tretten oc tiue Aar gammel. De paa denne

ſamme dag mene nogle aff de gamle Lareſadere / at Adam ſkul-

de bleffuet ſkaſt. Alt dette her ſtadſeſter oc beuiſer at Gud er Lardom-

viſſ oc troſaſt i ſine Loſſte oc Foriættelſer : Gud forhalede at ſeñ

de ſin Søn til Verden / lang tid eſſter hand det haſſde loffuet oc

2.
Den femte
oc tiuende
dag Martij.
Exod: 12.

1. Cor: 5:

Gud er troe
faſt.

Paa Christi

tillagt/ men hand holt alligeuel ord/ oc bleff viss i sit Loffte. Guds
Søn haaffuer loffuet oc tillagt/ at hand vil komme til Doms/ at
dome Leffuendis oc Døde/ det forhaler hand nogen tid: Men
hand skal dog visselige komme/ naar det bliffuer hannem teckeligt oc
behageligt.

II.
En Engel
vdsendis.

Mich: x.

Dernast skulle wi acte/ huad for en Legat oc Sendingebud
her vdstickis/ Gabriel Engel bleff vdsent. Huad Eger
der til at hand vdsendis? Det stede først/ paa det at Guds ordning
oc stick kunde holdis ved mact. Thi lige som Gud pleyde i Jordom
tid/ tit oc offte at vdsende sine Engle/ som skulde sige Menne-
stene hans vilie: Lige saa stickis her nu oc saa en Engel vd/ at tiene Men-
stene til Salighed. Fordi det er Englenes rette Kald oc Embe-
de/ som Apostelen lærer til de Hebreer/ saa sigendis: Ere de icke
allesammen tienstactige Xander vdsende til Tieniste/
for deris skyld/ som skulle arffue Salighed? Dernast/
fordi at den onde Engel vaar Marsage til vort første Fald oc For-
derffuelse/ da vaar det smuct bequemmeligt oc stickeligt/ at en god
Engel skulde vere det første Bud/ som skulde sige Menne-
stene den gode Tidende/ om deris Oprenhning oc Salighed. Der foruden
stickede det sig oc saa vel for Personens skyld/ som hand sendis til/ at
der sendis en kyst oc hellig Legate/ til denne kyste oc rene Jomfru
Maria.

III.
Engelen
sendis fra
Gud.

Det tredje stycke oc omstendige vilkaar er/ at denne hypperlige
Legat sendis fra Gud. Naar Kysere oc Konger sende deris Le-
gater oc Sendingebud nogen sted hen/ oc mand veed aff deris kom-
me/ da pleier mand met stor lengelse oc attraa at foruente dem/ paa
det at mand ved dem kand saa at vide/ huad saadanne store oc hy-
perlige Forsters mening oc vilie er: Men see her/ Her vdsender den
allernyperste Kysere oc Konge sin Legat/ Oc det er it stort oc hyper-
ligt Bud som vdsendis/ Derfaare skulle wi her aff forundre oss/ oc
grandgibelige acte huad hans ærende oc bestilling er/ at wi oc der aff
kunde saa at vide/ huad hans Herris oc Kongis mening oc vilie er
mod oss.

IIII.
Engelen
sendis til
Nazareth.

Mat: 13.
Mat: 2.

Det fjerde omstendige vilkaar er Etæden oc Byen som hand
sendis til. Texten siger hand bleff sent til en Stad i Galilea/
som hed Nazareth. Dette stede fordi/ at det vaar saa tilforn
sagt ved Propheterne/ at Christus skulde vere aff Nazareth. Der-
nast/ aiffuer oc saa Gud her met tilkiende/ at hand anser det som
et ringe oc foractligt her i Verden/ Thi Nazareth vaar ickon en li-
den

Vndfangelsis dag.

CCII.

Den oc foractet By / som wi kunde see aff Nathanaels ord hos Jo-
hannem / den tid Philippus sagde hannem / at Messias vaar kom-
men til Verden / oc vaar Ihesus Iosephs Tømermands Søn aff
Nazareth / da siger hand / Huad gaat kand der komme aff
Nazareth? Derfaare skal ingen mene sig at vere forstut eller for-
kast aff Gud / for den Sag skyld at hand er foractet her i Verden
aff Menniskten.

For det femte skulle wi aete / Huad Person denne himmelske
Legate sendis til. Euangelisten siger / at hand bleff fricket /
til en Jomfru som hed Maria / som vaar troloffuet
en Mand ved naffn Ioseph. Det vaar fornøden behoff /

- at G Hristus skulde vndfangis oc fødte aff en Jomfru / efter Pro-
pheternis Forkyndelse oc Spaadom / hand skulde icke saaledis vnd-
fangis som andre Menniske. Fordi der ere fire slags maade oc vijs /
1. met huilecke Menniskene komme til Verden. Den forste er den maade oc vijs som Adam alene kom til Verden / Thi hand bleff skafft aff
 2. en Jordklempe. Den anden vijs er den / met huileken Eva alene kom til Verden / Thi hun bleff skafft aff Adams Riffbeen. Den
 3. tredie er den maade / som G Hristus alene kom til Verden met / Thi hand bleff vndfangen aff den hellig Aand / oc fødte aff en reen oc kyst
 4. Jomfru. Den fjerde er den maade oc vijs / met huileken alle andre Menniske fødte oc komme til Verden / Thi de vndfangis allesam-
men aff Mands oc Quindis sad.

1. Saa er da G Hristus vndfangen oc fødte aff en Jomfru. Forst for den Sag skyld / at der som hand hadde bleffuet vndfangen oc fødte aff Mand oc Quindis Sad / som andre Menniske vndfangis oc fødte / da hadde hand bleffuet vndfangen oc fødte i Synden. Men det vaar nød tørffigt oc tilbørligt / at den skulde vere fri for all synd /
2. som skulde komme til Verden at borttage Synden. Dernæst skulde Prophetierne oesaa fuldtkommis / som hadde sagt oc forkyndet / at Messias skulde fødte aff en Jomfru foruden Mand. Gud Fader sagde self vdi Paradis / Quindens Sæd skal sonderknuse

Hugormens hofuet. Der taler hand om Quindesæd / oc icke om Mands sæd. Item Jacob Patriarcha sagde: At den Kongelige spir oc regimente skulde altid vere hos Jøderne / indtil at den Stercke / som skulde fødte aff Quinde foruden Mand / hand kom til Verden. Herren siger oesaa hos Esaiam / i det siuende Cap: See en

3. Jomfru er fructsommelig / oc skal føde en Søn. Derfor uden vaar det oesaa bequæmeligt / at hand skulde vndfangis oc fødte aff

Hand sendis
icke til at
nedder som de
allermest
vaare. I de
til dem / der
som de si
dette vaare.
icke til
anplem / om
et halige
vaare.

V.
Engelen
sendis til
Jomfru Ma-
ria.

Gen: 3.
Esa: 7.

Fire slags
maade at
komme til
Verden.

Sager
hui Christus
bleff vndfang
gen oc fødte
aff en Jom-
fru.

Gen: 3.

Gen: 49.

Esa: 7.

Paa Christi

Johan: 1.
Augustinus.

aff en Jomfru/ for vor Aandelige igienfødsels skyld/ som ved Christi vndfangelse oc Fødsel betegniss/ Huilcken Gienfødsel som icke steer ved Blod eller Kiødsens vilie/ icke heller aff nogen Mands vilie/ men aff Gud. Derfaare siger Augustinus: Det vaar tilbørligt/ at Christus vort Hoffuet skulde fødis paa Vægemens vegne/ aff en Jomfru met it vnderligt oc stort Mirackel/ paa det at hand der met kunde betegne oc giffue tilkiende/ at hans Lemmer skulde fødis effter Anden.

Hui den-
ne Jomfru
vaar troloff-
uen

At denne Jomfru vaar troloffuet en Mand/ der vaare oc synderlige Sager til. Thi her met prisiss det hellige Ecteskaffs ypper-
1. lighed oc værdighed: De disligeste bleff der met Jomfruens gode ry-
2. te oc nassin bestermet: Ja hendis troloffuede Gesteemand Joseph vaar
3. hende besticket aff Gud/ at hand skulde tage vare paa hende/ oc haff-
ue omforge for hende.

VI.
Joseph
vaar aff Da-
uids Slect.

For det siette haffue wi her at acte/ at Joseph vaar aff Da-
uids Hus oc Slect. Det vaar oesaa fornøden at saa maatte
stee for Prophetiernes skyld/ at de kunde suldkommis. Thi det vaar
sagt oc forkyndet i det gamle Testamente/ at naar Messias skulde
komme til Verden/ da skulde hand fødis aff Kong Davids slect/
huilcket de Scrifftloge oc Phariseer vel viste.

Om den Anden.

Maria hø-
rer andre ord
end Eva
hørde.

Gen: 3.

DEN anden Artickel wi haffue i denne Histo-
rie at forhandle/ er Engelen Hilsen/ som saa liuder:
Hil dig du Liffsalige/ HERRen er met dig/
du velsignede iblant Quinderne. Her skulle
wi nu komme ihu oc tencke paa Eva vor første Moder/ oc paa den
hellige Jomfru Maria/ Jhesu Christi Moder/ oc acte huor atstil-
lige oc wlige ord der bleffue sagde til dem. Til Eva sagde Gud/
Jeg vil sticke dig meget kummer til etc. Nu vide wi vel
at kummer oc iammer er it Tegn til Guds vrede oc fordommelse/ for
end mand bliffuer omuent til Gud/ oc troer paa hannem. Men
Maria hører her andre ord/ Engelen siger til hende: Hil dig/ el-
ler glæd dig. De sætter hand Sagen til/ huorfaare hun saa skal
glæde sig/ i det hand siger: Du naadesfulde/ eller Liffsalige/
det er/ Gud haffuer taget dig til Naade/ oc haffuer vdualt
dig alene for alle Folk iblant det ganste Menniskens kion/
saa

saa at hand haßfuer beuist dig en synderlig velgierning for alle Men-
niste: **H**ERren er met dig / Det er / Gud er din bestermerer oc
Saliggiorere: Du est velsignet iblant Quinderne / Det
er / Lige som Eva bleß forbandet iblant alle Quinder / Ja alle
Quinder komme vnder Forbandelse oc Fordømmelse for hendis skyld:
Lige saa est du velsignet / aff Guds vndist oc Naade. Thi dig er saa-
dan en Fre oc Lycksalighed vedsfaren / at du skal vere Moder til
den forloffuede Messiam oc Quindens Sad / som skal giore Dieß-
uelens gierninger til intet.

*Eva vaer
forbandet
iblant Quin-
derne.*

Dette er enfaaldelige meningen paa denne Hilsen / huor aff
vi lattelige kunde forstaa / huor daarlige de ere / som ville her aff gi-
re en Bøn / met huilcken de ville paaalde Jomfru Maria / tuert i
mod Guds ord / huilcke ieg vil kaartelige paa denne tid haßfue sagt
diffe ord: Forbandet vere huer den som paaalder noget Creatur / oc
den som henuender Guds ord oc den hellige Scrift / til at stadfeste
grueligt Affguder / Guds Søn til foractelse / Den hellige Jomfru
Maria til forhaanelse / oc sig self til euig forderffuelse. Naar mand
lærer oc prediker i den christne Kircke oc Menighed om Bøn oc Paa-
kaldelse / da giffuis der ocsaa tilkiende / at Helgens paa kaldelse er
Dießuelens tieniste / som er indført aff hannem i den christne Kircke.

*papisterns
vildfarelse
som giore en
Bøn aff den
ne. Hilsen.*

Om den Tredie.

MARIA saa Engelen / forfærde dis hun
ved hans tale / oc tencfte ved sig self / Huil-
cken en Hilsen er det? De Engelen sagde til
hende: Fryct dig icke Maria / du haßfuer fundet Na-
de hos Gud. See her huad Guds ord gior oc vdrætter / Forst
forstreckter det oc forfærder / Eiden husualer det oc trøster: Fryct
dig icke / siger Engelen / som hand vilde saa sige: Jeg er icke kom-
men at ieg vil forfærde dig / eller sige dig nogen sorgelig tidende / Jeg
er icke kommen at forkynde Guds vrede offuer dig / Thi du haß-
fuer fundet Naade hos Gud. Det er / Gud haßfuer hørt
din daglige Bøn oc Paa kaldelse / met huilcken du haßfuer søgt oc leet
effter Guds vndist oc Naade / saa haßfuer du nu fundet det du haß-
fuer leet effter / som er / Guds Naade oc Barmhiertighed. Her aff
haßfue vi nu en viss oc fast Lærdom / at Guds Naade ale-
niste borettriffuer redsel oc Fryct. Alt det andet der vi kunde
forlas

*Guds ord
forstreckter
oc trøster.*

Lærdom.

Paa Christi

Guds ord at
lene kand
borttage reds
Id et Fryet.

forlade oss paa her i Verden/ det haffuer fryet oc fare met sig. Haffuer mand mange Benner i Verden/ der mand forlader sig paa/ da er der fryet oc fare hos/ at de icke enten skulde ds fra oss/ eller oc/ at de skulle forlade oss/ naar wi haffue dem best behoff. Er mand sund oc karst/ da fryeter mand sig at skulle miste forligheden oc helbredden. Huo som er rig/ oc haffuer meget aff denne Verdens gods/ hand kand icke heller vere vden fryet oc fare/ Thi det kand sielis bort/ det kand bliffue til Oss/ det kand omkomme ved Ildbrand/ Roffuere etc. oc i andre maade forkommis/ De naar mand saa haffuer mist det/ saa kand der icke andet end vere Sorge paa færd. Huo som er mechtig oc veldig i Verden/ kand icke heller vere foruden fryet/ Thi der er tit oc offte fryet oc fare paa færd/ at mand skal enten miste sin mact oc befalning/ eller oc offueruindis aff den som sterckere er. Saa see wi at alt det der nogen kand forlade sig paa i Verden/ det haffuer fryet oc redsel met sig/ vden alene Guds naade/ hun fordriffuer all fryet oc redsel.

Gienfigelse.

Suar.

Tu slags
Guds Fryet.

I.
Foruden
Troen.

1. Iohann : 4.

2.
Af Troen.

Her maatte nu nogen sige : Huorledis skal ieg det forstaa? Siger icke Kong Dauid/ at den Mand er salig som fryeter HERRen/ huorledis kand da Guds ord oc Naade vere vden fryet? Suar. Det er vel sanden/ den som troer paa Gud/ oc er vdi hans gunst oc Naade/ hand fryeter hannem : Men wi skulle acte/ at der ere tuende slags Guds fryet/ det ene slags Fryet er foruden Troen/ at mand fryeter for Gud/ lige som for en grum oc streng Dommere/ oc lige som en Misbedere reds oc fryeter for Dommeren oc Rattermanden. Om denne Fryet taler Johannes Apostel i sin Epistel/ der hand saa siger : Fryet er icke i Kierlighed/ Men den fuldkomne Kierlighed vddriffuer Fryet. Denne Fryet kaste Iudam i Nisshaab oc Fortuilelse/ disligeste Cain oc andre saadanne deris lige. Saaledis fryete oc alle wgudelige Menneiste for Gud/ naar de see Guds vredis tegn/ eller de komme i nogen fare/ oc deris Synd begynder at vaagne vdi deris Samuittighed. Det andet slags Fryet steer aff Troen til Gud/ oc er en ret Troens fruct. Denne Fryet er en hellig fryet/ oc giør det at wi daglige oc idelige vandre paa HERRens veye/ oc hun beuarer oss/ at wi icke met vor Synd oc fortradelighed fortørne vor allertieriste Fader. Denne Fryet kaldis en sønlig Fryet/ fordi at de gudfryetige oc retsindige Christne fryete for Gud/ lige som fromme lydige Børn fryete for deris tiære Forældre/ at de tage sig vel vare/ at de icke i nogen maade skulle fortørne dem. De det er den Fryet der Dauid omtaler/ der hand mange ste

gesteder siger: Salig er den Mand som frycter H E X.
 X E N. Fordi at den som saaledis frycter Gud / hand er vdi
 Guds vndist oc Naade / De huo den haffuer hand kand si ilige bliu-
 de Dieffuelen traadz met all sin list oc konst / baade i Liff oc i Dod.
 Denne Guds naade / effterdi at hun beholdis ved Liuen / oc for-
 gis ved Gudfryetigheds offuelse: Da er det tid at wi tage oss vare/
 saa at wi icke mer vor egen Last oc Synd miste oc tabe hende / hi der
 som wi miste den / da er der intet andet at foruente / end en ond / rede /
 oc fryetactig Samuittighed. oc der effter den euige Fordommelse.

Guds
 Naade huer
 ved wi den
 begolde.

Om den Fierde.

Ee du skal vndfange i Liffuet / oc føde en
 Søn / hans Naffn skal du kalde Ihesus.

Her roeter nu Engelen sit ærende / oc giffuer tilkiende for
 huad Sag skyld hand er vdsent til Mariam / De er det
 te meningen paa disse ord: Jeg forkynnder oc siger dig / effter den al-
 meettigste Guds befaling / at du skal nu bliffue Moder at en Søn /
 huilcken du skal føde til Verden / oc du skal kalde hannem Ihesus.
 Her haffuer vden tuil den hellige kyste Jomfru tenckt paa den foriæt-
 te Quindens sad / som Gud loffuede at skulle odelægge Dieffuelens
 gierninger: Hun horer at hende forkynndis paa Guds vegne at hun
 skal føde en Søn / huilcken hende befalis at kalde Ihesus. Dette
 naffn Iesus / som mercker en Frelser / forstod hun (vden tuil) at sæt-
 tis imod Fordommelsen oc Døden / som vore første Forældre fulde
 vdi formedelst deris offuertrædelse / i det at de gjorde imod Guds
 Bud. Dette Naffn Ihesus plener mand videre at forklare paa nyt
 Aars dag: Derfaare vil ieg nu gaa frembeder i Texten.

Engelens
 ærende oc
 bestilling.

Hand skal bliffue stor (siger Engelen) oc skal kal-
 dis den allerhøjestis Søn. Hand maa io visselige met
 rette kaldis stor / effterdi at hand er den almættige euige Guds Søn:
 Visselige maa hand kaldis stor / effterdi at hand skulde offueruinde
 den sterke oc meettige Dieffuel oc hans Rige: Visselige maa hand
 vere stor / som skulde giffue oss de allerstørste oc ypperligste gode ting:
 Visselige maa hand kaldis stor / hues Kongerige der skal vare til euig
 tid. Fremdelis siger Engelen: De Gud H E Xren skal giff-
 ue hannem Davids sin Faders Stol / oc hand skal

m m

vere

Paa Christi

vere en Konge offuer Jacobs hus euindelige/ Oc der
 skal icke vere ende paa hans Kongerige. Der som vi
 grandgibelige acte denne bescriffuelse/ huorledis Engelen bescriffuer
 vor HErre Christum/ da finde wi der vdi fire ting/ som off ere saare
 myttelige at vide om hannem. Thi først / giffuer hand her hans
 Mandom oc Menniskelige natur tilkiende/ i det hand siger/ at hand
 skal vndfangis oc fødte aff Jomfru Maria. Der hos forglemmer
 hand icke hans Guddom: Thi hand siger / at hand skal kaldis den
 allerhøiestis Son. Den som er den allerhøiestis Son / hand er
 io aff den samme Natur som den allerhøieste er. For det tredie / i
 det hand siger/ at hand skal vere stor/ giffuer hand tilkiende/ at hand
 er en Person i tuende Naturer: Thi endog/ at hand er baade Gud
 oc Menniske / dog er hand icke en Person / icke to Personer. For
 det fjerde/ taler oc saa Engelen om hans Embede / at hand skal kal-
 dis Jhesus / det er/ en Frelser oc Saliggjorere/ oc hand skal vere
 en Konge som skal regnere til euig tid.

Fire ting her
 at acte om
 Christo.

1.

2.

3.

4.

Wienfigelse.

Johan: 18.

Suar.

Huorle-
 dis Christus
 besider Da-
 uids Stol.

Scriffte-
 ns
 xps oc vane.

Her maatte nu nogen sige: Huorledis kand det met rette si-
 gis om Christo / at Gud skal giffue hannem Kong Davids Stol
 oc Regimente? Effterdi at hand self siger / at hans Rige er icke aff
 denne Verden/ saa som forfaring oc saa gaff tilkiende: Nu vaar io
 Davids rige icke Verdsligt rige / thi hand styrde oc regerede Jøde-
 land / oc det gantste Israels rige. Her suarer ieg saa til: Kong
 David hand haffde icke en Skygge aff Riget/ Men denne Guds
 oc Jomfru Maria Son / er den rette Konge / oc besider det rette
 Rige. Kong Davids rige oc regimente vaar en Figur oc beteg-
 nelse til Christi rige / Derfaare kaldis begge deris Kongerige icke
 it Rige/ For det ene betegnede oc bemærkede det andet. Dernæst/ er
 det oc saa den hellige Scriffte vijs oc vane / at hun pleyer at aff-
 male de Himmelske oc Aandelige ting / met Legemlige figurer oc
 lignelser / paa det at vor skøbelighed kand der met dissi ydermere tie-
 nis/ saa at wi det dissi bedre kunde begribe oc forstaa. Saa affma-
 ler den hellige Scrifte Christi rige/ oc ligner det imod Davids rige/
 at wi der aff kunde i nogen maade begribe oc forstaa huordant
 Christi rige er. For den Sag skuld siger Engelen ret / at Christus
 skal beside Davids rige/ det er / det Rige som Kong Davids rige
 bemærkede oc betegnede.

Om

Om den Femte.

DA sagde Maria til Engelen: Huorledis skal
 det gaa til/effterdi ieg veed aff ingen Mand?
 Som hun vilde saa sige: Huorledis kand ieg bliffue
 gemlige fructsommelig oc siuglig/ som du siger/ foruden
 Mand? Effterdi ieg veed intet aff Mand at sige/ da kand ieg io icke
 fode Barn. Denne hellige oc kyste Jomfru viste vel den ordning
 oc stic/ som den almectigste Gud haaffde sticket/ at Mennisten skulde
 vdfangis aff Mands oc Quindis sad: Oc hun haaffde icke hort
 eller het noget Exempel/ at det vaar nogen sted anderledis tilgaaet/
 fra den tid at vore forste Foraldre Adam oc Eua bleffue skaffte.
 Derfaare efftersolger hun sin fornufftis Dom/ oc Guds ordning
 oc stic/ oc spur derfaare/ huorledis det kand gaa til/ effterdi hun
 veed intet aff Mand at sige/ Om denne Vndfangelse oc Fodsel skal
 stee paa nogen ny vijs oc maade? Engelen suarede/ oc sagde
 til hende: Den hellig Mand skal komme offuer dig/ oc
 den Høiestis krafft skal offuerfugge dig. Derfaare
 skal oc saa det Hellige/ som skal fodis aff dig/ kaldis
 Guds Son. Her forklarar Engelen oc siger hende/ huorledis
 Christus skal vndfangis/ oc siger/ at Naturen skal icke vdrrette
 oc bestille denne Vndfangelse/ men Gud som haaffuer skafft oc giort
 Naturen/ hand skal det vdrrette. Som hand vilde saa sige: Du
 skalt icke vndfange oc bliffue fructsommelig aff Mands sad/ Men
 aff din egen sad alene skalt du fode en Son/ huilcket Naturen icke
 skal vdrrette oc bestille/ men Guds naade. Thi den hellig Mand skal
 met sin Guddoms krafft giore oc vdrrette det/ at aff din Sad skal
 fodis it ret naturligt Menniste. Derfaare siger Augustinus:
 Formedelt Guds Naade oc krafft/ oc ved den hellig Mands forar-
 beidelse/ er det anammet oc vndfanger aff Jomfruens Riid/ huil-
 ck et som er bleffuet it met Ordet: Oc det for den Sag skyld/ at der
 som hand haaffde veret vndfangen aff Mands sad/ da haaffde hand
 veret tvreen/ met alle dem som ere fødte aff Adam. Det som er
 fodt aff Riid/ det er Riid/ det er Eogn/ det er Forsengelighed/ men
 det vaar tilbørligt/ at det skulde bliffue Naade oc Sandhed ved
 Ihesum Christum. Derfaare kunde Jomfru Maria icke vnd-
 fange aff Mand/ men det maatte stee ved nogen Guds hemelig
 krafft.

Maria
forstaar sig
icke paa den
ne vndfang
gelse

Huorledis
Christus
skal vndfang
is.

Augustinus:
Zuorfaare
Christus icke
bleff vnd
fangen aff
Mand.

loh: 2.

m m ij

Paa Christi

traffte : Paa det at den som vaar reen oc hellig foruden all Synd / hand kunde ocsaa rense oc helliggiøre oss / i det at hand skulde bliffue sin Fader it helligt oc vbesmittet Offer.

huorfaare
hand bleff
vndfangen
aff den hel-
lig Mand.

Dernæst bleff Christus ocsaa vndfangen aff den hellig Mand / at vi skulde vide / at alt det som hand taler til oss / er Faderens egen vilie / Thi den hellig Mand er Faderens oc Sonns rette Kierlighed. Derforuden er hand ocsaa vndfangen aff den hellig Mand for den Sag skyld / at den hellig Mand er den som gior oss hellige oc rene. Hand bygde oc gjorde Christi Legeme / aff Jomfruens Blod som hand haaffde renset / at det samme Legeme skulde vere rent oc fri for all Synd / som tilforn sagt er. Disse vaare oc ere de rette Marsager / huorfaare Christus ick skulde vndfangis oc fødte aff Mandes sad / som andre Mennecke / men aff den hellig Mandes krafft oc forarbejdelse. Huilcket Engelen giffuer tilkiende / i det hand siger : Derfaare skal oc det hellige som fødte dig / kaldis Guds Son.

O Endog at den hellige Jomfru Maria trode disse Engelenes ord :

Engelen
srecker sin
haand til
hendes
Tegn.

Dog alligeuel / paa det at hendis Tro kand bliffue diis fastere oc stærkere / legger hand hende it Tegn til / huor met hun bliffuer diis vissere paa hans Ord. See / (siger hand) din Gencke Elizabeth er ocsaa fructsommelig met en Son / i sin Alderdom / Oc hun gaar nu i den siette Maanet / som vaar i rycte / at hun vaar wfructsommelig. Som hand vilde saa sige : Du randsager oc betencker ved dig self / at det er imod Naturen / oc den Ordning som Gud haaffuer ordineret oc sticket / at du som est en Jomfru skalt kunde vndfange oc føde Barn foruden Mand / oc alligeuel bliffue en Jomfru : Men ieg vil sige dig noget andet / som ocsaa er imod Naturens ordning oc sticket : Din gamle Gencke Elizabeth hun er ocsaa fructsommelig / hun som vaar wfructsommelig / baade paa sin Naturis vegne / oc for sin Alderdoms skyld. Paa sin Naturis vegne vaar hun wfructsommelig / for hun haaffuer saa mange Mar leffuet met sin Mand / oc haaffuer aldrig saaet Born / saa at hun vaar i rycte oc ry / oc i huer mands Mund / at hun vaar wfructsommelig / oc alle mand kalde de hende den wfructsommelige / hende til Bespaattelse oc haanbed : For sin Alderdoms skyld er hun ocsaa wfructsommelig / Thi hun er saa gammel at hun er gaaen aff Barnebyrd / oc haaffuer traadt sine

Det vaar en
stor forsmæ-
delse oc haan-
bed for Jesu
derne at ve-
re wfructs-
ommelig.

sine Børnesko / som mand siger / saa at hun ick nu kand saa Børn /
der som hun end haaffde faaet Børn tilforn / Se det er nu den siatte
Maanet / siden hun bleff siuglig / effter Guds vilie oc forarbejdel-
se. Derfaare skal du styrcke din Tro met dette Tegn / oc forlad dig
visselige til / at det skal skee som ieg haaffuer sagt dig / at du skal bliff-
ue fructsommelig / oc føde en Søn.

See her Guds vijs oc vane / hand sætter aldrig sit Ord blot
oc bart frem / eller handler met Mennisken met blotte oc bare Ord /
men hand legger altid noget vduuarts tegn til Ordet / paa det at
hand diff ydermere kand lempe oc laue sig effter vor skøbelighed
oc komme den til hielp / i det at hand formedelst sit ord faaresætter
vor Fornuft sin vilie / oc sætter der hos atskillige Tegn for vore vdu-
uarts Sind / aff huilcke mand diff bedre kand begribe oc tro Or-
det. Saaledis handler hand endnu met oss paa denne dag / i det
at hand formedelst Euangelium obenbarer oss sin vilie / huilcken
hand stadfester oc besenler met Daaben / oc det hønuærdige Naade-
rens Sacramente.

Gud pleyer
er altid at
legge tegn til
Ordet.

Men her skulle wi vel acte disse Engelenes ord / som falde vdi denne
samtale / at hand siger : **Thi hos Gud er ingen ting**

Intet er
Gud omme-
ligt.

1. **umueligt.** Disse Engelenes ord lære oss tu ting. Først stad-
feste de oc besenle oss Guds visshed oc trofasthed vdi sine Løfte oc

To Læ-
domme.

2. **Soriattelser.** Dernæst paaminde de oss / at wi skulle sætte Guds al-
meetighed imod all vort Rids oc Blods forstand oc dom / oc for-
lade oss visselige der til / at Gud er sandru / oc baade vil oc kand vdi-
rette huad hand loffuer oc tillsiger / der som end den gantske Verden
vilde sige oc raade oss andet / Saa at wi derfaare giffue oss fangne
vnder hans ord / oc sige met den hellige Jomfru Maria : **Mig ske**
effter dine ord : Du haaffuer vdi dit ord obenbaeret mig din vilie /
oc met din mact fuldkommer du din vilie / saa at dig alene bør ære
oc pris. Saaledis skulle wi lade vor Fornuft tagis til fange aff
Guds ord / Vi ere fattige Syndere / Vi begrade oc fortryde vore
Synder : Vi skulle derfor ick effter Fornuftens dom / strax falde i
Mishaab oc fortune om Guds Naade / fordi at wi haaffue fortrø-
net hannem / Men lader oss høre aff hans ord / huad hans vilie er
mod oss. Hand siger : **Jeg vil ingen Synderis død /**
men at hand skal omuende sig oc leffue. Item. Huer
den som paafalder **Hærens naffn /** hand skal bliff-

Ezech : 33.

Isa : 2.

m m iij

ue sa-

Paa S: Hansis

1. Tim: 2.

ue salig. Item. Gud vil at alle Menniste skulle bliff-
ue salige. Vdi disse ord skulle wi indeliche / baade Guds vilie
oc hans mact / huilcken ingen kand staa imod / saa at hand baa-
de vil oc kand giøre oss salige: Disligeste naar Døden stunder
off til / oc wi sørge oc ere forfærdede for hannem / da skulle wi fly-
hen til Christum / oc høre hans Ord om hans vilie. Hand si-
ger: Salige ere de Døde som dø vdi H E X X E N.
Vdi dette ord skulle wi sammen sætte Guds vilie oc mact / at
Jhesus Christus baade er den som er villig til / at redde oc fri
oss fra Dødens mact oc vaald / oc er den som kand vdreite oc
fuldkomme huad hand vil / Och saa skulle wi forlade oss visseli-
ge der til / at Døden bliffuer oss en vey til euig Salighed
oc Glæde / ved vor H E X X E Jhesum Chri-
stum / Huilcken med sin Fader oc den hel-
lig And / skee loff / pris / heder
oc ære til euig tid /
Amen.

Apocal: 14.

Paa S: Hansis Døberis

dag / Euangelium Lucæ i det I.

Capittel.

Der Elisabeths tid
kom / at hun skulde føde / fødte hun
en Søn. De hendis Nabo oc
Slect hørde / at H E Xren haffde
giort stor Barmhertighed med
hende / oc de glædte sig med hende.
De det hende sig paa den otende dag / da komme de
at omstære Barnet / oc de kaldede hannem effter
hans Fader / Zacharias. Men hans Moder sua-
rede /

rede / oc sagde : Ingelunde / men hand skal hede Jo-
hannes. De de sagde til hende / Der er dog ingen i
din Slect / som saa kaldis. De de nickede at hans
Fader / huorledis hand vilde lade kalde hannem. De
hand begerede en Tasse / screff oc sagde : Hand heder
Johannes. De de forundrede sig alle. De strax op-
lods hans Mund oc hans Tunge / De hand tale-
de oc prisede Gud. De der kom en fryet offuer alle
Naboerne / De dette som skeet vaar / ryctedis altsam-
men paa alle de Jodiske bierge / De alle som det her-
de / lagde det paa Hierte / oc sagde : Huad ment du /
at her skal bliffue aff Barnet ? Thi Herrens haand
vaar met hannem. De hans Fader Zacharias
bleff opspilt met den helligAand / spaade oc sagde :
m m iij Loff-

Paa S: Hansis

Toffuet vere HÆren Israels Gud / Thi hand haffuer besøct oc forløst sit Folk. De hand haffuer oprenst Salighedsens Horn / I Dauids sin tieneris hus. Som hand taledede i sordom tid / ved sine hellige Propheters mund. At hand vilde frelse oss fra vore Fiender / oc fra alle deris Haand som oss hade. De beuise vore Fædre Barmhertighed / oc tencke paa sin hellige Pact. De paa den Eed som hand soer vor Fader Abraham / at giffue oss. At naar wi vaare forløste aff vore Fienders haand / skulde wi tiene hannem vden redsel vor Liffs tid. I Hellighed oc Retfærdighed / som hannem er behagelig. De du Barn lilde skalt kaldis den Høiestis Prophete / Du skalt gaa frem saar HÆren / at berede hans vey. De at giffue hans Folk Salighedsens forstand / som er i deris Synders forladelse. Ved vor Guds hiertelige Barmhertighed / ved huilcken opgangen aff det Høye haffuer besøct oss. Paa det hand skulde skinne saar dem / som side i Mørcke oc i Dødsens skugge / oc vise vore Foder paa Fredens vey.

Forflaring paa dette Euangelium.

Sager
hui mand
holder hel-
gens Høytid
der.

Sndog at det er it grueligt Affguderi at paakalde Helgen / huilcket som er steet aff Papisterne vdi Helgens Høytider : Dog alligeuel er det nyttigt oc gaffnligt / at holde nogle aff de Helligis høytider vdi den christne Menighed / oc det for mange Sagers skyld. For det første / er det saare nyttigt oc nødterffigt / at mand kand vide den christne Kirckis Historie : Thi der aff kunde vi saa Lærdom / Trost / oc styrckelse vdi Troen. For det andet / er det saare lystigt at betencke Christi velgierninger mod dem

Den christne Kircke / huor aff alle gudfryctige Hierter kunde saa oc
betomme en synderlig Trost oc Husualelse. Den tredie Sager /
at mand her aff kand opuectis til at tacke Gud for sine velgiernin-
ger / som hand hassuer beuist den christne Kirckis Lemmer. Den
fierde Sager / at naar wi saa hassue hort oc offueruect de Helligis
atstillige modgang oc Gald / at wi da kunde styrcke vore Hierter oc
Sind / imod all naruerendis oc tilkommendis gienuordighed oc
modgang / som wi maa lide oc forsøge her i Verden. Den femte
Sager / at de affdøde Helgen skulle vere oss lige som Exempel oc Eff-
tersum / som wi skulle efterfølge / vdi Penitence oc Dnuendelse til
Gud / vdi vort Leffuet / i Guds dienste / i Guds Naffus bekien-
delse / i varactighed oc stadighed vdi Troen / i Taalmodighed oc
andre flere Dyder / huor efter wi skulle sticke oc lempe vort Leffuet.
Den siette Sager / at wi met idelig suck oc attraa / skulle ynste oc be-
gere at komme til de affdøde Helgen / oc bliffue delactige met dem i
den Ere oc Herlighed / som de nu ere vdi.

Disse oc andre saadanne drabelige Sager ere der til / huor
saare at mand holder Helgens Hoytider i den christne Menighed /
Men Gud giffuet / at der vaare icke mange til / som vanbrugte Hel-
gens Hoytider oc andre hellige Dage / til deris vellyst oc galenskaff /
Saa som mand vdi Passuedomme besynderlige vanbrugte denne
Hoytid / met Natteuect at vaage S: Hans afften / met Dank oc
Nattedrick / Gadelams Krank / Ild at optende / at huye / strige oc
dricke den hele Nat offuer / Jeg vil icke nessne huad anden slemhed der
siden efterfulde. Saaledis hulde Papisterne denne S: Hansis
Hoytid / och saaledis holde endnu mange paa denne dag samme
Hoytid / huor met mand icke gior Gud nogen dienste / som hannem
eller hans Engle oc Helgen er behagelig / Men der met tien mand
Dieffuelen oc hans Engle / Gud oc hans hellige Engle oc Helgen
til fortørnelse oc bespaattelse. Dette maa nu saa kaartelige vere
sagt om Helgens Hoytider / oc om deris rene brug : Men paa den-
ne naruerendis Hoytid / vil ieg icke forhandle vden en Artickel / som
er om S: Hansis Historie / huor aff ieg vil oesaa saaregiffue nogle
Lærdomme oc formaninger / Gud til are oc off til gaffu.

Om S: Hansis Doberis Historie.

In Di S: Hansis Doberis Historie hassue
i disse efterfølgende stycker oc omstendige vilkaar at
acte oc besinde / som ere : Om hans Forældre /
Om

3.

4.

5.

6.

Om disse sag-
ger saa yder-
mere paa S:
Hansens
dag.

S: Hans-
sis Hoytids
siore van-
brug.

paa Landet
byerne stee
oc saa meget
Affguberi oc
vrang Tro/
paa denne
Afften / mee-
genne Træl-
skrepper/
bynde etc.
2. at de
mene at dem
skal bestes
me / oc fore
lydte til.

Ote sty-
cker oc om-
stendige vil-
kaar her at
acte.

Paa S: Hansis

Om hans vndfangelse/ Om hans Fødsel/ Huorledis hand bleff opfødt/ Huorledis hand bleff kaldet til sin bestilling/ Huad hans Embede vaar/ Christi vidnesbyrd om hannem/ Om hans Død oc Endeligt/ oc huad der stede vdi oc effter hans Død.

I.
Om Jos
hannis For
ældre.

Euangelis
flens vidnes
byrd om S:
Hansis For
ældre.
Luc: 1.

Lærdom:
me her aff.

1.

2.

3.

4.

5.

S: Hansis Baptista Forældre vaare disse: Hans Fader hed Zacharias/ hand vaar en Prest i Jerusalem/ oc en from hellig Mand/ som leffde it christeligt oc wstraffeligt Leffnet: Oc hans Moder hed Elizabeth/ en gammel Dannequinde/ som vaar saare from oc gudfryctig. Om dem baade to siger Euangelisten Lucas i sit Euangelij første Cap: De vaare baade to fromme oc retfærdige saar Gud/ Oc de vandrede wstraffelige i alle Herrens Bud oc Ræt/ oc de haffde ingen Børn/ Fordi at Elizabeth vaar wfructsommelig/ oc de vaare baade to vel Alderne. Disse ord sige oss huordanne S: Hansis Forældre haffue veret/ Huad Gudelighed dem haffue fuldt/ Huor wstraffelige oc christelige de haffue leffuet i Verden/ Oc at de haffue ingen trost oc husualelse hafft/ der de nu bleffue gamle oc komme til Alder/ Fordi at Elizabeth vaar wfructsommelig/ icke aleniste paa sin Naturis vegne/ den tid hun vaar ung/ oc for sin vngdoms skyld kunde haffue faaet Børn/ Men vaar oc saa wfructsommelig for sin Alderdoms skyld/ thi hun vaar nu meget gammel oc vaar gaaen aff Barnebyrd. Men imod Naturens løb/ oc imod deris wfructsommelighed/ saa de dog alligeuel paa det sidste/ det som de haffue met stor længelse oc attraa begeret aff Gud.

Derfaare haffuer dette synke om S: Hansis Forældre mange deylige Lærdomme/ som wi der aff skulle acte oc besinde. Først/ at de gudfryctigis Bøner skulle icke stee til forgeffs/ men de skulle dog i sin tid bønhøris/ alligeuel at vor Herre siunis siunden at forhale oc icke ville bønhøre. Dernæst/ at wi icke strax skulle bliffue tiede ved at bede/ oc lade aff at paakalde Gud/ fordi at Gud forhaler det noget. Men wi skulle bliffue hart ved/ oc bancke paa/ indtil saa lenge at Naadens dør opladis for oss. Fremdelis/ at de som ere vnder Kaarstet/ oc bliffue fast i Troen/ oc leffue it christeligt Leffnet/ de skulle dog viffeliger i sin tid bønhøris oc saa hielp. Herforuden/ at de som i Ectestaff ere tilsammenbundne/ de skulle leffue i Guds fryet/ oc vere wstraffelige/ som Zacharias oc Elizabeth vaare. For det sidste/ at Ordens tiennere oc deris Hofstruer/ skulle vere it Exempel oc Epenel for andre/ vdi alle Dyder oc Arlighed. Thi lige som Husbonden

bonden Zacharias/bepnydede sin Stat oc Vardighed/met it helligt
oc wstraffeligt Leffnet: Lige saa leffde Elizabeth oc saa / paa sin side
gudelige oc arlige/saa at ingen kunde hende noget skyld: Gud giff
uet/at der icke vaare mange til/som predickte oc tale om Zacharia/oc
dog icke leffue som hand leffde: Men de saa vist deris Dom i sin tid.

For det andet hassue wi her at acte / om S: Hansis vndfangel
se/ som giffuer oss meget at besinde. Thi denne vndfangelse for
kyndis hans Fader Zacharia tilforn aff Engelen/ den tid hand stod
i Tempelen oc gjorde sit Embede/ Oc der denne gamle Mand icke vil
de tro det / bliffuer hand dum til en straff for sin Vanetro / saa at
hand icke kunde tale fra den dag/oc indtil ote dage effter at S: Hans
bleff født. Her hassue wi forst at acte / huad de hellige Englis em
bede er/ huilcke der ere Guds Sendinge bud / oc den chrisne Kirckis
Tienere / at de skulle beskytte oc beskerm hende / oc tiene hende effter
Guds vilie / Men om Englene saa wi meer at høre paa S: Nic
kels dag. Dernæst hassue wi her at lære/ at Gud pleyer altid gier
ne at bønhøre dem/ som flitelige tage vare paa deris Embede/ oc i en
stadig Tro paakalde hannem: Thi de som icke met flid tage vare
paa deris Embede som dem er befalet/ det beste oc mest dem imueligt
er/ de hassue icke Troen til Gud / oc kunde icke rettelige bede. Der
saare skulle wi efftersølge Zacharias exempel / rettelige tage vare
paa vort Kald oc Embede/ oc inderlige paakalde Gud / at hand vil
komme oss til hielp vdi vor Nød oc Trang: Saa skal hand visselige
bønhøre oss/ For hand tencker altid paa sine Forrettelser / oc kom
mer dem ihu. Saa skulle oc saa Guds hellige Engle komme til oss/
Fordi/ at de ville gierne vere hos dem / som tage vare paa deris Ar
beyde oc bestilling / oc hos dem som bede. Fremdelis lære wi her/ at
Guds gierning oc raad / kand icke forhindre aff Naturens forhin
dring eller modstand: Thi endog at Zacharias vaar nu gammel
oc skrobelig/ oc Elizabeth vaar wfructsommelig/ baade paa Natu
rens vegne/ oc for sin Alderdoms skyld: Dog alligeuel gaar Guds
vilie oc raad for sig/ oc Elizabeth bliffuer fructsommelig effter Guds
forsæt oc vilie.

Her aff kunde wi nu satte en almindelig Regel / som er / at
ingen ting kand forhindre Guds forsæt oc raad/ som wi oc saa siun
ge i den chrisne Menighed: Huad du wilt hassue frem kand ingen
forholde. Hand hassuer sat sig saare/ at hand vil opreysse de Dø
de/ men det siunis for Naturens øyen at vere wmueligt. Huem
skulle wi nu her mest tro? Enten Naturen / eller Guds Ord?
Wi

II.
Om Jo
hannis vnd
fangelse.

Lærdoms
me.

1.
Englenis
Embete.

2.
Gud hører
dem gierne
som tage vag
te paa deris
Arbejde.

Englene
huem de ere
hos.

3.
Inter kaud
forhindre
Guds vilie.

En smukt
Regel om
Guds forsæt

Paa S: Hansis

Vi skulle tro Gud mest / giffue hannem den ære at hand er viss oc sandru / De forlade oss visseligeder til / at den som er en almæctig Sandhed / oc en sandru Almæctighed / hand vil oc kand vordre det som hand haffuer sat sig for. Derfaare bliffuer denne gamle w fructsommelige Quinde siuglig oc fructsommelig / De denne gamle vbleffuede Mand bliffuer Fader / imod Naturen / effter som det befalis aff Naturens skabere / huilcken dette Barn S: Hans kiende i sin Moders Liff / den tid der Maria kom til hans Moder Elisabeth / effter at hun vaar bleffuen fructsommelig / oc haffde vndfanget vor Frelsere / denne Naturens Herre oc Skabere / De da rorde dette Barn sig i Elisabeths Liff met glæde / til it vidnesbyrd at Gud anamæd ocsaa smaa Børn oc vil tiemis oc æris aff dem / effter som disse Davids ord liude i Psalmen: Aff de wmyndigis oc diendis Børns Mund haffuer du beredt dig Loff. Men her om skal talis mere paa Jomfru Mariæ besøgelsis dag.

Psalm: 8.

III.
Om Jom
hannis Fødsel.
Luc: 1.

Her aff
haffue Paa
pistene ber
gymt deris
Lærdom oc
Gnedelige
glædster /
met den at
reuer paa
S: Hansis
afstien.
Lærdom.

Det tredie omstendige vilkaar er om S: Hansis Fødsel / om huilcken Lucas Euangelista taler oc siger / at Engelen sagde til Zachariam: Din Hustru Elisabeth skal føde dig en Søn / hans Navn skalt du kalde Johannes / oc du skalt haffue glæde oc fryd aff hannem / De mange skulle * glæde sig vdi hans Fødsel / Thi hand skal vere stor saar HERRen etc. De her i dette vort Euangelio / som nu bleff opregnet / siger hand / Der Elisabeths tid kom / at hun skulde føde / da føde hun en Søn. De hendis Naboer oc Slectinger hørde / at HERRen haffde giort stor Barmhertighed mod hende / oc de glædde sig met hende. Her aff paamindis wi / at wi skulle beuise vor Tacknemmelighed mod Gud / for hans velgierninger som hand beuiser oss. 2. Der hos paamindis wi ocsaa / at wi skulle glæde oss met dem som Gud beuiser nogle velgierninger / gierne vnde dem den lycke Gud vil vnde dem / icke misunde dem det / men glæde oss met dem der glæde ere / som S: Pouel oss tilraader. Fremdelis lære wi ocsaa her / huorledes fromme Forældre skulle bære sig at met deris Børn / at de skulle befale dem den almæctigste Gud / oc antuorde dem hannem i Bødd. 3. For det sidste skulle wi ocsaa her aff paamindis / at glæde oss ved HERRen.

Rom: 12.

3

4.

HÆrens gaffuer oc velsignelse/ oc samme glæde skulle wi føre hen
til Guds ære.

DE fjerde omstændige vilkaar er om S: Hansis Opfødsel/ om
hvilken Lucas siger: De Barnet vaarte/ oc vaar sterckt
i Aanden/ oc vaar i Dren/ indtil hand skulde træ-
de frem saar Israel. De Mattheus siger/ huad hans
Klædedragt oc vnderholdning vaar vdi Dren/ met disse ord:
Johannes haaffde Klæder aff Kamels haar/ oc it
Belte aff Læder om sine Lender/ Hans Mad vaar
Greshopper oc vild Honning. Her bescriffuis off it saare
strengt oc hart Læffnet/ oc en haard Opfødsel. Efterdi at hand
skulde haaffue it hart oc farligt Embede/ da skulde hand icke opfødis
i Krasenhed oc gode dage/ Men hand skulde heller vennis til arbejde
oc til ont i begyndelsen. Thi det gaar saa til som Poeten siger: *A te-
neris assuescere multum est.* Det er/ siger hand/ meget at venne sig til
en ting aff Barndommen.

Men huad skulle wi her aff lære? Skulle wi her aff lære Munn-
cke Læffnet/ at drage i Kloster? Men Ingelunde. Huad skulle wi da
lære her aff? Try ting skulle wi her aff lære/ som ere/ Aedruhed/ Lydig-
hed mod Gud/ oc at venne off til Arbejde i begyndelsen. Thi Aedru-
hed oc sparsommelighed befalls her/ icke alenist dem som met tiden
skulle bliffue Euangelij tienere/ men oc saa alle Christne/ at de skulle
efftersølge S: Hansis exempel i Aedruhed oc sparsommelighed. Der-
næst befalls off oc saa her Lydighed mod Gud i vort Kald oc Embe-
de. Thi wi skulle icke tæncke/ at S: Hans vdualde sig selff denne
bestilling oc dette slags Læffnet/ lige som der skulde henge mere Hellig-
hed hos at læffue i Dren/ end at omgaas met Gølle/ som Papister-
ne lærde/ Men hand gjorde det/ at hand der met vilde vere Guds
Kald oc Befalning lydig. Der foruden sagde ieg/ at wi aff dette
S: Hansis exempel oc saa skulle venne off til Arbejde/ oc til at lide
noget i begyndelsen/ paa det at naar wi ere saa vande til Arbejde oc
at lide/ wi da icke strax bliffue tie de der ved/ oc lade off forfarde/ naar
wi enten skulle tage off noget stort Arbejde for hender/ eller oc lide
nogen gienuordighed. De som opfødis met Krasenhed oc Kielsenstæff
de bliffue Blødhertige/ saa at de icke bliffue bequemme til at giøre
noget som er loff vart/ saa som daglig forfaring lærer vdi mange
Menniske. Det lader Belte som hand haaffde giordet sig met om sit

nn

Liff/

III.
Om Jos
hannis opfø
delse.

Matth: 3.

Barndom.

1.

2.

3.

Paa S: Hansis

Liff / det vaar it tegn til den Strid oc Riff / som hand skulde haaffue vdi sit Embede met de Scriffetlaage / Phariseer / Kong Herodes / oc andre Christirigis Siender.

V.
S: Hans
sis Kald.
Luc: 3.

Lærdom.

DEt femte omstendige vilkaar er S: Hansis kald / huorledis hand bleff kaldet til sit Embede oc befalning. Der om scriffuer Euangelisten Lucas saaledis: Da skede Guds befalning til Johanne Zachariae Søn i Drecken. Denne befalning vaar hans Kald / met huilket hand bleff kaldet aff Gud / til sit Embede oc Guds ords Tieniste. Her aff lære vi at vi skulde lide oc bie saa som Johannes gjorde / indtil saa lenge at Gud kalder oss til noget Embede oc bestilling / Enten foruden middel / huilket tit oc offte ske de i gammel tid / saa som de hellige Propheter / Apostle / oc andre flere bleffue kaldede: Eller oc ved middel / det er / ved Menniskene / som Gud haaffuer giffuet mact at kalde andre til bestilling / enten i Kircke regiment eller i verdslig Regimente. Her imod synde de Menniske / som foruden Kald bryde oc trenge sig vdi noget Embede oc bestilling / oc gaa mere ind at Tagget oc igiennem Vinduffuene / end de gaa ind at Dørren. Saadanne ere de / som enten ved Venner / eller ved skenck oc gaffue / eller oc ved andre voloulige middel / komme ind i Kircke tieniste / icke at de ville tiene Gud oc opbygge den christne Kircke oc Menighed / men at de ville tiene deris Bug: Saadanne Kald pleye aldrig at gaa vel for sig.

VI.
S: Hans
sis Embede.
Luc: 3.

Esa: 40.

DEt siette omstendige vilkaar er hans Embede / om huilket Lucas Euangelista taler i saa maade: De hand kom i all den Egn hos Jordan / oc predikede Penitensis Daab / til Syndernis forladelse / som screffuet staar i Esaie Prophetis Bog / som siger: Der er en Predikeris Krost i Drecken / Bereder HERXens vey / oc giorer hans Fodsti rette. Alle Daller skulde opfyldis / oc alle Bierge oc Høye skulde fornædris / oc det som Kroget er skal rettis / oc det som wieffnt er skal bliffue slæt vey. De alt Riød skal see Guds Frelsere. Her haaffue vi vdi disse ord / huad S: Hansis Embede vaar / som er / at hand skulde døbe / predicke Penitenge / berede HERXens vey / oc vise alle Folck til Christum / som Gud haaffuer giffuet oss til en Frelsere oc Saliggiorere.

Effterdi at hand vaar den allerførste Tienere / som effter Guds befaling begynte Daaben / oc dopte Nennisten til Penitentie oc Synderis forladelse / da kaldis hand Baptista eller Døbere : Hand kaldis ogsaa en Prophete / fordi at hand predickede Penitentie oc Omvendelse til Gud : Hand kaldis Elias fordi hand visde oss Christus. Thi hand vaar den som skulde komme i Elia Aand / oc berede Herrens vej. Vdi dette S : Hans Embede see wi mange herlige oc skønne Dyder / saa som Stadighed / Fri- modighed / Betsendelse / Taalmodighed vnder Kaarsser / Sand- heds bekræftelse / vilie oc idret at forfremme Christi rige. Hand fryctede icke Herodem / Hand skede icke for Phariseerne / Men hand bleff stadelige ved sit Embede / indtil sin Døde dag.

Huorfaa
re S : Hans
kaldis Bapt
ista eller Dø
bere.

Det siuende stycke oc omstendige vilkaar vdi S : Hans Historie / VII.
er Christi vidnesbyrd om hannem. Der om scriffuer Mattheus Christi
Euangelista / at den tid Johannes vaar fast i Fængsel / da sende vidnesbyrd
hand to aff sine Disciple til Ihesum / at de skulde spørre hannem at om S : Hans
om hand vaar Messias som skulde komme til Verden / Eller oc de Math : II.
skulde foruente nogen anden? Effter at Christus haaffuer nu giffuet
dem suar paa deris Spørsmål / oc de ere bortgaane / giffuer Chri-
stus S : Hans dette vidnesbyrd / at hand er icke it flagrendis oc bla-
brendis Ror / som roris oc blabrer for huert Var / men hand er fast
1. oc stadig som en Mur. Hand er icke heller en Hougaards smigre-
2. re eller Hycklere / som er ført i bløde Klader. Item hand siger ogsaa
3. at iblant alle dem som ere fødte aff Quinder / er der aldrig nogen
større opstaaen / end den Døbere Johannes. Men effterdi at der
om bleff videlige talet paa den tredie Søndag i Aduent / da vil ieg
icke nu tale ydermere der om.

Det otende stycke wi haaffue her at acte / er om S : Hans Død oc VIII.
Endeligt / oc om det / der begaff sig i hans Død oc effter hans død. S : Hans
Om hans død skulde wi ansee huad Aarsage der gaffs til at hand
bleff affliffuet : For huad Sag hand miste Liffuet : Huad død hand
fick : De huad wi aff hans Exempel skulde lare. S : Hans
I. Aarsage
II. Aarsage
III. Aarsage

Aarsagen til hans død vaar denne : Herodes haaffde taget sin Aarsage
Broders Philippi Hustru fra hannem / oc leffde med hende / lige som
det haaffde veret hans egen. De effterdi at S : Hans saa at det vaar
tuert imod Guds Lov / oc imod all Naturlig ærlighed oc høffuist-
hed / da sagde hand hannem det obenbare til i hans næruelse / at
det vaar icke ret / at hand skulde haaffue sin Broders Hustru / Det tog
Herodes

I.
Aarsage
II. Aarsage
III. Aarsage

Matth : 14.
Marc : 6.

Paa S: Hansis

Herodes til misfyncke / oc bleff vred derfor / saa at hand lod kaste S: Hans i Fængsel. For end S: Hans sagde Kong Herodi disse ord til / da haffde Kongen hannem tier / holt meget aff hannem / oc actede hannem som en Guds Prophete / Hand hørde hannem stundem / oc gjorde effter hans raad: Men strax der Johannes begynte at straffe hans Horeri oc Blodskam / oc det skendige Liffnet hand laa vdi / da bliffuer Herodes hans Wuen / lige som hand tilforn vaar hans Ven / oc hand nu ick maa lenger lide hannem. Dette Kong Herodis exempel følge mange effter endnu paa denne dag / de maa vel lide Prester oc Guds tienere / all den stund de ick fortørne dem / oc ick straffe deris Synder oc Last: Men der som de begynde at røre ved Bulden / oc sige dem huor Siugen er oc huor det Dme sider / saa begynde de strax at tage sat paa dem / lige som galne Menniste giøre ved Læger der dem vil hielpe / de maa snarere vente sig at de skulle riffsue dem i Dynnene / oc drage Haar oc Skæg aff dem / end de maa vente sig nogen Løn eller Tack.

God giff
net det gunge
icke saa til
paa denne
dag / at man
gen fattig
Prest haff
uer wgunst /
for store Han
fers Horers
oc Woels
fluffs styld.

Store
Zerers maa
icke lide sand
hed / en part.

2. Sagen som hand miste sit Liff for / vaar Herodis Eed. Thi den tid at hand gjorde it stort Giestebud oc Pandet paa sin Fodsels dag / oc der hand saa sin Horis oc Bislopperstis Herodiadis Daatter danke for Giesterne / da behagede det hannem saa saare vel / at hand soer der paa oc gaff sin Eed / at hand vilde giffue hende huad hun begerede / der som det vaare end halffparten aff hans Kongerige. Der Pigen dette hørde / da løb hun strax hen til sin Moder / oc spurde hende til raads / huad hun skulde begere. Moderen / som nu vaar vred paa S: Hans oc bar stor had oc affuend til hannem / for hand straffede hendis Losactighed oc Horeri / hun befoel hende / at hun skulde begere S: Hansis Hoffuet / Saa løb da Daatteren strax hastelige ind / den stund Kongen sad hos sine Giester / oc begerede S: Hansis Hoffuet ind for sig paa it Fad / huilcket hun ocsaa fick. Thi Herodes sende strax Boddelen hen / oc lod S: Hans halff hugge i Fængselet / oc befoel at giffue Pigen Hoffuedet som hun begerede. Her haffue wi Sagen / huor saare S: Hans maatte miste sit Liff / oc huad død hand fick. See her / her maa for en Pigis Bon skyld den ypperlige oc hellige Mand recke Halsen frem / oc tagis aff dage hemelige i Fængsel / vden all skyld oc brøde / Hand som vaar den ypperste oc største der nogen tid vaar sedt aff nogen Quinde til Berden / saa som Christus bar selff vidnesbyrd om. Dette er den christne Kirckis Syncke / saa haffuer det veret aff Verdens begyndelse / saa vil det ocsaa bliffue varactigt indtil enden. Her see wi ocsaa / at Christ i rige det opbyggis met Blod / oc det holdis ved mact met Blod / oc vil endis met Blod.

Math: 14.
Marc: 6.

Store
Zerers Gies
tebud offuer
stendis tit
met de fattis
gis Blod oc
Sued.

Dette

Dette S: Hansis exempel skulle alle retsindige Christi tie-
 nere efterfølge / at de skulle heller ville dø og miste Liffet / end de skul-
 le see igiennem fingre met Jolkis synder / De vere visse der paa / at
 den som anammede S: Hansis blod / saa som it teckeligt og beha-
 geligt Offer / hand skal oesaa hassue omforge for dem / der som de
 end vaare mit vdi Jlden / som Daniel og hans Stalbrodre vaare. Dan: 1.
 Den samme vor eniste Gienlosere og Saliggjorere / met sin Fader
 og den hellig Aand see loff / pris / ære / betiendelse og herlighed / i euig-
 hed / Amen.

Paa Marie besøgelsis dag /
 som mand kalder vor Fruer dag Bierge gang /
 Euangelium Luca i det 1. Cap:

Maria stod op i de
 dage / og gief hastelige paa Bierge-
 ne til Jude Stad / og kom i Zacha-
 ria Hus / og hilfede Elisabeth. De
 det begaff sig / der Elisabeth hørde
 Marie hilsen / da rorde Barnet sig
 i hendis Liff. De Elisabeth bleff opfyldt met den hel-
 lig Aand / og raabte høyt / och sagde: Velsignet est du
 iblant Quinderne / og velsignet er din Liffs fruct. De
 hueden kommer mig det / at min HERRis Moder
 kommer til mig: See / der ieg hørde din Hilsens røst /
 da rorde Barnet sig i mit Liff met glede. De / O sa-
 lig est du som trode / Thi det skal fuldkommitis / som
 dig er sagt aff HERREN. De Maria sagde: Min
 Siæl ophøyer HERREN / De min Aand glæder
 sig vdi Gud min Frelser. Thi hand hassuer anseet
 sin ælendige Tienerinde / See / her efter skulle alle
 n n iij Børns

Maria Loffs
 sang.

Paa Marie

Børns børn prise mig salig. Thi hand haffuer
giort store ting mod mig / som er mechtig / De hans
Naam er helligt. De hans Barmhiertighed varer
uden affladelse stedse oc altid / Hos dem som han
nem frygte. Hand bruger mact med sin Arm / De
at spreder dem som ere Hoffmodige vdi deris hiertis
sind. Hand støder de Mechtige aff stolen / De ophø-
er de Elendige. De Hungrige fylder hand med gaar /
De lader de Rige tomme. Hand tænkter paa Barm-
hiertighed / De hjælper sin tienere Israel op. Som
hand sagde til vore Fædre / Abraham oc hans Sød
euindelige. De Maria bleff hos hende ved tre Maa-
nede / der effter soer hun hjem til bage igien.

For

Forklaring paa dette Euangelium.

Dorfaare at Helgens Høytider holdis i den chrisne Menighed / er baade sagt anden tid om Aaret / De der om bleff oc saa omtalet nu paa S: Hans dag næst forleden. De Summen paa det alt sammen er denne / at wi aff dem kunde haaffue Exempel / om en retfindig Penitente oc omuendelse til Gud / oc om Guds store Naade oc Barmhertighed. Eller (at ieg skal sige det klarligere) at wi skulle først icke falde i Mishaab / om wi falde oc forsee oss som de haaffue giort / men efter deris Exempel see hen til Guds Naade oc Barmhertighed / oc giøre en ret aluerlig Penitente. Der næst at wi skulle efterfølge deris Tro / saa som S: Pouel lærer oss i det hand hønelige roser oc priser Abrahams Tro. Fremdelis at wi oc saa legge vind paa at efterfølge de Helligis leffnet oc omgængelse / at wi forsage det wgudelige vassen oc den verdslige Lyst / oc leffue tuetelige / gudelige oc retfærdelige i denne Verden / som S: Pouel raader oc formaner / i sin Epistel til Titum. For denne Sag skyld skulle wi oc saa betenke / at denne Høytid er indsticket / icke at wi skulle paakalde Zomfru Maria / huilket der er it wgudeligt oc grueligt Affguderit / Men at wi her paa denne Høytid skulle lære / det som wi kunde sticke baade vort Hierte oc vduartis Leffnet efter / i det at wi efterfølge denne hellige kyste Zomfrues Exempel.

Summa paa denne Historie er / at den tid Zomfru Maria fornam at hun haaffde vondsangen / oc vaar bleffuen fructsommelig aff den hellig Aand / oc hun viste at hendis Fænde Elizabeth vaar oc saa nu bleffuen fructsommelig paa sin Alderdom / da vandrer hun hen til samme sin Fænde / Hilser hende / De de tale saaledis til sammen met huer andre / at de baade to bliffue styrkede oc stadfæste i Troen. Der efter dicter Zomfru Maria en dehlig Psalme oc Loffsang / huilken hun siunger Gud til loff oc are / at hun der met vil lade see noget Tacknemmeligheds tegn mod Gud. At wi dette Euangelium diff bedre kunde forstaa / da ville wi her aff forhandle to Artickler.

Den Første.

Historien om Zomfru Mariæ besøgelse.

Den Anden.

Om Mariæ Loffsang.

nn iij

Om

Paa Marie Om den Første.

Fire om-
stendige vil-
kaar her at
acte.

D S Historien om Mariæ besøgelse/ haffue
vi besynderlige disse fire stycker oc omstendige vilkaar at
acte/ som ere: Først/ huorledis at Maria oc Elizabeth ^{1.}
tiene huer andre indbyrdis/ oc beuise huer andre reue-
renze oc ære. Dernæst Jomfru Mariæ hilsen. Fremdelis Eliza ^{2.}
beths vidnesbyrd om Jomfru Mariæ sterke Tro. De for det sidste ^{3.}
dette Mirackel oc vnderlige gierning/ at Barnet Johannes som end ^{4.}
nu er vsfodt/ rører sig i sin Moders Liff aff glæde.

1.
Elizæ
beth oc Ma-
ria gøre
huer andre
tjeniste oc æ-
re.

Jomfru Maria
gick til Eli-
zabeth.

O M det første stycke oc omstendige vilkaar / at Maria oc Eliza-
beth tiene huer andre indbyrdis/ scriffuer Euangelisten saaledis:
De Maria stod op i de samme dage / oc gick hastelige
paa Biergene til Jude Stad/ oc kom i Zachariæ hus.
Den hellige Jomfru haffde hørt aff Engelen / at hendis fænde Eli-
zabeth som vaar vsfructsommelig/ baade aff Naturen oc aff Alder-
dom / hun vaar nu bleffuen fructsommelig / sex Maaneder siden /
derfaare giffuer hun sig strax der hen / Først / at hun kand haffue ^{1.}
dette Tegn til Engelen ord at styrcke sin Tro met. Dernæst / at ^{2.}
hun oc saa her kand saa Marsage at beuise sin Troes fruct/ met Rier-
lighed mod sin Næste. De giffuer hun her met it smuct Exempel
fra sig / Hun foracter ick sin gamle fænde Elizabeth for sin Alder-
doms skyld/ fordi at hun er self vng oc sterk: Men hun gaar hastes-
lige denne lange Vei hen til hende / at hun vil hielpe oc trøste hende
de/ oc tencker saaledis: See/ min Fænde er gammel oc skrøbelig/
oc er nu imod Naturen bleffuen fructsommelig/ saa at hun haffuer
min hielp oc tjeniste behoff / Derfaare vil ieg nu vandre hen til
hende / at vi kunde trøste huer andre met vor Enack oc Samtale/
oc at ieg kand tiene hende.

Lærdoms
me her aff.

Vnge
Quinder stul-
le vere ydmy-
ge. Men det
er en sieloen
ful at finde.

Her aff skulle vnge Quinder lære / huorledis de skulle vere
tillsinds mod de gamle. Endog at Maria vaar nu beprydet met
større oc ypperlige Gaffuer / end nogen Quinde haffuer nogen
tid veret prydet met / vdi den gantze Verden: Saa hoffmoder
hun sig dog ick der aff: Hun tencker ick saaledis / Skulde ieg/
som er saa ypperlig oc er vedsfaren saadan ære / tiene den gamle
Rierling? Skulde ieg gaa hen til hende? Hun maa vel gaa hid
til mig etc. Saadant tencker Maria ick: Men hun tencker
heller/ at io ypperligere hun er/ oc io herligere oc skønnere gaffuer hun
er be-

er beprydet met / diff mere vil hun vere plictig oc skyldig til at tiene andre. Saa giorde oc den fromme Joseph Patriarcha / Endog
 at hand dromde / at Solen oc Maanen oc elleffue Stierner fulde
 ned oc tilbade hannem / huor met der gaffs tilkiende / at hans Foral-
 dre oc hans Brodre / skulde i sin tid giøre hannem reuerentz oc ære /
 saa som deris Herre oc Øffrighed : Dog alligeuel hoffmoder hand
 sig ick der aff / men hand tien sin gamle Fader oc er hannem horig oc
 lydig / efter Ihesu Syrachs regel / som saa liuder : **Riære Barn**
 io ypperligere du est / io mere skal du ydmyge dig / saa
 skal **HÆren** vere dig huld / **Zhi HÆren** er den al-
 lerhøieste / oc giør dog store ting formedelst de Ydmy-
 ge. Item / en anden sted siger hand : Ver venlig mod de **Fat-**
 tige / oc ydmyge dig for de Gamle. Hør gierne den
Fattige / oc syar hannem venlige oc factmodelige.
 Quo som sticker sig efter denne Syrachs regel / oc efter Mariae ex-
 empel / hand skal bekomme offuermaade støn oc herlig fruct oc gaffu
 1. der aff. Først / skal hand finde Naade hos den almættigste enige
 Gud : **Zhi Gud** staar de Hoffmodige imod / oc de Yd-
 2. myge giffuer hand sin Naade / som S : Peder siger. Der
 nast / finder hand oc saa Naade oc gunst hos Mennisten / **Zhi lige**
 som alle Menniste hade oc bespaatte de Hoffmodige / lige saa elste de
 3. dem som ere ydmyge oc venlige. Herforuden skal det oc saa gaa
 hannem lige saa igien / naar hand bliffuer gammel / at hand oc saa
 skal æris oc tienis aff de Ynge. **Zhi lige** som det er Guds retfærdige
 Dom / at den som i sin Yngdom bespaatter de gamle / hand skal be-
 spaattis oc foractis igien / naar hand bliffuer gammel : Lige saa er
 det oc Guds retfærdige Dom / at den som i sin yngdom haffuer æret
 oc tient de gamle / oc beuist dem reuerentz oc lydighe / hand skal oc-
 saa æris igien aff de Ynge / naar hand bliffuer gammel.

Her aff skulle oc saa vore Jomfruer oc Piger / oc disligeste yn-
 ge Quinder lære / at de ick skulle løbe omkring i alle Hus / oc slide de-
 ris Riortelsto op paa fremmede Dørtersle / Icke heller vere ledige
 oc ørkelose / men altid holde sig til gierning oc syfle / De naar de
 skulle gaa eller vandre nogen sted / at de da vandre hastelige / met
 Gudelighed / Hoffuisthed oc Tættighed : Vden saa er at de hel-
 ler ville efterfølge Dine Jacobs Daatters exempel / som fører
 skam oc vanære met sig / end de ville giøre efter Jomfru Mariae
 exem

Joseph
Gen: 37.

Syrach: 2.

Syrach: 4

27ytte'oc
gaffu aff Na-
myghed.

1. Pet: 5.

Les her om
ydemerens
17. Søndag
efter hellig
Trefaalt: 70
hed / i den 10
ste Aarsd.

Piger oc
ynge Quin-
der skulle væ-
re i huset.

Endunge
malede Dia-
nam paa te
Snegel hus /
at de der mer
vilde lære / at
Quinder skal
de gierne væ-
re i huset / som
Snegelen er.

Paa Marie

Blufardigh-
hed er Jom-
fruers Smy-
de.

Exempel/ huilcket der bar it arligt Ryete oc Naffin/ heder oc are met
fig. I fordom tid vaar intet Smycke eller Liggendesæ Piger oc
Jomfruer tierere end hoffuisthed oc blufardighed: Men nu lade
mange aff dem see all whoffuisthed/ wblufardighed oc wtuctighed/
baade met deris Klædedract/ facter oc omgengelse/ saa at mesten de-
len aff dem saa deris retfardige Lon oc Straff for deris Driftighed/
Nafedierffhed oc wblufardighed.

II.
Maria
Hilsen.

Hilsen
huad den ser-
rer.

1.

2.

3.

4.

5.

J Or det andet haffue wi her at acte/ Jomfru Maria Hilsen/ om
huilcken Euangelisten taler / at Maria hilfede Elizabeth.
En venlig Hilsen er it Tegn til Kierlighed/ venlighed oc goduillig-
hed. Hos Joderne vaar det vijs oc vane / at de Hilfede huer andre
met saadanne Ord: Fred vere met dig. Item: Fred vere idette Hus.
Lige som wi ocsaa bruge denne vijs oc maade at Hilse met/ at wi si-
ge: Guds Fred. Denne vijs oc maade at Hilse met / giffuer off
mange ting at betencke. Forst/ er denne Hilsen en obenbare bekien-
delse/ huor met wi bekiende oc bestaa / at all Fred / all Ryete oc Vels-
fart/ oc alt gaat kommer aff Gud. Dernast/ er saadan Hilsen oc
saa en Bøn. Thi naar som en aff it ret gudeligt Hierte ynster en
anden Guds Fred/ eller siger: Fred vere met dig/ Da er det lige saa
meget som hand sagde: O Gud himmelske Fader/ Jeg beder dig/ at
du wilt giffue dette Nenniste din Fred: Besterne oc beuar hannem
met din beskytning oc bestermelse/ fra Dieffuelen / din christne Kir-
ckis Siende/ som aldrig staaar til at stille til frede. For det tredie/ er
saadan Hilsen ocsaa en Formaning oc Paaminde/ huor met wi
atuare oc paaminde dem wi hilse oc sige Guds Fred til / at de skulle
paakalde oc bede Gud/ om Naade oc Fred/ at hand vil beuare oc be-
sterme dem/ deris Hus oc Børn/ oc alt det de haffue. For det fiende/
denne Hilsen oc Nyste at wi ynste huer andre Guds Fred/ er ocsaa en
betegnelse oc atuarsel at wi haffue Siender / som daglige dags altid
oc idelige stunde effter vort Fald oc Forderffuelse: Huor aff wi paa-
mindis/ at wi skulle ick vere secker oc trygge/ oc soffue hen i Synden/
men vere vaagne oc redebodne at tage imod dem/ paa det at de skulle
icke wforuarendis offuerfaldis oc vndertryckis aff dem. For det
sidste / er en gudelig Hilsen ocsaa en Tacksigelse. Thi naar wi yn-
ste andre Guds Fred/ da bekiende wi obenbare/ at Gud er den/ som
all Fred kommer fra / huilcken wi ocsaa met denne bekiendelse giøre
stor pris oc are / huor met wi oc beuise vor Tacknemmelighed mod
hannem. Derfor skulle wi lare aff Maria/ at wi gierne hilse oc ynste
huer andre Guds Fred. Item: Gud vere met dig: Gud velsigne dig
etc.

Det

DE tredie ſtycke oc omſtendige vilkaar / ſom wi i denne Hiſtorie
haffue at acte / er Elizabeths vidneſoyrd om Marie Tro / der
om ſiger Euangeliften ſaaledis : De Elizabeth bleff opfyldt
met den helligAnd / oc raabte met høn Roſt / oc ſag-
de : Velsignet eſt du iblant Quinderne / De velsignet
er din Liffs fruct etc. Item. Salig eſt du ſom trode /
Thi det ſkal fuldkommis ſom dig er ſagt aff HErren.
Elizabeth bliffuer opfyldt met den helligAnd / aff huilken hun bliff-
uer viſſ paa / at Jomfru Maria haffuer vndfanget formideli den
helligAnds forarvendelſe oc krafft. For effterdi det er imod Na-
turen / at en Jomfru ſkal vere fructſommelig oc ſinglig / da vaar det
fornøden at den ſom haffuer ſkafft Naturen / hand maatte lære oc
forkynde den Naade oc Gaſſue / ſom Maria vaar vederſaret imod
Naturen. Der effter loffuer oc priſer Elizabeth Jomfru Maria
Tro / lige ſom hun vaar vnderuiſt oc lært aff den helligAnd / oc ſi-
ger hun : O ſalig eſt du ſom trode. Diſſe ſaa ord giſſue off

III.
Elizabeths
vidneſoyrd om
Jomfru Maria
Tro.

Marie
Tro.
Lærdomme.

1. tu ſtycker at lære : Forſt lære off diſſe ord / at alle de ſom icke haffue
2. Troen til Gud / de ere vſle oc ælendige Menniske. Dernæſt / at de
ſom tro paa Gud / de ſaa den rette Salighed / ſom er i Jheſu Chriſt
3. ſto / Saligheds offuerflødige Kilde. Fremdelis giſſuer Elizabeth
tilkiende / huad nytte oc gaſſu Troen fører met ſig / i det hun ſiger :
Thi det ſkal fuldkommis ſom dig er ſagt aff HErren.
Som hun vilde ſige : Endog at alle Menniskis forfaring ſiger i
mod / Endog at Naturen ſiger ney der til / Endog at Menniskelig
formuſt oc forſtand ſiger andet : Saa ſkal det dog alligeuel viſſeli
ge ſtee oc gaa for ſig / ſom Gud haffuer loffuet oc tilſagt dig / ſom er /
at du ſkalt føde en Søn / effter HExkens ord / oc alligeuel bliffue
en reen oc kyſt Jomfru. Her aff ſkulle wi oc ſaa lære / huad en ret
Troes art oc nature er / De effter Jomfru Maria exempel tro Guds
ord / endog at den gantſke Nature oc alle Creature vilde ſige der
imod.

Troens
fruct.

Lærdome.

DEt ſierde omſtendige vilkaar er / om dette vnderlige Terteign / at
Barnet glæder ſig vdi ſin Moders liſſ / Der om ſiger Elizabeth :
Hueden kommer det mig / at min HExkis Moder
kommer til mig : See / der ieg hørde din Hiſſens roſt /
da rörde Barnet ſig i mit Liſſ met glæde. Her høre wi

IIII.
S: Hans
glæder ſig i
Moders liſſ.

m

Paa Marie

Det skal
nådigke
som god
Bog skal
være.

Gen : 17.

Giendøbe
ris wuden
lighed.

en vunderlig gierning/ at Johannes glæder sig/ og med synderlige fa-
ter og rørelse giffuer tilkiende/ at Messias og Verdens Frelser/ er der
næruerendis tilstede i Jomfru Maria Liff. Det er io i sandhed it
stort Mirackel/ at it Barn som icke endnu er født til Verden/ fand
kiende Verdens Skabere og Gienløser/ med huileket Mirackel baa-
de Elizabeths og Jomfru Maria Tro bleff saare styrket/ De Guds
godhed disligeste mod smaa Børn bliffuer obenbare/ huileken der i
fordom tid loffuede og tilsagde Abraham/ at hand vilde vere hans
og hans Sæds Gud til euig tid : De paa det at Abraham skulde
vere viss paa/ at Gud vilde holde denne Pact og Løfte/ da gaff hand
hannem Omstærelsen til it Tegn og stadfestning der paa/ og besøel
at alle Drengbørn skulde Omstærises naar de vaare ote dage gam-
le. De effterdi at denne Guds Foriattelse hører os saa til oss og vore
Børn/ da giøre Giendøbere ilde og ubluelige/ i det at de icke ville/ at
de Chrisinis Børn skulle døbis/ det er/ De ville icke at de som ere arff-
uinge til Himmerigs glæde og ære/ effter Foriattelsen/ skulle glæde
sig ved den besenling og stadfestelse/ som Gud haaffuer der paa giff-
uet oss. Giendøberne sige saaledis : Den som hører Ordet og troer
det/ hand skal døbis : Men smaa Børn kunde huereken høre Ordet/
icke heller tro det : Derfaare skulle de ingelunde døbis. Met denne
mening fare de arme forblindede Meniske storlige vild/ De skulde
heller saaledis tenke og sige : De Chrisinis Børn haaffue Foriattel-
sen : Derfaare bør denne Foriattelse at stadfestis og besenlis dem for-
medelst Daaben/ lige som hun bleff Jodernis Børn besenlet forme-
delst Omstærelsen. Guds Foriattelse tilbiuder oss hans Naade og
Barmhertighed : Sacramenterne besenle og stadfeste/ det samme
som Foriattelsen tilbiuder/ og lærer oss det samme met vduaartis
Tegn/ saa som wi hørde paa Christi Naderis dag/ som wi kalde
Skertorsdag. Derfaare skulle wi saaresatte oss S : Hans/ som
vdi Moders Liff bleff opfyldt met den hellig Aand/ og der bleff arff-
uing til den Naade/ som alle Børn ere delactige vdi/ som haaffue
Foriattelsen.

Smaa
Børn kunde
haaffue den
hellig Aand.

Men her imod sige Giendøberne : Det vaar it Mirackel met
S : Hans/ det gaar icke saa til met alle Børn. Jeg bestaar det/ at det
vaar it Mirackel/ og end it stort Mirackel/ Lige som alle Guds gier-
ninger/ der hand beuifer sin christne Kircke ere Mirackel. Men ieg
vil og sige dette der hos/ at dette samme Mirackel og vunderlige gier-
ning lærer oss/ at smaa Børn kunde vere bequemme til at anamme
og saa den hellig Aand. Effterdi da at de kunde anamme den hel-
lig Aand : Effterdi de ere Abrahams Børn : Effterdi de ere Arff-
uinge

uinge effter Forlattelsen: Effterdi Christus self befaler at anam-
me saadanne / oc lade dem komme til sig: Hui skulde de da icke dø-
bis: Besynderlige effterdi at Daaben er en besyning paa det som
nu er sagt.

Om den Anden.

DEr Maria nu hører Elizabeths ord oc tale /
om den store velgierning som hende er beuist / som er / at
hun skal vere Moder at Verdens Frelser oc Gienløser /
da beuise hun sin Tacknemmelighed mod Gud / huil-
ken hun loffuer oc priser i denne Psalme / baade for den store velgi-
erning som hende er beuist / disligeste oc saa for hans Barmhiertig-
hed / Retfærdighed / Almættighed oc Sandruhed / som hand beuise
mod Menniskens fiend / i det at hand aff sin Barmhiertighed tager
dem til Naade som sig frygte: Ved sin Almættighed oc Retfærdighed
straffer dem som ere fortrædelige oc vildige: De effter sin Sandru-
hed nu paa det sidste holder ord / oc fuldkommer det som hand i For-
dom tid hassde loffuet oc tilsagt de hellige Forfædre. Denne Ma-
ria Loffsang hassuer dette nytte oc gaffn met sig / at naar wi her aff
hassue ret lært at kiende Guds Barmhiertighed / da skulle wi tro oc
forlade oss paa hannem: Naar wi hassue lært at kiende hans Ret-
færdighed / da skulle wi trøste oss imod alle Tiranners vaald oc w-
ret: Naar wi kiende hans Almættighed / da skulle wi der aff paa-
mindis at frygte hannem: De naar wi ansee oc kiende hans San-
druhed / da skulle wi met Taalmodighed haabe oc foruente / det som
hand aff sin Naade hassuer loffuet oc tilsagt oss. Wi skulle sette
hans Barmhiertighed imod vore Synder: Hans Retfærdighed i-
mod Tiranners last oc offueruaald: Hans Almættighed imod
Dieffuelens Tiranni: De hans Sandruhed imod alle Fristelser /
som enten Riød oc Blod eller Dieffuelen stunder oss i Sinde. De
for disse Sagers skyld hassuer den christne Kircke ordineret oc sticket
det saa / at denne Zomfru Maria Psalme oc Loffsang / skulde huer
dag siungis i den christne Forsamling: Nu ville wi kaartelige for-
klare huert Vers.

Maria
Tacknemme
lighed.

Maria
Loffsang
nytte oc
gaffn.

Maria
Loffsang
huert dag
siungis.

1. Min Siæl ophøyer HERren.
2. De min Aand glæder sig i Gud min Frel-
sere.

oo

3. Thi

Paa Mariae

3. Thi hand hassuer anseet sin ælendige Tjenerinde/ See / her effter skulle alle Electer prise mig salig.

Det er/ Jeg loffuer oc priser Gud storlige oc hønelige/ oc glæder mig saare aff mit gantste Hierte/ oc det i Gud min Frelsere. Thi hand er alene all min Glæde/ som hassuer beuist mig saadan en stor velgierning oc Salighed. Hand hassuer anseet oc aff sin blotte Naade oc gunst anammet mig fornædrede/ ringe oc fattige Pige/ som nu vaar foractet/ oc leffde i Armod oc Fattigdom/ som en fattig tieniste Pige: De saaledis hassuer hand seet til mig/ saa at ieg skal icke her effter actis saa ringe oc foractet/ som ieg vaar tilforn/ Men alle Folk oc Electer paa Jorden/ skulle sige mig at vere lycksalig/ huilcken saadan en Naade oc Ære er vederfaren/ at ieg skal vere Messia Moder/ som er min Frelsere oc alle deris som tro paa hannem.

Lærdom.

1.

2.

3.

4.

Uff dette Mariae Exempel skulle wi lære/ Først at bekiende vor ringehed oc ælendighed/ oc derfaare salde ned faar Gud i en sand Penitente. Dernæst/ at wi bekiende Guds store velgierninger mod oss/ som hand saa rigtige oc offuerflødelige beuise oss. Fremdelis at wi oc saa rose oc prise den almægtigste gode Gud/ for samme sine velgierninger. For det sidste/ at wi oc saa met vort Exempel Locke oc tilskynde andre til at beuise Gud Tacknemmelighed.

4. Thi hand hassuer giort store ting mod mig/ som er mechtig/ oc hans Naamn er hellig.

Den hellige oc tuetige Jomfru/ roser sig her aff ingen fortieniste eller gode gierninger: Hun legger intet sin egen krafft eller konst til/ Men hun legger det Gud altsammen til/ oc giffuer hannem all æren/ som alene er mechtig/ oc hues Naamn alene er oc bliffuer helligt/ oc er all reuerenke loff oc ære vært. Saa tit som wi næfne Gud/ eller høre hannem næfne/ da skulle wi loffue oc prise hannem for sin Hellighed/ som hand lader see oc obenbaris i alle sine gierninger/ i sin store Barmhiertighed/ i sin retfærdige Dom/ i sin Mægtighed oc Krafft/ oc i sin Sandruhed oc Trofasthed/ saa som den hellige Jomfru her opregner i sin Psalme/ stycke fra stycke.

Quod wi skul
le tæncke paa
wt næfne
Gud.

5. Oc hans Barmhiertighed varer vden affladdelse stedse oc altid/ hos dem som hannem frygte.

Om Guds
Barmhiert
ighed/ try
ting at ære.

Dette Vers lærer oss try ting. Først at Gud er naadig oc barmhiertig. Dernæst/ huor vijt hans Barmhiertighed vdspreder

efter sig. For det tredje/ huem denne store oc iwendelige Barmhjer-
 tighed vederfaris. Om Guds Barmhertighed hassue wi man-
 ge herlige Sentenzer oc Exempel i den hellige Scriste. Hand si-
 ger self: Jeg vil vere din Gud / oc din Sæds Gud eff-
 ter dig til euig tid. Item / hand siger en anden sted: Jeg er
 Gud som gjør Barmhertighed. De hos Esaiam Pro-
 phete siger hand: Jeg vil mystunoe mig offuer dig / met
 euig Naade. Item. Min Naade skal icke vige fra
 dig / oc min Freds forbund skal icke hensefalde. De Jes-
 sus Syrach siger: **HERR** er naadig oc barmhjer-
 tig / hand forlader Synden oc hielper i Nod. Der-
 faare kalder S: Pouel hannem Barmhertigheds Fader / i det at
 hand saa siger: Loffuet vere Gud vor **HERR** **Kris** **Jhesu**
Christi Fader / Barmhertigheds Fader / oc all tro-
 stis Gud / som troster oss i all vor bedroffuelse. Exem-
 pel om denne Guds store Barmhertighed / huor hand den hassuer
 beuist / hassue wi mange oc wtallige vdi den hellige Scriste / iblant
 huilcke det er det aller største oc nypperste / at Gud gaff sin enbaarne
 Søn i Doden / at den gantste Verden skal ved hannem forlosis.
 Om huilcken **Christus** self taler / saa sigendis: Saa elstee
 Gud Verden / at hand gaff sin eneste Søn / paa det
 at alle de som tro paa hannem / icke skulle fortabis /
 men hassue det euige Liff. Signelser om denne Guds Barm-
 hertighed / er den forlaarne Søn. Det fortaffte Saar. Item / den
 Samaritan som beuiste Barmhertighed mod det Menniske / som
 vaar faldet iblant **Roffuere** / oc andre saadanne flere.

Huor vijt vdstrecker sig denne Guds store Naade oc Barm-
 hertighed? Der til suarer den hellige Jomfru oc siger: Hans
 Barmhertighed varer Elect fra Elect / eller tid fra
 tid / det er / hun varer altid / i alle Alder oc Tider / i alle Land /
 i alle Electer / saa som disse Dauids ord liude: Jorden er fuld
 aff **HERR**ens Barmhertighed. Hid hore oc disse Da-
 uids ord vdi Psalmen: **HERR**ens Barmhertighed va-
 rer fra Euighed til Euighed. Effter Guds Retfardighed

Paa Marie

bleff Adam met alle sine Effterkommere / kast vdi euig Wselhed oc
 Klendighed : Men aff Guds Barmhiertighed bleff hand oc alle
 hans Effterkomere delactig vdi Guds Naade oc Benstæff / met saa
 skel / at de ick self met deris Synd oc Last / forhuerffue Guds dom
 oc Brede offuer sig. **Esaiam** : Jeg gjorde dig til Hedningenis Lius / at
 du skalt vere min Salighed / indtil Verdens ende.
Luc : 24. **De Simeon** siger / at Christus er it Lius oc Frelser / som er beredt
 for alle Folk.

3. Huem vederfari denne Barmhiertighed? Der til suarer den
 Huem Guds Barm
 hiertighed
 vederfari.
Psalm : 103.
 hellige Jomfru / oc siger : Hos dem som hannem frygte.
 Det samme beuise oc bestaar Kong David met hende / i disse ord :
HEXrens Barmhiertighed varer fra ewighed til e-
 uighed / offuer dem som hannem frygte. Oc en anden
Psalm : 85.
 sted siger hand : **HEXrens** hielp er nær hos dem som
 hannem frygte. Derfaare / huor som ret sand Guds fryet er /
 der haffuer oc saa Guds Naade oc Barmhiertighed sin sted oc rom /
 oc er der visselige tilstede.

Huad Guds
fryet er. Men huad er dette for en Guds fryet? Det er en ret Gude-
 lighed oc Gudstieniste / som findis hos dem / der met en stadig Tro
 forlade sig paa Christus. Her skulle wi nu vel giøre stilsmisse i
 mellem Sagen til Guds Barmhiertighed / oc deris vilkaar som
 Sager til
 Guds Barm
 hiertighed.
 denne Barmhiertighed vederfari. Her er ingen anden Sag til /
 huorfaare Gud er off naadig oc barmhiertighed / end den faders-
 lige tilbønelighed oc Kierlighed hand haffuer til oss / vdi sin elskelige

Matth : 3. 17. **Søn Ihesu Christo** / som hand self siger : Denne er min Kier-
 te fiere Søn / vdi huilken ieg haffuer behagelighed /
 det er / vdi huilken alle Menneiste ere mig behagelige. De som den-
 ne Barmhiertighed vederfari kunde det ick fortiene / men de bliff-
 ue der vdi delactige ved Troen alene / ved huilken de oc bliffue Guds
 fiere Børn / som **Johannes** siger : Hand gaff dem mact at
 bliffue Guds Børn / saa mange som tro paa hans
 Naamn. Ved Troen alene fødte wi til Guds Sønner oc Døt-
 tre / Men naar wi ere bleffne Guds Børn / da skulle wi leffue som
 Guds Børn bør at giøre / i all Gudelighed / Wskydighed / oc hoff-
 niste Dyder / huilcke den hellige Jomfru her befatter met dette ene ord
 Fryet. Fremdelis siger hun : 6. Hand

6. Hand bruger mact met sin Arm / oc atspre-
der dem / som ere hoffmodige i deris Hiertis ſind.

7. Hand ſtøder de mectige aff Stolen / oc op-
høyer de ælendige.

8. De Hungrige fylder hand met gaat / oc la-
der de Rige tomme.

Her forkynder den hellige Jomfru Maria / Guds dom offuer
alle hoffmodige Menniske / oc ſiger huad Naade oc Barmhiertig-
hed de Ydmyge ſkal vederfariſ. Om huilket den hellige Scrifte giſſe-
uer off mange Exempel / oc daglig forſaring giſſuer det ſåme tilkien-
de. Her aff ſkulle wi lære at ydmyge off ſaar Gud oc Menniken / oc
ſky Hoffmod ſom en værſynggelig ting / ſom nu ſor bleff ſagt i den før-
ſte Artickels forklaring / De mand ydermere kand læſe om Ydmyg-
hed den ſyttende Søndag effter hellig Treſaaldighed / huilket ieg
her for kaarthedens ſkyld / icke vil repetere oc igientage : Nu følger
fremdelis :

Guds Dom
imod hoffmo-
dige Menn-
iſke.

Lærdom.

9. Hand tencker paa ſin Barmhiertighed / oc
hielper ſin Dienere Iſrael op.

10. Som hand ſagde til vore Fædre / Abra-
ham oc hans Sæd euindelige.

Det er / Det Løfte oc Foriattelse ſom Gud haſſde giort Abra-
ham oc de hellige Forfædre i det gamle Teſtamente / at hand vilde
vere dem en naadig Gud oc deris Sæd effter dem / det haſſuer hand
nu aff ſin Barmhiertighed betenckt oc kommet ihu / oc haſſuer det
fuldkommet / i det at hand haſſuer ſent ſin Søn til Verden / ſom
ieg nu haſſuer vndfanget aff den hellig Mand / ved huilcken Iſrael
oc alle Eleeter ſkulle ophielpis oc velſignis. Derfaare ſkulle wi
her aff lære / at Gud er ſandru i ſine Foriatteller oc Løfte / ſaa at
hannem bør prijs oc ære / for ſin Sandruhed oc Trofaſt-
hed. Hannem ſtee loff / beftendelse oc ære / for ſin
Barmhiertighed / Meectighed / Retſæ-
dighed oc Sandruhed / aff alle
Chriſtne til euig tid /
Amen.

Guds
Sandhed oc
Trofaſthed.

Lærdom.

Vaa S : Mickels dag /

Euangelium Mathei i det XVIII.

Capittel.

Luci 9.
Mat. 17.

Vla den samme
stund / ginge Disciplene til Jesum /
oc sagde: Huo er dog den Største i
Himmerigs rige? Jesus kaldede
it Barn til sig / oc stilledet det mit
iblant dem / oc sagde: Sandelige
siger ieg eder: Wden saa er / at i omuende eder oc bliff-
ue som Born / da komme i ike i Himmerigs rige.
Huo som sig nu self fornædrer / som dette Barn /
hænder den Største i Himmerigs rige. Oc hu som
anam

ananner saadant it Barn i mit Naffu / hand a-
nanner mig. Men huo som forarger en aff disse
Kingske som tro paa mig/ hannem vaare det bedre/
at der hengdis en Mollesten om hans Hals / oc
hand bleffue senckt ned i Hassuet / som det er dybist.
Vee Verden for Forargelse skyld. Der skal io Forar-
gelse komme/ dog vee det Menneffe/ ved hvilket For-
argelse kommer. Der som din Haand eller din God
forarger dig / da hug hannem aff / oc kast hannem
fra dig / Det er dig bedre / at du gaar halt ind i Liff-
uet eller en Krobling/ end at du hassuer to Hender el-
ler to Fodder / oc kastis i den euige Ild. Oc der som
dit Oye forarger dig/ da riss det ud/ oc kast det fra dig/
Det er dig bedre / at du gaar ind vdi Liffuet met it
Oye/ end at du hassuer tu oyen/ oc kastis i Hellsuedis
Ild. Seer til at i icke foracte nogen aff disse smaa/ Thi
ieg siger eder: Deris Engle i Himmelen see altid min
Faders ansigt i Himmelen.

Forflaring paa dette Euangelium.

Denne Fest oc Hoytid er derfaare besticket at
skulle holdis hoytidelig vdi den christne Kircke oc Me-
nighed / at wi der aff skulle lare Guds velgierninger
mod oss / som hassuer giffuet oss sine hellige Engle til
bestermere/ Derfaare skal mand besynderlige lare om
de hellige Engle paa denne dag. Men effterdi at dette Euangeli-
um / som paa denne dag pleyer at predictis oc forhandlis / indehol-
der besynderlige skone Lardomme: Da vil ieg forst forklare det/ Oc
siden tale noget om Englene.

Uarsagen til disse Christi ord gaffs aff Disciplenis Tregerig-
hed/ so trattedis om/ huilcken aff dem der skulde vere storst oc ypperst
i Christi rige / effter at de hassdehort / at hand hassde sagt dem/ at
hand vilde det indtage/ men Christus retter de i deris vrangemening

Uarsagen oc
Summa paa
dette Euanga-
gelium.

Paa Sancte

oc stikker it lidet Barn mit iblant dem / oc siger : Vden i bliffue som smaa Born / da komme i icke i Himmerigs rige. Derforuden raader hand dem oc alle Menneſte fra Forargelse / oc befaler off smaa Born / at wi ſkulle anamme dem vdi den chriſtne Menighed / oc vide at Himmerigs rige horer dem oc deris lige til. At wi dette diſſ bedre kunde forſtaa / da ville wi nu tale om fire Artickler.

Den Førſte.

Om Apoſtelnis Diſputats / huilcken der ſkulde vere offuerſt / Oc huorledis Chriſtus ſtraffer dem.

Den Anden.

Chriſti formaning / at wi ſkulle tage off vare for Forargelse.

Den Tredie.

Chriſti beſalning at anamme smaa Born.

Den Fierde.

Om Englenis Nature oc Embede.

Om den Førſte.

Na den ſamme tid ginge Diſciplene til Iheſum / oc ſagde : Huo er den ſtorſte i Himmerigs rige ? Her haſſue wi forſt at acte Chriſti Diſciplers blindhed / ſom icke endnu forſtode huordant Chriſti rige er / oc huad det vaar for it Rige. De mente at det ſkulde vere it verdſlige Rige / at Chriſtus ſom en veldig Monarcha oc eneuualds Herre / ſkulde raade oc regere offuer den gantſke Verden / oc de ſkulde ſaa vnder hannem ſom Hertuger oc Förſter / haſſue atſkillige Land oc Steder / oc haſſue ſtore beſalninger oc ypperlige Forlenninger / ſaa at de ſkulde bliffue ſtore Herrer her i Verden : De derſaare ſpørge de huilcken der ſkulde vere ypperſt / oc ſide naſt hos vor Herre Chriſtum / i Raad oc Regimente. Saa ſaare vaar deris Hierte oc Sind forblindet.

Dernæſt ſee wi her Dieffuelens forgiffte / ſom ocſaa haſſuer veret krafftig vdi de Guds vdualde redſkaſt / ſom vaare Chriſti Diſciplene / oc hans beſtickede Apoſiler oc Legater vdi hans aandelige Rige. Huad gjør Dieffuelen her ? Hand beſmitter dem med den ſtedige

dige oc gruelige Last / som er Hoffmod / saa at de begynde nu at
trættis om Befalninger oc Forlenninger / huilcken der skal vere
øffuerst oc ypperst / det er huilcken aff dem der skal vere Herre øffuer
den anden.

Hvad gjør Christus her til / der hand horer denne Disciple
nis daarlige Tregerighed: Hand kunde vel met rette haffue forskue
oc forkast dem / saa som hoffmodige Njemiste / som ingelunde haff
de veret bequemme oc duelige til / at vere Forstandere oc Regentere
vdi hans aandelige Rige: Det gjør hand dog icke / men hand paa
minder dem venlige / oc baade retter dem i deris vrang mening oc
vildfarelse / De disligeste straffer dem haardelige for deris Hoffmod
oc Tregerighed. Thi saa siger Euangelisten: Ihesus kalde
de it Barn til sig / oc skickede det mit iblant dem / oc
sagde: Sandelige siger ieg eder: Vden saa er / at i
omnuende eder oc bliffue som Børn / da komme i icke i
Himmerigs rige.

Her giffuer Christus tilkiende baade met
Vardom oc Ord / huordanne Forstandere oc Regentere hand vil
haffue i sit Rige / Hand vil at wi skulle alle vere hin andens lige / saa
meget som vort Sind oc Hiertelag vedkommer: Hand vil icke at
den ene skal foracte den anden / oc holde sig bedre end hand: Men at
wi skulle haffue venlige oc tierlige Hiertelag til huer andre / oc bevi
se huer andre all tjeniste oc ære: Hand vil icke at mand i hans aan
delige Rige skal haffue Herredøme oc Regimente den ene øffuer den
anden / saa som det gaar til vdi verdslige Rige. Fordi vdi verdslige
Rige haffuer det en anden Venlighed / der ere nyttige oc vichtige Sa
ger til / huorfaare der maa vere Øffrighed / oc de som skulle haffue
Mact oc myndighed øffuer andre. Der hos gjør os saa Christus
forstel imellem sit rige / oc verdslige Riger oc regimente. Den som
er øffuerst oc ypperst i verdslige Rige / hand vil tieris oc æris aff alle:
Tuert imod / huo som vil vdi Christi rige vere den Største / hand
skal vere allis Tienere / icke met Ordene aleniste / som Passuen /
Hand scriffuer vel i sine Bressue / at hand er *Servus servorum Iesu*
in Christi, det er / alle Ihesu Christi tiereris Tienere / oc alligeuel
vil hand haffue Regiment oc Herredøme / øffuer alle Konger
oc Forster vdi Verden / oc skammer sig icke ved / at lade Kysere
oc Konger kysse sine omflettige Fodder. Saaledis / siger ieg / skal
mand icke aleniste met Ordene vere huer mands Tienere / men
met Gierningen oc met Sandhed / saa som S: Pouet / S:
Peder

Zuordanne
Forstandere
Christus vil
haffue i sit
Rige.

Stillsætte
imellem et her
st og verds
lige Rige.

Passuens
bydelse.

Paa Sancte

Peder / oc de andre Apostole / oc alle retsindige Euangelij Tienere.
Derfaare er den størst i Christi Kircke / som mest tien andre / oc den
er mindst som haffuer mest oc størst Herredome. De paa det at
Christus kand affuende sine Disciple fra denne Areggerighed / da
legger hand denne haarde oc aluerlige Trusel til / oc siger : Vden i
bliffue som smaa Børn / da komme i icke i Himme-
rigs rige.

Wienfigelse.

1. Cor: 14.

Suar.

Quorledis
wi skulle ve-
re Børn lige.

1.
Met Wo-
nyghed.

Lus: 9.

2.
Met Fortie-
niste.

3.
Met Hierte-
lag.

MEn huad er det / maatte nogen sige / at Christus
vil at hans Disciple skulle bliffue som Børn ? Sumis icke
S: Pouel at lære anderledis / i det at hand saaledis scriffuer : Kie-
re Brødre / bliffuer icke Børn i forstand. Huor skal
mand da beggedisse forstaa ? Christus vil at wi skulle bliffue som
Børn / oc S: Pouel forbiuder at wi skulle icke bliffue som Børn.
Suar. Beggedissetu Bud staa fast: Wi skulle baade vere Børn
lige / oc wi skulle vere dem wilige / dog i atskillige maade.
Wi skulle vere Børn lige / Forst met en ret Vdmuyghed / oc at
wi forsage oss self / som Christus her siger : Huo som fornæ-
drer sig self som dette Barn / hand er den Største i
Himmerigs rige. Derfaare skal den som vil vere Christi
Discipel / afflegge alt Hoffmod oc areggerighed. Hid hører det der
Christus siger : Huo som vil følge mig effter / hand skal
forsage sig self / det er / Huo som vil vere min Discipel / hand
skal acte ringe om sig self / hand skal icke hoffmode sig / eller legge sig
self nogen synderlig ære til / eller fordrifte paa sig self. Dernæst /
skulle wi oc saa vere smaa Børn lige met Fortieniste : Thi lige som
Børn kunde icke rose dem for deris Forældre / oc sige at de haff-
ue fortient eller forstølt noget gaat aff dem : Lige saa kunde icke
heller Christi Disciple oc Tienere / rose sig faar HÆren aff
nogen fortieniste / men de maa (huad heller de wille eller ey) be-
kiende sig / at vere arme spæde Børn / som intet kunde hielpe sig
self / vden den almættigste Gud vil forbarne sig offuer dem / oc
haffue en faderlig Omhu for dem. For det tredie / skulle wi oc
saa vere Børn lige met Hiertelag. Thi lige som Børn befale
oc giffue sig slat vnder Forældrenis omhu oc forsørring : Lige
saa skulle oc Christi Disciple oc Tienere / giffue sig slat vnder
Christi forsørring / forlade sig aldelis paa hannem / oc foruen-
te aff

te aff hannem / alt det som dem baade til Liff oc Siæl er nyttigt oc gaffniligt. For det fierde / skulle wi oc saa vere Børn lige met Lydig-
hed. Thi gode oc fromme Børn / de disputere ick meget met For-
ældrene / huordant det er som de befale dem at giøre : Men de see til
huad det er de befale dem / oc legge vind paa / at de kunde giøre effter
deris villie / oc vdrette deris befalning. Saa skulle wi oc giøre / at
wi see til Guds Bud / oc giøre der effter / saa som Abraham giorde /
huilcken der vaar reddebon oc villig til / at ville slaget sin eniste Søn
ihiel / den tid hand fick Befalning der paa aff Gud. Hand tenck-
te ick: Huad gaffn Gud kand haffue der aff / at ieg slar min Søn ih-
huel? Min Sønns død er mig en stor Hierteforge / oc Gud kand in-
gen sordeel haffue der aff / derfor vil ieg ick sla hannem ihiel oc offre
hannem. Men hand tencker heller saaledis : Du min Gud oc
HEXre haffuer befalet mig dette at giøre / derfaare vil ieg effterfølg-
ge din villie / som skal vere mig en Regel at leffue effter / oc giøre som
du befaler mig. For det sidste / skulle wi oc saa vere Børn lige vdi
Ondskaff / det er Lige som smaa Børn ick legge vind paa / eller be-
fale sig paa onde Konster / De ere ick Gerige / De vide aff ingen Falst-
hed / Suig eller Bedregeri at sige / De ere ick losactige / De ere ick
hadste eller affuendzfulde / De giffue snart til oc giffue sig tilfreds /
naar mand kommer dem til at græde: Lige saa skulle oc Christi Dis-
ciple holde sig aff alt ont.

Men wi skulle vere Børn vilige i disse snyder : Forst / at wi
ick ere gieckelige oc daarlige som Børn ere / at wi ick giffue oss til at
giøre det som slemt oc vvhoffuist er / som smaa Børn tit oc offte
giøre / som ick endnu ere saa stercke oc fuldkomme i deris Sind oc
Forstand / at de kunde giøre forskel imellem ont oc gaat. Dernast /
at wi ick ere skrøbelige i Troen / som smaa Børn ere / huilcke for de-
ris Barndoms skyld / ick endnu kunde begribe oc forstaa / det som
deris Salighed vedkommer. For det tredie / at wi ick altid legge
vind paa Leg / som Børn giøre / det er / at wi ick stedse efftersølge
den tiodelige Lyst oc onde begering. For det fierde / at wi ick som
Børn / ere vstadiige oc vviisse paa vor Saligheds Lærdom / paa det
at wi ick skulle foris oc driffuis aff allehaande Lærdoms var / som
S: Pouel siger / men wi skulle sticke oss som Guds hellige oc from-
me Børn / som S: Peder raader oss / i det hand saa siger : Stun-
der effter oc begerer den fornumstige rene Melck / som
nysfødde Børn.

Effter

4.
Met Lydig-
hed.

Gen : 22.

5.
Vdi enfaals-
dighed oc
fromhed.

Huorledis
wi skulle vere
Børn vilige
ge.

1.

2.

3.

4.

Ephes : 4.

1. Pet : 2.

Paa Sancte

gdyng
hede Løn.

Lærdom.

1.

2.

Forargelse
oe forargelse
forargelse.

Efter disse ord legger oc Christus til / huad løn en ret Vdmghed
fører med sig / i det hand siger: **Huo som anammer saa-**
dant it Barn i mit Naffn / hand anammer mig.
Dette skulle wi grandgibelige offueruene. Forst vil Christus med
disse ord / at wi venlige oc veluillige skulle anamme alle Born / vdi
hans Naffn. Dernæst giffuer hand tilkiende / at huad mand giff-
uer de Gudsfryetige i hans Naffn / det anseer oc vurderer hand / lige
som det vaare hannem self beuist oc giffuet. Huem skulde icke disse
ord opuecke til Kierlighed oc Barinhertighed mod sin Næste / oc
mest mod den christne Kirckis Lemmer? Siden paaminder Chri-
stus paa den anden side / om huad Straff dem skal offuergaa / som
foracte eller forarge nogen aff dem som tro paa hannem. Saa
siger hand: **Huo som forarger en aff disse ringiste / som**
tro paa mig / det vaare hannem bedre / at der heng-
dis en Mølle sten om hans Hals / oc hand bleffue
senckt i Hassuet / der som det er dybist. Denne Christi
aluerlige Trusel skulde med rette holde oss i tuang / at wi icke skulde
vere saa lette til at giffue andre Forargelse / som wi ere. Men der
om skal nu videre talis i den anden Artickels forklaring.

Om den Anden.

Trykting her
at lære.

De Verden for Forargelse. Der skal io For-
argelse komme: Men vee det Menniske / ved
huileket Forargelsen kommer. Disse Chri-
sti ord begribe vdi sig trykting. Forst forkynder Chri-
stus oc siger / at der vil vift komme Forargelse. Dernæst giffuer
hand oc saa tilkiende / (dog noget mørckelige) huad Sager der er til
at Forargelse kommer. For det tredie truer hand dem oc saa med
Straff / som komme Forargelse aff sted.

1.
Christi
forkyndelse
om forargelse.

Dee / huad
der er.

Det første / som er Christi forkyndelse / der lærer / paaminder oc
styrcker oss. Det lærer oss forst / at Verden vil bliffue fuld aff
Forargelse. Der hos at denne Forargelse vil føre Vee med sig / det
er / pine oc plage / vnder huileken Menniskene skulle raabe vee oc
ui / oc skulle quæde Jammers vise / som mand pleyer at sige. Forbi
Vee er / som Basilius siger / it ynckeligt Klagemaal / huor med de
som

som ere
herfor
skal icke
maaske
oc Vaa
ne Kirck
gior Ag
kand ald
tage / oc
eller still
met sine
jer / da li
igien.
grumt
vere tryg
Vuar /
Dieffuel
effnet o
christne
huad der
paa det si
Christum
en stadig
uinde Ve
er / som
Verden?
De
at wi icke
ten met o
argelse sa
le Smitt
giorere:
Sophist
dem self
gior oss
wi see at
oc sagt /
Erden b
oc forsa

som ere vnder Kaarffet / giffue deris Sorge oc bedrøffuelse tilkiende.
 Derforuden lærer denne Christi forkyndelse / at den christne Kircke
 skal icke bliffue stille oc rolig / i denne Verden : Men naar hun siu-
 nis at vere allerstillist oc roligst / da skal der hastelige komme Storm
 oc Wuar / huor aff hun skal saare hart stød is oc kasts. Den christ-
 ne Kircke skal bliffue her i Verden / lige som den Gul Halcyon / som
 gjør Ag vde mit i Hassuet / oc der ligger sine Vnger. Denne Gul
 fand aldrig vente sig nogen rolig dag / men hand er rede at giffue oc
 tage / oc bereder sig at tage imod huad der vil komme / enten Storm
 eller stille Vær : Naar det er stille / da er hand lystig oc glæder sig
 met sine Vnger : Men naar det er Storm / oc Hassuet roris oc bru-
 ser / da lider hand frimodelige / oc foruenter at det skal bliffue stille
 igien. Saa er den christne Kircke her i Verden / lige som i it vildene
 grumt Hass / vdi huilket hun føder sine Børn. Hun fand aldrig
 vere tryg / oc vere viss paa nogen Rolighed / for Verdens Storm oc
 Wuar / som kommer oc opueckis aff falske Propheter oc Lærere / aff
 Dieffuelen / aff vort eget Risd oc Blod / aff Menniskens stemme
 Leffnet oc onde Exempel. Naar saadan Storm stöder paa den
 christne Kircke oc Menighed / da skal hun rede sig til at tage imod
 huad der vil komme : De forlade sig visselike der til / at hun dog
 paa det sidste skal faa Seyeruinding oc offuerhaand / ved Ihesum
 Christum / som hassuer offueruundet Verden / De der som wi met
 en stadig Tro bliffue hart hos hannem / da skulle wi oc saa offuer-
 uinde Verden / effter disse Apostelens ord : Vor tro er den Sey-
 er / som offueruinder Verden. Huorfor offueruinder hun
 Verden ? For hun hassuer Christum met sig.

Kirckens
lycke her i
Verden.

Lignelse om
den Gul Hals
eyen.

Iohan : 16.

I. Iohan : 21.

Denne Christi forkyndelse paaminder oss oc saa / oc formaner
 at wi icke selff skulle komme Forargelse affsted / oc forarge andre / en-
 ten met ord eller gierninger / at wi icke heller lade oss forføre aff For-
 argelse / saa at wi der ved skulde forarsagis at falde igien i vor gam-
 le Smitte oc Brenlighed / oc stemelike falde fra Christo vor Salig-
 giorere : Saa som at det gaar til met mange paa denne dag / huor
 Sophister oc Tiranner vrie oc vende alting op oc neder / lige som
 dem selff lystet.

Formas-
ning imod
Forargelse.

Fremdelis styrcker denne Christi forkyndelse off i Troen / oc
 gjør oss frimodige / at wi forlade oss hant paa Herren. Fordi naar
 wi see at det gaar for sig / lige som Christus tilforn hassuer forkynt
 oc sagt / da bliffue wi diss vissere om Christi ord oc Euangelio / oc
 Troen bliffuer diss sterckere oc fastere / saa at wi icke falde i Misshaab
 oc forsage Christum / saa som den største part gjør i Verden.

p p

Det

Paa Sancte

II.
Sager til
Forargelse.

Quersaare
der er forarg
den i at for
argelse skal
komme.

Det andet som ieg sagde at disse Christi ord om Forargelse indeholde/ er Sagerne/ huersaare der skal komme Forargelse/ huilcke Christus sætter her/ dog noget mørckelige/ oc ickc ret klart oc obensbare. Det er fornøden at der skal komme Forargelse/ siger hand. Hui er det saa saare fornøden? Maatte nogen sige/ Hueden er denne Nødtørffthighed? Er hum aff Gud? Ney ingelunde. Thi Gud er ickc Aarsage til noget Dnt/ ickc haßuer hand heller lyst til Forargelse/ Men hand er vred paa dem som komme Forargelse aff sted/ saa som Exempel giffue tilkiende om atskillig Straff hand haßuer plaget dem met/ der haßue kommet Forargelse aff sted. Hueden kommer da denne Nødtørffthighed/ at der skal komme Forargelse? Kommer hum aff Dieffuelen? Ja sandelige/ hum kommer vift aff hannem. Thi hand stunder ickc effter andet/ end at hand kand omstyrte Christi Kircke met Forargelse i Lærdom/ i Læffnet/ oc i Kaarstet/ der legger hand vind paa/ oc det er hans Jdret nat oc dag. Hand tager ocsaa til sig Sophister met deris Kroglow oc falske vdyndning paa Guds ord/ disligeste Hycklere oc Tiranner her i Verden/ huilcke hand opuecker oc tilskynder/ at de skulle forsøge alting/ legge alle Aarer om borde/ driffue alle de Begge der gaa vilde/ oc vere om paa alle Sider i hues maade de kunde kuldkaße oc plage Christi Kircke/ saa som den gantze Kirckis Historie lærer fra Verdens begyndelse/ baade for Syndfloden oc effter/ I Egypten/ i Drcken/ i atskillig forfølgelse vnder Dommerne oc Konger/ i det Babilonske Fængsel/ oc effter Fængselet indeil Christi tid. Dernæst lærer ocsaa Kirckens Historie effter Christi tid/ at der haßue mange tusinde slags Forargelse begiffuet sig/ huor met Satan haßuer gruelige faldet ind i Christi Kircke. Her aff kunde wi see/ at det kand ickc andet vere/ end at der skal io komme Forargelse/ som Christus siger.

III.
Trusel
om Straff.

Det tredie som disse Christi ord indeholde/ er hans aluerlige Trusel/ at de maa vente sig stor Straff oc Plage som komme Forargelse aff sted: Vee worde det Mennecke (siger hand) ved huilcket Forargelse kommer. Der met giffuer hand tilkiende/ at det vil visselikeste/ at de som ere andre til Forargelse/ de skulle plagis met gruelig Pine oc Straff. De det er ickc tuil paa/ at Christus io her met dette Vee/ meen den euige Plage oc Fødsomelse.

MEn paa det at wi diß vindsfibeligere oc grandgibeligere kunde tage off vare/ at wi ickc skulle giffue nogen Forargelse

argelse fra oss / da vil ieg kaartelige sige huad slags Forargelse
mand skal fly / paa huilcken mand gior skilsmisse aff de Sager som
hun kommer aff.

Der er it slags Forargelse / som kommer aff falske Lardom / el
ler oc der aff / at mand forfalsker oc fortrecker den christne Kirckis
Lardom. Huo som i denne maade er andre til Forargelse / hand eff
terfølger sin Gader Dieffuelen / som met dette slags Forargelse kuld
faste oc forderffuede vore forste Foraldre / Adam oc Eua vdi Pa
radis.

Utskillig
Forargelse.
1.
Aff falske
Lardom.

Gen: 3.

Det andet slags Forargelse / er det som kommer aff it ont oc slemt
Lefnet / Det steer / naar du leffuer iwtickelige oc omgaas ilde i Ver
den / oc andre see til dig oc tage Exempel / at de ville giøre lige som du
gior. Huo som i saa maade er andre til Forargelse / hand opbyg
ger Dieffuelens rige / oc forstörre Christi rige : Derfaare skal
mand met gantste flid tage sig der vare for. Huem er der nu til i
Verden som icke her vdi synder / oc giffuer Forargelse fra sig met
sit Lefnet oc Umgengelse? Huad heller du seer hen til de Larde eller
til Blarde / til Klerckieriet eller den Menige mand / Til Offrighed el
ler Vndersaatte / Til Adelen eller fattig Folk / Til Borgere eller
Bønder / da skal du see oc befinde at alting er fult aff Forargelse / i
det at mand leffuer iwtickelige i Verden / saa at Christus haaffuer
icke sagt forgeffs : Vee Verden for Forargelse. Her tage sig
nu vel huer vare som hannem ligger mact paa / at hand skal icke
faa Vee.

2.
Aff it ont
Lefnet.

Det tredie slags Forargelse / er det som kommer aff de tings
vanbrug / som i sig selff ere huercken bodne eller forbødne at giøre /
Her skal oc huer tage sig vare for saadan Forargelse / at hand icke
iwloulige eller i wtide bruger de ting som ere fri at bruge / paa det at
hand icke skal forarge de skøbelige. De forhårdede oc iwgudelige
tør hand intet passe paa / huad heller de forargis der aff eller ey /
Men dem skal hand foracte / som Christus giörde. Her om er vider
re talet den Søndag næst for Pinke dag / der kand mand lase en
fuldkommen Lardom om Forargelse / huilcket tiden vil icke stede her
nu at repetere oc igientage.

3.
Aff utskilli
ge tings van
brug.

Om den Tredie.

Eer til at i icke foracte nogen aff disse smaa.
Thi ieg siger eder / at deris Engle i Himme
pp ij len

Paa Sancte

len see altid min Faders ansigt / som er i Himmelen.
 Her befaler Christus oss smaa Børn oc sætter Aarsagen der til /
 huorfaare mand skal icke forarge eller foracete dem / Fordi deris
 Engle see altid / Gud Faders Ansigt i Himmelen / det
 er / Efterdi at Gud haaffuer saa stor omhu oc sorge for smaa Børn /
 at hand haaffuer giffuet dem sine hellige Engle / som dem skal vaare
 te oc beuare / da er det icke tilbørligt / at wi skulle vanære eller foracete dem.
 Her aff skulle wi lære / Først at smaa Børn haaffue deris
 Engle / som dem beuare oc fri / imod Dieffuelen oc hans List /
 som wi daglige forfare / huor tit wi see smaa Børn falde farlige
 Fald / oc i andre maade vere i stor vaade oc fare / oc de dog tit oc offte
 komme i skadde der fra / Det kunde aldrig stee / der som Guds hellige
 Engle icke beuarede dem. Dernæst skulle wi her aff opueckis til Tacknemmelighed
 mod Gud for saadan sin store velgierning / som hand
 oss i saa maade beuifer. Herforuden skulle wi daglige bede Gud /
 at hand vil lade sine hellige Engle vere hos oss oc vore Børn / oc der
 hos legge vind paa / at wi met it gudeligt oc helligt Lefnet kunde beholde
 Englene hos oss. Thi Englene ville gierne vere der som mand
 gjør sin Bøn / oc der som mand leffuer christelige oc vel i sit Kald oc
 Embede. For det sidste skulle wi lære at tage oss vel vare / at wi icke
 met vor Ugudelighed oc flemme Lefnet driffue dem bort fra oss /
 huilcke der i Himmelen glæde sig ved / at de Gudfryetige leffue it helligt
 oc christeligt Lefnet her i Verden.

1. Smaa Børn
 haaffue huer
 sine Engle.

2.

3.

4.

Om den Fierde.

En fierde Artickel som ieg sætte mig for oc
 loffuede at ville tale om / vaar om Englene / om hues
 Natur ieg vil nu lidet tale / at wi der aff baabe kunde vide /
 huordanne Beetere oc besterimere den christne Kircke
 haaffuer / De wi disligeste kunde forstaa / huor stor Fare wi daglige
 dags staa vdi.

2. Gud Engle
 ne ere.

Heb : 1.

Englene ere Guds Creatur / som ere aandelige / forstandige /
 mechtige / oc ere sticte til at tiene Gud oc den christne Kircke / aff
 huilcket Embede oc Bestilling / som de vaare sticte til / nogle vigte
 oc fulde fra / oc bleffue Kirckens Ziender / Men nogle aff dem bleffue
 fast oc stadige i deris Wstydighed / oc fulde icke met de andre / Men
 daglige tiene Gud oc den christne Kircke. Om dem taler den Epistel
 til de Hebreer oc siger : Ere de icke allesammen tienstaetige
 Aa-

Ander : Som vdsendis til tieniste / for deris skyld /
som skulle arffue Salighed. Om de onde Engle taler
Christus self oc siger / at Satan er en Lognere oc en Mor- Iobas : 8.
dere aff begyndelsen. De S : Peder taler oesaa om dem saa
sigendis : Eders Modstandere Dieffuelen gaar om- 1. Pet : 5.
kring som en brøllende Loffue / oc atspør huem hand
hand opsluge oc forderffue. Her aff kunde wi lattelige for-
staa / at den christne Kircke er vdi Verden / lige som en Stad der er
inden til foruareet met gaat Krigsfolck / oc er vden til bestaalde oc
belagt aff Siender. Thi lige som de gode Engle inden til beskytte oc
beuare den christne Kircke : Lige saa stride oc storme de Onde til hen-
de vden til / oc legge vind paa at odelægge oc forderffue hende.

Her aff / oc aff det som tilforn bleff sagt / kunde wi nu vel for- Englenis
staa huad Englenis Embede er / som er / at tiene den almættigste Embede.
Gud oc den christne Kircke / Disligeste at beuare oc besterme Men-
nistene fra Dieffuelen oc hans suig oc List / som hand met sine En-
gle oc Lemmer daglige bruger imod oss. Kong David taler oesaa
vdi sin Psalmebog om Englenis Embede / oc siger : **HÆXkens** Psal : 34.
Engel slar Læyr omkring all dem som frycte hannem.
Der om haaffue wi oesaa Exempel vdi den hellige Scrift / saa som
Elsai / om huilcken der vaare mange gloendis Heste oc Vogne / at 2. Reg : 6.
bestemme hannem imod de Syrier. De vdi en anden Psalme siger
David : Hand haaffuer befalet sine Engle / at de skulle Psal : 94.
foruare dig / paa alle dine Veye. Aff disse Kong Davids
ord kunde wi see oc beslutte / at Englene haaffue tuende tienister oc bes-
stillingen at tage vare paa iblant Mennisten / den ene er / at stride
vdaff HÆXkens Læyr imod de tvrene Aander oc Hellsuedis beester :
Den anden er / at de vdi Læyren skulle tiene den christne Menighed
oc alle hendis Lemmer.

Hvad skulle wi da beuise Englene tigen for saadan deris store tie- Englene vil
niste ? Skulle wi paakalde dem for vore Nodhielpere / som Pa- le icke tilbø
pisternen lare paa denne dag / at wi skulle paakalde S : Nickel oc de dis.
andre Engle ? Ney ingelunde / Thi Gud haaffuer det baade forbødet
i det første Budord / oc Englene sige self ny til / at de ville icke haaf-
ue saadan tieniste. Exempel haaffue wi der om i Dommernis bog / Iud : 13.
Den tid en Engel obenbaredis faar Manoach Samsons Fader /

Paa alle

Apocal: 19.
c. 2.

Naar wi skul
le tiene En-
glen.

Luk: 25.

Naar yderme
er om Engle
me Embede/
i den første
part paa det
klug. Blad.

oc gaff hannem tilkiende / at hans Hustru skulde føde hannem en
Søn som skulde vere Regentere for Israels solet / da vilde Mano-
ach giort hannem Offer / da sagde hand Ney der til / at hand det icke
vilde haffue : Men hand besøel at hand skulde offre til HERREN.
Disligeste staar der tuende steder i S : Hansis obenbaring / at Jo-
hannes vilde faldet ned oc tilbedet en Engel / som obenbaredis saar
hannem / da siger Engelen Ney / oc forbiuder hannem det med disse
ord : See til / gior det icke / Jeg er din Mettjenere oc di-
ne Brødris / oc deris som haffue Jhesu vidnessbyrd.

Tilbed Gud. Derfaare / der som wi ville giøre Englene no-
gen tjeniste / da skulle wi efterfølge deris Exempel / tiene den euige
Gud som de tiene / oc sticke oss med Omgengelse oc Leffnet i ret hellig-
hed oc kyshed som de giøre / baade Aandelige oc Legemlige. De eff-
terdi at wi daglige synde oc forsee oss imod Gud / saa at wi der med
giøre Englene stor Sorge oc Bedrøffuelse / da skulle wi giøre dem
Glæde igien / i det at wi omuende oss til Gud / oc giøre en aluerlig
Penitente / det er den allerførste Glæde der wi dem kunde beuise / som
Christus self siger : Der er større Glæde i Himmelen off-
uer en Synder som gior Penitente / end offuer nit-
ten oc firefindstine Retsfærdige / som icke haffue Pe-
nitente behoff. Naar wi saaledis sticke oss / da giøre wi Eng-
lene den allerførste ære / tjeniste oc glæde / De da haffue de lyst at ve-
re hos oss oc besterme oss. Derfaare / efterdi at wi ere vdi sior vaa-
de oc fare her i Verden / da er det saare fornøden behoff / at wi paa-
falde Gud / at hand vil lade sine hellige Engle altid vere hos oss / som
oss fri oc besterme kunde / och saaledis sticke oss at de kunde oc ville
vere hos oss. Den samme Gud som haffuer giffuet oss
Englene til Etkyherrer / stee loff / prijs. heder
oc ære / aff alle Engle oc Christne

Menniske til euig tid / Amen.

Paa

Him
Thi d
Thi d
gre oc

Paa alle Helgen dag /
 Euangelium Matthei i det V. Cap:

Der Jesus saa Hof-
 et / gik hand op paa it Bierge / oc
 satte sig / oc hans Disciple ginge til
 hannē / Oc hand oplod sin Mund /
 lærde dem / oc sagde: Salige ere de /
 som ere Aandelige fattige / Thi
 Himmerigs rige er deris. Salige ere de Bedrøffuede /
 Thi de skulle hysualis. Salige ere de Eactmodige /
 Thi de skulle beside Jorden. Salige ere de som hun-
 gre oc tørsie effter Retfærdighed / Thi de skulle mættis.
 p p m j Sal-

Paa alle

Salige ere de miskundelige / Thi de skulle saa Miskundhed. Salige ere de som ere rene aff hiertet / Thi de skulle see Gud. Salige ere de fredsommelige / Thi de skulle kaldis Guds born. Salige ere de som lide forfølgelse for Retfærdigheds skyld / Thi Himmerigs rige er deris. Salige ere i / naar Menniskene bespaatte oc forfølge eder for min skyld / oc tale allehaande ont paa eder / om de liue det. Glæder oc fryder eder / Det skal vel betalis eder i Himmelen. Thi de haffue saa forfuldt Propheterne som vaare saar eder.

Forflaring paa dette Euangelium.

Sei Saager
hvi mand
holder Zeltens
høytid
der.

Delgens Høytider ere bestickede at skulle holdis vdi den christne Kircke oc Menighed / icke foruden synderlige oc merckelige Sager: Huilcke ieg vil nu noget omtale / paa det at wi rettelige kunde bruge de affdøde Helgens høytider / Gud til ære oc oss til gaffin.

1.
For Historiens
skyld.

Den første Sag er / at mand kand vide Historien / huorledis det er tilgaact met den christne Kircke. Thi det er saare nyttigt oc gaffinligt: Fordi der aff kand mand see huad lycke oc fremgang den christne Kircke haffuer hafft aff Verdens begyndelse / Huad for Styrke herrer oc Forsuar / De huad Fiender oc modstandere hun haffuer hafft.

2.
At ansee
Guds velgierninger.
Aktor: 9.

Iohan: 21.

Luc: 7.

Den anden Sag er / at mand kand lære at kiende Guds velgierninger mod den christne Kircke oc hendis Lemmer. S: Pouel bleff en Apostel som tilforn vaar Christi oc hans Tieners forfølger. S: Peder som tre gange forsuor Christum / bleff tagen til Raadetiagen. Maria Magdalena / som vaar en obenbare Synderinde / siel sine Synders forladelse / at Christus kiende hende for sin Daatter / der hun gaff sig hart ind til hammet met en stadig Ero. Christus obenbarede sig for S: Staffen i hans Døds stund. Och saaledis kunde wi see / huorledis Gud haffuer beuist huer Helgen besynderlige velgierninger.

Aktor: 7.

Den

Den tredie Sag er / at naar wi saaledis haffue anseet Guds
velgierninger mod sine Helgen / wi da skulle tacke Gud / for hand
haffuer veret saa saare Misd og Miskundelig / mod fattige Synde-
re som haffue omuent sig til hannem / at hand haffuer taget dem
til Naade / og beprydet dem med saa mange og store velgierninger /
og haffuer med sin hellig Aand regeret dem her vdi denne vildene
Dræen.

3.
At tacke Gud
for sine vel-
gierninger.

Den fjerde Sag er / at mand kand offueruene og betencke
huad atskillig gienuordighed de Hellige er vederfarede / og mand kand
ligne deris gienuordighed og forfølgelse / med den Fare og Modgang
som wi nu lide paa denne tid. Lige som de Gudfryetige bleffue for-
fulde og plagede aff de wgdelige i Fjendom tid / saa steer det endnu
paa denne dag. I Fjendom tid leffde de Gudfryetige / stundem i Ro-
lighed og med Glæde / vnder gudfryetig Offrighed / Stundem maatte
de atter fornemme at Alaget trengde dem noget haardere / vnder
Tiranner og Baaldsmænd: Lige saa gaar det og til endnu paa den-
ne dag. I disse atskillige hendelser og foruandlinger / skulle wi trøste
og oprette oss med de Helligis exempel.

4.
At mand
kand see
huad de hel-
lige er veder-
farede.

Den femte Sag er / at wi skulle efterfølge de Hellige vdi en
sand Penitente og Omuendelse / i it Gudfryetigt leffnet / i Guds-
tjeniste / i Bekjendelse / Stadighed / Taalmodighed og andre Dy-
der. Derfaare skulle de Hellige vere oss lige som Exempel og Reg-
le / der wi skulle stricke oss efter all vor gantske Liffs tid. Guds ord
vdkreffuer aff oss / at wi skulle giøre Penitente og omuende oss til
Gud / det samme ord vdkreffuer ogsaa Guds tjeniste / hans Naadens
bekjendelse / Taalmodighed vnder Kaarsser etc. Paa disse stycker
haffue wi smukke Exempel vdi Guds Helgen at efterfølge.

5.
At efterføl-
ge Helligens
Exempel.

Den siette Sag er / at wi daglige med Hjertens suck og at-
traa / skulle begere at komme hen til de affdøde Helgen / og bliffue
delactige med dem i den Glæde og Herlighed som de ere / Paa det at
wi en gang kunde bliffue befriede fra denne Verdens gienuordighed /
og leffue salige med Christo til euig tid. For den Sag skyld siger
Christus / at hans Disciple ere salige / naar de lide atskillig forfø-
lgelse og plage for hans Naadens skyld her i Verden. Och hid horer
dette Euangelium som nu bleff oplæst / i huilket Christus opregner
otte stycker / huor vdi den rette Salighed staar / som wi nu vil-
le saa at høre: Derfaare ville wi nu ansee huert stycke for sig self.
De haffue wi aff dette Euangelio ickon en Artickel at forhandle /
som er:

6.
At wi skulle
lengis efter
at komme
hen til de
Hellige.

Otte sty-
cker huor vdi
Salighed
staar.

Om

Paa alle
Om Christi Disciplers Salighed.

I.
Aandelig
fattigdom

Den største
Rigdom.

Først siger Christus: Salige ere de aandelige Fattige/ thi Himmerigs rige er deris. Met disse ord viser Christus oss det første Trappe tren til den allerførste oc hypperste Rigdom. Den allerførste oc hypperste Rigdom der til kand vere/ er at haffue Himmerige oc det euige Liff. Til denne Rigdom er den aandelige Fattigdom det allerførste Trappe tren/ Fordi naar wi bliffue bange oc bedrøffuede for vore Synder/ da befinde wi oss at vere arme oc alendige Menniske/ oc haffue ingen Retfærdighed der wi kunde forlade oss paa.

Gienfælsse.

Quar.

Gienfælsse til
Hjælpe.

Her maatte nu nogen sige: Det siunis io at denne Fattigdom vdeltycker oss mere fra Himmerige/ Den som er Rig i Aanden/ oc haffuer meget at trøste oc husuale sig met/ hand siunis io at vere nærmere Himmerige/ end den som er fattig i Aanden/ oc haffuer intet der hand kand forlade sig paa. Her suarer ieg saa til: Ege som mand met rette siger/ at det første Tren/ der it siugt Menniske kand gaa til sin Sundhed oc Helbrede/ er at hand ret kiender sin Siuge/ oc veed sin Bred/ Thi den som kiender sin Siuge/ oc veed til viffe huad hannem skader/ hand kand forhøre sig om bequemmemiddel oc Raad der til: Ege saa er den aandelige Fattigdom/ det allerførste Tren til den himmelske Rigdom/ fordi at huo som fornemmer sig at vere fattig oc haffuer slat intet at hielpe sig met/ hand søger hielp andersteds. De lige som Siugdom aff sin Nature er it Tren oc ret vey til Døden/ vden Lagen kommer til hielp: Ege saa er denne aandelige Fattigdom en ret Gienfælsse til Hjelpe/ der som Christus ick komme oss vdi denne Fattigdom til hielp/ oc deelde sin Rigdom oc Gods met oss. Derfaare kunde wi ick fortiene den aandelige Rigdom met denne Fattigdom/ Men wi saa den Rigdom aff den himmelske Kongis mildhed oc rundhed/ huilken denne aandelige Fattigdom nos der oc tvinger oss at søge hen til/ oc begere hielp aff. Derfaare er Meningen paa disse ord: At der er intet til i Verden/ huor aff de tørre tæncke sig at vere alendige oc vlycksalige/ som rettelige fornemme sig at vere aandelige fattige/ oc haffue slat ingen Retfærdighed eller Hellighed som de kunde forlade sig paa/ effterdi at denne Fattigdoms soelse/ oc fornemmelse er det allerførste Tren til den rette Rigdom/ det er/ til Himmerigs rige/ De

oc det gior Fattigdom/ men icke aff sig self eller aff sin egen Natur/ men fordi at hand giffuer oss Narsage oc nodder oss til / at icke effter den himmelske Rigdom / oc giffue oss hen til Christum / som er den rette vey til Himmerigs rige.

Hvad oc huordan den aandelige Fattigdom er / kunde wi lat-
telige forstaa / naar wi ligne hannem inod den legemlige Fattig-
dom. Thi lige som den legemlige Fattigdom / er icke aleniste nod
oc trang paa alting / at mand haffuer intet at hielpe sig met / Men
det er oc saa en obenbare bekiendelse / at mand bestaar sig for alle at
vere Fattig / oc gaar derfaare om oc beder huer mand om hielp / Vi-
ge saa er den aandelige Fattigdom / icke aleniste nod oc trang / for
den himmelske Rigdom oc Gods / som er Retfærdighed / Hellighed
oc Bskyldighed / at mand haffuer intet der aff at hielpe sig met /
Men det er oc saa en obenbare bekiendelse / at wi bestaa oc bekiende
det saar Gud / oc bede hannem om hielp / at hand for Christi skyld
vil vindsatte oss i vor store nod oc trang / oc dele met oss aff den him-
melske Rigdom oc Gods. Saa staar derfaare denne aandelige
Fattigdom i en aluerlig Penitente / at mand ydmyger sig saar Gud
oc begerer de himmelske Gaffuer aff hannem.

Aandelig
Fattigdom
hvad det er.

Aandelig
Fattigdom
huor vdi
hand staar.

Wencke haffue vanbrugt disse Christi ord. Thi der aff lærde de
at Mennisten skulde fortjene Himmerige / met Fattigdom oc
Bettleri / at mand offuergaff alting oc gick om at tigge / huor inod
S : Pouel siger til de Romere / at det enige Liff er Guds
gaffue / i Ihesu Christo vor H E X X E. Er det eni-
ge Liff en Guds gaffue / som oss giffuis oc stencis aff Naade / da
kunde wi io ingelunde fortjene det / enten met Fattigdom eller Tryg-
leri / huilcken der io aff sin Nature intet fortjener / men er en Geraff
aff Gud / huilcken oc en part Menniste ere self Narsage til / Som-
me met Offuerflodighed oc Doyle /omme met Douenstæff oc
Ladhed.

Mennis-
tilførelse.

Rom : 6.

Remdelis siger Christus : Salige ere de bedrøff-
uede / Thi de skulle husualis. Dette er en vnderlig
Predicken / Hand siger at de ere salige som sørge oc ere bedrøffuede /
De wi see at der er intet som gior folck mere wlycksalige oc vñle / end
Sorge oc Bedrøffuelse. Men wi skulle icke forstaa oc vdi disse
Christi ord om Tiden / der mand grader oc er bedrøffuet paa / Men
det skal forstaas om Enden / oc om det som endelige vil følge
effter

II.
Sorge oc
Bedrøff-
uelse.

Christi me-
ning met
disse ord.

Paa alle

Marſage til
de Gudſke
rige De
bedrøffueſe

effter ſaadan Graad oc Bedrøffueſe. Thi ſaa ſiger Chriſtus:
De ſkulle Huſualis. Naar ſkulle de Huſualis? Naar Gud
gior ende paa/det de lide i denne onde Verden/ ſaa ſkal deris Gorge
oc Graad ſaa en god ende/ oc de ſkulle huſualis oc trøſtis. Denne
Graad oc Bedrøffueſe der Chriſtus her omtaler/ kommer de Gud/
fryetige paa/ en part aff den aandelige Gattigdom/ en part aff den
Gienuordighed oc Modgang ſom wi maa lide vdi denne Verden/
huilcken der lige ſom en Ild brender oc forſøger off/ oc lige ſom en
Spore eller Brodt/ preger/ gadder oc tillegger off/ at begere den
euige Ro oc Glæde/ ſom ſkal tørre all Graad oc Gorge aff vore
Dhen. Derſaare/ lige ſom den aandelige Gattigdom i ſig ſelf er
icke den rette Sag/ huorſaare wi ſaa Himmerige/ men hand giſſ-
uer off Marſage til/ at ſøge oc lede effter Himmerige: Lige ſaa er
Gorge oc Bedrøffueſe i ſig ſelf icke den rette Sag til Salighed/
Men derſaare ſiger Chriſtus/ at de Bedrøffuede ere ſalige/ fordi at
deris Graad oc Bedrøffueſe noder oc driſſuer dem til Chriſtum/
ſom er den rette Brønd oc Velbetilde/ der all Salighed/ Trøſt oc
Huſualeſe kommer aff.

Rom: 5.

Saa høre derſaare hid hen diſſe Sancte Pouels ord:
Wi roſe off aff vor Bedrøffueſe / effterdi wi vide at
Bedrøffueſe gior Laalmodighed / oc Laalmodig-
hed gior Forfarenhed / oc Forfarenhed gior Haabet.
Men Haabet lader icke beſtemme. Thi Guds tier-
lighed er vdgynnen i vore Hierter / formedelſt den hel-
lig And/ ſom off er giſſuen. Aff diſſe S: Pouels ord oc
det ſom nu ſagt er/ kunde wi her ſmuct ſee/ aff huad Marſage Chri-
ſtus ſiger at de Bedrøffuede ere ſalige/ oc at hand icke ſiger wræt der
met/ naar mand ſeer hen til Enden.

III.

Sactmo-
dighed oc
Mildhed.

Sactmo-
dighed huor
all hun ſø-
des.
Matth: 23.

Dr det tredie ſiger Chriſtus: Salige ere de Sact-
modige/ Thi de ſkulle beſide Gorden. De Sact-
modige ere de ſom ere milde/ venlige/ ſpagſardige/ dannede/ ſom ſtil-
le oc formilde deris Affecter/ ſom lade ſig gierne ſtulle tilfreds/ oc gier-
ne giſſue til/ naar de bliſſue fortørnede oc dem ſteer Wræt/ ſom ville
heller lide ſtade end de ville trætte oc klamre. Denne Dyd/ Sact-
modighed vaaxer aff Guds fryet oc en ret Admynghed/ huilcken Chri-
ſtus befaler ſine Diſcipler/ i det hand ſiger: Lærer aff mig/ thi
leg

Ieg er sactmodig oc ydmyg aff Hiertet. Om saadan Sactmodighed haffue wi baade Regel oc Exempel. Regelen liue der saaledis : Christi Disciple skulle vere sactmodige. Exempel til dem Regel er vor HERR Christus selff. Thi hand vil at wi daglige skulle pynse oc tencke paa denne Dyd / oc see hen til hannem / saa at wi legge vind paa at effterfolge hans Exempel oc Fodspaar. Hand siger icle : Lærer aff mig at opuecke de Døde / at vdriffue Dieffle / at gaa paa Vandet met tørre Fodder / at leffue i fyrretine Dage oc Natter / foruden Mad oc Dricke : Men hand siger : Lærer aff mig at vere milde oc ydmyge aff Hiertet. Denne Ydmyghed fører met sig en ret broderlig Kierlighed / om huilcken Christus taler saa sigendis : Der paa skal huer mand kiende / at i ere mine Disciple / der som i haffue indbyrdis Kierlighed.

Regel oc Ex-
empel om
Sactmodig-
hed.

Iohann: 13.

Men huad loffuer Christus dem som ere sactmodige oc milde ? Hand siger dem at vere salige / for det som endelige vil følge effter deris Sactmodighed / som er / at de skulle beside Jorden / eller Landet. Det skulle wi icle saa forstaa / at de Sactmodige oc Milde skulle stedse oc altid leffue paa Jorden / Men Christus bruger disse ord til en Lignelse oc Figur. Jorden i det gamle Testamente vaar det foriattede Canaans Land oc Jord en figur oc betegnelse til Himmerige / at lige som de der leffde effter Guds Lov oc vilie / de komme ind i Landet / men de andre komme der icle ind : Lige saa kommer der ingen i Himmerigs rige / uden de som giøre effter Guds vilie. Item / lige som Israels Folk maatte ved megen møde / tvang / ge oc stor Liffs fare / drage ind i det foriattede Land. De maatte igiennem det røde Haff / igiennem Drecken / igiennem Jordans flod : Lige saa skulle wi ved megen Bedrøffuelse indgaa i Himmerige. Item / lige som Moses icle forde Folket lenger end vdi Drecken / men Josua forde dem ind i Landet : Lige saa fører Guds Lov oss icle lenger end til vor Synds kundskaff / men Ihesus Christus met sit Euangelio fører oss ind i Himmerige. For den Sag skyld at den foriattede Jord oc Land vaar en figur oc betegnelse om Himmerige / derfaare siger Christus her / at de skulle beside Jorden / det er / de skulle arffue oc nyde Himmerige / som det foriattede Land oc Jord betegnede.

Sactmodig-
heds Løn.

Act: 14.

De som vanbruge disse ord til at stadfeste den Papistiske Lærdom om Fortieniste / lige som wi met vore gode Gierninger oc Dyder kunde fortiene Himmerige / de ere meget daarlige / i det at de icle acte Christi ord ret. Christus siger / at de skulle met arffuelig rettig-

Disse ords
vanbrug.

hed.

Paa alle

Rom : 8.

hed beside Landet eller Jorden. Men huor saa wi den arffuelige Ret-
tighed / at wi met rette maa arffue og beside det ? Ere wi ick arff-
uinge for Christi skyld / fordi at wi ved Troen ere i hannem vdfaar-
ne til Guds Born ? Siger ick S : Pouel at det euige Liff er Guds
gaffue ved Ihesum Christum vor HERR ? Saa skulle wi her ac-
te / at det er it at tale om Sagerne til Salighed / og it andet at tale
om deris vilkaar som ved Christum ere bleffue arffuinge til Salig-
hed.

IIII.
Hunger
og Tørst
effter Ret-
færdighed.

HDr det fjerde siger HERren : Salige ere de som
hungre og tørste effter Retfærdighed / Thi de skul-
le mættis. De Christne kunde aldrig i dette Liff drage saa me-
get Vand aff Saligheds kilde / at de io tørste paa ny igien / der saa
re trøster Christus dem her / og loffuer dem vift at de skulle dog i sin
tid bliffue mætte / saa at de skulle der aff bekiende sig at vere saltge.

Christne
tørste effter
retfærdig-
hed.

Huo som hungrer og tørster effter Retfærdighed / hand ynster
og begerer tu ting. Først at Gud kunde aris og priss obenbare her 1.
i Verden / formodelft ret Lærdom / it helligt Læffnet / og hans naans
obenbare bekiendelse. Dernæst at huer i beshynderlighed kand kien 2.
de Gud / anamme Troen til Ihesum Christum / opfyldis met den
hellig Aand / og legge vind paa at leffue it helligt og iustydigt Læffnet
her vdi Verden. De som det begere de skulle ogsaa mættis siger Chris-
tus. Om denne Mæthed taler Dauid vdi Psalmen og siger :
Jeg vil skue dit Ansiet i Retfærdighed / og ieg vil bliff-
ue mæt / naar ieg opuaagner effter dit Billede. Da
skulle de Hellige ick mere hungre eller tørste / som S : Hans siger i
sin Obenbaring.

psal : 17.

Apocal : 7.

V.
Miskund-
hed.

HDr det femte siger Christus : Salige ere de Mis-
kundelige / Thi de skulle saa Miskundhed. Her
befaler Christus oss / at wi skulle vere barmhiertige mod de Sattis-
ge og Alendige. Thi hand vil at hans Disciple skulle ick aleniste
lade sig deris egen nød og trang gaa til Hiertet / Men de skulle ogsaa
røris til Mæthet og Miskundhed offuer andre som lide ilde i Ver-
den / huilket der i Sandhed horer en ret christelig Kierlighed til.
Christus vdfressuer ick heller aleniste met disse ord / at wi skulle haff-
ue Mæthet offuer andris bedrøffuelse og alendighed / men hand vdf-
ressuer ogsaa / at wi skulle komme dem til hielp met Gierningen :
Hand vil at wi skulle hielpe vor Næste met vor milde Haand / i hues
maade

maade wi see oc formercke at hand haffuer off behoff. De paa det at mand ick skal lade sig affraade / fra Miskundhed oc Barmhertighed / for Menniskens iracknemmeligheds skyld / huilcken der forholder mange fra at giøre gaat / da legger Christus sin Foriattelse til oc siger / at de som beuise deris Næste Miskundhed oc Barmhertighed / de skulle faa Miskundhed igien / ick aleniste hos Gud / men oc saa hos Menniskene. Gud loffuer dem sin Miskundhed oc Barmhertighed / som ere barmhertige mod deris Næste. De hand giør det oc saa / at wi finde Naade oc Gunst hos Mennisken / i det at hand prier oc vender deris Herte oc Sind til at giøre off gaat.

Barmhertigheds 12.

VI.
VI. **VI.** det siette siger hand : Salige ere de som ere **VI.**
rene aff Hiertet / Thi de skulle see Gud. Her be-
saler Christus off Hiertens reenhed / huilcken der sattis imod to slem-
me store oc groffue Laster : Den ene er Snedighed eller Surfittig-
hed / at mand gaar paa Ressuckser / oc handler suigactelige met
2. sin Næste. Den anden er Losactighed.

Her be-
saler Christus
off Hiertens
reenhed

Naar Hiertens reenhed sattis imod Snedighed eller Falsk-
hed / da mercker det en enfaaldig Oprictighed / saa at wi handle ret
sindelige oc trolige met vor Næste / foruden alt Suig / Behendighed /
Falskhed oc Bedregeri. Derfaare staa disse Christi ord imod man-
ge Menniskis mening oc Dom : Thi der ere mange til vdi Verden /
som mene sig at vere allermest lycksalige / naar de suedelige met
Suig oc Bedregeri kunde bestuffe andre / saa at de rose sig der aff /
oc mene at dem bør pris oc ære / for saadan deris Snedighed / at de
ere saa forstandige oc vide at søge deris fordeel / Ja de mene at man-
ge Menniske skulle holde aff dem oc rose dem der faare. Men Christus
vil ick at hans Disciple / oc de som ville indgaa i Himmerige met
hannem / skulle saa bare sig at / Men de skulle vere rene aff Hiertet /
oc intet vide aff saadan Snedighed oc Suigactighed at sige / De
skulle vere Enfaaldige / saa at deris Herte / Tunge oc Haand veed
intet andet at handle oc bestille / end det som oprictigt / louligt oc ær-
ligt er. Dem som saa handle / loffuer hand oc tilsiger / at de skulle
see Gud / i huilcken Giun den allerstørste Lycksalighed / oc all Glæ-
de oc velsart staa.

1.
Imod Sney-
dighed oc
Falskhed.

Men naar denne Hiertens reenhed sattis imod Losactighed /
da mercker det en ret Hiertens kyndighed / huilcken Apostelen til de He-
breer kalder Hellighed / i det hand siger : Staar effter Hellig-
hed / vden huilcken ingen kand see Gud. Thi lige som
Gud hader Losactighed / lige saa haffuer hand stor lyst oc behagelig-

Oprictig-
heds 2.

2.
Imod Los-
actighed.
Heb: 12.

Paa alle

hed til Kyſthed. Saa er da Chriſti mening / at hans Diſciple oe Chriſtne ſtulle haſſue it reent Hierte / ſom er baade retſindigt oe enſaaldigt / foruden Euig oe ſalſthed / De diſligſte kyſt / foruden Loſactighed oe ond Lyſt.

VII.
Fredſom-
melighed.

In det ſiende ſiger hand : Salige ere de Fredſommelige / Thi de ſtulle kaldis Guds Børn. Her befaler Chriſtus ſine Diſciple en ypperlig oe ſtor Dyd / ſom dog er ſielden at finde. De ere Fredſommelige / ſom legge vind paa Fred oe Rolighed at ſtiſſte oe holde ved mact / Diſſe kaldis Guds Børn / for deris anſlag oe idrat er tuert imod Dieffuelens Børns anſlag / De ſtulle kaldis Guds Børn / ſaa ſom de der eſſter Guds deris himmelſke Faders Exempel / legge vind paa Fred oe Rolighed / oe der met hielpe oe forlyſte mange Menneſte. Thi lige ſom den kaſtelige Balsam opfylder it gantſke helt Huſ met ſin deyliche oe ſode Luct: Lige ſaa kand en from Mand ſom haſſuer lyſt til Fred oe Rolighed / komme en hel Almue ſom er twens / til Endrectighed oe Fredſommelighed. Derſaare giør David det icke foruden Sag / at hand ſaa ſaare roſer Endrectighed oe Fredſommelighed / i det hand ſaaleſis ſiunger : See huor deyligt oc lyſtigt det er / at Brodre bo endrectelige tiſſammen. Lige ſom den kaſtelige Balsam er / ſom flyder ned aff Arons Hoffuet / oe i alt hans Skæg / oc flyder ned i hans Klæder. Lige ſom Dug er / der falder ned aff Hermon paa Zions Bierge.

Pſal : 133.

Her ligner David Endrectighed oe Fredſommelighed / Forſt 1. ved Balsam / om huilken Signeſe nu er talet. Dernaſt ligner 2. hand hende ved Dug : Thi lige ſom Jorden bliſſuer fructſommelig oe grodeſom aff Dug oe Regn / formedeſt Hærens velsigneſe : Lige ſaa / huor der ere mange ſom legge vind paa Fred oe Rolighed / der bliſſue Land oe Rige fructſommelige / Der gaar det vel til i alle Regimente / i Kircken / i verſlig Regimente / oe i Huſholding. Tuert imod / huor mand icke tracter eſſter Fred oe Endrectighed / der er ingen Fructſommelighed / der er ingen Lycke eller fremgang / men idel Gorge oe Alendighed.

VIII.
At lide for
følgelſe
for Retfer-
dighed.

In det otende ſiger Chriſtus : Salige ere de ſom lide Forfølgelſe for Retferdighed / Thi Himme-
rigs

rigs rige er deris. Efferdi at den Forargelse som kommer aff den store forfølgelse som mand lider for Christi skyld/allermest plagger og nagger de Christne/da gjør Christus saare vel der i/ at hand paaminder sine Christne om Kaarsset/at de icke skulle bliffue mistroste/ for den store og mangfaaldige Forfølgelse de skulle lide her vdi Verden/ og der ved falde fra Christum og forsage hannem: Men de skulle fast mere see hen til Himmerigs rige/ som hand her sætter dem saare/ huileket de skulle mest stunde effer og der saare legge vind paa at indgaa i det/ formedelst megen Sorge og Sienuordighed. Der saare skulle wi efferfølge deris Exempel som løbe til Mals/ de see icke til Klenodet som er opsæt at løbe om/ og bliffue for den skyld fast ved i deris fulde løb/ indtil saa lenge de komme til Maalet: Ege saa vil Christus at hans Disciple skulle gjøre/ Hand vil icke at de skulle vere lade/ men de skulle bliffue fast ved at løbe paa Herrens vey/ indtil saa lenge de komme til Maalet/det er/ til Himmerigs rige.

Aktor: 14.

Lignelse.

Dernæst i det at Christus sætter her en Sag/ huorfor mand skal lide Forfølgelse som er for Retfærdighed/da vil hand at wi saaledis skulle sticke vort Liff og Læffnet/ saa at wi icke skulle vere nødde og tvingde til at lide for vort Skalkhed og vdyd/ eller for vor Bærfærdighed. Thi huo som lider for sin Vdyd og last/ Hans Forfølgelse er en retfærdig velfortient Straff og Plage/ og icke et vidnesbyrd at forsuare Retfærdighed og Sandhed met. De S: Peder formaner oss/ at wi icke skulle lide for vor Vdyd/ som tværfærdige Menniskemen som Retfærdige/effer Christi/ Propheternis/ Apostolernis og mange Martirers Exempel.

Wi skulle icke lide for vor vdyd.

1. Pet: 4.

Fremdelis siger Christus: Salige ere i naar Menniskene bespaatte og forfølge eder for min skyld/ og tale eder allehaande ont paa/ om de liue det. Met disse ord vblegger Christus og forklarar huad det er at lide Forfølgelse for Retfærdighed/ det er/ at lide bespaattelse/ Had og Forfølgelse for Euangelij skyld/at talis ilde til/ og liuis mange store Hoffuet logner paa/ aff det Had de vdgudelige haaffue til Euangelium. De skulle wi vel acte/ at Christus her siger: Om de liue det/ so hand vilde saa sige: Der som i talis ilde til og huer mand taler ilde om eder/ og de sige Sanden der vdi/ da ere i icke salige. Der som i lide Forfølgelse for eders Synden/ da gaffner den Forfølgelse eder flæt intet til Salighed. Thi det gaar so en lare Fader siger: Sagen gjør en Martir/ og icke Blodet.

At lide for Retfærdighed/ huad det er.

Quod der gjør en Martir.

Glæder og fryder eder (siger hand) det skal vel betalis eder i Himmelen. Denne Betalning og løn som Christus

Trost

Guds
Wæns æff.

her loffuer sine Disciple oc alle dem som lide noget for hans skyld/er/
at Gud vil vederlegge oc betencke den Lydighed som mand haffuer
hannem beuist i Forsølgelsen. Christus meen ick met disse ord/ at
wi kunde fortiene Himmelen met vort Kaarss oc Modgang/ der wi
lide her i Verden/ fordi at Himmelen er Guds børns arffuedel. Men
hand vil her met tilskynde oss/ oc giøre oss frimodige at lide oc bære
Kaarss/ i det hand saaresætter oss i sin Faders mildhed/ som loffuer
at ville betencke oc vederlegge vort arbende oc twange som wi her vdi
Verden haffue for hans skyld. Dette vederlag oc belønning er funde-
ret i vor Herres Jesu Christi Kaarss/ Huilcken met sin Fader oc den
hellig Aand/ ste are/ Naet oc Herlighed til ewig tid/ Amen/ Amen.

Ende paa alle Søndagis oc Hellige dagis Euan-
gelier/ saa mange som her i Danmarks oc Norgis
Niger/ effter Ordinangen holdis hellige/ det
ganste Aar igiennem.

Christelige Læsere / paa det

at dette Drittern oc saa kunde bliffue fult / oc ingen
Blad skulde staa ledige oc bare/ da er dette effterfølgendis tilsat/ om
Sialens wdødelighed/ som kand brugis huor daglig Predicken steer
i den christne Menighed/ paa alle Siale dag/ som mand kalder.

De kand daglige brugis til Trost oc Husualelse/ for dem som
enten selff reds for Døden/ Eller oc ved Døden misse
deris gode Venner. Thi her vdi forhandlis
tuende saare nyttige Artick-
ler / som ere:

Den Første.

Trost imod den legemlige Død.

Den Anden.

Raad imod den ewige Død.

Om den Første.

Johan : XL.

Jesus sagde til Martha : Huo som troer
paa mig / hand skal leffue / alligeuel at
hand døer. Det er / Endog hand døer Legemlige/
saa skal hand dog leffue met Sialen. Saa haffue
wi

vi her trost og husualelse imod denne timelige Død / som allereniste Sielen er
 rører Legemet ved / og ick Sielen som er det rette Mennecke / og tu
 sinde gange yppermere end Legemet er. Saa lærer vor HERR
 Christus her / med sin egen hellige Mund / at naar Legemet døer /
 da leffuer Sielen igien / at hun enten Pinis eller Husualis effeer
 hans vilkaar / som er legemlige død. Døde hand vdi en sand Tro /
 oc vdi Jesu Christi paakaldelse / da leffuer hans Siel hos Gud med
 stor glæde. Men døde hand uden Troen / da er hand hos Dieff-
 uelen med stor Pine og ubegribelig stor Banghed og Sorge. Fordi
 hand haaffuer ingen forlestelse at foruente vdi sin Pine.

Endog denne Lærdom er viss og fast / og er funderet paa Guds
 Ord / som ingen känd igien kalde / da findis der dog mange som her
 1. anderledis lære / ick aff Guds / men aff Dieffuelens Mand. Som
 me sige at baade de ondis og godis Siæle soffue til Dommédag / og
 2. sole huercken ont eller gaat / kalt eller varmt. Comme sige at de
 foruaris vdi en hemelig sted / saa at de godis Siæle foruente Dom-
 3. men / og de ondis forstrectis for Dommen. Passuen vdi Rom
 hand fant paa it andet raad / som kunde tiene hannem / hand lærer
 at der er Skersild / vdi huilcken alle Siæle komme vdi og pinis / uden
 de afflois med deris gode Gierninger som igien leffue. Der Pass-
 uen dette Sundament haaffde lagt / fant hand og paa dette raad / at
 hand siger sig at kunde fri aff Skersild huo hand vil / og der med er
 saa langt kommen / at hand haaffuer saald Indulgentias og Afslad /
 for Guld / Penninge og Jordegods / Saa at lige som der gaffs Pen-
 ninge til for den Dødis Siæl / saa skulde hand forstønis vdi
 Skersild / og her til bleff den wgdelige Papistiske Messe optenckt /
 Guds Sons pine og død til foractelse / som haaffuer med sit eniste
 Coneoffer borttaget all Verdens synd.

Men disse falske meninger ville vi nu intet mere tale om / men saa
 regissue viffe og faste Argumenter aff den hellige Scrifte / paa
 huilcke mand känd forlade sig.

Det første. Der vaar wenighed imellem Phariseerne og Sadu-
 ceerne om Menneckens Siæle effeer den legemlige Død. Phariseerne
 mente at Legemet døer allereniste og ick Sielen / og at Siæl og Lege-
 me skulle sammen kome igien paa den ydersie Dommédag. Sadu-
 ceerne mente tuert imod / og sagde : At Legeme og Siæl do tilsamen /
 og ick skulle opstaa aff døde igien. Disse Saduceers vrang mening
 nederlegger Christus med dette Argument: Gud hand kaldis i
 den hellige Scrifte Abrahams / Isaacs og Jacobs
 Gud / Men nu er ick Gud (siger Christus) de Dødis

Trost

Gud/men deris som leffue. Derfor leffuer Abraham/Isaac
 oc Jacob. Men nu leffuer icke Abraham/Isaac oc Jacob paa Le-
 gemens vegne / derfaare er det fornøden at bekiende dennem at leff-
 ue paa Siælens vegne / oc deris Legeme oc Siæl skulle igien samen
 komme paa den yderste Dommecdag. Huo der nu troer Christum
 at vere den euige Sandhed / hand tuile icke lenger om Siælens Liff
 effter Legemens død.

II.

Christus.
 Matth: 9.

Det andet. Herren siger til sine Discipler Matthæi i det tiende
 de Capittel: Frycter icke for dem som sla Legemet ihjel /
 oc icke kunde sla Siælen ihjel. Men frycter heller for
 den som kand kaste baade Siæl oc Legeme vdi Hells-
 uedis Ild. Huad kand sigis klarere om Siælens Liff / effter Le-
 gemens død? Viranner kunde sla Legemet ihjel oc icke Siælen / der-
 for leffuer Siælen / oc er skild fra Legemet naar det ligger død. Sa
 kand Gud kaste de vngudeligis Siæl i Hellsuedis Ild / naar Legemet
 er død / Sadelige da leffuer Siælen oc soles Hellsuedis ilds pine.

III.

Salomons
 predicere.

Eccles: 12.

Det tredie. Salomon siger med klare ord / huad der skeer naar
 den døer / som frycter Gud: Støffuen (det er Menneskens Legeme)
 skal komme igien til Jord / huor aff det er taget / De
 Aanden (det er Siælen) skal komme til Gud som gaff
 hende. Skal nu Aanden komme til Gud som gaff hende / Sam-
 delige da leffuer hun / oc icke forsunder hen vdi Bæret / som tvællige
 Bæsters Siæle oc Aand gjør.

IIII.

Salomons
 Visdom.

Sap: 3.

Det fjerde. Vdi Vijsdommens Bogs tredie Capit: staar saa
 screffuet: De Retsfærdigis Siæle (det er deris som hen dø i
 Guds Naadens paakaldelse) ere i Guds Haand / saa at in-
 gen pine rører dem. Huad kand klarere sigis om Mennes-
 kens Siæls Liff effter Legemens død.

V.

Historia om
 den rige
 Graadlere
 oc Lazaro.
 Luc: 16.

Det femte. Den Herre Christus faaregiffuer en Historie om
 en rig Mand / oc om den fattige Lazaro som baade døde / oc begge de-
 ris Legeme bleffue begraffne / men deris Siæls vilkaar vaare meget
 atskillige / Den fattigis Siæl bleff henvort aff Guds Engle i Abra-
 hæ skød / huor hun haaffuer gaat oc glæde. Men den Rigis siæl bleff
 nederstød i Hellsuedis affgrund / oc der pinis oc plagis med euig pi-
 ne. Huo som dette Argument icke acter at vere fast oc vist nock / hand
 acter icke heller Christum at vere sandru.

VI.

Petrus.

Det siette. Petrus siger: Christus ved den hellig Aand pre-
 dickede igiennem Noe mund vdi hundrede oc tiue Aar / oc raadde
 Men

Mennisten til at giøre Penitente / for end Syndfloden gic offuer dem oc omkom dem. Men de foractede Noe oc icke vilde giøre Penitente. Huad gaar nu deris Siale vdooffuer? **De haaldis fangne** (siger Petrus) **vdi Fengelelet** / det er / de ere vdi Hellsuedis pine / indtil at de komme til deris Legeme igien / oc siden stulle fastis met Legeme oc Sial vdi Hellsuedis Ild met Dieffuelen til euig tid. See ere deris Siale vdi Fengelelet oc der pinis / Huo vil da sige at de soffue eller ere forsuinde / vden den som vil giøre Sancte Peder / som taledede aff Guds ord / til en Vognere.

1. Pet: 3.

Det siuende. Sanctus Johannes vdi sin Obenbarelse hand haffde aff Guds Aand / siger / at deris Siale som haffue lidet Martir for Christi Naaffus skyld / raabte vdi Himmelen / oc begere heffn offuer dem som haffue drabt deris Legeme / sigendis : **D HERR** huor lenge bier du / oc icke wilt heffne dig offuer den nem som haffue vdoft vort Blod paa Jorden : Men **HERR** bad dem endnu en søye tid vere stille / oc gaff dem huer it huiet Klædebon paa / det er / at hand gior dem glade oc frimodige indtil til Dommecdag / paa huilcken hand vil heffne deris Blod paa de Vgudelige. Raabe nu de Gudfryctige Siale heffn vdi Himmerige / oc ere der vdi ære hos Gud : Sanelige da ere de icke døde eller bleffne til intet.

VII.

Johannes Evangelist

Apocal: 6.

Det otende. Den Koffuere som hengde paa den høyre side ved Christi Kaarff / hand bekiende Christum oc paakaldede ham nem. Huad suarede Christus hamnem? **I dag** (sagde hand) **skalt du vere met mig i Paradis.** Nu er det vift at dette Løfte kand icke forstaes om Koffuerens Legeme / som bleff taget aff Kaarffet / oc bleff haanlige henlagt i Jorden / oc er nu onuent til Jord oc Muld. Derfor skal det forstaes om Koffuerens Sial. Kom nu Koffuerens Sial paa Langfredag til det himmelske Paradis / huor Christi Sial vaar i Faderens Haand / Sanelige da døde hun icke met Legemet / men leffuer endnu oc haffuer glæde vdi Himmelen met Guds gode Engle / oc fromme Mennisters Siale.

VIII.

Koffueren paa Kaarffet.

Luc: 23.

Det niende. Der Christus vilde nu dø paa Kaarffens galie for vore Synders skyld / da raabte hand oc sagde : **D Fader i din Haand befaler ieg min Aand.** Huor met Christus lærer off oc troster off. Hand lærer off met sit exempel / at naar vi stulle dø legemlige i denne Verden / at vi da paakalde Gud / oc antuorde vor Sial i hans Haand. Hand troster off imod Dieffuelen som staar

IX.

Jesus Christus.

Luc: 23.

Lærdom.

Trost.

effter

Trost

effter at gribe vore Siæle / i det at de antuordis vdi Guds Haand /
aff huilcken Haand Hellsuedis maect kand icke vdtage demnem.

X.
Stephanus.
Aktor: 7.

Det tiende. Der Jøderne stenede Stephanum for Christi
Naffns betiendelsis skyld / da paakaldede Stephanus den HERR
Christum / som hand saa ved Gud Faders Haand vdi Himmelen
oc sagde: O HERR anamme min Siæl. Saa haaffde
her Jøderne maect offuer Stephani Legeme / som de offuerfulde met
sten oc dræbte: Men Siælen kunde de icke dræbe for HERRen hand
anammede hende effter Stephani begering. Dette Exempel oc saa
klarlige lærer oss / at Menniskens Siæl leffuer / naar Legemet lige
ger dør.

XI.
Paulus.
Philip: 1.

Det ellefte. Paulus effter lang Møde vdi sin Apostoliske be-
salning sagde: Jeg begerer at afstillis oc vere hos Christum. Det
er / hand begerer at dø paa Legemens vegne / oc vere hos Christum
met Siælen. Sandelige den Siæl som er hos Christum / hun
kand icke vere død eller forsuunden.

XII.
Johannes.
Apocal: 14.

Det tolfte. Salige (siger S: Hans) ere de Døde /
som dø vdi HERREN / de huile aff deris Arbejde /
Thi deris Gierninger følge dem effter. Ere de Døde
salige / da ere de salige paa deris Siæls vegne for Legemet føler huer-
cken ont eller gaat. Huor aff er at forstaa / at Siælen leffuer oc
er glad aff den Salighed hun haaffuer bekommet.

XIII.
Tredste
vidnesbyrd.

Plato.

Det trettende. Her hos vil ieg opregne nogle hedenste Vid-
nesbyrd om Menniskens Siæls vdseddelighed / til at bestemme de
Christne met / som enten tuile paa Siælsens lifff effter Døden / Eller
oc plat mene / at Siælen forsuunder naar Legemet falder. Plato som
vaar den ypperste vdi Philosophia, siger saa: Menniskens Siæl er
vdsedelig / oc lige som en offueruinder onde Affecter / eller offueruin-
dis aff dem / saa skal hand belonis eller straffis effter dette Liff.

Lucretius.

Lucretius siger: De komme til Jorden igien som vaare Jord tilforn /
Men det kommer til Himmelen / det som vaar sent aff Himmelen /
det er / Siælen. Seneca siger: Den Død som wi frygte oc icke ville
lide / hand idon stifter Kysen / oc icke borttager Liffuet. Thi wi
foruente en anden dag / som skal sette oss vdi Liffet.

Auerroes.

Auerroes siger: Menniskens Siæl bliffuer effter Legemens Død / oc all hendis stør-
ste Lycksalighed er / at hun bliffuer hos Gud.

Macrobius.

Macrobius siger: Holt dette fast / at den som gjør ret / hans Siæl er beskicket en stid i
Himmelen / huor hun skal leffue salig til euig tid. Apollo gaff det-
te Suar / der hand bleff atspurt om Siælen leffuer effter at Legemet
er dør. Siælen (sagde hand) den fund hun holdis bunden i dette

Apollo.

Seng

Jengsel / de forfarer at stillige begeringer / da viger hun oc lader sig
offueruinde / Men naar hun bliffuer los aff dette Jengsel / da kom-
mer hun i Himmelen oc leffuer der euige. Cicero scriffuer mange stes
der / at Sielen leffuer / naar hun far aff Legemet.

Cicero.

Hvad skal ieg opregne Vidnesbyrd aff demnem som aldrig
haffde hørt Guds Ord / som ere flere end at de kunde befattis vdi en
Bog. Fordi all deris husualtelse vdi deris Modgang toge de her aff /
at Sielen leffuer effter Legemens død. Men disse alleremiste vil-
de ieg kaartelige antegne / demnem til bestemmelse / som ick ville tro de
rette Vidnesbyrd som ieg opregnede aff den hellige Scrifte / Aff hvil-

Leuonime
her aff.

1. farelse / at alle Mennekens Siæle ere igien effter Legemens død.
2. Dernæst at alle vngudelige Mennekens Siæle ere vdi Sorge oc Pi-
3. ne / som aldrig faar ende. Disligeste at alle de Mennekens Siæle /
som ds vdi HERRen haffue gaat / ere salige / foruden all Pine / ere
hos Gud / ere met Christo / foruente Legemens ærefulde Opstan-
delse / oc foruente den yderste Dømedag / paa huilcken Legeme oc
Siæl skal sammen komme igien / och saa leffue tilhobe til euig tid.

HER aff skulle de som frygte Gud / tage trost / naar de miste deris
gode Venner / oc ick forunde dem det gode som de haffue bekom-
met / for end wi. De ere nu i det viffe / wi ere vdi det tviffe. De ere
forinden møde oc arbejde / wi staa der mit vdi. De haffue bekommet
Seyeruinding / wi staa endnu vdi Kamp met vore Fiender. De
ere komme til deris rette Fæderne Land / wi ere endnu paa Reysen.
Derfaare lader oss saa leffue / at wi kunde met glæde her fra komme /
Ja at wi kunde hiertelige begere forløsning aff dette Jengsel / i hvil-
cket der er intet andet at foruente end Sorge / Modgang / oc tusinde
Farer.

Trost for
dem som
miste deris
Venner.

Om den Anden.

En anden Artickel / som er Raad imod den
euige Død / indeholdis i disse ord : Huer den
som leffuer oc troer paa mig / hand skal ick
ds euindelige. Her taler HERren ick om Legemens død / men
om Siælens død / oc loffuer alle de som tro paa sig / at de ick skulle ds
euindelige. Saa haffue wi her Lægedom oc Raad imod Siælens
død / som er Troen til Jesum Christum. Derfaare huo som ick vil
frygte Siælens død / hand skal befatte Christum vdi Hiertet met en
leffuendis Tro. Thi huo som haffuer Christum / hand haffuer Liff-
uet / oc hans Siæl kand ick ds euindelige.

Raad oc Læ-
gedom imod
Siælens
død.

Her

Troft imod Døden.

Wienfigelse.

Swær.

De Wgudeligis
Siale
dø oc ick dø.

Exempel.

Luc: 16.

Luc: 21.

Iohan: 10.

Luc: 8.

Her kunde nu nogen satte sig imod / oc føre imod mig de Vidnesbyrd ieg haffuer opregnet / met huilcke ieg beuist haffuer / at alle Menigheds Siale leffue effter Legemens død / oc skulle aldrig dø / huad heller de ere onde eller gode. Her skal mand vel acce / at de Wgudelige Menigheds Siale baade dø oc ick dø. De Wgudeligis Siale sigis at dø / for de skillis fra Gud som er det rette Liff / De dø ick / for de skulle euige fornemme deris Samuittigheds Døm oc Hellsuendis pine.

Den rige Mandes Sial som forsmade den fattige Lazarum / er død / for hun er atskilt fra Gud oc Guds naade euindelige / Men hun leffuer oc aldrig døer / for hun altid skal fornemme oc føle euig pine oc fordommelse / met Dieffuelen oc alle fordomde Menighede. Men Lazari Sial hun leffuer baade naturlige oc salige: Naturlige leffuer hun met alle Siale onde oc gode: Salige leffuer hun / for hun er hos Gud / ia Gud er i hende boendis / som kaldis Sialens Liff / oc det formedelst Ihesum Christum / som self kaldet sig Opstandelsen oc Liffuet. Derfaare den som frycter Gud / oc troer paa Iesum Christum / som er Opstandelse oc Liff / hand skal ick frycte naar Døden vil gieste hannem: Men traadzelige satte sig op imod alle Fristelser / oc holde Troen imellem sig oc alle Dieffuelens forgiftige stud / oc forlade sig her aldelis paa / at Himmel oc Jord skulle forgaa / for end denne Christi tilsagn skal ryggis / For hand er den euige Sandhed som ick kand liue / Hand er en euig Gud / hues maet ingen kand satte sig imod. Ja hand haffuer kiofft Menigheden ick met Guld eller Solff / men met sit rosen Blod. De haffuer dette tilsagt oss / at ingen skal rycke oss aff hans Haand. Huo som nu haffuer dette Haab / oc foruenter Ihesu Christi salige Tilkommelse / vere sig den hellige Paulo lydig / som saa siger: Huo som haffuer dette haab / hand rense sig self / paa det at hand kand vere hellig / naar vor Herre Iesus Christus vil kalde hannem fra denne osle Verden.

G V D almeettigste vnde oss / at wi dette ret betencke kunde /
paa det at wi saa leffuendis kunde aff Hiertet
bede met den gode Simeon:

D H E X A E lad din Tienere fare
vdi fred / Amen.

Register

Register paa de besynder- ligste Artickel / som findes i denne Postilla.

De to Bogstafue a og b / som staa faare Tallet / bemercke
huilken Part aff Postillen huert stycke findes vdi. a bemercker den forste
Part/b den anden. De Pricker eller Puncte som staa effter Tallet/bemercke huilken
side paa Bladet mand skal lede paa. Huor der staa en Punct eller Pricke/
der skal mand lese paa den forste side. Staa der to/da
skal mand see paa den anden.

A.

Aandelig Fattigdom huad det er. b. 227.
Aandelig Fattigdom huor i den staa. b. ibid:
Aandelig Fattigdom er det forste tren til
Salighed. b. 226:
Aandelig fodsels huorledis den skeer. b. 22:
Aandelig fodsels Ridskaff. b. ibid:
Aandelig omstarelse. a. 40.
Aandelig omstarelse tuende slags. ibid:
Aandens glæde. a. 173:
Aandelige at berede Herrens vey. a. 16.
Aandeligt Tempel. b. 618:
Aandelig Spedalskhed. b. 101:
Aandelig straff. b. 42:
Aag Christi huad det er. b. 184.
Aagerkarle. b. 49: 107:

Narsager

Hui Gud sticte de Offer i det gamle Te-
stamente. b. 194.
hui Christus er kommen til Verden.
a. 2: 113. 117: 177. b. 37:
hui Christus bleff vndfangen aff den
hellig And. b. 205:
hui Christus bleff fødte aff en Jomfru.
a. 20: b. 202.
hui den Jomfru vaar troloffuet. b. 202:
hui Christus bleff icke vndfangen aff
Mand. b. 205.
hui Christus maatte vere Gud. b. 189:
hui Christ: maatte vere Menniste. b. 191.
hui Chr: maatte vere en Person. ibid:
hui Chr: kaldis Nazareus. a. 47.
hui Christus prediker Lignelser. a. 88:
hui Chr: suarede met Lig. a. 194. b. 98.
hui Christus talede om sin Død og Op-
standelse. a. 188:

Narsager

hui Chri: skulde lide død og pine. a. 174:
hui Christus vaar bange. a. 153:
hui Chr: opstod paa tredie dag. a. 162:
hui Christus lod sig døbe. a. 95:
hui Christus lader de fromme stundem
lide nød. b. 112:
hui Christus elsker oss. b. 114:
hui Christus sende de Spedalske til Pre-
sterne. b. 103.
hui Christus skal komme til Doms. a. 8.
hui Gud tilsteder Dieffuelen / at hand
maa plage Mennisten. a. 119.
hui mand holder Helgens høytider.
b. 213. 219. 207: 225.
hui Euangelium predikis. a. 176.
hui mange forarge sig paa Euangelij
Lærdom. b. 59:
huorfaare den hellige Scrift er scerff-
uen. a. 181:
huorfaare ingen land fuldkomme
Louen. b. 53. b. 81.
hui de Christnis lycke er saa vstadig.
a. 45:
hui Christne kaldis Jaar. a. 31.
hui gode Gierninger skulle gioris. a. 85:
hui mand kand icke tiene to Herrer. b. 107:
hui mand skal offuergiffue verdslig
Omhyggelighed. b. 110:
hui mand følger Lig til Graffue. b. 117.
til de Gudfryctigis bedrøffuelse. b. 227:
til vor Wselhed. b. 157:
til Væn og Paakaldelse. a. 200:
til Englenis glæde. b. 39.
til at elske Gud. b. 96:
til Guds Barmhertighed. b. 217:
til at elske vor Næste. b. 97.
r r
Til

Register.

Uarsager

til Raarfet. a. 191:
 til Pharisæernis knus imod Christum. b. 35:
 til Ydmuyghed. b. 125:
 til Jødernis fordomelse. a. 28:
 til den Rigis fordomelse. b. 25:
 til Dyr tid oc Wlycke. b. 55:
 til Christi tieneris Forfølgelse. a. 27:
 til Papisternis Had oc Affuend imod Euangelium. b. 160:
 til Siugdom. b. 135:
 Huorfaare mand acter Legemet mere end Sialen. b. 71:
 til Forargelse. b. 222:
 til S: Hansis Død. b. 211:
 til Henders paaleggelse. b. 88:
 til Disciplenis groffhed. a. 189:
 til Velgierningers beuifning. b. 70:
 til Fordomelse. b. 12: 145. 169.
 til Tackfigelse. b. 104:
 At lase benedicite. b. 62:
 Abels tancker i hans Offer. b. 195:
 Abrahams Skød. b. 28:
 Abrahams Lydighed. b. 61:
 Abrahams Børn huø de ere. a. 16:
 Absolut oc hemelig affløsning. a. 180:
 Adams skyld arffue alle hans Børn. b. 154:
 Adam huorledis hand er kommen til Raade. a. 17:
 Adam falt i en Haffue / oc bleff opreist i en Haffue / Christus fangis / begraffuis oc opstaar i en Haffue. a. 152:
 Adiaphora / eller middel ting. a. 213:
 Affløsning huad det er / b. 104:
 Affløsning tuende slags. a. 140:
 Affguder i met Jomfru Maria paakaldelse. b. 213:
 Affguder i straffis. b. 107:
 All Belsignelse kommer aff Gud. b. 71:
 All Belsignelse staar i Christi ord alene. b. 49:
 Alle Synders Moder er vantro. a. 196:
 Alle maa wi dø. b. 27:
 Ambrosij vers om Siugdom oc Blendighed. b. 147:
 Ambrosij vildfarelse om Faste. a. 07:
 Anger for Synden. a. 113:

Anna vidnessbyrd. a. 63:
 Antinomi. b. 44:
 Apostlernis Blindhed om Christi Riged. b. 219:
 Apostlernis vidne huorfaare Christus kom. a. 3:
 Apostlerne vidne om Christi opstandelse. a. 161. 162:
 Arbejde er befalet aff Gud. b. 50:
 Arbejdendis oc besvarede huø de ere b. 183:
 Arbejde huad mand der i skal fly. a. 83:
 Arrius en Kettere. b. 14:
 Arrius giffuer Forargelse. a. 212. b. 13:
 Aseninde skulle wi lede til Christum. a. 5:
 Atskillig Forargelse. a. 211. b. 222:
 Atskillig Kald oc Bestilling vdi Kirckena a. 83:
 Atskillige slags Hlurder. a. 184: b. 15:
 Atskillige meninger om Guds ord. a. 121:
 At staa paa Guds vey huad det er. a. 36:
 Augustinus om Guds Barmhertighed. b. 191:
 Augustinus om Christi Fødsel. b. 202:
 Augustini Regel om den hellig Trefaaldigheds gierninger. b. 21:
 Augustinus om Sabbathen. b. 122:
 Augustinus om Kierlighed. a. 114:
 Om Syndens mangfaaldighed. a. 116:
 Om Mirackle. a. 67:
 Om Regentere oc Lærere. a. 95:
 Om gode gierninger. a. 85:
 Augustinus om driek oc daabel. b. 122:
 Augustus Reysere / hui hand neffnis i Christi historie. a. 19:

B.

Baguaskere er intet trygt for. a. 120:
 Barmhertighed Guds ote stycker at acte. b. 157:
 Barmhertighed Guds tuende slags. ibid:
 Barmhertighed Guds mod Mennisten. a. 23. 78: 109. 141: 157:
 Barmhertighed Christi mod alle Synedere. a. 206. b. 30. 35. 8. 145. 217:
 Barmhertighed Guds huem den veders faris. b. 217:
 Barmhertigheds Løn. b. 229:
 Barm

Register.

- Barmhertighed mod de Fattige. b. 228:
 Basilij sprock om Dee. b. 221:
 Basilidiani. b. 176.
 Barselquinders Offer. b. 195:
 Barselquinder skulle sparis. ibid:
 Barselquinder skulle holde sig i Husse. ibid:
 Begravfuelle. b. 116:
 Bietke oc Skeff huad det er. b. 45.
 Bekiendelse oc Scrifftemaal huorfor det er instiftet. a. 140:
 Billede oc Figur om Christi velgierninger. a. 96.
 Billede Kirckens i denne Verden. a. 12:
 36. 78: 82: 88: 96: 108: 208:
Bemysning
 at Christus er Messias a. 12.
 at Gud vil føde off. a. 124:
 at Gud alene skal paakaldis. a. 202.
 at Messias er kommen. b. 103.
 at Christus er en god Hiurde. b. 16:
 at Fader/Søn oc hellig Ånder en Gud. b. 20:
 om Christi Tilkommelse. a. 2.
 om Opstandelsen. b. 129:
 om Dommедag. b. 115:
Bernhardus
 om den hellige Trefaldigheds nærverelse. b. 20:
 om en ond Samvittighed. b. 115:
 Besuarede oc Arbejdendis huo de ere. b. 183:
 Besøgelsis tid huad det er. b. 76.
 Bekiendelse tu slags. a. 140:
 Betenkelse naar vi see Tegn. a. 112:
 Blandet omsorge. b. 110.
 Blinde Ledesuende. b. 45.
 Blod regner ned aff Himmelen. b. 148.
 Blodigt Vand er seet vdi Sialand. a. 112: b. 148.
 Blod vil straffis met Blod. a. 113.
 Blufardighed er Jomfruers Smykke. b. 214:
 Borg oc Laan. b. 43:
 Bortgang Christi huad den gaffner off. a. 194:
 Broderlig Kierlighed. a. 173:
 Broderlig paamindelse. b. 42.
 Brøllups Klæder huad det er. b. 43:
 143:
 Brøllups vertskaff huorledis det skal holdis. a. 60:
 Bud. Det femte Budords befaling. b. 55:
 Budordene huad de indeholde. b. 95:
 Bugtienere. b. 103: 210:
 Bugtienere efftersølge icke Johannis exempel. a. 17:
 Bugfarge er aarsage til Gerighed. b. 108:
 Bugfarge skal offuergiffits for sex Sangers Skyld. b. 110.
 Bugfarge hør Hedninge til. b. 111.
 Bøn huad det er. a. 199: b. 90: 169:
 Bøn fire slags. a. 200:
 Bøn tuende slags. b. 80.
 Bøn er det suariste Arbejde. a. 199:
 Bøn er de christnis besynderligste Gjerning. ibid:
 Bønnen trenger igiennem Skyerne. b. 169:
 Bønsens krafft. a. 27:
Børn
 ere Guds gaffue. a. 57:
 fødte ilde op. a. 136:
 haffue den hellig Ånd. b. 215:
 høre Guds rige til. ibid:
 haffue huer sine Engle. b. 223:
 skal mand anamme. b. 222:
 huor effter de neffndis i det gamle Testamente. a. 41:
 huorledis mand skal vere dem lige oc mliege. b. 220. 221:
 huorledis de skulle opfødis. a. 57:
 hui de ere vlydige. ibid:
 skulle bekiende Christum deris mit iblatie hans Fiender. ibidem.
 Børns Embede huorledis de skulle sticke sig imod Forældrene. a. 58:
 Børns Mund vil Gud haffue sin loff aff a. 136.
C.
 Cananeiske Quindis haarde vilkaar. a. 110:
 Ceremonier i Kircken. b. 124:
 Ceremonier met Begravfuelle. b. 116:
 11 ij

Register.

Christus

er en sand Gud. a. 4: 50: 75. 76: 96: 119. 131: 132: 134. b. 133.
 huorfaare det vaar fornøden at hand skal
 de vere Gud. b. 189:
 er it sant Menniste. a. 2. 4: 75. 96. 119. b. 133.
 huorfaare det vaar fornøden at hand skal
 de vere Menniste. b. 91.
 er en Person. ibid:
 hui hand maatte vere en Person. ibid:
 er Verdens Treisere. a. 128: 135:
 er Mennistens Saliggjøre. b. 91:
 er vor Meglere. a. 172: 155:
 huorfaare hand maatte betale oc ingen
 anden. a. 157.
 huorledis hand sees. a. 132. b. 93:
 bleff Menniste for Syndens skyld. b. 35.
 bleff pint i tuende maade. a. 153:
 er Siælens Læge. b. 63:
 er vor ypperste Hiurde. a. 182: b. 38.
 er Louens ende. b. 132:
 er vor Bessermere. b. 28: 222.
 er off stendkt for to Sagers skyld. a. 177.
 er den rette Førsteføding. b. 196:
 er tilbønelig at hielpe off. b. 146:
 er tilstæde huor mand taler om Guds ord.
 a. 172.
 er sterckere end Dieffuelen. a. 120.
 er hos dem som tale om hannem. a. 165:
 172:
 er hos off alle. a. 115:
 er en factimodig Konge. a. 4: 134:
 er en fattig Konge. ibid:
 er en Spejel til all Dyd oc Fromhed.
 a. 101.
 er den rette Nodhielpere. a. 128.
 bønhører oc hielper off. a. 111. 126.
 huorledis hand forsuarer sig for Jøderne.
 130.
 huorledis hand besider Davids Stol.
 b. 204:
 skal sees met Troens øyen. b. 198:
 holder Guds Lov. b. 196:
 forsuarer dem som hannem prise. a. 136.
 fører Fred. a. 172.
 forskunder icke de strøbelige. b. 35. 169:
 167: 149.
 frier off aff Louens forhandelse. b. 71:

Christus

gior sin Tiende gaat. a. 144.
 huorledis hand handler met de strøbelige.
 a. 167:
 holder sig til Syndere. b. 36:
 hui hand kom til Nazareth. a. 46:
 hui hand bleff omstaaen. a. 40:
 huor hand bleff fødte. a. 20.
 huorledis hand skal vndfangis. b. 205.
 haffuer huercken Fader eller Moder.
 a. 25.
 haffuer ens Hiertelag til alle Menniste.
 b. 99:
 huorfaare hand sukker. b. 91.
 haffuer met tu slags Jolck at handle.
 b. 94:
 hui hand hielper off. a. 119:
 huorfaare hand bleff fristet. a. 102:
 helbreder de Siuge. a. 135:
 huorfaare hand fastede. a. 100:
 huorfaare hand tacket. b. 181:
 hui hand stundem tier til vor Bøn. a. 110:
 igiendriffuer Saduceerne. b. 129.
 kalder off til sig i atskillige maade. b. 139.
 kand hielpe imod all Fornufft. a. 126.
 lader sig icke forstrecke for bespaattelse.
 a. 172.
 lader sine lide stunden Nød for atskillige
 Sagers skyld. b. 112.
 naar hand bleff vndfangen. b. 207.
 opretter de strøbelige. b. 168:
 opuecker de Døde. b. 119.
 omgaas iblant Syndere. a. 11:
 seer til Syndere. a. 145:
 selff bereder Veyen. a. 17:
 stiffe de sin Nadere icke til forgefss.
 a. 137:
 stopper Munden til paa Phariseerne.
 b. 128:
 straffer tu ting i Disciplene. a. 169:
 vdriffuer dem som tiøbe vdi Templet.
 a. 135.
 vil hielpe alle dem som komme til hannem
 b. 99:
 vil steds vere hos sit Ord. a. 178:

Christi

aag huad det er. b. 185. 184.
 almectighed oc godhed. a. 125. b. 85.
 barm.

Register.

Christi

Barmhertighed mod alle Syndere. a. 206. b. 8: 30. 35. 102. 145. 217.
 bortgang huad den gaffner off. a. 194:
 brøllups bedere oc Brudtiener. b. 141:
 brøllups foractere. b. 142:
 død oc pine er det største Vnder i Verden. a. 153.
 døds oc Opstandelsis nytte. a. 174:
 disciplers groffhed. a. 189.
 eed. a. 130.
 embede oc huad Christus er for en. a. 54: 132:
 faste. a. 110:
 fastis vanbrug. ibid:
 faars merck. a. 186:
 faar oc Faaresti. a. 186: b. 16. 16:
 faar huorledis de fødte. a. 30:
 faaresti huorledis mand der i komer. a. 187.
 forklarelse paa Thabor bierg. b. 186.
 forklarelse bemercker try ting. b. 188.
 foractere stulle hart straffis. a. 35:
 formaning om Forargelse. a. 13.
 fornadring. a. 101:
 fluct paa Bierget. a. 127.
 fred huad det er. a. 172. 174. b. 7.
 fred hører alle til. a. 174:
 freds nytte oc gaffn. a. 173:
 fristelse. a. 101:
 fødels obenbarelse. a. 22.
 fødse / helliggiar vor gamle Fødsel. a. 18:
 gierninger ere atskillige. a. 101.
 gierning fire ting at acte. a. 123.
 guddom. a. 20.
 hiertelag mod off. a. 72: 92: 66:
 hiertelag mod Jøderne. a. 28:
 hiertelag mod dem som høre hans Ord. b. 60. b. 74: 114. 166:
 Herlighed oc Venlighed. b. 9: 35:
 kundskaff. a. 113.
 kundskaff der effter følger bekiendelse. a. 170:
 lardom er ret. a. 29.
 lydigheid er vor Retfærdighed. a. 169:
 lydigheid tuende slags. a. 157:
 leaeme maatte icke raadne. a. 162:
 mirackel i Kircken. b. 58:

Christi

maade ee vijs met Brød oc bryde. b. 170.
 menighed at forfølge er stor Synd. a. 28.
 nadere huad den betyder. a. 138:
 nadere huad den er. a. 140.
 nadere hui den kaldis en Menighed. a. 139.
 naderis betractelse staar i fem stycker. a. 141:
 obenbare Kiende b. 160.
 ord huad det er. b. 3.
 ords nytte oc gaffn. a. 124.
 ord at beuare huad det er. a. 131:
 ord til de Vgudelige. a. 8:
 ord bedrager ingen. b. 112.
 ords krafft. a. 177. 143: b. 91. 119.
 offer fem stycker at acte. a. 155:
 offer er nock for alle Synder. ibid:
 offring i Templet. b. 196.
 opstandelsis Fruct. a. 160: 163:
 oc Belials rige er imod hinanden. b. 136:
 pass. a. 142.
 pine huad det er. a. 155:
 pinis anseelse hos Gud. a. 155:
 rige huad det er. a. 4. 119.
 rige er foractelig her vdi Verden. a. 4: 11:
 rige er icke aff Verden. b. 198:
 rigis Contrafey her i Verden. a. 10:
 rigis forhindring. b. 134.
 rigis vilkaar. a. 16.
 rigis Herlighed. b. 23:
 ringe anseelse. b. 186:
 rofning imod Dieffuelens rige. b. 198.
 retfærdighed offuergeaar Phariseernis. a. 177.
 retfærdighed. b. 55.
 spørmaal. a. 125.
 søffn. a. 74.
 taalmodighed. a. 157:
 tilkommelse i Rødet. a. 2.
 tilkommelse til Dommen. a. 6.
 sidste Tilkommelse stulle vi foruente. a. 179.
 gladelige. b. 140.
 troloffuelse met den christne Kirck. b. 140.
 r r lij

Register.

Christi

tieneren huor til de vdsckis i Verden. a. 177.
 eackfigelse. b. 181.
 tilkommelse. b. 176.
 tilkommelse steer i tre maade. a. 4.
 erusel. a. 29.
 tieneris forfølgelse. a. 27.
 vandring iblant Hedningene. b. 87.
 vdgang huad det er. b. 188.
 velgierninger mod off. a. 130: 183.
 velgierninger huem de ere besckede. b. 192: 199.
 velgierninger huorledis wi bliffue delactis
 ge i dem. a. 70. 207. b. 199.
 velsignelse. a. 131. 157: b. 192.
 vidnesbyrd om G: Hans. a. 125.
 vnderfaattis Embede. b. 211.
 vor Brudgoms festinde gaffue. a. 5. 134.
 vor Hiurdis art oc nature. b. 141.
 vogge oc Seng huad den betyder. a. 182.
 a. 21.

Christo

fire ting at acte. b. 204:
 skulle wi vere lydice. a. 157:

Christum

at tro paa hannem huad det er. a. 196.
 skal mand frilige bekiende. a. 15. 36.
 skulle wi opuecke i nod. a. 72. 75:
 huorledis wi miste hannem. a. 57.
 huor wi finde hannem igien. ibid:
 skulle wi biude til Giest. a. 64:
 locke wi til off met Penitence. a. 5.

Christne

ere Propheten/Ronger oc Presten. b. 5.
 ere mest foracted i Verden. b. 177.
 fly i tuende maade. a. 186.
 hui de lide Gienuordighed her i Verden. b. 58.
 huorledis de skulle leffue. b. 149.
 huorledis det gaar dem vdi Verden. b. 57:
 skulle forlade. b. 154.
 skulle meget forsøge. a. 46.
 skulle bliffue bestandige. b. 59:
 skulle vere Christo lige. ibid:

Christne

skulle bare Raarsset met Christo. a. 146:
 skulle venne sig til Raarsset. b. 178.
 skulle icke forfaris. a. 126.
 hui de kaldis Jaar. a. 31.
 strøbelige oc hemelige de ere de baste naar
 det gielder. a. 152.
 huorfaare de forfølgis. b. 28.
 maa vente sig altid lyckens oc vlyckens
 foruandling. a. 45.
 tu slage. b. 42:
 tørste effter tu ting. b. 228:
 kircke kaldis Himmerige for fem Sagers
 skyld. b. 140.

Christnis

billede i denne Verden. b. 57:
 faste steer i tuende maade. a. 99:
 fristelse. b. 10:
 haffue daglige Jeyde. a. 205:
 lycke i denne Verden. b. 57:
 ypperlighed. b. 6.

Christen

huad hand ska lffty. a. 9.
 huad hand skal giøre. a. 9:
 huorfaare hand faster. a. 99:
 huorledis hand skal sticke sig i sit Kald. a. 124:
 skal vere barmhiertig mod den anden. b. 41.
 Christendommen huor vdi den staar. a. 48.
 Christelig fuldkommenhed. b. 60:
 Christelig omsorge. b. 109.
 Christelig omhu horer fem stycker til. b. 109:
 Christelig Retfærdighed huad det er. b. 54: 84. 83.
 Christeligt Lessnet huad det er. b. 77.
 Christeligt Lessnet huorledis det skal stee. b. 87.
 Chrysostomus om Taalmodighed. b. 185.
 Creatur huorledis wi dem skulle elste. b. 96.
 Creaturs paakaldelse er stiftet aff Dieff-
 uelen. a. 202:
 Crea

Register.

Creaturs misbrug i Christi Fødsel. a. 21.
 Creaturene huor ved de Helliggiøris.
 a. 126 :

D.

Daaben huad den betegner. a. 95. 97.
 Daaben huor ved den velsignis oc Hellig-
 giøris. a. 97 :
 Dagdriffuere. b. 49 :
 Danmark er riglige besøgt aff Gud.
 b. 77.
 Danmark er ophøyet vnder Himmelen.
 b. 182.
 Daniels Prophetie om 70. Vger. a. 19 :
 David er en Figur til Christi opstandelse.
 a. 162.
 David falder i Horeri. a. 36 : 105 :
 David gaff forargelse. a. 211.
 Davids Exempel om Penitense. a. 105.
 David Georgius en hollandsk Rattere.
 b. 177.
 Det andet Bud hui det er det første ligt.
 b. 130 :
 Det mând met Synden faar / det met
 Sørge forgaar. a. 125.
 Deris Synder som icke lase til Bords.
 b. 61 :
 Diaconers eller Forstanderis Embede.
 a. 26 :

Dieffuelen

er imod Christum. a. 120 :
 er offueruunden. a. 156.
 fire stycker at acte. a. 118.
 huad hand er for en. a. 118.
 huad hans Ydræt er. a. 118 :
 hui hand strider imod Guds ord. b. 63 :
 hui hand saadant bedriffuer. a. 118 : 120 :
 fand intet skade off. a. 197 :
 lader off icke vere wfristet. a. 120 :

Dieffuelens

anslag. b. 168.
 børn huorledis de kiendis. b. 3.
 dristighed oc dierffhed. a. 101 :
 forgiffi i de hellige. b. 219 :
 fristelse. a. 73.
 had imod Predicere. a. 176 :
 Konst at kiende. a. 15.
 list oc behendighed. b. 63 :

mesterstycke. a. 130.
 offuerfalder de Christne i fire maade.
 a. 185 :

prester. a. 129 :
 skulle wi forsage. a. 158.
 tager ordet aff Hierteet. a. 90 :
 tiranni. a. 154.
 vdriffuis ved Guds krafft. a. 120.
 verie. a. 128 :

Dieffuelst forargelse. a. 212.
 Disciplene fly fra Christum. a. 144.
 Dommere huem den skal vere paa Dem-
 medag. a. 7 :
 Dommens ende. a. 8 :
 Dragere som bare Syndere til Helffue-
 de. b. 119 :
 Dristighed imod Gud. b. 82 :
 Drome atstillige. a. 45.
 Dyder der Ecceffaff bliffuer sat oc lidelige
 aff. a. 63 :
 Dyder som skulle vere tilstede i Brøllups
 veristaff. a. 61 :
 Dyder i Tacksigelse. b. 105.
 Dødis begraffuelse. b. 116 :
 Død fire slags. a. 130 :
 Os maa wi alle. b. 27 :
 Døde huorledis mând skal dem begrade.
 b. 117 :

Døde skulle visselige opstaa. b. 129.
 Døden er ødelagt. a. 156.
 Døden huorledis hand bliffuer gladelig.
 a. 174.
 Døren til Guds rige huem den er.
 b. 111 :
 Døren til det euige Liff huem den er.
 b. 13.
 Døren huorledis hun opladis / oc lufdis
 faar Christo. a. 168.
 Dornaacteren til Guds Tempel er den
 hellig Aand. b. 78 :
 Døren icke at gaa ind at / huad det er.
 b. 14 :

E.

Ebioniter. b. 176.
 Ecceffaff er icke forbødet. b. 33.
 Ecceffaff skal icke vere tilnødt. a. 61.
 Ecceffaffs stiftning oc aarsage. a. 60. 62.
 E. x. iij

Register.

Eccefolck hui de giffuis sammen i Kircken.	a. 67.	huorfor det er scerffuel.	a. 33.
Elendighed Menniskens staar i fire ting.	b. 189:	hør de Fattige til.	a. 12:
Elias gaar igiennem Jordans Flod.	a. 95.	hui det lignis ved en Nadere.	b. 30:
Elias oc Mose offuergaa alle Prophetes ne.	b. 187:	forstiuder icke verdslig Ordning oc Polit.	b. 43.
Elizabeths vidnesbyrd om Jomfru Marias Tro.	b. 215.	huad det tilbiuder off.	a. 175: 206:
Elendigis Trøst vdi Raarstet.	b. 167:	huorledis det bleff anammet vdi Dans mark.	a. 91.
En from Predikeris bescriffuelse.	a. 15:	Euangelij	
En god Hiurdis bescriffuelse.	b. 16.		
Engel huad det er.	b. 223:	ende oc nytte.	a. 176.
Englene		frihed.	b. 13.
		liis kand icke lide Synden.	ibid:
ere Børns vaactere.	b. 222:	foracteris straff.	a. 35: 81. 90:
huem de ere hos.	b. 209.	forfølgning.	a. 128.
vill icke tilbedis.	b. 224.	Euangeliste frihed tilsteder ingen at syns de.	
huorledis wi skulde tiene dem.	a. 43:		
hui de glade sig ved Synderis omuendelse.	b. 224:	Exempel.	
vidsendis til Mariam for tre Sagers skyld.	b. 39.		
hui hand sendis til Nazareth.	b. 201:	om Guds Barmhertighed.	b. 168:
obenbarelse huad den betyder.	ibid:	om Sactmodighed.	b. 228.
loffsang.	a. 21.	om en ond Samueltigheds plage.	a. 68.
Englenis		for Houfolck.	a. 44:
		F.	
embede.	a. 43: 158. b. 28. 224. 204. 209.		
natur.	a. 183:	Jaar. Vildfarendis Jaar.	b. 38.
prediken faar Hiurderne.	a. 21:	Jaars art oc nature.	a. 31.
vidnesbyrd om Christi opstandelse.	a. 162.	Jaaresti oc Jaarene Christi.	b. 16. 16:
Enckers Trøst.	b. 116.	Faste	
En Raffen hugger icke den andens Øye vd.	a. 120.		
Enthusiaster.	b. 28:	propheters bescriffuelse.	b. 65:
Enrom tien bast til Bønen.	a. 143.	propheter huad de ere.	b. 14:
Epiphania huad det er.	a. 49.	propheters Raffen.	b. 66.
Epiphanius om Secter.	b. 176.	propheters Mærke.	b. 15.
Epicurcer.	b. 19.	propheters Natur.	b. 66:
Esaias om Christo.	a. 12.	propheters vduaartis stik oc anseelse.	b. 67:
Eua vaar forbandet iblant Quinderne.	b. 203.	propheter skal affsattis.	b. 65:
Euangelium		propheter ere Mordere oc Tiuffue.	b. 15.
		propheter skal mand sig.	b. 63:
huad det er.	12: a. 90: 175. 206: 207:	Faste huad det er.	a. 99. b. 83.
er den alleraldeste Lærdom.	a. 175:	Faste try slags.	ibid:
		Faste huor ved den behager Gud	a. 99:
		Fastelaffns Dieffle.	a. 94.
		Fattige huor de ere.	a. 12:
			Fatt

Register.

- Sattigdom.** Aandelig Sattigdom huad
bet er. b. 227.
Sattigdom huor aff den kommer. ibid:
Sattige er icke forstut aff Gud. b. 27:
Sattige hui Gud lader dem vere iblant off
b. 26:
Sattige skal mand laane wden Fordeel.
b. 43:
Sattige huorledis de tage off ind i Him-
merige. b. 73:
Sattige Soldis trang skulle wi lade gaa
off til Hierte. a. 64:
Sattige Soldis forstanderis Lærdom.
a. 26:
Farlighed aff wlige Ecteskaff. a. 60:
Fauffre ord giffuis Christo. b. 161.
Fester oc Høytider huorfaare de holdis.
b. 213. 219. 207: 225:
Fester oc Høytider huad mand der i skal
acte. a. 1: b. 213.
Fiender ere oc vor Næste. b. 98.
Figur til Christi Offer. b. 195.
Fluct huorledis den er loulig. a. 186:
Foraldrenis Embede. a. 57. b. 42.
Foraldre giffue Børn Forargelse. a. 212.
Foraldris Synder der forsømme deris
Børn. a. 58.
Foraldris Synd er større end Børns.
a. 211:
Foraldris forsømmelse er stor Synd.
a. 56:
Forargelse aff Christi rigis vduaartis an-
seelse. a. 13.
Forargelse atskillig. b. 222.
Forargelse giffuis i to maade. a. 212:
Forargelsis art. b. 222.
Forargelse der om en fuldkommen Lær-
dom. a. 211: b. 221:
Forargelse imod den sidste tid. b. 178:
Forargelse kommer aff Dieffuelen.
b. 222:
Forargelsis oc foractelsis Straff. b. 221:
Fordømmelse/ Sager der til. b. 12: 145.
169.
Forsølge Christi menighed er stor Synd.
a. 28.
Forsindring tu Slags fra Salighed.
b. 29:
Fortklarelse Christi paa Thabor Bierg.
b. 186.
Fortklarelse bemærcker try ting. b. 188.
Fortløsning aff Syndens byrde. b. 184:
Fortklaring paa det femte Budord. b. 55:
Fortløbere for Dommen. a. 7.
Fortladdelse tuende Slags. a. 180:
Fortladdelse er nyttig. b. 158.
Fortligelse oc Fred vdraabis for alle.
a. 173:
Fortligelse imellem Gud oc Mennisten.
a. 173.
Sold som off fortørne tu Slags. b. 158:
Sold tu Slags / oc deris atskillige Forat.
b. 35:
Soldenis falske mening om Christo.
a. 127.
Sold fire Slags som høre Guds Ord.
a. 90.
Sold fire Slags som synde imod Guds vel-
signelse. b. 49.
Formaning
til Barmhertighed. b. 44.
til bestandighed. b. 59:
til christelig Omhu oc Sorge. b. 110.
til Guds Ord. b. 29. 47:
til Gudelighed. b. 152.
til gode Gierninger. b. 19:
til Kierlighed mod vor Næste. b. 41. 56:
til Penitence. b. 39: 77. 178.
til unge Quinder. b. 213:
til veluillighed oc mildhed. b. 68:
om Forargelse. a. 13.
Formørkelse oc Lius satts imod huer an-
dre. b. 12:
Formørkelse vidne om Christi wskyldig-
hed. a. 151.
Formømmelse Guds vredis. a. 112.
Formuften
er blind i Saligheds sag. a. 125:
skal icke spørge om raad vdi Guds sag.
a. 126.
skal icke begribe Guds vnderlige gier-
ninger. b. 10. 20:
Formuften oc Troens strid. a. 167.
Formuften blindhed. a. 194.
For

Register.

Vornufften kand icke begribe Legemens
Opstandelse. b. 129:
Forstanderis Embede. a. 26:
Forstreckelse imod alle Vantro. b. 12.
Fortornelse tu slags. b. 159.
Fred huad det er. a. 23.
Fred tuende slags. b. 7.
Freds nytte oc gaffn. b. 229:
Fred tilbindis alle. a. 173:
Fredsens beseyling imellem Gud oc oss. a. 173.
Fredsommelige ere salige. b. 229:
Fremmet Tro. a. 70: b. 87: 135:

Gristelse

kommer aff sem ting. a. 72:
huor ved den offueruindis. a. 73:
at Gud er icke hof off. a. 115:
om ver Wuardighed. a. 116: b. 10:
om ver vduelse. ibid: b. 10:
Fromme Soldt haffue mindst lycke i Ver-
den. b. 94.
Fromheds oc retfardigheds Løn. b. 197:
Fryet tu slags. b. 203:

G.

Gaffn

aff Christi Tilkommelse. a. 5.
aff Christi ord. a. 124.
aff Christi Faste. a. 100:
aff Christi Fodsel. a. 22. 23:
aff Christi Mirackel. b. 91: 119. 124: 138.
aff Christi Opstandelse. a. 163: 165. 175.
aff Christi opfarelse til Himmels. a. 208:
aff Daaben. a. 74:
aff den Naturlige kundskaff om Gud. b. 19. b. 21: 131:
aff Døden. a. 97:
aff Guds Barmhertighed. b. 9.
aff Guds velgierningers beuisning.

aff Ihesu Naffn. b. 70:
aff Louen. a. 41:
aff Troen. b. 53: 97:
aff Vdmtyghed. a. 113.
Gerighed. b. 214.
Gerighed. b. 61. 49:
Gerighed er det største Affguderi. b. 33.
Gerighed skal mand fly som forgiff. b. 72:

Gerigheds rette Contrafey oc Affmalk-
ning. b. 108.

Gerige Dommere feruende Ratten. b. 163:

Gerighed er Gudstienistis Pestilence. b. 108:

Gerighed oc Gud ere imod huer andre. b. 108.

Gergesener elste Svin mere end Chris-
tum. b. 134.

Gifftermaal skal stee met Foraldrenes
santtycke. a. 57.

Giendsberis vildfarelse. a. 79: 93: 80:
b. 28: 60: 215: 143:

Gienløsning huor mand den bekommer. a. 164:

Giensti til Helffuede. b. 226:

Giernings Helgen. b. 144.

Glistneris oc Vdenskalckis natur. b. 160:

Gode gaffuer komme alle aff Gud. b. 187.

Gode gierninger hui mand dem skal gior-
re. a. 85:

Gode gierninger ere vidnesbyrd om Troen. a. 87:

Gode gierninger maa følge Troen. b. 112

Gode gierninger fortiene icke Salighed. b. 11: 53:

Gode gierninger huorledis de wdelyckis
fra Retfardighed. b. 84.

Gode gierninger hui Christus vil dem ops-
regne paa Dommedag. a. 8:

Gode gierningers beloning. a. 84

Gode Hiurders Strid. a. 186.

Gods at haffue er icke forbødet. b. 108:

Gods huorledis det skal atspørgis. a. 125:
b. 72.

Gods huorledis mand skal det bruge. b. 26. 72: 33:

God Samuittighed. a. 173

Gud

er almectig. ibid: b. 187.

er barmhertig. b. 217.

er euig. ibid:

er til. b. 19:

er intet vnueligt. b. 206.

er sandru. b. 218.

er trofast. b. 207.

er villig. b. 118.

Gud.

Register.

Gud

Alene skal mand ere. b. 216:
 Alene skal mand paakalde. a. 202.
 At prise huad det er. a. 132: b. 92.
 At see er den ypperste Salighed. b. 229.
 Beuifis Lydighed aff Christo. a. 156.
 Behører dem som ere stitige i deris kald. b. 209.
 Elfter Verden. b. 9:
 Forkaster ingen for sine Gaffuers skyld. b. 149.
 Forlader ingen trøstelos. b. 27:
 Fristis i fire maade. a. 102:
 Frister oss i tre maade. a. 72:
 Frister ingen til hans Verste. a. 73.
 Giffuis det som mand giffuer de fattige. a. 8.
 Gaffuer omhu for oss. b. 110.
 Handler met oss ved middel. b. 60.
 Hui hand vil løne gode Gierninger. a. 86.
 Huorledis hand pleyer at handle met Mennisten. b. 206.
 Huorledis hand biudis til Giest. b. 62.
 Huorledis hand stul sig faar de Vise. b. 181:
 Hører icke den til / som icke hører Guds Ord. a. 129:
 Kaldet oss til Penitence vdi sex maade. b. 147.
 Kand icke forligis met Mammon. b. 108.
 Kiendis i tuende maade. b. 19.
 Kiender vor Skrøbelighed. b. 150:
 Lærer oss i tuende maade. a. 38:
 Noder oss til Himmerige vdi tre maade. b. 33:
 Obner vore Vern. a. 92:
 Obenbarer sig for de vankundige oc ringe. b. 182.
 Reffer de fromme. b. 27:
 Skulle wi stedse tacke. a. 126:
 Stul sig for de Vise. b. 181:
 Suarer oss til vor Bøn. a. 114.
 Sørger for sine. a. 53.
 Vil vere beden. a. 74.
 Vrer mand i fire maade. a. 23.
 Guds
 Barmhiertighed mod oss. a. 23. 78:
 109. 157. 141:

Guds

Barmhiertighed ote stycker at acte. b. 137.
 Barmhiertighed tuende slags. ibid:
 Barmhiertigheds rigdom. a. 206.
 Barmhiertigheds exempel. b. 167.
 Barmhiertighed huem der i bliffuer delactig. b. 9: 217:
 Befalning sees aff fire ting. a. 84:
 Bolig er huer Christen. b. 5. 114:
 Børn huo de ere. b. 132:
 Børn huor paa de kiendis. b. 4.
 Børn huorledis wi dem bliffue. b. 217:
 Børns Frihed. a. 75.
 Dom imod hoffmodige Menniste. b. 218.
 Dom er anderleds end Verdens Dom. b. 116.
 Finger giar Tertegn. a. 120.
 Forattelse star icke feil. b. 200:
 Fryet huad det er. b. 197. 217:
 Gaffuer huorledis de skulle brugis. b. 61.
 Gaffuers vanbrug. b. 69.
 Gierning kand ingen forhindre. b. 209.
 Haand huad det er. a. 157:
 Kierlighed mod oss. b. 8: 9: 96.
 Mact. a. 22:
 Naade fordriuffuer Fryet. b. 203:
 Naade huorledis wi den faa. b. 203.
 Naade huor ved wi den beholde. b. 204.
 Naffn huad det er. b. 178:
 Ord huad det er. a. 121:
 Ord er tuende slags. a. 196.
 Ords Fruct. a. 170:
 Ord er Siælens Brød. b. 47:
 Ord er det rette Himmel Brød. b. 46:
 Ord er det ypperste Liggendefæ. b. 28:
 Ord er vor Spejel. a. 188:
 Ord er vor Regel oc Snor. a. 168:
 Ord bedrager icke. b. 209:
 Ord forstrecter oc trøster. b. 203.
 Ord huorledis mand det skal høre. a. 170:
 Ord skal mand høre. a. 189: 122. 124.
 Ord at holde fører try slags gaffn. b. 4:
 Ord kand mand icke haffue foruden Presdikere oc Siælesorgere. a. 121:
 Ords hørelse er nyttig til fire ting. b. 47.
 Ords

Registier.

Guds

Ords foractere hore Dieffuel til. a. 130.
 Ords tieneris Embede. a. 141.
 Rige er trendeslags. b. 111.
 Rige huorledis det skal atspørgis. ibid:
 Ketsfardighed huad det er. b. 111.
 Ketsfardighed huad den vdkressuer. b. 10:
 Sandhed. a. 23.
 Skyld er det icke at Menniskene ere on-
 de. a. 27:
 Söns fornödring. a. 155.
 Söns Riartlighed. a. 157.
 Tempel tuendeslags. b. 78.
 Tempels nytte. b. 78:
 Tempels besnittelse. b. 79.
 Tempels Öruuactere er den hellig:
 And. b. 78:
 Tieniste huad det er. b. 131.
 Tienistis Grunduaal. ibid:
 Tienistis art oc maade. a. 84:
 Tiuffue. b. 61.
 Trusel steer altid met vilkaar. a. 29.
 Venstkaff. b. 3.
 Velgierning. a. 2.
 Velsignelse gjør rig. a. 126.
 Vey at staa paa/huad det er. a. 36:
 Villie mod alle Menniske. a. 23:
 Villie huorledis wi den lære. b. 21:
 Villie huad ingen forhindre. b. 209.
 Vijs oc vaane. b. 206.
 Brede. b. 3.
 Bredis tegn. b. 148. 190.
 Bredis atskillige Tegn. a. 112:
 Bredis fornemmelse aff fire ting. a. 112.
 Brede imod Synden. a. 154. 157. 155.
 Fre. a. 22:
 Fre skal mand søge for alting. a. 203:
 Gudelig faste. a. 99.
 Gudelig omhu. b. 109.
 Gudfryctigis belønning. a. 8. 81.
 Gudfryctigis Bön for Kircken. a. 79:
 Gudfryctigis Siæle effter dette Liff huor
 de ere. b. 48.
 Gudfryctelige skulle wi leffue. a. 158.

H.

Halcyon lignis ved den christne Kircke.
 b. 222.
 S: Hans Baptista Historia. b. 208:
 S: Hans glader sig i Moders liff. b. 215.

S: Hansis høytids store vanbrug. b. 208.
 S: Hansis Euangelij beseylning. a. 33.
 Hedenst kundskaff om Gud. b. 19.
 Hedenst sorg oc graad forbiudis. b. 118.
 Hedenste vidnesbyrd om Siælens vds-
 delighed. b. 232:
 Hedningenis kald. b. 43. 143.
 Hedninge tiene to Herrers. b. 103:
 Hedninge tagis oc saa til Naade. a. 104:
 Hedninge lede effter Christum. a. 50:
 Hedningernis forargelse om Jøderne.
 a. 13.
 Helligaands embede. a. 167. 195. 196.
 210. 211.
 Helligaands tuendeslags tilkommelse.
 a. 198.
 Helligaand er bunden til Ordet. a. 177.
 Helligaand er Ordens krafft. ibid:
 Helligaand er Christi Kirckis Öruuac-
 tere. b. 78.
 Helligaand huorledis hand kommer til
 off. a. 198.
 Helligaand huorfor hand giffuis off. b. 6.
 Helligaand vidner om Christo. a. 211.
 Hellige dags gierninger befattis vdi try
 ord. b. 123:
 Hellighed huad det er. b. 144:
 Helliggiørelse huad det er. a. 48.
 Hellige dage try slags. b. 122.
 Hellige dage huorledis de skulle holdis.
 b. 123.
 Hellige Trefaaldighed huad hand vdrer
 ter vdi Mennisken. b. 5.
 Helgens Historier huorfaare de holdis.
 a. 25. b. 207. 213. 219. 225.
 Helgens Historier huorledis mand skal
 dem lase. a. 19.
 Helgens paakaldelse er Affguderi. a. 63:
 Helgens paakaldelse er Dieffuelens ties
 niste. b. 203.
 Helgens paakaldelse hui den er indført.
 a. 202:
 Hemelige Christne ere de beste naar det
 gielder. a. 152.
 Henders paaleggelse huad det betyder.
 b. 87.
 Herrers Giestebud offuerstenckis tit mee
 fattige Soldckis blod. b. 211:
 Herrens Nadere indstiffis. a. 137:
 Herrens

Register.

Herrens Naderis betractelse staar i fem ting.	a. 141:	Hyckleris Billede.	a. 15:
Herrens naffn at kiende huad det er.	a. 109.	Hycklere ere gierne til Hoffue.	a. 44:
Herrens tilkommelse	a. 2.	Hycklerst Faste tu slags.	a. 100.
Herrens velsignelse gior rig.	b. 49.	Hycklerst omsorge.	b. 110.
Herrens vey at berede huad det er.	a. 16.	Hoytider tu slags.	b. 123.
Herrer ville icke gierne hore Sandhed.	b. 211:	Hoytider huad mand der i skal acte.	a. 12
Hertug Hans aff Saxen.	b. 78.	I.	
Her Friderich Konge i Danmark.	ibid:	Ihesus huad det er.	a. 41: b. 204.
Herodis tiranni.	a. 43.	Ihesus mercker en Frelser.	b. 85.
Herodis trefshed oc listighed.	a. 51: 52:	Ihesus hui hand bleff giffuet dette Naffn.	a. 41:
Herodis endeligt.	a. 43.	Ihesus oc Ioseph huorfaare de ere Louen vndergiffne.	a. 55:
Hiemfogelsis tid huad det er.	b. 76.	Ihesu naffns nytte oc brug.	a. 41:
Hilsen huad den larer off.	b. 214:	I Ihesu naffn skal mand trolige arbejdc.	b. 49:
Himmelens Brød er Guds ord.	b. 46:	Jertegn i Jordans Flod.	a. 49.
Himmerigs garn er Euangelium.	b. 51.	Jertegn huad der met giffuis tilkiende.	a. 59:
Himmerigs rigis atskillige merckelser.	a. 78.	Jerusalems ødeleggelse.	b. 75. 174.
Himmerigs rige huad det er.	b. 140.	Jngen er vden Raarffet.	a. 32.
Himmerigs rige hør smaa Børn til.	a. 136.	Jngen kand fuldkomme Louen.	a. 111:
Hierterne huor aff de herdis.	a. 90.	Jntet kand forhindre Guds vilie.	b. 209.
Hiertens reenhed.	b. 229.	Jo argere Skalck io bedre Lycke.	b. 50.
Hiertens trost.	b. 60:	Jocasta straff.	a. 68:
Hiertelag som mand skal haffue til Rigdom.	b. 72:	Jordans Flod.	a. 94:
Historia om to Eremiter.	b. 60.	Jordstelff.	a. 158:
Hiurde. En god Hiurde huad det er.	a. 183.	Johannes glæder sig i Moders Liff.	b. 215.
Hiurder fire slags.	a. 184: b. 15:	Johannes giffuer Christo Vidnesbyrd.	a. 15.
Hiurders Embede.	a. 184.	Johannes nederycker Biergene.	a. 16:
Hiurders Strid.	a. 186.	Johannes huorfaare hand sender sine Disciple til Christum.	a. 11:
Houffolck skal mand icke hyckle for.	b. 149.	Johannis Døberis historie.	b. 208:
Hoffmod.	b. 82:	Johannis Embede.	b. 210:
Huad det er at tiene to Herrer/ oc hu de ere.	b. 107:	Johannis fire Dyder.	a. 13:
Huert Menniste ere hinandens Næste.	b. 98.	Jomfruers Smykke er Blufærdighed.	b. 214:
Huer skal sepe for sin Dør.	b. 45.	Jonas en Figur til Christi opstandelse.	a. 162.
Huer Christen er Guds Volig.	b. 5.	Ioseph hui hand kaldis Christi Fader.	a. 34:
Huile tryr slags.	b. 122.	Iosephs oc Maria fristelse.	a. 56:
Hunger oc Løst effter Næsfærdighed.	b. 228:	Iosephs oc Maria forfømmelse.	ibid:
Hycklere.	a. 175.	Iosua gaar igiennem Jordans Flod.	a. 94:
Hyckleris art oc natur.	b. 52. 95: 160:	Judas	

Register.

Judas vil altid vere der som Christus er.
b. 138. 143:

Juda straff.

Justini sprock om onde Selstaff. b. 73:

Joder oc Hedninge ere lige. a. 156:

Jodernis

forderaffuelse er deris egen skyld. a. 28:

had oc affuend imod Christum. a. 155:

høytider. a. 55:

paastelam huad det betynder. a. 138:

tiranni. a. 132:

wtacknemmelighed. a. 28: 108:

Joderne foruende Christi ord. a. 132:

Jodste Ceremonier huorledis de ere affstaffede. b. 122:

K.

Kaarss huad det er. a. 190:

Kaarss oc Modgang i Verden. b. 146:

Kaarss oc Modgang er Guds klagemaal.
a. 68:

Kaarss et firefole. a. 190:

Kaarss et de christnis Arff. a. 11. 203:

Kaarss et en saare god ting. a. 11:

Kaarss et huorledis wi der vnder skulle
sticke off. b. 136. 170:

Kaarss et til huem wi der vnder skulle sty.
b. 146:

Kald oc Arbejde huad mand der i skal
a. 32:

Kiff oc Tratte huad stade der aff kommer.
acte. b. 56:

Kiendemerkke paa sin Byrde oc Læs.
b. 183:

Kierlighed

er Guds oc Rigdoms Regentere. b. 33:

huad det er. b. 95:

huor aff den kommer. b. 3:

til Guds Creatur. b. 96:

til vor Naste. b. 97:

tuende slags. b. 96:

oc troen lærer ret at føre Klagemaal.
b. 43:

Kierligheds grader oc trin. b. 96:

Kirken

er Guds tienistis rette Sade. a. 135:

haffuer altid fiender. a. 79:

haffuer altid fristelse. a. 75:

hui hun kaldis en Dingaard. a. 83:

kaldis Himmerige for sem Sagers skyld.
b. 140:

maa affsatte falske lærere. b. 65:

Kirkens

billeder oc Contrasey. a. 12: 36. 78:
96: 82: 88: 190: 208: b. 28: 48:

brug. a. 135:

vanbrug. b. 82:

bestemere er Christus. b. 222:

ceremonier. b. 124:

forfølgere i vor tid. a. 28. b. 48:

fiender. b. 143:

fiender/ huorledis wi skulle bede for dem.
a. 80:

guds maa icke vendis til nogen anden
brug. b. 26. 48:

grunduaal er Christus. b. 78:

herlighed. b. 178:

kaarss oc forløsning. a. 190. 194:

kaarss oc fristelse. b. 48:

kaarss oc wlycke. a. 190:

lemmer ere tuende slags. b. 42:

lycke i denne Verden. b. 47. 222:

mercke oc tegn. b. 16:

mishbrug i Passuedommet. b. 78:

myndighed er aff Gud. a. 179:

naste er tit hendis varste. a. 15:

nøglis maect oc embede. a. 177. 179:

oc verdslige Regimentis skilsmisse.
a. 177:

trøst vnder Kaarss et. a. 35: 132:

Kirkegaarde skulle holdis rene. b. 116:

Kircke Nøgle. a. 30:

Kircke Røffuere. b. 48:

Kirckerne skulle wi holde i form oc are.
b. 135:

Kiøbmandstæff vdi Christi Tempel.
b. 77:

Kiød oc Kland sættis imod huer andre.
a. 167:

Kiød oc Blod kand icke lattelige tro Guds
ord. a. 159:

Kiødelig omhu. b. 109:

Klagemaal i Dom oc Ret. b. 43:

Konger i Danmark. b. 78:

Kongers Synd er større end Vndersaat
tenis. a. 211:

Kong

Register.

Rong Manassis Bøn met sin forklaring.

Rundstaff Christi.

L.

Laan de Borg.

Ladhed straffis aff Christo.

Legeme Christi hui det maatte icke raade
ne.

Legemet acter mand mere end Sialen.

Legemens opstandelse.

Legemlig straff.

Legemlige død er icke en Søffn.

Lepesuenne.

Lepesuenne hui de fly.

Lagedom.

imod aandelig Spedalskhed.

imod/ at Gud er icke hos oss.

imod Bedrøffuelse.

imod Dieffuelen.

imod Dieffuelens anslag.

imod Døden.

imod Forargelse.

imod Forhindrelse i vor Bøn.

imod Fortuilelse.

imod Fristelse.

imod hedenst Omhyggelighed.

imod Horeri og Skørleffnet.

imod Redommelighed at høre Guds ord.

imod Risd og Blod.

imod Louens forbandelse.

imod Louens fristelse.

imod Nød og Fare.

imod Samuettighedens fristelser.

imod Satans list.

imod Sialens død.

imod Synnen.

imod tre Fristelser.

imod vor vdualelse.

imod vor vuardighed.

Lardom

aff Christo.

aff dette ord: Forladelse.

for de som ligge for Døden.

aff Helgens historier.

aff Johannis Fødsel.

aff Johannis Foraldre.

for Quinder.

Lardom

om Arbejde.

om Degraffuelse.

om Bønen.

om Børn.

om Christi forklarelse.

om Christi fristelse.

om Christi Mitrackie.

om Christi Person.

om Christo og hans rige.

om den hellige Trefaldighed.

om den hellig And.

om den rette Gudstieniste.

om den rette Salighed.

om Dieffuelen og hans rige.

om Drømme.

om Ecceffaff.

om Englene.

om Faste.

om Forargelse.

om Foraldre.

om gode Gierninger.

om Guds Barmhertighed.

om Henders paaleggelse.

om Kierlighed.

om Kirckens Kaarff.

om Louens Retfærdighed.

om Menniskens stat og omgengelse effter

dette Liff.

om Penitente.

om Predickere embedet/ og Kirckens mægt

og myndighed.

om Retfærdiggjørelse.

om Rigdom.

om Sabbath og Helligdags hold.

om Tacknemmelighed.

om Troen.

om verdslige Vffrigheid.

om Vdmøghed.

Laremasteris embede.

Liff tuende slags.

Liff fire slags.

Lig at følge.

Lig prediken.

Lignelse

om den Ful Halcion.

om Troen.

om Verdens løb.

ff ij

Register.

Lore

om alle Born. b. 195 :
om Barsequinder. b. 195.
om Forste fodinge. b. 196.
predicken. a. 17.

Louen

at fuldkomme er off wunnelig. a. 111 :
er en ret Regel at dome effter. b. 53. 8.
huor til hun er off giffuen. b. 41 :
gior off icke salig. b. 53 : 981.
huad den forbiuder. b. 23.
a. 111 :

Louens

forbandelse oc Dom. a. 112.
forbandelse er borttagen. b. 81 :
nytte oc brug. b. 53 : 97 :
lærdom staar i fire Spørmaal. b. 52 :

Lycke oc Wlycke hui de ere saa wstadige. a. 45 :
Lydigbed Christi tuende slags. a. 157 :
Lydigbed horer fire ting. b. 40 :
Lous art oc Natur. b. 58.
retfærdighed. b. 52 : 80 :

M.

Maade som skal holdis vdi Kierlighed. b. 97 :
Maade at komme til Verden er fire slags. b. 202.
Maade oc wijs at giøre Penitente met. a. 105 :
Maet oc velde hielper intet imod Døden. b. 32 :
Magi huorfaare de saa kaldis. a. 50.
Mammons tieniste huad det er. b. 108 :
Mammom huorfaare den kaldis wretfar-
dig. b. 71 :

Maria

hui hun gic til Elizabeth. b. 213 :
horer trøsteligere ord end Eua. b. 202 :
lignis ved Christi Kirke. a. 53 :
skal icke paakaldis. b. 213.

Maria

fattigdom. b. 196 :
loffsang. b. 212.
taetnemmelighed. b. 216.
troes Fruct. b. 213 :
troes berømmelse. b. 215.

Maria

exempel skulle wi effterfølge i fire maade. b. 216 :
magdalena Exempel. b. 155.
paamindelse. a. 25 :

Manassis bøn met sin forklaring. a. 107.

Marthinus Luther beuaris. a. 67 :
b. 58 :

Medea klagemaal om onde Selstæff. b. 36 :

Megleris Embede. a. 172 :

Meglere hui hand maatte vere Gud. b. 189 :

hui hand maatte vere Menniske. b. 191.

Meglere hui hand maatte vere en Person ibid :

Menniskens

besuere fire ting. a. 164 :
ere fri fra Synden. a. 156.
forstaar icke det som Gud hor til. a. 34 :
fristis aff atskillige ting. a. 72 :
vdriffue Dieffe ved Guds krafft. a. 102 :

Menniskens

groffhed oc vanart. a. 189 : b. 91.
haand er Troen. a. 157 :
hierter huorledis de skulle ryetis. a. 89 :
hierter huor aff de herdis. a. 90.
iammer oc alendighed. b. 114.
strøbelighed. a. 32.
siale effter dette Liff huor de ere. b. 28.
tunge Byrde huor paa den kiendis. b. 183 :
vilie huad den formaar i vor Saligheds
sag. b. 91.
wtacknemmelighed. a. 154.
wselhed. b. 32.
alendighed staar i fire ting. b. 189 :

Menniskene fangis ved Predicken. b. 51.

Menniskene ere alle hinandens Næste. b. 70. 98 :

Menniskelig naturs strøbelighed. a. 167.

Menniskelig verdskyld fuldkastis. b. 156 :

Meninger atskillige om Guds ord. a. 121.

Mærke paa Christi Saar. a. 186 : b. 16 :

Mærke paa dem som elste Christum. b. 61 :

Mærke til en ret Tro. b. 144 :

Mærke

Register.

Mercke oc tegn til den aandelig Spedalsk-
hed.

b. 101:

Messias naar hand skulde komme. a. 19:

Mesterstykke Dieffuelens. a. 130:

Micha Prophetia. a. 52:

Middel loulig skal mand icke foracte.

a. 44:

Mildhed.

b. 227:

Mildhed huad Sager der er til.

b. 70:

Mildheds fruct oc nytte

b. 70:

Mirackel hui de stee.

b. 90:

Mirackel hui de icke nu stee.

a. 67:

Mirackel vdi Kircken.

b. 58:

Mirackel vdi Christi Daab.

a. 96:

Misbrug huor aff den kommer. b. 69:

Misbrug Creaturenis i Christi Fodsel.

b. 69:

a. 21:

Misshaab skulle wi icke salde i. a. 110:

Miskundhed. b. 228:

Mose oc Elias offuergaa alle Propheten.

b. 137:

Mundchristne.

b. 144:

Mundchristnis Billede.

a. 15:

Mundchristne hore Ordet / oc icke giore
der effter.

b. 41, 144:

Mundchristnis Synder.

b. 67:

Mundchristne fordomis.

ibid:

Muncke

foruende Scrifften.

b. 227:

staa effter Liff oc Siel.

a. 185:

N.

Nathan bereder Herrens.

a. 17:

Naturlig kundskaff om Gud.

b. 19:

Nazareners Regel.

a. 47:

Nazarenus huad det bemercker.

ibid:

Nero.

a. 75:

Nicodemus.

a. 152:

Nicodemus huad hand vaar for en.

b. 22:

Nicodemi groffhed.

b. 18, 22:

Noe Temmermend.

a. 52:

Ny Lydighed.

b. 153:

Naste huod den er.

b. 98:

Naste huorledis wi hannem skulle elste.

b. 97:

Nytte oc gaffn

aff Christi tilkommelse i Riøder. a. 5:

aff Christi Fodsel. a. 22, 23:

aff Christi død oc pine. a. 156:

Nytte oc gaffn

aff Christi opstandelse. a. 163: 165, 175:

aff Christi opfarelse til Himmele.

a. 208:

aff Christi Ord.

a. 124:

aff Christi Mirackel. b. 91: 119, 124:

138:

aff Christi gang til Faderen. a. 194:

aff Christi Kaste. a. 100:

aff Christi spaadom om Jerusalems øde-
leggelse. b. 177:

aff Daaben. a. 97:

aff Døden. a. 74:

aff Fred. a. 23:

aff Guds Barmhiertighed. b. 9:

aff Guds kundskaff. b. 21: 131:

aff Guds velgierningers beuisning.

b. 70:

aff Ihesu Naffn. a. 41:

aff Johannis vidnessbyrd. a. 15:

aff Louen. b. 53: 97:

aff Maria Loffsang. b. 216:

aff Predicke embedet. a. 124:

aff Scrifftemaal. a. 140:

aff Troen. a. 113:

aff Ydmyghed. b. 214:

Nød oc trang bryder Louen. b. 123:

Nødtørstighed at høre Guds ord. b. 47:

Nøglenis Embede oc Mact indfættis.

a. 179:

O.

Offer i dee gamle Testamente hui de bleffo
ue indstickete. b. 194:

Oedippi Straff. a. 68:

Omhu try slags. b. 109:

Omhu skal huer haffue i sit Kald. b. 109:

Omhu der horer fem stycker til. ibid:

Omhu hedenst oc verdslig forbiudis.

b. 109:

Omhyggelighed skal mand offuergiffue
for sex Sagers skyld. b. 110:

Omstarelse. a. 38:

Omstarelse huad det er. a. 39:

Ønd Samuittighed. b. 50: 115, 167:

Ønd Samuittighed forøger Plagen.

b. 115, 167:

Ønd Samuittighed er den største Plage.

a. 68:

Register.

onde Selstloff skal mand fly.	b. 36:	Papistiske faste.	a. 100.
Onde folck om mand dem altid skal fly.	b. 37.	Papistiske Miracel.	a. 64.
Onde ere altid iblant de gode.	b. 143:	Palmetrais art oc natur.	a. 5.
Onde huorledis det skal affbedis.	a. 203:	Phariseers fire Synder.	b. 82:
Onstfast Verdens.	b. 121. 134.	Phariseers faste oc Tiende.	b. 83.
Ont henger snarere ved end det gode.	a. 212.	Phariseernis had.	b. 35:
		Phariseernis bedragelige Spørmaal.	b. 162.

Ordens

foracteris straff.	a. 35: 81. 90:
fruct.	a. 170:
hørelsis nytte oc gaffn.	ibid:
maet oc myndidhed.	a. 177. 177:
kræffe.	a. 177. 143: b. 91. 119.

Ordet

er Saligheds føde.	b. 47:
er Troens mad.	b. 47.
skulle wi giøre effter.	a. 121:
Ordning oc stic paa Christi velgiernin-	b. 179.
ger.	
Ordning oc stic mes Kierlighed at	b. 97:
holde.	b. 49.
Ordning oc stic i vore Arbejde.	a. 124:
Oprieticghed i Riisb oc Sal.	b. 72. 229.
Oprieticgheds løn.	b. 229.
Opstandelse tuendestags.	a. 165.

P.

Paamindelse for Predickere.	a. 16:

Paffuens

affguderi.	a. 123:
oc de ypperste Presters Synder.	b. 77:
tempel.	b. 78:
tiranni.	b. 64: 66.
hyckleri.	b. 220.

Papister

Papister.	b. 28:
foruende Christi ord.	a. 198.
effterfølge Phariseerne.	a. 14:
kalde Euangelium en ny Lærdom.	b. 59:
huorledis de bekiende Christum.	a. 52.

Papisternis

vildfarelse.	a. 198: b. 203:
vildfarelse om scrifftermaal.	b. 103:
vildfarelse om stierfild.	b. 57:
hiertelag imod Euangelium.	b. 160:
fiismandstæff.	b. 137.
konster oc list.	160:
ros imod Euangelij bekiendere.	a. 130

Phariseerne hui de sende bud til Johan-	a. 13:
nem.	b. 52:
Pharisaiste retfærdighed.	b. 336
Platonis Sentense om Rigdoms brug.	a. 17:
Petrus bereder Herrens vey.	a. 30:
S: Peders trefaalde bekiendelse.	a. 32.
S: Peders fremmede Sorge.	a. 31:
S: Peders Død oc affgang.	a. 105.
Penitense der om en fuldkommen Læ-	b. 150.
dom.	a. 89.
Penitense forhælis aff fire slags Folk.	a. 5.
Penitense dræber oc demper synden.	a. 60.
Penitense løcke wi Christum til off.	a. 205:
Personer/ huilcke der maa giffuis tilsam-	a. 177.
men i Ecclesiæstatts stat.	a. 124.
Preste embedet indfættis.	
Predicke embedet oc Kirckens nøgle.	
Predicke embedens nytte oc gaffn.	

Predickens

embede.	a. 11. 13. 30: 83. b. 42.
beskriffuelse.	a. 15:
fare som de staa vdi.	b. 48.
fire Synder.	b. 161.
Lycke her i Verden.	b. 10: 11:
ord er Guds ord.	b. 55:

Predickere

ere Hiurder.	b. 17.
huad de skulle ansee.	a. 17:
huordanne de skulle vere.	b. 220.
haffue trost behoff.	a. 17: 24. 176: 178:
skulle holdis i are.	a. 170.
skulle følge S: Hansis exempel.	b. 212.
skulle omgaas met de Stræbelige.	b. 37:
skulle giffue andre gode exempel.	b. 208:
skulle icke vere aregerige.	a. 11. 130:
skulle haffue snibberom frit.	a. 129.
skulle forsuare sig for forhaanelse oc bes-	a. 130.
temnielse.	

Register.

Predicere
 Skulle satte andre deris Synder faare, a. 130 :
 huorledis de forlade Synden, b. 137.
 skulle fordøme, b. 42 :
 giffue forargelse, a. 272 :
 som tiene Dieffuelen, a. 129 :
 Presters Synd er større end Wlardis, a. 211 :
 Philo om verdslig Regimente, b. 163 :
 Philosophiske oc naturlig kundskaff om Gud, b. 19.
 Plinij mening om Døden oc Opstandelse, b. 190.
 Piger oc unge Quinder skulle vere i Hussee, b. 214.
 Propheternis spaadom om Christo, a. 3.
 Propheternis Trusel haffue altid vilkaar met sig, a. 29.
 Proffue sig/huad det er, a. 149.

Q.

Quinder skulle vere i Huset, b. 214.
 Quinder skulle vere ydmyge, b. 213 :
 Quinders smykke er blufardighed, b. 214 :

R.

Raad oc Ragedom
 imod Samuittigheds fristelser, a. 116 :
 imod Satans list, b. 64.
 imod de Christnis forargelse, a. 212.
 imod den euige Død, b. 233.
 Raffnis art oc natur, b. 62.
 Raffne bede oc paakalde Gud, ibid :
 Raffn hugger icke andens Dye vd, a. 120.
 Racha/huad det er, b. 56.
 Redskaff til den aandelig Igiensødsel, b. 22 :

Regel.

om aandelig vdydning paa Guds ord, b. 57 :
 om Vand, a. 80.
 om christelig Retfærdighed, b. 83 :
 om Faste, a. 99 :
 om Guds forsat, b. 209.
 om Guds tieniste, b. 56 :
 huorledis mand skal tiene Gud, b. 131.
 om middel Ting, b. 213.
 om Sactmodighed, b. 228.
 om Velgierninger, b. 71.

om Vildfarelse, a. 46 :
 Retfærdiggjorelse huad det er, a. 107 :
 b. 53. 55.
 Retfærdig huod den er, b. 55.
 Retfærdighed trende Slags, b. 32.
 Retfærdigheds løn, b. 197 :
 Regenscaff vderessuis i fire maade, b. 154 :
 Retfindige Christne, b. 144.
 Retfindige Christne bliffue salige, b. 67 :
 Rætter der giffuis i Christi Brøllup, b. 141 :

Rigdom.

er som it Fulegarn, b. 33.
 fordømer ingen, b. 25 :
 huorledis den er skadelig, ibid :
 hjælper intet imod Døden, b. 33.
 Rigdoms brug, b. 26 : 33. 72 :
 Rigdoms vanbrug, b. 26. 49 :
 Riger i Verden tu Slags, a. 118. 128 :
 Riset giør gaat Darn, b. 147.
 Roden til all Synd er Menniskens herte, a. 205.
 Ro oc huile huad det er, b. 185.
 Rot vand er seet i Danmark, a. 112 :

S.

Sabbathen hui den er indsticket, b. 121 :
 Sabbaths tieniste, a. 55.
 Sabelius en Rættære, b. 14 :
 Sacramenternis grund oc aarsage, ibid :
 Sacramente huad det er, b. 40.
 Sanct Hansis historie, b. 208.
 S : Hansis dyder, b. 211.
 Sactmodighed huor aff hun fødte, b. 227 :
 Sactmodigheds løn, b. 228.
 Saduceernis disputats om de Dødis opstandelse, b. 128.
 Sandhed er en bitter Dre, b. 211 :
 Sager som skulle beuege oss at vere Guds Bolig, b. 79.
 Sager hui de Christnis lycke er saa wistadig, a. 45 :
 Salighed huor i den staar, a. 117 : 118.
 Salig at vere huad det er, a. 121 :
 Salige ere de retfindige Christne, b. 67 :
 Saligheds forhindreelse, b. 29 :
 Salighed er icke vden Kircken, a. 75 :
 Samson kaldis Nazaremus, a. 48.
 Samson

Register.

Samson er en Figur til Christi opstandelse.	a. 161:	glade.	ibid:
		loffsang.	b. 108:
Satan		loff oc pris.	b. 196:
er offueruunden.	a. 156:	prophetia.	ibid:
huad hand er for en/ oc huad hand gier.	a. 118:	vidnesbyrd.	a. 35:
hui hand strider imod Guds ord.	b. 63:	Simeon huorledis hand saa Christum.	b. 198:
i huad mening hand frister.	a. 101:	Simon Magus.	b. 175:
land intet skade off.	a. 197:	Skade oc fare aff Vbarmhertighed.	b. 44:
skulle wi forfage.	a. 158:	Skalde haaffue best sycke i Verden.	b. 50:
spilte det første Brøllup.	b. 140:	Skersild.	b. 57:
vddriffuis ved Guds krafft.	a. 120:	Sorge oc omhu er try slags.	b. 109:
Satans		Sorge komer altid oc stycker anden.	a. 45:
behendighed oc list.	b. 63:	Sorge for timelig narving forhindrer	
driftighed oc dierffhed.	a. 101:	mange fra Salighed.	b. 30:
idrat.	a. 118: 120:	Stilsinisse	
verie.	a. 128:	imellem aandelige oc legemlige Belgiers	
Saturniani.	b. 176:	ninger.	b. 87:
Samuittigheden vaagner ved Guds naruerelse.	b. 50:	imellem Ceremonier.	a. 55:
Samuittigheds plage huad den er.	a. 68:	imellem Christi oc Verdens rige.	a. 194:
Samuittighedens tre Tristelser oc Lagedom der imod.	a. 115:		205: b. 220:
Samuittighedens plage er værst.	a. 68:	imellem Christi oc Dieffuelens rige.	a. 119:
Scholemesters Embede.	b. 42:	imellem Christi oc andre Christnis Mirackle.	b. 90:
Ser stycker i Christi pine at betencke.	a. 156:	imellem Christi oc vor opstandelse.	a. 164:
Scrifftemaal.	b. 103:	imellem Christo vor Konge oc verdslige Konger.	a. 4. 134:
Scrifftemaal hui den brugis hemelige.	b. 104:	imellem Christum oc andre Hiurder.	b. 17:
Scrifftemaals nytte oc gaffn.	a. 140:	imellem Christum oc andre Helgen.	a. 63:
Scrifftefaders Embede.	a. 141:	imellem christelig oc Louens retfardighed.	b. 54:
Scriffteen lærer i tuende maade.	b. 83:	imellem Dauids rigdø oc Neronis.	b. 148:
Scriffteen huorledis wi den skulle lase.	a. 32: 52:	imellem de tro oc vantro.	b. 12:
Scriffteens vijs oc vane.	b. 204:	imellem de som fortørne Gud oc giøre	
Scriffteflogenis bulder imod Christum.	a. 136:	Mennisten Skade.	b. 43:
Scriffteflogenis klagemaal.	b. 137:	imellem Gud oc Creaturene.	b. 21:
Gialen leffuer effter Legemet er død.	b. 231:	imellem Guds Søn oc andre hans Børn	b. 191:
Gialene effter dette Liff huor de ere.	b. 28:	imellem gudfryetigis Raarff oc de wgdudeligis Straff.	a. 191:
Gialens Lage er Christus.	b. 63:	imellem Kircke regimente oc verdslig Regimente.	a. 177. 194:
Gialens Lagedom.	a. 122:	imellem Louen oc Euangelii.	a. 196. b. 112:
Gialens vaterfor.	b. 124:	imellem Personerne i Guddommen.	b. 212:
Giale dø oc icke dø.	b. 233:	imellem Verdens fred oc Guds fred.	b. 7:
Gialefjergere huorledis de luge.	a. 80:	imellem Verdslig oc aandelig Vffrigghed.	b. 164:
Simeons		paa Dommedag.	a. 80:
blindhed.	b. 196:	paa Forargelse.	a. 211:
døder.	b. 197:	Stro	

Register.

Skrobelighed Menniskens. a. 32.

Skrobelige Menniske skulle icke foruile. a. 205 :

Skrobelige Christne ere de bedste/naar det

gielder. a. 152.

Skrobelig Tro forstiuder icke Christus.

b. 150 :

Skierleffnet er en slem Synd. a. 62.

Skierleffnets Synder. ibid :

Skaff oc Dieleke huad det er. b. 45.

Smaa Børn haffue den hellig Aand.

b. 215 :

Smaa Børn haffue huer sine Engle.

b. 223 :

Solen glors til en aff Gud. b. 59.

Spaatemuler oc Bagaastere er iniet

trygt faare. a. 120.

Spedalske Menniske. a. 68.

Spedalske Foltis alendighed iblant Jø-

derne. a. 68 : b. 100.

Spedalske Foltis tegn. b. 100.

Spisen oc vort Brød helliggioris ved

Guds ord. b. 51 :

Spørsmål

om en fremmet Tro. a. 70 : b. 87 : 135 :

om Faste. a. 101.

om Louen. b. 130 :

om Messia. b. 132 :

S : Staffens historie siu stycker at acte.

a. 26.

Stercke benebnede huo den er. a. 120.

Store Herrers ville icke høre Sandhed.

b. 211 :

Store Herrers Giestebud offuerstendis

tit met fattige Foltis Blod. ibid :

Stod oc giensigelser imod Troen. b. 168.

Storst vdi Himmerigs rige huo den er.

b. 219 :

Storste are oc herlighed huad den er. b. 5 :

Storste Synd at foracte Euangelium /

oc forfølge Christi lemmer. a. 28.

Straff

for Sorargelse. b. 221 :

for vantro Menniske. b. 12.

for Wharmhertighed. b. 20 :

for Wacknemmelighed. b. 142 : 174.

en slags. b. 149 :

Straff prediken Christi. a. 144.

Straffens forhalning. b. 76 :

Suariste Arbeyde er at bede. a. 199 :

Summa

paa de ei Budord. b. 95 :

paa den christelige Lardom. b. 128.

paa den naturlige kundskaff om Gud.

b. 19.

paa den Prediken der Christus haffde paa

Bierget for sine Disciple. b. 51 :

paa Euangelij Prediken om Christo.

a. 3. 96 : b. 189.

paa Johannis vidnesbyrd om Christo.

a. 15 :

paa Louen oc Propheterne. b. 130.

Synder fire slags. a. 180.

Syndere try slags. b. 39.

Syndere holde sig til Christum. b. 36 :

Synd imod den hellig Aand. a. 121.

Synd imod Christi regel Matth. 6.

a. 124 :

Synds forladelse huad det er. b. 156 :

Syndens varstygghed. a. 172 :

Synden

er en aarsage til all Siugdom. b. 137 :

er en aarsage til wfred. a. 172.

er en slem ting. a. 155.

faar / det met Sorge forgaar. a. 125.

hui den kaldis en Gield. a. 180. b. 154 :

hui den kaldis en Byrde. a. 180.

huor ved den bliffuer off led. a. 113.

skulle wi fly. a. 158.

vaagner i Petro. b. 50 :

Synders Moder er vantro. a. 196.

Synderis Trost. a. 25 :

Samanden huem den er. a. 78. 89.

Saden huad den er. a. 89.

Saden huor aff den fordarffuis. a. 91.

T.

Taalmodighed. b. 3 :

Taalmodighed vnder Raarffet. a. 157 :

Tacknemmelighed huad det er. b. 104 :

Talsmands Embede. a. 210 :

Tegn

atstillige / huor aff Guds vrede kiendis.

a. 112 :

ere siunlige Prediken. a. 7 :

fattis altid hos Ordet. a. 22. b. 205 :

til en ret Tro. b. 3. 144 :

vidne om Christi Lardom. b. 14 : 46. 90.

11 v

11

Register.

Tegn		betiendelse huad det er.	a. 181.
til at mand elffer Gud.	b. 97.	fiender.	a. 74.
huor paa Menniskens kand kiende sin Byr	b. 183:	fruct.	a. 89: 114. 207: b. 87. 134:
de oc Læs.	b. 41:		152. 215.
huor paa en Christen kiendis.	b. 47.	fruct huor iden staar.	a. 89: 114.
om Sielen er siug eller karst.	b. 75. 174.	kræfft.	a. 74.
som stede for Jerusalem forstørring.	a. 6:	løff.	a. 90:
som skulle stee for Dømedag.	a. 135:	lægedom.	a. 169.
Templens brug.	b. 79.	oc Fornufftens strid.	a. 167.
Templens besmittelse.	b. 82:	proffuelse.	a. 73: 114:
Templens vanbrug.	b. 78.	retfærdighed.	a. 197: b. 54. 83.
Theodosius.	b. 174:	sex vilkaar.	b. 152.
Theudas siger sig at vere Messias.	a. 180:	seperuinding.	a. 114:
Thome vantro oc betiendelse.	b. 83.	strid.	ibid:
Tiende skal mand giffue.	b. 31.	substants oc verelse er fuldkommen.	b. 151:
Tiernerne huem de ere.	b. 179.	tegn.	a. 3. b. 144:
Tilkommelse Christi skulle wi foruente	a. 91:	vdrening oc arbejnde.	b. 151:
gladelige.	a. 203:	verie imod Dieffuelen.	a. 115.
Tilhørere tu slags.	b. 143.	verie imod Verden.	ibid:
Timelig ting huorledis de skulle begeris	b. 155.	verie imod Synden.	a. 115:
aff Gud.	b. 12:	vert.	a. 114.
Tiranner glore Kircken ingen Skade.	b. 36:	vndfangelse oc fødsel.	a. 113: 167. 196.
Ti tusinde Pund huad de betyde.	a. 91:	Tro paa Christum huad det er.	a. 196.
Tiuffue elste Mørket.	a. 91:	Tuende Riger i Verden.	a. 118.
Toldere holde sig til Christum.	ibid:	Tu slags Folk oc deris atskillige idrat.	b. 35:
Torne try slags.	a. 113:	Tro oc tuilactighed i de Christne.	a. 167.
Tornene skulle arbejdis.	a. 113:	Trusel imod de Vantro.	b. 12:
Tornene skulle dempis.	ibid:	Try ting styrcke it Regimente.	b. 163:
Trapper oc Tren til en ret Tro.	a. 113:	Try ting vdi Christi Discipler at acte.	a. 167.
Trapper paa Christi nedfærd oc opfærd.	a. 208:	Try stycker skal huer acte i sit Kald.	a. 127: 83:
		Try ting straffis i dem som knurre.	a. 48.
		Tract kiendis aff Fructen.	a. 28:
Troen		Trost oc Lægedom	
er Menniskens Haand.	a. 157:	imod Døden.	b. 230:
er baade strøbelig oc stærck.	b. 151.	imod Forargelse.	a. 76:
er Guds gierning.	a. 196.	imod forhindrelse i vor Bøn.	a. 203.
ere tu ting sammenføyede/ oc høre til hen	b. 158. 134: 167:	imod Forsølgelse.	a. 28.
de.	a. 113:	imod Fortuilelse.	b. 10: 23.
huad den er.	a. 153: 181. 196.	imod Fristelse om Guds forsiun.	a. 87.
huor aff den kommer.	b. 169.	imod Fristelse om vor vduelese.	a. 116.
huorledis den giffuis off.	b. 151:	imod Fristelse om vor vuardighed.	b. 12. 81:
haffuer behoff at formeris.	b. 26.	imod Louens forbandelse.	b. 230.
kand icke vere foruden Fruct.	a. 169.	imod Kaarssens forargelse.	a. 179:
lærer om Christo.	b. 84.	imod Syndens mangfaaldighed.	b. 200:
uden gierninger er en død Tancke.		imod vore Synder.	for
Troens	a. 136. b. 215.		
atskillige Fristelser oc stød.	b. 63: 168:		

Register.

Trost oc Lagedom

for alle Syndere. a. 25 :
for Encker. b. 116 :
for dem som misse deris gode Venner. b. 118. 233.
for alle som tro paa Christum. b. 11 :
for dem som ligge for Døden. b. 198 :
206 :
vdi all Modgang. b. 118 :
vnder Kaarset. a. 25 : 57. 192. b. 27.
115 : 168.
aff Fruccens atskillighed. a. 92.
Tømmermend som bygde Noe Ark. a. 52.
Tore steder huad det er. a. 120 :
Tørst oc hunger effter Retfærdighed. b. 228 :

V.

Vane bider best. a. 129 :
Vanbrug huor aff den kommer. b. 69 :
Vantro er den største Synd. a. 196.
Vantro er alle Synders Moder. ibid :
Vantro er Aarsage til Fordømmelse. b. 11. 12 : 169.
Vantroens fruct. a. 205.
Vantroens straff. b. 12.
Vantroens tegn. a. 205.
Vden Christo ere wi fordømde. a. 130 :
Vdualde/ huilcke de ere. b. 43 : 145 :
Vee huad det er. b. 221 :
Velgierningers belønning. a. 8. 81.
Velsigne huad det er. a. 35.
Velsignelse kommer aff Gud. b. 71 :
Velsignelse Herrens gjør rig. b. 49.
Velsignelse staar i Christi ord alene. ibid :
Venstæff Guds. b. 3 :

Verden

bliffuer argere oc verre aff Guds ord. a. 27 :
hui den icke kand lide den christne Kircke. a. 76.
hui den kaldis en Ager. a. 78 :
huorledis hun stikker sig. a. 9.
Kiender icke Gud. b. 182 :
passer intet paa Tegn. a. 9.
vil icke vere straffet. a. 155.
Verdens
atskillige Jammer. b. 146 :
blindhed. b. 172.

dom om Guds Tempel/ oc om de Christo
ne. b. 79.
ondstæff. b. 121. 134.
vanart. a. 120.
wtacknemmelighed. a. 117 : 120 : b. 32.
91 : 105 : 134. 142. 145. 174. 174 :
Verdslige visis mening om Gud. b. 19.
Verdslige vise druckne i klogstæff. a. 52 :
Verdslige tings fristelse. a. 73 :
Veyen skulle wi berede for Christo. a. 13 :
Veyen huor ved den ryddis oc beredis. a. 16.

Vidnesbyrd

aff den hellig Aand om Christo. a. 211.
at der er en Gud til. b. 20.
om Guds Forsum. a. 86.
om Christi opstandelse. a. 161.
om Kirckens ophold. a. 86.
Vildfarelse kand mand snart falde vdi. a. 32 :
Vildfarendis Jaar. a. 31.
Vilddommens Nøgel haffuer aleniste den
hellig Aand. a. 211.
Vise skul Gud sig for. b. 181 :
Visis stæck oc gaffue. a. 52 :
Visis hjemfard. ibid :
Vissuen griber Jaarene vdi fire maade. a. 185 :
Vnderlige tegn. b. 148.
Vnderlige tegn vidne om Christilærdom
b. 90. 46.
Vissuen huor den er. a. 185.
Vnderfaattis embede imod Christum der
ris Konge. a. 5. 134 :
Vnderfaatte huorledis de skulle sticke sig. b. 165.
Vndskyldning der kand vndskyldes Gode
som arbejde paa Sabbathen. b. 123 :
Vng nemmer/ Vlder vinder. a. 212 :
Vort Brød er Guds Brød. b. 61 :
Vort Brød bliffuer hellige ved Guds ord. ibid :
Vor egen mact er intet vert. a. 115.
Vor Salighed huor i den staar. a. 181.
Vor vilie huad den formaar. b. 91.
Vrang forstand. a. 87.
Vrede forbindis. b. 56.
Vrede Guds. b. 3 :
Vredens tegn. b. 148.
Vbarms

Register.

W.

Wbarmhertigheds Synnds stemhed. b. 44:
 Wbarmhertigheds Straff. b. 20:
 Wdyder som skulle vere borte aff Brøls-
 lups veristaff. a. 61:
 Wenighed oc tiff huad skade der aff kom-
 mer. b. 56:
 Wflitighed foder vildfarelse. a. 56:
 Wfructsommelig at vere vaar forsmade-
 ligt hos Jøderne. b. 205:

Wgudelige

hade Euangelium. b. 12:
 fortabis i tuende maade. a. 35:
 forsaml sig imod Christum. b. 128:
 foruende Guds ord. a. 145:
 hui de storme imod de Gudsfryctige. a. 27:
 huorledis de lese Scrijften. a. 51:
 lone Guds orts Predicere som Soen lø-
 ner Secken. a. 11:
 nyde de fromme gaat at. b. 87:

Wgudeligis

herlighed oc mact. b. 50:
 pine. a. 81:
 straff. a. 8:
 sielis vilkaar efter Døden. b. 27:
 sielens ds oc icke ds. b. 233:
 vndskyldning. a. 8:
 Wi loffue det i vor Nød / som wi icke hol-
 de ved vor Død. b. 152:
 Wselhed Menniskens. b. 32:
 Wskyldighed Christi. a. 129:

Wtaeknemmigheds

iøderis. a. 28:
 menniskens. a. 154: b. 32:
 verdens. a. 117: 121: b. 32. 91. 105:
 134. 142. 145. 174. 174:
 Wtaeknemmigheds Exempel. b. 105:
 Wtaeknemmigheds straff. b. 142: 174:
 Wtaeknemmelige Menniske. b. 50:

X.

Xenophon om Vffrighed. b. 165.

Y.

Yderste Dommedag huorledis den skal
 gaa til. a. 8:

Ydmynghed

der om en fuldkommen Lærdom. b. 125:
 er det første tren til Vre oc herlighed. b. 100:
 er Jomfruers Smycke. b. 214:
 forhindris aff Vregerrighed. b. 126:
 vdi ypperlige Soldat er icke herligt Klenodie. b. 213:
 Ydmyngheds nytte oc Løn. b. 126: 214:
 Ypperste Høytid om Aaret. a. 160:

Z.

Zacharia Prophetia met sine Lærdomme. a. 4: 134:

V.

Vffrighed

giffuer forargelse. a. 212:
 huorledis de luge. a. 80:
 huorledis mand skal aeltyde dem. b. 160:
 165:
 skal mand beuise Lydighed. a. 11:
 skulle døme. b. 42:

Vffrigheds

embede. b. 411: 163:
 embede aff den anden Tasse. b. 164:
 mact er her offuen at. a. 149:
 mend skulle forsuare Guds rette tieniste. a. 135:
 person bør at haffue fire Dyder. b. 163:
 straff. b. 57:
 vfflitighed. b. 70:
 Vpentienerere ere gierne til Hoffue. a. 44:

Til

Til den Christne Læser.

Christelige Læser / Poeterne scriffue / at Argus haaff-
des i mange Dyen / saa at hans ganiste Hoffuet oc Ansiet
vaar alt offuerfat met Dyen / oc alligeuel kunde hand icke
see saa noye til / at hand bleff io bedragen / Met huilcket der
giffuis tilkiende / at mand kand aldrig see saa grant til sin
gierning oc bestilling / at mand io skal haaffue det behoff alt-
sammen / Dette gielder oc saa besynderlige met Correctur paa Prenteri/
Thi det er neppelige mueligt / at nogen Corrector skal kunde see saa stitelige
til / at der io skal stundem komme nogle vildelser / Huilcket oc tit oc offte der
aff kommer / at mand i Prenteriet icke grandgibelige giffuer aet paa oc ind-
sætter / huad der tegnis oc scriffuis for dem / besynderlige naar de icke forstaa
sig paa Tungemaal. Saa beder ieg ganiste venlige / at huer Christen
som denne Bog laeser / vil aff christelig Kierlighed offuerbare / om her stund-
dem findis nogle Vildelser / at en Bogstaff staar for en anden / eller oc at der
stundem er vdeglemt oc forsect en Bogstaff i it ord. Jeg haabis til at her
skulle icke vere saare mange Forseelser / at huer Christen skal det io self kunde
rette. Men to eller tre steder haaffuer ieg befundet nogle vildelser som maet
paa ligger at rette / huilcke ieg vil her optegne. I den første Part / paa det
cxv. Blad / paa den første side / i den femte Linie fra naderst / staar (eller eff-
ter Ordet at forfalste) det skal hede (eller effter Troen at forfalste.) I
tem i den samme Part / allersidst paa det cxriij. Blad / skal den ganiste næ-
derste Linie / saa nær som de tu første Ord vdslettis / Thi det samme kommer
end en gang i begyndelsen paa det effterfølgendis Blad. Item i den anden
Part / paa det cxi. oc de fire effterfølgendis Blad skal Tallet rettis offuen
paa Bladdene / Thi der er E. vdeglemt. Huad andet der findis kand huer
Gudfryctig Læser vel self corrigere oc rette. Vor HÆRe Ihesus
vere met alle fromme Christne / oc regere dem til sit Ræffns
are / Huilcken met Faderen oc den hellig And / som
er en euig oc almæctig Gud / skee loff / prijs /
heder oc are til euig tid Amen /
A M E N.

R. H. R.

Vaa Baltzer Kauffis

geforeris befaastning / er denne Bog pi
i Kiøbenhaffn aff Andrea Gutterwits
oc Hans Støckelmands
Arffuinge.

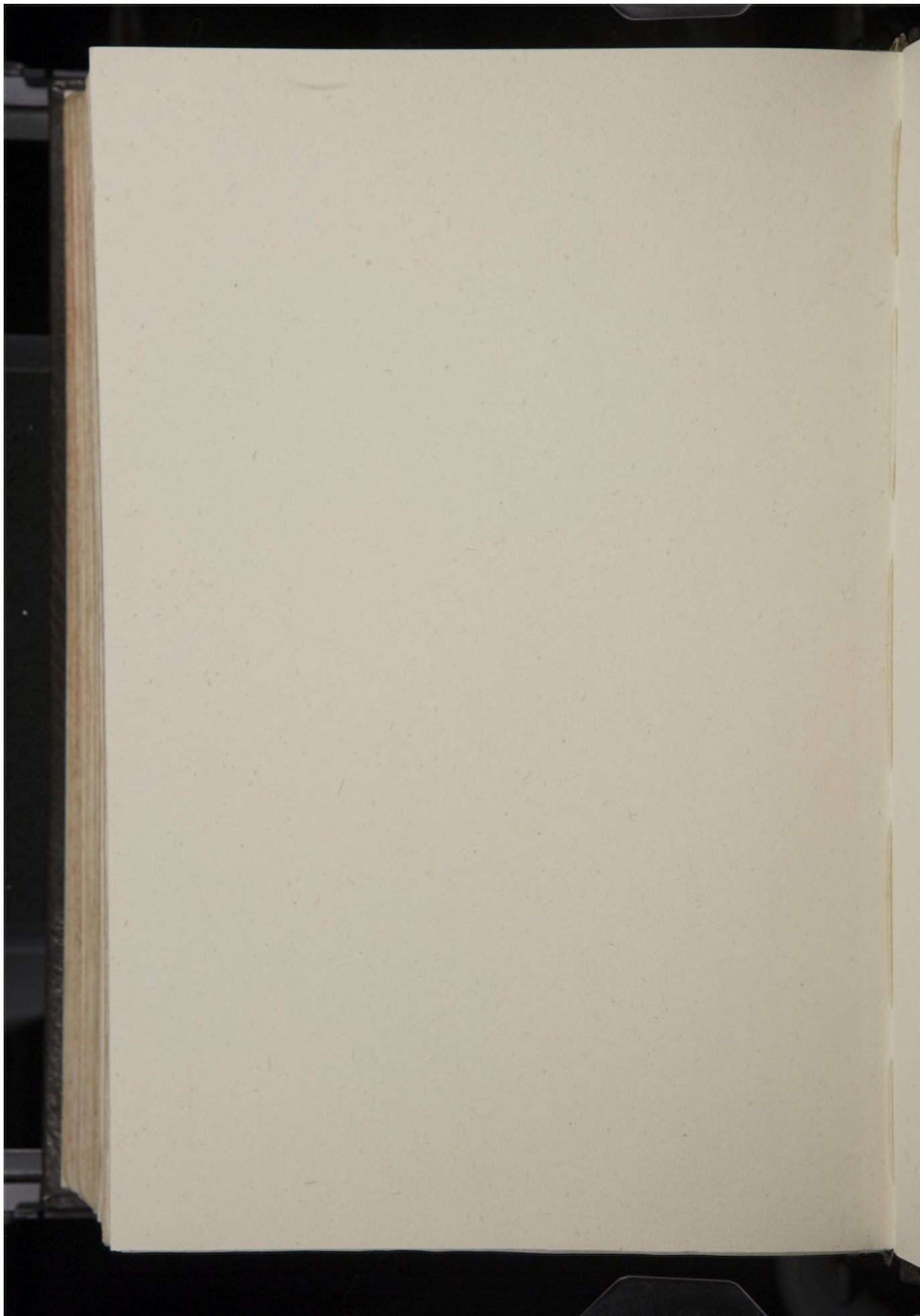
A N N O

M. D. LXXVI.

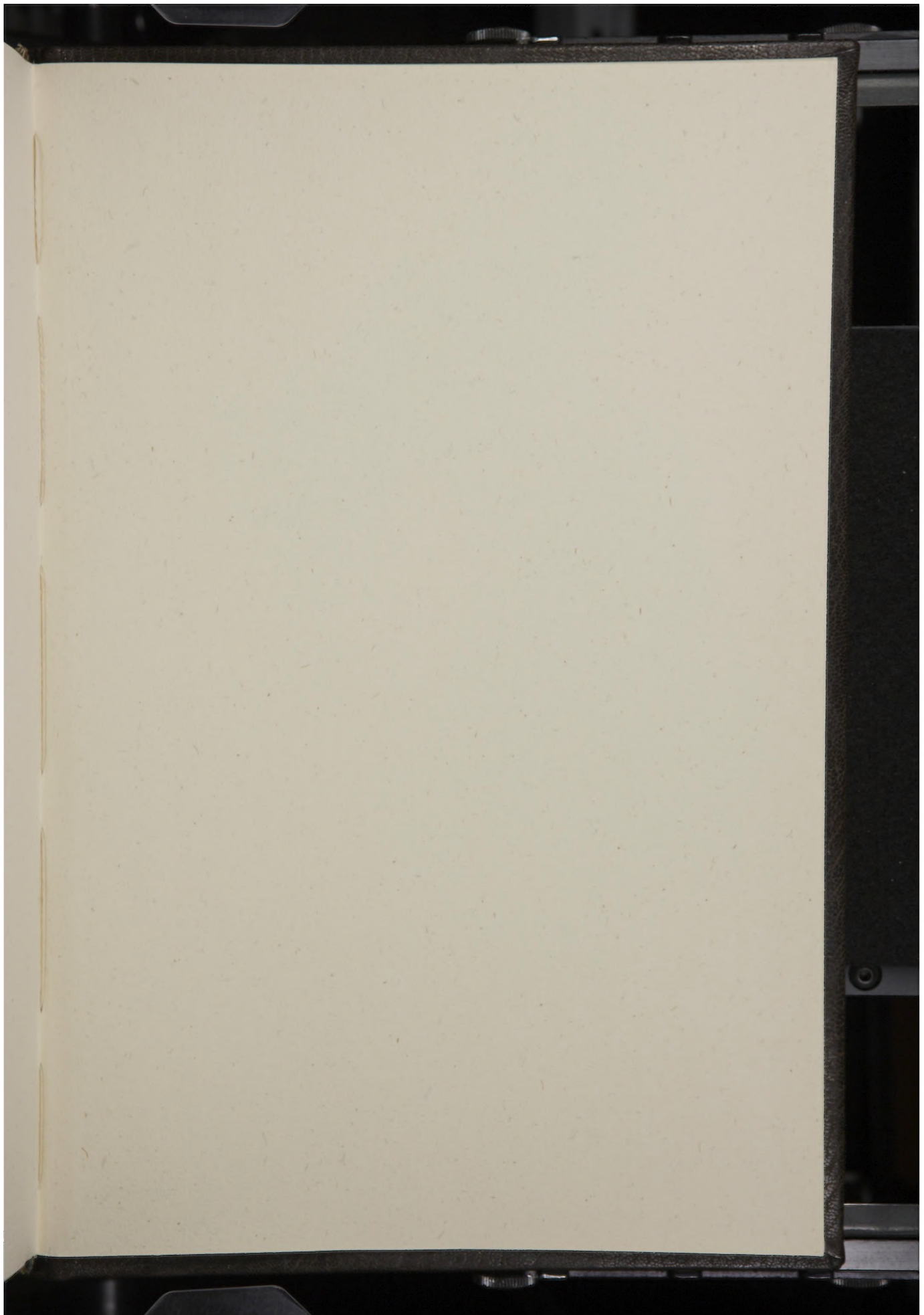

Foto 180779
8168

Det kgl. Bibl. Bogb.